

უიკუთმარ ჰიუბო

ქუტი,
ზოგელის
იურიის

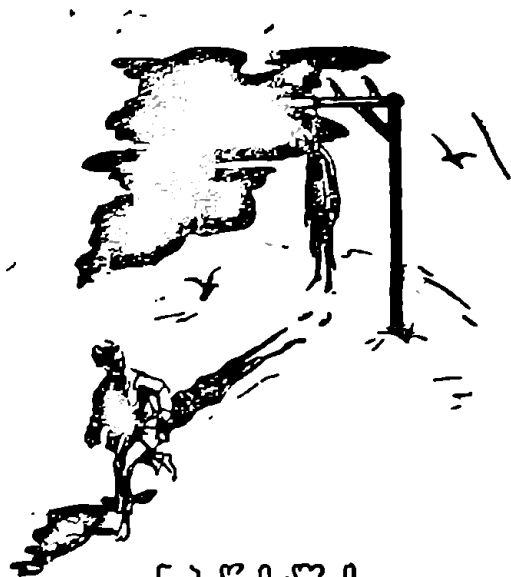

საქართველოს სსრ
საბავშვო და ახალგაზრდობის ლიტერატურის
სახელმწიფო გამომცემლობა

« ნაკულა »

19 თბილისი 60

თარგმანი ბაბილინა ხოსიტაშვილისა

საზოგადოებრივი

I

გაზეთი

საბჭო

ინგლიაში ყველაფერი დიდებულია, ცუდიც კი, თვით ოლიგარქიაც. ინგლისის პატრიციატი პატრიციათა ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით. ფეოდალური წყობილება არსად არ ყოფილა ესოდენ ბრწყინვალე, ესოდენ მკაცრი და ესოდენ გამძლე, როგორც ეს ინგლისში იყო. მაგრამ უნდა ვაღიაროთ, რომ თავის დროზე იგი სასარგებლო აღმოჩნდა. სწორედ ინგლისში უნდა ვსწავლობდეთ ფეოდალურ სამართალს ისე, როგორც მეფის უფლებას საფრანგეთში.

ამ წიგნისთვის უფრო შესაფერისი იქნებოდა სათაურად მიგვეცა „არისტოკრატია“. მეორე წიგნს, რომელიც ამის გაგრძელება იქნება, შესაძლოა ვუწოდოთ „მონარქია“. ორივე ხსენებული წიგნი, თუკი ავტორი დაასრულებს ამ შრომას, წინამორბედი იქნება მესამისა, რომელიც თავის მხრივ დააბოლოვებს მთელ ციკლს და ეწოდება „ოთხმოცდაცამეტი წელი“.

ოტვილ-ჰაუზი. 1869 წ. აპრილი.

ღრი წინასწარი თავი

I. ურსუსი. II. კომპრაჩიკოსები

1

ურსუსი

1

ურსუსსა და ჰომოს მტკიცე მეგობრობა აკავშირებდა. ურსუსი ადამიანი იყო, ჰომო — მგელი. ზნე-ჩვეულებით ისინი ძალიან ემსგავსებოდნენ ერთმანეთს. მგელს ეს სახელი ადამიანმა უწოდა. ალბათ თავისი სახელიც თვითონვე შეიჩინა; სახელი „ურსუსი“ თავისთვის შესაფერისად რომ მიიჩინა, გადაწყვიტა, „ჰომო“ ნადირს უფრო შეშვენისო. ადამიანისა და მგლის მეგობრობა მეტად მოსწონდათ ბაზრებზე, საეკლესიო დღეობებზე, ქუჩებსა და მოედნებზე, სადაც კი ამვლელ-ჩამვლელი თავს იყრის; უბირ ადამიანებს სული წახლევით ხოლმე ყური დაუგდონ ლაზღანდარობას და თაღლითი ექიმბაშებისაგან რაიმე წამლეული იყიდონ. ბრბოს მეტად მოსწონდა, თუ როგორ მორჩილად ასრულებდა მგელი თავისი პატრონის ბრძანებას. მოთვინიერებული ნადირი სასიამოვნო სანახავია. ჩვენ დიდ სიამეს განვიცდით, როდესაც ათასნაირად გაწვრთნილ ნადირს ვუყურებთ. სწორედ ამით უნდა აიხსნებოდეს მეფეთა საზეიმო მსვლელობისას აუარებელ მაკჭერალთა თავმოყრა.

ურსუსი და ჰომო სხვადასხვა გზაჯვარედინებზე და მოედნებზე დაეხეტებოდნენ, ხან აბერისტვიითის მოედანს ეწვეოდნენ, ხან იელბურგისას, ერთი ადგილიდან მეორეში გადადიო-

დნენ, საგრაფოდან საგრაფოში, ან ქალაქიდან ქალაქში ერთ ბაზარზე რომ მოათავებდნენ თავიანთი „ხელოვნების“ ნიმუშების ჩვენებას, ახლა სხვა ბაზარს მიაშურებდნენ. ურსუსი ცხოვრობდა საგორავეებზე შედგმულ ალაჩუხში, რომელსაც საკმაოდ გაწვრთნილი ჰომო დღისით მიაგორებდა, ხოლო ღამ-ღამობით უდარაჯებდა. როდესაც გზა ძნელად სავალი ნდებოდა ოღროჩოლორებში, ტალახებსა თუ აღმართებში, ადამიანიც შეიბამდა ქედზე ჭაპანსა და მგელთან ძმურად, მხარდამხარ ეწეოდა საზიდარს. ასე შეაბერდნენ ისინი ერთმანეთს.

სადაც დაულამდებოდათ, ღამის გასათევადაც იქვე დაბანაკდებოდნენ: მინდორზე, ტყის პირად, გზათა გასაყარზე, სოფლის ღობეებთან თუ ქალაქის ალაყაფის კარებთან, საბაზრო მოედანზე თუ ხალხის გასართობ სასეირნო ადგილებში, ბალის ბუჩქებთან თუ ეკლესიის კარიბჭესთან. როდესაც საზიდარი რომელიმე ბაზართან ან მოედანზე გაჩერდებოდა, როდესაც მოცლილი, სეირის მოყვარული ხალხი გამობროდა მისკენ და მის გარშემო ჯგუფდებოდა, ურსუსი მაშინვე ამეტყველდებოდა, ჰომოც ყურს უგდებდა და თანხმობის ნიშნად თავს აკანტურებდა. შემდეგ მგელი ჩამოუვლიდა მაყურებლებს და მოწყალებას თავაზიანად აგროვებდა ხის ჯამში, რომელიც კბილებით ეჭირა. ასე შოულობდნენ ისინი საზრდოს. მგელიც განსწავლული იყო და ადამიანიც. მგლისთვის ადამიანს ესწავლებინა, ან მას, მგელს, თვითონვე შეესწავლა სხვადასხვა მგლური ოინები, რის გამო საჩუქრებიც უფრო მეტად უგროვდებოდათ.

— რაც მთავარია, ადამიანად არ გადაგვარდეთ, — მეგობრულად ეტყოდა ხოლმე მგელს პატრონი.

მგელი არასოდეს არ იკბინებოდა, ხოლო ადამიანი ხან კბენასაც არ ერიდებოდა. ყოველ შემთხვევაში, თვითონ ურსუსი ზშირად ვერ სძლევდა კბენის სურვილს. ურსუსი მიზანტროპი იყო და ადამიანისადმი სიძულვილი უფრო მეტად რომ გამოეხატა, ჯამბაზობა დაიწყო. თანაც საზრდო ხომ როგორმე უნდა ეშოვნა, რადგან კუჭი თავისას თხოულობდა. მაგრამ ამ მიზანტროპსა და ოინბაზს ისიც სურდა, რომ უფრო რთული სამუშაო ეშოვნა, ან უფრო უკეთესი ადგილი

დაეჭირა ცხოვრებაში, ამიტომ მან ექიმბაშობაც დაიწყო. ეს კიდევ რაა, ურსუსი მუცლით მოზღაპრეც იყო. იგი ბაგეებს არ ამოძრავებდა, ისე ლაპარაკობდა. გასაოცრად ბაძავდა სხვადასხვა ადამიანების ხმასა და კილოს, ამიტომ ირგვლივ თავმოყრილნი შეცდომაში შეჰყავდა. ამის გარდა ურსუსი მართოდმართო მთელ ბრბოსავით ხმაურობდა, და მას სრული უფლება ეძლეოდა „ენგასტრიმიტი“ ეწოდებინა თავისი თავისთვის. მან ეს სახელწოდება მიიღო კიდევაც. ურსუსი სხვადასხვა ფრინველებს ბაძავდა, მრავალნაირ ხმაურს ანსახიერებდა: ჰივჰივით წრიბინებდა, ტოროლასავით, ანდა თეთრმკერდა შაშვივით გალობდა, ისიც ხომ ამ ფრინველევით ქვეყნის ხან ერთ მხარეში გაჩნდებოდა და ხან მეორეში. მისი ნიჭის წყალობით ხან ხალხით სავსე მოგუგუნე მოედანი დაგიდგებოდათ თვალწინ, ხან მინდვრად ნახირის ბლავილი შემოგესმებოდათ; ზოგჯერ მრისხანე იყო, როგორც მგრგვინავი ბრბო, ხან კიდევ ბალღევით მშვიდი, დილის ცისკრის მსგავსი. ამგვარი ნიჭიც აქვთ ხოლმე, თუმცა კი იშვიათად. გასულ საუკუნეში იყო ვინმე ტუზელი, რომელიც ადამიანებისა და მხეცების შერეულ ხმაურს ბაძავდა, და ცხოველთა ყოველნაირ ბლავილს ანსახიერებდა; ის, როგორც კაცი-სამხეცე, ბიუფონთან მსახურობდა კიდევ. ურსუსი უკიდურესობამდე თავისებური ზნისა იყო: გულთმისანი და ცნობისმოყვარე. მას უყვარდა ყოველგვარი უცნაური ამბები, რომლებსაც ჩვენ არაკებს ვუწოდებთ და თავიც ისე ეჭირა, ვითომდა თვითონვე სჯეროდა ეს მიჯონილი ამბავი. ეს ხომ ერთგვარი ხერხია გაქნილი თაღლითისა. მკითხაობდა ხელის გულზე და ალაღბედზე გადაშლელი წიგნის ფურცელზე ამოკითხულითაც; ბედისწერასაც წინასწარმეტყველებდა; ცუდი თუ კარგი ნიშნების განმარტებაც ეხერხებოდა; ირწმუნებოდა, შავი ჭაკი ცხენის დანახვა ავის მომასწავებელიაო, მაგრამ ის უფრო სამიშია, როცა სადმე წასასვლელად გაემზადები და შეგეკითხებიან: „სად მიდიხარო“. ურსუსი თავის თავს „ცრუმორწმუნოებით მოვაჭრეს“ ეძახდა და თან დაუმატებდა: „მე ამას არ ვფარავ. აი, რაშია განსხვავება კენტერბერიის მთავარეპისკოპოსსა და ჩემს შორის“. ამის გამო მთავარეპისკოპოსი სამართლიანად აღშფოთდა და ერთხელაც თავისთან დაიბარა.

ბოლო ურსუსმა მოხერხებულად დააცხრო მისი უწმინდესობის მრისხანება. ურსუსმა მის წინაშე წაიკითხა თავის მიერ შეთხზული ქრისტეს შობის დღის ქადაგება, და ეს ქადაგება ესოდენ მოეწონა მთავარეპისკოპოსს, რომ ზეპირად შეისწავლა იგი, კათედრიდან წარმოთქვა და დაბეჭდა კიდევაც, როგორც თავისი საკუთარი ნაწარმოები. ამის გამო აპატიეს ურსუსს დანაშაული.

ურსუსი თავის ხელოვნების წყალობით ჰკურნავდა კიდევაც ავადმყოფებს, ან იქნებ ამ თავისი ხელოვნების გარეშეც ჰკურნავდა! იგი სურნელოვანი მცენარეულობით სარგებლობდა. კარგად სცნობდა ყველა სამკურნალო ბალახბულახს და ჩინებულად იყენებდა კიდევაც მკურნალობისათვის სასარგებლო ამ აუარებელ მასალას: შავბალახას, ძახველას, თეთრსა და მარადმწვანე უზანას, ხეშავას. ჭლექიანებსაც მკურნალობდა; განსაკურნავად რძიანას ფოთლებსაც ხმარობდა, ეს ფოთლები ძირში მოკრეფილნი კუჭს უშლიდა ადამიანს, ხოლო წვეროში მოკრეფილი — პირსაქმებას იწვევდა; ყელის ტკივილის დროს. იმ მცენარის შენჯარდებს ხმარობდა, რომელსაც „ურისის ყურები“ ეწოდება; იცოდა რა ჭიშის ლერწმით უნდა მოერჩინა ხარი, ან წყლისპირა გარეული თუ სხვა პიტნის ნახარშით როგორ წამოეყენებინა ფეხზე ავადმყოფი ცხენი; იცოდა მანდრაგორის ყველა სასარგებლო შემოქმედებანი ადამიანის ჯანმრთელობაზე, რომელიც ყველამ უწყის, რომ ორსქესოვანი მცენარეა. ყოველი მოსალოდნელი შემთხვევისათვის ურსუსს შესაფერისი წამალი გააჩნდა. სიღამწვრეს იგი სალამანდრას კანით არჩენდა. სხვათა შორის, პლინიუსის თქმით, ნერონს სალამანდრას კანისგან ნაკეთები ხელსახოცი ჰქონდა. ურსუსს კულა და ამბუხიცი გააჩნდა, წამლეულს თვითონვე აკეთებდა და ავადმყოფებსაც თვითონვე აძლევდა ამ უნივერსალურ წამლეულობას. ამბობდნენ, ურსუსი ერთ დროს საგიჟეთშიაც იჯდაო; მას პატივი დასდეს და ჰკუთაზე შეშლილად სცნეს, მაგრამ მალე ისევ გაანთავისუფლეს, რადგან დარწმუნდნენ, რომ ის მხოლოდ და მხოლოდ პოეტი იყო. შესაძლოა ასეთი რამ არც მომხდარა, ყველა ჩვენგანი გაუხდიათ ამგვარი მითქმა-მოთქმის მსხვერპლად.

სინამდვილეში ურსუსი დიდი მწიგნობარი იყო. ამ ადა-

მიანს ცხოველი მისწრაფება ჰქონდა ყოველგვარი მშვენიერებისადმი. ლათინურად თხზავდა ლექსებს. იგი ორივე სფეროს ოსტატი იყო: ჰიპოკრატეს მიმდევარიც და პინდარესიც. პოეტური ხელოვნების ცოდნაში მას შეეძლო რაპენსა და ვიდას შეჯიბრებოდა. მას იეზუიტური ტრადიციების შეთხზვაც არა ნაკლებად ეხერხებოდა, ვიდრე მამა ბუჭურს. უძველეს მთხზველთა რითმებისა და ზომების ზედმიწევნითი ცოდნის წყალობით, ურსუსი თავის ყოველდღიურ მეტყველებათაში, როცა კი დასჭირდებოდა, მოხერხებულად იყენებდა ხატოვან გამოთქმებსა თუ მრავალნაირ კლასიკურ მეტაფორებს. თუ დედას წინ ორი ქალიშვილი მიუძღოდა, ამაზე ურსუსი იტყოდა: „ეს დაქტილიაო“, თუ მამას ორი ვაჟიშვილი უკან მოსდევდა — „ეს ანაპესტიაო“, თუ ბებიასა და პაპას შუა შვილიშვილი მოაბიჯებდა: „ეს ამფიმაკრიაო“. მხოლოდ ასეთი ცოდნის წყალობით შეიძლება ადამიანმა ნახევრად მშიერმა იცხოვრო. სალერნის სკოლა გვიჩვენებს: „ცოტ-ცოტა ჭამეთ, ოღონდ ხშირადო“; ურსუსი ცოტას სჭამდა, მაგრამ იშვიათად, ამგვარად იგი ზემოხსენებული დარიგების მხოლოდ პირველ ნახევარს ასრულებდა, ხოლო მეორე ნახევარს არ ემორჩილებოდა. მაგრამ ამ უკანასკნელში საზოგადოება იყო დამნაშავე, რადგან ყოველდღე როდი იკრიბებოდა ურსუსის გარშემო და არც თუ ხშირად ყიდულობდა მისგან წამლეულს. ურსუსი იტყოდა ხოლმე: „დარიგების წამონთხვით გულზე მომეშვება. მგელი თავს ინუგეშებს ღმუილით, ცხვარი — მატყლით, ტყე — ფრინველთა ჟღურტულით, ქალი — სიყვარულით, ხოლო ფილოსოფოსს სხვისი სწავლადარიგების წარმოქმნა სიამოვნებსო“. ურსუსი საკუთარი საჭიროებისათვის კომედიებსაც შეაკოწიწებდა ხოლმე და ამ კომედიებს თვითონვე დიდის გაჭირვებით წარმოადგენდა მოედნებსა და ბაზრებზე; ასეთი წარმოდგენები წამლების გაყიდვასაც ხელს უწყობდა. მან, სხვა თავის ნამოქმედართა შორის, შეთხზა კიდევ ჰეროიკული პასტორალი, რაინდ ჰიუ მიდლტონის პატივსაცემად, რადგან ამ უკანასკნელს 1608 წელს ლონდონში მდინარე გამოუყვანია. ეს პატარა მდინარე პარტფორდის საგრაფოში, ლონდონიდან სამოცი მილით დაშორებული, წყნარად მოედინებოდა; გამოჩნდა რაინდი მიდლ-

ტონი, დაეპატრონა მდინარეს; მან თან მოიყვანა ექვსასი კაცი, ბარებიტა და თოხებით შეიარაღებული, დაიწყეს მიწის თხრა, ზოგან აღრმავებდნენ ნიადაგს, ზოგან ამაღლებდნენ. მდინარის ნაკადი ხან ოცი წყრითთ ზემოთ მაღლობებზე აპყავდათ, ხან ოცდაათი წყრითთ ქვევით დაბლობებში ჩამოუდიოდათ; იმავე რაინდმა მიწის ზემოთა წყალსადენები ხე-ფიცრისა გააწყო; რვაასი ხიდი ააშენა, — ზოგი ქვა-ლოდისა, ზოგი ქვით-კირისა და ზოგიც ძელებისაგან. ამგვარად, ერთ მშვენიერ დილას, მდინარე შიგ ლონდონში მოვარდა; ზოლო ლონდონი ამ დრომდე სასმელ წყალს მოკლებული იყო. ურსუსმა ეს პროზაული ამბავი მშვენიერ ბუკოლიკურ სანახაობად აქცია და მოქმედება გადაიტანა მდინარე ტემზასა და სერპანტინას შორის. მდინარის ძალუმი აზვირთება იზიდავს თავისკენ პატარა ნაკადისებურ ღელეს, თავის სარეცელს სთავაზობს და ეტყვის: „მე ძალზე ხნიერი ვარ საიშისოდ, რომ ქალები მოვხიბლო, მაგრამ იმდენად მდიდარი კი ვარ, რომ მოვისყიდო ისინიო“. ეს თქმა ერთგვარი გონებამახვილი და თავაზიანი გადაკრული აზრი იყო იმის შესახებ, რომ სერ ჰიუ მიდლ-ტონი ყველა სამუშაოს თავისი საკუთარი ხარჯით გაუძღვა.

ურსუსი მონოლოგების ოსტატიც იყო, განმარტოებით ყოფნა უყვარდა, თან მოლაპარაკეც იყო. როდესაც არავისთან ყოფნა არ სურდა, მაგრამ ვისთანმე საუბრის მოთხოვნისას კი გრძნობდა, გამოსავალს იმაშიდა პოულობდა, რომ თავისსავე თავს ესაუბრებოდა. ვისაც განმარტოებით უცხოვრია, მან კარგად იცის, რაოდენ ეთვისება ადამიანის ბუნებას მონოლოგი. ჩვენს გუნებაში აძგვრებული სიტყვა ჩვენშივე ერთგვარ ქენჯნას აღძრავს გულისას, ხოლო როდესაც იგივე სიტყვა სივრცეში გახმაურდება, თითქოსდა გულს მქენჯნავი საცობი აეხადაო; როდესაც მარტოდ მყოფი ადამიანი ხმამაღლა ლაპარაკობს, ის ვითომ ღმერთთან საუბრობდეს, ღმერთთან, რომელიც ჩვენშივე არსებობს. ასე ჩვეოდა, როგორც ყველამ უწყის, თვით სოკრატეს. იგი თავისი თავის წინაშე წარმოთქვამდა ხოლმე სიტყვა-ქადაგებას. სწორედ ასევე იქცეოდა ლუთერიც. ურსუსიც ამ ორ უდიდეს ადამიანს ბაძავდა. მას გაორების უნარიც ჰქონდა: თავისი ქადა-

გება-დარიგების მსმენელიც თვითონვე იყო, ასე ვთქვათ, თავისი აუდიტორია. კითხვებსაც იძლეოდა და თვითონვე პასუხობდა ამ კითხვებს. თავის თავს ჯერ ქება-დიდებას შეასახამდა, შემდეგ საყვედურებსა და შეურაცხმყოფელ სიტყვებსაც ზედ უხვად მიაყოლებდა. ქუჩაშიც კი ისმოდა, როდესაც ურსუსი მარტოდმარტო ორატორობდა თავის საზიადარ ალაჩუხში. გამვლელები, რომლებსაც აქვთ უნარი თავისებურად შეაფასონ ხოლმე არაჩვეულებრივი ადამიანების საქციელი, ურსუსზე ასე ამბობდნენ: „რა იდიოტიაო!“ ხან, როგორც ვთქვით, ურსუსი თავის თავს ტუქსავდა, მაგრამ ხან კი თავის თავს ჯეროვანსაც უზღავდა. ერთხელ იმ მოკლე სიტყვაში, რომლითაც თავის თავს მიმართავდა, ამაყად წარმოთქვა: „მე შევისწავლე მცენარე, ყველა მისი საიდუმლოება, შევისწავლე მისი ღერო, კვირტი, ჯამის ფოთლები, ყვავილთა ფურცლები, მტვრიანა, ბუტკო, თესლკვირტი, მისი სპორანგიები და აპოტეციები. მე მივწვდი ქრომაციას, ოსმოსიასა და ქიმოსიას; სხვანაირად რომ ითქვას, ფერის, სუნისა და გემოს წარმოშობას“. ეს ატესტატი, რომელსაც ურსუსი თვითონვე აძლევდა ურსუსს, ერთგვარად ტრაბახს წააგავდა, მაგრამ, დე, ვინც არ მისწვდომია ქრომაციას, ოსმოსიასა და ქიმოსიას, პირველად მან მიაგდოს ქვა ურსუსს.

საბედნიეროდ, ურსუსი არასოდეს არ ყოფილა ნიდერლანდებში. იქ მას უსათუოდ სასწორზე დადებდნენ, რათა წონა გამოერკვიათ და დაედგინათ, არის თუ არა მისი სხეული სათანადო სიმძიმის; თუ სათანადოს ან გადააჭარბებდა ან მოკლებოდა, იმის ნიშანი იყო, რომ ეს კაცი ჯადოქარი ყოფილა. ჰოლანდიაში ეს სავალდებულო წონა მეტად გონივრულად იყო დადგენილი კანონით, გასაოცრად მარტივი ხასიათისა და ჭკუამახვილური იყო ეს შემოწმება. ადამიანს სასწორზე დასვამდნენ და ყველაფერი უმაღვე ირკვეოდა: თუ ძალიან მძიმე მოვიდოდა, ჩამოახრჩობდნენ; თუ მეტისმეტად მსუბუქი, — კოცონზე სწვავდნენ. უდევატერში ახლაც შეიძლება ნახოთ ის სასწორი. რომელზედაც წინათ ჯადოქართ სწონიდნენ, ხოლო ახლა, ჩვენს დროში, ამ სასწორზე ყველს სწონიან — აი როგორ გადაგვარდა რელიგია! ჯადვალტყავებული

ურსუსი რა დღეში ჩავარდებოდა ამ სასწორზე რომ აეწონათ მოგზაურობის დროს ურსუსი ჰოლანდიას შორს შემოუვლიდა ხოლმე და კარგადაც იქცეოდა. თუმცა, ჩვენი მოსაზრებით, ურსუსი საერთოდ დიდი ბრიტანეთის საზღვრებს არც გასცილებია.

ასე იყო თუ ისე, ურსუსი ძალიან ღარიბი კაცი იყო და თან მკაცრი ხასიათისაც; როგორც კი ტყეში ჰომოს გაეცნო, მაშინვე მოხეტიალე ცხოვრების სურვილი აღეძრა. მან მგელი შეიამხანაგა და მასთან ერთად გაუდგა გზას სრულიად თავისუფალი, მაგრამ ამავე დროს მოულოდნელი შემთხვევებით საესე ცხოვრება დაიწყო. ურსუსს გამომგონებლობის უნარი ჰქონდა, წინდახედულიც იყო. დიდად გამოცდილი ექიმბაში და ყოველნაირ თვალთმაქცობაში კარგი ხელოვანიც გახლდათ. კარგი ჯამბაზისა და ამასთანავე ჩინებული მკურნალის სახელიც ჰქონდა მოხვეჭილი; აქედან ცხადია, რომ მისან-გრძნეულადაც სთვლიდნენ; მაგრამ მხოლოდ ნაწილობრივ, რადგან იმხანად მეტად სახიფათო იყო, თუ კაცს ხმა გაუვარდებოდა, ეშმაკეულთა შოზიარეაო. მართალი უნდა ითქვას, რომ ურსუსი ფარმაციისა და წამლეულობისთვის სახმარ ბალახ-მკენარეულობისადმი ლტოლვის გამო ეჭვსაც იწვევდა, 'რაკი ხშირად ბალახეულს ძებნა-მოკრეფისათვის ტყის ისეთ გაუვალ-გაბარდულ და ჩაბნელებულ ადგილებში მიდიოდა, სადაც ლიუციფერის სალათა იზრდება და სადაც მრჩეველ დ'ანკრის დადგენის მიხედვით, შესაძლოა სალამოს ბინდში გადააწყდეს მიწის წიაღიდან ამოსულ კაცს „მარჯვენა თვალით ელამს, ლაბადა მოხსნილს, ქამარზე დაშნითა და ფეხშიშველს“. მიუხედავად ასეთი უცნაური ხასიათისა, ურსუსი მეტად წესიერი ადამიანი იყო; არავითარ შემთხვევაში იმ უწყესობას არ ჩაიდენდა, რომ გრძნეულებით გამოეწვია სეტყვა, ან მოჩვენებები მოელანდებინა ვისთვისმე, ან შეუჩერებელი ცეკვა-როკვით ვინმე გულის წასვლამდე მოეღალა. არც სიზმრებით, მით უფრო საზარელი სიზმრებით შეაწუხებდა ვინმეს; ისე, რომ თავის მისწონობას იგი ბოროტად არ იყენებდა. და არც თუ რაიმე თილისმით კვერცხიდან ოთხფრთიან მამალს გამოეყვანდა. ამგვარ ოინებს მას ვერ შესწამებდით. იგი არც ისეთ სისაძაგლეს ჩაი-

დენდა, მაგალითად, რომ ელაპარაკა გერმანულად, ძველ ებრაულად, ან ბერძნულად, თუ ეს ენები ზედმიწევნით შესწავლილი არ ჰქონდა, რაც ნიშანია ან ეშმაკის ცდუნებისა, ან ბუნებრივის სნეულებისა, რომელიც მელანქოლიის შედეგია. და თუ ურსუსი საჭიროების მიხედვით ლათინურად დაილაპარაკებდა, მხოლოდ იმიტომ, რომ ეს ენა მან იცოდა. იგი არც იმის ნებას მისცემდა თავის თავს, რომ სირიულად ელაპარაკა, რადგან არც ეს ენა იცოდა, გარდა ამისა, დამტკიცებულია, რომ სირიული ენა როკაპების ენაა. მედიცინაში ურსუსი სამართლიანად აღევდა უპირატესობას ჰალენს, ვიდრე კარდანოს, რადგან კარდანო, მიუხედავად თავისი განსწავლულობისა, ჰალენთან შედარებით საბრალო ჰქია.

ერთი სიტყვით, ურსუსი იმ პიროვნებათა რიცხვს არ ეკუთვნოდა, რომელთაც პოლიცია ხშირად აფორიაქებს. მისი საზიდარი იმ სიგარძე-სიგანისა კი იყო, რომ შეეძლო დაწოლილიყო კიდევაც შიგ მდგარ სკივრზე, ხოლო ა? სკივრში ურსუსი თავის არც თუ იმდენად მდიდარ ბარგიბარხანას ინახავდა. მის ავლადიდებას შეადგენდა ფარანი, რამდენიმე პარიკი, ზოგი რამ სახმარ-საციქველი, ლურსმნებზე დაკიდებული და აგრეთვე მუსიკალური ინსტრუმენტები. ამას გარდა, მას ჰქონდა კიდევ დათვის ტყავი, რომელსაც დიდი წარმოდგენების დროს მხრებზე წაშლისხამდა. ამას ის უწოდებდა: საზეიმო ტანსაცმელში გამოწყობას. „მე ორი ტყავი მაქვსო, — ამბობდა იგი, — აი, ეს არის ჩემი ნამდვილი ტყავიო“, და დათვის ტყავზე მიუთითებდა. საზიდარი მისიც იყო და მგლისაც. ამ საზიდრის, რეტორტა-კულასა და მგლის გარდა ურსუსს ჰქონდა კიდევ ფლეიტა და ვიოლა-და-გამბა, რომელზედაც სასიამოვნოდ უკრავდა. ელექსირებსაც თვითონვე ამზადებდა. მაგრამ ეს მრავალმხრივი ნიჭი ყოველთვის როდი ამარაგებდა სავაზუმო სანოვაგით. მის ქონურას ჭერში თუჯის ღუმელის მილისათვის ნახვრეტი ჰქონდა ამოჭრილი. ღუმელი სკივრთან და ზედ კედელთან ისე ახლო იყო მიდგმული, რომ ფიცრის კედელი თითქმის ნახევრად დამწვარიყო კიდევაც. ღუმელს ორი განყოფილება ჰქონდა. ერთში ურსუსი ბალახ-წამლეულს აღულებდა, მეორე განყოფილებაში კარტოფილს ხარშავდა.

საზიდრის ქვეშ ღამდამობით ურსუსი მგელს მეგობრულად მიუალერსებდა და ჯაჭვზე დააბამდა. ჰომოს ბალანი შავი ჰქონდა, ხოლო ურსუსს თმა ჰქონდა. ურსუსი ორმოცდაათის ან სამოცი წლისა იქნებოდა. ის იმდენად დამორჩილებოდა ადამიანის ბედ-იღბალს, რომ, როგორც ზევითაც ვთქვით, მხოლოდ კარტოფილით იკვებებოდა. კარტოფილს კი იმხანად შეტად უკადრისობდნენ, აჭმევდნენ მხოლოდ ღორებსა და კატორღაში მსჯავრდებულებს. ურსუსი, მართალია, კარტოფილს კულისწყრომითა სჭამდა, მაგრამ თავის ხვედრს შაინც ემორჩილებოდა. ტანად ურსუსი დიდი არ იყო, მაგრამ მძალიე ჩანდა და ახმახიც კი გეჩვენებოდათ სიგამხდრის გამო. მხრებში ოღნავ მოხრილი, მუდამ დაფიქრებული დადიოდა. ხნიერი ადამიანის მხრებში მოხრილობა მისივე განვლილი წლების ტვირთია. ურსუსს ბედისწერად თან დაჰყოლოდა მუდმივი დაღვრემილობა. იგი ძალისძალად თუ გაიღიმებდა, ხოლო ტირილს ვერასოდეს ვერ ახერხებდა. ცრემლებით თავს ვერ იხუგებდა, არც სიმხიარულეში პოვებდა დროებით შვებას. მოხუცი — ეს მხოლოდ და მხოლოდ მოაზროვნე ნანგრევეა. ურსუსი სწორედ ასეთი ნანგრევე იყო, თაღლითივით მრავალსიტყვა, წინასწარმეტყველივით ჩამომხმარი, დამუხტული ნაღმივით აღგზნებული. ახალგაზრდობისას იგი ერთი ლორდის სასახლეს ამშვენებდა თურმე, როგორც ფილოსოფოსი.

ყოველივე ეს ხდებოდა ასოთხმოცი წლის წინ, იმხანად ადამიანები ცოტა უფრო მეტად მგლობდნენ, ვიდრე ჩვენს დროში.

თუმცა არც ისე შეტად.

2

ჰომო ჩვეულებრივი მგელი როდი იყო. შინდსა და ვაშლს ისეთი სიხარბით ეტანებოდა, რომ იტყოდით, ტრამალეების მგელიაო. ბალანი ისეთი მუქი ფერისა ჰქონდა, რომ აფთარს მოგაგონებდათ. მისი ღმუილი ყუფასაც ჰგავდა, ისე, რომ ჩი-

ლის ველური ძალი გეგონებოდათ, ხოლო ამ ცხოველის თვალის გუგა საკმაოდ შესწავლილი არ არის და შესაძლოა იგი პელიის ნაირსახეობა იყოს. მაგრამ ჰომო ნამდვილი მგელი იყო. მისი სიგრძე ხუთ წყრთას უდრიდა. ეს კარგა დიდ ზომად ითვლება მგლისათვის ლიტვაშიც კი. ამგვარი მგელი ძალიან ღონიერია და ქვეშ-ქვეშა მზერა იცის, მაგრამ ეს უკანასკნელი მგელს დანაშაულად არ ჩაეთვლება. ენა მას რბილი ჰქონდა. ხანდახან მუხლებს ულოკავდა ურსუსს. ზურგზე მოკლე ჭაგარი გასდევდა, გამხდარი იყო და მკლე, მაგრამ მისი სიმკლესი გამხდრე ტყის ნადირის სისალეს ნიშნავდა. ვიდრე ურსუსი ამ მგელს მოიშინაურებდა და საზიდარში შეებაძდა, მას შეეძლო ერთ ღამეში ორმოცი ლიე გაერბინა. ურსუსი მას ტყეში, ნაკადულთან წააწყდა. და რაკი ნახა, რომ მგელი მეტად ფრთხილად იქერდა კიბოს, პატივისცემა იგრძნო მისდამი, თან თავისდა სასიამოდ აღმოაჩინა, რომ ეს ნადირი შესანიშნავი ეგზემპლარია ეგრეთწოდებული კიბოსმკამელი ძაღლების ჯიშის გვიანელი კუპარა მგლისა.

ურსუსმა საპალნე ცხოველად ვირის მაგიერ ჰომო ირჩია. მას არ უნდოდა ვირი შეება თავის საზიდარში: მეტად პატივსაცემდა ამ პირუტყვეს. ამასთანავე ურსუსს შენიშნული ჰქონდა, რომ ვირს, ამ ოთხფეხა ცხოველს — ადამიანთაგან ჯერაც ამოუცნობ მეოცნებებს, არასაბიძგოვნო ჩვეულება აქვს — აცქვიტოს ყურები მამინ. როდესაც ფილოსოფოსები რაღაც სისულელეს წარმოთქვამენ. მაშაჰადამე, ვირი ჩვენსა და ჩვენი აზრების შუა მოწმე ხდება, რაც ჩვენთვის ერთგვარ უხერხულობასა ჰქვინს. ურსუსმა ჰომო ძაღლსაც ერჩინა სამეგობროდ, რადგან იცოდა, რომ მგელი ადამიანს უფრო ძნელად უშეგობრდება.

ამგვარად, ურსუსი ჰომოთი სრულიად კმაყოფილი იყო. ჰომო მისთვის მეგობარზე უფრო მეტსაც ნიშნავდა, მსგავსება მათ შორის დიდი იყო; ურსუსი ჩაცვივნილ ფერღებში ხელს მოუთათუნებდა მგელს და იტყოდა:

„მე ჩემი მეორე განოცემა ვიპოვეო“.

ურსუსი ამბობდა ხოლმე: „როტა მოვკვდები. თუ მოი-

სურვეს გაიგონ, როგორი ვიყავი იმე, საკმარისია მხოლოდ ჰომოს თვისებებს გაეცნონ. ჰომო — ეს ჩემი მეორე პირიაო“.

ინგლისის კანონი არც თუ ისე სწყალობდა ნადირებს: ამ კანონს შეეძლო მგელს გამოსდავებოდა და პასუხისგებაში მიეცა იმის გამო, რომ ის ასე თავისუფლად დაიარებოდა ქალაქიდან ქალაქში; მაგრამ ჰომო ედუარდ IV ერთ-ერთი სტატუტის მიხედვით ხელშეუხებლობით სარგებლობდა. ეს სტატუტი შინაურ ცხოველებს ეხებოდა და იუწყებოდა: „ყოველი შინაური ცხოველისათვის ნებადართულია თავისუფლად ახლდეს თავის პატრონს“. გარდა ამისა, მგლებისადმი მკაცრი მოპყრობის რამდენიმედ შესუსტება მოდად შემოიღეს უკანასკნელი სტიუარტების დროს სასახლის სეფექალებმა, რომელთაც ძაღლების მაგიერ პატარა, კატისოდენა, თეთრი ჩელიები ჰყავდათ ხოლმე დიდი საფასურით გამოწერილი აზიის ქვეყნებიდან.

ურსუსმა ჰომოს თავისი ნიჭიერება-უნარიანობიდან ზოგა რამ გადასცა: ასწავლა უკანა ფეხებზე დგომა, მრისხანებზე შეკავება, რაც მხოლოდ უგუნებობითა უნდა გამოეჩინა. ყპილის მაგიერ ყრუ ბურღლუნს დაიწყებდა და სხვა. მგელმაც თავის მხრივ ადამიანს საკუთარი ცოდნა-გამოცდილება გადასცა: ასწავლა უსახლ-კაროდ გაძლება, უბუროდ, უცეცხლოდ ყოფნა; ისიც ჩააგონა, რომ სჯობია ტყეში მშვიერპა იარო, ვიდრე სასახლეს მფლობელს ემონო.

ურსუსის მოძრავი ქოხურა, რომელიც სხვადასხვა მიმართულებით მგზავრობდა, ინგლისისა და შოტლანდიის ფარგლებს არა სცილდებოდა. იგი ორ წყვილ ბორბალზე იყო შედგმული და მგლის შესაბამელად ხელნები ჰქონდა მისადაგებული, ხოლო ადამიანის მისაშველებლად — ჰაპანი. ამ ჰაპანს მხოლოდ ცუდ გზებზე იყენებდნენ. ქოხურას, თუმცა ის თხელი ფიცრებიდან იყო შეკრული, სიმკვრივე მაინც არ აკლდა. წინაშოდან შუშინანი კარი ჰქონდა პატარა აივნით. რომელიც ერთგვარ კათედრას, ანუ ტრიბუნას წარმოადგენდა ურსუსისათვის. იგი აქედან მიმართავდა მსმენელებს სიტყვით. უკან კი ყრუ კარი ჰქონდა. ქოხურა ღამით სიფრთხილისათვის კლიტით და ჩანგლითაც იკეტებოდა უკანა კარი-

დან, ხოლო კარის ქვემოთ სამსაფეხურიანი საკეცი კიბე იყო. ამ საგორავებიან ქოხურას თავისი არსებობის მანძილზე მრავლად შესწრებია თოვლიან-წვიმიანი დღეები. ოდესღაც იგი შეღებილიც ყოფილა, მაგრამ ახლა ვერ გაარჩევდით, რა ფერისა უნდა ყოფილიყო ის საღებავი. უნდა ითქვას, რომ ამინდის შეცვლა სამგზავრო საზიდარებზე ისეთსავე გავლენას ახდენს, როგორსაც გვირგვინოსანთა ცვლა კარისკაცებზე. საზიდარს გარედან, ოდესღაც თეთრად შეღებილ კედელზე ემჩნეოდა შავი ასობით წანაწერი, ეს წანაწერი დროთა ვითარებას წაეშალა, მაგრამ მაინც ამოიკითხავდა კაცი:

„ოქრო ყოველ წელიწადს, ხახუნის გამო, კარგავს თავისი მოცულობის ერთ მეათასოთხასედ ნაწილს; ამას ფულის წონას დაკარგვას უწოდებენ. აქედან უნდა დავასკვნათ, რომ მილიარდ ოთხასი მილიონი ოქროდან, რაიც მთელ დედამიწის ზურგზე ხმარება-ბრუნვაშია, — ყოველწლიურად ერთი მილიონი იკარგება. ეს მილიონი ოქრო კაეონი უყვრილეს ფაფქებად ამტვრეულ-ანიავებული მოძრაობის გამო აღამიანისგან ფაქტებში ჩაისუნთქება, ჩვენს სინდისს ტვირთავს, აყრუებს, ამძიმებს მას; უერთდება მდიდრების სულს, რის გამოც მდიდარი გოროზი ხდება; ღარიბთა სულსაც უერთდება. ღარიბი ამის გამო სასტიკი ხდება“.

ეს წარწერა წვიმებისა და განგების წყალობით უმეტესად წაშლილი, საბედნიეროდ, უკვე მთლიანად და უნაკლოდ აღარ ამოიკითხებოდა. თორემ ადვილი მოხალოდნელია, რომ ეს ორაზროვანი და ამასთანავე მეტად საღი მსჯელობა ფილტვებში ჩაღწეულ ოქროს შესახებ არაფრად მოეწონებოდათ შერიფებს, პრევიებს, მარშლებსა და სხვა კანონის მცველ პარიკოსანთა. ინგლისის კანონმდებლობა იმხანად ხუმრობას არ ითმენდა. სიმკაცრე ბუნებრივ მოვლენად ითვლებოდა. მოსამართლეები ტრადიციის მიხედვით უღმობლობას იჩენდნენ, და მძვინვარება ჩვეულებად ქცეულიყო. ინკვიზიტორები ყველგან დაფუსფუსებდნენ, ჯეფრისმა თავისი მსგავსი მთელი შთამომავლობა დატოვა.

საზიდარის შიგნით კიდევ ორი წარწერა იყო. სკივრის ზემოთ, კირით გათეთრებული კედლის ფიცარზე მელნით წანაწერი მოჩანდა:

„ერთადერთი, რაც უნდა ვიცოდეთ: ინგლისის ბარონის და პერის თავსამკებელია ოქროს სალტე ექვსი მარგალიტით.“

გვირგვინის ტარების უფლება ვიკონტის ტიტულიდან იწყება.

ვიკონტის გვირგვინს განუსაზღვრელი რაოდენობის მარგალიტები ამკობს; გრაფის გვირგვინი მთლიანად მარგალიტებისაა. ამ გვირგვინის კუწუბოებს შუა, ცოტათი დაბლა, მარწყვის ფოთლებია ამოკვეთილი; მარკიზის გვირგვინის კუწუბოები და ფოთლები ლარივითაა გაჭიმული; ჰერცოგის გვირგვინი მხოლოდ კუწუბოებიანია, უმარგალიტოდ; მეფური ჩამომავლობის ჰერცოგის თავსამკაული ჯვრებისა და შროშანას ყვავილებისგან შემდგარი რკალია; უელსის პრინცის გვირგვინი ისეთივე სახისაა, როგორც მეფისა, ოღონდ მას ზედაპირი ღია აქვს.

ჰერცოგის წოდებაა — უგანათლებულესი და უშემძლებელესი თავადი, მარკიზი და გრაფი იწოდება მაღალკეთილშობილ და ყოვლადშემძლე მფლობელად. ვიკონტის წოდებაა — კეთილშობილი და ყოვლადშემძლებელი ბატონი, ბარონი — ჭეშმარიტ ბატონად იწოდება.

ჰერცოგს მიმართავენ ასე: თქვენო ბრწყინვალე ბავ, დანარჩენ პერებს — თქვენო მოწყალებავ. ლორდის პიროვნება ხელშეუხებელია.

პერი — ეს პარლამენტი და სასამართლოა, *concilium et curia*, კანონმდებლობა და მართლმსაჯულება.

Most honourable (მაღალღირსი) უფრო აღმატებულია, ვიდრე *right honourable* (ღირსსაპატივემო).

ლორდი-პერი მიჩნეულია ჩამომავლობით ლორდად, ხოლო ლორდებს არა პერებს ლორდობის წოდება აქვთ ნათავაზები. მხოლოდ პერები არიან ნამდვილი ლორდები.

ლორდი არასოდეს ფიცს არა სდებს არც მეფის წინაშე და არც სასამართლოს წინაშე. საკმარისია მხოლოდ თქმა: „პ ა ტ ი ო ს ნ ე ბ ა ს ვ ი ძ ლ ე ვ ი ს ა წ ი ნ დ რ ა დ ო“.

ხალხის წარმომადგენლებიდან შემდგარი თემთა პალატის წევრები, ლორდთა პალატაში გამოძახების დროს, ლორდების წინაშე მოწიწებით იხდებიან ქუდს, ხოლო ლორდები თავმოსართავეებით სხედან.

თემთა პალატა ლორდთა პალატაში ბილს წარადგენს ორმოცი კაცისაგან შემდგარი დეპუტაციის საშუალებით. დეპუტაციის წევრები ბილის ჩაბარების დროს სამკერ თავმოდრეკით თაყვანსა სცემენ ლორდთა პალატის წევრებს.

ლორდები ბილს თემთა პალატაში უბრალო გადამწერის ხელით ავზავნიან.

პალატთა შორის აზრთა სხვადასხვაობის შემთხვევაში, პალატები საერთო თათბირს ჩაატარებენ „მოხატულ დარბაზში“, ამ დროს პერები ქუდებით სხედან, ხოლო თემთა პალატის წევრები ქუდმოხდილნი დგანან.

ედუარდ VI მიერ გამოცემული კანონით ლორდებს უპირატესობა ეძლევათ, წინასწარ განზრახვის გარეშე მკვლელობა ჩაიდინონ. თუ ლორდი მდაბიო ადამიანს მოკლავს, პასუხისგებაში არ მიეცემა.

ბარონები ხარისხით ეპისკოპოსებს უსწორდებიან.

ბარონ-პერად რომ გახდეს, მეფისგან წყალობად უნდა მიიღოს *Per baroniam integram*, ესე იგი, სრული საბარონო ადგილ-მამული.

სრული საბარონო ადგილ-მამული შედგება ცამეტი და ერთი მეოთხედი სააზნაურო სალენოსაგან, რომელთაგან თვითეული ოც გირვანქა სტერლინგადაა ღირებული, რაც ოთხას მარკას შეადგენს.

ბარონის ციხე-დარბაზი — საბარონო ადგილ-მამულის ეს „გული“ — *caput baroniae* — მექვეიღრეობით გადადის იმავე საფუძვლების მიხედვით, როგორითაც ინგლისის ტახტის მემკვიდრეობა; ესე იგი, გადადის ქალიშვილებზე იმ შემთხვევაში, თუ მემკვიდრე ვაჟიშვილი არა ჰყავთ, და ასეთ დროს

მეშვიდროება უფროს ქალიშვილს რჩება; caeteris filiabus alunde satisfactis¹.

ბარონები ატარებენ ლორდის ტიტულს, რომელიც საქსონურ laford-ისაგან წარმოიშვა (კლასიკური ლათინური dominus და ვულგარულ ლათინური lordus).

ვიკონტისა და ბარონის უფროსი და მომდევნო ვაჟიშვილები — სამეფოს პირველი ესკვაირები არიან.

პერების უფროსი ვაჟიშვილები სარგებლობენ უპირატესობით წვივსაკრავის ორდენის კავალრებზე; უმცროსი ვაჟიშვილები ამ უპირატესობით არ სარგებლობენ.

ვიკონტის უფროსი ვაჟიშვილი პროცესიების დროს ბარონებს უკან და ბარონეტების წინ მიდის.

ლორდის ქალიშვილი „ლედია“, დანარჩენი ინგლისელი ქალიშვილები იწოდებიან „მის“.

მოსამართლეები უფლება-ხარისხით პერების დაბლა ირიცხებიან. სერჟანტი კრავის ტყავის კაპიუშონს ატარებს; მოსამართლეები de minuto vario თეთრი ბეწვეულის კაპიუშონებით იკავებებიან, მაგრამ არა ყარყუმის ბეწვისა. ყარყუმის ბეწვს მხოლოდ პერები და მეფე ატარებენ.

ლორდის საწინააღმდეგო supplicavit²-ი დაუშვებელია.

ლორდის ციხეში ჩასმა არ შეიძლება. მას, უკიდურეს შემთხვევაში, მხოლოდ ლონდონის ტოუერში დაამწყვდევენ.

მეფის სასახლეში სტუმრად მიწვეული ლორდი უფლებამოსილია სამეფო ნაკრძალში მოკლას ერთი ან ორი ირემი.

ლორდი უფლებამოსილია თავის მამულში აწარმოოს საბარონო სასამართლო.

თუ ქლამინდწამოსხმულ ლორდს ქუჩაში მხოლოდ ორი მხლებელი ახლავს, მისი ღირსება დამცირებულია. მას მხოლოდ აზნაურთა მთელი ამალის თანხლებით შეუძლია გამოჩნდეს ქუჩაში.

პერები პალატაში მიემგზავრებიან დახურული ეტლით.

¹ ეს ნიშნავს: დანარჩენ ქალიშვილებს აკმაყოფილებენ შეძლებისდაგვარად. (ურსუსის შენიშვნა იქვე, კედელზე).

² ვედრება (ლათ.). ასე ეწოდებოდა თხოვნას, რომელიც მიმართული იყო მიფისათვის.

რომელშიც წყვილ-წყვილი ცხენია მწყრივად შებმული, თემ-
თა პალატის წევრებს ამის უფლება არა აქვთ. ზოგიერთი პე-
რი ფესტმინსტერში ღია, თრადგილიანი ეტლით მიემგზავ-
რება. ღერბითა და გვირგვინით შემკული ეტლის ტარების
უფლება ეძლევა მხოლოდ ლორდებს. ეს ერთ-ერთა მათი
განსაკუთრებული უფლებაა.

ლორდს ჯარიმის გადახდა მხოლოდ ლორდებს შეუძ-
ლიათ დააკისრონ, ამასთანავე არა უმეტეს ერთი შილინგისა,
გამონაკლისს შეადგენს ჰერცოგი, რომელს დაჯარიმება შეი-
ძლება ათი შილინგით.

ლორდს შეუძლია თავის სასახლეში იყოლიოს ექვსი უც-
ხოელი; ყველა დანარჩენი ინგლისელს მხოლოდ — ოთხი.

ლორდს ბაჟის გადაუხდელად შეუძლია იქონიოს თავის
სარდაფში რვა კასრი ღვინო.

მხოლოდ ლორდი თავისუფლდება ოლქის შერიჯთან გა-
მოცხადებისაგან.

ლორდს ჯარის შესანახი გადასახადი არ შეეწერება

როდესაც ლორდის ნება-სურვილი იქნება, მაშინ შეად-
გენს თავისი ხარჯით ლეგიონს მეფის განკარგულებაში გადა-
საცემად; ასე იქცევიან მათი ბრწყინვალემა ჰერცოვი ატო-
ლისა, ჰერცოგი ჰამილტონი და ჰერცოგი ნორთემბერლენდისა.

ლორდის გასამართლება მხოლოდ ლორდებს შეუძლიათ.

სამოქალაქო საქმეებში ლორდს შეუძლია წოიბოვოს
განაჩენის ხელახლა გადასინჯვა და იმ შემთხვევაში შეკლა,
თუ სასამართლოს შემადგენლობაში ერთი აზნაური მაინც
არ ყოფილა.

ლორდი თავის კაპელანებს თვითონვე ინიშნავს.

ბარონი სამ კაპელანს ინიშნავს, ვიკონტი — ოთხს,
გრაფი და მარკიზი — ხუთს, ჰერცოგი — ექვსს.

ლორდს არ შეიძლება წამებით სასჯელი მიეგოს, თუნდაც
სახელმწიფო დალატი ბრალდებოდეს.

ლორდი არ შეიძლება დადალული იქნას ქალათის მიერ.

ლორდი ყოველთვის სწავლულ კაცად ითვლება, თუნდაც
მან წერა-კითხვა არ იცოდეს. ჩამომავლობითი უფლებით იგი
სწავლულადაა მიღებული.

პერცოგი ყველგან ბალდახინით მიბრძანდება, გარდა იმ ადგილებისა, სადაც მეფე იმყოფება; ვიკონტსაც აქვს ბალდახინი, ნხოლოდ თავისსავე სახლში; ბარონს აქვს თავსაცოზიანი ფიალა ღვინის ჭაშნიკისათვის. ვიდრე ბარონი ღვინოს დალევს, თავსაცობი მსახურს ფიალის ქვეშ უჭირავს. ბარონესას, თუ იქვე ვიკონტსაც იმყოფება, უფლება აქვს შლიეფი ერთ კაცს დააქერინოს.

ოთხმოცდაექვსი ლორდი, ან ლორდების უფროსი ვაჟი-შვილები პირველ ოთხმოცდაექვს ადგილს იჭერენ იმ მაგიდაზე, სადაც ხუთასი კაცისთვის განკუთვნილი ჭურჭელია გაწყობილი. ასეთი სუფრა ყოველდღე ეწყობა მეფის სასახლეში იმ ოლქის ხარჯზე, სადაც მდებარეობს მეფის რეზიდენცია.

მდაბიოს, რომელიც ლორდს დაარტყამს, მარჯვენას მოჰკვეთენ.

ლორდი თითქმის იგივეა, რაც მეფე.

მეფე თითქმის იგივეა, რაც ღმერთი.

მთელი მიწა-წყალი ლორდების საკუთრებაა.

ინგლისელები, როცა ღმერთს მიმართავენ, მას „მილორდს“ უწოდებენ.“

ამ წარწერის პირდაპირ მეორე წარწერას ამოიკითხავდით, ამდაგვარადავე ნაწერს. აი ეს წარწერაც:

„ნუ გე ში, რითაც უნდა დაკმაყოფილდნენ ისინი, ვისაც არა გააჩნია რა.“

ჰენრი ოვერკერკს, გრენტემის გრაფს, რომელიც ლორდთა პალატაში გრაფ ჭერსისა და გრაფ გრინიჩის შუა ზის, ყოველწლიურად ასი ათასი გირვანქა სტერლინგი აქვს შემოსავალი. მის მოწყალებას ეკუთვნის სასახლე გრენტემ-ტერასი. მარმარილოთი ნაგები და განთქმული თავისი ტალანების ლაბირინტებით, რითაც მთელი სასახლე ღირსშესანიშნაობას წარმოადგენს. სასახლეში არის სარანკოლინიდან მოტანილი მარმარილოსაგან მოპირკეთებული ალისფერი ტალანი, ასტრახანული ლუმაჩელის ტალანი, თეთრი ტალანი — ლანის მარმარილოსი, შავი — ალაბანდის მარმარილოსი, რუხი ფერის — სტარემის მარმარილოსი, ყვითელი — ჰესენის მარმარილოსი, მწვანე — ტიროლის მარმარილოსი, წითელი — ნახევ-

რად დაწინაურებული ბოჰემიის მარმარილოსი და ნახევარი — კორდოვის ლუმაშელისაგან ნაგები, ლურჯი — გენუის მარმარილოდან, იისფერი — კატალონიის გრანიტისაგან, სამგლოვიარო ტალანი — მურვიედროს ფიქალისა, რომელიც თეთრ-შავი ძარღვნარევია, ვარდისფერი ტალანი — ალპიის მთების ციპოლინისა, მარგალიტისფერი ტალანი — ნონეტის ლუმაშელისაგან და სხვადასხვაფერი ტალანი ჭრელი ბრეჯჩიისაგან, რომელსაც „სასახლის“ ტალანი ეწოდება.

რიჩარდ ლაუთერს, ლონდელის ვიკონტი უეატმორლენდში აქვს ციხე-დარბაზი ლაუთერი, რომლის მდიდრული სადარბაზო კარი თითქოს მეფეებს ეპატიებდა: ინებეთ და მობრძანდითო.

სკარბოროს გრაფი რიჩარდი, ლემლის ვიკონტი და ბარონი, იგივე ვიკონტი უოტერფორდი ირლანდიაში, ნორთემბერლენდის საგრაფოსა და დურჰამის საგრაფოს ლორდ-ლეიტენანტი და ვიცე-ადმირალი, სტენატედში მფლობელია ორი ადგილ-მამულისა სასახლეებით. ერთი ამ სასახლეთაგანი უძველესია, მეორე — ახალი. უჯანსჯენელში საერთო ყურადღებას იპყრობს დიდებული მესერი, რომელიც ნახევარწრედ შემოვლებული აქვს არაჩვეულებრივ შადრეენიან აუზს. გარდა ამისა, იმავე გრაფს ეკუთვნის ციხე-დარბაზები ლემლეიში.

რობერტ დარსის, პოლდერნესის გრაფს ეკუთვნის პოლდერნეს საგვარეულო ციხე-დარბაზი საბარონო კომუკრებით დამშვენებული და ფრანგულ ყაიდაზე გაშენებული უზარმაზარი პარკით. ამ პარკში დასეირნობს ხოლმე ექვსცხენიანი დახურული ეტლით თვითონ მფლობელი გრაფი, ორი ფორეიტორის თანსლებით, როგორც ინგლისის პერს შეჭფერის.

ჩარლზ ბოკლერკი, სენტ-ალბანსის ჰერცოგი, ბერფორდის გრაფი, ჰედინგტონის ბარონი, ინგლისის პირველი ბაზიერთუხუცესი, მფლობელია სასახლისა ვინძორში, მეფის სასახლის გვერდით, და ლორდის სასახლე არაფერს ჰკარავს ამ მეზობლობით.

ჩარლზ ბოდვილი, რობერტსის ლორდი, ტრუროს ბარონი, ბოდმინის ვიკონტი ქალაქ კემბრიჯში მფლობელია ადგილ-მამულ უიკპლისა, სადაც აშენებულია სამი სასახლე სამი ფრონტონით, ერთი ამათგანი კაბადონის სახისაა, ხოლო ორი

სამწახნაგოვანი. ეტლით მისასვლელი კარ-მიდამოს ხეივანი ოთხმწკრივი ნარგავებითაა დამშვენებული.

მაღალკეთილშობილი და ყოვლადძლიერი ლორდი ფილიპ ჰერბერტი, ვიკონტი კარდიფი, გრაფი მონტგომერი და გრაფი პემბროკი, მფლობელი და პერი კენდოლის, მარმიონის, სენტ-კვენტინისა და ჩარლენდისა, კოჩნუელის საჯრაფოსა და დევონეს გუბურების ზედამხედველი, იესოს კოლეგიის მემკვიდრეობითი მეთვალყურე, მესაკუთრეა უილტონის საუცხოო ბაღისა, სადაც ორი ესოდენ მშვენიერი შადრევანი ამოსჩქვს, რომ კიდევაც აღმატებთან სიმშვენიერით უქარისტიანესი მეფის ლუდოვიკო მეოთხემეტის შადრევნებს ვერსალში.

ჩარლზ სეიმური, სომერსეტის ჰერცოგი, მდინარე ტემზაზე მეპატრონეა სომერსეტ-ჰაუნისა, რომელიც არაფრით არ ჩამოუვარდება რომის პამფილის. ვილას. მის დიდებულ ბუხარზე თვალს იტაცებს იუანის დინასტიის ეპოქის ორი ჩინური ფაიფურის ლარნაკი, რომლებიც ფრანგული ფულით ნახევარმილიონად არის შეფასებული.

იორკშირში არტური, ლორდი ინგრემისა, ვიკონტი ირვინისა, მეპატრონეა სასახლე ტემპლ-ნიუშემისა, რომლის ეტლით მისასვლელ ეზო-ყურეს ტრიუმფალური თალი აქვს. ამ სასახლის ფართო და ბრტყელი ჰერ-სახურავეები მავრიტანულ ყათარებს ემსგავსება.

რობერტი, ლორდი ფერერს-ჩარტლესისა, ბორჩირისა და ლინკენის მფლობელია ლესტერშირში ციხე-დარბაზ სტაუნტინ-პაროლდისა პარკითურთ, რომელსაც გეგმაზე ფრონტონიანი ტაძრის შეხედულება აქვს. დიდი ეკლესია; ოთხკუთხი სამრეკლოთი, აშენებული გუბურას ნაპირზე, კარ-მიდამოს შემადგენლობაში შედის.

ნორთჰემპტონის საგრაფოში ჩარლზ სპენსერი, სენდერლენდის გრაფი, მისი უდიდებულესობის საიდუმლო სათათბიროს წევრი, მფლობელია ოლთროპის ადგილ-მამულისა, რომლის ეტლით მისასვლელში მარმარილოს ქონგურებით შემკული ოთხხვეტიანი რკინით ნაჭედი ქიშკარია.

ლოურენს ჰაიდს, გრაფ როჩესტერს, სერეეში ეკუთვნია ადგილ-მამული ნიუ-პარკი ციხე-დარბაზით, მხატვრულად ნა-

ქანდაკევი აკროტერიონით და ნარგავი ხეებით, დამშვენებული მრგვალი კორლით და მუხნარით, რომლის განაპირას ხელოვნურად შემრგვალებული გორაკი აღმართულა, შორიდან მომჩინარე დიდა მუხით შემკული.

ფილიპ სტენჰოპი, გრაფი ჩესტერფილდისა დერბიშირში მფლობელია ბრედბას ადგილ-მამულისა, სადაც დიდებული პავილიონია წამოდგმული, საათით წინამოხე. იქვეა შევარდნების სამყოფი, კურდღლებისთვის ბაღა და მშვენიერი გუბურები, ზოგი ოთხკუთხი, ზოგიც მოგრძო. ერთი მათგანი სარკის ფორმისაა, ორი შადრევანი აქვს დიდ სიმაღლეზე ამომჩქეფი.

ლორდ კორნუელს, აის ბარონს, ეკუთვნის ბრომ-ჰოლი -- მეთოთხმეტე საუკუნის სასახლე.

მაღალკეთილშობილი ოლჯერონ კეიპლი, ვიკონტი მონდენისა და გრაფი ესექსისა, მფლობელია ერსფორდშირში კეშიობერის ციხე-დარბაზისა, რომელსაც ასო H-ის მოყვანილობა აქვს. იგივე მეპატრონეა ტყიან-მინდვრიანი ადგილებისა, სადაც უხვადაა ფრინველ-ცხოველი სანადიროდ.

ლორდ ჩარლზ ოსალსტონს შიდლსესში ეკუთვნის ციხე-დარბაზი დოული, რომელიც გარემოცულია იტალიური გემოვნებით ნაკეთები ბაღებით.

ჯემს სესილს, სოლსბერის გრაფს. ლონდონიდან შეიდილიეს დაშორებით აქვს სასახლე ჰარტფილდ-ჰაუზი, ოთხი საბატონო პავილიონით. ცენტრში საყარაულო კოშკითა და ეზოთი, რომელიც თეთრი და შავი ფილაქანიტაა მოპირკეთებული, იმგვარად, როგორც ეს სენ-ჯერმენშია. ამ სასახლის წინამოს ორას სამოცდათორმეტი წერძნის სივრცე უჭირავს. იგი აუშინებია იაკობ პირველის მეფობის დროს ინგლისის სახელმწიფო ხაზინადარს, ამ სასახლის აწინდელი პატრონის პაპის პაპას. სოლსბერის საგვარეულოს ერთ-ერთი გრაფის მეუღლის საწოლი აურაცხელი ღირებულებისაა. იგი მთლიანად ნაკეთებია ბრაზილიური ხისგან; ცნობილია, რომ ეს ხე გველის კბენისაგან თავის დასაცავად უებარი საშუალებაა და ეწოდება milhombres, რაც ნიშნავს „ათასი მამაკაცი“. ამ საწოლზე ოქროს ასოებით წერია Honni soit qui mal y pense (სირცხვილი იმას, ვინც ცუდს გაიფიქრებს).

ედუარდ რიჩს, უორუიკისა და ჰოლენდის გრაფს, ეკუთვნის ციხე-დარბაზი უორუიკ-კასლი, სადაც ბუხრებს გასახურებლად მთელ მუხის მორებს უკეთებენ.

სვენ-ოუქსის სამრევლოში, ჩარლზ სეკვილს, ბეკჰერსტის ბარონს, კრენფილდის ვიკონტს, დორსეტისა და ნოდლსექსის გრაფს ეკუთვნის ადგილ-მამული ნოული, რომელიც სივრცით ქალაქს არ ჩამოუვარდება. ამ ციხე-გალავანში ერთმანეთთან პარალელურად სამი სასახლეა ჩამწყკრივებული ჯარის წყებასავით. მთავარი შენობა წინამოდან შემკულია ათტერფოვანი ქიმებით, ჭიშკარზე ციხის მთავარი კოშკია სადარაჯოდ ამართული, ოთხი მცირე კოშკურათი.

თომას თინს, უეიმუთის ვიკონტს, უორმინსტერის ბარონს, საკუთრებად აქვს სასახლე ლონგ-ლიტი; მასში თითქმის იმდენივე ბუხარია, ფარანი, ფანჩატური, კამარა-კაბადონი — პავილიონი, მრგვალი კოშკურები, ოწინარებიანი კოშკურები, რამდენიც საფრანგეთის მეფის საკუთარ ციხე-დარბაზ შამბორში.

ჰენრი ჰოვარდს, სეფოლკის გრაფს, ლონდონიდან თორმეტი ლიეს დაშორებით მიდლსექსში საკუთარ მფლობელობაში აქვს სასახლე ოდლეინი; იგი სივრცითა და დიდებული ნაგებობით არ ჩამოუვარდება ესპანეთის მეფის ესკურიალს.

ბედფორშირში რესტ-ჰაუს-ენდ-პარკი გარშემოზღუდულია გალავნითა და თხრილებით. ეს მთელი ოლქისოდენა სივრცე, ტყეებით, მდინარეებით, მთიანებით, მარკიზ ჰენრი კენტის საკუთრებას შეადგენს.

ჰირფორდში ჰემპტონ-კორტი, უზარმაზარი ქონგურებიანი კოშკითა და ბაღით, რომლის ბოლოს გუბურაა, ხოლო შემდეგ ტყე — ეკუთვნის კონინგსბის ლორდს თომასს.

გრაფ რობერტ ლინდსეის, ლორდსა და უოლჰემის ტყის ჩამომავლობითს მემკვიდრეს, ლინკოლნშირში ეკუთვნის ციხე-სიმაგრე გრიმსტორფი, გრძელი ფასადით, რომელიც მესერისნაირად შემკულია მაღალი კოშკურებით. აქვეა ბალწალკოტები, გუბურები, ხოხბებისთვის ბაღურები, ქოფაკი ძაღლებისათვის ბუნაგები, კორდ-ვაკობები და ჭალაკები. მის კარმიდამოსვე აგრძელებს სათამაშო მოედნები, ალვის ხეებით მოფარგლული. იქვეა დიდი ხალიჩებივით აფერადებული

საყვავილეები, კვადრატული და რომბის მოყვანილობისანი. ცხენოსნობაში შეჯიბრებრსათვის მინდვრიანები; და ციხე-გალავანში ეტლების შემოსასვლელ გზაზე დიდებული ორმწკრივი ხეივანი.

სესეკსში ღრმად პატივცემულ ფორდს, ლორდ გრეის, გლენდილის ვიკონტს და ტანკარვილის გრაფს ეკუთვნის დიდი კვადრატული ციხე-დარბაზი, ორივე მოპირდაპირე მხარეს სიმეტრიული ორი საზეიმო-სასტუმროდ გაწყობილი ფლიგჯლით, რომლების ქერ-სახურავეებზე აღმართულია კოშკები.

სასახლე ნიუნჰემ პედოქსი, უორიკშირში, შუშაბანღიანი ოთხწახნაგა წვეტიანი კოშკურით და ორი ოთხკუთხა სათევზაო გუბურათი პარკში, ეკუთვნის გრაფ დენბის, როკელსა ც გერმანიაში რეინფელდენის გრაფის წოდებით იხსენიებენ.

ციხე უაიტჰემი ბერკის საგრაფოში, ფრანგული ბალწალკოტით, თლილი ქვით ამოშენებული ოთხი მღვიმითა და ქონგურ-კუწუბებიანი მაღალი კოშკით, რომელიც კიდევ ორორ ბურჯისებურ კონტრფორსზეა დაყრდნობილი, ეკუთვნის ლორდ მონტეგეუსს, გრაფ ებინგდონს. მის საკუთრებას შეადგენს აგრეთვე საბარონო ციხე-სიმაგრე რაიკოტი, რომლის ეტლით მისავალთან ბქისკარზე დევიზია წაწერილი: *Virtus ariete fortior*, (კეთილი სახელი უმაგრესია უროზე).

უილიამ კვენდში, დევონშირის ჰერცოგი, მფლობელია ექვსი ციხე-სიმაგრისა, მათ შორის ორსართულიანი ჩეტსუორტის, იგი შესანიშნავი ბერძნული სტილითაა ნაგები. გარდა ამისა, მათ ბრწყინვალებას ეკუთვნის ლონდონში სასახლე, რომლის სეფეკარზე მეფის სასახლისკენ ზურგშექცეული დგას ლომის ქანდაკება.

კინელმიკის ვიკონტს, რომელიც კორკის გრაფია ირლანდიაში, პიკადილში აქვს სასახლე — ბარლინგტონ-ჰაუსი, ლონდონის გარემიდამოებამდე გაშლილი დიდი ბაღებით, მასვე ეკუთვნის სასახლე ლონდსბორო, სასახლე ჩიზჟიკი, ცხრა დიდებულ ნაგებობათაგან შემდგარი და სადაც ძველი ნაგებობის გვერდით ახალი სასახლეა წამოკიმული.

ჰერცოგი ბოფორტი მესაკუთრეა ჩელსის, ეს არის ორი გო-

ტიკური სტილის სასახლე და კიდევ მესამე სასახლეც, ოღონდ უკანასკნელი ფლორენციული სტილისაა. ამავე პიროვნებას ეკუთვნის გლოსტერში სასახლე ბედმინგტონი, რომლის შესანიშნავი ფართო ხეივნები სასახლიდან ყოველმხრივ სხივებისაირად განშტოვდებიან. მაღალკეთილშობილ და ყოვლადშემძლე პრინც ჰენრი, ბოფორტის ჰერცოგს, მიეკუთვნება აგრეთვე ტიტული — მარკიზი და გრაფი უოსტერისა, ბარონი რაგლანისა, ბარონი პაუერისა და ბარონი ჰერბერტ-ჩიპსტოუსი.

ჯონ ჰოლისი, ჰერცოგი ნიუკასლისა და მარკიზი კლერისა, მფლობელია ციხე-სიმაგრე ბოლსოვერისა, რომლის ოთხკუთხი საყარაულო კოშკი დიდებულ შთაბეჭდილებას ახდენს, მასვე ეკუთვნის ციხე-დარბაზი ჰოუტონისა ნოტინგემში, სადაც აუზია. აუზის ცენტრში აღმართულია მომრგვალო პირამიდა, მსგავსად ბაბილონის გოდოლისა.

ლორდ უილიამ კრევენს, ბარონს კრევენ-ჰემპსტედისას უორუიკშირში აქვს თავისი რეზიდენცია—კომბ-ებეი, რომელსაც მთელ ინგლისში ყველაზე ულამაზესი შადრევანი ემშვენებს, ხოლო ბერკშირში იმავე ლორდის საკუთრებაა ორი საბარონო ციხე-დარბაზი: ჰემპსტედ-მარშალი, რომლის წინამოს ხუთი შუშაბანდიანი გოტიკური სტილის აივანი ამკობს, და ციხე-დარბაზი ესდოუნ-პარკად წოდებული, ეს უკანასკნელი ნაგებობა ტყიანში, ორი გზის ჭვარედინის ნაპირზეა აღმართული.

ლორდ ლინეი კლენჩარლი, ბარონი კლენჩარლი-ჰენკერვილისა, მარკიზი სიცილიის კორლეონესი, მფლობელია ციხე-დარბაზი კლენჩარლისა; ეს ციხე-დარბაზი 914 წელს ააშენა ედუარდ მოხუცმა დანიელთა თავდასხმისაგან დასაცავად. მასვე ეკუთვნის სასახლეები: ჰენკერვილ-ჰაუსი ლონდონში და კორლეონე-ლოჯი ვინძორში; აგრეთვე რვა საკასტელიანო. ერთი მათგანი ბრუქსტონში, მდინარე ტრენტზე, იმ უფლებებით, რომ იქ თაბაშირის დამუშავება აწარმოოს. შემდეგ კიდევ საკასტელიანოები: გემდრაითი, ჰომბლი, მორიკემბი, ტრენუორდრაითი, ჰელ-კერტე-რსი, მოჩუხჩუხე წყაროთი, პოლინშორი, თავისი ტორფიანი ჭაობებით, რიკელვერი, მოილ-ენლის ნოაზე. უძველესი ქალაქის უაინკაუტონის მახლობლად მდებარე. მასვე ეკუთვნის ცხრამეტი პატარა ქალაქი

და სოფელი, მცხოვრებლებზე ფეოდალური სამართლის წარმოების უფლებებით, აგრეთვე მთელი ოლქი პენსენტ-ჩეიზისა, რაც მათ მოწყალებას მთლიან შემოსავალს წლიურად აძლევს ორმოციათას გირვანქა სტერლინგს.

იაკობ მეორის მეფობაში უფლებამინიჭებული ას სამოცდათორმეტი პერი, ყველა ერთად წლიურ შემოსავლად იღებენ მილიონ ორას სამოცდათორმეტი ათას გირვანქა სტერლინგს, რაც შეადგენს ინგლისის შემოსავლის ერთ მეთერთმეტედს“.

ლორდ ლინეი კლენჩარლის უკანასკნელ სახელთან გვერდზე ურსუსის ხელით მიწერილი იყო შენიშვნა:

„მეამბოხე, განდევნილი, ქონება, მიწები და ყველა ადგილ-მამული სექვესტრის ექვემდებარება. ახია, ასეც ეკუთვნის“.

4

ურსუსი აღტაცებული იყო ჰომოთი. ჩვენ გვაფრთხილებს ის, რაც ჩვენთვის მახლობელია. ასეთია კანონი.

ურსუსის შინაგანი განწყობალება მუდმივ ჩახშული მძვინვარება იყო, რაც გარეგანად მის ბუნდუნში გამოიხატებოდა. ურსუსი იმათ რიცხვს ეკუთვნოდა, ვინც ამ ქვეყნიერებით არ არის კმაყოფილა. ბუნების სისტემაში ურსუსი ოპოზიციის ფუნქციას ასრულებდა. ყველაფერში მხოლოდ ცუდ მხარეს ამჩნევდა. ქვეყნად არც არაფერი და არც არაფერ არ მოსწონდა. მისთვის თაფლის სიტკბო ფუტკრის კბენას ვერ გამოისყიდდა, მზის სიხვებისაგან გადაფურჩქნელი ვარდი იმავე მზის მიერ გამოწვეულ ციებ-ცხელებასა და ნაღვლით ჰერის ლებინებას ვერ ამართლებდა. ვინ იცის, იქნებ ურსუსი გულში ღმერთსაც სასტიკად კიცხავდა. იგი ასე იტყოდა ხოლმე: „ცხადია, სატანა დაბმული უნდა იყოს. ღმერთი დამნაშავეა, რომ მას ჯაჭვის საბმელი ახსნაო“. იგი მხოლოდ ადგილ-მამულთა მფლობელ მთავრებს შეაქებდა ხოლმე. ხოლო ამ ქებას რაღაც თავისებურად გამოხატავდა. ერთხელ, როდესაც იაკობ მეორემ ლეთისმშობელს ირლანდიის კათოლი-

კეთა სამლოცველოში მძიმე ოქროს კანდელი შესწირა, იმ ხანად ურსუსმა ამ სამლოცველოსთან გაიარა ჰომოს თან-ზღებით, მართალია, ეს უკანასკნელი ხსენებულ შემთხვევისადმი გულგრილად იყო განწყობილი, მაგრამ თვით ურსუსმა ყველას გასაგონად გამოთქვა თავისი აღტაცება, მან ხმამაღლა შესძახა: „უეჭველად ღვთისმშობელს უფრო მეტად ესაჭიროება ოქროს კანდელი, ვიდრე აი, ამ ფეხშიშველ გოგობიჭებს ფეხსაცმელი“.

ურსუსის მხრივ ასეთი „კეთილგანწყობის“ გამოჩენა და საკმაო პატივისცემა უზენაესი ხელისუფლების მიმართ ალბათ რამდენიმედ ხელს უწყობდა იმ გარემოებას, რომ ხელისუფლება ლმობიერად ეპყრობოდა ურსუსის ასეთ მოხეტიალე ცხოვრება-ყოფას და მგელთან არაჩვეულებრივ მეგობრობას. ურსუსს გული შესტკიოდა ჰომოზე და ხანდახან საღამო ხანს აუშვებდა, რომ თავისუფლად მიევიღა-მოევიღო საზიდარის ახლომახლო. მგელი პატრონის ნდობას ამართლებდა და „საზოგადოებაში“, ესე იგი ხალხში, გოშიაზე უფრო მშვიდად იყო. მაგრამ თუ პოლიციელები ავ გუნებაზე ყოფნის დროს შეასწრებდნენ თვალს, მაშინ ამას არასასურველი შედეგი მოჰყვებოდა; ამიტომ ურსუსს ეს უდანაშაულო მგელი-თითქმის მთელი დღე-ღამე ჭაჭვით დაბმული ჰყავდა.

პოლიტიკური თვალსაზრისით ურსუსის წარწერა ოქროს შესახებ, რომელიც უკვე გარკვევით აღარც იკითხებოდა, და ამასთანავე არსებითად თითქმის გაუგებარიც იყო, უბრალო ნაცოდვილარადღა ჩანდა ბალაგანის წინამოზე და ურსუსზე არავითარ ექვის მისატან საბუთს არ იძლეოდა. იაკობ მეორის შემდეგაცა და თვით ვილჰელმისა და მარიამის „ღირსპატივსაცემი“ მეფობის დროსაც ურსუსის საზიდარი არხეინად მიგომანობდა ინგლისის საგრაფოების მიყრუებულ ქალაქებში. ურსუსმა მთელი დიდი ბრიტანეთი შემოიარა თავისი საგორავებიანი ქოხურათი, ჰყიდდა თავის სასწაულმოქმედ წამლეულსა და მალამოებს. თანაც მგლის დახმარებით მოგზაური მკურნალის თვალთმაქცურ ოინებს ასრულებდა. ურსუსი ადვილად უსხლტებოდა პოლიციის ხაფანგებს, რომლებიც იმხანად მთელ ინგლისში იყო დაგებული. განზრახვა ერთი ჰქონ-

დათ, ქვეყნიდან განედევნათ მოხეტიალე ბრბოები; მთავარო კი იყო „კომპრაჩიკოსები“ დაეკირათ.

არსებითად ეს სამართლიანიც იყო. ურსუსი არავითარ მოხეტიალეთა ბრბოს არ ეკუთვნოდა. ურსუსი მარტოდ მარტო თავის თავთან — ურსუსთან ცხოვრობდა, მხოლოდ მგელითუ გამოყოფდა ფრთხილად დრუნჩს და შეაწყვეტინებდა თავის თავთან საუბარს. ურსუსის ოცნების მწვერვალი ის იყო, რომ ყარაიბად დაბადებულიყო, მაგრამ რადგან ეს მისუფლებებს აღემატებოდა, ამიტომ მარტვილობა ირჩია. მარტვილობა, ეს ველურობის ისეთი შერბილებული ფორმაა, რომ ცივილიზებული საზოგადოება თანხმდება მიიღონ თავის წრეში. რამდენადაც მეტხანს ვიბორიალებთ ქვეყანაზე, იმდენად უფრო მარტვილად ვიგრძნობთ თავს. ამით აიხსნება ურსუსის გაპუღმებული მოგზაურობა. ერთ რომელიმე ადგილას დიდხანს გაჩერება მას თავისუფლებიდან მონობაში გადასვლად ეჩვენებოდა. მთელი ცხოვრება ხეტიალში გაატარა. ქალაქის დანახვაზე უდაბური ტყე მოსურვილდებოდა ხოლმე, ან კლდის გაშოქვაბული. ტყეში ისე გრძნობდა თავს, როგორც სახლში, ჰერკვეშ. მაგრამ მოედნებზე ხალხის ყრუ გუგუნიც არ აწუხებდა, რადგან ეს აგონებდა ტყიანში ხეების აშრიალებას. განმარტოებით ყოფნის მიდრეკილებას ბრბო რამდენიმედ კიდევ აკმაყოფილებს. თუ რამ ურსუსს თავის საგორავიანი საზიდარისა არ მოსწონდა, ეს იყო კარ-ფანჯარა, რადგან სახლს აგონებდა. ურსუსი თავის იდეალს მიაღწევდა, შესაძლებელი რომ ყოფილიყო საგორავებზე გაშოქვაბული შეედგა და ამ გამოქვაბულით ემოგზაურა.

როგორც უკვე ითქვა, ურსუსი არ იღიმებოდა, ის მხოლოდ იცინოდა ხოლმე, ზოგჯერ ხშირადაც. მაგრამ ეს სიცილი სიმწრის სიცილი იყო. ღიმილში რამდენიმედ თანხმობის საწყისებია, მაშინ, როდესაც სიცილი ხშირად უარს გამოხატავს დათანხმებაზე.

ურსუსის მთავარ, განსაკუთრებულ თვისებას შეადგენდა ადამიანთა მოდგმისადმი მძულვარება. ამიტომ დაუნდობელიც იყო. ბოლოს მივიდა იმ მტკიცე დასკვნამდე, რომ ადამიანთა ცხოვრება საშინელია; შენიშნა, რომ არსებობს უბედურებათა თავისებური იერარქია: მეფეებისათვის, რომლენ-

ბიც ხალხს აუბედურებენ, არსებობს ომი. ომს — შავი ჭირი მოსდევს, შავ ჭირს — შიმშილობა, ხოლო ყველა უბედურებათა მთავარი მიზეზი, — ადამიანთა სირეგვნეა; კი დარწმუნდა, რომ თვით ფაქტი არსებობისა ერთგვარად სასჯელის მომავლინებელია, და რომ ყოველივე ამაებისგან ხსნას სიკუდილში ხედავდა, მაგრამ ის მაინც კურნავდა ავადმყოფებს, რომლებიც მასთან ხანდახან მოჰყავდათ. მას მოხუცთა ძილ-ლონის მომმატებელი და სიცოცხლის გახანგრძლივების საშუალებაც ჰქონდა. ხეიბრებს ჯერ ფეხს აადგმევინებდა და მერე შხამნარევი სიცილით ეტყოდა: „აჰა, ახლა ხომ ფეხზე დაგაყენე, ისევ შეგიძლია იარო ამ ცრემლით აღსავსე ცის ქვეშეთშიო“. თუ შიმშილით ღონემიხდილ მათხოვარს დაინახავდა, რაც ფული გააჩნდა, სულ იმას მისცემდა და თან გაჯავრებით შეუტევდა: „სული მოიბრუნე, შე უბედურო, ჰამე, ეცადე მეტხანს იცოცხო, მე კი არ ვეცდები შევამოკლო შენი ამ კატორღაში ყოფნაო“. შემდეგ ხელუბის ფშვნე-ტით დასძენდა: „მე, რაც კი შემიძლია, სიავეს ვაყენებ ადამიანებსო“.

გამვლელებს შეეძლოთ ქოხურას უკანა კედლის პატარა ფანჯრიდან ჰერზე, მსხვილი ასოებით ნახშირით წანაწერი ამოეკითხათ: „ურსუსი — ფილოსოფოსი“.

II

კომპრაჩიკოსები

1

ჩვენს დროში ვის ესმის სიტყვა „კომპრაჩიკოსები“, ვისთვისაა გასაგები ამ სიტყვის მნიშვნელობა?

კომპრაჩიკოსები, ანუ კომპრაპეკენოსები არაჩვეულებრივ, საზიზღარ მაწანწალათა შეკრებულებას წარმოადგენდა. იგი საკმაოდ ცნობილი იყო მეჩვიდმეტე საუკუნეში და უკვე მივიწყებული მეთვრამეტე საუკუნეში, ისე რომ ახლანდელ

დროში მათ შესახებ აღარავენ არა იცის რა. კომპრაჩიკოსები, ისე როგორც „მემკვიდრეთა საწამლავი“, ძველი საზოგადოებრივი წყობილების დამახასიათებელ დეტალს წარმოადგენდნენ. ეს კაცობრიობის ძველი ზნეობრივი სიმახინჯის სურათის ნაწილი იყო. ისტორიის თვალსაზრისით, რომელიც სხვადასხვა მოვლენას ერთად აჯგუფებს, კომპრაჩიკოსები იმ უზარმაზარი მოვლენის განშტოებას წარმოადგენდნენ, რომელსაც მონობა ეწოდება. თქმულება ძმებისაგან გაყიდული იოსების შესახებ კომპრაჩიკოსებზე მოთხრობის ერთ-ერთი ეპიზოდია. თავიანთ შესახებ კომპრაჩიკოსებმა ცნობა ესპანეთისა და ინგლისის სისხლის სამართლის კოდექსებში დატოვეს. ინგლისის საკანონმდებლო აქტების ბნელ ქაოსში გარკვევისას, აქა-იქ წააწყდებით ამ საზარელი მოვლენის კვალს, ისე როგორც ველურის ფეხის ნაკვალევს შეიძლება წააწყდეთ დაბურულ ტყეში.

„კომპრაჩიკოსები“, აგრეთვე „კომპრაპეკენოსები“ ესპანური შედგენილი სიტყვაა; მისი მნიშვნელობაა „ბავშვების შემსყიდველები“.

კომპრაჩიკოსები ბავშვებით ვაჭრობას მისდევდნენ.

ყიდულობდნენ და ყიდდნენ.

თუმცა ისინი ბავშვებს არ იტაცებდნენ. ბავშვების მოპარვა უკვე სხვა ხელობა იყო.

მაგრამ, რას უშვებოდნენ კომპრაჩიკოსები ბავშვებს?

ისინი ბავშვებს ამახინჯებდნენ.

რისთვის ამახინჯებდნენ?

გასართობად.

ხალხს და აგრეთვე მეფეებსაც გართობა სჭირდებოდა. გზაჯვარედინებს ჯამბაზი უნდოდა, სასახლეებს — პამპულა, პირველს ტიურლუპენს ეძახიან, მეორეს კი ტრიბულეს.

ის ძლიერი ლტოლვა, რასაც ადამიანი მხიარულებისადმი მისწრაფებაში იჩენს, ხანდახან ფილოსოფოსთა ყურადღების ღირსი ხდება.

რას უნდა წარმოადგენდეს ეს შესავალი ფურცლები?

ეს იქნება წინა თავი ყველაზე უფრო საშინელი წიგნისა, რომელიც შეიძლება დასათაურებულიყო „უბედურთა ექსპლოატაცია ბედნიერთაგან“.

ისტორიაში არა ერთხელ შეგვიმჩნევია ისეთი მოვლენა, როდესაც ბავშვი დიდების სათამაშო-გასართობად ყოფილა განკუთვნილი. ასეთი რამ ჩვენს დროშიც ხდება. გულუბრყვილო, სასტიკ ეპოქებში ეს მოვლენა განსაკუთრებულ საშემოსავლო ხელობად იყო ქცეული. მეჩვიდმეტე საუკუნე, დიდებულ საუკუნედ წოდებული, ერთი ასეთი ეპოქათაგანია. ეს საუკუნე ზუსტად ბიზანტიური ზნე-ჩვეულებისა იყო: მიაშიტობა გარყვნილებას ეფარდებოდა, ხოლო სიმკაცრე — მგრძნობიერობას. ეს ცივილიზაციის თავისებური მრავალსახეობაა! იგი ფოცხვერს მოგაგონებთ, რომელიც ღმობიერად იღმიჭება. ეს ქალბატონ სევენიეს საუკუნეა, რომელიც კოცონზე დამწვართა და ბორბლით დაფლეთილთა შესახებ საამურად ლაქლაქებდა. ამ საუკუნეში ბავშვთა ექსპლოატაცია ჩვეულებრივი მოვლენა იყო: მეჩვიდმეტე საუკუნის მეზობლე ისტორიკოსებმა ეს მუწუჭი დამალეს, მაგრამ იმისი მიჩქმალვა კი ვეღარ შესძლეს, რომ ვენსენ დე პოლი ცდილობდა ეს მუწუჭი როგორმე გამოერწყო და მოერჩინა.

ადამიანისაგან რომ კარგი სათამაშო გაეკეთებინათ, წინასწარვე უნდა შესდგომოდნენ საქმეს. ბავშვის ჯუჯად გარდაქმნა სულ პატარა ჰასაკიდან უნდა დაეწყოთ. ბავშვებს გასართობად იყენებდნენ, ტანადი ბავშვი არც თუ იმდენად სასაცილოა. კუზიანზე კი უფრო იცინებს კაცი.

აქედან იწყებოდა ნამდვილი ხელოვნება. არსებობდნენ საამისო სპეციალისტები: ნორმალურ ადამიანს ამახინჯებდნენ. სახეს დრუნჩის დაუმსგავსებდნენ. ზრდას შეუწყვეტდნენ. ბავშვს სულ გადაასხვავებდნენ. მახინჯების ხელოვნური გამოყვანა განსაკუთრებული წესისამებრ ხდებოდა. ეს თავისებური მეცნიერება იყო. წარმოდგინეთ ორთოპედია შებრუნებით. ადამიანის ნორმალურ გამომხედვას სიელმით შესცვლიდნენ. სახის ნაკვთების ჰარმონიას სიმახინჯით არღვევდნენ. ბუნებისაგან შექმნილი სრულყოფილი არსებიდან მის უარყოფითს, შავ ანარეკლსლა სტოვებდნენ. დამახინჯების ოსტატთა თვალში ეს შავი ანარეკლი ითვლებოდა სრულყოფად. ბუნებრივი სახის დამახინჯების ასეთსავე ცდას პი-

რუტყვებზედაც აწარმოებდნენ: მაგალითად, გამოიგონეს ამ-
ლაყი ფერის ცხენი. ტიურენს ამაყი ფერის ცხენი ჰყავდა.
ჩვენს დროშიც ხომ ღებავენ ძაღლებს ცისფრად და მწვანედ?
ბუნება კანაა. ადამიანი ოდითგანვე მიისწრაფოდა ღვთისა-
გან შექმნილისათვის თვითონაც მიემატებინა რამე. ადამიანი
ბუნებისაგან შექმნილს ხან აუმაჯობესებს, ხან აფუჭებს. აი,
სასახლის მასხარა, განა ცდა არ არის ადამიანი მაიმუნის დო-
ნემდე დაიყვანოს? ეს შებრუნებითი პროგრესია. უკუქცევის
საოცარი ნიმუში. ერთდროულად ცდილობდნენ მაიმუნი ადა-
მიანად ექციათ. კლივლენდის . ჰერცოგის, საუთჰემპტონის
გრაფის მეუღლეს ბარბარას პაჟის მაგიერ მაიმუნი საპაჟუ
ჰყავდა. ფრანსუაზა სეტონს, ბარონესა დედლეის, იმ პერის
მეუღლეს. რომელსაც მერვე ადგილი ეჭირა ბარონის სკამზე
პარლამენტში, ჩაის მიართმევდა ხოლმე ოქრომკედით ნაქარგი
ფარჩით მოსილი პავიანი, რომელსაც ლედი დედლეი უწო-
დებდა: „ჩემი ზანგი“-ო. ეკატერინე სიდლეის, გრაფ ღორ-
ჩესტერის მეუღლეს, პარლამენტის სხდომებზე ღერბიანი ეტ-
ლით გამგზავრებისას, ეტლის სატერფულზე საზეიმო ლივ-
რებით გამოწყობილი, ცხვირპირაბზეკილი სამი პავიანი წა-
მოესკუპებინა. მედინასელის ერთ-ერთი ჰერცოგის მეუღლე,
რომლის დილის ტუალეტს კარდინალი პოლიუსი შეესწრო,
ორანგუტანგს იშველიებდა წინდების ჩაცმაში. მაიმუნებს
ადამიანის დონემდე ამაღლებდნენ, სამაგიეროდ ადამიანები
პირუტყვებშია და მხეცების დონემდე დაჰყავდათ. დიდე-
ბულთა სურვილი იყო. საზღვარი წაეშალათ ადამიანსა და
პირუტყვს შორის. რაც განსაკუთრებით მკვეთრად იგრძნობო-
და ჯუჯა კაცის დიდი ჯიშის ძაღლთან დაპირისპირებისას. ჯუ-
ჯა კაცი უზარმაზარ ძაღლს ერთ ნაბიჯზე არ შორდებოდა.
ძაღლი ჯუჯის მუდმივი თანამგზავრი იყო. თითქოს ერთი სა-
ბელით ყოფილიყვნენ გადაბმული. ამგვარ დაპირისპირებას
დიდებულთა საყოფაცხოვრებო მრავალ ძეგლში შეეხვდებით,
კერძოდ ჯეფრი ჰუდსონის პორტრეტზე. იმ ჯუჯას პორტრეტ-
ზე. რომელიც ჰენრიეტა ფრანგს, ჰენრიხ მეოთხის ქალიშვილს,
ქარლოს პირველის ცოლსა ჰყავდა მხლებლად.

რაკი ადამიანი დაამცირეს, მის დამახინჯებასაც მიჰყევს

ხელი. უუფლებობას დასახიჩრებით ამთავრებდნენ. იმ დროის ზოგიერთ ხელოსანს საუცხოოდ ეხერხებოდა ადამიანის სახიდან სულ ამოეშალა ღეთისაგან ნაბოძები სახიერება. ამენსტრიტის კოლეგიის წევრმა დოქტორმა კონკესტმა, რომელიც ლონდონში ქიმიური ნივთიერებებით ვაჭრობას მეთვალყურეობდა, ლათინურ ენაზე შეადგინა წიგნი, სადაც ამ უკულმართი ქირურგიის ცოდნას განმარტავდა, და უმთავრეს ხერხებს აღწერდა. თუ დავუჯერებთ იუსტუს კარიკ-ფერგიუსს, ამ ქირურგიის ფუძემდებელი იყო ვინმე ბერი, სახელად ავენმორი, რაც ირლანდიურად ნიშნავს „დიდი მდინარე“.

ჰვალცგრაფის ჯუჯა — სახიჩარი პერკეო¹ შესანიშნავი ნიმუში იყო დასახიჩრების ხელოვნებისა. ხოლო თვით ხელოვანი სახიჩრობის მრავალ ნაირფერობას იძლეოდნენ, რისთვისაც ოსტატობის სხვადასხვა ხერხებს მიმართავდნენ და იყენებდნენ.

ეს ხელოვნება სახიჩრებს ქმნიდა, ხოლო თვით სახიჩართათვის არსებობის კანონი საოცრებამდე მარტივი იყო: მათნება ჰქონდათ ტანჯულნი ყოფილიყვნენ, ხოლო მათვე ავადღებულელებდნენ სხვათა გასართობად ეცხოვრათ.

3

მახინჯთა ასეთი ფაბრიკაცია დიდი მასშტაბით წარმოებდა და ბევრ მრავალსახეობას მოიცავდა.

მახინჯები სჭირდებოდა სულთანს, მახინჯები სჭირდებოდა პაპს. პირველს სჭირდებოდა ცოლების ყარაულებად; მეორეს — ლოცვათა წესრიგისათვის. ეს მახინჯები წარმოადგენდნენ თავისებურად განსხვავებულ ხეობებს, რომელთაც შთამომავლობის დატოვება არ შეეძლოთ. ეს ადამიანის მსგავსი არსებანი ემსახურებოდნენ ავხორცობასაც და რელიგიასაც. ჰარამხანა და სიქსტის კაპელა იმავე მახინჯთა სხვადა-

¹ თოჯინაც კი, რომელიც მას გამოსახავს, ნამდვილი საშინელებაა — ჰაიდელბერგის ერთ-ერთ მარანში, საიდუმლო ყუთიდან ამოხტება ხოლმე-

სხვანაირ სახეობას საჭიროებდნენ: პირველს სჭირდებოდა სასტიკი მახინჯები, მეორეს — წარმტაცნი.

იმხანად ბევრი რამის გაკეთება იცოდნენ, რაიც ახლა აღარ იციან. მაშინ ხალხს ისეთი ნიჭი ჰქონდა, რაც ჩვენ უკვე არ გავგაჩნია. ტყუილად ხომ არ არის, რომ კეთილად მოაზროვნე კვიციანი ადამიანები საქვეყნოდ გაჰყვირიან ახლანდელი დაქვეითების შესახებ. ჩვენ უკვე აღარ ვიცით, როგორ უნდა მივეცეთ ადამიანის სხეულს ახალი სახე-სანახაობა: ეს იმით აიხსნება, რომ წამება-ტანჯვის ხელოვნება ჩვენს დროში დავიწყებულია. წინათ ამ საქმის ვირტუოზები არსებობდნენ, ახლა აღარ არიან. წამების ხელოვნება იმდენად გაამარტივეს, რომ შესაძლებელია მალე სულ გაჰქრეს კიდევ. ცოცხალ ადამიანებს ხელფებსა სჭირდნენ, ფატრავდნენ მუცელს, ამოაცილდნენ შიგნეულსა და შეაღწევდნენ რა ამ საშუალებით ადამიანის ორგანიზმში, იქ აღმოჩენებს წააწყდებოდნენ. ამგვარ წარმატებებს ჭირურგია ჯალათის მეოხებით აღწევდა, რაზედაც ჩვენ, იძულებული ვართ, უარი განვაცხადოთ.

შორეულ დროში ამგვარი ოპერაციები მხოლოდ ისეთი გასაოცარი მახინჯების დამზადებით როდი კმაყოფილდებოდა, რომელთა დანიშნულება იყო ხალხისთვის სანახაობის ჩვენება, ან მეფის სასახლის კარზე გამართობ მასხარებისა, ან სულთანებისა და პაპებისთვის საჭურისების მომზადება. ზემოთქმული ოპერაციები მეტისმეტად მრავალგვარი იყო; ამ ხელოვნების ერთ-ერთი მწვერვალი იყო „მამლის“ დამზადება ინგლისის მეფისათვის.

ინგლისში ერთი ჩვეულება ჰქონდათ — მეფის სასახლეში ისეთი კაცი უნდა ჰყოლოდათ, რომელიც ღამღამობით მამალივით იყივლებდა. ეს ღამისმთეველი თვალს ვერ მოხუჭავდა; როდესაც ყველას ეძინა, ის სასახლეში დაფრატუნობდა და ყოველ საათში იმდენჯერ უნდა ეყივლა, რამდენიც საჭირო იყო დროის აღსანიშნავად. მისი ყივილი მალვიძარა ზარის მაგივრობას ეწეოდა. მამალივით რომ ეყივლა, ადამიანს ბავშვობაში ხორხის ოპერაციას უკეთებდნენ, რაც სხვა ამგვარ ოპერაციებთან ერთად აღწერილი აქვს დოქტორ კონკესტს. როდესაც კარლოს მეორის მეფობაში პორტსმუთის პეტროვის მეუღლემ კინალამ არწყია ამგვარი ოპერაციის

მსხვერპლი რომ ნახა, რადგან ამ უკანასკნელს ოპერაციის შედეგად პირიდან დორბლი სდიოდა, მას მერე ღამით მაყვირად ისეთ კაცს აყენებდნენ, რომელსაც ხორხი დამახინჯებული არ ჰქონდა, ხოლო თვით ეს თანამდებობა, ღამით მაყვიარი კაცისა, ვერ გააუქმეს, რადგან შიშობდნენ, რომ ამით სასახლის ბრწყინვალება გაუფერულდებოდა. ესოდენ საპატიო თანამდებობაზე ჩვეულებრივად სამსახურიდან გადამდგარ ოფიცრებს ნიშნავდნენ ხოლმე. იაკობ მეორის დროს ეს თანამდებობა ეჭირა უილიამ სამსონ კოკს¹, რომელსაც ეძღეოდა წელიწადში ცხრა გირვანჯა, ორი შილინგი და ექვსი პენსი.

ასი წელი არც კია მას შემდეგ, რაც პეტერბურგში, როგორც ეკატერინე მეორე თავის მეშუარეობში აღნიშნავს, იმ შემთხვევაში, თუ რომელიმე სასახლის დიდებულთაგანი მეფის ან დედოფლის უკმაყოფილებას გამოიწვევდა, ის როგორც დამნაშავე ასეთ სასჯელს იხდიდა: სასტუმრო-სადარბაზო ვესტიბიულში უნდა ჩაკუნტულიყო, ასე. ხშირად რამდენიმე დღეს ამყოფებდნენ; ხან კატასავით უნდა ეკნავლა, ხან კრუხივით ეკუტკუტა და თუ საკმელს მიუყრიდნენ, იატაკიდან აეკრიფა.

ეს ჩვეულებები წარსულს ჩაბარდა, არც თუ იმდენად. როგორც ფიქრობენ. ჩვენს დროშიც სასახლესთან დაახლოვებულნი ძველებურად კუტკუტებენ უფლებამოსილის საამებლად და მხოლოდ ოდნავ თუ შეუცვლიათ ინტონაცია. ბევრი იმათგანი თავის საკენკს თუ ტალახიდან არა, იატაკიდან მაინცა კრეფს.

საბედნიეროდ, მეფეებს შეცდომები არ მოსდით, ამიტომ ის წინააღმდეგობანი, რომელშიც ისინი ვარდებიან, არავისთვის საჩოთირო არ არის. თუ მეფეების მოქმედებას წინააღმდეგობას არასოდეს არ გავუწევთ, დარწმუნებული უნდა ვიყოთ, რომ მართალ აღამიანად ჩავგვთვლიან; ეს საიმედოა და მიღებულიცაა. ლუდოვიკო მეთოთხმეტე არ მოისურვებდა ვერსალში ან მაყვიარი ოფიცერი ჰყოლოდა, ან დიდებული კარისკაცი, რომელსაც ინდაურობას დააკისრებდნენ სასჯელად. ის, რაც ინგლისში და რუსეთში მეფისა და იმპერატო-

¹ კოკ—მამალს ნიშნავს ფრანგულად.

რის პრესტიჟს ამაღლებდა, ლუდოვიკო დიდი წმიდა ლუდოვიკოს გვირგვინის მიმართ შეუფერებლად მიიჩნევადა. ყველამ იცის, თუ რა უკმაყოფილება გამოხატა მან, როდესაც გაიგო, რომ ორლენის ჰერცოგის მეუღლეს ჰენრიეტას თავდავიწყების წუთებში ქათამი დაესიზმრა. ასეთი საქციელი მართლაც სათაკილოა სასახლის კარზე დაახლოებული არსებისათვის. ის წარჩინებული პიროვნებანი, რომელნიც მეფის სასახლის კარზე იმყოფებიან, შინაური ფრინველების, საქათმეების გახსენებას არ უნდა კადრულობდნენ. ცნობილია, რომ ბოსიუე იზიარებდა ლუდოვიკო მეთოთხმეტის აღშფოთებას.

4

მეჩვიდმეტე საუკუნეში ბავშვებით ვაჭრობას, როგორც ზევით იყო ნახსენები, თავისებური ხელობა ერთვოდა. ამ ვაჭრობასა და ხელობას კომპრაჩიკოსები მისდევდნენ. ისინი ყიდულობდნენ ბავშვებს, ოდნავ გადაამუშავებდნენ ამ ნედლეულსა და შემდეგ ისევ სხვას მიჰყიდდნენ.

ბავშვს ყიდდა ისეთი უბედური მამა, რომელსაც ძალა აღარ შესწევდა ოჯახი ერჩინა; ყიდდა მონათმფლობელი თუ ყმათა მეპატრონე, რომელიც ცდილობდა კარგ ფასად გაესაღებინა მის მონობა-ყმობაში მყოფ ადამიანთაგან შემდგარი ჯოგის მიერ მომრავლებული წვრილფეხობა. ადამიანებით ვაჭრობა მეტად ჩვეულებრივ მოვლენად ითვლებოდა. ჩვენს დროშიც კი ცდილობდნენ იარაღით შეენარჩუნებინათ ეს უფლება. საკმარისია გავიხსენოთ ერთი ფაქტი: ჯერ ასი წელიც არ იქნება მას შემდეგ. რაც თავის ქვეშევრდომებს ჰენის კურფიურსტი ინგლისის მეფეს ასყიდებდა, ხოლო ეს უკანასკნელი ამ ადამიანებს ამერიკაში ამოსახოცად აგზავნიდა. დიახ, ჰესენის კურფიურსტთან მყიდველი ისე მდიდროდა, როგორც უსაბოთან ხორცის საყიდლად. იგი საზარბაზნე ხორციით ვაჭრობდა. ამ ხელისუფალს თავისი ქვეშევრდომები თითქოს საყაბოში ჩამოეკრდა საქონლის ფეშხვასავით, — იყიდეთ — ვასაყიდაო!

ინგლისში, ჯეფრისის დროს, ჰერცოგ მონმუტის ტრაგიკული ავანტიურის შემდეგ თავი მოკვეთეს ან შაყი ჰკრეს და ისე მოკლეს მრავალი წარჩინებული და აზნაური; მათი დაქვრივებულ-დაობლებული ცოლ-შვილი იაკობ მეორემ თავის მეუღლეს, დედოფალს აჩუქა, ხოლო დედოფალმა ისინი ვილჰელმ პენს მიჰყიდა. შესაძლებელია, მეფემ საკომისიო ჩილოდ და რამდენიმე პროცენტიც კი მიიღო ასეთ ურთიერთმორიგებაში, მაგრამ საკვირველი ის კი არ არის, რომ იაკობ მეორემ ეს ქალები გაყიდა, არამედ ის, რომ ვილჰელმ პენმა ისინი იყიდა. თუმც ამ შესყიდვის გამართლება ან ახსნა იმით შეიძლება, რომ, ვინაიდან პენს აუცილებლად უნდოდა მთელი უდაბური ადგილების დასახლება, მას დედაკაცები სჭირდებოდა. დედაკაცები ერთგვარი ცოცხალი ინვენტარის ნაწილს შეადგენდნენ.

ეს ქალები კა მისი უდიდებულესობის შემოსავლის საკმაოდ მომგებიან წყაროდაც გამოდგნენ. ახალგაზრდები კარგ ფასად გაყიდეს. უხერხულადაც მიგვაჩნია ვიფიქროთ, რომ ჰერცოგების მოხუცი ქვრივები პენმა ალბათ გროშის ფასად შეიძინა.

კომპრაჩიკოსებს აგრეთვე უწოდებენ „ჩეილას“, — ინდუსური სიტყვაა, ნიშნავს „ბავშვებზე მონადირეებს“.

კომპრაჩიკოსები დიდხანს ცხოვრობდნენ უშიშრად, თითქმის ლეგალურად.

ხან თვით საზოგადოებრივი წესწყობილების ხასიათი მისი შავბნელი თვისებებით თვითონვე უწყობს ხელს დანაშაულებრივი საქმიანობის დანერგვას. ამგვარ მდგომარეობაში ბოროტმოქმედნი ლაღად გრძნობენ თავს და ბურჯს იღვამენ. ჩვენს დროში ესპანეთში მსგავს დაჯგუფებას მეთაურობდა ავაზაკი რამონ სელი. მისმა ბრბომ იარსება 1834 წლიდან 1866 წლამდე. ოცდაათი წლის განმავლობაში ამ ყაჩაღთა ბრბოსაგან შიშით ძრწოდა სამი პროვინცია: ვალენსია, ალიკანტი და მურსი.

სტიუარტების ეპოქაში კომპრაჩიკოსებს საკმაოდ ბევრს უთმობდნენ სასახლის კარზე. საჭიროების მიხედვით ხელისუფლება მათ დახმარებისათვისაც კი მიმართავდა. იაკობ მეო-

რისათვის კომპრაჩიკოსები თითქმის *instrumentum regni* — ხელისუფლების იარაღად იყვნენ გამოყენებულნი.

ის დრო იყო, როდესაც მთელი საგვარეულოების მოდგმას ძირიანად აღმოფხვრიდნენ და ანადგურებდნენ, თუ ეს უკანასკნელნი რაიმე დაბრკოლების მიზეზსა ქმნიდნენ, ან საამბოხოდ იყვნენ განწყობილნი, ისეთი დრო იყო, როდესაც ერთი დაკვრით მთელ ოჯახს სპობდნენ, როდესაც მემკვიდრეებს ძალადობით იშორებდნენ თავიდან. ხან მოტყუებით საგვარეულოს ერთ შტოს მეორე შტოსის სასარგებლოდ კანონიერ უფლებებს უსპობდნენ. კომპრაჩიკოსებს ადამიანის გარეგნობის გამოცვლა შეეძლოთ და ამით ხელს უწყობდნენ პოლიტიკის მიზნებს. ადამიანის გარეგნობის შეცვლა უმჯობესია, ვიდრე მისი მოკვლა. მართალია, არსებობდა რკინის ნიღაბი, მაგრამ ეს ნეტად უხეში საშუალება იყო. რკინის ნიღაბებს მთელ ევროპას ხომ ვერ მოსდებდნენ, ხოლო დასახიჩრებული ზუმარა-მასხარები, ქუჩაში გამოსულნი, არავისში ეჭვს არ აღძრავდნენ. გარდა ამისა. რკინის ნიღაბის მოძრობა შეიძლება; ცოცხალ ნიღაბს კი ვერავინ ვერ მოაძრობს. ადამიანის საკუთარი სახე სამუდამო ნიღბად ხდებოდა. ძნელია ამაზე უფრო აღმატებული სხვა რაიმე ჭკუამახვილობა დაასახლოს კაცმა. კომპრაჩიკოსები ბავშვის პირისახეს ისე გადაამუშავებდნენ, როგორც ჩინელები ხის მასალაზე მუშაობენ. კომპრაჩიკოსებმა საამისოდ, როგორც ჩვენ უკვე ვთქვით, თავიანთი საიდუმლო ხერხები იცოდნენ, თავიანთი გამსაკუთრებული ხერხები ჰქონდათ. ეს ხელოვნება უკვალოდ გაქრა. კომპრაჩიკოსების ნახელავი არსება მახინჯდებოდა, აღარც იზრდებოდა; ამგვარი სანახაობა სიცილსაც იწვევდა და განცვიფრებასაც. ასეთი გამოწვევებლობით ისინი იმდენად შესცვლიდნენ ხოლმე ბავშვის გარეგნობას, რომ მშობელი მამაც ვეღარ იცნობდა. ხან ზურგის ხერხემალს ხელუხლებლად უტოვებდნენ, მაგრამ სახეს სულ მთლად დადუსხვაფერებდნენ. ბავშვის ბუნებრივი სახის ნაკეთებს ისე აღმოფხვრიდნენ, როგორც მოპარული ცხვირსახოციდან პატრონის მიერ ამონაქარგ ასო-ნიშანს არღვევენ.

იმათ, ვინც განკუთვნილნი იყვნენ ჯამბაზობისათვის, მეტად

მოხერხებულად უბრუნებდნენ სახსრებს. ბავშვები უძვლო გეგონებოდათ. მათგან გიმნასტებს ამზადებდნენ.

კომპრაჩიკოსები ბავშვს სახის დამახინჯებისას მენსიერებასაც უყარგავდნენ. ყოველ შემთხვევაში, იმდენად მაინც, რამდენადაც ეს მათ ემარჯებოდათ. ბავშვმა არც იცოდა, რომ დამახინჯეს. საზარელი ქირურგია მხოლოდ მის სახეზე სტოვებდა კვალსა და არა მის გონებაზე. უკეთეს შემთხვევაში ის თუ გაახსენდებოდა, რომ ერთხელ ვიღაც ადამიანებმა შეიპყრეს. შემდეგ მას დაეძინა, გამოღვიძებისას მკურნალობდნენ. არ იცოდა, რისგან იყო გამოწვეული მისი ავადმყოფობა, არც გოგირდით დაწვა, არც რკინით დადაღვა ახსოვდა. ოპერაციის დროს კომპრაჩიკოსები თავიანთ მსხვერპლს აძინებდნენ რაღაც გამაბრუნებელი ფხვნილით, რომლის ჯადოსნური ძალა ყოველგვარ ტკივილს ახშობდა. ეს ფხვნილი ძველთაგანვე ცნობილი იყო ჩინეთში. ჩვენს დროშიც იყენებენ. ჩინეთი ჩვენზე ბევრად ადრე მისდევდა წიგნების ბეჭდვას, ჰქონდა არტილერია, ჰაერში ფრენის საშუალებანი, ქლოროფორმი. განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ აღმოჩენა, რომელიც ევროპაში უცბად იფეთქებს ხოლმე, მალეც ვრცელდება და ნამდვილ სასწაულს ახდენს, ჩინეთში ჩანასახშივე რჩება და უძრავად, მკვდარივით ინახება. ჩინეთი ის ქილაა, რომელშიც დასპირტული ჩანასახი ინახება.

რაკი ჩინეთზე დავიწყეთ ლაპარაკი, აქ კიდევ ერთ წვრილმანზე შევჩერდეთ. ჩინეთში უხსოვარ დროიდან დაიწყო განვითარება ხელოვნებამ, რომლისთვისაც შეიძლებოდა ცოცხალი ადამიანის ჩამოსხმა გვეწოდებინა. ორი-სამი წლის ბავშვს ფაიფურის ლარნაკში ათავსებდნენ; ამ ლარნაკს ცოტად თუ ბევრად უცნაური მოყვანილობა ჰქონდა; ოღონდ უსახურავო და უძირო იყო. რომ თავი და ფეხები თავისუფლად ემოძრაებინა ბავშვს. დღისით ლარნაკს ვერტიკალურ მდგომარეობაში დგამდნენ, ხოლო ღამით დააწვენდნენ, რომ ბავშვს დასძინებოდა. ამგვარად, ბავშვი მხოლოდ სიგანეზე იზრდებოდა და თავისი შებოჭილი სხეულით და გამრუდებული ძვლებით ჭურჭლის შეღრმავებულ ადგილებზე ავსებდა. ანუ ქილაში ზრდა რამდენიმე წელიწადს გრძელდებოდა. განსაზღვრულ დროში მსხვერპ-

ლი საბოლოოდ მახინჯდებოდა. როდესაც დარწმუნდებოდნენ, რომ ექსპერიმენტმა სასურველ შედეგს მიაღწია და სიმახინჯე მთლად დასრულებულია, გასტეხდნენ ლარნაკს და იქიდან გამოვიდოდა რაღაც ადამიანის მსგავსი არსება, რომელსაც ლარნაკის ფორმა მიეღო. ეს ხელსაყრელი იყო: ვისაც როგორც ფორმის ჭუჭა სჭირდებოდა, ისეთ შეკვეთას მისცემდა.

5

იაკობ მეორე კომპრაჩიკოსებს არა სდევნიდა, საამისოდ მას საპატიო მიზეზიც ჰქონდა. იგი თვითონვე სარგებლობდა მათი ხელობით. ყოველთვის როდი ცდილობენ თავიდან მოიშორონ ის, რაც სძულთ და ეზიზღებათ. მდაბალი თვისების მრეწველობა-საქმიანობა, რომელიც თურმე სასარგებლო აღმოჩნდა მაღალი თვისების მრეწველობა-საქმიანობისათვის, რასაც პოლიტიკა ეწოდება, უბადრუკ არსებობამდე განწირულიყო. მაგრამ მას მაინც როდი სდევნიდნენ. ამათ თვალყურს არავინ ადევნებდა, თუმც მხედველობიდან არ უშვებდნენ, ეგებ დასჭირვებოდათ როგორმე. კანონი ცალ თვალს ხუჭავდა, მეფე მეორე თვალს ახელდა.

მეფე ხან იქამდეც მიდიოდა, რომ გაამეღავნებდა ხოლმე კომპრაჩიკოსებთან თანამოზიარეობას. ასეთია მონარქიული ხელისუფლების კადნიერება! ხან მსხვერპლს მეფის შრომანების დაღს ასვაძენენ. ღვთის მიერ დასმულ ბეჭედს ააცილებდნენ ადამიანს და მეფის დამლით შეუცვლიდნენ. ჩამოშავლობით აზნაურისა და ბარონეტის, ციხე ველტონის პატრონისა და ნორფოლკის საგრაფოს კონსტებლის. იაკობ ეტლის ოჯახში ჰყავდათ ამგვარად გაყიდული ბავშვი, რომელსაც შუბლზე სახელმწიფო მოხელისაგან გახურებული შანთით ამომწვეარი ჰქონდა მეფის შრომანი. ზოგ შემთხვევაში, როდესაც ამა თუ იმ მიზეზით უნდოდათ დაერწმუნებინათ, რომ ბავშვის ბედის ასეთი ცვლილება მეფის ჩაურევლად არ მომხდარა, სწორედ ამ საშუალებას მიმართავდნენ. ინგლისს ჩვენ ყოველთვის მაშინ გავახსენდებოდით ხოლმე, როდესაც თავისი საკუთარი ინტერესებისათვის შრომანას ყვავილი უნდა გამოეყენებინა.

კომპრაჩიკოსები რაღაცით მოგვაგონებდნენ ინდუსთა სექ-

ტის „მალრჩობელებს“, რა თქმა უნდა, თუ მხედველობაში მივიღებთ განსხვავებას ერთის მხრივ დანაშაულებრივი ხელობის მიმდევართა და მეორეს მხრივ ფანატიკოს-გადარჯულებულთა შორის. ისინი ათასნაირ ბრბოებად იყვნენ დაქუცმაცებულნი და სხვათა შორის ტაკიმასხარაობასაც მისდევდნენ, თუმცა ამას ხალხის თვალის ასახვევად აკეთებდნენ. ეს მოვლენა მათ ხელს უწყობდა სხვადასხვა ადგილას ემგზავრათ. ისინი მოხეტიალე ცხოვრებას მისდევდნენ. ხან აქ გამოჩნდებოდნენ, ხან იქ. მაგრამ სასტიკი წესებისა და სარწმუნოების მიმდევარნი იყვნენ: ქურდობით არ ქურდობდნენ და არც არაფრით სხვა მოხეტიალე ბრბოებს არა ჰგავდნენ. ხალხს შეცდომით დიდხანს ეგონა ისინი „ესპანელი და ჩინელი მავრები“. „ესპანელ მავრებს“ ყალბ ფულის მჭრელებს ეძახდნენ; ხოლო „ჩინელ მავრებს“ — თაღლით-მატყუარებს. კომპრაჩიკოსები სულ სხვანი არიან. ესენი პატიოსანი ადამიანები იყვნენ. შეიძლება მათზე ათასი რამ იფიქროთ, მაგრამ ხან საოცარ პატიოსნებას იჩენდნენ: კარზე მიაკაკუნებდნენ, შევიდოდნენ სახლში, იყიდინდნენ ბავშვს, ფულს გადაიხდიდნენ და ნაყიღს თან წაიყვანდნენ. მორიგება ისე კარგად სრულდებოდა, რომ მყიდველს ვერაფერს უსაყვედურებდით.

კომპრაჩიკოსებს სხვადასხვა ეროვნების ადამიანები ერივნენ. იყვნენ ინგლისელები, ფრანგები, კასტილიელები, გერმანელები, იტალიელები. ასეთი მტკიცე დამეგობრება აზრთა ერთიანობის შედეგად წარმოიშვება, ცრუმორწმუნეობის ერთიანობითა და ერთი და იმავე ხელობის მიმდევრობით. ავაზაკთა ასეთ ძმობაში ლევანტიელები აღმოსავლეთს წარმოადგენდნენ, ხოლო ევროპის დასავლეთ სანაპიროს მკვიდრნი — დასავლეთს. ბასკები თავისუფლად აგებინებდნენ თავიანთ ენას ირლანდიელებს: ბასკთა და ირლანდიელს ერთმანეთის ენა ესმით, ვინაიდან ისინი ძველ პუნიკურ დიალექტზე ლაპარაკობენ; გარდა ამისა, ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა ჰქონდა მჭიდრო კავშირს კათოლიკურ ირლანდიასა და კათოლიკურ ესპანეთს შორის. ასეთი მეგობრული ურთიერთობა ბოლოს იმით დასრულდა, რომ ლონდონში ჩამოალრჩეს გაელის ლორდი ბრანი, რომელიც თითქმის მეფე იყო ირლანდიისა: ეს გარემოება იმიო მიზეზიც გახდა, რომ ლიტრიმის საგრაფო შექმნეს.

კომპრაჩიკოსები უფრო შეამხანაგებას წარმოადგენდნენ, ვიდრე ხალხის ტომს, მაგრამ უფრო ბრბოს, ვიდრე ამხანაგობას. ეს იყო მთელი ქვეყნის ღარიბ-ღატაკთა კავშირი, რომელსაც დანაშაული ხელობად გაეხადა. ეს იყო ნარჩენ-ნაგლეჯთა მოდგმა, აკრელებული ძონძმანებით შეკერილ-შეკოწიწებული. მათთან ერთი ახალი კაცის მიმატება იგივე იქნებოდა, ვითომ მჩვრის ერთი ნაგლეჯი კიდევ მიეკერებინოთ.

მაწანწალობა არსებობის კანონი იყო კომპრაჩიკოსებისათვის — გამოჩნდებოდნენ და მერე ისევ გაუჩინარდებოდნენ. ის, ვინც ამძულვარებული ჰყავთ, დიდხანს ერთ ალაგას ვერ იბოგინებტ. იმ სახელმწიფოშიც კი, სადაც მათ ხელობას სასახლეებშიც იყენებდნენ და მეფეს ხელისუფლებისათვის ხმარობდნენ, იქაც კი ხანდახან მათდამი ერთობ სიშკაცრეს იჩენდნენ. მეფეები ჯერ თუ გამოიყენებდნენ მათ ოსტატობას, მერე ამავე ოსტატებს კატორღაში უკრავდნენ თავს. ასეთი მერყეობა მეფეების უნიანობის ცვალებადობით აიხსნება. ასეთი ყოფილა „უმალღესი ხელისუფლების“ თვისება.

მოხეტიალეთა ხელობა-საქმიანობა აგორებულ ქვას ჰგავს: ხავსს არ მოიკიდებს. კომპრაჩიკოსები ღარიბ-ღატაკნი იყვნენ. მათ შეეძლოთ თავის თავზე იგივე ეთქვათ, რაც თქვა გაძვალტყავებულმა ჩამოფლეთილმა ჯადოქარმა, როდესაც მის დასაწვავეად აგიზგიზებული კოცონი დაინახა: „ამ თამაშისათვის სანთლების დახარჯვა აფსუსიაო“. ადვილი შესაძლებელია და სულაც სარწმუნო, რომ კომპრაჩიკოსთა მეთაურები, რომელნიც უცნობნი რჩებოდნენ, და რომელნიც დიდი მასშტაბით აწარმოებდნენ ბავშვებით ვაჭრობას, მდიდრები იყვნენ. ახლა, ორი საუკუნის შემდეგ, ძნელია ამის გამოჩვენება.

როგორც უკვე ვთქვით, კომპრაჩიკოსები ერთგვარ შეამხანაგებას წარმოადგენდნენ. მათ თავიანთი კანონი ჰქონდათ, ფიცით შეკრულნი იყვნენ და საკუთარი ადათ-წესებიც გააჩნდათ. მათ, შეიძლება ითქვას, თავიანთი კაბალისტიკა ჰქონდათ. თუ ჩვენს დროში ვინმე მოინდომებდა კომპრაჩიკოსებს საფუძვლიანად გასცნობოდა, უნდა წასულიყო ბისკაიში ან გალისიაში. რადგან კომპრაჩიკოსებს შორის ბევრი ბაქჯი იყო, ამიტომ იქ, მთებში, დღემდე შემონახულია მათზე თქმულებები.

ჩვენს დროში კომპრაჩიკოსების შესახებ მოგონებები არსებობს ოიარსუნში, ურბისტონდოში, ლესოში, ასტიგარში: „ჩუმად ბალო, თორემ კომპრაჩიკოსებს დავუძახებო“, ასე აშინებდნენ იქ დედები თავიანთ ბალებს.

კომპრაჩიკოსები ბოშებივით თავს იყრიან ხოლმე: მათი წარმომადგენლები დროგამოშვებით სათათბიროდ იკრიბებიან. მეჩვიდმეტე საუკუნეში მათ ასეთი თავყრილობისათვის ოთხი მთავარი პუნქტი ჰქონდათ. ერთი ესპანეთში, პანკორბოს ხეობაში, მეორე გერმანიაში, ტყის შუა, მოშიშვლებულ ადგილზე, რომელსაც „ავი დიაცი“ ეწოდებოდა. ეს იყო დიკირხის მახლობლად, სადაც ორი უცნაური ბარელიეფია, ერთი ბარელიეფი გამოხატავს დედაკაცს თავიანად, მეორე მამაკაცს უთავოს. მესამე შესახვედრი ადგილი მათ საფრანგეთში ჰქონდათ, იმ ბორცვზე, სადაც აღმართული იყო უზარმაზარი ქანდაკება ალექსის კვერთხისა. ეს იყო სამღვთოდ აღიარებულ უძველეს ტყეში, ბორვო-ტომონაში, ბურბონ-ლე-ბენის მახლობლად, მეოთხე პუნქტი ინგლისში ჰქონდათ, იმ ბაღის გალავანს გარეთ, რომელიც ეკუთვნოდა უილიამ ჩელონერს, ჯისბროუსის ესკაიერს, იორკის საგრაფოს კლივლენდში ოთხკუთხა კოშკსა და ბაღის გალავნის ისრებიანი ბჰისკარს შუა.

6

მაწანწალათა წინააღმდეგ მიმართული კანონები ინგლისში ყოველთვის თავისი სისასტიკით იყო განთქმული. გეგონებოდათ, ინგლისი თავისი შუა საუკუნეების კანონმდებლობაში შემდეგი პრინციპით ხელმძღვანელობდა: „მოხეტიალე ადამიანი მოხეტიალე ნადირზე უარესიაო“. მისი ერთი სპეციალური სტატუტთაგანი მუდმივ საცხოვრებელს მოკლებულ ადამიანს ისეთ არსებად ახასიათებს, რომელიც „ასპიდზე, გველეშაპზე, ფოცხვერზე და ვასილისკოზე უფრო საშიშია“. ინგლისი დიდხანს ცდილობდა განედევნა ბოშები თავისი ქვეყნიდან, რადგან იმდენსავე ხიფათსა და ზიანს უქმნიდნენ მას, რამდენსაც თვით მგლები; მგლები კი ინგლისში ბოლოს მაინც მთლიანად გაწყვიტეს.

ინგლისელი ამ მხრივ განსხვავდება ირლანდიელისაგან, რომელიც წმინდანებს ლოცვით ევედრება, მგლები კარგად გვიმოყოფო, და ამ მგელს თავის „ნათლიად“ იხსენიებს.

მიუხედავად ამისა, ინგლისის კანონები ვითომდა ვერც კი სედავდნენ მათ ქვეყანაში მოსიარულე მოშინაურებულ მგელს. რომელიც თითქმის ძალს დამსგავსებოდა. ასევე შეწყნარებით ეპყრობოდნენ იმ მოხეტიალე ადამიანებს, რომლებიც თავს ირჩენდნენ ხელობით. არავინ არა სდევნიდა არც ოინბაზ-ჯამბაზებსა და არც მოხეტიალე დალაქებს, არც ექიმბაშს, არც მეწერილმანეს, არც მოხეტიალე ალქიმიკოსს; ერთი სიტყვით. არავის, ვისაც კი რაიმე ხელობა გააჩნდა, რითაც თავი უნდა ერჩინა. მაგრამ ამ გამონაკლისთა გარეშე, ისეთი თავისუფალი ადამიანი, როგორსაც ყოველი მაწანწალა წარმოადგენს, უკვე საშიშროებას უქმნიდა კანონს. ყოველი უქმად მოხეტიალე საზოგადოებრივ სიმშვიდეს ხიფათს უქადდა. ჩვენი დროისათვის დამახასიათებელი უმიზნო ხეტიალი, მაშინ უცნობი მოვლენა იყო: მხოლოდ ის იცოდნენ, რომ მაწანწალობა ოღოთგანვე არსებობდა. საკმარისი იყო „საეჭვო იერი“ შეემჩნიათ ვისთვისმე (თუმცა არავინ არ იცის. რას ნიშნავს ეს სიტყვა), დასეთ კაცს საზოგადოება ქუჩაში დააცხრებოდა: „სად ცხოვრობ? რა ხელობას მისდევ?“ — კითხავდნენ და თუ ამ კითხვებზე ვერ უპასუხებდა, სასტიკად დასჯიდნენ. რკინა და ცეცხლი იყო ზემოქმედების საშუალება, სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული. კანონი გახურებული შანთით დაღავდა და ამით ებრძოდა მაწანწალობას.

აქედან, როგორც პირდაპირი შედეგი, გამომდინარეობდა „კანონი საეჭვო პირების შესახებ“, რასაც მთელი ინგლისის ტერიტორიაზე იყენებდნენ მაწანწალების მიმართ (ეს უკანასკნელნი დანაშაულის ჩადენას სულ არ ერიდებოდნენ); საეჭვო პირების შესახებ კანონს ნაწილობრივ ბოშების მიმართაც იყენებდნენ. ბოშების განდევნას უსაფუძვლოდ ადარებდნენ ებრაელებისა და მავრების განდევნას ესპანეთიდან და პროტესტანტების განდევნას საფრანგეთიდან. ხოლო რაიცა შეგვეხება ჩვენ, თავდასხმა-შეპყრობასა და განდევნას ჩვენ ერთმანეთისაგან ვარჩევთ.

კომპრაჩიკოსებს, ვიმეორებთ, საერთო არაფერი ჰქონდათ ბოშებთან. ბოშები გარკვეულ ეროვნებას წარმოადგენდნენ, ხოლო კომპრაჩიკოსები ყველა ეროვნებისაგან ნაერთა; როგორც უკვე ვთქვით, ყველა ერის ნაყარნუყარს შეადგენდნენ; ქუჭყიანი ნარეცხით სავსე საზიზღარ გობს შეედრებოდნენ. კომპრაჩიკოსებს ბოშებისაგან განსხვავებით თავიანთი სალაპარაკო კილოკავი არ გააჩნდათ, მათი ჟარგონი სხვადასხვა კილოკავების ნარევისაგან შედგებოდა. ისინი ერთმანეთს შორის რაღაც აბდაუბდა ენით ლაპარაკობდნენ, სხვადასხვა ენებიდან ნასესხები სიტყვებით. ბოლოს და ბოლოს ისინიც ბოშების მსგავსად მოხეტიალე ტომად იქცნენ, მაგრამ მათ ერთმანეთთან აკავშირებდა შეამხანაგება — საერთო ხელობა და არა წარმოშობის ერთიანობა. ყოველ ისტორიულ ეპოქაში, კაცობრიობის თვალუწვდენელ ოკეანეში, შეიძლება შევნიშნოთ ცალკეული მიჰდინარეობანი, რომლებიც მავნე ადამიანთაგან ჩნდებიან, და ირგვლივ უხამს ავრცელებენ. ბოშები ტომს წარმოადგენდნენ, ხოლო კომპრაჩიკოსები თავისებურ მასონურ საზოგადოებას; მაგრამ ეს მასონური საზოგადოება მაღალ მიზნებს როდი ისახავდა, იგი საზიზღარ ხელობას მისდევდა. და ბოლოს, მათ შორის სარწმუნოებრივი განსხვავებაც იყო. ბოშები წარმართები იყვნენ, კომპრაჩიკოსები — ქრისტიანები, თანაც კარგი ქრისტიანები, როგორც შეშვენოდა, თუმცა ყოველნაირი ერის წარმომადგენელთაგან შემდგარს, მაგრამ ღვთისმოსიშ ქვეყანაში, ესპანეთში, აღმოცენებულ ძმობას.

ისინი ქრისტიანებზე უფრო მეტნიც იყვნენ—ისინი კათოლიკები იყვნენ; კათოლიკებზე უფრო მეტნიც—რომის პაპის თავგამოდებული თაყვანისმცემლნი, ამასთანავე თავისი სარწმუნოების შეუბღალაობას ისეთი თავგამოდებით იცავდნენ, რომ უარი თქვეს შეერთებოდნენ პეშტის კომიტეტის უნგრელ მოხეტიალეებს, რომელთაც მეთაურობდა ვინმე მხცოვანი. კვერთხის მაგიერ რომ ორთავიანი ავსტრიული არწივით შემკული ვერცხლის ბუნიკიანი ყავარჯენი ეპყრა. მართალია, ეს უნგრელები სქიზმატიკოსები იყვნენ და ღვთისმშობლის მიძინებას 27 აგვისტოსაც კი ღღესასწაულობდნენ—რა საზიზღარი მწვალებლობაა!

ინგლისში კომპრაჩიკოსები სტიუარტების დროს ხელისუფლების ერთგვარი მფარველობითაც სარგებლობდნენ ჩვენს მიერ ნახსენები მიზეზების გამო. სარწმუნოების მგზნებარე ქომაგი იაკობ მეორე, რომელიც ებრაელებს სდევნიდა და ბოშებს აწიოკებდა, კომპრაჩიკოსების მიმართ კეთილად იყო განწყობილი. ჩვენ უკვე ვიცით, რატომ ვაჭრობდნენ კომპრაჩიკოსები ადამიანებით, როგორც ისეთი სავაჭრო საქონლით, რომლითაც მეფე ვაჭრობდა. ისინი შესყიდულს მეტად ხელოვნურად, სწრაფად, უკვალოდ აქრობდნენ. ამგვარი უკვალოდ გაქრობა ხანდახან საჭირო ხდებოდა „სახელმწიფოს კეთილდღეობისათვის“. თუ მცირეწლოვანი მემკვიდრე ვისმე გზას უღობავდა, ის უმალ კომპრაჩიკოსების ხელში ვარდებოდა, გარკვეულ ოპერაციებს შეჰდევ მემკვიდრე ბავშვი თავის შესახედლობას ჰკარგავდა. ეს გარეგნობა ხელს უწყობდა ბავშვის ქონების კონფისკაციას, შეჰდევ ადვილი ხდებოდა მათი მამაპაპეული მიწაწყალი ღა ადგილ-მამული ფავორიტებზე გაესაჩუქრებინათ. გარდა ამისა, კომპრაჩიკოსები მეტად თავშეკავებულნი და უთქმელნი იყვნენ და რაკი ხმა არ უნდა ამოეღოთ, ამ თავიანთ აღთქმას მტკიცედ იცავდნენ. რაც მეტად აუცილებელია სახელმწიფოებრივ საქმეში. თითქმის არ უოფილა არც ერთი შემთხვევა, რომ მათ მეფის საიღუმლო გაეცათ. მართალია, ეს მათ საკუთარ ინტერესებსაც ეხებოდა; თუ მეფე მათდამი ნდობას დაკარგავდა, მაშინ დიდი ს:მიშროება მოელოდათ. ამგვარად, პოლიტიკური თვალსაზრისით, კომპრაჩიკოსები ხელისუფლების საქმიანობას მზარს უჭერდნენ. გარდა ამისა, ეს ოსტატები წმიდა მამას მრავალმხრივ ეხმარებოდნენ ჰგალობლებს შეგროვებაში. ამ მგალობელთა მეოხებით შესაძლო ხდებოდა შეესრულებინათ ალეგრას გალობა „Miserere“ („უფალო შეგეწყალო“). კომპრაჩიკოსები განსაკუთრებით თავყანს სეემდნენ ქალწულ მარიამს. ყოველივე ეს მოსწონდათ კიდევ პაპის მიმდევარ სტიუარტებს. იაკობ მეორე ვერ აითვალწუნებდა იმ ადამიანებს, რომელთა ღვთისმოსაობა ესოდენ დიდი იყო, რომ ისინი საჭურისებს ამზადებდნენ ეკლესიის კაპელებისათვის. 1688 წელს ინგლისში დინასტია შეიცვალა. ორანის პრინცმა სტიუარტები ინგლისის ტახტს მოაცილა. იაკობ მეორის ადგილი დაიჭირა ვილჰელმ მესამემ.

განდევნილმა იაკობ მეორემ უცხო მხარეში დალია სული. მის საფლავზე სასწაული მოხდა: მისმა ნეშტმა ოტენის ეპისკოპოსი განკურნა ფისტულისაგან, — ღირსეული მიმადლებათა ქრისტიანულად ქველმოქმედი მონარქისაგან, რომელსაც სამეფო ტახტი ჩამოერთვა.

ვილჰელმ ორანელი არ იზიარებდა იაკობ მეორის აზრებსა და შეხედულებებს, იგი სულ სხვა პრინციპებით მოქმედებდა, მკაცრად ეპყრობოდა კომპრაჩიკოსებს. მან საკმაოდ ბევრი ენერგია დახარჯა, რათა ეს გახრწნილი ბრბო გაენადგურებინა.

ვილჰელმ მესამისა და მარიამის მეფობის დასაწყისიდანვე გამოცემული სტატუტი მთელი სიძლიერით დაატყდა კომპრაჩიკოსების ამხანაგობას. ეს სტატუტი მათთვის სპინელი თავსმეხი იყო, რის შემდეგ ველარც ძხეირეს. ხსენებული სტატუტის ძალით ბოროტმოქმედებაში შემჩნეული მათი ბრბოს წევრები უნდა დაედაღათ. გახურებული რკინით მხარზე ამოსწვავდნენ ხოლმე ასო R-ს, რაც ნიშნავს rogue — ე. ი. ავაზაკს. მარცხენა ხელზე ასო T-ს, რაც ნიშნავდა thief — ე. ი. ქურდს; და მარჯვენა ხელზე ასო M-ს, რაც ნიშნავდა man slay, ე. ი. კაცის მკვლელს. ამათი მეთაურები, „ვარაუდით მდიდრები, თუმცა გარეგნობით გლახაკნი“ ისჯებოდნენ collistrigium-ით, — ე. ი. სამარცხვინო ბოძთან (pilori) დგომით და შუბლზე ამოსწვავდნენ ხოლმე ასო P-ს, მათ ქონებას კონფისკაციას უკეთებდნენ, ხოლო ბალ-ვენახებს ან ტყეს, თუ გააჩნდათ, გადაჩეხავდნენ და ძირიან-ფესვიანად თხრიდნენ. ვინც კომპრაჩიკოსებს არ დააბეზლებდა, ისეთივე ბრალი ედებოდა. ქონება ჩამოერთმეოდა და პატიმრობაში ამყოფებდნენ სიკვდილამდე. რაც შეეხება კომპრაჩიკოსების ბრბოში მყოფ დედაკაცებს, მათ საჯელს ეწოდებოდა cucking-stool, რაც ერთგვარი მახე იყო. თვით სიტყვა წარმოიშვა ფრანგული სიტყვა coquine (გარყვნილი ქალი) და გერმანული stuhl-ის (სკამი) შეერთებით. ინგლისის კანონები არაჩვეულებრივი ხანგრძლივობით გამოირჩევიან. ინგლისურ სიხლდის სამართლის კოდექსში ეს სასჯელი „როკაბი დედაკაცების“ მიმართ დღემდე ძალაშია. Cucking-stool-ს ჩამოკიდებენ მდინარესთან ან გუბურასთან, შიგ ჩასვამენ დედაკაცს და სკამს წყალში ჩაუშვებენ; ეს ოპერაცია სამგზის მეორდება, „რათა დააცხრონ მისი ბოროტება“, ამბობს კომენტატორი ჩემბერლენი.

წიგნი პირველი

ლამე ისე ბნელი არ არის, როგორც ალამიანი

I

კორტლენდის სამხრეთი სანაპირო

1689 წლის დეკემბრიდან 1690 წლის იანვრამდე ჩრდილოეთის მძაფრი ქარი მძვინვარებდა ევროპის მთელ კონტინენტზე. იგი განსაკუთრებით ჩრდილოეთში ბობოქრობდა. სწორედ ამან გამოიწვია ის სიცივეები, თავისი საშინელი შედეგებით. რამაც საფუძველი მისცა ზამთარი აღნიშნულიყო, როგორც „სამარადისოდ დასახსომებელი ღარიბი ხალხისათვის“. ეს აღნიშვნა ჩაწერილია ძველი დაბადების ფურცელთა არშიებზე. ლონდონის პრესვიტერიანული სამლოცველო Non Jurors¹-ში. სახელმწიფოს იმ უძველესი პერგამენტის იშვიათი გამძლეობის წყალობით, რომელიც ოფიციალური აქტების ჩასაწერად იხმარებოდა, ახლაც შეიძლება ჰიცივითა და შიმშილით დაზოცილ ღარიბ-ღატაკთა გრძელი სიები ადვილად გაარჩიოს ადამიანმა ზოგიერთ საეკლესიო დავებებში, განსაკუთრებით პატარა ქალაქ საუთვორკის კლინკ-ლიბზერტ-კორტის სამრევლოში, პაიპაუდერ-კორტში (რაც ნიშნავს „მტერიან ფეხთა ეზო“) და სოფელ ტეტენის უაიტ-ჩეპელ-კორტში, სადაც საეკლესიო კტიტორად ადგილობრივი ბალი იყო. იმ ზამთარს ყინულით დაფარულ ტემზასაც დინება შეუჩერდა: ასეთი რამ საუკუნეში მხო-

¹ ფიცის არ მიმღები.

ლოდ ერთხელ ზღება, რადგან ზღვის მოქცევის გამო მდინარეზე ყინული ვერ სძლებს. იმ ზამთარს კი მოყინულ მდინარეზე საზიდრებით გადად-გადმოდიოდნენ. ტემზაზე ფარდულები დაიდგა, ბაზარი გაიხსნა, აქვე გასართობები, ხარების შერქინება და დათვების თამაშა მოეწყო. ყინულზე ცეცხლი გააჩაღეს და დაკლული ხარი მთლიანად შეწვეს. მდინარეზე ასეთი სქელი ყინული ორი თვის განმავლობაში არ დაძრულა. 1690 წლის ზამთარი იმდენად სასტიკი იყო, რომ თავისი არაჩვეულებრივი სიცივეებით გადააჭარბა კიდევაც მეჩვიდმეტე საუკუნის დასაწყისის განთქმულ ზამთრებს, რაც გულდასმით შესწავლილი და აღწერილია დოქტორ გედეონ დელონის მიერ. ამ უკანასკნელს, როგორც მეფე იაკობ პირველის მეაფთიაქეს, ქალაქმა ლონდონმა პატივისცემის ნიშნად ძეგლი დაუდგა.

1690 წლის იანვრის თვის ყველაზე უფრო სუსხიან-ყინვიანი დღის საღამო ხანს, პორტლენდის ყურეს ერთ-ერთ არასტუმართმოყვარე პატარა ნავმისადგომში არაჩვეულებრივი რამ ხდებოდა. თოლიები და ზღვის ბატები გამაყრუებელი წივილ-კოტკოტით დასრიალებდნენ ნავმისადგომის ნაპირას და შიგ შეფრენას ვერ ბედავდნენ.

ზღვის ყურეში ეს პატარა ნავმისადგომი ყველაზე უფრო სახიფათოა, მაშინ, როდესაც ზღვაზე ქარი ამოვარდება; იგი სხვებზე უფრო უკაცრიელი, მიყრუებული და, მაშასადამე, მეტად სახერხთა იმ ზომალდებისათვის, რომლებიც მეთვალყურეთაგან მიმალვას ცდილობენ. აქ, კლდიან ნაპირთან, სადაც ზღვა ღრმა იყო, ერთი მომცრო ხომალდი მიეყენებინათ. ჩვენ შეცდომით ვაზობთ ხოლმე: „მიწაზე დამე ჩამოწვავა“, მართებული იქნებოდა გვეთქვა: „მიწიდან დამე ზევით იწვესო“; ვინაიდან სიბნელე ქვევიდან აიმართება ხოლმე ცისაკენ. დაბლა, კლდის ძირას, უკვე დამის სიბნელე სუფევდა; ზემოთ ჯერ ისევ დღე იყო. ვინმე რომ ნაპირთან მიბმულ ხომალდთან ახლო მისულიყო, გარჩევდა, რომ ეს ბისკაური კარჭაპი იდგა.

მზე, მთელ დღეს რომ ღრუბლები ეფარებოდნენ, ეს-ეს იყო ჩასულიყო და ახლა ის უამი იდგა, როცა ადამიანს გულში ერთგვარი უქმური ფორიაქი აღეძვრება ხოლმე, და რაც მნათობის ჩაბნელების გამო სევდიანობას იწვევს.

ზღვაზე ქარი ჩაყუჩდა, ყურეშიც მყუდროება ჩამოვარდა.

ეს ბედნიერი გამონაკლისი იყო, განსაკუთრებით ზაპთარში, პორტლენდის ყურეები მეტწილად ზღვისქვეშა მეჩეჩების გამო ძნელად მისადგომია გემთათვის. ქარიშხლიან ამინდში აქ ზღვის ღელვა ძლიერია და საკმაოდ დიდი გამოცდილება და ხერხია საჭირო ხომალდის ნაპირამდე მისაყვანად. ეს პატარა ნავმისადგომები მხოლოდ თვალისათვის არის მოსაწონი. აქ შესვლაც სახიფათოა და იქიდან გამოსვლაც საშიში. მაგრამ იმ საღამოს ყურე უჩვეულოდ სახიფათოს არას მოასწავებდა.

ბისკაური კარჭაბი ძველებური ხომალდის ტიპისაა, რაც ახლა ხმარებაში აღარ არის. ამ ხომალდებს თავის დროზე მარჯვედ იყენებდნენ ფლოტისათვის; სიმკვიდრე მათ დიდი გემისა ჰქონდათ, მოცულობა—ორჩხომელის. კარჭაპები არმადის შემადგენლობაში შედიოდნენ. სამხედრო კარჭაპებს, მართალია, დიდი წყალწყვა გააჩნდათ, მაგალითად: „დიდი გრიფონი“,—კაპიტნის ხომალდი, რომელსაც ლოპე-დე-მედინა ხელმძღვანელობდა. მოიცავდა ექვსას ორმოცდაათ ტონას. მას ბაქანზე ორმოცი ზარბაზანი ჰქონდა, მაგრამ სავაჭრო და საკონტრაბანდო კარჭაპები გაცილებით ნაკლები მოცულობისანი იყვნენ. მეზღვაურები მეტად აფასებდნენ ამ ნამცეცა ნავ-ხომალდებს და პატივითაც იხსენიებდნენ. მის ტაკელაჟის ტროსებს შიგნიდან მავთულები ჰქონდა ჩაწნული, რაც იმას ნიშნავდა, რომ განზრახული იყო, თუმცა არა მეცნიერებაზე დამყარებით, არამედ პრიმიტიულად, უზრუნველყო კომპასის სწორი მოქმედება მაგნიტური ქარიშხლების დროს. კარჭაპის აღკაზმულობა მართო ამ წვრილი ტროსებისაგან არ შედგებოდა; მას მსხვილი პერლინიები და ესპანური გალერების კაბრიები ჰქონდა და რომაული ტირიემების კამელები. რუმპელი მეტად გრძელი იყო. ამას ის უპირატესობა ჰქონდა, რომ ბერკეტს ძალა ემატებოდა, მაგრამ მობრუნებისას უხერხულობას ჰქმნიდა; ორი ბორბალი ორ ბუდეში რუმპელის ბოლოს ასწორებდა ამ ნაკლს და ცოტად თუ ბევრად ძალას უკარგავდა. კომპასი მოთავსებული იყო ზუსტ ოთხკუთხედ ნაკტოვზში, სადაც მუდამ დაცული ჰქონდა წონასწორობა იმ ორი სპილენძის რკალურის წყალობით, რომლებიც ურთიერთში იყო ჩასმული პორიზონტალურად

შოთავსებულ მცირე ღერძებზე, იმგვარად, როგორც კარდანის ლამპებშია ხოლმე. კარჭაპის კონსტრუქციას ეტყობოდა/რომ მისი მშენებელი საკმაოდ მცოდნე ყოფილა და საზრიანიც, მაგრამ ეს ცოდნა უბირის ცოდნაც იყო და საზრიანობაც ჯერ რსევ ევლური აღამიანისა. კარჭაპი თავისი ნაგებობით ისევე პრიმატიული იყო, როგორც პრამა და პიროგა, და, როგორც ზღვის მეკობრეებისაგან ან მებადურებისაგან ალლოთი გაკეთებული ყველა ნაე-ზომალდი. გამძლე იყო პრამასავით და ჩქარმავალი პიროგასავით. იგი ერთნაირად გამოსადეგი იყო, როგორც გაშლილ ზღვაში გასასვლელად, ისე ყურეებში და სრუტეებში ცურვის დროს. მისი აფრები საგანგებო თავისებურებით იყო აღკაზმული და შესაძლებელსა ხდიდა ნელი სვლითაც ევლო ტბასავით დახურულ ასტურიის ყურეებში, როგორიცაა პასახესი, და გაქანებული სრიალითაც ღია ზღვაში. ამ ხომალდით ერთნაირად მარჯვედ შეიძლებოდა მგზავრობა ტბაზედაც და დედამიწის გარშემოც. იგი ორიგინალური ხომალდი იყო; რომლის გამოყენება წყნარ ტბაზე საცურაოდაც შეიძლებოდა და ოკეანეების მბორგავ ტალღებზეც. ხომალდებს შორის კარჭაპი იგივე იყო, რაც ბოლოქანქარა ჩიტია ფრინველთა შორის. თითქმის ყველაზე მომცრო და იმავე დროს ყველაზე გულადი. ბოლოქანქარა, ღერწამ-ჩალაზე ჩამომჯდარი, ოდნავ თუ გადაღუნავს მას, მაგრამ აფრინდება თუ არა, თავისუფლად გადიფრენს ოკეანეს.

ბისკაური კარჭაპები თუნდაც ყველაზე დარიბულნი, მაინც შეფერადებულნი იყვნენ და მოვარაყებულნი. ამგვარი ტატუირება ბასკების ჩვეულება-გემოვნების შედეგია, ამ მომხიბლავი, მაგრამ რამდენადმე ველური თვისების ხალხისა. პირენეის მთების საუცხოო ფერადოვნება, მინდორ-მდელოები და მთებზე შიგადაშიგ თოვლის ზოლები მოსახლეობაში აღვიძებს შეუკავებელ ლტოლვას ყველანაირი მოკაზმულობისადმი. ბასკები საუცხოოდ აღამაზებენ თავიანთ სიღარიბეს: მათი ქოხების კარს ზემოთ ღერბებია მოხატული. მათ ჰყავთ დიდი ჰახედრები, რომლებსაც კისერზე ეყენებს ჰკიდებენ და ჭიშიანი ხარები, რომლებსაც თავ-რქებზე ბუმბულების გვირგვინს ადგამენ; მათი საზიდარ-ურმები, რომელთა თვლების ჭრიალი ორი ლიეს

მანძილიდანვე მოისმის, ათასფრად შეღებილია, მოჩუქურთმებული და ბაბთებით მორთული. ბასკი მეწაღის სახელოსნოს კარზე მისაღაგებულია ქვისაგან გამოჭრილი ბარელიეფი, სადაც გამოსახულია წმ. კრეპინი და ფეხსაცმელი. ბასკების ქურთუკებს გარს ტყავის ჩაფარიში ავლია და მათი გაცვეთილი ტანსაცმელი საკერებლის მაგიერ ნაქარგებითაა აჭრელებული. სიმხიარულეშიც კი ბასკები სიდიადეს არ კარგავენ. ისინი ბერძნების მსგავსად მზის შეილები არიან. მაშინ, როდესაც ვალენსიის დაღვრემილი მცხოვრებნი შიშველ ტანზე რუხ შალის ლაბადას მოიგდებენ ხოლმე, რასაც მხოლოდ თავის ამოსაყოფი აქვს ამოჭრილი, — ბისკაინა და გალისიის მცხოვრებნი ირთვებ-იკაზმებიან თრთვილის საშუალებით გათეთრებული ლამაზი ტალოს პერანგებით. სიმინდის აკიდოებით მწკრივად ჩამოკიდებულ კარ-ფანჯრებიდან ალერსიანად გამოიციქრებიან ქერა, ხეულთნიანი, სიცოცხლით სავსე ყმაწვილი ქალ-ვაყები. მათი სიმკვირცხლე, სიმხიარულე და ამაყი, ნათელი სული თავის გამობატულებას მათავე მარტივ ხელოვნებაში, ხელოსნობასა და ზნე-ჩვეულებაში, მათი ქალების მოკაზმულობაში და სიმღერებში პოულობს. ბისკაინში ყოველი მთა ერთგვარი გოლიათური ქობია, შუაგახლეჩილი. სადაც სინათლას შუქი ძირამდეა ჩაღწეული. მზის სხივები იქ მთების ყოველ ნაპრალებამდე აღწევს. მკაცრად მოღუშული ხანისკიველი მთლიანად იდილიაა. ბისკაი — პირენეების დამამშვენებელია, ისე, როგორც სავოიაა ალპების დამამშვენებელი. ზღვის სახიფათო ყურეებში, სან-სებასტიანსა, ლესოსა და ფუენტარაბიის მახლობლად, ქარიშხლიან ამინდებში, ღრუბლებთან ჩამობნელებული ცის ქვეშ, როდესაც გამძვინვარებული ტალღების ქაფები კლდიან ნაპირებს ტლაშუნით ზედ ევლებიან, ქარი ღმუის, ირგვლივ საშინელი შეხლა-დგაფანია, მაშინაც კი შეიძლება თვალი მოკერათ ნავში მჯდომ ბასკ ქალებს, ტვირთის გადამზიდველებს თავზე ვარდის გვირგვინებით. ვინც ბასკების ქვეყანაში ერთხელ მაინც ყოფილა, ის მთელ თავის სიცოცხლეში მონატრებული იქნება კიდევ და კიდევ იხილოს ეს ქვეყანა. კურთხეული მხარეა! წელიწადში ორჯერ იმკიან სარჩოს, სოფლები ახმაურებულაია; ღარიბები არიან, მაგრამ სიამაყე არ აკლიათ. კვი-

რაობით მთელ დღეს გიტარის ჟღერა ისმის. ცეკვა-თამაში, კასტანეტები, სიყვარული, სუფთა, ნათელი ქოხები და ყარყატები სანრეკლოებზე.

მაგრამ დავუბრუნდეთ ისევ პორტლენდს, ზღვის სანაპიროს მიუვალ კლდეს. პორტლენდის ნახევარკუნძული რუკაზე ფრინველის თავის მოყვანილობისაა, ნისკარტით ოკეანისკენ მიმართული, ხოლო კეფით ვეიმუთისაკენ; მისი ყელი ხმელეთიდან აწვდილ კახერს გვაგონებს.

თავისი პირველყოფილი სიმშვენიერის საზიანოდ პორტლენდი ჩვენს დროში სამრეწველო ცენტრად გადაიქცა. მეთერამეტე საუკუნის ნახევარში პორტლენდის სანაპიროზე გაჩნდა ქვისამტეხლო და ქურა-ლუმელები თაბაშირის გამოსაწვავად. იმ დროიდან პორტლენდის მერგელიდან ამუშავებენ ეგრეთ წოდებულ რომანულ ცემენტს — მეტად სასარგებლო ნაწარმს, რომელიც ამდიდრებს ქვეყანას, მაგრამ ლანდშაფტს ამახინჯებს. ორასი წლის წინათ ამ ყურეში კლდოვან ნაპირებს მხოლოდ ზღვა ეხლებოდა ტალღებით და ოდნავ რასმე თუ ჩამორეცხდა. ახლა კი მას ქვის მტეხელები არღვევენ და ანგრევენ. ტალღა მთელ ფენას გადაეველება ხოლმე, ხოლო წერაქვი პატარა ნატეხებს მოანგრევს, ამის გამო პეიზაჟი მეტად უფერულდება. ოკეანის დიდებული გათარეშება შეცვალა ადამიანის საჯახირო მუშაობამ. ამან მთლად მოანგრია და მოსპო ის ყურე, რომელშიც ახლა ნაპირზე მიბმული ბისკაური კარჭაპი იდგა. პატარა ნავსადგურის მონგრევა-მოსპობის კვალი უნდა ვეძებოთ ნახევარკუნძულის აღმოსავლეთის მხარის ნაპირზე, სწორედ მის კიდურწვერთან, ფოლი-პირსა და დერდლ-პაიერის იქითა მხარეს და უეკჰემის იქითაც კი, ჩერჩ-პოპისა და საუთველეს შუა. ყურე ციკაბო ნაპირებით იყო ყოველ მხრივ შემოზღუდული. ნაპირების სიმაღლე ბევრით აღემატებოდა ყურეს სიფართოვეს და ამიტომ დაღამებისას სიბნელე ყოველ წუთს მატულობდა, მრუმე ნისლი დაღამებამდე აშლილიყო. თანდათან მეტად შესქელებულ არესაც უფრო აბნელებდა. ისეთი სიბნელე ჩამოწვა, როგორიც ჰქის სიღრმეშია ზოლმე. ყურედან ზღვაში ვიწრო გასასვლელი თითქმის უკვე მთლად დაბნელებულ ღამის ფონზე მოთეთრო ზოლივით გამოირჩეოდა,

რასაც მხოლოდ ზღვის მოქცევის უამით-უამადი ტლაშანილა აძლევდა სიცოცხლის იერს. მხოლოდ სულ ახლო მისვლისას შენიშნავდით სანაპირო კლდეებთან მიბმულ კარჭაპს, თითქოს კლდეების ჩრდილს შეფარებიაო. ნაპირთან კარჭაპი შეერთებული იყო ფიციტით, რომელიც კონცხის ერთადერთ, ოდნავ ფეხის მოსაკიდ დაბალ ბრტყელ ვიწრო ადგილიდან გაედოთ. ამ მოქანავე ხიდურაზე სიბნელეში შავი ფიგურები მირბი-მორბოდნენ, ეტყობოდათ, ზღვაში გასასვლელად ემზადებოდნენ.

იმ კლდის მეოხებით, რომელიც ყურეს ჩრდილოეთის მხრივ ამართულიყო და საფარ-საცაყვის როლს ასრულებდა, აქ შედარებით თბილოდა, ვიდრე ღია ზღვაში; მიუხედავად ამისა, იქ მოფუსფუსე ადამიანები კანკალებდნენ. ისინი ჩქარობდნენ.

სალამოს ბინდის სუსტ სინათლეზე ყველა საგნის მოხაზულობა ისე ჩანს, თითქოს საკვეთით ნაქანდაკევიანო. თვალი გააჩნევდა ზღვაში გამსვლელთა დაფლეთილ ტანსაცმელს, რაც იმას მოწმობდა, რომ ასეთი ტანსაცმლის პატრონები მოსახლეობის იმ წრეს ეკუთვნიან, რომელთაც ინგლისში the ragged. — დაფლეთილები ეწოდებათ.

კლდის ფონზე ბუნდად მოჩანდა ვიწრო, დაკლაკნილი ბილიკი. ქალიშვილი რომ თავის კორსეტს სავარძლის საზურგეზე გადაჰკიდებს, ხოლო კორსეტის ზონრები მიხვეულ-მოხვეულად იატაკამღე დაეშვებიან, ამით თავისდა უნებურად სქემას იძლევა მთებზე ამაველ ბილიკებისას. იმ პატარა მოვაკებულადან, საიდანაც კარჭაპზე გადასასვლელად ფიცარი გაედოთ, ასეთი მიხვეულ-მოხვეული ბილიკი ასდევდა; ეს ბილიკი თების სასიარულოდ უფრო გამოდგებოდა. ვიდრე ადამიანების. კლდის ბილიკზე მეტად საშიში ასასვლელია. ამ ბილიკებით ქვევით დაშვებას უფრო დაგორება მოჰყვება, ვიდრე ჩამოსვლა. ისინი დაღმართები კი არა, უფრო დაქანებული ნაპრალებია. აქ ნახსენები ბილიკი, ალბათ ვაკობიდან აქეთ მომდინარე გზის ერთ-ერთი მცირე განშტოება იყო, მაგრამ ისეთ ცოცაბო კლდეს ასდევდა, რომ მისი შეხედვაც შიშის ურყოლას იწვევდა ადამიანში. ქვემოდანვე მოჩანდა, როგორ გველივით დაკლაკნილი ასდევდა ფრილოს წვერისაკენ და იქიდან კიდევ კლდის ნაპრალებსა და ზვაებზე გადავლით მთის მაღალ ზეგანს აღწევდა.

ალბათ ამ ბილიკით ჩამოვიდნენ სანაპიროზე ის ადამიანები, რომელთაც ყურეში კარჭაპი ელოდა.

შეშფოთებითა და შიშით შეპყრობილი ადამიანების მეტი, რომლებიც აჩქარებით ემზადებოდნენ ზღვაში გასასვლელად, ყურეში არავინ იყო. ირგვლივ სიწყნარე და სიმშვიდე სუფევდა. არც ნაბიჯების ჩქამი ისმოდა, არც მეტყველთა ხმები, არც ქარის ქროლვა. რეიდის იქითა მხარეს რინგსტედის ყურეს შესასვლელში თვალი ძლივძლიობით გაარჩევდა ზვიგენის მკერავ მეთევზეების ხომალდების ფლოტილიას, რომლებსაც, საფიქრებელია, გზა აებნათ. ზღვის ეინიანობას ეს პოლარული ხომალდები დანიის წყლებიდან აქეთ გამოერეკა, ინგლისის ზღვებში. ჩრდილოეთის ქარები ხანდახან ასე ათამაშებენ ხოლმე მეთევზეებს. რაკი ეს ხომალდები პორტლენდის ნავსადგურს შეფარებოდნენ, ეს იმის მომასწავებელი იყო, რომ მალე გამლილ ზღვაზე უამინდობა და სახიფათო მდგომარეობა შეიქმნებოდა. ხომალდები ცდილობდნენ აქ გასაჩერებლად ღუზა ჩაეშვათ. მთლიანად დანისლულ ზღვაზე მკვეთრად შეიმჩნეოდა სილუეტი მეთაური ხომალდისა. იგი ნორვეგიის ფლოტის ძველი ადათის მიხედვით სხვა ხომალდების წინ იდგა. მოჩანდა მთელი მისი აღკაზმულობაც, ხოლო კიჩოსთან ნათლად შეიმჩნეოდა ზვიგენის საჭერი ხელსაწყოები: ყოველგვარი ბარჯები და ჰარპუნები; განკუთვნილი *seymnus glacialis*, *squalus acanthias* და *squalus spinax niger*¹-ის დასაჭერად, აგრეთვე ბადეები მსხვილი თევზებისათვის. გარდა ამ ხომალდებისა, ნავსადგურის ცალ მხარეს რომ მიმჭიდროვებულიყვნენ, პორტლენდის მთელ ფართო ჰორიზონტზე სხვა არა მოჩანდა-რა. არც საცხოვრებელი შენობები, არც ხომალდი. სანაპირო იმ დროს ჯერ დაუსახლებელი, უდაბური იყო, ხოლო რეიდი წელიწადის ამ დროს საერთოდ მოცარიელებულია.

მაგრამ, ზანაირი ამინდიც არ უნდა ყოფილიყო მოსალოდნელი, ყველაფრიდან ჩანდა, რომ ბისკაურ კარჭაპზე ზღვაში გასასვლელად მოფუსფუსე ადამიანები, გამგზავრებას არ გადასდებდნენ. ისინი ნაპირზე ფუსფუსებდნენ, აფორიაქებულნი

¹ სხვადასხვა სახეობის ზვიგენების ლათინური სახელწოდებები.

და დაბნეულნი სწრაფად წინ და უკან მიდი-მოდიოდნენ. ერთმანეთში მათი გარჩევა საძნელო იყო და, ვერც ვაარკვევდი, ახალგაზრდები იყვნენ თუ მოხუცნი. სალამოს ბინდს გაეცრიცა მათი აღნაგობა. ჩრდილებს ნიღაბივით დაეფარა მათი პირისახე. სიბნელეში მხოლოდ სილუეტები გამოკრთოდნენ; სულ რვაანი იყვნენ, მათ შორის ერთი ან ორი დედაკაციც ეგო, მაგრამ ისინიც თითქმის არ განირჩეოდნენ მამაკაცებისაგან: ის უბადრუკი ძონძმანი, რაშიაც ყოველი მათგანი გახვეულიყო, არც მამაკაცის ტანსაცმელსა ჰგავდა და არც დედაკაცისას. ძონძმანქებში სქესი არ ირჩევა. უფროსებს შორის მოძრავი; მომცრო ტანადობის ჩრდილი ჟუჯა გეგონებოდათ ან ბავშვი. ის ბავშვი იყო.

II

მ ი ტ რ ვ ე ზ უ ლ ი

ახლოდან შესაძლო ხდებოდა შეგვეჩინათ შემდეგი: ყველანი თავყაბალახიან ლაბაღებში ჯანვეულიყვნენ, თან იმდენად ფართოსა და გრძელეებში, რომ საქიროების შემთხვევაში. თავიდან ფეხებამდე შიგ გახვეულთ მართო თვალეებდა მოუჩანდათ. ამგვარად უაჰინდობისაგანაც იფარავდნენ თავს და ცნობისმოყვარე თვალთაგანაც. ლაბაღები სულაც არ აბრკოლებდა მათ, რომ სწრაფად ემოძრავათ. უნეტეს წილს იმათგან თავსახვევები ჰქონდა შემოკრული — ეს იყო ესპანური თავმოხართავი, რომელიც შემდეგ ხანებში დოლბანდებდა გადაკეთდა. ინგლისში ასეთი თავმოხართავები იშვიათობას არ წარმოადგენდა. იმხანად სამხრეთული მოდა გავრცელდა ჩრდილოეთში. შესაძლოა ეს იმიტომაც ხდებოდა, რომ ჩრდილოეთი იმარჯვებდა სამხრეთზე, იმორჩილებდა მას და თანაც ჯეროვნად აფასებდა. სამხრეთის ზნე-ჩვეულებებითა თუ ადათ-წესებით ჩრდილოეთი აღტაცებული იყო. არმადის განადგურების შემდეგ დედოფალ ელისაბედის სასახლეში კასტილიური დიალექტი მოხდენილ ენად იყო მიღებული. ინგლისის დედოფლის განსაცხრომელ დარბაზებში ინგლისური ლაპარაკი სირცხვილად,

თითქმის არასაკადრისად ითვლებოდა. დამპყრობელმა ბარბაროსებმა ჩვეულებად შემოიღეს იმათი ზნე-ჩვეულებანი, ვისი კანონმდებელნიც თვით გახდნენ; ჩვეულებად იქცა დაპყრობილთა ზნე-ჩვეულების ნაწილობრივ მაინც გადმოღება, რადგან მათ მიერ დაპყრობილ ხალხს უფრო მაღალი კულტურა გააჩნდა. მონღოლები ყურადღებით აკვირდებოდნენ ჩინელთა ყოფა-ცხოვრებას და ბაძავდნენ მათ. ამიტომ იყო, რომ კასტილიური მოდეები ინგლისშიც შემოვიდა. სამაგიეროდ ინგლისის ნაწარმ საქონელს გზა გაეხსნა ესპანეთში.

ზღვაში გასამგზავრებლად მოფუსფუსე ჯგუფიდან ერთს ეტყობოდა მეთაური უნდა ყოფილიყო. ფერხთ აღპარგატები ეცვა; მის დახეულ ტანსაცმელს ბუზმენტი ჰქონდა გარს შემოვლებული, ხოლო ეილეტი მსხვილი, ბრჭყვიალა კილიტებით ჰქონდა ნაქარგი. ეს ისე მოჩანდა გულთან გადახსნილი ლაბადის ქვეშიდან, თითქოს თევზის მოპრიალე ქიცვებიაო. ამ ჯგუფიდან კიდევ მეორეს სომბრეროს მაგვარი განიერფართლებიანი ქუდი თვალებამდე ჩამოეფხატა. ქუდს არ ჰქონდა ნაჩერეტი ჩიბუხისათვის, ეს ამტკიცებდა, რომ მისი პატრონი სწავლული კაცი იყო.

აღბათ იმ მოსაზრებით, რომ პატარას დიდი ადამიანის ქურთუკი ლაბადის მაგიერობას გაუწევდა, ბავშვს დაძინებულ ტანისამოსზე მატროსის პარუსინის ქურთუკი მოეცვა, რაც მუხლებამდე დასთრევდა. ბიჭისთვის რომ შეგებდათ. ათერთმეტი წლისა გეგონებოდათ. იგი ფეხშიშველი იყო.

კარკაპის ეკიპაჟს შეადგენდა ხომალდის პატრონი და ორი მატროსი.

კარკაპი, როგორც სავარაუდოა, ესპანეთიდან იყო მოსულა და იქითვე ბრუნდებოდა. ორ სანაპიროს შუა რეისის შესრულებით იგი, უეჭველია, რაღაც საიდუმლო საქმიანობას ეწეოდა.

კარკაპით გასამგზავრებელი ადამიანები ერთმანეთს შორის ჩურჩულით ლაპარაკობდნენ.

ეს არსებანი რაღაც რთული, შერეული დიალექტის საშუალებით აგებინებდნენ ერთმანეთს თავიანთ ნათქვამს. ხან ესპანური სიტყვა ისმოდა, ხან გერმანული, ხან ფრანგული, ზოგჯერ

ვალიური, ზოგჯერ ბასკურიც. ეს იყო მდაბიოთა ენა, თითქმის ქურდების ეარგონიც კი.

ჩანს, ისინი სხვადასხვა ეროვნებას ეკუთვნოდნენ, მაგრამ ყველანი ერთი ბრბოს წევრები იყვნენ.

როგორც სავარაუდოა, ხომალდის ეკიპაჟიც ამათი მოკაცში-რე იყო და ზღვაში გასასვლელად მზადებაში გაცხოველებულ მონაწილეობას იღებდა.

ეს სხვადასხვა ჯურის ადამიანთა ჯგუფი მჭიდროდ დამე-გობრებულთა კომპანიას მოგაგონებდათ, ან კიდევ თანამზრა-ხველთა ბრბოს.

დღის სინათლე ცოტა მეტი რომ ყოფილიყო, და ბეჭითად დათვალეობების საშუალებაც, მაშინვე შეამჩნევდით, რომ ამ ადამიანებს ძველი მოსასხამების ქვეშიდან ოდნავ მოუჩანდათ კრიალოსნები და ავეგაროზი. ერთ მათგანს, რომელშიც დედა-კაცს გამოიცნობდით, მოუჩანდა კრიალოსანი, რომლის მარ-ცვლები სიდიდით დერკვიშის კრიალოსანს არ ჩამოუვარდებო-და. ადვილად მიხედებოდით, რომ ეს კრიალოსანი ირლანდი-ური იყო. ამნაირებს ატარებენ ლანიმთეფრში, რომელთაც აგრეთვე ლანანდიფრს უწოდებენ.

ასეთი სიბნელე რომ არ ყოფილიყო, კარკაპის ქიმზე დაინა-ხავდით აგრეთვე ოქროთი მოვარაყებულ ღვთისმშობლის ქან-დაკებას, ჩვილი იესოთი. ეს ალბათ ბასკური მადონა იყო, ძვე-ლი კანტაბრების პანაგიას მაგვარი. ქანდაკების ქვეშ ფარანი ეკიდა, რომელიც ამ წუთში არ ენთო: ამგვარი სიფრთხილე იმას მოწმობდა, რომ იქ მყოფი ადამიანები გარეშეთაგან დანა-ხვას ერიდებოდნენ. ფარანს, როგორც ჩანს, ორნაირი დანიშ-ნულება ჰქონდა: როცა მას ანთებდნენ, სანთლის მაგივრობას ეწეოდა ყოვლადწმინდა ქალწულის ქანდაკების წინ, ხოლო ამავე დროს ზღვაზე გზას ანათებდა. იგი ერთ და იმავე დროს აომალდის ფარანიც იყო და საეკლესიო კანდელიც.

ხომალდის გრძელი, ამოხრილი და წამახული წყალმჭრელი წინა ქიმის ქვეშიდან ნახევარმთვარესავით გაშვერილიყო. წყალმჭრელის ზემოდან, ღვთისმშობლის ფერხითით, ანგელო-ხის ქანდაკება იდგა ფრთებმოკეცილი და დაჩოქილი, იგი დუ-ბინდით ჰორიზონტს გასცქეროდა. ხის ანგელოზის ქანდაკე-

ბაც მოვარაყებული იყო, ისევე, როგორც ღვთისმშობლის ქანდაკება.

წყალმკრელს ნაჩვრეტები ჰქონდა სანათურებივით, რაშიც ზედ მიწყვეტებული ტალღების წყალი უნდა გადაღვრილიყო; ესეც მიზეზს იძლეოდა, შეემკოთ იგი ვარაყითა და ჩუქურთმებით.

ღვთისმშობლის გამოსახულების ქვეშ ოქროვარაყიანი ასომთავრულით გამოყვანილი იყო ხომალდის სახელი: „მატუტინა“, მაგრამ ახლა, ამ სიბნელეში წაკითხვა შეუძლებელი იყო.

ციცაბო კლდის ძირას მოჩანდა უწებრივოდ დაყრილი ტვირთი, რომელიც ამ ხალხს თან უნდა წაეღო. ტვირთი ნაპირიდან ხომალდის ბაქანზე მისადაგებული ფიცრის სამუალეებით ხომალდზე გადაჰქონდათ. ყველა მათგანი საჩქაროდ ეზიდებოდა ამ ბარგიბარხანას: ტომრები ორცხოზილათი, დამარილებულნი თევზი კასრით, ყუთი მშრალი ბულიონით, სამი კასრი, — ერთი სასმელი წყლით, მეორე ალაოთი და ერთიც კუპრით, ოთხი თუ ხუთი ბოცა ელით, ძველი, თასმებშემოქერილი საწვავრო ქალთა, ზანდუყები, ძენძით სავსე მაფრაშა მახალღებისა და სანიშნებელი სანათურებისათვის — ამგვარი რამეებისაგან შედგებოდა ეს ბარგი. ამ ძონძმანში გახვეულ ადამიანებს ჩემოდნებიც ჰქონდათ, რაც იმის მაჩვენებელი იყო, რომ ისინი მოხეტიალე ცხოვრებას მისდევდნენ. მოხეტიალენი იძულებულნი არიან ცოტა რამ ხაბაქხუბაკი იქონიონ. ისინი ზოგჯერ დიდი ზალისით გადაფრინდებოდნენ სადმე სხვა ქვეყანაში ჩიტებივით, მაგრამ ამას იმიტომ ვერ სჩადიან, რომ უსახაროდ არ დარჩნენ. როგორიც არ უნდა იყოს მათი მოხეტიალე ცხოვრება, მაინც თან უნდა ატარონ თავიანთ ზელობისათვის გამოსაყენებელი ხელსაწყოები. ეს ადამიანებიც ვერ შელეოდნენ თავიანთ ავლადიდებს, რაც მათ ხშირად დაბრკოლებასაც უქმნიდა.

მათთვის, როგორც ეტყობოდათ, არცთუ ადვილი იყო ამ ფრილო კლდის ძირას ჩამოეტანათ თავიანთი ბარგიბარხანა. მიუხედავად ამისა, მაინც ჩამოეზიდათ, რაც იმას მოწმობდა, რომ მეტად ცდილობდნენ სასწრაფოდ გასცლოდნენ ამ ქვეყნის არემარეს.

ისინი დროს არა ჰკარგავდნენ, შეუჩერებლივ მიდი-მოდინდნენ ნაპირიდან ხომალდზე და ხომალდიდან ნაპირზე. დაბარგებაში ყველა მონაწილეობას იღებდა. ზოგი ჩანთას მიათრევდა, ზოგი ყუთს მიახოხებდა. დედაკაცები, ან უფრო სწორედ რომ ითქვას, ისინი, ვინც დედაკაცებსა ჰგავდნენ, აგრეთვე დანარჩენებთან ერთად ეზიდებოდნენ ყველაფერს. ბავშვსაც მეტად მძიმე ტვირთს აზიდინებდნენ.

საეჭვო იყო, რომ ბავშვს ამ ადამიანებს შორის დედა ან მამა ჰყოლოდა. მას არავინ არ მიმართავდა, მხოლოდ მუშაობას აიძულებდნენ, მეტი არაფერი. ბავშვი ისეთ შთაბეჭდილებას სტოვებდა, რომ ის თავისი ოჯახის წევრებს შორის კი არა—უცხო ტომის ადამიანებს შორის იმყოფებოდა, როგორც დამონებული. ის ყველას ეხმარებოდა, მას კი არავინ ხმას არ სცემდა.

თუმცა ეს ბავშვიც ჩქარობდა და მთელ ამ ბნელ ხროვასთან ერთად, რომელთა შორისაც იქოფებოდა, ისიც ერთ აზრს შეეპყრო: რაც შეიძლება სწრაფად დასდგომოდა გზას. იცოდა კი ამ ბავშვმა, რა ხდებოდა მის ირგვლივ? ვგონებ, რომ არა; იგი შეუცნობლად ჩქარობდა, რაკი ხედავდა, რომ სხვები ჩქარობდნენ.

ეს კარკაპი ბაქანიანი ხომალდი იყო. მთელი ტვირთი ტრიუმში საჩქაროდ ჩააბარგეს, დრო იყო ღია ზღვაში გასულიყვნენ. ბაქანზე უკანასკნელი ყუთი აიტანეს — ახლა ადამიანები იღა უნდა გადმომსხდარიყვნენ. ორი მათგანი, რომლებიც დედაკაცებსა ჰგავდნენ, უკვე ხომალდის ქიმზე ამოსულიყვნენ. ხოლო ექვსნი, მათ შორის ბავშვიც, ჯერ ისევ კლდის ძირას, ნაპირა შევრილზე იდგნენ. ხომალდზე ზღვაში გასასვლელი სამზადისის ფაციფუცი შეიქნა; კარკაპის პატრონმა საჭეს მოჰკიდა ხელი. ერთმა მატროსმა ცული აიღო, რომ მისამაგრებელი ბაგირი გადაეჭრა. ბაგირის გადაჭრა სიჩქარის ნიშანი იყო: თუ დრო საკმაოა, ბაგირს აუშვებენ ხოლმე. „Andamos“¹, დაბალი ხმით წარმოთქვა ერთმა იმ ექვსთაგან, ბრტყვიალა კილიტებიან ქველმანებში ჩაცმულმა, რომელიც მათში უფროსი უნდა ყოფილიყო. ბავშვი სწრაფად გაქანდა

¹ წავიდეთ (ესპ.).

გადებულ ფიცრისავენ, უნდოდა პირველი ასულიყო, მაგრამ ფეხის შედგმაც ვერ მოასწრო ფიცარზე, რომ ორი მამაკაცი ეძგერა, ბავშვი კინალამ ზღვაში გადააგდეს და წინ გადაუარეს; მესამემ მუჭლუგუნით ჩამოიცილა გზიდან და ისიც ხომალდის ქიმზე გადავიდა; მეოთხემ მუშტისკერით პოიცილა და თვითონ წინ წავიდა; მეხუთე — მეთაური, ერთი ნახტომით გაჩნდა ხომალდის ქიმზე, და ფიცარი ქუსლის წაკვრით ზღვაში ჩააგდო. ცულის მოქნევით ბაგირი გადასჭრეს, საკე მოატრიალეს, ხომალდი ნაპირს მოსცილდა და ბავშვი ნაპირზე დარჩა.

111

მ ა რ ტ ო ღ მ ა რ ტ ო

ბავშვი კლდესთან გაშეშდა და თვალი ზღვის სივრცეს გაუშტერა. მან არც წამოიძახა, არც საშველად მოუხმო ვისმეს. ყოველივე ეს მისთვის მოულოდნელი იყო, მაგრამ ხმა არ ამოუღია. ხომალდზეც დუმილი სუფევდა: ამ ადამიანებთან განშორებისას ბავშვმა ერთხელაც არ წაისლუკუნა. არც იმ ადამიანებს დასცდენიათ ერთი გამოსამშვიდობებელი სიტყვა. ორივე მხარე დუმილით ურიგდებოდა იმას, რომ მათ შორის მანძილი ყოველ წუთს უფრო შორი და ვრცელი ხდებოდა. გეგონებოდათ აჩრდილები დაშორდნენო ერთმანეთს, ქვესკნელის მდინარე სტიქის ნაპირზე. ბავშვი მილურსმულივით იდგა კლდის ნაპირას, რომელსაც უკვე ზღვის მოქცევა ელამუნებოდა; იგი ზღვაზე გამკვალ ხომალდს უცქეროდა. კაცი იფიქრებდა, რომ მას ესმოდა, მიხვედრილი იყო. მაგრამ რას იყო მიხვედრილი? მიუწვდომელს.

კარკაპმა აჯალის დახამხამებაზე მიაღწია ყურედან გასასვლელ სრუტეს. და შევიდა კიდევ ზღვის ვიწრო ყელში. ცის ნათელ ფონზე, კლდეების უშველებელ გროვათა შორის, სადაც თითქოს ორ კედელს შუა სრუტე მიხვეულ-მოხვეულად ჯადიოდა, კიდევ მოჩანდა იალქნის წვერი. ერთხანს იგი კლდეთა შორის მისრიალებდა, შემდეგ თითქოს შიგ მათში

შეიქრაო, სულაც გაქრა თვალთახედვიდან. ყველაფერი დასრულდა, კარქაპი ზღვის ტალღებს შეება.

ბავშვი თვალს ადევნებდა მის გაუჩინარებას.

იგი განცვიფრებული იყო, მაგრამ რაღაც ფიქრს მისცემოდა.

მისი შეფიქრიანება უფრო მეტად გაერთულებინა საზარელი სინამდვილის შეცნობას. თითქოს ეს, ცხოვრებაში ახლად შესული არსება, უკვე გამოცდილების მქონეაო. იქნებ მას უკვე დაგმობა შეეძლო? ძალიან ნაადრევ განცდებსა თუ გამოცდილებას შეუძლია აღძრას ბავშვის სულის იღუმალ ხვეულებში სასწორის მსგავსი რამ, საშინელი სასწორისა, რომელზედაც ბავშვის უმწეო სული ასწონ-დასწონის ხოლმე ღეთის თუ კაცის ნამოქმედარს.

იგი არავითარ დანაშაულს არა გრძნობდა, მაგრამ უდრტვინველად დაუხვდა იმას, რაც შეემთხვა; არავითარი საყვედური არ წამოსცდენია. თვითონ წუნდაუდებელი არავის უწუნებს საქციელს.

ამ მოულოდნელ განდევნას ნერვიც არ შეუტოკებია მისთვის, თითქოს გაქვავდაო მისი შინაგანი არსება. ბავშვს ქელი არ მოუხრია ბედისწერის წინ, რასაც თითქოს უნდოდა სიცოცხლის განთიადზე ბოლო მოელო მისი არსებობისათვის. მან ეს თავსმეხი მამაცურად აიტანა.

ყველა, ვინც კი დაინახავდა ამ ბავშვის გაკვირვებას, რასაც სასოწარკვეთილებასთან არავითარი მსგავსება არა ჰქონდა, ნათლად წარმოიდგენდა, რომ იმ ადამიანთა შორის, რომელთაც მიატოვეს, არავის ეს ბავშვი არა ჰყვარებია, და, როგორც ბავშვსაც არავინ იმათგანი არ უყვარდა.

ფიქრებში წასულს დაავიწყდა, რარიგად ციოდა. უცბად ტალღამ ფეხებზე გადაუარა: ზღვის მოქცევა მატულობდა. ცივმა მოქროლვამ თმა აუშალა. ჩრდილოეთის ქარი ამოვარდა. ბავშვი შეკრთა. კანკალმა აიტანა. გამოერკვა, ირგვლივ მიმოიხედა.

მარტოდმარტო დარჩენილიყო.

აქამდე მისთვის მთელ ქვეყანაზე სხვა ადამიანები არ არსებობდნენ, გარდა იმათი, ვინც ამ წუთში უკვე კარქაპზე იყვნენ, ის ადამიანებიც ეს-ეს იყო თვალს მიეფარნენ.

აქ ერთი უცნაური რამ უნდა დაეუმატოთ: ბავშვი, მართალია, მხოლოდ ამ ადამიანებს იცნობდა, მაგრამ არ იცოდა, ვინ იყვნენ ისინი.

იგი ვერ გეტყვოდათ, რა ადამიანებთან ცხოვრობდა აქამდე.

ბავშვობა მათ წრეში გაატარა, მაგრამ თავი მათი წრის წევრი არ ეგონა. მათ გვერდით, მახლობლად იმყოფებოდა, ეს იყო და ეს, სხვა არაფერი.

ახლა მათ დაივიწყეს ეს ბავშვი.

მას არც ფული ჰქონდა, არც ფეხსაცმელი. ტანს ძველმანო ძლივს უფარავდა. ჭიბეში პურის ნატეხიც არ ეგდო.

ზამთარი იყო. ღამდებოდა. ადამიანთა საცხოვრებელ ადგილებამდე მისალწევად რამდენიმე ლიე უნდა გაეგლო.

ბავშვმა არც ის იცოდა, ახლა სად იყო.

იმის გარდა არაფერი იცოდა, რომ მასთან ერთად ზღვის პირას მოსული ადამიანები წავიდნენ და ის აქ დატოვეს.

თავი ისე იგრძნო, როგორც ცხოვრებიდან ამოგდებულმა. იგრძნო, რომ მხნეობას კარგავდა.

ის ათი წლისა იყო.

ბავშვი უდაბურ ადგილას იმყოფებოდა, ორ უფსკრულს შუა, ერთი მხრიდან ღამის სიბნელე ეშუებოდა, ხოლო მეორე მხრიდან — უფსკრულიდან ტალღების გრგვინვა მოისმოდა.

მან გამხდარი, პატარა ხელები ასწია, გაიზმორა და დაამთქნარა.

შემდეგ, მკვეთრი მოძრაობით, თითქოს საბოლოოდ რაღაც გადაწყვიტაო, გამოერკვა და უცბად ციყვივით, ან იქნებ ჯამბაზივით სწრაფად ამოძრავდა. ზურგი შეაქცია ყურეს, მარჯვედ აფოფხდა კლდეზე, ააღწია ბილიკამდე და მერე ქვევით დაეშვა, მაგრამ მალე ისევ უკან დაბრუნდა, გუნებაში რაღაც გადაეწყვიტა. ახლა მას უნდოდა სასწრაფოდ გასცლოდა აქაურობას. კაცი იფიქრებდა, გარკვეული რამ განუზრახავსო, მაგრამ თვითონვე არ იცოდა, საით მიდიოდა.

იგი უმიზნოდ ჩქარობდა. ეს ბედისწერისაგან გაცლას უფრო მიაგავდა.

ადამიანი საერთოდ ზემოთ აღის, ხოლო პირუტყვი მიფოფხავს. ბავშვი აღიოდა და მიფოფხავდა კიდეგაც. პორტ-გზ

ლენდის კლდეების ფერდობები სამხრეთისკენაა მიმართული მის ბილიკებზე თოვლი თითქმის სულ არა ჩანდა, მაგრამ ძლიერ ყინვებს ეს თოვლი ყინულოვან ფხვნილად ექცეოა. ჩასვლისას ფეხი ძალიან უტუტრავდა, ბავშვმა ეს დაბრკოლება გადალახა. დიდი ადამიანის ქურთუკი ძალიან განივრად ედგა და მოძრაობას უშლიდა. ხშირად წაიბორძიკებდა ხოლმე მოყინულ ბორცვებზე, ან ციცაბოს ნაპრალებში ჩაუვარდებოდა ფეხი და წაიქცეოდა. ხან რამდენიმე წამით უფსკრულზე გადაკიდებული ან ხმელ ტოტს მოეჭიდებოდა, ან კლდის ქიმს; ერთხელ მარმარილოს ფხვიერ ძარღვზე ფეხმოკიდებულს უცბად ჩაეფხვნა ნიადაგი და თან ჩაიტანა კარგა შორ მანძილზე. ასეთი ზეავები ძალიან სახიფათოა. რამდენიმე წამით ბავშვი ისე მისრიალებდა ქვევით, როგორც სახურავიდან დაეცურებულ კრამიტი. იგი ზედ უფსკრულის პირას ჩასრიალდა და მხოლოდ იმან გადაარჩინა, რომ დროზე ჩირვკს მოეჭიდა. მას არც უფსკრულის დანახვისას უკივლია, ადამიანებმა რომ მიატოვეს, მაშინაც ხომ არ ამოულია ხმა. ძალღონე მოიკრიბა და მდუმარემ ზევით აფოფხება იწყო. ფერდო მეტად მაღალი იყო. ბავშვს შემდეგ კიდევ რამდენჯერმე მოუხდა ასეთი დაბრკოლებების გადალახვა. სიბნელეში ჭურღმული უძირო მოჩანდა, დაქანებულ კლდეს თითქოს დასასრული არა ჰქონდა. თითქოს სულ ზევით და ზევით მიიწევდ და სადღაც მაღლა უჩინარდებოდა. რამდენადაც ბავშვი ზევით აღიოდა, იმდენად ფრიალო კლდე თითქოს იზრდებოდა. ბავშვი მიფოფხავდა და მიფოფხავდა, თან თვალს არ ამორებდა კლდის ჩაშავებულ კამარას, რაც მას თითქოს ცისკენ გზას უღობავდა. ბოლოს კლდის მწვერვალს მიაღწია.

ბავშვი შეხტა ზეგანის ვაკობზე, შეიძლებოდა გვეთქვა: დედამიწაზე ფეხი დადგაო, რადგან უფსკრულიდან ამოვიდა.

მაღლობზე ავიდა თუ არა, მაშინვე კანკალმა აიტანა. როგორც კბენა ისე იგრძნო პირისახეზე ღამის გამთოშავი სუნთქვა. ჩრდილო-დასავლეთის სუსხიანი ქარი უბერავდა. ბავშვმა მკვიდროდ მიიკრა გულთან პარუსინის მატროსული ქურთუკი.

ქურთუკი კარგი გამოსაყენებელია, მკვიდრია, მეზღვაუ-

რები მას „წვიმაშეუვალს“ ეძახიან. იმიტომ, რომ ამგვარ ქურთუქს წვიმა ვერას დააკლებს.

რაკი ბავშვმა ზეგანს მიაღწია, — გაჩერდა. შიშველი ფეხებით მაგრა დადგა მოყინულ ნიადაგზე და გარშემო მიმოიხედა.

მის უკან ზღვა იყო, წინ ხმელეთი, მაღლა ცა.

მაგრამ ცა ვარსკვლავებით კი არ იყო მოჭედული, ბურუსს დაეფარა.

კლდის მწვერვალიდან ბავშვმა დედამიწას გადახედა და სივრცეს თვალი მოავლო. მის წინ იშლებოდა უნაპირო ვაკე, ყინულოვანი თოვლით დაფარული მთის ზეგანი. აქა-იქ მანანის ბუჩქებს ქარი არხევდა. გზაკვალი არსად მოჩანდა. სულიერის ნიშანწყალი არსად იყო, არც მწყყენის ბინა და ფარდული. რამდენიმე ადგილას თოვლის მოთეთრო ხვეული, რაც ქარბუქს ზევით აეტაცნა, ნამქერებად ტრიალებდა. ბორცვების ტალღისებური მწკრივი ბურუსში გახვეულიყო და ჰორიზონტს უერთდებოდა. უშველებელი მოტიტვლებული ვაკობი მოთეთრო-მორუხო ნისლში იკარგებოდა. ღრმა დუმილი სუფევდა. ირგვლივ ყველაფერი უსაზღვროების შთაბეჭდილებას ტოვებდა და სამარესავით მღუმარებდა.

ბავშვი ზღვისკენ მიტრიალდა.

ზღვაც დედამიწასავით გადათეთრებულიყო: დედამიწა თოვლისაგან, ზღვა აქაფებული ზვირთებისაგან. ძნელი წარმოსადგენია იმაზე უფრო სევდის მომგვრელი რამ, ვიდრე ამ ორმაგი სითეთრისაგან გამოვლენილი ელვარება. ხან ღამის შუქმფენი ეფექტები შესანიშნავ სახეებს ღებულობენ: ზღვას ფოლადის იერი დაჰკრავს, კლდეები შავი ხისგან ნაქანდაკევი გეგონებათ.

იმ სიმაღლიდან, სადაც ბავშვი იდგა, კლდეების ნახევარგარსში მომწყვდეულ პორტლენდის ყურეს ოდნავი შუქი დაჰფენოდა, და აქედან თითქმის ისეთივე მოყვანილობისა ჩანდა, როგორც გეოგრაფიულ რუკაზეა. რაღაც ფანტასტიური სანახაობა ჰქონდა ამ ღამის სურათს. ახალ, ნამგალა მთვარეს მოგაგონებდათ, რომელიც ზოგჯერ მასში მომწყვდეულ ცის პაწაწა გარსზე უფრო ჩამუქებული მოჩანს

ხოლმე. ზღვის სანაპიროზე, ერთი კონსტიდან მეორემდე, არსად ცეცხლის შუქი არ მოჩანდა, არც იმედს აღძრავდა, რომ სადმე ახლოს კერა და ცეცხლი იქნებოდა. არსად შუქი თანჯრიდან, არსად ადამიანის ქერ-საცხოვრებელი. ვანუქერგტელი სიბნელე დასწოლოდა მიწასაც და ცასაც; არც ერთი სანათური დაბლა, არც ერთი ვარსკვლავი მაღლა. აქა-იქ ყურეში წყლის ფართო ზედაპირი უცბად აბორცვებოდა და ტალღები წამოგორდებოდა. ქარი აფორიაქებდა და ანოქებდა ზღვის ზედაპირს. ყურეში კიდევ ჩანდა აფრებაშვებული მიმავალი კარქაპი.

ახლა ის შავ სამკუთხედად მოჩანდა, ზღვის ტყვიისფერ ზედაპირზე მოსრიალე.

შორს, უსაზღვროების ავბედით ბურუსში ზღვის სივრცე აღელვებულყო.

„მატუტინა“ სწრაფად მიარდევდა ტალღებს და ყოველ წუთს უფრო და უფრო ილეოდა. არაფერი ისე სწრაფი არ არის, როგორც ზომალდის გაუჩინარება ზღვის შორ სივრცეში.

მაღე კარქაპის კიჩოზე ფარანი აინთო ალბათ მის ირგვლივ ჩამოწოლილმა სიბნელემ აიძულა მესაქე გაეშუქებინა ტალღები. ეს მიეღვარე წერტილი, რომლის ციმციმი შორიდანვე მოჩანდა, რაღაც ავბედით იერს აძლევდა ზომალდის მაღალ, გრძელ ლანდს. იგი ზღვაზე მოხეტიალე სულარაში გახვეულ მოჩვენებას ჰგავდა ვარსკვლავით ხელში.

ჰაერში ქარიშხლის მოახლოება იგრძნობოდა. ბავშვს ამისი შეცნობის უნარი არა ჰქონდა. მაგრამ მის ადგილას ამას ყოველი მეზღვაური შენიშნავდა. ეს იყო აფორიაქებული წინათგრძნობის წუთი, როდესაც ასე გგონია სტიქიონები ცოცხალ ადამიანებზე გადიქცევიან და ჩვენს თვალწინ მოხდება ჯადოსნური გარდაქმნა ქარისა გრიგალად. ზღვა ოკეანედ გადაქცევა, ბუნების ბრმა ძალები თავის ნებისყოფას გამოამყლავნებენ და, რაც ჩვენ საგნად მიგვაჩნია, ის სულიერის უნარს გამოიჩენს. თითქოს ამას ყოველივეს ჩვენის თვალით ვიხილავთ. აი რითი აიხსნება ჩვენი შიშის ზარი. ადამიანის სულს ეშინია მსოფლიოს მრისხანე სულთან შეხვედრისა.

ერთი წუთიც — და ყოველივეს ქაოსი მოიცავს. ქარი

ნისლს ფანტავდა და უკანა პლანზე ღრუბლების ზვინს აყენებდა, აწყობდა დეკორაციას საშინელი ღრამისას, რომლის მოქმედი პირები ზღვის ტალღები და ზამთარი იქნებიან. და რომლის სახელია თოვლიანი, ანუ თოვლის ქარბუქი.

უკვე გამოჩნდნენ ქარიშხლის მომასწავებელი ნიშნები: ხომალდები ნაცსაყუდელში შემავალნი. რეიდი გამოცოცხლდა. კონცხების იქიდან მალიმალ გამოდიოდნენ შიშით მოცული კარჭაპები, ყურეში შესაფარებლად მოიჩქაროდნენ. ზოგი პორტლენდ-ბილის იქიდან გადმოუხვევდა. ზოგი სენტ-ალბანს-ჰედს შემოუვლიდა. იალქნიანი ხომალდები ჰორიზონტის გადაღმიდან ბრუნდებოდნენ, ყველა თავშესაფარს ეძებდა. სამხრეთისკენ სიბნელე ჩამოწვა და ღამეზე უფრო ბნელი ღრუბლები ზღვამდე ეშვებოდნენ. მათ ზედ ქარიშხლის სიმძიმე აწვებოდა, და ტალღებზე შემაზრზენ სიმყურდოვეს, ჰფენდნენ. ასეთ ამინდში ხომალდებისთვის უმჯობესია არ გავიდნენ ნავსადგურიდან, მაგრამ კარჭაპმა მაინც ღუზა აუშვა.

მან გეზი სამხრეთისკენ აიღო. უკვე გასულიყო ყურედან და ახლა გაშლილ ზღვაში მიცურავდა. მძაფრი ქარი უცებ გრიგალმა შეცვალა. „მატუტინა“ ჯერ კიდევ საკმაოდ კარგად მოჩანდა. მან აფრები აშალა, თითქოს გადაწყვიტა გრიგალით ისარგებლოსო, ზღვას ახლა „ნორუა“ დააცხრა, მას ოდესღაც „ავაზაკთა ქარს“ ეძახდნენ; ეს ნორდ-ვესტი ავი და მძვინვარე ქარია. იგი უცბად გააფთრებული დაატყდა კარჭაპს. გვერდიდან ჩააფრინდა, ოდნავ ააყირავა, მაგრამ ხომალდს სვლა არ შეუწელებია, კვლავ განაგრძობდა სრიალს ღია ზღვაში. ეს უფრო გაქცევას ნიშნავდა, ვიდრე ნაოსნობას. როგორც ჩანდა, ბღვა ნაკლებ საშიში იყო ხმელეთზე და ადამიანთაგან დევნის შიში სძლედა ქარიშხლის წინაშე შიშს.

კარჭაპი თანდათან ილეოდა. ბოლოს ჰორიზონტის გადაღმა მიეფარა თვალს. სიბნელეში მასთანვე ერთად მოძრავი პატარა ვარსკვლავისებრი შუქ-ნათურა თანდათანობით გაიცი-რიცა. ხომალდი მის გარემომცველ სიბნელეში სულ უფრო მეტად უჩინარდებოდა და გაქრა კიდევაც თვალთახედვიდან.

ახლა უკვე საბოლოოდ.

ბავშვი ამას მიხვდა და ზღვას მოწყვიტა მზერა. მან თვალი

გაშლილ, უდაბურ ვაკობს მოავლო, წინ გადაჭიმული მთა-ბორცვების სივრცეს, სადაც შესაძლო იყო ცოცხალი არსება დაენახა, და წავიდა ჭერ ამოუცნობი მომავლისაკენ.

IV

კ ი თ ხ მ ე ბ ი

ვინ უნდა ყოფილიყო ეს ბრბო, რომელმაც ბავშვი მიატოვა და გაქცევით უშველა თავს?

იქნებ ისინი კომპრაჩიკოსები იყვნენ?

ზევით ჩვენ დაწვრილებით აღვწერეთ, რა ზომებს იღებდა ვილჰელმ მესამე პარლამენტისავე თანხმობით იმ ორივე სქესის დამნაშავეებზე, რომლებსაც კომპრაჩიკოსები, კომპრაპეკენოსები და ჩეილასები ეწოდებათ.

ზოგიერთი საკანონმდებლო აქტი ნამდვილ პანიკას იწვევს. კომპრაჩიკოსების წინააღმდეგ მიმართული კანონის შედეგად არა მარტო კომპრაჩიკოსებმა, ყველა ჭურის მაწანწალებმა თავპირისმტერევეთ მოუხვეს. ისინი სწრაფად ცდილობდნენ დამალვას, ინგლისის სანაპიროებიდან გაცლას. კომპრაჩიკოსების უმრავლესობამ ესპანეთს მიაშურა. მათ შორის, როგორც უკვე ვთქვით, უმეტესობა ბასკები იყვნენ.

კანონმა, რომელიც ბავშვებს მფარველობდა, პირველ ხანებში საკმაოდ უცნაური შედეგები გამოიღო. უმაღვე იმატა მიტოვებულ ბავშვთა რიცხვმა.

ამ სისხლის სამართლის სტატუტის გამოცხადების შემდეგ მრავლად გამოჩნდნენ ნაპოვნი ბავშვები, ესე იგი მიგდებულნი. ამის მიზეზი სულ უბრალო იყო: ყველა მოხეტიალე ბრბოზე, რომლებსაც კი ბავშვი გააჩნდათ, ეჭვი მიიტანეს; თავად ის ფაქტა, რომ მათ წრეში ბავშვი ერია, უკვე მამხილებლად ითვლებოდა. „ესენი უეჭველად კომპრაჩიკოსები იქნებიანო“, პირველადვე ასეთი აზრი გაუვლიდა თავში შერიფს, პრევის თუ კონსტებლს. ამას მოყვებოდა დაპატიმრება, დაკითხვა. იმათ, ვისაც გაჭირვება აიძულებდა ეხეტიალათ და მოწყალეობა ეთხოვათ, შიშით კანკალებდნენ, ჩვენც კომ-

პრაჩიკოსები არ ვეგონოთო; თუმცა მათხოვრებს საერთო არაფერი ჰქონდათ კომპრაჩიკოსებთან; მაგრამ ღარიბს არასოდეს არა აქვს შესაძლებლობა მართლმსაჯულების შეცდომებისაგან თავი დაიკვას. გარდა ამისა, მოხეტიალე ოჯახებს მუდამ რაიმე საშიშროება თან სდევს. კომპრაჩიკოსებს ბრალსა სდებდნენ, რომ ისინი სხვისი ბავშვებით ვაჭრობდნენ, მაგრამ სილატაკე და მასთან დაკავშირებული უბედურებანი ხან ისეთ პირობებს ჰქმნიან, როდესაც დედ-მამას უძნელდება დაამტკიცოს, რომ მათთან მყოფი ბავშვი ღვიძლი შვილია. საიდანა გყავთ თქვენ ეს ბავშვი? როგორ დაამტკიცებ, რომ ეს შენი შვილია? ბავშვის თავისთან ყოლა საზიფათო ხდებოდა და მშობლები ცდილობდნენ თავიდან მოეშორებინათ. უბავშვოდ გაქცევა ბევრად უფრო ადვილი იყო. დედ-მამა ყოველივე ამას ასწონ-დასწონდა და მიატოვებდა ბავშვს ტყეში, ან ზღვის პირას, ან კიდევ სულ უბრალოდ — ჭაში ჩააგდებდნენ.

ქებში ჩამღრჩვალ ბავშვებსაც პოულობდნენ.

უნდა დავსძინოთ, რომ ინგლისის მაგალითის მიხედვით კომპრაჩიკოსებს მთელ ევროპაში დაუწყეს დევნა. მათ დევნას პირველი ბიძგი მიეცა. ყოველ საქმეში უმთავრესია დასაწყისი. ახლა ერთი ქვეყნის პოლიცია მეორეს ეჯიბრებოდა კომპრაჩიკოსების დევნაში. ესპანელი ალგვაზილები ინგლისელ კონსტებლებზე ნაკლებად როდი დევნიდნენ მათ. ჯერ სულ ოცდასამი წლის წინ შეიძლებოდა ამოგვეკითხა ოტეროს ალაყაფის კართან ქვაზე სათარგმნად მეტად საჩოთირო წარწერა, — კანონმა მორიდება არ იცის. იმ წარწერიდან ჩანდა, რომ ბავშვების მყიდველებისა და გამტაცებლების სასჯელს შორის დიდი განსხვავება იყო; აი ეს წარწერა ცოტად თუ ბევრად ბარბაროსულ-კასტილიურ დიალექტზე: „Aquí quedan las orejas de los comprachicos, y las bolsas de los robaninos, mientras que se van ellos al trabajo de mar“.

აქედან ჩანდა, რომ ყურების დაჭრა და სხვა ამგვარი სასჯელი მაინც ვერ იხსნიდა კატორღაში გამწესებიდან. ასეთ ზომებს ყველა ჯურის მაწანწალების პანიკური გაქცევა მოჰყვა. ისინი შეშინებულნი გარბოდნენ და ადგილზე მიღწევის

მდეგაც შიშით კანკალებდნენ. პოლიცია თვალყურს ადევ-
ბდა ევროპის სანაპიროებზე მიკედლებულ ლტოლვილებს.
აც ერთ ბრბოს არ უნდოდა ბავშვის თან წაყვანა; იმიტომ
იმ ბავშვიანად ხმელეთზე გადასვლას ხიფათი მოსდევდა.

ბევრად ადვილი იყო ბავშვის თავიდან მოშორება.

მაშ ვინ მიატოვა ის ბავშვი, რომელიც ჩვენ ახლახან ვნა-
თ პორტლენდის დაბინდულ, უდაბურ ნაპირზე?

ყველაფრიდან ჩანდა, რომ კომპრაჩიკოსებმა მიატოვეს.

V

აღამიანების გამოგონილი ხე

დაახლოებით საღამოს შვიდი საათი იქნებოდა. ქარი ისე
ღიერად აღარ ქროდა, რაც იმას ნიშნავდა, რომ იგი ხელახ-
ა უნდა გაძლიერებულყო. ბავშვი პორტლენდის სამხრეთი
პირის მთის ზეგანის კიდურზე იდგა.

პორტლენდი ნახევარკუნძულია. მაგრამ ბავშვმა არც კი
ქოდა, რა იყო ნახევარკუნძული. და არც სიტყვა „პორტლენ-
ი“ გაეგონა. მან მხოლოდ ის იცოდა, რომ შეიძლება იარო,
დრე მუხლი არ მოგეკვეთება. ჩვენს ირგვლივ მდებარე მი-
მოზე წარმოდგენა ჩვენთვის გზის მაჩვენებელია. ბავშვს
ეთი წარმოდგენა არ ჰქონდა. იგი მათ აქ მოიყვანეს და მი-
ავეს. ის ი ნ ი და ა ქ, ამ ორ ამოუცნობ სიტყვაში იყო ჩაქ-
ვილი მთელი მისი ბედ-იღბალი. ის ი ნ ი — აღამიანთა
ელ მოდგმას ნიშნავდა, ა ქ — მთელ მსოფლიოს. აქ, ამ ქვე-
ნაში მას არავითარი დასაყრდენი წერტილი არ გააჩნდა,
ზდა იმ მიწის ნამცეცისა, რომელზედაც თავისი შიშველი
ხეებით იდგა და გრძნობდა, რომ ეს მიწა მეტად ცივია და
ანანი. რა ელოდა ამ ბავშვს უშველებელ, წყვდიადით მო-
ლ ქვეყანაში, სადაც ქარტეხილები თარეშობდნენ? არა-
რი.

და იგი ამ „არაფრისკენ“ მიდიოდა.

მის ირგვლივ უკაცრიელი ადგილები გადაშლილიყო, უსა-
ვირო უდაბნო.

მან პირველი ვაკობი გადალახა, შემდეგ მეორე, მესამე... ყოველი ვაკობის ბოლოს ბავშვი ჩახვევებულს მიაღგებოდა ხოლმე. ხევიდან ვაკობზე და ისევ ხევში, დაქანებულ დაღმართზე ასვლა-ჩასვლა უხდებოდა. პორტლენდის ნაპირ-კიდურის უდაბური ზეგანის სიმაღლეები კიბის საფეხურებივით ერთიერთმანეთს სულ ზემოთ ასდევდნენ. ამ კიბურებს ბავშვი ადვილად სძლევდა. დროგამოშვებით ნაბიჯს შეანელებდა ხოლმე, თითქოს თავის თავთან თათბირობსო. დამის სიბნელე უფრო მატულობდა, ხოლო ირგვლივ ხილვადობა კლებულობდა. ბავშვი თავის წინ არეს მხოლოდ რამდენიმე ნაბიჯის მანძილზელა ხედავდა.

უცბად გაჩერდა, წუთით ყური უგდო, ოდნავ შესამჩნევი კმაყოფილებით თავი დააქნია, სწრაფად მოტრიალდა და გაემართა პატარა, ბუნდად მომჩინარე ბორცვისაკენ, მარჯვნივ, ვაკობის იმ ნაპირას, რომელიც კლდის მხარეს მიმართულიყო. ამ მომალლო ადგილზე რაღაც საგანი მოჩანდა, ბურუსში იგი ხეს ემსგავსებოდა. იქიდან უცნაური შრიალი ისმოდა, არც ქარის ქროლვას ჰგავდა იგი და არც ზღვის ტალღების მზუილს, არც პირუტყვის ბღვილს. ბავშვმა გადაწყვიტა, რომ იქ ვიღაც იდგა.

რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა და ბორცვის ძირას გაჩნდა.

იქ მართლაც ვიღაც იყო.

რაც ბორცვის მაღალ ქედზე შორიდან ბუნდოვნად მოჩანდა, ახლა სრულიად გარკვევით აისახა.

ეს იყო რაღაც უშველებელი, ხელის მსგავსი რამ, პირდაპირ მიწიდან აშვერილი. ხელის მტევანი მოხრილი იყო ჰორიზონტალური მიმართულებით. წინ გაშვერილ საჩვენებელ თითს ქვემოდან ცერი ჰქონდა შეყენებული. ხელს ცერთა და საჩვენებელი თითით ცის ფონზე კუთხის საზომის სახე მიედლო. იმ ადგილიდან, სადაც ეს უცნაური თითები ერთდებოდნენ, რაღაც თოკის მსგავსი ჩამოშვებულიყო და ზედ ერთგვარი შავი, უფორმო საგანი ეკიდა. ქარისაგან შექანებული თოკი ჯაჭვების ჩხარუნისმაგვარ ხმას გამოსცემდა.

ეს ხმაური მოესმა ბავშვს.

ახლოდან თოკი საზღვაო ჯაჭვი აღმოჩნდა, ასეც უნდა ყოფილიყო, რადგან სწორედ მისი რგოლების ჩხარუნი ისმოდა.

შთაბეჭდილებათა შერწყმის საიდუმლო კანონის ძალით, რომელიც ბუნებაში თითქოს უერთებს მოჩვენებით სინამდვილეს, აქ ყველაფერი — ადგილი, დრო, ნისლი, ჩაწყვდილებული ზღვა, ბუნდოვანი სახეები, ჰორიზონტის დასალიერზე მომჩინარენი, უერთდებოდა ამ სილუეტს და გასაოცარ სივრცე-მოცულობას აძლევდა მას.

ჩაჭვზე ჩამოკიდებული უფორმო საგანი ქარქაშს ემსგავსებოდა. ბავშვივით შეფუთვნილი იყო, მაგრამ სივრცე დიდი ადამიანისა ჰქონდა. მის ზედა ნაწილში რაღაც მრგვალი მოჩანდა, რის გარშემოც ჩაჭვის ბოლო იყო შესკვნილი. დაბლა ქარქაში გახეული იყო და იქიდან ხორცმოცილებული ძვლები გამოშვერილიყვნენ.

ნელი ნიავი ჩაჭვს არხევედა და რაც ზედ ეკიდა, წუნარად აქეთ-იქით ქანაობდა. ეს უსიცოცხლო გროვა ჰაერის ოდნავ რხევას ემორჩილებოდა. მასში იყო რაღაც ისეთი, რაც პანიკურ შიშს აღძრავდა; შიში, საგნის ნამდვილი პროპორციის შემცვლელი, მის ქეშმარიტ ზომა-მოცულობასაც ჩქმალავდა და მხოლოდ მის კონტურებსღა სტოვებდა; ეს იყო ქუფრი წყვილიადი, რაღაცნაირი მოხაზულობა რომ მიეღო; ბნელს მოეცვა და აეესო ყოველივე; მასვე შესისხლხორცებოდა ირგვლივ თანდათანობით მოზღვავებული სამარისებური შიში. შემოღამება, მთვარის ამოსვლა, ვარსკვლავთა ხომლის გადასვლა მთის მწვერვალის გადაღმა, ჰაერის სივრცეების ადგილგადანაცვლება, ღრუბლები, ქარიშხლების ნაირნაირობა — ყველაფერი ახლა ამ უკანასკნელ მოჩვენებაში ჩაინთქა. ეს ჰაერში დაკიდებული მორი, თავისი უსახურობით ზღვის სივრცესაც ედრებოდა და ცასაც. და წყვილიადი ნთქავდა იმის უკანასკნელ ნაკვებებს, რაც ოდესღაც ადამიანი ყოფილა.

ეს იყო რაღაც, ახლა არარად ქცეული.

ნეშტად ქცევა — ამ მდგომარეობის აღსანიშნავად ადამიანთა ენაში შესაფერი ზიტყვა არ მოიძებნება. აღარა ცოცხლობდეს და იმავე დროს არსებობას განაგრძობდეს, იყოს უფსკრულში და ამავე დროს უფსკრულის გარეთ, მოკვდეს და არ კი შთანთქმას სიკვდილმა — ყოველივე ამაში, მიუხედავად უეჭველი რეალობისა, არის რაღაც არაბუნებრივი და ამიტომ ძნელად გამოსახატავი. ეს არსება — შეიძლება მას

არსება ვუწოდოთ? — ეს შავბნელი მოჩვენება ნეშტი იყო. და ამასთანავე ნეშტი შემზარავი. რის ნეშტი იყო? პირველ ყოვლისა, ბუნებისა და შემდეგ საზოგადოებისა. ეს იყო არა-რა და ყველაფერი.

იგი იყო აქ სტიქიონის უღმობელ ძალაუფლებაში. ირ-გვლივ უდაბნო ღრმა დაიწყო მისცემოდა. ის მიტოვებული იყო ამოუცნობ შემთხვევათა ანაბარად. იყო უსაშველო და უმწეო წინააღმდეგ წყვდიადისა. ხოლო წყვდიადი მის მიმართ რასაც კი მოისურვებდა, იმას იზამდა. მას ყველა-ფერი უნდა მოეთმინა და ითმენდა კიდევაც. ქარტეხილები და თქემები ზედ აწყდებოდნენ. ასეთ შავბნელ ამოცანას ას-რულებდნენ ქარაშოტები.

ეს მოჩვენება აქ ყველა გამანადგურებელი, გამხრწნელი ძალებისათვის დავლად და საზრდოდ გამხდარიყო. მას საზარელი ხედრი არგუნეს — ჰაერში, ღია ცის ქვეშ უნდა გახრწნილიყო, მისთვის დამარხვის წესი არ არსებობდა. განადგურება არგუნეს, მაგრამ საუკუნო განსვენება არ ღირსებია. ზაფხულში მტვრის ფენა ედებოდა, ზამთარში ტალახის. სიკვდილი საფარველით უნდა იმოსებოდეს; საფლავს კრძალვა უნდა გააჩნდეს. აქ კი არც მოკრძალება იყო, არც საფარველი. აქ იყო ლობა, ურცხვად, ცინიკურად, ყველას შესახედად. არის რაღაც ურცხვი რამ სიკვდილის სანახობაში, რომელიც ყველას თვალწინ ხდება. სიკვდილი შეურაცხყოფას აყენებს წყვდიადის უღრტვინველ სიმშვიდეს, თუ რომ იგი, თავის ლაბორატორიაში, საფლავში არა მოქმედობს.

ეს გვაში გამოეშინათ. მის ძვლებში ტვინი უქვე აღარ იყო. აღარც მუცელში შიგნეული. მის ხორხს ხმა აღარ ჰქონდა. გვაში ჩიბეა, რომელსაც სიკვდილი გადმოაბრუნებს ხოლმე და გამობერტყავს. თუ მას როდისმე თავისი „მე“ გააჩნდა, სადღა იყო ახლა იგი? შეიძლება ისევ აქვეა, — საფიქრებლად საზარელია. ამ რაღაცას, ჯაჭვზე ჩამოკიდებულს, რაღაც თავს დასტრიალებდეს; შეიძლება კი წარმოიდგინოთ წყვდიადში ამაზე უფრო სამწუხარო სანახობა?

ქვეყნიერებაზე არსებობენ იმგვარი მოვლენები, რომლებიც ასე თუ ისე გზას უხსნიან ადამიანს უხილავისაკენ, ჭერ უცნობისაკენ. აზრი ამ მიმართულებით ეძებს გასავალს და

პიპოთეზაც ამ გზით მიისწრაფის. მიხვედრას თავისი *compelle intrare*¹ გააჩნია. ზოგიერთ ალაგსა და ზოგიერთი საგნის წინ ჩვენ უნებურად გავჩერდებით ხოლმე და ვცდილობთ მათი არსი განვჭვრიტოთ, მათ არსს ჩავწვდეთ. ხან კიდევაც წავაწყდებით ხოლმე უცნობი სამყაროს ნახევრად შეხსნილ ჩაბნელებულ კარს. ვის არ ჩაათქვამდა ამ უსულო გვამის სანახაობა?

რღვევის უდიდესი ძალა უხპაუროდ ხრავდა ამ ლეშს. მასში სისხლი იყო და შესვეს, ის ტყავით მოსილი იყო და ისიც გამობრეს, ხორცსმული იყო და ეს ხორცი ნაგლეჯ-ნაგლეჯად დაიტაცეს. მის ახლო ისე არას გაუვლია, რომ მისგან არა წაედო რა. დეკემბერმა მისი სხეულის სიცივე ისესხა, შუალამემ — შემზარაობა, რკინამ — ჟანგი, შავმა ჭირმა — მიაზმები, ყვავილმა — სუნი. მისი ნელი-ნელ ხრწნა ბაეი იყო, რასაც ლეში უხდიდა გრიგალს, წვიმას, ნამს, ქვემძრომთა და ფრინველთ. ღამის ყველა ბნელ ხელს მოუფათურებია ამ უსულო გვამზე.

ეს იყო უცნაური ბინადარი ღამისა. იგი ვაკობის შუა ალაგას ბორცვზე იყო და იმავე დროს არც იყო იქა. შეხებისათვის ის მისალწვეი იყო და ამავე დროს არც არსებობდა. იგი ჩრდილი იყო, დანამატი ღამის წყვილიაღისა. როცა ღლის სინათლე ქრებოდა, ესოდენ ავბეჯითად მის ირგვლივ არსებულ ღამის უსაზღვრო მდუმარებაში იდგვიფებოდა. მისი აქ ყოფნა კმაროდა, რომ ქარიშხლის შავბნელი მძვინვარება ატეხილიყო და ვარსკვლავთა წყნარი სიყუჩე დამყარებულიყო. ყოველივე ის ენით გამოუთქმელი, რაც კი უდაბურ ადგილას სუფევს, სულ მასში იყო დაბუდებული. თვითონ მსხვერპლი ამოუცნობი ბედისწერისა, ღამის პირქუშ დუმილს უფრო აძლიერებდა. მისი საიდუმლოება ბუნდოვნად ასახავდა ყოველივე იმას, რაც კი ქვეყნად ამოუცნობია.

მის სიახლოვეს თითქოს სიცოცხლე ილეოდა, სადღაც უფსკრულში ინთქმებოდა. ირგვლივ მდებარე სივრცეში ყოველივე თანდათანობით კარგავდა სიმშვიდეს და რწმენას თავის თავში. ჩირგვებისა და ბალახების რხევა-ცახცახი, უიმე-

¹ აძიულე შეაღწიოს (ლათ.).

დობის სევდა-ნაღველი, მქენჯნავი წუხილი, რომელიც თითქოს თავის გამართლებას პოულობდა — ყოველივე ეს ტრაგიკულად აახლოვებდა ღამის პეიზაჟს ჯაჭვზე ჩამოკიდებულ შავბნელ ფიგურასთან. მოჩვენების არსებობა მხედველობის არეში აძლიერებს სიმარტოვეს.

ის მხოლოდ მსგავსება იყო არსებისა. მარად მქროლავი ქარებისაგან მოქანავე, იგი დაუნდობელი იყო. მუდმივი ცახცახი მას საზარელს ხდიდა. წარმოთქმაც კი საშინელია, მაგრამ იგი გარემომცველი სივრცის ცენტრად მოჩანდა, და რაღაც საყრდენს წარმოადგენდა განუსაზღვრელობისას. რა განუსაზღვრელობისას? როგორ გავიგოთ? შესაძლებელია იმ ჩვენს მიერ ბუნდოვნად შეცნობილ და შეურაცხყოფილ სამართლიანობისა, რომელიც ჩვენს მართლმსაჯულებაზე მაღლა დგას. მისი საფლავს გარეთ ყოფნა ადამიანების შურისძიებაც იყო და მისი საკუთარი შურისძიებაც. ამ ჩაწყვდიადებულ უღაბნოში იგი წარმოსდგებოდა, როგორც მრისხანე მოწმე. მკვდარმა მატერიამ რომ ჩვენში წუხილი გამოიწვიოს, ის ოდესმე სულიერი არსება უნდა ყოფილიყო. მიწიერ კანონს იგი ზეციერი კანონის წინაშე ამხილებდა. იგი აქ, ადამიანთაგან ჩამოკიდებულ-ჩამომხრჩვალს, ღმერთს ელოდებოდა. მას თავს დასტრიალებდნენ მირეულ-მორეული ღრუბლებისა თუ ტალღების სახით წყვილიადის უზარმაზარი სანახაობანი.

ამ მოჩვენების იქით რაღაცნაირი განუჭკვრეტელი საბედისწერო დაბრკოლება ჩამომდგარიყო. ამ უსულო გვამის ირგვლივ უსაზღვროება სუფევდა. და ამ უსაზღვროებას სიცოცხლის არავითარი ნიშანწყალი არ ეტყობოდა. არც ხე და მცენარე ჩანდა საღმე, არც ჭერი, არც ვინმე გამვლელი მგზავრი. როდესაც ჩვენს წინაშე ბუნდოვნად ისახებიან არსებობის საიდუმლოებანი — ცა, უფსკრული, სიცოცხლე, საფლავი, მარადიულობა, — ასეთ წუთებში ყველაფერს ისე განვიცდით, როგორც რაიმე მიუწვდომელს, აკრძალულს, კედელ-საფარით გადამიჯნულს ჩვენგან. როდესაც უსაზღვროება გადაიხსნება, მაშინ ქვეყნად ყველა კარი დახშული აღმოჩნდება.

სიკვდილის შეზღოვება ლამისთან

ბავშვი იდგა ბნელი სილუეტის წინ მდუმარე, განცვიფრებული და დაკვირვებით უცქეროდა მას.

მოზრდილი ადამიანისთვის ეს სახრჩობელა იქნებოდა, ბავშვისთვის იგი მოჩვენება იყო. სადაც მოზრდილი გახრწნილ ლეშს დაინახავდა, იქ ბავშვი აჩრდილს ხედავდა.

მას არა გაეგებოდა რა.

უფსკრულის სანახაობაში ათასნაირი მიმზიდველობაა ჩამალული. უფსკრულის სანახაობის ერთი ასეთი მიმზიდველობა ბორცვის მწვერვალზე იყო. ბავშვმა ერთი ნაბიჯი გადადგა, შემდეგ მეორე. ზევით ასვლა დაიწყო, თან ქვევითვე დაშვებას ლამობდა, და როცა მიუახლოვდა, უკუდგომის სურვილმა შეიპყრო.

მთლად აკანკალებული გაბედულად მიუახლოვდა სახრჩობელას სულ ახლოს, რომ მოჩვენება უკეთესად ენახა.

როდესაც სახრჩობელის ქვემოთ გაჩნდა, თავწეულმა მძლავრად აიხედა და ყურადღებით დაუწყო ცქერა.

მოჩვენება ფისწასმული იყო და ადგილ-ადგილ პრიალებდა. ბავშვმა სახის ნაკვთები გაარჩია. სახეც ფისწასმული იყო და ეს წებოვანი, თხიერი ნიღაბი ღამის ბინებუნდში მკაფიოდ გამოკვეთილიყო. პირის ადგილას ბავშვმა ღრუ დაინახა. ღრუ ჩანდა ცხვირისა და ორი თვალის ადგილსაც. სხეული ნათით გაქდენთილ უხემ ტილოში იყო შეხვეული, თითქოს არტახებით შეეკრათ. ქაოჯკი დამპალიყო და დამენძილიყო. ერთ ადგილას მუხლი მოჩანდა, მეორეგან ნეკნები. სხეულის ზოგი ნაწილი ჭერ ისევ გვამი იყო, ზოგი კი უკვე ჩონჩხად ქცეულიყო. პირისახეს მიწისფერი მიეღო; მასზე მხოლოდ ლოფორთქინებს ოდნავ თეთრად მოპრიალე ზოლები დაემჩნიათ. ძვლებზე მიკრული ტილოს ქვეშიდან გამობორცვილები ისე ასახულიყო, როგორც ქანდაკებაზე ჩაცმულ ტანსაცმლიდან. თავის ქალა გახეთქილიყო და ორად გაბობილ დამპალ ნაყოფს მოგაგონებდათ. კბილები მთლიანად შერჩენოდა

და დაეკრიჭა, თითქოს იცინისო. დაღებულ პირის ღრუს თითქოს უკანასკნელი კვილი აღმოხდომოდა. დაწვების ადგილას რამდენიმე ბეწვს თავი ამოეყო. ძირს დახრილ თავს თითქოს რალაცისთვის ყური მიეპყრო.

როგორცა ჩანდა, იგი ახლახან ისევ განეახლებინათ. სახეზედაც ახლად ჰქონდა ფისი წასმული, ისე, როგორც ნახევებიდან გამოჩენილ ჰუხლზე და ნეკნებზე. დაბლა, ტილოს ქვეშიდან გამოჩრილიყო გამოხრული ფეხის ტერფები.

სწორედ მათ ქვეშ ბალახზე ეგდო ორი ფეხსაცმელი, რომლებსაც წვიმა-თოვლისგან თავისი ფორმა დაეკარგა. ისინი მკვდარს ფეხებიდან გასცვენოდა.

ფეხშიშველი ბავშვი ამ ფეხსაცმელებს დააცქერდა.

ქარი უფრო და უფრო მძაფრდებოდა, ზან უცბად ჩანელდებოდა ხოლმე, თითქოს ძალას იოკებდა, რომ ქარტეხილად გახელებულიყო. რამდენიმე წუთით სულაც ჩაყუჩდა. გვამჩონჩხი ახლა აღარ ირხეოდა. ჯაჭვიც უძრავად ეკიდა, როგორც შვეულზე ზონარი, ბოლოზე სიმძიმით შებმული.

როგორც ცხოვრებაში ახლადფეხშედგმულ ყოველ არსებაში, რომელიც თავის საშინელ მდგომარეობას გრძნობს, ამ ბავშვშიც, უეჭველია, იღვიძებდა მტანჯველი ფიქრები, მაგრამ მისი ფიქრები ჯერ გაურკვეველი იყო და ბავშვური, თუმცა უკვე კვერცხის ნაჭუჭის მკორტნავი ჩიტის ნისკარტივით ტვინის მბურღავი. მაგრამ ყოველივე იმან, რითაც ამ წუთში აღვსილიყო მისი ბაღღური გონება, მხოლოდ გაშტერებამდე მიიყვანა იგი. როგორც მოჭარბებული ზეთი ცეცხლს აქრობს, ისე მოჭარბებული შეგრძნება აზრებს ახშობს. დიდ ადამიანში ათასნაირი კითხვები აღიძვროდა. ბავშვი კი მხოლოდ უცქეროდა.

გვამის ფისწასმული პირისახე სველი გეგონებოდათ. ფისის წვეთები, თვალების ღრუში შედღებულნი, ცრემლებსა ჰგავდნენ. ფისი საგრძნობლად აბრკოლებდა ლეშის გახრწნას. ამგვარად სიკვდილის საქმე, რომ სხეული დაეშალა, რამდენადაც კი შეიძლებოდა, შეჩერებული იყო. რასაც ახლა ბავშვი ხედავდა, ის ერთგვარი საგანი იყო, რომელზედაც ზრუნავდნენ. ეტყობოდა, რომ ეს ადამიანი რალაც ღირებულებას წარმოადგენდა. მისი ცოცხლად დატოვება არ უნდოდათ, მაგ-

რამ ცდილობდნენ მკვდარი შეენახათ. სახრჩობელა დაძველებული იყო, მთლად გამოხრული მატლებისაგან, მაგრამ ჭერ ისევ მკვიდრი; კარგა დიდ ხანსაც გაევილო მას შემდეგ, რაც ის აქ დაედგათ.

ინგლისში უხსოვარი დროიდან არსებობდა ჩვეულება კონტრაბანდისტების გაფისვისა. მათ სახრჩობელაზე კიდებდნენ ზღვის პირას, ფისს წაუსვამდნენ და ასე სტოვებდნენ. დამნაშავეს სხვათა გასაფრთხილებლად ყველას თვალწინ მიუზღავდნენ სასჯელს და ფისით შელესილი მრავალი წლის მანძილზე გამოდგებოდა სხვათა დასაშინებლად. გვამ-ლეშის გაფისვა კაცთმოყვარეობის გრძნობით იყო გამოწვეული, რადგან ფიქრობდნენ, რომ ამის წყალობით სახრჩობელის გამოყენება-განახლება იშვიათადღა დასჭირდებოდათ, სახრჩობელებს აღმართავდნენ ხოლმე ზღვის პირას, ერთიმეორისგან განსაზღვრულ მანძილზე, ისე, როგორც ჩვენს დროში ფარნების გამწკრივება იციან. ჩამოხრჩობილი ფარნის მაგიერობას ეწეოდა. იგი თავისებურად უნათებდა მის თანამომე კონტრაბანდისტებს. კონტრაბანდისტები შორიდანვე, ჭერ ისევ ზღვიდან, ხედავდნენ სახრჩობელას. აი ერთი სახრჩობელა — გაფრთხილება პირველი, აგერ კიდევ სახრჩობელა — გაფრთხილება მეორე. ეს სრულებითაც ხელს არ უშლიდა კონტრაბანდა ეწარმოებინათ, მაგრამ ასეთია წესი. ამ ჩვეულებამ ინგლისში ჩვენი საუკუნის დამდეგამდე გასძლო. ჭერ ისევ 1822 წელს დუვერის ციხე-სიმაგრის წინ დაინახავდით სამ ჩამომხრჩვალს, ფისჩამოსხმულს. თუმცა, ასეთი საშუალებას, დამნაშავეს გვამის ხანგრძლივად დატოვებას, მარტო კონტრაბანდისტებისთვის არ იყენებდნენ. ინგლისი მას იყენებდა აგრეთვე ქურდების, ხანძრის გამჩაღებლების და მკვლელების წინააღმდეგაც. ჯონ პეინტერი, რომელმაც პორტსმუთში საზღვაო საწყობები გადაწვა, 1776 წელს ჩამოახრჩეს და გაკუპრეს. აბატმა კოიემ, რომელმაც ჯონ პეინტერს Jean le Peintre — უანი მხატვარი უწოდა, მეორედაც ნახა იგი 1777 წელს. ჯონ პეინტერი სახრჩობელაზე ჯაჭვით ეკიდა მის მიერ გადამწვარი საწყობების ნანგრევებზე და დროგამოშვებით ხელაჭლა ფისავდნენ ხოლმე. ეს გვამ-მძორი სახრჩობელაზე ეკიდა, შეიძლებოდა გვეთქვა: სახრჩობელაზე ცოც-

ხლობდა, თითქმის თოთხმეტი წელიწადი. ჯერ კიდევ 1788 წლამდეც ემსახურებოდა მართლმსაჯულებას. მაგრამ 1790 წელს იგი ახლად ჩამომხრჩვალმა შეცვალა. ეგვიპტელები თაყვანსა სცემდნენ თავიანთ ფარაონების მუმიებს. თურმე უბრალო მოკვდავის მუმიაც გამოსაყენებელი ყოფილა.

ქარი განსაკუთრებით მძვინვარებდა, ბორცვიდან თოვლი მთლად ახვეტა; ბევრ ადგილას ბალახი მოჩანდა; ზოგან შამბნარიც წამოზრდილიყო. ბორცვს მთლად მოდებოდა ხშირი, დაბალი ბუხნა, ამიტომ კლდის მწვერვალები მწვანე მაუდით მოფენილი გეგონებოდათ. მხოლოდ სახრჩობელის, დასჯილის ზედ ფეხებქვეშ წამოზრდილიყო მალალი, ხშირი ბალახი, რაც შემთხვევითი იყო ამ უნაყოფო ნიადაგზე, ეს იმით აიხსნება, რომ ჩამომხრჩვალთა სხეულები აქ რამდენიმე საუკუნის მანძილზე იხრწნებოდა. დედამიწა ადამიანის ნეშტით საზრდოობს.

რალაც შავბნელი თილისმა აჩერებდა ბავშვს ამ ბორცვზე. მილურსმულივით იდგა ერთ ალაგას. მხოლოდ ერთხელ დაიხედა დაბლა. ჭინჭარმა დაუსუსხა შიშველი ფეხები, მას კი ეგონა, რალაც ცხოველმა მიკბინაო. შემდეგ ისევ წელში გასწორდა და ხელახლა პირდაპირ სახეში დაუწყო ცქერა ჩამონჩობილს, რომელიც თავის მხრივ თითქოს ბავშვს უმზერდა. ნეშტს თვალები აღარა ჰქონდა და ამიტომ ისე ჩანდა, თითქოს მიშტერებოდა ბავშვს. თუმცა ეს ცქერა დაბნეულიც იყო და გამოუთქმელად მონუსხულიც. ამ ცქერაში ნათელიც იგრძნობოდა და წყვილიაღიც. ასე იცქირებოდა, იმითომ, რომ ჰქონდა ასეთი თავის ქალა დაღრჰენილი კბილებით, ცარიელი თვალის უპეების შავი ღრუები. მკვდრის თავი სულერთიანად ცქერას გამოხატავდა, და ეს საზარელი რამ იყო. თვალის გუგები არ ჩანდეს და ჩვენ ვგრძნობდეთ მათ შემოხედვას, მოჩვენების შემაზრზენ შემოხედვას.

ბავშვი თანდათან თვითონაც საზარელი ხდებოდა. ის ახლა სულ აღარ ინძრეოდა, თითქოს გაშეშებულყო. ვერცა გრძნობდა, რომ უკვე გონს კარგავდა. ითოშებოდა, იყინებოდა; ზამთარს უხმაუროდ მოექცია იგი ღამის მუხრუჭებში. ზამთარს რალაც მუხანათური თვისება აქვს. ბავშვი თითქმის ქანდაკებად ქცეულიყო. ძლიერმა სიცივემ ძვლებამდე ჩააღ-

წია. წყვილია და ქვეწარმავალივით უძვრებოდა შიგნით. თოვ-
ლმა ასე იცის, თვლებს მოგვერის ადამიანს და ისე მოგეპა-
რება, როგორც ზღვის მოქცევა. ბავშვი ნელი-ნელ შეეპყრო
უმოძრაობას, რაც გვამ-ჩონჩხის უმოძრაობას მიემსგავსებო-
და. იგი სთვლემდა.

ძილს ხელზე სიკვდილის თითი აქვს.

ბავშვი გრძნობდა, რომ მას ასეთი ხელი ეჭიდებოდა. იგი
იმ მდგომარეობაში მივიდა, რომ ეს-ეს არის სახრჩობელის
ქვეშ წაიქცეოდა. უკვე ველარა გრძნობდა ფეხზე იდგა თუ
არა.

დასასრულის აუცილებლობა, სწრაფი გადასვლა არსებო-
ბიდან არარსებობაში, წრთობის ქურის პირდაღებული შესას-
ვლელი, ყოველწამს მოსალოდნელი უფსკრულში გადავარდ-
ნა — ასეთია ადამიანის არსებობა.

ერთი წუთიც და ბავშვი და მკვდარი, სიცოცხლე ახლახან
აღმოცენებული და სიცოცხლე უკვე ჩამქრალი, უნდა შერ-
წყმულიყვნენ ერთიან გაქრობა-მოსპობაში.

მოჩვენებამ თითქოს ეს იცოდა და არ უნდოდა ასეთი რამ
მომხდარიყო, ის უცბად შეინძრა, გეგონებოდათ ბავშვი უნ-
და გაათრთხილოსო, მაგრამ ეს მხოლოდ ქარის ახალი შემო-
ტევა იყო.

ძნელია წარმოიდგინოს ადამიანმა იმაზე უფრო საშინელი
რამ, ვიდრე თვით მოქანავე მიცვალებული.

ჯაჭვით ჩამოკიდებული მძორი, ქარის უხილავი მობერ-
ვით შექანებული, ხან წინ იხრებოდა, ხან მარცხნივ აიწევედა,
ისევე წინანდელ ადგილს უბრუნდებოდა, ახლა მარჯვნივ აიწე-
ვედა, ჩამოხანყდებოდა, ისევე ახლად აიხრებოდა, მოზომილად
და კუშტად, როგორც ზარის ენა. ეს იყო ავბედითი გაქან-
გამოქანება წინ და უკან. გეგონებოდათ ლამის წყვილიაღში
თვით მარადისობის საათის ქანქარა ქანაობსო.

ასე გრძელდებოდა ერთ ხანს. ბავშვმა დაინახა რა, რომ
მკვდარი მოძრაობდა, გამოერკვა, შიში იგრძნო. ჯაჭვი ყოველ
განძრევაზე საოცარი თანაზომიერებით ღრატუნებდა. თით-
ქოს სულს ითქვამსო. ეს ხმაური კუტკალიას კრიტიკის მოგა-
გონებდათ.

ქარიშხლის მოახლოება ქარის უცაბედ შემოტევას იწ-

ვევს. ქარი უცბად გრიგალმა შეცვალა; გვამ-ჩონჩხი უფრო ძლიერად ატორტმანდა. ეს გაქან-გამოქანება კი აღარ იყო, არამედ წრიალი. ჯაჭვის ღრაჭუნი ახლა ხმამაღალი ჭრიალ-ზრიალით შეიცვალა.

ზრიალი, როგორც ეტყობა, გაიგონეს. თუ ეს ზრიალი მოუხმობდა ვისმე, მაშასადამე, მას დაემორჩილნენ. შორიდან, პორიზონტიდან რაღაც შრიალი მოისმა.

ეს იყო ფრთების შრიალი.

როგორც ხშირად ელვა-ქექის წინ ხდება ხოლმე სასაფლაოებზე და უკაცრიელ ადგილებში, ახლაც ყვაეების გუნდი მოფრინდა.

შავი მფრინავი წერტილები ღრუბლებიდან გამოიჭრნენ, ნისლის ფარდა გაარღვიეს, მოახლოვდნენ; წერტილები ახლა გადიდდნენ, შეჯგუფდნენ, შემქიდროვდნენ და გამძვინვარებული ჩხავილით მიაწყდნენ ბორცვს. ეს იყო ლეგიონის შეტევის მსგავსი. ღამის ფრთოსანი უწმინდურება მთელ სახრჩობელას მოედო.

ბავშვი შეძრწუნდა, იქით გაიწია.

გუნდი ბრძანებას ემორჩილება. ყვაეები ჯგუფ-ჯგუფად დალაგდნენ სახრჩობელაზე. არც ერთი არ მიჰკარებია მკვდარ სხეულს. ისინი ერთიმეორეს უყიოდნენ. ყვაეების ჩხავილი შიშსა ჰკერის ადამიანს. ღმუილი, სტვენა, ბლავალი — ესენი სიცოცხლის ხმებია. ყრანტალ-ჩხავილი კი — ღმობისადმი სიხარულით შეგებებაა. მასში ადამიანს ეჩვენება სამარის აფორიაქებული ხმა. ყრანტალ-ჩხავილი ღამის წყევლიადის ხმაა. ბავშვი მთლად გაითოშა. იმდენად ყინვისაგან არა, რამდენადაც ელდისაგან.

ყვაეები მიჩუმდნენ. მაგრამ აგერ ერთი მათგანი ჩონჩხს დაახტა. ეს იყო ნიშანი: მას ყველა დანარჩენები მიჰყვნენ. ფრთები ღრუბლებად აიშალა. ერთი წამიც და ჩამოხრჩობილი გაუჩინარდა სიბნელეში. მოჩუჩუნე, შავი აფუფუნებული ლაქების გროვის ქვეშ. ამ წუთში მკვდარი უცბად შეზანზარდა.

თვითონ თავისთავად შეკრთა? თუ ქარმა წამოუბერა? შემზარავი სიძლიერით კი დაზანყდა ჯაჭვიდან. ზედ დაფრენილი გრიგალი მას წამოეშველა. მოჩვენება გახელებულმა კრუნ-

ჩხვამ მოიცვა; მალლობზე მოთარეშე ქარი დააცხრა მკვდარ სხეულს და აქეთ-იქით გააქან-გამოაქანა. მკვდარი საზარელი გახდა. იგი მძვინვარებდა. საშინელი მუყაოს ჯამბაზი, რომელიც წვრილ თოკზე კი არა, ჯაჭვზე ეკიდა! ვილაც ავეყა ხუშარა ჩამოჰკრავდა ხოლმე ჯაჭვის წვერს და ერთობოდა ამ მუმიის როკვით. ისიც ტრიალებდა და ხტოდა, ყოველ წუთს ლამობდა ნამსხვრევებად ჩამოცვენას. ყვავები შიშით შეფრთხილდნენ. მიცვალებულმა თითქოს შემოიბერტყა ეს საზიზლარი ფრინველები. მაგრამ ყვავები ხელახლა დააფრინდნენ. ბრძოლა დაიწყო.

მკვდარში თითქოს წარმოუდგენელმა სიცოცხლის ძალე-ბმა გაიღვიძეს. ქარი მიაწყდებოდა, მალლა აისროლებდა ხოლმე, თითქოს თან უნდა აიტაცოსო. ის კი რაც ძალი და ღონე ჰქონდა უსხლტებოდა, ეწინააღმდეგებოდა და მხოლოდ რკინის საკისრე ჯაჭვებილა იკავებდნენ ადგილზე. ფრინველები ყოველ მის მოძრაობას იმეორებდნენ. ხან აფრინდებოდნენ და ხან ისევ დააცხრებოდნენ შეშინებულნი და თან გააფრთხილებულნი. ერთი მხრივ გაქცევის საზარელი ცდა, მეორე მხრივ მიჯაჭვულზე თავდასხმა. მკვდარს გვამ-ჩონჩხი მთლად ქარის ხამუშ-ხამუშ შემოტევას დაემორჩილებინა; გამძაფრებული ხტოდა, კრთოდა, ხან უკუგდებული და ხან ადგილზევე აფრიალდებოდა, ისევე სწრაფად დაზანყდებოდა, აფრთხობდა შავ ფრთოსანთა გუნდს. თითქოს კეტი იყო და ყვავებს მტვერივით აიბერტყავდა ხოლმე. ფრთოსანი მტაცებლები შეუპოვრობას იჩენდნენ და ისევ თავგანწირვით უტევდნენ. გვამ-ჩონჩხმა, თითქოს ამ აუარებელი ნისკარტების მისევამ გაახელაო, უფრო მოუხშირა ჰაერში თავის უმიზნო წყვეტებას, მსგავსად შურდულზე მობმული ქვის წყვეტებისა. დროდადრო მას ნისკარტები და ფრთები დააცხრებოდნენ ხოლმე. შემდეგ ყოველივე სადღაც გადიკარგებოდა; ურდო დაიფანტებოდა, მაგრამ წუთის მერე უფრო გაშმაგებით მიესეოდა. საზარელი სასჯელი სიცოცხლის ზღურბლის იქითაც გრძელდებოდა. ფრინველები თითქოს გაშმაგდნენ. ამგვარ ფრთოსანთა გუნდი მხოლოდ უფსკრულიდან შეიძლება ბოდა ამოვარდნილიყო. ბრჭყალებით და ნისკარტით ფათვრა, ყრანტალ-ჩხავილი, ნამცეცებად ციცქნა იმისი, რაც უკვე ხო-

რცი აღარ იყო; სახრჩობელის კრიალი, ძვლების ტყაცან-
ჩახანი, რკინის ღრუჭუნე, ქარიშხლის ღმუილი, ფორიაქი —
შებმის ამაზე უფრო შავბნელი სურათი წარმოუდგენელია.
მკვდრის შებრძოლება დემონებთან. აჩრდილების ბრძოლა.

ჟამით-ჟამად, როდესაც ქარი ისევ ძლიერდებოდა, ჩამოხ-
რჩობილი უცბად ტრიალს იწყებდა. პირისახით აქეთ-იქით
ტრიალდებოდა, თითქოს ფრინველებს უნდა შეუტიოს და
ყელი გამოუღადროს თავისი დაკრეჭილი კბილებითო. გრი-
გალიც მონაწილეობას იღებდა ამ ბრძოლაში. მკვდრის ჩონჩხ-
ლეში მთლად იკლავებოდა, ყვაეებიც მას ზევით-ქვევით
ფრენით თავს დასტრიალებდნენ. ეს იყო ცოცხალი გრიგალი.

დაბლიდან ზღვის ყრუ და ძალუმი გრგვინვა მოისმოდა.

ბავშვი ცხადლივ განიცდიდა ამ სიზმარს. უცბად შეკრთა;
ქრეოლამ მთელ სხეულში დაუარა. იგი მიაწყდ-მოაწყდა, აკა-
ნკალდა, კინალამ ღონემიხდილი დავარდა და ორივე ხელი
შუბლზე მიიჭირა, თითქოს ესლა იყო მისი უკანასკნელი თავ-
დაცვის საყრდენი. გაოგნებულმა, ქარისაგან თმააწეწილმა თვა-
ლები დახუჭა, თვითონაც მოჩვენებას დამსგავსებოდა; ჩა-
მოიბრინა ბორცვი, უკან მოიტოვა ღამის მტანჯველი მოჩვენ-
ებები.

VII

აორტლენდის ჩრდილო მხარის კიღური

ბავშვი გარბოდა სულმოუთქმელად და უგზო-უკვლოდ.
თოვლიანი ვაკობის სივრცეზე თავდავიწყებით მიჰქროდა.
სირბილმა გაათბო, რაც მისთვის მეტად საჭიროც იყო.
შიშს რომ ესოდენ სწრაფად არ აემოძრაებინა, ის უკვე
მკვდარი იქნებოდა.

როდესაც უკვე სული შეუგუბდა, გაჩერდა. მაგრამ უკან
მიხედვა ვერ გაბედა. ისე ეჩვენებოდა, თითქოს შავი ფრინვე-
ლები უკან მოსდევდნენ, რომ ჩონჩხ-ლეშმაც ჭაკვი აიწყვიტა
და მისკენ მობოდა, თვით სახრჩობელაც კი ბორცვიდან ჩა-
მოსულა და მკვდრის ჩონჩხის კვალს გამოსდევნებია. ბავშვს

უკან მიხედვისა ეშინოდა, რომ ყოველივე ეს არ დაენახა. ცოტაოდენ სული მოითქვა და ისევ გაიქცა.

ბავშვებს უნარი არ შესწევთ გონებაში აწონ-დაწონონ ის, რაც მათ ირგვლივ ხდება. შეშინებული ბავშვის ბუნდოვანი გონება გარეშე შთაბეჭდილებებს დაუკავშირებლად, დასკვნების გარეშე ლებულობდა. ის გარბოდა, მაგრამ თვითონაც არ იცოდა, სად და რისთვის. მქენჯნავი, სევდით მოცული ისე მძიმედ გარბოდა, თითქოს სიზმარშიაო. მარტოობაში გატარებულმა ჯამმა საათმა ბავშვის პირველად დასახული მიზანმისწრაფება, სადმე წასულიყო, ისევ გაურკვეველი დატოვა: მაშინ ეს მიზანი რაიმე თავშესაფრის ძებნაში გამოიხატებოდა, ახლა კი მხოლოდ გარბოდა. აღარც შიმშილსა გრძნობდა, აღარც სიცივეს. იგი მხოლოდ შიშის ზარს მოეცვა. უკანასკნელმა ალლომ პირველი დაჩრდილა. ბავშვის მთელი აზრი ერთ სურვილსდა მოეცვა — გაქცეულიყო. რას უნდა გაქცეოდა? ყოველივეს. სიცოცხლე მის წინ ბნელ კედლად აღიმართა და ყოველი მხრიდან გარემოიცვა იგი. რომ შესაძლებელი ყოფილიყო ამ ქვეყნიდან ყოველივეს გასტოვება, გაქცეოდა, ასეც იზამდა.

მაგრამ ბავშვთათვის უცნობია ციხის კარის გატეხვის ისეთი საშუალება, რომელსაც თვითმკვლელობა ეწოდება.

ის ისევ გარბოდა.

რამდენ ხანს ირბინა ასე, არავინ უწყის. მაგრამ დგება ისეთი წუთი, როდესაც სუნთქვა ეკვრება ადამიანს და შიშიც გადაუვლის.

უცბად ბავშვმა თითქოს იგრძნო ენერჯისა და მოსაზრების სწრაფი მოზღვავება და გაჩერდა; ეტყობოდა შერცხვა ასე რომ გარბოდა, წელში გასწორდა, ფეხები დააბარტყუნა, თავი გაბედულად ასწია და უკან მოიხედა.

აღარც ბორცვი ჩანდა, არც სახრჩობელა, არც ყვავ-ყორანი.

მთელი ჰორიზონტი ისევ ნისლს დაებურა.

ბავშვი ხელახლა გზას გაუდგა.

ახლა აღარ გარბოდა, ნელი ნაბიჯით მიდიოდა. თუ ვიტყვით, რომ მკვდართან შეხვედრამ იგი დიდ ადამიანად აქცია, ჩვენ ვიწრო ჩარჩოში მოვაქცევდით იმ რთულსა და მრავალ-

ნაირ შთაბეჭდილებას, რაც ბავშვზე ნეშტმა მოახდინა. სახრ-
ჩობელა ბუნდოვნად აღიბეჭდა მის ჯერ ისევ ჩანასახ გონე-
ბაში და მხოლოდ სანახაობად ეჩვენა იგი. მაგრამ, რაკი შიშ-
ზე გამარჯვება ძალას გვიკრებს ხოლმე, ბავშვში გამბედაო-
ბამ გაიღვიძა. ის რომ იმ ასაკში ყოფილიყო, როდესაც ადა-
მიანს უნარი აქვს თავის შინაგან განცდებში ჩაიხედოს, იგი
ათასნაირ მიზეზს გამოიხატავდა მოსაფიქრებლად; მაგრამ ბავ-
შეთა აზროვნება გარკვეულობას მოკლებულია; და ის, მათ-
თვის გაუგებარი გრძნობა, რასაც დიდი ადამიანები აღშფო-
თებდას ეძახიან, ბავშვის გულში მხოლოდ ბუნდოვან სიმწა-
რეს აღძრავს.

ამას უნდა დავუმატოთ, რომ ბავშვს მინიჭებული აქვს
სწრაფად და საბოლოოდ გააქარწყლოს თავისი შთაბეჭდი-
ლება-შეგრძნებები. მის შეგრძნებებს უსხლტებიან ცალკეუ-
ლი, სწრაფი, მკრთალი სახეები სამწუხარო მოვლენებისა.
თვითონ, თავისი ბავშვური ჰასაკითა და უსუსურობით ბავ-
შვი დატულია მეტად რთული სულიერი მღელვარებისაგან.
იგი, მართალია, შეიგრძნობს მოვლენებს, მაგრამ თითქმის არა-
ფერს არ უკავშირებს მათ. დიდი ადამიანი კავშირს ეძებს
მოვლენათა შორის, ზოლო ბავშვი ადვილად კმაყოფილდება
მისი ნაწილობრივი ახსნა-განმარტებით. სიცოცხლის პრო-
ცესი, როგორც რაიმე მთლიანი, ბავშვის გონების თვალს
უფრო გვიან ესახება. როდესაც იმ გამოცდილებას იძენს, რა-
ზედაც უკვე დაყრდნობა შეიძლება, მაშინ ფაქტების ცალ-
კეული ჯგუფები უპირისპირდებიან ერთმანეთს, მომწიფებუ-
ლი ნათლითმოსილი გონება მათ ურთიერთს ადარებს; ბავ-
შვობაში ნახულის მოგონება ყველა განცდაზე ზემოთ ამო-
ტივტივდება და თავს იჩენს ხოლმე, როგორც პალიმფსესტი
უახლესი ნაწერის ქვეშიდან; მოგონებები დასაყრდენ წერტი-
ლად იქცევიან ხოლმე ლოგიკისათვის, და რაც ბავშვის გო-
ნებაში შთაბეჭდილების სახით იყო, დიდი ადამიანის შემეც-
ნებაში სილოგიზმი ზდება. თუმცა გამოცდილება სხვადასხვა-
ნაირია, სასარგებლოცა ხდება და საზიანოც, დამოკიდებულია
ადამიანის ბუნებისაგან. კარგი ბუნება მწიფდება, ცუდი კი
იზრწნება.

ბავშვმა კი ერთი ლიეს მეოთხედი გაირბინა და კიდევ

ამდენივე გაიარა. უცბად გულის კოვზთან მწოველი შიმშილი იგრძნო. მთელი მისი არსება საჭმელზე ფიქრმა შეიპყრო და. მისი მეზსიერებიდან უცებ განდევნა ბორცვზე ნახული საზიზღარი სურათი. ადამიანში, საბედნიეროდ, ბევრი რამ არის ცხოველური, ეს თვისება მას სინამდვილესთან დააბრუნებს ხოლმე.

მაგრამ რა უნდა ჰქამოს? სად უნდა ჰქამოს? როგორ ჰქამოს? ბავშვმა უნებურად ჯიბეები მოისინჯა; თუმცა კარგად იცოდა, რომ ცარიელი ჰქონდა.

მან ნაბიჯს მოუჩქარა. თუმც თვითონაც არ იცოდა საით მიდიოდა. ჩქარობდა რომელიმე საცხოვრებლამდე მიეღწია.

თავშესაფარზე იმედი ადამიანს რამდენიმედ განგებისადმი რწმენას უნერგავს. თუ გვწამს, რომ თავშესაფარი ჩვენთვის ყოველთვის მოიძებნება, ეს იმას ნიშნავს, რომ გვწამს ღმერთი.

მაგრამ ამ თოვლით დაფარულ ტრიალ მინდორზე არავითარი თავშესაფარის მსგავსი არა ჩანდა რა.

ბავშვი მიდიოდა და მიდიოდა; მის თვალწინ წინანდებურად მოცარიელებული ზეგან-მინდორი გაშლილიყო, თითქოს უსაზღვრო და დაუსრულებელი.

ამ მადლობზე არასოდეს არ ყოფილა ადამიანთა საცხოვრებელი. მხოლოდ კლდის ძირას, ნაპრაღთა შორის, შორეულდროში თავს აფარებდნენ ამ ქვეყნის პირველყოფილი მობინადრენი, რომელთაც ხე არ გააჩნდათ ქოხის ასაგებად. მათი იარაღი შურდული იყო, სათბობი—ძროხის გამხმარი ნაკელი. მათი სათაყვანებელი ღმერთი იყო კერპი ჰეილი; იგი ტყის შუა შოტიტვლებულ ადგილზე იდგა, დორჩესტერში. ხოლო ამ პირველყოფილთა საქმიანობას იმ რუხი მარჯანის ძიება შეადგენდა, რომლებსაც ვალიელები უწოდებდნენ *plin*-ს, ბერძნები კი — *isidis plocamos*.

ბავშვი გზას ისე ეძებდა, როგორც საამისო უნარი გააჩნდა. მთელი ჩვენი ბედ-იღბალი გზაჯვარედინია; შესაფერისი გზის გაკვლევა-ამორჩევა ძალიან ძნელია, ამ პატარა არსებას კი უკვე თავისი სიცოცხლის განთიადზე უხდებოდა გზის ალალებელზე გაკვლევა. მიუხედავად ამისა, იგი გზას მაინც განაგრძობდა. თუმცა ფეხები ისე გაკაჟებოდა, თითქოს ფო-

ლადისააო, მაგრამ დაღლილობა მაინც შეეტყო. მთელ სივრცეზე არც ერთი ბილიკი არა ჩანდა, და თუ იყო ისიც მთლად თოვლს დაეფარა. ბავშვი ანგარიშმიუცემლად მიიწევდა აღმოსავლეთისკენ. ფეხის ტერფები წვეტიანმა ქვებმა დაუჭრა. მზის სინათლე რომ ყოფილიყო, თოვლზე დაინახავდით სისხლის ალისფერ წვეთებს.

ეს ადგილი ბავშვისათვის სულ უცნობი იყო. ის პორტლენდის მაღლობებს სამხრეთიდან ჩრდილოეთისკენ სერავდა. ხოლო იმ ბრბომ, რომელთან ერთად ამ ადგილებში გაჩნდა, ალბათ არასასურველი. შეხვედრების თავიდან ასაცილებლად, ამ ადგილებს დასავლეთიდან აღმოსავლეთისკენ გადმოუარა. როგორც ეტყობოდა, ეს ბრბო ეჯისკომბის სანაპიროს რომელიღაც პუნქტიდან მეთევზეების ან კონტრაბანდისტების ნავით გამოქცეოდა, სენტ-კატრინ-ჩიპადან ან სუონკრიდან და გეზი პორტლენდისკენ აეღო, სადაც მას კარჭაპი უცდიდა. იგი უესტონის ერთ-ერთ ყურეში გაჩერებისას უთუოდ ისტონის ერთ პატარა ყურეს მიმართავდა და იქ მეორე ხომალდზე გადაბარდებოდა. ეს გზა სწორი კუთხით, ჯვარედინად სჭრიდა იმ მიმართულებას, რომლითაც ახლა ბავშვი მიდიოდა. ამიტომ იყო, რომ მას ეს ადგილები ვერ უცნო.

პორტლენდის ზეგანზე ყველგან მაღალი ბორცვებია გაფანტული. პირდაპირ ზღვის ნაპირს ჩამოსწოლიან და დამრეც ციცაბოებად ჩასდევნენ ნაპირს. ბავშვი ხეტიალში ერთ ასეთ ბორცვზე ავიდა, იქ გაჩერდა და შორეთს გახედა, იმედი მოეცა, რომ ამ მაღლობიდან უკეთ დაინახავდა. მაგრამ მის წინ მოლურჯო ნისლიანი წყვედიანი გაშლილიყო და ჰორიზონტს ეფარებოდა. ბავშვი ყურადღებით მიაჩერდა სივრცეს და თანდათან გაარჩია რაღაც მოხაზულობა. აღმოსავლეთით, შორეული ხევის ძირას, იმ მოლურჯო უფსკრულის ქვემოთ, რომელიც ღამის სიბნელეში კლდის ციცაბო გეგონებოდათ, იქ, დაბლა მიწაზე და ზე ჰაერშიც რაღაც შავი ნაფლეთები იფინებოდა და იშლებოდა. მოლურჯო ბურუსი ღრუბელი იყო, ხოლო შავი ნაფლეთები კვამლი. სადაც კვამლია, იქ ადამიანებიც არიან. ბავშვი იმ მიმართულებით წავიდა.

ცოტა მოშორებით ბავშვმა დაღმართი დაინახა, დაღმართის ქვევით კი, კლდეების გაურკვეველ მოხაზულობათა შორის რაღაც ქვიშნარი ქიმი, რომელიც ალბათ პორიზონტზე მომჩინარე ვაკობებს აერთიანებდა მის მიერ ახლახან გადავლილ ზეგანთან. როგორც ეტყობოდა, ამ მიმართულებით უნდა ევლო.

მართლაც მან პორტლენდის ყურეს მიაღწია, ეს ყელი დილიუვიალური ფენებისგან აღმოცენებულყო. მას ერქვა ჩესპილი.

ბავშვი დაღმართს დაადგა. დაღმართი უსწორ-მასწორო, ძნელად ჩასასვლელი იყო, მაგრამ ეს ჩასვლა ბევრად უფრო გაუადვილდა, ვიდრე ის, როდესაც ყურედან გამოსვლისას კლდოვან აღმართებზე მიხობავდა. ყოველ აღმართს დაღმართი მოსდევს. ის ჯერ მიბობლავდა, ახლა კი მიგორავდა.

ციცაბოდან ციცაბოზე ხტოდა. შესაძლო იყო ან ფეხი მოეტეხა, ან თვალით დაუნახავ უფსკრულში გადაჩეხილიყო, კლდიდან დაქანებისას რომ ყინულზე ფეხი არ ასხლეთოდა, ჯაგების წვრილ ტოტებს ებლაუჭებოდა, ან კიდევ კლდეზე წამოზრდილ ეკლიან ნარებს. ამ ეკალ-ნარის მჩხვლეტავი წვეროკინები თითებში ერკმოდა. ზოგან დაღმართი იმდენად დაქანებული არ იყო და ბავშვი ცოტათი ისვენებდა, მაგრამ ისევ ჩაღმართი იწუნებოდა. ხელახლა ყოველი ნაბიჯი გამოზომილად, ფრთხილად უნდა გადაედგა. ჯურღმულში დაშვებისას მოხერხებულობაა საჭირო, თორემ მოსალოდნელია სიკვდილი. აქ ყოველი განძრევა ამოცანის გადაჭრას მოითხოვს. ამოცანა ბავშვმა ისეთი თანდაყოლილი ოსტატობით გადაჭრა, რომ მაიმუნსაც შეეშურდებოდა და ისეთი ხერხით, რომელიც ჯამბაზსაც კი გააკვირვებდა. დაღმართი დაქანებულიც იყო და გრძელიც. მიუხედავად ამისა ბავშვი უკვე თითქმის დაბლა იყო ჩასული.

თანდათან ახლოვდებოდა ის წუთი, როცა ბავშვს ფეხი უნდა შეედგა ხმელეთის იმ ყელზე, წელან შორიდან თვალი რომ მოავლო.

ბავშვი ხან გადახტებოდა, ხან მიბობლავდა ციცაბოებზე. თან დროგამოშვებით უცბად ყურს აიციქვეტდა ხოლმე, და რო-

გორც ფხიტი ირემი სმენად გადიქეოდა. მას შორს, მარცხნიდან, შემოესმა სუსტი გაგრძელებული გუგუნი, რაც ბუკის დაბალ ხმას ემსგავსებოდა, მართლაც ზევით უკვე ჰაერის ფენების გადაადგილება ხდებოდა. ეს მოასწავებდა ჩრდილოეთის იმ საშინელ ქარს, რომელიც რაღაცნაირი ბუკისებური გუგუნით იუწყება თავის მოახლოვებას პოლუსიდან. იმავე დროს ბავშვმა შუბლზე, საფეთქლებზე, ლოყებზე იგრძნო რაღაც იმის მაგვარი, თითქოს სახეზე ცივი ხელებით შეეხნენო. ეს იყო თოვლის მსხვილი ფანტელები. ისინი ჯერ შეუმჩნევლად ფარფატებდნენ ჰაერში, მერე უცებ გრიგალივით დატრიალდნენ. ეს უკვე თოვლის ქარბუქს მოასწავებდა. ბავშვი თავიდან ფეხებამდე თოვლმა დაფარა. ქარბუქი ზღვაზე უკვე ერთი საათია მძვინვარებდა; ახლა ნაპირსაც მოედო. თანდათანობით თავის ძალაუფლებას მთის ზეგანზედაც ავრცელებდა. ჩრდილო-დასავლეთის მხრიდან ირიბად წამოსული, ლამობდა პორტლენდის ზეგანზედაც გამოეთარეშნა.

წიგნი მეორე .

პარტაპი ზღვაში

I

პანონები, რომლებიც აბაშიანის ნებაზე არ არის დამოკიდებული

თოვლის ქარბუქი ზღვაზე შედარებით ნაკლებად გამოკვლეული მოვლენაა. იგი ყოველმხრივ მეტად ბნელ მეტეოროლოგიურ ფენომენად უნდა ვიცნოთ. ეს ნისლ-ღრუბელთან შეერთებული გრიგალი ჩვენს დროში ჯერ კიდევ სავესებით არ არის შესწავლილი, თუმცა იგი მრავალნაირ უბედურებათა გამომწვევია.

თოვლის ქარბუქის მიზეზად ქარსა და ზღვის ტალღებს თვლიან. მაგრამ ჰაერში ხომ არის რაღაც ისეთი ძალა, რაც ქარისაგან განსხვავდება, ხოლო წყალში — ტალღისაგან განსხვავებული ძალა. ეს ძალა ჰაერში და წყალში ერთი და იგივეა, ეს არის დენი. ჰაერი და წყალი ორი დენადი მასაა, ორივე ისინი თითქმის ერთი და იგივეა და ერთმანეთს ერწყმიან შესქელების ან გათხელების საშუალებით; ამიტომაც, რომ სუნთქვა იგივე დაღვევაა. მაგრამ მხოლოდ დენია ნამდვილად დენადობის მქონე. ქარი და ტალღა ბიძგის მიმცემია, ხოლო დენი კი გამოდენას, ე. ი. გაქანებას იძლევა. ქარი თვალით სახილავი ხდება ღრუბლების მეოხე-

ბით, ტალდა კი სახილველია ქაფის მეოხებით. ხოლო დენი თვალით უხილავია. დენი, მიუხედავად უხილვადობისა, ხანდა-ხან მაინც თავს იჩენს ხოლმე: „მეც ვარსებობო“. ეს „მეც ვარსებობ“ არის მეხის ტეხა.

თოვლის ქარბუქი ჩვენ ისეთსავე ამოცანად წარმოგვიდგება, როგორც მშრალი ნისლი. თუ შესაძლებელი გახდება: ოდესმე შუქი მოეფინოს ისეთი მოვლენის არსებით მხარეს. რასაც ესპანელები უწოდებენ callina-ს, ხოლო ეთიოპები quibar, რა თქმა უნდა, ეს შესაძლებელი გახდება მხოლოდ მაგნიტური დენების თვისებებზე ბეჯითად დაკვირვების პირობებში.

ამის გარეშე ფაქტების უმრავლესობა ჩვენთვის აპოუცნობი დარჩება. მაგალითად, ქარი ჩვეულებრივად წამში სამ ფუტ სივრცეს გაივლის ხოლმე, მაგრამ გრიგალის დროს იმავე წამში ორას ოც ფუტს გაირბენს, სისწრაფის ასეთი ცვალებადობით აიხსნება ტალღის სიმაღლე, რომელიც წყნარ ამინდში სამი ფუტიდან, გრიგალის დროს ოცდათექვსმეტი ფუტის სიმაღლემდე აღის. ან კიდევ მაგალითად: ქარის ჰორიზონტალური მიმართულებით, შტორმის დროსაც კი აიხსნება ის მოვლენა, თუ რის გამო ხდება, რომ ოცდაათი ფუტის სიმაღლიდან ჩამოშვებულ ზეაეს შეუძლია განივზე ათას ხუთას ფუტამდე სივრცე დაფაროს. მაგრამ ის რატომღა ხდება, რომ წყნარი ოკეანის ტალღებში ამერიკის ნაპირებთან ოთხჯერ უფრო მეტ სიმაღლეზე აღიან, ვიდრე აზიის ნაპირებთან? ესე იგი, დასავლეთში უფრო მაღლა აღიან, ვიდრე აღმოსავლეთში. რატომ არის, რომ ატლანტიკის ოკეანეში პირუკუ ხდება? რატომ არის, რომ წყლის დონე ოკეანეში ყველაზე მაღალი ეკვატორზეა? რითია გამოწვეული ის მდგომარეობა, რომ ოკეანის ტალღების სიმაღლის დონე სხვადასხვა განივზე სულ სხვადასხვანაირია? ყველა ეს მოვლენა აიხსნება მხოლოდ მაგნიტური დენების გავლენით; აიხსნება აგრეთვე დედამიწის ბრუნვისა და ცის მნათობებისადმი მიზიდულობის კავშირით.

ამ სხვადასხვა ძალების საიდუმლო ურთიერთობაში ხომ არ უნდა ვეძიოთ ქარების მიმართულების უცაბედი ცვლის

მიზეზი? მაგალითად, თუ ეს ქარები სამხრეთ-აღმოსავლეთი-დან დასავლეთის გზით მოედინებიან ჩრდილო-აღმოსავლეთისკენ, შემდეგ უცაბედად უკანვე ბრუნდებიან და იმავე გზით ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისკენ მიჰქრიან, ამგვარად, ოცდათექვსმეტი საათის განმავლობაში, უზარმაზარ სივრცეზე იგი ორმაგ რკალს მოხაზავს, რაც საერთო ჯამში ხუთასსამოც გრადუსს აღწევს. ასეთ მოვლენას ადგილი ჰქონდა თუნდაც 1867 წლის 17 მარტს, თოვლიანი ქარიშხლის დაწყების წინ.

ავსტრალიაში, ქარტეხილების დროს, ტალღები სიმაღლით ოთხმოც ფუტს აღწევენ; ეს მოვლენა მაგნიტური პოლუსის სიახლოვის გამო ხდება. ამ განივებში გრიგალებს იმდენად ჰაერის ფენების ადგილგადანაცვლება არ იწვევს, რამდენადაც წყალქვეშა ელექტრონული განტვირთვის ხანგრძლივობა. 1866 წელს ტრანსატლანტიკის კაბელის მუშაობა ყოველ დღე-ღამეში რეგულარულად ირღვეოდა ორი საათის განმავლობაში: თორმეტი საათიდან ნაშუადღევის ორ საათამდე. ეს იყო თავისებური ხანგამოშვებითი ციებ-ცხელებისებური შეტევები. ზოგიერთი ძალების შეერთებასა და განთვისებას შედეგად თავისი განსაზღვრული მოვლენები მოსდევენ; მეზღვაურმა გემის დაღუპვის თავიდან ასაცილებლად უს გარემოება უსათუოდ მხედველობაში უნდა იქონიოს.

იმ დღეს, როდესაც გემთმომოყვანის ხელოვნება ბუნებაზე ახლანდელ ჩამორჩენილ შეხედულებას ასცილდება და მათემატიკურად ზუსტ მეცნიერებად გადაიქცევა; როდესაც შეუდგებიან იმის გარკვევას, თუ რატომ, მაგალითად, ჩვენს განივებში თბილი ქარები ზოგჯერ ჩრდილოეთიდან უბერავენ, ხოლო ცივი ქარები სამხრეთიდან; როდესაც მიხვდებიან, რომ წყლის ტემპერატურის დაწევა პირდაპირ პროპორციული ოკეანის სიღრმესთან; როდესაც ყველასათვის ცხადი გახდება, რომ დედამიწა არის დაუსრულებელ სივრცეში უშველებელი პოლარიზებული ორღერძიანი მაგნიტი, ბრუნვის ღერძითა და მაგნიტური ღერძით და, რომ ესენი დედამიწის შუაგულში ჯვარედინდებიან, აგრეთვე, რომ მაგნიტური პოლუსები გეოგრაფიული პოლუსების ირგვლივ ბრუნავენ; როდესაც ის ადა-
7. გ. პიუგო

მიანები, რომლებიც სიცოცხლეს ხიფათში იგდებენ; მხოლოდ იმ შემთხვევაში დათანხმდებიან ხიფათში ჩაგდებას, თუ მთლად შეიარაღებული იქნებიან მეცნიერული ცოდნით; როდესაც ის პერყვევი სტიქია, რომელთანაც მეზღვაური დაკავშირებულია, საკმაოდ იქნება შესწავლილი; როდესაც კაპიტანი მეტეოროლოგი იქნება და ლოცმანი ქიმიკოსი, მხოლოდ მაშინ გახდება შესაძლებელი მრავალი კატასტროფის თავიდან აცილება. ზღვა იმდენადვე მაგნიტური სტიქიაა, რამდენადაც წყლის სტიქია. ოკეანის წყალში მთელი ოკეანე ჩვენთვის უცნობი ძალები ირევა. იქ, სხვანაირად რომ ითქვას, ეს ძალები წყლის დინების მიმართულებით მიცურავენ. ჩვენ თუ ზღვაში მხოლოდ წყლის მასას ვხედავთ, ეს იმას ნიშნავს, რომ ჩვენ ზღვას თითქმის სრულებით ვერ ვხედავთ. ზღვაში დენების უწყვეტი მოძრაობა სწორედ ისევე ხდება, როგორც უწყვეტი ჭერით ცვლა მიქცევისა და მოქცევისა. მისთვის, ზღვისთვის, მიზიდულობის კანონს იქნებ უფრო მეტი მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე თავსხმა-თქეშებს; სხვადასხვა მოვლენების გარდა კაპილარული მიზიდულობით გამოწვეული მოლეკულარული შეჭიდულობა, რაც შეუიარაღებელი თვალისათვის შეუმჩნეველი რჩება, ოკეანეში უზარმაზარ მოცულობას აღწევს, თვით ოკეანის უშველებელ სივრცის გამო და მაგნიტური ტალღები ხან აძლიერებენ ჰაერს და ზღვის ზვირთების მოძრაობას, ხან მათ საწინააღმდეგო მოძრაობას იჩენენ. ვინც ელექტრობის კანონი არ იცის, მისთვის უცნობია აგრეთვე ამასთან მჭიდროდ დაკავშირებულ ჰიდრაულიკის კანონები. მართალია არ მოიხრევა მეცნიერების დარგი, რომელიც ამაზე უფრო მეტად ძნელი და ნაკლებად დამუშავებული იყოს; ამ მეცნიერებას ისევე ახლო კავშირი აქვს ცდებით მოცემულ შედეგებთან, როგორც ასტრონომიას ასტროლოგიასთან, მაგრამ გარეშე ამ მეცნიერებისა წარმოუდგენელია გემთმომოყვანა.

ახლა კი ჩვენს მოთხოვნას დავუბრუნდეთ.

ზღვაზე ერთ-ერთი საშინელი მოვლენა თოვლის ქარბუქია. იგი უფრო მეტად მაგნიტური დენებისაგან არის გამოწვეული, ჩრდილოეთის ციალის მსგავსად მას პოლუსი წარმოშობს. თოვლის ქარბუქის წყვილია და ჩრდილოეთის ციალის

ელვარებაში იგივე პოლუსია მონაწილე. თოვლის ფიფქებშიც, ისევე როგორც მომტრედისფრო ციალებში, მონაწილეობენ მაგნიტური დენები.

თოვლის ქარბუქები ზღვისათვის იგივე ნერვული და ციებ-ციხლებისეული შეტევებია. ზღვასაც თავისებური შაკიცი შეეყრება ხოლმე. ქარტეხილები შეიძლება შევადაროთ დაავადებებს. ზოგი მათგანი ნომაკვდინებელია, ზოგი არა. ზოგიერთ ავადმყოფობისაგან განიკურნებიან ხოლმე, ზოგისაგან არა, ქარაშოტი მომაკვდინებელ უბედურებად ითვლება. მაგელანის ერთი ლოცმანთაგანი — ხარაბინა ქარბუქზე ამბობდა: „სატანას მარცხენა მკერდიდან ამოვარდნილი ღრუბელიაო“.

სიურკუფი ამბობდა: „ასეთი ქარბუქი ნამდვილად ხოლერააო.“

ძველად ესპანელი მეზღვაურები ქარბუქს ეძახდნენ *la nevada*-ს, თუ თოვლი ფანტელებად ცვიოდა; ხოლო *la helada*-ს, თუ სეტყვა უშენდა. მათი თქმით თოვლთან ერთად ციდან ღამურებიც ცვიოდნენ.

პოლარულ სარტყელში ქარბუქები ჩვეულებრივი მოვლენაა. მაგრამ ასეთი რამ ხან ჩვენს განივებამდეც აღწევს, სწორედ რომ ვთქვათ, ჩვენს განივებსაც დაატყდებიან ხოლმე, ამდენად დიდია მათგან გამოწვეული უბედურებანი.

როგორც უკვე დავინახეთ, „მატუტინა“ გასცდა რა პორტლენდის ყურეს, ჭიქურ გაექანა ღამის ყოველგვარ საშიშროებასთნ შესაბამელად; ხოლო საშიშროებანი უფროდაუფრო მატულობდნენ ქარბუქის მოახლოვების წყალობით. ტრაგიკული შემმართებლობით შეეჯახა იგი მის შესახვედრად უკვე წამომართულ ხიფათს. მაგრამ ვიბეოროებ, რომ იგი საკმარისად გაფრთხილებული იყო ამის შესახებ.

II

პირველი სილუბტავის მოხაზვა

ვიდრე კარჭაპი ისევ პორტლენდის ყურეში იმყოფებოდა, ზღვა საკმაოდ წყნარი იყო და ღვლვაც თითქმის არ იგრძნობოდა. თვით ოკეანე, მართალია, ჩაშავებულდა, მაგრამ ცაზე

ისევ ნათელი იდგა. ქარი იალქნებს ოდნავ ბერავდა. კარჭაპი, რაც კი შეეძლო, ცდილობდა ახლო ეცურა კლდის ციცაბოსთან, რომ იგი საჩემლო საფრად გამოეყენებინა.

ამ პატარა ბისკაურ ფელუკაზე ათი ადამიანი იმყოფებოდა, სამი კაცი ეკიპაჟს შეადგენდა და შეიდი მგზავრს. ამათ რიცხვში ორი დედაკაცი იყო. შებინდებისას სინათლე შუა ზღვაში უფრო მეტია, ვიდრე ნაპირზე. ახლა უფრო ნათლად შეიძლებოდა ყველა იმათი გარჩევა, ვინც ხომალდის ბაქანზე იდგა. ამასთანავე ახლა მათ აღარც მალულად, აღარც მდუმარედ ყოფნა აღარა სჭირდებოდათ: ყველანი უკვე თავისუფლად იქცეოდნენ, ხმამაღლა ლაპარაკობდნენ, პირისახეს აღარ იფარავდნენ. გაქცეულებმა ნაპირიდან გასვლისთანავე თავისუფლად ამოისუნთქეს.

ადამიანთა ეს პატარა ჯგუფი გაოცებას იწვევდა თავისი სიჭრელით. დედაკაცები რა ასაკისანი იყვნენ, ვერ გაარკვევდით. მაწანწალური ცხოვრება ვადაზე აღრე აბერებს ადამიანს: ხოლო გაჭირვება სახეზე ნადრევე ნაოჭებს დაამჩნევს ხოლმე. ერთი დედაკაცთაგანი ბასკი იყო; მეორე, მსხვილ ნაკვთებიანი სახაჟს — ირლანდიელი. ორივეს სახეზე გულგრილობის დაღი აჩნდა, რაც საერთოდ ლატაკებს ახასიათებთ. გემბანზე გამოსვლისთანავე ისინი უმაღლესი ერთმანეთის გვერდით ჩამოსხდნენ იალქანთან დადგმულ ზანდუკზე. ისინი ერთმანეთს ესაუბრებოდნენ. როგორც უკვე ვთქვით, ირლანდიური და ბასკური ენები მონათესავენი არიან. ბასკ დედაკაცს თმაზე ხახვისა და რეჰანის სუნი უდიოდა. ხომალდის პატრონიც ბასკი იყო, წარმოშობით გიპუსკოადან; ერთი მატროსი აგრეთვე ბასკი იყო, წარმოშობით პირენეების ჩრდილო ფერდობიდან. ხოლო მეორე მატროსი წარმოშობით იმავე პირენეის სამხრეთ ფერდობიდან იყო. ესე იგი. ორივე ერთ და იმავე მოდგმას ეკუთვნოდნენ. თუმცა პირველი ფრანგი იყო, მეორე — ესპანელი. ბასკები ოფიციალურ ქვეშევრდომობას არ სცნობენ. „Mi madre se llama montana“ („დედაჩემს მთას უწოდებენ“), — ასე იტყოდა ხოლმე ჯორების მწყემსი სალარეუსი.

დედაკაცებთან ერთად გამგზავრებულ იმ ხუთი კაციდან ერთი ლანგედოკელი ფრანგი იყო, მეორე პროვანსალელი

ფრანგი, მეწამე გენუელი, მეოთხე მოხუცი სომხბრეროთი, რომელსაც ფარფლებზე საჩიბუხე ნახვრეტი არ ჰქონდა, ეტყობოდა გერმანელი უნდა ყოფილიყო. მეხუთე — მეთაური ბისკაროსელი ბასკი იყო, ქვალორლიანი უღაბურების მცხოვრები. სწორედ ამან ფიცრის ხიდურას ქუსლი ჰკრა და ზღვაში ჩააგდო იმ წუთში, როდესაც ბავშვმა ის იყო კარკაპზე გადასვლა დააპირა. ეს მკვრივი ადამიანი სწრაფი და მკვეთრი მოძრაობით გამოირჩეოდა. როგორც უკვე ვთქვით, მისი დაძონძილი ტანსაცმელი მოქარგული იყო ბუზმენტებითა და მბზინავი კილიტებით. ეს კაცი ერთ ადგილზე ვერ ისვენებდა; ხან დაილუნებოდა, ხან აიმართებოდა, გემბანის ხან ერთ ქიმს აწყდებოდა, ხან მეორეს. მას თითქოს ხლახან ჩადენილი საქციელი აწუხებდა და ისიც, რაც ამ მოკლე ხანში უნდა მომხდარიყო.

ბრბოს მეთაური, ხომალდის პატრონი და ორი მატროსი, — ოთხივე ბასკი, ხან ბასკურ ენაზე ლაპარაკობდნენ, ხან ესპანურად, ხან ფრანგულად. ეს სამივე ენა ერთნაირად არის გავრცელებული პირენეების ორივე ფერდობზე. თუმცა ყველანი, გარდა დედაკაცებისა, ერთმანეთს ცოტა რასმე ფრანგულადაც აგებინებდნენ, ეს უკანასკნელი ენა ხომ საფუძველი იყო მათი ბრბოს ქარგონისა. იმ ეპოქაში ფრანგული ენა საერთო ხმარებაში შემოდის, რადგან ეს ენა გარდამავალ საფეხურს წარმოადგენს თანხმოვანთა უხვად მქონე ჩრდილოური ენებისა და ხმოვნებით უხვ სამხრეთულ ენებს შორის. ევროპაში ფრანგულად ვაჭრები და ქურდები ლაპარაკობდნენ. ბევრს ახსოვს, ალბათ, რომ ლონდონელ ქურდს, ჯიბის, კარტუშის ენა კარგად ესმოდა.

კარკაპი, სწრაფლმავალი იალქნიანი ხომალდი, წინ მიექანებოდა; მაგრამ ათი სული ადამიანი და ამასთან კიდევ მათი ბარგიბარხანა მაინც მეტად მძიმე ტვირთი იყო ასეთი სუსტი ხომალდისათვის.

ამ ბრბოს გაქცევა „მატუტინათი“ სულაც არ ნიშნავდა იმას, რომ ხომალდის ეკიპაჟსა და მგზავრებს შორის მუდმივი კავშირი ყოფილიყო.

ამგვარი საქმის დაჭერისათვის ისიც სრულიად საკმარისი იყო, რომ კარკაპის პატრონი და ბრბოს მეთაური ორივე

vascongadi¹ ყოფილიყენენ. ბასკებს წმინდა მოვალეობად მიაჩნიათ ურთიერთდახმარება, გარეშე ყოველგვარი გამო-
ნაკლისისა. ბასკი, როგორც ზევითა ვთქვით, არც ესპანელადა
სცნობს თავს და არც ფრანგად. იგი ბასკია და ამიტომ ყველ-
გან, ყოველნაირ გარემოებაში დახმარება უნდა გაუწიოს თავისი
ტომის ადამიანს. ასეთია ძმობის კავშირი, რომელიც პირენეის
ყველა მცხოვრებს ერთურთთან აახლოვებს.

ვიდრე კარჭაპი ისევ ყურეში იმყოფებოდა, მართალია ცა
მოდრუბლულ-დანისლული იყო, მაგრამ ისეთს არაფერს სა-
შიშს არ მოასწავებდა, რომ გაქცეულები შეეშფოთებინა. მათ
თავი იხსნეს მღვეართავან, მტერს გაექცნენ და შეუკავებელ
სიმხიარულეს მიეცნენ. ერთი თუ ხარხარებდა, მეორე სიმ-
ღერებს გაიძახოდა. ხარხარი უხეში იყო, მაგრამ ლაღი; სიმ-
ღერა თუმცა სმენას არ ატკობდა, სამაგიეროდ უზრუნველო-
ბას გამოხატავდა.

ლანგედოკელი გაჰკიოდა „caoucagno!“—„კოჯან!“ რაც ნარ-
ბონულ კილოზე ნიშნავს კმაყოფილების უმაღლეს ხარისხს.
კლაპის სამხრეთი ფერდობის ზღვისპირა პატარა ზოფლის
გრიუსანის მკვიდრი, იგი არც ნამდვილი მატროსი იყო და
არც მეზღვაური, არამედ უფრო მებაღური, მიჩვეული სახი-
ფათო ნავით ბაჟის ტბაზე შეცურვასა და ზენტ-ლიუსის რი-
ყიან ნაპირზე თევზით სავსე ბადის გამოთრევას. იგი იმ ტო-
მის ხალხს ეკუთვნოდა, რომლებიც წითელი ძაფით ნაქსოვ
ჩაჩს იზურავენ, პირჯერის წერისას თითებს რაღაც სხვანაი-
რად ატყაპუნებენ ესპანელებივით, ღვინოს პირდაპირ ტიკი-
დან სვამენ, ბარკალს დაბეჯითებით ხრავენ, ღმერთის გმობის
დროს იჩოქებენ და როდესაც თავის მფარველ ანგელოზს
შესთხოვენ რასმე, თან მუქარასაც უთვლიან, ასე: „დიდებუ-
ლო წმინდანო, შემისრულე ვედრება, თორემ თავში ქვასა
გთხლიშავო“.

მაგრამ გაჭირვებაში ეს კაცი მატროსის მოვალეობასაც
შეასრულებდა.

კამბუზში პროვანსალელი თუჯის ქვაბის ქვეშ ტორფის
ნამტკრევს უკეთებდა და შექამადს ხარშავდა.

¹ ბასკი (ესპ.).

ეს შექამადი „პუჩეროს“ მოგაგონებდათ, მაგრამ მასში სა-
ქონლის ხორცის მაგიერ თევზი იხარშებოდა; პროვანსალე-
ლი ამ აღულებულ წყალში მუხზდოსაც ჰყრიდა, პატარა,
ოთხკუთხად დაჭრილ ქონის ნაჭრებსაც და წიწაკის თავებ-
საც. სანოვავის ფუთა მას გვერდით პირმოხსნილი ედგა.
პროვანსალელმა ქარსის შუშებჩასმული რკინის ფარანი აან-
თო; ფარანი იქვე კამბუზის ჰერზე ეკიდა კიჩოზე. ფარანის
გვერდით, მეორე კიჩოზე ფლიუგერის მაგიერ ალვუნი ქა-
ნაობდა. იმ ხანებში ხალხს სწამდა, ვითომც ნისკარტით ჩამო-
კიდებული მკვდარი ალვუნი ყოველთვის გულმკერდით იმ
მხარეს მიტრიალდებდა, საიდანაც ქარი უბერავს.

საკმლის მომზადებაში გართული პროვანსალელი მალი-
მალ პირზე მათარას მიიყუდებდა ხოლმე და „აგვარდიენტე-
სა“ წრუპავდა. მათარა განიერყურებიანი იყო და ბრტყელი.
იგი ტირიფის წნელით იყო შემოწნული. ასეთ მათარებს ქამ-
რის თასმაზე ჩამოიკიდებენ ხოლმე, რის გამოც მათ „ქამრის
მათარებს“ უწოდებენ. ღვინის სმის დროს კაცი თავისთვის
რალაც სოფლურ სიმღერას ღიღინებდა. ამგვარი სიმღერა
თითქოს ყოველგვარ შინაარსს მოკლებულია: „გატყეპნილი
გზა, ორღობეები; ბუჩქებს გადაღმა, ჩამავალი მზის შუქით
განათებულ მინდორზე მოჩანს საზიდარისა და ცხენის გრძე-
ლი ჩრდილები; ხანდახან გამოჩნდებიან ფიწლები, ზედ აცმუ-
ლი თივის ბულულებითა და ისევ უჩინარდებიან“. სულ მარ-
ტივი სიმღერისათვის ასეთი რამ სრულიად საკმაოა.

გამგზავრება იმის მიხედვით, თუ გამგზავრებისას რა გუნე-
ბაზე ვართ, ან რა აზრები გვიტრიალებს თავში, იწვევს ჩვენ-
ში ან საამურ გრძნობებს ანდა სინანულს. კარჭაპზე ყველა
კმაყოფილი ჩანდა, გარდა ყველაზე უხუცესი წევრისა, რო-
მელსაც სომბრერო ეხურა.

ეს ბერიკაცი გერმანელს უფრო ჰგავდა, თუმცა მის პირი-
სახეზე ეროვნულობის ყოველგვარი ნიშნები აღმოფხვრილი-
ყო. კაცი მელოტი იყო და ისეთი დარბაისელი ქცევისა ჩან-
და, რომ მისი მელოტი უფრო ტონზურა გეგონებოდათ. რო-
დესაც იგი კარჭაპის წინა ქიმზე ყოვლადწმიდა ქალწულის
ქანდაკებასთან გაივლიდა ხოლმე, ყოველთვის მალა ასწევდა
თავის ფარფლებიან ქუდს და მაშინ თავის ქალაზე ამობურ-

ცული ბებრული ვენები მოუჩანდა. მისი გრძელი და განიერი, გალიბული და დახეული დორჩესტერული მიხაკისფერი სარკის ლაბადა როცა კი აფრიალდებოდა, ქვეშიდან ხიფთანი მოუჩანდა, რაც ტანზე სუდარასავეით მჭიდროდ შემოკვალთოდა. ღილებიც საყელომდე შეეკრა. ამ კაცს ხელები თითქოს თავისთავად, ჯვარედინად გულზე ეკეცებოდნენ, როგორადაც ღვთისმოსავთა ჩვეულებაა. სახეზე მკედრის ფერი ედო. ადამიანის სახე ყოველთვის ანარეკლია მისი შინაგანი სულიერი განცდებისა, და შემცდარი ვიქნებოლით გვეფიქრა, ვითომ აზრს ელფერი არ გააჩნდეს. ამ მოხუცის სახე უცნაურ სულიერ მდგომარეობას გამოხატავდა: იგი იყო შედეგი იმ რთული წინააღმდეგობისა, რაც ადამიანს ერთდამავე ღროს სიკეთისკენაც იზიდავს და ბოროტებისკენაც. მახვილა ყურადღების მქონე დამკვირვებელი ამოიცნობდა, რომ ამ არსებას შეუძლია ზნეობრივად გარეული ნადირის დონემდე დაეცეს. დაეცეს ფოცხვერზე უფრო ქვენა გრძნობებამდე; და შეუძლია აგრეთვე ჩვეულებრივ ადამიანზე უფრო ამაღლდეს. ამგვარი სულიერი ქაოსი სავსებით შესაძლებელია. ამ პიროვნებაში რაღაც ამოუცნობი იყო, მისი იდუმალება — თითქმის სიმბოლური. იგრძნობოდა, რომ ამ ადამიანს წინასწარ განუცდია ბოროტების ჩადენის სიტკობება, თუმცა მისი შედეგები აღრევე გათვალისწინებული ჰქონია. ხოლო ბოროტების ჩადენის შემდეგ ერთგვარი სულიერი გაპარტახებაც უგრძნვია. მისი გულცივობა, შესაძლოა მხოლოდ მოჩვენებითს, ორმაგად გაქვავებულობის ნიშანს ატარებდა: გულით გაქვავებულისა, რაც ქალათს ახასიათებს და აზროვნებით გაქვავებულისა, რაც ჩინელი მანდარინის თვისებაა. ვინაიდან შემზარავი რამეც თავისებურად სრულყოფილია, ამიტომ შეიძლებოდა შეუმცდარად გვემტკიცებინა, რომ ამ კაცს ყველაფრის უნარი გააჩნდა, სულიერი აღფრთოვანებაც. ყოველი სწავლული ცოტათი უსულგულო გვამს ეღრება, და ეს კაციც ხომ სწავლული იყო. მისი განსწავლულობა პირველ შეხედვისთანავე იგრძნობოდა; ეს აღბეჭდილიყო მის ყოველ მიხრა-მოხრაზე და მისი ლაბადის ნაკეცებზეც კი. ამ პოლიგლოტის სახეზე მოძრავი ნაოქები ხან მანქვას გამოხატავდნენ, რაც ეწინააღმდეგებოდა გაქვავე-

ბული სახის ნაკვთების სასტიკ გამომეტყველებას. მისი გაძომეტყველება არც პირმოთნეობას ასახავდა და არც ცინიზმს. ეს იყო მხოლოდ ტრაგიკული მეოცნების სახე, სახე ისეთი კაცისა, რომელიც დანაშაულს ღრმა ჩაფიქრებამდე მიუყვანია. ყაჩაღის მოღუშულ წარბებს ქვემოდან არქიეპისკოპოსივით ღმობიერად იხედებოდა. შეთხლებული ჭალარა თმა საფეთქლებთან მთლად გასთეთრებოდა. ამ კაცში ისეთი ქრისტიანი იგრძნობოდა, რომელიც ფატალიზმით თურქს აჭარბებდა. მისი გაძვალტყავებული თითები ნეკრესის ქარს მიეგრინ-მოეგრინხა. მაღალი, სარივით სწორი ტანი სასაცილო შთაბეჭდილებას სტოვებდა. მტკიცე ნაბიჯი მეზღვაურისა ჰქონდა. დაღვრემილი, ავბედითი სახით, იგი არავის არ უყურებდა.

ასე წელი ნაბიჯით მიდი-მოდიოდა გემბანზე. მისი თვალების სიღრმეში ოდნავ შენიშნავდით მისივე სულის ანარეკლს, რომელსაც კარგად უნდა ჰქონოდა შეცნობილი ირგვლივ არსებული წყვილი, და აგრეთვე უნდა სცოდნოდა, თუ რა არის სინდისის ქენჯნა.

ხოლო ბრბოს მეთაური, ტლანქი და სხარტი კაცი, გემბანზე სწრაფი ნაბიჯით რომ მიდი-მოდიოდა, ამ მოხუცთან ხანგამოშვებით მიიბრუნდა ხოლმე და ყურში რალაცას უჩურჩულებდა. მოხუციც პასუხად თავს უქნევდა, თითქოს ელვა ღამეს ეთათბირებო რალაცაზე.

III

აშორიაჟივული ადამიანები მღელვარე ზღვაზე

ხომალდზე ორი კაცი რალაცას დაეფიქრებინა. ესენი იყვნენ თვით ზემოხსენებული ბერიკაცი და კარჭაპის პატრონი. ეს უკანასკნელი სხვაა და ბრბოს მეთაური კიდევ სხვა, არ უნდა აგვერაოს. ხომალდის პატრონი შეიფიქრიანებინა ზღვის სანახაობას, ხოლო ბერიკაცს ცის სანახაობა აფიქრებდა. პირველი თვალს არ აშორებდა ზღვის ტალღებს, მეორეს მთელი თავისი ყურადღება ღრუბლებზე გადაეტანა. ზღვის მღგომ-

რობამ შეაშფოთა კარქაპის პატრონი, ზოლო მოხუცს სახიფათოდ მიაჩნდა ის, რაც ცაზე ხდებოდა. ის ყურადღებით ათვალეირებდა თვითვე ვარსკვლავს, რომელიც კი გართხმულ ღრუბლებს შორის გამოჩნდებოდა.

სწორედ ის მოჭურუხებული ეამი იდგა, როდესაც სინათლე მიდამოს ჯერ კიდევ მთლად არ განშორებია, მაგრამ აქა-იქ საღამოს სიბნელეში უკვე ოდნავ გამოკრთის შორს მოკიაფე რამდენიმე ვარსკვლავი.

პორიზონტს უცნაური სანახაობა დამჩნეოდა. ნისლ-ბურუსი ერთობ ათასნაირი სახით იცვლიდა მოყვანილობას.

იგი უმთავრესად ზღვის ნაპირზე იყო სქლად ჩამოწოლილი; ზოლო ღრუბლები უმეტეს წილად თვით ზღვაზე შედედებულიყვნენ.

კარქაპის პატრონი ჯერ ისევ პორტლენდის ყურედან გამოსვლამდე შეაფიქრინა ტალღების სიმაღლემ. მან მთელი ტაკელაჟი მაშინვე გულდასმით დაათვალეირა, ყველა აღკაზმულობა იქამდე სინჯა, ვიდრე ხომალდი კონცხს შემოუვლიდა და დარწმუნდა, რომ საიმედოდ გაწყობილი ხომალდი სრულ წესრიგში იყო. ასეთია მეზღვაურის წინასწარი საფრთხილო ზომები, როცა ის აპირებს ხომალდის ყველა აფრა აუშვას.

კარქაპის ნაკლი ის იყო, რომ ცხვირით წყალში უფრო ღრმად იჯდა. ვიდრე კიჩოთი.

ხომალდის პატრონი მალიმალ ხან სამგზავრო კომპასს მიაშურებდა და ხან უმთავრეს კომპასს, ასე ცდილობდა ორივეს დახმარებითა და ნაპირის უმოძრაო საგნების საშუალებით გაერკვია ხომალდის მსვლელობისა და რუმბის სიჩქარე. პირველად თითქოს ყველაფერი რიგზე მიდიოდა და ხომალდის პატრონიც უკმაყოფილო არ იყო; თუმცა გვერდის ქარმა ხომალდი გამიზნული კურსიდან ხუთი პუნქტით განზე ააცილა. თვითონ პატრონი შეძლებისდაგვარად მუდმივად საჭესთან იდგა, თითქოს სხვას არ ენდობოდა და მხოლოდ თავისში ზედავდა საიმისო უნარს, რომ საჭეს მართვით რაც შეიძლება სწრაფი სვლა მიეცა ხომალდისთვის.

რადგან ნამდვილ რუმბ'ა და მოჩვენებით რუმბს შორის განსხვავება იმდენად უფრო მნიშვნელოვანია, რამ-

დენადაც სწრაფად მიდის ხომალდი, ამიტომ ისე ჩანდა, თითქოს კარჭაპი ქარის მიმართულებით დიდის დაცერებით მიდიოდა, მაგრამ სინამდვილეში მთლად ასე არ იყო. კარჭაპი არც ბაგშტაგით მიდიოდა და არც ბეიდენვიდით. ქარის ნამდვილი მიმართულება მხოლოდ მაშინ შეიძლება გაირკვეს, როცა იგი კიჩოდან უბერავს. თუ ღრუბლებს შორის პორიზონტზე გრძელი ზოლები რომელიმე წერტილისკენ მოჩანან დაშვებულნი, მაშინ სწორედ ეს წერტილია ის ადგილი, საიდანაც ქარი უბერავს. მაგრამ იმ საღამოს ქარი რამდენიმე მხრიდან ჰქროდა. ქარის რუმბის გამოკვლევა ძნელდებოდა და ხომალდის პატრონიც კურსის სისწორეში შეეჭვიანებულყო.

იგი საჭეს ფრთხილადაც მართავდა და იმავე დროს გაბედულადაც. სათანადო ხელსაწყოს საშუალებით თვალყურს ადევნებდა ხომალდის ყოველივე გადახრას კურსიდან. ცდილობდა თავიდან აეცილებინა ყოველგვარი გადახრა; თვალს ადევნებდა დრეიფსა და საჭეში სულ უმნიშვნელო ბიძგებსაც კი ამჩნევდა. ამჩნევდა აგრეთვე მცირეოდენ ცვლილებებსაც სვლის სიჩქარეში; ის მუდმივად გარკვეული მანძილით იყო დაშორებული იმ ნაპირიდან, რომლის გეზითაც ჩაივლიდა ხოლმე. განსაკუთრებით იმიტომ, რომ მხედველობაში ჰქონდა გზის კომპასის მცირე მოცულობა. იგი მუდმივად იმას ცდილობდა, რომ ფლიუგერსა და სიგრძივი რყევის შუა შექმნილი კუთხე უფრო დიდი ყოფილიყო აფრების გაშლის კუთხეზე. იგი თვალს არ აშორებდა წყლის ზედაპირს, რათა ყოველი ცვლილება შეემჩნია.

ცას მან მხოლოდ ერთხელ შეავლო თვალი, ცდილობდა დაენახა ის სამი ვარსკვლავი, რომელიც ორიონის სარტყელში იმყოფება. ამ სამ ვარსკვლავს ეწოდება სამი მოგვი. ამათზე ამბობდნენ ძველი ესპანელი ლოცმანები: „ვინც სამ მოგვსა ხედავს, იგი მაცხოვართან ახლოა“.

სწორედ იმ წამში, როდესაც კარჭაპის პატრონმა ცას შეხედა, კარჭაპის მეორე ნაპირიდან ბერიკაცის ბურღლუნი მოისმა:

— არც პოლარული ვარსკვლავები ჩანს და არც ანტარესი, მიუხედავად ამ უკანასკნელის ჩალი მოწითალო ფერისა, ვერც ერთ ვარსკვლავს თვალი ვერ ამჩნევს.

დანარჩენ ლტოლვილებს თითქოს არც არაფერი აწუხებდა.

მაგრამ, როდესაც გაქცევით გამოწვეული სიხარული დაცხრა, ყველა მათგანმა იგრძნო სუსხიანი ქარი. ამან გაახსენათ, რომ ახლა იანვარია და ზღვაზე იმყოფებიან. კაიუტაში მათი მოთავსება შეუძლებელი აღმოჩნდა: იგი მეტად პატარა იყო და ამასთანავე მთლად გავსებული ბარგითა და საქონლის ნაკრაულებით. ბარგი მგზავრებისა იყო, ხოლო ნაკრაულები ეკიპაჟისა. ეს კარკაპი ხომ სასეირნო გემი არ იყო, ის იყო კონტრაბანდისტების ხომალდი. მგზავრები გემბანზე მოთავსდნენ. თუმცა კი ამგვარი დაბინავება არცთუ დიდი ბედენა იყო ამ მოხეტიალეთათვის. ღია ცის ქვეშ ცხოვრებას მიჩვეულ მაწანწალებს ღამის გასათევად ზრუნვა არა სჭირდებოდათ. ვარსკვლავებით მოჭედილი ცა მათ ჭერის მაგივრობას უწევს, სიცივეში ღრმა ძილი ეუფლება მათ, ზოგჯერ სასიკვდილო ძილიც კი.

თუმცა ამ ღამით, როგორც უკვე ვთქვით, ცაზე ვარსკვლავები არ ჩანდა.

ლანგედოკელი და გენუელი ვახშმის მოლოდინში იალქანთან წამოწვნენ, იქვე დედაკაცების გვერდით მოიკრუნჩხნენ და მატროსების მიერ გადმოგდებული ბრეზენტის წაიხურეს.

მელოტი მოხუცი ისევ ხომალდის ქიშთან იდგა, ადგილიდან არ დაძრულა, თითქოს სიცივეს არც კი გრძნობდა.

კარკაპის პატრონი საჭეს არ მოშორებია, ისე ამოიხრიალა რაღაც, რაც იმ ფრინველის ჩხავილს ემსგავსებოდა, რომელსაც ამერიკაში ეძახიან „მიძახილას“. ამ წამოძახილზე ბრბოს მეთაური მასთან მივიდა, ხომალდის უფროსმაც მიმართა:

— Etcheco jaüna!

ეს ორი ბასკური სიტყვა, რომელიც ნიშნავდა „მთიელ მიწათმოქმედს“, ძველ კანტაბრიელთა შთამომავლობისათვის

ჩვეულებრივ იმგვარი საუბრის დასაწყისში იხმარება, რომელიც განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს.

ამასთანავე კარკაპის პატრონმა ბრბოს მეთაურს მოხუცზე მიუთითა და საუბარი ესპანურ ენაზე განაგრძეს, რაც ნაკლებად სწორი იყო, რადგან ორივენი მთიულური კილო-კავით ლაპარაკობდნენ.

- მთიელო მიწათმოქმედო, ის კაცი ვინ არის?
- კაცია!
- რა ენებზე ლაპარაკობს?
- ყველაზე.
- რა იცის?
- ყველაფერი.
- რომელ ქვეყანას სთვლის თავის სამშობლოდ?
- არც ერთსა და ყველას.
- ვინ არის მისი ღმერთი?
- ღმერთი.
- შენ რას ეძახი?
- შეშლილს.
- აბა გაიმეორე, რას ეძახი მას?
- ბრძენს.
- რას წარმოადგენს იგი თქვენს ბრბოში?
- იმას, რაც თვითონ არის.
- მეთაურია?
- არა.
- მაშ ვინ არის იგი?
- სული.

ბრბოს მეთაური და ზომალდის პატრონი ერთმანეთს დაშორდნენ. თვითეული ისევ თავის ფიქრს მიეცა. ცოტა ხნის შემდეგ „მატუტინა“ ყურეს გასცდა.

ზომალდმა ძლიერ დაიწყო რყევა.

იქ, სადაც ზღვის ზედაპირს ტალღების ქაფი არა ჰფარავდა, ზღვა წებოვან შენადედს მოგაგონებდათ. საღამოს ბინდზე ტალღების მკვეთრი მოხაზულობა დაჩრდილულიყო და შხამ-ნალღელის გუბებებს მიმსგავსებოდა. ზოგ ალაგას ტალღები თითქოს სიბრტყეზე იფინებოდა და ზედ სხივების-

ნაირი ბზარები აჩნდებოდა, ისე, როგორც ქვით შემტვრეულ შუშას. ამ განშტოებული სხივების შიგ შუა გულში, მორევივით მოტრიალე წერტილში ფოსფორული სინათლე კიაფობდა, რაც ბუს თვალევივით ანათებდა, კატის თვალთა ციმციმს რომ წააგავს.

„მატუტინა“ ამაყად და გაბედულად გასცდა ჩემბურის მეჩეჩებზე სახიფათო ფრთონის ზოლს. ჩემბურის მეჩეჩი, პორტლენდის რეიდიდან გასასვლელს რომ ეღობება, ამფითეატრს მიაგავს. იგი ქვიშოვანი არენაა წყალქვეშა ცირკისა, სიმეტრიულად განლაგებული საფეხურებით. ეს საფეხურები ტალღების მიქცევა-მოქცევის ძალით გამოთლილან ზღვისაგან ჩანთქმულ მწვერვალზე. ამ მწვერვალის სიმაღლე უდრის იუნჯფრაუს სიმაღლეს. ეს ზღვისქვეშა კოლიზეუმია; წყალში მყვინთავის თვალს იგი ზღვის გამქვირვალე უფსკრულში მოლანდებასავით ეჩვენება. აი როგორი სანახაობისაა ჩემბურის მეჩეჩი. საზარელი არენაა; იქ ერთმანეთს ურჩხულები შეებრძვიან, ლევიათანები ერთმანეთს ეძგერებიან; იქვე, თუ ლეგენდარულ გადმოცემებს დაეუჭერებთ, უზარმაზარი ძაბრისებრი უფსკრულის ძირზე ხომალდების ჩონჩხებია ჩაწოლილი, რომლებიც დაუჭერია და ჩაუძირია თავისი გველურად დაგრეხილი მრავალი ფეხბრქყალით უზარმაზარ ობობას, — კრაკენს, რომელსაც აგრეთვე „მთათევზას“ ეძახიან. ასეთია ზღვის საშინელი საიდუმლოება.

ეს მოჩვენებითი, ადამიანისთვის უცნობი სიცოცხლე ზღვის ზედაპირზე თავს იჩენს ხოლმე მხოლოდ ოდნავი ფრთონით.

მეცხრამეტე საუკუნეში ჩემბურის მეჩეჩი თითქმის სულაც გაქრა. ამ მოკლე ხანში აშენებულმა ტალღათ-საჭრელმა მოქცევის ძალით ააყირავა და დაანგრია ეს მაღალი, წყალქვეშა ნაშენი; ისე, როგორც 1760 წელს კრუაზიკეში აღმართულმა კაშხალმა იმავე ნაპირებთან საათის მეოთხედით გადასწია ზღვის მიქცევა-მოქცევის დრო. მიუხედავად ამისა, ზღვის მიქცევა-მოქცევა მარადიულია; ხოლო მარადისობას ადამიანი გაცილებით უფრო მეტად იმორჩილებს, ვიდრე ჰგონიათ.

სხვა, უჩვეულო ღრუბლის გამოჩენა

ბერიკაცი, რომელსაც ბრბოს მეტაურმა ჯერ შეშლილი უწოდა, მერე ბრძენი, სულ აღარ მოშორებია ზომალდის წინაერდოს. გასცდნენ თუ არა ჩემბურის მეჩეჩს, მისი ყურადღება ცისა და ოკეანის შუა განაწილდა. იგი თვალებს ხან ცისკენ აპყრობდა და ხან ისევ ოკეანეს დახედავდა. განსაკუთრებით ბეჯითად აკვირდებოდა ჩრდილო-აღმოსავლეთს.

ზომალდის პატრონმა საკე ერთ-ერთ მატროსს გადასცა, ბაგირის ყუთს გადააბიჯა და წინაერდოს მიაშურა.

მიუახლოვდა მოხუცს, მის ზურგს უკან რამდენიმე ნაბიჯზე გაჩერდა, იდაყვები გვერდებზე მიიბჯინა, ხელები გაფარჩხა, თავი გვერდზე გადახარა, თვალები გადმოკარკლა, წარბები აჭიმა და მხოლოდ ბაგით გაიღიმა; პირისანზე ცნობის-მოყვარეობა აღბეჭდოდა, რაც ნაწილობრივ ირონიასაც უდრიდა და პატივისცემასაც.

მოხუცმა, იქნებ იმიტომ, რომ ჩვეულებად ჰქონდა ხანდახან თავის თავთან ესაუბრა, ან იქნებ იმიტომ, რომ იგრძნო ზურგს უკან ვიღაცა დგას და სალაპარაკოდ მიწვევსო, — დაიწყო ხმამალლა ლაპარაკი. თან მის წინ გადაშლილ წყლის სივრცეს გადახედა:

— მერიდიანი, რომლიდანაც გამოიანგარიშება სწორი აღმა სვლა, ჩვენს საუკუნეში აღნიშნულია ოთხი ვარსკვლავი: პოლარული ვარსკვლავით, კასიოპეის სავარძლით, ანდრომედას თავით და ალგენიბთა ვარსკვლავით, რომელიც პეგასის თანავარსკვლავედშია. მაგრამ არც ერთი ამათგანი არ მოჩანს...

ეს ოდნავ გასაგონი სიტყვები თითქოს შეუცნობლად იყო წამოცდენილი, და ამ კაცის შეგნება თითქოსდა არავითარ მონაწილეობას არ იღებსო მათ გახმაურებაში. მის ბაგედან მოწყვეტილი სიტყვები ჰაერში იკარგებოდა. მონოლოგი კვალთა იმ სულიერი ცეცხლისა, რომელიც ჩვენს შიგნით აღიგზნება.

კარჭაპის პატრონმა შეაწყვეტინა:

— სენიორ...

ბერიკაცს შეიძლება ცოტა ყურთ აკლდა, ან იქნებ ღრმად ჩაფიქრებულმა ვერ გაიგონა ეს ძახილი. მან ისევ განაგრძო:

— ვარსკვლავები ძალიან მცირედ თუ მოჩანს სადმე; სა-
მაგიეროდ ქარია მოხშირებული. ქარი მაღიმალ იცვლის მი-
მართულებას და ნაპირებისკენ მიჰქრის, ცერად აწყდება ნა-
პირს; ეს იმის გამო ხდება, რომ ხმელეთზე უფრო თბილა.
ვიდრე ზღვაზე. ხმელეთზე ჰაერი უფრო მჩატეა. ზღვის ცივი
და მძიმე ჰაერი მიწისკენ მიილტვის და განდევნის თბილ
ჰაერს. ამიტომ არის, რომ ქარები დიდი სიმაღლით ყოველი
მხრიდან უბერავენ მიწაზე. საჭიროა გრძელი ჰალსების გაკე-
თება თეორიულად გამოთვლილ პარალელსა და ნავარაუდევ
პარალელს შორის. იმ შემთხვევაში, როდესაც ჩვენს მიერ
შემჩნეული განივი დადგენილ განივისაგან ყოველი ათი ლიეს
მანძილზე მხოლოდ სამი წუთითაა აცდენილი, ხოლო ყოვე-
ლი ოცი ლიეს მანძილზე აცდენილია ოთხი წუთით, მაშინ
ექვი არ უნდა ვიქონიოთ, რომ კურსი. სწორედ არის აღე-
ბული.

ხომალდის პატრონმა სალამი მისცა, მაგრამ მოხუცს არც
ახლა შეუნიშნავს იგი. იდგა უძრავად, გახვეული მოსასხამში,
რომელიც ოქსფორდის ან გეტინგენის უნივერსიტეტის დოქ-
ტორის მოსასხამს მოგაგონებდათ. იდგა კუშტად და ზვი-
დად, გასცქეროდა ზღვას იმგვარი დაკვირვებით, რომ გაფიქ-
რებინებდათ ამ კაცს ზღვის სტიქიაცა და ადამიანებიც კარ-
გად შეუსწავლიათ. ტალღებს ისე აკვირდებოდა, თითქოს
მონაწილეობა უნდა მიიღოს მათ ახმაურებულ საუბარში და
თვითონაც უნდა აცნობოს მათ მნიშვნელოვანი ამბავიო. ამ
კაცში იყო ისეთი რამ, რაც საშუალო საუკუნეების ალქიმი-
კოსსაც მოგაგონებდათ და ძველი რომის ავგუსტუსაც. მას სწავ-
ლული კაცის ისეთი გამომეტყველება ჰქონდა, თითქოს ბუ-
ნების უკანასკნელ საიდუმლოებათა ცოდნას იჩემებდნო.

იგი თავის მონოლოგს განაგრძობდა, შესაძლოა იმ მოსაზ-
რებით, რომ მას ვინმე უსმენდა.

— შებრძოლება შეიძლებოდა, ჩვენ რომ რუმპელის მა-
გიერ შტურვალი გვექონდეს. საათში ოთხი ლიეს სიჩქარით
შტურვალზე ოცდაათი გირვანქის დაწოლით მივიღებდით სა-

მასიათას გირვანქიან სასარგებლო მოქმედებას. ამაზე მეტ-საც, რადგან შეიძლება ზოგ შემთხვევაში ზედმეტი ორი მო-ტრიალებაც გამოსძალოს კაცმა.

ხომალდის პატრონმა მეორედაც დაუკრა თავი და წარ-მოთქვა:

— სენიორ!..

ბერიკაცი ყურადღებით დააშტერდა, მან მხოლოდ სახე მიაბრუნა, ისე რომ თვითონ არც კი განძრეულა.

— დოქტორი მიწოდე!

— სენიორ დოქტორ, მე პატრონი ვარ ხომალდისა.

— კარგი, — უპასუხა „დოქტორმა“.

დოქტორი — ამიერიდან ჩვენც ამ კაცს ასევე ვუწო-დოთ — როგორც ჩანდა, დაეთანხმა ხომალდის პატრონს, საუბარი გაება მასთან.

— ხომალდის პატრონო, ინგლისური ოქტანტი თუ გაქვს?

— არა.

— ინგლისური ოქტანტის გარეშე შენ სიმაღლეს ვერ გა-მოარკვევ ვერც ხომალდის წინ და ვერც მის უკან.

— ბასკებმა. — მიუგო ხომალდის პატრონმა — სიმაღლის გამოარკვევა ჯერ კიდევ მაშინ იცოდნენ, როდესაც ქვეყანაზე არავითარი ინგლისელები არ არსებობდნენ.

— გაფრთხილდი, ქარის გეზს არ გაჰყვე.

— იალქნებს დავუშვებ, როცა კი საჭირო იქნება.

— ხომალდის სვლის სიჩქარე გაზომილი გაქვს?

— დიახ.

— როდის გაზომე?

— ახლახან.

— რითი გაზომე?

— წოლით.

— წოლის ხის სექტორი თუ დაათვალიერე?

— დიახ!

— ქვიშის საათი სწორად აჩვენებს თავის ოცდაათ წამს?

— დიახ!

— დარწმუნებული კი ხარ, რომ ქვიშის ხახუნმა არ გაა-ფართოვა შუშის ორ ბუშტს შუა ორი ვიწრო ხვრელი?

— დიახ!

8. ვ. პოუგო

- შეამოწმე ქვიშის საათი მუშაქეტის ტყვიით, რომელიც
 ჰკიდია...
- დანამულ ქერელის სწორ ძაფზე? რა თქმა უნდა.
- კარგად გასანთლე ძაფი, რომ არ გაჭიმულიყო?
- დიახ.
- წოლიც შეამოწმე?
- ქვიშის საათი მუშაქეტის ტყვიით შევამოწმე, წოლი კი
 ზარბაზნის ყუმბარით.
- რა დიამეტრი აქვს შენს ყუმბარას?
- ერთი ფუტი.
- კარგი ზომაა.
- ეს ძველებური ყუმბარაა, ჩვენი ძველი სამხედრო კარ-
 ჰაპიდან — „კასს დე პარგრანიდან“.
- არმადაში რომ შედიოდა?
- დიახ.
- და რომელიც შეიცავდა ექვსას ჯარისკაცს, ორმოცდაათ
 მეზღვაურს და ოცდახუთ ზარბაზანს.
- ამის შესახებ იცის ზღვამ, რომელმაც შთანთქა ისინი.
- როგორ განსაზღვრე ყუმბარაზე წყლის დარტყმის
 ძალა?
- გერმანული ცალსასწორის საშუალებით.
- მიიღე მხედველობაში ტალღის დაწოლა იმ ბაგირზე,
 რომელზედაც მიბმულია ყუმბარა?
- დიახ.
- რა მიიღე ჯამში?
- ას სამოცდაათი გირვანქა.
- სხვანაირად რომ ვთქვათ, კარჰაპი საათში ოთხ ფრან-
 გულ ლიეს გადის.
- ანუ სამ პოლანდიურ ლიეს.
- მაგრამ ეს ხომ მარტო ზღვის დინების სისწრაფეზე
 ზომალდის სვლის სისწრაფის აღმატებაა?
- რა თქმა უნდა.
- საით მიმართე ხომალდის სვლა?
- ჩემთვის ნაცნობ ყურესკენ, ლოიოლასა და სენ-სებას-
 ტიანეს შუა.

— საჩქაროდ გაიყვანე ხომალდი იმ პარალელზე, რომელზედაც ის ყურე მდებარეობს.

— დიახ, რაც კი შეიძლება სწორი გეზი უნდა ავიღო.

— ქარებსა და დინებას მოერიდე, ქარები დინებას აძლიერებენ.

— აჰ, ის მოლაღატენი!

— ნუ იგინები! ზღვას ყველაფერი ესმის; სალანძღავ სიტყვებს ერიდე. თვალყური ადევნე ზღვასა და ამინდს.

— ყოველთვის თვალყურს ვადევნებდი და ახლაც ვადევნებ. ამ წუთში ქარი მომატებული მოქცევის საპირისპიროდ უბერავს. მაგრამ მალე მიქცევის დაწყებისთანავე ქარის ბერვა ისევე მისი მიმართულებით დარჩება და მაშინ ჩვენ ისარივით გაექანდებით.

— რუკა თუ გაქვს?

— არა, ამ ზღვის რუკა მე არა მაქვს.

— მაშ ალაღბედზე მიდიხარ?

— არც მასეა; კომპასი ხომ მაქვს.

— კომპასი ცალი თვალია, ხოლო რუკა — მეორე.

— ცალთვალაც ხომ ხედავს!

— როგორ ზომავე შენ იმ კუთხეს, რომელსაც ხომალდის კურსი და კილი ჰქმნის?

— კომპასი ხომ მაქვს და დანარჩენს ისეც მივხედები.

— მიხვედრა კარგია, მაგრამ ცოდნა უფრო უმჯობესია.

— ქრისტეფორე კოლუმბი მიხვედრით იკვლევდა გზას.

— როდესაც კომპასის ისარი, ქარიშხლის დროს გაქანებული, აწყდება აქეთ-იქით, მაშინ უკვე აღარავინ იცის, რომელ ქარს მიენდოს; საქმე იმით თავდება, რომ ყოველგვარ მიმართულებას კარგავ. ვირი სამგზავრო რუკით უფრო ჰქვიანია, ვიდრე მისანი თავისი რამლით.

— მაგრამ ქარი ჭერ გრიგალის ნიშნებს არ მოასწავებს და აფორიაქება მგონი ზედმეტია.

— ხომალდები ბუზებია ზღვის აბლაბუდაში.

— ამ წუთში არც ტალღები და არც ქარი საშიშროების მიზეზს არ იძლევიან.

— ადამიანები ოკეანეში იგივეა, რაც შავი წერტილები მოქანავე ტალღაზე.

— მე ამ ღამით ცუდს ვერაფერს ვამჩნევ.

— ფრთხილად იყავი, შეიძლება ისეთი ორომტრიალი მოხდეს, რომ თავი ველარ იხსნა.

— ჭერჯერობით ყველაფერი მშვიდობიანადაა.

დოქტორმა თვალი ჩრდილო-აღმოსავლეთს მიაპყრო.

კარტაპის პატრონი განაგრძობდა:

— ოღონდ გასკონის ყურემდე მივალწიოთ და იქ უკვე მე ვიცი! მაშ, ვითომც ჩემს სახლში მივსულვარ. გასკონის ყურეს ისე ვიცნობ, როგორც ჩემს ჭიბეს. თუმცა ის გობი ძალიან ხშირად ბობოქრობს, მაგრამ მე ვიცნობ მის ღრმა ადგილებსაც და თავთხელსაც. ვიცნობ ფარვატერის ყველა თვისებას: სან-კიპრიანოს მახლობლად — წებოვანი ფლატეა, სისარკის მახლობლად — ნიჟარებია, პენიასის კონცხთან — ქვიშნარია, ბუკო-დე-მიმისანთან — წვრილი ქვა-კენჭია. მე ისიც ვიცი, იქ რომელი კენჭი რა ფერისაა.

ხომალდის პატრონი დადუმდა: დოქტორი მას აღარ უსმენდა.

დოქტორი ისევ ჩრდილო-აღმოსავლეთს გასცქეროდა. მის გულგრილ სახეს რაღაც არაჩვეულებრივი იერი ჰქონდა.

სახეზე შიში გამოეხატა, რამდენადაც კი შეიძლებოდა ამ გაქვავებულ ნილაბზე გამოხატულიყო რამე. მან უცბად წამოიძახა:

— მშვიდობით!

პორიზონტზე გამოჩენილი ოღნავ შესამჩნევი წერტილის დანახვაზე თვალები ბუსავით მთლად დაუმრგვალდა და ელდისაგან გაუფართოვდა.

ისევ დასძინა:

— ეს სამართლიანიც იქნება. რაც შემეხება მე, თანახმა ვარ!

ხომალდის პატრონი შესცქეროდა მას.

დოქტორი თითქოს თავის თავს მიმართავდა, ან ვილაცას, ზღვის უფსკრულში მიმალულს. მან გაიმეორა:

— მე ვამბობ: დიახ!

გაჩუმდა, თვალები უფრო გაუფართოვდა, გაორკეცებული ყურადღებით მიაჩერდა იმას, რაც ეჩვენებოდა და წარმოთქვა:

— შორიდან მოიზღაზნება, მაგრამ კარგად იცის, სად რა უნდა ჩაიდინოს.

ცის ტატნობზე, მზის დასალიერის მოპირდაპირე ნაწილი, საითაც თვალმოუწყვეტლივ მიმართულიყო დოქტორის ყურადღება, დღესავით იყო განათებული ჩამავალი მზის ანარეკლის გამო. ეს ცის პატარა ნაგლეჯი, მის ირგვლივ რუხი ღრუბლების ფანტელების ფონზე მკაფიოდ მოხაზულიყო მუქ ლურჯად, ანუ უფრო ტყვიისფრად:

დოქტორი მთლად ზღვისკენ მიტრიალდა, ხომალდის პატრონს ზურგი შეაქცია და ცის იმ ნაწილზე მიუთითა:

— ხომალდის პატრონო, ხედავ იმას?

— რას?

— აგერ იმას.

— აბა რას?

— აგერ იქ.

— სილურჯესა ვხედავ.

— რა არის, თუ იცი?

— ცის პატარა ნაგლეჯი.

— ცის ნაგლეჯი იმათვისაა, ვისაც ჰგონია, რომ ცაზე დაიმკვიდრებს სასუფეველს. მაგრამ იმათვის, ვინც ცაზე სასუფეველს ვერ დაიმკვიდრებს, ის, რაც იქა ჩანს, სულ სხვა რამეა, — უპასუხა დოქტორმა.

და ეს თავისი სიტყვები, იღუმალეებით სავსენი, მან უცნაური გამოხედვით დაადასტურა, ეს მისი გამოხედვა სადამოს ბინდში ჩაინთქა.

ღუმელი ჩამოვარდა.

ხომალდის პატრონს გაახსენდა ბრბოს მეთაურისაგან ამ კაცის ორნაირი დახასიათება და გუნებაში გაიფიქრა: „ვინაა ნეტავ ეს კაცი? შეშლილია თუ ბრძენიო“.

დოქტორს გაძვალტყავებული თითი მაინც ისევ ჰორიზონტის ყომრალისფერ ნაწილისკენ ჰქონდა გაშვერილი.

ხომალდის პატრონი ლურჯ ცას შეჰყურებდა.

— მართალია, — წაიბურტყუნა მან, — ეს ცა არ არის, ეს ღრუბელია.

— ლურჯი ღრუბელი შავ ღრუბელზე უარესია... — წარმოთქვა დოქტორმა, და დაუმატა:

— ის სათოვარი ღრუბელია.

— La nube de la nieve, — ჩაილაპარაკა ხომალდის პატრონმა, ეს სიტყვები მშობლიურ ენაზე თარგმნა, რომ უკეთესად შეეგნო მათი მნიშვნელობა.

— იცი, რა არის სათოვარი ღრუბელი? — შეეკითხა დოქტორი.

— არა.

— ჰოდა, მალე გაიგებ.

ხომალდის პატრონმა ჰორიზონტს მიაშტერა თვალი. ღრუბლებს აკვირდებოდა და თავისთვის ბურღუნებდა.

— თვე გრივალ-ქარებისა, თვე წვიმებისა, ხველებიანი იანვარი და ცრემლიანი თებერვალი — აი ასეთია ჩვენი ასტურიის ზამთარი. ჩვენი წვიმა თბილია. თოვლი ჩვენთან მხოლოდ მთებში მოდის. სამაგიეროდ იქ ზვავებისა გვეშინოდეს! ზვავმა გარჩევა არ იცის, ზვავი მხეცია.

— გრივალი კი ურჩხულია, — შეესიტყვა დოქტორი.

მცირე ხნის დუმილის შემდეგ დაუმატა:

— აგერ ის გვიახლოვდება.

შემდეგ განაგრძო:

— ქარი ერთბაშად რამდენიმე მხრიდან მოჰქრის: გახელებული — დასავლეთიდან, ხოლო შეორე, ძალიან ნელი — აღმოსავლეთიდან.

— აღმოსავლეთის ქარი ცბიერია, — შენიშნა ხომალდის პატრონმა.

ყომრალი ღრუბელი სულ იზრდებოდა.

დოქტორი განაგრძობდა:

— თუკი მთიდან ჩამოზვავებული თოვლი საშინელია, აბა იფიქრე, რაღა იქნება მაშინ, როდესაც პოლუსიდან დაგვატყდება.

ამ კაცის თვალები მთლად მინას დაემსგავსა და მის სახეზეც, ისე, როგორც ჰორიზონტზე, თითქოს ღრუბელი ჩამოწვა.

იგი დაფიქრებული განაგრძობდა:

— ყოველ წუთს საზარელი ეამი გვიახლოვდება. ფარდა ეხდება იმას, რაც ზეციერმა ძალამ ბედისწერად გვარგუნა.

კარქაპის პატრონმა ისევ გაიფიქრა: „შეშლილი ხომ არ არის ეს კაციო“?

— ხომალდის პატრონო, ლამანშის სრუტეში ხშირად გიმგზავრია? — ისევ შეეკითხა დოქტორი, თან ღრუბლებს თვალს არ აშორებდა.

— დღეს პირველად, — იყო პასუხი.

დოქტორი მთლად ყომრალი ღრუბლის ცქერას გაეტაცნა, მხოლოდ ამ ღრუბლის გამო იყო შეშფოთებული; ხომალდის პატრონის პასუხს იგი ისევე არ აუღელვებია, როგორც ნამით გაუღენთილი ზღვის ღრუბელი ვერ შეისრუტავს ვერც ერთ ზედმეტ წვეთს. ხომალდის პატრონის საპასუხოდ მხოლოდ ოდნავ მხრები აიჩეჩა.

— ეგ როგორ? — მაინც შეეკითხა.

— მე, სენიორ დოქტორ, ჩვეულებრივ მხოლოდ ირლანდიაში ვმოგზაურობ ხოლმე. ჩემი რეისი ფონტარაბიიდან ბლეკ-პარბორამდეა, ან კიდევ კუნძულ აკილამდე. ამას თუმცა „კუნძულს“ ეძახიან, მაგრამ სინამდვილეში იგი ორი კუნძულისაგან შედგება. ხან უელსის სანაპიროზე ბრაჩიპულტშიც შევსულვარ, მაგრამ სილიის კუნძულებამდე არასოდეს. არ მომიღწევია და ამ ზღვას ვერ ვიცი.

— ცუდადაა საქმე. ვაი იმას, ვინც ოკეანის ამბავი კარგად არ იცის. ლამანში ისეთი წიგნია, რომელიც სწრაფად უნდა იკითხებოდეს. ლამანში სფინქსია, მისი ფსკერი მზაკვარია.

— ჩვენ აქ ოცდახუთი ბრასის სიღრმეზე ვართ.

— დასავლეთისაკენ უნდა ავიღოთ კურსი, სადაც სიღრმე ორმოცდათხუთმეტ ბრასს აღწევს და არა აღმოსავლეთისაკენ, სადაც სიღრმე მხოლოდ ოცი ბრასია.

— კარგი, ჩვენ გავზომავთ სიღრმეს. — ჩვენ ლოტს ჩავეშვებთ ზღვაში.

— გახსოვდეს, ლამანში განსაკუთრებული ზღვაა. წყალი აქ აიწვეს ორმოცდაათ ფუტამდე მაღალი წყლის დროს და ოცდახუთამდე — დაბალი წყლის დროს. აქ წყლის დავარ-

დნა ჯერ კიდევ მოქცევა არ არის, მოქცევა კი — ჯერ წყლის დავარდნა არ არის... აჰა! შენ მგონი შეგეშინდა!

— ამაღამ ჩვენ ლოტს ჩავეუშვებთ.

— ლოტის ჩასაშვებად ზომალდი უნდა გააჩერო, ამას კი ვერ მოახერხებ.

— რატომ?

— ქარია, ნებას არ მოგცემს.

— აბა ვნახოთ.

— გრიგალი ნეენებში ჩარჭობილი მახვილივით ყოველგვარ თავისუფალ მოძრაობას ბორკავს.

— სულ ერთია, ლოტს მაინც ჩავეუშვებთ, სენიორ დოქტორ.

— იმასაც ვერ შესძლებ, რომ ზომალდი წოლით ქარისა-კენ დააყენო.

— ღმერთი მიშველის.

— ფრთხილად იყავი, ღვთის სახელს ამაოდ ახსენებ.

— მე მაინც ლოტს ჩავეუშვებ ზღვაში.

— თავმდაბლობა გირჩევნია. ქარი ახლავე ლოყებზე გიტკაცუნებს სილაქებივით.

— მე იმისი თქმა მინდოდა, რომ ვეცდები ლოტი ჩავეუშვა-მეთქი.

— ფსკერამდე ტყვიის დაშვებას ტალღები დაუშლიან და ზოკიც გაწყდება, გეტყობა, რომ პირველად ხარ ამ ადგილებში.

— პირველად ვარ-მეთქი, აკი ვთქვი.

— მაშ მომისმინე, ზომალდის პატრონო.

ეს „მომისმინე“ ისეთი მბრძანებლური კილოთი ითქვა, რომ ზომალდის პატრონმა მორჩილებით თავი დახარა.

— გისმენთ, სენიორ დოქტორ.

— ზომალდის მარცხენა გვერდით აფრები ჩამოკეცე, მარჯვენა გვერდით დაჭიმე.

— მაგით რისი თქმა გინდათ?

— დასავლეთისკენ მიტრიალდი. —

— კარამბა!

— დასავლეთისკენ მიტრიალდი.

— შეუძლებელია.

— როგორც გინდა, ამას სხვათა გადასარჩენად ვამბობ, რაც მე შემეხება, მზადა ვარ ბედს დავემორჩილო.

— მაგრამ, სენიორ დოქტორ, დასავლეთის მხრივ რომ მოვაბრუნო, ხომ...

— დიახ, პატრონო.

— ეგ ხომ ქარის პირქართ წაყვანაა.

— დიახ, პატრონო.

— სატანისებურ რყევას გამოიწვევს.

— აირჩიე სხვა გამოთქმა. რყევა დიახაც იქნება.

— ხომალდს ააყირავენ.

— დიახ, პატრონო.

— შესაძლოა ანძაც გადაიმტვრეს.

— შესაძლოა.

— მაშ თქვენ გინდათ, რომ კურსი დასავლეთისკენ ავილო?

— დიახ.

— არ შემიძლია.

— მაშ, ისე შეებრძოლე ზღვას, როგორც შეგიძლია.

— ოღონდ კი ქარმა გეზი იცვალოს და.

— გეზს მთელი ღამის განმავლობაში არ შეიცვლის.

— რატომ?

— იმიტომ, რომ ათასორასი ლიეს სივრცეზე ჰქრის...

— აბა ასეთი ქარის პირისპირ როგორ წავმართო ხომალდი, შეუძლებელია.

— გეუბნები კურსი დასავლეთისკენ აიღე-მეთქი.

— ვცდი, მაგრამ სულერთია, ქარი მაინც აცდენით, გეზად წაგვიყვანს.

— ეგაა საზიფათო და...

— ქარი აღმოსავლეთისკენ გვეწევა.

— აღმოსავლეთისკენ არ მიმართო საჭე!

— რატომ?

— იცი, ხომალდის პატრონო, დღეს რა ჰქვია ჩვენს სიკვდილს?

— არ ვიცი.

— მას აღმოსავლეთი ჰქვია.

— მაშ დასავლეთისკენ მივმართავ.

ლოქტორმა ისე შეხედა ხომალდის პატრონს, თითქოს უნდოდა მის გონებაში რომელიღაც აზრი ღრმად ჩაეხეჭკდა, პირისპირ გაუსწორდა და ნელა, დამარცვლით ასე უთხრა:

— თუ ამაღამ, როცა შუა ზღვაში გავალთ, ჩვენს ყურამდე ზარის რეკა მოაღწევს, ხომალდი დაიღუპება.

კარჭაპის პატრონი თავზარდაცემული მიაშტერდა.

— მაგითი რის თქმა გინდათ?

ლოქტორმა არა უპასუხა რა, მისი წამიერად აღგზნებული თვალები ისევ ჩაქრნენ. ის ისევ შინაგან განცდებში ჩანთქმულიყო. თითქოს ვერც გაიგონა განცვიფრებული ხომალდის პატრონის შეკითხვა. მისი ყურადღება მთლად შინაგან სულიერ მოძრაობას მოეცვა. ახლა ბაგეთგან უნებურად მოსწყდა ჩურჩულით წარმოთქმული ფრაზა:

— დადგა უბი, რათა განიბანნენ ბნელი სულები.

ხომალდის პატრონმა ისე დამანჭა ბაგე, რომ კინაღამ ნიკაპით ცხვირს მიებჯინა.

— არა, ეს კაცი უფრო შეშლილი უნდა იყოს, ვიდრე ბრძენი, — ჩაიბურღლუნა და ცოტათი განზე გადაგა.

მაინც ხომალდი დასავლეთისაკენ მიმართა.

ხოლო ქარი ძლიერდებოდა და ზღვაც ტალღებს სულ უფრო მაღლა სტყორცნიდა.

V

ჰ ა რ დ კ ვ ა ნ ო ნ ე

ნისლი მეტად სქლად ჩამოწვა, იგი ჯგუფ-ჯგუფად ზე იწევდა და ჰორიზონტის მთელ სივრცეს სწვდებოდა. თითქოს ქარიშხლის საბერველი რაღაც უჩინარი ხორხებიდან ამონასუნთქ ძალას გაუბერიაო. ღრუბლებიც თანდათან რაღაც აგის მომასწავებელი სახეების მოხაზულობას ღებულობდნენ.

ცის ტატნობის დიდი ნაწილი ყომრალმა ღრუბელმა დაფარა. მან უკვე დასავლეთის მხარეც მოიცვა და აღმოსავლეთ-

თიკ. იგი ქარის მოპირდაპირე მხრიდან წამოიშობა. ამგვარი წინააღმდეგობანი ქარიშხლების ბუნებრივი თვისებაა.

წუთის წინ ზღვას, დიდრონ ჭედულ ქაცვებსავით ახვირ-თებულს, ახლა თითქოს ტყავი გადაეკრაო, ისე გადაილიბა. ასეთი თვისებისაა ეს გველეშაპი. ახლა ის მხოლოდ ნიანგი როდი იყო, თვით მახრჩობელა ურჩხულს წააგავდა. ზღვის სქლად მომჩინარე მუქი ტყვიისფერი ზედაკანი მძიმე ნაო-ქებად შეეკეცილიყო, ზედ მრგვალი ბუშტები ქაფდებოდნენ ჩირქოვან მუწუკებსავით და იმავე წუთში სკდებოდნენ. მისი ქაფი კეთრის თუფს მოგაგონებდათ.

ქარქაპზე, რომელსაც მარტოდმარტო მიტოვებულმა ბავ-შემა ჰორიზონტზე მოჰკრა თვალი, სწორედ ამ წუთში აინთო ფარანი.

საათის მეოთხედი გავიდა.

ქარქაპის პატრონმა გემბანზე მიიხედ-მოიხედა, მაგრამ იქ დოქტორი ვეღარ დაინახა.

როგორც კი ქარქაპის პატრონი ჩამოშორდა დოქტორს, ეს უკანასკნელი იმავე წუთს დაიხარა თავისი : ახმახი ტანით და კაიუტაში ჩავიდა. იქ, სამზარეულოს ღუმელთან, ეზელგოფ-ზე ჩამოჯდა, ჯიბიდან შაგრენის ტყავშემოკრული სამეღნე ამოიღო, კორდუანის ტყავის დიდი საქაღალდე და შიგ ჩადე-ბული, ოთხად მოკეცილი, გაყვითლებული, დაწინწკლული, დაწერილი პერგამენტი გაშალა. ბუდიდან კალამი გამოიღო, საქაღალდე მუხლებზე დაიდო, ზედ უკულმა გადმობრუნებუ-ლი პერგამენტი გაშალა და ფარნის სინათლეზე, რომლის შუქსაც სიბნელეში მდგომი მზარეულის ფიგურა გამოეკვე-თა, შეუდგა წერას. თუმცა მას გემის ნაპირზე ტალღების მი-ხეტქება ხელს უშლიდა, მაინც ნელ-ნელა ასო-ასოზე გამო-ჰყავდა.

ამ საქმეში გართულმა დოქტორმა შემთხვევით თვალი მოჰკრა არყით სავსე მათარას. პროვანსალელი მზარეული ამ მათარას იმდენჯერ მიიყუდებდა ზოლმე, რამდენჯერაც იგი შეჭამად-პუჩეროში პილპილს უმარჯვებდა, თითქოს შეჭამა-დის შეკაზმვა-შენელებამი ამ მათარასაც იშველიებსო.

დოქტორმა მათარას იმიტომ კი არ მიაქცია ყურადღება, რომ ის არყის ბოთლი იყო, არამედ იმიტომ, რომ მისი თეთრი წკნელებით მოწნულ გარსზე წითელი წკნელებით ჩაწნული სახელი შენიშნა. კაიუტაში საკმაო სინათლე იდგა და დოქტორმა ეს სახელი თავისუფლად ამოიკითხა.

მან თავისი საქმე მიატოვა და ნელა, დაბალი ხმით წარმოთქვა:

— პარდკვანონე.

შემდეგ მზარეულს მიმართა:

— მე აქამდე არც კი შემიმჩნევია ეგ მათარა; განა ეს პარდკვანონეს ეკუთვნოდა?

— ჩვენ საბრალო ამხანაგ პარდკვანონეს? — შეეკითხა თავის მხრივ მზარეული.

— დიახ, — უპასუხა.

დოქტორმა გამოკითხვა განაგრძო.

— ფლამანდიელი პარდკვანონე?

— დიახ.

— ის, ციხეში რომ ზის?

— დიახ.

— ჩეთემის ციხე-გოდოლში?

— დიახ, ეს მისი მათარაა, — წარმოთქვა მზარეულმა, და განაგრძო: — ის ხომ ჩემი მეგობარი იყო. მე ამ მათარას მის სახსოვრად ვინახავ. ნეტავ თუ კიდეც შევხვდებით ერთმანეთს? დიახ, ეს მათარა მას ქამარზე ეკიდა ხოლმე.

დოქტორმა ისევ კალამი აიღო და ხელახლა ძლივსძლიობით ისევ ასო-ასოს გამოყვანას შეუდგა: სტრიქონები ირიბად იწერებოდა, მაგრამ ის, რაც შეეძლო, ცდილობდა გარკვევით ეწერა. ხელი სიბერისგან უთრთოდა და ხომალდსაც ზღვის ფრთველა არყევდა; მაგრამ ამ კაცმა თავისი ჩანაწერი შაინც დაასრულა.

დოქტორმა სწორედ დროზე დაამთავრა, რადგან ამ წუთში ზღვას გრიგალი დააცხრა.

ტალღებმა იერიში მიიტანეს კარჭაპზე. ყველამ, ვინც კი გემზე იმყოფებოდა, იგრძნო, რომ დაიწყო ის თავზარდამცემი როკვა, რასაც ქარიშხალი მუდამ იწვევს ხომალდზე.

დოქტორი ადგა, და მიუხედავად ხომალდის ძლიერი რყევისა, ცდილობდა წონასწორობა შეენარჩუნებინა; ღუმელთან მივიდა, ახლად დაწერილი სტრიქონები რამდენადაც კი შეიძლებოდა გააშრო, პერგამენტი ისევ დაკეცა, საქალაქდღეში ჩადო, თვით საქალაქდღე და სამელნე ისევ ჯიბეში ჩაიღო.

ღუმელი საკმაოდ მოხერხებულად იყო ნაგები და კარკაპის მოწყობილობათა შორის თვალსაჩინო ადგილიც ეჭირა. იგი იმ ადგილას მიესართებინათ, სადაც ხომალდი ნაკლებად ირყეოდა, მაგრამ ამ წუთში ღუმელზე ქვაბი ძალიან ირყეოდა. პროვანსალელი ამ ქვაბს თვალს არ აშორებდა.

— ეს შეჭამადი თევზისაა, — წარმოთქვა მზარეულმა.

— ეგ შეჭამადი თევზებისთვისაა, — შეუსწორა დოქტორმა.

და ისევ ბაქანზე დაბრუნდა.

VI

იხინი იმედოვნებენ, რომ ჰარი დაეხმარებათ

დოქტორის შიში სულ უფრო მატულობდა; ის ცდილობდა მდგომარეობა გამოერკვია. ამ წუთში მის გვერდით მდგომი, მისგან უნებლიეთ ხმამალა წარმოთქმულ ამგვარ რასმე გაიგონებდა:

— გვერდითი რყევა ძალიან ძლიერია, ხოლო სივრცითი რყევა ძალიან სუსტი.

და იგი შავბნელი ფიქრებით მოცული თავის მოსაზრებებში ისევე ჩაინთქა, როგორც მადნის მთხრელი მალაროში ჩაეშვება.

ფიქრები და მოსაზრებები სრულებითაც ხელს არ უშლიდნენ მას თვალყური ედევნებინა ზღვისათვის. ზღვის მდგომარეობაზე დაკვირვება ფიქრების გამომწვევია.

იწყებოდა სასტიკი მიძალება წყლის სტიქიაზე, რომელსაც ოდითგანვე, საუკუნოობით გლეჯდნენ და ფათრავდნენ ქარიშხლები. ზღვის უფსკრულიდან გულის შემზარავი გმინვა მოისმოდა. მთელ მის უსაზღვრო სივრცეზე ავბედითი რამ-

სამზადისი შეიმჩნეოდა. დოქტორი უცქერდა ყოველივეს, რაც კი მის თვალწინ ხდებოდა; არც ერთი წვრილმანი მოვლენა მის ყურადღებას არ გამოარჩენია. მაგრამ მისი ცქერა უბრალო ჰერეტი არ იყო. ჯოჯოხეთი მშვიდი ჰერეტის შემგუებელი არ არის.

ჰაერის ფენების ჯერ მხოლოდ ოდნავი გადაადგილება იწყებოდა, მაგრამ ამან უკვე ოკეანე აფორიაქა, ქარი და ტალღათა ტყორცნა გააძლიერა, ღრუბლებიც ჩამოაბნელა, არ არსებობს რამ უფრო თანმიმდევრობითი და, იმავე დროს უფრო უთავბოლო, როგორც ოკეანეა. მის ძლევამოსილებას თანვე სდევს მისივე ბუნებრივი, მოულოდნელი ჟინიანობა, და ეს თვისება მისი სიდიადის ერთ-ერთი ელემენტია. ოკეანის ტალღა მოუსვენარია და ვნებიანი. მისი ერთი ტალღა მეორე ტალღას ეხლება, რათა იმავე წუთში უკუიქცეს. ტალღებს ხან იერიში მიაქვს და ხან უკანვე იხევს. არაფერი არ შეედრება აღმშფოთებული ზღვის სანახაობას. რა ფერადსიტყვაობით უნდა დაიხატოს თითქმის წარმოუდგენელი ცვლა ზვირთების ხან აღმა ასრიალებისა და ხან ქვედახლისა? მათი გოლიათური; მაგრამ მსწრაფლვე სახეცვლილი მთაბორცვნი თუ გვირაბები? ეს ახლად აღნავი და თანვე უცბად ნგრეული ბოძალები? როგორ უნდა დაიხატოს ეს ქაფის კარვები ზღაპრულ მთათა მწვერვალებზე თეთრად მოქათქათე? აქ ყოველივე ერთ გამოუთქმელია; გულგაპობილი უფსკრულიც, მისი ჩაწყვდიადებულ-აფორიაქებული სანახაობაც, მისი სრული უსახობა, მისი ნათელჩრდილი, და ძირს ჩამოწოლილი ღრუბლები, ღრუბლების უცაბედად დაშლა, მათი თვალით შეუმჩნეველი გაფანტვა-გაქრობა, და ეს ავბედითი ქექაქუხილი, ამ ველურ ქაოსს რომ თან სდევს.

ქარი პირდაპირ ჩრდილოეთიდან უბერავდა. ის გააფთრებული დაეძგვრა ხომალდს და სწორედ დროზეც მოუსწრო, რადგან ქარის შეტევამ კარჭაპი ინგლისის სანაპიროებს სწრაფად გააცილა. „მატუტინას“ პატრონმა ყველა იალქანი ამართა. აქაფებული ტალღებით გარემოცულ კარჭაპს ქარი პირდაპირ კიჩოზე აწყდებოდა, რის ძალით იგი სწრაფად მისრიალებდა და გახელებული ხტოდა ტალღიდან ტალღაზე. გაქ-

ცეულებმა სიცილ-ხარხარი ასტეხეს. ტაშა სცემდნენ, რითაც ქარის, იალქნებისა და ტალღებისადმი აღტაცება-სიხარულს გამოხატავდნენ. უხაროდათ ხომალდის სწრაფი გაქანება, თავიანთი გაქცევა და ჯერ გამოუცნობი მომავალი. დოქტორი თავის ფიქრში ჩანთქმულიყო და თითქოს ვერც ამჩნევდა თანამგზავრებს.

დაისის უკანასკნელი შუქიც ჩაქრა.

ჩამავალი მზის სხივი სწორედ იმ წუთში ჩაეშვა, როდესაც შორეულ კლდის პირას მდგომმა ბავშვმა კარჭაპს უკვე თვალი ვეღარ მოჰკრა, რადგან კარჭაპიც ჰორიზონტს მიეფარა. ამ წუთამდე ბავშვი ხომალდს თვალმოუშორებლივ მისჩერებოდა. რა როლი ჰქონდა ბავშვის თვალმიშტერებას იმ გაქცეულების ბედ-იღბალთან? როდესაც ამ ბავშვმა ჰორიზონტამდე თვალმიწვდენით უკვე ვეღარა გააჩრია-რა, მაშინ მოტრიალდა და ჩრდილოეთისკენ გაუდგა გზას; ხოლო ხომალდი სამხრეთისკენ მიექანებოდა.

ყოველივე ღამის წყვილადში ჩაინთქა.

VII

ღვთაებრივი საშინელება

ხოლო ისინი კი, ვისაც კარჭაპი თავის გემბანზე მიაქროლებდა, გახარებული და გალაღებულნი უტკერდნენ, თუ როგორ შორს რჩებოდა და თითქოს პატარავდებოდა კიდევაც მათდამი მტრულად განწყობილი დედამიწა. ოკეანის ჩაშავებული ზედაპირი მათ თვალწინ თანდათანობით იბერებოდა: იბურთებოდა და ამასთანავე, ერთიმეორის მიყოლებით, საღამოს ბინდში უჩინარდებოდა პორტლენდი, პერბეკი. ტაინჰემი, კიმრიჯი და ორივე მეტრავერსი, აგრეთვე ჩამობნელებული კლდეების გრძელი ზოლი და შუქურებჩამწყრივებული ზღვის ნაპირი.

ინგლისი თვალს მიეფარა. გაქცეულების ირგვლივ მხოლოდ ზღვა იყო გადაშლილი.

უცბად საშინელი სიბნელე ჩამოწვა.

არც მანძილი და არც სივრცე უკვე აღარ არსებობდა. ცა სრულიად ჩამოშავებულა და განუჭკერტელ ფარდასავით ჩამოებურა ხომალდზე. ნელ-ნელა თოვდა. პირველი ფიფქები ცოცხალ არსებათა მსგავსად დატრიალდნენ. უკუხეთ სიბნელეში ქარი თავისუფლად დათარეშობდა. ადამიანებმა უკვე იგრძნეს, რომ სტიქიონის ბრჭყალებში მოემწყვდნენ. მათთვის ხაფანგი ყოველ ნაბიჯზე იყო დაგებული.

სწორედ ასეთი ღრმა და მძიმე წყვდიადის ჩამოწოლისთანავე ჩვენს განივებში ჩვეულებრივად პოლარული გრიგალი იწყება ხოლმე.

გველშაპის ღიბივით უფორმო, უზარმაზარი ღრუბელი მძიმედ ჩამოწვა ოკეანეზე. ზოგიერთ ადგილას თავისი რუხი-ტყვიისფერი სტომაქით ზედ ტალღებს ეხებოდა. ხან მიეკვრებოდა მას დახეთქილი ტომრის მსგავს საწოვრებით, რომლებიც თავისშივე იზიდავდა წყალს და ორთქლის ბუშტებად უშვებდა; ხან კიდევ აქა-იქ, წყლის ზედაპირზე ქაფის კონუსისებურ ბორცვებს აყენებდა.

კარჭაპს პოლარული ქარიშხალი დაატყდა და კარჭაპიც ამ ქარიშხლის შუა საშინელებაში შესრიალდა. გრიგალი და ხომალდი ურთიერთს შეაწყდნენ, თითქოს პირისპირ ჭიდილში შეიბნენო.

ამ პირველი გაშმაგებული შებმის დროს გაქცევა იმდენად თავბრუდამხვევი იყო, რომ არც ერთი იალქანი, არც კლივერი არ ჩამოუშვიათ, არც ერთი აფრა არ ჩამოუწვევიათ. ანძა ჭრი-ალეზდა და უკან ილუნებოდა, თითქოს შიშისაგან უკუ იქცევაო.

ჩვენთან, ჩრდილოეთის ნახევარსფეროში, ციკლონები საათის ისრის მიმართულებით, მარცხნიდან მარჯვნივ ტრიალებენ და თავისი შეტევითი მოძრაობით ხან საათში სამოცამდე მილს გადაიქროლებენ. თუმცა კარჭაპი მთლად გააფთვრებული ქარტეხილის ფარგლებში მოემწყვდა, მაგრამ მაინც ისეთი სვლა ჰქონდა, როგორც ხომალდს საერთოდ ზომიერი ქარის დროს აქვს ხოლმე. ცდილობდა ტალღების პირისპირ სვლას და ქარის პირველსავე შემოტევაზე ცხვირს მიუშვერდა ხოლმე, შემდეგ შემოტევებზე კი მარჯვენა გვერდს შეუწაცვლებდა, რის წყალობითაც კიჩოდან და ქიმიდან ქარის შეხლას

თავიდან იცილებდა. ხოლო ამგვარ ხერხს და საშუალებას არავითარი სარგებლობა არ ექნებოდა, თუკი ქარი მიმართულებას შეიცვლიდა.

ზემოდან, თვალმიუწვდენელი სიმაღლიდან უწყვეტი, ძალუმი გუგუნნი მოისმოდა.

რა შეიძლება შევადაროთ მგრგვინავ უფსკრულს? ეს მთელი სამყაროს გამაყრუებელი, მხეცური ღმუილია. რასაც ჩვენ, მატერიას ვუწოდებთ, ეს შეუცნობელი ნივთიერება, ეს განუზომელი ძალების დუღაბი, რომელთა მოქმედებაში ოდნავ საგრძნობი ნებისყოფა ჩანს, რის გამოც ჩვენ ძრწოლა აგვიტანს ხოლმე, ეს ღამის განუქვრეტელი ქაოსია, შეუცნობელი პანი ხან უცნაური, განუწყვეტელი, შეუღრეკელი კივილით გვევლინება, კივილით, რომელიც სიტყვად ჯერ არ ქცეულა, მაგრამ თავისი სიძლიერით ქუხილსა და მეხს აღემატება. სწორედ ეს კივილია გრიგალის ხმა. სხვა ხმები: სიმღერები, მელოდები, ამოძახილები, სიტყვები — მოისმიან ბუდეებიდან, ბუნაგებიდან, საცხოვრებლებიდან; ეს ხმები ეკუთვნიან კრუხებს, მოღუღუნე შეყვარებულებს, ნაქორწილევ წყვილთ, ხოლო გრიგალის ხმა — ეს არის ხმა იმ უდიდესი არარისა, რომელიც არის ყოველივე. ცოცხალი ხმები მსოფლიოს სულს გამოხატავენ. მაშინ, როდესაც გრიგალის ხმით ურჩხული გრგვინავს, უფორმო რამ ღრიალებს, მისი ენაბრგვილი, ავის მომასწავებელი ხმაური სულს უხუთავს და თავზარსა სცემს ადამიანს. გუგუნნი, ხან ძლიერი და ნან კიდევ ნელი, ყოველის მხრიდან ისწრაფვის ადამიანები-საკენ. იგი ხმაურის ტალღებად ჰაერში ქანაობს. ათასნაირ ველურ მოულოდნელობად გვატყდება თავს და ხან ყურთასმენა მიაქვს ათასნაირი შრიალით, ხან სადღაც, ჩვენგან დაშორებით ხრიალებს... ეს ხმაური ხან თავბრუს დამხვევი ჩქამია, ვიღაცათა ლაპარაკის მსგავსი; დიახ, მართლაც ლაპარაკია, აქ თვით ბუნება ცდილობს ალაპარაკებას. ეს სწორედ მისი, ბუნების საოცარი ტიტინია. ამ ახლადშობილის ამოკვილებასში ყრუდ გამოისმის განუზომელი წყვილიადის მთრთოლვარე ხმა, და ის განწირულია ხანგრძლივ, დაუსრულებლივ იტანჯოს; თანაც ხან ემორჩილოს თავის ხვედრსა,

ზან წინაღუდგეს - მას. ხშირად იგი გადარეულის ბოდვას, სულიერი ტანჯვის შემოტევას გვაგონებს. ის უფრო ბნელდისმაგვარი კრუნჩხვაა, ვიდრე განსაზღვრული მიზნისაკენ მიმართული ძალა. ისე გვეჩვენება, თითქო თვალით ვხედავდეთ დაუსრულებლობას, რომელსაც ბნელამ მოუარა და ბორგავს. ზოგჯერ კი გვეჩვენება, თითქოს სტიქიონებს თავისი ურთიერთ მოპირდაპირე უფლებები წამოუყენებიათ და ქაოსი ცდილობს სულ ახლად დაეუფლოს სამყაროს. ხან ეს ხმა გულისწამლები გმინვაა სივრცისა, რომელიც მოთქმით გვამცნობს რაღაცაში თავის გამართლებას; იგი მთელი მსოფლიოს მიერ წარმოთქმულ ერთგვარ თავისგასამართლებელ სიტყვას წააგავს. ასეთ წუთებში ფიქრად მოგედის ვითომც მთელი სამყარო კამათობდეს. ყურს იმახვილებ, რათა. არ გამოგეპაროს ურთიერთ ბრალდებათა საბუთები. ხან წყვილი-დიდან ამოვარდნილი გმინვა ისევე ურღვევია, როგორც ლოგიკური სილოგიზმი. ყოველმხრივ აუხსნელი შეცბუნებით ჩერდება ამ მოვლენის წინაშე ადამიანის აზრი. აი, საიდან უნდა მომდინარეობდეს ყოველი მითოლოგიისა და პოლითეიზმის საწყისი. ამ გამაყრუებელი და გაურკვეველი გრგვინვისგან გამოწვეული შიში და ზარი უფრო ძლიერდება ზეკაცურ არსებათა ფანტასტიური სახეებით, რომლებიც წამიერად გვეჩვენებიან და ისევე სწრაფად ჰქრებიან. ასეთებია ოდნავ გასარკვევი სახეები ევმენიდებისა, ფურიების ღრუბლების მაგვარი გულჩონჩხი, ჯოჯოხეთური ქიმერები, რომელთა რეალობაში თითქმის შეუძლებელია ეჭვი ავიდოთ. არაფერია ისე საზარელი, როგორც ეს კვნესა-ქვითინი, უცბად ამოხეთქილი ხარხარი, სხვადასხვანაირი ამოძახილი, როგორც ეს შეუცნობელი შეკითხვები და პასუხები, როგორც ეს ძახილი-დახმარება საშველად და მოწოდება უცნობი მოკავშირისადმი მიმართული. ადამიანს თავგზა ებნევა ამ ჭადოსანი გრძნეულების შემოსევისას. ადამიანი უკან იხევს ამ გაშმაგებული და გულისწამლები კვნესა-ქვითინის წინაშე. როგორია მათი ფარული აზრი? რას ნიშნავენ ისინი? ვის ემუქრებიან, ან ვის ევედრებიან? მათში გააფთრებული გაავეება გვეჩვენება. აქ გაბრაზებით ეხმაურება უფსკრული უფს-

კრულს, ჰაერი წყალს, ქარი ტალღას, წვიმა კლდეს, ზენიტი ნადირს, ვარსკვლავები ზღვის ქათს; მორევის გაქანებულ ღმუილს ადვირი აუნსნია. — ასეთია ეს ამბოხება, ამაში ჩარეულია აგრეთვე რომელიღაც გაავეებული სულების იდუმალი დავა.

ღამის მრავალსიტყვაობა იმდენადვე ავბედითია, როგორც მისი ღუმელი. მასში შეუცნობელის რისხვა იგრძნობა.

ღამე ვიღაცის იქ ყოფნას ფარავს. მაგრამ ვისას?

თუმცა ღამესა და ბინდბუნდს ერთმანეთისგან უნდა ვარჩევდეთ. ღამე მხოლოობას შეიცავს, ბინდბუნდი კი თავისებური მრავალნაირობაა. ამიტომ არის, რომ გრამატიკა თავისი წესის საფუძველზე სიტყვა „ბინდბუნდს“ მრავლობითი რიცხვით გამოხატავს. ღამე ერთს ნიშნავს, ბინდბუნდი — ბევრს.

გაფანტულობა, სისწრაფე, მერწეობა, დამლუპველობა, აი რას შეიცავს ფარდა ღამის წყვილიადისა. ფეხქვეშ გვეცლება დედამიწა, მის მაგიერ ჩნდება სხვაგვარი რეალობა.

უსაზღვრო და გაურკვეველ წყვილიადში რაღაც ცოცხალი არსის ყოფნა იგრძნობა, მაგრამ მისგან ჩვენსკენ თითქო სიკვდილის სიცივე მოჰბერს, როდესაც ჩვენი მიწიერი ცხოვრების გზა დაილევა. აოდესაც ეს წყვილიადი ჩვენთვის სინათლედ იქცევა, მაშინ ჩვენც ამ გამოუცნობი სამყაროს ნაწილად ვიქცევით. მანამდე კი ის ჩვენ ხელს გვიწვდის. სიბნელე — მისი ხელისჩამორთმევაა. ღამე ჩვენს სულს ამძიმებს. არის ხოლმე წამი საშინელი და თან საზეიმო, როდესაც ჩვენს თავს უცნობი სამყაროს გავლენაში ვგრძნობთ.

არსად ამ ამოუცნობის სიახლოვე ისე არ იგრძნობა, როგორც ზღვაზე, ქარიშხლის დროს. აქ, ფანტასტიური გარემოს წყალობით, შიშის ზარი უფრო მატულობს. უძველესი ღრუბელთა მეუფე, რომელიც თავისი სურვილის მიხედვით სცელის ადამიანთა ცხოვრების გეზს, აქ, ზღვაზე თავისუფლად განაგებს ყოველივე იმას, რაც კი მას სჭირდება საიმი-სოდ, რომ თავისი ესა თუ ის ახირება განახორციელოს. აქ მის განკარგულებაშია არამყარი, გახელებული სტიქია და ირგვლივ ყველგან გაბნეული უგრძნობელი ძალები. ქარიშხალი, რომლის ბუნება ჩვენთვის საიდუმლოს წარმოადგენს,

მხოლოდ ბრძანებას ასრულებს, იგი ყოველ წუთს ვილაციის, მოჩვენებითისა თუ ნამდვილის ნების შთაგონებას ემორჩილება.

ყველა დროის პოეტები ამას ტალღათა ეინიანობას უწოდებდნენ.

მაგრამ ეინიანობა არ არსებობს.

ეს მოვლენები, რომლებიც ჩვენ საგონებელში გვაგდებენ და რომლებსაც ბუნების ეინიანობით გამოწვეულ შემთხვევით მოვლენებს ვუწოდებთ, რომლებიც აგრეთვე ადამიანის ცხოვრებაშიც შემთხვევითად მიგვაჩნია, არიან სხვა არაფერი თუ არა შედეგნი იმ კანონებისა, რომელთა არსის შეცნობას ჩვენ მხოლოდ ახლა ვიწყებთ.

VIII

Nix et nox¹

თოვლის ქარბუქის დამახასიათებელი ნიშანი მისი სიბნელება.

ქექა-ქუხილის დროს ჩვეულებრივი სურათი — დედამიწისა თუ ზღვის ჩაბნელება, და ტყვიისფერი ცა მკვეთრად იცვლის სახეს: ცა ჩაწყვდიადღება, ხოლო ოკეანეზე სითეთრის ელფერი იშლება. დაბლა თეთრი ქაფია, მაღლა სიბნელე. პორიზონტს წყვდიადი მოიცავს, ზენიტსაც შავი დობანდი ეფარება. ქარიშხალი ტაძრის შიდა ნაწილს მოგვაგონებს, რომელიც სამგლოვიარო ძაძვით არის შებურვილი. ხოლო ამ ტაძარში არავეითარი სინათლის შუქი არ მოჩანს. ზვირთების ჩქეფებზე არც წმინდა ელმის ცეცხლია, არც არავეითარი ნაპერწკლის შუქი, არც ფოსფორესცენციის ნატამალი. ირგვლივ, სადაც კი მიმოიხედავ, უკუნეთი სიბნელება. პოლარული ციკლონი სხვათა შორის იმითაც განსხვავდება ტროპიკული ციკლონისაგან, რომ ერთი მათგანი ყოველნაირ შუქს გამოსცემს, მეორე ყოველნაირ შუქს სრულ სიწყვდია-

¹ თოვლი და ღამე (ლათ).

დემდე აკრობს. ქვეყნიერებას უცაბედად ქვის მძიმე თალი ჩამოაწვება ხოლმე. უკუნეთ წყვდიადში ციდან ნელ-ნელა ცვივიან თეთრი ფერფლები და ზღვაზე ტორტმანით ეშვებთან. ეს ფერფლები თოვლის ფიფქებია. ისინი ჰაერში დასრიალებენ და ტრიალებენ, თითქოს ცაში გადაჭიმულ სუდარას სცივო ეს ვერცხლის კილიტები და ცრემლებად გაცოცხლებულნი მოცივიან ერთიმეორის მომდევნოდ. ცრის თოვლი, უბერავს ჩრდილოეთის გაშმაგებული ქარი. ჩამობნელებული წყვდიადი თეთრი წერტილებით აკრელებული, გახელება სიბნელეში, ძრწოლა-ჩოჩქოლი პირდაღებული საფლავის კართან, ღვართქაფი ბალდახინის ქვეშ — აი, ამგვარ სანახაობას გვაგონებს თოვლის ქარბუქი.

ძირს ოკეანე ღელავს და ბობოქრობს; მასში საშინელი, ჯერ ამოუცნობი სიღრმეები იფარება.

პოლარული ქარი ელექტრობას შეიცავს, ამიტომ თოვლის ფიფქები წამსვე სეტყვად იქცევა და წვრილ-წვრილი კოხი ჰაერსა სერავს. ამ ტყვია-საფანტით დაცხრილული ზღვის ზედაპირი დუღს.

ქექა-ქუხილი სულ არ ისმის. პოლარული ქარიშხლის დროს ელვა უხმაურთა. ამაზე იგივე შეიძლება ითქვას, რასაც ხანდახან კატაზე იტყვიან ხოლმე: „თვალთა ნაკვესის ერთი გაელვებით ფერფლად აქცევსო“. ეს განრისხებული, დაფჩენილი ხახაა, რომელმაც არაფრის და არავისი დანდობა არ იცის. თოვლიანი ქარიშხალი ბრმა და მუნჯი გრიგალია. ყველგან, სადაც კი იგი გაითარეშებს ხომალდები ბრმავდებიან და მეზღვაურები მუნჯდებიან.

ამ უფსკრულიდან თავის დაღწევა ადვილი არ არის.

მაგრამ შეცდომა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ თოვლიანი ქარიშხლების დროს ხომალდების დაღუპვა აუცილებელია. სპილენძის საბადოს მდინარის შესართავის ძებნისას ბერინგის სრუტისაკენ წასული დისკოელი და ბალეზენელი შავ ვეშაბ პირნზე მონადირე დანიელი, ჰუდსონი, მეკენზი, ვანკუვერი, როსი, დიუმონ-დიურვილი — ყველანი პოლარული წრის იქით საშინელი გრიგალების ზოლში მოყოლილან და მაინც უვნებლად გადარჩენილან.

სწორედ ასეთი გრიგალის პირისპირ ჩიქურ გაქანდა კარკაპი და ყველა იალქანი აუშვა. გახელება გახელებას შეება. როდესაც მონტგომერი თავის გადასარჩენად რუანადან გაიქცა, და საკუთარი გალერის მენიჩბეებს უბრძანა ნიჩბებს დასწოლოდნენ, რომ სწრაფი გაქანებით გაეწყვიტათ სენაზე ბუილთან გადაჭიმული ჩაჭვი, იგი ასევე შეუპოვრად მოქმედებდა.

„მატუტინა“ ისარივით მიჰქროდა. იალქნებგაშლილი ხან ისე საშინლად გვერდელავდებოდა, რომ მისი გვერდითი ნაწილისა და ზღვის ზედაპირის შუაკუთხედი თხუთმეტ გრადუსს არ აღემატებოდა. მაგრამ მისი საუცხოო, მომრგვალებული ხერხემალი ტალღას ისე დააწვეებოდა ზოლმე, თითქოს მიწებებულაიო. ხერხემალი გრიგალის შეტევას იგერიებდა. ხომალდის ცხვირის ნაწილს ფარანი ანათებდა. ოკეანეზე ღრუბლები სულ უფრო დაბლა იწევდნენ. ღრუბლების ჩამოწოლასთან ერთად ქარიც ძლიერდებოდა. ქარი თანდათან ავიწროვებდა და ნთქავდა კარკაპის ირგვლივ სივრცეს. არც ერთი თოლია, არც ერთ კლდეზე შებუღებული მერცხალი, არარა ჩანდა გარეშე თოვლისა. ხომალდის წინამოდან ფარნით განათებული წყლის ზედაპირის მცირე ნაგლეჯი თავზარდამცემი იყო. იქ სამი-ოთხი ბუმბერაზული ზვირთი აქოჩრილიყო.

დრო და დრო უშველებელი, წითელი სპილენძისფერი ელვა აპრიალდებოდა და ზენიტიდან ჰორიზონტამდე შავ ფენებად ჩამოწოლილ წყვდიადს აპობდა. ალისფერი ელვის კვესება-ციმციმით გაპობილი ღრუბლების სისქე უფრო შემზარავად მოჩანდა. ელვის ზანძრის ალი, რომელიც უცხად შეეფინებოდა ხოლმე ღრუბლების სიღრმეს, წამიერად გაანათებდა წინა ღრუბლებს და შორს მათ ქაოსისებურ გროვას, თვალწინ უძირო უფსკრულს გადაშლიდა. ამ ცეცხლოვან ფონზე თოვლის ფიფქები აღგზნებულ ღუმელში შემოფენილ შავ პებლებად მოჩანდნენ. შემდეგ ყველაფერი ისევ ქრებოდა.

გრიგალი, პირველი შეტევისთანავე რომ მიაქროლებდა ხომალდს, ახლა ყრუ, ბოხი ხმით აღრიალდა. ეს იყო მეორე

ფაზა, გრგვინვისა და თავტეხის ჩაყუჩების ფაზა. არაფერი ისეთი ამაფორიაქებელი არ არის, როგორც ქარიშხლის ასეთი მონოლოგი. ეს პირქუში ავაჯა თითქოს დროებით აჩერებს იღუმალ მოწინააღმდეგეთა ბრძოლას და ადასტურებს იმას, რომ შეუცნობელობის სამყაროში ვიღაც ჩამომდგარა სადარაჯოზე.

ქარქაპი წინანდებურად გახელებული სწრაფად მისრიალებდა. მისი ორივე მთავარი იალქანი უკიდურესობამდე დაჭიმულიყო. ცა და ზღვა მელნის ტბასავით ჩაშავდნენ; ქაფის წინწყლები ანძაზე ზევით სცემდნენ. წყლის ნიაღვარი მალე-მალ გემბანს ეხეთქებოდა, და ყოველთვის, როცა კი გვერდითი რყევის დროს ხომალდი ხან მარჯვნივ იხრებოდა და ხან მარცხნივ, კლიუზები, დაღებულ ხახასავით, ტალღა-ქაფებს უკანვე ზღვაში აქცევდნენ. დედაკაცები კაიუტაში შეეფარნენ, ხოლო მამაკაცები ბაქანზე დარჩნენ. თრვლის გრივალნი თვალთახედვას უსპობდა მათ. ტალღები პირდაპირ სახეში აშხეფებდა. ირგვლივ ყოველივე გაშმაგებამ მოიცვა.

ამ წუთში კიჩოზე მდგომმა ბრბოს უფროსმა, ცალი ხელით რომ ვანტებს ებლაუქებოდა, მეორე ხელით ქუდი მოიგლიჯა, ფარნის სინათლეზე გააქან-გამოაქანა, ქარისაგან თმაგაწეწილს, სახეზე სიამაყისა და სიხარულის შუქი დაჰფენოდა. მან ქარიშხლის სუნთქვით მთვრალმა წამოიძახა:

— გაენთავისუფლდით!

— თავისუფალნი ვართ! თავისუფალნი თავისუფალნი! — მიაძახეს მას გაქცეულებმა.

და ბრბოს ყველა წევრი, ხომალდის აღკაზმულობაზე ხელმოკიდებულნი, გემბანზე გამწკრივდა.

— ვაშა! — შესძახა წინამძღოლმა.

და ბრბომაც შეიღრიალა ამ ქარიშხალში:

— ვაშა!

ეს ქარის ღმუილისაგან დახშული შეძახილები ჯერ ისევე არ შეწყვეტილიყო, რომ ხომალდის მეორე მხრიდან მაღალი, მკაცრი ხმა გაისმა:

— ჩუმად!

ყველამ იქით მიიხედა.

დოქტორის ხმა იცნეს. ირგვლივ განუქვრეტელი სიბნელე

გამეფებულიყო. დოქტორი ანძას მიჰყარდნობოდა; მისი მალა-
ლი და გამხდარი სხეული თითქოს ანძასვე შეერთებოდა, ისე
რომ თვითონ სულაც აღარა ჩანდა.

მან კვლავ განაგრძო:

— ყური დაუგდეთ!

ყველანი დადუმდნენ.

წყველიადში ზარის ხმა მკაფიოდ გაისმა.

IX

ზღვა, რომელზედაც ქარიშხალი გოგოპროვს, აფრთხილებს

საჭეს ხელჩაკიდებულმა კარჭაპის პატრონმა ხარხარი
ატეხა.

— ზარის ხმა! ძალიან კარგი! ჩვენ მარცხენა გალსით მიე-
ღივართ. რას ნიშნავს ეს ზარი? მხოლოდ იმას, რომ ხმელეთი
ჩვენს მარჯვნივაა.

დოქტორმა ნელა, მტკიცედ წარმოთქვა:

— ხმელეთი ჩვენს მარჯვნივ არ არის.

— არის! — შესძახა ხომალდის პატრონმა.

— არ არის.

— როგორ არა, ზარი ხომ ხმელეთიდან მოისმის.

— ეს ზარი ზღვიდან ისმის, — უპასუხა დოქტორმა.

ამ სიტყვაზე გაქცეულებიდან ყველაზე უშიშარნიც კი
შეკრთნენ.

კაიუტის კართან თილისმური შელოცვით ამოძრავებულ
მოჩვენებებსავით გამოჩნდნენ შეშინებული დედაკაცები.
დოქტორმა ნაბიჯი წინ წადგა და მისი მალალი, შავი სილუეტი
ანძას მოშორდა. ღამის წყველიადში ზარის რეკვა აშკარად
ისმოდა.

— გაშლილ ზღვაზე, — განაგრძო დოქტორმა, — პორტ-
ლენდსა და ლამანშის არქიპელაგის შუა გზაზე მოწყობილია
ტივტივა, რომელიც ხომალდებს ხიფათს აუწყებს და აფრთხი-
ლებს. ეს ტივტივა ჯაჭვით მიმაგრებულია წყალქვეშა მეჩეჩზე
და ზღვის ზედაპირზე ცურავს. ზედ რკინის კიჩოზე ჩამოკი-

დებულისა ზარი, უამინდობაში ზღვის ღელვისას ტივტივა ირწევა და ზარი წკარუნობს, თქვენ ახლა სწორედ ამ ზარის ხმა გესმით.

დოქტორმა შეიცადა, რომ ქარის შემოტევა ჩაყუჩებულიყო და როდესაც ზარის რეკა ისევ მოისმა, განაგრძო:

— გრიგალის დროს, როდესაც ჩრდილოეთის ქარი უბერავს, ამ ზარის ხმა სასიკვდილო განაჩენს უდრის. ახლავე აგიხსნით, რატომ: ზარის ხმა მხოლოდ იმიტომ ისმის, რომ იგი ქარს მოაქვს. ქარი დასავლეთიდან მოჰქრის, ხოლო აღმოსავლეთისკენ ორინიის რიფები მდებარეობენ. ზარის ხმა აქამდე ვერ მოაღწევდა, თქვენ ტივტივასა და რიფებს შუა რომ არ იყოთ ახლა მოქცეული. ქარი პირდაპირ რიფებისაკენ მიგაქანებთ, ისე, რომ ხიფათთან პირისპირ შესახვედრად მიიჩქარიოთ. ხომალდი რომ თავის გეზს არ ასცდენოდა, ჩვენ ახლა შუა ზღვაში, მნიშვნელოვან სიღრმეში ვიქნებოდით გასული და ზარის ხმა ჩვენამდე ვერ მოაღწევდა; ქარი ჩვენსკენ არ მოაქცევდა ზარის რეკვის ხმას. თქვენ ტივტივას გვერდზე აუვლიდით კარგა მანძილზე და ზარის არსებობა ფიქრადაც არ გაგივლიდათ. გზა აგვერია. ეს ზარი ჩვენთვის ხომალდის დაღუპვის მოქმადივადი ნაბათია. მამ ახლა თქვენ გადაწყვიტეთ როგორ მოვიქცეთ!

ვიდრე დოქტორი ამას ამბობდა, ოდნავ დაწყნარებული ქარი ზარს ნელა არხვედა, და მისი რეკა იშვიათად ისმოდა. დროდადრო მოღწეული ნაბათის ხმა თითქოს ადასტურებდა მოხუცის სიტყვებს. გეგონებოდათ სამგლოვიარო ზარი რეკავსო ზღვის უფსკრულში.

ყველანი სულგანაბულები უსმენდნენ ხან მოხუცის ნათქვამს, ხან ზარის რეკას.

X

ქარიხსალი — მკვინვარი ველური

კარჭაპის პატრონმა რუბორს სტაცა ხელი.

— ხალხო, ყველაფერი ჩამოუშვით! შკოტები მიუშვით! მოსაბრუნები მოსწით! ქვედა იალქნების დრაიპერები დაუშ-

ვით! დასავლეთისკენ მივიქცეთ! ზღვის შუაგულისკენ, ტივ-ტივას მიმართულებით! ზარის მიმართულებით! ჩვენ იქიდან თამამად გავალთ სამშვიდობოზე! ჯერ კიდევ არის იმელი!

— აბა სცადეთ, — წარმოთქვა დოქტორმა.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეს ზარიანი ტივტივა ერთგვარი სამრეკლოს მსგავსი რამ იყო ზღვაში. იგი 1802 წლის შემდეგ არავის უნახავს. ძველ მეზღვაურებს კიდევ ახსოვთ მისი ზარის რეკა. იგი ხიფათის მოახლოვებას იუწყებოდა ხოლმე, მაგრამ ცოტა დაგვიანებით.

ყველანი აქეთ-იქით გაიფანტნენ კარჭაპის პატრონის ბრძანების ასასრულებლად. ლანგედოკელმა მესამე მატროსის მოვალეობა იკისრა. მუშაობა გაცხოველდა. იალქნები ჩამოუშვეს, კიდევაც დაკეცეს და დაამაგრეს. ნოკ-გორდენები და ბაკ-გორდენები გამოსკვნეს; ბოლოები ვანტებზე დაახვიეს. ანძაზე კიბე მიამაგრეს. სულ მთლად გამოქედეს თაღჩები. ამნაირად ხომალდი თითქოს კედლებით შემოიფარგლაო. თუმცა ყველა ეს აჩქარებულად კეთდებოდა, მაინც საკმაოდ გულმოდგინედაც, კარჭაპს ახლა ჩასაძირავი ზომალდის ელფერი მიეცა. ხოლო რამდენადაც ის თავის ხელსაწყოებს საჭირო მდგომარეობაში ალაგებდა და თითქოს მოცულობით პატარავდებოდა, იმდენად ტალღები და ქარი უფრო გააფთრებით ეხეტებოდა მას. ზვირთები თითქმის იმ სიმალემდე აღწევდნენ, როგორსაც ისინი პოლარული წრის იქით აღწევენ ხოლმე.

როგორც ჯალათი ისწრაფვის თავისი მსხვერპლის მოსპობას, ისე გლეჯდა გრიგალი კარჭაპს ნაწილ-ნაწილად. ხომალდი თვალის დახამხამების უმალ პარტახდებოდა. მარსელები უკვე მოიგლიჯა; ფალშბორტი ზღვამ გაიტაცა, ვანტები ნაფლეთებად იქცა, ანძა გადატყდა. ყოველივე ეს ჩახაჩუხითა და გრიალ-რახუნით აქეთ-იქით გადიყარა. მსხვილმა ბაგირებმაც კი ვედარ გაუძღეს.

მაგნიტური დაჭიმვა, რაც ჩვეულებრივ თოვლიან ქარიშხლებს თან ახლავს, უფრო მეტად ხელს უწყობდა მოწყობილობათა დაგლეჯა-დამსხვრევას. ისინი ქარის მიძალებისგან ისევე სკდებოდნენ და წყდებოდნენ, როგორც დენის ზემოქ-

მედებისაგან. ბლოკებიდან ჩამოვარდნილი ჯაჭვები ქანდარას ველარ იჭერდნენ. პირველმავე ტალღამ კომპასი ნაკტოუზიანად გაიტაცა. მეორე ტალღამ კანჯო მოიტაცა, კანჯო ძველი ასტურიული ჩვეულებისამებრ ბუშპრიტზე ეკიდა. მესამე ტალღამ ბლიდა-რეი მოსწყვიტა; მეოთხემ — ღვთისმშობლის ქანდაკება და ფარანი.

მხოლოდ და მხოლოდ საქელა გადარჩა.

ფარნის მაგიერ დიდი ყუმბარა ჩამოჰკიდეს ფორშტევენზე; იგი ძენძითა და ანთებული კუპრით გამოავსეს.

შუაზე გადატეხილ ანძაზე წვერიდან ძირამდე იალქნების ნაფლეთები იყო აკინძული. სხვადასხვა მოწყობილობათა ნაწყვეტებით, ბლოკების ნარჩენებით ზედ აკინძული, ძირს დაცემისას იგი ბაქანზე დახროვდა და ნაპირის მარჯვენა გვერდიც გაამტერია.

ხომალდის პატრონმა, რომელსაც საჰის ოწინარისთვის არც ერთი წუთით ხელი არ გაუშვია, დაიძახა:

— ვიდრე ხომალდის მართვა შეგვიძლია, გადარჩენის იმედს ნუ დაგვარგავთ. წყალქვეშა ნაწილი სულაც არ დაზიანებულა! მოიტათ ახლავე ცული! ცულები! ანძა ზღვაში გადავაგდოთ, გემბანი გავანთავისუფლოთ!

ეკიპაჟიც და მგზავრებიც ისეთი აღგზნებით მოქმედებდნენ, როგორსაც ადამიანები სიცოცხლის გადამწყვეტ წუთებში გამოიჩინენ ხოლმე. ცულის რამდენიმე მოქნევით საქმეს ბოლო მოეღო.

ანძა ზღვაში გადააგდეს, გემბანი განთავისუფლდა.

— ახლა მოდით, საჰესთან მიმამაგრეთ. — დაიძახა ისევ ხომალდის პატრონმა.

იგი საჰის ოწინარზე მიამაგრეს.

ვიდრე მას თოკებით აბამდნენ, ხარხარებდა და ზღვას უყვიროდა:

— იღრიალე, ბებერო! იღრიალე! მაჩიჩაკოს კონცხთან უფრო უარესი ქარიშხლები ბობოქრობდა.

როცა მას მთლიანად შემოახვიეს ბაგირები, ორივე ხელით მოეჭიდა ოწინარს და ისეთი სიხარულით იყვირა, როგორსაც ადამიანში საშიშროებასთან ბრძოლა იწვევს ხოლმე.

— ყველაფერი კარგად მიდის, დიდება ბუგლოსის ღვთის-
შობელს! გეზი დასავლეთისკენ ავიღეთ!

უცბად გვერდიდან უშველებელი ტალღა კიჩოზე შემო-
გორდა. ქარიშხლის დროს იშვიათად როდი აიჭოჩრება ხოლმე
ასეთი გააფთრებული ზვირთი. როგორც დაუნდობელი ვეფ-
ხვი, იგი ჯერ ზღვაზე ცურვით მოიპარება, შემდეგ ღმუილი-
თა და ღრქენით მიესევა დასალუპად განწირულ ხომალდს და
ნაფოტებად აქცევს მას. „მატუტინას“ მთელი კიჩო ქაფმა
დაფარა, და იმავე წუთში ზღვის საქანელას თავდასხმათა შავ
ქაოსში საშინელი სკდომის ხმა გაისმა. როდესაც ქაფი უკუ-
იქცა და კიჩო კვლავ გამოჩნდა, მასზე უკვე აღარც ხომალდის
პატრონი იყო და აღარც საჭე.

ყოველივე უკვალოდ გაჰქრა.

საჭეცა და მასზე მიბმული კაციც ტალღამ მგრგვინავ მო-
რევში გაიტაცა. ბრბოს მეთაურმა დაკვირვებით მოათვა-
ლიერა ირგვლივ ჩამოწოლილი სიბნელე და შესძახა:

— Te burlas de nosotros? ¹

ამ აღშფოთებულ შეძახილს მეორე მოჰყვა:

— ლუზა ჩივაგდოთ, გადავარჩინოთ გემის პატრონი!

ეცნენ ოწინარსა და ლუზა ბაგირით ზღვას მისცეს. კარ-
ჭაპზე მხოლოდ ერთი ლუზაა ხოლმე. ამ ცდას ის მოჰყვა,
რომ „მატუტინამ“ თავისი ერთადერთი ლუზაც დაკარგა.
ფსკერი კლდოვანი იყო, დღევა გააფთრებული. ბაგირი ძა-
ფივით გაწყდა.

ლუზა ზღვის ფსკერზე დაეშვა.

წყალმჭრელიც აღარ იყო, მხოლოდ ანგელოზის გამოსახუ-
ლებადა შერჩენოდა, რომელიც ქოგრიტში იყურებოდა.

ამ წუთიდან კარჭაპი მთლად ტალღების მსხვერპლი შეიქნა.
„მატუტინა“ უიმედოდ განძარცულიყო. ხომალდი, რომელიც
ახლახან ფრთაშესხმული იყო და, შეიძლება ითქვას, მრისხა-
ნედ მიარღვევდა ტალღებს, ახლა მთლად უმწეო გახდა. მთე-
ლი თავისი აღკაზმულობა დაიწყვიტ-დაიფლითა და მთლად
გამოუხსადეგარი გახდა. კარჭაპი თითქოს გაქვევდაო, ახლა

¹ მამ შენ აბუჩად გვიგდებ? (ესპ.).

მთლად უბრძოლველად დამორჩილდა ტალღების გააფთრებულ ჟინს. რამდენიმე წამის წინ მონავარდე არწივი ახლამზობავ ხეიბრადლა იქცა. ასეთი მეტამორფოზები მხოლოდ ზღვაზე შეიძლება ხდებოდეს.

გრივალის შემოტევა ყოველ წუთს მატულობდა, საზარელ სიძლიერეს იჩენდა. ქარიშხალს ბუმბერაზი ფილტვები აქვს. ის განუწყვეტლივ ახალ და ახალ საშინელებას გვატეხს, თანდათანობით შენელებდა, თუმც თითქოს არავითარ გრადაციებს არ დაუშვებს. ზღვის შუაგულში ზარი განწირულად გუგუნებდა, თითქო მას ვილაცის სასტიკი ხელი აქანებსო.

„მატუტინა“ უკვე ტალღების ნებაზე დაჰქროდა. ასე კორპის საცობი თუ დაჰქრის ტალღის ფაფარიდან ფაფარზე ხტომით. კარკაპი ხან ჩაყვინთავდა, ხან ზევითვე ამოტივტივდებოდა. ყოველ წამს შეიძლებოდა ხომალდი მკედარი თევზით აღმა გადაბრუნებულიყო. კარკაპის დაღუპვისაგან გადამრჩენი ერთადერთი მისი კორპუსის სიმკვიდრეა იყო. — კორპუსი წყალს არსად იოტისოდენადაც არ უშვებდა. ქარიშხალმა ბევრიც მიაწყვიტ-მოაწყვიტა, მაგრამ მისი შიგნითა ქედილობის ყველა ფიცარი თავის ადგილას დარჩა. არც გახეთქილა, არც ხვრელი გაჩენილა. არც ერთი წვეთი წყალი ტრიუმში არ შესულა. ამას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან წყლის სასრუტავი ტუმბო გაფუჭდა და აღარ მოქმედებდა.

კარკაპი ტრიალებდა, ხტოდა, ცეკვავდა რაღაც ველური ცეკვით. გემბანი თითქოს იკრუნჩხებო, აიბურცებოდა და დაეშვებოდა, როგორც ადამიანის დიაფრაგმა, რომელსაც გულისრევა მოსძალებია. ხომალდი თითქოს ყოველნაირად ცდილობდა გადაენთხია მასში მიყუყული ადამიანები. ხოლო თვით ის ადამიანები, რომელთაც ძალა აღარ ჰქონდათ რაიმე ელონათ, მარტოდა ებლაუჭებოდნენ უკვე უმოქმედოდ მიყრილ-მოყრილ აღკაზმულობებს, ფიცრებს, წყლით გაქლენთილ ტიხრების ნამტვრევებს, სულ უმნიშვნელო შვერილებსაც ეჭიდებოდნენ და ლურსმნებზე ხელებს ახევდნენ. ცდილობდნენ ჩასჭიდებოდნენ ყველაფერს, რაც კატასტროფის შემდეგ დარჩენილიყო. დრო და დრო ყურს იმახვილებდნენ ზარის გასაგონად, მაგრამ მისი გუგუნის თანდათან სუსტად მოი-

ამოდა. თითქოს ზარიც სულთმობრძავიაო. მისი თითოეული ჩამორეკა მომაკვდავის ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ხრიალი გეგონებოდათ. და, აჰა, ეს ხმაც შეწყდა. მაშ სად იმყოფებოდნენ მგზავრები? ტივტივიდან რა მანძილზე იყვნენ დაშორებულინი?

ზარის რეკამ ისინი შეაშინა, ხოლო როდესაც ზარის რეკა შეწყდა, ელდა ეცათ. ქარი მათ სწრაფად მიაქანებდა — იქნებ იმ მხარეს, საიდანაც აღარა ბრუნდებიან... გრძნობდნენ, რომ ახალი გააფთრებული გრიგალი მათ რაღაც საშინელებისკენ მიაქროლებს. „მატუტინას“ ჩონჩხი გამოუცნობი მიმართულებით მიიწვედა თვალით განუჭვრეტელ წყვილიადში. იმაზე საშინელი რა იქნება, რომ გაქანებული მიილტვოდე ამოუცნობი მიზნისაკენ. მათ წინ, მათ უკან, მათ ქვეშ, — ყოველი მხრიდან გადახსნილი უფსკრული სუფევდა. მათი გაქცევა ახლა გაქცევა კი აღარ იყო, არამედ დაცემა.

უცბად, თოვლის ქარბუქის მტკიცე ფარდის იქიდან წითელი შუქი აციმციმდა.

— შუქურა! — შესძახეს განწირულებმა.

XI

პ ა ს კ ე ტ ი

ეს მართლაც კასკეტის შუქურა იყო.

მეცხრამეტე საუკუნეში შუქურა მაღალი, კონუსისებური ქვითკირის ნაგებობას წარმოადგენდა. თავწვერზე გამაშუქებელი მოწყობილობა ჰქონდა დადგმული, მეცნიერული წესით ყოველმხრივ გამართლებული. კასკეტის შუქურა ჩვენს დროში შედგება სამმაგი გოდოლისაგან, აქვს სამი მბრუნავი ნათურა. სინათლის მოწყობილობანი მოძრაობაში მოკყავს სხათის მექანიზმს. მექანიზმები თავისი ლერძის ირგვლივ ისეთი სიზუსტით ბრუნავენ, რომ გაშლილ ზღვაზე მისი შუქის თვალყურის მადევნებელი გუშაგი გემბანზე ათი ნაბიჯის გადადგმას ასწრებს გამოშუქების დროს და ოცდახუთი ნაბიჯის გადადგმას ჩაბნელებისას. მთელი სისტემა ზუსტ გამოან-

გარიშებაზეა დამყარებული, როგორც ფოკუსური მანძილებისა, ისე მბრუნავი, რვაწახნაგიანი ბორბლისა. ეს უკანასკნელი გაკეთებულია რვაქიმიანი, ბრტყლად გამოდრეკილი შუშებისაგან. ამათ ზემოდან და ქვემოდან მოთავსებულია დიოპტრული სარკეები. ეს უზუსტესი მოწყობილობა ქარის მოძალებისა და ტალღების მოქცევისაგან დაცულია სქელი მილიმეტრიანი შუშებით. მაგრამ ასეთ შუშებსაც კი ხანდახან ზღვის არწივები ნისკარტით ამტვრევენ, როდესაც ზღვის უშველებელი პეპლებივით მოაფრინდებიან ხოლმე შუქურას ბუმბერაზულ ფარნებს. შენობა, რომელიც ამ მექანიზმს ითავსებს და რომელიც თითქოს ჩარჩოა ამ მექანიზმისა, არა ნაკლებ მათემატიკური სიზუსტითაა მოწყობილი. მასში ყოველივე მარტივი, თანაზომიერი, მიზანშეწონილი და მკაცრად შეწყობილია. შუქურა იგივე რიცხვნიშანია.

მეჩვიდმეტე საუკუნეში შუქურა, ასე ვთქვათ, საუცხოო დამამშვენებელი სამკაული იყო ზღვისპირა ზმელეთისა. შუქურას გოდოლი ყურადღებას იქცევდა თავისი არქიტექტურის არაჩვეულებრივი დელარქნილობით. იგი დაზვინული იყო მრავალი აივნებით, კოშკურებით, თაღებით, ფანჩატურებით, ბალიუსტრადებითა და ფლიუგერებით. წვერიდან ძირამდე სხვადასხვა ნაძერწით იყო შემკული. საუცხოო თავების, სტატუების, მესერების, გრეხილების, რელიეფების, წარწერიანი ფირფიტების სახით. „Pax in bello“ — „მშვიდობა ომის დროს“-ო, ეწერა ედისტოუნის შუქურაზე. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ მშვიდობის ამნაირი ღაღადისი იშვიათად თუ დააშოშმინებდა ოკეანეს; უინსტენლეიმ ეს წარწერა გააკეთა იმ შუქურაზე, რომელიც თვითონვე ააგო საკუთარი ხარჯით პლიმუთის ახლო, უდაბურ ადგილას. შენობის დამთავრებისას გოდოლში დაბინავდა, რათა პირადად შეემოწმებინა, როგორ გაუძლებდა ეს გოდოლი ქარიშხალს, მაგრამ ქარიშხალი ამოვარდა და ზღვაში გადისროლა შუქურაცა და თვით უინსტენლეიც. ეს მეტისმეტად დელარქნილი ნაგებობანია, რომელთა გარემო და ყოველი მხარე ღია იყო ქარების სათარეშოდ, თითქოს გრიგალების რისხვას იზიდავდა ხოლმე იმგვარადვე: როგორც ოქრომკედით ნაქარგ, ფერადმუნდირიანი

გენერალი ბრძოლის დროს მიზანში უფრო ადვილად ამოსადებია. ასეთ შუქურებზე ქვით შემკულობის გარდა იყო კიდევ რკინის, სპილენძისა და ხის შემკულობანიც. ლითონის ნაწილები მრავლად იყო რელიეფური სახით, ხის ნაწილები — მრავალნაირი ჩუქურთმებით. შუქურას გარეთა კედლებზე არაბესკების შუადაშუა ათასნაირი ჭურვები იყო დაყოლებული, სახმარად გამოსადეგნი თუ უეარგისნი: ჯალამბარები, ჭოკონაქები, ბარჯები, კიბები, ტვირთამწეები. გოდოლის ზეწვერზე, ფარნის ირგვლივ ზელოვნურად ნაქედ კრონშტეინებზე უშველებელი რკინის შანდლები იყო ჩამაგრებული. ამათში გაფისული ბაგირის ნაჭრებს ჩადგამდნენ ხოლმე; ამ მაშნალებს ყველაზე ძლიერი ქარიც ვერ ჩააქრობდა. გოდოლი თავკიდურიდან ქვევით ბალავარამდე საზღვაო-ბაირადებით და დროშებით იყო დამშვენებული სართულიდან სართულამდე, თვითონ შუქურას ფარნამდე. ეს აჭრელებული ნარევები სხვადასხვაფერი დროშებისა, ლერბებისა და სიგნალებისა, ქარიშხლის დროს მხიარულად აფერადებული ნაჭრების სახით, ფრიალებდნენ მოგიზგიზე ალის ირგვლივ. შეუპოვარი ცეცხლის ალი უძირო შორევის ნაპირზე თითქოს იმუქრებოდა და მხნობას უღვიძებდა მგზავრებს, რომლებიც ზღვაში საშინელ გასაჭირში იმყოფებოდნენ. მაგრამ კასკეტის შუქურა სრულებითაც არ ჰგავდა ასეთ შუქურებს.

იმხანად ეს იყო უბრალო, ძველებური, სრულიად პრიმიტიული მოწყობილობის შუქურა. იგი აუშენებიათ პენრიხ პირველის ბრძანებით, „ბლანშ-ნეფის“ დაღუპვის შემდეგ: აქ, კლდის მწვერვალზე, რკინის ბადურაში კოცონი ენთო — ნახშირ-ნაღვერდლის დიდი გროვა ზღუდეშემოვლებულ ადგილას ეყარა და ქარის შემობერვაზე ცეცხლის ალის ენები აგიზგიზდებოდა ხოლმე.

ამ შუქურას, რომელიც მეთორმეტე საუკუნეში მოიწყობოდა, ერთადერთი გაუმჯობესება ჰქონდა: ეს იყო სამკედლო საბერველი. მას ამოძრავებდა დაკბილული ჩარხი, ზედ მოდებული ქვით. ეს უკანასკნელი მოწყობილობა რკინის ბადურას 1610 წელს შეუერთეს.

ძველებური შუქურები ზღვის ფრინველებისთვის ბევრად უფრო სახიფათო იყო ახლანდებლებზე. ფრინველებს კაშკაშა სინათლე იზიდავდა; მოფრინდებოდნენ და პირდაპირ კოცონში ცვიოდნენ. შიგვე ხტოდნენ ჯოჯოხეთის სულებივით და შომაკვდავივით იკლაკნებოდნენ. ხან გავარვარებული ბადურიდან გამოფრთხილდებოდნენ და კლდეზე დაენარცხებოდნენ დამწვარ-დასახიჩრებულნი, დაკრუნჩხულნი და თვალბდამწვარნი, ისე როგორც ლამპის ალზე შეტრუსული ღამის კოლო-წიალა.

კარგად აღკაზმულ ხომალდს მესაქის მტკიცე ხელით წარმართულს, კასკეტის შუქურა ხშირად ეხმარება, აცნობებს: „გაფრთხილდი“, წყალქვეშა კბრდე-მეჩჩეები ახლოაო; მაგრამ იმ ხომალდისთვის, რომელმაც ტაკელაჟიც დაკარგა და საჭეც, კასკეტი მხოლოდ საზარელია. ხომალდის გაშიშვლებული ხერხემალი ტალღების გააფთრებულ შემოტევის დროს უძლურია და უსაშველო. გრიგალთან შეხლაში იგი თავს ველარ იცავს. იგივეა. რაც თევზი უფარფლებოდ და ფრინველი უფრთებოდ. ასეთი ხომალდი მხოლოდ იმ გეზით მიცურავს, საითაც ქარი მიაქანებს. შუქურა მას საბედისწერო ადგილსა ანიშნებს, სადაც მას აუცილებელი დაღუპვა მოელოის, — საფლავსა უნათებს. შუქურა მისთვის სასაფლაომდე მიმცილებელი ვაშხალაა.

აუშორებელ მომავალს გზა გაუნათო, თავდაუღწეველი დასასრული წინდაწინვე აცნობო — რა ღვარძლიანი დაცინვაა!

XII

ორთა ბრძოლა კბრდე-მეჩჩეთან

უბედური განწირულები „მატუტინაზე“ მაშინვე მიხვდნენ, რომ ბედი ფარულად დასცინოდა. შუქურას დანახვაზე ისინი ჯერ გამხნევდნენ, შემდეგ სასოწარკვეთილებას მიეცნენ. მათ აღარავითარი გამოსავალი აღარ ჰქონდათ. აღარ შეეძლოთ რაიმე ელონათ. ტალღებზე სავსებით შეიძლება იგივე ითქვას, რაც მეფეებზეა ნათქვამი: ვინც მათ ძალა-უფლებაში

იმყოფება, მათივე მსხვერპლი ხდება. გინდა თუ არა, უნდა ითმინო ყოველი მათი უგუნურება. ქარი კარკაპს კასკეტისკენ მიაქანებდა. მეტა გზა არ იყო, ქარის ნებაზე უნდა ევლოთ. წინააღმდეგობის გაწევა შეუძლებელი გახდა. ხომალდი სწრაფად მიექანებოდა კბოდესკენ. გაქცეულები გრძნობდნენ, რომ ზღვა თავახელი ხდებოდა. ლოტით გაზომვას მათთვის რაიმე აზრი თუ ექნებოდა, მაშინდა დარწმუნდებოდნენ, რომ ზღვის სიღრმის არა უმეტეს სამი, ოთხი ბრასის ზემოთ იმყოფებოდნენ. სმენად გადაქცეულებს მათ წყალქვეშა კბოდეს შუა ნაპრალებში ბრღდინვით შეგორებული ტალღების საზარელი ხმა აყრუებდა. თვალთაც არჩევდნენ შუქურას ძირას ორ პიტალო შეერილს შუა ბნელ ზოლს, ვიწრო სრუტეს, რომელიც ოკეანესთან აერთებს პატარა საშინელ ყურეს; ამ ყურეს ფსკერზე; როგორც სავარაუდოა, ადამიანებისა და დამსხვრეული. ხომალდებს მრავალი ჩონჩხი განისვენებდა. ის უფრო გამოქვაბულის დაღებულ ხახას მიაგავდა, ვიდრე ნავსადგურში შესასვლელს. შუქურას მწვერვალიდან რკინის ბაღურაში გაჩაღებული კოცონის ტკაცანი მოისმოდა. მისი ცეცხლოვანი აალება ქარიშხლის სურათს კუმტად აშუქებდა. სეტყვისა და ცეცხლის ალის ურთიერთ შეჯახება ნისლის ზეწარს არღვევდა. შავი ღრუბელი, თითქოს გველი გველს გადახლართვიაო, წითელ კვამლს ერქინებოდა. დაფრინავდნენ ქარისაგან ატაცებული პატარა ანთებული მუგუზლები და თოვლის ფიფქები ხტოდნენ კოცონის მალა, თითქოს ნაპერწკლების უეცარ მისევას გაურბიანო. კბოდების მოხაზულობა, ჭერ ოდნავ მომჩინარენი, ახლა სრულიად გარკვევით მოსჩანდნენ — კლდეების უწყსრიგო დაზვიანულობა, მათი წვეროკინები, თხემებითა და გვერდითა შეერილებით. კუთხე-ჭიმების მოხაზულობა ღია ალისფერ ზოლებად ჩანდა, ხოლო თვით კლდეები ცეცხლოვან-სისხლიან ფერად პრიალებდნენ. კბოდესთან მიახლოვებისას მისი გროვა, სიმაღლეზეც და სიგანეზეც სულ უფრო გაზრდილად მომჩინარე, მეტად საზარელი ხდებოდა.

ერთი დედაკატაგანი, ირლანდიელი, ელდისაგან გონდაკარგული, კრიალოსანს გაშმაგებით მარცვლავდა.

ლოცმანის მოვალეობა, ნაცვლად ხომალდის დაღუპული ზატრონისა, ახლა ბრბოს მეთაურმა იყისრა. ეს კაცი კაპიტანი იყო. ყველა ბასკი, გამოუკლებლივ, მშვენიერად იცნობს მთებსა და ზღვას. მას არც უფსკრულებისა ეშინია და გემების დაღუპვის მოლოდინშიც თავგზა არ ებნევა.

ხომალდი მალე კბოდეს წაადგებოდა. სადაცაა მიაწყდებოდა კიდევაც. იგი უკვე ისე ახლო აღმოჩნდა კასკეტების ჩრდილო დაქანებასთან, რომ მათი პიტალო კლდეები უცბად წაეფარნენ კიდევაც შუქურას. მხოლოდ ფრიალოლა მოჩანდა და მის იქიდან ოდნავ მბჟუტავი სინათლე. ნისლის ბურუსიდან გამომჩინარე კლდე შავოსან მანდილოსანს მოგაგონებდათ, ცეცხლოვან თავსაფრიანს.

ამ კლდეს, რომლის შესახებ ხალხში ცუდი ხმები დადიოდა, სახელად ბიბლეს უწოდებდნენ. იგი ადგილობრივი კბოდების უკიდურესი ჩრდილო წერტილია, ამ კბოდე-მეჩეჩებს სამხრეთით საზღვრავს სხვა ფრიალო კლდე. რომელსაც ეტაკ-ო-გილმე ეწოდება.

ბრბოს მეთაურმა ბიბლეს თვალი მოავლო და დაიძახა:

— აბა, ვინ გაიმარჯვებს და ბაგირით ფურთუნებამდე გაეცურავს? ვინ იყის ცურვა?

ამ შეკითხვაზე პასუხი არავის გაუცა.

არავინ, ბაქანზე მყოფთაგან, თვით მატროსებმაც კი ცურვა არ იცოდა. ასეთი რამ საკმაოდ ჩვეულებრივი მოვლენაა მეზღვაურებში.

ბაქანის მოაჯირიდან ნახევრად მოწყვეტილი ლონგ-კარლინსი ცალ ანჯამაზელა ქანაობდა. ბრბოს უფროსმა მას ორივე ხელი ჩაავლო და წარმოთქვა:

— აბა, მომეშველეთ!

ლონგ-კარლინსი მთლიანად ჩამოგლიჯეს; ახლა შეეძლოთ სურვილისამებრ გამოეყენებინათ. თავდაცვის იარაღიდან ახლა ის შეტევის იარაღად იქცა.

იგი საკმაოდ გრძელი, მუხის გულიდან გამოჭრილი კეტი იყო, მკვიდრი და მსხვილი, თავდასხმისათვისაც და თავდაცვისათვისაც ერთნაირად გამოსაყენებელი. ტვირთის ასაწევ ბერკეტადაც გამოდგებოდა და გოდოლის შესანგრევ იარაღადაც.

— მწკრივში დადებით! — იყვირა მეთაურმა.

ექვსივე მწკრივში ჩადგნენ და რაც ძალ-ღონე გააჩნდათ მიაწვინენ მოტეხილ ანძას. ყველა ჩაეჭიდა ლონგ-კარლინის, ბაქანის იქით ჰორიზონტალურად მიმართეს და როგორც შუბი, ციცაბოს მკერდისკენ გაიშვირეს.

ეს ძალიან სახიფათო ზერხი იყო. ციცაბო კლდეზე იერიშის მიტანა დიდი თავგამეტებაა. შეიძლებოდა ექვსივე უკუქცევითი ბიძგის ძალით წყალში გადაცვნილიყვნენ.

როდესაც კაცი ქარიშხალს ებრძვის, მას ყოველნაირი მოულოდნელობა უდარაჯებს. გრივალს მეჩეჩი მოსდევს, ქარს— პიტალო კლდე. ხან შეუცნობელთან გაქვს საქმე, ხან შეუმუსრავთან.

ეს ერთი იმ წუთთაგანი იყო, როცა ადამიანს თმა უცბად უთეთრდება.

მეჩეჩი და ხომალდი ერთმანეთს პირისპირ უნდა შეხმოდნენ.

ციცაბო გულგრილია, იგი მშვიდად უცდიდა ამ წუთებს.

მოგორდა ტალღა და მოლოდინს ბოლო მოუღო. ტალღამ ხომალდი ზედ შეიგდო, თავისსავე აქოჩრილ ზვირთებზე ასწია, და წამით ისე გააქან-გამოაქანა, როგორც შურდული ქვას გააქან-გამოაქანებს ხოლმე.

— აბა, ვაჟაკურად! — დაიძახა მეთაურმა, — იქ მხოლოდ კლდეა, ჩვენ კი ადამიანები ვართ!

კეტი გამზადებული ექირათ. ექვსი კაცი თითქოს ზედ შეეზარდნენო, ლონგ-კარლინისს წვეტიანი პოჭოქიკები ილღიაში ერკმოდათ, მაგრამ ტკივილს ვერ გრძნობდნენ.

კარჭაპი ტალღამ კლდეს მიახალა. ერთმანეთს შეაწყვიტა.

ამ შეხლა-შემოხლის სანახაობა ქაფის ამღვრეულმა ღრუბელმა დაფარა თვალთახედვიდან.

როცა ქაფის ღრუბელი ზღვაშივე ჩაიქცა და ტალღაც კლდეს დაეძგერა, გამოჩნდა, რომ ექვსივე კაცი გემბანზე წაქცეულიყო. სამაგიეროდ „მატუტინა“ უკვე აქაფებულ ტალღებს გზაშემოვლით შორდებოდა. კეტმა მშვიდობით ჩააბარა გამოცდა და შეხლამ შედეგად ხომალდის გეზის შეცვლა გამოიწვია. რამდენიმე წუთში გაშმაგებული დინებით გატაცე-

ბულმა კარჭაპმა კასკეტები შორს უკან მოიტოვა. „მატუტინა“ დროებით უხიფათო მდგომარეობაში აღმოჩნდა.

ასეთი შემთხვევები ხშირია. ბუშპრიტის მიხლამ კლდეზე ტეს შესართავთან დალუპვისაგან გადაარჩინა ვუდა დე ლარგო. აგრეთვე კაპიტანმა ჰამილტონმა კონცხ უინტერტონის მახლობლად, სახიფათო ადგილას, საშინელი ბრანოდუმის კლდისაგან კეტის კვრით უკუაქცია და დალუპვას გადაარჩინა მის განკარგულებაში მყოფი ხომალდი „როიალ მერი“, თუმც იგი პატარა შოტლანდიური ტიპის ფრეგატი იყო. ტალდა ისეთი ძალაა, რომელიც წამიერად ისევ დაეშვება, დაცხრება ხოლმე; ამის გამო ადვილი, ან უფრო შესაძლო ხდება ხომალდის გეზი შეიცვალოს: თუნდაც წამიერად ძლიერი იყოს ტალდის მიხლა. ქარიშხალში რაღაც ცხოველური რამ არის. გრიგალი — ხარია: ის შეგვიძლია მოვატყუოთ.

მკვეთრი მოძრაობიდან მხებ მოძრაობაზე გადასვლა — ამაშია გემის გადარჩენის მთელი საიდუმლოება.

ანძის მონატეხმა კეტმა სწორედ ასეთი სამსახური გაუწია ხომალდს. მან ნიჩბის როლი შეასრულა, და საჭის მაგივრობაც გასწია. მაგრამ ამნაირი ხერხით მხოლოდ ერთხელ იყო შესაძლო თავის გადარჩენა. მისი გამეორება უკვე შეუძლებელი გახდა: კეტი ზღვამ გაიტაცა. კლდისგან უკუქცევის ბიძგმა კეტი ხელიდან გააგდებინა ხალხს და გემბანის კიდურიდან გადავარდნილი ტალღებში ჩაინთქა; ხოლო მეორე ლონგ-კარლინისის საბიძგად მოგლეჯა ხომალდიდან არ შეიძლებოდა, რადგან ეს უკვე ძარას მოათოლხვებდა.

გრიგალმა „მატუტინა“ ისევ გაიტაცა. ერთი წამიც არ გასულა, რომ კასკეტები უკვე პორიზონტზე ლოდების უსწორმასწორო გროვები გეგონებოდათ. ამგვარ შემთხვევაში მეჩეჩებს შეწბილებული იერი ეძლევა. ბუნება, ჩვენ ჯერ კიდევ საკმაოდ შესწავლილი არა გვაქვს, მასში თვალით ხილული თითქოს თავის დამთავრებას თვალთ უხილაეში პოულობს და ისე გვეჩვენება, რომ კლდეებიც დაღვრემილნი, გაშტერებით გამოიყურებიან, გულმწყრალნი იწის გამო, რომ მსხვერპლი ხელიდან გამოეცალათ.

სწორედ ასეთი სანახაობისა იყო კასკეტები, როდესაც „მატუტინა“ მათგან შორს გარბოდა.

შუქურა რამდენადაც უკან რჩებოდა, იმდენად იცრიცებოდა, მკრთალდებოდა, შემდეგ სულაც გაუჩინარდა.

მისი გაუჩინარებით სევდამ დაისადგურა. წყვდიადში ჩალვარული ალისფერი სინათლე ხშირი ნისლის ფარდაში გაეხვია. მისი სხივები წყლის სტიქიის განუსაზღვრელობაში გაზავდა. შუქმა ცოტათი ილივლივა ტალღებზე, შეებრძოლა მათ და შემდეგ დაეშვა, დაიყვინთა და თითქოს დაიძირა კიდევაც. კოცონი ოდნავ მოციალე მკრთალ შუქად იქცა. მის გარშემო მღვრიე, გალზობილი რკალი ელვარებდა; თითქოს წყვდიადის მორევის ფსკერზე ანთებული ლამპარი ვილაცას ფეხით გაუსრესიაო...

ხიფათის მაუწყებელი ზარი დადუმდა. ხიფათის მაუწყებელი შუქურა თვალს მოეფარა. როდესაც ერთიც და მეორეც გაქცეულებმა კარგა შორს ჩამოიტოვეს, ისინი უფრო მეტად შეიპყრო შიშმა და ძრწოლამ. ზარი ხმა იყო, ნათურა ჩირაღდანი. მათში ადამიანური რამ იგრძნობოდა. უიმათოდ მხოლოდ უფსკრულიდა რჩებოდა.

XIII

პირისპირ ლამის წყვდიადთან

კარკაპს ხელახლა მიაწყდნენ უსაზღვრო წყვდიადის ტალღები.

კასკეტებისგან მშვიდობიანად თავდაღწეული „მატუტინა“ ახლა ბობოქარ წყლების ქაოსზე დახტოდა. ეს იყო ქაოსის დროს დასასრულის გახანგრძლივება. კარკაპი აქეთ-იქით აწყდებოდა, და თავისი მოძრაობით აქაფებული ზვირთების გაშმაგებულ გაქანებას იწვევდა. გემის ხერხემლის რყევა სულაც არ იგრძნობოდა, რაც ხომალდის სულთმობრძაობის მრისხანე ნიშანია. ავარიის დროს ხომალდი მხოლოდ გვერდით რყევას განიცდის. ხერხემლის რყევა კი შებრძოლების კრუნჩხვაა. მხოლოდ საკვებს შეუძლია ხომალდი ქარის საწინააღმდეგო მიმართულებით მიატრიალოს.

ქარიშხლის დროს, მეტადრე თოვლიანი ქარიშხლის დროს. ზღვა და წყვედიადი ბოლოს და ბოლოს ურთიერთს ერწყმიან, და ერთ განუყრელ მთლიანს შეადგენენ. ნისლი, ქარბუქი, უმიზნო წრიალი, ყოველგვარი საყრდენის უქონლობა, გეზის გამოსწორება-შეცვლისა და ცოტაოდენი სულის მოთქმის შეუძლებლობაც, ერთი ჩაქცევიდან, მეორე ჩაქცევაში ჩავარდნა, თვალით დასანახი ჰორიზონტის სულმთლად უხილველობა უსინათლოდ, უიმედო მოძრაობა — აი რას მიაღწია კარჭაპის სვლა-ცურვამ.

კასკეტებიდან მშვიდობით თავდაღწევა, მეჩეჩების უკან ჩამოტოვება, ამ უბედურებისათვის ნამდვილი გამარჯვება იყო. მაგრამ ამ გამარჯვების მერე ისინი გაცბუნებულნი დარჩნენ. „ვაშას“ ძახილით მას აღარ შეეგებნენ. ზღვაში თავს ნებას არ აძლევენ ორჯერ ასე წინდაუხედავად მოიქცნენ. მოწინააღმდეგის გამოწვევა სცადო იქ, სადაც საძირავის ჩაგდება ვერ გაგიბედნია, მეტად სახიფათოა.

მეჩეჩებიდან უკუქცევა შეუძლებელის განხორციელებას ნიშნავდა. ამ მოვლენამ განწირულები შეაცბუნა. მაინც თანდათანობით გულში იმედი ჩაესახათ. ადამიანის სულს ყოველთვის მიდრეკილება აქვს რაიმე სასწაულის მოლოდინისა. არ მოიპოვება ისეთი უკიდურესი მდგომარეობა, როდესაც ყველაზე კრიტიკულ მომენტშიც კი გულის სიღრმეში იმედის სხივი არ შეიქრას. უბედურებს, როგორც სწყუროდათ წარმოეთქვათ „გადავრჩით“-ო, უკვე მზად იყვნენ წამოეძახნათ ეს სიტყვა.

მაგრამ უცბად ღამის წყვედიადში, ხომალდის მარცხენა მხარეს რაღაც საზარელი ზვინი თუ გროვა გამოჩნდა, ნისლიდან წამოიძარტა და მკაფიო დასანახი გახდა, მალალი, შავი ფრიალო კლდე, სწორკუთხიანი — ეს იყო ოთხკუთხი გოღოლი უფსკრულიდან წამომართული.

გაქცეულები მათ თავზარდაცემულნი უმზერდნენ.

გრიგალი მათ სწორედ ამ კლდისკენ მიაქანებდა.

არ იცოდნენ, რა იყო იგი. ეს იყო პიტალო კლდე, ორტაპი.

ო რ ტ ა პ ი

ისევ მეჩეჩები იწყებოდა. კასკეტების შემდეგ — ორტაპი. ქარიშხალი ფანტაზიებით არ არის შემკული: უხეშია, მძლე და ყოველთვის ერთ და იმავე საშუალებებს ხმარობს.

წყვედიანი ამოუწურავი შინაარსისაა. ვერაგულად იფარავს თავისში აურაცხელ ხაფანგ-მზაკვრობას. ადამიანი კი მალე ხარჯავს ყველა თავის ქონება-საშუალებებს. ადამიანი იფიტება, ხოლო უფსკრული დაუშრეტელია.

განწირულებმა მათ ერთადერთ დამცველს, მეთაურს მიაპყრეს თვალი, მაგრამ მან თავისივე უძლურებისადმი ზიზღით აღსავესემ, დაღვრემილმა, მხოლოდ მხრები აიჩეჩა.

ორტაპი უზარმაზარი ლოდიან, შუა ოკეანეში ყალყზე შემდგარი. ორტაპის მეჩეჩი მთლიან მასივს წარმოადგენს; იგი ოთხმოცი წყრთით მშფოთვარე ტალღების ზემოთ არის შემალლებული. მას ზედ შეემსხვრევიან ხოლმე ზღვის ზვირთებიცა და ხომალდებიც. გრანიტის უძრავი კუბი შევეულადაა ჩაშვებული მღელვარე ზღვის აურაცხელ გველურ ხრახნებში.

ლამით იგი უშველებელი საჯალათო მორი გეგონებათ, რომელიც თითქოს ფიცარნაგზე შავ მაუდს დასწოლია და დაუქმუჭნია. ქარიშხლის დროს, მსგავსად ცულის დარტყმისა, იგი მეხის დაცემას მოელის. მაგრამ თოვლიან ქარბუქს ჭეჭეჭუხილი და მეხის ჩამოვარდნა არ მოსდევს.

ისიც მართალია, რომ ღამის სიბნელეში ხომალდი ისეთივე მდგომარეობაშია, როგორც ნაჭრით თვალებახვეული ადამიანი. ამგვარ პირობებში ხომალდს ისევე, როგორც სიკვდილმისჯილს სატანჯის მორი მოელის.

მაგრამ მას არავითარი იმედი არ უნდა ჰქონდეს ელვამეხისაგან უეცრად მოკვდინებისა.

ტალღების უსუსური სათამაშო „მატუტინა“ ახლა ამ პიტალოსაკენ გაქანდა, ისე, როგორც სულ ახლახან სხვა მეჩეჩისკენ მიექანებოდა. უბედურები, რომელთაც განსაცდელი უკვე აცილებული ეგონათ, ისევ სასოწარკვეთილებას მიეცნენ, ისევ თვალწინ დაუდგათ გემის დაღუპვა, რაც უკვე თა-

ვიდან მოცილებული ეგონათ. ზღვის ფსკერიდან ისევ მეჩერო ამოტივტივდა. პირველ პიტალოს დაეჯახნენ და კეტის საშუალებით უკუიქცნენ, მაგრამ ამანაც ვერ უშველა.

კასკეტის მეჩერები ვაფლის ფიცარივით დანაოჭებულია. ორტაპი — მთლიანი კედელია. კასკეტებზე შეხლა ნაკუწ-ნაკუწ აქცევს; ორტაპზე შეწყვეტება სიბრტყეზე მისრესავს.

კარჭაპის ბაქანზე მყოფთ კიდევ გააჩნდათ გადარჩენის შესაძლებლობა. შვეულად ამართული კლდისაგან — ხოლო ორტაპი სწორედ ასეთი კლდეა, — ტალღა ზარბაზნის ყუმბარასავით რიკოშეტად უკუ არ იქცევა, არამედ ქვევით სხლტება, ეს მიქცევ-მოქცევას წააგავს. აქ ტალღა აზვირთებული აწყდება, ხოლო უკუიქცევისას ფრთონა-ჭავლებად იშლება. ასეთ შემთხვევაში ყოფნა-არყოფნის საკითხი შემდეგნაირად წყდება: თუ ზვირთი ხომალდს კლდეზე მიაწყვეტს. მას ნამსხვრევებად აქცევს; ხოლო თუ ტალღა ხომალდის კლდესთან მიახლოვებამდე უკუიქცევა, მაშინ ხომალდი გადარჩენილია.

განწირულები თრთოლვას აეტანა. სიბნელეში გამახვილებული თვალთ უკვე ოდნავ არჩევდნენ მეცხრე ზვირთის მოახლოვებას. რა სიშორეზე გაიტაცებს ეს ზვირთი მათ? თუ ტალღა გემბანის ქიმნაპირს დაეჯახა, მაშინ ზედ მეჩერთან მიაგდებს მათ, და სიკვდილიც არ ასცდებათ; ხოლო თუ იგი გემის ძარას ქვეშ გაუვლის...

მართლაც ტალღა ძარას ქვეშ გასრიალდა.

განწირულებმა შვებით ამოისუნთქეს.

მაგრამ როცა ტალღა ისევ შემობრუნდება, მაშინ რაღა მოუვათ?

საით გაიტაცებს მათ უკუ მოღვაწეული ტალღა?

ტალღამ ისინი ზღვაში გაიტაცა.

რამდენიმე წუთის შემდეგ „მატუტინა“ მეჩერს უკვე შორს გასცდა. ორტაპიც თანდათან თვალს ეფარებოდა ისევე, როგორც უწინ კასკეტი გაუჩინარდა. ეს მეორე გამარჯვება იყო. უკვე მეორედ წაადგა კარჭაპს ზედ თავზე დაღუპვის აჩრდილი და მეორედაც საბედნიეროდ აიცილა.

PORTEHTOSUM MARE¹

ამასობაში უბედური ადამიანები, რომელთაც ქინზორეული ტალღები აქეთ-იქით დააქანებდათ, ყოველ მხრივ ხშირმანისლმა მოიცვა. აღარ იცოდნენ, სად იყვნენ. ისინი ძლივს ამჩნევდნენ იმას, რაც კარკაპიდან რამდენიმე კაბელტოვზე ხდებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ მსხვილი სეტყვა თავპირში უშენდათ, დედაკაცებიც კი უარს ამბობდნენ კაიუტაში ჩასვლაზე. ყველას, ვისაც კი ზღვაზე უბედურება დაატყდება, ურჩევნია ღია პაერზე, ცის კამარის ქვეშ დაილუპოს. როდესაც სიკვდილი უახლოვდებათ, სახლის ჰერი ზემოდან კუბოს თავივით ეხურებათ.

რამდენადაც ტალღები თანდათან სიმაღლეზე იქოჩრებოდნენ, იმდენადვე მოკლე-მოკლე მანძილზე სცემდნენ. ზვირთების ერთიერთმანეთზე ხშირ-ხშირი შოხლა იმის მაჩვენებელი იყო, რომ ისინი ვიწროებიდან გამოსხლტოდნენ: ტალღებს ასეთი ბობოქრობა ყოველთვის იმას გვანიშნებს, რომ ახლოს ვიწრო სრუტეა. მართლაც, გაქეულები თვითონ ვერ მიმხვდარიყვნენ, რომ ორინის შემოვლით მიცურავდნენ. ორტაპისა და კასკეტების შუა დასავლეთით და ორინით აღმოსავლეთით ზღვა ორმწკრივ კბოღებს შუაა მომწყვდეულია და შევიწროვებული ბობოქრობს. ზღვა, როგორც სხვა ყოველივე ამქვეყნად, თავისუფალი არ არის ტანჯვისაგან. და იმ ადგილებში, სადაც ის ტკივილებსა გრძნობს, განსაკუთრებით დრტვინავს. ასეთი ვიწრო გასავალი ხომალდისათვის სახიფათოა.

„მატუტინა“ სწორედ ასეთ ვიწრო გასავლეღში შეცურდა.

წარმოიდგინეთ წყალქვეშ პაიდ-პარკის, ან ელისეს მინდვრებისოდენა კუს ბაიანი, რომელზედაც თვითეული დანაკვალი წვრილი წყალგასავალია, ხოლო თვითეული ამობურცული — კლდე. ასეთია ორინისთან დასავლეთის მხრიდან მი-

¹ ზღვა საზარელობის (ლათ.).

სასვლელი. ზღვა იფარავს და ინახავს ამ მხარეს ხომალდები-სათვის.

წყალქვეშა ლოდების წამახულ კუთხეებზე დაკუწულ-დანაწილებული ტალღები ხტიან და ქაფდებიან. წყნარ ამინდებში ეს მოვლენა მხოლოდ ოდნავ რხევას იწვევს, ხოლო ქარიშხლიან ამინდში ქაოსად იქცევა.

ხომალდზე მყოფებმა რაღაც ახალი საშიშროება იგრძნეს, მაგრამ უცბად ვერ წარმოიდგინეს, თუ რა იყო. მალე ყველაფერს მიხვდნენ. ცას ზენიტში პატარა ნათელი დააჩნდა. ზღვასაც გაცრეცილი, ოდნავი შუქი მოეფინა. ხომალდის მარცხენა გვერდიდან აღმოსავლეთისკენ კლდეების გრძელი მწკრივი გამოჩნდა. ხელახლა გაძლიერებული ქარი კარკაპს კლდეების ამ გრძელი მწკრივისკენ მიაქანებდა. სწორედ ეს კბოდეების ზოლი ორინი იყო.

რას წარმოადგენდა ეს ზღუდე-დაბრკოლება? მგზავრები თრთოლვამ აიტანა. ისინი უფრო მეტად შეძრწუნდებოდნენ, რომ ვინმეს ეთქვა: „ის ზღუდე ორინი“-აო.

აღამიანისთვის ორინიზე უფრო მიუდგომელი კუნძული არ არსებობს. წყალზემოდან და წყალქვეშაც მას მძვინვარე ყარაული იცავს. ამ საყარაულოს მოწინავე პოსტი ორტაპს უკავია. დასავლეთით: ბიურუ, სოტერიო, ანფროკი, ნიანგლი, ფონ-დიუ-კროკი, ეიუმელი, გროსი, კლანკი, ეგიონი, ვრაკი, ფოს-მალერი; აღმოსავლეთით: სოკე, ომო, ფლორო, ბრინბეტე, კელენგი, კროკლიუ, ფურში, სო, ნუარ-პიუტი, კუპი, ორბიუ. რა ურჩხულებია ყველა ესენი? გველეშაპებია? დიახ, მხოლოდ მეჩჩის ჯიშისანი.

ერთ-ერთ ამ ციკაბოს ეწოდება ბიუ (მიზანი), თითქოს იმის ნიშნად, რომ აქაა დასასრული ყოველი მოგზაურობისა.

მეჩჩების ეს გროვა, რომლისთვისაც წყვდიადსა და წყალს ერთად შეკრულის სანახაობა მიეცათ, განწირულებს თვალწინ წარმოუდგათ მთლიანი შავი ზოლივით: მას თითქოს ჰორიზონტიც კი გადაეხაზა.

გემის დაღუპვის საშიშროება უსაშველობის უმაღლესი ბარისხია. ხმელეთთან, დედამიწასთან ახლო იყო და არ შე-

ვეძლოს მას მიაღწიო; ტალღებზე დასრიალებდნენ და შესაძლებლობა არ მოგეცეს მიმართულება შეირჩიო; ეყრდნობოდი რაიმეს, რაც მყარად გეჩვენება და ნამდვილად კი მერწევი და ფშვნიტი იყოს; ერთ და იმავე დროს სიცოცხლით სავსე იყო და სიკვდილით სავსეც; პატიმარი იყო განუზომელი სივრცეებისა, დატუსალებული ცისა და ოკეანის შუა; საპყრობილის თაღების მაგიერ ზემოდან უსაზღვროება გეფარებოდა. ყოველი მხრიდან გარემოგიცვას ქარტახილების გახელებულმა თარეშმა, შეგდაყროს, შეგბოჭოს და ღონე მიგხადოს — არა არის რა ასეთ მდგომარეობაზე უფრო მეტად დამბეჩავებელი და უფრო მეტად აღმაშფოთებელი. ასე გგონია მქირა დავი ხარხარი გესმისო უჩინარი მტრისა. შენ სწორედ ის: გბორკავს, რაც ფრინველებს ეხმარება ფრთაგაშლით ინავადონ და თევზებს — თავისუფლად იმოძრაონ. პირველი შეხედვით ეს თითქოს არაფერია, მიუხედავად ამისა, ის ყველაფერია. სწორედ იმ პაერზე ხარ დამოკიდებული, რომელსაც შენი სუნთქვით არხევ; იმ წყალზე ხარ დამოკიდებული, რომელიც შეგიძლია მუჭაში ჩაიყენო. აავსე ჭიქა ამ ქარიშხლიანი წყლით, დალიე და პირში მხოლოდ სიმწარეს თუ იგრძნობ. მისი ერთი ყლუბი მხოლოდ გულისრევას იწვევს, ტალღას კი შეუძლია დაგახრჩოს. ქვიშის მარცვალი უდაბნოში; ერთი ციციქნა ქაფი ოკეანეში — შემზარავი ფენომენებია. ყოველდღე მძლე ბუნებას საჭიროდ არ მიაჩნია დამალოს თავისი ატომები; იგი უსუსურებას სიძლიერედ აქცევს, არარას თავისი ძალებით ავსებს და უსასრულო მცირედან ქმნის ისეთ უსასრულო დიდს, რაც ადამიანს ანადგურებს. ოკეანე თავისი წვეთებით ჩვენი შემმუსვრელია. გრძნობთ, რომ მისი სათამაშო ხდებით.

სათამაშო! რა საშინელი სიტყვაა!

„მატუტინა“ ორინიიდან ცოტა ზემოთ იმყოფებოდა; ეს მისთვის კეთილსასურველი მდგომარეობა იყო, მაგრამ მას ტალღების ძალა ჩრდილო ზოლის კიდურისაკენ მიაქანებდა, ეს გარემოება კი საბედისწერო დასასრულს უმზადებდა. ჩრდილო-დასავლეთის ქარი კარჭავს ძალუმად დაჭიმული შვილდიდან ნასროლ ისრის სისწრაფით მიაქანებდა. ეს კონცხი ნავსადგურ კორბელეს ცოტა აქეთ მდებარეობს. ამ აღ-

გილს ნორმანდიის არქიპელაგის მეზღვაურებმა „მაიმუნი“ შეარქვეს.

მაიმუნი — swinge — ეს არის გახელებული დინება. მთელი რიგი ძაბრისებური ჩაღრმავებანი მეჩეჩებს შუა ოკეანის ზედაპირზე მთელ რიგ მორევებს იწვევენ. ერთ ასეთ მორევს რომ თავს დააღწევთ, უმაღლესი მეორეში ემწყვდევით. „მაიმუნის“ კლანჭებში მომწყვდეული ხომალდი ტრიალებს, ერთი მორევიდან მეორეში გადადის, ვიდრე კბოლდეს არ დაეძგერება თავისი ძარათი. რაკი ხომალდს ნაჩვრეტი გაუჩნდება, ჩერდება და კიჩოთი ტალღებზე მალა აიწევს, ხოლო ცხვირით წყალში იყვინთება, მორევი მას უკანასკნელად ატრიალებს, კიჩოც წყალში ჩაეშვება და უფსკრულისაკენ მიეშურება. ხომალდის ჩაძირვის ადგილზე ქაფის პატარა კუნძულია ჩნდება, ისიც თანდათან იშლება, დნება და მალე ზღვის ზედაპირზე მხოლოდ რამდენიმე ბუშტილა ამოტივტივდება, იმის მაჩვენებელი, რომ წყალქვეშ ვიღაცას სული შეუგუბდა.

ლამანშის ყველაზე სახიფათო მორევები სამ ადგილას იმყოფებიან: ერთი მათგანი ყბადაღებული გერდლერ-სენდის ქვიშიან მეჩეჩთან, მეორე — ჯერასის მახლობლად, პინონესა და ნუარმონის კონცხს შუა, მესამე კიდეე ორინიის მახლობლად.

„მატუტინას“ ბაქანზე რომ ლოცმანი ადგილობრივ მცხოვრებთაგანი ყოფილიყო, ის წინასწარვე გააფრთხილებდა ამ ახალი საშიშროების შესახებ. ულოცმანოდ უბედურები აღლოთიდა ხელმძღვანელობდნენ: კრიტიკულ მომენტში ადამიანს რაღაც მეორე მხედველობის მსგავსი გამოაჩნდება ხოლმე. გამძვინვარებული ქარი ქაფის მთელ შადრევნებს აშხეფებდა ჰაერში და სანაპიროს მთელ გასწვრივზე აბნევდა. ეს იყო „მაიმუნის“ გადაფურთხება. მრავალი ხომალდი დაიღუპა ამ მახეში. გაქცეულები თავზარდაცემულნი უახლოვდებოდნენ ამ ადგილს; თუმცა არც იცოდნენ, რას წარმოადგენდა იგი.

როგორ უნდა აექციათ გზა მრისხანე კონცხისათვის? ეს შეუძლებელი იყო.

ისევე, როგორც ამის უწინარეს მათ თვალწინ კასკეტი აიშარტა, ხოლო შემდეგ ორტაპი, ახლა მათ წინ ორინიის მაღალი მთები გამოიჭიმა. ერთ უზარმაზარ პიტალოს მეორე

შოსდევდა, მთელი რიგი საზარელ მოპირდაპირეთა. ხარიბდა და სცილა მხოლოდ ორი იყო; კასკეტი, ორტაპი, და ორინი — სამი მოწინააღმდეგე მტერია.

იგივე სურათი — ჰორიზონტის თანდათანობითი ჩამალვა კლდეებს იქით — იმ დიდებული ერთფეროვანებით მეორდება, როგორც მხოლოდ უფსკრულსა სჩვევია, ოკეანესთან ბრძოლაში, ისევე, როგორც ჰომეროსისებურ ორთაბრძოლებაში, გვხვდება განმეორებები.

ყველა ტალღა და ტალღების მთელი გროვა, უიმისოდაც ნისლში საოცრებამდე გადიდებულად მომჩინარე, რამდენადაც გაქცეულებს კონცხთან აახლოვებდა, იმდენად უფრო შალა იწევდა ოც წყრთამდე. კარკაპისა და ფრიალო კლდის შუა მანძილი საშიშარი სისწრაფით მოკლდებოდა. ისინი უკვე შორევის მიჯნაზე იმყოფებოდნენ. პირველივე ჭავლი აუცილებლად გაიტაცებდა. კიდევ ერთი ტალღაც და ყველაფერი გათავდებოდა.

უცბად კარკაპი უკუიქცა, თითქოს მაგარი მუშტი ჰკრესო. ტალღა ხომალდის ძარას ქვეშ აბორგდა, მერე გადატრიალდა და კარკაპი გადაადგო, თან ქაფის შხეფები მიაყარა. ამ ბიძგით „მატუტინა“ ორინისაგან უკუ აქცია.

იგი ისევ გაშლილ ზღვაში აღმოჩნდა.

ვინ დაეხმარა ახლა კარკაპს? — ქარი.

გრიგალმა უეცრად იცვალა მიმართულება.

აქამდე გაქცეულები ტალღების სათამაშოდ გამხდარიყვნენ, ახლა ისინი ქარის სათამაშონი გახდნენ. კასკეტებს მათ თვითონ დააღწიეს თავი, ორტაპისგან ტალღამ იხსნა, ხოლო ორინისაგან ქარმა გაარიდა ისინი.

ჩრდილო-დასავლეთის ქარი უცბად სამხრეთ-დასავლეთისამ შეცვალა.

დინება — ეს არის ქარი წყალში; ქარი — ეს არის დინება ჰაერში: ორი ძალა დაეჯახა ერთმანეთს და ქარმა რატომღაც მოისურვილა წაართვას დინებას მისი მსხვერპლი.

ოკეანის უეცარი ხუსტური მიუწვდომელია: იგი დაუსრულებელი „ვაითუ“ არის. როდესაც სავსებით მასზე ხარ

დამოკიდებული, არ შეიძლება ან იმედი იქონიო და ან სასო-
წარკვეთილებას მიეცე. ოკეანე იმით ერთობა, რომ თავის
წამუშევარს თვითონვე ანადგურებს. თვალუწვდენელ, დაღ-
ვრემილ ზღვას, რომელსაც ჟან-ბარტი „უხემ ცხოველს“
ეძახდა, მტაცებლის ყველა თვისება აქვს. იგი ხან გამოაჩენს
მკრელ ბრკყალებს და ხან იფარავს ხავერდოვან თათებში.
ქარიშხალი ხომალდს ხან ადვილად სძირავს, ხან კიდევ გულ-
მოდგინე მოფიქრებით ცდილობს მის ჩაძირვას. შეიძლება
ითქვას, რომ ყოველ წვრილმანს თავს ევლება. ზღვას დრო
საკმაოდ მოეპოვება. ამაში უკვე ბევრჯერ დარწმუნებულან
მისი მსხვერპლნი.

ხან სასჯელის ვადის გადაღება მომავალი პატიების ნიშა-
ნია. მაგრამ ასეთი შემთხვევები იშვიათია. როგორც არ უნდა
იყოს, ზღვაზე დასაღუპად განწირულებს ადვილად სჯერათ,
რომ გადარჩებიან: თუკი ქარიშხალი ცოტაოდნავე ჩადგა, მათ
უკვე ეჩვენებათ, რომ საშიშროება ასცილდათ. იმის შემდეგ,
როცა ისინი თავს ზღვის ფსკერზე დაპარხულად თვლიდნენ,
ახლა ათრთოლებულნი აჩქარებით ებლაუჭებიან იმას, რაც
ჯერ ბედს მათთვის არ მიუზღვია. ყოველივე უდი უკვე გა-
ღიჯანეს; არაღითარი ეჭვი. ისინი სრულებით დაკმაყოფილ-
დნენ. ისინი გადარჩნენ და უკვე აღარაფერს ღმერთს არა
სთხოვენ. არასოდეს მეტისმეტად არ უნდა ავჩქარდეთ და
ამოუცნობს არ უნდა მივცეთ ხელწერილი იმაზე, რომ მასთან
ანგარიში საბოლოოდ გასწორებული გვაქვს.

სამხრეთ-დასავლეთის ქარი ქარბორბალათი დაიწყო. ვინც
კი ჩასაძირავად განწირულ ზომალდზე მყოფთ ეხმარება, მე-
ტიისმეტი თავაზიანობით როდი გამოირჩევა. გრიგალი „მატუ-
ტინას“ იალქნების ნახევებში ჩააცხრა, როგორც წყალში დამ-
ხრჩვალს თმებში მოეპიდებიან ხოლმე, და სწრაფად გაათრია
გაშლილ ზღვაში. ამგვარი რამ ტიბერიუსის სულგრძელობას
ეპსკავსებოდა: ტიბერიუსი ხომ მხოლოდ იმ ტყვე ქალებს
ანიჭებდა სიცოცხლეს, რომლებსთვისაც მის მოძალადეებს
წამუსი უნდა აეხადათ. ქარი დაუნდობლად ატყდებოდა თავს
იმათ, ვის გადარჩენასაც თვითვე ცდილობდა. ქარი განწირუ-
ლებს ამგვარ სამსახურს გაათრეებული ბოროტებით უწევდა.
ეს ისეთი დახმარება იყო, რომელმაც შებრალება არ იცის.

ამგვარი სასტიკი გადარჩენის შემდეგ კარჭაპი საბოლოო ნამსხვრევად იქცა.

მსხვილი, ტყვიისოდნა და მასავით მაგარი სეტყვის მარცვლები ლამის დაცხრილვას უპირებდა ხომალდს. ყოველ გვერდზე გადახრისას სეტყვის მარცვლები გემბანზე ისე მიგორავდნენ, როგორც საფანტის მრგვალი ტყვიები. კარჭაპი, წყლის სტიქიონისაგან ზევიდან და ქვევიდან ნაფათრი, ძლივს და მოჩანდა მასზე გადაღვარულ ტალღებისა და ქაფის შადრევანში. ხომალდზე თვითეული მხოლოდ თავის თავზე და ფიქრობდა.

ადამიანები, რაც მოხვდებოდათ, იმას ებლაუჭებოდნენ. ყოველი შენჯღრევის მერე ისინი გაკვირვებით მიმოიხედავდნენ ხოლმე, რა დაინახავდნენ, რომ ზღვაში გატაცებული არც ერთი მათგანი არ არს. ყოველმხრით გადაცვივნილ ნაფოტებისგან ბევრ მათგანს სახე დაკაწროდა:

საბედნიეროდ, სასოწარკვეთილება ორმაგად აძლიერებს ადამიანის ძალ-ღონეს. შიშით შეპყრობილი ბავშვის ხელი ბუმბერაზის ხელზე სუსტი არ არის. შიშის ზარის წუთებში დედაკაცის თითები ნამდვილ მუხრუჭებად იქცევა: ყმაწვილ ქალს შეუძლია იმ დროს თავისი ვარდისფერი ნაზი ფჩხილები თუნდაც ქვას ჩაუჭიროს. დასაღუბად განწირულები მთელი ძალ-ღონით ცდილობდნენ ადგილზე დარჩენას. მაგრამ ყოველი ტალღა მათ გემბანიდან წალეკვას უქადდა.

უცბად ისევ შვებით ამოისუნთქეს.

XVI

იღუმალი მიწუნარება

გრივალი უცბად ჩადგა.

აღარც ჩრდილოეთის და აღარც სამხრეთის ქარი აღარ უბერავდა. შეწყდა ქარიშხლის გააფთრებული ღმუილი. ყოველგვარი გადასვლისა ან შენელების გარეშე ქარსეტყვა ერთ წამში გაქქრა საღდაც, თითქოს უფსკრულში ჩაინთქაო. ვერც მოისაზრებდი, საით გადავარდა. სეტყვის მაგიერ ჰაერ-

ში ისევ თეთრი ფიფქები აფრიალდნენ. ისევ ნელი-ნელ თოჯა დაიწყო.

ღელვაც დაცხრა, ზღვა სუფრასავით გადასწორდა.

თოვლის ქარბუქმა იცის ასეთი უეცარი დაწყნარება.

როგორც კი ელექტრონის დენი შეწყდება, ყველაფერი მშვიდდება, ტალღებიც კი, რომლებიც ჩვეულებრივ ქარიშხლების შემდეგ ჯერ ისევ განაგრძობენ ხოლმე ღელვა-ხეთქებას. აქ კი პარიჟით, აღარავითარი კვალი ახლახანდელი მძვინვარებისა. ზღვაც ისევ, როგორც მძიმე სამუშაოს შემდეგ მშრომელი კაცი, — უცბად იძინებს; ეს თითქოს ეწინააღმდეგება სტატიკის კანონებს, მაგრამ სულაც არ აკვირვებს ძველ მეზღვაურებს, რადგან იციან, რომ ზღვა აღსავსეა ყოველგვარი მოულოდნელობებით.

ამგვარი მოვლენები, მართალია, იშვიათად, მაგრამ მაინც ჩვეულებრივი ქარიშხლების დროსაც თავს იჩენს ხოლმე. ასე მაგალითად, ჩვენი მოსწრებისას იმ დაუფიწყარი გრიგალის დროს, 1867 წლის 27 ივლისს რომ ჯერსიზე ამოვარდა, თოთხმეტი საათის განმავლობაში უწყვეტლევ მბორგავი ქარი უცბად სამარისებურმა მყუდროებამ შეცვალა.

კარჭაპის ირგვლივ რამდენიმე წუთის შემდეგ მიძინებულნი წყლის უსაზღვრო ზეწარი გადაჭიმულიყო. ამასთან ერთად, რადგან ქარიშხლის უკანასკნელი ფაზა პირველის მსგავსია, სრული სიბნელე ჩამოწვა. ყოველივე, რასაც კი თვალით ხედავდნენ ოდნავად მაინც, ვიდრე სათოვარი ღრუბლები ცაზე ქულებად ტრიალებდნენ, ახლა ისევ გაუჩინარდა. მიმქრალი სილუეტები გაიშალნენ, გალხვნენ და ხომალდი ისევ ყოველმხრიდან უსაზღვრო წყვდიადმა მოიცვა. ამ უკუნეთლამის კედელს, ამ შავად მოგარსულ რკალს მოეცვა „მატუტინა“. სიბნელე ყოველ წუთს ვიწროვდებოდა და ავბედითი ნელ-ნელაობით მკვრივდებოდა ყინულისგან. ზენიტში არც ცის პატარა ნაგლეჯი ჩანდა, არც ერთი ვარსკვლავი. მხოლოდ ჩამობურთული ნისლის ჭერი იყო. კარჭაპი თითქოს ღრმა ჭის ძირში ჩაეშვაო.

ამ ჭაში ზღვა გალხობილ ტყვიას დაემსგავსა. წყალი პირქუშმა უძრაობამ გათოშა. ოკეანე არასოდეს ისეთი დაღვრე-

მილი არ არის, როგორც მაშინ, როდესაც იგი გუბესავით ჰდორდება.

ირგვლივ ყოველივე დუმისს, სიჩუმესა და ღრმა წყვილიადს მოეცვა.

სიწყნარე ბუნებაში ხშირად მრისხანე დუმილია ხოლმე.

მიწყნარებული ღელვის უკან-სკნელი შხეფები იშვიათად-და სწვდებოდა ხომალდის ნაპირებს. გემბანმა ისევ ჰორიზონტალური მდებარეობა მიიღო და ოდნავდა გვერდელაობდა ხან ერთ და ხან მეორე მხარეს.

აქა-იქ ძლივს შესამჩნევად ტორტმანობდნენ ხომალდიდან აგლეჯილი აღკაზმულობის ნაწილები. ფარნის მაგივრად ბუშპრიტზე ჩაშოკიდებული ყუმბარა, რომელშიც გაფისული ძენძი ენთო, უკვე აღარ ქანაობდა და მისგან ზღვაში ცეცხლიანი წვეთები აღარ ცვიოდა. ჯერ კიდევ ღრუბლებში მოთარეშე ქარიც არ ხმაურობდა, ხშირი, ფაფუკი თოვლი ოდნავი დაცერებდით ცვიოდა. აღარც მეჩჩებთან ისმოდა ტალღების ჩოჩქოლი. სამარისებური მყუდროება ჩამოწვა.

ველურობამდე გახელებული სასოწარკვეთილების შეზღვევ, ტალღებზე უსაშველოდ მოქანავე უბედურებს ეს უეცარი დაყურება ენით გამოუთქმელ ბედნიერებად ეჩვენათ. მათ ასე ეგონათ, რომ ტანჯვა-წამებას ბოლო მოეღო. ირგვლივ და ზემოდანაც ყოველივეს თითქოს მათ გადასარჩენად უსიტყვოდ პირი შეუტრავთო. მათ ხელახლად იმედი მიეცათ. რაც აქამდე გააჭტრებული იყო, ახლა სიწყნარედ იქცა. ეს იმის უტყუარ ნიშნად ჩათვალეს, რომ მშვიდობა ჩამოვარდაო. გაწამებულმა ადამიანებმა ბოლოს თავისუფლად ამოისუნთქეს. ახლა შეეძლოთ ხელი გაეშვათ ბაგირის ნაწყვეტის, ან ფიცრის ნატეხისათვის, რომლებსაც აქამდე ებლაუქებოდნენ, შეეძლოთ ფეხზე დამდგარიყვნენ, წელში გაშლილიყვნენ, ევლოთ, ემოდჩავათ. ხომშვიდის გამოუთქმელი გრძნობა დაეუფლა მათ. უფსკრულის წყვილიადში არის ხოლმე ხანდახან სამოთხისებური ნეტარების ასეთი წუთები. ისინი რაღაც სხვა მოვლენას წინამორბედობენ. ცხადი იყო, რომ ამ ადამიანებს აღარც გრიგალი ემუქრებოდა, არც აქაფებულები ზვირთები, არც ქარის გახელებული მიძალება — ყოველივე ამეებს უკვე თავი დაადწიეს.

ამიერიდან ყოველივე კეთილსასურველად წარიმართებოდა. სამ-ოთხ საათში განთიადიც გამოაქიატებს, მათ რომელიმე გამკლავი ხომალდიდან დაინახავენ და თავისთან გადასხამენ. რაც ყველაზე საშინელი იყო, უკვე გადაიარა. ახლა სილოცხლეს უბრუნდებოდნენ. ყველაზე მნიშვნელოვანი მიღწეულია: ქარიშხლის ჩადგომამდე ხომალდზე შერჩნენ. თავისთვის ასე ამბობდნენ: „მორჩა და გათავდაო“.

უცბად დარწმუნდნენ, რომ ნამდვილად დასასრული დადგა.

ერთი მარტოსთაგანი, ჩრდილოელი ბასკი, სახელად გალდეაზუნი, ტრიუმში ბაგირისათვის ჩავიდა და უკან დაბრუნებისას განაცხადა:

— ტრიუმში საგსეა...

— ჩითი? — შეეკითხა მეთაური.

— წყლით, — უპასუხა მატროსმა.

მეთაურმა იყვირა:

— ეს რაღას ნიშნავს?

გალდეაზუნმა უპასუხა:

— ეს იმას ნიშნავს, რომ კიდევ ნახევარი საათი და ჩვენ ჩავიძირებით.

XVII

უპანასკნელი საუშალება

ძირი შეტეხილი აღმოჩნდა. ხომალდში წყალმა იწყო დენა. როდის მოხდა ეს? ამ შეკითხვაზე პასუხს ვერავინ გასცემდა. როცა ისინი ტალღამ კასკეტებთან მიაგდო მაშინ მოხდა. თუ როცა ორტაპის მახლობლად გაჩნდნენ, მაშინ? ან იქნებ მაშინ, როცა ორინიის დასავლეთით კინალამ მოჩვევა შეიტაცა? უფრო სარწმუნო ისაა, „მაიმუნთან“ რომ სულ ახლო მივიდნენ, იქ წამოეცვა წყალქვეშა ლოდის წამახულ თავზე. ეს ბიძგა ვერ შეამჩნიეს, რადგან ქარი ამ დროს აქეთ-იქით ახეთქებდა. როცა გაშტერება შეგვიპყრობს, ჩხელეტას ველარ გრძნობ.

მეორე მატროსი, წარმოშობით სამხრეთელი ბასკი, რომელსაც ავე-მარიას ეძახდნენ, აგრეთვე ჩავიდა ტრიუმში და დაბრუნებისას გაამხილა:

— ტრიუმში წყალი ორი ვარის სიმაღლეზეა.

ეს დაახლოებით ექვს ფუტს უდრის.

ავე-მარიამ დასძინა:

— ორმოც წუთში ჩვენ ჩავიძირებით.

მაინც საიდან იწყო წყალმა დენა ხომალდში? ნახვრეტი არა ჩანდა, მას ტრიუმში შესული წყალი ფარავდა. შეტეხილი ნაწილი სადღაც სიღრმეში, კარქაპის წყალქვეშა ნაწილში იქნებოდა. მისი მოძებნა შეუძლებელი იყო; შეუძლებელი იყო აგრეთვე მისი დაცობაც. სადღაც იყო ჭრილობა და მისი შეხვევა კი არ შეიძლებოდა. თუმცა წყალი ტრიუმში არც ისე სწრაფად მატულობდა.

— წყალი უნდა ამოვხაპოთ! — შესძახა მეთაურმა.

— წყალშემსრუტები არა გვაქვს, — უპასუხა გალდეაზუნმა.

— მაშინ ნაპირისკენ უნდა გავცუროთ, — შესძახა ისევ მეთაურმა.

— აბა საით არის ნაპირი?

— არ ვიცი.

— არც მე ვიცი.

— მაგრამ სადმე ხომ უნდა იყოს?

— უეჭველია.

— ვინმემ წაგვიყვანოს ნაპირისაკენ. — განაგრძობდა მეთაური.

— ჩვენ ლოცმანი აღარა გვყავს, — შეესიტყვა გალდეაზუნი.

— შენ როჰკიდე ხელი რუმპელს.

— ჩვენ ხომ აღარა გვაქვს რუმპელი.

— კეტიდან გავაქეთოთ; ლურსმნები, ჩაქუჩი! იარაღი სწრაფად!

— მთელი საღურგლო იარაღი წყალმა წაიღო, აღარაფერი აღარა გვაქვს.

— სულერთია, როგორმე უნდა ვმართოთ საჰე.

— რითი ვმართოთ?

— სად არის ჩვენი კანჯო? იმაში გადავსხდეთ და ნიჩბები ჰოეუსვათ.

— კანჯო სადღა გვაქვს.

— მაშ ისევ კარჰაპზე მოვიშველიოთ ნიჩბები.

— აღარც ნიჩბები გვაქვს.

— მაშინ აფრები აეუშვათ.

— ჩვენ ხომ არც აფრა გვაქვს და არც ანძა.

— ანძა ლონგ-კარლინსიდან გავაკეთოთ, აფრა ბრეზენტინიდან... აქედან გავალწიოთ, ქარს მივენდოთ.

— ქარიც რომ ჩადგა.

მართლაც, ქარი სულმთლად ჩაყუჩდა. ქარიშხალი შორს გადაიკარგა. მაგრამ დაწყნარება, რომელიც მათ თავის გაღარჩენად ჩათვალეს, მათთვის დამღუპველი აღმოჩნდა. სამხრეთ-დასავლეთის ქარს ისევ წინანდებური გაშმაგებით რომ ექროლა, იგი ტრიუმის წყლით გავსებამდე რომელიმე ნაპირთან მიაგდებდა; ან იქნებ ხომალდის დაძირვამდე ქვიშოვან მეჩჩეზე გაერიყა. გრიგალი ხმელეთამდე მიღწევაში დაეხმარებოდა. მაგრამ ქარი აღარ ჰქროდა და აღარც იმედი უნდა ჰქონოდათ. ისინი ახლა იმიტომ იღუპებოდნენ, რომ გრიგალი ჩადგა.

გამოუვალი მდგომარეობა შეიქმნა.

ქარი, სეტყვა, გრიგალი, ქარბორბალა — აულაგმავი მტრები არიან, მაგრამ მათ შეიძლება თავი გაართვა; ქარიშხალზე შეიძლება გაიმარჯვო, რადგან იგი საკმაოდ შეიარაღებული არ არის. იმგვარ მტერთან, რომელიც თვითონვე ამეღავნებს თავის განზრახვებს, ყოველთვის შეგიძლია გამონახო ბრძოლის საშუალება. ის აქეთ-იქით უშედეგოდ აწყდება და ხშირად მარჯვე წუთითაც ვერ სარგებლობს. მაგრამ მყუდროებასთან საბრძოლველად არავითარი იარაღი არ მოიპოვება. აქ ხელის ჩასაკიდი აღარაფერია.

ქარები იგივეა, რაც ცხენოსანთა შემოტევა: მელგრად დაუხვდით და მთელი გროვა დაიშლება. ხოლო მყუდროება ქალათის მარწუხებია.

მძიმე და დაუძლეველი წყალი ნელა და თანაც შეუწყვეტილად შემოდის ტრიუმში. რამდენადაც ტრიუმში წყალი

მატულობდა, იმდენად კარჭაპი უფრო ღრმად ეშვებოდა ზღვაში, თუმცა ეს ძალიან ნელა ხდებოდა.

„მატუტინაზე“ მყოფნი გრძნობდნენ, როგორ ნელ-ნელა უახლოვდებოდა შემზარავი დაღუპვა, დაღუპვა უბრძოლველად. მათ უკვე დაეუფლა ავბედითად მშვიდი რწმენა იმისი, რომ ბრმა სტიქიონის ზეიმი აუცილებელია. ჰაერი ოდნავადაც კი არ იძვროდა, წყალზე მცირედი ქავლიც არ ჩანდა. უძრაობაში რაღაც უღმობელია დაფარული. მორევი სრული დუმილით შთანთქმდა მათ. დამუნჯებული წყლის საშუალებით, უდრტვინველად, უშფოთველად, უმიზნოდ, უანგარიშოდ და უგრძნობელად იზიდავდა თავისკენ დედამიწის სფეროს ცენტრი. მორევი მათ სრული სიმშვიდით იძირავდა. უკვე აღარ იყო აღარც დაღებული ხახა ტალღებისა, არც გრიგალის და ზღვის გაავებული მუქარა, არც ქარბორბალას ქშენა, არც აქოჩრილი ზვირთები ქაფებისა, მსხვერპლის მოლოდინში წინასწარვე რომ განგლებულიყვნენ. ახლა განწირულნი თვალწინ მხოლოდ უსაზღვროების უფსკრულსდა ხედავდნენ. უკვე გრძნობდნენ, რომ იძირებიან მშვიდ სივრცეში, სადაც სხვა აღარა არის რა გარეშე სიკვდილისა. წყალსა და ხომალდის ფერდს შუა მანძილი თანდათან კლებულობდა, ეს იყო და ეს. შეიძლებოდა სწორედ გამოეანგარიშათ, თუ რამდენი წუთის შემდეგ ეს მანძილიც სულ აღარ იქნებოდა. ახლანდელი სანახაობა სრულიად საწინამდღეგო იყო ზღვის მოქცევის სანახაობისა: ახლა წყალი კი აღარ იწევდა მათკენ, არამედ ისინი ჩადიოდნენ იმავე წყალში. თვითონ ითხრიდნენ სამარეს. მათი მესაფლავე თვითონ მათივე საკუთარი სიმძიმე იყო.

მათთვის სასჯელი მზადდებოდა არა ადამიანთა კანონის ძალით, არამედ საგანთა კანონის ძალით.

უწყვეტლივ თოვდა და რადგან ზღვის სიღრმისკენ ჩამავალი ხომალდი სრულგზით არ ირხეოდა, ამიტომ თოვლის თეთრი ფიფქები მის გემბანზე ზეწარივით იშლებოდა და კარჭაპს თითქოს სუღარას აფარებდა.

წყალი ტრიუმს თანდათან ავსებდა. არავითარი საშუალება არ იყო წყლის შეკავების, სახაპავიც არ ჰქონდათ. თუმცა

ისიც ვერავითარ საშველს ვერ შეუქმნიდა ამ მდგომარეობას—
კარპაჭი გემბანიანი ხომალდი იყო. სამი, ოთხი მაშხალა, სა-
დაც მოხვდათ იქ ჩაარქვეს და ტრიუმი გაანათეს. გალდეაზუნ-
მა რამდენიმე ძველი ტყავის ხაპი მოიტანა. ტრიუმიდან წყლის
გადაღვრა განიზრახეს, ჯაჭეურად გამწყრივდნენ, მაგრამ ხაპე-
ბი უეარგისი გამოდგა. ზოგი ნაკერებზე ირღვეოდა, ზოგი
ძირგავარდნილი იყო და წყალი გზადაგზა იღვრებოდა. უთანაბ-
რობა ხომალდში შემოდენილი წყლისა და იქიდან
ამონაპულს შორის ბედის დაცივნვას წააგავდა, შემოდრიოდა
მთელი კასრი, იღვრებოდა ერთი ქიქა... ყოველგვარი ცდა
უშედეგოდ რჩებოდა. ეს სანახაობა იმ ძუნწს მოგაგონებდათ,
რომელსაც სრუს მილიონი დახარჯოს დედში მხოლოდ თითო
სუს გაცემით.

მეთაურმა წარმოთქვა:

—ხომალდი სიმძიმეებისაგან უნდა გავეანთავისუფლოთ ქარი-
შხლის დროს გემბანზე მდგარი რამდენიმე ყუთი ბაგირებით
ანძაზე მიებათ და ისინი ისევე გადამტვრეულ ანძას მიბმულნი
შერჩენოდნენ. ახლა საბმელები აუშვეს და ხომალდის ბაქნის
მოაჯირის ერთ-ერთი გამტვრეული ხაწილიდან ბიძგის კვრით
ზღვაში გადაყარეს. ერთი ამ ზანდუქთაგანი ბასკ დედაკაცს
ეკუთვნოდა. იმ უბედურს მწუხარებით აღსავსე წამოძახილი
აღმოხდა:

— ოჰ! მაგ ყუთში ხომ ჩემი ახალი, წითელ სარჩულიანი
მოსასხამია და ჩემი ჩიგინიანი წინდები! ის ვერცხლიან საყუ-
რეებიც, რომლებსაც ღვთისმშობლობის დღეს წირვაზე წასუ-
ლისას ვიკეთებდი!

გემბანი გაანთავისუფლეს, რჩებოდა კაიუტა, იქ ბევრი რაჰ
იყო დაგროვილი. იქ, როგორც მკითხველს ეხსომება მგზავრე-
ბის ბარგი იყო და მატროსების ნაკრაულები.

ბარგი ამოაჩოჩეს და ხომალდის ბაქნის ფერდის იმავე გა-
დამტვრეული ადგილიდან გადაადგეს.

ასევე მოექცნენ ნაკრაულებსაც.

შეუდგნენ კაიუტის სრულებით დაცლას: ფარანი, ეზელ-
გოფი, კასრები, ჩანთები სასმელი წყლის ჭურჭლები, ქვაბო
საჭმლით, ყველაფერი წყალს მისცეს.

თუჯის ლუმელს, უკვე დიდი ხანია ჩამქრალს, ქანჩები მოუშვეს, ცემენტის ქვესადებიდან ახსნეს, აიტანეს გემბანზე, გადამტვრეულ მესურთან მიიტანეს და ისიც გადააგდეს. რაც კი შეიძლებოდა ხომალდის შიგნითა ადგილიდან დაეძრათ და მოეხსნათ, ყველაფერი ზღვას მისცეს. გადააგდეს ვანტები, რიდერსები, ანძას მონატეხები.

ღრიაღარო ბრბოს უფროსი ანთებული მაშხალით ხელში კარჭაპის ცხვირთან განაშუქებ ციფრებს დააცქერდებოდა, ჩაძირვის სიღრმეს ამოწებდა; ცდილობდა გამოერკვია, ხომალდი კიდეც რამდენ ხანს გაძლებდა ზღვის ზედაზე.

XVIII

უკიდურესი საშუალება

ტვირთისგან განთავისუფლებული „მატუტინა“ ცოტათი უფრო ნელა იძირებოდა, მაგრამ მაინც იძირებოდა.

საზარელ მდგომარეობაში ჩაცვივდნენ, უკვე აღარაფრის იმედი აღარ ჰქონდათ. უკანასკნელი საშუალებაც ამოიწურა.

— ხომ აღარაფერია მანდ კიდეც ზღვაში გადასაგდები? — გასძახა მეთაურმა.

დოქტორი, რომელიც ახლა აღარავის ახსოვდა, გამოვიდა გემბანის კაიუტიდან და წარმოთქვა:

— არის.

— რა არის, აბა? — შეეკითხა უფროსი.

— ჩვენი დანაშაული.

ყველა შეკრთა და ერთხმად შესძახეს:

— ამინ!

დოქტორი მთელი ტანით აიშართა, სახეზე მკვდრის ფერი დაედო, მალლა ცისკენ მიუთითა და წარმოთქვა:

— მუხლი მოიდრიკეთ!

ყველანი შეტორტმანდნენ, პირქვე დამხობას ლამობდნენ.

დოქტორმა განაგრძო:

— ჩვენი დანაშაული მიეცეთ ზღვას. ჩვენი მთავარი ტვირთი ის არის. იმისი მიზეზით იძირება ხომალდი. რალა საჭი-

როა სიცოცხლის შერჩენაზე ვიფიქროთ სჯობს ვიფიქროთ სულის გადარჩენაზე. მომისმინეთ, უბედურებო ყველაზე უმძიმესია ჩვენი უკანასკნელი დანაშაული, ის, რომელიც ახლახან ჩავიდინეთ, ან უკეთ რომა ვთქვათ, რომლითაც დავასრულეთ ჩვენი დანაშაულობანი. დიდი მკრეხელობაა ზღვის მორევადან თავის დაღწევა გინდოდეს, როდესაც წარსულში წინასწარ განზრახული მკვლევლობის ცოდვა მიგიძღვის. ბავშვისადმი მიყენებული ბოროტება შეცოდებაა წინაშე ღვთისა. ჩვენი წამოსვლა აუცილებელი იყო, ვიცი, მაგრამ ეს აუცილებელ დაღუპვას უღრიდა. ჩვენი ბნელი საქმეების ჩრდილმა ქარიშხალი დაგვატეხა. სწორედ ასეც უნდა ყოფილიყო. ჩვენ დასანანებელი არა გვაქვს რა. აქ, ჩვენს მახლობლად, ამ თვალით განუქვრეტელ წყვდიადში ვოვილის ქვიშნარიანი მეჩეჩებია და კონცხი ჰუგი, მაშასადამე, საფრანგეთი. ჩვენთვის ერთი თავშესაფარიღა რჩებოდა — ესპანეთი. საფრანგეთი ჩვენთვის ნაკლებად სახიფათო როდია, ვიდრე ინგლისი. თუ ზღვაზე დაღუპვას გადავრჩებოდით, სახრჩობელა არ აგვცდებოდა. ან ზღვაში ჩაძირვა, ან სახრჩობელაზე ჩამოხრჩობა — სხვა არჩევანი ჩვენთვის აღარ იყო. ჩვენს მაგიერ ღმერთმა მოახდინა არჩევანი. მაშ მადლი შევწიროთ მას. ღმერთი საფლავს ზღვის მორევში გვანიჭებს და ცოდვაც იქ ჩამოგვერეცხება. ეს აუცილებელი იყო, ძმანო ჩემნო! აბა იფიქრეთ: ჩვენ თვითონ ახლახან რაც შეგვეძლო ყველაფერი მოვიმოქმედეთ იმისათვის, რომ უბიწო არსება, ბავშვი, დაღუპულიყო. და იქნებ ამ წუთში მალა ცაში მისი უცოდველი სული ბრალსა გვდებს წინაშე ციური მსაჯულისა, რომელიც ზევადან დაგვცქერის. მაშ ვისარგებლოდ უკანასკნელად დარჩენილი მცირე დროით: ვეცადოთ, თუ ეს კიდევ შესაძლებელია, ჩვენთვის მისაღწევ ფარგლებში გამოვასწოროთ ჩვენგან ჩადენილი ბოროტება. თუ ის ბავშვი ჩვენი დაღუპვის შემდეგ ცოცხალი დარჩება, დავეხმაროთ მას. თუ იგი მოკვდება, ყოველი ღონე ვიღონოთ, რომ მისგან პატიება დავიმსახუროთ. განვთავისუფლდეთ დანაშაულის სიმძიმისაგან. მოვიხსნათ ის ტვირთი, რომელიც ზინდისს გვიქენჯნის. ვეცადოთ ჩვენი სულები ღმერთმა არ უგულუბელჰყოს, რადგან ეს ყველაზე საზარელი დაღუპვა იქნებოდა. მაშინ ჩვენი სხეულები თევზე-

ჩვენი სხეულები თევზების კერძად დარჩებოდა, ხოლო სულელებს დემონები დაეპატრონებოდნენ. შეიბრალებთ თქვენი თავი! მუხლი მოიდრიკეთ-მეთქი, გეუბნებით! მონანიება ის ნავია, რომელიც არასოდეს არ იძირება. თქვენ კომპასი აღარ გაგაჩნიათ? ცდებით, ახლა თქვენი კომპასი ლოცვია.

მგლები კრავებდად გარდიქმნენ. ამგვარი გარდაქმნა ხდება გამოუვალი სასოწარკვეთილების წუთებში. ისეთი შემთხვევებიც არის ხოლმე, როცა ვეფხვეები ჭვარცმას ლოკავენ. როდესაც ამოუცნობს კარი შეიხსნება, გწამდეს, ძნელია, არ გწამდეს — შეუძლებელია. რამდენადაც ნაკლოვანი არ უნდა იყოს აწ არსებული ან წინათ არსებული რელიგიების ცდა, შეეთხზათ საიქიოს სურათი, და თუნდაც მაშინაც კი როდესაც ადამიანის რწმენა გაურკვეველი სახისაა, და ის დოგმატიებიც, რომლებსაც მას სთავაზობენ, არ ეთანხმებიან მის ბუნდოვან წარმოდგენებს მარადისობაზე მაინც უკანასკნელ წუთებში ადამიანის სულს უნებლიეთი ძრწოლა მოიცავს. სიცოცხლის მიჯნის იქით რაღაც ამოუცნობი გველის. აი ესა გვექნჯნის, როდესაც სიკვდილის პირას წარვსდგებით.

სიკვდილის უკამი სიცოცხლესთან გასწორებებს წუთებია. ამ საბედისწერო წამში ადამიანები მათზე დაკისრებული პასუხისმგებლობის მთელ სიმძიმეს გრძნობენ. რაც უკვე მოხდა თავისთავად ართულებს იმას, რაც ახლა უნდა აღსრულდეს. წარსული ბრუნდება და აწმყოში იჭრება. ყოველივე ნახულ-განცდილი თვალწინ ისეთსავე უფსკრულად წარმოსდგება, როგორც განუცდელი და ეს ორივე უფსკრული, ერთი — შეცდომებით სავსე, მეორე — მოლოდინით აღსავსე, ურთიერთის ანარეკლს წარმოადგენენ. ამ ორი მორევით შერწყმა თავზარსა ცემს მომაკვდავს.

გაქცეულებმა აქ, მიწიერ სიცოცხლეში, გადარჩენის უკანასკნელი იმედიც დაკარგეს. სწორედ ამის გამო დაუბრუნდნენ ისინი მოპირდაპირე განწყობას. მხოლოდ იქ, უკუნეთი ღამის წყვილიადში, მათ კიდევ შეეძლოთ რაღაცისადმი სასოება მიეპყროთ. თვითონვე მიხვდნენ ამას. მწუხარების წუთებში გონება გაეხსნათ. ამას ისევ ელდა მოჰყვა. რაც სულის ანოსგლის წუთში შეიცნობა, იმასა ჰგავს, რასაც ელვის აღზნებისას

გხედავთ: ჯერ ყველაფერი, შემდეგ — აღარაფერი. ხედავ კიდევაც და ამავე დროს ველარცა ხედავ. სიკვდილის შემდეგ ჩვენ ისევ თვალები აგვეხილება და რაც ელვა იყო, ახლა მზედ იქცევა.

მათ დოქტორს შესძახეს:

— შენ! შენ! მხოლოდ შენლა გვეყავხარ ახლა. რასაც შენ გვიბრძანებ, შეეასრულებთ. რა უნდა ვიღონოთ, გვითხარი!

დოქტორმა უპასუხა:

— ახლა ამოუცნობელ წიადს უნდა გადავაბიჯოთ და ცხოვრების სხვა, მეორე ნაპირს მივალწიოთ. იგი საფლავთა მიღმა მდებარეობს. რადგან მე ყველა თქვენგანზე მეტი ვიცი, ამიტომ სწორედ მე მელის უდიდესი საფრთხე. თქვენ გონივრულად იქცევით, როდესაც ხილთ არჩევას იმას ანდობთ, ვისაც ყველაზე მძიმე ტვირთი აწევს.

და მანვე დასძინა:

— ჩადენილი ბოროტების შეცნობა სინდისსა ქენჯნის.

შემდეგ იკითხა:

— კიდევ რამდენი დრო გვაქვს?

გალდებულნი ვართ ჩაძირვის სიღრმის მაჩვენებელ რიცხვებს შეხედა და უპასუხა:

— საათის მეოთხედზე ცოტა მეტი.

— კარგი, — წარმოთქვა დოქტორმა.

გემბანის კაიუტის დაბალი ჭერი ერთგვარ მაგიდის მსგავს რასმე წარმოადგენდა. ამაზედ მიეყრდნო დოქტორი. ჭიბიდან სამელნე ამოიღო, აგრეთვე კალამი და საქალაღდე. საქალაღდიდან პერგამენტი. სწორედ ის პერგამენტი, რომელზედაც რამდენიმე საათის წინ ოციოდე სტრიქონი დაწერა თავისი გარკვეული, მიჯრილი ხელით.

— სინათლე! — გასცა მან განაკარგულება.

შეუჩერებელმა თოვლმა, რომელიც წყალჩანჩქერის ქაფის წინწკლებივით ეცემოდა, ყველა ჩირაღდანი მიყოლებით ჩააქრო, გარდა ერთისა. ავე-მარიამ ეს ჩირაღდანი ამოგლიჯა საბუდედან, ხელში დაიჭირა და დოქტორს გვერდში ამოუდგა.

დოქტორმა საქალაღდე ჭიბეში ჩაიღო, სამელნე კაიუტის სხვენზე დადგა, კალამიც დადო, პერგამენტი გაშალა და თქვა:

— მომისმინეთ!

და აი, შუა ზღვაში, თანდათანობით ჩამძირავი ხომალდის ჩონჩხზე, რომელიც ღია საფლავეზე გადებულ მოქანავე ფიცარს მოგაგონებდათ, დოქტორი გამეხებული სახით შეუდგა კითხვას, თითქოს ირგვლივ მოზიდული წყვილია უსმენდა. სასიკვდილოდ განწირულნი თავდახრილნი შემოხვეოდნენ ამ მოხუცს. ჩირაღდნის ალი მათ მკრთალ სახეებს უფრო აფერ-მკრთალებდა. რასაც დოქტორი კითხულობდა, ინგლისურ ენაზე იყო დაწერილი. ხანგამოშვებით, როცა ვისიმე საბრა-ლო შემოხედვას თვალს მოჰკრავდა, რაც ახსნა-განმარტების დუმილით მოთხოვნას ნიშნავდა, დოქტორი კითხვას წყვეტდა და უთარგმნიდა ფრანგულ, ესპანურ, ბასკურ, ან იტალიურ ენებზე. ყრუ ქვითინი ისმოდა და მკერდში მჯილის ცემის ბაგუნი. ზღვაში ჩასაძირი ხომალდი ისევ და ისევ იყვინთე-ბოდა.

დოქტორმა კითხვა დაამთავრა, პერგამენტი პატარა კაიუ-ტის ჰერზე გაშალა, კალამი აიღო და ხელმოსაწერად დატო-ვებულ ქაღალდის სუფთა ადგილას, ტექსტის ქვეშ, თავისი სახელი გამოიყვანა:

დოქტორი გერნარდუს გეესტემიუნდე.

შემდეგ მიუბრუნდა მის ირგვლივ თავმოყრილ ხალხს და უთხრა:

— მოდით და ხელი მოაწერეთ.

პირველად ბასკი დედაკაცი მივიდა, აიღო კალამი და მია-წერა:

ასუნსიონ.

შემდეგ ირლანდიელ დედაკაცს გადასცა კალამი, ეს დედა-კაცი წერა-კითხვის უცოდინარი იყო და ამიტომ ჯვარი და-უსვა.

დოქტორმა ჯვართან შემდეგი მიაწერა: „ბარბარა ფერმოი, ებუდაში მყოფი კუნიტის დედა“.

კალამი ახლა ბრბოს მეთაურს გაუწოდა.

მან ასე მოაწერა: გაიზდორა, კაპტალი.

ამის ქვეშ გენუელმა თავისი სახელი დაწერა: ჟანჯი-რატი.

ლანგედოკელმა მოაწერა: ჟაკ კატურზი, შერქ-მეული სახელი — ნარბონელი.

პროვანსალელმა მოაწერა: ლიუკ-ჰერკაპპარუპი, მაქონის საკატორლო საპატრიოდან.

ამ ხელმოწერების ქვეშ დოქტორმა შენიშვნა გაუკეთა: „კარქაპის ეკიპაჟის შემადგენლობაში სამი კაციდან, ხომალდის პატრონი ტალღამ გაიტაცა, დანარჩენი ორნი ქვემოთ აწერენ ხელს“.

ორივე მატროსმა შენიშვნის ქვეშ თავიანთი სახელები აღნიშნეს. ჩრდილოეთელმა ბასკმა მოაწერა: გალდეაზუნი. სამხრეთელმა ბასკმა: ავე-მარია, ქურდი.

ეს საქმე რომ დასრულდა, დოქტორმა დაიძახა:

— კაპპარუპი!

— აქა ვარ, — გამოეხმაურა პროვანსალელი.

— ჰარდევანონეს მათარა შენა გაქვს?

— დიახ!

— აბა მომეცი აქ!

კაპპარუპემ არყის უკანასკნელი ყლუპიც გადაჰკრა და მათარა დოქტორს მიაწოდა.

ტრიუმში წყალი ყოველ წუთს მატულობდა. ხომალდი თანდათან უფრო მეტად იძირებოდა ზღვაში.

გემბანის დაცერებული ნაპირები ნელ-ნელა ინთქმებოდნენ ზედ თხლად შემოდგრილ ტალღაში.

ყველანი გემბანის შემადგენელ კუთხეში შეგროვდნენ.

დოქტორმა ჩირაღდნის ალზე შეაშრო ჭერ ისევ სველი ხელმოწერები. პერგამენტი წვრილად დაახვია, რომ მათარის ყელში ჩატეულიყო და შიგნით ჩააძვრინა. შემდეგ მოითხოვა:

— საცობი!..

— საცობი რა იქნა, არ ვიცი, — უპასუხა კაპპარუპემ.

— აი გვარლის ნაჭერი, — მიაგება უკე კატურზიმ.

დოქტორმა მათარას გაუფისავი გვარლი დაუცო და ბრძანა.

— ფისი!..

გალდეაზუნი ხომალდის ცხვირისკენ გაეშურა, ყუმბარაში ანთებული ძენძი ჩააქრო, ეს მისადაგებული ფარანი ჩამოხსნა და დოქტორს მიუტანა. ყუმბარაში ნახევრამდე კიდეე იყო გაცხელებული ფისი.

დოქტორმა მათარს ყელი კუპრში ჩაყო, შემდეგ ამოიღო; ახლა მათარა, რომელშიც ყველასგან ხელმოწერილი პერგამენტი ინახებოდა, უკვე თავდაცობილი და დაფრთული იყო.

— მზად არის! — წარმოთქვა დოქტორმა.

პასუხად ყველა იქ მყოფთაგანს სხვადასხვა ენაზე გაურკვეველი ლულლული აღმოხდა, რაც აკლდამათა შავბნელ გუგუნს ემსგავსებოდა.

— დეე, აღსრულდეს!

— Mla cilpa! — ცოდვილი ვარ! (ლათ.).

Asi sea! დეე აღსრულდეს! (ესპან.).

— Aro rai! — გზა მშვიდობისა (ბასკ.).

— Amen! — ამინ! (ლათ.).

ეს შეძახილები წყდვიადმა ისევე ჩანთქა, როგორც ცის დუმილით დაშინებულ ბაბილონის გოდოლის მშენებელთა ძწუხნარე ხმა, რადგან ცამ მათი დაღადისი არ შეისმინა.

დოქტორმა ზურგი შეაქცია დანაშაულშიც და უბედურებაშიც თავის თანამოძმეებს და რამდენიმე ნაბიჯი ბაქანის ნაპირისაკენ გადადგა. ზედ ნაპირს წაადგა, თვალი უსაზღვრო სივრცეს მიაპყრო და გრძნობით წარმოთქვა:

— შენ ჩემთან ხარ?

ის ალბათ რომელიღაც ლანდს მიმართავდა.

ხომალდი სულ ძირ-ძირს იწვედა.

დოქტორს ზურგს უკან მდგომნი თავის ფიქრს მისცემოდნენ. ლოცვა — უძლეველი ძალაა. ლოცვაში ქედდახრილნი კი არ იყვნენ, თითქოს გადატყდნენ მისი სიმძიმის ქვეშ. მათი მონანიება ერთგვარად უნებლიეთი იყო. თავს მიწამდე ხრიდნენ ისე, როგორც უქარო ამინდში აფრა იხრება. ერთ ჯგუფად მიგროვილნი, დაღვრემილნი და თვადახრილნი, ლოცვისთვის გულზე ხელდაკრფილნი, სხვადასხვანაირად მწუხარენი, ნელ-ნელა, მაგრამ მაინც სასოწარკვეთილებასა და სასოებაში ცვიოდნენ. თვალწინ პირდაღებული უფსკრულის ანარეკლი იყო და ამათ ავაზაკურ სახეებს ახლა მშვიდი ღირსების ბეჭედი დააჩნდა.

დოქტორი ისევ მათთან მივიდა. როგორიც არ უნდა ყოფილიყო ამ მოხუცის წარსული, იგი საბედისწერო წუთის დასას-

რულს დიდებული გეჩვენებოდათ. თუმცა მის ფიქრებში ხომალდის გარემომცველი შავი სივრცე იჭრებოდა, მაგრამ ძრწოლას მაინც არ აეტანა. ეს კაცი არასოდეს არ დაბნეულა. მის სიმშვიდეს თვით შიშის ზარიც ვერ დაარღვევდა. თითქოს სახეზე ჰქონდა აღბეჭდილი, რომ ღმერთის სიღიადე შეიქნო.

მოხუცის გამომეტყველებაში, ამ თავის შინაგან განცდებში ჩანთქმულ დაძნაშავის გარეგნობაში მოძღვრის ძლევაშოსილება იგრძნობოდა.

თუმცა თვითონ ამას ვერც ამჩნევდა.

მან წარმოთქვა:

— ისმინეთ!

წუთით სივრცეს გაუსწორა თვალი და დასძინა:

— ჩვენი სიკედილის ქაშმა დაჰკრა!

ავე-მარიას ჩირალდანი გამოართვა და ჰაერში გააქნია.

ნაპერწყლები მოსწყდა ალს. აიშალა და წყვედიადში გაიბნა.

დოქტორმა ჩირალდანი ზღავეში გადაისროლა.

ჩირალდანი გაქრა და მასთან ერთად გაქრა უკანასკნელი სინათლეც. სამარესავით განუტკერეტელმა წყვედიადმა დაისადგურა.

სიბნელეში დოქტორის ხმა გაისმა:

— ვილოცოთ!

ყველამ მუხლი მოიდრიკა.

ახლა ისინი თოვლზე კი არა, წყალში იდგნენ.

რამდენიმე წუთის სიცოცხლედა დარჩენოდათ.

მხოლოდ დოქტორი არ დახოქილა... თოვლის ფიფქების თეთრი ფანტელები, ლამის შავ ფონზე მომჩინარენი. მის სხეულს ცრემლების მსგავსად ეფინებოდნენ. იგი ამეტყველებული ქანდაკება იყო წყვედიადისა...

მან პირჭვარი გამოისახა და ხმა აღიმალდა; იმავე დროს მის ფეხქვეშ გეშბანი უკვე ირყეოდა, რაიც იმას მოასწავებდა, რომ ხომალდის ჩაძირვას აღარაფერი უკლდა. დოქტორმა წარმოთქვა:

— Pater noster qui es in coelis¹.

პროვანსალელმა იგივე გაიმეორა ფრანგულად:

— Notre père qui êtes aux cieux.

ირლანდიელმა დედაკაცმა ბასკელ დედაკაცისთვის გასა-
ჯებ ენაზე გაიმეორა:

— Ar nathair ata ar neamh.

დოქტორი განაგრძობდა:

— Sanctificetur nomen tuum².

— Que votre nom soit sanctifié.—თარგმნა პროვანსალელმა.

— Naomhthar hainm, — წარმოთქვა ირლანდიელმა დედა-
კაცმა.

— Adveniat regnum tuum³, — განაგრძობდა დოქტორი.

— Que votre règne arrive, — გაიმეორა პროვანსალელმა.

— Tigeadh do rìoghachd, — წარმოთქვა ირლანდიელმა
დედაკაცმა.

დაჩოქილებს წყალი მხრებამდე სწვდებოდა.

დოქტორი განაგრძობდა:

— Fiat voluntas tua⁴.

— Que Votre volonté soit faite, — ძლივსლა წაილულლულა
პროვანსალელმა.

ორივე დედაკაცს მხოლოდ გმინვა აღმოხდა:

— Deuntar do thoil ar an Hhalàmb!

— Sicut in coelo, et in terra⁵, — წარმოთქვა დოქტორმა.

მას აღარავინ გამოეხმაურა.

დოქტორმა დაბლა დაიხედა. ყველანი თავებამდე დაეფა-
რა წყალს. დაჩოქილებიდან ფეხზე აღარავინ წამომდგარა.
დაჩოქილნივე უწინააღმდეგოდ დანებდნენ წყალს ჩასანთქმე-
ლად.

დოქტორმა კაიუტის სახურავიდან მათარა გადმოიღო და
მარჯვენა ხელით მალლა ასწია.

¹ შამაო ჩვენო, რომელი ხარ ცათა შინა (ლათ.).

² წმიდა იყავნ სახელი შენი (ლათ.).

³ შოვედ სუფევა შენი (ლათ.).

⁴ იყავნ იება შენი (ლათ.).

⁵ ვითარცა ცათაშინა ეგრედ ქვეყანასა ზედ (ლათ.).

ხომალდი იძირებოდა და დოქტორიც ჩურჩულათ ამთავრებდა ლოცვის უკანასკნელ სიტყვებს.

წყალს ზევით ჯერ კიდევ მოჩანდა მისი გულ-მკერდი, მერე თავი, ბოლოს მალლა ამართული ხელი, რომელშიც მათარა ეჭირა, თითქოს ეს მათარა მან მარადიულობას უნდა აჩვენოსო.

მაგრამ აი ეს ხელიც გაუჩინარდა. იმ ადგილას ზღვის ზედაპირი კასრში ჩასხმული ზეთივით გადასწორდა.

კვლავ თოვდა და თოვდა.

რალაც ნათელი წერტილი ამოტივტივდა ზღვის მორევიდან და წყვილიადში ტალღებს შეერია. ეს იყო დაფისული მათარა. იგი მკიდროდ შემოწნული ტირიფის წნელების წყალობით არ ჩაძირულა.

წიგნი მესამე

ბავშვი წყვდიადში

1

ჩან-ჩილი

ამთარი ხველეთზედაც არა ნაკლებ მძვინვარებდა, ვიდრე ზღვაზე.

იმავე ველურ მძვინვარებას გარემოეცვა მიტოვებული ბავშვი. სუსტ, გამოუცდელ არსებას თვითონვე უხდება გამოძებნოს ბრძოლის საშუალებანი ბრმა სტიქიონის გააფთრებულ თარეშთან. წყვდიადი არაფერს არ ინდობს. ბუნება ისე სათნო არ არის, როგორც ჰგონიათ.

მართალია, ზღვის ნაპირზე ქარი თითქმის სულ არ იგრძნობოდა; რაღაც უცნაურად წიოდა. სეტყვა არ მოდიოდა, მაგრამ, ხშირი თოვლი ბარდნიდა.

სეტყვა თავპირში გიშენს, გაწვალებს, გაგაბრუებს, დაგბეგვავს, გაგსრესავს, მაგრამ თოვლის ფიფქები სეტყვაზე უარესია. ლბილი, უღმობელი ფიფქები თავის საქმეს უჩუმრად აკეთებენ. ხელს თუ შეახებთ, დნებიან. მათი სიფაქიზე იგივეა, რაც პირმოთნე ადამიანის გულწრფელობა. თეთრი

ფიფქები ცვივიან, ფენა-ფენაზე ლაგდებიან და ზეავდებიან. ხოლო პირმოთნე ადამიანი ტყუილს ტყუილს უმატებს იმ ზომამდე, რომ ზოროტმოქმედებასაც აღწევს.

ბავშვი კვლავ გზას განაგრძობდა, ესოდენ სქელ ნისლში გახვეულ მიდამოში. ნისლი პირველად ადვილად დასაძლევ დაბრკოლებად გეჩვენებათ, მაგრამ სწორედ ესაა სახიფათო; იგი უკან იწევს, მაგრამ როდი იფანტება. ისევე, როგორც თოვლში, ნისლშიც რაღაც მუხანათური რამ არის. თუმცა ბავშვს, ბედის უცნაური ეინიანობა-უქუღმართობის გამო, ყველა ამ დაბრკოლებათა წინააღმდეგ უნდა ებრძოლა, მაინც, როგორც იყო, ჩაიარა დაღმართი და ჩეს-პილზე გავიდა. თვითონაც არ იცოდა, რომ ახლა ხმელეთის ყელზე იმყოფებოდა; მარჯვნივ და მარცხნივ ოკეანეს უსაზღვრო სივრცე გადაშლილიყო. საკმარისი იყო ამ ნისლიან ღამეში და ქარბუქში რამდენიმე უსწორ-მასწორო ნაბიჯი წაედგა წინ, რომ მარჯვნივ ღრმა ყურეს წყალში ჩაინთქმებოდა, ხოლო თუ მარცხნივ გადაუხვევდა გზას. — გაშლილი ზღვის გააფთრებული ტალღები ჩანთქავდნენ. ეჭვიც არა ჰქონდა, რომ ორ უფსკრულს შუა ვიწრო ხმელეთზე მიდიოდა.

იმხანად პორტლენდის ყელი მეტისმეტად სასტიკ, უდაბურ სანახაობას წარმოადგენდა. ახლა ეს ყელი სულაც აღარ ჰგავს წინანდელს. მას შემდეგ, რაც პორტლენდის ქვიდან რომანული ცემენტის კეთება დაიწყო, მთელი ეს კლდე-სიპი წვერიდან ძირამდე გათხარეს: ამით სრულებით შეიცვალა მისი პირვანდელი სახე. მართალია, იქ ჩვენს დროშიც მოიპოვება კირქვები ლიასური ფენებისა, ფიქალები და ტრაპები, რომლებიც სხვადასხვა ქანებს შორის მწკრივად, წვეროკინებად, ღრძილებში ჩამსხდარ კბილებსავით გამოსჩანან, მაგრამ წერაქვს სულ გადაუთბრია და მიწასთან გაუსწორებია ეს წამახული, სიპი ქვის გორაკები, სადაც ორბები იკეთებდნენ თავიანთ უმსგავსო ბუდეებს. სადღაა ის მწვევრავლები, რომელზეც გუნდ-გუნდად დასხდებოდნენ ხოლმე მტაცებელი თოლიები, ან სხვა ზღვისპირა ფრინველები, რომლებსაც მოშურნე ადამიანებივით ეხალისებათ წაბილწონ ყოველივე მაღალი. ამოდ დაუწყებდით იქ ძებნას უზარმაზარ მონოლითსაც, გოდოლფინად წოდებულს, რაც ძველი ვალლების

ენით „თეთრ არწივს“ ნიშნავს. ზატხულობით ამ გადათხრილ, ზღვის ღრუბელივით ნასვრეტებიან ნიადაგზე კიდევ პოულობენ როზმარინს, პიტნას, ზღვის კამას, რომლის ნაყენი სასარგებლოა ჭანის გასამაგრებლად, პოულობენ აგრეთვე კვლანქა ბალახსაც, რომელიც პირდაპირ ქვიშიან ნიადაგზე ამოდის და რომელსაც კილოფების დასაწნავად ხმარობენ, მაგრამ იქ ველარ ნახავთ ველარც რუხ ამბრას, ვერც შავ კალასა და ვერც სამნაირი სახეობის ფიქალებს — მწვანეს, ცისფერსა და საღების ფოთლის ფერს. გადაშენდნენ აგრეთვე მელიები, წავები, ავაზები, კვერნა. პორტლენდის პიტალო ქიმებზე, ისევე როგორც კორნუელის მწვერვალებზე, წინათ ქურციკებიც, არჩეებიცა და ჭიხვებიც დანაწარდობდნენ, ახლა უკვე აღარ არიან. ზოგიერთ ადგილებში იქ კიდევ ხვდებიან პალტუსებსა და სარდენებს; მაგრამ დამფრთხალი ორაგულები მთავარანგელოზობა დღიდან დაწყებული ქრისტეშობის დღემდე აღარ ამოდიან მდინარე უეის სათავემდე ქვირითის დასაყრელად. ის უცნობი ქორისოდენა ფრინველები, რომლებიც ვაშლს შუაზე გაკორტნიან ხოლმე და მარტო თესლსა სქამენ, ძველად, ელისაბედის დროს რომ აქ მოფრინდებოდნენ ხოლმე, ახლა აღარც ისინი ჩანან. აღარც ის ვერავი ყვითელნისკარტიანი ყვავები უნახავს კაცს, რომლებსაც ინგლისურად cornish clougl-ს და ლათინურად pyrrocarax-ს უწოდებენ და რომლებიც ისლით დახურულ სახლებზე ვაზის ანთებულ შტოებს ჩამოჰყრიდნენ ხოლმე. არა ჩანს აგრეთვე შოტლანდიის არქიპელაგიდან აქ გადმოზღუდებული ჯადოსანი გრიგალა, რომელიც ნისკარტიდან ისეთ ზეთს აწვეთებს, რომ კუნძულის მცხოვრებნი ნათურებში საწვავად ხმარობენ. ველარც იმ ძველ, ლეგენდარულ ფრინველს შეხვდებით, ზღვის მოქცევისაგან ნაპირზე ჩამდგარ გუბეებში ღარჩენილთ, რომლებსაც ფეხები ღორის ფეხებს მიუგავდათ, და ხმა ხბოს ბლავილს. ზღვის მოქცევა აღარა რიყავს ნაპირზე კბილწვეტიან ულვაშა სელაპებს, რომლებიც ფარფლ-თითებზე ცოცავენ. პორტლენდი ჩვენს დროში სრულიად შეცვლილია და აღარც კი იცნობა, იქ არასოდეს ბუღბუღები არა ბუღობდნენ, იმიტომ, რომ ტყე არ იყო; მაგრამ ქორები, გედები და ზღვის ბატები

•ქ შედარებით გვიან გადაშენდნენ. პორტლენდში ახლად-
მომრავლებული ცხვრების ხორცი მსუქანია და მატყლი ლბი-
ლი; ხოლო იმ არცთუ მრავალრიცხოვან, დაბალი ტანის
ცხვრებს, რომლებსაც აქ ორი საუკუნის წინ აძოვებდნენ და
ზღვის სანაპიროზე მარილის შემცველი ბალახით კვებავდნენ,
ხორცი მაგარი ჰქონდათ და მატყლიც უხეში. ასეთიც უნდა
ყოფილიყო კელტების პირუტყვი, რომელთაც ოდესღაც
მწყემსავდნენ ნიორის მოყვარული მეცხვარეები, ისინი ხომ
ას წელიწადს ცოცხლობდნენ და თავიანთი გრძელი ისრებით
ნახევარ მილზე აბჯარს ამსხვრევდნენ. სადაც მიწა დამუშავე-
ბული არ არის, იქ მატყლიც უხეშია. ახლანდელი ჩეს-პილი
არაფრით არ ჰგავს წინანდელ ჩეს-პილს: იმ ზომამდეა აქ
ფერნაცვალი ყოველივე ადამიანის ხელითა და იმ მეტად გა-
ხელებული ქარებისგანაც, რომელიც ქვესაც კი არღვევს.

ჩვენს დროში ამ ვიწრო ყელზე რკინიგზა გადის ჩეზლ-
ტონამდე, ჩეზლტონში ახალი სახლებია ქადრაკულად განლაგე-
ბული. იქვეა სადგური „პორტლენდი“, სადაც ოდესღაც სე-
ლაპები ხობავდნენ, ახლა ვაგონები მისრიალევენ.

ორასი წლის წინ პორტლენდის ყელი ზღვის ორივე მხა-
რეს ნაპირებდაქანებული იყო, ხოლო მისი შუა ხაზი სიპი
კლდის ხერხემალს წარმოადგენდა.

ბავშვის გარემომცველი ხიფათი და საშიშროება არ დას-
რულებულა, მან მხოლოდ სახე იცვალა. როცა ბავშვი მალლო-
ბიდან ჩამოდიოდა, ყველაზე მეტად საშიში ის იყო, არ და-
გორებულებოდა და კლდის ძირას არ დაცემულიყო; რადგან აქ,
ყელზე, მას რომელიმე ხრამში ან ფლატეში ჩაეარდნა მოე-
ლოდა. წინათ უფსკრულთან ჰქონდა საქმე, ახლა კიდევ ჭან-
ჭრობთან. ზღვის ნაპირზე ყველგან მახეა დაგებული: ფრია-
ლო კლდეები ლიპი და ფეხმოუკიდებელი; ქვიშა—მერყევი.
რასაც კი დასაყრდენად ამოირჩევ სულ ყველა გიმტყუნებს.
თითქოს შუშაზე დადიხარ; ყოველ წუთს შესაძლოა ფეხქვეშ
ნიადაგი გამოგეცალოს და უკვალოდ გაქრები. ოკეანეს ნა-
პირს, კარგად მოწყობილ სტენასავით, თავისი მრავალსარ-
თულიანი ქვედა სათავსოები აქვს.

გრანიტიანი მაღალი ფერდობები, რომელთაც ყელის ორი-
ვე მხარის დაღმართები ებჯინებიან, თითქმის მიუვალია. მათ-

ზე ძნელად შეიძლება მოიძებნოს ის, რასაც თეატრალური ვნით სცენაზე გასასვლელი ეწოდება. ადამიანს ოკეანესგან სტუმართმოყვარეობის იმედი არ უნდა ჰქონდეს. არც პიტალო კლდეები და არც ტალღები მას გულითადად არ შეხვდებიან. ზღვა მხოლოდ ფრინველებზე და თევზებზე ზრუნავს. მისი ხმელეთის ყელი ყოველთვის გაშიშვლებულია და ქვარიყიანი. ტალღები ორივე მხრიდან ზეჩამორეცხს და ძირსაც უთხრის, რის გამოც ამ ყელს მკვეთრი მოხაზულობა ეძლევა. ყველგან წამახული შვერილებია: თავკიდურები, დაკბილული ხერხემლები, გარღვეული ლოდების ნატეხები, დაკბილულნაპირებიანი სიღრმეები, რაც წვეტიან კბილებჩაკიწიწებულ ყბას მოგაგონებთ. იქვეა მგლის საჭერ ორმოების მსგავსი ქვაბულები, რასაც ნოტიოთი გაქლენთილი ხავსი აფარია; კიდევ დახეტქილი ციცაბო კლდეები, ზღვის მოქცევას რომ ზედ დასცქერიან. ვთქვათ, კაცმა მიზნად დაისახა ამ ყელის შუახერხემალზე გადაიაროს, მას ყოველ ნაბიჯზე დაუხვდება უზარმაზარი, სახლისოდენა, უსწორმასწორო ჩამონატეხები პიტალო კლდისა, ზოგი ადამიანის თქმოს ან მაჯის, ან ხერხემლის მოყვანილობისა, ეს სანახაობა საზიზღარი ანატომიაა მოშიშვლებული ციცაბოებისა. ქვეითად მიმავალი შიშობს კისერი არ მოიტეხოს ამ ჩამონატეხების გროვაზე ფეხაკრებით სიარულის დროს. ასეთი სიარული თითქმის უზარმაზარი ჩონჩხის ხერხემალზე გავლას უდრის.

მაშ აბა წარმოიდგინეთ ბავშვი, რომელიც მართლაც ჰერკულესივით გმირია!

ღღის ნათელ შუქზე აქ სიარული რაც უნდა იყოს, მაინც უფრო ადვილი იქნებოდა, მაგრამ ირგვლივ სიბნელე ჩამოწოლილიყო. აქ მეგზურია საჭირო, ბავშვი კი მარტოდმარტო იყო. აქ დიდ ადამიანსაც ძალზე გაუჭირდებოდა. ამ ასაკის ბავშვს ღონეც კი ცოტა ჰქონდა. მეგზურის მაგივრობას გასაჭირში ბილიკიც გაუწევდა, მაგრამ აქ არავეითარი ბილიკები არ ჩანდა. ბავშვი ალღოთი ერიდებოდა წამახული კლდეების ხრახნებსა და ცდილობდა, რაც შეიძლება ნაპირის ახლოს ველო, მაგრამ აქ მას სამნაირი სახის ხრამ-ფლატეები ხვდებოდა: ზოგში წყალი იყო ჩამდგარი, ზოგი თოვლს ამოევსო,

ზოგი კიდევ ლამსა და ქვიშას. ამ სხვადასხვაობიდან უკანასკნელი ყველაზე უფრო საშიშია, რადგან ქვიშა საფლობია. თუ ხიფათს წინასწარვე მოელი, მაშინ სწუხხნარ; თუ ხიფათი მოულოდნელად დაგატყდება — ელდა გეცემა. ბავშვი მისთვის გაუგებარ, ჯერ უცნობ საშიშროებებს ებრძოდა. იგი ბრმასავით ისეთს რაღაცას უახლოვდებოდა, რაც შესაძლოა მისი საფლავი გამხდარიყო.

ბავშვი უყოყმანოდ წინ მიიწევდა; კლდეებს გზას უქცევდა, ნაპრალებს ერიდებოდა; ალლოთი სცნობდა წყვდიადისაგან დაგებულ მახეებს. დაბრკოლებებს თანდათანობით სძლეოდა და შეუპოვრად იკვლევდა გზა-კვალს. თუმცა სწორ გზას არ ადგა, მაგრამ მაინც იმედიანად მიდიოდა.

საჭიროების შემთხვევაში წამით უკანვე იხევდა, ქვიშნარ ფლატეებში ჩაფლული დროზედვე წამოდგებოდა ზეზე, თოვლს ჩამოიბერტყდა. არა ერთხელ გუბე-წყალში მუხლამდე ჩამდგარს დაძონძილი ტანსაცმელი დასველებია, ზედ შემოჰყინვია ღამის ძლიერი ყინვისაგან, მაგრამ ამ ზედშემოყინული ტანსაცმლით იგი მაინც ჩქარი ნაბიჯით მიდიოდა; ამასთან იმასაც კი ახერხებდა, რომ თავისი მატროსული ქურთუკი არ დაესველებინა და გულისპირთან სითბოც შემოენახა, მაგრამ შიმშილი ისევ წინანდებურად აწუხებდა.

უფსკრულში დაფარული მოულოდნელობები უსაზღვროა. აქ ყველაფერი შესაძლოა, თავის გადარჩენაც კი. მდგომარეობა თითქოს უსაშველოა, მაგრამ გამოსავალი მაინც არის, ან არსებობს. მაშ როგორ მოხდა, რომ ბავშვმა, რომელსაც ქარბუქისაგან სუნთქვა უგუბდებოდა, უგზო-უკვლო ვიწრო აღმართზე ორად გაპობილ უფსკრულს შუა გზააბნეულმა, მაინც გადალახა ხმელეთის ყელის ამას იგი ვერც თვითონ ამოიცნობდა. როდესაც ფეხი უსხლტებოდა, მაშინ მიცოცავდა, ისევ ზევით მიფოფხავდა; ძირს ეცემოდა და ისევ ფეხზე დგებოდა. გზას ხელის ფათურით ეძებდა და შეუპოვრად წინ მიიწევდა — ეს იყო და ეს. ამაშია საიდუმლოება ყოველნაირი გამარჯვებისა. ერთ საათსაც არ გაუვლია და ბავშვმა უკვე იგრძნო, რომ მთიან აღმართზე აღიოდა. მან ხმელეთის ყელის ბოლომდე მიადწია, ჩეს-პილი უკან ჩამოიტოვა და ახლა უკვე ხმელეთის მყარ ნიადაგზე იდგა.

იმხანად ჯერ ის ხიდი არ არსებობდა, რომელიც ახლა სენდფორდ-კესსა და სმოლმოუს-სენდს აერთიანებს. შესაძლოა ბავშვი სწორე ალლოთი ხელმძღვანელობდა, რაკი იმ თავთხემს მიიღწია, რომელიც სწორედ უაიკ-რეჯისის პირდაპირ ამართულიყო. მაშინ აქ, ისტ-ფლიტის ჯვარედინზე ქვიშნარიანი ბუნებრივი შარა-გზა გადადიოდა.

ბავშვი თუმცა ხმელეთის ყელზე დაღუპვას გადაურჩა, მაგრამ მას ჯერ კიდევ წინააღმდეგობას უწევდნენ ქარიშხალი, ზამთარი და ღამე.

ვის წინ ისევ და ისევ წყვილიაღში თვალგაღუწვდენელი სივრცე იყო გადაჭიმული.

ბავშვი მიწას დააკეცა, ბილიკს ეძებდა.

უცებ დაიხარა.

თოვლზე რაღაც ფეხის ნაკვალევი რამ შენიშნა.

იქ მართლაც კვალი იყო, ადამიანის ფეხის კვალი. კვალის ანაბეჭდი აშკარად მოჩანდა თოვლის თეთრ საფარველზე. ბავშვი დააკვირდა: შიშველი ფეხის ნაკვალევი იყო. კვალი მამაკაცის ფეხზე მომცრო იქნებოდა, ხოლო ბავშვის ფეხზე უფრო დიდი.

როგორც ეტყობოდა, დედაკაცის ფეხის უნდა ყოფილიყო.

პირველ ნატერფალს მეორე მოსდევდა, მეორეს მესამე. ფეხის ნაკვალევი ერთ ნაბიჯზე თუ შორდებოდა ერთმანეთს და ვაკობზე მარჯვნივ მიიმართებოდა. კვალი ახალი იყო, ზემოდან ოდნავ თოვლის ფიფქებით დაფარული. უეჭველია, აქ ახლახანს დედაკაცმა გაიარა.

დედაკაცი, როგორც ჩანდა, იქითკენ გაემართა, სადაც ბავშვმა კვამლს მოჰკრა თვალი.

ბავშვიც ამ მიმართულებით წავიდა და თან ცდილობდა ფეხის ნაკვალევისთვის თვალი არ მოეშორებინა.

II

თოვლის ქალა-გავლენა

რამდენივე ხანს იგი ამ ფეხის ნაკვალევს მისდევდა. სამ-წუხაროდ, ნაკვალევი თანდათან უფრო შეუმჩნეველი ხდებოდა. თოვლი ბარდნიდა და ბარდნიდა. ეს სწორედ იმ დროს

ხდებოდა, როდესაც კარჭაპი ასეთსავე ხშირ თოვლში, გაშლილ ზღვაზე გასული თავის დასალუპად მიისწრაფოდა.

ბავშვიც იმ ხომალდით სიკვდილს შებრძოლებოდა, თუმცა სხვა სახით; იგი არაფერს არა ხედავდა მის გარემომცველ, თვალმეუდღამ სიბნელეში, არაფერს, გარდა ამ თოვლზე ნაკვალევისა და ამ ნაკვალევს თვალს აღარ აშორებდა, როგორც გზის მაჩვენებელ გეზს.

უცბად კვალი გაქრა; იქნებ იმიტომ, რომ იგი ნამქერმა სრულიად დაფარა, თუ სხვა რამ მიზეზის გამო? ირგვლივ ყოველივე ისევ გადასწორებული, თანაბარი გამოჩნდა; არსად აღარავითარი ნიშანწყალი. დედამიწას მთლად თეთრი ზეწარი გადაჰფარებოდა, ცას კი შავი.

შეიძლებოდა კაცს ეფიქრა, რომ აქ გამვლელი დედაკაცი გაფრენილათ.

ძალ-ღონე გამოლეული ბავშვი დაიხარა დაბლა და დააკვირდა, მაგრამ ამაოდ.

წელში გაპართვაც ვერ მოასწრო, რომ რაღაც გაუგებარი ხმაური შემოესმა; მაგრამ არა სჯეროდა, რომ ეს ხმა მოჩვენებითი არ იყო. ხმა ოხვრას მიაგავდა, ოდნავ გასაგონ ფუჩუნს; უფრო კი ადამიანის ფუჩუნის იყო ვიდრე პირუტყვისა. მაგრამ რაღაც სამარისებური რამ ისმოდა ამ ხმაში, სიცოცხლის ნიშანწყალი არ ეტყობოდა. ასეთი ხმა ჩვენ მხოლოდ ძილ-სიზმარში თუ მოგვჩვენებია.

ბავშვმა ირგვლივ მიმოიხედა, მაგრამ ვერა დაინახა რა.

მის წინ უსაზღვრო, ხრიოკი, მკვდარი უდაბნო გადაჰიმულიყო. მან სმენა გაიმახვილა, მაგრამ ხმა უცბად შესწყდა. შეიძლება ყოველივე ეს მხოლოდ მოეჩვენა, კიდევ მიუგლო ყური; ყოველივე დუმდა.

აღბათ ხშირ ნისლში რაღაც იყო ისეთი, რამაც სმენითი ჰალუცინაცია გამოიწვია. ბავშვი ისევ გზას გაუდგა.

ახლა იგი ალაღბედზელა მიაბიჯებდა.

რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა, ხმა კვლავ განმეორდა. ახლა იგი აღარ ეჭვობდა, ეს კენესა იყო, თითქმის ქვითინი.

ბავშვი შემობრუნდა, თვალი გაუშტერა ღამის სიბნელეს, — არაფერი არა ჩანდა.

ხმაური ისევ განმეორდა.

თუ სალხინებელში მყოფ სულებს გმინვა შეუძლიათ, ისინი, უეპველია, სწორედ ასე გმინავენ.

ძნელია წარმოვიდგინოთ რაიმე უფრო გულის ამაჩუყებელი, შემზარავი და ამასთანავე უფრო მეტად სუსტი, ვიდრე ეს ხმა, ვინაიდან ეს იყო ვიღაც ადამიანის ხმა. ამ გაუგებარ ფუჩუნში სიცოცხლის ფეთქვა იგრძნობოდა. ეს იყო ტანჯული სულის ძახილი, თითქოს ის გვევდრება, მიშველეთო, და თანვე თითქოს მისთვის შეუცნობელია მისივე ტანჯვა და ვედრება. ეს ლაღადისი იქნებ პირველი ამოძახილი იყო, ან იქნებ უკანასკნელიც, სულ ერთია, ის მაინც მოგაგონებდათ სულის ამოსვლის ხრიალს მომაკვდავისას და ახალშობილის ამოძახილს. ვიღაც სუნთქავდა, ვიღაცას სული ეხუთებოდა, ვიღაც ტიროდა. საიდანღაც ყრუ-ხშული ვედრება მოისმოდა.

ბავშვმა ყოველი მხარე ფხიზლად მოათვალიერა. შორსაც გაიხედა, თავის ახლოც მოავლო თვალი, მალღაც აიხედა, დაბღაც: არც არავინ და არც არაფერი ჩანდა.

სმენა დაძაბა, ხმა კვლავ შემოესმა. მან აშკარად გაიგონა ხმა, ეს ხმა ცოტათი ბატქნის ბღავილსა ჰგავდა.

ბავშვი შიშმა აიტანა და გაქცევას ლამობდა.

გმინვა კიდევ განმეორდა, ახლა უკვე მეოთხედ. მასში წარმოუდგენელი ტანჯვა და ვედრება გამოიხატებოდა; იგრძნობოდა, რომ ეს უკანასკნელი ძალ-ღონე მოიკრიბა, უფრო უნებური, ვიდრე შეგნებული. იგრძნობოდა ისიც, რომ ეს ამოძახილი ალბათ ახლავე სამუდამოდ უნდა ჩახშულიყო. იგი უხმობდა მშველელს, ემუდარებოდა, მომაკვდავი უანგარიშოდ მიმართავდა სივრცეს; ამ სივრციდან მშველელი უნდა გამოჩენილიყო. ის იყო სიკვდილის პირას მისულის ფუჩუნნი, უხილავი ბედისწერისადმი მავედრებელი, ბავშვი სწორედ იმ მხარეს წავიდა, საიდანაც ხმა მოისმოდა.

მაგრამ იგი წინანდებურად ვერაფერს ხედავდა.

სმენა გაიმანვილა და კიდევ რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა.

კენესა გაურკვეველი და ძლივს მოსასმენი კი არ იყო, იგი ახლა უკვე გარკვევით, ხმამაღლა, აჲ, საღღაც სულ ახლოდან მოისმოდა, მაგრამ სახელღობრ საიდან?

ვიღაცის შესაბრაღისი მუღარა, აცახცახებული ხმები აღწევდა მის ყურამდე. ადამიანის კენესა-გმინვა სივრცეში გახ-

მიანებული — აი რა ესმოდა ბავშვს თვალთ განუჭვრეტელ-სივრცეში. ყოველ შემთხვევაში, მან ასეთი შთაბეჭდილება მიიღო — ბუნდოვანი, როგორც ის ხშირი ნისლი, რომელშიაც თვითონ გზას ძნელად იკვლევდა.

ბავშვი გაქცევის სურვილსა და დარჩენის სურვილს შუა-შუეცნობელ რყევაში იყო; უცბად შეამჩნია, რომ მისგან რამდენიმე ნაბიჯის დაშორებით, თოვლზე ტალღისნაირად შემადღებელი ადგილია, ადამიანის სხეულისოდენა, არცთუ მაღალი ბორცვი, მოგრძო და ვიწრო. რაღაც თითქოს საფლავის-მაწის ყრილიაო დათოვლილ სასაფლაოზე.

ახლა კვნესა-გმინვა შეკივლებამ შეცვალა.

კივილი ბორცვის ქვეშიდან მოისმოდა.

ბავშვი ჩაიკუნტა თოვლის ნამქერთან და აჩქარებით, ორივე ხელით თოვლი გადაყარა. მის წინ ადამიანის სხეულის მოყვანილობა აისახა, აი გადათხრილ ჩაღრმავებულში გაფითრებული პირისახე გამოჩნდა.

ნუთუ ეს არსება ყვიროდა? არა, მას თვალები დახუჭული-ქპონდა, პირი დაღებული, მაგრამ თოვლით გაფხილი.

ბავშვმა სახეზე ხელი მიუთათუნა, ერთი კუნთიც არ შეტოკებია, არც შემკრთალა... ბავშვს თითები მოყინულ-გათო-შილი ქპონდა, მაგრამ ამ სახის სიცივე უფრო მეტად შეიგრძნო. ეს თავპირი დედაკაცისა უნდა ყოფილიყო: გაჩეჩილ თმებში თოვლი ჩატკეპნოდა, დედაკაცი მკვდარი იყო.

ბავშვმა ხელახლა ყარა, ყარა თოვლი და გამოჩნდა მიცვალებულის ყელი, შემდეგ სხეულის ზემოთა ნაწილი ძონძმანძით მოსილი, აქა-იქ შიშველი სხეული მოუჩანდა.

ბავშვმა ხელებზე ოდნავი მოძრაობა იგრძნო. თოვლის ნამქერის ქვეშიდან რაღაც პატარა ჩუჩუნებდა. ბიჭუნამ თოვლი სწრაფად მიყარ-მოყარა და რას ხედავს! დედის გაშიშვლებულ მკერდს მიჰკროდა სრულიად ტიტველი პაწაწინა გოგონას საცოდავი სხეული; მისუსტებული, სიცივისაგან გალურჯებული, იგი ჯერ ისევ ცოცხალი იყო.

დახეული შესახვევები, რომლებშიც ეს ბალღი შეეფუთნათ, მოძრაობაში გადასძრომოდა. მისი უსუსური სხეულის სითბოსა და სუნთქვას თოვლი ცოტათი გაელხვო. ძიძა ამ

ბალღზე იტყოდა, ხუთი-ექვსი თვისა იქნებაო, მაგრამ ვარა-
უდით მას ერთ წელს ბევრი აღარ უკლდა. ცუდი პირობების
გამო ხომ ბავშვებს რაქიტი უჩნდებათ, რაც ზრდასაც საშინ-
ლად აფერხებს. გამოჩნდა თუ არა თოვლიდან პაწაწას პირი-
სახე, მისი გამწარებული ტირილი მკვეთრი კივილით შეიცვა-
ლა. დედა, უეჭველია, მკვდარი იყო, ამ გულამოსკვნილმა
ტირილ-კივილმა რომ ვერ გააღვიძა.

ბიჭუნამ ბალღი ხელში აიყვანა.

გათოშილი დედა საშინელ შთაბეჭდილებას ახდენდა.
მის პირისახეს რალაცნაირი მოჩვენებითი შუქი ეფინა. მისი
გაღებული პირი თითქოს ლამობდა აჩრდილების გაურკვევე-
ლი ენით ეპასუხა იმ შეკითხვებზე, როგორითაც იქ, მკვდრე-
ბის უხილავ ქვეყანაში მიმართავდნენ. ხშირი შავი
თმების ქვემოთ ახალგაზრდული შუბლი და თითქმის მრისხ-
ანედ შეკრული წარბები, მიძგნაფული ნესტოები, დახურული
ქუთუთოები, რთვილისაგან მიწებებული წამწამები და თვა-
ლთა კილოებიდან ბაგეთა უბებამდე ჩამონადენი ცრემლთა
კვალი მოუჩანდა. თოვლი მკრთალ ელვარებას აფენდა ამ
მკვდარ პირისახეს. ზამთარი და საფლავი სულაც არ არიან
ერთმანეთში მტრულად განწყობილნი. გვამი მხოლოდ და მხო-
ლოდ გაყინული ადამიანია. ამ გაშიშვლებულ გულშეკრდს კი
რალაც ამალეღვებელი იერი მისცემოდა. მან თავის დანიშნუ-
ლება შეასრულა. კვნობის ტრალიკული ბექედი, რაც მას აჩნდა,
იმას ნიშნავდა, რომ ამ, აწ უკვე უსიცოცხლო არსებას, სიცოც-
ხლე მიენიჭებია სხვა არსებისათვის; ქალწულებრივი სიფა-
ქიზე დედობრიობის სიდიადით შეუტყვლია. მის ერთ ძუძუზე
თეთრი მარგალიტი ელავდა. ეს იყო მიყინული რძის წვეთი.

აქვე უნდა განემარტოთ, რომ სწორედ იმ ველ-მინდორში
გამავალ გზაზე, რომელსაც ეს მიტოვებული ბიჭუნა დაადგა,
ცოტა ადრე მოლასლასებდა თავშესაფარის მამებარი, გზააბ-
ნეული მათხოვარი ქალი, მას მკერდზე ბალღი მიეკრა. სიცვი-
საგან გათოშილი ქარის გახლებულმა წამოქროლვამ წააქციბ
და წამოდგომა ველარც შესძლო. ქარბუქმა ნამქერი მიაყარა.

უკანასკნელი ძალ-ლონე მოიკრიბა ქალმა და ბავშვი გულში
ჩაიკრა, ჩაიკრა და მოკვდა.

პაწაწა ლამობდა ტუჩებით ამ მარმარილოს მიჰკონებოდა.
იგი შეუტნობელი გულუბრყვილობით ეძებდა თავისთვის სა-
ზრდოს და ამაში ბუნების კანონების საწინააღმდეგო სულაც.
არა იყო რა, ვინაიდან დედას, რომელსაც ახლახან აღმოხდა
სული, კიდევ შესძლებია ბაღის ძუძუს წოვება.

მაგრამ ბაღის პატარა ტუჩებმა ვეღარ მიაგნო, როგორც
ჩანს იმ ძუძუს, რომელსაც რძის წვეთი მიჰყინვოდა. ამასთან-
ნავე, რაკი ბაღლი აკვანს უფრო იყო შეჩვეული, ვიდრე სა-
ფლავს, ამიტომაც იყო, რომ მან თოვლის ქვეშიდან ამო-
იტირა.

მიტოვებულმა ბიჭუნამ განწირული ბაღლის ამოძახილი
რომ გაიგონა, მიყრილი თოვლი გადათხარა და ბაღლი ამოი-
ყვანა.

ბიჭუნა წელში გაიმართა და ბაღლი ხელში აიყვანა.

ბაღლმაც იგრძნო და დაჩუმდა. ორი ბავშვის პირისახე
ერთმანეთს შეეხო და ბაღლის გალურჯებული ტუჩები ბიჭუ-
ნას ლოყას ისევე მიეკონა, როგორც დედის მკერდს.

პაწაწა იმ ზომამდე მისულიყო, როდესაც გაცივებული სი-
სხლი გულის ცემას აჩერებს. დედას უკვე მოესწრო რამდე-
ნიმედ მაინც შეეზიარებინა იგი თავის სიკვდილთან. გვამის
სიცივე გარემოზეც ვრცელდება: პატარა ბაღლის ხელ-ფეხი
თითქოს შეებოჭა ამ გამთოშველ სიცივეს. მისი სუნთქვა
ბიჭუნამაც შეიგრძნო.

ბიჭუნას მშრალი და თბილი მხოლოდ მატროსული ქუ-
რთუკი ჰქონდა. მან ნამცეცა ბავშვი ისევე მკედრის გულზე
დადო, ქურთუკი გაიხადა, გოგონა შიგ გაახვია, და ისევე ხე-
ლში აიყვანა. ახლა თვითონ ნახევრად შიშველი დარჩა, ნეტავ
ამ გამძვინვარებული ქარტეხილიდან რას უნდა დაეცვა! მან
ბაღლს ხელი მოხვია, გულზე მიიკრა და ისევე გზას გაუდგა.

ბაღლმა კვლავ მოძებნა ბიჭუნას ლოყა, ტუჩებით მიეკო-
ნა და უკვე გამთბარს ჩაეძინა. ეს იყო პირველი კოცნა წყვილი-
ადში შეხვედრილი ორი ბავშვის სულისა.

დედა დარჩა თოვლში, მას სახე ჩამობნელებული ცისთვის შიეშვირა. მაგრამ იმ წუთში, როდესაც ბიჭუნამ ქურთუკი გახხადა, რომ ბაღლი შიგ გაეხვია, მიცვალებულმა შესაძლოა ეს დაინახა იმ უსასრულობიდან, სადაც უკვე მისი სული იმჯოფებოდა.

III

ყოველი მოგონება მისი ბავშვობის გამო უფრო რთულდება

ოთხ საათზე მეტი გავიდა მას შემდეგ, რაც კარკაპი პორტლენდის ყურეს გაშორდა და ბიჭუნა ნაპირზე მარტოდმარტო მიატოვა. იმ დროს, როდესაც ყველასაგან მიტოვებული ალაღბედზე დაბორიანობდა, მას შემოხვდა საზოგადოების მხოლოდ სამი წარმომადგენელი, ამ წრეს იგი შესაძლოა მომავალში შეერთებოდა. ესენი იყვნენ: მამაკაცი, დედაკაცი და ბაღლი. მამაკაცი ბორცვზე ნახა, დედაკაცი თოვლში იწვა და ბაღლი—გოგონა კი მას ხელში აყვანილი მიჰყავდა.

დაღლილობისა და შიმშილისაგან იგი ფეხზე ძლივსლა იდგა, მაგრამ ახლა უფრო მხნედ მიიწევდა წინ, ვიდრე აქამდე; მიუხედავად იმისა, რომ ახლა მას ტვირთი მოემატა, ხოლო ძალ-ღონე საგრძნობლად დააკლდა. ახლა ხომ თითქმის მთლად გაშიშვლებული იყო; ის ძონძმანძიც, სხეულს რომ ოდნავ უფარავდა, ყინვას გაეშეშებინა, რის გამოც სხეულში შუშის ნატეხივით ესობოდა და კანს უხეხავდა. ბიჭუნა ითოშებოდა, სამაგიეროდ გოგონა თბებოდა. იგი ამ სითბოს ამჟომად როდი კარგავდა, უსუსური ბაღლი თბებოდა ამით. ბიჭუნა გრძნობდა, რომ ნამცეცა ბაღლის სხეულს სიცოცხლე უბრუნდებოდა, და შეუპოვრად განაგრძობდა გზას.

დრო და დრო დაიხრებოდა ხოლმე, თან ცდილობდა ბაღლი ხელიდან არ დაეარდნოდა, სავსე მუჟა თოვლს აიღებდა და ფეხის ტერფებს იხეხავდა, რომ მთლად არ მოყინეოდა და არ გაეშეშებოდა.

ხან კიდევ, როცა ყელი ამოუშრებოდა, პირში ცოტა

თოვლს ჩაიყრიდა და წუწნიდა; მაგრამ ეს დიდი ხნით არ უკლავდა წყურვილს და სიცივის ურყოლასაც იწვევდა. წამიერი შეღავათი ტანჯვას უფრო უძლიერებდა.

ქარბუქი გახელებულიყო და მის მძვინვარებას უკვე საზღვარი აღარა ჰქონდა. ბუნებაში იმგვარი მოვლენებიც შეიმჩნევიან, რომელთათვისაც შეიძლებოდა გვეწოდებინა თოვლის წარღვნა. ეს ხშირი თოვლი და ნამქერები სწორედ რომ თოვლის წარღვნა იყო. გააფთრებული ქარიშხალი მარტო ოკეანეს როდი დაატყდა, იგი სანაპიროზედაც მძვინვარებდა. ალბათ სწორედ ამ დროს იყო, რომ კარკაპი აწყდებოდა ტალღიდან ტალღას და მეჩეჩებთან ორთაბრძოლაში კარგავდა თავისი აღკაზმულობის უკანასკნელ ნარჩენებს.

ამ ქარიშხლის პირისპირ ბავშვი აღმოსავლეთისკენ მიდიოდა; მან თოვლიანი ფართო სივრცეები გადაიარა. რა დრო იყო, ვერ წარმოედგინა. უკვე დიდი ხანია, რაც კვამლს სულ ვეღარ არჩევდა. ასეთი ნიშნები ღამის წყვილიადში საკმაოდ მალე ქრებიან. ისიც უნდა ითქვას, რომ შუალამე გადასული იყო და ცეცხლი დიდი ხანია ყველგან ჩაქროთ. ბოლოს და ბოლოს შეიძლება შეეცა კიდევაც და იმ მხარეს, საითაც ის მიისწრაფოდა არ იყო არც ქალაქი და არც სოფელი.

მაგრამ ამ ეჭვებს სრულებითაც არ შეუსუსტებია მისი სიმტკიცე.

ნამცეცა ბაღმა ორჯერ-სამჯერ წამოიტირა. ბიჭუნა ნაბიჯის შეუფერხებლივ ანანაევდა მას; ბაღლიც წყნარდებოდა და ჩუმდებოდა. ბოლოს კიდევაც დაეძინა მაგარი, უდრტინველი ძილით. თვითონ სიცივისაგან კანკალებდა, მაგრამ გრძნობდა, რომ ბაღლი ჩათბუნებული იყო.

იგი მალიმალ ბეჯითად ფუთნიდა ბაღლს ქურთუქში, ყელთან უსწორებდა, რომ შიგნით თოვლის ხორხოშელას არ ჩაეღწია და ბაღლის ჩამთბარ სხეულს ცივი თოვლი ზედ არ დასდნობოდა.

ვაკობი ალაგ-ალაგ ტალღისებურად იყო ამორცვილი, ლარტაფებში ნამქერს იმდენი თოვლი ჩაეტანა, რომ ბიჭუნა თითქმის წელამდე შიგ ეფლობოდა; თოვლს ფეხებით აქეთ-იქით ყრიდა და ასე ძლიეძლიობით იკვლევდა გზას.

ლარტაფიდან ამოსული ბიჭუნა ახლა გორაკის განივზე მოხვდა, სადაც ქარს უკვე თავისუფლად ეთარეშნა და თოვლის თხელი ფენადა დარჩენილიყო, ისიც მოყინული.

გოგონას თბილ სუნთქვას ლოყაზე გრძნობდა, წუთიერად ათბობდა, საფეთქელთან თმას უორთქლებდა და ამ ორთქლისგან ყინულის ლოლუები ჩნდებოდა.

ბიჭუნა გრძნობდა, რომ მისი მდგომარეობა კიდევ უფრო გართულდა. ახლა არ უნდა წაქცეულიყო, იცოდა, თუ წაიქცეოდა, ვეღარც ადგებოდა. დაღლილობისგან ძალ-ღონე აღარ ჰქონდა. წყვილი მას მძიმე ტყვიასავით მიწაზე დააკრავდა და იმ მკვდარი დედაკაცივით ყინვაც ცოცხლად მიჰყინავდა გაათონილ ნიდავზე. აქამდე იგი არა ერთხელ იღვა უფსკრულის პირას, მაგრამ მშვიდობიანად იკვლევდა გზას. არა ერთხელ წაბორძიკებულა, ორმო-ღრანტეებში ჩავარდნილა, მაგრამ ისევ უვნებელი ამოცოცებულა. ახლა კი წაქცევა თითქმის სიკვდილს უდრიდა. ერთი ფეხი რომ წაცდენოდა, სიკვდილს ვერ აცდებოდა. ახლა უბრალოდ ფეხის დასხლტო-მაც კი საშიში იყო; ღონე აღარ ეყოფოდა, მუხლებზე მაინც წამომდგარიყო. ხოლო აქ ყოველ წუთს შეიძლებოდა ფეხი დასხლტომოდა, რადგან ირგვლივ, მთელ სივრცეს ყინულის ქერქი გადაჰკვროდა.

ცოცხალ ტვირთს მაგრად იკრავდა გულში, მაგრამ აგი მეტისმეტად უძნელებდა სიარულს; ეს სიძნელე ბიჭუნას ძალ-ღონეს არა მარტო აღემატებოდა, თუ მხედველობაში მივიღებთ მის დაღლილობასა და შიმშილისაგან დასუსტებას, ეს ტვირთი მისთვის დაბრკოლებაც იყო. ბალდი ორივე ხელით ეჭირა, მაშინ, როდესაც მოყინულზე სიარულის დროს ხელებით უნდა შეინარჩუნო წონასწორობა.

ხელები აუცილებელი, ბუნებრივი საშუალებაა ამ დროს. მაგრამ ბიჭუნას ეს საშუალებაც აღარ გააჩნდა.

ამიტომ იგი ცდილობდა, მოყინულზე არ წაქცეულიყო.

- მიდიოდა და აღარ იცოდა, თავისი ტვირთისთვის როგორ მოეველო.

ნამცეცა ბალდი ის წვეთი აღმოჩნდა, რომელმაც მისი სიმწრის ფიალა პირამდე აავსო.

მეტად ფრთხილ ნაბიჯებს აღვამდა. გეგონებოდათ ფეხს გაქიმულ თოკზე დგამსო. წონასწორობას ისეთი საოცრებით ინარჩუნებდა, როგორსაც ვერც ერთი სულიერი ვერ შესძლებდა. თუმცა, ვიმეორებთ, ამ მწუხარებით აღსაესე მგზავრობაში შესაძლებელია მას უსასრულობის წყვილიდიდან განკერტდნენ დედის გამოხელილი თვალები და ღვთის თვალი.

ბავშვს დაღლილობისგან ნაბიჯი ერეოდა, წამიერად ბორძიკობდა, ან ირყეოდა და ნაბიჯს გვერდელაღდა დგამდა; მაინც ცდილობდა არ წაქცეულიყო და სულ ნამცეცა ბალღზე ზრუნავდა — ქურთუქში მკიდროდ ახვევდა, თავზე აფარებდა. ისევ და ისევ ბორძიკობდა, მაგრამ მაინც არ ჩერდებოდა. ფეხი უსხლტებოდა და ისევ წელში სწორდებოდა. ხოლო ქარი მაინც იდევ იმდენ სიმდაბლეს იჩენდა. რომ ზურგიდან უბერავდა და წინ უბიძგებდა.

ისიც სარწმუნოა, რომ ამ ბავშვს გზა აბნეევა და ბევრი უხეტიალია; ყველაფერიდან ჩანდა, რომ ის ახლა იმ მინდვრიანზე იმყოფებოდა, სადაც შემდეგ ბინკლვის ფერმა აშენდა, ახლანდელი სპრინგ-გარდენისისა და პერსონეჟ-პაუზისა შუაგასაყარ გზაზე. ახლა იმ აღვილას ფერმები და კოტეჟები გაშენებული; ხოლო მაშინ იქ მარტო გავერანებული ადგილები იყო. იშვიათი მოვლენა როდი ყოფილა. რომ ას წელზე ნაკლებ დროში ხრიოკი და უკაცურა ველი აყვავებულ ქალაქად ქცეულა.

ძვლებამდე გამთოშველი ქარბუქი. თოვლის ფანტლები ბიჭუნას თვალებს რომ ახუჭინებდა, წუთით ჩადგა. ბავშვმა შორიახლო შენიშნა თოვლით დაფარული სახურავები და საკვამურები — მთელი ქალაქი. ჰორიზონტის შავ ფონზე ქალაქი თეთრ ლაქასავით მოჩანდა. ეს იყო სილუეტი შებრუნებით. რაღაც ისეთი, რასაც ახლა ნეგატივს ეძახიან.

სახლ-საცხოვრებლები, ღამის გაათევი!.. მაშასადამე, ბიჭუნა უკვე საღაღაც მილასლასდა. საოცარი მხნეობა გამოიჩინა, როგორსაც მხოლოდ იმედი ბადებს ადამიანში. გეზს აცდენილ ხომალდზე საგუშაგოს მორიგეც ასეთსავე მღელვარებას განიცდის, როდესაც თანამგზავრების გასაგონად შესძახებს: „დედამიწა“-ო. ბავშვმა ნაბიჯს აუჩქარა.

მან ბოლოს და ბოლოს ხალხი იპოვა. მალე ცოცხალ ადამიანებს შეხვდება! სადღა იყო შიში! რაკი თავი გადარჩენილად ჩათვალა, სისხლი ძლიერად აუჩქროლდა ძარღვებში. ის, რაც ახლახან განიცადა უკვე საბოლოოდ დამთავრებული ეგონა: აღარც ღამე იქნება, აღარც ზამთარი, არც ქარიშხალი. მისი აზრით, ყველაფერი, რაც ასე საშინელი იყო, უკვე წარსულს ჩაბარდა. ნამცეცა ბალღი თითქოს სულაც აღარ ამძიმებდა, ბიჭუნა თითქმის გარბოდა.

იგი მიშტერებოდა შორიახლოდან მომჩინარე სახლების სახურავებს. ამ სახურავებს ქვეშ ხომ სიცოცხლე დუღდა და ისიც მათ თვალს არ აშორებდა. ამგვარად მკედარი თუ მიაშტერებდა თვალს იმ ქვეყნიერებას, რომელიც მას ოდნავ ახდელი კუბოს სახურავიდან წინ დაესახებოდა. რაც მან დაინახა, ეს იყო სწორედ ის საკვამურები, რომლების კვალიც ადრევე შორიდან შენიშნა.

ახლა არც ერთი მათგანიდან კვამლი აღარ ამოდიოდა.

ბავშვმა სწრაფად მიადწია მახლობელ სახლებს.

იმ გარეუბანში მივიდა, საიდანაც ქალაქში შესასვლელი ღია იყო. იმხანად ღამელამობით ქალაქის ქუჩებს უკვე აღარ ხერგავდნენ.

გარეუბანში ორი სახლი იდგა, მაგრამ ამ სახლებში არც ერთი სანთელი არ ენთო, არც ერთი ღამპარი. ასევე არც მთელ ქალაქში, არც მთელ ქუჩაზე, არც ერთგან სინათლის შუქი არ მოჩანდა.

მარჯვნივ სახლი იმდენად უბადრუკი იყო, რომ ის ფარდულს უფრო ჰგავდა, ვიდრე საცხოვრებელ შენობას. კედლები თიხით შეღესილი ჰქონდა, ისლით დახურული და ეს სახურავი კედლებთან შედარებით არათანაზომიერად დიდი მოჩანდა. კედელთან იმსიმაღლე ჰინკრები ამოსულიყო, რომ თითქმის ჰერსა სწვდებოდა. ამ ქოხის კარი კატის საძრომელას ჰგავდა. მხოლოდ ერთი პაწაწა ფანჯარა ჰქონდა, ისიც სულ მალა, თითქმის ჰერქვეშ. ქოხი დაკეტილი იყო. იქვე გვერდით, ბოხელში, ღორი დრუტუნებდა, რაც იმას ნიშნავდა, რომ სახლში ვიღაც ცხოვრობდა.

მარცხნივ მ-ღალი, გრძელი შენობა მოჩანდა ფიქალით დახურული. მდიდრის დარბაზები ლატაკთა ქოხის პირდაპირ წამოჭიმულიყო.

ბიჭუნა უყოყმანოდ ამ დიდი სახლისკენ გაემართა.

მძიმე, მუხის ორკარედი, ლურსმნის თავებით მოჭედილი, ექვს არა ბადებდა იმაში, რომ იგი რამდენიმე ურდულზე და ბოქლომზე დაკეტილი იქნებოდა. გარედან მძიმე სარეკელა— ჩაქუჩი ეკიდა.

ბავშვმა ძლივს ასწია ეს ჩაქუჩი — მისი ყინვისგან გათო- შილ-დაბუყებული ხელები მონაქერ ჯარგვალს დამსგავსებო- დნენ. მან ჩაქუჩი კარზე მიართყა.

არავითარი პასუხი.

კიდევ ორჯერ დაჰკრა ჩაქუჩი კარზე მიჭედილ ყადაღს.

სახლიდან არავითარი ხმა და ჩქამი არ მოისმოდა.

მან მესამედაც დაჰკრა, არავინ არ გამოეხმაურა.

ბავშვმა იფიქრა. რომ სახლის პატრონებს ან სძინავთ, ან ლოგინიდან ადგომას ზარობენო.

ახლა იგი ქოხს მიადგა, თოვლში ქვა მოძებნა და იმით მი- უკაკუნა დაბალ კარებზე.

არავითარი პასუხი.

ფეხის თითებზე შედგა და პატარა სარკმელზე ქვით საკმა- ოდ ფრთხილად მიაკაკუნა, რომ შუშა არ გატეხილიყო, მაგ- რამ იმდენად ძლიერად კი, რომ კაკუნი გაეგონათ.

არავინ არც განჰჩრეულა; არც გამოხმაურებია, არც ვისმეს სანთელი აუნთია.

ბავშვი მიხვდა, რომ ამათაც არ უნდათ ლოგინიდან ადგო- მა. რომ როგორც ქვეთყირის დარბაზებში, ისე ისლით დახუ- რულ ქოხში მცხოვრებლებმა, ყველამ ერთნაირად არ ათხო- ვეს ყური ბედუქუდმართის ვედრებას.

ბავშვი იძულებული გახდა სხვაგან ეცადა ბედი და პირდა- პირ შუაგულ ქალაქისაკენ მიმავალ ვიწრო-შუქას დაადგა. შუქა იმდენად ჩაწყვდილადებული იყო, რომ უფრო ორ პიტა- ლო კლდის შუა ხეეს მოგაგონებდათ, ვიდრე ქალაქის ქუჩას.

უღაბნოს სხვანაირი სანახაობა

ბავშვი იმ დასახლებულ უბანში მოხვდა, რომელსაც უემეთი ეწოდებოდა.

მაშინდელი უემეთი ისეთი პატივცემული და შესანიშნავი როდი იყო, როგორც ახლანდელია.

ქველებურ უემეთში არ იყო უნაკლო, ისარივით სწორი სანაპირო ქუჩა. ამ სანაპიროზე ახლა გეორგ III ძეგლია ამართული, აქვე არის სასტუმრო ამავე მეფის სახელობისა. ეს იმით აიხსნება, რომ იმ დროს, რომელსაც ჩვენ ვეხებით, გეორგ III ჯერ ქვეყნად არ დაბადებულყო. იმავე მიზეზით უემეთის აღმოსავლეთით მწვანით აბიბინებულ ბორცვის ფერდობზე იწონებდა თავს შიშველ მიწაზე ამოზიდული გადაკრეპილი ბუსნოსაგან კუდგაშლილ თეთრ ცხენზე მჯდომი ვინმე მეფის გამოსახულება — ახლა თითქმის მთელი არაპის¹ მანძალზე რომ გადაკიმულა — რომელსაც იგივე გეორგ III პატივსაცემად პირი ქალაქისკენ მიებრუნებინა. სხვათაშორის, ეს პატივისცემა სავსებით დამსახურებული იყო: გეორგ მესამემ სიბერის დროს ჭკუა დაკარგა; თუმცა არც ახალგაზრდობაში შეტყობია მოძალებული გონება. ბრალი არ მიუძღვის იმ უბედურებაში, რაც მისი მეფობის დროს მოხდა. იგი ჩერჩეტი იყო და სულელი. მაშ რატომ არ უნდა აეგოთ მისთვის ძეგლები?

ასოთხმოცი წლის წინათ უემეთი იმდენადვე სიმეტრიული იყო, როგორც უწესრიგოდ მიყრილი ჩილიკა-ჩხირები. ლეგენდარული ასტაროთი ხანდახან გაისეირნებდა ხოლმე ზურგზე წამოკიდებული ტომრით, რომელშიც ყველაფერი ელაგა, კეთილი დიასახლისებიანი სახლებიც; თუ ამ ეშმაკურ-ქაჯურ ტომრიდან ერთი გროვა ქოხები წამოცვიოდა, აქედან ზუსტად წარმოიდგენთ უემეთის საცხოვრებლების ქაოტურ მიყრილ-მოყრილობას და თვით მის კეთილ დიასახლისებსაც. მისი შენობების ნიმუშად შეიძლება გამოდგეს

¹ მანის ქველ. ზომა.

დღემდე იქ დარჩენილი მუსიკოსთა სახლი. მრავალი ფიცრული ქოხები ჩუქურთმებით შემკული. ფიცრული ქოხები, ზოგი წაგვერდებული და ბოძინტებშეყენებული, ზოგიც დაგვერდებული და იქვე მდგომ ქოხს მიყრდნობილი, რომ ზღვიდან მონაბერ ქარს მთლად არ წაექცია, შუკები ვიწრო და დაცურებული, მიხვეულ-მოხვეული გასასვლელები, შესახვევები თუ გზაჯვარედინები, რომლებიც ხშირად ზღვის მოქცევისაგან წყალ-ლამით ივსებოდა, დაძველებული ქოხმახები მიჭექყილი ძველებური საყდრის ირგვლივ — აი ასეთი სანახაობისა იყო იმხანად უეიმეთი. ის იყო ერთგვარი ძველებური ნორმანდული სოფლის მაგვარი, რომელიც თითქოს ტალღებმა გამორიყა ინგლისის სანაპიროზე.

მაშინ მგზავრი რომ შესულიყო სამიკიტნოში, რომლის ალაგას ახლა სასტუმროა წამოჭიმული, იმის მაგიერ, რომ შემწვარი სვია და ბოთლი ღვინო მოეთხოვა, ამასთანავე მეფური ხელგაშლილობით ოცდახუთი ფრანკი გადაეხადა, უბრალოდ ორ სუდ ღირებულ თევზის შეჭამადსაც მოკრძალებით შესჭამდა ხოლმე.

მიტოვებულმა ბავშვმა ხელში აყვანილი ნაპოვნი გოგონათი გაიარა პირველი ქუჩა, მერე მეორე, მესამე. მალე იცქირებოდა, იქნებ ერთი ფანჯარა მაინც გაშუქებული იყოსო, მაგრამ ყველა მაგრად იყო ჩაკეტილი და ჩაბნელებული. ბავშვი ხანდახან რომელიმე კარს მიაკაკუნებდა ხოლმე. მაგრამ ჩამიჩუმიც არ ისმოდა საპასუხოდ. თბილ ლოგინს ის თვისება აქვს, რომ ადამიანის გულს ქვად აქცევს. ნამცეცა ბალლი კაკუნმა და ბიძგებმა გამოაღვიძეს. ბიჭუნამ ბალლის გაღვიძება იმით გაიგო, რომ ნამცეცამ მისი ლოყის წოვა დაიწყო. ბალლი არ ტირიდა, — ეგონა დედას ექირა ხელში.

შესაძლებელია დიდ ხანს ეხეტიალა და ეტრიალა ბიჭუნას სკრამბრიჯის შუკების ლაბირინტებში, სადაც იმხანად ბოსტნები უფრო მეტი იყო, ვიდრე საბლები და ეკლიანი ძეძვრს ლობეები მეტი, ვიდრე შენობები, ბედნიერი შემთხვევის გამო რომ არ წასწყდომოდა იგი ერთ ვიწრო გასასვლელს, რომელიც ჩვენს დრომდე სამების ეკლესიის ეზოში არჩებული სკოლის მახლობლად მდებარეობს. ამ

გასავლელიდან ბავშვი დაღმართიან სანაპიროზე გავიდა, სადაც სანაპიროს მოაჯირიანი ჭებირ-კედელი იყო გავლებული: აქ მარჯვნივ მან ხიდი დაინახა.

ეს ხიდი სწორედ ის იყო, მდინარე უეიზე რომ არის გადებული და ახლაც რომ უეიმეტს მელკომბ-რეჯისთან აერთებს. ნავსადგური ამ ხიდის თაღების ქვეშიდან მდინარეს უკავშირდება; ხოლო მდინარე აქ კაშხალითაა შეგუბებული.

იმხანად უეიმეთი ზღვისპირა ქალაქ-ნავსადგურ მელკომბ-რეჯისის გარეუბანი იყო. ხოლო ახლა მელკომბ-რეჯისი უეიმეთის ერთ-ერთი სამწყსოთაგანია: გარეუბანმა ჩანთქა ქალაქი, რასაც მეტწილად ხიდმა შეუწყო ხელი. ხიდები ერთგვარად შემწოვი ტუმბოებია, რომლებიც მცხოვრებლებს ერთი ადგილიდან მეორეში იზიდავენ და თან ხელს უწყობენ სანაპიროზე მდებარე რომელიმე სოფლის ზრდასა და მოშენებას, მდინარის მეორე ნაპირას, მის მეზობლად მდებარე მოსახლეობის ხარჯზე.

ბიჭუნა ხიდისკენ გაემართა, რომელიც მაშინ მხოლოდ ფიცრების ფარდულით გადახურული ბოგირი იყო. მან ამ ბოგირზე გაიარა.

ბოგირის ფიცრები დათოვლილი არ იყო. მშრალ ფიცრებზე ფეხშიშველა ბავშვმა რომ გაიარა, შვება იგრძნო, ნეტარება განიცადა.

ხიდზე გადავიდა და მელკომბ-რეჯისში გაჩნდა.

მას აქ ხის სახლები ქვითკირისაზე უფრო ნაკლებად ხედებოდა. აქ უკვე გარეუბანი კი არა, ქალაქი იყო. ხიდის ყური საკმაოდ ლამაზ წმ. თომას ქუჩას ებჯინებოდა. ბიჭუნა ამ ქუჩას გაჰყვა... ქუჩის ორივე მხარეს მაღალი, მოჩუქტურთმებული კოშკურებიანი სახლები ჩამწყარივებულიყო. აქა-იქ დუქნების ფანჯრებიც ხედებოდა. ბავშვი ისევე ხან ერთ, ხან მეორე კარზე აკაკუნებდა. დამახების ან დაყვირების თავი სადა ჰქონდა.

მელკომბ-რეჯისშიც, ისევე როგორც უეიმეტში, არავინ არ ეხმაურებოდა. ყველგან კარები მაგრა იყო დაკეტილი ბოქლომებით. ფანჯრები დარაბებით ისე იყო დახურული, როგორც თვალები ქუთუთოებით. ყოველგვარი წინასწარი ზო-

მები მიეღოთ უსიამო უეცარი გამოღვიძების საწინააღმდეგოდ.

პატარა მოხეტიალემ განიცადა ენით გამოუთქმელი გავლენა მძინარე ქალაქისა. ამ გაყუჩებული კიანჭველის ბუდის დუმილს შეუძლია თავბრუ დაახვიოს ადამიანს. უძრავად გათოშილ ადამიანთა ტვინში მოფუსფუსე მძიმე სიზმრების მაჭლაჭუნა-კოშმარები თითქოს კვამლის ხვეულებად მოედინებიან. მძინარე ადამიანებს ბუნდოვანი აზრი დასტრიალებს, ხან მსუბუქ ნისლივით, ხან მძიმე, მხუთავ მახრჩობელასავით; ისინი ერთიანდებიან ადამიანთა განუხორციელებელ ოცნებებთან, რომლებიც ალბათ აგრეთვე სადღაც სივრცეში ნავარდობენ სიზმარსა და სინამდვილეს შუა. აქედან გამომდინარეობენ ჩვენი სიზმრებსა ეს გაუგებრობები. ოცნებები, ხან მეტად დაბურულ და ხან კი გამჭვირვალე ღრუბლებივით წინ ეღობებიან, ჩრდილავენ იმ ვარსკვლავს, რომლის სახელია გონება. დახურული თვალის ქუთუთოების იქიდან, სადაც სიზმრებს მხედველობა გზიდან ჩამოუცილებიათ, მოჩვენებითი ლანდები მოძრაობენ; ცვალებადი სახეები, მთლიანად ცოცხლები, მაგრამ არა ხელშესახებნი; გვეჩვენება, რომ სადღაც სხვა ქვეყნებში გაფანტული საიდუმლო არსებანი ერთიანდებიან ჩვენს სიცოცხლესთან, სიკვდილის იმ საზღვარზე, რომელსაც სიზმარი ეწოდება. ამ ლანდებისა და სულების ფერხული ჰაერში ტრიალებს. ვისაც არა სძინავს, ისიც კი გრძნობს, თუ როგორ უხუთავს სულს მას ასეთი ავბედითი სიცოცხლით მოზღუდული წრე. მისი გარემომცველი ქიმერები, რომლებშიც იგი რაღაც რეალურს შეიცნობს, მოსვენებას არ აძლევენ. მძინარე ქუჩებში გამვლელი ფხიზელი ადამიანი თავს ისე გრძნობს, თითქოს სხვათა სიზმრების წყვდიადში ეხვეოდეს. თანვე თითქოს შეუცნობლად ეწინააღმდეგება კიდევაც იმ ლანდებს, რომლებიც მას გარს ეხვევიან. იგი განიცდის, ანუ ყოველ შემთხვევაში ეჩვენება, რომ განიცდის ისეთ საშინელებას, რასაც უხილველ და საძულველ არსებებთან სიახლოვე-შეხება იწვევს. სიზმარში მყოფი ყოველ წამს რაიმე ამოუცნობს, აუხსნელსა ხედავს და ეხება, რაც მაშინვე უკვალოდ ქრება. ამ ღამის მოგზაურო-

ბაში, სიზმარეულ-ზმანებათა მფრინავ ქაოსში არის რაღაც საერთო რამ დაბურულ ტყეში ხეტიალთან.

სწორედ ესაა ისეთი განცდა-მდგომარეობა, რასაც უსაფუძვლო შიში ეწოდება.

ბავშვს ეს გრძნობა უფრო ძლიერად დაეუფლება ხოლმე, ვიდრე დიდ ადამიანს.

ბიჭუნას სავალალო მდგომარეობის სიმძიმეს უფრო მეტად ართულებდა ღამის მღუმარებისა და თითქოს გამოცარიელებული სახლების სანახაობით აღძრული შიშის ზარი.

კონიკერ-ლეინში შესვლისას დაინახა ამ შუკის ბოლოს შეგუბებულ-შეტბორებული მდინარე, რაც მას ოკეანე ეგონა. ახლა ვეღარ გარკვეულიყო რომელ მხარეს იყო ზღვა. ამიტომ უკანვე, წინანდელ ადგილზე დაბრუნდა, მარცხნივ, მეიდნ-სტრიტზე შეუხვია და სენტ-ალბენს-როუსკენ წავიდა.

იქ, განურჩევლად, სადაც კი მოხვდა, ყველა სახლის კარს მიუკაკუნა. უწესრიგოდ, ხანდაზმით მიყოლებულ რახუნში ბავშვი თავის უკანასკნელ ძალ-ღონეს ხარჯავდა და ცოტაოდენი შეფერხების მერე ისევ ხელმეორედ მიურახუნებდა სხვათა კარზე. სულ უფრო და უფრო მეტის მძვინვარებით. ეს მისი შემოღეული მოთმინება ურახუნებდა კარებს.

ბოლოს საპასუხო ხმაური მოისმა.

საათმა უპასუხა.

წმ. ნიკოლოზის ეკლესიის ძველებურ სამრეკლოზე ნელა ჩამორეკა სამჯერ, ესე იგი, ღამის სამი საათი იყო.

შემდეგ ისევ ყოველივე ღუმილმა მოიცვა.

შეიძლება არასარწმუნოდ მოგვეჩვენოს, რომ არც ერთმა ქალაქის მცხოვრებთაგანმა ფანჯარაც კი არ გამოაღო, მაგრამ ეს ერთგვარი მიზეზით აიხსნება: უნდა ითქვას, რომ 1690 წლის იანვარში კვლავ იკლო შავმა ჭირმა, რომელიც საკმაოდ ძლიერ მძვინვარებდა ლონდონში. შიშობდნენ, ვინმე ავადმყოფი მაწანწალა სახლში შეეშვათ, ამის გამო სტუმრის მიღებაზე ყველა ფრთხილობდა. ფანჯრის ცოტათი გამოღებასაც ვერ ბედავდნენ, რომ მიაზმებით მოწამლული ჰაერი არ შეესუნთქათ.

ადამიანთა გულცივობა უფრო მძიმე ასატანი იყო ბავშვისათვის, ვიდრე ღამის სუსხი. ადამიანთა გულცივობაში ხომ

ყოველთვის. წინათგანზრახულობა იგრძნობა. ბავშვს გული მკმუნვარედ, მტკივნეულად შეეკუმშა. ახლა უფრო მეტ სასოწარკვეთილებას მიეცა, ვიდრე იქ, უდაბურ ადგილებში. იგი თავის მსგავსთა საზოგადოებას შეუერთდა, მაგრამ ისევ მარტომმარტო დარჩა, ეს მეტად სტანჯავდა მას. უდაბნოს შეუბრალებლობა მისთვის გასაგები იყო, მაგრამ ქალაქის შეუწყნარებელი გულგრილობა საშინელებად ეჩვენებოდა. განვლილი საათების ჩამომთვლელმა, ზარის თანაბარმა რეკვამ, უფრო მეტ სასოწარკვეთილებაში ჩააგდო იგი. ზოგჯერ იმდენ სევდას არაფერი მოჰკვრის ადამიანს, როგორც საათის რეკვა. ეს არის თვითონ მარადისობა, რომელიც გვიცხადებს: „ჩემთვის სულ ერთია, რაც უნდა მოხდესო“.

ბავშვი შეჩერდა. ვინ იცის, იქნებ ამ მწარე წუთებში იგი თავს შეეკითხა: იქნებ სჯობდა ქუჩაში დაწვრილიყავი და მოემკვდარიყავიო. მაგრამ ამ დროს გოგონამ თავი მხარზე დაადო და ისევ დაიძინა. ბიჭუნას ისევ წინ წასვლის სურვილი გაეღვიძა.

ირგვლივ მისთვის ყოველივე ინგრეოდა, მაგრამ იგრძნო, რომ თვითონ მასზე ვიღაცაა მინდობილი. ასეთ გარემოებას შეუძლია ადამიანში გააღვიძოს მოვალეობის გრძნობა.

მაგრამ არც ეს აზრები, არც ის მდგომარეობა, რომელშიც იგი ახლა იმყოფებოდა, მისი ჰასაკის შესაფერისი არ იყო. შესაძლებელია ყოველივე ეს მისი გაგების დონეს აღემატებოდა. იგი შეუცნობლად მოქმედებდა. თავის თავისადმი ანგარიშმიუცემლად იქცეოდა.

ახლა ჯონსონ-როუსკენ გაემართა.

უკვე ველარც კი მიდიოდა, ფეხებს ძლივსლა მიათრევდა.

სენტ-მერი-სტრიტი მარჯვნივ დატოვა, რამდენიმე ირიბი შუკა გაიარა და ორ ქოხმახს შუა, ვიწრო, მიხვეულ-მოხვეულ გასავალიდან უცბად, საკმაოდ ფართო, დაუსახლებელ ველზე გაჩნდა. ეს უკაცრიელი ვიღამო დაახლოებით იმ ადგილას იყო, სადაც ახლა ჩესტერჯილდის მოედანია. აქ სახლები თავდებოდა. მარჯვნივ ზღვა მოჩანდა, მარცხნივ — გარეუბნის აქა-იქ მიფანტული ქოხმახები.

რა უნდა ექნა? ისევ ტიტველი მინდორი იწყებოდა. აღმოსავლეთისკენ თოვლით დაფარული რედპოლის ფართო შეღმართები მოჩანდა.

რა ქნას, ისევ იქით წავიდეს უკაცრიელ ადგილებსკენ? თუ დაბრუნდეს უკანვე ქალაქის ქუჩებში? რომელი ირჩიოს? თოვლით დაფარული მინდვრების მღუმარება თუ დაყრუებული, უსულგულო ქალაქი? ამ ორ ბოროტებას შორის რომელი აირჩიოს?

არსებობს ლუზა გადარჩენისა. არსებობს ერთი ისეთი გამოხედვაც, გადამარჩინეო, რომ გვედრებათ. სწორედ ასე მიმოიხედა თავის ირგვლივ სასოწარკვეთილმა ბავშვმა.

უცბად მუქარის ხმა მოესმა.

V

მიჯანბროვის უცნაურობანი

სიბნელეში შემოესმა რალაც უცნაური მუქარა და კბილთა ღრქენა.

ამის გაგონებაზე კაცი უკან დაიხევდა, მაგრამ ბიჭუნამ პირიქით, წინ გასწია.

ვინც კი ხანგრძლივ ღუმელს შეუწუხებია, მას ღრენაც კი სიამეს მოჰგერის.

გააფთრებით დაღებულმა ხახამ ბავშვი გაამხნევა კიდევაც. მუქარა რაიმე გამოსავლის იმედს იძლეოდა. აქ მახლობლად ფხიზელი, ცოცხალი არსება ყოფილა, თუნდაც ის ტყის ნადირი იყოს. ბავშვი იქითკენ გაემართა, საიდანაც ღრენა-ბრღლვინვა მოისმოდა.

კუთხისკენ შეუხვია; ზღვისა და თოვლის მკრთალ განაშუქზე რალაც რუხი, შენობის მსგავსი რამ შენიშნა, ზედ კედელთან მიკუნჭული; არც თუ საზიდარი იყო, არც თუ ქონი. იგი საგორავებზე იდგა, მაშასადამე, საზიდარი უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ჰერაც რომ ედგა სახლივით, მაშასადამე, ადამიანთა საცხოვრებელი იქნება. ჰერზე საკვა-

მური მილი მოჩანდა და იქიდან კვამლი ამოდიოდა. კვამლი მოწითალო ფერისა იყო, რაც იმას ნიშნავდა, რომ კერაში ცეცხლი გიზგიზებდა. გარედან კედელზე მიმაგრებული ჩანგალი და რაზა მოწმობდა, რომ აქ შესასვლელი კარიც იქნებოდა; ხოლო კარის შუა ნაწილში ოთხკუთხედ სარკმლიდან სინათლე გამოკრთოდა. ბიჭუნა ამ ქოხს მიადგა.

მღრინავმა სულდგმულმა იგრძნო ვილაცის მიახლოვება და ღრენა-მუქარა უფრო გამძვინვარდა. ახლა ყრუ ღრენა კი არ ისმოდა, არამედ ხმამაღალი ბღღვინვა. ბავშვს დაქიმული ჯაჭვის კრაჭუნიც შემოესმა და უცბად საზიდარის უკან საგორავებიდან, ზედ კარქვეშ ორმწკრივმა თეთრმა ლოჯებმა გაივლევს.

გამოჩნდა თუ არა მხეცის ყბა, იმავე ოთხკუთხ სარკმლიდან ვილაცამ თავი გამოყო.

— ჩუმიად! — დაიძახა მან.

ღმუილი თუ ღრენა შეწყდა.

თავმა იკითხა:

— არის აქ ვინმე?

— ჰო. — უპასუხა ბავშვმა.

— ვინ არის?

— მე ვარ.

— შენ ხარ? ვინა ხარ შენ? აქ საიდან გაჩნდი?

— დაღლილი ვარ, — წარმოთქვა ბავშვმა.

— განა ახლა რა დროა? რომელი საათია?

— გათოშილი ვარ.

— მანდ რას აკეთებ?

— მშია.

თავმა შეუძახა:

— ყველა ხომ ლორღვით ბედნიერი არ იქნება; დაიკარგე აქედან!

თავი გაუჩინარდა. სარკმელი მიიხურა.

ბიჭუნამ თავი ჩაქინდრა, მძინარე ნამცეცა ბალღი გულზე მიიკრა, უკანასკნელი ძალ-ლონე მოიკრიბა და ისევ გზას გაუდგა. იგი უკვე რამდენიმე ნაბიჯით დაშორდა საზიდარს.

მაგრამ სწორედ იმ დროს, როდესაც სარკმელი მიიხურა, კარი გაიღო და პატარა კიბე-საფეხურა ჩამოეშვა. იმავე ად-

მიანმა, ახლახან რომ ელაპარაკებოდა, საზიდარის შიგნიდან გაჯაერებით დაუძახა:

— აბა შემოდი, რას აყოვნებ?

ბავშვი ისევ მობრუნდა.

იმავე ადამიანმა განაგრძო:

— შემოდი, რალა! არ ვიცი საიდან გამოჩნდა ჩემდა ჰავა-
ლალოდ ეს საძაგელი, მშიერია, გათოშილი და შემოსვლაც
თითქოს არ უნდა.

ბიჭუნა ისევ გაუნძრევლად იდგა, მას ხომ ერთ და იმავე
დროს სტუქსავდნენ, თითქოს ავლებდნენ, მაგრამ შინ შეს-
ვლის ნებასაც აძლევდნენ!

— გეუბნები, შემოდი-მეთქი, შე ზანტო, შენა!

ბავშვმა ბოლოს გაბედა და კიბის პირველ საფეხურზე
ფეხი შედგა.

ამ წუთში საზიდარის ქვეშიდან ღრენა მოისმა.

ბავშვმა უკან დაიხია. საზიდარის ქვემოდან დაბჩენილი
ხახა გამოჩნდა.

— ჩუმად! — დაუყვირა ადამიანმა.

ხახა გაუჩინარდა და ღრენაც შეწყდა.

— აბა, ამოდი, — განაგრძო იმავე ადამიანმა.

ბავშვი ძლივძლიობით ავიდა სამ საფეხურიან კიბეზე.
ხელში აყვანილი ნამცეცა გოგონა მოძრაობას უშლიდა. თვი-
თონ პაწია გოგონაც მთლად გაითოშა, თუმცა ქურთუკში ისე
შქიდროდ იყო გაკოჭილი, რომ არც კი ჩანდა. ის რალაც
ოღროჩოღრო ბოლჩა უფრო გეგონებოდათ.

სამივე საფეხური წვალებით აიარა ბავშვმა და კარის
ზღურბლთან შედგა.

ამ ხუხულაში არც ერთი სანთელი არ ენთო, ალბათ და-
ტაკნი იყვნენ და იზოგავდნენ. იგი მხოლოდ თუჯის ღუმელი-
დან გამომჩინარე წითელი შუქის ანარეკლით იყო გაშუქე-
ბული. ღუმელში ტორფი ტკაცუნობდა. ღუმელზე მდგარ
ჯამს ორთქლი ასდიოდა; გვერდზე ქოთანნი ედგა, რომელშიც
ალბათ რალაც საკმელი იხარშებოდა, რადგან საამური სუნი
მოდისოდა. ამ ხუხულას მთელ მოწყობილობას შეადგენდა
ზანდუკი, სკამი და ქერზე ჩამოკიდებული ფარანი, რომელიც
ახლა არ ენთო. კედლებზე რამდენიმე თარო იყო მიმაგრე-

ბული, აგრეთვე კაჩოების მწკრივიც, იქ სხვადასხვა სახმარი
ჭურჭელი ეკიდა. თაროებზე და ცალკეც ლურსმნებზე პრია-
ლებდა სპილენძისა და შუშის ჭურჭელი, გამოსახდელი ზარ-
ფუში, კოლბა, ცვილის ჩამოსაწვეთებელი ჭურჭლის მსგავსი,
და კიდევ ბევრი სხვა ნივთი, რომლის დანიშნულებას ბავშვი
ვერ მიმხვდარიყო და, რომელიც ქიმიკოსის ხელსაწყოებს
შეადგენდა. ოთახი მოგრძო იყო. ღუმელი სულ უკან სილ-
რმეში მოჩანდა. ეს ფიცრული ხუხულა არც ისე დიდი იყო,
მოზრდილ ყუთს მოგაგონებდათ. გარედან ამ ხუხულას
თოვლის შუქზე უფრო უკეთ შეათვალიერებდით, ვი-
დრე შიგნით ღუმელის შუქზე. ნახევრად ჩამობნელებულ სე-
ნაკში ყველაფერი დაბინდულიყო. მიუხედავად ამისა, ღუმე-
ლიდან გამომკრთალ შუქზე შეიძლებოდა ჭერზე ამოგეკით-
ხათ მსხვილი ასოებით დაწერილი სიტყვები: უ რ ს უ ს ი —
ფ ი ლ ო ს ო ფ ო ს ი.

მართლაც ბავშვი ჰომოსა და ურსუსის საცხოვრებელ ბი-
ნაში მოხედა. ღრენა-ბღღვინვა ერთაბაგან მოიძლია, ზოლო
მოლაპარაკე მეორე იყო.

ზღურბლზე გადააბიჯა თუ არა ბავშვმა, ღუმელთან მდგა-
რი მაღალი, ხეხერა, წვერულვაშგაპარსული მოხუცი შენი-
შნა. მას ტანთ ეცვა რაღაც რუხი სამოსი და ფეხზე მდგომი.
მელოტი თავით თითქმის ჭერს ებჯინებოდა. ამ კაცს ფეხის
წვერებზე შედგომა არ შეეძლო, რადგან სწორედ სენაკის სი-
მაღლისა იყო.

— შემოდი, — უთხრა ადამიანმა. იგი ურსუსი იყო.

ბავშვი შევიდა.

— ბოღია აგერ იქ დადე.

იმის შიშით, ნამცეცა ბაღს არ გაღვიძებოდა, ბიჭუნამ
ფრთხილად დადო თავისი ტვირთი ზანღუჯზე.

ბერიკაცი განაგრძობდა:

— რა არის ეგ, ასე ფრთხილად რომა სდებ, წმინდა ნა-
წილები ხომ არა გაქვს? ან იქნებ გეშინია შენი ძონძმანი არ
დაიხას? ჰა, შე საძაგელო მაწანწალავ!.. ასე გვიან ღამით
ქუჩა-ქუჩა რას დაბორილობ! ვინა ხარ? აბა მიპასუხე. თუმ-
ცა რა საჭიროა ბევრი ლაპარაკი ჭერ რაც პირველ რიგშია
საჭირო, ის გავაკეთოთ: სიცივეს გაუთოშიხარ, მოდი, გათბი.

ბავშვს მხრებში ხელი ჩაავლო და ღუმელისკენ უბიძგა:

— უპ, რანაირად დასველებულხარ! რა ძალიან გათო-
წილხარ! განა უცხო სახლში ასე მისვლა შეიძლება? აბა
ახლავე გაიხადე ეგ ძველმანი, შე ავყიავ შენა!

და მან სწრაფად გააძრო ბავშვს ძველმანი, რომელიც ხე-
ლის შეხებისთანავე სულ ნაკუწ-ნაკუწ იხეოდა. იქვე ლურს-
მნიდან ჩამოიღო, კაცის პერანგი და მოქსოვილი უსახელო
ჯუბა.

— აბა ახლავე ჩაიცვი!

მთელ გროვა ფანციფუნცებში შალის ნაჭერი ამოარჩია
და ხელ-ფეხის ზელვა დაუწყო. შიშველსა და მოულოდნელო-
ბისაგან გამოლენჩებულ ბავშვს თითქმის გული ეპარებოდა,
მაგრამ როცა სხეულში სითბომ დაუარა, თავი მეშვიდე ცაზე
იგრძნო. ნეტარება განიცადა; კაცმა მთელი ტანი დაუზილა
და ახლა ფეხის ტერფები მოუხინჯა.

— აბა, შე გაძვალტყავებულო! მაშ ხელ-ფეხი არ მოგყინ-
ვია. მე რევენს კი მეგონა, ყინვისგან უკვე დამძრალი! აქვს
წინა ან უკანა თათები-მეთქი. ამჯერად ხეიბრობას გადარჩი.
აბა, ჩაიცვი!

ბავშვმა პერანგი გადაიცვა, ხოლო ბერიკაცმა უსახელო
ჯუბა წამოასხა.

— ახლა...

მან ფეხით პატარა სკამი მისწია, ბავშვს ისევ მხრებში
ხელი წაავლო, სკამზე დასვა და ორთქლანადენ ჯამზე მიუ-
თითა. ამ ჯამის შემხედვარე ბავშვს ეგონა, ცა გაიხსნაო, თუ-
მცა ამ ჯერობაზე მან მხოლოდ ქონში შემწვარი კარტოფილი
ღაინახა.

— რაკი მშიერი ყოფილხარ, მაშ ჭამე!

ბერიკაცმა თაროდან ხმელი პურის ყუა და ჩანგალი გად-
მოიღო, ბავშვს გაუწოდა, მაგრამ ეს უკანასკნელი ვერა ბე-
დავდა გამორთმევას.

— იქნებ გნებავს, სუფრა გაგიშალო, — შეუბუზღუნა
ბავშვს ბერიკაცმა და ჯამი მუხლებზე დაუდგა.

— შესანსლე ყველაფერი!

გაკვირვებას შიმშილმა აჯობა და ბავშვი ჭამას შეუდგა.

საცოდავი სკამდა კი არა, პირდაპირ ნთქავდა ამ უბადრუკ საკმელს. სენაკში ხმელი პურის მადიანი ხრამუნი გაისმა. ბავშვი სიამოვნებით ილუქებოდა. ხოლო შასპინძელი ისევ ბუზლუნებდა:

— აბა რა გაჩქარებს, შე ლორმუცელავ! რა დახარბებუ-
ლი ხარ, შე საძაგელო! ეს მუღრეგი დამშეულეები ისე ხარ-
ბად სკამენ, რომ შეხედვაც შეგზიზღდება. აი ლორდები სულ
სხვაა, ისინი ისე სკამენ, რომ შეხედვა გესიამოვნება. მე მი-
ნახავს სუფრაზე მსხდარი პერცოგები. ისინი სულაც არა სკა-
მენ. აი რას ნიშნავს კარგი აღზრდა! მართალია ისინი სვამენ...
აბა, ჭამე, ვიდრე გაძღები, შე გოჭო, შენა!

ასე ბუზლუნებდა ურსუსი თავისთვის:

— მე ვნახე მეფე იაკობი ბანკეტინგ-პალესში ვახშობისას,
სადაც დარბაზის კედლებს განთქმული რუბენსის ნახატები
ამშვენებს. მის უდიდებულესობას პირი არ დაუქარებია საჭ-
მლისათვის. ეს გლახაკი კი იცოხნება. იმიტომ არის, რომ
„ცოხნა“ და „ცხოველი“ ერთნაირი ძირის მქონე სიტყვებია.
რა ეშმაკმა შემაცდინა, რომ ამ უეიმეთში შემოვებეტე. ფუი,
დალახერა წმინდა გიორგიმ! დღეს დილიდანვე არა გამიყიდია
რაი თოვლის გასაგონად ვკიკვიცებდი რაღა! ფლეიტაზეც ქარ-
ბუქის სასიამოდ ვუქრავდი თუ! დღეს არც ერთი ფარტიანი
არ მიშოვია და საღამოს, ან უფრო სწორედ, ნაშუალამევს კი
მათხოვრები კარს მომადგნენ! რა ვერანა ქვეყანაა! გზად გამ-
ვლელ ოხრებსა და ბრიყვებს უნდა შეეკამათო; რომელი რო-
მელს მოატყუებს — ეს არის აქ, სხვა არაფერი. ისინი ცდილო-
ბენ ორიოდე გროში გადმომიგდონ და ამით მომიშორონ თა-
ვიდან; მე კი ვცდილობ მათ რაიმე წამალ-მალამო მივაჩინო.
მაგრამ დღეს თითქოს განგებ, ვერაფერი, სულ ვერაფერი
ფერ ვიშოვე! ამ მოედანზე არც ერთი ჩერჩეტი არ გამოჩნდა,
რომ ჩემს სალაროში ერთი პენი მაინც გაჩენილიყო. ჭამე, შე
ჯოჯოხეთის მამხალავ! გამოიტენე ორივე ლოყა, გამოხარ,
ყლაპე! ჩვენ ისეთ დროში ვცხოვრობთ, რომ მსუნაგ ჯამილო-
კიების ურცხვობა-თავხედობას არა შეედრება რა. გასუქდი
ჩემს ხარჯზე, მუქთახორავ! ეს მშვიერი ბავშვი კი არა და კა-

ციკამია უფროა. ეს მადა კი არა და მხეცური სიხარბეა... ალბათ მუცელში რაღაც მჭამელა გიზის, ვინ იცის, მუცლის მგელია, თუ შავი კირი გკირს? იქნებ, შე სალახანავ, შავი კირითა ხარ ავად, ჰა? ჰომოს რომ გადაედოს, რაღა მეშველება! ნურას უკაცრავად, შე გაიძვერავ, შენ თუ გინდა ჩაძაღლდი, ჩემი მგელი სასიკვდილოდ როდი მემეტება! ახლა მე თვითონაც რომ მომშივდა. სწორე უნდა ითქვას, რომ ეს შემთხვევა ფრიად სამწუხაროა. დღეს მე გვიან ღამემდე ვმუშაობდი; ისეთი ამბები ხდება ხოლმე ცხოვრებაში, როდესაც ადამიანს მეტისმეტად სჭირდება რამე საჩქაროდ. დღეს ვახშმად ჩემთვის აუცილებელი იყო რაიმე საჭმელი. მეც ავდექი, ცეცხლი ავანთე, და მივუწექი მარტო, ჩემი მარაგი იყო სულ ორი კარტოფილი და პურის ყუა, პატარა ნაჭერი ქონი და ერთი ყლუპი რძე. დავდგი ყველაფერი ეს ცეცხლზე გასათბობად და ვფიქრობდი: მაშ კარგი, ვეცდები ამით როგორმე დავნაყრდე-მეთქი; მაგრამ, ბრახ! უცებ ეს ჯოჯო არ დამატყდა თავზე. არც აცია, არც აცხელა და ჩემი საჭმელი ამაღ დაისაყუთრა. აჰა, ახლა ჩემს ტაბლაკზე ბურთიც რომ გააგორო, არას მოხვდება. ჭამე, შე ქარიყლაპიავ! ჭამე, ლოქოვ! ნეტა ვიცოდე, რამდენი მწკრივი კბილები გისხედს პირში! ხეთქე. მგლის ლეკვო! არა, ამ სიტყვას მგლების პატივისცემით უკანვე ვიბრუნებ. შესანსლე ჩემი კერძი, მახრჩობელავ! ვიმუშავე, ვიმუშავე და კუჭი ისევ ცარიელი მაქვს; ყელი ამომიხმა; კუჭის თავი მტკივა. ნაწლავები ფერდებზე მიმეკრა. ვიმუშავე ვიდრე შუაღამე გადავიდოდა და აი რითი დამაჯილდოვა ბედმა. რას ვიზამ, დე ასე იყოს. ჩემს პატარა ვახშამს შუაზე გავიყოფთ: ამას პური, კარტოფილი და ქონის ნაჭერი, მე — რძე.

ამ დროს ჭენაკში გაბმული, შესაბრალისი ჩხავილი გაისმა. ურსუსმა ყურები ცქვიტა.

— ყვირი კიდევაც, შე სალახანავ! რა გაღრიალებს?

ბიჭუნამ მისკენ იბრუნა პირი, ცხადი იყო, რომ ის არა ყვიროდა. მას პირი საჭმლითა ჰქონდა გამოტენილი.

ჩხავილი არ შეწყვეტილა.

ურსუსი ზანდუკისკენ გაემართა.

— ნუთუ ეს შენი ბოხჩა ღრიალეებს? იოსაფატის ველია! ესლა გვაკლდა! ბოხჩებიც აჩხავლდნენ! ნეტავი ვიცოდე, რას დაგვჩხავის?

ბერიკაცმა ქურთუჯი გადაშალა, გამოჩნდა ტირილისაგან დამანჭული ბალღის პირისახე.

— ეს ვინლა არის აქ? ეს რაღას ნიშნავს? კიდევ მეორეც? — დააყარა კითხვები ურსუსმა, და განაგრძო:

— მაშ დასასრული აღარ ექნება! მიშველეთ რამე, ჯარო და ჯამათო; იარალი აისხით! განგაში, განგაში! ეს რაღა შემომიგდე, შე ავაზაკო! ვითომ ვერ ამჩნევ, რომ ამ ნამცეცას რძე უნდა! მაშასადამე, დავალევინოთ, მეტი საშველი არ არის. როგორც ჩანს, ურძეოდაც ვრჩები.

თაროზე მიყრილ ფანციფუნციდან ბერიკაცმა ორიოდ ძველმანი ამოარჩია. შუშაც და ღრუბლის ნაჭერიც გამოძებნა, ჩამოიღო და თან გაალმასებული ბუზლუნებდა:

— რა შეჩვენებული ქვეყანაა!

შემდეგ მან ნამცეცა ბალღს ახედ-დახედა.

— გოგონაა, წრიპინზედაც ეტყობა. ესეც სულ სველია.

ურსუსმა სწრაფად მოაძრო ბალღს ის ძველმანი, რომელშიც შეხვეული იყო და ტილოს სუფთა, მშრალ ნაჭერში შეახვია. სახვევების უეცარი და სწრაფი გამოცვლის დროს ბალღი უფრო მეტად გაავზნედა.

— რა ძალზე ჩხავის, ღმერთო დაგვიფარე! — წაიბურღლუნა ისევ ურსუსმა.

მოგრძო ღრუბელს კბილით ცოტა მოაგლიჯა, სუფთა ტილოს ნაჭერს ოთხკუთხი ნაკუწი ჩაახია, მას ერთი ძაფი გამოაძრო, ღუმელიდან რძის ქოთანს გადმოდგა, რძე შუშაში ჩაასხა, ღრუბელი ნახევრამდე ჩაურჭო შუშაში, ზედ ტილოს ნაკუწი წააფარა, და შუშის ყელს ძაფით მიაკრა; შემდეგ შუშა ლოყაზე მიიღო, რომ დარწმუნებულიყო, რძე ძალიან ცხელი ხომ არ არისო. ამის შემდეგ შეფუთვნილი ბალღი იღლიაში ამოიჩარა, ბალღი ამ დროს ისევ გახელებული ჩხაოდა.

— აჰა, ივანშმე, საძაგელო არსებავ! აჰა, ესეც შენი საწოვარი.

მან შუშის ყელი პირში მისცა ბავშვს.

ნამცეცაჲ ხარბად დაუწყო წოვა.

ბერიკაცს შუშა დამრეცით ეჭირა და ბუტბუტს განაგ-
ჩობდა:

— ყველა ამისთანები ერთნაირი ზნისანი არიან, საძაგ-
ლები! მითრთვე თუ არა რაც მათ ეპრიანებათ, იმავე წუთში
დაჩუმდებიან.

ნამცეცა ისე სწრაფად ყლაპავდა რძეს და ისე ხარბად
სწოვდა ამ ხელოვნურ ძუძუს, განგებობგან ბუზღუნით მის-
თვის მინიჭებულს, რომ რძე ყელში გადასცდა და წამოახ-
ველა.

გაჯავრებულმა ურსუსმა წაიბუზღუნა:

— ნელა, ნუ იხრჩობი უყურეთ ერთი ამას, ესეც კაი
ღორმუცელა ყოფილა!

საწოვარი პირიდან გამოაცალა, დაიცადა, ვიდრე ხველება
გაუვლიდა, შემდეგ ღრუბელი ისევ პირში მისცა და თან ჩაი-
ლაპარაკა:

— წოვე, წოვე, შე უმსგავსო!

ამასობაში ბიჭუნამ ჩანგალი გვერდზე გადადო. იგი ნამ-
ცეცას შეჰყურებდა და თვითონ ჭამა დავიწყებოდა. ერთი
წუთის წინ, როცა შიმშილს იკლავდა, მისი გამომეტყველება
მხოლოდ კმაყოფილებას გამოხატავდა, ხოლო ახლა მის გამო-
ხედვაში მადლიერება ასახულიყო. ბიჭუნა ხედავდა როგორ
უბრუნდებოდა სიცოცხლეს ბავშვი. ეს პაწია გოგონა, რომე-
ლიც მან სიკვდილს ხელიდან გამოსტაცა, ახლა საბოლოოდ
გამოცოცხლებულიყო; ამან ბიჭუნას ენით გამოუთქმელი სი-
ხარულის შუქი მოჰფინა სახეზე. ურსუსი ისევ გაჯავრებული,
კრიჭაშეკრული ბუზღუნებდა. დროგამოშვებით ბიჭუნა მას
აგრემლებული გადახედავდა ხოლმე. საბრალო ქმნილება, იგი
თუმცა ლანძღვა-გინებით აიკლეს, მაგრამ მაინც ძალიან მად-
ლიერი და გულაჩუყებული იყო, რომ შეიბრალებს, შეიფარეს
და დააპურეს. არ იცოდა მხოლოდ, როგორი სიტყვებით გა-
მოეთქვა ის გრძნობები, რაც მას აღელვებდა.

ურსუსი განრისხებული მიესია ბიჭუნას:

— სჭამ თუ არა, ბოლოს და ბოლოს!

— თქვენ? თქვენ რომ აღარაფერი დაგრჩებათ!— უპასუხა
ბავშვმა; იგი მთელი სხეულით კანკალებდა და ცრემლს იწ-
მენდდა.

— გეუბნები, შეჭამე-მეთქი, რაც არის, შე ეშმაკის კერძი ეგ შენ არ გეყოფა და მე რას გამაძლებს.

· ბავშვმა ჩანგალი ისევ აიღო, მაგრამ ჭამას მაინც ვერ ბედავდა.

ურსუსმა იყვირა:

— ჭამე! მე რა შუაში ვარ? ჩემზე ზრუნვა რა შენი საქმეა! გეუბნები, სულ შეჭამე, რაც არის-მეთქი, აი, შე უგრო-შო მრევლის ფეხშიშველა მედავითნევ, შენა... რაკი აქ, ჩემთან მოეხეტე, ალბათ დარჩები, სჭამ, დალევ და დაიძინებ კიდევაც. თუ კრიკვას შეიკრავ, გარეთ გაგაგდებ შენცა და შენს უმსგავსო ბაღსაც.

ასეთი მუქარის შემდეგ ბავშვი ისევ ჭამას შეუდგა. სულ არ გაუჭირდებოდა ბოლომდე შეესანსლა, რაც ჭამში დარჩენილიყო.

· ურსუსმა წაიბურღლუნა:

— ეს ჩემი ხუხულა არც ისე კაი შენობაა, სარკმლებიდან სიცივე უბერავს.

მართლაც, კარებში ჩასმული პატარა ფანჯარა შემტვრეული იყო. ან მგზავრობაში ჯაყჯაყისაგან გატყდებოდა, ან კიდევ რომელიმე ქუჩაში ქვასროლია ცელქი ბიჭი შეამტვრევდა. ურსუსს ამ ღია ხვრელზე ოდესღაც ქალაღი მიეკრა, მაგრამ ასძრობოდა და ამ ფარლატი ადგილიდან სიცივე თავისუფლად შემოდებოდა.

ურსუსი ზანღუკის ნაპირზე ჩამომჯდარიყო, ბაღლისთვის ორივე ხელი მოეხვია და თავის მუხლებზე მიეწვინა, ხოლო თვითონ ნამცეცა ტკბილად სწოვდა თავის საწოვარას. იგი ისეთ ნეტარებას მისცემოდა, როგორშიც ანგელოს-ქერუბინი იმყოფებიან ხოლმე წინაშე უფლის ხატებისა. ან როგორსაც ჩვილი ბაღლები ეძლევიან დედის მკერდთან.

— გამოძღა! — წარმოთქვა ურსუსმა და თან დასძინა: — შოდით და ამის შემდეგ თავშეკავება იქადაგეთ.

ქარმა უცბად სარკმელს ურსუსის მიერ მიწებებული საკერებელი ააგლიჯა; ქალაღის ნაჭერი პაერში აფრიალდა და მთელ სენაკს ტრიალ-სრიალით შემოუარა. მაგრამ ასეთი უმნიშვნელო რამ ბავშვების ყურადღებას ვერ მოაცილებდა იმ საქმიანობას, რამაც მათ ორივეს სიცოცხლე დაუბრუნა.

ვიდრე გოგონა სვამდა და ბიჭუნა კამდა, ურსუსი ისევ ბუზღუნებდა და წუწუნებდა:

— სიმთვრალე არტახებიდანვე იწყება. ღირს კი ამის შემდეგ ეპისკოპოსი ტილოტსონი იყო და ლოთებს ელვა-მეხი დაატეხო! ოჰ, რა საძაგელი გამკრავი ქარია; ეს ლუმელიც სადაცაა დამენგრევა. კვამლმა ლამის თვალები ამომჭამოს. არ ვიცი, რა გავაწყო ან სიცივესთან, ან ამ ცეცხლთან. ეს სიბნელეც ხომ საქმეს მიჭირებს. ეს პირუტყვიც ჩემი სტუმართმოსყარეობით სარკებლობს და მე კი ჯერ მისი ცხვირპირისთვის რიგიანად არც შემიხედავს. დიახ, აქ ჩემთან არაერთი ფუფუნების ნიშანწყალი არა ჩანს. იუპიტერსა ვფიცავ, მეცა მაქვს იმდენი გემოვნება, რომ აზიზი, შნოიანი ნაღიმი დავაფასო, ისეთ თბილ დარბაზში, სადაც ქარი ძვალსა და რბილში არ გივლის. მაგრამ მე ჩემს მოწოდებას ვლალატობ: მე ხომ ხორციელი სიტკბოებისათვის ვარ დაბადებული. ბრძენთა შორის უდიდესია ფილოქსენი, მან გამოთქვა სურვილი წეროს ყელ-კისერი მქონდეს, რომ მეტ ხანს დავტკბე კარგი საკმელ-სასმელითაო. დღეს ვერც ერთი გროში ვერ ვიშოვე; მთელ დღეს ვერა გავეციდე რა. ჩემთვის ეს კატასტროფაა. მობრძანდით მცხოვრებნო, მოსამსახურენო, მოქალაქენო, აი მკურნალი და სამკურნალო. წამალ-მალამო! მაგრამ ამაოდ ირჯები, ბებერო; ააბარგე ეგ შენი აფთიაქი, აქ ყველა ჯანმრთელად არის. ეს რა შეჩვენებული ქალაქია, ერთი ავადმყოფიც არ მოიპოვება. მარტოოდენ ცას დამართებია ფაღარათი. ერთი შეხედეთ, რანაირად თოვს. ანაქსაგორე ამბობდა, თოვლი შავი ფერისააო; იგი მართალსა ბრძანებდა, სიცივე იგივე სიშავეა. ყინული იგივე ღამეა. შეხედეთ რა ქარბორბალაა! მე წარმომიდგენია, რამდენად სასიამოვნო იქნებოდა ახლა ზღვაზე მგზავრობა. ქარტეხილი და თოვა-ნამქერი ეს იგივე ავი სულების ფერხულია. ვამპირების გახელებული წივილ-სრიალია. ყველა ისინი თქვენს თავზე ზტიან და მალაყს გადადიან. ისინი ხომ ღრუბლებშიც ციაგობენ. ზოგი კუდიანია, ზოგიც რქებიანი; ზოგის პირში ენის მაგიერ ცეცხლის ალი გიზგიზებს. ამას ბრჭყალებიანი ფრთები აქვს, იმას ლორდ კანცლერივით დიდი ღიბი დასდებია. აგერ იმას კიდევ თავი აკადემი-

კოსის გოგრას მიუგავს. თვითეულ მათგანს მხოლოდ ხმით იცნობთ. რამდენადაც ქარი ახლად შემოუტევს, იმდენჯერ ახალ ჭოჯობნეთურ სულებსა ხედავთ და გესმით კიდევაც მათი ხმა ერთ და იმავე დროს, ვინაიდან ეს გუგუნის თვალნათლივაც ხდება. ეშმაკმა დალახვროს. ზღვაზეც ხომ იქნებიან ახლა ადამიანები. ჩემო მეგობრებო, როგორმე უჩემოდ გაართვით თავი მაგ ქარიშხალს, თორემ მე ჩემდა თავად ცხოვრებისთვის ისედაც ვერასგზით ვერ მომივლია. მე რა, თქვენი სასადილოს მომმარაგებელი ვარ თუ? რომელი საბუთის ძალით მოჰაწყდებიან ხოლმე მგზავრები? მთელ ქვეყნიერებაზე გავრცელებული გაჭირვება ჩემი უბადრუკი თავშესაფრის ზღურბლს მოაწყდება ხოლმე. ადამიანთა სილატაკის საზიზღარი წინწყლები პირდაპირ ჩემთან, ქოხში მოცვივიან. მე მსხვერპლი ვარ შემთხვევითი გამვლელი ვიგინდარას გაუმაძღრობისა. მე მათთვის ერთგვარი ნაპოვნი დავლა ვარ. შიმშილისაგან სასიკვდილოდ განწირულთა დავლა. ზამთარი, ღამე, მუყაოს ქოხი, ქოხში ბედუქულმართი მეგობარი, გარეთ — ქარაშოტი, შიგნით სენაკში — კარტოფილი, ღუმელში მიფერფლილი ცეცხლი, მათხოვრები, ქარი ყველა ნახვრეტში ზუზუნით შემოჭრილი, ჯიბეში არც ერთი გროში და ამას ისიც ეპატება, რომ ბოლჩებიდან უტბად ღმუილი და წივილი გაისმის. გახსნი ბოლჩას და შიგ ერთი ციდა მათხოვარი გოგონა აღმოჩნდება. აბა, რა სიცოცხლეა! როგორ არ უნდა ითქვას, რომ აქ კანონის აშკარა დარღვევაა. ოჰ, შე მაწანწალაე! ბილწო ჯიბგრო! უდღეურო დამნაშავეე! როცა სინათლე ყველგან ჩამქრალია, ქუჩებში ასე გვიან რას დაწანწალაე, ეს რომ ჩვენს კეთილ მეფეს გაეგო, იმავე წამში ჩაგაყუდებდა რომელიმე დილეგში, რომ ჭკუა კარგად ესწავლებინა შენთვის. ხუმრობა ხომ არ არის, ახალგაზრდა დამდამობით სეირნობს თავის გოგონასთან ერთად! თხუთმეტ გრადუს ცინვაში ეს ვაჟბატონი უქუდო და ფეხშიშველი დაბრძანდება. ეს ხომ აკრძალულია! ამგვარ რამეზე განსაკუთრებული წესები და განკარგულებები არსებობს, შე მემამბოხეე, შენა! ნუთუ არ იცი, რომ მაწანწალაებს სჯიან, მაშინ, როდესაც ის კეთილგანმზრახველი ადამიანები, რომლებსაც თავიანთი საკუთარი სახლები აქვთ სა-

ხელმწიფოსგან მზრუნველობით და მფარველობით სარგებლობენ... იმიტომ არის, რომ მეფეები ხალხის მამებად ითვლებიან. მაგალითად, მე ბინადარი კაცი ვარ. შენთვის ხელი რომ ეტაცათ, ზედ შუა მოედანზე გაგამათრახებდნენ კიდევაც და ძალიან კარგსაც იზამდნენ; კეთილად მოწყობილ სახელმწიფოში წესრიგი აუცილებელია. მაშინვე კონსტებლთან უნდა დამებზღებინე, მაგრამ რა, მე ასეთი ხასიათისა ვარ; ვიცი რა არის კარგი, თუმცა ცუდს უფრო ვამჯობინებ ხოლმე. ოჰ, შე თაღლითო! ასე ჩაცმულმა როგორ გაბედე აქ მოსვლა! თავიდან ისიც ვერ შევამჩნიე, რამდენი თოვლი შემოგიტანია აქ, ამ შენი ფეხებითაც და დაძონძილი ტანსაცმლითაც. ახლა სულ დამდნარა და აქა-იქ გუბებდად ქცეულა! წყალდიდობაა და ეგ არის. რამდენი ნახშირი უნდა დავწვა, რომ ეს ტბა დაშრეს, ნახშირს კი საწყაოს თორმეტ ფარტინგზე ნაკლებ არ იძლევიან. აბა სამნი როგორ მოვთავსდებით ამ ხუხულაში? რაღა თქმა უნდა, რომ მე დღეიდან აქ სააღმზრდელო ფარჯული მექნება; ამასთანავე ჩემს ხელთ იქნება ინგლისის ყველა ღარიბ-ღატაკთა მომავალი ბედ-იღბალი, ისინი ჩემი ხარჯით უნდა შევიინახო. დღეიდან ჩემ საქმიანობა-მოვალეობასა და ცხოვრების დანიშნულებას დიდი ავაზაკის, სილატაკის, უღლეურთა გამოზრდა შეადგენს. მე უნდა გავაფაქიზო მცირეწლოვანი ჩამოსახრჩობნი. ახალგაზრდა გაიძვერანი ფილოსოფოსებად უნდა ვაქციო! აბა ერთი ვიფიქროთ: მე რომ ოცდაათი წლის განმავლობაში აი, ამისთანა მუდრეგები თავპირს არ მაჭამდნენ, ახლა მდიდარი კაცი ვიქნებოდი. ჩემი ჰომო ქონს მოიკიდებდა და მეც ავადმყოფთა მისაღები კაბინეტი მექნებოდა, ყველანაირი საუცხოო მოწყობილობითა და ქირურგიული იარაღ-ხელსაწყოებით; ისე, მაგალითად, როგორც ჰენრიხ VIII ქირურგს, დოქტორ ლაინეკრს ჰქონდა. მექნებოდა ფიტულები სხვადასხვა მხეცებისა, ეგვიპტის მუმია და სხვა ამდაგვარი იშვიათობანი. ვიქნებოდი დოქტორთა კოლეგიის წევრი. უფლება მექნებოდა მესარგებლა იმ ბიბლიოთეკა-წიგნსაცავით, რომელიც 1652 წელს ააგო განთქმულმა ჰარვეიმ, და იქ ვიმუშაებდი იმ შუშის გუმბათის ქვეშ, საიდანაც მთელი ლონდონი ხელისგულივით მო-

ჩანს. მაშინ შემეძლებოდა განმეგრძო მზის დაბნელებათა გამოანგარიშება და დავამტკიცებდი კიდევ, რომ ამ მნათობისაგან თვალთ შეუმჩნეველი ორთქლი მოდის. ამ აზრისაა იოჰან კეპლერი, იგი დაიბადა ერთი წლით ადრე ბართლომეს დამემდე და, როგორც მათემატიკოსი, იმპერატორის სასახლის კარზე მსახურობდა. მზე იგივე კერაა, რომელიც ხანდახან ბოლავს კიდევაც ჩემი ღუმელივით. ჩემი ღუმელი მზეზე უკეთესი როდია. დიახ, მე ქონებას შევიძენდი, სულ სხვა ადამიანი ვიქნებოდი და არა ასეთი უხამსი, ყოველ გზაჯვარედინზე და მოედანზე აღარ დავამცილებდი მეცნიერების ღირსებას; ხალხი ღირსი არ არის, რომ მათში განათლება შექქონდეთ, ვინაიდან ხალხი—ეს არის ორივე სქესისა უგუნურთა თავმოყრა. ხალხი უწესრიგო თავმოყრაა სხვადასხვა პასაკის, სხვადასხვა ზნეობისა და საზოგადოებრივი მდგომარეობის პირთა ბრბოა, რომელიც ყველა დროის ბრძენ ადამიანებს აშკარად სძულდა, მისი მძვინვარება და დამთხვეულობა საშართლიანად ეზიზღებათ ბრძენთა შორის ყველაზე უფრო თავშეკავებულთაც კი. ოჰ, ყველაფერი მომბეზრდა მე ამ ქვეყნად. ჩემნაირი გრძნობების პატრონს სული დიდ ხანს არ შერჩება. ამბობენ, ადამიანი მოკლე დღისააო; მე კი სიცოცხლე უკვე მომძულეობა. ჩვენ რომ მთლად სასოწარკვეთილებასი არ ჩაცვივდეთ, რომ იძულებული გავხდეთ ჩვენივე სურვილით ვათრიოთ ეს სულელური არსებობა, რომ ჩვენ არ ვისარგებლოთ ისეთი შესანიშნავი შემთხვევით, როგორიცაა უცებ თავის ჩამოხრჩობა პირველი შემთხვევისთანავე ხელსატაც კაჩოზე და თოკზე, ამიტომ ბუნება დრო და დრო ისე თვალთმაქცობს, თითქოს იგი არ უგულვებლყოფდეს ადამიანზე ზრუნვას, — მე ამდამინდელ დამეზე ვერაფერს ვამბობ. ეს პირქუში ბუნება ხან თავთავებსაჟსე ყანას აღმოაცენებს. ხან მზის შუქითა და ტკბილი წვენით სავსე ყურძენს დაამწიფებს, ხან ბულბულს ასტვენს. ხან განთიადის შუქი, ან ერთი ჭიქა შარბათი ჩვენში იწვევს მაცდუნებელ ოცნებებს ბედნიერებაზე. სიკეთის ვიწრო ზოლს ბოროტების უშველებელი სუდარა აქვს გარს მოვლებული. ჩვენი ბედ-იღბალი მთლიანად ავი სულისაგან არის ნაქსელი, ღმერთს მხოლოდ ნაწიბური შემოუყვარება. ოჰ, შენ პატარა

ქურდბაცაცავ! ვიღრე მე აქ ვმასლაათობდი, შენ მთელი ჩემი ვახშამი ჩაგინთქავს!

ამ ლაპარაკში ნამცეცა ბალდი მას ფრთხილად ეჭირა ხელში და მიუხედავად ვითომდა მეტისმეტი განრისხებისა, ცდილობდა არ შეეწუხებინა იგი; ზოლო ბალდი თანდათან თვალებს ნაბავდა, მაშ ეს პატარა არსება ახლა ყველაფრით კმაყოფილი იყო. ურსუსმა შუშას შეხედა და წაიბურტყუნა:

— რაც რძე იყო, სულ გამოუწოვია ამ უსინდისოს!

ნამცეცა მას მარცხენა ხელში ეჭირა, ადგა, მარჯვენა ხელით ზანდუქს სახურავი ახადა და იქიდან დათვის ტყავი ამოაჩოჩა. ალბათ მკითხველს ახსოვს — იგი ამ ტყავზე იტყოდა ხოლმე: „ჩემი ნამდვილი ტყავი ეს არისო“...

ამ საქმიანობის დროს იგი ცერად გახედავდა ხოლმე უფროს ბავშვს, რომელიც ისევ ჭამაში იყო გართული.

— ამ ღორბუცელას გამოკვება ძალიან გამიჭირდება. ეს ნამდვილი სოლიტერი იქნება.

თავისუფალი ხელით ცდილობდა დათვის ტყავი ზანდუქზე გაეშალა, თან მეორე ხელის იდაყვს იშველიებდა, თან ფრთხილად მოძრაობდა, რომ მთვლემარე ბავშვს არ გაღვიძებოდა. შემდეგ ტყავი ღუმელის ახლოს გაშალა და ნამცეცა ზედ დააწვინა.

ამ საქმის რ.იმ მორჩა, ცარიელი შუშა ღუმელზე დადგა და წარმოთქვა:

— ოჰ, რა ძალიან მწყურია!

ქოთანში ჩაიხედა, იქ რამდენიმე ყლუბი რძე კადევ დარჩენილიყო, ქოთანი პირთან მიიტანა, მაგრამ ამ დროს პატარა გოგონას დახედა, ქოთანი ისევ ღუმელზე დადგა, შუშა აიღო, რძის ნარჩენი ჩაასხა. ღრუბელი ისევ დეჟუცო, ნაჭერი დააფარა და ძაფით მოაკრა.

— მე მაინც მშია და მწყურია კიდევ, — თქვა ისევ ბერკიაცმა და დასძინა:

— როდესაც პური არ აქვთ. წყალსა სვამენ.

ღუმელს უკან პირმოტეხილი ლიტრა იდგა.

მან აიღო და ბიჭუნას მიაწოდა, დალიეო.

ბავშვმა წყურვილი მოიკლა და ისევ ჭამას შეუდგა.

ურსუსი მისწვდა ლიტრას და პირთან მიიტანა. წყალი

დუმელთან ახლოს იდგა და არათანაბრად შემთბარიყო. რამდენიმე ყლუპი რომ მოსვა, დაიღმიჭა:

— ოჰ, ვითომ შენც წმინდა წყალი ხარ... უფრო ცრუ მეგობარსა ჰგევხარ. ზემოდან თბილი ხარ და ძირში კი ცივი.

ამასობაში ბიჭუნამაც მოათავა ვახშამი. ჯამი არამც თუ მოაცარიელა, პირწმინდად მოლოკა. ბავშვი რალაცაზე დაფიქრებულიყო, თან მუხლებზე დაცვივნილ პურის ნამცეცებს კრეფდა და სჭამდა.

ურსუსი ახლა მას მიუბრუნდა:

— კუჭი რომ გაიძღე, ეგ არა კმარა; აბა ახლა ვილაპარაკოთ. პირი ადამიანს მარტო იმისათვის როდი აქვს, რომ ჭამოს, არამედ იმისთვისაც, რომ ილაპარაკოს. ხომ გათბი, გამოძეხი, ახლა აქ მიყურე, შე პირუტყვო, მე ვიცი შენი რასაც შეგეკითხები, უნდა მიპასუხო. აბა მითხარი, აქ საიდან გაჩნდი?

ბავშვმა უპასუხა:

— არ ვიცი.

— როგორ თუ არ იცი?

— წუხელ საღამოს მარტო მიმატოვეს ზღვის პირას.

— ოჰ, შე საძაგელო! კაი რამეც იქნები თუ მშობლებმაც ხელი აიღეს შენზე.

— მე მშობლები არა მყავს.

— შენ ჩემს გემოვნებას უნდა გაუწიო ანგარიში: იცოდე მე ტყუილები ძალიან მძულს; რაკი აი, ეს პატარა და გყავს, მაშასადამე, მშობლებიც გეყოლება.

— ეგ ჩემი და არ არის.

— შენი და არ არის?

— არა.

— მაშ ვისია?

— მე ეგ გოგონა ვიპოვე.

— იპოვე?

— ჰო.

— სად იპოვე? ნუ სტყუი, თორემ მოგკლავ.

— მკვდარი დედაკაცი თოვლში იწვა და ეს ბავშვი გულში ჰყავდა ჩაკრული.

— როდის იპოვე?

— ერთი საათი იქნება მას შემდეგ.

— რა ალაგას იპოვე?

— აქედან ერთი ლიე იქნება.

ურსუსმა წარბები მოღუშა, ასე იციან ფილოსოფოსებმა, როცა დელავენ.

— მაშ ის დელაკაცი მოკვდა? ბედნიერება სწვევია. დეე, ძსეე თოვლში იწვეს. იქ ურჩევნია. მაგრამ მაინც რა ადგილას იქნება ის მკვდარი დელაკაცი?

— აქედან ზღვისკენ მიმავალ გზის პირას უნდა იყოს.

— ხიდზე გადმოიარე?

— ჰო.

ურსუსმა უკანა კედლის სარკმელი გამოაღო და ეზოში გაიხედა. ამინდი სულ არ გამოცვლილიყო. ისევე ბარდნიდა და ადამიანის გულს სევდით ავსებდა.

ურსუსმა სარკმელი ისევე მიხურა.

მერე კედლის გატეხილ სარკმელში მჩვარი შეჩურთა. ღუმელში ტორფი შეუკეთა.

დათვის ტყავი რაც შეეძლო ფართოდ გაშალა ზანდუკზე. კუთხიდან სქელი წიგნი აიღო, ბალიშის მაგიერ სასთუმლად დაუდო, და მძინარე ბაღს თავი ზედ დაადებინა.

ახლა ბიჭუნას მიუბრუნდა:

— დაწე, დაიძინე!.

ბავშვი მორჩილად მოუწვა ნამცეცა ბაღს ზვერდით და ზანდუკის მთელ სიგრძეზე გაიჭიმა.

ურსუსმა ორივე ბავშვი დათვის ტყავში კარგად შეახვია და ფეხებს ქვეშ ნაპირი ამოუკეცა.

შემდეგ თაროდან ტილოს სარტყელი გადმოიღო, წელზე შემოიკრა, სარტყელს ზედ დიდი ჯიბე ეკერა, რაშიც, უეჭველია, ქირურგიული ხელსაწყოები ეწყო და წამლის შუშა იდგა.

ახლა ჭერზე დაკიდებული ფარანი მოხსნა, აანთო ფარანი მოფარდული იყო და მისი შუქი ბავშვებს თვალებში არ მიანათებდა.

ურსუსმა კარი გამოაღო და უკვე ზღურბლზე მდგომმა წარმოთქვა:

— მე მივდივარ. არ შეგეშინდეთ. მალე დავბრუნდები. დაიძინეთ.

კართან ასაწევ-დასაშვები, სამ საფეხურიანი კიბე დაუშვა. და ჰომოს გაეხმაურა:

— ჰომო!

მგელმა ღრენით უპასუხა.

ურსუსს ფარანი ხელში ეჭირა. იგი დაბლა ჩავიდა, პატარა. კიბე ისევ ზეასწია. კარიც ისევ მიხურა. ბავშვები მარტო დარჩნენ.

გარედან ურსუსის ხმა მოისმა; მან იკითხა:

— შენ ეი, ჩემი ვახშმის შემკმელო ბიჭუნა, ჯერ არ დავიძინია?

— არა, — უპასუხა ბიჭუნამ.

— მაშ აი რა, თუ ბალღი აღნავლდეს, რაც შუშაში რძეა. დარჩენილი, მიეცი.

ჭაქვის ჩხარუნი მოისმა, — ურსუსმა ჰომო აუშვა და თან. გაიყოლა. ადამიანისა და ნადირის ფეხის ხმა თანდათან მიწყდა.

რამდენიმე წუთის შემდეგ ბავშვები ღრმა ძილს მიეცნენ.

მათი სუნთქვა ერთიანდებოდა და ამაში იყო ამოუცნობი. სიფაქიზე. მათი ბავშვური სიზმრები, რომლებიც თითქოს. თავს დაფარფატებდნენ და ურთიერთს სცვლიდნენ, შესაძლოა, მათსავე დახუჭულ თვალებში ვარსკვლავებად შუქობდნენ. თუ სიტყვა „მეუღლენი“ ამ შემთხვევაში დასაშვებია, მაშინ ესენი იმ აზრით იყვნენ მეუღლენი, როგორი აზრითაც. შეიძლება იყვნენ ანგელოზნი. ასეთი უბიწოება ცხოვრების. ასეთ წყვილადში, ხვევნის ამნაირი სიფაქიზე, ციური სიყვარულის ამგვარი წინასწარ დაბედება მხოლოდ ბავშვობაშია. შესაძლებელი. და ყოველივე, რაც კი ცხოვრებაში დიდებულა, ბავშვთა დიდებულებას ვერ შეედრება. ყოველ უფსკრულზე უღრმესი ეს არის. არც ჭაქვზე დაკიდებული ჩამოხრჩობილის საშინელი ხვედრი, არც გააფთრებული მძვინვარება ოკეანეში, სადაც ხომალდი ილუპებოდა, არც თოვლის. სითეთრე, რომლის ცივი ზეწრის ქვეშ ცოცხალი ადამიანი იყო დამარხული, არაფერი არ შეედრება ბავშვთა ბაგეების ღვთიური შეხების გულისამაჩუყებელ სანახაობას, რომელსაც

არატფერი საერთო არა აქვს კოცნასთან. რა არის ეს? იქნებ დაწინდვია? რა ვიცით, იქნებ საბედისწერო შედეგის წინათ მაუწყებელია? ამ ორ ერთმანეთის გვერდით მწოლარე პატარა სხეულებზე ამოუცნობი მომავალი ჩამობურთულიყო. მათი ძილი მომჯადოვებელი რამ არის. მაგრამ განა ეს საშიში არ არის? გული შიშისაგან უნებურად იკუმშება. უბიწოება სათნოებაზე მაღლა დგას. უბიწოება უცოდველთა წმიდა ნაყოფია. მათ ეძინათ. მშვიდად იწვნენ ერთმანეთის გვერდით, თბილად. მათი სხეულის სიშიშველე ისეთივე უმანკო იყო, როგორც მათი უცოდველი სული. თითქოს უფსკრულში დაკიდებულ ბუდესთვის შეეფარებინათ თავი.

VI

გამოღვიძება

იმ დღით დილა აებდითად მორღებლული გათენდა. სენაკში მკრთალმა, სევდიანმა სინათლემ შემოაჭყიტა. განთიადი ყინვა-თოშით დაიწყო. მღვრიე მოთეთრო შუქმა თანდათანობით გამოაჩინა სენაკში საგნების ჩაწყვდიადებული მოხაზულობა, რაც ღამით ლანდებსავით მოჩანდა. ბავშვებს არ გაუღვიძიათ, ისევ ეძინათ ერთად მიკუნჭულებს. ზუხულაში თბილოდა. მძინარეთა სუნთქვა ერთიმეორეს მოსდევდა, როგორც ნელი-ნელ მოქცევა ხან ერთი და ხან მეორე ტალღისა. გრიგალი ჩადგა. განთიადი აუჩქარებლად ეფინებოდა ცის ტატნობის თანდათან უფრო მეტ სივრცეს. ვარსკვლავთა ხომლი მიყოლებით ქრებოდა, თითქოს სანთლებს აქრობენო. მხოლოდ რამდენიმე დიდი ვარსკვლავი უძალიანდებოდა და ისევ კიაფობდა. ზღვიდან დაუსრულებელი მზუილი და უწყვეტი გუგუნნი მოისმოდა.

ღუმელი ჯერ კიდევ მთლად არ ჩამქრალიყო. დილთა ბინდბუნდს თანდათან დღის სინათლე სცვლიდა. ბიჭუნას ისე მაგრა ეძინა, როგორც გოგონას. იგი თითქოს ძილშიც ფხიზლობდა და მფარველობდა ნამცეცა ბაღს. რაწამს პირველმა ნათელმა შუქმა სააკმელში შემოიჭვრიტა, ბიჭუნამ მაშინ-

ვე თვალეზი დააქყიტა. ბავშვი, ვიდრე სრულიად გამოფხიზ-
ლდებოდეს, ერთ ხანს ჩვეულებრივ გამოურკვეველობაში რჩე-
ბა. ჯერ ისევ ბურანში მყოფი ბიჭუნა ვერ გარკვეულიყო, ან
სად იმყოფებოდა, ან ვის ეძინა მის გვერდით. და არც თუ
ცდილობდა მაინცადამაინც აუცილებლივ გაეხსენებინა. ის
ჭერს შეპყურებდა და მეოცნებესავით ათვალეერებდა წარ-
წერას: უ რ ს უ ს ი ფ ი ლ ო ს ო ფ ო ს ი. თუმცა მისი შინაარ-
სი არ ესმოდა, რადგან კითხვა არ იცოდა.

კარის კლიტეში გასაღების გაჩხაკუნების ხმაზე თავი
ასწია.

კარები გაიღო, კიბურა-საფეხურა ძირს დაეშვა. ურსუსი
შემოვიდა. საფეხურებს ნელ-ნელა ამოჰყვა. ხელში ჩამქრალი
ფარანი ეჭირა.

იმავე დროს მოისმა ოთხი თათის ნელი დარტყმის ხმა; ასე
მსუბუქად ჰომო ამოდიოდა საფეხურებზე. ის პატრონთან
ერთად სახლში დაბრუნდა.

ბიჭუნა გამოფხიზლდა და შეკრთა.

მგელს ალბათ ნალამევიდან დილაადრიან მოშივნოდა, რომ
ხახა გააღო და თოვლივით თეთრი ღრჯოლები გადმოყარა. კი-
ბის საფეხურზე შედგა და წინა თათები კარის ზღურ-
ბლზე წამოაწყო, როგორც კათედრაზე ხელებდაყრდნობილ
მქადაგებელს სჩვევია. ზანდუკი შორიდან დაყნოსა. წინათ იქ
არავინ გარეშე არ უნახავს. სწორკუთხოვან, მოგრძო ღია
კარებში დილის ცის ნათელ ფონზე მგლის ზედატანი შავ-
სილუეტად ისახებოდა, ბოლოს მგელი, თითქოს ახლალა გა-
ბედაო, შიგნით შევიდა.

ბიჭუნამ რომ მგელი დაინახა, დათვის ტყავიდან ამოძვრა
და მძინარე ნამცეცას წინ აეფარა.

ურსუსმა ფარანი ისევ ჭერზე ჩამოჰკიდა. ჩუმად, აუჩქა-
რებლივ, ჩვეულებრივი მოძრაობით მოიხსნა სარტყელი და
თაროზე დადო. აქეთ-იქით არ იყურებოდა, თითქოს ვერა-
ფერს ამჩნევდა. მისი თვალეზი შუშებს დამსგავსებოდნენ.
ეტყობოდა რალაცას გულის სიღრმემდე აელეღვებინა. ბო-
ლოს მისმა ფიქრებმა სწრაფი ნიაღვარივით ამოხეთქა:

— ნამღვილად ბედნიერი! მკვლარია, მკვლარია!

ლუმელთან ჩაიკუნტა, გადმოვარდნილი წიდა შიგ შეაგდო. მაშა დაატრიალა და თან ბურღლუნებდა:

— მისი მოძებნა ადვილი არ იყო, რაღაც ავ სულს იგი ორ ფუტამდე ჩაეპარხა თოვლში. ჰომო რომ თან არა მყოლოდა — ამას ქრისტეფორე კოლუმბის შორსმჭვრეტელობაზე ნაკლები ყნოსვა როდი აქვს, — მე იქ მარტოდ მყოფი აქამდე სიკვდილთან კეკემაღულობის თამაშში ნამქერებში ჩაფლული ვიბორიალებდი. დიოგენი დღისით ანთებული ფარნით აღამიანს ეძებდა; მე კიდევ ღამე ანთებული ფარნით მკვდარ დედას ვეძებდი. დიოგენი ამ ძებნამ სარკაზმამდე მიიყვანა, მე კიდევ სიკვდილთან მიმიყვანა. ოჰ, რა ცივი იყო ის მკვდარი დედა! ხელზე შევეხე და ქვა მეგონა. რა მღუმალება აღბეჭდოდა თვალებში! რა უგუნურებაა მოკვდე მაშინ, როდესაც იცი, რომ ბაღსა სტოვებ ამ ქვეყნად. ამ კოლოფში ჩვენ, სამივე არც თუ ისე მოხერხებულად ვიცხოვრებთ. გქონიათ ასეთი შემთხვევა! ისე გამოდის, რომ მე ოჯახი გავიჩინე. გოგონაცა მყავს და ბიჭუნაც.

ვიდრე ურსუსი ამას ამბობდა, ჰომო ზედ ლუმელთან მიიპარა. მძინარე ბავშვს ხელი ლუმელისკენ გადაეგდო, მგელმა ბაღლის ხელს ლოკვა დაუწყაო.

ისე ფრთხილად ლოკავდა, რომ გოგონას არც კი გაუგია.

ურსუსი ჰომოს მიუბრუნდა:

— მაშ ასე, ჰომო, მე მამა ვიქნები, შენ კიდევ ბიძა.

ურსუსი განაგრძობდა თავის მონოლოგს, თან ფილოსოფიური ღრმა აზრებით ლუმელში ტორფს ასწორებდა:

— მაშასადამე, ვიშვილებ. ეს გადაწყვეტილია. აი, თვითონ ჰომოც არ უარობს.

ახლა ის წელში გასწორდა და თავისთავს ასე ეკამათებოდა:

— საინტერესოა ვიცოდეთ, ვისი ბრალია ეს სიკვდილი? ზალხისა თუ...

მან თვალი სადღაც მაღლა მიაპყრო და ოდნავ გასაგონად დაამთავრა:

— ... თუ შენი?

და ამ მძიმე ფიქრებში გართულმა ურსუსმა თავი ჩაქინდრა.

— ღამე გაისარჯა, ღამემ იღო კისრად ამ დედაკაცის სიკვდილი. — წარმოთქვა ისევ ურსუსმა.

ბიჭუნა ყურს უგდებდა მის ლაპარაკს. ურსუსმა ისევ თავი ასწია, ბიჭუნას შეხედა და მკვახედ ჰკითხა:

— რა გაცილებს?

ბიჭუნამ უპასუხა:

— არ ვიცი.

ურსუსი შეკრთა, კარგად დააკვირდა ბავშვს და წარმოთქვა:

— არ იციანი? მაშ რა საშინელი რამ ყოფილხარ!

ღამით იქ ისე ბნელოდა, რომ ურსუსს ბავშვისათვის სახეში არ შეუხედავს ახლა, დღის სინათლეზე, მან პირველად შეამჩნია მისი სახიჩრობა.

ორივე ხელი მხრებზე დააწყო და მის სახის ნაკვთებს უფრო მეტი ყურადღებით დააკვირდა. ბოლოს დაუყვირა:

— ნუ იციანი-მეთქი, გესმის!

— არ ვიცი, — გაიმეორა ბავშვმა.

ურსუსს მთელ სხეულში ჟრუანტელმა დაუარა.

— მე გეუბნები, იციანი-მეთქი!

და მან ბავშვს გააფთრებული დაუწყო ნჯღრევა. იქნებ სიბრაზის გამო, ან იქნებ სიბრალულის გამოც. ახლა ისევ შეკითხვები დააყარა:

— მაშ ასე ვინ დაამუშავა შენი სახე?

ბავშვმა უპასუხა:

— მე არ მესმის, რაზე ლაპარაკობ.

ურსუსმა განაგრძო:

— რამდენი ხანია, რაც ასე იციანი?

— მე ყოველთვის ასეთი ვიყავი, — უპასუხა ბავშვმა.

ურსუსმა სახე ზანდუკისკენ იბრუნა და ხმადაბლა წარმოთქვა:

— მე მეგონა, ახლა ამას აღარ სჩადიოდნენ.

მძინარე ნამცეკვას რომ არ გაღვიძებოდა, თავქვეშიდან ფრთხილად გამოუღო წიგნი, რომელიც წუხელ ბალიშის მაგიერ ამოუღო.

— ვნახთ რას ამბობს ამის შესახებ კონკესტი, — წაიბუტბუტა მან.

ეს იყო სქელი ფოლიანტი, ლბილ პერგამენტის ყდაში ჩასმული. ურსუსმა ცერით გადაშალა ტრაქტატი, სათანადო გვერდი მოძებნა, წიგნი ღუმელზე დადო და წაიკითხა ლათინურად:

— „ცხვირმოჭრილ ადამიანზე“. სწორედ აქ უნდა იყოს-
ლა განაგრძო:

— „პირი ყურებამდე გახეული, ღრძილები გამოჩენილი, ცხვირი დამახინჯებული, ნიღაბი გახდები და სულ მუდამ იციანებ“.

— დიახ, სწორედ ასეა, — წარმოთქვა ურსუსმა და წიგნი თავის ადგილას, თაროზე დადო, თანაც ბუტბუტებდა:

— ასეთი შემთხვევის აზრს რომ ღრმად ჩაუუკვირდეთ, მეტად მკვნიბელი იქნებოდა. მაშ ამ მოვლენას ზერელედ უნდა შევხედოთ. აბა იცინე, პატარავ!

გოგონამ გაიღვიძა, მისი დილის სალამი ყვირილ-ჭყვივით გამოიხატა.

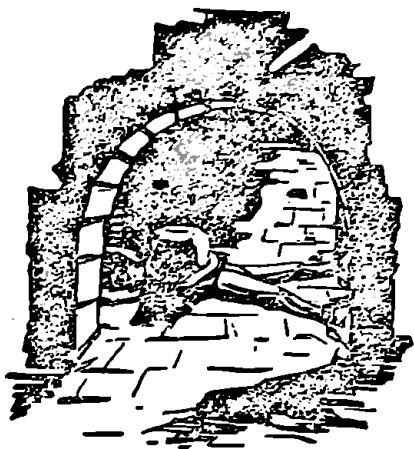
— აბა ძიძავ, ძუძუ მოაწოვე ერთი მაგას. — წარმოთქვა ურსუსმა.

ნამცეცა ბავშვი წამოჯდა თავის საწოლზე. ურსუსმა ღუმელიდან შუშა აიღო და გოგონას პირში ჩაუდო.

ამ წუთში მზემაც გამოაჭყიტა, ჰორიზონტზე ამოცურდა; მისი ალისფერი სხივები ფანჯარაში შემოიჭრა და სახე გაუნათა ნამცეცას, რომელმაც სწორედ იმ წუთში ფანჯრისკენ მიიხედდა. მის სახედავეებში მნათობის ალისფერი დისკო ისე აღიბეჭდა, როგორც სარკეში. მაგრამ სახედავეები ბალღს არ დაუ-
პატარავდა. მას არც ქუთუთოები დაუხამხამებია.

ურსუსმა შესძახა:

— ეს რაღაა, — გოგონა ბრმაა!

ნაწილი
II

გაზის სამუშაო

წიგნი პირველი

წარსული არა კვდება; აღამიანში ისახება აღამიანი.

I

ლორდი კლენჩარლი

1

იმ ხანებში კიდევ შემორჩენილი იყო წარსულის ერთი ნამსხვრევი. ეს ნამსხვრევი იყო ლორდი ლინეუს კლენჩარლი. კრომველის თანამედროვე ბარონ ლინეუს კლენჩარლი იყო, აქვე უნდა დავეუმატოთ, ინგლისის ერთი იმ არამრავალრიცხოვანი პერთაგანი, რომელთაც თავის დროზე რესპუბლიკა ცნეს. ამათგან რესპუბლიკის ცნობას თავისი მიზეზები გააჩნია და ეს იმითაც აიხსნება, რომ რესპუბლიკა რამდენიმე ხანს მაინც გამარჯვებული იყო. სრულებითაც არ იყო საკვირველი, რომ ვიდრე რესპუბლიკა ძალა-უფლებით სარგებლობდა, ლორდი კლენჩარლი რესპუბლიკანელთა პარტიას ეკუთვნოდა. მაგრამ ლორდი კლენჩარლი იმის შემდეგაც დარჩა რესპუბლიკანელი, რაც რევოლუცია დამთავრდა და პარლამენტური რეჟიმიც დაემხო. მაღალი ჩამომავლობის პატრიცს არ გაუძნელდებოდა ახლად აღდგენილ ლორდთა პალატის წევრი გამხდარიყო, რადგან რესტავრაციების დროს მონარქები ყოველთვის ხალისით შეივრდომებენ ხოლმე მომნანიებელთ. თვით კარლოს II მოწყალე ხელმწიფე იყო მათ მიმართ, ვინც მას უბრუნდებოდა. მაგრამ ლორდი კლენჩარლიმ აღდგო აუღო, თუ რას თხოულობდნენ მისგან ახალი

მოვლენები. იმ დროს, როდესაც ინგლისში აღტაცებული შე-
ძახილებით ხედებოდნენ მეფეს, რომელიც ხელახლა უნდა
დაპატრონებოდა ქვეყანას, როდესაც ერთგულნი ქვეშევრ-
დომნი მონარქს ერთსულოვნად ეფიცებოდნენ და რესპუბ-
ლიკური იდეების ერთხმად დაგმობის შედეგად დინასტია
აღადგინეს, როდესაც წარსული მომავალში მოექცა და მო-
მავალი წარსულში, ლორდ კლენჩარლიმ არ მოისურვა და-
მორჩილება. იგი განზე გაუდგა ამ ზეიმსა და თავისი ნებით
დატოვა სამშობლო. შესაძლებლობა ჰქონდა პერი გამხდარი-
ყო, მაგრამ ირჩია განდევნილი ყოფილიყო. ასე გაიარეს
წლებმა, იგი დაბერდა და ბოლომდე დარჩა ერთგული უკვე
არარსებული რესპუბლიკისა. ასეთი ყმაწვილური საქციე-
ლის გამო იგი ყველასთვის სასაცილო გახდა.

ის შვეიცარიაში წავიდა და ჟენევის ტბის ნაპირას მოძვე-
ლებულ-მონგრეულ მაღალ სახლში დაბინავდა. ეს საცხოვრე-
ბელი მან აირჩია სულ მიყრუებულ, მყუდრო სანაპიროზე
შილონსა, სადაც ბონივარი იყო დამწყვედელი, და ვევეს
შუა, სადაც დასაფლავებულია ლედლო. იგი გარემოცვით
მრუმე ღრუბლებით დაბურულ სასტიკ ალპებს, სადაც მუდ-
მივი ქარები დაქროდნენ. ცხოვრობდა აქ, ღრმა მთების
ჩრდილში მიკარგული. გზად გამვლელიც მას იშვიათად თუ
შეხვდებოდა. ეს აღამიანი თავისი ქვეყნის გარეთ ცხოვრობდა
და თითქმის თავისი ეპოქის გარეშეც. იმხანად, ვინც მოვლე-
ნების კურსში იყო და ერკვეოდა მათში, ისიც ესმოდა,
რომ დამყარებული წესწყობილებისადმი წინააღმდეგობის გა-
წევას არაერთარი გამართლება არა აქვს. ინგლისი ბედნიერი
იყო; რესტავრაცია იგივე მეუღლეთა შერიგებაა: მეფე და
ერი ისევ ერთლებიან ქორწინებით. ამაზე უფრო სასიამოვნო
და თვალისთვის საალერსო სანახავი არა არის რა. აღფრთო-
ვანებული დიდი ბრიტანეთი ზეიმს მისცემოდა: მეფის
ყოლა ბევრს რასმე ნიშნავს, მით უფრო ასეთი მომხიბლავი
მეფისა. კარლოს II თავაზიანი აღამიანი იყო. კარგად ეხერ-
ხებოდა ცხოვრებიდან მეტი სიამოვნების მიღება; ასევე ეხერ-
ხებოდა სახელმწიფოს მართვაც. თავისი მედიდურობით ლუ-
დოვიკო მეთოთხმეტეს მოგაგონებდათ. იგი თავისი ბუნებით
ჯენტლმენი იყო და რაინდი. ქვეშევრდომები აღტაცებული

იყენენ მით. იგი ჰანოვერს ეომებოდა და უთუოდ კარგადაც იცოდა, რისთვის. თუმც მარტო მან იცოდა ეს. მან დიუნკერკი საფრანგეთს მიჰყიდა. ამ საქმეს დიდი პოლიტიკური მნიშვნელობა ჰქონდა. იმ დემოკრატიულად განწყობილ პერებს, რომლების შესახებაც ჩემბერლენმა თქვა: „წყუულმა რესპუბლიკამ თავისი გამხრწნელი სუნთქვით ზოგიერთი არისტოკრატიც კი დააავადო“, საღი აზროვნება შერჩათ, რომ უმაღლესი შეეწყვნენ გარემოებას, დროს არ ჩამორჩნენ და თავიანთი ადგილები დაიკავეს ლორდთა პალატაში; ამისათვის მათ მხოლოდ მეფის ერთგულებაზე ფიცის დადება დასჭირდათ.

როდესაც ხალხი ყველა ამ სინამდვილეზე ფიქრობდა, ამ მშენებელ მეფობაზე, ამ შესანიშნავ მეფეზე, ამ უავგუსტოეს პრინციპებზე, რომლებიც ღვთის მოწყალებით ხალხს დაუბრუნდნენ; როდესაც ისინი იმაზე ფიქრობდნენ, რომ ისეთი მნიშვნელოვანი პიროვნებანი, როგორც მონკი და ცოტა გვიან ჭეფრისი შეურიგდნენ მეფის ტახტს და სამართლიანად დაჯილდოვდნენ თავიანთი ერთგულებისა და თავდადების გამო: მათ მიიღეს ყველაზე საპატიო თანამდებობები და შემოსავლიანი ადგილები, რაიც არ შეიძლება არა სცოდნოდა ლორდ კლენჩარლის, ხალხმა ისიც იცოდა, რომ მხოლოდ ამ უკანასკნელზე იყო დამოკიდებული ზემოთ დაეკავებინა თავისი ადგილი ზემოხსენებულთა შორის და თვითონაც გაენაწილებინა მათთვის უხვად ნაწყალობევი პატივ-დიდება. როდესაც იმაზე ფიქრობდნენ, რომ ინგლისი მეფის წყალობით აყვავების მწვერვალს ასწვდა, რომ ლონდონში დღესასწაულები ერთი მეორეს სცვლიან, რომ ახლა ყველანი მდიდრდებიან და აღტაცებას ეძლევიან, რომ სასახლის კარზე მეტი თავაზიანობა, მზიარულება და საზეიმო განწყობილებაა, და მაშინ თუ შემთხვევით მოაგონდებოდათ განდევნილი, ყველა ამ ბრწყინვალეობას მოკლებული და შორის სიძაბუნეში მყოფი, დამწუხრებული და დაღვრემილი მდაბიურად ჩაცმული მოხუცი, გაფითრებული, მხრებში მოხრილი, შესაძლოა უკვე სამარის კარს მიახლოვებული, ტბის პირას მდგომი, რომელიც თითქმის ვერც კი ამჩნევდა სიცივესა და უამინდობას, ქარი-საგან თმებაწეწილი, მღუმარე და მარტობაში მყოფი, ფიქ-

ჩებში ჩანთქმული, ასეთ სანახაობაზე ძნელი იყო ღიმილის შეკავება.

ეს მოხუცი უგუნურობის განხორციელება იყო.

როდესაც ადამიანები დაფიქრდებოდნენ იმაზე, თუ ლორდ კლენჩარლი რა შეიძლებოდა გამხდარიყო და რა გახდა, ამ წუთში მათი ღიმილი, რასაკვირველია, შემწყნარებლობას ნიშნავდა. ზოგნი აშკარად დასცინოდნენ, ზოგნი კი აღშფოთებულნი იყვნენ.

გასაგებია, რომ ღინჯ ადამიანებს ასეთი განმარტოება ეჩოთირობოდათ.

ლორდ კლენჩარლის დანაშაულის შემარბილებელ გარემოებად ის უნდა ვცნოთ, რომ იგი დიდი ჭკუით არასოდეს არ გამოირჩეოდა. ასეთი იყო საერთო მსჯავრი.

2

რაიმეზე გაჯიუტებული ადამიანების ნახვა არასასიამოვნოა. რეგულუსის მაგალითის მიმდევრებისადმი სიმპათიურად არ არიან განწყობილნი და საზოგადოებრივი აზრი მათდამი ირონიას გამოხატავს. ამგვარი ჭიუტობა საყვედურის მსგავსია და სალად მოაზროვნე ადამიანები არ არიან გასამტყუნარნი, როდესაც ასეთ რასმე დასცინიან.

ბოლოს და ბოლოს განა ასეთი გაკერპება, ასეთი მოუდრეკელობა სიქველეა? განა კაცმა რომ თავისი თავდადებულობა და პატიოსნება მეტისმეტად სააშკაროდ გამოიტანოს, ამაში დიდი პატივმოყვარეობა არ არის დაფარული? ასეთი რამ უბრალოდ თავმომწონეობაა. რისთვისაა საჭირო ასეთი უკიდურესობა, როგორც თავისი ნებით განმარტოება და განდევნილობა? არაფერი არ უნდა გვაზავიადოთ, ასეთია ბრძენთა წესი. შეგიძლიათ შეეკამათოთ, დაუწუნოთ თუ გნებავთ, მაგრამ ეს წესიერ ფარგლებში უნდა აკეთოთ და თან განუწყვეტლივ იძახოთ: „გაუმარჯოს მეფეს!“ ნამდვილი სიქველე — კეთილგონიერებაა. ის, რაც დაეცემა, უნდა დაცემულიყო, რაც წარმატებაშია, ის უნდა წარმატებულიყო. განგებებს თავისი მიზნები აქვს; იგი ღირსეულს აჯილდოვებს. ნუთუ

გგონიათ, რომ ამ საქმეში თვით განგებაზე უკეთ ერკვევით? როდესაც გარემოებანი სრულიად აშკარად გამოძღვენდნენ, როდესაც ერთმა რეჟიმმა მეორე შეცვალა, როდესაც თვითონ წარმატებასვე დაუდგენია, სად არის სიმართლე და სად ტყუილი, სად არის კატასტროფა და სად ზეიმი — არავითარ ეჭვს და რყევას ადგილი აღარ უნდა ჰქონდეს; კეთილგონიერი ადამიანი იმ მხარეს უერთდება, რომელმაც გაიმარჯვა, და თუნდაც ეს სასარგებლო იყოს მისთვისა და მისი ნათესაუებისათვის, იგი ამიტომ კი არ იქცევა ასე, არამედ მხოლოდ საზოგადოებრივი სარგებლიანობისათვის, რადგან მთლად უთმობს თავის თავს გამარჯვებულ მხარეს, რათა ამ უკანასკნელმა გამოიყენოს იგი საჭიროებათა მიხედვით.

რა დაემართებოდა სახელმწიფოს, არავინ რომ არ დათანხმებულყო მის სამსახურზე? ყველაფერი შეჩერდებოდა. ყოველი წესიერი მოქალაქე თავის ადგილზე უნდა დარჩეს. უნდა გქონდეთ უნარი დასთმოთ თქვენი საიდუმლო სიმპათიები თანამდებობანი იმიტომ არსებობენ, რომ ისინი დაიკავონ. საჭიროა თავისთავის მსხვერპლად შეწირვა; საზოგადოებრივ მოვალეობას არ უღალატო, აი ესაა ქვეყნის ერთგულება. მოხელეების მიერ თვითნებურად თანამდებობის მიტოვება სახელმწიფოს დაუძღურება. თქვენი ნებით მიდიხართ გადასახლებაში? მეტად სამწუხაროა. თქვენ გინდათ მაგალითი უჩვენოთ? რა პატივმოყვარეობაა! თქვენ მოპირდაპირეს გამოწვევასაც არ ერიდებით? რა თავხედობაა! ვინა გგონიათ თქვენი თავი? იცოდეთ, რომ ჩვენ თქვენზე ნაკლები არ ვართ, მაგრამ არ ვავრბივართ. თუ მოვისურვებდით, ჩვენც შეგვეძლო ვყოფილიყავით მოურიგებელი და ქედმოუხრელი, შეგვეძლო იმაზე უარესი საქმეები ჩავგვედინა, რაც თქვენ ჩაიდინეთ, მაგრამ ჩვენ კეთილგონიერება ვიხმარეთ. თქვენა გგონიათ, რაკი მე ტრიმალქიონი ვარ, ამის გამო უნარი არ შემწევს კატონი ვიყო? რა უგუნურებაა!

საქმეთა ვითარება არასოდეს ისე ნათელი და გარკვეული არა ყოფილა, როგორც 1660 წელს იყო. კეთილგანზრახვე-

ლი ადამიანის საქციელი არასოდეს არ აღნიშნულა თავისთავად ასე გარკვევით.

ინგლისი კრომველისაგან განთავისუფლდა. რესპუბლიკის დროს ბევრი რამ არაკანონზომიერი გაკეთდა. ბრიტანეთმა პირველობა შიშპოვა ევროპაში; ოცდაათწლიანი ომების შედეგად დაპყრობილ იქნა გერმანია, ფრონდის წყალობით საფრანგეთი დასუსტდა; ბრაგანსიის ჰერცოგის დახმარებით ესპანეთი დამცირებულ იქნა. კრომველმა მაზარინი დაიმორჩილა; ყველა ხელშეკრულებაში ინგლისის პროტექტორი თავის ხელმოწერას საფრანგეთის მეფის ხელმოწერაზე წინ ათავსებდა; რვა მილიონიანი კონტრიბუცია დაედო შეერთებულ პროვინციებს; ალჟირსა და ტუნისს სჩაგრავდნენ; დაიპყრეს იამაიკა; ჩაანელეს უქმაცოფილება ლისაბონში; ხელი შეუწყეს ბარსელონაში ესპანეთისა და საფრანგეთის მეტოქეობას; ნეაპოლში კი მაზანიელოს ამბოხებას; ინგლისს შეუერთეს პორტუგალია; ჰიბრალტარიდან კანდიამდე ზღვა ბერბერია-ნელთაგან გაწმინდეს; ზღვაზე მფლობელობა ორნაირად განამტკიცეს: იარალისა და ვაჭრობის ძალით; 1653 წლის 10 აგვისტოს მარტინ ჰავერც ტრომპი, რომელმაც ოცდაცამეტ ბრძოლაში გაიმარჯვა, კაი ხნის აღმირალი თავის თავს რომ „მატროსების პაპას“ ეძახდა, რომელმაც ესპანეთის ფლოტი დალუპა, ინგლისის ფლოტმა დაამარცხა; ინგლისმა ატლანტიკის ოკეანე წაართვა ესპანელებს, წყნარი ოკეანე — ჰოლანდიელებს, ხმელთაშუა ზღვა — ვენეციელებს, და ნაოსნობის აქტით თავისი ბატონობა დაადგინა ყველა ზღვის სანაპიროზე. ოკეანის ხელში ჩაგდებათ მთელი ქვეყანა ხელში დაიჭირა. ჰოლანდიის დროშა ზღვაში თავმდაბლად ესალმებოდა ინგლისის დროშას. საფრანგეთმა თავისი ელჩის, მანსინის სახით მუხლი მოიდრიკა ოლივერ კრომველის წინაშე, ხოლო კრომველი კალესა და დიუნკერკს ისე ათამაშებდა, როგორც ბურთს. მის წინაშე მთელი კონტინენტი თრთოდა. მშვიდობას უკარნახებდა და ომებსაც აცხადებდა. ყველგან ინგლისის დროშა ფრიალებდა. ამ პროტექტორის მართო ერთი აბჯარასხმული პოლკი ევროპას უფრო მეტ შიშის ზარსა სცემდა, ვიდრე მთელი არმია. კრომველი ამბობდა: „მე მინდა, ინგლისის რესპუბლიკას ისე სცემდნენ პატივს, როგორც რომის

რესპუბლიკასო“. აღარა დარჩა რა წმინდა და დაურღვეველი; თავისუფალი იყო სიტყვა, თავისუფალი იყო პრესა. ქუჩაში, რაც უნდოდათ, იმას ლაპარაკობდნენ; ყველადღერს ბექდავდნენ ყოველგვარი ცენზურისა და კონტროლის გარეშე. ტახტები შეირყა. შეირყა მთელი ევროპის მონარქიული წყობილებაც, რომელთა ნაწილს აგრეთვე სტიჟარტები წარმოადგენდნენ, დიახ, შეირყა და რღვევას მიეცა. მაგრამ აი, ბოლოს ინგლისმა დაამხო ეს საძულველი რეჟიმი და პატივბაც მიიზლო.

შემწყალებელმა კარლოს II ბრედას დეკლარაცია გამოცა. ამ დეკლარაციის წყალობით ინგლისმა დაივიწყა ის დრო, როდესაც ჰენტინგდონელი ლუდის მხდელის შვილი ფეხით სთელავდა ლუდოვიკო მეთოთხმეტის თავს.

ინგლისმა მოინანია თავისი მძიმე შეცოდებანი და თავისუფლად ამოისუნთქა. როგორც უკვე ვთქვით, სიხარულმა მოიცვა ყველას გული; მეფის მკვლელთათვის აღმართული სახრჩობელები უფრო აძლიერებდნენ მხიარულებას. რესტავრაცია ეს ღიმილია, მხოლოდ რამდენიმე სახრჩობელა შთაბეჭდილებას არ უქარგავს, ხომ საჭიროა საზოგადოებრივი სინდისის დამშვიდება! დაუმორჩილებლობის სული განიბანა, მონარქისადმი ერთგულება აღდგა. ერთგულ ქვეშევრდომად ყოფნა — ასეთი გახდა ამიერიდან ყველას პატივმოყვარე მისწრაფება. ყველა გონს მოვიდა და გამოერკვა პოლიტიკური გახელებისაგან, აუგად იხსენიებდნენ რევოლუციას, აბუჩად იგდებდნენ რესპუბლიკას. იმ უცნაურ დროს ყველას პირზე ეკერა დიდებული სიტყვები: უფლება, თავისუფლება, პროგრესი. ამ სიტყვების მაღალფარდოვანობაზე ახლა იცინოდნენ. საღი აზროვნებისაკენ დაბრუნება აღტაცების ღირსი იყო. ინგლისმა გამოიღვიძა. რა ბედნიერებაა ამ შეცდომებისაგან თავის დაღწევა! იმაზე მეტი უგუნურება შეიძლებოდა კიდევ სხვა რამ ყოფილიყო? აბა რა იქნებოდა თუ ყველა გამვლელსა და გამომვლელს სრულ უფლებას მიანიჭებდნენ. აბა თქვენ წარმოიდგინეთ? რა იქნებოდა უცბად ყველა რომ მმართველი გამხდარიყო? კქუაში ვის მოუვა, რომ ქვეყანას მოქალაქენი მართავდნენ. მოქალაქეები, ეს არის შებმული ეტლი, და შებმული ეტლი ხომ მეეტლე ვერ

იქნება. კენჭის ყრითა თუ ხმის მიცემით საკითხის გადაწყვეტა იგივე არ იქნება, რომ საითაც ქარი უბერავდეს, იქით გასცურო! ნუთუ თქვენ მოინდომებდით სახელმწიფოებრივ მართვა-გამგეობისთვის ღრუბლის მერყეობა მიგეცათ? უწესრიგობა-არეულობა წესრიგს არა ჰქმნის. თუ ხუროთმოძღვარი ქაოსია, შენობა ბაბილონის გოდოლი იქნება. არა, არა, ეგ ყბადაღებული თავისუფლება განსახიერებელი ტირანია. მე ის კი არ მინდა სახელმწიფო ვმართო, არამედ მინდა ვიმხიარულო... მე მომბეზრდა ხმის მიცემა, მე ცეკვა მსურს. რა ბედნიერებაა, რომ არის მეფე და ყველა ამაებს ის უძღვება. მართლაც, რა სულგრძელია მეფე, რომ მართო თვითონ კისრულობს მთელ ამ შრომას. გარდა ამისა, მას სათანადო აღზრდა აქვს, ამიტომ შეუძლია გაუძღვეს ყოველივეს. ეს მისი ხელობაა! მშვიდობა, ომი, კანონმდებლობა, ფინანსები, რა საქმე აქვს ყველა ამასთან ხალხს? რა თქმა უნდა, აუცილებელია, რომ ხალხი გადასახადს იხდიდეს, სახელმწიფოს ემსახურებოდეს, იგი ამით უნდა დაკმაყოფილდეს კიდევ, ხალხს შესაძლებლობა ეძლევა მონაწილეობა მიიღოს პოლიტიკაში: მისი წიაღიდან გამომდინარეობს ორი მთავარი ძალა სახელმწიფოსი—არმია და ბიუჯეტი. გადასახადის გაღება და სალდათად ყოფნა, განა ეს ცოტაა ხალხს მეტი რაღა უნდა? იგი სამხედრო დასაყრდენია და იგივე ხაზინის დასაყრდენიცაა. შესანიშნავი როლია მის მაგიერ კიდევ სხვა მეფობს. ასეთი სამსახურისთვის მან ხომ ჯილდო უნდა მისცეს? გადასახადები და ცივილური ფურცელი — აი ჯამაგირი, რომელსაც ხალხი მეფეებს უხდის მისი შრომის საფასურად. ხალხი თავის სისხლსა და ფულს იმისთვის აძლევს, რომ მართონ იგი. რა შეუსაბამო იდეაა — თვითონვე განაგებდნენ თავის თავს! ხალხს აუცილებლად უნდა ჰყავდეს მძღოლი. ხალხი უმეცარია და, მაშასადამე, ბრმა. ბრმას ძალლი ჰყავს მძღოლად, ხოლო ხალხს — ლომი, ე. ი. მეფე, რომელიც თანხმდება ხალხისთვის, ბრმისთვის, ძალლი იყოს. რაოდენ გულკეთილობაა. მაგრამ რატომ არის ხალხი უმეცარი? იმიტომ, რომ ასე უნდა. უმეცრება სიჭკველის, კეთილმოქმედების დარაჯია. ვისაც არავითარი იმედი არა აქვს, მას არც პატივმოყვარეობა გააჩნია. უმეცარი ნეტარ წყველიაღში იმყოფება, რაც მას და-

ნახვის შესაძლებლობას და ყოველგვარ სურვილ-სწრაფვასაც უსპობს. ვინც კითხულობს, ის აზროვნებს, ხოლო ვინც აზროვნებს, იგი მსჯელობს კიდევაც. მაგრამ საკითხავია, რისთვის უნდა ხალხს მსჯელობა? არ იმსჯელოს, აი რა არის მისი მოვალეობა, და იმავე დროს ბედნიერებაც. ეს ჭეშმარიტებანი უდავოა; ამაზეა დამყარებული საზოგადოება.

ამგვარად ანგლისში ჯანსაღი სოციალური დოქტრინები ხელახლა შეიმოსნენ ძლევით, ამით ერმა თავისი ადრე დაკარგული პატივი ისევ დაიბრუნა. ამავე დროს გაიღვიძა სიტყვაკაზმულ მწერლობისადმი ინტერესმა. შექსპირი მოიძულეს და დრადენს გუნდრუკს უკმევედნენ. „დრადენი უდიდესი პოეტია ინგლისისა და თავისი საუკუნისაო“ — ამბობდა ეტერბერი, „აქიტოფელის“ მთარგმნელი. ეს ის დრო იყო, როდესაც ავრანშის ეპისკოპოსი გიუე წერდა სომეხს, რომელიც ცილისწამებითა და გინებით პატივსა სდებდა „დაკარგული სამოთხის“ ავტორს: „როგორ ჰკიდებთ ხელს თქვენ იმგვარ არარაობას, როგორიცაა ეს მილტონი“—ო. ყველაფერი აღორძინებას ეძლეოდა, ყველაფერი ისევ თავის ადგილს იკავებდა. დრადენი მაღლა, შექსპირი დაბლა; კარლოს II ტახტზე, კრომველი სახრჩობელაზე. ინგლისი ცდილობდა წარსული წლების სამარცხვინო საქმეები გამოესწორებინა. დიდი ბედნიერებაა ერისათვის, როდესაც მონარქია სახელმწიფო საქმეებში წესრიგს აღადგენს, და კარგ ლიტერატურულ გამოვნებასაც ნერგავს.

ძნელი დასაჯერებელია, რომ ასეთი კეთილმოქმედებანი არა ფასდებოდეს. კარლოს მეორისადმი ზურგის შექცევა იმას ნიშნავს, — უმადურობით მიუგო სამაგიერო იმაზე, რომ მან სულგრძელობა გამოიჩინა და დაბრძანდა აღდგენილ ტახტზე. — ეს ხომ სულმდაბლობაა! ლორდ კლენჩარლმა დიდი შეურაცხყოფა მიაცენა ყველა წესიერ ადამიანს. რა აღმაშფოთებელია — უკმაყოფილო იყო სამშობლოს ბედნიერს რომ ხედავ!

ცნობილია, რომ პარლამენტმა 1650 წელს დაადგინა ფიცის შემდეგი ტექსტი: „ფიცსა ვდებ დავიცვა რესპუბლიკის ერთგულება უმეფოდ, უმონარქოდ, უხელმწიფოდ“. ლორდ კლენჩარლმა ეს საზარელი ფიცი რომ დადო, სახელმწიფოს

საზღვრებს გარეთ ცხოვრობდა; როდესაც ყველა ლხენასა და ნებიერ ცხოვრებას მიეცა, მას. სამართლიანად მიაჩნდა უკმაყოფილო ყოფილიყო. იგი იმის სავალალო ხსოვნას არ კარგავდა, რაც უკვე დამხობილიყო. უცნაურია ასეთი ერთგულება უკვე არარსებულის მიმართ!

მისი გამართლება არ შეიძლებოდა; მის მიმართ რამდენადმე კეთილი სურვილებით განწყობილმა ადამიანებმაც კი ზურგი შეაქციეს. მეგობრები დიდხანს პატივსა სცემდნენ, რადგან დასაშვებად მიაჩნდათ, ვითომც ლორდ კლენჩარლი რესპუბლიკანელთა რიგებში მიტომ შესულიყო, რათა ახლოდან უკეთ გაეგო რესპუბლიკის სუსტი მხარეები, ხოლო როდესაც დრო დადგებოდა, უფრო სწორედ ჩაეცა მისთვის სასიკვდილო მახვილი და მით დაეცვა მეფის წმინდა ინტერესები. ზურგიდან მტერზე დარტყმის მომენტის ლოდინი ლოიალობის ერთ-ერთი გამოქვავებაა. ყველა დარწმუნებული იყო, რომ ლორდ კლენჩარლის მხოლოდ ეს განზრახვა ჰქონდა და მზად იყვნენ ამაში მისი საქციელის უკეთესი მხარე დაენახათ. მაგრამ რესპუბლიკისადმი მისი უცნაური ერთგულების გამო, უნებურად შეიცვალეს ეს კეთილი აზრი მის მიმართ. ცხადი გახდა, რომ ლორდ კლენჩარლი მტკიცე, შეგნებული რესპუბლიკანელი იყო, ე. ი. სულელი.

შემწყალებული ადამიანები მერყეობდნენ, არ იცოდნენ, რით აეხსნათ მისი საქციელი — ბავშვური სიკერპით თუ მოხუცებულის ჩიუტობით.

სასტიკი, სამართლიანი ადამიანები უფრო შორს მიდიოდნენ. ისინი განდგომილს სამარცხვინო დაღს ასვამდნენ. გონებაჩლუნგობა შესაძლოა დაჰყვეს ადამიანს, მაგრამ საზღვარი ხომ უნდა ჰქონდეს მას. შეიძლება იყო გაუთლელი, ხეპრე, მაგრამ არ შეიძლება იყო მემამბოხე. ბოლოს და ბოლოს ვინ არის ეს ლორდ კლენჩარლი? გადახვეწილი. მან არისტოკრატის ბანაკი მიატოვა, რომ მოპირდაპირე ბანაკს, ხალხს, შეერთებოდა. მაშასადამე, რესპუბლიკის ეს ურყევი მომხრე — მოლაღატეა. მართალია, მან ულაღატა მომეტებულად ძლიერს და ერთგული დარჩა მომეტებულად სუსტისა, მართალია, მისგან მიტოვებული ბანაკი გამარჯვებული იყო, ხოლო ის ბანაკი, რომელსაც იგი მიემხრო — დამარცხდა.

მართალია, ამ „ლალატისთვის“ იგი ყველაფერს კარგავდა; თავის პოლიტიკურ პრივილეგიებსა და თავის საკუთარ კერას, თავის საპეროსსა და თავის სამშობლოს. ხოლო რა მოიგო? ახირებული კაცის სახელი დაუვარდა და იძულებული გახდა განდევნილობაში ეცხოვრა. რას ამტკიცებს ეს? იმას ამტკიცებს, რომ იგი ჩერჩეტია! ეს უდავოა.

მოლაღატე-გამცემი და ამავე დროს მოსულელო. ასეთე-ბიც არსებობენ.

იყავი რეგენი თუ გინდა, მაგრამ ცუდ მაგალითს ნუ იძლევი, ჩერჩეტებს არას სთხოვენ, გარდა კეთილგანზრახულობისა; მაშინ მათ შეეძლებათ თავი მონარქიის საყრდენად ჩათვალონ. ეს კლენჩარლი არაჩვეულებრივი გონებაშეზღუდული ადამიანი ყოფილა, იგი წინანდებურად ისევ რევოლუციური ფანატიზმით დაბრმავებული აღმოჩნდა. იგი რევოლუციამ მოხიბლა და ამიტომ ახლა გარიყული დარჩა. მან თავის ქვეყანას პატივი აპყარა. მის მიერ არჩეული პოზიცია ნამდვილი მუხანათობა იყო. მისი განდგომა შეურაცხყოფელი აღმოჩნდა იგი ისე გაექცა თავისი თანამემამულეების ბედნიერებას, როგორც შავ ჭირს. მის ნებაყოფლობით განდევნაში იყო რაღაც პროტესტი საერთო კმაყოფილების წინააღმდეგ. როგორც ჩანს, მეფის ხელისუფლება მას სენად მიაჩნდა. მაშინ, როცა მონარქია ზეიმობდა, ის რაღაც ავბედითად დაღვრემილი ჩანდა, როგორც თალხი ბაირალი შავი ჭირის ბარაკზე. როგორ, მოლუშული სახე მიიღო აღდგენილი წესიერების წინაშე, როდესაც ერი ისევ წელში გაიმართა და რელიგიაც კვლავ გამარჯვებას ზეიმობს? გინდა ჩრდილი მიაყენო ამ აღუშფოთველობას? გულმწყურადად იყო განწყობილი ბედნიერი ინგლისის მიმართ! შავი ლაქა გახდეს მოწმენდილ, მტრედისფერ ცაზე! მუქარა გინდა შენით გამოხატო! ერის სურვილს წინ აღუდგე? იძახო „არა“, როდესაც ამდენი ხალხი იძახის „ღიას“! ეს დიდი საძაგლობა იქნებოდა, სასაცილო რომ არ იყოს. ამ კლენჩარლიმ ვერ შეიგნო, რომ შესაძლოა შესცდეს კრომველთან ერთად და რომ მართებულა ისევ მობრუნდეს მონკთან ერთად. შეხედეთ მონკს. იგი მეთათურობდა რესპუბლიკანელთა არმიას; კარლოს მეორემ განდევნილობაში ყოფნისას მონკს წერილი მისწერა, რადგან

იცოდა, რომ მონკი საიდუმლოდ ისევ ტახტის ერთგული იყო, მონკი ახერხებდა ცბიერებასთან მხნეობა-სახელოვნების შეხამებას და ჯერ ფარავდა თავის განზრახვებს, შემდეგ მოულოდნელად ჯარით თავს დაატყდა მეთამბოხე პარლამენტს, მეფე ტახტზე აიყვანა და საზოგადოების გადარჩენისათვის ჯილდოდ მიიღო ოლბემარლის პერცოგის ტიტული. მან სიმდიდრე შეიძინა. თავის ებოქას საუკუნოდ სახელი მოუხვეჭა და როგორც წვივსაკრავის ორდენის კავალერის ხარისხში მყოფს, სრული იმედი აქვს, რომ ვესტმინსტერის საბატონოში დაასაფლავებენ. ასეთია სახელი და დიდება ერთგული ქვეშევრდომი ინგლისელისა. ლორდ კლენჩარლმა ვერ შესძლო ამალღებულის მოვალეობის ესოდენ მახვილ გაგებამდე. მან ყოველივეს უმოქმედო განდევნა ამჯობინა. დაკმაყოფილდა ცარიელი ფრაზებით. სიამაყემ შებოჭა. სიტყვები, „სინდისი“, „ღირსება“ და მისთანანი ბოლოს და ბოლოს მხოლოდ სიტყვებია. საქმეში უფრო ღრმად ჩავიხედოთ.

აი, სწორედ ეს შორსმჭვრეტელობა არ გააჩნდა ლორდ კლენჩარლის, — იგი ბეცი იყო. ვიდრე მონაწილეობას მიიღებდა რომელიმე საქმეში, მას ყოველთვის უნდოდა ჯერ კარგად დაჰკვირვებოდა ამ საქმეს, გაეგო რის სუნი უდიოდა, აქედან გამომდინარეობდა ყველა მისი შეუსაბამო, წინათვე დარწმუნებულის თვისება. ასეთი მოთაქილე კაცი არც შეიძლება სახელმწიფო მოღვაწე იყოს. როდესაც სინდისი ასეთი მომთხონია, ის უკვე სნეულებასში გადადის. მორცხვი კაცი ცალხელაა, ის უფლებას ვერ მოიხვეჭს; ის საჭურისია — ფორტუნას ვერ დაეპატრონება. მოერიდეთ აზიზობა-მოთაქილეობას, იგი თქვენ ბნელ კუნტულში შეგკუჭნავთ. თავისი რწმენისადმი უგუნური ერთგულება დაბლა ჩავიყოლიებთ, როგორც კიბე სარდაფში: ჯერ ერთი საფეხური, მერე მეორე, მესამე და თქვენ სიბნელეში ჩაინთქმებით. საზრიანი ადამიანები დაბლიდან მაღლა აღიან, მიამიტები დაბლა რჩებიან. არ უნდა მისცე შენს სინდისს ნება, რომ მიუდგომელი, შეუტყუველი იყოს. პოლიტიკურ რწმენათა ურყეობას შეუძლია თანდათანობით უკიდურესად ჩაწყვდიაღებული ელფერი მიიღოს. მაშინ თქვენ დაიღუპებით. სწორედ ასე მოუვიდა ლორდ კლენჩარლის.

პრინციპები ბოლოს და ბოლოს ადამიანს უფსკრულში ჩანთქავენ.

პოდა ახლა გაიარე და გამოიარე ზურგს უკან ხელებდაწყობილმა ყენევის ტბის ნაპირზე — მშვენიერი ხელობაა დროსტარება!

ლონდონში ხანდახან იგონებდნენ ხოლმე ამ განდევნილს. კეთილშობილი საზოგადოების თვალში იგი რალაც დამნაშავესავით მოჩანდა. ზოგნი მას ამართლებდნენ, ზოგნი ამტყუნებდნენ. როდესაც საქმეს ასე არჩევდნენ, მხედველობაში ჰქონდათ, რომ მოსულელთა და ამიტომ დანაშაული იმდენად მძიმედ აღარ ჩაეთვლებო.

რესპუბლიკის ყოფილ მომხრეთაგან ბევრი გადავიდა სტიუარტების მხარეზე. მერე რა, ამის გამო მათ ქება დაიმსახურეს. ბუნებრივია, რომ ესენი ცოტა არ იყოს, ავად იხსენიებდნენ ლორდ კლენჩარლის. ის ჰკვირავდა ადამიანები, რომელთაც სასახლის კარზე კარგი მდგომარეობა აქვთ და რომელთაც მობეზრებოდან ლორდ კლენჩარლის ასეთი გამომწვევი საქციელი, ასე ამბობდნენ: „იგი ჩვენ მხოლოდ იმის გამო არ მოგვემხრო, რომ მეტისმეტად მცირე სასყიდელი შეაძლიეს“. „მას უნდოდა კანცლერის ადგილი დაეჭირა, მაგრამ მეფემ ეს ადგილი ლორდ ჰაიდს შესთავაზა“, და სხვ. ამგვარი. ერთი მისი „ძველი მეგობართაგანი“ ამტკიცებდა: „ეს მან თვითონ გამიმჟღავნა“. მიუხედავად იმისა, რომ ლანეუს კლენჩარლი განდევნილობაში მეტად განმარტოებით ცხოვრობდა, გულჩახვეული, უკარებელიც იყო, მაინც ზოგიერთი ხმები მის ყურამდე აღწევდა. იგი ხან დევნილებს ხვდებოდა, მაგალითად, როგორც იყო მეფის მკვლელი ენდრიუ ბროუტონი, რომელიც ლონდონში ცხოვრობდა. კლენჩარლი პასუხად მხოლოდ მხრებს აიჩეჩდა, ნიშნად სრული გამოშტერებისა.

ერთხელ მან ეს ყესტი ხმადაბლა წარმოთქმული სიტყვებით დაამთავრა: „მებრალვის ისინი, ვისაც ეს სჯერა“.

კარლოს II, ამ კეთილ ადამიანს, ლორდ კლენჩარლის საქციელი შეზიზღდა. ინგლისის კეთილდღეობა კარლოს II დროს ჩვეულებრივ კეთილდღეობაზე მეტი იყო. ეს იყო ჯადოსნური რამ. რესტავრაცია ემსგავსებოდა დროთა ვითარებისაგან ჩამუქებულ სურათს, რომელსაც სანდალოზით ახლად აპრიალებენ. ყოველივე წარსული უცბად ისევ ზე ამოტივტივდება. დაუბრუნდნენ ძველ, კარგ ზნე-ჩვეულებებს. ლამაზი მანდილოსნები მეფობდნენ და მართავდნენ სახელმწიფოს. ეს ეველინმა აღნიშნა კიდევ. აი, რას ვკითხულობთ მის დღიურში: „გარყვნილება, მკრეხელობა, ღვთის მოძულეობა. კვირა საღამოთი მე ვნახე მეფე თავის გარყვნილ დიაცებთან ერთად. ესენი იყვნენ: პორტსმუთი, კლივლენდი, მაზარინი და კიდევ ორი-სამი სხვანი, — ყველა ისინი ნახევრად შიშველნი სათამაშო ტალანში შეკრებილიყვნენ!“ ამ აღწერილობაში აშკარა უკმაყოფილება გამოსკვივის, მაგრამ ეველინი ბუზლუნა პურიტანი იყო, რესპუბლიკური იდეებით გაყვანილი. მან არ დააფასა ამგვარი მაგალითის მთელი მნიშვნელობა, როგორსაც მეფეები იძლევიან თავიანთი ბაბილონური დღესასწაულებით, ამის შედეგად ხომ ფუფუნებას უფრო მეტად ეტანებიან. ბიწიერების სარგებლიანობა მას არ ესმოდა. არსებობს წესი: თუ გინდათ მშვენიერი დიაცები იყოლიოთ, ნუ აღმოფხვრით ბიწიერებას, თორემ დაემსგავსებით ისეთ ბრიყვებს, რომლებიც პეპლების მოყვარულნი არიან და იმავე დროს მუხლუხებს სპობენ.

კარლოს მეორეს, როგორც უკვე ვთქვით, თითქმის არ შეუძინევია, რომ არსებობს მემამბოხე, სახელად კლენჩარლი; მაგრამ იაკობ მეორე უფრო ყურადღებიანი აღმოჩნდა. კარლოს მეორე რბილი, ლმობიერი მმართველი იყო, მას ასეთი თვისება ჰქონდა. უნდა ითქვას, რომ სახელმწიფოს მართვა ამ გარემოებას არ დაუზიანებია. მეზღვაურიც ხან ქარის მიმართულების სამართავ ხელსაწყოების დაჭიმვისას ერთ ნასკვს თავისუფლად მოშვებულსა სტოვებს, რათა თვითონ ქარმა დაჭიმოს იგი. ამაში მკლავნდება უგუნურება ქარიშხლისა და უგუნურება ხალხისა.

კარლოს მეორის მმართველობა იყო სწორედ ისეთი მოშვე-
ბული ნასკვი, რომელიც ყველაფრის მიუხედავად ძალიან მალე
დაიჭიმა მეტად მაგრადა.

იაკობ II-ის დროს ეს ნასკვი საბოლოოდ დაიჭიმა; სას-
ტიკი რეპრესიები დაიწყო, თანმიმდევრობითი ამოხრჩობა-
ამოფხვრა იმისი, რაც რევოლუციის შედეგად დარჩა. იაკობ
მეორემ მოიწადინა, და ეს სანაქებო სურვილიცაა, ნამდვილი
მეფე ყოფილიყო. მის თვალში კარლოს მეორის ნეფობა
რესტავრაციის მხოლოდ შავად მოხაზვის ცდა იყო. იაკობ
მეორეს უნდოდა სრულად აღედგინა ძველი წესები. 1660
წელს ნანობდა კიდევ, რომ მეფის მკვლელთაგან მხოლოდ
ათი ჩამოახრჩო. მან მართლაც აღადგინა „მტკიცე ხელისუფ-
ლება“. ამ დროს ფრთა შეისხა სერიოზულმა პრინციპებმა.
გამეფდა ნამდვილი მართლმსაჯულება, რომელიც გრძნობიერ-
ლაქლაქზე მალა იდგა და პირველ რიგში საზოგადოებრივ
ინტერესებზე ზრუნავდა.

ეს მკაცრი დაცვითი ზომები მოასწავებდნენ, რომ იგი სა-
ხელმწიფოს ნამდვილი მამა იქნებოდა. მან მართლმსაჯულების
წარმოება ჭეფრისს მიანდო, ხოლო ხმალი — კირკს. ამ თავ-
გამოდებულმა პოლკის უფროსმა გაამრავლა დამაშინებელი
მაგალითები. ერთ რესპუბლიკანელს რომ ჩამოჰკიდებდა სახ-
რჩობელაზე. სამჯერ ზედიზედ ისევ გამოაძრობდა ყულფიდან
და თან ეკითხებოდა: „უარს ამბობ რესპუბლიკაზე“? უკეთუ-
რი უცვლელად იგივეს იმეორებდა: „არა!“ და მაშინ უკვე
ჩამოახრჩობდნენ. „მე ოთხჯერ ჩამოვახრჩე იგიო“, კმაყოფი-
ლებით ამბობდა კირკი. განახლებული სასჯელები ძლიერი
ძალაუფლების უეჭველ ნიშანს იძლევიან. დასაჯეს ლედი
ლაილი, რომელმაც თავისი შვილი თუმცა მონმუთოს წინააღ-
მდეგ ომში გაგზავნა, მაგრამ ორი მემბოხე თავისთან დამა-
ლა. მეორე მემბოხე, რომელმაც იმდენი კეთილშობილება
გამოიჩინა, რომ ელიარებიანა: მოხუც ანაბაპტისტ დედაკაცთან
ვაფარებდი თავსაო, — შეიწყნარეს, სასჯელი მოხსნეს.
ხოლო დედაკაცი კოცონზე ცოცხლად დაწვეს. ერთ ქა-
ლაქს კირკმა კარგად შეაგნებინა, რომ ყველაფერი იცის მისი
რესპუბლიკური ცოდვების შესახებ: მან იქ ცხრამეტი მოქა-
ლაქე ჩამოახრჩო. სრულიად კანონიერი შურისძიებაა, თუ გა-
16. ვ. ჰუგო

ვიხსენებთ, რომ კრომველის დროს ეკლესიებში წმიდანთა ქვის ქანდაკებებს ცხვირებსა და ყურებს ამტვრევდნენ. იაკობ II, რომელმაც აირჩია ჯეფრისი და კირკი, ღრმად მორწმუნე ხელმწიფე იყო. იგი თავის საკუთარ ხორცს იმით იწამებდა, რომ საყვარლებად მახინჯ დიაცებს ირჩევდა. უსმენდა მამა ლა-კოლომბიერის ქადაგებას. ეს ქადაგება მამა შემინიეს მოთაფლულ სიტყვებს არც თუ ჩამოუვარდებოდა, მაგრამ მასზე უფრო მეტი მგზნებარება ახასიათებდა. ამ მღვდელმსახურმა სახელი იმით გაითქვა, რომ თავისი სიცოცხლის პირველ ნახევარში იაკობ მეორის მრჩეველი იყო, ხოლო სიცოცხლის მეორე ნახევარში მარიამ ალაკოკის შთამაგონებელი გახდა. ასეთი რელიგიური საზრდოს წყალობით იაკობ მეორე ცოტა მოგვიანებით ღირსეულად იტანდა განდევნას, სენ ჟერმენში განმარტოებით სულით მტკიცე მეფის მაგალითი გვიჩვენა. მშვიდად შეხვდა ბედის ცვალებადობასა და იეზუიტებთან საუბარში ატარებდა დროს.

გასაგებია, რომ ამ მეფეს ერთგვარი ყურადღება უნდა გამოეჩინა ისეთი მემამბოხის მიმართ, როგორც იყო ლორდ ლინეუს კლენჩარლი. და ვინაიდან ჩამომავლობით პერობას დიდი შესაძლებლობებიც გააჩნდა, ამიტომ ისიც გასაგებია, რომ იაკობ მეორე მზად იყო უყოყმანოდ ყოველგვარი ზომები მიეღო ლორდ კლენჩარლის საწინააღმდეგოდ.

II

ლორდ დევიდ დერი-მოირი

1

ლორდ ლინეუს კლენჩარლი ყოველთვის მოხუცი და განდევნილი როდი იყო. ოდესღაც ახალგაზრდა ისიც იყო, ვნებათა ღელვის ჰასაკი იმანაც გაიარა. ჰარისონისა და პრაიდის სიტყვებიდან ცნობილია, რომ კრომველს ახალგაზრდობაში

უყვარდა ქალები და თავის სიამოვნებაზეც ფიქრობდა, ზოგ შემთხვევაში მსგავსი გატაცებანი (ქალთა საკითხის მეორე მხარე) იმას ამტკიცებენ, რომ ახალგაზრდაში მომავალი მემამბოხე იფარება.

მამ ასე, ლორდ კლენჩარლს მსგავსად კრომველისა შეცდომებიც მოსდიოდა და მცდარ გზას ადგა. ყველამ იცოდა, რომ მას ჰყავდა უკანონო ვაჟიშვილი. ბავშვი რესპუბლიკის დაცემის დღეს დაიბადა ინგლისში, სწორედ იმ დღეს მამამისი განდევნილობაში მიემგზავრებოდა. ამიტომ იყო, რომ ბიჭუნამ მამამისი ვერასოდეს ვერ ნახა. უკანონოდ შობილი ლორდ კლენჩარლის ნაშიერი კარლოს მეორის სასახლის კარზე გაიზარდა, როგორც პაჟი. მას ეძახდნენ ლორდ დევიდ დერი-მოირს. მას ლორდის ტიტული დაუტოვეს „თავაზიანობისათვის“, რადგან დედამისი მაღალი წრის მანდილოსანი იყო. იმ დროს, როდესაც ლორდ კლენჩარლი შვეიცარიაში განმარტობით დადარდიანებული ცხოვრობდა, ამ ლამაზმა დიაცმა გადაწყვიტა უფრო დამყოლი ყოფილიყო და იმას მიაღწია, რომ პირველ საყვარელ-რესპუბლიკანელს შეუხდეს მეორის გამო, რომელიც უეჭველია უფრო კეთილგანმზრახველი როიალისტი იყო და რადგან ეს პიროვნება თვითონ მეფე ბრძანდებოდა. იგი კარლოს მეორის საყვარელი დიდ ხანს არ ყოფილა, მაგრამ ეს დროც კმაროდა იმისათვის, რომ რესპუბლიკელისაგან ასეთი ლამაზმანის წართმევით ბედნიერ მეფეს პატარა ლორდ დევიდი, თავის მიერ დაპყრობილი მანდილოსნის ვაჟიშვილი, თავისივე პირად ცხენოსან ამაღაში ჩაერიცხა. ქორწინების გარეშე დაბადებულმა ბავშვმა ოფიცრის წოდება და სასახლის კარზე სუფრის წევრობის უფლებაც მიიღო. თანაც საწინააღმდეგოდ თავის მამისა სტიუარტების თავგამოდებული დამცველი გახდა. ერთხანად იგი, როგორც მისი უდიდებულესობის ამაღის ოფიცერი, ას სამოცდაათ მახვილოსანთა შორის იმყოფებოდა, შემდეგ პენსიონერად გადაიყვანეს და ერთი იმ ორმოცთაგანი გახდა, რომელთაც უფლება ჰქონდათ ოქროს ტაბარძენით ყოფილიყვნენ შეჭურვილნი: გარდა ამისა, რაკი ჰენრიხ მერვეს მიერ დაარსებულ მეფის მცველთა კეთილშობილ მწყობრში შედიოდა, ის უპირატესობაც მიეცა, რომ მეფის სუფრაზე ლანგარით კერძი მიეტანა.

ამგვარად. იმ დროს, როდესაც მამამსი უკვე მოხუცი. განდევნილობაში იტანჯებოდა, ლორდ დევიდი კარლოს მეორის სასახლის კარზე დღეებს ბედნიერად ატარებდა.

უფრო გვიან იგი იაკობ II სასახლის კარზედაც იყო განცხრომაში. მეფე გარდაიცვალა, გაუმარჯოს მეფეს! ეს არის „non deficit alter, aureus“¹.

იორკის ჰერცოგის ტახტზე ასვლისას ნებართვა მიიღო მისთვის ლორდ დევიდ დერი-მოირი ეწოდებინათ, იმ ადგილდედულის სახელწოდების მიხედვით, რომელიც მომაკვდავმა დედამ უანდერძა. ეს ადგილ-მამული იყო შოტლანდიაში. დიდ ტყეში, სადაც ფრინველი კრაგი ბუდობს. ეს ფრინველი ბუდეს მუხის ხეში ითხრის ნისკარტით.

2

იაკობ II მეფე იყო და სარდლის სახელ-დიდებას ჩემულობდა. იგი თავის ირგვლივ ახალგაზრდა ოფიცრებს იკრებდა და დიდი ხალისით ცხენზე ამხედრებული აუვლ-ჩაუვლიდა ხალხს ზუჩითა და ბექთარით აღკაზმული, უშველენგელი ფრიალა პარიკით, რომელიც ზუჩის ქვეშიდან ბექთარამდე ჩამოშლოდა. ასე მოკაზმული იგი უაზრო ომის ცხენოსან ქანდაკებას ჰგავდა. მას ახალგაზრდა ლორდ დევიდის მოხდენილი მიხვრა-მოხვრა მეტად ხიბლავდა. ერთგვარ მადლიერებასაც კი გრძნობდა ამ როიალისტის მიმართ, იმის გამო, რომ იგი რესპუბლიკანელის შვილი იყო: მემამბოხე მამის უარყოფა სასარგებლოა სასახლის კარზე წარმატებების მიღწევისათვის. მეფემ ლორდ დევიდ დერი-მოირი თავის მესაწოლედაც გაიხადა და ათასი ლივრი დაუნიშნა ჯამაგირად.

ეს ძალიან დიდ ამბღლებას ნიშნავდა: მესაწოლეს მეფის საწოლ ოთახში სძინავს. მისი საწოლი მეფის გვერდითაა დადგმული. სულ თორმეტი მესაწოლე ჰყავს მეფეს, ისინი რიგრიგობით იცავენ მას.

ამასთან ერთად ლორდ დევიდი აგრეთვე დაინიშნა მეფის

¹ ერთი ოქროს შტო მეორემ შეცვალა. (ლათ.).

ჰეჩინიბეთუხუცესად, რომლის მოვალეობას შეადგენდა გაე-
კა შერია მეფის ცხენებისათვის. მეჩინიბეთუხუცესი იღებდა
წლიურ ჯამაგირად ორას ორმოცდაათ ლიერს. მის ხელქვეი-
თებად ითვლებოდნენ მეფის ხუთი მეეტლე, ხუთი ფორეი-
ტორი, მეფის ხუთი მეჩინიბე, მეფის მგზავრობაში თორმეტი
მხლებელი ლაქია და ოთხი მებარგულე მოგზაურობაში
მყოფი მეფისა. მასვე ევალეობდა თვალყური ედევნებინა
დოლის ექესი ცხენისთვის, რომლებსაც მეფე ჰეიმარკეტში
ინახავდა და რომლებიც მის აღმატებულებას წელიწადში
ექესასი ლიერი უჯდებოდა. მის სრულ განკარგულებაში იყო
მეფის საგარდერობოც, ეს საგარდერობო საზეიმო კოსტიუ-
მებით ამარაგებდა წვივსაკრავის ორდენის კავალრებს. მას
მოწიწებით სალამს აძლევდა მეფის მეკარე, შავი კვერთხის
ბოქაული. იაკობ მეორის დროს ეს თანამდებობა ეჭირა კავა-
ლერ დიუპას. ლორდ დევიდს გარეგანი პატივისცემით ხვდე-
ბოდნენ მეფის კლერკი ბატონი ბაკერი და პარლამენტის
კლერკი ბატონი ბროუნი. ინგლისის მეფის სასახლე ბრწყინ-
ვალებისა და სტუმართმოყვარეობის იშვიათი მაგალითი იყო.
ხეიმებისა და სასახლეში მიღების დღეებში თორმეტ დიდე-
ბულს ლორდ დევიდი მეთაურობდა. მისი საპატიო მოვა-
ლეობა იყო აგრეთვე მეფის უკან დგომა „შეწირვის დღეე-
ბში“, როდესაც მეფე ოქროს ბეზანტს, byzantium, სწირავდა
ეკლესიას; აგრეთვე „ორდენის დღეებში“, როდესაც მეფე
თავისი ორდენის ძეწვეს ჩამოიკიდებს ხოლმე. „ზიარების დღეე-
ბშიც“ სწირავდა, როდესაც მეფისა და სისხლით პრინციების
ქეტი ვერავენ ეზიარებოდა. დიდ ხუთშაბათს ის შეუძღვებო-
და ხოლმე მეფესთან თორმეტ ლატაკს, რომელთაგან თვი-
თეულს მეფე იმდენ ვერცხლის პენის აჩუქებდა, რამდენი
წლისაც იყო მეფე, აგრეთვე იმდენ შილინგსაც, რამდენ წელ-
საც მეფობდა თვითონ. იმავე ლორდ დევიდის მოვალეობას
ისიც შეადგენდა, რომ უნდა მოეწვია ორი წარჩინებული სა-
სულიერო პირი, როდესაც მეფე ავად გახდებოდა. ამათ უნ-
და მოევლოთ მეფისთვის და არ მიეშვათ მასთან მკურნალები,
ვიდრე სახელმწიფო საბჭო ნებას არ დართავდა. გარდა ყოვე-
ლივე ამისა, იგი იყო ლეიტენანტ-პოლკოვნიკი მეფის გვარ-

დიის შოტლანდიის პოლკისა, ისინი შოტლანდიის მარშს უკრავენ ხოლმე.

ამ ლეიტენანტ-პოლკოვნიკმა რამდენიმე ლაშქრობაში მიიღო მონაწილეობა და, როგორც გულადმა მებრძოლმა, დასახურებული სახელ-დიდებაც მოიხვეჭა. იგი ღონიერი ვაჟკაცი იყო, ტანად კარგი მოყვანილობისა, ლამაზი და გულუხვი: კეთილშობილური გარეგნობითა და საუცხოო ქცევითა ვადაცურით. მისი გარეგნობა მის მდგომარეობას ეფარებოდა. ტანადობითაც მაღალი იყო და შთამომავლობითაც.

დერი-მოირს აღარა უკლდა რა იმას, რომ მიეღო მეფის პირადი გარდერობის მცველობა — *groom of the stole*, რაც უფლებას მინიჭებდა მეფისათვის პერანგი მიერთშია: მაგრამ ამიტომ საჭირო იყო პრინცი ან პერი გამხდარიყო.

ვინმე რომ პერი გახადო, ეს დიდი საქმეა. ეს იმას ნიშნავს, რომ საპერო უნდა შექმნა, რასაც მოშურნეების შეძენა მოჰყვებოდა. ეს იქნებოდა წყალობა, ხოლო ამ წყალობით მეფე იჩენს ერთ მეგობარს და ას მტერს; ისიც უნდა ითქვას, რომ მეგობარიც მერე უმადური გახდება ხოლმე. იაკობ II პოლიტიკური მოსაზრების გამო ძნელად თუ ვისმეს მინიჭებდა პერობას, ერთიდან მეორეზე გადაცემას კი ადვილად ახერხებდა. ამ სახით გადაცემული პერობა მღელვარებას არ იწვევდა. ასეთი რამ იმ მიზნით კეთდებოდა, რომ წარჩინებული სახელი არ დაკარგულიყო. თან — ამგვარი გადაცემა ღორღებსაც არ მიაჩნდათ თავისთვის საზიანოდ.

მეფე წინააღმდეგი არ იყო, ღორღ დევიდ დერი-მოირი პერების პალატაში შეეყვანა, ოღონდ ეს უნდა მომხდარიყო პერობის გადაცემის შედეგად. მისი დიდებულება მხოლოდ შესაფერ შემთხვევას უტდიდა, რომ დევიდ დერი-მოირი, „თავაზიანობისთვის“ ღორღად წოდებული, უფლებამოსილ ღორღად გაეხადნა.

3

ასეთი შემთხვევა უმცირესია.

ერთ მშვენიერ დღეს გახმაურდა, რომ მოხუც განდევნილს ღორღ ლინეუს კლენჩარლის ათასი რამ შემთხვავა;

ამათგან მთავარი ის იყო, რომ იგი გარდაიცვალა. სიკვდილი იმით არის კარგი, რომ ხალხს გარდაცვალებულზე ალაპარაკებს ხოლმე. სასახლის კარზე მყოფნი ამბობდნენ, რომ მათ ყველაფერი იცოდნენ ლორდ ლინეუსის სიცოცხლის უკანასკნელი წლების შესახებ. ცხადია ეს ცოდნა მათგან გამოგონილი და მოჭორილი იყო. თუ მათ ნალაპარაკეს დაუჭერებდით, რაიც უეჭველია მეტად შორს იყო სინამდვილისგან, ვითომც ლორდ კლენჩარლის, მისი სიცოცხლის ბოლო ხანს, რესპუბლიკური გრძნობები იმდენად გაუძლიერდნენ, რომ შეერთო, — რა უცნაური სიკერპეა განდევნილისა! — მეფის ერთ-ერთი მკვლელთაგანის ქალიშვილი — ანა ბრად-შოუ, — სახელსაც დანამდვილებით ამბობდნენ, მაგრამ ეს ქალი მოკვდა მას მერე, როცა ბავშვი — ბიჭი — შობაო; და მასასადამე, თუ ეს ნალაპარაკევი მართალი იყო, ის ბიჭი კანონიერი შვილი და მემკვიდრე იქნებოდა ლორდ კლენჩარლისა. ეს ბუნდოვანი ცნობები უფრო მითქმა-მოთქმას ჰგავდა, ვიდრე ფაქტებს. იმ დროს, რაც შვეიცარიაში ხდებოდა ინგლისისათვის ისეთივე შორეული იყო, როგორც ახლანდელი ინგლისისათვის ის, რაც ჩინეთში ხდება. ლორდ კლენჩარლი თითქოს ორმოცდაცხრამეტი წლისა იყო, როდესაც ცოლი შეერთო და სამოცისა, როდესაც მას ვაჟი ეყოლა; ამბობდნენ, რომ ცოტა ხნის შემდეგ ისიც მოკვდა და ბიჭი დედ-მამით ობოლი დარჩა. მერე რა, რა თქმა უნდა, შესაძლებელია, მაგრამ ძნელად დასაჯერებელი. ამ ამბებს იმასაც უმატებდნენ, რომ ეს ბავშვი „მზესავით მშვენიერიყო“, როგორც ჯადოსნურ ზღაპრებშია ნათქვამი. მეფე იაკობმა ბოლო მოუღო ამ უსაფუძვლო მითქმა-მოთქმას. ერთ მშვენიერ დილას ყოვლადმოწყალემ გამოუცხადა, რომ დევიდ დერი-მოირი ერთადერთი და უდავო მემკვიდრეა თავისი უკანონო მამის. ლორდ ლინეუს კლენჩარლისა, „რადგან ამას კანონიერი მემკვიდრე არა ჰყავს, და რამდენადაც დადგენილ იქმნა, არც ყველა სხვა ნათესაეთაგანი და შთამომავალთაგანი ვინმე“. სიგელი ამა გაცხადებისა შეტანილ იქმნა ლორდთა პალატის რეესტრში. ამ სიგელით მეფე ლორდ დერი-მოირს ანიჭებდა განსვენებულ ლორდ ლინეუს კლენჩარლის ტიტულს, ხარისხს, უფლებებსა და უპირატესობებს. მხოლოდ ერთადერთი პირო-

პით. რომ ლორდი დევიდი შეირთავდა იმ ქალს, რომელსაც
ჰეფემ აკვანშივე ჰერცოგის ასული უწოდა რატომღაც. თუმ-
ცა ამის მიზეზი ყველამ კარგად უწყოდა. დევიდი შეირთავდა,
როდესაც ის ქალი სრულწლოვანი გახდებოდა; ხოლო იმხა-
ნად ჯერ ისევ ბალდი იყო, სულ რამდენიმე თვისა. პატარა
სასძლოს ჰერცოგის ასულ ჯოზიანას ეძახდნენ. ინგლისში მა-
შინ ესპანურ სახელებს არქმევდნენ. კარლოს მეორის ერთ-
ერთ უკანონო შვილს კარლოსი ერქვა, მას პლიმუთის გრა-
ფის ტიტულიც მიენიჭა. შესაძლოა სახელი ჯოზიანა ორი შე-
მოკლებული სახელისგან შეადგინეს: ჯოზეფსა და ანასაგან.
ან იქნებ არსებობდა სახელი ჯოზიანა. მაგალითად ზომ არსე-
ბობს სახელი ჯოზია. ჰენრიხ II-ის ერთ-ერთ მახლობელს
ჯოზია დიუ პასაჟს ეძახდნენ.

აი სწორედ ამ პატარა ჰერცოგის ასულს უბოძა მეფემ
კლენჩარლის პერობა; იგი იყო პერესა და პერს ელოდა. პერი
ჰისი მომავალი ქმარი უნდა გამხდარიყო, საპერო ორი საბა-
რონოსაგან შედგებოდა: კლენჩარლის საბარონოსა და ჰენ-
კერვილის საბარონოსაგან. გარდა ამისა, ლორდ კლენჩარ-
ლები რომელიღაც ბრძოლებში გმირობის გამოჩენისათვის
უმაღლესად ნაწყალობევი იყვნენ სიცილიის კორლეონის
მარკიზებად. როგორც საერთოდ წესია, ინგლისის პერებს არ
შეუძლიათ ატარონ უცხოური ტიტულები, მაგრამ გამონა-
კლისიც ხდება. მაგ.: ჰენრი ერანდელი, ერანდელ-ვარდურის
ბარონი, ისევე, როგორც ლორდ კლიფორდი, რომის წმინდა
იმპერიის გრაფიც იყო, რომლის თავადი ლორდი კაუპერი გა-
ხლდათ. ჰერცოგი ჰამილტონი საფრანგეთში შატერლოს ჰერ-
ცოგის ტიტულსაც ატარებს. ბეზილ ფეილდინგი, გრაფი დენ-
ბისა, გერმანიაში ჰაბსბურგის, ლაუფენბურგისა და რეინფელ-
დენის გრაფის ტიტულსაც ატარებს. ჰერცოგი მალბორო შვე-
ციაში მენდელჰეიმის თავადი იყო, ისევე, როგორც ჰერცოგი
ველინგტონი ბელგიაში ვატერლოოს თავადად იყო ცნობილი.
იგივე ლორდი ველინგტონი იყო აგრეთვე ესპანეთის ჰერცოგი
სიუდად როდრიგო და პორტუგალიის გრაფი ვიმეირა.

ინგლისში უკვე იმ დროშიც არსებობდა სააზნაურო ად-
გილ-მამულები და არასააზნაურო ადგილ-მამულები. ლორდ
კლენჩარლების ყველა მიწა სააზნაურო იყო. ეს მიწები,

ციხე-დარბაზები, ქალაქები, საიჯარო ადგილები, სალენოები, ადგილ-მამულები, კლენჩარლი ჰენკერვილის საპეროს კუთვნილებანი ღროებით ეკუთვნოდნენ ლედი ჯოზიანას და მეფემ გამოაცხადა, რომ როგორც კი ლორდ დევიდ დერი-მოირი შეირთავდა ჯოზიანას, მაშინვე გახდებოდა ბარონი კლენჩარლი.

გარდა კლენჩარლის მემკვიდრეობისა ლედი ჯოზიანას თავისი საკუთარი ქონებაც ჰქონდა. მის მფლობელობაში იყო ღიდი მამულები, რომელთა ნაწილი ოდესღაც იორკის ჰერცოგისთვის ეჩუქებინა *Madame sans queue*¹. *Madame sans queue* — ნიშნავს *Madame*-ს. ასე უწოდებდნენ ჰენრიეტა ინგლისელს, ორლენის ჰერცოგის მეუღლეს, დედოფლის შემდეგ პირველ ქალს საფრანგეთში.

4

ლორდი დევიდი, კარლოსისა და იაკობის დროს წარმატებაში მყოფი, ასევე წარმატებაში გახლდათ ვილჰელმის დროსაც. იაკობის მომხრეობით იგი ისე შორს არ წასულა, რომ კანდენილობაში თან გაჰყოლოდა. თუმცა თავისი კანონიერი მეფე უყვარდა, მაგრამ მან კეთილგონიერება მაინც ჰოიხმარა და უზურპატორს ემსახურებოდა. ისიც უნდა ითქვას, რომ ლორდ დევიდი არც თუ ისე დისციპლინირებული იყო, მაგრამ იცნობდნენ როგორც საუკეთესო ოფიცერს. მან ხმელეთზე სამსახური ზღვაზე სამსახურით შეცვალა და „თეთრ ესკადრაში“ თავი გამოიჩინა. ლორდი დევიდი გახდა, როგორც მაშინ ეძახდნენ, „მსუბუქი ფრეგატის კაპიტანი“. აბოლოოდ მაღალი საზოგადოების წევრობა მოიპოვა. წესიერი ყოფაქცევით შინაგან ბიწიერებას ფარავდა. ის ცოტათი პოეტობდა კიდევ, როგორც ყველანი იმხანად. კარგი ყვა-მსახური იყო მეფისა და სახელმწიფოსი. უცილებელი

¹ ქალბატონი შემდგომი განმარტების გარეშე (ფრანგ.). (*Madame* — საფრანგეთის მეფის უფროსი ქალიშვილის, დოფინის ქალიშვილის ან მეფის ძმის ცოლის ტიტულია).

მონაწილე დღესასწაულებისა, ზეიმებისა, „მეფის მცირედი გამოსვლებისა“, ცერემონიალებისა, მაგრამ არც ბრძოლებს გაუბრბოდა, საკმაოდ თავაზიანი კარისკაცი და ამავე დროს მეტად ზვიადი წარჩინებული, გარემოების მიხედვით ხან ბეცი, ხან შორსმხედველი; ბუნებით პატიოსანი. ზოგთა მიმართ თავმდაბალი, ზოგთა მიმართ ქედმაღალი. პირველი შთაბეჭდილების გავლენით, წრფელი და გულმართალი, მაგრამ შეეძლო წამიერადვე, როგორსაც ისურვებდა, იმგვარი ნიღაბით გჩვენებოდათ. იგი მშვენივრად ითვალისწინებდა და გამოიყენებდა ხოლმე მეფის კარგსა თუ ცუდ გუნებაზე ყოფნას; გულმშვიდად, დაუდევრად დადგებოდა მისკენ მიმართული მახვილის პირდაპირ; მისი უდიდებულესობა ანიშნებდა თუ არა, მზად იყო თუნდაც უაზროდ, უმიზნოდ გმირულად გაეწირა თავისი სიცოცხლე; ყველანაირი უსაქიელობის ჩადენა შეეძლო, მაგრამ უზრდელად არასოდეს მოიქცეოდა. ეთიკეტისა და თავაზიანობის მონა-მორჩილი ამაყობდა იმით, რომ საზეიმო შემთხვევებში შეეძლო მუხლი მოედრიკა მონარქის წინაშე. მზიარული და გულადი, ჰეშმარიტი კარისკაცი თავისი შესახედობით, სულით რაინდი, ბიუხედავად უკვე ორმოცდახუთი წლის ჰასაკისა ჯერ ისევე ყმაწვილ კაცად გამოიყურებოდა.

ლორდი დევიდი ფრანგულ სიმღერებს მღეროდა ხოლმე. მისი შნოიანი სიმზიარულე კარლოს II მეტად ხიბლავდა.

მას უყვარდა აგრეთვე მჭევრმეტყველება, აფასებდა მაღალ სტილს და აღტაცებული იყო ეპისკოპოს ბოსუეს სახელგანთქმული, მაგრამ მეტად მოსაწყენი „დასაფლავებაზე წართქმული სიტყვებით“.

დედისაგან დარჩა პატარა მემკვიდრეობა, დაახლოებით ათი ათასი გირვანქა სტერლინგის, ანუ ორას ორმოცდაათი ფრანკის წლიური შემოსავალი. ეს ძლივს ჰყოფნიდა საცხოვრებლად. იგი ასე თუ ისე ახერხებდა ვალებით ცხოვრებას. ფუფუნება-ექსტრავაგანტობაში და სიახლეებში ბადალი არა ჰყავდა. დაიწყებდნენ თუ არა მის მიბაძვას, რაიმე ახალს მოიგონებდა. ცხენით გასეირნებისას იცვამდა განიერ, ორმაგად გამოქნილ დეზებიან იუხტის ჩექმებს, არავის არ ჰქონდა ისეთი ქუდები, ისეთი იშვიათი ჩიგინები და ისეთი ყელსახვევები, როგორც მას.

აერცოვის ასული ჯოჯიანა

1

თუმცა 1705 წელს ლედი ჯოჯიანა უკვე ოცდასამი წლისა იყო, ხოლო ლორდ დევიდი ორმოცდაოთხისა, ისინი მაინც არ იყვნენ დაქორწინებულნი — და ძალიანაც საფუძვლიანი მიზეზების გამო. იქნებ მათ სძულდათ ერთმანეთი? სრულე-ბითაც არა. მაგრამ ის, რაც თქვენ სულ ერთია არ აგცდებათ, არავითარ სურვილს არ გიღვიძებთ, რომ საჩქაროდ დაისაკუ-თროთ. ჯოჯიანას უნდოდა თავისი თავისუფლება შეენარჩუ-ნებინა; ხოლო ლორდ დევიდს — თავისი ახალგაზრდობა. მას ეგონა, რომ სიახალგაზრდავე დიდხანს შერჩებოდა, თუ რაც შეიძლება გვიან შეეგებოდა ქორწინების უღელში. იმ სასიყვარ-ულო თავგადასავლებით ესოდენ მდიდარ ეპოქაში, მამა-კაცები არა ჩქარობდნენ ცოლის შერთვას. ჰალარა თმა ხელს არ უშლიდათ ქალების მუსუსი ყოფილიყვნენ. ჰალარას პა-რიკი ჰფარავდა. უფრო გვიან პუდრიც მოიშველიეს. ორმო-ცდათხუთმეტი წლის ლორდ ჩარლზ ჯერარდის, ბრომლეელი ჯერარდების შტოისას, დიდი წარმატება ჰქონდა ლონდო-ნელ ბანოვანთა შორის. პერცოგ ბუკინჰემის, გრაფ კონვენ-ტრის მშვენიერი. ახალგაზრდა ასული გატაცებული იყო სამოცდაშვიდი წლის ულამაზესი ვაჟკაცის თომას ბელასაი-ზით, რომელიც ვიკონტიც იყო ფალკომბერგისა. იმ დროის საზოგადოებაში ზეპირად ამბობდა სამოცდაათი წლის მოხუ-ცი კორნელის განთქმულ ლექსებს „მარკიზა, თუ ჩემი სახე“, რომლებიც მან ოცი წლის მანდილოსანს მიუძღვნა. ხანდაზ-მული მანდილოსნებიც იპყრობდნენ მამაკაცთა გულებს. გავიხსენოთ თუნდაც ნინონი და მარიონი. ამათი მიმბაძველე-ბიც კი მოიპოვებოდნენ.

ჯოჯიანასი და დევიდის ურთიერთობა განაზებულ კო-წიაობაში, ტრფიალის თამაშში გამოიხატებოდა. მათ კი არ უყვარდათ, არამედ მხოლოდ მოსწონდათ ერთმანეთი. ასეთი

სიახლოვე მათთვის სრულიად დამაკმაყოფილებელი იყო. რა საჭირო იყო აჩქარება? მაშინდელი რომანები შეყვარებულებს იმას შთააგონებდა, რომ ასეთგვარი ცთუნება კარგი ტონის გამომჟღავნებდა. ამასთანავე ჯოზიანა თავისი, თუმცა უკანონო, მინც მაღალი შთამომავლობით ამაყოფიდა, თავს პრინცესად სთვლიდა და მეტად გოროზად იქცეოდა. მას მოსწონდა ლორდი დევიდი. ლორდი დევიდი ლამაზი იყო, მაგრამ, რაც მთავარია, ჯოზიანა ამჩნევდა მის შნოიანობა-ლაზათიანობასაც.

მოხდენილობა — ეს ყველაფერია. შესანიშნავ და მოხდენილ კალიბანს უკან ჩამორჩება საბრალო არიელი. ლორდი დევიდი ლამაზი იყო — მით უარესი: ლამაზი მამაკაცი ხან ისევე მალე შეეზიზღებათ ხოლმე, როგორც მეტისმეტი სიტკბო. ეს მათთვის საზიანოა. მაგრამ ლორდი დევიდი სულაც არ იყო ასეთი. მას კრივი მეტად უყვარდა. უყვარდა აზარტული თამაშიც და ისე იყო გახვეული ვალში, როგორც მალში. ჯოზიანას მისი ცხენები და ძაღლები ართობდა და აინტერესებდა, ასევე ართობდა და აინტერესებდა მისი სანაძლეოებში წაგებულნი ფულები და საყვარლები. ლორდი დევიდსაც თავის მხრივ იმორჩილებდა ჰერცოგის ასულ ჯოზიანას მომხიბვლელობა. ეს ქალი უძრახველი ზნეობისა იყო. მაგრამ ამავე დროს თავისუფალი ყოველივე ცრურწმენისაგან, იყო ქედმაღალი, უკარებელი და უტიფარი. ლორდი დევიდი მას სონეტებს უძღვნიდა, ჯოზიანაც მათ ხანდახან აღირსებდა ხოლმე წაკითხვას. ამ სონეტებში ლორდი დევიდი ირწმუნებოდა, რომ ჯოზიანას დასაკუთრება-დამორჩილება მას ცათამდე აამაღლებდა. მაგრამ ამ ამაღლებას წლიდან წლამდე სდებდა. ლორდი დევიდი ჯოზიანას გულის ჭიშკართან იდგა და ეს მათ ორივეს მოსწონდა. მათი ურთიერთობის სინატიფით აღტაცებულნი იყვნენ სასახლის კარზე. ლედი ჯოზიანა ამბობდა:

— რა საწყენია, რომ ლორდი დევიდს უნდა მივთხოვდე, მე ვისურვებდი მხოლოდ შეყვარებული ცყოფილიყავი მასში.

ჯოზიანა ხორციელი სილამაზის განხორციელება იყო. მასზე უფრო შესანიშნავი აღნაგობის სხეულს ვერ წარმოიდგენდით. ტანად იგი ძალიან მაღალი იყო, თითქმის მეტისმე-

ტად მაღალიც. მის ოქროსფერ თმებს ძოწეულის ელფერი დაჰკრავდა ეს ტანსაცემი, ქორთა, ლოყაყორმინი ლამაზი ქალი მეტად გამბედავი იყო და ჰკუამახვილიც. მისი თვალები მრავალმეტყველად გამოიყურებოდნენ; მას საყვარლები არა ჰყავდა, მაგრამ არც კდემამოსილება ახასიათებდა. გარნა თავისი სიამაყე იცავდა ყოველი ცთუნებისაგან. მამაკაცი? რა სათქმელია? ის ან ღვთაებას დაემორჩილება, ან ურჩხულს. თუ სიქველე-კეთილმყოფელობა მიუტარებლობაში გამოიხატება, მაშინ ჯოზიანა სიქველის, კეთილმყოფელობის იდეალი იქნებოდა, მაგრამ იგი სულაც არ იყო უბიწოების განხორციელება. იმდენად გოროზი იყო, რომ სასიყვარულო თავგადასავლებს ერიდებოდა. მაგრამ სულაც არ გაბრაზდებოდა, თუ მას ასეთ რასმე მიაწერდნენ; ოღონდ ორიგინალური რამ ყოფილიყო და მისი პირადი ღირსებისათვის საკადრისიც. სახელის გატეხაზე ის არა წუხდა, მაგრამ პირად სახელდიდებას მეტად ესწრაფოდა. ცოტა ცუნდრუკად მოაჩვენო თავი და იმავე დროს მიუწვდომელი იყო, ეს იშვიათი რამ ხელოვნებაა. ჯოზიანას შეგნებული ჰქონდა თავისი სიდიადე და თავისი მიმზიდველობა. მისი სილამაზე გიმორჩილებდა და უფრო გიპყრობდა, ვიდრე გაჭადოვებდა. ეს ქალი გულებს თითქო ფეხს ადგამდა. იგი სრულიად მიწიერი ქალი იყო. მას რომ ეგრძნო, რომ გულში სულიც აქვს, არანაკლებ გაიკვირებდა, ვიდრე იმის შეცნობით. რომ მხრებზე ფრთები გამოზმოდა. აღზრდა კარგი ჰქონდა მიღებული. შეეძლო მსჯელობა ლოკის შესახებ. ამბობდნენ, არაბული ენა იცისო.

იყო ქალის ცოცხალი სხეული, და იყო დედაკაცი, ორ სხვადასხვა რამეა. დედაკაცის სუსტი მხარე — სიბრალული, რაც ხშირად სიყვარულში გადიზრდება ხოლმე, ასეთი რამ ჯოზიანას არ ახასიათებდა. იმიტომ კი არა, რომ ის უგრძნობი ადამიანი იყო; სხეულს ძველად მარმარილოს რომ ადარებდნენ, მეტად მცდარია. ლამაზი სხეული სულაც არ უნდა იყოს მარმარილოს მსგავსი. იგი უნდა თრთოდეს, კრთოდეს, წითლდებოდეს, ქდერდეს. მკვრივი უნდა იყოს და არა უხეში. თეთრი, მაგრამ არა ცივი. უნდა განიცადოს სიტკბოება და ტკივილი, უნდა ცოცხლობდეს, და მარმარილო ხომ მკვდარია. მშვენიერი სხეული თითქმის უფლებამოსილია იყოს

გამიშვლებული. მისი ბრწყინვალეობა უწევს მას ტანისამოსის მაგიერობას. ვინც ჯოზიანას შიშველს დაინახავდა, მხოლოდ მისი სხეულიდან ანარეკლი ელვარების შუქში თუ განჭვრეტდა. ჯოზიანა შიშველი ურცხვად წარმოსდგებოდა სატირის წინაშეც და საჭურისის წინაშეც. მას ქალღმერთის თვითრწმენა ჰქონდა. ახალი ტანტალოსი რომ გამოჩენილიყო, დიდი სიამოვნებით გამოიყენებდა თავის სილამაზეს ტანჯვა-წამებისათვის. მეფემ მას ჰერცოგის ასულის ტიტული უბოძა, ხოლო იუპიტერმა — ნერეიდობა მიანიჭა. ორმაგი შარავანდელით იყო მოსილი ეს არსება. ყველა, ვინც კი მისი ცქერით ტბებოდა, იმავე დროს გრძნობდა, რომ წარმართი და მისი მონა ხდებოდა. ეს ქალი სიყვარულის ნაყოფი იყო და ოკეანეს ფერია, ზღვის ქაფისგან გამოყვანილი. მას ბედად დაჰყოლოდა ცხოვრების დინებაზე სრიალი, მაგრამ მხოლოდ მეფურ წრეში. მასში რაღაც გამოურკვეველიც იყო: ცვალებადი, დამმორჩილებელი, თავგამეტებული. ის განათლებულიც იყო და ჰქვიანიც; არც ერთი ვნებათაღელვა მას არ შეხებია, მაგრამ გონებაში კი ყველა განიცადა. იმის ფიქრი, რომ შეეძლო ბიწიერ ოცნებათა განხორციელება, კიდევ აძაგებდა თავს და კიდევაც იზიდავდა. მას რომ ხანჭლით თავი მოეკლა, ამას მხოლოდ ლუკრეციასავით ბიწიერების ჩადენის მერე იზამდა. მისი ქალწულებრივი წარმოდგენები უკვე შერყენილი იყო. დიანაში ასტარტა იფარებოდა. იგი სარგებლობდა თავისი მაღალი ჩამომავლობით, გამომწვევიც იყო და მიუჯარებელიც. გასართობად ეჩვენებოდა თუ თვითონვე მოამზადებდა თავისი დაცემის ნიადაგს. სახელ-დიდება იგი ნათელ სიმაღლეზე ასწია, მაგრამ ცთუნება აწუხებდა, რათა იქიდან დაშვებულყო და ცნობისმოყვარეობით შეპყრობილი იქნებ ძირთამდეც ჩანთქმულიყო. ღრუბლებისთვის ცოტათი მძიმე იყო და დაცემა მიმზიდველად ეჩვენებოდა. დიდებულთ ამა ქვეყნის შემმართველობა სჩვევიათ, — უტიფრობა მათ ნებას აძლევთ როგორც სურთ, ისეთი ცდები მოახდინონ. ის, რაც ჩვეულებრივ მოქალაქე ქალს დალუპავდა, ჰერცოგის ასულისათვის მხოლოდ გართობა იყო. მაღალი ჩამომავლობა, ირონიული კეჟა, შექმფენი სილამაზე ჯოზიანას თითქმის დედოფლობას ანიჭებდა. ერთხანს იგი ალტაცებაში მოდიოდა ლუი

დე ბუფლერის ვამო, რაკი ეს მძლეოსანი ცალი ხელით ნაღს ამტვრევდა. ჭოზიანა იმასაც ნანობდა, რომ ჰერკულესი უკვე მოკვდა. ცხოვრებაში ის მოელოდა რაღაც მაღალ და იმავე დროს ვნებით დამატკობობ სიყვარულს. ჭოზიანას ზნეობრივი სახე მოგაგონებდათ პიზონებისადმი გაგზავნილ უსტარიდან ლექსს: *Desinit in pisces*¹.

„დიაცის მშვენიერი ტანი და გველთეფხას ფარფლ-კუდი-ფხანი“.

კეთილშობილი ტანი, მეფობრივი გულისცემით ამობურ-ცული მაღალი გულ-მკერდი, ცოცხალი და ნათელი შემო-ხედვა, ფაქიზი, ზვიადი ნაკეთები; ხოლო იქ, წყალქვეშ, მღვრიე ტალღებში, ვინ იცის? იქნებ გველეშაპის არაბუნებ-რივად მოქნილი და სახიჩარი საშინელი კუდიც იმალებოდეს. მიუწვდომელი სათნოება, რაშიც ბიწიერი ოცნებებია დაფა-რული.

2

ამასთანავე ჭოზიანა მანკიაც ბრძანდებოდა. ასეთ რასმეს მოღა მოითხოვდა. გავიხსენოთ ელისაბედი. ელისაბედი იმ ტიპის დედაკაცი იყო, რომელსაც ინგლისში სამი საუკუნის მანძილზე ჰქონდა უპირატესობა. მეთექვსმეტე, მეჩვიდმეტე და მეთვრამეტე საუკუნეებში. ელისაბედი არა მარტო ინგლი-სელი იყო, არამედ ანგლიკანური ეკლესიის მომხრეც. აი რი-თი აიხსნება ის ღრმა პატივისცემა, რომლითაც ეპისკოპალუ-რი ეკლესია ეპყრობოდა ამ დედოფალს. უნდა ითქვას, რომ ამ პატივისცემას ის კათოლიკური ეკლესიაც იზიარებდა, რო-მელმაც განკვეთა იგი თავისი ეკლესიიდან. როდესაც ელისა-ბედს ანათემაზე გადასცემდნენ, სიქსტ მეხუთეს ბაგენი შე-ჩვენების მაგიერ მადრიგალს წარმოთქვამდნენ. „დიდი ჰქუის ხელმწიფეაო“ — ამბობდა იგი.

მარიამ სტიჟარტი, რომელიც ნაკლებ ზრუნავდა რელი-გიურ საკითხებზე და მეტნაწილად ქალურ განცდებზე ხარ-

¹ ბოლოვდება თევზის კუდი (ლათ.).

ჯავდა დროს, არც თუ ძალიან პატივსა სცემდა თავის დას ელისაბედს და მას სწერდა კიდევაც როგორც დედოფალი დედოფალსა და როგორც კეკლუცი ქალი უყარებელს: „თქვენი უარის თქმა ქორწინებაზე იმას ნიშნავს, რომ არა გსურთ ხელი აიღოთ თავისუფალ სიყვარულზე“. მარიამ სტიჟარტს ართობდა მარაო, ელისაბედს — ნაჭახი. ეს იარაღები თანაბარი არ არის. ორივენი ლიტერატურაში შეჯიბრებულნი იყვნენ. მარიამ სტიჟარტი ფრანგულ ლექსებს წერდა. ელისაბედი თარგმნიდა ჰორაციუსს. ულამაზო ელისაბედი თავს ულამაზესად სთვლიდა, უყვარდა კატრენები, აკროსტიქები. მისი სურვილით ქალაქის გასაღებებს კუპიდონები მოართმევდნენ ხოლმე. ტუჩბაგვებს იტალიელ ქალივით კუმავდა და თვალებს ისე გადაატრიალებდა, როგორც ესპანელ ქალთა სჩვევიათ. სამი ათასი კაბა ჰქონდა; მათ შორის რამდენიმე მინერვასა და აფროდიტეს კოსტიუმი. მსრებგანიერ ირლანდიელებს აფასებდა. ბრჭყვიალა კილიტებით ნაკერ ჩიხორას იცვამდა. ვარდები მეტისმეტად უყვარდა. გინებას, აუგსიტყვაობას, ფეხების ბრაზუნს არ ერიდებოდა. სცემდა თავის სეფე-ქალებს. დედოფლის სწყველიდა, კანცლერ ბერლესის ისე სცემდა, რომ საბრალო ტიროდა ხოლმე. მეთტიუს სახეში აფურთხებდა. ჰეტონს კისრის კვრით უპანღურებდა. ესექსს სილაქებსა სტკეცდა. ბესომპერთან ფეხებს გამოაჩენდა ხოლმე და მიუხედავად ყველა ამისა, ქალწულობას მაინც არ კარგავდა.

მან ბესომპერს იგივე გაუკეთა, რაც საბაის დედოფალმა სოლომონს. ეს არ ითვლებოდა უწესობად, რადგან ამგვარ შემთხვევას სამღვთო წერილი იხსენიებს. ის, რაც ბიბლიაში იყო დაშვებულია, დასაშვები ხდებოდა ანგლიკანურ ეკლესიისთვისაც. ის ამბავი, რომელზეც ბიბლია მოუთხრობს, დასრულდა ბავშვის დაბადებით და მას სახელი უწოდეს ევენაკიმ ანუ მელილექეტ, რაც ნიშნავს „ბრძენის შვილი“.

გარყვნილი ზნე-ჩვეულებანია. დიახ. მაგრამ პირმოთნეობა ცინიზმზე უკეთესი არ არის.

თანამედროვე ინგლისი, რომელსაც უესლის სახით თავისი ლოიოლა ჰყავს, ცოტა არ იყოს, დარცხვენილია თავისი წარსულით. იგი გულნაკლულიც არის მასზე და ამაცობს კიდევაც მისით.

იმხანად სახიჩრობა მოსწონდათ, განსაკუთრებით ქალებს, და ისიც ლამაზ ქალებს. აბა, განა ღირს ლამაზი იყო, თუ სახიჩარი თან არ გახლავს? განა ღირს დედოფალი იყო, თუ რომელიმე სასაცილო საფთხოვებელა არ გყავს და „შენობით“ არ გელაპარაკება? მარიამ სტიუარტი „სწყალობდა“ კუზიან რიჩოს. მარია-ტერეზია ესპანელი „ცოტა შინაურულად“ იყო განწყობილი ერთ ზანგთან. ამ შინაურულობის შედეგად „შავი აბატი“ გაჩნდა. „დიდებული საუკუნის“ გულისთქმათა ისტორიებში კუზიანობა დამაბრკოლებელი არ იყო; ამის მაგალითს იძლევა მარშალი ლუქსემბურგელი. ლუქსემბურგელზე ადრე კი — კონდე, ეს „პატარა ლამაზი მამჭყაცი“.

ლამაზ ბანოვანთაც უნდა ჰქონოდათ ნაკლოვანებანი. ეს დასაშვები იყო: ანა ბოლეინს ძუძუმკერდი ცალ მხრივ უფრო დიდი ჰქონდა, ხელზე ექვსი თითი და პირში ერთი მეტი კბილი მეორეზე შეზრდილი. ლავალიერს მოდრეცილი ფეხები ჰქონდა. ყოველივე ეს ხელს როდი უშლიდა, რომ ჰენრიხ VIII-ს გადარევაამდე ჰყვარებოდა ანა ბოლეინი, ხოლო ლუდოვიკო მეოთხემეტეს — გონი დაეკარგა ლავალიერის სიყვარულით.

ბუნებრიობიდან ასეთივე გადახრები მორალურ სფეროშიც ხდებოდა. მაღალი წრის თითქმის ყველა ქალს ზნეობრივი სიმახინჯე ახასიათებდა. აგნესებში მელიუზინები იფარებოდნენ. დღისით ისინი ქალები იყვნენ, ხოლო ღამით მავნე მაჩქათელები. ისინი, სამსჯავრო მოედანზე გადიოდნენ და რკინის პალოებზე დაცმულ ახლადმოჭრილ თავებს ჰკოცნიდნენ. მარგარიტა ვალუას, ამ ყველა მანჭიის წინაპარს, სარტყელთან კორსეტზე მიკერებული, კლიტით დაკეტილი თუნუქის კალოფები ეკიდა, რომლებშიც თავისი უკვე მკვდარ შეყვარებულთა გულებს ინახავდა. მის ფართო კაბის კალთებში ჰენრიხ IV იმალებოდა.

მეთვრამეტე საუკუნეში ბერიის ჰერცოგის ასული, საფრანგეთის სამეფოს რეგენტის ქალიშვილი მრავალფეროვანი განსახიერება იყო ამგვარი ტიპის დიაცებისა.

ყოველივე ამასთან ერთად იმავე ბანოვანებმა ლათინური ენა იცოდნენ. მეჩვიდმეტე საუკუნიდან ლათინური ენის ცოდნა ქალთა დამამშვენებლად ითვლებოდა. ჭეინ გრეის

სინატიფე-შნოიანობა იქამდე აღწევდა, რომ მან ძველი ებრაული ენა შეისწავლა.

პერცოვის ასულმა ჯოზიანამ ლათინური იცოდა. გარდა ამისა, მას ერთი უპირატესობაც გააჩნდა: იგი კათოლიკე იყო, მართალია, ფარულად და უფრო იმგვარად, როგორც ბიძამისი კარლოს II იყო, და არა როგორც მამამისი იაკობ II. იაკობმა კათოლიციზმის მიკერძოების გამო დაკარგა ტახტი; ხოლო ჯოზიანას სრულებითაც არ სურდა თავისი საპერო დაეკარგა. ამიტომ იყო, რომ მხოლოდ მისი ინტიმური, შინაურული წრის ადამიანებმა იცოდნენ დაწვრილებით, რომ იგი კათოლიკურ ეკლესიას ემხრობოდა, ხოლო დანარჩენთათვის, მდაბიო ხალხისთვის იგი პროტესტანტობას აღიარებდა.

რელიგიის აღიარების ამგვარი ხერხი ხელსაყრელია. თქვენ სარგებლობთ ყველა იმ უპირატესობით, რომლებსაც ოფიციალური, ეპისკოპალური ეკლესია განიჭებთ. ხოლო როდესაც კვდებით, ვითარცა გროციუსი, — კათოლიციზმის მართლმორწმუნე აღმოჩნდებით და მამა პეტო თქვენთვის განსასვენებელ მესას ასრულებს.

ჯოზიანა სიცოცხლით სავსე იყო, დაუღაჟა სახისა, მაგრამ, ვიმეორებთ, მაინც მანკვა-გრეხა და განაზება უყვარდა, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით.

ხანდახან მისი ზანტი და ვნებამტკბარი საქციელი, რაიც ფრაზის ბოლოს გაგრძელებით იხატებოდა, მოგაგონებდათ გაბარდულ ტყეში მიმპარავ ძუ ვეფხვის მოქნილ ნელ მოძრაობას.

მანჭიები მკვეთრად განიცალკევებიან ადამიანთა ტომიდან, რადგან თავიანთ თავს სხვა ადამიანებზე მალლა აყენებენ.

პრანჭიებს ურჩევნიათ კაცობრიობა მათგან განსაზღვრულ სიშორეზე რჩებოდეს.

თუ ოლიმპის მთა არ არის, შეიძლება დაკმაყოფილდნენ რამბულდის სასტუმროთი. იუნონა არამინტად გარდაიქმნება ხოლმე.

ღვთაებრიობის დაჩემება მათგან მხოლოდ მანჭიებსა ჰქმნის. ციურ ჰეჰა-ქუხილს იგი უტიფრობითა სცვლის. ტაძარი

მკირდება და ბულუარად გარდიქმნება. რაკი ასეთ ბანოვანს ღვთაებად ყოფნის შესაძლებლობა არ აქვს, იგი კერპის როლით კმაყოფილდება.

მანქვაში ერთგვარი პედანტობაა, რაიც ქალებს სიამოვნებთ ხოლმე.

კოპწია ქალი და პედანტი მახლობელი მეზობლები არიან. მათი შინაგანი ნათესაობა მათ ქარაფშუტულ საქციელში ჩანს.

ნებიერობა ავხორცობისაგან წარმოსდგება. ვინც საკმელებს არჩევს, იგი თავის ღორმუტკობას ფარავს. სიხარბეს უხდება ზიზლით სახის დაღმეკა.

გარდა ამისა, ქალებისათვის დამახასიათებელი სისუსტე თავს კარგად გრძნობს თავაზიანობის კაზუისტიკით დაფარული და ეს თავაზიანობა სინდისის ადგილს იჭერს. ეს იცავს მანქიებს მოსალოდნელ საშიშროებისგან.

ჯოზიანა მოუსვენარიც იყო. თავაშვებულობისადმი ისეთ მიდრეკილებას გრძნობდა, რომ წმინდანივით იქცეოდა. თუ სიამაყე გვაიძულებს თავი შევიკავოთ ბიწიერებისაგან, იგივე სიამაყე გვიბიძგებს ჩვენ სხვა საწინააღმდეგო ბიწიერებისაკენ. ჯოზიანას მეტისმეტი თავგამოდება — უბიწო ყოფილიყო, მას მიუყარებელს ხდიდა. მუდმივი სიფრთხილე იღუმალ სურვილს ამჟღავნებს, ვინმე დაეუფლოს. ვინც მიუწვდომელია, მას არა სჭირდება სიმკაცრით შეიარაღება.

იგი გოროზად შემოიფარგლა თავისი განსაკუთრებული მდგომარეობით და მალალი შთამომავლობით, თანვე განაგრძობდა. როგორც უკვე ვთქვით. იმაზე ფიქრს, ეგებ მოულოდნელ შემთხვევას ეხსნა ამ მდგომარეობიდან.

მეთვრამეტე საუკუნის განთიადი დგებოდა. ინგლისი რეგენტობის დროის საფრანგეთის მიბაძვას იწყებდა. უოლპოლი ცოტათი განსხვავდება დიუბუასაგან. მალბორო იბრძოდა თავისი ყოფილი მეფის იაკობ II წინააღმდეგ, რომელსაც, როგორც ამბობენ, მან თავისი და ჩერჩილი მიჰყიდა. ბოლინგბროკი ბრწყინავდა, რიშელიეს ვარკვლავი ამოდიოდა. წოდებათა რამდენიმედ ურთიერთშერევამ შესაფერისი ნიადაგი მოუმზადა სასიყვარულო ინტრიგებს. ბიწიერება ათანასწო-

რებდა საზოგადოების სხვადასხვა ფენის ადამიანებს. უფრო გვიან ამ საქმეს იღებები აკეთებდნენ. მდაბიობთან დამეგობრებით არისტოკრატიამ დასაწყისი მისცა იმას, რაიც შემდეგში რევოლუციამ დაამთავრა. უკვე შორს აღარ იყო ის დრო, როდესაც ეელიოტს შეეძლო დღისით-მზისით, ყველას დასანახად, დაუფარავად დაბრძანებულიყო მარკიზა დ'ეპინეს საწოლზე. თუმცა ერთი საუკუნის ზნე-ჩვეულებანი ხშირად მეორე საუკუნეშიც გადადის, ან გადააქვთ. მეთექვსმეტე საუკუნეს შეეძლო დაემოწმებინა, რომ სმეტონის საღამური თავჩაჩი ანა ბოლენის ბალიშზე იდო.

თუ დედაკაცი და ცოდვა ერთი და იგივეა, როგორც ამტკიცებდნენ რომელიღაც საეკლესიო მსოფლიო კრებაზე, მაშ დედაკაცი არასოდეს არ ყოფილა დედაკაცი, როგორც იმ ხანში. თავის დაუდგრომლობა-ცვალებადობას მომხიბლობით ფარავდა, ხოლო სისუსტეს ყოვლადშემძლეობით იქარწყლებდა. ევამ თუ აკრძალული ნაყოფი ნებადართულ ნაყოფად აქცია, ეს იყო მისი დაცემა; სამაგიეროდ მისი ზეიმი იყო ნებადართული ნაყოფის აკრძალულ ნაყოფად გადაქცევა. მეთვრამეტე საუკუნეში დედაკაცი თავის მეუღლეს საწოლი ოთახის კარს არ უღებს. ევა ედემში სატანასთან ერთად იკეტება. ადამი სამოთხის კარს გარეთ რჩება.

3

ჯოზიანას ინსტინქტები თავისუფალ სიყვარულს უფრო უპარნახებდა, ვიდრე კანონიერ ქორწინებას. თავისუფალ სიყვარულს რაღაც საერთო აქვს ლიტერატურასთან, იგი გვაგონებს მენალკისა და ამარილისის ისტორიას და თითქმის განსწავლულობას მოწმობს.

თუ გამოვრიცხავთ იმას, რომ სიმახინჯე სიმახინჯეს მიიზიდავს, მაშ მადმუაზელ სკიუდერის სხვა საფუძველი არა ჰქონია პელისონისთვის დაეთმო.

ქალიშვილი საქმროს იმორჩილებს, ხოლო ცოლი ქმრის მონა ხდება — ასეთია ძველთა ძველი ინგლისური ადათი. ჯოზიანა ცდილობდა თავისი დამონების უამი რაც შეიძლება

დიდი ხნის შემდეგ დამდგარიყო. რასაკვირველია, შეფის ნებას უნდა დაჰყოლოდა, და აუცილებლად მისთხოვებოდა ლორდ დევიდს. მაგრამ რაოდენ არასასიამოვნო იყო ეს მისთვის. ჯოზიანა არ ეუბნებოდა უარს ლორდ დევიდს, მაგრამ ერთგვარად შორს ეჭირა მისგან თავი. მათ შორის უსიტყვო თანხმობა არსებობდა: არც დაქორწინებულებიყვნენ და არც დაშორებოდნენ ერთმანეთს. ისინი ერიდებოდნენ ერთმანეთთან შეხვედრას. სიყვარულის ამგვარი ილეთები, ერთი ნაბიჯის წინ წადგმა და ორის უკან, იმ დროის ცეკვებში გამომჟღავნდა მენუეტში და გავოტში. დაქორწინება არავის არ უხდებოდა; მის გამო კაბის მამშვენებელი ბაბთები ხუნდებოდა. ნაქორწილევნი თითქოს უკვე დაბერდნენო. ქორწინება მეტად აშკარად სწყვეტს საკითხს. ქალი მამაკაცს ნებდება ნოტარიუსის შუამდგომლობით, — რა ურცხვობაა! ქორწინების ამ უხეშ მხარეს გამოუსწორებელი მდგომარეობა მოსდევს. იგი ანადგურებს ნების თავისუფლებას, არჩევანის საშუალებას სპობს, გრამატიკის მსგავსად ურთიერთობათა თავის საკუთარ სინტაქსს ადგენს, აღმაფრენას ორთოგრაფიით ცვლის, სიყვარულს კარნახად აქცევს, აცლის მას ყოველგვარ იდუმალებას, ქალის სახე ციდან მიწაზე ჩამოჰყავს. ქმარს ბატონად ჰხდის და ცოლს კიდევ მსახურად. სარეცელი როგორ უნდა აქციო ამდენად პროზაულ რამედ, რომ იგი სრულიად წესიერი იყოს? ამაზე მეტად უფრო ვულგარული, მდარე რამ წარმოუდგენელია! სისულელე არ იქნება ასეთ უგემურ, უმარილო სიყვარულს ესწრაფოდე?

ლორდ დევიდმა სრულ დავაუკაცების ჰასაკს მიადწია. ორმოცი წელი ხუმრობა როდია! ის თვითონ ვერც ამჩნევდა ამას. მართლაც იგი მხოლოდ ოცდაათი წლისა გეგონებოდათ. ჰას ერჩივნა სურვილი და მისწრაფება ჰქონოდა ჯოზიანასადმი, ვიდრე დაემორჩილებინა იგი. ის სხვა ქალებთან იყო აასიყვარულო ურთიერთობაში; საყვარლები ჰყავდა.

ხოლო ჯოზიანა ოცნებებს ეძლეოდა, ეს ხომ უფრო ცუდი იყო!

ჰერცოგის ასულ ჯოზიანას ერთი განსაკუთრებული თვითება გააჩნდა, რაც უფრო ხშირად ხდებოდა ხოლმე, ვიდრე ჰგონიათ: მას ერთი თვალი ცისფერი ჰქონდა, მეორე შავი. ამ

თვალეზში იფარებოდა სიყვარული და სიძულვილი, ბედნიერება და უბედურება. მის გამოხედვაში დღე და ღამე შერწყმულიყო.

ამ ქალის პატივმოყვარეობა იმდენად დიდი იყო, რომ უნდოდა რაიმე შეუძლებელი ჩაედინა.

ერთხელ მან სვიფტს უთხრა:

— თქვენ გგონიათ, რომ თქვენგან მოძულება ღირს რამელ?

ამ „თქვენის“ თქმით იგულისხმებოდა ადამიანთა მთელი მოდგმა.

იგი პაპის მიმდევრებს ეკუთვნოდა, მაგრამ ეს მიმდევრობა მხოლოდ ზერელე იყო. მისი კათოლიკური რელიგიონსადმი მიდრეკილება იმ საზღვარს არა სცილდებოდა, რასაც მხოლოდ ელეგანტობა მოითხოვდა. ჯოზიანა მძიმე ხავერდის ატლასისა ან მუარის კაბებს იცვამდა, ოქრომკედით ან ვერცხლის სირმებით ნაქარგს. ზოგი კაბა თხუთმეტ, თექვსმეტი წყურთის სიგანისა იყო. ამ ქალის სარტყელი მოოქვილი იყო უამრავი მარგალიტებითა და ძვირფასი ქვებით. ხან მაუდის კამზოლსაც იცვამდა, ბაკალავრების მსგავსად ბუზმენტებზე მოვლებულს. ცხენზე კაცურად ჯდებოდა, მიუხედავად იმისა, რომ ინგლისში რიჩარდ II ცოლმა ანამ ჯერ ისევ მეთოთხმეტე საუკუნეში შემოიღო ხმარებაში საქალეზო უნაგირი. კასტილიური ადათის მიხედვით ჯოზიანა ყელ-გულსა და ხელპირს შაქარყინულის ხსნარში არეულ კვერცხის ცილით იბანდა. როდესაც რაიმე ენამახვილ შენიშენას მოისმენდა, იგი დაფიქრებული, საპასუხოდ მეტად მომხიბლავად ჩაიცინებდა.

ერთი სიტყვით, ბოროტი არა და, უფრო კეთილი იყო.

Magister elegantiarum ¹

ჯოზიანა, რა თქმა უნდა, მოწყენილი იყო.

ლორდ დევიდ დერი-მოირს განსაკუთრებული ადგილი ეჭირა ლონდონის მხიარულ, მოქეიფე საზოგადოებაში. არი-

¹ მოხდენილობის კანონმდებელი (ლათ.).

ტოკრატია და თავადაზნაურობა მას ღრმა პატივისცემით ეპყრობოდა.

აქ აღვნიშნავთ ლორდ დევიდის ერთ სახელოვან გმირობას: მხოლოდ მან გაბედა თავისი საკუთარი თმებით გამოჩენილიყო. პარიკების წინააღმდეგ რეაქცია უკვე დაიწყო. ისევე, როგორც 1824 წელს ექენ დევერიამ პირველმა გაბედა წვერის მოშვება. აგრეთვე 1702 წელს პრაის დევერეც პირველი გამოცხადდა საზოგადოებაში თავისი საკუთარი, ხელოვნურად დახუჭუჭებული თმებით. ასეთ შემთხვევაში თქვენს საკუთარ თმა-ქოჩორს ისევე ხიფათი მოელის, როგორც მთლიანად თქვენ. პრაის დევერეს საყოველთაო რისხვა არ ასცდა. თუმცა იგი ჰერფორდის ვიკონტი იყო და ინგლისის პერი. მას შეურაცხყოფას აყენებდნენ და ჰქონდათ კიდევაც საბუთი. ამ გახელებული დევნის მომენტში ლორდი დევიდიც მოულოდნელად უპარიკოდ გამოჩნდა, თავისი საკუთარი თმების ამარა. ამნაირი საქციელი ერთგვარი ნიშანია განსაზღვრული საზოგადოებრივი წეს-აღათების დარღვევისა. ლორდ დევიდს უფრო მეტად მწვავე შეურაცხმყოფელთა გუნდი მიესია, ვიდრე ვიკონტ ჰერფორდს, მაგრამ იგი ოდნავაც არ შეშბილებულა. პრაის დევერე პირველი იყო, დევიდ დერი-მოირი მეორე გამოვიდა, ხან მეორე უფრო მეტ დევნას განიცდის ვიდრე პირველი. მეორეს გამბედაობა მეტი სკირდება, თუმცა გენიალობა ნაკლები. პირველი, სიახლით გატაცებული, შესაძლოა ვერც ამჩნევს მის მიმართ მუქარასა და ხიფათს. ხოლო მეორე უკვე ხედავს წინააღმდეგობათა უფსკრულს და კიდევაც უახლოვდება მას. აი სწორედ ამ უფსკრულში გადიჩება დევიდ დერი-მოირი, რაკი იგი მეორე იყო, ვინც საზოგადოებაში უპარიკო გამოვიდა. შემდეგში ამ ორ გაბედულთ მიმბაძველებიც გამოუჩნდნენ, რომელთაც აგრეთვე გაბედეს და საკუთარი თმა-ქოჩორი დაიყენეს. ამ უკანასკნელთაღმი მიმართული რისხვა პუდრამ ცოტათი შეარბილა.

რათა უფრო სწორედ გავაშუქოთ ესოდენ მნიშვნელოვანი ისტორიული ფაქტი, უნდა ვაღიაროთ. რომ ამ პარიკების წინააღმდეგ ომში ნამდვილი პირველობა მიუძღვის შვეციის დედოფალს ქრისტინას, რომელიც მამაკაცურ ტანისამოსს იცვამდა, და 1680 წლიდან დაწყებული თავისი საკუთარი წაბლის-

ფერი თმებით გამოდიოდა საზოგადოებაში, მხოლოდ თმები მას დაპუდრული და აწეწილ-დაწეწილი ჰქონდა. თუმცა მისონის სიტყვით, ამ ქალს „ნიკაპზე რაღაც წვერების მსგავსი ბუსუსიცი მოუჩანდა“.

რომის პაპიც ერთგვარად პარიკების ხმარების წინააღმდეგი გახდა, მან 1694 წელს ბულა გამოსცა, რითაც ეპისკოპოსებსა და მღვდლებს ეკრძალებოდათ პარიკებით თავმორთვა; ამასთანავე ყველა მღვდელმსახურების ამსრულებელთ დაუწესა. რათა თავიანთი საკუთარი თმა გაეზარდათ.

ამგვარად ლორდ დევიდს პარიკი არ სწამდა და, გარდა ამისა, ძროხის ტყავის ჩექმებით დაბრძანდებოდა.

ასეთმა თავგამოდება-გმირობამ საერთო აღტაცება გამოიწვია. არ იყო არც ერთი არისტოკრატიული კლუბი, რომლის წევრიც ლორდ დევიდი არ ყოფილიყო. მოკრივეთა არც ერთ შეჯიბრებას ისე არ ჩაუვლია, რომ ლორდ დევიდი იქ referee არ ყოფილიყო. Referee — მსაჯს ნიშნავს.

მან მონაწილეობა მიიღო ლონდონის მაღალი საზოგადოების რამდენიმე კლუბის წესდების შედგენაში. მანვე დააარსა მთელი რიგი შესანიშნავი დაწესებულებანი, რომელთაგან ერთი, სახელდობრ, „ლედი გინეა“ 1772 წლამდე არსებობდა პელ-ჰელეში. აქ ოქროს ფულზე თამაშობდნენ. ყველაზე მცირე გამოსაღები იყო ორმოცდაათი გინეის მწკრივ-სვეტი, ხოლო მოთამაშეთა მაგიდაზე ოციათას გინეიზე ნაკლები არასოდეს არ იღო. ყოველი მოთამაშის გვერდით იდგა პატარა მრგვალი მაგიდა ჩაისათვის და მოვარაყებელი ხის ფიალისათვის; ამ უკანასკნელში გინეები ეწყო. როგორც დანების წმენდის დროს ლაქიები, ისე ეს მოთამაშეები ტყავის საგულის-პირეებსა და სამკლავეებს იკეთებდნენ, რომ მათი მაქმანებიანი საყელო-მაჯები არ შელახულიყო. განიერფარფლებიანი ჩალის ქუდები, ყვავილებით შემკული, სინათლეს უჩრდილავდა და დახვეულ თმებსაც კარგად ინახავდა. ყველანი ნიღბათფარეხებულები იყვნენ, რათა მღელვარება სახეზე არ შესტყობოდათ. მით უფრო, როდესაც „თხუთმეტეიანს“ თამაშობდნენ. კამზოლებს უკუღმა იცვამდნენ, რადგან ამბობდნენ, რომ ასეთი რამ მოთამაშეს ბედს სწევს.

ლორდ დევიდი იყო წევრი „ბიფმეტექს-კლუბისა“, „სერ-

ლი-კლუბისა“, „სპლიტ-ფარტინგ-კლუბისა“, „ბუზლუნათა კლუბისა“, „კრიჟანგების კლუბისა“, „დაბეჭდილი კვანძის კლუბისა“ („სილედ-ნოტ“), „როიალისტების კლუბისა“, „მარტინუს სკლობრელის კლუბისა“, რომელიც სვიფტის დაარსებული იყო, ნაცვლად მილტონის მიერ დაარსებული „როტას კლუბისა“.

მიუხედავად თავისი მოხდენილი, ლამაზი გარეგნობისა, ლორდ დევიდი „მახინჯთა კლუბის“ წევრადაც ითვლებოდა. ეს კლუბი სიმახინჯისადმი იყო მიძღვნილი. იქ პირობას სდებდნენ ებრძოლათ არა ლამაზი ქალებისათვის, არამედ სახიჩარი კაცებისათვის. კლუბის დარბაზში გამოფენილი იყო მახინჯ ადამიანთა სურათები. თერსიტის, ტრიბულესი, დუნსის, ჰუდობრასისა, სკარონისა. იქვე ბუხარზე ორი ბრუტიანის, კოკლესსა და კამოენსის შუა ეზოპის სახება იდგა. კოკლესი ბრუტიანი იყო მარცხენა თვალით, ხოლო კამოენსი მარჯვენათი. თვითეული მათგანის ბრუტიანი თვალი მაყურებლისკენ იყო მიქცეული, ხოლო მათივე ბრმა პროფილები ურთიერთისკენ იყო მიმართული. იმ დღით, როდესაც მშვენიერ ქალბატონ ვიზარს ყვავილი გამოაჩნდა, „მახინჯთა კლუბში“ მისი კარგად ყოფნის სადღეგრძელო დალიეს. ეს კლუბი მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისამდე კიდევ ბრწყინავდა. მან მირაბოს გაუგზავნა საპატიო წევრის დიპლომი.

კარლოს II ტახტის აღდგენისთანავე ყველა რესპუბლიკური კლუბი გაუქმდა. მურფილდსის გვერდით მდებარე ქუჩაზე მოისპო ის სამიკიტნო, სადაც სხდომებს მართავდნენ „ხბოს თავის კლუბის“ წევრნი. ეს სახელწოდება იქიდან წარმოდგა, რომ 1649 წლის 30 იანვარს, იმ დღით, როდესაც ეშაფოტზე კარლოს პირველის სისხლი დაიღვარა, ამ სამიკიტნოში კრომველის სადღეგრძელოდ წითელ ღვინოს ხბოს თავის ქალადან სვამდნენ.

რესპუბლიკური კლუბების ნაცვლად გაჩნდა მონარქიული კლუბები.

მაგალითად გაჩნდა „უტიფართა კლუბი“, სადაც მეტად „წესიერ“ გართობას მისდევდნენ. ქუჩაში იჭერდნენ რომელიმე გამვლელ მოქალაქე ქალს, შედარებით არც თუ ხნიერს და არც თუ ულამაზოს, ძალით შეათრჯვდნენ ხოლმე კლუბში

და აიძულებდნენ ყირაზე, ხელებზე შემდგარს ევლო. ფეხები ჰაერში ჰქონდა აშვერილი, ქვედატანისამოსი სახეზე ეფარებოდა; თუ იგი გაუჭიუტდებოდათ, ერთ-ორჯერ შოლტსაც შემოჰკრავდნენ სხეულის იმ ნაწილზე, რომელსაც კაბა აღარა ჰფარავდა. შენივე ბრალია, ინებე და დაემორჩილე. ამ თავისებური მანეთის მოღვაწენი „მხტუნავებად“ იწოდებოდნენ.

იყო „ცხელი ელვების“ კლუბიც; მას აგრეთვე ერქვა „მხიარულ ცეკვათა კლუბი“. იქ ზანგებსა და თეთრკანიან ქალებს აიძულებდნენ შეესრულებინათ პერუანელი პიკანტების და ტიმტირიმბასების ცეკვები, კერძოდ „მოზამალა“ (ცუდი გოგონა). მოცეკვავე ქალი ცეკვის ბოლოს ქათოს გროვავუნდა დამჯდარიყო. ხოლო ადგომისას ქათოზე დარჩებოდა ხოლმე ანაბეჭდი სხეულის იმ ნაწილისა, რომლის დასახელება უხერხულია. იმავე კლუბში დგამდნენ ცოცხალ სურათს. რომლის შესახებ ლუკრეციუსის ლექსში ნათქვამია:

Tunc Venus in sylvis jungebat corpora amantum¹

იყო კიდევ „კლუბი ჯოჯოხეთის აღისა“. სადაც ღვთის გმობას მისდევდნენ. ამ კლუბის წევრები ბილწისიტყვაობაში ეჯიბრებოდნენ ერთმანეთს. ჯოჯოხეთს იმას უთმობდნენ ჭილღოდ, ვინც ბილწისიტყვაობაში მეტ წარმატებას მოიპოვებდა.

იყო აგრეთვე „თავით დაჯახების კლუბი“, რადგან იქ ადამიანებს თავით ეჯახებოდნენ. გამონახავდნენ რომელიმე მტვირთავს, მკერდგანიერსა და შესახედავადაც ყეყეჩს. დაიყოლიებდნენ, ხან ძალათიც აიძულებდნენ ერთი ტოლჩა პორტერი დაეღია და დათანხმებულყო ოთხჯერ დაჯახებოდნენ გულზე თავით. შემდეგ ამაზე სანაძლეოსა სდებდნენ. ერთი ვალიელი, სახელად გოგანჯერდი, ზორბა ვაყვაცი მესამე დაჯახების მერე მოკვდა. საქმე მეტად გართულდა, გამოძიება დაიწყო და კომისიამ დაადგინა, რომ „გული გაუსკდა, მაგარი სასმელის ჰარბად დაღევის გამო“. გოგანჯერდს მართლაც ერთი ტოლჩა პორტერი დაეღია.

იყო კიდევ ეგრეთწოდებული „ფენ-კლუბი“. ეს ტერმინი Fun, როგორც cant ან humour თითქმის არ ითარგმნება;

¹ „იქ, ტყიანში ვენერა ყველა საყვარელს გადაეხვეოდა ხოლმე“ (ლათ.).

ხუმრობით fun იგივეა, რაც პილპილი მარილის მიმართ. ვი სიმე სახლში შეპარვა, ძვირფასი სარკის გატეხა, წინაპართ სურათების მიჭრა-მოჭრა, ძალის მოწამლვა, ფრინველები გალიაში კატის შეგდება, — ყველა ამას fun-ი ეწოდება. ხმ. გაავრცელო ვისიმე სიკვდილის შესახებ, — რათა ტყუილად მკვდრის ნათესავეებს თაღბები ჩაეცვათ — ესეც fun-ი იყო. ვინც ჰოლბეინის ნახატში ჰემპტონ-კორტში დიდი ოთხკუთხი ნახვრეტი ჩასჭრა, იმანაც fun-ი ჩაიდინა. ყველაზე შესანიშნავი fun-ი იქნებოდა მილოსის ვენერასათვის ხელის მომტვრევა. იაკობ II დროს ერთმა ახალგაზრდა ლორდმა მილიონერმა გართობის მიზნით ვილაციის ქოხს ცეცხლი წაუქიდა, და მთელი ლონდონი აცინა: ის ლორდი მილიონერი fun-ის მეფედ გამოაცხადეს; ხოლო ქოხში მცხოვრები უბედურები საცვლების ამარა გამოცვივდნენ ცეცხლწაქიდებული ქოხიდან, მთელი თავიანთი ქონება-სახმარიც დაკარგეს. ღამით, როცა მოქალაქეთ ეძინათ, „ფენ კლუბის“ წევრები, მაღალი არისტოკრატის წარმომადგენლები დაეხეტებოდნენ მთელს ლონდონში, ფანჯრის დარაბებსა გლეჯდნენ, სახანძრო მილებს სჭრიდნენ, კასრებს ძირს აგდებინებდნენ, სავაჭრო დუქნებიდან აბრებს ხსნიდნენ, ბოსტნებში ნათესს ფეხით თელავდნენ, ქუჩაში ფარნებს აქრობდნენ, ძველი შენობის კედლებზე შეყენებულ ბოძიანტებს შუაზე ხერხავდნენ, ფანჯრის შუშებს ამტვრევდნენ. ყოველივე ეს ხდებოდა განსაკუთრებით ღარიბთა უბნებში. ასე ექცეოდნენ ღარიბებს მდიდრები. საჩივარიც შეუძლებელი იყო. თუმცადა ყოველივე ეს ხუმრობად ითვლებოდა. ამგვარი ჩვეულებები ჯერაც მთლიანად არ გადავარდნილა ინგლისის სხვადასხვა ნაწილებში, ანუ ინგლისის მფლობელობაში მყოფ ადგილებში, მაგალითად, კუნძულ გერნსიზე, დროდადრო თქვენს სახლს ღამით თავს დაესხმიან, „ხუმრობით“ ღობეს დაგიქევენ, კარს ჩაქუჩ-ზარს მოსტეხენ და სხვა. ეს რომ ღარიბ-ღატაკებს ჩაედინათ, მათ კატორღაში უკრავდნენ თავს, მაგრამ მშვენიერი ახალგაზრდობა ამით ერთობოდა.

ყველაზე უფრო არისტოკრატულ კლუბს სათავეში ედგა

თავმჯდომარე, იგი შუბლზე ნახევარმთვარეს ატარებდა და ეწოდებოდა. „დიდი მოპოკი“. მოპოკი fun-საც კი უფრო წინ უსწრებდა. ჩავედინოთ ბოროტება ბოროტების მიზნით — ასეთი იყო მისი პროგრამა. „მოპოკ-კლუბს“ მაღალი მიზანი ჰქონდა: ზიანის მიყენება. ამ მიზნის მისაღწევად ყველა საშუალებას იყენებდნენ. ის, ვინც მოპოკი ხდებოდა, ფიცსა სდებდა, რომ ყველას მიაყენებდა ზიანს. რაღაც უნდა დაჯდომოდა, სულ ერთია, როდის, ვის, ან რა სახით, — ეს მათ მოვალეობად გამხდარიყო. „მოპოკ-კლუბის“ ყოველივე წევრს რისამე ნიჭი უნდა ჰქონოდა; ზოგი „ცეკვის მასწავლებელი“ იყო; გლეხკაცს მახვილით წვივებში სჩხვლევდა და აიძულებდა ეხტუნა; მეორეს შეეძლო „ოფლის მოღენა“; ამის შესასრულებლად რომელიმე მოხეტიალეს გააჩერებდნენ, ექვსი-რვა მახვილით შეიარაღებული ჩენტლმენი დაძონძილ მაწანწალას გარს შემოეხვეოდა, რომლისკენაც ეს მსხვერპლი ზურგით მოექცეოდა, ის სჩხვლევდა მახვილის წვერით; ეჩხვლიტებოდა თუ არა, საბრალო მოტრიალდებოდა, — ახლა მეორე უჩხვლევდა ზურგში, ეს ახალი კრილობა აგრძნობინებდა, რომ ახლა სხვა ჩენტლმენი სჩხვლევს. როცა გამრთობნი მიხვდებოდნენ, რომ დაჩხვლევითი კაცი უკვე საკმაოდ ატრიალეს და ახტუნავეს, შემდეგ ლაქიებს უბრძანებდნენ კარგად ეცემათ, რომ მათგან ნაწამებს ხსოვნაში მხოლოდ ეს ცემა-ტყეპალა დარჩენოდა. ზოგნი „ლომის ცემას თამაშობდნენ“, ესე იგი, სიცილ-ხარხარით გააჩერებდნენ ქუჩაში გამვლელს, მუშტს ცხვირში ჩასცხებდნენ და ორივე ცერს თვალეებში მაგრად მიაჭერდნენ; თუ მათი მსხვერპლი დაბრმავდებოდა, ცოტაოდენი ფუთით აჯილდოვებდნენ.

აი, ასე საამურად ერთობოდა მეთვრამეტე საუკუნის დასაწყისში ლონდონის მდიდარი, თავაწყვეტილი ახალგაზრდობა. ხოლო პარიზის უსაქმურები სხვანაირად, თავისებურად ერთობოდნენ. გრაფი დე შაროლე თავისი სახლის ზღურბლზე მდგომი დამბაჩას ესროდა გამვლელებს. ახალგაზრდობას მუდამ ჰყვარებია მხიარული დროს ტარება.

ლორდ დევიდ დერი-მოირს ყველა ამ გასართობ-სამხიარულო დაწესებულებებში მისთვის დამახასიათებელი დიდე-

ბული გულგაშლილობა შეჰქონდა. როგორც ყველანი, ისიც მხიარულად წაუყიდებდა ცეცხლს ჩალით დახურულ ფიცრულ ქონსა, და ცოტათი შებრაწავდა კიდევაც ამ ქონში მაცხოვრებლებს. ოღონდ, სამაგიეროდ თვითონვე ქვითკირის სახლს აუშენებდა. ერთხელ „უტიფართა კლუბში“ მან თავდაყირა მდგომი ორი დედაკაცი აცეკვა. ერთ მათგანს, ქალიშვილს, ამის მერე კარგი მზითვი მისცა. მეორე გათხოვილი იყო და მისი ქმარი კაპელანის ადგილზე დაანიშნინა.

მანვე მამლების ბრძოლაში შეიტანა მართლაც ქების ღირსი ცვლილებები: როგორ შეიძლებოდა სიამოვნებით არ გეცქირათ, როდესაც მამალს ბრძოლისთვის ამზადებდა. როგორც შეიძლება ადამიანს თმებში ჩააფრინდე, ისე მამალს შეიძლებოდა ფრთა-ბუმბულებში ჩასკიდებოდა მოწინააღმდეგე მამალი. ამიტომ ლორდი დევიდი თავის ფალავან მამალს შეძლებისამებრ გაამელოტებდა ხოლმე. იგი თვითონ, თავის ხელით სჭრიდა მას ფრთა-ბუმბულს მაკრატლით და თავიდან მხრებამდეც ატიტვლებდა. „უფრო ნაკლები დარჩება მოწინააღმდეგის ნისკარტსო“, ამბობდა იგი. შემდეგ ფრთებს შეუსწორებდა მამალს და წვერ მოკვეცილ ბუმბულებს ერთმანეთზე ისე დაულაგებდა, რომ თვითელი ბუმბულ-ფრთის წაწვეტილი ბოლოები მახვილივით მჭრელი ყოფილიყო. „ეს მოწინააღმდეგის თვალში სატაკებლადო“ — განმარტავდა იგი. შემდეგ ფეხებს უფხეკდა, კალმის დანით ულესდა ფრჩხილებს. დეზებზე წამახულ ფოლადის სადეზებებს აცვამდა; თავზე და კისერზე აფურთხებდა და ისე გადაუგლეხავდა ზედ, როგორც მძლეოსან მოჭიდავეთა კანს ზეთით გაზელავენენ ხოლმე. ასე დაამახინჯებდა თავის ფალავან მამალს და თან დასძინდა:

— აი, ასე უნდა გამოიყვანოთ მამლიდან არწივი და საქათმის ბინადარიდან მთის ფრინველიო.

ლორდ დევიდი კრივსაც ესწრებოდა და სპორტის ამ სახეობის ყველა წესის შესანიშნავ მცოდნედ ითვლებოდა. დიდი შეჯიბრების დროს მისი მეთვალყურეობით არჭობდნენ პალოებსა და აბამდნენ მათ შუა თოკებს. ის გამოზომავდა ხოლმე მოედნის ფართობს, სადაც შებრძოლება უნდა მომხდარიყო. როცა სეკუნდანტად დანიშნავდნენ, მაშინ იგი ყო-

ველ ნაბიჯზე თვალს ადევნებდა თავის მზრუნველობაში მყოფს; ცალ ხელში ბოთლი ეჭირა, მეორეში ღრუბელი; თან უყვიროდა მოკრივეს: „მაგრა ურტყიო“, უკარნახებდა სხვადასხვა ილეთებს, რჩევას აძლევდა, სისხლს სწმენდდა, თუ წაიქცეოდა, ააყენებდა, მუხლებზე გადიწვენდა, წყალს დაა-ლევიანებდა. პირში წყალს ჩაიყენებდა და სახეზე ასხურებდა. თვალებსა და ყურებს მოჰბანდა და ასე სულს მოუბრუნებდა ხოლმე მომაკვდავსაც კი. როდესაც მსაჯად დანიშნავდნენ, ყოველთვის თვალყურს ადევნებდა, რომ დარტყმები სწორი ყოფილიყო. სეკუნდანტების გარდა, ყველას უკრძალავდა მებრძოლებს მიშველებოდნენ. დამარცხებულად აცხადებდა იმ ჩემპიონს, რომელიც მოწინააღმდეგეს არასწორ პოზიციაში ჩაუდგებოდა. თვალ-ყური ეჭირა, რომ შებმისთვის მზადება ნახევარ წუთზე მეტს არ გაგრძელებულიყო. ნებას არ აძლევდა კვანტი გამოედოთ, უკრძალავდა თავით დაჯახებოდნენ. ან წაქცეულისთვის ეცემათ. ყოველი ეს და, ამდაგვარი დიდი სიბრძნე მას მაინც ჰედანტად არ ხდიდა და სულაც არ იყო საზიანო იმისათვის, რომ იგი მაღალი წრის საზოგადოებას ეკუთვნოდა.

როდესაც ის კრივში მსაჯად იყო, რომელიმე მოკრივეს მომხრე, გარუჯული, ფერიმჰამელებიანი, თმაგაწეწილი ახალგაზრდა ვერ გაბედავდა შემოღობილზე გადმოძვრომას. ან მოედანზე გადმოხტომას — არ შეეძლო თოკი გაეწყვიტა, პალოები დაეგლიჯა და კიდაობაში ჩაბმულიყო, რათა დასუსტებულ მოკრივეს მიშველებოდა და ბედის სასწორი მისკენ გადმოეხარა. ლორდი დევიდი იმ მცირერიცხოვან მსაჯთა შორის ითვლებოდა, რომელთაც ვერ გაუბედავდით ქიმუნჯი გეკრათ, ან სილა გაგეწნათ.

არავის ისეთი გაწვრთნა არ შეეძლო, როგორც მას; რომელი მეკრივეც ლორდი დევიდის ხელმძღვანელობით გაივლიდა ვარჯიშს, ის წინდაწინვე დარწმუნებული იყო, რომ გამარჯვებული გამოვიდოდა. ლორდი დევიდი ამოარჩევდა ხოლმე ჰერკულესს, ძალ-ლონით სავსეს, კლდესავით მაგარს, კოშკივით მაღალს და ასეთ მოჭიდავეს წვრთნიდა საკუთარი შვილივით. მთელი ამოცანა იმაში მდგომარეობდა, რომ ამ ქვადქცეული ადამიანისათვის ესწავლებინა და ჩაეგონებინა.

როგორ უნდა გადასულიყო თავდაცვის მდგომარეობიდან თავდასხმის მდგომარეობაში. ლორდ დევიდი ბრწყინვალედ გადასჭრიდა ხოლმე ამ საკითხს. რაკი ამ ბუმბერაზ კაცს ამოარჩევდა, ამიერიდან მას აღარ შორდებოდა. მისი ლალა-ძიძა ხდებოდა. ღვინოს გადაუწყავდა, ზორცსაც წონით აძლევდა. ძილის საათებს უთვლიდა. მან მოჭიდავეთათვის შესანიშნავი რეჟიმი დაადგინა, შემდეგში კი იგი მოსლიემ განაახლა: დილით უმი კვერცხი და ერთი ჭიქა ხერესი, შუადღისას ცერიანი ბიფშტექსი და ჩაი, ოთხ საათზე დაბრაწული პური და ჩაი, საღამოთი მაგარი ლუდი და ისევ დაბრაწული პური. ამის შემდეგ დევიდი ტანთ ხდიდა თავის აღსაზრდელს, დაზელავდა და ლოგინში აწვენდა დასაძინებლად. ქუჩაშიც თვალყურს ადევნებდა, რომ ხიფათი არა შემთხვეოდა რა: საიდანმე გამოქვენებული ცხენი არ დასჯახებოდა, გაქანებული ეტლის თვლებს არ წასწყვეტებოდა, მთვრალი სალდათები არ გადაპყროდნენ, ან თვითონ ლამაზ ქალებს არ ასდევნებოდა. მის ზნეობრივ საქციელსაც თვალყურს ადევნებდა. დედობრივი მზრუნველობით სულ ახალ-ახალი გაუმჯობესებანი შეჰქონდა თავის მფარველობაში მყოფ მოჭიდავის წვრთნაში. აჩვენებდა მას, თუ როგორ უნდა ჩაემტვრია მუშტით კბილები, როგორ ჩაეშრიტა ცერით თვალი; ძნელია წარმოგედგინათ ამაზე უფრო გულამაჩუყებელი რამ.

ამგვარი საშუალებებით ემზადებოდა იგი პოლიტიკური მოღვაწეობისათვის. რასაც ის მომავალში უნდა შესდგომოდა. მაშ ისე ადვილი როდია ნამდვილ ჭენტლმენად გახდომა

ლორდ დევიდ დერი-მოირს გატაცებით უყვარდა ქუჩის სანახაობათა, თეატრისა და ცირკის ცქერა, ფიკარნაგებზე სხვადასხვა წარმოდგენების, იშვიათი მხეცების, ბალაგანების, მასხარების, ჯამბაზების. ხუმარების. მოედნებზე წარმოდგენების ნახვა, ბაზრების თვალთმაქცების ყურება. ნამდვილი არისტოკრატი არ უყადრისობს უბრალო ადამიანების გასართობში ჩაებას. ამიტომ იყო, რომ ლორდ დევიდი ლონდონის სამიკიტნოების და ხუთი ნავსადგურის ბალაგანების ხშირი სტუმარიც იყო. ამასთანავე რათა თეთრცხენიანთა ესკადრის ოფიცრის სახელი არ შეერცხვინა, ის ნიღაბს მიმართავდა ხოლმე. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მატრო-

სებთან ან მეზაგირებთან ჩხუბი ან ხელჩართული შეხლა-შემოხლა მოუხდებოდა. მას ღარიბი უბნების მდაბიოთა შორის ყოველთვის მატროსის ქურთუქში ხედავდნენ. ასე ტანსაცმლის გამოცვლა მოსახერხებელი და ადვილი იყო იმიტომაც, რომ იგი უპარიკოდ გამოდიოდა. თუმცა უნდა ითქვას, რომ თვით ლუდოვიკო მეთოთხმეტის დროსაც ხალხი თავის თმას ხელს არ ახლებდა — ისე როგორც ლომი თავის ფაფარს. მდაბიურად ჩაცმული ლორდ დევიდი თავს უფრო ლაღად გრძნობდა. წვრილმანი ხალხი, რომელთა შორის იგი ტრიალებდა, პატივისცემით ეპყრობოდა, თუმცა არც იცოდნენ, რომ ლორდი იყო. მას უბრალოდ ტომ ჯიმ-ჯექს უწოდებდნენ. ამ სახელწოდებით ძალიან მიღებული იყო. თითქმის სახელიც გაითქვა ლატაკ-შიშველთა შორის. იგი მოხერხებულად ბაძავდა მდაბიოთა და შემთხვევის დროს მუშტი-კრივისაც არ ერიდებოდა.

მისი განსაკუთრებულად ნატიფი ცხოვრების ეს მხარე ლედი ჯოზიანამ იცოდა და ძალიანაც ფასებდა.

V

დედოფალი ანა

1

ამ წყვილზე მალლა ბედმა ინგლისის დედოფალი ანა დააყენა.

დედოფალი ანა ჩვეულებრივი დედაკაცი იყო. მხიარულად და კეთილი გულის, გარეგნობით თითქმის წარმოსადეგი. მისი დადებითი თვისებებიდან არც ერთს სათნოებამდე არ მიუღწევია და არც ერთი მისი ნაკლულოვანება ბიწიერებამდე არ დაცემულა. მისი სიმსუქნე შეშუპებას ჰგავდა, სიმხიარულე — სიტლანქეს, ხოლო გულკეთილობა — სისულელეს-ჩიუტი იყო და ზანტი. ქმრისა ერთგულიც იყო და მოღალა-

ტეც, რადგან გულსა და გრძნობას თავის ფავორიტებს უზიარებდა, ხოლო სარეცელს მეუღლისათვის იცავდა. როგორც ქრისტიანი, იგი ფანატიკოსიც იყო და ერეტიკოსიც. მას ნეობეიას მკვრივი, ღონიერი კისერი ჰქონდა, გარეგნობით არ ბრწყინავდა. მის კეკლუცობას უხერხულობა და მიაშიტობა აჩნდა. რაკი იცოდა, რომ სხეულის კანი ნაზი და თეთრი ჰქონდა, მკერდლია კაბების ჩაცმა უყვარდა. მან მოდად შემოიღო ყელზე მჭიდროდ მოხვეული მსხვილი მარგალიტების მანიაკი. შუბლი დაბალი ჰქონდა, ტუჩ-ბაგე მსხვილი, მგრძნობიარე, ლაწვები ხორციანი. თვალები გადმოკარკლული და ბეცი. ჰკუაყ ბეცი ჰქონდა. ხანდახან, თუმცა იშვიათად, მხიარულება მოეძალებოდა, რაც მის კარზე მყოფთ ისევე აწუხებდა, როგორც მისი განრისხება. დანარჩენ დროს იგი მღუპარე უკმაყოფილების ატმოსფეროში და ფარულ ბუზღუნში ატარებდა. ისეთ სიტყვებს წამოისროდა, რომლის აზრს მალე ვერ მიხვდებოდით. მასში შერეული იყო გულკეთილი დედაკაცი და ავი ქალი. მოულოდნელი ამბები უყვარდა, რაც ზუსტად ქალური თვისებაა. მას, პირველყოფილი ტიპის წარმომადგენელს, თანამედროვეობის ყალბი ოდნავ შეხებოდა. ეს მორგევი შემთხვევით იჯდა ტახტზე. სმაც უყვარდა. მისი ჯიშინი ქმარი წარმოშობით დანიიდან იყო.

რადგან ანა თორების მომხრე იყო, ამიტომ ვიგების საშუალებით მართავდა სახელმწიფოს. მართავდა ქალურად, უგუნურად. ხან გაცოფდებოდა და მაშინ ყველაფერი ხელიდან უცვიოდა. ძნელად წარმოსადგენია სახელმწიფოს მართვისათვის მასზე უფრო ნაკლებ შესაფერი პიროვნება. ის ხელიდან უშვებდა მოვლენებს. მთელი მისი მმართველობის მანძილს ღრმა ნაპრალი მისდევდა. მისი უთაურობის გამო უბრალო შემთხვევები კატასტროფამდე იზრდებოდა. ღოდესაც რაიმე შემთხვევის დროს მოისურვებდა თავისი უფლება გამოემჟღავნებინა, იტყოდა ხოლმე: „საჩხრეკით შევახურეო“.

ღრმააზროვანი გამომეტყველებით ასეთ ფრაზებს წარმოთქვამდა ხოლმე:

— ვერც ერთი პერი, გარდა კურსისა, კინსელის ბარონისა, ირლანდიის პერისა ვერ გაბედავს მეფის წინაშე ქუდმოუხდელი წარსდგესო.

ან კიდეც:

— მამაჩემი ლორდ-ადმირალი იყო და რატომ ჩემს ქმარსაც ეს წოდება არ უნდა მიენიჭოს, ეს ხომ უსამართლობა იქნებაო.

და მან გეორგ დანიელი ინგლისისა და მისი უდიდებულესობის კოლონიების გენერალ-ადმირალი გახადა. მუდამ ავ გუნებაზე იყო, თავის აზრებს კი არ გამოსთქვამდა, არამედ წარმოთქვამდა ხოლმე. ეს დედალი ბატი რალაციით სფინქსს მოგაგონებდათ.

იგი არ იყო მოძულე-მოწინააღმდეგე fun-ისა — ბოროტი, დამამცირებელი ხუმრობისა. რომ შესძლებოდა აპოლონს სიხარულით გახდიდა კუზიანს, თან ღმერთადაც დასტოვებდა. როცა გულკეთილობის ხუსტური მოუვლიდა, მისი ოცნება იყო არავეისთვის არ ეწყენინებინა, მაგრამ ისე იქცეოდა, რომ უფრო თავს აბეზრებდა ყველას. ხშირად უხეშ სიტყვებს წამოიძახებდა ხოლმე. ცოტა აკლდა, რომ უწმაწური ქუჩური გინება არ დაეწყო, ისე როგორც ელისაბედსა სჩვეოდა დროგამოშვებით იგი ქვედატანი კაბის ჯიბიდან პატარა, მრგვალ ვერცხლის კოლოფს ამოიღებდა, რაზედაც ორ ასოს — Q A¹ — შუა მისი საკუთარი პროფილი იყო ამოტვიფრული; ჩაყოფდა შიგ ნეკს, ცოტაოდენ საცხებს ამოიღებდა და ტუჩებს შეიღებავდა. რაკი ტუჩ-ბაგეს წესრიგში მოიყვანდა, აკისკისდებოდა ხოლმე. მისი საყვარელი, პარის ჩასატკბარუნებელი იყო ზეოანდიური თაფლის ბრტყელი პურები. იგი თავისი ბრგე წარმოსადგეობით ამაყობდა კიდეც.

ანა დედოფალი, თუმცა უფრო პურიტანობის მიმდევარი იყო, მაგრამ სანახაობანი უყვარდა. ძალიან უნდოდა დაეარსებინა საფრანგეთის მსგავსად მუსიკალური აკადემია. 1770 წელს ერთმა ფრანგმა, სახელად ფორტეროშმა, მიზნად დაისანა პარიზში აეშენებინა „სამეფო ცირკი“, რაც ოთხასი ათასი ფრანკი ჯდებოდა, მაგრამ ამას წინ აღუდგა მინისტრი დ'არჟანსონი. ფორტეროში ინგლისში ჩამოვიდა და თავისი გეგმა ანა დედოფალს წარუდგინა. იგი წამიერად მაინც გაიტაცა იმ იდეამ, რომ ლონდონში აეშენებინა მანქანებითა და ოთხ-

¹ Queen Ann — დედოფალი ანა (ინგლ.).

სართულიანი ლიუკებით აღკაზმული თეატრი, რომელიც თავისი ბრწყინვალეობით დაჩრდილავდა საფრანგეთის მეფის თეატრს. ანა დედოფალს მგზავრობაში სისწრაფე უყვარდა, ისე როგორც ლუდოვიკო მეთოთხმეტეს. ხანდახან მის მგზავრობას კარგით ვინძორიდან ლონდონამდე ერთ საათისა და თხუთმეტი წუთის მეტი არ სჭირდებოდა, მიუხედავად ყველა გაჩერებებისა გზაში.

2

ანა დედოფლის დროს ყოველგვარი თავყრილობა აკრძალული იყო, თუ ორი მომრიგებელი მოსამართლე ნებას არ დართავდა. თორმეტი კაცი რომ შეკრებილიყო, თუნდაც იმისათვის, რომ ხაჰანწკა შეეჭამათ და პორტერი დაელიათ, მათ უკვე შეთქმულებად გამოაცხადებდნენ.

ამ შედარებით მშვიდი მმართველობის დროს ფლოტში ძალდატანებით გაყვანა განსაკუთრებული სისასტიკით ხდებოდა, რაც, სამწუხაროდ, იმას ამტკიცებდა, რომ ინგლისელი მეტწილად უფრო ქვეშევრდომი იყო, ვიდრე მოქალაქე. ამ შემთხვევაში ინგლისის მეფეები ასეული წლების მანძილზე ისე იქცეოდნენ, როგორც ტირანები, რითაც თავისუფლების ყველა უძველეს ქარტიას არღვევდნენ. ეს გარემოება საფრანგეთში მეტისმეტ აღშფოთებას და ნიშნისგებას იწვევდა. ეს ნიშნისგების ზეიმი ნაწილობრივ იმით ნელდებოდა, რომ თუ ინგლისში მეზღვაურებს კრებდნენ ძალდატანებით, სამაგიეროდ საფრანგეთში ჯარისკაცების მოკრება ხდებოდა ძალით. საფრანგეთის ყველა დიდ ქალაქში თუკი ჯანსაღი ვაჟკაცი თავისი საქმისათვის ქუჩაში გამოვიდოდა, მას შემკრები მოხელე დაიპყრდა და გაგზავნიდა ერთ-ერთ სახლში, რომელსაც ლუმელს ეძახდნენ. აქ მის მსგავსებს უყრიდნენ თავს. მათ შორის ვარგისებს ამოარჩევდნენ სამხედრო სამსახურისათვის და ოფიცრებს მიჰყიდდნენ. 1695 წელს პარიზში ასეთი „ლუმელი“ ოცდაათი კი იქნებოდა.

ანა დედოფლის მიერ ირლანდიის წინააღმდეგ გამოცემული კანონები საზარელი იყო.

ანა დედოფალი 1664 წელს დაიბადა. ეს იყო ორი წლით ადრე, ვიდრე ლონდონს ხანძარი გაუჩნდებოდა. ანას დაბადების გამო ასტროლოგებმა (ეს ვარსკვლავთმრიცხველები მაშინ კიდევ არსებობდნენ; ლუდოვიკო მეთოთხმეტის დაბადებასაც ასტროლოგი შეესწრო, რომელმაც მას ჰორესკოპი შეუდგინა) იწინასწარმეტყველეს, რომ „როგორც უფროსი დაი ცეცხლისა“, ეს ქალი დედოფალი გახდებოდა. ასეც მოხდა ასტროლოგიისა და 1688 წლის რევოლუციის მეოხებით ანა მართლაც დედოფალი გახდა. ანა თავს დამცირებულად გრძნობდა, იმის გამო, რომ მხოლოდ კენტერბერიის არქიეპისკოპოსის ჭილბერტის ნათლული იყო. ინგლისში უკვე აღარ შეიძლებოდა პაპი ნათლიად ჰყოლოდათ. თვით უავეგუსტოესი პიროვნებისთვის ეპისკოპოსთა შორის უმთავრესიც სახარბიელო ნათლიად აღარ ითვლებოდა. ხოლო ანა ამ მხრივ იძულებული გახდა თავის ხვედრს შეერიგებოდა, თუმცა დამნაშავე თვითონვე იყო: აბა რად გახდა პროტესტანტობის მიმდევარი?

მის ქალწულებრივ უბიწოებას — *virginitas empta*¹, როგორც ძველ ქარტიებში უწოდებდნენ, დანია უხდიდა ექვსიათას ორას ორმოცდაათ გირვანქა სტერლინგს ყოველწლიურად და სამუდამოდ, ამ თანხას ის ვარდინბურგიდან და კუნძულ ფემარნიდან ღებულობდა.

ანა დედოფალი არა რწმენით, არამედ ჩვეულების მიხედვით მისდევდა ვილჰელმ ორანელის ტრადიციებს. ამ უკანასკნელის მმართველობისას, რომელიც რევოლუციამ წარმოშვა, ინგლისელები თავისუფლებით სარგებლობდნენ ტოუერიდან, სადაც ორატორებს ამწყვედევდნენ, — სამარცხვინო ბოძამდე, რომელზეც მწერლებს მიაკრავდნენ ხოლმე. ანა ცოტათი დანიურ ენაზეც ლაპარაკობდა — ქმართან განმარტობისას, ხოლო ფრანგულ ენაზე — როდესაც ბოლინგბროკთან რჩებოდა მარტო. ფრანგულს შეუბრალებლად ამახინჯებდა, მაგრამ ინგლისში, განსაკუთრებით სასახლის კარზე, მოღაღ იყო შემოღებული ფრანგულად ლაპარაკი. სხვა ენაზე არავითარი მახვილსიტყვაობა იმდენად წარმტაცი არ იქნებოდა. ანა დედო-

¹ ქალწულებრივი უბიწოების საფასური (ლათ.).

ფალი დიდ ყურადღებას აქცევდა ფულს — მონეტებს, განსაკუთრებით წვრილ, სპილენძის ფულს, რომლებიც მეტ ბრუნვაში იყო — მათზე თავისი თავის ამონაბტვა აინტერესებდა. მისი მეფობის დროს ექვსნაირი სახის ფარტინგები ამობეჭდეს. პირველ სამზე მან უბრძანა სამეფო ტახტი ამოეტვიფრათ, მეოთხეზე — ტრიუმფალური ეტლი, ხოლო მეექვსეზე — ქალღმერთი, რომელსაც ერთ ხელში ხმალი ეჭირა, მეორეში კი ზეთისხილის შტო. ამ შტოზე ეწერა: „Bello et Pace“.¹ გულუბრყვილო და სასტიკი იაკობ II ქალიშვილი უხეშობას იჩენდა.

ამასთანავე იგი არსებითად მშვიდი დედაკაცი იყო. ეს მხოლოდ მოჩვენებითი წინააღმდეგობაა. განრისხება მას სრულიად გარდაქმნიდა ხოლმე. შაქარი რომ გავაცხელოთ, ისიც კი აღუღლებდა.

ანა ხალხში პოპულარობით სარგებლობდა. ინგლისს საერთოდ უყვარს მეფე ქალები. რატომ? იმიტომ, რომ საფრანგეთი არ გაამეფებს ქალს. ეს უკვე საკმაოდ საფუძვლიანი მიზეზია. ხოლო სხვა მიზეზები თითქმის არ არსებობს. თუ ინგლისის ისტორიკოსებს დავუჭერებთ, ელისაბედ დედოფალი სიდიადის განსახიერება იყო, ხოლო ანა დედოფალი გულკეთილობისა. დავუშვათ, რომ ეს ასეა, მაგრამ ამ ორივე ქალის მეფობის დროს მოხდენილობის ნასახიც არ მოიპოვებოდა. იყო მხოლოდ მოუქნელი ხაზები: ტლანქი სიდიადე და ტლანქი გულკეთილობა. რაც ამ მეფე ქალების შეუმწიკლავ სიქველეს შეეხება, რასაც ასე დაბეჯითებით აღნიშნავს ინგლისი, ჩვენ ამას არ უარვყოფთ. ელისაბედი ქალწული იყო, მაგრამ მის უბიწოებას რამდენადმე ამცირებს ესექსის ჩრდილი, ხოლო ანას ერთგულებას მეუღლისადმი ჩირქს სცხებს ბოლინგბროკთან მახლობლობა.

3

ხალხებს იდიოტური ჩვეულება აქვთ შემორჩენილი, თავიანთ საკუთარ ღვაწლს მეფეებს მიაწერენ ხოლმე. ხალხი იბრძვის, სახელი კი ვისა რჩება? მეფეს. ხალხი ფულს იხდის,

¹ ომი და მშვიდობა (ლათ.).

ვინაა ამ ფულით ფუფუნებაში? მეფე. და ხალხსაც მოსწონს, რომ მისი მეფე ასეთი მდიდარია. მეფე ლარიბებისაგან ეკიუს აგროვებს, ხოლო სამაგიეროდ უბრუნებს ლიარს. რაოდენ გულუხვია იგი! გოლიათი კვარცხლბეკად დამდგარა და შეკხარის მასზე მდგომ ჯუჯას. რა დიდებული ვინმეა ეს გვაჯა, ის ჩემ ზურგზე აცოცებულაო! ჯუჯა კაცს მშვენიერი შესაძლებლობა აქვს. ბუმბერაზზე მალლა იდგეს, მას მხოლოდ ბუმბერაზის მხრებზე აფოფება დასჭირდება. საკვირველია, რომ ბუმბერაზი ამის ნებას აძლევს, მაგრამ ის რომ აღტაცებასაც ეძლევა ჯუჯას მორკმულობით, ეს კი დიდი სისულელეა. კაცობრიობა ძალიან გულუბრყვილა.

მეფის პატივსაცემად დადგმული ცხენის ქანდაკება მშვენიერი სიმბოლოა მონარქისა; ცხენი ხალხია, მხოლოდ ეს ცხენი თანდათანობით სახეს იცვლის. ჯერ იგი სახედარია, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს ლომად გადაიქცევა. მაშინ ის მხედარს გადმოაგდებს, და ინგლისში 1642 წელი განმეორდება, ხოლო საფრანგეთში 1789 წელი; ისიც ხდება, რომ ლომი შესკვამს ხოლმე მხედარს. მაშინ ინგლისში 1649 წლის ამბები დატრიალდება, ხოლო საფრანგეთში 1793 წლის ამბები.

ხან ლომი ისევ სახედრად იქცევა; უცნაური კია, მაგრამ ასეც ხდება. სწორედ ასე მოხდა ინგლისში. მონარქიულ კერპთაყვანისმცემლობაში გადაჩეხილი ხალხი ისევ სატვირთავ პირუტყვად გადაიქცა. დედოფალი ანა, როგორც ვთქვით, პოპულარობით სარგებლობდა ხალხში, მაგრამ რა გააკეთა მან საამისოდ? არაფერი. არაფრის გაკეთება, ეს არის და ეს, რაც ინგლისის მეფეს მოეთხოვება. ამის გამო ლებულობს ინგლისის მეფე. ოცდაათ მილიონს წელიწადში. თუ ინგლისის ელისაბედის დროს მხოლოდ ოცდაათი სამხედრო ხომალდი გააჩნდა, და იაკობ მეორეს დროს ოცდათექვსმეტი, სამაგიეროდ 1705 წელს ასეთმა ხომალდებმა რიცხვით ასორმოცდაათს მიაღწია. ინგლისელებს სამი არმია ჰყავდათ, — ხუთი ათასი კაცი კატალონიაში, ათათასი პორტუგალიაში, ორმოცდაათათასი ფლანდრიაში. გარდა ამისა, იგი წელიწადში ორმოც მილიონს უხდიდა მონარქიულ და დიპლომატიურ ევროპას, ამ მრუშ დიაცს ყოველთვის ინგლისი ინახავდა ხალხის ფულებით. როდესაც პარლამენტმა ოცდაათობმეტი მილიონის

პატრიოტული სესხი გამოაცხადა, რაც მუდმივ რენტას იძლეოდა, მსურველები ამაზე ხელის მოსაწერად ხაზინას მოაწყდნენ. ინგლისმა ერთი ესკადრა აღმოსავლეთ ინდოეთში გაგზავნა, მეორე, ადმირალ ლიკის მეთაურობით, ესპანეთის სანაპიროებისკენ, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ სათაღარიგო ფლოტილიას, რომელიც ოთხასი აფრებიანი ხომალდისაგან შედგებოდა და რომელსაც მეთაურობდა ადმირალი შოუელი. ინგლისმა იმ დროს შემოიერთა შოტლანდია. ეს იყო ჰონშტეტისა და რამილის დროს, როდესაც პირველმა გამარჯვებამ შესაძლებელი გახადა მეორე გამარჯვების გათვალისწინება. ჰონშტეტთან ინგლისმა შემომიწყვიტა და ტყვედ ჩაიგდო ოცდაშვიდი ბატალიონი და ოთხი დრაგუნთა პოლკი, ფრანგებს ას ორი ლიე ტერიტორია ჩამოაცალა და დაბნეულებს დუნაიდან რეინამდე დაახევინა. ინგლისი სარდინიასა და ბალეარის კუნძულებსაც ეპოტინებოდა. მან ზეიმით შემოიყვანა თავის ნავსადგურში ათი ესპანური სახაზო გემი, და მრავალი გალიონები ოქროთი დატვირთული. ლუდოვიკო მეთოთხმეტემ ჰუდსონის ყურე და სრუტე თითქმის სულ მიატოვა. იგრძნობოდა, რომ ის აგრეთვე ადვილად დასთმობდა აკადიას, წმ. ქრისტეფორესა და ახალი მიწის კუნძულებს. კიდევაც ბედნიერი იქნებოდა საფრანგეთი, თუ ინგლისი წყალობას ინებებდა და ნებას დართავდა მას ბრეტონის კონცხთან ვირთევზა დაეჭირა. ინგლისი ემზადებოდა იმისათვის, რომ საფრანგეთის მეფე იძულებით დაეყოლიებინა სამარცხვინო საქციელის ჩადენაზე — საფრანგეთს თვითონვე დაენგრია დიუნკერკის ციხე-სიმაგრე.

ხოლო ჯერჯერობით ინგლისმა დაიპყრო ჰიბრალტარი და ემზადებოდა ბარსელონას დასაპყრობდაც. რაოდენ დიადი ქმედობანია! როგორ არ უნდა ყოფილიყვნენ ალტაცებულნი დედოფალი ანათი, რომელმაც კეთილ იჩნება ასეთ დროში ეცხოვრა.

ზოგ შემთხვევაში ანას მეფობა ანარეკლია ლუდოვიკო მეთოთხმეტის მეფობისა. ანა, ისტორიად წოდებულმა შემთხვევამ, ზემოხსენებული მეფის თანამედროვედ გახადა, მეტად მკრთალი მსგავსება იყო მათ შორის.

ლუდოვიკო მეთოთხმეტის მსგავსად იგი „დიდ ხელმწი-

ფობას“ თამაშობდა. მასაც გააჩნდა თავისი ძეგლები. თავისი ხელოვნება, თავისი გამარჯვებანი, თავისი მხედართმთავრები, თავისი მწერლები, თავისი საკუთარი თანხები, საიდანაც პენსიებს აძლევდა გამოჩენილ სახელგანთქმულ პიროვნებებს; ჰქონდა ხელოვნების ნაწარმოებთა თავისი გალერეა. ჰყავდა აგრეთვე ბრწყინვალე ამაღლა. საკუთარი ეტიკეტი და საკუთარი მარში. მის სასახლეში აღდგენილი იყო ვერსალის ყველა „დიდი ადამიანი“, რომელნიც თვით ორიგინალში არ იყვნენ იმდენად დიდებულინი, როგორც ამ მინიატურებში. აქ ერთგვარად თვალს იტყუებდი, ხოლო თუ ამას მიუპატეთ მუსიკა: „ღმერთო, ფარვიდეთ დედოფალსო!“ რომელიც ლიულიდან არის ნასესხები, ყველაფერი ეს მსგავსების ილუზიასა ჰქმნიდა. ყველა საჭირო პერსონაჟი იქვე იყო თვალსაჩინოდ წარმოდგენილი. ქრისტეფორ რენი — სრულიად შესაფერი მანსარი იყო; სომერსი—არანაკლები ლამუანიოზე. ანას თავისი რასინი ჰყავდა — დრაიდენი, თავისი ბუალო — პოპი, თავისი კოლბერი — გოდოლფინი. თავისი ლუგუა — პემბროკი და თავისი ტიურენი — მალბორო. საჭირო იყო მხოლოდ პარიკების გადიდება და შუბლების დაპატარავება. საერთოდ ყველაფერი ზემის და ბრწყინვალეების სახეს ატარებდა. ვინძორიც ხომ იმხანად თითქმის არანაკლები იყო მარლიზე. მაგრამ ყოველივეს ქალური ელფერი ედო. თვით მამა ტელიეც კი ანას მეფობისას სარა ჯენინგსის სახელს ატარებდა. მაგრამ ამ დროისთვის მაინც ჩნდება ლიტერატურაში ირონია, რომელიც ორმოცდაათი წლის შემდეგ ფილოსოფიაში განსახიერდა, და სვიფტი ამხელს პროტესტანტული სამყაროს ტარტიუფს, ისევე, როგორც მოლიერი ამხელს კათოლიკე-ტარტიუფს. მიუხედავად იმისა, რომ ინგლისი ამ დროს საფრანგეთს ებრძოდა და ჯობნიდა კიდეც, მაინც მას ბაძავდა და მისგანვე იღებდა განათლების მაგალითს. ყველაფერი, რაც ინგლისის ფასადს ამშვენებს, საფრანგეთის სხივებით არის გაშუქებული. სამწუხაროა, რომ ანას მეფობა მხოლოდ თორმეტ წელს გაგრძელდა. ასე რომ არა ყოფილიყო, ინგლისელები დაუფიქრებლივ ილაპარაკებდნენ „ანას საუკუნეზე“, ისე როგორც ფრანგები ლაპარაკობენ „ლუდოვიკო მეოთხემეტს საუკუნეზე“.

ნეზე“. ანა პორიზონტზე ჩნდება 1702 წელს, როდესაც ლუდოვიკო მეთოთხმეტე უკვე მზის დასავალს უახლოვდებოდა. შკრთალი მნათობის პორიზონტზე ამოსვლა ჭახჭახა მნათობის დაქანებას დაემთხვა. როდესაც საფრანგეთში მეფობდა მზე ზელმწიფე, ინგლისს განაგებდა მთვარე დედოფალი.

აი, ერთი საინტერესო ისტორიული ფაქტი: ინგლისში ძალიან პატივსა სცემდნენ ლუდოვიკო მეთოთხმეტეს, მიუხედავად იმისა, რომ მასვე ეომებოდნენ. „სწორედ ასეთი მეფეა, საჭირო საფრანგეთისთვისო“, ამბობდნენ ინგლისელები. საკუთარი თავისუფლებისადმი სიყვარული ინგლისელებს ხელს არ უშლის სხვა ხალხების მონობას ურიგდებოდნენ. მეზობელი ხალხის შემბორკავი ჯაჭვებისადმი კეთილმოსურნეობით ინგლისელები იქამდე მიდიან, რომ აღტაცებით თავყანს სცემენ დესპოტებს.

როგორც ბივერელის წიგნის ფრანგულად მთარგმნელი ამბობს: ანამ თავისი ხალხი გააბედნიერა, რასაც ხსენებული პირი დაბეჭილებით სამჯერ იმეორებს თარგმანთან თავის მიერ დართულ მიძღვნის მეექვსე და მეცხრე გვერდზე და აგრეთვე წინასიტყვაობის მესამე გვერდზეც.

4

დედოფალი ანა მაინცდამაინც არა სწყალობდა ჯოზიანას. ამას ორი მიზეზი ჰქონდა:

ჯერ ერთი იმის გამო, რომ ჰერცოგის ასული ჯოზიანა ლამაზი იყო.

მეორეც იმიტომ, რომ ჰერცოგის ასულ ჯოზიანას საქმროც ლამაზი იყო.

ქალში რომ შური აღძრა, საჭიროა ორი მიზეზი, ხოლო დედოფლისათვის ერთი მიზეზიც კმარა.

იგი ჯოზიანაზე კიდევ იმიტომ ჯავრობდა, რომ ჯოზიანა და იყო მისი.

ანა ლამაზი ქალების წინააღმდეგ იყო განწყობილი. იგი ფიქრობდა, რომ სილამაზე ხელს უწყობს ზნეობრივ აღვირახსნილობას.

რაც შეეხება პირადად მას, იგი ულამაზო იყო, მაგრამ, რა თქმა უნდა, თავისდა უნებურად.

ნაწილობრივ ანას არამიმზიდველობით აიხსნება მისი რელიგიური განწყობილება.

ჭკვიანი და ლამაზი ჯოზიანა ანას ნერვებს უშლიდა.

მშვენიერი ჰერცოგის ასული სასურველი და როდია ულამაზო დედოფლისათვის.

ამ უკმაყოფილებას ჰქონდა კიდევ ერთი მიზეზი: ჯოზიანას ჩამომავლობა.

ანა დედოფლის დედა იყო ანა ჰაიდი, უბრალო ლედი, რომელიც იაკობ მეორემ შეირთო, თუმცა შეუფერებელი არჩევანით, მაგრამ სრულიად კანონიერი გზით. ეს მოხდა მაშინ, როცა იაკობი ჯერ კიდევ იორკის ჰერცოგი იყო. რაკი ანამ იცოდა, რომ მის ძარღვებში ნახევრად არამეფური სისხლი დიოდა, ამიტომ ნახევრადვე გრძნობდა თავს დედოფლად. ხოლო ჯოზიანა, რაკი მთლად უკანონოდ იყო ამქვეყნად მოვლენილი, თითქოს უფრო შესამჩნევსა ხდიდა დედოფლის არც თუ იმდენად ბრწყინვალე ჩამომავლობას. უთანასწორო ქორწინების შეილს, არ სიამოვნებდა გვერდით ჰყოლოდა ქორწინების გარეშე ნაყოლი მისივე მამის შვილი. ეს რაღაცნაირ უსიამო შედარებას იწვევდა. ჯოზიანას უფლება ჰქონდა ანასთვის განეცხადებინა: „დედაჩემი არაფრით დაბლა არა დგას დედათქვენზეო“. სასახლეში ამის შესახებ არაფერს ამბობდნენ, მაგრამ უეჭველია ასე ფიქრობდნენ. ეს აღიზიანებდა მის მეფურ უმაღლესობას. რა უნდა აქ ამ ჯოზიანას? რა ეშმაკმა გააჩინა? ვის რად უნდა ჯოზიანა?

ზოგიერთი ნათესაური კავშირი დამამპირებელი არის ხოლმე.

თუმცა ანა სხვის შესახებად ჯოზიანასადმი გულკეთილად იყო განწყობილი.

იქნება შეყვარებოდა კიდევაც, რომ მისი და არ ყოფილიყო.

ბ ა რ კ ი ლ ფ ე დ რ ი

მეტად სასარგებლოა იცოდე, რას აკეთებენ ზოგიერთი ადამიანები. კეთილგონიერება მოითხოვს თვალყური აღევნო, დააკვირდე შენს ირგვლივ მყოფ ადამიანებს.

ჯოზიანამ ლორდ დევიდის მიმართ ჯაშუშობა დაავალა თავის ერთგულ კაცს, რომელსაც იგი ენდობოდა და რომელსაც ბარკილფედროს ეძახდნენ.

ლორდ დევიდმაც ერთგულ კაცს მიანდო ფრთხილად ედევნებინა თვალყური ჯოზიანასთვის. ამ კაცის ერთგულებაში მას ეჭვი არ ეპარებოდა და ამ კაცს ეძახდნენ ბარკილფედროს.

დედოფალმა ანამაც, თავის მხრივ, მოინდომა სცოდნოდა თავისი ნართაული დის, ჯოზიანას და მომავალი სიძის, ლორდ დევიდის ყოველი ქცევისა და მოქმედების შესახებ; ეს მან აგრეთვე იმ ერთგულ კაცს დაავალა, რომელსაც სრულიად ენდობოდა და რომელსაც ბარკილფედრო ეწოდებოდა.

ამგვარად, ბარკილფედროს სამი კლავიატურა ჰქონდა: ჯოზიანა, ლორდი დევიდი და დედოფალი. მამაკაცი და ორი დედაკაცი რამდენი შესაძლო მოდულაციაა! როგორი შეფარდებაა ურთიერთ საწინააღმდეგო გრძნობებისა!

ბარკილფედროს ყოველთვის როდი ჰქონდა ასეთი ბრწყინვალე შესაძლებლობა, რომ ყურში ეჩურჩულებინა სამი წარჩინებული პირისთვის.

იგი ძველად იორკის ჰერცოგს ემსახურებოდა. ერთხანს სამღვდლო პირად გახდომას ეცადა, მაგრამ არ მოუხერხდა. იორკის ჰერცოგს, ინგლისისა და რომის პრინცს, რომელიც პაპის მომხრე და იმავ დროს ოფიციალურად ინგლისის ეკლესიის მომხრეც იყო, შეეძლო აემადლებინა ბარკილფედრო ამა თუ იმ იერარქიის ხარისხ-საფეხურზე, მაგრამ ჰერცოგი მას არა თვლიდა არც საკმაოდ გულმოდგინე კათოლიკედ, რომ მღვდლად გამოეყვანა, და არც საკმაოდ თავგამოდებული პროტესტანტად, რომ კაპელანად გაეხადა. ამგვარად

ბარკილფედრო ორი რელიგიის შუა აღმოჩნდა და სული მისი ციდან მიწაზე დაქანდა.

ქვემხოხავ, მლიქვნელ სულთათვის ეს არც თუ იმდენად ცუდი მდგომარეობაა.

არის ისეთი გზები, რომლებითაც წინსვლა მხოლოდ ხოხვით შეიძლება.

მსახურის თანამდებობა, თუმცა უჩინარი, მაგრამ მაძღარი, დიდხანს იყო არსებობის ერთადერთი წყარო ბარკილფედროსათვის. ასეთი თანამდებობა მას რაღაცას აძლევდა, მაგრამ იმავე დროს იგი ძალაუფლებისკენაც მიისწრაფოდა. იქნებ კიდევაც გაიკათავდა გზას, რომ იაკობ II არ დამხოვბილიყო. ყველაფრის ახლად დაწყება იყო საჭირო. ძნელი იყო რისამე მიღწევა ვილჰელმ III დროს, რადგან მისი მმართველობა აღსაყვს იყო სიმკაცრით, რაც თვითონ პატიოსნებად მიაჩნდა. ბარკილფედრო მისი მფარველის, იაკობ მეორის დამჭობის შემდეგ უმაღლეს რიგში ჩაეყარა სიღარიბეში; ზოგი რამ, რაც გვირგვინახდელი მონარქების შემდეგ გადაჩეხება, მათ პარაზიტებს ერთხანს კიდევ კვებავს და ასულდგმულებს. მოჭრილი ხის ტოტებზე მზრდელი წვენი ნარჩენები ფოთლებს სიმწვანეს ორ-სამ დღეს კიდევ უნარჩუნებს. მერე ფოთლებიც უცბად ჰქნებიან და ყვითლდებიან. იგივე ემართებათ მეფის კარისკაცებსაც.

ბალზამირების მეოხებით, რასაც ტახტზე მემკვიდრეობის უფლება ეწოდება, მონარქი, თუნდაც ტახტიდან ჩამოგდებული და ქვეყნის საზღვრებიდან განდევნილი, მაინც არსებობას განაგრძობს. ხელმწიფის კარისკაცების საქმე ასე არ არის. ესენი უფრო მეტად მკვდრად ჩაითვლებიან, ვიდრე მეფეები. მეფე უცხო მხარეში მუშაობს, კარისკაცი კი თავის სამშობლოშიც აჩრდილია. ხოლო აჩრდილის აჩრდილად ყოფნა სიგამხდრის უმწვერვალესი ხარისხია. ბარკილფედრო მთლად შეიბერტყა, დაიშრა. მაშინ მან მწერლობას მიჰყო ხელი.

მაგრამ მას სამზარეულოებიდანაც კი აგდებდნენ. ხან არც ის იცოდა, სად გაეთია ღამე. „ვინ შემითარებსო“, კითხავდა თავის თავს და იბრძოდა ჭიუტად, როგორც სასოწარკვეთილებამდე მისული ადამიანი. ვარდა ამისა, მას განსაკუთრებული უნარი გააჩნდა ტერმიტისა, ხეს რომ ძირიდან

კენწეომდე გულს უჭამს. იგი სარგებლობდა იაკობ მეორის სახელით, მასზე მოგონებებითა და რა გაიხსენებდა თავის მისდამი ერთგულებას, გულს უჩუყებდა მსმენელებს, ასე გაიყვლია გზა ჰერცოგის ასულ ჯოზიანამდე.

ჯოზიანამ წყალობის ზელი გაუწოდა კაცს, რომელიც დარიბი იყო და ჰკვიანი. ასეთი რამ ხშირად იწვევს ხოლმე ჩვენში თანაგრძნობას. ჯოზიანამ ბარკილფედრო ლორდ დერი-მოირს გააცნო. დააბინავა მსახურთათვის განუთენილ ბინაში. თავის შინამოსამსახურეთა შტატში ჩარიცხა; გულთბილად ეპყრობოდა და ხან გამოელაპარაკებოდა კიდევ. ბარკილფედროს ამიერიდან აღარც სიცივე აწუხებდა და აღარც შიმშილი. ჯოზიანა მას „შენ“-ობით მიმართავდა. მაშინ ასე იყო მიღებული: მაღალი წრის მანდილოსნები ლიტერატორებს „შენ“-ობით მიმართავდნენ ხოლმე. ეს უკანასკნელნიც ამაზე პროტესტს ვერ აცხადებდნენ. მარკიზა დე მალიმ, ლოგინში მწოლიარემ, მიიღო რუა, რომელსაც თავის სიცოცხლეში პირველად შეხვდა და ასე შეეკითხა:

— ეს შენ დაწერე „მაღალი საზოგადოების ცხოვრების წელი“? გამარჯობა!

უფრო გვიან მწერლებმა იმავე საწყაულით მიუწყეს. ის დღევ დადგა, როდესაც ფაბრ დ'ეგლანტინმა ჰერცოგის მეუღლეს დე როჰანს მიმართა ასეთი შეკითხვით:

— შენ წარმოშობით შაბო ხარ?

ჯოზიანა რომ ბარკილფედროს „შენო“-ბით მიმართავდა, ბარკილფედროსთვის ეს დიდი წარმატება იყო და აღტაცებასაც იწვევდა მასში. ჰერცოგის ასულის მხრივ ასეთი ქედმაღლური დაშინაურება და მოურიდებლობა ბარკილფედროს ეამებოდა.

„ლედი ჯოზიანა შენობით მელაპარაკება“ — ამბობდა იგი და სიამოვნებით ხელებს იფშენებდა.

მან ისარგებლა კიდევაც ამით, რომ თავისი მდგომარეობა განემტკიცებინა. შინაური კაცი გახდა ჯოზიანას საკუთარ განსასვენებელში. იგი ისეთ კაცად მიაჩნდათ, რომელსაც ვერავინ ვერც ამჩნევს და რომლის იქ ყოფნა სირცხვილ-მორიდებას არ საჭიროებს. ჰერცოგის ასული არ მოერიდებოდა მის იქ ყოფნისას პერანგი გამოეცვალა. მაგრამ ყოველივე ეს საიმე-

ლო არ იყო. ბარკილფედრო ცდილობდა უფრო საფუძვლიანი მდგომარეობა მოეპოვებინა. ჰერცოგის ასულთან მახლობლობა მხოლოდ ნახევარი გზის გავლას ნიშნავდა. იგი მთელ თავის გარჯას დაკარგულად ჩათვლიდა, თუ მიწისქვეშა თხრილის საშუალებით დედოფლამდე ვერ მიაღწევდა.

ერთხელ ბარკილფედრომ ჯოზიანას მიმართა:

— თქვენო ბრწყინვალეზავ, გთხოვთ გამაბედნიეროთ.

— რასა მთხოვ? — შეეკითხა ჯოზიანა.

— თანამდებობა მიბოძეთ.

— თანამდებობა? შენა?

— დიახ, თქვენო ბრწყინვალეზავ.

— ეგ რა თანატაზია მოგსვლია თავში, თანამდებობას ითხოვ? შენ ზომ არაფრის უნარი არა გაქვს.

— სწორედ ამიტომა გთხოვთ.

ჯოზიანამ გაიცინა.

— მაშ რომელ სამსახურს ინებებდი, სადაც მაინც არ გამოდგები?

— ოკეანის ბოთლების საცობთა ამხდელის ადგილი მინდა. ჯოზიანას უფრო მხიარულად გაეცინა.

— აბა ეგ რა სამსახურია? ზუმრობ თუ?

— არა ვზუმრობ, თქვენო ბრწყინვალეზავ.

— მაშ კარგი. გასართობადაც კმარა ეს ამბავი, ახლა კი სერიოზულად გეკითხები: რა სამსახური გინდა, აბა ერთხელ კიდევ გაიმეორე.

— ოკეანის ბოთლების საცობის ამხდელისა.

— ნუთუ ასეთი თანამდებობაც არსებობს? თუმცა მეფეთა სასახლეში ყველაფერი შესაძლებელია.

— დიახ, არსებობს, თქვენო ბრწყინვალეზავ.

— ჩემთვის ეს ახალი ამბავია. განაგრძე.

— არსებობს ასეთი თანამდებობა, როგორც მოგახსენეთ.

— მაშ აბა სული დაიფიცე, თუმცა სული არა გაქვს და რას დაიფიცებ?

— ვფიცავ...

— არა, შენ კაცი ვერ დაგიჭერებს.

— მაღლობას მოგახსენებთ, თქვენო ბრწყინვალეზავ.

— მაშ შენ გინდოდა... აბა კიდევ გაიმეორე.

— საცობი ავხადო, ლუქი ავხსნა ზღვის ბოთლებს.

— ასეთი თანამდებობა ალბათ არც იმდენად მომქანცავია; ეგ თითქმის იგივეა, რომ ბრინჯაოს ცხენს ფაფარი ვარცხნო.

— ზიახ, თითქმის.

— არაფერი საქმე არ არის. ასეთი ადგილი მართლაც შენთვისაა შესაფერი. ამ ადგილზე გამოვდგები.

— ხედავთ, ზოგ რამეში თურმე მეც გამოვდგები.

— ხუმრობას თავი დაანებე. მართალი მითხარი, ასეთი თანამდებობა არსებობს?

ბარკილფედრო თავაზიანად წელში გაიმართა.

— ნება მიბოძეთ განვაგრძო: თქვენი უავგუსტოესი მამა მეფე იაკობ II ჯერ თვითონ იყო ლორდ-ადმირალი ინგლისისა, შემდეგ თქვენი სიძე, სახელოვანი გეორგ დანიელი, პერცოგი კემბერლენდიისა, მას ზომ ღლესაც ეს თანამდებობა აქვს მინდობილი.

— რა ახალ ამბავს მატყობინებ. მე უშენოდაც ყველა ეგ ძალიან კარგად ვიცი.

— მაგრამ, თქვენო ბრწყინვალებავ, თქვენ კიდევ აი რა არ იცით ჯერ: ზღვაში სამნაირ რასმე პოულობენ—იმას, რაც სულ სიღრმეში მდებარეობს — ლეგონი, იმას რაც ზღვის ზედაპირზე ტივტივებს — ფლოუტსონი და იმას, რასაც ზღვა ნაპირზე გამოირიყავს — ჯეტსონი.

— მერე, რა გინდა მაგით თქვა?

— ყველა ეს საგნები, ლეგონი, ფლოუტსონი და ჯეტსონი, გენერალ-ადმირალის საკუთრებას შეადგენს.

— მერე?

— ახლა გასაგებია, თქვენო ბრწყინვალებავ?

— მე ვერაფერს ვერ მივხვდი.

— ყველაფერი, რაც ზღვაში იმალება, რაც ჩაძირულია, რაც ამოტივტივდება, რაც ნაპირზე გამოირიყება, ყველა ესენი გენერალ-ადმირალის საკუთრებაა.

— დავუშვათ რომ ასეა, მერე რა გამოვიდა?

— ყველაფერი, გარდა თართისა, რომელიც მეფეს ეკუთვნის.

— მე კი მეგონა, რომ ყველა ეგენი ნეპტუნის კუთვნილება იყო. — უპასუხა ჯოზიანამ.

— ნებტუნი სულელია, მან ყველაფერი ხელიდან გაუშვა, ინგლისელებს ყველაფერზე დაპატრონების უფლება მისცა.

— კმარა, გაათავე!

— ამას ზღვის ნადავლს ეძახიან.

— ძალიან კარგი.

— მათ დასასრული არა აქვთ; ზღვის ზედაპირზე ყოველთვის რამე ტივტივებს. ტალღა ყოველთვის გამოაგდებს რასმე ნაპირზე. ეს არის კონტრიბუცია, რომელსაც ზღვა იზღის. ამგვარად ინგლისელები ზღვისგან გადასახადს იღებენ.

— ჰოდა ძალიან კარგი, მერე?

— თქვენო ბრწყინვალეზავ, ამგვარად ოკეანემ მთელი სამმართველო შექმნა.

— სადა?

— საადმირალოში.

— რის სამმართველო?

— ზღვაში ნაპოვნთა სამმართველო.

— ნუთუ?

— ეს სამმართველო შედგება სამი განყოფილებისაგან: ლეგონი, ფლოუტსონი და ჭეტსონი; ყოველ განყოფილებაში მოხელე ზის.

— მერე?

— დაუშვათ, მაგალითად, თუ რომელიმე ხომალდი, შუა ზღვაში გასული, მოისურვებს გაგზავნოს ცნობა, რომ იგი ამა და ამ განივზე იმყოფება, ან ზღვის ურჩხული გადაეყარა, ან რომელიღაც ხმელეთის ნაპირი შენიშნა, ან ზიფათში ჩაეარდა, იძირება, იღუპება და სხვა, ხომალდის პატრონი აიღებს ბოთლს, შიგ ჩასდებს ქალაღდის ნაგლეჯს, რომელზეც ეს შემთხვევაა დაწერილი, პირს დაუცავს — დაულუქავს და ზღვაში ჩააგდებს. თუ ეს ბოთლი ჩაიძირება, მაშინ მას ლეგონის განყოფილების უფროსი განაგებს; თუ იგი ზღვის ზედაპირზე ამოტივტივდება, მაშინ ეს ფლოუტსონის განყოფილების უფროსს ეხება, ხოლო თუ ტალღები მას ხმელეთზე გამორიყავენ, მაშინ ამ საქმეს ხელი უნდა მოჰკიდოს ჭეტსონის განყოფილების უფროსმა.

— მაშ შენ გინდა, რომ ჭეტსონის განყოფილებაში იმსახურო?

— სწორედ ასე გახლავთ.

— ესე იგი შენ ამბობ, რომ ოკეანის ბოთლების გახსნა თანამდებობაა?

— არსებობს ასეთი თანამდებობა.

— ეს ადგილი შენ პირველ ორ თანამდებობაზე უფრო მეტად რატომ მოგწონს?

— იმიტომ, რომ იგი ამჯერად არავის არ უჭირავს.

— რაში გამოიხატება ეს მოვალეობანი?

— თქვენო ბრწყინვალეებავ, 1598 წელს ერთმა მებაღურმა, რომელიც გველთევზებს იჭერდა, ეპიდოუმის ქვიშოვან მეჩეჩებში იპოვა დალუქული ბოთლი, და ის ბოთლი დედოფალ ელისაბედს მიუტანეს. ამ ბოთლიდან გამოღებულმა პერგამენტმა ინგლისს აცნობა იმის შესახებ, რომ ჰოლანდიაში ხელთ ისე იგდო უცნობი მხარე, რომ არავისთვის გაუმჟღავნებია, რომ ამ მხარეს ახალი მიწა ეწოდება, რომ ეს მოხდა 1596 წლის ივნისში, რომ ამ მხარეში დათვები აღამიანებს სჭამენ, რომ ამ ქვეყანაში გატარებული ზამთრის აღწერა შენახულია მუშკეტის ქარქაშში, რომელიც ფიქრული ქოხის საკვამლე მიღზეა ჩამოკიდებული, რომ ეს ქოხი ჰოლანდიელებს აუშენებიათ. მათი დალუპვის შემდეგ ქოხი მიტოვებულია და, რომ ეს მილი ძირგავარდნილი კასრისაგანაა გაკეთებული და მიმაგრებულია ქოხის სახურავზე.

— ვერ გამიგია, რას ნიშნავს ეგ აბლაუბდა.

— ელისაბედ დედოფალმა კი გაიგო, რომ ჰოლანდიას ერთი ქვეყნით მეტი აქვს, მაშასადამე, ინგლისს ერთი ქვეყნით ნაკლები. ამ ცნობის შემცველი ბოთლი მნიშვნელობის მქონე ნივთი გამოდგა. გამოიცა დადგენილება იმის შესახებ, რომ ამიერიდან ყველა, ვინც ნაპირზე დალუქულ ბოთლს იპოვის, მოვალეა ჩააბაროს იგი ინგლისის გენერალ-ადმირალს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, მას ჩამოხრჩობა მოელის. აღმირალი განსაკუთრებულ მოხელეს ავალებს ბოთლის ახდასა და თუ „მასში რამე არის საყურადღებო“, ამის შესახებ უნდა აცნობოს მის უდიდებულესობას.

— განა ხშირად მოაქვთ ასეთი ბოთლები საადმირალოში?

— იშვიათად, მაგრამ ეგ არაფერსაც არ ნიშნავს. თანამდებობა არსებობს, და ამ თანამდებობის კაცისთვის საადმირალოში.

რალოში სპეციალურად მიჩენილია სამუშაო ოთახი; მას აგრეთვე სახელმწიფო ხარჯზე ეძლევა საცხოვრებელი ბინა.

— აბა ისიც მითხარი, სასყიდელს რამდენს აძლევენ ამგვარ არაფრის კეთებაში?

— ას გინეის წელიწადში.

— ნუთუ ასეთი უმნიშვნელო რამისთვის მაწუხებ?

— ამ თანხით ცხოვრება შეიძლება.

— მეტად ზელმოკლედ.

— ჩემისთანა ადამიანი ამასაც იმყოფინებს.

— ასი გინეის ეს ხომ თითქმის არაფერია.

— ის, რასაც თქვენ ერთ წუთში ფლანგავთ, ჩვენ, მდაბიოთ, ერთ წელიწადს გვეყოფა, ამაშია ლატაკთა უპირატესობა.

— შენ მიიღებ ამ ადგილს.

რვა დღის შემდეგ, ჯოზიანას სურვილის მეოხებითა და ლორდ დევიდ დერი-მოირის ნაცნობ-მეგობართა საშუალებით ბარკილფედრო, იმ დღიდან სილატაკისაგან ხსნილი, დროებით დაბრკოლებებს მოცილებული, ყოველმხრივ მზამზარეულზე მოეწყო. მიიღო უფასო საცხოვრებელი ბინა და ყოველწლიურ ჯამაგირად ასი გინეი.

VII

ბარკილფედრო გზას იკაფავს

ადამიანები უპირველესად იმას ცდილობენ, რომ უმადურობა გამოიჩინონ.

ბარკილფედრომაც არ დააყოვნა ამგვარად მოქცეულიყო. ჯოზიანას წყალობით კეთილდღეობას მიღწეული, მხოლოდ იმასღა ფიქრობდა, სიკეთის სამაგიეროდ ავი მიეზლო.

გაეცხენოთ, რომ ჯოზიანა ლამაზი იყო, ტანად მაღალი, ახალგაზრდა, მდიდარი, გავლენიანი, სახელოვანი; ხოლო ბარკილფედრო გონჯი, ჩია, ბებერი, ლატაკი, დამოკიდებული და

უსახელო კაცი. გასაგებია, რომ ყოველივე აპისათვის შური უნდა ეძია.

წყევლიადიანგან შექმნილი არსება სხვას ვერ აპატიებს მის ელვარებას.

ბარკილფედრო ირლანდიელი იყო და ირლანდიელობაზე ხელაღებული — მეტად საძაგელი კაცი.

ბარკილფედროს მხოლოდ ერთი დადებითი თვისება ჰქონდა, ეს გახლდათ დიდი სტომაქი.

დიდი სტომაქი, ჩვეულებრივ, გულკეთილობის ნიშანია, მაგრამ ბარკილფედრო მთლად პირმოთნეობა იყო: ის იყო ბოროტი ადამიანი.

რამდენი წლისა იყო ბარკილფედრო? ძნელი სათქმელია. იმდენი წლისა იყო, რამდენსაც გარემოება მოითხოვდა. სახეზე ნაოჭები და თმაში ჭაღარა მას სიბერის იერს აძლევდა. ხოლო საზრიანობა ახალგაზრდისა ჰქონდა. იგი მოქნილიც იყო და ტლანქიც: რაღაც საშუალოს მოგაგონებდათ მაიმუნსა და ჰიპოპოტამს შორის. როილისტი იყო? რა თქმა უნდა. იქნებ რესპუბლიკანელი იყო? ვინ იცის. კათოლიკე იყო? შეიძლება. იქნებ პროტესტანტი? უეჭველია. სტიუარტების მომხრე იყო? შესაძლებელია. ბრაუნშვეიგის დინასტიის მომხრე? ალბათ ასეა. მხოლოდ მაშინაა სახეირო „მომხრე“ იყო, როდესაც იმავე დროს „წინააღმდეგი“ ხარ. ბარკილფედრო ამ ბრძნულ წესს ემორჩილებოდა.

„ოკეანის ბოთლების ამხდელის“ თანამდებობა მართლაც ისეთი უხამსობა როდი იყო, როგორც ბარკილფედროს სიტყვებიდან გეჩვენებოდათ. გარსია ფერანდესი თავის „საზღვაო მეგზურში“ პროტესტს აცხადებდა დაღუპული გემების გაძარცვის გამო, სანაპიროზე მცხოვრებთაგან ზღვის მიერ გამორიყული ნივთების მიტაცების გამოც. ეს ჩვენს დროში ფუჭენამჭევრობად ჩაითვლებოდა, მაგრამ ინგლისში სენსაცია ზოახდინა და ჩაძირულ გემზე დაღუპულთ ის სარგებლობა ბოუტანა, რომ ამის შემდეგ მათ ქონებას უკვე გლეხები კი აღარ იტაცებდნენ, არამედ თვით ლორდ-ადმირალი კონფისკაციას უკეთებდა.

რასაც კი ზღვა ინგლისის ნაპირებზე გამორიყავდა, სავაჭრო საქონელი იყო თუ ხომალდის ჩონჩხი, შეკრულები, ყუ-

თები თუ სხვა, ყველაფერი ლორდ-ადმირალს ეკუთვნოდა (სწორედ ამაში იყო იმ თანამდებობის მნიშვნელობა, რომელსაც ბარკილფედრო ითხოვდა); საადმირალოს ყურადღებას განსაკუთრებით ზღვაზე მოტივტივე ჭურჭლები იქცევდა, რომლებშიც ყველანაირი ამბები და ცნობები იყო მოთავსებული. ხომალდების ჩაძირვა მეტად საზრუნავი საკითხი იყო, ინგლისისათვის. ინგლისის ცხოვრება მეზღვაურობაშია და ამიტომ ხომალდთა ჩაძირვის აცილება მისი მუდმივი საზრუნავია. ჩასაძირავად განწირული ხომალდიდან ზღვაში გადაღებულ შუშის პატარა მათარაში ყოველმხრივ მნიშვნელოვანი და საყურადღებო ცნობები ინახება. ეს ცნობები შეეხება თვით ხომალდს, მის ეკიპაჟს. არის ცნობები ჩაძირვის დროისა და მიზეზის შესახებ. იმ ქარიშხლების გეზის შესახებ, რამაც ხომალდის ჩაძირვა გამოიწვია, ზღვის მოქცევაზე, რასაც მათარა ნაპირთან უნდა გამოერიყა. ის თანამდებობა, რომელიც ახლა ბარკილფედროს ექირა, ას წელზე მეტია, რაც გაუქმდა, მაგრამ თავის დროზე მართლაც სარგებლობა მოჰქონდა. „ოკეანის ბოთლების საცობის ამხდელი“ უკანასკნელად იყო უილიამ ჰესი, ლინკოლნის დოდინქტონიდან. ამ მოვალეობის ამსრულებელი კაცი ერთგვარად მომხსენებლადაც გამოდიოდა ყოველივე იმისა, რაც ზღვაზე ხდებოდა. მასთან მიჰქონდათ ყველა დალუქული ჭურჭელი: ბოთლები, მათარები, ქოთნები, რაც კი ინგლისის სანაპიროზე გამოირიყებოდა. მხოლოდ ოკეანის ბოთლების საცობის ამხდელს ჰქონდა უფლება ეს ჭურჭელი აეხადა. ის პირველი იგებდა მასში ჩადებული ხელნაწერის საიდუმლოებას. პერგამენტს ამოიღებდა თვითთელი ჭურჭლიდან, გაარჩევდა მათ, ყველას იარლიყს დააკრავდა, რეესტრში შეიტანდა. აქედან წამოვიდა ლამანშის კუნძულებზე დღემდე ხმარებაში მყოფი გამოთქმა: „ლერწამშემოწნული მათარა სამდივნოში ჩააბარეო“. მართალია მიღებული იყო ერთი გამაფრთხილებელი ზომა: ყველა ამ ჭურჭელზე ლუქის მოძრობა და იქიდან პერგამენტის ამოღება შეიძლებოდა მხოლოდ საადმირალოს ორი წარმომადგენლის თანადასწრებით. ესენი ფიცსა სდებდნენ, არ გამოექვეყნებინათ ჭურჭლიდან ამოღებული საიდუმლოება. ესწრებოდა აგრეთვე ჯეტსონის განყოფილების გამგე, ყველა

ესენი ხელს აწერდნენ ოქმს, მათარის გახსნისა და შინაგანის ამოღების შესახებ. რადგან ორივე „ნაფიცს“ ევალებოდა ფიცის გაუტეხელობა, ამიტომ თვით ბარკილფედროს ერთგვარად გზა ხსნილი ჰქონდა თავისუფლად მოქმედებისათვის. მხოლოდ მასზე იყო დამოკიდებული საიდუმლოდ დაიცავდა ამა თუ იმ ფაქტს, თუ გამოაქვეყნებდა.

ეს მაღალი ჭურჭლები არც თუ ისე იშვიათად უვარდებოდათ ხელში და არც ისე ნაკლებმნიშვნელოვანნი იყვნენ, როგორც ბარკილფედრო მოახსენებდა ჯოზიანას. ეს ჭურჭლები ხან მალე მიაღწევდნენ ხოლმე ხმელეთს, ხან წლობით დატივტივებდნენ ზეირთებზე, ყველაფერი დამოკიდებული იყო ქარტეხილების მიმართულებაზე და ზღვის დინებაზე. ზღვაში ასეთი ბოთლის გადაგდების ჩვეულება თითქმის გადავარდა. ისევე გადავარდა ჩვეულება *ex voto*¹ წმინდანთა ხატების წინ ჩამოკიდებისა. იმ დროის ადამიანებს, როდესაც სიკვდილი თვალწინ წარმოუდგებოდათ, უყვარდათ ხოლმე ამ სახით გაეგზავნათ ღმერთისთვის და ადამიანებისთვის თავიანთი უკანასკნელი ფიქრები. ამიტომ საადმირალოში ასეთი გზავნილები მრავლად გროვდებოდა.

იაკობ პირველის დროს ინგლისის ლორდ-ხაზინადრის გრაფ სეფოლკის მიერ ხელმოწერილ პერგამენტში, რომელიც დაცულია ოდღენის ციხე-დარბაზში, ნათქვამია, რომ მხოლოდ 1615 წლის მანძილზე საადმირალოში მოიტანეს და ლორდ-ადმირალის სამდივნოს სიაში ჩაიწერა 52 დალუქული შუშა, ქილა, ბოთლი და მათარა, რომლებშიც აღმოჩნდა წერილობითი ცნობები ჩაძირული ხომალდების შესახებ.

სასახლის კარის თანამდებობანი ზეთის წვეთს ჰგვანან, ისიც და ესეც თანდათანობით გაქვნივთის შედეგად სულ უფრო მეტ ფართობს იჭერენ. ამ გზით ვინმე მეკარე კანცლერი ხდება, ხოლო მეჩინიბე — კონეტაბელი. იმ თანამდებობაზე, რომელიც გამოითხოვა და მიიღო კიდევ ბარკილფედრომ ჩვეულებრივ ნდობით აღჭურვილი პირი ინიშნებოდა. ასე მოიხურვა ელისაბედ დედოფალმა. სასახლის კარზე ნდობაში ნაგულისხმევია ინტრიგა, ხოლო ინტრიგას მოხელე მაღალ

¹ აღთქმით საწირავი (ლათ.).

თანამდებობამდე აპყავს. ეს მოხელე ბოლოს და ბოლოს მნიშვნელოვანი პირი ხდება. იგი ჯერ კიდევ კლერკი, სასახლის კარის იერარქიაში უშუალოდ უკან მისდევს ხოლმე მოწყალების გამცემ ორ მოხელეს. მას ენიჭება სასახლეში შესვლის უფლება, მართალია თავმდაბლური შესვლისა (humili introitus), მაგრამ მის წინაშე სამეფო საძილე ოთახის კარიც კი ღია იყო. ჩვეულება მოითხოვდა, რომ მას ზოგიერთ შემთხვევაში მეფისათვის ეუწყებინა ზღვაზე ნაპოვნის შესახებ რაც ხშირად მეტად საინტერესო გამოდგარა. ასეთ ნაპოვნებში აღმოჩნდებოდა ხოლმე ანდერძი ისეთი ადამიანებისა რომელთაც სიცოცხლის ყოველივე იმედი დაკარგოდათ; ანდ. გამომშვიდობების წერილი ნათესავ-მშობლებთან; აგრეთვე ტვირთის გატაცებაზე; ზღვაზე მომხდარი ბოროტმოქმედების შესახებ ცნობები; სახელმწიფოს მიმართ შეწირვის საბუთები და სხვა. „ზღვის ბოთლების საცობის ამხდელი“ უშუალო ურთიერთობაში იყო სასახლესთან და დროგამოშვებით მეფეს ანგარიშს აბარებდა მის მიერ აღმოჩენილის შესახებ; ეს იყო „შავი კაბინეტი“ ოქეანის საქმეებისა.

როდესაც ელისაბედ დედოფლის დროს ამ თანამდებობის მოხელე ბერგშირის მკვიდრი კოლეჯი ტემფილდი მიართმევდა ხოლმე მას ზღვის მიერ გამოჩნულ ასეთ გზავნილებს დედოფალი, რომელსაც ლათინური ლაპარაკი კარგად ემარჯვებოდა, ასე იკრთხავდა ლათინურად: „რას მწერს მე ნებატუნიო?“

ხვრელი გაყვანილი იყო, ტერმიტმა თავისას მიაღწია. ბარკილფედრომ დედოფლამდე გზა გაიკვლია.

მან ყველაფერს მიაღწია, რისკენაც კი მიისწრაფოდა.

რათა თავისთვის კეთილდღეობა მოეპოვებინა?

არა.

რათა სხვისი ბედნიერება დაერღვია?

ეს უფრო მეტად სასიამოვნო იყო.

მახლობელს ავნო — საამური რამ არის.

ყველა როლი განიცდის ბუნდოვან, მაგრამ გადაუღაბა; სურვილს მიაყენოს სხვას ზიანი და არც ერთ წუთს არ ავიწყლებოდეს თავისი ასეთი განზრახვა. ბარკილფედრო საოცრებამდე უჭიათი კაცი იყო; თავისი განზრახვების შესრულებ.

ისე ემარჯებოდა, როგორც ბულდოგის ჯიშის ძაღლს მიპარვით კბენა.

თავისი უჯიათობით კმაყოფილი იყო. ოღონდ კი ხელში მოეგდო მსხვერპლი, ან თუნდაც დარწმუნებულიყო, რომ მისგან თვალში ამოღებულ ადამიანს უეჭველად დაატყდებოდა რისხვა და ამაზე მეტი არა უნდოდა რა.

მზად იყო სიცივისაგან თვითონაც ეკანკალა, ოღონდ იმავე სიცივეს სხვები გაეყინა. იყო ბორბოტი — ეს ფუფუნებაა. ბორბოტ ადამიანს, რომელიც ღარიბად ითვლება და მართლაც ღარიბია, ერთი განძი აქვს — ეს მისი ბორბოტებაა. საქმე იმაშია, რომ იგი კმაყოფილია, როდესაც ვისმეს მიმართ ბორბოტებას ჩაიდენს. სხვას ვისმეს სისაძაგლე აკადროს და ამით თვითონ ისიამოვნოს, მისთვის ყოველგვარ სიმდიდრეზე ძვირფასია. რაც მსხვერპლად გამხდარს უსიამოვნებას მიაყენებს, — სიამოვნებაა მისთვის, ვინც ეს ჩაიდინა. პაპისტების დენტის შეიარაღებულ შეთქმულებაში გაიფოკსის თანამზრახველი კეტსბი ამბობდა: „მე ერთ მილიონ გირვანქა სტერლინგს არ დავზოგავდი, ოღონდ მენახა როგორ აფეთქდებოდა და ჰაერში გაიბნეოდა პარლამენტი“.

ვინ იყო ბარკილფედრო? ყოვლად მდაბალი და ყოვლად საშინელი არსება — მოშურნე.

სასახლის კარზე შური ყოველთვის მონახავს თავის ადგილს.

იქ ბევრია თავხედი, უსაქმური, მდიდარი, ცუდლუტი, ჰორების მოყვარული, სხვის თვალში ბეწვის მძებნელნი, ავსიტყვა აყვიანი, თვითონ სასაცილონი და სხვისი დამცინაენი, მოსულელო ენამახვილები — ჰოდა ყველა ამათ სკირდებათ მოშურნეს დახმარება.

რა სასიამოვნოა მახლობელზე ძრახვა-გმობა მოისმინო!

შურიანი ადამიანებისაგან კარგი ჯაშუშები გამოდიან.

დაბადებიდანვე თანდაყოლილი ჟინის — შურიანობის და საზოგადოებაში ფეხმოკიდებული ერთგვარ ხელობის — ჯაშუშობას შორის ღრმა მსგავსებაა. ჯაშუში მსხვერპლს ძალღივით სხვისთვის უთვალთვალებს; მოშურნე მსხვერპლს კატასავით თავისთვის უთვალთვალებს.

ნადირისებური ეგოიზმი — ასეთია შურიანის ბუნება.

ბარკილფედრო მოკრძალებულიც იყო, ჩუმ-ჩუმა; მაგრამ ყოველთვის გარკვეულ მიზანს ისახავდა: ყველაფერს ჩუმად, თავისთვის ინახავდა და ბოროტებას გულში იხვევდა. მეტად დიდი სიმდაბლე ხელიხელჩაკიდებული მიდის მეტად დიდ პატივმოყვარეობასთან ერთად. ბარკილფედროსადმი კეთილად იყვნენ განწყობილნი ისინი, ვისაც ის ართობდა, დანარჩენებს კი სძულდათ; მაგრამ ის იმასაც გრძნობდა, რომ მოძულენი მას არად აგდებდნენ, ხოლო კეთილგანწყობილნი ზიზლით ეპყრობოდნენ.

ბარკილფედრო მულამ თავს იკავებდა. გააყვებული მორჩილების ნილაბქვეშ შეურაცხყოფელი გრძნობები უდუღდა. იგი აღშფოთებასაც იჩენდა ხოლმე, თითქოს მისთანა უკეთურებს ამისი უფლებაც ჰქონოდათ. მძვინვარება მას არც ერთ წუთს მოსვენებას არ აძლევდა, მაგრამ არასდროს არ იმჩინებდა. მას შეეძლო ყოველგვარი შეურაცხყოფა აეტანა. ხან გახელებული შავბნელი ბოროტება გულს უფატრავდა. მის სულს მუდამ მგზნებარე სიავის ალი აბედივით სწვავდა, მაგრამ ამის შესახებ ეკვიც აცავის აუღია. იგი ხოლერიკი იყო, მაგრამ ყოველთვის ილიმებოდა. დამთმობი იყო, თავაზიანი, მორჩილი და პირმოთნე. განურჩევლად ყველას ესალმებოდა. ცოტაოდენი ქარის მოზერვა მიწამდე თავს დააკვრევივებდა. ბედნიერებას ადვილად ის მოიპოვებს, ვისაც ხერხემლის მაგიერ მოქნილი ლერწამი აქვს. ასეთი ქვეშქვეშა და შხამიანი ადამიანები გაცილებით მეტნი არიან, ვიდრე ჩვენ გვგონია. ისინი ავბედით დაძვრებიან ჩვენს ირგვლივ. რისთვის არსებობენ ისინი ქვეყნად? რა ამოუცნობი, შემადრწუნებელი კითხვაა! მეოცნებე მულამ ამგვარად ეკითხება თავის თავს, მაგრამ მოაზროვნეს ვერასოდეს ვერ გადაუწყვეტია იგი. ამიტომ არის, რომ ფილოსოფოსთა სევდიანი თვალეზი მულამ მიპყრობილია იმ წყვილიადისკენ, რომელსაც ბედისწერას უწოდებენ და რომლის სიმაღლიდან ბოროტების უზარმაზარი ლანდი მუქით მიწაზე გველებს ჰყრის.

ბარკილფედრო ჩასკენილი იყო, სამაგიეროდ სახე გამხდარი ჰქონდა. გასუქებულ ტანზე ხეხერა სახე. ფეხები მოკლე და დაჭირჭვლებული, თითები კოყოყებიანი. გაფშევილი თმა,

თვალეები ერთმანეთისაგან შორიშორს მსხდარნი, შუბლი დამ-
ნაშავისა, განიერი და დაბალი. ელამ ცბიერ თვალებს გაფან-
ჩული წარბები უფარავდნენ. გრძელი, წაწვეტილი კეხიანი
ცხვირი თითქმის ტუჩ-ბაგეს ეხებოდა. ბარკილფედრო რომის
იმპერატორის ტანსაცმლით რომ შეემოსათ, დომიციანეს
დამესგავსებოდა. მისი ყვიციანი პირისახე რაღაც წებოვანი
გუნდიდან გამოძერწილი გეგონებოდათ, ხოლო გაქვავებული
ლოყები ცვილისაგან. ნაოჭებით დასერილი სახე ამოწმებდა
მის ყველანაირ ბიწიერებას. ქვედა ყბა განიერი ჰქონდა, ნი-
კაპი მძიმე და ხორციანი. ყურები დიდი. როდესაც იგი სდუმ-
და, შუაზე აწეული ზედა ტუჩიდან, გვერდიდან შეხედვისას,
მოუჩანდა ორი კბილი; გეგონებოდათ ეს კბილები გიცქერია-
ნო. კბილებსაც ხომ შეუძლიათ ცქერა ისე, როგორც თვა-
ლებს კბენა...

მოთმინება, თავშეკავება, ზომიერება, სიფრთხილე, თავ-
მდაბლობა, თავაზიანობა-დამთმობელობა, თვინიერება, ზრდი-
ლობა, სიფხიზლე და კდემა — ყველა ეს თვისებანი ამთავ-
რებდნენ და სრულპყოფდნენ ბარკილფედროს სახეს. რომ
გეთქვათ, ყველაფერი ეს გააჩნიაო — ცილისწამება იქნებოდა.

სულ მოკლე ხანში ბარკილფედრომ სასახლის კარზე საე-
სებით განიმტკიცა მდგომარეობა.

VIII

Inferi¹

სასახლის კარზე მდგომარეობის განმტკიცება ორნაირი
საშუალებით შეიძლება. ან ღრუბელცათამდე უნდა იყო ასუ-
ლი, და მაშინ დიდება მოგელით, ან მწიკლურ ტალახში ცუ-
რავდეთ — და თქვენს ხელთ იქნება ძალა.

პირველ შემთხვევაში თქვენ ოლიმპზე იმყოფებით, მეორე
შემთხვევაში — საპირფარეშოში.

¹ ქვესენელი (ლათ.).

ოლიმპზე სტოვოვების განკარგულებაში მხოლოდ ქეჩა-ქუხილია, ხოლო საპირფარეშოს არეზე მცხოვრებნი პოლიციის დახმარებით სარგებლობენ.

აქ, თქვენ საპირფარეშოში, ხელისუფლების ყველა აუცილებელ ნიშანს ნახავთ; ხან აქვე ნახავთ დასასჯელ იარაღებს. ვინაიდან ეს ადგილი გამცემლურია; ჰელიოგაბალები იქ იხოცებიან. ამ შემთხვევაში საპირფარეშოს ფეხსადგილი ჰქვია. მაგრამ ჩვეულებრივ ეს იმდენად საშინელი არ არის. ალბერონი იქ ალტაცებაში მოკყავს ვანდომის ჰერცოგს; გვირგვინოსანი პირები დიდი ხალისით დებულობენ სააუდიენციოდ მოსულებს. ეს ადგილი სატახტო დარბაზის მაგივრობას ეწევა. ლუდოვიკო მეთოთხმეტე იქ მიიღებდა ხოლმე ბურგუნდიის ჰერცოგის მეუღლეს, ფილიპ V იქ წამოიჭიმებოდა ხოლმე დედოფლის გვერდით. მეფის საპირფარეშოში შესვლის ნება მღვდელსაც ეძლევა. ხანდახან საპირფარეშო აღსარების განყოფილებადაც კი იქცევა.

აი რატომ არის, რომ სასახლის კარზე, სულ უმნიშვნელო მდგომარეობის მქონესაც შეუძლია კარიერა გაიკეთოს. და ძალიან კარგი კარიერაც.

თუ თქვენ გინდათ ლუდოვიკო მეთერთმეტის კარზე დიდებული გახდეთ, იყავით პიერ როჰანი, მარშალი საფრანგეთისა, თუ გინდათ გავლენიანი პირი იყოთ, უნდა გახდეთ ოლივიე ლედენი — დალაქი, თუ გინდათ მარიამ მედიჩის კარზე სახელი მოიხვეჭოთ, გახდით კანცლერი სილერი, თუ გინდათ მნიშვნელობა გქონდეთ, — იყავით ჰანონი, ფარეშის დიაცი. თუ გინდათ ლუდოვიკო მეთხუთმეტის კარზე სახელი გაითქვათ, იყავით შუაზელი, მინისტრი, თუ გინდათ მრისხანე იყოთ, გახდით ლებელი, ლაქია. ბონტანი, ლუდოვიკო მეთოთხმეტის ლოგინის გამსწორებელი, უფრო ბევრის შემძლე იყო, ვიდრე ლაფუა, რომელმაც ამ მეფეს არმია შეუქმნა, და ვიდრე ტიურენი, რომელმაც ამდენი გამარჯვებები მოუხვეჭა მასვე. გამოაცალეთ რიშელიეს მამა ჯოზეფი და რიშელიესგან თითქმის არაფერი არ დარჩება. ყოველივე იდუმალეზაც კი გაქარწყლდება. წითელი კარდინალი დიდებულია, რუხი კარდინალი საშინელია. რაოდენი ძალა იფარება კია-მატლში! ყველა ნარვავისი ერთობლივ სულ ყველა

ო'ღონელებთან ვერ შესძლებდნენ ძოიმოქმედონ ის, რასაც მოიმოქმედებს რომელიმე დაი — პატროჩინიო.

ასეთი შემძლებლობის საწინდარი არარაობაა. თუ გინდათ ძლიერი იყოთ, იყავით უჩინარი, იყავით ფუჭი. რგოლად მოკეცილი გველი ერთ და იმავე დროს სიმბოლოა დაუსრულებლობისაც და ნულისაც.

ასეთი გველური წარმატება ხვდა წილად ბარკილფედროსაც.

ის გახოხდა იქით, საითაც მიისწრაფოდა.

ბრტყელი პარაზიტები ყველგან დაძვრებიან, ლუდოვიკო მეთოთხმეტის საწოლში ბალდინჯოები ბუდობდნენ, ხოლო მის პოლიტიკაში დიდ როლს თამაშობდნენ იეზუიტები.

ჩვენს დედაპიწაზე არაფერი შეუთავსებელი არ არის.

ცხოვრება ქანქარას გაგონებს. რაიმესკენ მიზიდულობა გქონდეს, მაშასადამე, აქეთ-იქით ირყეოდე. ერთი პოლუსი მეორისკენ მიისწრაფვის. ფრანცისკ I ტრიბულე სჭირდება. ლუდოვიკო მეთოთხმეტეს — ლებელი. „უმადლჯ“ დიდებულებასა“ და უკიდურეს არარაობას შორის ღრმა ნათესაური კავშირია.

მმართველია არარაობა. ეს სულ ადვილი გასაგებია. სადავის ღვედები იმას უჭირავს ხელში, ვინც დაბლავ.

მას ყველაზე მოხერხებული პოზიცია უჭირავს.

მას აქვს თვალები და აქვს ყურები.

ის მთავრობის თვალია.

მის განკარგულებაში მეფის ყურია.

თუ თქვენს სიტყვებს ყურს უგდებს მეფე, თქვენ როგორც გნებავთ ისე გამოიყენებთ მის ყურადღებას. ყველაფერი გადმოულაგეთ, რასაც კი თქვენი კეთილგონიერება გიკარნახებთ. მეფის ჭკუა და გონება თქვენი კარადაა. თქვენ თუ მეჩვრე ხართ, ის თქვენთვის ამ ჩვრების ჩასაყრელი კალათა გახდება. მეფეებს თავიანთი ყურები თვითონ არ ეკუთვნით. პირდაპირ შესაბრალოსნი არიან. ერთი სიტყვით, ისინი სრულებით არ არიან პასუხისმგებელნი თავიანთ მოქმედებაზე. ის, ვინც თავისი აზრების ხელისუფალი არ არის, არც თავისი მოქმედების განმკარგველია. მეფე ყოველთვის დამორჩილებულია.

ვის ემორჩილება?

რომელიმე არამზადას, რომელიც ყურში ჩაბზუის. ემორჩილება შავ ბუზს, ქვესკნელის ნაშიერს.

ამ ბზუილში ბრძანებაა. ყოველი მეფობა, მხოლოდ კარნახია, სხვა არაფერი.

მონარქი ლაპარაკობს ხმამაღლა; ნამდვილი მფლობელი — ჩურჩულით.

ისინი, ვისაც უნარი აქვთ ყურთასმენა გაიმახვილონ და გაიგონონ, რასაც ეუბნებიან მეფეს ჩურჩულით, რომელიც თავის მხრივ ხმამაღლა იმეორებს, ნამდვილი ისტორიკოსები ისინი არიან.

IX

სიძულვილი ისავე ძლიერია, როგორც სიყვარული

დედოფალ ანას მრავალი ენატანია ჩასჩურჩულებდა ყურში. მათ შორის ბარკილფედროც.

გარდა დედოფლისა ბარკილფედროც ემსახურებოდა აგრეთვე ლედი ჯოზიანასაც და ლორდ დევიდსაც, ცდილობდა ისინი შეუმჩნევლად მოექცია თავის გავლენის ქვეშ. როგორც უკვე ვთქვით, ის ერთდღიანავე დროს სამ ადამიანს ჩასჩურჩულებდა ყურში. ბარკილფედროს სამი ადამიანის ყური უსმენდა, ერთი ყურით მეტი დანჯოზე, რადგან დანჯო მხოლოდ ორ ადამიანს ჩასჩურჩულებდა. დანჯოს თავი ამოეყო ლუდოვიკო მეთოთხმეტესა, რომელიც თავის ცოლის და — ჰენრიეტაზე იყო შეყვარებული, და ჰენრიეტას შორის, რომელიც ლუდოვიკო მეთოთხმეტეს ჰყვარობდა. ამასთანავე ჰენრიეტასთვის არ გაემხილა და ლუდოვიკოს მდივანად გამხდარიყო ისე, როგორც ლუდოვიკოს მალევით ჰენრიეტას მდივანიც იყო. ამგვარად ორი მარიონეტის სასიყვარულო ინტრიგებს შორის მოქცეული, თვითონ აძლევდა მათ შეკითხვებსა და თითონვე პასუხობდა.

არაფერი საკვირველი არ არის იმაში, რომ ბარკილფედრო ესოდენ მხიარული, დამყოლი, ვისიმე გამოსარჩლების

ნიათს მოკლებული, არსებითად არც არავისი ერთგული, გონ-
ჯი და ღვარძლიანი, ბოლოს და ბოლოს დედოფლისათვის სა-
ჭირო კაცი გახდა. რა დროიდანაც ანამ ბარკილფედრო გაი-
ცნო, მას შემდეგ სხვა პირმოთნეებს აღარას უსმენდა. ბარ-
კილფედრო ამ დედოფლის წინაშე ისევე პირმოთნეობდა, რო-
გორც ლუდოვიკო მეთოთხმეტის წინაშე პირმოთნეობდნენ.
იგი თავისი შხამიანი ენით სხვებს ნესტრავდა. „მეფე უმეცა-
რია, იტყოდა ქალბატონი დე მონშევერეილი, ამიტომ აუცი-
ლებელია მეცნიერები სასაცილოდ ავიგდოთ“.

ხანდახან შხამის შემხაპუნება სხეულში, ეს არის უმაღ-
ლესი ხელოვნება. ნერონი სიამით უცქერდა ლოკუსტის საქ-
მიანობას.

მეფეთა სასახლეებში შეღწევა ძნელი არ არის. ამ მარჯნის
ნაგებობებში შაგნითა შესასვლელ-გასასვლელებია დაყოლე-
ბული. სასახლის კარზე მიღებული პოლიზი ამ შესასვლელ-
გასასვლელებში სულ მალე ერკვევა, მიაგნებს მათ, გამოთ-
ხრის, ხოლო, თუ დასჭირდა ახალ შესასვლელ-გამოსასვლელ-
საც გაიყვანს, ოღონდ კი სასახლეში ფეხის შესადგმელად
რაიმე საბაბი მიეცეს და მისთვის ესეც კმარა.

ბარკილფედრომ ასეთ საბაბად თავისი სამსახური გამოი-
ყენა და სულ მოკლე დროში დედოფლისთვისაც გახდა ის,
რაც ჰერცოგის ასულ ჯოზიანასთვის იყო — ჩვეულებრივ
გასართობი, შინაური ცხოველი. რაკი ერთხელ დედოფლის
წინაშე ენამახვილი სიტყვა წამოსცდა, ამით უკვე მიხვდა, რი-
თი უფრო დაიმსახურებდა მისი უდიდებულესობის წყალო-
ბას, ან რითი უფრო ასიამოვნებდა მას. დედოფალს ძალიან
უყვარდა თავისი ლორდი-მმართველი, უილიამ კავენდიში.
ჰერცოგი დევონშირისა. კაცი მეტისმეტად გამოთაყვანებუ-
ლი. ეს ლორდი, რომელსაც ოქსფორდის ყველა სამეცნიერო
ხარისხი ჰქონდა და მართლწერა კი არ იცოდა, ერთ მშვენიერ
დილას მოკვდა. სასახლის კარის დიდებული დიდ გაუფრთხი-
ლებლობასა სჩადის, რომ კვდება, რადგან იმ დღიდან მის-
კილვას აღარავინ ერიდება. დედოფალმა ბარკილფედროს თა-
ნადასწრებით გლოვის ნიშნად მცირეხანს მოიდარდინა თავი
და ბოლოს ამოოხვრით წარმოთქვა:

— რაოდენ სანანურია, რომ ესოდენ სათნო ადამიანი მაინცადამაინც დიდი ჭკუის პატრონი არ იყო.

— უფალმა მიიღოს სული თავისი სახედრისა, — დაბალი ზმით ჩაილაპარაკა ფრანგულად ბარკილფედრომ.

დედოფალმა გაიღმა, ბარკილფედრომ შენიშნა ეს ღიმილი და გადაწყვიტა: დედოფალს მოსწონს ენამწარე ადამიანი.

ბარკილფედროსთვის ნებადართული იყო ენამწარეობა.

იმ დღიდან მან სადავე მიუშვა თავის ცნობისმოყვარეობასა და ავყიარობას. დატუქსვას ველარავინ უბედავდა. ყველას ეშინოდა მისი. ის, ვინც მეფეს ან დედოფალს აცინებდა, ამხიარულებს, დანარჩენთათვის რისხვა-მეხის მომასწავებელია.

ბარკილფედრო ყოვლადშემძლე მასხარა გახდა.

იგი ყოველდღე წინ იწევდა თავისი მიწისქვეშა ხერელით. ბარკილფედრო სჭირდებოდათ. ზოგიერთი დიდებული მას ამდენად ნდობით ეპყრობოდა, რომ საჭიროების შემთხვევაში ამა თუ იმ თავის ბილწ საქმესაც ავალებდა.

სასახლე ერთგვარი სისტემაა დაკბილული ბორბლებისა. ამ სისტემაში ჩაბმული ბარკილფედრო კბილოვანი ბორბლის მამოძრავებელი გახდა. თქვენ თუ მიგიტყვევიათ ყურადღება, რომ ზოგიერთ მექანიზმში მამოძრავებელი ბორბალი ძალიან პატარაა?

ჯოზიანა, როგორც უკვე ვთქვით, იყენებდა ბარკილფედროს ჯაშუშურ უნარს და იმდენად ენდობოდა, რომ უყოყმანოდ მისცა თავისი განსასვენებელი დარბაზების გასაღები, რის საშუალებითაც ბარკილფედროს შეეძლო მასთან რადროსაც უნდოდა შესულიყო.

ასეთი წრესგადასული ნდობა, რაც უცხო ადამიანის თვალში ინტიმური ცხოვრების სურათად ისახებოდა, მეჩვიდმეტე საუკუნეში ერთობ გავრცელებული იყო. ამას ერქვა „გასაღების გაჩუქება“. ჯოზიანამ ორი საიდუმლო გასაღები გააჩუქა: ერთი ლორდ დევიდს მისცა, მეორე ბარკილფედროს.

თუმცა, ძველ დროში არავინ არ გაიკვირებდა იმას, თუ რომელიმე პიროვნებას საწოლ დარბაზში შესვლის ნებას მისცემდნენ. ხანდახან ამას ზოგიერთი მოულოდნელობანიც მოსდევდა. მაგალითად, ლა ფერტემ რომ უეცრად გადასწია

მადმუაზელ ლათონის ლოგინის ფარდა. იქ შაჟ მუშკეტერს, სენსონს წააწყდა.

ბარკილფედროს განსაკუთრებული უნარი გააჩნდა საიდუმლოს გამომკვლავებისა, რაიცა იმორჩილებს ხოლმე დიდებულთ ამა ქვეყნისათა და ისინი პატარა ადამიანებს უვარდებიან ხელში. ბარკილფედრო უხმაუროდ მიიპარებოდა სიბნელეში, მიხვეულ-მოხვეული გზებით. როგორც ყველა კარგ მეთვალყურეს სჩვევია, მას ჯალათის სისასტიკეც ახასიათებდა და მიკროგრაფის მოთმინებაც. მას დაბადებითვე დაჰყვა კარისკაცის უნარი. ხოლო ყველა კარისკაცი მთვარეულია, ისინი ღამლამობით დაბორილობენ, ხელში უჩინმაჩინის ფარანი უჭირავთ, ამ ფარნის სხივით მხოლოდ იმას აშუქებენ, რაც თვითონ სურთ. თვითონ უჩინრად ჩრდილში რჩებიან. ასეთი ფარნით კარისკაცი ეძიებს არა ადამიანს, არამედ ცხოველს, რომელიც ადამიანში იმალება; ასეთს პოულობს მეფეში.

მეფეებს არ მოსწონთ, როდესაც მათ ამაღლა-მახლობლობაში მყოფ პირობ დიდება-წარჩინების პრეტენზიები აქვთ. მეფეები ალტაცებაში მოდიან, როცა თვით მეფეს კი არა, სხვას დასცინიან. ბარკილფედროს ნიჭიც იმაში მდგომარეობდა, რომ განუწყვეტლივ ამცირებდა ლორდების და პრინცების ღირსებას, რის გამოც გვირგვინოსანის სიდიადე უფრო იზრდებოდა.

ბარკილფედროსათვის ნაჩუქარ გასაღებს ორივე ბოლოებში წვეროკინები ჰქონდა, და ამიტომ ამ გასაღებით შეიძლებოდა ჯოზიანას ორივე საყვარელი რეზიდენციის საძილე ოთახების კარების გაღება — ლონდონში ჰენკერვილ-ჰაუზსა და ვინძორში — კორლენე-ლორჯისი. ეს ორივე სასახლე ლორდ კლენჩარლის მემკვიდრეობას შეადგენდა. ჰენკერვილ-ჰაუზი ოლდგეიტის მიჯნაზე მდებარეობდა. ხოლო თვით ოლდგეიტი ის ალაყაფის კარები იყო, რომლითაც პარვიკიდან ლონდონში შედიოდნენ. იქვე იდგა კარლოს II ქანდაკება, რომელსაც თავს დასცქეროდა შეფერადებული ანგელოსის გამოსახულება. ქანდაკებას ფერხთით ლომისა და მარტორქის ფიგურები ედგნენ. ჰენკერვილ-ჰაუზში აღმოსავლეთის ქარს სენტ-მერილბონიდან ეკლესიის ზარების რეკის ხმა

მოქმონდა. ვინძორში, სასახლე კორლეონ-ლოჯი ფლორენ-ციური სტილით, ქვითა და აგურით იყო ნაგები. მარმარილოს სვეტ-თაღებიანი ეს შენობა ხიმინჯებზე იყო შედგმული. მისასვლელში ფიცრის ხიდი იყო გადებული. ამ სასახლის წინამო-ეზო ერთ-ერთ უმშვენიერესად ითვლებოდა ინგლისში.

ეს სასახლე ვინძორის ციხე-დარბაზის მახლობლად მდებარეობდა და ჯოზიანა დედოფლისაგან თვალყურის დევნებას მოკლებული არ იყო. მიუხედავად ამისა, მაინც მოსწონდა იქ ცხოვრება.

ბარკილფედროს გავლენა დედოფალზე სხვისთვის შეუძინეველი რჩებოდა, მაგრამ მან ღრმად გაიდგა ფესვები. სასახლეში ასეთი ღვარძლის აღმოფხვრა ძალიან ძნელია. მათ ღეროები თითქმის არ ამოსდით და გარედან ვერაფერზე მოექიდები ამოსაგლეჯად. როკლორის, ტრიბულეს ან ბრემელის ამომარგელა თითქმის შეუძლებელია.

დედოფალი ანა ბარკილფედროსადმი დღედაღღე უფრო მეტ კეთილგანწყობილებას იჩენდა.

სარა ჭენინგსი სახელგანთქმულია, ხოლო ბარკილფედრო ცნობილი სულ არ არის. ვინ რა იცის, რომ ანა დედოფალი მისი მწყალობელი იყო. მის სახელს ისტორიამდე არ მიუღწევია. ყველა თხუნელა ხომ არ უვარდება ხელში თხუნულების დამპყვრს.

მღვდელმსახურების უიღბლო კანდიდატს, ბარკილფედროს ყველაფერი ესწავლა ცოტ-ცოტათი, და ამიტომ, როგორც ასეთ შემთხვევებში ხდება ხოლმე, არაფერი არ იცოდა. ისიც შესაძლოა, მსხვერპლი გახდეს იმისა, როცა ყველაფრის მცოდნედ წარმოიდგენ შენს თავს. რამდენია ქვეყნად ასეთი, შეიძლება ითქვას, სწავლული, რომელთაც მხრებზე თავის მაგიერ დანაიდების კასრი აღვათ. რიდათი არ იქედავდა თავს ბარკილფედრო, მაგრამ სულ ამაოდ, მისი თავი მაინც ცარიელი რჩებოდა.

ადამიანის ჭკუა, ისევე როგორც ბუნება, სიცარიელეს ვერ იტანს. ბუნება სიცარიელეს სიყვარულით ავსებს; მაგრამ ჭკუა ამის გამო თან მძულვარებას მიმართავს ხოლმე. სიძულვილში პოულობს იგი თავის საზრდოს.

არსებობს მძულვარება მძულვარებისათვის; ეს არის თა-

ვისებური ხელოვნება ხელოვნებისათვის; ასეთი რამ ადამიანის ბუნებას უფრო მეტად ახასიათებს, ვიდრე ჩვეულებრივ ფიქრობენ.

ადამიანებს ბევრი ვინმე სძულთ. რაიმე საქმე ხომ უნდა გაიჩინონ.

უმიზეზო მძულვარება საშინელია, ეს არის სიძულვილი, რომელიც თავის თავში კმაყოფილებას იწვევს.

დათვი იმითი ცოცხლობს, რომ თავისივე თათსა სწუწნის.

მაგრამ ასეთი რამ დიდხანს ვერ გაგრძელდება. თათსაც საზრდო უნდა მიაწოდო.

დათვს საკვები სჭირდება.

მძულვარება თავისთავად დამატკობელია და ერთხანს საკმარისიც არის საამისოდ. მაგრამ ის რომელიმე განსაზღვრულ არსისადმი უნდა იყოს მიმართული.

გაბოროტება თუ ყოველივე არსებულის მიმართ ვრცელდება, ბოლოს მაინც ამოქრება, როგორც სხვა ყველა განმარტობითი დატკობა; უსაგნო მძულვარება გაუტენავი ვაზნებით სროლის მსგავსია. ეს თამაში მხოლოდ მაშინ არის წარმტაცი, თუ ლახვარი ვინმეს გულს მოხვდება.

არ შეიძლება მძულვარე იყოს მხოლოდ იმისათვის, რომ მოძულეს სახელი გაითქვათ. საჭიროა მიზანი, კაცი იქნება თუ ქალი, რომ ვინმე მათგანი დალუპოთ.

ჯოზიანამ თავისდა შეუცნობლად გაუწია ბარკილფედროს ეს შესანიშნავი და საშინელი სამსახური. მან ეს თამაში საინტერესო გახადა და მიზანიც გაუჩინა.

მან გააცხოველა სიმძულვარე, გეზი მისცა, და გააღიზიანა მოძულე ცოცხალი მსხვერპლის მიზანში ამოღებით, ჩასაფრებულ მონადირეს იმედი ჩაუნერგა, რომ მალე თბილი სისხლი დაიდვრებოდა. ფრინველის დამკვერი გაახარა, თითქოს ფრთაფარფატი ტოროლას მიამიტობის გამო; მონადირეში მხეცი გააღვიძა; ვინაიდან ბარკილფედრო თვითონაც ვერა გრძნობდა, რომ იგი სხვათა დასაღუპადაა შექმნილი.

აზრი, ეს სატყორცნი იარაღია, ბარკილფედრომ პირველი დღიდანვე მიზანში ამოიღო ჯოზიანა იმ შავბნელი მოსაზრებების შესასრულებლად, რომლებიც მის ტვინში ირეოდნენ. განზრახვასა და შურდულს შორის ერთგვარი მსგავსება არ-

სებობს. ბარკილფედრო საფარში მიინაბა და მთელი თავისი ფარული სიძულვილი ჰერცოგის ასულს დაუმიზნა. თქვენ ეს გაკვირვებთ? მაშ რად უმიზნებთ თოფს იმ ფრინველს, რომელსაც თქვენთვის არა დაუშავებია რა? ჩვენ ის შესაჰმელად გვინდაო, ასე გვიპასუხებთ. ბარკილფედროსაც შესაჰმელად უნდოდა ჰერცოგის ასული.

ჯოზიანას გულს ვერ დაკოდადენენ, რადგან ძნელია იმ ადგილის დაზიანება, სადაც ამოცანა იფარება. მაგრამ შეიძლებოდა რაიმე თავს დაეტეხათ და ამით მისი სიამაყე შეელახათ.

სწორედ სიამაყესა სთვლიდა ჯოზიანა თავის ძლიერებად; ხოლო ნამდვილად ეს მისი სისუსტე იყო.

ბარკილფედრო ამას მიხვდა.

ჯოზიანა რომ ჩასწვდენოდა ბარკილფედროს სულსა და გარკვეულიყო მის შავბნელ ზრახვებში, თუ გაიგებდა, რა იფარებოდა მის ღიმილში, მაშინ ამ გოროზი, მაღალი წრის სულიერს ყრეოლა აიტანდა; მაგრამ ჯოზიანას მშვიდად ეძინა, რადგან მას ეჭვიც არა ჰქონდა, რა იფარებოდა იმ კაცში, რომელსაც გულუბრყვილოდ ენდო.

მოულოდნელობა არ იცი, საიდან დაგატყდება. ცხოვრების სიღრმეები შემზარავია. მცირეოდენი მძულვარება არ არსებობს. მძულვარება ყოველთვის დიდია. იგი თავის მოცულობას სულ უმნიშვნელო ქმნილებაშიც არ კარგავს, და საზარელადვე რჩება. ყოველგვარი სიძულვილი იპიტომაა ძლიერი, რომ იგი სიძულვილია. სპილოსაც, რომელიც ჰიანჰველას სძულს, ელის ხიფათი ამ ჰიანჰველისაგან.

ბარკილფედროს მსხვერპლი ჯერ კიდევ უვნებელი იყო და წინასწარვე სიხარულს განიცდიდა მომავალში ბოროტების ჩადენის გამო. მან ჯერ არ იცოდა, რა ზომებს მიმართავდა ჯოზიანას წინააღმდეგ, მაგრამ მისი განზრახვა მტკიცე იყო. თუნდ მხოლოდ ასეთი რამის გადაწყვეტილება ცოტას როდი ნიშნავს.

ჯოზიანას განადგურება მეტად დიდი გამარჯვება იქნებოდა. ამის იმედი ბარკილფედროს არა ჰქონდა, მაგრამ მისთვის შეურაცხყოფის მიყენება, მისი დამცირება, მწუხარების მი-

ყენება, დანახვა იმისი, თუ როგორ დაუწითლდება ჯოზიანას ესოდენ მშვენიერი თვალები მეტისმეტი სიბრაზისაგან, — აი რა მიაჩნდა მას გამარჯვებად. ამის იმედი მას ჰქონდა კიდევ. ამაოდ როდი დააჩილდოვა იგი ბუნებამ ასეთი სიჭიუტით; სხვისთვის ტანჯვა-უსიამოვნების მიყენება ასე სწყუროდა მას. ბარკილფედრო დარწმუნებული იყო, რომ ჯოზიანას ოქროს ბჭარზე რაიმე მდარე ადგილს აღმოაჩენდა და ამ ოლიმპზე მსუფვე პიროვნების სისხლს დაღვრიდა. რა ჯილდო ელოდა ამისათვის ბარკილფედროს? ძალიან დიდი: სიხარული, რომ სიკეთე სიავით გადაუხადა.

ვინ არის მოშურნე? უმადური არსება. მას სძულს მზე, რომელიც მასვე ანათებს და ათბობს. ასე სძულს ჰომეროსი აოილს.

თუ ჯოზიანას მიაყენებდა ისეთ რასმე, რასაც ახლა ვივი-იქციას ეძახიან, თუ დაინახავდა, როგორ დაიკრუნჩხებოდა იგი ანატომიურ სადგამზე ტკივილებისაგან, როცა აუჩქალებლად დასჭრიდა მას, ცოცხლად, ნაჭერ-ნაჭერ, აი ასეთ აცნებებს ელოლიავებოდა ბარკილფედრო.

ამის მისაღწევად თვითონაც კი სიამოვნებით აიტანდა ცოხაოდენ უსიამოვნებას. შეიძლება კაცი თავისივე საკუთარ არწუხში მოემწყყდას. დანის მოკეცვაში შეიძლება თითები დაიკრას კაცმა. რა დიდი საქმეა! თუ ჯოზიანასადმი ტანჯვის იყენებისას ბარკილფედრო თავის თავსაც რაიმე ტკივილს იაყენებდა, ამას არავითარ ყურადღებას არ მიაქცევდა. ჯალათი გახურებული შანთის ხმარებისას თვითონაც იწვავს ელს, მაგრამ არ აქცევს ამას ყურადღებას. თქვენ არაფერს რა გრძნობთ, რადგან სხვა უფრო მეტად იტანჯება. როცა ელავთ როგორ წამებაშია ის, ვისაც ტანჯავენ, თქვენ საკუთარ ტკივილს ველარა გრძნობთ.

რაც კი შეიძლება ბევრი ზიანი მიაყენე და რაც იქნება, იგი იყოს.

მოყვასისადმი ბოროტების მიყენებისას თქვენ პასუხისგებლობას კისრულობთ. სხვას რომ ხიფათში აგდებთ, თქვენ ავსაც განსაცდელში აყენებთ, რადგან სხვადასხვა გარემოეთათა დამთხვევამ, შესაძლოა, თქვენი ბედიც უკუღმა დაატრიპოს. ჰეშმარიტად ბოროტი აღამიანი არც ასეთი რამის წინ

იხვევს უკან. მას ახარებს ტანჯულის წამება. სხვისი ტკივილები მას საამურად უღიტიწებენ. ავის მოქმედის სიხარული საშინელია. ტანჯვა-წამების მაცქერალი იგი თავს მშვენიერად გრძნობს. ჰერცოგი ალბა ხელებს ითბობდა იმ კოცონზე, რომელზეც ადამიანებსა სწვავდნენ. ცეცხლი წამებაა, მისი შუქი სიხარულია. უნებურად შეკრთები, როცა გაიფიქრებ, რა დასკვნების გამოტანა შეიძლება ასეთი დაპირისპირებიდან. სულის შავი ჭურღმულები მიუწვდომელია. ისეთ „დახელოვნებულ ტანჯვა-წამებასაც“, რომელიც ბოდენის გამოთქმებში გვხვდება, შესაძლოა სამგვარი საშინელი აზრი გაჩნდეს: ნატიფი წამება, მსხვერპლის ტანჯვა, მწვალებლის სიტყობება.

„სიხარბე“, „პატივმოყვარეობა“, ეს სიტყვები იმას ნიშნავენ, რომ ვიღაც ეწირება მსხვერპლად. ვისმე მიმართ მალვით იყოთ ბოროტებით აღსავსე, მაშასადამე, მისდამი ბოროტების მიყენება გწადიათ. რატომ სიკეთე არა გსურთ? იქნებ იმიტომ, რომ ჩვენი ნებისყოფა განსაკუთრებით მიმართულია ბოროტებისაკენ. ყველაზე მძიმე ამოცანაა მუდამ ცდილობდე შენს სულში ჩაახშო ავი სურვილები, რომლებთან ბრძოლა ესოდენ ძნელია. თუ ჩვენს სურვილებს კარგად დავუკვირდებით, თითქმის ყველაში არის ისეთი რამ, რის გამომჟღავნებაც არ შეიძლება, მაგრამ ვინც ბოროტებით აღსავსეა, — ასეთი სრულყოფილი გაიძვერანი დიახაც რომ არსებობენ, — მათთვის დადგენილია წესად: რაც უფრო ცუდია სხვებისთვის, მით უფრო კარგია ჩემთვისო. მათი სინდისი ჩაწყვედიანდებული ბუნაგია.

ჯოზიანას ჭარბად ჰქონდა ის უზრუნველობა, რომელსაც ყველაფრის მიმართ გოროზი ზიზღიანობა — ათვალწუნება წარმოშობს, თუნდაც აგრეთვე ქედმაღალი უგულებელყოფა წარმოშობს. ქალს ათვალწუნების საოცარი უნარი გააჩნია. ჯოზიანას შეუცნობელი თვითრწმენითი გოროზობა ახასიათებდა. ბარკილფედრო მის თვალში თითქმის ნიეთი იყო. მას ძალიან გაუკვირდებოდა, რომ ვისმე ეთქვა: ბარკილფედროც სულიერი არსებააო.

ჯოზიანა დარბაზში ბოლთას სცემდა, იცინოდა; სულაც არ

ქცევდა ყურადღებას იმ კაცს, რომელიც ჩუმ-ჩუმად თვალ-
ურს ადევნებდა.

თავის ფიქრებში ღრმად წასული ბარკილფედრო მხოლოდ
ელსაყრელ შემთხვევას ელოდა. იცდიდა, და თან მასში
ტკიცილებოდა ის გადაწყვეტილება, რომ ამ ბანოვანის ცხოვ-
რება რითიმე დაებნელებინა.

რა უღმობლად ჩაუსაფრდა!

თუმცა ამ საქციელის თავის თავთან განმარტების დროს
ას მეტად დაბეჯითებითი საბუთები მოჰქონდა; არ იფიქროთ,
იომ უკეთურ ადამიანებს თავის თავისადმი პატივისცემა არ
ააჩნიათ. ისინი თავს იმართლებენ, თავიანთი საქციელის გა-
ო მაღალფრაზოვან მონოლოგებს წარმოთქვამენ და ირ-
ვლივ მყოფთაც მედიდურად დასცქერნიან. როგორ თუ ჯო-
იანამ მოწყალება გადუგდო! თითქოს მათხოვარი იყო, ისე
აღუყარა მას რამდენიმე ლიარი, თავისი აურაცხელი სიმ-
იდრიდან. ჯოზიანამ იგი დაიმონავა.

და ისიც რის გამო? — ამ შეუსაბამო თანამდებობის გამო!
უ რომ ის, ბარკილფედრო, რომელიც თითქმის სასულიერო
არია, რომელიც დაჯილდოვებულია ასეთი დიდი და მრავალ-
ეროვანი ნიჭით, სწავლული კაცია, რომელსაც ყველანაირი
აბუთი გააჩნია, რათა მიიღოს ხარისხი მათი მაღალღირსე-
ნა, — ის ბარკილფედრო იძულებულია აღწეროს თიხის თუ
აქის ნატეხები, იმნაირი ნატეხები, როგორითაც იობი თა-
ის მუწუჯ-იარებიდან ჩირქს იღენდა. თუ ის იძულებულია
ავის სიცოცხლეს საზიზღარ სამდივანმწერლოში ახშობდეს,
ავმომწონედ ხსნიდეს საცობებს ზღვის ნაშეთი და ლოკო-
ნების ბუდეებით დაფარულ რაღაც ბოთლების, თუ იძუ-
ებულია იკითხოს დაობებული პერგამენტები, უაზრო, დაო-
ბული წერილები, ანდერძების ქუქუყიანი ნაფლეთები, რა-
აცნაირი ძნელად ამოსაკითხავი ჩმახვა — ყოველივე ამაში
იზიანაა დამნაშავე.

და ეს სულიერი იმასაც ბედავს, რომ „შენ“-ობით ელაპა-
აკება!

ნუთუ შურს არ იძიებს ამისათვის? ჰკუთას არ ასწავლის იმ
არაობას?

არა, მოიცადე, ქვეყნად სამართლიანობა კიდევ არსებობს!

ალ-ცეცელი, რომლის დანახვა ზეიძლეოდა,
ადამიანი რომ გამავიროვალე ყოფილიყო

როგორ? ეს გადარეული დედაკაცი, ეს ავხორცი მეოცნებე, რაღაც გაუგებრობით ქალწული, ეს ადამიანის ხორცის ნაჭერი, რომელსაც ჯერ მომხმარებელი ვერ უშოვია, ეს უსირცხვილო ხუმტურიანი დიაცი, რომელიც ჰერცოგის გვირგვინით მოვლენილა, ეს დიანა, რომელიც ჯერ რომელიმე შემთხვევით მოხეტიალენ არ გადაჰხვევია მხოლოდ იმიტომ, რომ ქედმაღალია, ან იქნებ სულაც შემთხვევითი მოვლენის გამო, ეს უკანონო შვილი, ნაბიჭვარი იმ ქალების მუსუსი მუდრეგი მეფისა, რომელმაც იმდენი ჭკუა ვერ გამოიჩინა, რომ ტახტიდან არ გადმოეგდოთ, ეს, ვინ იცის, რომელი ბუდიდან გადმოფრენილი ალბათონი, მხოლოდ თავისი კარგი მდგომარეობის წყალობით, რომ ღმერთქალის როლსა თამაშობს, მაგრამ თუკი სიღარიბეში აღმოჩნდება, ქუჩაში ნათრევი გომბიო გახდება, ეს ვითომდა ლედი, ეს ქურდი, რომელმაც განდევნილის ქონება მოიპარა, ეს ჭედმაღალი ბრიყვი იქამდე გათავხედდა, რომ როდესაც იგი, ბარკილფედრო, ულუკმაპურო და უთავშესათარო დარჩა, მან თავისი სუფრის სულ ბოლოში დასვა და თავშესაფარიც თავისი მოძაგებული სასახლის ერთ-ერთ კუთხეში მიუჩინა, თითქოს და სულ ერთი იყო სად იქნებოდა — სხვენზე თუ სარდაფში! ახლა ბარკილფედრო მხოლოდ ცოტათი უკეთ ცხოვრობს, ვიდრე ლაქია სამოსამსახურო ნაგებობაში, მაგრამ ცოტაოდნავ უფრო ცუდ პირობებში, ვიდრე ცხენი საჯინიბოში. ჯოზიანამ ისარგებლა მისი, ბარკილფედროს, გამოუვალი მდგომარეობით და საჩქაროდ აღმოუჩინა ასეთი მუხანათური დახმარება, როგორსაც საერთოდ მდიდრები სჩადიან ხოლმე, რათა ღარიბნი დაამცირონ და თვისი ერთგულნი გახადონ, როგორც გოშიები, რომლებიც თანამომობულები თან დაჰყავთ, განა რა დაუჭდა მას ის დახმარება? დახმარების ფასი ეფარდება ხოლმე მსხვერპლის ფასს. სასახლეში ჯოზიანას აუარება ოთახები აქვს. ხედავთ, ვითომ დაეხმარა ბარკილფედროს იგი წარ-

მოგიდგენიათ რამდენად ძნელი იქნებოდა მის მხრივ ეს დახმარება? ნუთუ ამიტომ მან ერთი კოვზით მაინც ნაკლები შექამა კუს წვენის შექამანდი? და განა თავისი დაწყვეტილი სიმდიდრის სულ მცირე ნაწილი მაინც დაკარგა ამისათვის? არა, მან თავის უხვ დოვლათს კიდევ ერთი საბუთი მიუმატა, პატივმოყვარეობისა და განდიდების მიზნით; კიდევ ერთი ფუფუნების საგანი მიიმატა. კეთილი საქმის გაკეთებით მან თავისთვის სამკაული მიიმატა, ისე როგორც თითს ბეჭდით დაიმშვენებენ ხოლმე, დახმარება აღმოუჩინა ჭკვიან კაცს, თავის მფარველობის ქვეშ აიყვანა სასულიერო პირი! შეიძლება ახლა იქადის კიდევ: „მე კეთილმოქმედებას ვეწვევი, პურს ვაჭმევ მწერლებს!“ ჯოზიანას სურს თავი ისე ეჭიროს, როგორც მის კეთილისმყოფელს: „ეს საცოდავი ახლა ბედნიერია, რაკი მე აღმოვეჩნდი; მე ხომ ხელოვნების მეგობარი ვარ“-ო. და ყველა ეს მხოლოდ იმიტომ, რომ ჯოზიანამ მას ერთი უბრალო საწოლი მიუჩინა საძაგელ საკუჭნაოში, სულ მალლა, ჭერქვეშ. რა თქმა უნდა, საადმირალოში თანამდებობა ბარკილფედრომ ჯოზიანას მეოხებით მიიღო. მშვენიერი თანამდებობაა, ეშმაკმა დასწყევლოს! რასაც ახლა ბარკილფედრომ მიაღწია, ეს სულ ჯოზიანას მეოხებით. დაუშვათ, რომ მან შეუქმნა ბარკილფედროს ასეთი მდგომარეობა; მაგრამ ეს ხომ არარაობაა არარაობაზე უფრო მეტიც. ამ სასაცილო თანამდებობაზე ბარკილფედრო ხელფეხგაკრულივით გრძნობდა თავს, დამბლადაცემულივით. რითია იგი ჯოზიანას მოვალე? იქნებ ისე უნდა იყოს მისი მადლიერი, როგორც კუზიანი მოემადლიერება თავის დედას, რომელმაც იგი ასე მახინჯი დაბადა. აი, ასეთები არიან ეს უპირატესობაში მყოფნი, ყველა სიკეთით ყელამდე სავსე ადამიანები; ეს თავნება ნებიერნი, იმ ფლიდი ბედისაგან გათამამებულნი, რომელიც ჩვენთვის დედინაცვალაია ხოლო ნიჭიერი კაცი, ბარკილფედრო, იძულებულია გამოეჭიმოს მათ კიბის ხარიზებზე, თავს უკრავდეს მათ ლაქიებს, საღამოთი სულ ზევით, ჭერის წვეროკინამდე აფოფხდეს. თავაზიანობა, წინდახედულება, თვინიერება და ზრდილობა გამოიჩინოს; ყველას ასიამოვნოს და სახეზე მუდმივად თავმდაბლური ღიმილი დასთამაშებდეს.

აბა როგორ არ ავიტანს სიბრაზისაგან კბილთაღრქენა ის კი ამ დროს ყელზე მარგალიტის მანიაკს იკიდებს და თავისი სულელი ლორდ დევიდ დერი-მოირის წინაშე იპრანჭება. ო, ის საჭაგელი ისა!

არავისგან არასოდეს დახმარება არ უნდა მიიღოთ, თორემ ანკესზე წამოგაგებენ. ნუ ჩაუვარდებით იმ დროს კეთილისმყოფელებს ხელში, როცა არაქათგამოცლილს ფეხზე დგომის თავი აღარა გაქვთ; მას, ბარკილფედროს, პური არა ჰქონდა, ამ ქალმა გამოკვება! ამიერიდან ბარკილფედრო მისი მონა-მოსამსახურე გახდა! კუქის სიცარიელის დროებითი გრძნობა, და თქვენ საბოლოოდ დაგაბამენ! ვისიმე მიმართ მოვალეობაში ჩავარდნა იგივე მონურ დამოკიდებულებაში ყოფნაა. ბედნიერი ხელისუფალნი სარგებლობენ მომენტით და, როდესაც თქვენ ხელს გაიწვდით, გროშს მოგაჩეჩებენ. სარგებლობენ იმ წუთით, როდესაც თქვენ დაუძლურებულსა გხედავენ და თავიანთ მონად უნდათ გამოგიყენონ. თქვენ ბევრნაირი დამამკირებელი მონობა მოგელით: მოწყალების ძალით კეთილდღეობაში ჩავარდნილი მონა ხდებით, აგრეთვე ისეთი მონაც ხდებით, რომ მოვალეობად გაწვეთ გიყვარდეთ თქვენი მწყალობელი! რა სამარცხვინოა! რა უზრდელობაა! რაანაირ მახეს უგებენ თქვენს სიამაყეს! და აქ ყველაფერი თავდება: თქვენ მოვალე ხართ მუდმივ აქოთ და ადიდოთ ამ ადამიანის გულკეთილობა, ამ ქალის სილამაზე-სიმშვენიერეზე ილაპარაკოთ, უკანა რიგებში იდგეთ, ყველაფერში დაეთანხმოთ, ყველაფერზე ტაში დაუკრათ, აღტაცება გამოხატოთ, გუნდრუკი უქმიოთ, მუდმივად დაჩოქილებს მუხლებზე ტყავი გადაგძვრეთ, ენატკბილობა გამოიჩინოთ, მაშინ, როდესაც ბრაზი უნდა გაღრჩობდეთ, როდესაც მზადა ხართ იღრიალოთ გააფთრებულმა, როცა გული გისკდებათ გახელებულს ბრაზისაგან და იმავე გულში მწარე ქაფი ისე ბრუნავს, როგორც ოკეანეში.

აი, ასე გახდიან ხოლმე მდიდრები თავიანთ ტყვედ ღარიბებს.

თქვენ სამუდამოდ ეფლობით თქვენთვის გაწეული სიყვითის წებოვან კუპარში, რომლის მწიკვლს მთელ სიცოცხლეში ველარ ჩამოირეცხთ.

მოწყალემა ერთგვარი გამოუსწორებელი რამეა.

მადლიერება იგივე დამბლად დაცემაა. მათი სიჭველე თქვენ ისე მოგეწებებათ, რომ თავისუფლად ვეღარ იმოძრა-
ვებთ. მისი ასეთი თვისება კარგად ესმით საძულველ მდიდ-
რებს, რომლებმაც თავს დაგატყვეს თავიანთი სიბრალული.
საქმე გაკეთებულია. თქვენ ნიეთად იქეცით. ამათ შეგისყი-
დეს. რითი? იმ ძვლით, რომელიც თავიანთ ძალს მოაკლეს
და თქვენ გადმოგიგდეს. ეს ძვალი თავში მოგარტყეს და
უფრო მეტი ტკივილი მოგაყენეს ვიდრე გიშველეს, ხოლო
სულ ერთია, გამოხარით თქვენ ეს ძვალი თუ არა. ადგილიც
ბუნაგში გამოგინახეს, მაშ მადლობა გადაუხადეთ. მთელი
თქვენი სიცოცხლე მადლიერი უნდა დარჩეთ. გააღმერთეთ
თქვენი ბატონები, ფეხქვეშ ჩაუვარდით მათ. კეთილმოქმე-
დება თუ ქველობა იმას გულისხმობს, რომ შენს კეთილის
მყოფელს შენის ნებით დაემორჩილო. ქველმოქმედნი იმას
მოითხოვენ თქვენგან, რომ თქვენი თავი არარად მიგაჩნდეთ,
ხოლო ისინი ღმერთად. თქვენი დამცირება მათ ამადლებთ.
თქვენ წელში მოდრეკილს რომ გხედავენ, ისინი უფრო იმარ-
თებთან, მათ ხმაში ამპარტავენობა ისმის. მათი ოჯახის თავ-
გადასავალი, — ქორწილი, ნათლობა, ორსულობა, მათი გემ-
კვიდრის დაბადება, — ეს ყველაფერი თქვენც გეხებათ. მათ
დაებადათ მგლის ლეკვი, ძალიან კარგი, დასწერეთ ლექსი ან
შემთხვევის გამო. პოეტი იმიტომა ხართ, რომ ყოველგვარი
გაცვეთილ-გახუნებული ამბები შეთხზათ. აბა ამის მერე რო-
გორ არ გამძვინვარდებით! ცოტადა უკლიათ, რომ თავიანთი
გამონაცვალი ძველი ფეხსაცმელები გადმოგიყარონ: აპა,
ჩაიცვიო.

„ეს ვინა გყავთ, ჩემო სასურველო? რა გონჯია! საიდან
გაჩნდა აქ?“ „მეც არ ვიცი, ვილაც მჭლახნელია, პურს მე
ვაჭმევ“. ასე ლაპარაკობენ ერთმანეთში ეს დედალი ინდაუ-
რები, და ისიც ზმამალლა. თქვენ გესმით ესა და ამავე დროს
მათ თავაზიანად ელოლიავენით. თუმცა, თუ ავად გახდებით
თქვენი ბატონები მკურნალს გამოგიგზავნიან; მხოლოდ არა
თავიანთ მკურნალს. თუ შემთხვევა ექნებათ, იკითხავენ კიდე-
ვაც თქვენს ამბავს. რადგან ისინი სულ სხვა ჯიშისანი არიან,
ვიდრე თქვენ და თქვენთვის მიუწვდომელ სიმალღეზე დგა-

ნან. ამიტომ ალერსიანად გეპყრობიან. მათი მალალი მდგომარეობა ხდის მათვე მისაწვდომს თქვენთვის. კარგად იციან, რომ თქვენ მათ მდგომარეობით ვერ გაუთანასწორდებით. სძულხართ და იმავე დროს ზრდილობიანად გეპყრობიან. სუფრაზე ოდნავ დაგიკრავენ თავს. ხან ისიც იციან, როგორ იწერება თქვენი სახელი. თუ გაგრძნობინეს კიდევაც, რომ გვმფარველობენ, ისიც მხოლოდ გულუბრყვილოდ, რათა ფეხით გათელონ ყველა ის, რაც კი მტკივნეული და სათუთი გაგაჩნიათ. აი ამდენად გულკეთილნი არიან თქვენდამი.

განა ეს მეტიმეტი სისაძაგლე არ არის?

რა თქმა უნდა, ახი იწნებოდა, რაც შეიძლება მალე დაესაჯა ჯოზიანა. მას უნდა ეგრძნო, ვისთანაც აქვს საქმე. ა-ა, ბატონო მდიდრებო, მხოლოდ იმიტომ, რომ თქვენ ძალა არ შეგწევთ ჩანთქათ ყოველივე რაცა გაქვთ, მხოლოდ იმიტომ, რომ ზედმეტს კუჭი ვერ მოინელებდა (ვინაიდან თქვენი კუჭები ჩვენსაზე დიდი არ არის), ბოლოს მხოლოდ იმიტომ, რომ სჯობს დაუტრიგოთ ნარჩენები მშვივრებს, ვიდრე სანაგვეში გადაყართ; დიდი სიამოვნებით გადუგდებთ ხოლმე ლატაკებს მათთვის შეთითხნილ სალაფავს! ო-ო, თქვენ პურს გვაჭმევთ, თავშესაფარს გვიჩენთ, ტანსაცმელს გვაძლევთ, სამუშაოს, ხელობას აღმოგვიჩენთ ხოლმე და ამის გამო თქვენი თავხედობა, უგუნურება, თქვენი სისასტიკე, თქვენი სისულელე და შეუსაბამობა იქამდე მიდის, რომ გჯერათ, ვითომც ჩვენ მოვალეობა გვაწევს თქვენდამი. ეგ ჩვენი პური მონობის პურია, ეგ თავშესაფარი, რომელიც თქვენ აღმოგვიჩინეთ, მსახურთა სადგომია, თქვენს მიერ მოწვდილი ტანისამოსი ლაქიის ლივრეა, თანამდებობა — აბუჩად აგდებაა; მართალია, ჩვენ ამ თანამდებობაში ჯამაგირს გვაძლევენ, მაგრამ ასეთი ჯილდო ჩვენ პირუტყვის მდგომარეობამდე გვამცირებს. აჰ, თქვენ მიგაჩნიათ, რომ უფლება გაქვთ უპატივცემლობა გამოიჩინოთ ჩვენს მიმართ, იმის გამო, რაკი საქმელი და ჭერი გაგვიჩინეთ. ისიცა გგონიათ, რომ მოვალენი ვართ თქვენი, რაკი ჩვენი მადლობის იმედი გაქვთ. ძალიან კარგი ჩვენ კიდევ შიგნეულს გამოგვამთ თქვენ. ძალიან კარგი, ჩვენ გამოგვიგნავთ, ლამაზო დიაცო, ცოცხალს ჩაგყლაპავთ! გადავხრავთ მთელ თქვენს გულს.

ოჰ, ეს ჯოზინა! პირდაპირ ურჩხულია. რა დამსახურება მიუძღვის? დიდი რამ მომხდარა, თქვენმა შზემ: ქვეყნად გაჩნდა, რომ დაემტკიცებინა მამამისის სისულელე, და დედამისი უსირცხვილობა, თითქოს ჩვენ პატივი დაგვდო იმით, რომ თავისი არსებობის თანახმა გახდა, და კიდევ იმით, რომ თავზიანად ინება საქვეყნო სირცხვილის საგანი ყოფილიყო. მას მილიონები გაუჩინეს, მიწა-წყალი უწყალობეს, ციხე-სიმაგრეები და ნაკრძალები, სანადირო მიდამო-ველები, ტბები, ტყეები — ყველაფერი ვერ ჩამოითვლება! ყველა ამის პატრონი კიდევ პრანჭიაც არის. მას ლესებს უწერენ! ხოლო ბარკილფედრო, რომელმაც ესოდენი სწავლა მიიღო და შრომა გასწია, რომელსაც ამდენი უმუშავნია მთელ თავის სიცოცხლეში, აუარებელი ფოლიანტი ჩაუნთქავს, ამდენი ქაღალდებით გამოუტენია თავისი ტვინი, მეცნიერული ტრაქტატების გროვაში დაობდა, ის, არაჩვეულებრივი გონების კაცი, პოდა ის, რომელსაც მშვენივრად შეეძლო მთელი არმიის წინამძღოლი ყოფილიყო, და თუ მოინდომებდა ტრაგედისადაც დაწერდა, მსგავსად ოტეისა და დრაიდენისა, ის, იმპერატორად დაბადებული, ასლა იძულებულია იმაზე დათანხმდეს, რომ ამ კაბოსანმა არაარობამ შიმშილისაგან სიკვდილს გადაარჩინოს! ამაზე კიდევ შორს შეიძლება განივრცოს მდიდრების უზურპატორული საქმიანობანი? მოგვეჩვენო სულგრძელ ადამიანად, მფარველობას გვიწვევდეს და გვიღიმოდეს ჩვენ, ჩვენ, რომელნიც მზადა ვართ თქვენნაირთა სისხლი დავლიოთ და ტუჩებიც გავილოკოთ! განა ეს საზარელი უსამართლობა არ არის, რომ ვიღაც ნამუსგარეცხილი, მეფის სასახლენი მყოფი მანდილოსანი, უფლებამოსილია თავის თავს თქვენი კეთილისმყოფელი უწოდოს; ხოლო ის კაცი, რომელიც ყველაფრით მასზე უკეთესია, იძულებული ხდება ამგვარი დიაცის ხელიდან დაცვივნილი ნამუსრევი აკრიფოს? განა აქ შეიძლება სუფრას არ დასტაცო ხელი ოთხივე კუთხეში და ჰერში არ ისროლო — სულ მთლიანად მათი ორგიებით, გაუმადრობითა და ლოთობით, თავის სტუმრებიანად, რომლებიც მაგიდაზე დაყრდნობილან გაღეშილნი, ზოგნი კი მაგიდის ქვეშ დაოთხილნი ბობდავენ, ყველა იმ თავხედებიანად, რომლებიც მათხოვრებს მოწყალებას გადუგ-

დებენ ხოლმე, იმ ყეყეჩებიანად, რომლებიც ამ მოწყალეებას ზელს უშვერენ, ყოველივე ეს ღმერთს უნდა შეაფუტონო პირდაპირ სახეში, ცას მიაზილო მთელი ჩვენი მიწა! პოდა მანამდე ჭერ ჯოზიანას ჩაეფუჭიროთ ბრკყალეები.

ასე მსჯელობდა ბარკილფედრო; ველური ბღღვინვა გრგვინავდა მის სულში. მეშურნე თავის გასამართლებლად პირად წყენასა და საზოგადოებრივ ბოროტებას ერთმანეთში ურევს. სისხლმსმელის გულში გახელებით ღელავენ გაავებული ვნების ყველანაირი სურვილები. მეთხუთმეტე საუკუნის გეოგრაფიულ რუკებზე კუთხეში ხატავდნენ დიდ უსახელო სივრცეს, რომელზედაც წარწერილი იყო სამი სიტყვა: *Hic sunt leones* — აქა ბუნაგობენ ლომები. ასეთივე გამოუკვლევი ადგილები ადამიანის სულშიც არის. სადღაც ჩვენს შიგნით ღელავენ და დუღან ვნებები და ჩვენი სულის ამ ბნელ კუნჭულებზეც შეიძლება ასევე ითქვას. „აქა ბუნაგობენ ლომები“.

მაგრამ განა მთლად შეუსაბამო იყო ამ ველური აზრების ქაოსი? განა იგი მოკლებული იყო ყოველგვარ ლოგიკას? უნდა ვაღიაროთ, რომ არა.

გაფიქრებაც კი საზარელია, მაგრამ ჩვენი გონება სამართლიანობის ხმა როდია. გონება არის ერთგვარი პირობითი, შეფარდებითი რამ, ხოლო სამართლიანობა — აუცილებელი რამ. აბა დაუფიქრდით იმას, თუ რა განსხვავებაა სამსჯავროსა და მართლმსაჯულებას შორის.

ბოროტმოქმედი თავის ნებაზე ატრიალებენ თავიანთ სინდისს. სიცრუის ყველანაირი ვარჯიში არსებობს. სოფისტი ფალსიფიკატორია; შემთხვევა თუ მოიტანს, ის ჯანსაღი აზრის წინააღმდეგაც წავა. გარკვეული ლოგიკა მეტად მოქნილია. იგი დაუნდობელი და დახელოვნებულია. ყოველთვის მზად არის სიავეს ემსახუროს. იგი განსაკუთრებული ხერხით გამოამჟღავნებს ხოლმე ჩრდილში მიმალულ ჭეშმარიტებას. სატანა ღმერთს მაგარ მუშტებს ურტყამს თავში.

ზოგიერთ სოფისტს სულელები ალტაცებაში მოჰყავს და სახელოვანი სწორედ იმითი ხდება, რომ ადამიანის სინდისს ჩალურჯებამდე შეეყავს.

ბარკილფედროს ყველაზე მეტად ის აწუხებდა, რომ გან-

ზრახული საქმე არ ჩაშლოდა. ძალიან დიდ შრომას ეწეოდა და იმასღა ფიქრობდა. ვაითუ ბოლოს იმდენად ვერ დავაზიანო. გულში ყოვლისჩამნთქმელი სიავეაკაც ედო, აღმასივით უდრეკი სიმძულვარეც; რკინის ნებისყოფის იყო, უინმორეულად გწყუროდეს ყველაფერი ააფეთქო და ბოლოს — არც არა დასწვა, არც არავის თავი მოსჭრა, და არც არავინ გაანადგურო! იყო ისეთი, როგორიც არის ის, ბარკილფედრო, — დამანგრეველი ძალა, ყოვლის ჩამთქმელი მტრობა, სხვისი ბედნიერების ჯალათი, იყო შექმნილი (ვინაიდან შემქმნელი ყოველთვის არის ღმერთი ან სატანა) მხოლოდ იმ ყაიდაზე, როგორც ბარკილფედროა შექმნილი და მთელი შენი ენერგია მხოლოდ უსუსურ წკიპურტზე დახარჯო, განა ეს შეიძლება! ბარკილფედრო განა მიზანს ასცდება? გრძნობდე შენში დამანგრეველ ძალას, რომელიც კლდეებს ჰაერში ასტყორცნის და მხოლოდ და მხოლოდ შუბლზე კოპიჰილა დაასვა იმ მანქია დიაცს! იყო ქვემეხი და ტყუილად შეარყიო ჰაერი! სიზიფის შრომა გასწიო და ეს შრომა ჭიანჭველის ნაცოდვილარს დაემსგავსოს! სიმძულვარის მთელი მარაგი ამოანთხიო და თითქმის არავეითარი შედეგი არ მოჰყვეს! განა ეს დამაბეცირებელი არ არის მაშინ, როდესაც გრძნობ, რომ ისეთი გააგებული ძალა ხარ, რომელსაც შეუძლია მთელი სამყარო მტვრად აქციოს. აამოძრაო კბილოვანი ბორბლების მთელი სისტემა, აგრიალო წყედიადში როგორც მარლის მანქანა, მხოლოდ იმიტომ, რომ ვარდისფერი თითის წვერი დაძეკო! ლოდები ატრიალო იმისათვის, რომ სსახლის კარის ჭაობის ზედაპირზე ოდნავი ჭავლი გამოიწვიო! ძალ-ლონის შეუსაბამოდ ხარჯვა მხოლოდ ღმერთებს შეეფერება. მთის ჩამონგრევა ხან იმითი თავდება, რომ თხუნელის სორო ადგილს იცვლის.

გარდა ამისა, ისეთ თავისებურ ბრძოლის ველზე, როგორიც მეფეთა სასახლეა, იმაზე მეტად სახიფათო არა არის რა, როცა მტერს მიზანში ამოიღებ და ისარს ან ტყვიას კი ააცდენ. ჯერ ერთი თქვენი მტრის წინაშე უკვე გამყლავნდება თქვენი ზრახვები, და მისი რისხვა დაგატყდებათ თავს. მეორეც (რაც არსებობს), მიზანში აცდენის გამო თქვენი ბატონის უკმაყოფილებას იწვევთ. მეფეებს როდი მოსწონთ სიმარ-

ჯგეს მოკლებული ადამიანები. ფრთხილად, აბა, არც კოპიჭები და არც უმსგავსო ჩაქყლეტილი ადგილები არ დაამჩნიოთ! შეგიძლიათ ყველას ყელი გამოსჭრათ, მაგრამ ცხვირი არ გაუტეხოთ და სისხლი არ ადინოთ. ვინც მოკლავს — ყოჩაღია, ვინც მხოლოდ დასჭრის, ის დოყლაპიაა. მეფეებს არ უყვართ, როცა მათ მსახურებს ამახინჯებენ. ისინი ჯავრობენ, როცა თქვენ ბუხრის თავზე დადგმული ფაიფურის ჭურჭელი გაგიტყდებათ და ან მათი ამალიდან რომელიმეს დაამახინჯებთ. სასახლეში უნდა იყოს სისუფთავე, სიფაქიზე. გატეხეთ, მაგრამ გატეხილი ახლათ შეცვალეთ. მაშინ ყველაფერი რიგზე იქნება.

უნდა ითქვას, ასეთი რამ მშვენივრად ეთანხმება დიდკაცობის შეხედულებებს ავსიტყვაობაზე. აგრეთ, მაგრამ იუჯულუგუნის ჩაცხება არ გაბედოთ. თუ არა და, რაკი ხელი გექავებათ, სცემეთ, ვიდრე სულს ამოხდიდეთ.

ხანჯალი ჩაასვით, მაგრამ არ კი უჩხვლიტოთ. ჩხვლეტა მხოლოდ მოშხამული ქინძისთავით შეიძლება. ეს გარემოება დანაშაულს შეგიშუბუქებთ. აი ასეთ მდგომარეობაში იმყოფებოდა ბარკილფედრო.

ყოველი აყვია ქონდრის კაცი ის ჭურჭელია, რომელშიც ზღაპრული გველეშაპია მოთავსებული. ნამცეცა ჭურჭელი და ბუმბერაზი ურჩხული; იგი მეტად შეკუმშული უცდის მომენტს, რომ ძალიან გაფართოვდეს. ჯერ ნაღვლიანი, მომავალ აფეთქებაზე ფიქრით თავს ინუგეშებს. მისი შიგთავსი მისსავე სათავსზე დიდია. ჩასათრებული გოლიათი, განა ეს უცნაური არ არის? ჭიყყელა, რომელსაც სტომაქში გველეშაპი ჰყავს. იყო საშინელი ყულაბა იმგვარი მოულოდნელობისა, სადაც ფარულად ლევიოფანია ჩამალული. ჯუჯა კაცისთვის ეს წამებაც არის და ტკბობაც.

მაშ ასე, ბარკილფედრო არაფრის გულისთვის ხელს არ აიღებდა თავის განზრახვაზე. იგი მხოლოდ შესაფერის დროს უცდიდა. დადგება კი ეს დრო და ჟამი? რა ენაღვლება! მოიცდის. გახელებულ ავის მოქმედ ადამიანებს ყოველთვის და ყველაფერში თან სდევთ პირადი თავმოყვარეობა. ორმო გაუთხაროთ, ძირი გამოუთხაროთ წარმატებას მეფის სასახლის დიდებულისას, როცა ის თქვენზე მაღლა დგას. ამ წარმატე-

ბის აფეთქება განიზრახოთ ისე, რომ თავი ხიფათში არ ჩაიგდოთ, ვინძლო თქვენვე არ მოჰყვეთ აფეთქებული ნანგრევის ქვეშ, — ვიმეორებთ, რომ საინტერესო საქმეა. ასეთმა თამაშმა შეიძლება მთლად ჩაგითრიოთ. ამან შეიძლება ისე გაგიტაცოთ, როგორც ეპიკური პოემის შეთხზვამ. იყო არაბა და ისეთ არსებას შეეჯახო, რომელიც თქვენზე ათასჯერ უფრო ძლიერია — ბრწყინვალე შემმართებლობაა. საამური ლომის სხეულზე რწყილად იჯდე.

გოროზი მხეცი კბენას რომ იგრძნობს, თავის ბრახს თვალით უხილავ ატომზე დაატეხს. ვეფხვს რომ გადაყროდა, იმდენ უკმაყოფილებას არ განიცდიდა. და აი, ასე შეიცვალა როლები. დამცირებული ლომი მწერის ნესტარსა გრძნობს, ტანში ჩასობილს, რწყილს კი შეუძლია განაცხადოს: „ჩემში ლომის სისხლი ჩქეფსო“.

მაგრამ ბარკილფედროს სიამაყე ამით ნახევრად თუ კმაყოფილდებოდა. ეს მხოლოდ ოდნავი ნუგეში იყო. გაღიზიანება სასიამოვნოა, მაგრამ უკეთესი იქნებოდა ეწამებინა. მომაბეზრებელი აზრი ბარკილფედროს არ ასვენებდა: ეშინოდა, რომ ჯოზიანას მხოლოდ ოდნავ აწყენინებდა, ზერელედ გაფხაჰნიდა. მეტი რის იმედი უნდა ჰქონოდა, თვითონ ხომ არაბობა იყო შედარებით იმ ბრწყინვალე ბანოვანთან? გაფხაჰნა რა მცირე რამეა, როდესაც მას უნდოდა გაეტყავებინა, გაეშიშვლებინა ცოცხალი სისხლმჩქეფარე ხორცი, როდესაც მას უნდოდა იმ ქალის საზარელი ღრიალი, ქვეითინი გაეგონა. უნდოდა არა მხოლოდ გაეშიშვლებინა, არა, უკანასკნელი საფარველი — საკუთარი ტყავიც გაეძროს რა საშინელია შენი უსუსურობა იგრძნო, როდესაც გულში ასეთ იღუმალ მისწრაფებას ინახავ! ვაჰ, ქვეყნად არაბა არის სრულყოფილი.

ასე იყო თუ ისე, ბარკილფედრო ბედს დამორჩილდა, ახლა კი თავისი გულისნადები მთლიანად ვერ შეასრულა, ახლა ოცნებობდა ნახევრად მაინც განეხორციელებინა. ხუმრობათამაშით სიაკვაცე ჩაიღინო, ესეც მიზანია.

სიკეთისთვის სიაკვაცით გადამხდელი კაცი არაჩვეულებრივი ფიგურაა და ბარკილფედრომაც აქ გოლიათობა გამოიჩინა. ჩვეულებრივ, უმადურობა დავიწყებაში ჩანს; ხოლო ამ ბოროტებაში რჩეულ კაცს უმადურობა გამძვინვარების სახით

გამოაჩნდა. უმადური კაცის გულში მხოლოდ ფერფლია დარჩენილი. რითი იყო მაშ სავესე ბარკილფედროს გული? აღზუნებული ნაღვერდლებით. მძულვარება, მრისხანება, ჯავრი, ბოროტება — უჩუმრად აჩაღებდნენ აქ იმ ცეცხლს, რომელსაც ფერფლად უნდა ექცია ჯოზიანა. ჯერ არასოდეს მამაკაცს დედაკაცისადმი ასეთი უმიზეზო მძულვარება არ განუცდია. რა საშინელებაა! ჯოზიანა მისთვის უძილობის მიზეზი, მისი ერთადერთი საზრუნავი გახდა. მისი ნაღვლიანობისა და მისი გამძვინვარების მიზეზი იყო.

შეიძლება ბარკილფედროს ცოტათი უყვარდა კიდეც ჯოზიანა.

XI

ჩასაფრებული ბარკილფედრო

ეპოვა ჯოზიანას ყველაზე სათუთი ადგილი და იქ ჩაეცა მახვილი, ასეთი იყო ბარკილფედროს განუხრელი სურვილი, იმ მიზეზების გამო, რომელზეც ჩვენ ზევით ვილაპარაკეთ.

საკმარისი არ არის გინდოდეს, საჭიროა შეგეძლოს.

რა გზით უნდა შესძლოს ეს?

ამაშია მთელი ამოცანა.

წვრილმანი არამზადები დაბეჭითებით შეიმუშავებენ ხოლმე იმ საზიზღრობის დაწვრილებით გეგმას, რის შესრულებასაც აპირებენ. ისინი ვერა გრძნობენ თავისში საკმაო ძალას, რომ პირველსავე შესაძლებლობას სტაცონ ხელი, დაეუფლონ ნებით თუ არა ძალით და თავიანთ მიზანს დაუმორჩილონ. ამითი აიხსნება მათი წინასწარი კომბინაციები, რასაც ნამდვილი ბოროტმოქმედნი უგულვებელყოფენ. გაქნილი ბოროტმოქმედნი თავიანთ ავისმოქმედების უნარს ემყარებიან უმთავრესად, იარაღებიან რითაც კი შეიძლება, იმარაგებენ ყოველ შემთხვევისათვის სხვადასხვანაირ ხელსაწყოსა და ბარკილფედროს მსგავსად, შესაფერ მომენტს ელიან. მათ იციან, რომ წინასწარ გამომუშაებული გეგმა შესაძლოა არ

დაემთხვას მოსალოდნელ გარემოებას. მოქმედების განსაზღვრული პროგრამით შებოჭილი ბოროტმოქმედი შესაძლოა მოულოდნელმა რაიმემ დააბნიოს და მიზანსაც ვეღარ მიადწიოს. ბედ-იღბალს წინასწარ მოლაპარაკებას არ უმართავენ. ხელონდელი დღე ჩვენს ძალაუფლებაში არ არის. შემთხვევა განსაკუთრებულ დისციპლინას, წესრიგს არ ემორჩილება. ამიტომ არის, რომ ბოროტმოქმედნი შემთხვევას უღარაჯებენ, და, რა ჩაებლაუჭებიან ბრწყალებით, უცბადვე, ულაპარაკოდ აიძულებენ აამოქმედონ თავიანთ სურვილისამებრ.

არც გეგმა, არც ნახაზი, არც მოდელი, არაფერი ისეთი წინასწარ მოსაზრებული, რაიც უვარგისი გამოდგებოდა მოულოდნელობის შემთხვევაში, ისე როგორც, მაგალითად, ზომის აულებლად შეკერილი ფეხსაცმელი. ისინი, ბოროტმოქმედნი, თავპირისმტერევეით გადიჩეხებიან ხოლმე ბნელ უფსკრულში. რა მდგომარეობაც არ უნდა შეხედეს, — დაუყოვნებლივ სწრაფად გამოიყენოს იგი თავის სასარგებლოდ, ასეთია ნამდვილი ბოროტმოქმედის ხელოვნება, რის გამოც თაღლითი დემონად იქცევა ხოლმე.

ნამდვილი ბოროტმოქმედი მოულოდნელად დაგვატყდება თავს, შურდულით უცბად ნასროლ იქვე ნაპოვნ ქვასავით.

ნამდვილი ბოროტმოქმედნი ყოველთვის მოულოდნელობას ემყარებიან, ყოველივე ბოროტმოქმედების ამ მუნჯ თანაშემწეს.

შემთხვევის დაქერა, მის ზურგზე შეხტომა, აი რა არის ერთადერთი „Art Poétique“ — „პოეტური ხელოვნება“ — ამდაგვარი ტალანტებისა.

ხოლო მანამდე მათთვის აუცილებელია გამოიძიონ, ვისთან აქვთ საქმე. ნიადაგი მოსინჯონ.

ბარკილფედროსათვის ეს ნიადაგი იყო დედოფალი ანა.

ბარკილფედრო ნელ-ნელა მიხობავდა დედოფლისაკენ.

მას ნებას აძლევდნენ ისე ახლო ჰხლებოდა დედოფალს, რომ ზოგჯერ, ეჩვენებოდა, თითქოს მისი დიდებულების ფიქრებიც კი ესმოდა.

ხან კიდევ იგი, როგორც ისეთი პიროვნება, რომელსაც არაფრად არ აგდებენ, ესწრებოდა ორივე დის საუბარს. მას არ უკრძალავდნენ თავისი სიტყვაც ჩაერთო ორთა საუბარში.

ბარში. ისიც სარგებლობდა ამით, რათა თავი მოემდაბლებინა. ასეთი საშუალებით კიდევ უფრო დიდ ნდობას იმსახურებდა.

მაგალითად, ერთხელ ჰემპტონ-კორტში, ბალში, დედოფლის ზურგს უკან მდგომ ბარკილფედრომ გაიგონა, რომ ანამ, იმ დროის მოღისამებრ გაბლინძულმა, გაჭიანურებით ასეთი სენტენცია წარმოთქვა:

— პირუტყვეები რა ბედნიერები არიან, ისინი ხომ ჯოჯოხეთში არ მოხვდებიან.

— ისინი ისედაც ჯოჯოხეთში არიან — უპასუხა ჯოჯიანამ.

ამ პასუხმა რელიგია უცბად ფილოსოფიით შეცვალა, რაიც დედოფლის გემოვნებას არ შეეთანხმა. პასუხი ღიხაც ღრმა აზროვანი იყო, მაგრამ ანას მაინც ეჩოთირა.

— ჩემო კარგო, — მიმართა მან ჯოჯიანას, — ჯოჯოხეთზე ჩვენ ორივე სულელურადა ვმსჯელობთ. ბარკილფედროსა ვკითხვით, როგორია ან რას წარმოადგენს ჯოჯოხეთი; მას უფრო კარგად უნდა გაეგებოდეს ჯოჯოხეთის ამბავი.

— როგორც სატანას? — შეეკითხა ჯოჯიანა.

— როგორც პირუტყვს, — უპასუხა ბარკილფედრომ.

და თავი დაუკრა.

დედოფალი ჯოჯიანას მიუბრუნდა და უთხრა:

— ეს კაცი, ქალბატონო, ჩემზე და თქვენზედაც ჰკვიანია.

ბარკილფედროსთანა კაცისათვის დედოფალთან დაახლოვებულ პირად ყოფნა იმას ნიშნავდა, რომ გავლენა ჰქონოდა მასზე. ბარკილფედროს სურდა ეთქვა: „იგი ჩემს ხელთაა“. ახლა მას მხოლოდ ისლა სჭირდებოდა შესაფერი საშუალება ან ხერხი ეხმარა, რომ დაეყოლიებინა დედოფალი თავისი პირადი მიზნების შესასრულებლად.

სასახლის კარზე მან განსაზღვრული ადგილი დაიჭირა. სასახლის კარზე განმტკიცებას რა სჯობია. ოღონდ ხელსაყრელი შემთხვევა გამოჩნდეს და ის ახლა ხელიდან აღარ გაუშვებს. რამდენჯერ გამოიწვია მან დედოფლის ბაგეზე ბორბოტი ღიმილი. ეს იმას ნიშნავდა, რომ ბარკილფედროს ნება დართეს ენადირა.

მაგრამ იქნებ სასახლის კარზე აკრძალული იყოს რომე-

ლიმე ფრინველზე ნადირობა? ნებართვა ბარკილფედროს აძლევდა კი უფლებას ან ფრთაში დაეჭრა ან ფეხში, თუნდაც დვიძლი დაი მისი უდიდებულესობისა?

პირველ რიგში ეს უნდა გაეგო, უყვარს თუ არა დედოფალს თავისი და?

შემეცდარ ნაბიჯს შეეძლო საქმე მთლად ჩაეშალა. ბარკილფედრომ თვალყურის დევნება დაიწყო.

ბანქოს მოთამაშე ვიდრე ჩავიდოდეს, ჯერ თავის ქალადღებს ათვალთვრებდა: რა და რა კოზირი გააჩნია. ბარკილფედრომ პირველ რიგში ორივე მანდილოსნის ჰასაკი შეადარა ერთმანეთს: ჯოზიანა ოცდასამი წლისა იყო, ანა ორმოცდაერთისა. ძალიან კარგი. მისი სათამაშო ქალაღები არც თუ ისე ცუდი.

რა დღიდანაც ქალი წლების დათვლას უკვე გაზატხულობით აღარ მისდევს, არამედ ზამთრებითა სთვლის წლებს, ის დღე მას უკვე გაავზნეებულ გუნებაზე აყენებს. მასში იღვიძებს ყრუ ბრაზი დროუამის გავლენის შედეგად იმ უწყალო რღვევის მიმართ, რასაც იგი თავისთავზე გრძნობს. ახალგაზრდანი, ახლახან გადაფურჩქენილი ტურფანი, სხვათათვის რომ სურნელებას აფრქვევენ, მისკენ მხოლოდ ეკლებს იშვერენ; და ეს ვარდები სათითაოდ ყველანი სჩხვლეტენ მას. ეჩვენება, თითქოს ამათ წაართვეს სინორჩე, რომ მისი საკუთარი სიტურფე მხოლოდ იმისათვისა ჭკნება, რაკი იგივე სხვებში იფურჩქნება.

ბარკილფედროს ამოცანა ის იყო, რომ ესარგებლა დედოფლის ამ იღუმალი გულნაკლულობით, გაეღრმავებინა ნაკვები ორმოცი წლის მანდილოსნის, დედოფლის, სახეზე.

შური საუცხოო საშუალებაა ქიშპობა-მეტოქეობაზე ეჭვის გასადვივებლად. შური მეტოქეობის შესახებ ეჭვს ისევე გამოაშჟარავენ დღის სინათლეზე, როგორც ვირთაგვა გამოავლდებს ხოლმე ჯოჯოს ბუნაგიდან.

ბარკილფედრომ მთელი ყურადღება დედოფლისკენ გადაიტანა.

დედოფალს ისე აცქერდებოდა, როგორც უძრავი წყლის სიღრმეს ჩააცქერდებიან ხოლმე. ჭაობი ხანდახან საკმაოდ გამჭვირვალეც კია. ჭუჭყიან წყალში ბიწიერებანი ჩანს.

• მღვრიე წყალში უაზრობა-სისულელე მოჩანს. ანა მღვრიე წყალი იყო.

მის ჩლუნგ ტვინში გრძობების ჩანასახები და აზრის კუპრები ჩუჩუნებდნენ.

იქ ყველაფერი ბუნდოვანი იყო, ყველაფერი ოდნავ ჩასახული, მიუხედავად ამისა, იგი მაინც რეალური რამ იყო, თუმცა რაღაც უფორმო; დედოფალი ამას და ამას ფიქრობდა, დედოფალს ეს და ეს სურდა. ზუსტად დადგენა იმისი, თუ რას ფიქრობდა იგი, ან რა სურდა, მეტად ძნელი იყო, მდგარ წყალში მომხდარი ოდნავ შესამჩნევი ცვლილებები არცთუ ისე ადვილი გამოსაკვლევაა.

დედოფალი ჩვეულებრივ ზანტი იყო, მაგრამ ზოგჯერ უბოდიშო, სულელურ, ტლანქ საქციელს იჩენდა. სწორედ ამ აფეთქებებით უნდა ესარგებლა ჩასაფრებულს; ან უნდა დაექირა იგი.

რა სურდა თავის გულის სიღრმეში ანას ჯოზიანასთვის, სიკეთე თუ სიავე?

ეს იყო ამოცანა. ბარკილფედრომ მიზნად დაისახა ამისი ამოცნობა.

თუ ამაზე პასუხს მიაგნებდა, მაშინ მომდევნო ნაბიჯსაც გადადგამდა.

ბარკილფედროს დაეხმარა რამდენიმე შემთხვევა, მაგრამ უმთავრესად მუდმივ მზადყოფნამ და დადარაჯებამ უშველა.

ანა თავისი ქმრის მხრივ შორეული ნათესავი იყო პრუსიის ახალი დედოფლისა, რომლის მეუღლეს ასი კამერჰერი ჰყავდა. ანას ხსენებული დედოფლის მეუღლის სურათი ჰქონდა გინანქარზე ნახატი ტურკე დე მაიერნისებურ ყაიდაზე შესრულებული. პრუსიის დედოფალსაც აგრეთვე ჰყავდა უკანონოდ შობილი უმცროსი და, ბარონესა დრიკა.

ერთხელ, ბარკილფედროც იქ ესწრებოდა, ანამ პრუსიის ელჩს დაუწყო გამოკითხვა ამ დრიკას შესახებ.

— ამბობენ იგი მდიდარიაო.

— ძალიან მდიდარია, — უპასუხა ელჩმა.

— სასახლეები აქვს?

— აქვს და უფრო საუცხოონიც, ვიდრე მის დას — დედოფალს.

- ვის მიჰყვება ცოლად ეს ქალი?
- სახელოვან დიდკაცს, გრაფ გორმოს.
- ის კაცი ლამაზია?
- მეტიმეტად წარმტაცი.
- თვითონ. ქალი ახალგაზრდაა?
- მთლად ახალგაზრდა.
- ისევე ლამაზია, როგორც თვითონ დედოფალი?

ელჩმა ხმადაბლა უპასუხა:

- უფრო მეტად.
 - რა თავხედობაა! — წაიჩურჩულა ბარკილფედრომ.
- დედოფალი წამიერად დადუმდა, შემდეგ შესძახა:
- ოჰ, ეს უკანონოდ შობილები!

ბარკილფედროს ყურს არ გამოეპარა ეს მრავლობითი რიცხვი.

სხვა დროს, სამლოცველოდან გამოსვლისას, სადაც ბარკილფედრო ორი მოწყალეების გამჩუქებლის უკან, მაგრამ მაინც საკმაოდ ახლოს იდგა დედოფალთან, იქვე ღორდ დევიდ დერი-მოირი დედოფლის ამაღლას შორის მიდიოდა; მან ძლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა თავისი მშვენიერი გარეგნობით დედოფლის მხლებელ მაღალი წრის მანდილოსნებზე და მანდილოსნებმა მას თან მიაყოლეს მთელი რიგი შეძახილები:

- ოჰ, რა მშვენიერია!
- რა თავაზიანია!
- რა დიდებული გარეგნობისაა!
- რა ლამაზი ვაჟკაცია!
- ოჰ, ეს მეტად არასასიამოვნოა! — წაიჩურჩულა დედოფალმა.

ბარკილფედრომ ესეც გაიგონა.

ახლა მან უკვე იცოდა, რა უნდა მოემოქმედა.

შეიძლებოდა ჰერცოგის ასულისათვის უსიამოვნება მიეყენებინა და ამით მას დედოფლის მხრივ არავითარი უკმაყოფილება არ მოელოდა.

პირველი ამოცანა უკვე გადაწყდა.

ახლა მეორე ამოცანის ჭერი დადგა.

რა საშუალებით ავნოს ჰერცოგის ასულს?

ესოდენ ძნელი მიზნის მისაღწევად რა გზა უნდა გაეხსნა, ან რა საშუალება მიეცა მისთვის იმ უბადრუკ თანამდებობას, რომელიც მას ეპირა?

ცხადია, არავეითარი.

XII

შოტლანდია, ირლანდია და ინგლისი

ერთი დაწერილებითი ცნობაც უნდა აღვნიშნოთ: ჯოზიანას „გააჩნდა დისკო“.

ეს გასაგები გახდება, თუ გავიხსენებთ, რომ იგი დედოფლის და იყო; მართალია, ნართაული, უკანონო, მაგრამ მაინც მეფური სისხლის პიროვნება.

„გააჩნდეს დისკო!“ — რას ნიშნავს ეს?

ვიკონტ სენტ-ჯონი (სხვანაირად ბოლინგბროკი) თომას ლენარდს, გრაფ სესეკსსა სწერდა: „ორი საგანი უქმნის ადამიანს მალალ მდგომარეობას, ინგლისში *tour* და საფრანგეთში *pour*“¹. „*pour*“ საფრანგეთში ნიშნავდა შემდეგს: როდესაც მეფე მოგზაურობდა, გაჩერებებზე საღამოობით კარის ფურიერი სადგომებს უნაწილებდა მისი უმადლესობის მხლებლებს. ზოგიერთ ამ დიდკაცთაგანს, სხვებთან შედარებით უდიდესი უპირატესობანი გააჩნდა. „მათ გააჩნიათ „*pour*“ — ვკითხულობთ 1694 წლის „ისტორიულ ჟურნალში“, მეექვსე გვერდზე. ესე იგი სადგომების გამანაწილებელი ამ პირთა სახელების წინ წერს სიტყვას „*pour*“ (თვის), მაგალითად, „პრინცი სუბიზისათვის“. ამასთანავე, როდესაც არამეფური ჩამომავლობის პირისთვის დანიშნავდა სადგომს, მაშინ იგი სიტყვის წინდებულს „*pour*“ აღარ იხმარდა და წერდა მარტივად: „პერცოგი დე ქვერი, პერცოგი მაზარინი და სხვა“. წინდებული *pour*, სადგომის კარებს რომ ამშვენებდა, იმის მაჩვენებელი იყო, რომ აქ ბინადრობს მეფური ჩამომავლობის პრინცი, ან ფავორიტი; ფავორიტი უფრო უარესია, ვიდრე პრინცი. მეფე

¹ ფრანგულში წინდებულია (რედ. შენიშვნა).

უფლებას pour-ზე უწყალობებდა ვისაც მოისურვებდა, ისე, როგორც ორდენის კავალერის ბაფთს ან პერობას.

„დისკოს უფლება“ (tour) ინგლისში უფრო ნაკლებ საპატიო იყო, მაგრამ უფრო დიდად სახეირო. ეს იყო გვირგვინოსანთან ნამდვილი სიახლოვის ნიშანი. ვისაც ჩამომავლობადაბადების უფლებით, ან მონარქის კეთილგანწყობილების მეოხებით შეეძლო მისგან უშუალოდ მიეღო ცნობები, მას თავის საძილო ოთახში ჰქონდა დისკო, მასზე მისადაგებული ზარაკით. ზარაკი აწყარუნდებოდა, დისკო პატარა კარივით გაიღებოდა და ოქროს ლანგარზე ან ხავერდის ბალიშზე გამოჩნდებოდა მეფის ან დედოფლის ეპისტოლე, რის შემდეგ დისკო დაიხურებოდა. ეს იყო ინტიმური და დიდებული. საიდუმლოება ჩვეულებრივი ხდებოდა. დისკოს სხვა დანიშნულებები არ გააჩნდა. ზარი მხოლოდ მეფის გზავნილების შესახებ ამცნობდა. ვისაც ეს ეპისტოლე მოჰქონდა, უჩინარი რჩებოდა, თუმცა ჩვეულებრივ ეს იყო პაეი მეფის თუ დედოფლისა. ელისაბედის მეფობისას დისკო ჰქონდა ლესტერს. იაკობ I-ს დროს — ბეკინჰემს. ჯოზეფინამ „დისკო“-ს უფლება მიიღო ანას მეფობისას. თუმცა ანა დედოფალი არ იყო მასთან განსაკუთრებულად კეთილგანწყობილი. ამ უპირატესობით დაჯილდოებულს თითქოს უშუალო ურთიერთობა ჰქონდა ცასთან და დროგამოშვებით წერილებს ღებულობდა ღმერთისგან მისი ფოსტალიონის საშუალებით. არაფერი ისე არ შურდათ, როგორც რჩეულთა ეს ნიშანი. ხოლო ეს უპირატესობა მონურ მორჩილებას აძლიერებდა. მისი მფლობელი სხვებზე უფრო ქედღადრეკილი ხდებოდა. მეფის სასახლეში ყოველგვარი ამაღლება ამდაბლებს კიდევაც. „უფლება დისკოზე“ აღინიშნებოდა ფრანგული ტერმინით: „avoir le tour“. ეს ინგლისური ეტიკეტის თავისებურება უფრო სარწმუნოა, რომ მომდინარეობდა ფრანგული რომელიმე წარსული ადათ-ჩვეულებიდან, რაც ძველთაგანვე უნდა ჰქონოდათ წესად.

ლედი ჯოზეფინა ქალწული-პერესა იყო, იმისდა გვარად, როგორც ელისაბედი იყო ქალწული-დედოფალი. იგი წლის დროთა მიხედვით ხან ქალაქში ცხოვრობდა და ხან სოფელში. მას თითქმის მეფური გარემოება-ცხოვრება ჰქონდა. თავისი

საკუთარი სასახლის ამაღლა გააჩნდა, სადაც ლორდ დევიდი სხვა პირებთან ერთად სასახლის დიდებულის როლში გამოდიოდა. თუმცა ლორდ დევიდი და ლედი ჯოზიანა ჯერ კიდევ არ შეუღლებულიყვნენ. მაინც ყოველგვარი მითქმა-მოთქმის გარეშე ერთად გამოჩნდებოდნენ ხოლმე ხალხში და სიამოვნებითაც სარგებლობდნენ ასეთი შემთხვევით. ხშირად ერთი ეტლით მიემგზავრებოდნენ თეატრში ან ცხენების დოღზე და ლოჯაშიც ერთად ისხდნენ. მათ დაქორწინების ნება ჰქონდათ და ეს ქორწინება ადრევე დადგენილი იყო, და თუმცა ამაზე ფიქრი ანელებდა მათ ურთიერთდამოკიდებულებას, ისინი მაინც სიამოვნებით ხედებოდნენ ერთმანეთს. დანიშნულთა ურთიერთშორის თავისუფალ ქცევას საზღვარი გააჩნია, რომლის გადალახვა ადვილია. მაგრამ ისინი თავშეკავებულნი იყვნენ. ვინაიდან წრეს გადასული სითამამე ნიშანია ცუდი გემოვნებისა.

იმხანად ყველაზე სახელგანთქმული შეჯიბრებები კრიკში ლამბეტის სამრეელოში იმართებოდა, სადაც კენტერბერის მთავარეპისკოპოსის სასახლე იყო, თუმცა ამ განაპირა უბნის ჰაერი ჭანმრთელობას არ უხდება. იქვე, თავსდებოდა თვით მთავარეპისკოპოსის ბიბლიოთეკა, რომელიც განსაზღვრულ საათებში ღია იყო ყველა წესიერი ქცევის ადამიანისათვის. ერთხელ. ზამთარში, ღობით შემოფარგლულ ველზე ორ მეკრივეს შორის შეჯიბრი გაიმართა. ამ შეჯიბრს დაესწრო ჯოზიანა. რომელიც დევიდმა მოიყვანა ეტლით. ჯოზიანა, სხვათა შორის, შეეკითხა დევიდს: „განა ქალებსაც ნება ეძლევათ კრივზე დასწრებისა?“ დევიდმა უპასუხა: „Sunt faeminae magnates“. რაც, თავისუფლად თუ ვთარგმნით ნიშნავს: „მხოლოდ მდაბიო მოქალაქეთა ქალებს არა“. სიტყვასიტყვით თარგმანში კი — „მაღალი წრის მანდილოსნები დაიშვებიანო“. პერცოვის ასულებს, სადაც სურთ, იქ შევლენ. აი, ამიტომ დაესწრო ლედი ჯოზიანა ამ სანახაობას.

მან მხოლოდ ერთი რაჟ გააკეთა წესიერად: მამაკაცის ტანსაცმელი ჩაიცვა, მაგრამ ეს ჩვეულება შემოღებული იყო იმხანად, ქალები მამაკაცის ტანსაცმელს იცვამდნენ და ისე მოგზაურობდნენ. ვინძორის დილიჯანსში ექვსი კაცის ადგილზე თითქმის ყოველთვის ერთი ან ორი მანდილოსანი მგზა-

ვრობდა მამაკაცის ტანსაცმლით; ეს იყო ერთ-ერთი ნიშანი აზნაურთა წოდების მანდილოსნისა. ლორდ დევიდი რაკი მანდილოსანს ახლდა, შეჭიბრებაში უშუალო მონაწილეობას ვერ მიიღებდა და იძულებული გახდა უბრალო მაყურებლად დარჩენილიყო.

ლედი ჯოზიანა თავის მალალ საზოგადოებრივ მდგომარეობას იმით ამჟღავნებდა, რომ ლორნეტით იცქირებოდა. ამის უფლება მხოლოდ წარჩინებული საგვარეულოს პირთ ენიჭებოდათ.

„კეთილშობილ ორთა ბრძოლა“ ლორდ ჯერმენის უფროსობით მიმდინარეობდა. იგი იყო პაპის მამა თუ ბიძაშვილის პაპა იმ ლორდ ჯერმენისა, რომელიც მეთვრამეტე საუკუნის ბოლოს პოლკის მეთაურად მსახურობდა, ბრძოლის ველიდან გამოიქცა. ხოლო შემდეგ სამხედრო მინისტრი გახდა; მტრის ტყვიას იმიტომ გაარიდა თავი, რომ შერიდანის სარკაზმების მსხვერპლი გამხდარიყო; სარკაზმებისა, რომელიც ყოველივე ტყვიაზე საშინელი გამოდგა. ბევრმა ჯენტლმენმა სანაძლეო დადო: კარლტონელი ჰარი ბელიუ, რომელიც ბელა-აკვას უკვე ჩაფერფლილ პერობაზე აცხადებდა პრეტენზიებს, სანაძლეოს სდებდა ლორდ ჰენრი ჰაიდთან, რომელიც პარლამენტის წევრი იყო, როგორც დეპუტატი დაბა დენაპივედან, მას აგრეთვე ლაუნსესტონი ეწოდება. მალაპატივისცემაში პერეგრინ ბერტი, პარლამენტის წევრი დაბა ტრუროდან წარმოგზავნილი, ნაძლეუსა სდებდა სერ თომას კოლპეპერთან, მაიდსტონიდან არჩეულ პარლამენტის წევრთან. ლოთიანის ეპარქიიდან ლორდი ლემირბო დაენაძლია სემუელ ტრეფუზის დაბა პენრაინის წარმომადგენელს. სერ ბართოლომეო გრეისდიუ დაბა სენტ-იუსიდან დაენაძლია დიდად პატივცემულ ჩარლზ ბოდვილს, რომელსაც ლორდ რობერტის წოდება ჰქონდა და *custos rotulorum* — მომრიგებელი მოსამართლეც იყო კორნუელის საგრაფოში. კიდევ ბევრი სხვა-ნიცა სდებდნენ სანაძლეოს.

ორ მოკრივეთაგან ერთი ირლანდიელი იყო ტიპერერიდან ჩამოსული. მას სახელად თავისი სამშობლო მთის სახელი, ფილემ-გე-მედონი ერქვა. მეორე შოტლანდიელი იყო, სახელად ჰელმსგეილი. ამგვარად აქ შეეჯახა ორი ეროვნული თავ-

მოყვარეობა. უნდა მომხდარიყო შებრძოლება ირლანდიასა და შოტლანდიას შორის. ამიტომ სანაძლეოს ჯამი ორმოცი-ათას გინეას აღემატებოდა; თუ არ ვიანგარიშებთ ჩემ, გამოუმკლავნებელ სანაძლეოებს.

ორივე მებრძოლი წელამდე გაშიშვლებულიყო; ეცვათ მხოლოდ მოკლე შარვალი, თეძოებთან შეკრული, ლურსმე-ბით ძირვბმოჭედილი ფეხსაცმელი, კოჭებთან ზონარით შეს-კვნილი.

შოტლანდიელი ჰელმსგეილი, დაბალი ტანის ახალგაზრდა, ცხრამეტი წლისა თუ იქნებოდა, მეტი არა, მაგრამ შუბლზე უკვე ბრძოლებში დაშავების ნაკვდევნი ეტყობოდა. გასულ თვეში მან ნეკი გადუმტერია და ორივე თვალი გამოსთხარა მოკრივე სიქსმაილუოტერს. ამან აღაფრთოვანა ხალხი, მასზე სანაძლეოს ახლა ორმაგად ჩამოდიოდნენ. ხოლო მაშინ მისმა მომხრეებმა სანაძლეოში თორმეტი ათასი გირვანქა სტერ-ლინგი მოიგეს. გარდა შუბლზე გაკერილ ნაკვდევნისა ჰელმს-გეილს ყბაც დაზიანებული ჰქონდა. ის წონით მსუბუქი იყო და მოძრაობაში სწრაფი. პატარა დედაკაცზე მაღალი არც იქნებოდა. ჩასკვნილი იყო, დაბალ-დაბალი, ჯმუხი. მისი აღნა-გობა რაღაც მუქარისებურს გამოხატავდა. თითქოს ბუნებას განსაკუთრებული ცომისგან გამოეძერწა. მისი თითოეული კუნთი მწვთი-კრივისთვის იყო თითქოს გამზადებული. მის მაგარ, პრილა, ბრინჯაოსავით მიხაკისფერ ტანში რაღაცნა-ირი თავმოყრილი სიმკვრივე იგრძნობოდა. გაღიმებისას ჩანდა, რომ წინა სამი კბილი აკლდა.

მისი მოწინააღმდეგე უზარმაზარი იყო და განიერი. სხვა-ნაირად რომ ვთქვათ, სუსტი ძალის. ეს კაცი ორმოცი წლისა იქნებოდა, სიმაღლით ექვსი ფუტისა, გულმკერდი ჰიპოპოტა-მისას მიუგავდა და სახეზე სიმშვიდის, უწყინარობის იერი დაჰ-კრავდა. ის ერთი მუშტის დარტყმით ხომალდის ბაქანსაც კი ჩაანგრევდა, მაგრამ დარტყმის ხერხი არ იცოდა. ირლანდიე-ლი ფილემ-გე-მედონი უფრო უმთავრესად მოწინააღმდეგის-თვის წარმოადგენდა ძალიან სახერხო მიზანს და როგორც ეტყობოდა, კრივში მონაწილეობას იმდენად როდი იღებდა, რომ თვითონ დაერტყა, რამდენადაც იმისათვის, რომ მიეღო ეს დარტყმები, მაგრამ იგრძნობოდა, რომ დიდხანს გაუძ-

ლებდა შეტევას. იგი უფრო ისეთ არასაკმაო შემწვარ როსტ-ბივს მოგაგონებდათ, რომლის გაღეჭვა ძნელია, და ჩაყლაპვა შეუძლებელი. მოკრივეები ასეთ პალოვანებს raw flesh — უმ ხორცს ეძახიან. თვალები ელამი ჰქონდა. ყველაფრიდან ჩანდა, რომ თავის ბედს შერიგებოდა.

ამ ორ ადამიანს წინა ღამით ერთმანეთის გვერდით ეძინა, ერთ ლოგინში. ორივემ ერთი ჭიქიდან შესვა სამ-სამი დიდი ყლუპი პორტვეინი. ერთსაც და მეორესაც თავიანთი მომხრეები ჰყავდათ, დაღვრემილი, სასტიკი სახის ადამიანები, რომელთაც საჭიროების შემთხვევაში შეეძლოთ ამ კრივის მსაჯნი დაესაჯათ. ჰელმსგეილის მომხრეთა ჯგუფში ყველაზე მეტად შეიმჩნეოდა ჯონ გრომენი, რომელმაც იმით გაათქვა სახელი, რომ მთელი ხარი აიკიდა და ატარა. გამოირჩეოდა აგრეთვე ვინმე ჯონ ბრეი, რომელსაც ერთხელ მხრებზე მოეკიდა ათი ტომარა ფქვილი, ზითონ თხუთმეტგალონიანი და ამასთან დამატებით მეწისქვილეც. ასე დატვირთულმა ორას ნაბიჯზე მეტი მანძილი გაიარა. ფილემ-გე-მედონის მომხრეთა რიცხვში იყო ლორდ ჰაიდის მიერ ლაუნესესტონიდან მოყვანილი ვინმე კილტერი, რომელიც მწვანე ციხე-სიმაგრეში ცხოვრობდა და ოცგირვანქიან ქვას ხელისმოქნევით ამ ციხე-სიმაგრის სულ ყველაზე მაღალ ქონგურამდე აადგებდა ხოლმე. სამივე: კილტერი, ბრეი და გრომენი წარმოშობით კორნუელიდან იყვნენ, — ასეთი გარემოება პატივსა სდებს ამ საგრაფოს.

ორივე მოკრივის დანარჩენი მომხრეები ჯანლონით სავსე ჭაბუკები იყვნენ, განიერ მხარბეჭიანები, ფეხებმომრუდებულნი, დიდრონი, დაკოყრილხელებიანები. მათ სახეზე ჭკუის სიჩქუნგე ეტყობოდათ. ტანთ დაფლეთილი ძველმანი ეცვათ. თითქმის ყველა მათგანი დანაშაულის გამო სასჯელმოსხილი იყო, მაგრამ სულ მთელ ქვეყნიერებაზე არაფრის შიში არ ჰქონდათ. ბევრ მათგანს მშვენივრად ეხერხებოდა პოლიციელების დათრობა. ყოველ პროფესიას თავის ტალანტი უნდა გააჩნდეს.

ამ შერქინებისთვის შერჩეული ველ-ვაკობი დათვების ბაღს იქით გასდევდა, იქ, სადაც ოდესღაც დათვებს, ხარებს და დოგებს აჭიდავებდნენ ხოლმე. ეს ადგილი იყო ქალაქის

გარეუბნის ჯერ ისევ დაუმთავრებელი შენობების ცოტა მო-
შორებით, ჰენრიხ მერვის მიერ დანგრეულ წმინდა მარიაშ
ოვერ-რეის სახელობის მონასტრის ნანგრევთა გვერდით. ჩრდი-
ლოეთის ქარი უბერავდა და წვიმა სცრიდა, ჰყინავდა კიდევაც.
იქ შეგროვილ ჯენტლემენტა შორის, ქოლგებამოფარებულე-
ბში, ადვილად იცნობდით ცოლ-შვილიან მაყურებლებსაც .

ფილემ-გე-მედონის მხარეზე იყო პოლკის უფროსი მონ-
კრეიფი, როგორც არბიტრი, აგრეთვე კილტერიც, რათა მუხ-
ლით შეშველებოდა. ჰელმსგეილის მხარეზე იყო ღირსპატიე-
საცემი პიუგო ბიუმერი, როგორც არბიტრი და კილკერელი,
ლორდი დიზერტემი, რათა მუხლი შეეშველებინა.

რამდენიმე წუთს, ვიდრე საათებს შეამოწმებდნენ, ორივე
მოკრივე უძრავად იდგა მოღობილთან. შემდეგ მოწინააღმდე-
გენი მიუახლოვდნენ ერთმანეთს და ხელი ჩამოართვეს. ფილ-
მე-გე-მედონმა უთხრა ჰელმსგეილს:

— ეჰ, კარგი იქნებოდა, შინ წავსულიყავით.

ჰელმსგეილმა, როგორც წესიერი ზნის კაცმა, უპასუხა:

— აქ მოგროვილ კეთილშობილ საზოგადოებას იმედს ხომ
ვერ გავუცრუებთ.

გაშიშვლებულები იყვნენ და სციოდათ. ფილემ-გე-მედონი
მთლად კანკალებდა. კბილს კბილზე აცემინებდა.

დოქტორმა ელინორ შარპმა, იორკის არქიეპისკოპოსის
დისწულმა, დაუყვირა:

— დაარტყით ერთმანეთს მუშტები, ჩერჩეტებო, უმაღვე
გათბებით.

ამ თავზიან სიტყვებზე, ისინი შეიშმუშნენ. ეცნენ ერთ-
მანეთს.

მაგრამ ჯერ არ გახელებულიყვნენ. პირველმა სამმა შეჭი-
ლებამ უხალისოდ ჩაიარა. ღირსეულმა დოქტორ გემდრაიტმა,
რომელიც „ყველა სულების კოლეგიის“ წევრებიდან ერთი
ორმოცთავანი იყო, იყვირა:

— ჯინი მოუტანეთ, ჯინი!

მაგრამ ყველა ოთხივე მსაჯი მტკიცედ იცავდა წესრიგს,
თუმც მეტად ციოდა.

მოისმა შეძახილები „First blood!“ — „პირველ სისხლს“
ითხოვდნენ. მოწინააღმდეგენი ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ.

ისინი მიუახლოვდნენ ერთმანეთს, ხელები წინ გასწიეს, ერთმანეთს მუშტები მოუსინჯეს. მერე ორივემ უკან დაიხია. უცბად დაბალი ტანის ჰელმსგეილი წინ გაქანდა. დაიწყო ნამდვილი შებრძოლება.

ფილემ-გე-მედონმა პირდაპირ შუბლში, წარბებს შუა დარტყმა მიიღო; სისხლი მთელ სახეზე ჩამოედინა.

ბრბომ შესძახა:

— ჰელმსგეილმა წითელი ღვინო დაღვარა.

მოისმა გახელებული ტაში. ფილემ-გე-მედონმა ხელები წისქვილის ფრთებივით დაატრიალა. და მუშტებს ყველგან, სადაც კი მიუწვდა სცემდა. ღირსსაპატიო პერეგრინ ბერტიმ შენიშნა:

— თვილით ველარასა ხედავს, მაგრამ ჯერ არ დაბრმავებულია.

ჰელმსგეილს იმავე წუთს მოესმა ყოველი მხრიდან წამაქეზებელი შეძახილები:

— გამოსთხარე ეგ გადმოკარკლული თვალები!

ერთი სიტყვით, ორივე მებრძოლი ძალიან კარგად შეერჩიათ. და თუმცა ამ შერჩინებას ამინდი ხელს არ უწყობდა, მაინც ყველა ხედავდა, რომ შებმა უშედეგოდ არ ჩაივლიდა. ცრუ გოლიათი, ფილემ-დე-მედონი თავისივე უპირატესობების მსხვერპლი გახდა: დიდი ტანი და მძიმე წონა სწრაფი მოძრაობის საშუალებას არ აძლევდა. ხელები ნამდვილ კეტკომბალებს მოგაგონებდათ. მაგრამ ტანი უსულო ტვირთივით უმოძრაო ჰქონდა. პატარა შოტლანდიელი დარბოდა და უტევდა. ხტოდა, კბილებს აღრაქუნებდა, სწრაფი მოძრაობით აორკეცებდა თავის ძალ-ღონეს, ყველანაირ ხერხს იყენებდა. ერთი მხრივ — პირველყოფილი, ველური, უკულტურო, უვიციის მუშტის დარტყმა; მეორე მხრივ — ცივილიზებული დარტყმა. ჰელმსგეილი იმდენსვე იგებდა ნერვებით, რამდენსაც კუნთებით. იგებდა არა მარტო ღონით, არამედ გააფთრებითაც. ფილემ-გე-მედონი უფრო ზანტ ყასაბსა ჰგავდა, წინასწარი დარტყმით ოდნავ დარეტიანებულს. აქ ბუნების წინააღმდეგ ხელოვნება გამოდიოდა. გამძვინვარებული ადამიანი ბარბაროსის წინააღმდეგ.

ცხადი იყო, რომ დამარცხებული გამოვიდოდა ბარბაროსი, მაგრამ არც ისე მალე, სწორედ ეს იწვევდა ინტერესს.

პატარა ტანის კაცი გოლიათის პირისპირ. უპირატესობა პირველის მხარეზე იყო. კატა იგერიებდა დოგს. გოლიათებს ყოველთვის დავითები ამარცხებენ.

მებრძოლებს წამაქეზებელი შეძახილები მიაყოლეს:

— ვაშა ჰელმსგეილ! ძალიან კარგია! შესანიშნავია, მთიელო! შენი ჩერია, ფილემ!

ჰელმსგეილის მეგობრები კეთილგანზრახვით ურჩევდნენ:

— გამოსთხარე ეგ დაქვეტილი თვალები!

ჰელმსგეილი უკეთ მოიქცა: უცბად დაიხარა, სწრაფად ისევ გასწორდა, გველისებური მოძრაობით ჰკრა მუშტი ფილემ-გე-მედონს გულის კოვზში. ბუმბერაზი წაბარბაცდა.

— დარტყმა სწორი არ იყო! — იყვირა ვიკონტ ბარნარდმა.

ფილემ-გე-მედონი კილტერის მუხლებზე დაეშვა და წარმოთქვა:

— მე ახლა ვთბები.

ლორდ დეზერტემი ერთ-ერთ მსაჯს მოეთათბირა და გამოაცხადა:

— ხუთწუთიანი შესვენება.

ფილემ-გე-მედონს თითქმის გული მისდიოდა. კილტერმა ფლანელით მოსწმინდა სისხლი თვალეებზე და ოფლი მთელ ტანზე, მერე პირში მათარის ყელი ჩაუყო. ეს მეთერთმეტე შებმა-დარტყმა იყო მებრძოლებისა. ფილემ-გე-მედონს შუბლზე დაშავებულის გარდა გულმკერდი დაჟეჟილი ჰქონდა, მუცელი დასიებული და კეფა დაზიანებული. ჰელმსგეილი სრულიად უვნებელი იყო.

ჯენტლემენტა შორის ერთგვარი ჩოჩქოლი ატყდა.

ლორდ ბარნარდმა გაიმეორა:

— დარტყმა სწორი არ იყო!

— სანაძლეო არავის მხარეზე არ არის! — თქვა ლორდმა ლემირბომ.

— მე უკანვე მოვითხოვ ჩემს სანაძლეოს! — მოჰყვა სერ თომას კოლპეპერის შეძახება.

ხოლო პარლამენტის ღირსსაპატივეცემო წევრმა, დაბა

სენტ-ივისის წარმომადგენელმა სერ ბართოლომეო გრეისდიუმ დაუმატა:

— აბა, დამიბრუნონ ჩემი ხუთასი გინეი, მე მივდივარ.

— შეწყვიტეთ შექილება! — შესძახეს არბიტრებმა.

მაგრამ ფილემ-გე-მედონი წამოდგა, მთვრალივით წაბარბაცდა და თქვა:

— განვაგრძოთ შერქინება, მაგრამ ერთი პირობით: მეც უფლება მეძლევა ერთი არასწორი დარტყმისა.

ყველა მხრიდან შესძახეს:

— სწორია, თანახმანი ვართ!

ჰელმსგეილმა მხრები აიჩეჩა. ხუთი წუთის დასვენების შემდეგ შებმა განახლდა. ბრძოლა, რომელიც ფილემ-გე-მედონისათვის მთლიანად ტანჯვა იყო, ჰელმსგეილსთვის გასართობი გეგონებოდათ.

აი რას ნიშნავს ცოდნა! პატარა კაცმა მიაგნო ისეთ ხერხს, რითაც ბუმბერაზი in chancery, ე. ი. საჭირო კუნჭულში მიაგდო: ჰელმსგეილმა უცბად მოიგდო ფილემ-გე-მედონის უზარმაზარი თავი მარცხენა მკლავში, რომელიც ფოლადის ნახევარმთვარესავით მოეხარნა; ეჭირა ილღიაში თავაღმა, მარჯვენა მუშტს თავში ისე ურტყამდა, თითქოს ჩაქუჩით ლურსმნებს ამაგრებდნო. სცემდა გვერდიდანაც, ვიდრე მთლად არ დაუსახიჩრა. როდესაც ფილემ-გე-მედონმა ბოლოს შესძლო თავი წამოეწია, მას პირისახე აღარა ჰქონდა.

ცხვირ-პირის, თვალის ნაცვლად ახლა რაღაც შავი ღრუბელივით მოჩანდა, ისიც სისხლში ამოვლებული. მან გამოაფურთხა. მიწაზე ოთხი კბილი დევარდა.

მერე თვითონაც დაეცა. კილტერმა მუხლი მიაშველა და ზედ მიისვენა. ჰელმსგეილი თითქმის სრულებით არ დაშავებულა: მხოლოდ რამდენიმე ადგილას დალურჯებული ეტყობოდა, და ლავიწი გაფხაჭნოდა.

სიცოცხეს უკვე აღარავინ არა გრძნობდა. ჰელმსგეილის მომხრეები ასლა თექვსმეტსა და მეოთხედს ჩამოდიოდნენ, ფილემ-გე-მედონის წინააღმდეგ.

კარლტონელმა პარიმ შესძახა:

— ფილემ-გე-მედონი აღარ არის. ჰელმსგეილის მხარეზე ჩამოვდივარ სანაძლოს — ჩემს საპეროს ბელა-აკვასა და

ჩემს ხარისხს ლორდ ბელიუსისა. ყოველივე ამ ნაძლევს კენტრებერიის მთავარეპისკოპოსის ძველი პარიკის გულისთვის ჩამოვდივარ.

— მაჩვენე შენი ცხვირ-პირი, — უთხრა კილტერმა ფილემ-გე-მედონსა და ბოთლიდან ჭინი გადმოასხა, სისხლიანი ფლანელი დაასველა და ასე მოუბანა სახე. გამოჩნდა პირი. ფილემ-გე-მედონმა ერთი თვალის ქუთუთო ასწია. საფეთქლები თითქოს დახეთქილი ჰქონდა.

— კიდევ ერთი შეჭიდება, მეგობარო, — უთხრა კილტერმა. — ქვემო ქალაქის სახელისათვის.

ვალიელები და ირლანდიელები ერთმანეთს მიუხვდებიან ხოლმე. მაგრამ ფილემ-გე-მედონი არაფრით არ ამქლავნებდა, რომ მას კიდევ შეეძლო რამის მოსაზრება. იგი კილტერის დახმარებით წამოდგა. ეს იყო ოცდამეხუთე შებმა. იმის მიხედვით, თუ ციკლოპი (ვინაიდან ერთი თვალი მას აღარ ჰქონდა) რა სახით დადგა პოზიციაზე, მაკქერალნი მიხვდნენ, რომ ყველაფერი დასრულდა. აღარავის ეჭვი არა ჰქონდა, რომ ფილემ-გე-მედონს მარცხი არ ასცდებოდა.

თავდაცვის დროს მან ხელი ნიკაპს ზემოთ ასწია; ეს იყო მომაკვდავის უქანასკნელი უხერხული მოძრაობა. ჰელმსგეილმა, მხოლოდ ოდნავ შეოფლიანებულმა, შესძახა:

— ჩემზე ვდებ სანაძლეოს, ათასი ერთის წინააღმდეგ.

და მოქნეული ხელი დაჰკრა მოწინააღმდეგეს, მაგრამ უცნაური რამ მოხდა: ორივენი წაიქცნენ. მხიარული ბლავილი გაისმა.

ეს ფილემ-გე-მედონის ხმა იყო, — თავისი კმაყოფილება ასე გამოხატა.

მან ისარგებლა ჰელმსგეილის თავში საშინელი დარტყმით და თვითონაც, მიუხედავად წესის დარღვევისა, ჩაარტყა მას მუცელში.

ჰელმსგეილი გრძნობადაკარგული იწვა და ხრიალებდა.

არბიტრებმა რაკი ჰელმსგეილი წაქცეული დაინახეს, წარმოთქვეს:

— ხურდა სრულად მიიღო.

ყველამ ტაში დასცხო, სანაძლეოში წაგებულებმაც კი.

ფილემ-გე-მედონმა არასწორ დარტყმაზე არასწორი დარტყმითვე უპასუხა. ამის ნება მას მისცეს.

პელმსგეილი გაიტანეს საკაცით, ყველა დარწმუნებული იყო, რომ ის უენებელი ვერ გადარჩებოდა.

ლორდ რობერტსმა შესძახა:

— მე მოვიგე ათას ორასი გინეი.

ფილემ-გე-მედონი, როგორც ჩანდა, მთელ თავის სიცოცხლეში ხეიბრად დარჩებოდა.

წასვლისას ჯოზიანა ლორდ დევიდის ხელს დაეყრდნო, დანიშნულებისათვის ეს ნებადართული იყო, დაეყრდნო და წარმოთქვა:

— საუცხოო სანახაობაა, მაგრამ...

— მაგრამ რა?

— მეგონა ჩემს მოწყენილობას ეს მაინც გაფანტავდა, მაგრამ არაფერი მეშველა.

ლორდ დევიდი შედგა, შეხედა ჯოზიანას. ტუჩები მოკუმა, ლოყები გამობუშტა, თავი გაიქნია, რაც ნიშნავდა „მხედველობაში გვექნებაო“, მერე ჰერცოგის ასულს უპასუხა:

— მოწყენილობის წინააღმდეგ მხოლოდ ერთი წამალი არსებობს...

— რა წამალი?

— გუინპლენი.

ჰერცოგის ასული შეეკითხა:

— ეგ გუინპლენი რაღა არის?

წიგნი მეორე

გუინაღენი და დაა

I

ამ თავში გამოჩნდება სახე იმ ახდისა, რომელსაც აქამდე მხოლოდ მისი საყციელთ ვიცნობდით

ბუნებამ გუინაღენისათვის თავისი სიკეთე არ დაიშურა. ამ ბუნების ძალით პირი ისეთი ჰქონდა, რომ ყურებამდე იღიმებოდა. გადმოხრილი ყურები თვალებამდე ეფინებოდა. ცხვირი მთლად უფორმო, და შექმნილი იმისათვის, რომ ზედ ჯამბაზის სათვალეებს ეხტუნათ. ხოლო მთლიანად პირისახეს ისე ვერ შეხედავდით, რომ არ გაგეცინათ.

ჩვენ ვთქვით, რომ ბუნებამ თავისი სიკეთე დააბერტყაო გუინაღენს, მაგრამ ეს მხოლოდ ბუნების ნამოქმედარი იყო? იქნებ ვინმე დაეხმარა ბუნებას ამაში?

თვალეები ორ ვიწრო ნახვრეტსა ჰგავდნენ. პირის მაგიერ ღია ხვრელი მოუჩანდა. ნესტოების მაგიერ ორნახვრეტიანი ბრტყელი კოჟოჟი იყურებოდა, ხოლო პირისახის მაგიერ ბრტყელი კვერი, საერთოდ რაღაც მეტად სასაცილო რამ. აშკარა იყო, რომ ბუნება ვისიმე დაუხმარებლად ვერ შექმნიდა ხელოვნების ასეთ სრულყოფილ ნიმუშს.

მაგრამ სიცილი, განა ყოველთვის სიმხიარულის გამოხატვაა?

გუინპლენი ფიგლიარი იყო. თუ ამ ფიგლიართან პირველი შეხვედრის შემდეგ, როდესაც მის შემხედავს პირველი შთაბეჭდილებით გამოწვეული მხიარულება გაუვლიდა და უფრო ყურადღებით დააკვირდებოდა სახეზე, უეჭველად შეამჩნევდა ოსტატის ნამუშევართა ნიშნებს. ასეთი პირისახე ბუნების შემთხვევითი თამაში კი არ იყო, არამედ ვილაციის შეგნებული გარჯის ნაყოფი. ასეთი დასრულებული მოპირკეთება ბუნებას არა სჩვევია. აღამიანი უძლურია საიმისოდ, რომ თავისი სილამაზე შექმნას, მაგრამ თავისი სახე-ტანის დამახინჯებაში მას წინ არა უდგას რა. პოტენტოტის პროფილს თქვენ რომელის პროფილად ვერ გარდაქმნით. მაგრამ ბერძნული ცხვირიდან თავისუფლად გააკეთებთ ყალმიკის ცხვირს. ამისათვის საკმარისია ჩაზნიქოთ ცხვირის კეხი და გაფარჩხოთ ნესტოები. ვულგარულმა საშუალო საუკუნეების ლათინურმა ტყუილად კი არ შექმნა ზმნა *denasare*¹. იქნებ გუინპლენი ბავშვობაში იმდენად ყურადღების ღირსი იყო, რომ ვილაციას მისი სახის შეცვლაზე ემუშავნა? შესაძლებელია თუნდაც იმ მიზნით, რომ საჩვენებლად გამოეყენებინათ და ამითი ფული მოერეწათ. ყველაფრიდან ჩანდა, რომ ამ სახეზე დამახინჯების დახელოვნებულ ფაბრიკანტებს ემუშავათ. ცხადია, რომელიღაც იდუმალმა, უფრო საფიქრებელია, რომ საიდუმლო მეცნიერებამ, დაკავშირებულმა ქირურგიასთან, ისევე როგორც ალქიმიამ ქიმიასთანა დაკავშირებული, დაამახინჯა პატარა ბავშვის ბუნებრივი ნაკვთები და შექმნა ასეთი საგანგებო სახე, რომ ამგვარ ჭრაზე დახელოვნებულ მეცნიერებაზე დამყარებით, ქსოვილის შეხორცებით, მიჭრილ-მოჭრილი ნაწილების განკურნებით შეიძლებოდა პირბაგის გაგანიერება, ტუჩების ჩასერვა, ღრძილების გამოჩენა, ყურების წამოჭიმვა, კაკნატელების ამოღება, წარბებისა და ლოყების ადგილგადანაცვლება, ჩანების, კუნთების გაგანიერება, გაუჩინარება-გადაღესა გაკერილი ნაწილებისა და კანის სულ ახლად გადაკვრა გატყავებულ ნაწილზე, იმიტომ, რომ სახეს არ მოშორებოდა განივრად გაღებულ ტუჩ-ბაგის

¹ ცხვირის დაკარგვა (ლოთ).

ლიმილი. ასეთ საქმეში მეტისმეტად დახელოვნებული მოქანდაკის სახელოსნოში შეიქმნა ეს ნიღაბი — გუინპლენი.

ადამიანები ასეთი სახისანი არ იბადებიან.

ასე იყო თუ ისე, გუინპლენის ნიღაბი შესანიშნავი გამოვიდა. გუინპლენი განგებამ საჩუქრად მოუჭლინა ყველა მოწყენილ ადამიანს რომელმა განგებამ? იქნებ ღეთის განგების გვერდით ჯოჯოხეთის განგებაც არსებობს? ჩვენ ამ საკითხს ვაყენებთ, მხოლოდ არა ვწყვეტთ.

გუინპლენი მასხარა იყო. იგი გამოდიოდა მაცქერალი საზოგადოების წინაშე. მისგან გამოწვეული შთაბეჭდილება ყველაფერს აღემატებოდა. იპოხონდრიას მარტო თავისი სახის ჩვენებით არჩენდა. მგლოვიარე, თალხებით მოსილი ადამიანები გუინპლენს ერიდებოდნენ, რადგან შეხედავდნენ თუ არა, მაშინვე ისეთი სიცილი აუტყდებოდათ, რომ თავს უხერხულად გრძნობდნენ. ერთხელ გუინპლენის დანახვისას ჯალათსაც კი ხარხარი აუტყდა. გუინპლენის მაცქერალნი სიცილ-ხარხარისგან ქანცაწყვეტილნი ფერდებზე ხელებს იპერდნენ. პირს გააღებდა თუ არა გუინპლენი, ყველას სიცილისგან მუხლი ეკვეთებოდა. გუინპლენი ნაღვლიანობა-მწუხარების მოპირდაპირე პოლუსი იყო. ერთ მხარეზე რომ სპლინი იყო, მეორე მხარეზე გუინპლენი. ამის გამო ყველა ბაზარსა და მოედანზე არაჩვეულებრივი გონჯის სახელი გაუვარდა.

გუინპლენი მაცქერალთა სიცილს თავისი საკუთარი სიცილით იწვევდა. ხოლო თვითონ იგი არ იცინოდა. იცინოდა მხოლოდ მისი სახე. მას არაფერი ჰქონდა სამხიარულო. იცინოდა მხოლოდ მისი საზარელი ფიზიონომია, რომელიც რაღაც შემთხვევას, ან კიდევ განსაკუთრებულ ხელოვნებას შეექმნა. თვითონ გუინპლენი აქ არაფერ შუაში არ იყო. მისი გარეგნული გამომეტყველება შინაგან სამყაროზე არ იყო დამოკიდებული. არა გზით არ შეეძლო მოეშორებინა თავისი შუბლიდან, წარბებიდან, ლოყებიდან, ტუჩებიდან ეს უნებური სიცილი. სიცილი სამუდამოდ იყო აღბეჭდილი მის სახეზე. ეს სიცილი ავტომატური იყო და განსაკუთრებით გადამდებად მოჩანდა, რადგან ისე შეუჩერებელ, მუდმივ სიცი-

ლად შეხორცებულ იყო მის სახეზე. ამ ღრჯოლებგამოჩენილ პირს რომ შეხედავდნენ, არ შეიძლება, არ გაეციხათ. პირის ორი კრუნჩხვითი მოძრაობაა გადამდები: ერთია სიცილი და მეორე მთქნარება. იმ საიდუმლო ოპერაციის შედეგად, რომელიც გუინპლენს, როგორც საფიქრებელია, ბავშვობაში გადააჭანინეს, მისი სახის ყველა ნაკვთი სიცილს იწვევდა; მთელი მისი ფიზიონომია მხოლოდ ამ სიცილის გამომეტყველებას შეეპყრო, იმისდა გვარად, როგორც ბორბლის ყველა ჯოხი მორგეში იკრიბება. რა მღელვარე გრძნობებსაც არ უნდა მისცემოდა გუინპლენი, ასეთი განცდები უფრო აძლიერებდნენ სიმხიარულის ამ ბეჭედს. უფრო სწორედ რომ ითქვას, სიმხიარულის ბეჭედს უფრო მეტ მნიშვნელობას აძლევდნენ. განცვიფრება, ტანჯვა, მრისხანება თუ სიბრაღული მხოლოდ უფრო მკვეთრ გამომეტყველებას აძლევდნენ ამ კუნთების მხიარულ მანქვას. თუნდაც ეტერა, მისი სახე სიცილს განაგრძობდა. რაც უნდა გაეკეთებინა, რაც უნდა მოესურვილებინა გუინპლენს, რაზედაც უნდა ეფიქრა, მაინც საკმარისი იყო თავი აეწია და სახე გამოეჩინა, რომ ხალხი, თუ ის იმ დროს მის მახლობლად იმყოფებოდა, სიცილ-ხარხარს ვეღარ იკავებდა.

თქვენ წარმოიდგინეთ თავი მხიარული მედღუხასი.

მოულოდნელი სანახაობა სწყვეტდა ხალხში ჩვეულებრივ ფიქრთა დენას და უნებურად სიცილს იწვევდა.

ოდესღაც ძველ საბერძნეთში თეატრების ფრონტონები ბრინჯაოს მომცინარე ნილაბით იყო შემკული. ასეთ ნილაბს კომედია ერქვა. ბრინჯაოს ნილაბი თითქოს იცინოდა და სიცილს იწვევდა, მაგრამ, ამავე დროს ჩაფიქრებული სახის შთაბეჭდილებასაც ახდენდა. პაროდია შეშლილობამდე მისული, ირონია, სიბრძნეში გადასული, თავს იყრიდნენ და ერთიანდებოდნენ ამ სახეზე. ზრუნვები და იმედთა გაცრუება, შეზიზღება ცხოვრებისა, სევდა-ნაღველი კრთოდა ამ აღუღლევებელ სახეზე, და შედეგად, სავალალოდ, სიმხიარულეს იძლეოდა. პირ-ბაგის ცალი კუთხე, კაცობრიობისკენ მიქცეული, დაცივნის კილოთი იყო აწეული; მეორე კუთხე, ღმერთებისკენ მიქცეული—მკრეხელობას გამოხატავდა. აღამიანები სარკაზმის ამ იდეალურ სახეს უტოლებდნენ ირონიის იმ მა-

ბაგს, რომელიც თვითველ ჩვენგანს გააჩნია; და ამ მარადიულად მოცინარე ნიღაბის წინ განუწყვეტლივ მომდინარე სხვადასხვა ხალხი, ამ მკვდარულად უძრავი, დამცინავი ღიმილის შეხედვაზე ალტაცებისგან ყუჩნდებოდა. თუ ამ სამარისებურად ჩაწყვდიადებულ ანტიკური კომედიის ნიღაბს ცოცხალი კაცის სახეზე მივაკრავდით, მაშინ საკმაოდ სწორი წარმოდგენა გვექნებოდა გუინპლენის სახის გარეგნობაზე. მის მხრებზე ისეთ თავ-პირს დანინახავდით, რომელიც დემონისებრ მოცინარე ნიღაბს წარმოადგენდა. რა საშინელი ტვირთია ადამიანის მხრებზე ასეთი მარადიული სიცილი!

მარადიული სიცილი. განმარტება მივცეთ. თუ მანიქეველებს დავუჯერებთ, კეთილი საწყისი ადგილს უთმობს მის მოპირდაპირე—მოძულე ბოროტ საწყისს. თვითონ ღმერთსაც კი თავისი არსის წყვეტილები გააჩნია. იმაზედაც შევთანხმდეთ, თუ რა არის ნებისყოფა. ჩვენ არ დავუშვებთ, რომ ნებისყოფა ყოველთვის უძლური იყოს. ყოველივე არსებობა იმ წერილს ემსგავსება, რომლის აზრი იცვლება პოსტსკრიპტუმის გამო; გუინპლენისთვის პოსტსკრიპტუმს წარმოადგენდა შემდეგი: ნებისყოფის უდიდესი დაჭიმვა, რაზედაც გუინპლენი მთელ თავის ყურადღებას შეაჩერებდა ხოლმე, როდესაც კი არავითარი მღელვარება მის ყურადღებას თავისკენ არ მიმართავდა და არ შეასუსტებდა. ძალღონის დაჭიმვით, იგი ხანდახან იმას ახერხებდა, რომ სახიდან იცილებდა ამ უწყვეტ სიცილს, და ერთგვარ ტრაგიკულ იერს იღებდა. ასეთ წუთებში მისი სახის ნაკვთები მის ირგვლივ მყოფთა შორის უკვე სიმხიარულეს კი აღარ იწვევდა, არამედ შემაზრზენ შიშს.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ გუინპლენი ძალიან იშვიათად მიმართავდა ამგვარ ძალღონის დაჭიმვა-ძალდატანებას, ვინაიდან მისთვის მეტად მტანჯველი იყო ასეთი ძალდატანებითი დაჭიმვა ღონისა და აუტანელი დაძაბვა უზომო ტკივილებს იწვევდა. ამასთანავე საკმარისი იყო სულ მცირე უყურადღებობა, დაბნეულობა, სულ მცირე მღელვარება, რომ წუთიერად მოცილებული, ზღვის მოქცევასავით შეუკავშირებელი სიცილი ისევ აღიბეჭდებოდა მის სახეზე და იმდენად უფრო

მკვეთრი ხდებოდა, რამდენადაც ძლიერი იყო გუინპლენის გულზე მოწოლილი მღელვარება.

ასეთი შემთხვევის გარეშე გუინპლენის სიცილი მარადიული იყო.

მისი მაცქერალი ადამიანები იცინოდნენ, მაგრამ სიცილით რომ გულს მოიოხებდნენ, ზურგს შეაქცევდნენ ხოლმე. განსაკუთრებით მეტისმეტ ზიზღს ქალებში იწვევდა. მართლაც ეს კაცი საზარელი იყო. მაცქერალთა გახელებული სიცილი თავისებური გადასახადი იყო და მას მხიარულად იხდიდნენ, მაგრამ თითქმის შეუცნობლად. ხოლო, როცა სიცილის ტალღა ჩაყუჩდებოდა, გუინპლენისადმი ცქერა, განსაკუთრებით ქალებისათვის, სრულიად აუტანელი ხდებოდა. მაცქერალნი უმალ თვალებს დახრიდნენ და ცდილობდნენ არ ეცქირათ მისთვის.

გუინპლენი ტანად მალალი იყო, კარგად მოყვანილი, მოქნილი აგებულებისა და სრულებითაც არ იქნებოდა მახინჯი, თუ არა მისი პირისახე. ეს კიდეც ერთი ნიშანი იყო იმ გუმანის დასამტკიცებლად, რომ გუინპლენის სახე ადამიანის ხელით იყო დამახინჯებული და არა ბუნებით შექმნილი. რომ გუინპლენის ტანის მოხდენილობას სახის სიმშვენიერეც უნდა შეთანხმებოდა, ეს ყოველ ეჭვს გარეშეა. ახლადდაბადებული, უეჭველია, ისეთივე იქნებოდა, როგორც ყველა სხვა ბალდი. მისი სხეულისთვის ხელი არ უხლიათ; მხოლოდ სახე მიუქრ-მოუქრეს გუინპლენი ჩანს განზრახვით დაამახინჯეს.

ყოველ შემთხვევაში, ეს აზრი კემმარიტებას უახლოვდება.

კბილები მისთვის არ დაუთხრიათ, სიცილისთვის კბილები საჭიროა. კბილები მკვდრის გამხმარ კენჩხაშიც რჩება.

ალბათ ეს ოპერაცია საშინელი იყო. მახ ამ ოპერაციის შესახებ არა ახსოვდა რა, მაგრამ ეს სრულებითაც არ ნიშნავდა იმას, რომ იგი ხსენებული ოპერაციის მსხვერპლი არ გამხდარიყო. ქირურგ-გამომქანდაკებლის ასეთი ნამუშევარი წარმატებით დასრულდებოდა იმ შემთხვევაში, თუ მისი ობიექტი ბალდი იქნებოდა, რომელსაც არ შეეძლო შეეცნო, რას უშვრებოდნენ მას და ტკივილიც შესაძლოა ისე მწვავედ არ

ეგრძნო, როგორც ჩვეულებრივი ავადმყოფობა. ამასთანავე, როგორც მკითხველს ახსოვს, დამაძინებელი და ტკივილების დაპაყუჩებელი საშუალებანი უკვე ცნობილი იყო. ის იყო მხოლოდ, რომ აქ აღწერილ ეპოქაში ჯადოსნობას ეძახდნენ. ზვენს დროში კი ამას ანესთეზია ეწოდება.

რაკი გუინპლენს მისმა გამზრდელმა ადამიანებმა ასეთი ნილაბი გაუქეთეს, და მასში მომავალი მძლეოსნისა და ტან-მოვარჯიშის ჩვევები განავითარეს, შესაფერისად შერჩეული აკრობატული ვარჯიშით, მისი სახსრები შეაჩვიეს ყველა მხარეზე მიტრიალ-მოტრიალებას. სხეულმა რეზინისებური მოქნილობა მიიღო და სახსრები თავისუფლად მოძრაობდნენ. ყველაფერი გააკეთეს, რომ ბავშვობიდანვე ჯამბაზობაში დაე-ხელოვნებინათ.

თმები სამუდამოდ ყანგმიწისფრად შეუღლებეს. ეს საიდუმლო ჩვენს დროში ხელახლად აღმოაჩინეს. ამას ხმარობენ ლამაზი ქალები და, რაც ოდესმე სიმახინჯედ ითვლებოდა, ახლა ის სილამაზის ნიშანია. გუინპლენს მწითური თმები ჰქონდა, ხოლო საღებავი, როგორც ჩანს, მძაფრი იყო, რომ თმები უხეში და მოუღრეკავი გაუხადა. ეს მწითური ფაფარი ჯაგარს უფრო ჰგავდა, ვიდრე თმებს. მაგრამ მის ქვეშ იფარებოდა მშვენივრად განვითარებული თავის ქალა, — აზრის ღირსეული შემცველი. როგორიც უნდა ყოფილიყო ის ოპერაცია, რომელმაც სახის ჰარმონია მოსპო და მისი კუნთები დაამახინჯა, ის მაინც უღონო გამოდგა გადაესხვაფერებინა თავის ქალის კოლოფი. გუინპლენის სახის კუთხე გაგაოცებლათ თავისი ძალოვანებით. როგორც სხვა ყველა ადამიანის, ისე ამ მოციხარე ნილაბის იქითაც იფარებოდა ოცნებისადმი განწყობილი სული.

გუინპლენისათვის სიცილი ნამდვილი ნიჭი იყო. მას არ შეეძლო თავი დაეხსნა ამ სიცილისგან და ამიტომ მითი სარგებლობა იწყო. ამ სიცილით ის საზრდოს შოულობდა.

მკითხველები ალბათ უკვე მიხვდნენ, რომ გუინპლენი სწორედ ის ბავშვი იყო, რომელიც ზამთრის საღამოს მიატოვეს პორტლენდის ნაპირზე და რომელმაც უეიმუთში მიაგნო თავშესაფარს, ეს თავშესაფარი თვლებზე შედგმული ღარიბი ქობურა იყო.

დეა

ბავშვი დავაუკაცდა. გავიდა თხუთმეტი წელი. ათას შვიდას მეხუთე წელი იღვა. გუინალენმა ოცდახუთი წლის ასაკს მიაღწია.

ურსუსმა ორივე ბავშვი თავისთან დაიტოვა. შეიქმნა პატარა, მოხეტიალე ოჯახი. ურსუსი და ჰომო დაბერდნენ. ურსუსი მთლად გამელოტდა. მგელი გაქაღარავდა. მგლების სიცოცხლის ხანგრძლიობა ისე ზუსტად არ არის დადგენილი, როგორც ძაღლების სიცოცხლის ხანგრძლიობა. მოლენის დასკვნით, ზოგიერთი მგელი ოთხმოც წელსაც ცოცხლობს, მათ შორის პატარა კუპარა, *caviae vorus* და მყრალი მგელი, *canis nubilus*, რომელიც სემ ალწერა.

მკვდარი დედაკაცის გულზე ნაპოვნი გოგონა ახლა თექვსმეტი წლის გამზდარიყო. მის მკრთალ სახეს ხშირი მუქი თმები ამშვენებდა. საკმაოდ მაღალი და წერწეტი ტანისა იყო. იმდენად ტანწვრილი, რომ გეგონებოდათ წელში გადაწყდება თუ ვინმე მიეკარაო. ქალი საოცრად კარგი იყო, მაგრამ ელვარებით საგუნე მისი თვალევი ვერაფერს ხედავდნენ. — ის ბრმა იყო. საბედისწერო ზამთრის დამემ, რომელმაც მათხოვარი დედაკაცი და მისი ბაღლი თოვლქვეშ მოაქცია, ერთბაშად ორი უბედურება დაატრიალა; დედა მოკლა და გოგონა დააბრმავეა:

შავმა წყალმა ბავშვის გუგები სამუდამოდ უძრავი გახადა. ის ბავშვი ახლა მოზრდილი ქალი გამზდარიყო. ცხოვრების მწარე უკმაყოფილება სახეზე, ტუჩ-ბაგეთა კუთხეებში ნაღვლიანად ჩამოწოლილ ნაკეცით ეხატებოდა. მისი დიდი, ნათელი თვალევი უცნაური თვისებით გამოირჩეოდნენ. პატრონისათვის ჩამქრალეებს, სხვათათვის სხივოსნობა შეენარჩუნებინათ. იღუმალი სანათურევი, მხოლოდ გარემო ქვეყნის მაცისკროვნებელნი თვითონ სინათლეს მოკლებულნი, სინათლის სხივებსა ჰვენდა. ჩამქრალი თვალევი აღსავსე იყო ელვარებით. ეს წყვდიადის ტყვე აშუქებდა იმ სიბნელეს, რომელშიც ცხოვრობდა. გამოუვალი სიბნელის სიღრმიდან, იმ

შავი კედლის იქიდან, რომელსაც სიბრმავე ეწოდება, იგი სივრცეში ნათელ სხივებსა გზავნიდა. იგი ვერა ხედავდა ჩვენს მზეს, მაგრამ მასში მზის არსის ანარეკლი მოჩანდა. მის მკვდრულ გამოხედვას ცის მნათობებისებური უძრაობა მიელო.

იგი ღამე იყო და მის საკუთარ სტიქიად გამხდარ განუჭვრეტელი სიბნელის ფონზე ენთო როგორც ვარსკვლავი.

ურსუსმა, გაგიჟებულმა ლათინური სახელებით, სახელად დეა დაანათლა; იგი წინასწარვე მოეთათბირა მგელს და უთხრა:

— შენ ადამიანს წარმოადგენ, მე ცხოველს — პირუტყვს. მე და შენ მიწიერ არსებათა წარმომადგენლები ვართ; მაშ დე, ეს პატარა ციური ქვეყნის წარმომადგენელი იყოს. ამისი სისუსტე, — სინამდვილეში ყოველდღემძღებელია. ამ სახით ჩვენს ქოხში მოთავსებული იქნება მთელი მსოფლიო: ადამიანთა სამყარო, ცხოველთა სამყარო და ღვთიური სამყარო.

მგელს საწინააღმდეგო არა ჰქონდა რა.

ამ თათბირის შემდეგ ნაპოვნ ბალსს სახელად დეა დაარქვეს.

რაიცა შეეხება გუინპლენს, ურსუსს ბევრი ფიქრი არ დასჭირდა, რომ მისთვის სახელი მოეგონა. სწორედ იმ დღით, როდესაც ურსუსმა შეამჩნია, რომ ბიჭუნა დასახიჩრებულია და გოგონა ბრმა, ბიჭუნას შეეკითხა:

— სახელად რას გეძახიან, პატარავ?

— მე გუინპლენს მეძახიან, — უპასუხა ბავშვმა.

— მაშ რაკი გუინპლენს გეძახიან, გუინპლენადვე დარჩი. — თქვა ურსუსმა.

საჯარო გამოსვლებში გუინპლენს დეა ეხმარებოდა.

თუკი შესაძლებელი იქნება, რომ ადამიანთა უბედურობების მთელი ერთობლიობის შედეგი გაგვეთვალისწინებინა, ამისი განხორციელება გუინპლენსა და დეაში გამოიხატებოდა, თითქოს ორივენი აჩრდილების ქვეყნიდან მოვლენილიყვნენ მიწაზე. გუინპლენი აჩრდილების ქვეყნის იმ არედან, სადაც საშინელება სუფევს, დეა იმ არედან, სადაც სიბნელე სუფევს. მათი არსებობა სხვადასხვაგვარი წყვილადისაგან იყო შექმნილი და გადმოღებული მარადიული ღამის საზარელი

პოლუსებიდან. დეა ამ წყვილიადს თავის შინაგან არსებაში ატარებდა, ხოლო გუინპლენი თავის პირისახეზე. დეაში იყო რაღაც ლანდისებური, ხოლო გუინპლენი მოჩვენებასა ჰგავდა. დეა შავი უფსკრულით იყო გარემოცული, ხოლო გუინპლენი უფრო უარეს რასმე გარემოცვა. მხედველობის მქონე გუინპლენს საშინელი შესაძლებლობა გააჩნდა, შესაძლებლობა შეედარებინა თავისი თავი სხვებთან, — სხვა ადამიანებთან. გუინპლენის მდგომარეობაში, თუ დაუშვებთ, რომ იგი ცდილობდა გარკვეულიყო, შედარება ნიშნავდა თავისთავის ამოცნობის უნარის დაკარგვას. გქონდეს დეას მსგავსად თვალები, რომლებშიაც გარემო არ აღიბეჭდება — დიდი უბედურებაა. მაგრამ ბევრად ნაკლები, ვიდრე იყო ამოცანა შენი საკუთარი თავისათვის: გრძობდეს ვილაციის არარსებობას და ეს შენ თვითონ იყო; უცქეროდეს სამყაროს და შენს თავს შიგვერ ხედავდე. დეას თვალებზე წყვილიადის ფარდა იყო ჩამოფარებული, გუინპლენის სახეზე კიდევ ნილაბი იყო გაკეთებული. როგორ უნდა გამოვხატოთ ეს სიტყვებით? გუინპლენის სახეზე ნილაბი მისივე ცოცხალი სახიდან იყო გამოჭრილი. მან თავისი საკუთარი სახის ნამდვილი ნაკეთებისა არა იცოდა რა. ისინი გაჭრნენ. ისინი სხვა ნაკეთებმა შეცვალეს. მისი ნამდვილი პირისახე უკვე აღარ არსებობდა. თავი ცოცხლობდა, მაგრამ სახე მოკვდა. გუინპლენს აღარ ახსოვდა, ენახა კი როდისმე თავისი პირვანდელი სახე? დეასთვის ადამიანთა მოდგმა, ისევე, როგორც გუინპლენისათვის, გარეშე მოვლენა იყო; რაღაც შორეული რამ იყო მათგან. დეა მარტოდმარტო იყო; გუინპლენიც ასევე. დეას მარტობა წყვილიადით იყო მოსილი. ვერაფერს ვერა ხედავდა. გუინპლენის მარტობა შესაზარი იყო — ის ყველაფერს ხედავდა. დეასათვის მთელი ქვეყანა მხოლოდ მისი სმენითა და შეხებით იფარგლებოდა. ყველაფერი, რაც არსებობდა მისთვის, შემოფარგლული იყო: სივრცე თითქოს არც გააჩნდა. სივრცე დეასთვის ორიოდ ნაბიჯზე წყდებოდა. მხოლოდ სიბნელე ეჩვენებოდა მას დაუსრულებლად. გუინპლენისთვის ცხოვრება იმას ნიშნავდა, რომ მუდმივად თავის წინ ხალხის ბრბოს სჩვენებოდა, მასში გარეგანს კი არასოდეს ბედი არ არგუნებდა. დეა სინათლის სამყაროდან გამოდევნილი არსება

იყო. გუინპლენი დევნილი იყო ცოცხალ არსებათაგან. მათ ორივეს ყველა საფუძველი ჰქონდათ სასოწარკვეთილებას მისცემოდნენ. მათ დამნახავს ყველას, ვინც კი ამას დაუფიქრდებოდა, მეტისმეტად შეებრალებოდა ორივე. რა ტანჯვას განიცდიდნენ თვითონ ისინი? მათ ავი ბედისწერა დაუფლებოდა. ბედისწერას ასეთი იშვიათი ხელოვნებით არასოდეს არ გაუხდია უზომო წამებად, ჯოჯოხეთურ ტანჯვად ყოვლად უღანაშაულო ორი არსების სიცოცხლე.

მიუხედავად ამისა, ისინი სამოთხეში ცხოვრობდნენ.

მათ ერთმანეთი უყვარდათ.

გიუნპლენი აღმერთებდა დეას. დეა თაყვანსა სცემდა გიუნპლენს.

— შენ ისეთი მშვენიერი ხარ! — ეუბნებოდა დეა გიუნპლენს.

III

OCULOS NON HABET, ET VIDET (თვალის ჩინი არა აქვს, მაგრამ ხედავს).

ქვეყნიერებაზე მხოლოდ ერთი ქალი ხედავდა ნამდვილ გუინპლენს, ეს იყო უსინათლო დეა.

დეამ ურსუსის ნაამბობიდან იცოდა, რამდენად მადლიერი უნდა ყოფილიყო იგი გუინპლენისა. გუინპლენმა ხომ ურსუსს უამბო, თუ რა სიძნელეები გადალახა, რომ იგი პორტლენდიდან უეიმუთში გადმოსულიყო, უამბო ყველა ის საშინელებანი, რაც კი გადაიჭანა მან ნაპირზე მიტოვების შემდეგ. ქალმა იცოდა, რომ, როდესაც ის, ჯერ ისევ ჩვილი ბავშვი, თვითონ სიკვდილის ბრკეალებში მყოფი, მკვდარი დედის გულმკერდს ჩაკრული ძუძუს ისევ სწოვდა, სხვა ბავშვმა იბოვა. რომ თვითონ იმ, ყველასგან მიტოვებულმა ბავშვმა, თითქმის დასამარებულმა საყოველთაო გულგრილობის წყვილიად მორევეში, გაიგონა მისი ტირილი და, თუმცა თვითონ მის მიმართ ყველას ყური მოეყრუებინა, მან არ მოიყრუა ყური ამ

პაწია არსების მიმართ; რომ ამ მიტოვებულმა სუსტმა ბავშვ-
 მა, რომელსაც ქვეყნად არავითარი საყრდენი არ გააჩნდა,
 თვითონ უდაბნოში არაქათგამოცლილმა, ისე რომ ფეხის გა-
 დადგმის ძალაც აღარ შესწედა, დაქანცულმა, დაღლილობი-
 საგან ღონეგამოცლილმა, წყვილად ღამეში მიტოვებულმა, ამ
 წყვილად ღამეს გამოაჯალა და თვითონ იტვირთა მძიმე ტვი-
 რთი, ხელში აიყვანა სხვა ბავშვი; რომ უბედურმა არსებამ,
 ცხოვრების საშუალებათა გაუგებარ განაწილებათა გამო
 უწილხვედროდ დარჩენილმა, რასაც ბედ-იღბალს უწოდებენ,
 ასეთმა არსებამ იყისრა ზრუნვა სხვა არსების ბედზე. როდეს-
 საც თვითონ გაჭირვების, მწუხარების და სასოწარკვეთილე-
 ბის მსხვერპლი იყო, სასიკვდილოდ განწირულ მისგან ნაპოვნ
 ნამცეცა ბაღს იგი განგებად მოევიღინა. დეამ იცოდა, რომ,
 როდესაც მისთვის ცამ პირი შეკრა, პატარა გუინპლენმა თა-
 ვისი გული გაუღო. როცა თვითონ იღუპებოდა ის დაღუპვას
 გადაარჩინა; რომ თვითონ, უსახლკარო და შეუსაფარი,
 მისთვის საფარველი გახდა; რომ გუინპლენმა მას დედობაც
 გაუწია და მისი მასაზრდოვებელიც გახდა; რომ გუინპლენმა
 თვითონ უთვისტომომ, მის მარტოდმარტო მიმტოვებულთ
 იმით უპასუხა, რომ იშვილა სხვა ბავშვი; თვითონ დაკარ-
 გულმა და ბნელ ღამეში გზადაბნეულმა, ასეთი მალალსუ-
 ლოვანება გამოიჩინა. თითქოს საკმაოდ ტვირთძიმე არ
 იყო იგი თავისი პირადი უბედურებებით, — მან ქედს
 იღო სხვისი უბედურება; რომ ამ დედამიწაზე, სადაც მას
 თითქოს აღარავითარი სიკეთე არ ელოდება, — მან მოვალეო-
 ბის არსებობა აღმოაჩინა; და რომ იქ, სადაც ყველა ჭოკმანს
 დაიწყებდა, იგი გაბედულად წავიდა წინ; რომ სადაც სხვები
 უკან დაიხევდნენ, ის არ შემდგარა; რომ მან ღია სამარეში
 ჩააწვდინა ხელი და იქიდან ამოიღო უმწეო ბაღი — დეა;
 რომ თვითონ ნახევრად შიშველმა, ბავშვი თავის ძველმანებში
 შეახვია, ვინაიდან მას, პატარა ბაღს, სიცივე აწუხებდა; რომ
 თვითონ მშვიერი ეცადა ბაღი გამოეკვებნა; რომ მისი გუ-
 ლისთვის, ჯერ თვითონაც ბაღი, სიკვდილს შეებრძოლა. სი-
 კვდილს სხვადასხვა სახისას: ზამთრის სახისას — თოვლქარ-
 ბუქსა, მარტობის სახისას — შიშის ზარს, სიცივეს, შიმში-
 ლსა და წყურვილს; გრიგალის სახისას — როდესაც მისი გუ-

ლისთვის, დეას გულისთვის, ეს ათი წლის გოლიათი შეერქინა ლამის უსაზღვრო წყვედიად. დეამ იცოდა, რომ გუინპლენმა ყველა ეს გმირობა ჩაიდინა ჯერ ისევ ბავშვობაში. და რომ ახლა ის დიდი ვაჟკაცი მისთვის, უღონოსათვის, საიმედო საყრდენია. მისთვის, არაფრის მქონესათვის, იგი სიმდიდრეა. მისთვის, ავადმყოფისთვის, იგი მკურნალ-წამალია. მისთვის, უსინათლოსთვის, იგი თვალისჩინია. დეა ბნელი ფარდის იქით, რის გამოც იგი დაშორებული იყო ცხოვრებას, ნათლად ამჩნევდა გუინპლენის თავდადებასა და თავგანწირვაგამბედაობას. დეა ალლოთი ამჩნევდა — გუინპლენის კეთილშობილურ შინაგან ღირსებას. ამას იგი ამჩნევდა თავის შინაგან უხილავ არსებაში, სადაც აზრი ცოცხლობს, დეა გრძნობა-გონებით სწვდებოდა ამ კეთილმოქმედების იღუმალ ანარეკლს. უსინათლო დეა, ყოველმხრივ გარემოცული მისთვის შეუცნობელი, მუდამ მოძრავი საგნებით, ყოველთვის რომ ყურაცქვეტით ელოდა მოსალოდნელ ხიფათს; როგორც ყველა უსინათლო, ისიც თავს უიმედოდ გრძნობდა ამქვეყნად. მაგრამ იგი ამასთანავე საღდაც თავის სიახლოვეს ნათლად გრძნობდა, რომ გუინპლენი მფარველობდა მას. გუინპლენი, რომელმაც დალლა არ იცოდა, ყოველთვის მის მახლობლად მიიჩნდა; ყოველთვის ფხიზელი მეთვალყურე იყო მისი; გუინპლენი მოალერსე იყო და გულკეთილი. ყოველთვის მზად იყო მას დახმარებოდა. დეა ყოველთვის სიხარულით თრთოდა ხოლმე დარწმუნებული, რომ გუინპლენი მუდამ მზრუნველობით ეპყრობოდა მას. ამის გამო დეა მისი მადლიერი იყო. ასეთ წუთებში დეას წუხილი და ხიფათისადმი შიში გაუქარწყლდებოდა და სიხარულის აღტაცებად ექცეოდა. თავისი წყვედიადით აღსავსე თვლებით დეა იღუმალ განკვრეტდა ამ გულკეთილობის ჩაუქრობელ ელვარებას.

აღამიანის შინაგან არსებაში გულკეთილობა მზე არის და გუინპლენიც თავისი გულკეთილობით დეას მზე იყო.

ხალხის ბრბოსათვის, რომელსაც მეტად ბევრი თავი აქვს იმისათვის, რომ რამეზე დაფიქრდეს და ძალიან ბევრი თვალი აქვს საიმისოდ, რომ რაიმეს კარგად დაუყვირდეს, იმ ბრბოსათვის, რომელიც თვითონ ზერელება, და მოვლენებსაც მხოლოდ ზერელებდ უყურებს, იმათთვის

გუინპლენი მხოლოდ მასხარა იყო, ფიგლიარი, თვალთმაქცი, ზუმარა, ჯამბაზი, რომელიც პირუტყვისგან ცოტათი თუ განსხვავდებოდა. მაკქერალთა ბრბო მხოლოდ მის სახე-ნიღაბს იცნობდა.

დეასთვის გუინპლენი მხსნელი იყო, რომელმაც იგი სამარიდან ამოიღო და დღის სინათლეზე გამოიტანა. მისი მანუგეშებელი იყო, რაც დეას სიცოცხლის უნარს აძლევდა. ბნელი ლაბირინთების ტყვე დეა გუინპლენის ხელს თავის ხელზე გრძნობდა ხოლმე. გუინპლენი მისთვის ძმა იყო, მეგობარი, ხელმძღვანელი, საყრდენი, ციური სახის მსგავსი, ფრთაასხმული, სხივთა მფრქვევე მელღლე იყო. და, თუ ხალხის ბრბო გუინპლენს ურჩხულს ამსგავსებდა, ბრმა ყმაწვილ ქალს იგი მთავარ-ანგელოზი ეგონა.

უსინათლო დეა გუინპლენის სულსა ხედავდა.

IV

შეხვარებაულთა მშვენივრად შეარჩეული წყვილი

ფილოსოფოს ურსუსს ეს ყველაფერი ესმოდა. დეას სიბრმავეს იგი აშნაირად ადასტურებდა:

— ბრმა უხილავსა ხედავსო.

ასე ამბობდა:

— შეცნობა იგივე ხილვააო.

გუინპლენის მაკქერალი თავისთვის ბურღლუნებდა:

— ნახევრად ურჩხულია, ნახევრად ღმერთითო.

გუინპლენი თავის მხრივ მოჯადოვებული იყო დეათი. არსებობს უხილავი თვალი — გონება და ხილული თვალი — გუგა. გუინპლენი დეას ხილული თვალებით უცქერდა. დეა მოხიბლული იყო იდეალური გამოხატულებით, გუინპლენი — რეალურით. გუინპლენი მხოლოდ უბრალო სახიჩარი როდი იყო, იგი საზარელი რამ იყო. დეაში თავის საწინააღმდეგოს ხედავდა: რამდენადაც თვითონ გუინპლენი საზარელი იყო, იმდენად დეა მომხიბვლელი. გუინპლენი სიმახინჯის განსახიე-

რება იყო. დეა კი სინარჩარის. დეა განხორციელებულ ოცნებად მოჩანდა, რომელსაც სხეულებრივი ფორმები მიეღო. მთელ მის არსებაში და მის ჰაეროვან სხეულში, მის წერწეტი და მოქნილ, ლერწამივით მთრთოლვარე აღნაგობაში, მის შესაძლოა უხალავად ფრთებშესხმულ მხრებში, მისი ფორმების მსუბუქ სიმკვრივეში, რაც მისი სქესის შესახებ იმდენად გრძობას არას ეუბნებოდა, რამდენადაც სულს, მისი ტანის თითქმის გამჭვირვალე სითეთრეში, მის უსინათლო გამოხედვის დიდებულ სიმშვიდეში, რაიც ღვთაებრივი უარყოფა იყო ყოველივე მიწიერისა, მისი ღმირის წმინდა უბიწოებაში იყო ისეთი რამ, რაც მას ანგელოზებთან ანათესავებდა, მაკრამ ის ხომ ქალი იყო!

გუინპლენი, როგორც უკვე ვთქვით, თავის თავს სხვებს აღარებდა, ასევე აღარებდა იგი დეასაც.

გუინპლენის არსებობა თითქოს გაუგონარი შეფარდება იყო ორი დაპირისპირებისა. იგი იყო გადაჯვარედინების წერტილი ორი სხივისა შავისა და თეთრი სხივისა, რომელთაგან ერთი ქვევიდან ზევით მისდევდა, მეორე ზევიდან ქვევით ჩამოსდევდა. ერთი და იგივე ნამცეცი შეიძლება ერთდროულად ორმა ნისკარტმა კენკოს: ბოროტებისა და სიკეთის ნისკარტმა, პირველი წიწკნიდეს, ფატრავდეს, მეორე ელოლიავებოდეს. გუინპლენი ასეთი ნამცეცი იყო, ატომი, რომელსაც წიწკნიდნენ, ფატრავდნენ კიდევაც და ელოლიავებოდნენ, ეალერსებოდნენ კიდევაც. გუინპლენი იყო საბედისწერო შემთხვევის ქმნილება. განგების ჩარევის გამო გართულებული. უბედურების ხელიც შეჰხებოდა მას, და ბედნიერებისაც. ორი მოპირდაპირე ხედრის შეფარდებამ წარმოშვა მისი არაჩვეულებრივი ბედისწერა. მასზე თითქოს დარისხვაც მოელო განგებას და დალოცვაც. ის იყო დარისხული რჩეული. ვინ იყო იგი? თვითონაც არ იცოდა, ვინ იყო. როდესაც თავის თავს სარკეში უყურებდა, უცნობსა ხედავდა და ეს უცნობი ურჩხული იყო. გუინპლენისთვის თითქოს თავი მოუკვეთიათო, რადგან მას ისეთი სახე ჰქონდა, რომელიც არ შეეძლო თავისად ეცნო, ეს სახე ისე იყო დასახიჩრებული, რომ მხოლოდ სასაცილო გასართობს წარმოადგენდა. იმდენად საშინელი და საოცარი იყო, რომ სიცილს იწვევდა; მისი ჯო-

ჯოხეთური სიმახინჯე ხარხარს იწვევდა. ადამიანის სახე გამ-
 ქრალიყო; იგი მხეცის სახეს ჩაენთქა. ჯერ არასოდეს არავის
 არ ენახა ასე მთლიანად ჩანთქმა ადამიანის სახის ნაკეთებისა.
 ჯერ არასოდეს სიზმარში მოჩვენებულ მაჯლაჯუნასავითაც
 არავის მოსჩვენებია ასეთი შემაზრზენი მომცინარე ცხვირ-
 პირი. ისეთი რამ, რაც კი ქალს ზიზღს აგრძნობინებს, ჯერ
 არასოდეს ასეთი ერთობლიობით, ასე შემზარავად არ გამო-
 კვეთილა მამაკაცის სახეზე. ამ ნიღაბის პატრონის საბრალო
 გული, ამ ნიღაბისგანვე შეურაცხყოფილი, ალბათ განწირუ-
 ლი იქნებოდა მუდმივად მარტოდმარტო უთანაგრძნობო და-
 რჩენილიყო. ასეთი პირისაზე გუინპლენისათვის ნამდვილი
 კუბოს ფიცარი იყო, მაგრამ არა, არა! იქ, სადაც უცნობმა
 ბოროტებამ თავისი სიშხამის მარაგი მთლიანად დახარჯა,
 იქვე თავის მხრივ თავისი ნიჭი დააფრქვია უხილავმა სიკეთე-
 მაც. მან უცბად აღადგინა უფსკრულს ჩანთქმული მეხდაცე-
 მული და რაც მასში შემზარავი, საზიზღარი იყო, ამას ყოვე-
 ლივეს მიაჩნია სრული მიმზიდველობის იერი: ბრაგაში ანდა-
 მათი ჩააქსოვა. იყო სხვა სული, რომელსაც განგებამ სურ-
 ვილი შთააგონა, რაც შეიძლება სწრაფად ენუგეშებინა უჭი-
 რისუფლო, უთვისტომო. მტრედს დაავალა განეკურნა მეხდა-
 ცემული, სიმშვენიერეს ჩააგონა სიმახინჯისადმი ტრფიალი.

საამისოდ აუცილებლად საჭირო იყო, რომ მშვენიერებას
 არ შესძლებოდა სიგონჯის დანახვა. ბედნიერებისათვის საჭი-
 რო იყო უბედურება. განგებამ დააბრმავა დეა.

გუინპლენი ბუნდოვანად გრძნობდა, რომ იგი მსხვერპლი
 გამხდარიყო, მაგრამ რისი, ან ვისი დანაშაულისა? რის გამო
 დასაჯა ბედმა? ეს მან არ იცოდა. ვინ და რისთვის მიაყენა
 მას სასჯელი? ესეც მისთვის ამოცანა იყო. მას, სამუდამოდ
 დალდასმულს უცბად შარავანდედის შუქი მოეფინა. ეს იყო
 და ეს რაც მან იცოდა. როდესაც გუინპლენი იმ ხნისა გახდა,
 რომ ბევრი რამ შეიგნო, ურსუსმა წაუკითხა და განუმარ-
 ტა სათანადო ადგილი დოქტორ კონკესტის თხზულებიდან:
 „De denasatis“¹ და კიდევ სხვა ფოლიანტიდანაც, ჰიუგო პლა-
 გონის ტრაქტიდან ნაწყვეტი, რომელიც იწყებოდა სიტყვე-

¹ უცხვირო ადამიანებზე (ლათ.).

ბით: *Nares habens mutilas*¹, ამასთანავე ურსუსმა განზრახ თავი შეიკავა იმისგან, რომ გუინპლენს გამოეტანა ყოველგვარი დასკვნები, ან მიხვედრილიყო რასმე. შესაძლო იყო ეფექტა კიდევაც, რომ სხვადასხვა მიზეზი ან რაიმე მოვლენები გუინპლენის ბავშვობაში მომხდარიყოს, რასაც ეს ფაქტი გამოუწვევია, მაგრამ გუინპლენისთვის ცხადი იყო მხოლოდ ერთი რამ, თვითონ შედეგი. მას ბედად ის დაჰყოლოდა, რომ მთელი თავისი სიცოცხლე ასეთი დაღდასმული სახით ევლო. სად, რის გამო დაედაღნათ იგი, ამაზე პასუხს ვერავინ გაგცემდათ. ღუმილი და მარტობა დაპატრონებოდა გუინპლენს. ყოველივე გუმანი ან რაიმე მიხვედრილობა ამ ტრაგიკულ სინამდვილესთან დაკავშირებულ ამოცანად რჩებოდა. მხოლოდ თვით ეს საზარელი ფაქტი სახიჩრობისა იყო სრულიად სარწმუნო. და აი, ამ მძიმე მწუხარების წუთებში გამოჩნდა დეა, როგორც ციური ნუგეში გუინპლენის სასოწარკვეთილების გასაქარვებლად. ამ მშვენიერი არსების ალერსიანი მოპყრობა მას, სახიჩარს, ესალბუნებოდა, და სულიერ სითბოს აგრძნობინებდა. ამ ურჩხულის სახის ნაკვთები ნაკლებ საზარელნიღა მოჩანდნენ იმ ბედნიერი განცვიფრების წუთებში, რასაც გუინპლენი განიცდიდა დეას ალერსიანი მოპყრობით. ის ხომ ასეთი სახიჩარი და მხოლოდ შემზარავი იყო, მაგრამ დეას შექმფენი ალერსი რაღაც სასწაულით ალაფრთოვანებდა და ალერსიანს ზდიდა. ურჩხული გრძნობდა, რომ მას სიყვარულით შესცქერის ვარსკვლავი.

გუინპლენი და დეა შესანიშნავ წყვილს შეადგენდნენ. ეს მგრძნობიარე, სათუთი სულები აღმერთებდნენ ერთმანეთს; ბუდეში ორი ჩიტო, ასეთი იყო მათი ისტორია. ისინი იმ კანონს დაემორჩილნენ, რომელიც საყოველთაოა მთელი ქვეყნიერებისათვის. კანონს, რომელიც იმაში გამოიხატება, რომ უყვარდეთ, ეძიონ და ჰპოვონ ერთმანეთი.

ამგვარად მძულვარებას თავისი განზრახვა ჩაეშალა. გუინპლენის დაღუპვის მსურველებმა, ვინც უნდა ყოფილიყვნენ ისინი, საიდუმლო მტრობამ გუინპლენისადმი, ვისგანაც უნდა ყოფილიყო ეს მტრობა, მაინც მიზანს ვერ მიაღწია. უნდო-

¹ ცხვირის ნესტოებშეხეული (ლათ.).

დათ მისთვის დაუსრულებელი სასოწარკვეთილება ერგუნე-ბინათ, მაგრამ იგი ზღაპრულ ბედნიერებას აწვიეს. იგი ადრევე დაწინდეს განხორციელებულ სინაზესთან, რომელიც სამკურნალო სალბუნად მოევიღა მის იარებს. გუინპლენს წინასწარვე სევდა-მწუხარება არგუნეს, მაგრამ ჯალათის მარწუხები შეუმჩნევლად შეცვალა ქალის მოალერსე ხელებმა. გუინპლენი საზარელი იყო, მაგრამ საზარელი არა დაბადებიდან, არამედ ადამიანთაგან იყო დასახიჩრებული. მათ განიზრახეს მოეცილებინათ იგი ოჯახიდან, თუკი მას ოდესმე ოჯახი გააჩნდა; შემდეგ უნდოდათ იგი მთელი კაცობრიობისათვის ჩამოეშორებინათ. ჭერ ისევე ბავშვობიდან იგი დაამსხვრიეს და ნანგრევებად აქციეს. მაგრამ ბუნებამ გააცოცხლა ეს ნანგრევი, ისევე როგორც, ყოველივე დაქცეულს იგი ხელახლა გააცოცხლებს ხოლმე. გუინპლენი მხოლოდ ბუნებამ ანუგეშა, როგორც საერთოდ ანუგეშებს ხოლმე იგი ყველა მარტოდ დარჩენილს. ბუნება ყოველთვის დახმარებას უწევს ბედისაგან დევნილთ. იქ, სადაც ყველაფრის ნაკლოვანება იგრძნობა, ბუნება თავის წყალობას უხვად დააბერტყავს ხოლმე. ნანგრევებს იგი მწვანეთი ააბიბინებს და ყვავილებით დაამშვენებს. ქვასა და ლოდზე ბოჭკოიანი ხავსის ხალიჩას აფენს. ხოლო ადამიანს სიყვარულით ასაჩუქრებს.

უსაზღვრო დიდსულოვანება გააჩნია ბუნების ფარულ ძალებს.

V

ლაშვარდი წყვდიადის სამყაროში

ასე ცხოვრობდნენ სულით მონათესავე უბედურები: დეა, რომელსაც მფარველი გამოსჩენოდა და გუინპლენი, რომლის მფარველობას სიხარულითა ხვდებოდა ეს ქალი.

ობოლს ობოლი გვერდში ამოსდგომოდა. ბრმას სახიჩარი მზრუნველობდა.

ორი უბედური შეხვდა ურთიერთს.

ორივე ბედდაკარგული გამოურკვეველ მადლიერებას გრძნობდნენ ურთიერთისადმი. ისინი მადლიერნი იყვნენ.

მაგრამ ვისი?

იდუმალი უსაზღვროებისა.

თუ ცხოვრებაში ამგვარად მადლიერი ხარ, სრულიად საკმარისია. მადლიერება ფრთაშესხმულია და ის იქით მიჰყვანს. საითაც ჯერ არს. თქვენმა ლოცვამ თქვენზე უკეთ იცის, საით უნდა ისწრაფო.

რამდენ ხალხს ეგონა, რომ იგი იუბიტერისადმი აღავლენდა ლოცვას, მაგრამ თურმე იელოვას მიმართავდნენ ლოცვებით!.. რამდენ ავგაროზის მორწმუნეს უსმენს მარადისობა! რამდენი ათეისტი ვერ მიმხვდარა, რომ მისი გულკეთილობაც და სევდიანობაც იგივე ლოცვაა ღვთის მიმართ.

გუინპლენი და დეა ბედის მადლიერნი იყვნენ.

სიმახინჯე—განდევნილობაა, სიბრმავე—უფსკრულია, და აჰა. განდევნილ-გარისხულმა ნავსაყუდელს მიაგნო. უფსკრულში სიციცხლემ დაისადგურა.

გუინპლენი ხედავდა, რომ ბედისწერამ ინება და მასზე. როგორც ცხადივ ნახულ სიზმარში, ციდან სხივმოსილი მშვენიერი თეთრი ღრუბელი გადმოეშვა, და ამ ღრუბელს ქალის სახე მიუღია. იგი შუქოსანი რამ სახილველია, და მას გული უცემს. ეს ღრუბლისებური ლანდი ამავე დროს ქალია. იგი ხელებგაწვდილი მისკენ ისწრაფვის. ეს მოჩვენება ეხვევა მას. ეს გული მისკენ მიილტვის. გუინპლენს ამ სიყვარულის აღმურში თავისი სიმახინჯე ავიწყდებოდა. ვარდმა მოისურვა ექორწინა ჭუპრთან, რადგან იგი გონების თვალთ მას შიგან საუცხოო პეპელას ხედავდა. გუინპლენი განდევნილი და უთვისტომო არსება, ახლა მოსიყვარულე გულმა რჩეულად აქცია.

თუ მოსიყვარულე გული გეგულება, ეს ყველაფერს ნიშნავს. გუინპლენს ასეთი აუცილებელი რამ — მოსიყვარულე გული—უკვე ეგულებოდა. დეასაც ჰყავდა მანუგეშებელი მთარველი გული -- გუინპლენი.

პირადი სიმახინჯის დამამცირებელი შეგნება აღარა ქენჯნიდა გუინპლენს. იგი თანდათან ქარწყლდებოდა, მას სხვა გრძნობა სცვლიდა, გრძნობა დატკობისა, აღტაცებისა, რწმე-

ნისა. ხოლო უსინათლო დეას გამწარებულ უსაშველობას, მის ირგვლივ გამეფებული წყვილიადიდან განგება დახმარების ხელს უწყვიდა.

ორმა მწუხარებამ ერთიმეორე შთანთქა და იდეალურ ყოფნამდე ამაღლდა. ორმა გაუბედურებულმა იცნო ერთმანეთი, გაძარცვულნი შეერთდნენ, რათა გაემდიდრებინათ ერთმანეთი. თვითეულ მათგანს მეორესთან ის აკავშირებდა, რაც მისთვის განგებას წაერთმია. ერთის უბედურება მეორისთვის საგანძურად გამხდარიყო. დეა რომ ბრმა არა ყოფილიყო, განა გუინპლენს შეირჩევდა? გუინპლენი რომ დასახიჩრებული არა ყოფილიყო განა სხვა ქალებს დეას ამჯობინებდა? დეა უეკველია არ შეიყვარებდა სახიჩარს, ისევე, როგორც გუინპლენი დაბრმავებულს. რა ბედნიერება იყო დეასათვის, რომ გუინპლენი საზიზლარი იყო, რა ბედნიერება იყო გუიმპლენისთვის, რომ დეა ბრმა იყო. მათი სასტიკი ხედრი, რომ ასეთი თანაბრად მსგავსი არა ყოფილიყო, მათი ტრფიალი შეუძლებელი გახდებოდა. მათ სიყვარულს საფუძვლად ედო ურთიერთისადმი მისწრაფების აუცილებელი სურვილი. გუინპლენი დეას მხსნელი იყო, დეა გუინპლენის მხსნელი. ორი უბედურის შეხვედრამ ურთიერთისადმი მიზიდულება გამოიწვია. ეს იყო მორევისგან ჩანთქმული ორი არსების ურთიერთჩახვევნა. არა არის რა ამაზე უფრო დამაახლოვებელი, და უფრო მეტად დამატკობელ-წარმტაცი.

გუინპლენი ყოველთვის ასე ფიქრობდა:

„რა მეშველებოდა, დეა რომ არა ყოფილიყო“.

დეა ყოველთვის ასე ფიქრობდა:

„რა მეშველებოდა, გუინპლენი რომ არა ყოფილიყო“.

ორმა განდევნილმა სამშობლო მოიპოვა. ორი საბოლოო, საბედისწერო უბედურება, — გუინპლენის პირისახის დადი და დეას სიბრმავე მათი შემაერთებელი გახდა და ორივესათვის სრული კმაყოფილების წყაროდ გადაიქცა. მათ სხვა არა უნდოდათ რა, ოღონდ ერთურთის მახლობლად ყოფილიყვნენ. უერთმანეთოდ ყოფნა ველარ წარმოედგინათ. ერთმანეთში საუბრითა ტკბებოდნენ. ერთურთის გვერდით ყოფნა ნეტარებას ანიჭებდათ. რადგან თვითეული მათგანი მეორის ოდნავ სულიერ მოძრაობასაც კი ყურს უგდებდა, ამიტომ სრუ-

ლიად ერთი და იმავე ოცნებით სუნთქავდნენ: ერთ და იმავე ღროს ერთი და იგივე აზრი გაუვლიდათ ხოლმე ორივეს თავში. გუინპლენის ნაბიჯის ხმაზე დეას ეგონა, ღვთაების ფეხის ხმა მესმისო. ერთმანეთს ეკვროდნენ და თავი ვარსკვლავებიან ნათელ-ბინდში წარმოედგინათ, იქ სადაც სურნელი იფრქვეოდა — ბრწყინვალეობა სუფევდა, მუსიკის ჰანგები მოისმოდა და ოცნების ბურუსში თვალისმომკრელი არქიტექტორული ფორმები მოჩანდნენ. ერთმანეთის კუთვნილები გამხდარიყვნენ და იცოდნენ, რომ მათთვის სიხარული და აღტაცება სამუდამოდ საერთო იყო. ამ სამოთხეზე უფრო მეტად უცნაური აღარაფერი იქნებოდა და ეს სამოთხე წამებისათვის განწირულ ორ არსებას შეექმნა.

ისინი ერთ გამოუთქმელ ბედნიერებას განიცდიდნენ.

თავიანთი ჯოჯოხეთი მათ ციურ ედემად ექციათ: ასეთია შენი ყოვლისშემძლებლობა, სიყვარულო!

დეას გუინპლენის სიცილი ესმოდა; გუინპლენი დეას ღიმილსა ხედავდა.

ამგვარად მოიპოვეს მათ იდეალური ნეტარება. სიცოცხლით სრულად დატკობა ცხადად განხორციელდა. ასე გადაწყდა ბედნიერების იღუმალი პრობლემა. და ისიც ვისგან? ორ გაუბედურებულისაგან.

გუინპლენისათვის დეა განსახიერებელი შუქნათელი იყო. დეას კიდევ გუინპლენი წარმოედგინა, როგორც უზენაესი, ციური არსების მოვლინება.

ასეთი მოვლინება ღრმა საიდუმლოებით იყო მოცული და ეს გარემოება უსინათლოს ღვთაებრივ თვისებებს უმკლავნებდა გუინპლენისას და მისდამი ნდობითაც ავსებდა. ყველა რელიგიაში მხოლოდ და მარტო ნდობაა აუცილებელი, და ეს სრულიად საკმაოა: დაუსაბამო არსი, რომელსაც მორწმუნენი ვერ უარყოფენ, უხილველად სუფევს; ამისდა მიუხედავად მორწმუნენი მას განიცდიან.

გუინპლენი დეასთვის ღვთაება იყო.

ხან უსაზღვრო სიყვარულით აღგზნებული დეა გუინპლენის წინაშე მუხლს მოიყრიდა ხოლმე; ისე, როგორც ინდოეთის პაგოლაში მშვენიერი ქურუში ქალი კერპთაყვანისმცემლობისას.

შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ უფსკრული და ამ უფსკრულში ნათელი ოაზისი; ხოლო ამ ოაზისში ცხოვრებისაგან გარიყული ორი არსება, ურთიერთით ასულდგმულებული.

ამ სიყვარულზე ფაქიზი აღარა იქნებოდა რა. დეამ არ იცოდა, რა იყო კოცნა, თუმცა შესაძლოა სწყუროდა კიდევაც იგი, ვინაიდან სიბრმავე, განსაკუთრებით ქალებში, ზმანება-ოცნებას იწვევს. ბრმას, როგორც არ უნდა ეშინოდეს გამოუცნობის მიკარებისა, მაინც არ ერიდება ასეთ მიკარებას, რაც შეეხება გუინპლენს, მისი მთრთოლვარე სიჭაბუკე ფიქრებისადმი იყო განწყობილი: რამდენადაც ძლიერად ეხვეოდა იგი სიყვარულის ბურუსში, იმდენად უფრო მორცხვი ხდებოდა. მას იქნებ ყველაფრის ნება მიეცა თავის თავისთვის ბავშვობის ამხანაგთან, რომელმაც ჭერ არ იცოდა, რა იყო ცოდვა; ისევე არ იცოდა, როგორც არ იცოდა, რა იყო სინათლე. ამ ბრმა ქალმა მხოლოდ ის იცოდა, რომ ეთაყვანებოდა მას—გუინპლენს, მაგრამ გუინპლენი როგორ წაართმევდა დეას იმას, რასაც იგი თუნდაც თავის ნებითვე დაუთმობდა. გუინპლენი თანახმა იყო მხოლოდ სულიერი სიყვარულით ჰყვარებოდა დეა. ხოლო თავისი სახიჩროების შეცნობის გამო, უფრო აღმატებულად უბიწო რჩებოდა.

ეს ბედნიერი მოყვარულნი თითქოს იდეალურ ქვეყანაში ცხოვრობდნენ და იქ, ციური სფეროების მსგავსად, შორ მანძილზე მყოფი მეუღლენი იყვნენ. ისინი ცის ლაქვარდში იმ ემანაციას იზიარებდნენ, რაც უსაზღვროებაში მიზიდულობაა. ხოლო დედამიწაზე სქესია. ისინი მხოლოდ სულთა მიკარება-ალერსით, სულიერი კოცნით აჭილდოვებდნენ ერთმანეთს.

ისინი ყოველთვის საერთო სიცოცხლითა ცოცხლობდნენ. და სხვანაირი სიცოცხლე ვერც წარმოედგინათ. დეას ბავშვობაში გუინპლენი ყრმა იყო. ისინი ერთად იზრდებოდნენ. მათ დიდხანს ერთ ლოგინში ეძინათ, რადგან საგორაკებზე შედგმული ფიცრულა სახლაკი არც თუ იმდენად ხალვათი საძილო ოთახი იყო. ისინი ზანდუკზე თავსდებოდნენ, ხოლო ურსუსი იატაკზე. ასეთი წესი იყო იქ შემოღებული. შემდეგ, ერთ მშვენიერ დღეს,—დეა მაშინ ჭერ ისევ სულ ბავშვი იყო,— გუინპლენმა იგრძნო, რომ იგი უკვე დიდია და მასში სირცხ-

ვილმა გაიღვიძა. მან ურსუსს განუცხადა: „მეც იატაკზე დავიძინებო“. და საღამოთი მოხუცის გვერდით დათვის ტყავზე დაწვა. დეამ ტირილი დაიწყო, თავისთან მოუხმობდა ლოგინის გამზიარებელს; მაგრამ გუინპლენის გულში უკვე სიყვარულს გაეღვიძნა და აღელვებულმა თავისი გადაწყვეტილება, ცალკე ძილის შესახებ, მტკიცედ დაიცვა. მას შემდეგ იატაკზე ეძინა, ურსუსის გვერდით. ზაფხულობით, თბილ ღამეებში, ისიც ეზოში იძინებდა, როგორც პომო. დეა უკვე ცამეტი წლისა გახდა და ჭერ კიდევ ვერ შერიგებოდა ამ გარემოებას. საღამოობით ხშირად ამბობდა ხოლმე: „გუინპლენ, მოდი ჩემთან, რომ უფრო მალე დამეძინოსო“. გუინპლენის გვერდით ყოფნა მისი უცოდველი ძილისათვის აუცილებელი იყო. სიშიშვლის შეცნობა მხოლოდ მას აღეძვრის, ვინც თავის თავს შიშვლად ხედავს; ამიტომ დეამ არ იცოდა სიშიშვლე რას ნიშნავდა. არკადიისებური ან ტაიტისებური უმანკოება. ხანაც დეა, უკვე მოწიფული ქალი, ლოგინზე ჩამომჯდარი პერანგის ამარა, რომლის ჩამოხსნილი საკინძედან უკვე აბორცვილი გულმკერდი მოუჩანდა, თმას ივარცხნიდა და დაჟინებით ეძახდა ხოლმე გუინპლენს, აქ მოდიო. ასეთ შემთხვევაში გუინპლენი წითლდებოდა, თვალს არიდებდა. არ იცოდა, საით გასცლოდა ასეთ უმანკო სიშიშვლეს. რაღაცას ჩაიბურტყუნებდა, თვალებს ხრიდა, და შეშინებული გარეთ გარბოდა. წყვილადისაგან შობილი დაფნისი გაურბოდა ბნელეთში ჩაძირულ ხლოიას.

ასეთი იყო ეს იდილია, ესოდენ ტრაგიკულ გარემოში გადაშლილი. ურსუსი მათ ეუბნებოდა ხოლმე:

— პატარა პირუტყვებო, ეტრფიალეთ ერთმანეთს.

VI

ურსუსი აღმზრდელ-ღამრიგებელი და ურსუსი მზრუნველი

ურსუსი თან დასძენდა:

— ამ დღეებში ვუჩვენებ თამაშს მე მათ დავაქორწინებო.

ურსუსი სიყვარულის თეორიას უხსნიდა ხოლმე გუინპლენს:

— სიყვარული იცი კი უფალი ღმერთი როგორ ალაგზნებს ხოლმე ამ ცეცხლს? იგი ქალსა და კაცს აახლოვებს და მათ შორის კიდევ ეშმაკს მოათავსებს ხოლმე; ისე, რომ მაძაკაცი ეშმაკს შეეფეთება ხოლმე. ერთი ნაპერწკალი, სხვანაირად რომ ითქვას, ერთი შეხედვაც კმარა, რომ აღგზნოს ყოველივე.

— შეხედვა აუცილებელი არ არის, — უპასუხებდა გუინპლენი, რაკი დეა ჰყავდა მხედველობაში.

ხოლო ურსუსი შეეკამათებოდა:

— აჰ, შე მიაშიტო, განა სულებს თვალები სჭირდებათ, რომ ერთმანეთს უცქირონ?

ხან ურსუსი კეთილი გულით ხუმრობდა ხოლმე. ისიც ხედებოდა, რომ გუინპლენი კიდევ დეას ტრფობით თავგზაბნეული დაღვრემილი დადიოდა და ურსუსს, როგორც მოწმეს, თვალს არიდებდა. ერთხელ ურსუსმა ასე უთხრა:

— ვაჰ, რისა გრცხვენია, შეყვარებული მამალი როდი იმალება!

— მაგრამ არწივი უცხო თვალს ერიდებო, — უპასუხებდა გუინპლენი.

სხვა დროს ურსუსი თავისთვის ბურღუნებდა:

— კეთილგონიერება მოითხოვს, ჯოხები გავურჭოთ ვენერას ეტლში. ჩემს მტრედებს აღგზნებით უყვართ ერთმანეთი; საჭიროა მათი გულების ცეცხლი ცოტა ჩაენელოთ.

და როცა დეას ეძინა, გუინპლენს მიმართავდა ხოლმე; ხოლო როცა გუინპლენი რამე საქმეში იყო გართული, მაშინ დეას აფრთხილებდა ასე:

— დეა, შენ მეტისმეტად არ უნდა შეეჩვიო გუინპლენს. იგი დიდი მოწონებით სარგებლობს. შენ ვერ წარმოიდგენ, როგორ მოსწონთ იგი! იცხოვრო სხვა ადამიანში — საშიშია. ეგოიზმი — ყველაზე საიმედო დასაყრდენია ბედნიერებისათვის. მამაკაცები ადვილად გაურბიან ქალებს. და მერე, გუინპლენი შეიძლება გაამაყდეს.

ანდა გუინპლენს ეტყოდა ხოლმე:

— გუინპლენ, ასეთი შეუსაბამობა არაფრად არ ვარგა, მეტისმეტად სიმახინჯე ერთის მხრივ და სრული სილამაზე მეორე მხრივ, ეს - დამაფიქრებელია. დააცხრე შენი გულია აღგზნება, ჩემო ბიჭო, ნუ ხარ ასე აღტაცებული დეათი. ნუ-

თუ შენ სერიოზულად ფიქრობ, რომ მისთვის ხარ გაჩენილი? შეხედე შენს სიმახინჯეს და მის სიმშვენიერეს. შეხედე, ხომ უფსკრულია თქვენს შორის. ჩვენი დეა მართლაც მშვენიერია; თეთრი სახისა, საუცხოო თმებით, ტუჩ-ბაგე მარწყვივით, ფეხები, ხელები, მერე რა მხრები აქვს, სახე მშვენიერი. სიარულიც ნარნარი იცის. ხმა წარმტაცი, სიტყვა გონიერი; კარგია, მაგრამ აბა იფიქრე — ქალია. იმდენად სულელი არ არის, რომ ანგელოზი იყოს. იგი სრულყოფილი სილამაზეა. გირჩევენია გული დაიმშვიდო.

ასეთი შეგონებები მხოლოდ აძლიერებდნენ გუინპლენისა და დეას ტრფივალს. ურსუსს უკვირდა, რომ მისმა დარიგებამ არ გასკრა. ისეთ ადამიანს მოგაგონებდათ, რომელიც ამგვარ შემთხვევაში თავისთვის ამასლა იტყოდა:

— საოცარია, რამდენ ზეთს ვასხამ ცეცხლზე, მაგრამ მაინც ვერ ჩამიქვრიაო.

განა მართლა სურდა ურსუსს მათი გულები გზნება ჩაეჭრო? ან ცოტათი მაინც ჩაენელებინა? რა თქმა უნდა, არა; ეს რომ მომხდარიყო, ურსუსისათვის ის არასასიამოვნო, მოულოდრელი რამ იქნებოდა. ეს სიყვარული, ახალგაზრდობისათვის რომ მგზნებარე ალი იყო, მოხუც ურსუსსაც ათბობდა, სიხარულს აგრძნობინებდა.

მაგრამ ის, რაც ჩვენცა გვხიბლავს, ხანდახან ხომ უნდა დაეტუქსოთ კიდევაც. აი ეს ბუზლუნია სწორედ ის, რასაც ადამიანი კეთილგონიერებას უწოდებს.

ურსუსი გუინპლენისა და დეასთვის მამაც იყო და დედაც. მან ბუზლუნითა და ბურღუნით დაზარდა ისინი. ტუქსავდა, მაგრამ კვებავდა კიდევაც მათ. რაკი ურსუსმა გუინპლენი და დეა იშვილა, მისი ურიკაც უფრო დამძიმდა. ამიტომ ურსუსი ჰომოს გვერდით უღელში ებმოდა.

აქვე უნდა ვთქვათ, რომ რამდენიმე წლის მერე, როდესაც გუინპლენი მოიზარდა, ხოლო ურსუსი ძალიან დაბერდა, ახლა გუინპლენის ჯერი დადგა — ურიკაში ის შეებმოდა ხოლმე და ურსუსი და დეა მიჰყავდა მას და ჰომოს.

ურსუსი რომ უკვე წამოზრილ გუინპლენს უტკებოდა, მისი სახიჩრობის გამო უწინასწარმეტყველა კიდევაც შესაფერი მომავალი:

— შენს გამდიდრებაზე უზრუნიათო, — უთხრა მან გუინპლენს.

ამ მოგზაურობისას ბერიკაცი, ორი ბავშვი და მგელი სულ უფრო მეტად დაახლოვდნენ და მტკიცე ოჯახის იერი მიიღეს.

მოხეტიალე ცხოვრება ხელს არ უშლიდა აღზრდას. „ხეტიალი ზრდას ნიშნავს“, ამბობდა ურსუსი, რადგან გუინპლენის სახიჩრობა ბაზრობაზე ხალხის ბრბოსათვის სანახაობად გამხდარიყო, ურსუსმა იგი მოამზადა კიდევაც ჯამბაზად, თანვე, რამდენადაც კი შესაძლო იყო, მთელი თავისი ცოდნა და სიბრძნე მას, გუინპლენს, გადასცა. ხანდახან დიდხანს აკვირდებოდა ურსუსი გუინპლენის საზარელ ნიღაბს და ბუტბუტებდა:

— დასაწყისი კარგი მიუციათო.

ამიტომ ურსუსმა ეს დასაწყისი იმით დაამთავრა, რომ ჯამბაზის აღზრდას მრავალნაირი ფილოსოფიური და მეცნიერული სამკაულიც მიუმატა.

იგი გუინპლენს ხშირად უმეორებდა:

— იყავი ფილოსოფოსი, ბრძენ კაცს ვერას აზნევენ. აბა მიცქირე, მე არასოდეს არ მიტირია, ეს მხოლოდ იმიტომ, რომ ბრძენი ვარ. შენ როგორ გგონია, მე რომ ტირილი მინდოდეს, მიზეზი არა მაქვს ამისთვის?

ურსუსი თავის მონოლოგებში, რომლებსაც მგელი უსმენდა, ამბობდა:

— გუინპლენს მე ყველაფერი ვასწავლე, სხვათა შორის, ლათინურიც. მხოლოდ დეასთვის არაფერი არ მისწავლებია, ვინაიდან მუსიკა არაფრად არა ღირს.

ურსუსმა ორივეს სიმღერა ასწავლა. თვითონ გვარიანად უკრავდა პატარა ძველებურ ფლეიტაზე, უკრავდა აგრეთვე მრავალსიმნიან ჩანგზე, რომელსაც ბერტრან დიუგესკლენის ქრონიკები „მათხოვრების საკრავს“ უწოდებენ, და რომლის გამოგონებამ ბიძგი მისცა სიმფონიური მუსიკის განვითარებას. ასეთი კონცერტები ურსუსის ირგვლივ თავს უყრიდა ხალხს. ურსუსი მათ უჩვენებდა თავის მრავალსიმნიან ჩანგსა და უხსნიდა:

— ლათინურად ამას organistrum (ორგანისტრუმი ეწოდებო.

იგი დეასა და გუინპლენს ორფეუსისა და ეგიდია ბენშუას მეთოდით ასწავლიდა მუსიკას; თავის გაკვეთილებს ხანდახან აღმფოთებული შეძახილით შეწყვეტდა ხოლმე:

— ორფეუსი საბერძნეთის მომღერალია ბენშუა — პიკარდისა.

ამგვარი დაბეჯითებითი აღზრდის ეს რთული სისტემა მაინცა და მაინც არც იმდენ დროს ართმევდა ბავშვებს, რომ მათი ერთმანეთისადმი ტრფიალი გაებათილებინა. ამ ზრდაში მათ თავიანთი გულები გააერთიანეს, ისე, როგორც ორი ერთმანეთთან ახლოს დარგული ხეხილი შემდეგი ზრდისას შტოვებით გადაეწვნებიან ერთმანეთს.

— სულ ერთია, მე მათ დავაქორწინებ, — ბუტბუტებდა ურსუსი.

თანაც ბუზღუნებდა:

— თავი მომაბეზრეს ურთიერთ ტრფიალით.

წარსული, ის მახლობელი წარსულიც კი, რაც მათ უკვე გაეცლოთ, აღარ არსებობდა არც გუინპლენისათვისა და არც დეასთვის. თავიანთ წარსულზე მათ მხოლოდ ის იცოდნენ, რასაც ურსუსი ეტყოდა. ურსუსს ისინი მამას ეძახდნენ.

გუინპლენს თავისი აღრე ბავშვობის ხანიდან მხოლოდ ერთი რამ ახსოვდა: რალაც დემონების გუნდის მსგავსი რამ მის აკვანს რომ დააფრინდა. მას ისეთი შთაბეჭდილება შემორჩენოდა მეხსიერებაში, თითქოს ვილაციის მახინჯი ფეხები სიბნელეში ზედ შესდგომოდნენ და წიხლითა სთელავდნენ. განგებ მომხდარიყო ასეთი რამ თუ შემთხვევით, მან ეს არ იცოდა. გუინპლენს ნათლად და დაწვრილებით ახსოვდა მხოლოდ ტრაგიკული ამბები იმ ღამისა, როდესაც იგი მიატოვეს ზღვის პირად. იმ ღამეს მან იპოვა პატარა დეა; ამ ნაპოვნი ბალღის გამო საზარელი ღამე მას სხივოსანმა დღემ შეუცვალა.

დეას მეხსიერება უფრო ხშირი ბინდით იყო მოცული, ვიდრე გუინპლენისა. ამ ბინდში ყველაფერი გამჭრალიყო მისი მეხსიერებიდან. მას ბუნდოვნად ახსოვდა თავისი დედა, ისიც, როგორც ცივი სხეული. მისთვის თუ შეუხედავს როდისმე? იქნებ შეუხედავს კიდევ. ქალი ყოველნაირად ცდილობდა აღედგინა მეხსიერებაში ის. სიცარიელე, რაც წარ-

სულში მოჩანდა. მზე? რა არის მზე? მას ბუნდოვნად აგონდებოდა რაღაც ჩალი და თბილი, მის ადგილას ახლა გუინპლენი ეგულებოდა.

ისინი ერთმანეთს ეჩურჩულებოდნენ. ღულუნი უეჭველია ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი საქმეა ამ ქვეყნად. დეა ეუბნებოდა გუინპლენს:

— სინათლე ჩემთვის შენი ხმა არისო.

ერთხელ გუინპლენმა დაინახა მარმაშის სახელოდან დეას ხელი, თავი ველარ შეიკავა და ტუჩებით შეეხო. დასახიჩრებული ტუჩ-ბაგე და ასეთი ფაქიზი კოცნა! დეა ალტაცებამ შეიპყრო. დაწვები სიწითლემ შეუყირომიზა. ურჩხულის კოცნამ დამის სიბნელით მოცული მშვენიერი შუბლი გააცისკროვნა. ამასობაში შიშით შეპყრობილ გუინპლენს სული ეხუთებოდა, თავს ველარ იკავებდა, რომ ამ სამოთხისებური სანახაობისათვის არ შეეხედა, რადგან დეას გადახსნილი, გადაღვლილი თავყელმანდილიდან თეთრი გულმკერდი მოუჩანდა.

დეამ სახელო აიმკლავა, გუინპლენს იდაყვის ზედამდე გაშისვლებული მკლავი გაუწოდა და უთხრა:

— ერთიც, კიდევ ერთიც!

გუინპლენმა თავს უშველა, და გაიქცა.

მეორე დღეს ასეთი თამაში განახლდა. მართალია, ზოგიერთი ვარიანტებით... დამატკობელ უფსკრულში წარმტაცი ჩაძირვა, რასაც სიყვარული ეწოდება.

სწორედ ეს არის ის სიხარული, რომელსაც უფალი ღმერთი, როგორც მოხუცი ფილოსოფოსი, ღიმილით დასცქერის.

VII

სიბრმავე ნათლად ხილვის გაკვეთილებს იძლევა

გუინპლენი ხან თავის თავს უსაყვედურებდა: პირადი ბედნიერება მასში ერთგვარად სინდისის ქენჯნას იწვევდა. რაკი ამ ქალს ნებას ვაძლევ შემიყვაროს, როდესაც იგი ჩემს სახიჩრობას ვერა ხედავს, მაშასადამე, ვატყუებო. რას იტყვის დეა

უცხად, რომ მის თვალებს სინათლე დაუბრუნდესო. რა ზიზღს იგრძნობს იგი მისადმი, რაც მას ახლა ასე იზიდავსო როგორ დაიხვეს უკან თავისი საზარელი ანდამატისაგან როგორ შეჰკივლებს როგორ მიიფარებს სახეზე ხელებს! რა სისწრაფით გაიქცევა. ასეთი მძიმე ეჭვები ფატრავდნენ გუინპლენს. იგი თავის თავს ეუბნებოდა, რომ ისეთ ურჩხულს, როგორიც ის არის, უფლება არა აქვს უყვარდეს. ვეშაპი მნათობისგან გაღმერთებული მას მოვალეობად მიაჩნდა ჭეშმარიტება გაემყდარებინა ამ ბრმა ვარსკვლავისათვის.

ერთხელ მან უთხრა დეას:

— იცი, მე ძალიან ულამაზო ვარ.

— მე ვიცი, რომ შენ მშვენიერი ხარ, — უპასუხა დეამ.

გუინპლენი განაგრძობდა:

— შენ ხომ გესმის, როდესაც ყველანი იცინიან, ისინი მე დამცინიან, იმიტომ, რომ მე მახინჯი ვარ.

— მე მიყვარხარ, — უპასუხა დეამ.

ცოტა ხნის დუმილის მერე დასძინა:

— მე ვკვდებოდი და შენ სიცოცხლე დამიბრუნე. როცა შენ ჩემს გვერდითა ხარ, ჩემს მახლობლად ცასა ვგრძნობ. მომეცი შენი ხელი: მინდა ღმერთს შევეხო!

და ხელებმა ერთიმეორე მოძებნეს. მოძებნეს და მაგრად მოუჭირეს ხელი. არც ერთს ხმა არ ამოუღია, არც ერთი სიტყვა არ უთქვამთ. ურთიერთ სიყვარულით აღსავსენი სდუმდნენ.

დაღვრემილ ურსუსს ესმოდა ეს ლაპარაკი. მეორე დღით, როცა სამივენი ერთად შეიკრიბნენ, ურსუსმა თქვა:

— დეაც ხომ ძალიან ულამაზოა.

ამ სიტყვებმა თავის მიზანს ვერ მიაღწია. დეასა და გუინპლენს ვითომ არც გაუგონიათ ეს ნათქვამი. ერთმანეთის ტრფილით ყურადღება დაფანტულნი იშვიათად უკვირდებოდნენ ურსუსის ნათქვამის შინაარსს ისე, რომ ურსუსის მთელი სიბრძნე ამაოდ იბნეოდა.

მაგრამ ამ ჭერობაზე ურსუსის გამაფრთხილებელმა შენიშვნამ: „დეაც ძალიან ულამაზოა“, ის გამოამყდარა, რომ ამ მწიგნობარ ადამიანს საკმაოდ სცნობია ქალთა თვისებანი. უეჭველია, როდესაც გუინპლენი პატიოსნად მოიქცა და დეას

თავისი სიგონჯე გაუშვლავნა, ამით წინდაუხედაობა გამოიჩინა. სხვა ბრმა ქალისთვის რომ ეთქვა გუინპლენს: „მე ძალიან ულამაზო ვარო“, ეს ძალიან სახიფათო იქნებოდა. ბრმა იყოს და ამავე დროს შეყვარებულიც — ეს ორმაგ სიბრმავესა ნიშნავს. ასეთ მდგომარეობაში განსაკუთრებული სიძლიერით იღვიძებს მეოცნებობა. ილუზია ოცნების საარსებო საზრდოა. სიყვარულს რომ ილუზია წაართვა, იგივეა, რომ საზრდო მოუშპო. სიყვარულის აღმოსაცენებლად აუცილებელია სხვადასხვანაირი აღფრთოვანება. საჭიროა როგორც სულიერ ღირსებათა გამო აღფრთოვანება, ისე ხორციელ ღირსებათა გამო აღფრთოვანებაც. გარდა ამისა, ქალს ისეთი არაფერი არ უნდა უთხრა, რაც მისთვის ძნელი გასაგებია. ამოცანა ოცნების მთლიანობას არღვევს. ხან ისიც ხდება, რომ უნებურად წამოცდენილი ფრაზის გავლენით გული შეუმჩნეველად ცარიელდება. შეყვარებული არსება გრძნობს, რომ ისე ბედნიერი აღარ არის.

საბედნიეროდ, დეა სულ სხვაგვარი თვისებისა იყო. სხვა ქალთაგან ბევრად განირჩეოდა. იშვიათი ბუნების მქონეს, სათუთი სხეულის პატრონს, დეას, გული იმდენად სუსტი როდი ჰქონდა. მისი მთავარი თვისება ის იყო, რომ მტკიცე სიყვარული იყოდა.

გუინპლენის სიტყვებით გამოწვეული აზრი იქამდე მივიდა, რომ ერთხელ მან ასეთი ლაპარაკი გაუბა გუინპლენს:

— ულამაზო რომ იყოს ადამიანი, ეს რას ნიშნავს? იმას ნიშნავს, რომ ვისმე ბოროტება მიაყენოს. გუინპლენი მხოლოდ კეთილ საქმეებს აკეთებს, მაშასადამე, ის მშვენიერია.

შემდეგ ისევ კითხვითი ფორმით, — ჩვეულებრივ ასე მიზართავენ ბავშვები და ბრმები, მან განაგრძო:

— ხედავდე? რა გინდათ ამ სიტყვებით გამოხატოთ თქვენ, ვისაც თვალთახედვა გაქვთ? მე არა ვხედავ, მაგრამ მე ვიცი. მე რომ მკითხო ვინც თვალხილულია იგი ბევრ რასმე ვერ ამჩნევს.

— რის თქმა გინდა მაგით? — შეეკითხა გუინპლენი.

— თვალთახედვა უშლის ადამიანს ჭეშმარიტების დანახვას.

— არა, — უთხრა გუინპლენმა.

— უშლისი — შეედავა ღეა, — შენ ხომ ამბობ, რომ ულამაზო ხარ.

წუთიერი ღუმლის მერე დაუმატა:

— მატყუარავ!

გუინპლენს ისღა დარჩენოდა, რომ გახარებული ყოფილიყო. მან აღიარა და არ დაუჭერეს. მისი სინდისი ახლა დამშვიდებული იყო, აგრეთვე სიყვარულიც.

ასე მიაღწიეს მათ იმ დრომდე, როცა ღეას თექვსმეტი წელი შეუსრულდა. ხოლო გუინპლენი ოცდამეხუთე წელში გადადგა.

ამ დროისათვის მათი პირველი შეხვედრის დღიდან, როგორც ახლა იტყვიან ხოლმე, მათი მდგომარეობის „წინსვლა არ მომხდარა“. მკითხველს ახსოვს, რომ მათ პირველად ერთად ეძინათ, როცა ღეა ცხრა თვისა იყო, ზოლო გუინპლენი ათი წლისა. ახლა მათი სიყვარული თითქოს გაგრძელება იყო მათივე უცოდველი ბავშვობისა. ასევე ხდება, როდესაც ბუღბული ხანდახან განთიადისასაც განაგრძობს ხოლმე სტვენას.

მათი ალერსი ხელიხელგადაკდობაში იხატებოდა მხოლოდ. გუინპლენი იშვიათად, ისიც ოდნავ თუ წაეკარებოდა ტუჩებით ღეას შიშველ მხარს.

ოცდაოთხი წლის ვაჟი და თექვსმეტი წლის ქალი. ჰოდა, რადგან ურსუსს თავის განზრახვაზე ხელი არ აეღო — „ვაჩვენებ მათ თამაშსაო“ — ერთ დილას მათ გამოუცხადა:

— ამ დღეებში თქვენ მოგიხდებათ სარწმუნოების არჩევა.

— რა საჭიროა, — შეეკითხა გუინპლენი.

— იმისთვის, რომ უნდა იქორწინოთ.

— ჩვენ ხომ უკვე ვიქორწინეთ! — შესძახა ღეამ.

მას წარმოდგენაც არა ჰქონდა, რომ ცოლ-ქმრობა მათი ურთიერთობისაგან ბევრით განსხვავებული იყო.

არსებითად ეს გულუბრყვილო კმაყოფილება ქალისა, ეს მიაშიტი სიამე ორი ახალგაზრდისა, რომლებიც იმაზე მეტს არას ეძებდნენ, რაც ახლა მათ შორის იყო, ურსუსს მოსწონდა კიდევაც. თუ ის ამაზე რასმეს ეტყოდა ზოლმე, მხოლოდ იმიტომ, რომ ბუზლუნი სჩვეოდა, მაგრამ როგორც მედიცინის მკოდნე კაცს, ღეა მას მიაჩნდა, თუ ჯერ მეტად

უსაკოდ არა. ეს ველ შემთხვევაში მეტად სათუთი აგებულებიანად მაინც და მეტად სუსტადაც იმისათვის, რასაც ის ხორციელ სიყვარულს ეძახდა. ამიტომ ურსუსი ფიქრობდა:

მაინც ჭერ აღრეაო.

თუმცა გუინპლენი და დეა სულით და გულით უკვე დაწყვილებულნი იყვნენ.

თუ ქვეყნად განუყრელი ურთიერთობა არსებობს, ამის განხორციელებას გუინპლენი და დეა წარმოადგენდნენ. ეს შესანიშნავი ურთიერთობა წარმოეშვა იმ უბედურებას, რომლის გამო ისინი ურთიერთს შეეთვისნენ. რა ძალა გაწყვეტდა რკინის ჩაქვს, რომელიც ყვავილების გრეხილით იყო შეკრული.

რა თქმა უნდა, ამ წყვილს ვერაარა დააშორებდა ურთიერთს.

- დეას სილამაზე ჰქონდა, გუინპლენს თვალთახედვა. - ეს იყო თვითულის მზითვი. ეს ორი არსება უბრალო წყვილი კი არა და საუცხოოდ შერჩეული წყვილი იყო. მათი გამყოფი უბიწოების მიჯნა იყო მხოლოდ.

მაგრამ რამდენადაც არ უნდა ცდილიყო გუინპლენი, რათა სიყვარული ოცნებით შემოეფარგლა, მხოლოდ დეას ცქერითა, ცქრიალითა და ტრფიალით დაკმაყოფილებულიყო. ის მაინც ვაჟაკი იყო. საბედისწერო კანონების აცილება შეუძლებელია გუინპლენში ის ძალა დღვდა, რაც შემოქმედს ადამიანისთვის მიუნიჭებია. ხან, როდესაც ხალხის წინაშე წარმოდგენებზე გამოდიოდა, იქ მყოფ ქალებს დააკებრდებოდა ხოლმე, მაგრამ უძალევე ისევ თვალს ააშორებდა მათ და სულში სინანულადძრული ცდილობდა მაკებრალთაგან გაცლას, მალე წასვლას.

უნდა ითქვას, რომ მას თანაგრძნობით არ უპასუხებდნენ. ვისაც კი ის შეხედავდა, ყველა ქალის სახეზე ზიზღს, ანტიპათიასა და სიმძულვარეს ამოიკითხავდა ხოლმე, როგორც სიბილწისადმი. ცხადი იყო, რომ გარდა დეასი, მას არც ერთი ქალი არ გაეკარებოდა.

არა მხოლოდ ბედნიერება, არამედ კეთილდღეობაც

რამდენ სიმართლეს შეიცავენ ზღაპრები. სატანას მწველი, უხილავი შეხება, ეს იგივე კენჭნაა სინდისისა, მას ჩვენში ცული ფიქრები იწვევენ.

გუინპლენს ცული ფიქრები არ აწუხებდა და ამიტომ არც სინდისი ქენჭნიდა. მაგრამ დროგამოშვებით იგი უკმაყოფილებას გრძნობდა თავის თავისადმი.

ეს იყო სინდისის ბუნდოვანი გამოძახილა.

რა იყო იგი? არაფერი.

გუინპლენი და დეა ბედნიერებით აღსავსენი იყვნენ და ღარიბებადაც უკვე აღარ ჩაითვლებოდნენ.

1689 წელსა და 1704 წელს შუა პათ ჰდგომარეობაში ცვლილებები მოხდა.

1704 წელს ხანდახან რომელიმე სანაპირო ქალაქში აედიოდა მოზარდი მძიმე ფურგონი, რომელშიც ორი კარგა ღონიერი ცხენი იყო შებმული. ფურგონი ყირაზე გადაბრუნებულ ხომალდს მოგაგონებდათ, ოთხ საგორავ თვალზე შედგმულს. ძარა-ხერხემალი ჭერის მაგიერ და გემბანი იატაკის მაგიერ. საგორავი თვლები ოთხივე ერთი ზომისა იყო. სწორედ დასატვირთავი ურმის თვლებს მიაგავდა. ფურგონი თვლებიანად და ხელნებიანად მწვანედ იყო შეღებილი, რაც თანდათანობით ღია ფერში გადადიოდა: თვლები მუქ მწვანედ, ფურგონი მკვეთრ მწვანე ფრად. ხოლო მისი ზედა ფარდული-სახურავი უფრო მკრთალი მწვანეთი. ამ საგორავებელზე შემდგარი საზიდარ-სახლაკის მწვანე ფერმა ყურადღება მიიქცია და ბაზრებზე უკვე სახელიც გაითქვა. მას „მწვანე ყუთი“ შეარქვეს. „მწვანე ყუთს“ მხოლოდ ორი სარკმელი ჰქონდა, ორთავე მხრიდან თითო. უკანა მხრიდან კარები იყო ძირს დასაშვები მცირე საფეხურებიანი კიბით. ჭერს ზემოთ აზიდული მილიდან, რომელიც ისევე მწვანედ იყო შეღებილი, ბოლი ამოდიოდა. ამ საგორავებიანი სახლაკის კედლები მუდამ ახალი სანდალოზით იყო შელესილი და სუფთად გარეცხილი. ფურგონს წინადაც—კოფოდან სარკმელი ჰქონდა, რაც

აგრეთვე ფურგონში მყოფთა და კოფოზე მჯდომთა დასაკავ-
შირებლად კარების მაგიერობასაც ეწეოდა. ცხენების სადა-
ვეები კოფოზე მჯდომ მოხუცს ეჭირა. მის გვერდით ორი
ბოშა ქალი იჯდა. ისინი ღმერთქალებად მოკაზმულნი ღორო-
ტოტოს უკრავდნენ. მოქალაქენი პირღალბულნი უცქეროდნენ
ამ მოზრდილ ქოხურას, რომელიც თავმომწონედ აქეთ-იქით
ქანაობდა, მიგოგმანობდა მაღალ თვლებზე შემდგარი. მასზე
მითქმა-მოთქმაც გახშირდა მაყურებელთა შორის.

ურსუსის წინანდელი ალაჩუხი-ბალაგანი ახლა უკეთეს
ნაგებობას შეეცვალა, სწორედ ნამდვილ თეატრად ქცეული-
ყო. ამ მოსიარულე თეატრ-სახლაკის ქვეშ, საგორაეებს
შუა, ჭაჭვით დაბმული იყო რაღაც, არც თუ ძალღი, არც თუ
მგელი. ეს ჰომო იყო.

მოხუცი მეეტლე, ცხენების გამრეკი ვინ იქნებოდა, თუ
არა ჩვენი ფილოსოფოსი.

რამ გამოიწვია უბადრუკი ურიკას შეცვლა ასეთი ოლიმპი-
ური ეტლით?

გუინპლენის სახელგანთქმულობამ.

ურსუსმა ნამდვილად აულო ალლო იმას, რასაც ხალხში
წარმატებას ეძახიან, როდესაც მან გუინპლენს უთხრა:

— შენს სიმდიდრეზე უზრუნვიათო.

როგორც მკითხველს ახსოვს, ურსუსმა გუინპლენი თავის
მოწაფედ გაიხადა. უცნობმა ადამიანებმა ბავშვის პირისახე
ახლად ჩამოაყალიბეს: ხოლო ურსუსი ეცადა მისი გონება
ცხადად ჩამოეყალიბებინა; ეცადა ესოდენ წარმატებით გა-
მოჭრილი ნიღაბის იქით მოეთავსებინა რაც შეიძლება მეტი
აზრების მარაგი. ურსუსმა როგორც კი შეატყო მოზრდილ
ბიჭუნას, რომ იგი კომედიანტის როლში გამოდგებოდა, გა-
მოიყვანა კიდევაც სცენაზე. ესე იგი, თავისი ბალაგანის დე-
რეფნის ფიტარნაგზე. გუინპლენის გამოსვლამ არაჩვეულებ-
რივი გავლენა მოახდინა. მაყურებლები უმაღვე ალტაცებაში
მოვიდნენ. ჯერ არავეს არასოდეს არ ენახა ამ საოცარი სიცი-
ლის ნიღაბის მსგავსი რამ. არავეს არ იცოდა, რა საშუალე-
ბით მოეხდინათ ასეთი სასწაული. ზოგნი ამ სიცილს, რომე-
ლიც ესოდენ გადამდები იყო მაქქერლისთვის, ბუნებრივად
ნთვლიდნენ, ზოგს კი ხელოვნურად მიაჩნდა. სინამდვილეს

სხვადასხვა მიხვედრები და ექვები შეეზარდა და ყველგან, გზაჯვარედინებზე თუ მოედნებზე, ბაზრებზე თუ დღესასწაულების სეირნობებზე ხალხი მიისწრაფოდა გუინპლენის სანახავად. ასეთი „ბრწყინვალე ატრაქციონის“ წყალობით მოხეტიალე ჯამბაზების ცარიელ ქისაში ჯერ ლივრები მიზღვავდა ქვიშასავით, შემდეგ მრავალი სუ და ბოლოს უხვად შილინგებიც. რაკი ხალხის ცნობისმოყვარეობას ერთ ალაგას დააკმაყოფილებდნენ, ახლა სხვა ადგილას პიემგზავრებოდნენ ფურგონით. ქვის ერთი ადგილიდან მეორეზე გადაგორებას არაფერი სარგებლობა არ მოაქვს, მაგრამ ბორბლებიანი სახლაკი ასეთ მოგზაურობაში რამდენადაც წლები გადიოდა, იმდენად უფრო მდიდრდებოდა. ხოლო ქალაქიდან ქალაქში მოხეტიალე გუინპლენი ვაჟკაცდებოდა და უფრო სახიჩარი ხდებოდა. ბოლოს, ურსუსის მიერ ნაწინასწარმეტყველევი სიმდიდრეც მოვიდა.

— რა კარგი სამსახური გაუწევია შენთვის, შვილიყო, ვინც ასე აგხატ-ჩაგხატა! — იტყოდა ხოლმე ურსუსი.

ამ „სიმდიდრემ“ მისცა საშუალება გუინპლენის წარმატების ხელმძღვანელ ურსუსს, მოეწყო იმნაირი ცხენის ურემი, რომელზედაც მუდამ ოცნებობდა, ესე იგი, იმდენად ფართო ფურგონი, რომ შიგ თეატრი მოთავსებულყო. ნამდვილი თეატრი, რომელიც ყველა გზაჯვარედინზე მეცნიერებისა და ხელოვნების კეთილმოყოფელ თესლს დათესავდა. ურსუსს საშუალება მიეცა თავისი დასისათვის, რომელსაც შეადგენდნენ ჯერ მხოლოდ თვითონ, ჰომო, გუინპლენი და დეა, ახლა უკვე შემოემატებინა ორი ცხენი და ორი დედაკაცი. ეს უკანასკნელნი, როგორც უკვე ვთქვით, ღმერთქალებისა და ამასთან ერთად მსახურთა როლებსაც ასრულებდნენ. იმ ხანებში ჯამბაზების ბალაგანებისთვის სასარგებლო იყო მითოლოგიური აბრა ჰქონოდათ.

— ჩვენ მოგზაურ ტაძარს წარმოვადგენთ, — ამბობდა ურსუსი.

ორი ბოშა დედაკაცი, რომლებიც ფილოსოფოსმა ქალაქდაბებში მოხეტიალე კრელი ბრბოს წევრთაგან გამოარჩია, ახალგაზრდები იყვნენ, მაგრამ ულამაზონი. ერთს ურსუსის შერჩევით სახელად ფებე ეწოდა, მეორეს ვენერა. ან კიდევ

რამდენადაც საჭიროა ინგლისურ გამოთქმებს შევეუთან-
ხმდეთ, — ფიბი და ვინოს.

ფებე საკმელს ამაზღებდა, ხოლო ვენერა ასუფთავებდა
ტაძარს ხელოვნებისას.

გარდა ამისა წარმოდგენის დღეებში ისინი დეას ტანთ-
ჩაცმაში შევლოდნენ.

იმ დღეების გარდა, როდესაც მიმოსი-მასხარები ხელმწი-
ფეების მსგავსად „ხალხს ეჩვენებოდნენ“ ხოლმე, დეას ისევე.
როგორც ფიბისა და ვინოსს, ფლორენციული დაჩითული
ქვედატანი ეცვა, და ზემოდან მოკლე, უსახელო ზედატანი.
ურსუსსა და გუინპლენს მამაკაცის ჟილეტები, ტყავის შარ-
ვლები და ყელმადალი ჩექმები, როგორიც სამხედრო ხომალ-
დის მატროსებს აცვიათ ხოლმე. გუინპლენი ამის გარდა მუ-
შაობისას ან ტანვარჯიშის დროს ტყავის წინსაფარსაც იფარე-
ბდა. ის ხომ ცხებებსაც უვლიდა. ურსუსი და ჰომო ისევე ისე
ერთმანეთის ზრუნვაში იყვნენ გართულნი.

დეა იმდენად შეეჩვია „მწვანე ყუთს“, რომ შიგ ისე მიდი-
შოდოდა და დასეირნობდა, როგორც თვალხილული ადა-
მიანი. თუ ვინმე დაინტერესდებოდა ამ მოგზაურობაში მყო-
ფი ნაგებობის შიგნითა მოწყობილობით და შეიხედავდა, დაი-
ნახავდა კედლის ერთ კუთხეში მიმაგრებულ ურსუსის წინან-
დელ ფიცრულა ურიკას, ის ახლა გზებზე აღარ მიჯაყაყებდა.
ისევე როგორც ჰომო, რომელიც ჭაანში აღარ იყო შებმული.
და საგორავებზე შედგმულ ფიცრულას ზიდვა არ უხდებოდა.

ეს დანჯღრეული ფიცრულა, ფურგონის ბოლოში მიდ-
გმული, ახლა ურსუსისა და გუინპლენის საძილედ, აგრეთვე
მსახიობთა საპირფარეშოდ იყო გამოყენებული. ახლა იქ ორი
საწოლი იდგა და მათ გვერდით კუნჭულში სამზარეულო
ქურა მოჩანდა. თვით ხომალდზედაც ძნელად თუ შეხვდებო-
დით უფრო მოფიქრებულსა და მიზანშეწონილ განლაგებას
საგნებისას, როგორც ეს „მწვანე ყუთში“ სუფევდა. იქ ყვე-
ლაფერი თავის ადგილზე იყო, ზუსტად გათვალისწინებული
და წინასწარ გამზობილი. ფურგონი წვრილი სალტეებით
სამად იყო გადატიხრული, გასასვლელში კარები არ ეკიდა,
მხოლოდ ფარდა ჰქონდა ჩამოფარებული. უკანა განყოფილე-
ბაში კაცები თავსდებოდნენ, წინაში—ქალები, შუა განყოფილე-

ბა თეატრს ეჭირა. საკრავები სპექტაკლებისათვის და სხვა საჭიროებანი სამზარეულოში ინახებოდა. დეკორაციები ფიცარნაგის ქვეშ ამოედოთ. ფიცარნაგზე მოწყობილი კიბის აწვეისას დაინახავდით ლამპებს, რომელთა დანიშნულება იყო „მაგიური შუქნათელის“ ეფექტი შეექმნათ.

ამ „მაგიურ ეფექტებს“ ახდენდა ხოლმე ზემთაგონებული ურსუსი. პიესებსაც თვითონვე თხზავდა.

ურსუსი მრავალნაირი ნიჭის პატრონი იყო. სხვადასხვა იშვიათ თვალთმაქცობას უჩვენებდა მაყურებლებს. გარდა იმისა, რომ იგი ყველანაირ ხმებს ბაძავდა, აგრეთვე სინათლისა და ჩრდილის გველენით ყველანაირ მოულოდნელ ილეთებს აკეთებდა. უცებ ცეცხლოვან ციფრებს გამოხატავდა, ან რომელიმე სიტყვებს, მაკქერალთა სურვილის მიხედვით, ბნელ ბურუსში სხვადასხვა სახეების გამოჩენა-გაუჩინარებას ახდენდა და სხვა ამგვარი უცნაური სანახაობებით აკვირვებდა ირგვლივ მოჩარულ მაყურებლებს. ამასთანავე თვითონ ყურადღებას არ აქცევდა ხალხის აღტაცებას და თითქოს ღრმა ფიქრებში იყო წასული.

ერთხელ გუინპლენმა უთხრა:

— მაშავ, თქვენ ჯადოქარს გავხაროთ.

ურსუსმა უპასუხა:

— მერე რა, შეიძლება მე მართლაც ჯადოქარი ვარ.

„მწვანე ყუთი“ ურსუსის ნახაზების მიხედვით იყო ნაგები. მას საკმაოდ გონებამახვილური მოწყობილობა ჰქონდა. ფურგონის მარცხენა კედლის მთელი შუა ნაწილი, წინა და უკანა თვლებს შორის, სახსრებით იყო დამაგრებული, ჯაქვეებისა და ქაზრაკების საშუალებით სურვილისამებრ გადმოუშვებდნენ ასაწევ-დასაწევი ხიდივით. როდესაც გადმოუშვებდნენ ხოლმე სამი ბოძიანი ანჯამებით ზედ მიმაგრებული ვერტიკალურად გასწორდებოდა და მიწაზე დადგმულნი მაგიდის ფეხებით ზედ იმაგრებდნენ ფურგონის კედელს, რომელიც ახლა თეატრალურ ფიცარნაგად ქცეულიყო. მაყურებლების წინაშე გაჩნდებოდა სცენა, რომლის გადაშვებული კედელი ავანსცენას წარმოადგენდა. ამ ხვრელს მის ახლო გამვლელი დაფეთებული პურიტანელი მქადაგებლები თვალს არიდებდნენ და ამბობდნენ: სწორედ ჯოჯოხეთში შესასვლელ კარს

გვაგონებსო. საფიქრებელია, რომ ასეთივე უმართებულო გამოგონებისათვის მიუხაჯა სოლონმა თესპიოსს გაჯოხვა.

სხვათა შორის, თესპიოსის გამოგონებამ უფრო ხანგრძლივად იარსება, ვიდრე საერთოდ ფიქრობენ. თეატრი-ფურგონი დღემდეც არსებობს. სწორედ ასეთ მოხეტიალე ფიცარნაგებზე მეთექვსმეტე და მეჩვიდმეტე საუკუნეებში სდგამდნენ ინგლისში ამნერისა და პილკინგტონის ბალებებსა და ბალადებს, საფრანგეთში ჟილბერ კოლენის პასტორალებს, ფლანდრიაშიც ბაზრებზე სდგამდნენ ორმაგ გუნდს კლიმენტისას, რომელსაც ცრუ პაპის სახელი შეერქვა. გერმანიაში ამ სახითვე წარმოადგენდნენ თეილის მიერ შეთხზულ „ადამ და ევას“, იტალიაში იდგმებოდა ვენეციური ინტერმედიები ანიმუჩისა და კაფოსისა, აგრეთვე ვენუზის პრინცის ჯეზუალდოს სილვები, „სატირები“ ლაურა გვიდიჩონის, „ფილენის სასოწარკვეთილება“ და „უგოლინოს სიკვდილი“ ვინჩენცო გალილეისა — ასტრონომიის მამისა, ამასთანავე ვინჩენცო გალილეი თვითონვე მღეროდა თავის თხზულებებსა და თან ვიოლედე-გამბაზე უკრავდა. ასევე მოხეტიალე თეატრალურ ფიცარნაგებზე წარმოადგენდნენ ზოლმე პირველ ცდებს იტალიური ოპერებისას, სადაც 1580 წლიდან თავისუფალმა აღმაფრენამ თანდათან შეცვალა მადრიგალური ჟანრი.

ფურგონი იმედისფრად იყო შეღებილი; იგი ურსუსა და გუინპლენს ამოგზაურებდა მთელი მათი ავლადიდებით; ფიბი და ვინოსი, კოფოზე მსხდარნი, როგორც ზეიმ-დიდების მაუწყებელნი, ღოროტოტოს აძახებდნენ, ეს ფურგონი დიდებულ მოხეტიალე ლიტერატურულ ოჯახს ეკუთვნოდა: თესპიოსი ზურგს არ შეაქცევდა ურსუსსა, ისევე როგორც კონგრევი ვერ დაგმობდა გუინპლენის მონაცემებს.

რომელიმე ქალაქში, ან სოფელში შესვლისას ურსუსი ფობისა და ვინოსის ღოროტოტოს შეძახილებზე მოგროვილ ხალხს განუმარტავდა ამ მუსიკას თავისი დამრიგებლური სიტყვებით:

— ეს არის გრეგორიანული სიმფონია, მოქალაქენო, გრეგორიანულ საგალობლებს იტალიაში წინააღმდეგობას უწევდნენ ამბროზიანული, ესპანეთში მოზარაბიული კანონები,

მაგრამ გრეგორიანულმა გაიმარჯვა, თუმცა დიდი სიძნელეების შემდეგ.

ამის მერე „მწვანე ყუთი“ გაჩერდებოდა სადმე, ურსუსის მიერ შერჩეულ ადგილას და საღამოთი კედელი-ავანსცენა გადაეშვებოდა, თეატრი იხსნებოდა და წარმოდგენა იწყებოდა.

„მწვანე ყუთის“ დეკორაციები უოსუსის მიერ დახატულ პეიზაჟებს გამოხატავდნენ. ფერადები გამოყენებული არ იყო, რის გამოც საჭიროების დროს პეიზაჟი ქვესკნელის გამოსახატვადაც გამოდგებოდა.

ფარდა შეკერილი იყო ოთხკუთხა, ჩალისფერი აბრეშუმის ნაკუწებისაგან.

მაყურებლები ღია ცის ქვეშ თავსდებოდნენ; ფიცარნაგის წინ, ქუჩაში ან მოედანზე ნახევარწრედ ჩამსხდარნი მზეში თუ წვიმაში; ამის გამო იმ დროის თეატრს წვიმა გაცილებით მეტად აზარალებდა, ვიდრე ახლანდელ თეატრებს. თუ შესაძლებლობა გამოჩნდებოდა, წარმოდგენებს მართავდნენ სასტუმროს ეზოებშიც. მაშინ მაყურებელთა ლოქების იმდენი საოთული აღმოჩნდებოდა, რამდენ სართულიანიც სასტუმრო იყო. ასეთ შემთხვევაში თეატრი უფრო დახურული შეხობის ძსგავსად ითვლებოდა და ხალხიც ადგილების ფასს უფრო მეტს იხდიდა.

ურსუსი ყველაფერში მონაწილეობას იღებდა: პიესის შეთხზვაში, მის შესრულებაში, ორკესტრში. ვინოსი ხის ციმბალზე უკრავდა; ის ოსტატურად უკაკუნებდა ხის ჩაქურჩებით კლავიშებზე; ხოლო ფიბი სიმებზე თითების გამოკვრით ერთგვარ გიტარისნაირ საკრავზე უკრავდა. მგელიც კი საქმეში ჩააბეს; ისიც დასის შემადგენლობაში ირიცხებოდა და შემთხვევისთანავე პატარა როლებს ასრულებდა. როდესაც ურსუსი და ჰომო სცენაზე ერთად გამოჩნდებოდნენ, — ურსუსი ტანზე მჭიდროდ შემოფუთნული დათვის ტყავითა და ჰომო თავისი საკუთარი მგლის ტყავით, უფრო მჭიდროდ შემოკრულით, მაშინ მაყურებლებს ვეღარ გამოეცნოთ, რომელი მათგანი იყო ნამდვილი ნადირი; ეს გარემოება ურსუსს კმაყოფილებას ჰგვრიდა.

უცნაურობანი, რასაც ცუდი გემოვნების ადამიანები აკოვნიან უწოდებენ -

ურსუსის პიესები ინტერლუდიის ხასიათისა იყო; ეს ლიტერატურული ჟანრი ჩვენს დროში რამდენიმედ მოდიდან გადასულია. ერთ ასეთ პიესას, რომელიც ჩვენამდე არ მოღწეულა, ეწოდებოდა „Ursus rursus“¹. ყოველ ექვს გარეშეა, რომ ამ პიესაში ურსუსი მთავარ როლს ასრულებდა. მთავარი მოქმედი პირის მოჩვენებითი წასვლა სცენიდან და უცბადვე ისევ ახალი ეფექტური გამოჩენა, ასეთი იყო, როგორც ჩანს, ამ პიესის მარტივი და საჭებური სიუჟეტი.

ურსუსის ინტერლუდიებს, როგორც მკითხველი ხედავს, ზოგჯერ ლათინური სახელწოდება ჰქონდა. შიგ ჩართული ლექსები ხშირად ესპანურ ენაზედაც იყო. ურსუსის ესპანური ლექსები გარითმულიც იყო ხოლმე, როგორც საერთოდ იმ დროის ყველა კასტილიური სონეტები. საზოგადოება ამით უხერხულობას არ გრძნობდა. იმ ეპოქაში ესპანური ენა საკმაოდ გავრცელებული იყო, და ინგლისელი მეზღვაურები კასტილიურ დიალექტზე ისევე თავისუფლად ლაპარაკობდნენ, როგორც რომელიც ჯარისკაცები კართაგენულზე. წაიკითხეთ პლავტი. ამასთანავე თეატრში და წირვაზედაც ლათინური ან სხვა რომელიმე ენა, რომელიც აუდიტორიისათვის გაუგებარი იყო, მაინც არავის დაბრკოლებას არ უქმნიდა. უცხო ენას თან მხიარულად ურთავდნენ ნაცნობ სიტყვებსაც. ეს გარემოება ნაწილობრივ ეხმარებოდა ძველი გალების საფრანგეთს ლეთისმომშიშობის დაცვაში. მორწმუნენი ეკლესიაში „Immortalus“² ჰმაზე გალობდნენ, „მოდით ვიმხიარულოთ“; „Sanctus“³ ჰმაზე გალობდნენ, „მაკოცე მეგობარო“. საჭირო გახდა ტრიდენტის კრების საგანგებო დადგენილება, რომ ამგვარ თავისუფლებას ბოლო მოჰღებოდა.

ურსუსმა სპეციალურად გუინპლენისათვის შეთხზა ინ-

1 „დათვი უკულმა“ (ლათ.).

2 „დაკლული კრავი“ (ლათ.).

3 „წმინდაო უფალო“ (ლათ.).

ტერლუდია, რომელიც თვითონაც ძალიან მოსწონდა. ეს იყო მისი საუკეთესო ნაწარმოები. ამაში ჩააქსოვა ურსუსმა მთელი თავისი სული. თავის შემოქმედებაში მთლად თავისი თავი გამოხატოს, ამაზე მეტი ზეიმი განა იქნება შემოქმედისათვის? გომბეშო რომ მეორე გომბეშოსა შობს, შედეგერსა ჰქმნის. ეჭვი გაქვთ? თქვენ თვითონა სცადეთ ეს.

ურსუსი ბეჯითად აშალაშინებდა ამ ინტერლუდიას. მისი ქმნილების სახელი იყო „დამარცხებული ქაოსი“.

აი პიესის შინაარსიც:

ღამეა, ფარდა გადისნებოდა და „მწვანე ყუთის“ წინ მოგროვილი ხალხის ბრბო ვერაფერს ვერ ხედავდა, გარდა სიბნელისა. ამ თვალთ განუქვრეტელ წყვილადში დაბლა დახობავდა სამი, ოდნავ შესამჩნევი ფიგურა: მგელი, დათვი და ადამიანი. მგლის როლში გამოდიოდა მგელი, დათვისაში ურსუსი, ადამიანის როლს კი ასრულებდა გუინპლენი. მგელი და დათვი გამოხატავდნენ ბუნების ტლანქ ძალებს, შეუცნობელ მისწრაფებებს, ველურ უმეცრებას. ორივენი, დათვიც და მგელიც, გუინპლენს მიესეოდნენ, რაც იმას ნიშნავდა, რომ ქაოსი ებრძვის ადამიანს. სამივეს ბუნდოვანი მოხაზულობა სიბნელეს მოეცვა. გუინპლენი, სუდარაში გახვეული, თავს იცავდა; ხშირი გრძელი თმა სახეზე ჩამოფარებოდა. მგელი კბილებს აღრაჭუნებდა, ადამიანი ყვიროდა. ადამიანი იღუპებოდა ნადირების თავდასხმისაგან, ადამიანი შველას ითხოვდა. მას ხსნა და დახმარება უნდოდა. გულისწამლები ძახილითა და მოწოდებით სივრცეს მიმართავდა. ბოლოს მოისმოდა მისი ხრიალი. მაყურებლის წინაშე იშლებოდა სულთმობრძაობა პირველყოფილი ადამიანისა, რომელიც ბევრით არ განირჩეოდა ველური მხეცისაგან. ეს სანახაობა ავბედითი რამ იყო. ბრბო სულგანაბული შესტქეროდა სცენას. კიდევ ერთი წამი და მხეცები იზეიმებდნენ, ქაოსი ჩანთქავდა ადამიანს. ბრძოლა, კვილი, ღმუილი... და უცბად ყველაფერი წყნარდებოდა და დუმდებოდა. სიბნელეში სიმღერა მოისმოდა. იგრძნობოდა, რომ რაღაცამ გაიჭროლა, ნაზი ხმა კვლავ ისმოდა. უხილავი არსება მღეროდა და მასთან ერთად ჰაერში იდუმალი მუსიკის ბგერები ირხეოდნენ. უცბად საიდანღაც, როგორღაც თეთრი ღრუბელი გამოჩნდებოდა; ეს თეთრი

ღრუბელი იყო სინათლე წყვილიაღში; სინათლე კიდევ ქალად გამოვლინდებოდა, ხოლო ქალი სულს წარმოადგენდა. გამოჩნდებოდა დეა — მშვიდი, ფაქიზი, მშვენიერი, საშინელი თავისი აღუშფოთებლობისა და სიწყნარის გამო; გამოცხადდებოდა შუქით გარემოცული. დილის განთიადის ფონზე შუქმფენი სილუეტი. ოგი მღეროდა. ეს იყო ნარნარი. ღრმა, გულიდან ამონადენი, გამოუთქმელად მომხიბლავი ხმა. უხილავიდან ხილული ხდებოდა და მღეროდა განთიადის სხივით მოსილი. ეს სიმღერა უფრო ანგელოზის ან ბულბულის გალობას ემსგავსებოდა. დეას გამოჩენისთანავე ადამიანი, ამ შუქოსნობით შეფოფინებული, უცბად აიმართებოდა, მუშტებს დაუშენდა მხეცებსა და მიწაზე დაანარცხებდა.

მაშინ შუქოსანი მოჩვენება სცენაზე რაღაც ხერხით დასრიალებდა, რაც მაყურებელთათვის ამოუცნობი იყო და რაც სწორედ ამ ამოუცნობლობის გამო იწვევდა მათში აღტაცებას; ეს მოჩვენება წამოიწყებდა სიმღერას ესპანურ ენაზე; ამ სიმღერის სიფაქიზე მსმენელებში, ინგლისელ მატროსებში, არავეითარ ექვს არ იწვევდა: აი მისი შინაარსი:

Ora! llora!
De palabra
Nace razon
De luze ei son!..

შემდეგ დეა თვალბს ისე დახრიდა, თითქოს თავის ფერხთა ქვეშ უფსკრული დაინახაო და განაგრძობდა:

Noche quitta te de alli.
El alba canta hallali².

რამდენადაც დეას სიმღერა ხმამაღლა გაისმოდა, ადამიანიც თანდათან წელში სწორდებოდა: ის უკვე მიწაზე გან-

¹ ილოცე! იტირე!
სიტყვა შობს გონებას,
სიმღერა სინათლეს (ესპ.).

² ღამევე, გაგვიორდი,
გამარჯვებას გალობს ცისკარი (ესპ.).

რთხმული მლოდაეი აღარ იყო, ახლა მუხლებზე იდგა. დაჩოქილს შოჩვენებისკენ, შუქოსან ქალისკენ ხელები გაეშვირა, თან მუხლებით თელავდა ორივე უძრავად დამხობილ, თითქოს ელვის ძალით წაქცეულ ნადირს. ხოლო მომღერალი ქალი მას, ადამიანს ასე მიმართავდა:

Es menester a cielos ir,
Y tu que llorabas reir¹.

მერე მიუახლოვდებოდა მას და მნათობის სიდიადით განაგრძობდა:

Gebra barzon!
Dexa, monstro,
A tu negro
Caparas on².

ამ სიმღერის დროს ლანდი ადამიანს შუბლზე ხელით შეეხებოდა.

მაშინ წყვილიადმი სხვა ხმა გაისმოდა. უფრო დაბალი, მაგრამ უფრო ვნებიანი ხმა. ეს ხმა იყო მწუხარეც და აღტაცებულიც. ღრმად შემაძრწუნებელი თავისი ველური, მაგრამ მოწიწებითი კილოთი. ეს იყო ადამიანის გალობა, პასუხად მნათობ ვარსკვლავის გალობისა. გუინპლენი ისევ მუხლებზე დაჩოქილი იყო: თავის მიერ დამარცხებულ მხეცებს მუხლებს აჭერდა და მიწაზე ართხოვდა. გუინპლენის შუბლზე დეჟას ხელი ისევ ედო, თვითონ გუინპლენი ასე გალობდა:

O ven! ama!
Eres alma
Soy cosazon³.

¹ აღსდექ აწ, ამაღლი ცათამდე,
იკინე მტირალს აქამდე (ესპ.).

² უღელი გადიგდე,
უკუაგდე, მახინჯო,
ეგ შეიე საბუდე (ესპ.).

³ მომიახლოვდი! მეტრფიალუ
შენ ხარ სულო,
მე — გულო. (ესპ.).

უეცრად წყვილიადის აპკი განიბნეოდა და ნათელი შუქი დაადგებოდა გუინპლენის სახეს.

სიბნელიდან უცბად ურჩხულის ნილაბი გამოჩნდებოდა.

იმ დროს მაყურებლებს ისეთი მღელვარება იპყრობდა, რომლის სიტყვიერად გადმოცემა შეუძლებელია. ბრბოში სიცილ-ხარხარი გაისმოდა. სიცილის ატეხას მოულოდნელობა იწვევს. და განა ასეთ დაბოლოვებაზე მეტად მოულოდნელი რაიმე კიდევ იქნება! იმ სინათლის სხივებისგან გამოწვეულ შთაბეჭდილებას, რომელიც მასხარისა და ამავე დროს ურჩხულის ნილაბს ეფინებოდა, ვერაფერს ვერ შეადარებდით. ყოველი მხრიდან ხარხარი ისმოდა: მალა, დაბლა, წინა და უკანა რიგებში; მამაკაცები, ქალები, მოხუცი მელოტები, ვარდისფერტუჩება ბავშვები, იცინოდნენ გულკეთილები; იცინოდნენ ავებიც; მხიარული ადამიანებიცა და ნაღვლიანებიც, ყველას სახე სიმხიარულეს გაეშუქებინა. ქუჩაში გამვლელნიც კი, რომელნიც აქ მომხდარს ვერასა ხედავდნენ, იმ ხმა-მალალი სიცილ-ხარხარის გამგონენი, თვითონაც იცინოდნენ. მაყურებლები თავიანთ აღტაცება-ზეიმს ტაშით და ფეხების ბრახუნით გამოხატავდნენ. სცენას ფარდა ფარავდა, მაგრამ გუინპლენს მაინც იწვევდნენ გახელებით. მას უდიდესი წარმატება ჰქონდა. ხალხში ისმოდა: თქვენ „დამარცხებული ქაოსი“ არ გინახავთ? ყველას მიეჩქარებოდა გუინპლენის სანახავად. აქ თავს იყრიდა უზრუნველ-უსაქმური ხალხი, რომ გაეცინათ და გამხიარულებულიყვნენ. მოდიოდნენ მელანქოლიით შეპყრობილნი. ისეთებიც კი, რომელთაც სინდისი ქენჯნიდათ. ეს შეუკავებელი ხარხარი ხან ავადმყოფურ მოვლენად გეჩვენებოდათ. მაგრამ, თუ ქვეყნად არსებობს ისეთი გადამდები რამ, რისაც ადამიანს არ ეშინია, ეს სწორედ გადამდები სიმხიარულეა. მაგრამ გუინპლენს წარმატება მხოლოდ ღარიბ-ღატაკ მაყურებელთა შორის ჰქონდა. დიდი ბრბო პატარა ადამიანებისაგან შედგება. „დამარცხებული ქაოსის“ ნახვა ერთი პენი ღირდა. წარჩინებულნი და მდიდარნი იქ არ დადიოდნენ, სადაც სანახაობაზე დასწრების ფასი ერთი გროშია.

ურსუსი გულგრილად არ იყო განწყობილი თავისი დრამატული ნაწარმოების მიმართ, რომლის შეთხზვამდე იგი დიდხანს ფიქრობდა გუნებაში.

— ეს ჩემი პიესა ვინმე შექსპირის პიესების ყაიდაზეა დაწერილი, — თავმდაბლად აცხადებდა „დამარცხებული ქაოსის“ ავტორი.

გუინპლენის დანახვისთანავე მაყურებელთა შთაბეჭდილებას უფრო აძლიერებდა კონტრასტი იმავე გუინპლენსა და მის პარტნიორს, დეას, შორის. სახიჩარ გუინპლენის გვერდით თეთრი ლანდი ისეთ გრძნობას იწვევდა, თითქოს ქალღმერთის გამოცხადებამ გააკვირვათო. ხალხის ბრბო იღუმალი შეშფოთებით შესტქეროდა დეას. მასში რაღაც ამაღლებული რამ იყო. იგი იმგვარ ქალწულ ქურუმად მოჩანდა, რომლისთვისაც ჯერ უცნობია ადამიანური ვნებები, მაგრამ რომელმაც ღმერთი შეიცნო. კარგად ჩანდა, რომ ქალი ბრმა იყო, მაგრამ ისიც იგრძნობოდა, რომ იგი ყველაფერს ხედავდა. თითქოს იგი ზებუნებრივობის მიჯნაზე იდგა და რაღაც არამიწიერი სინათლით იყო გაშუქებული. ის თითქოს ვარსკვლავეთის სფეროდან ჩამოსულიყო ისეთი გარჯისათვის, როგორც ირჯება ხოლმე ცა, რათა ირგვლივ შუქის ნათელი მოჰფინოს. მან, ამ ქალღმერთისებურმა არსებამ, საზიზღარი ურჩხული ნახა და მას ადამიანის სული ჩაჰბერა. იგი იმ შემოქმედი ძალის შთაბეჭდილებას ახდენდა, რომელიც თავისი ქმნილებით კმაყოფილიც იყო და ამავე დროს შეძრწუნებულიც. მის მშვენიერ სახეზე ზეაღმტაცი დარცხვენა იხატებოდა; აგრეთვე მტკიცე ნებისყოფაც კეთილმოქმედების ჩასადენად, რის შედეგად მას განცვიფრებაც კი ეტყობოდა. ცხადი იყო, რომ ამ არსებას უყვარდა თავისი სახიჩარი; მაგრამ იცოდა კი, რომ იგი სახიჩარია? დიახ, იცოდა, იმიტომ რომ ეხებოდა მას. არა, იმიტომ, რომ ეს ქალი მას არ უგულუბელყოფდა. ამ ურთიერთ საწინააღმდეგო მოვლენების, სიბნელისა და სინათლის შეთანაბრება მაყურებელთა შეგნებაში ერთგვარ ბუნდოვანებას ბადებდა, და ამ ბუნდოვანებაში უსაზღვრო სივრცეები ისახებოდნენ. რა გზით უერთდება ღვთაება პირველად ნივთიერებას? როგორ შეაღწევს სული მატერიაში? რატომ არის, რომ მზის სხივი მთავარი მაცოცხლებელი ძალაა? როგორ ეცვლება სახე უსახურს? როგორ იქმნება უფორმოდან სრულყოფილი მშვენიერება? ყველა ეს საიდუმლოებანი ბუნდოვან სახეებად წარმომდგარნი, თითქმის კოსმოსურ მღელვარებას უწერ-

გავდა მაყურებლებს. და გუინპლენის ნიღაბის მაკცერალთ კრუნჩხვის გამომწვევ ხარხარს უძლიერებდა. მაყურებელი თავს როდი იწუხებს ღრმად ჩაუფიქრდეს ნახულის აზრს. ამიტომ მაყურებლები ავტორის ჩანაფიქრზე დაკვირვების გარეშე მაინც ხვდებოდნენ, რომ აქ რაღაც უფრო დამაფიქრებელი, უფრო მეტი იყო იმაზე, რასაც სხვა ფიცარნაგების სანახაობებზე უჩვენებდნენ. ეს არაჩვეულებრივი სპექტაკლი ფარდას ხდიდა ადამიანის გარდაქმნის საიდუმლოებას.

რაც შეეხება დეას, ძნელია მისი განცდების სიტყვიერად გადმოცემა. ისა გრძნობდა, რომ გარს აუარება ხალხის ბრბო ეზვია, მაგრამ არ იცოდა, რა იყო ეს ბრბო. მხოლოდ მათი ხმები ესმოდა, მეტი არაფერი. ხალხის ბრბო მისთვის მხოლოდ შებერვა იყო და არსებითად ეს მართლაც ასეა. თაობათა ცვლაც სხვა რა არის, თუ არა მარადიულობის ამოსუნთქვა. ადამიანი ჩაისუნთქავს, ამოისუნთქავს და სულს განუტევეებს. ხალხის ბრბოში დეას თავი მარტოღმარტო ეგულებოდა და შიშითა თრთოდა, თითქოს მის ფეხქვეშ უფსკრული გადახსნილიყო. მაგრამ ასეთი შეშფოთებისა და მწუხარების მდგომარეობაშიც, როდესაც უდანაშაულო არსებას უფსკრულში ჩავარდნის მოლოდინში აღშფოთება იპყრობს და მზად არის საყვედური აღმოხდეს ამოუცნობი განგების მიმართ, ასეთ წუთებშიც დეა სულით არ დაეშვებოდა; თავისი მარტოობის გრძნობას სძლედა; სძლედა აგრეთვე ბუნდოვან შიშსაც ხიფათის წინაშე; უცბად ისევ სიმტკიცეს იჩენდა და საყრდენს პოულობდა; ხელჩასაჭიდს აგნებდა, წყვილიადის უსაზღვრო ქვეყანაში ხელებგაწვდილ გუინპლენის ბრგვ თავს ეყრდნობოდა. ენით უთქმელი სიხარული იგი ვარდისფერ თითებს ვაჟკაცის ხშირ ხუჭუჭ თმაში აფათურებდა. ხვეულ თმებთან მიკარება ყოველთვის რაღაც ნაზ განცდას იწვევს. დეა ეალერსებოდა ხშირ საწმისს, მაგრამ იცოდა, რომ ეს ლომია; მისი გული ენით გამოუთქმელი სიყვარულით ივსებოდა. ამ დროს ასე ეგონა, რომ ხიფათს არ გადაეყრებოდა. მან თავის გადამრჩენ-მფარველს მიაგნო. ხოლო მაყურებლებს, სულ სხვანაირად წარმოედგინათ: მათთვის ხიფათს გადარჩენილი იყო გუინპლენი, ხოლო გადამრჩენი-მფარველი

კი დეა. „არაფერია“ — ფიქრობდა ურსუსი, რომელიც მიხვედრილი იყო, რა ხდებოდა დეას გულში. ხოლო დეა დამშვიდებული, ალტაცებული მუხლს იდრეკდა მფარველი ანგელოზის წინაშე, მიუხედავად იმისა, რომ ბრბო იქ მხოლოდ ურჩხულსა ხედავდა. და ისიც მოჭადროებული, თავისებურად, სხვანაირად განიცდიდა იმ ტიტანისებური ხარხარის ზეგავლენას.

ქეშმარიტმა სიყვარულმა არ იცის, რა არის მოჭარბებულობა. იგი სავსებით სულიერია და არ შეიძლება გაცივდეს. გლვივებულ ნაღვერდალს ფერფლი წაეფარება, ხოლო ცის მნათობს არასოდეს; წარმტაცი განცდები დეასთვის ყოველ საღამოს მეორდებოდა. ნაზი განცდების გამო მზად იყო ეტირა მაშინ, როდესაც ხალხის ბრბოს სიცილისგან ქანცი უწყდებოდა. დეას ირგვლივ გახელებული სიმხიარულე გამეფებულიყო; ის კი ფაქიზ ბედნიერებას განიცდიდა.

თუმცა ეს აღვირახსნილი, შეუკავებელი სიმხიარულე. რასაც გუინზლენის შემადრწუნებელი ნიდაბის უცაბედი გამოჩენა იწვევდა, სულაც არ ეთანხმებოდა ურსუსის ვარაუდებს. მას უფრო ღიმილი ვრჩივნა, ვიდრე ეს ხარხარი. მას უნდოდა მაყურებელი ამ სანახაობას უფრო ნაკლებ ტლანქი თვისების ალტაცებით შეგებებოდა. მაგრამ ტრიუმფი ყოველთვის მანუგეშებელია. და ურსუსიც ყოველ საღამო ურიგდებოდა თავისი პიესის ასეთ, ცოტა არ იყოს, უცნაურ. წარმატებას, რაკი იანგარიშებდა, თუ რამდენი შილინგი შედგებოდა შეგროვილი ფარტინგების მთელი წყებიდან და რამდენი გირვანქა სტერლინგი შილინგების მთელი წყებიდან. გარდა ამისა, იგი თავისთვის ამბობდა: როდესაც სიცილი დაცხრება, „დამარცხებული ქაოსი“ ისევ თვალწინ წარმოუდგება მაყურებლებს და აუცილებლივ დატოვებს მათ გრძობებზე გავლენასაო. უნდა ითქვას, რომ თითქმის არცა სცდებოდა. ხელოვნების ყოველი ნაწარმოები კვალს სტოვებს- ადამიანთა შეგნებაზე. დიანაც რომ მდაბიო ხალხი ყურადღებით აკვირდებოდა ამ მგელს, დათვის, ადამიანს, ამ მუსიკას, ამ ველურ ღმუილს, რომელზედაც ჰარმონია იმარჯვებდა, ამ წყვილადს, რომელსაც განთიადის სხივები განაბნევდა, ამ სიმღერა-გალობას, რომელიც სინათლეს გამოსცემდა. ყოველივე ამას ეს

მდაბიო ხალხი მაინც უთანაგრძნობდა, თუმცა ბუნდოვნად, მაგრამ ღრმა სიმპათიით, კიდევაც ერთგვარი პატივისცემითა და სინაზითაც. უთანაგრძნობდა ამ დრამატიულ პოემას, ან „დამარცხებულ ქაოსს“, ამ ნათელის საწყისის გამარჯვებას ბნელეთის ძალებზე, რაც ადამიანს სასიხარულო ზეიმს ანიჭებდა.

აი, ასეთნაირი იყო ტლანქი დროსტარება-მხიარულება მდაბიო ხალხისა.

ისინი ამგვარი სანახაობებით სავსებით კმაყოფილდებოდნენ. მათ არ ჰქონდათ საშუალება დასწრებოდნენ „კეთილშობილ ორთაბრძოლას“, რომლებსაც აწყობდნენ კეთილშობილი ჟენტლმენების გასართობად. არც იმის საშუალება ჰქონდათ, მსგავსად წარჩინებულ დიდკაცობისა, ათასი გინეის სანაძლეოს ჩამოსულიყვნენ ჰელმსგეილის საქომავოდ და ფილემ-გე-მედონის საწინააღმდეგოდ.

X

ცხომრებიდან გარეშული ადამიანის უხედავლებანი საბნეაზე და ადამიანებაზე

ადამიანს ყოველთვის გააჩნია იღუმალი ზრახვები, — შური იძიოს მიღებული სიამოვნების სამაგიეროდ, აქედან წარმოდგება სიძულვილი მსახიობისადმი.

ეს არსება მე მხიბლავს, მართობს, მანუგეშებს, მიზიდავს. ზნეობრივად მამალლებს, მასიამოვნებს, მარგებელია ჩემთვის — მაშ რა ბოროტებით გადაგუხადო სამაგიერო? დამცირებით. სიძულვილი, ეს არის სილაქი შორიდან. მაშ სილაგავაწნათ. იგი მე მომწონს — მაშ ის ბილწია. მან მე სამსახური გამიწია. სამაგიეროდ მძულს. სად ვიპოვო ქვა, რომ ვესროლო? მღვდელო, მომეცი შენი ქვა! ფილოსოფოსო, მომეხმარე! ბოსიუე, განკვეთე იგი ეკლესიიდან! რუსო, აძაგე იგი ორატორო, მიაყარე სეტყვასავით რაც კი ავი და შავი მოგადგება პირზე! დათვო, მისცხე იმას ერთი რიყის ქვა! ქვა

და ლოდი ვესროლოთ ხეხილს, ნაყოფი დაეჯეროთ და შეე-
კმნოთ. „ვაშა!“ და „ძირს!“ პოეტის ლექსების თქმა—ჭირია-
ნობას ნიშნავს. ჰეი, შენ, ჯამბაზო და ტაქიმასხარავ! მისი წარ-
მართების სამაგიეროდ ჩვენ ოკინის საყელური შევაბათ და სა-
მარცხვინო ბოძზე მივაჯაკვით. მისი ტრიუმფი ჩვენ მისი შე-
ვიწროვება-დევნით დავასრულოთ. დეე, მოაგროვოს თავის ირ-
გულივ ხალხის ბრბო და ამითვე თავისი მარტოობა შექმნას. აი
აწნაირად შეძლებული კლასის ადამიანებმა, ეგრეთწოდებული
მაღალი წრის ადამიანებმა გამოიგონეს კომედიანტისათვის გან-
საკუთრებულ, თორმა საზოგადოებიდან გარიღება-განშორე-
ვისა და არის აკლოდისმენტი.

მდაბიო ხალხი ასეთი სასტიკი არ იყო. მას არ სძულდა
გუინპლენი და არ ეხიზლებოდა. მაგრამ მაინც ინგლისის ყვე-
ლაზე უკანასკნელი ხავსადგურის ყველაზე უკანასკნელი
ნომადის ყველაზე უკანასკნელი მეძენძე-მჩურთავი თავის-
თავს უცილებლად მადლა აყენებდა ამ გამამხიარულებელ
„ფიგინდარაზე“ და ფიქრობდა, რომ მეძენძე-მჩურთავი იმ-
დენად მადლა დაას მასხარა-ჯამბაზზე, რამდენადაც ლორდი
მეძენძე-მჩურთავზე.

მამ ასე, როგორც ყველა სხვა კომედიანტი, გუინპლენიც,
რომელსაც მაყურებლები ტაშს უკრავდნენ, მარტოდმარტო
გრძნობდა თავს. ამასთანავე ამ ჩვენს დალოცვილ დედამიწაზე
ყოველივე წარმატება დანაშაულია, რომლის გამოსყიდვა სა-
ჭირო ხდება. ყოველ შედალს მეორე მხარეცა აქვს.

გუინპლენისათვის ეს მეორე მხარე არ არსებობდა. იმი-
ტომ. რომ მისა წარმატების ერთიცა და მეორე შედეგიც მას
ქვეაში უჯდებოდა: ის კმაყოფილი იყო ტაშითა და კმაყოფი-
ლი იყო მარტოობითაც. ტაში მას სიმდიდრესა სძენდა; მარ-
ტოობა ბედნიერებას ანიჭებდა.

მდიდრად იყო, საზოგადოების დაბალ ფენებში იმას ნიშ-
ნავს მხოლოდ და ძხოლოდ, რომ ღარიბად არ იყო. ტანსაცმე-
ლი დახეულ-გაცვეთილი არ გეცვას, კუჭის სიცარიელე არა
გტანჯავდეს. და არც უშეშობა გაწუხებდეს. საკმელ-სასმელი
ნებისად გაგაჩნდეს. გქონდეს ყოველივე აუცილებელი. ამას-
თანავე შესაძლებლობაც, რომ მათხოვარს ორიოდვე გროში

მიაწოდო. აი, ამ ზომიერ კმაყოფას მიაღწია გუინაღუნმა, რაიც რამდენიმედ დამოუყიდებელ ცხოვრებას უქმნიდა.

მაგრამ სული მისი აურაცხელი სიმდიდრის მფლობელი იყო. მას ვინმე უყვარდა და ისიც ამ ვისკეს უყვარდა. რა სურდა მას კიდევ?

მას არც არაფერი არა სურდა.

ძგონი ერთადერთი, რაც თეძლებოდა მისთვის შეგვეთავაზებინა, ის იყო, თუ სახიჩრობიდან ვიხსნიდით. მაგრამ როგორი აღშფოთებით უარყოფდა იგი ასეთ წინადადებას! მოეშორებინა ნილაბი, დაებრუნებინა თავისი ნამდვილი პირისახე, ისევ ისეთი გამხდარიყო, როგორიც შესაძლოა ოდესმე იყო — ლამაზი და მიმზიდველი — არაფრის გულისთვის ამაზე არ დათანხმდებოდა! მაშინ დეას პურს ვინდა აჭმევდა? რა ეშველებოდა საცოდავ, უსუსურ ბრმას, რომელსაც ის უყვარდა? სიცილისაგან ასე რომ არ იმანჭებოდეს, რის მეოხებითაც იგი ერთადერთი თავისებური ყაიდის კომედიანტია. მაშინ უბრალო მასხარა იქნებოდა. ჩვეულებრივი ტანმოვარჯიშე ქუჩაზე და ეზოში გადმოგდებული გროშების ამკრეფი. მაშინ, შესაძლოა, დეასაც მუდამდღე არა ჰქონოდა პური. იგი ძლიერი, ღრმა და გულმოსახვედრი სიამაყით გრძნობდა. რომ ამ უსაშველო ციური ქმნილების მფარველი იყო. წყაღიადი, მარტოობა, გაჭირვება, უსაშველობა, უმეცრება, შიმშილი და წყურვილი — შიდი დაღებული ხახა სიღარიბისა—განრთხმულიყო მის წინაშე; ხოლო ის იყო წმინდა გიორგი, რომელიც ამ გველეშაპს ებრძობებოდა და კიდევაც ამარცხებდა სიღარიბეს. რითი? თავისი უსახურობით. თავისი სახიჩრობის წყალობით მას სარგებლობა მოჰქონდა, დახმარებას უწყევდა, გამარჯვებას გამარჯვებაზე აღწევდა, სახელოვანი გახდა. ოღონდ კი გამოსულიყო მაყურებელთა წინაშე და ფულებით ჯიბეს უეცებდნენ. იგი ბრბოზე ბატონობდა, მბრძანებელი იყო მისი. მას, გუინაღუნს, ყველაფერი შეეძლო მოემოქმედნა დეასათვის. იმაზედაც ზრუნავდა. რომ დეას აუცილებელი საჭიროებანი დაეკმაყოფილებინა. ასრულებდა მის ყოველ სურვილსა და ფანტაზიებსაც კი იმ ვიწრო ფარგლებში, როგორიც შეიძლებოდა ჰქონოდა ბრმა ქალს. გუინაღუნი და დეა, როგორც

ჩვენ ვამბობდით, ნამდვილად განგებას დაენიშნა ერთმანეთისთვის. გუინპლენი გრძნობდა, რომ დეა მას აღფრთოვანებდა. ქალიც გრძნობდა, რომ გუინპლენი მზად იყო ხელში აყვანილი ეტარებინა. იმაზედ უფრო სასიამოვნო არაფერია, რომ საყვარელ არსებას მფარველობდე, მისცე ყველაფერი აუცილებელი იმას, ვინც ვარსკვლავებამდე გამაღლებს. გუინპლენმა შეიცნო ეს უმაღლესი ნეტარება. თავისი უსახურობით მისწვდა ამას. ეს უსახურობა აძლევდა მას უპირატესობას ყველაფერზე. თავისი სახიჩრობის წყალობით ინახავდა თავის თავსაც და მახლობლებსაც. კმაყოფილიც იყო და ამაყობდა კიდევაც ამითი. სიგონჯე მას უვნებელსა ხდიდა. ბედისწერა მას ველარას დააკლებდა: ის უკვე ამოიწურა, რადგან ასე მუხანათურად სასტიკი დალი დაასვა. ხოლო ამ დაღმა გუინპლენს ზეიმი შეუქმნა. უბედურებათა მორევი ნათელი ბედნიერების მწვერვალად იქცა. გუინპლენი ტყვე გახდა საკუთარი სახიჩრობისა; მაგრამ ამ ტყვეობას მისას დეაც ინაწილებდა. როგორც ზევითაც ვამბობდით, საპყრობილე სამოთხედ იქცა. დაპატიმრებულსა და დანარჩენ ქვეყანას შორის კედელი იყო ამართული. მით უკეთესი, ეს კედელი მათ სხვა ადამიანებისაგან ანცალკევებდა, მაგრამ სამაგიეროდ იცავდა კიდევაც. რა ზიანს მიაყენებდნენ დეას ან გუინპლენს, როდესაც ისინი ესოდენ დაშორებულნი იყვნენ ცხოვრების ორომტრიალს? გუინპლენისთვის წარმატების წართმევა? შეუძლებელი იყო. მაშინ გუინპლენისათვის სხვა პირისახე უნდა მიეცათ. მისთვის რომ დეას სიყვარული წაერთმიათ? ეს შეუძლებელი იყო. დეა მას ვერა ხედავდა. დეას სიბრმავე განუკურნელი იყო. მაშ რა უხერხულობას წარმოადგენდა გუინპლენისათვის მისი სახიჩრობა? — არავითარს. რა უპირატესობას აძლევდა იგი მას? — ყველანაირს. მიუხედავად თავისი სახიჩრობისა, ან იქნება თავისი სახიჩრობის წყალობით იგი შეიყვარეს. სახიჩრობამ და დაშავებულობამ ინსტინქტურად ერთიმეორისკენ გაიწიეს და კავშირი შეკრეს. უყვარდე, განა ეს ყველაფერს არ ნიშნავს? გუინპლენი მხოლოდ მადლიერებას განიცდიდა თავისი სიმახინჯის გახსენებაზე. დალი მისთვის ლოცვა გამოდგა. ის მოხარული იყო, რომ ეს სახიჩრობა ამოუფხვრელი და საბოლოოა. რა

ბედნიერებაა, რომ ამ მაღლს მას ვერა გზით ვერ წაართმევენ. ვიდრე არსებობენ გზაჯვარედინები, საბაზრო მოედნები. შორი გზები, დაბლა ხალხი და მაღლა ცა, გუინპლენი დარწმუნებული უნდა ყოფილიყო, რომ ხვალინდელი დღეც მას შემოსავალსა და საზრდოს არ მოაკლებდა. დეას არაფერი არ გაუჭირდება და მათ ერთმანეთი ეყვარებათ. გუინპლენი თავის გარეგნობას აპოლონის გარეგნობაზეც არ გასცვილდა. სახიჩრად ყოფნა — ამაში იყო მთელი მისი ბედნიერება.

სწორედ ამიტომაც ვამბობდით მოთხრობის დასაწყისში. რომ ბედმა უხვად დააჯილდოვაო იგი; ეს ბედით დევნილი არსება იმავე ბედის ნებიერიც იყო.

გუინპლენი იმდენად ბედნიერად გრძნობდა თავს, რომ ზან კიდევაც ებრალებოდა სხვანი, მის ირგვლივ მყოფი ადამიანები. მას თანამგრძობი გული ჰქონდა. ამასთანავე შეუცნობლად მიისწრაფოდა გაეგო, რა ზღებოდა ირგვლივ, ვინაიდან ქვეყნად არ მოიპოვება სრულიად კარჩაკეტილი, განდგომილი ადამიანი. ბუნებაც კი განყენებული არ არის. გუინპლენი ძალიან მოხარული იყო, რომ დანარჩენ ქვეყანას და მას შუა კედელი ამართულიყო; მაგრამ ხანდახან თავაწეული გადიხედავდა ზოლმე ზღუდე-კედელს იქით, ამის შემდეგ თავის მდგომარეობას სხვა ხალხის მდგომარეობას ადარებდა. და უფრო მეტი სიხარულით უბრუნდებოდა თავის მარტობასა და დეას.

რას ხედავდა გუინპლენი თავის ირგვლივ? რას წარმოადგენენ ის არსებანი, რომელნიც მისი მუდმივი მოგზაურობის წყალობით, სულ სხვადასხვანაირი სახით წარმოსდგებოდნენ ზოლმე მის წინაშე? ასე ყოველდღე სულ ახალ-ახალი არსებანი სცვლიდნენ ერთმანეთს, სულ მუდამ ახალი ადამიანები. მაგრამ იგივე ბრბო ხალხისა. სულ მუდამ ახალი სახეები. მაგრამ სულ მუდამ ერთი და იგივე უბედურებები. ყველა ჯურის ნამსხვრევები. ყოველ საღამოს ყველა სახის აუცილებელი სოციალური უბედურებანი მჭიდრო რგოლად მოეკლდებოდნენ; ეს იყო გუინპლენის ბედნიერება.

„მწვანე ყუთი“ პოპულარული იყო.

დაბალი ფასები დაბალ კლასებს იზიდავდა. გუინპლენთან

მოდითონ უსუსურნი, ღარიბნი, უძლურნი. მისკენ ისე მოილტვოდნენ, როგორც ქიქა ჭინისკენ. მოდიოდნენ, რომ ორ გროშად თავდავიწყება ეყიდათ. გუინპლენი თავისი ფიცარ-ნაგიდან თვალს ადევნებდა ხალხის ამ დაღვრემილ ბრბოს. მის შემეცნებაში ერთი მეორეზე აღწევდნენ დაუსრულებელი სიღარიბის სახეები. ადამიანის საჭეზე აღბეჭდილია მისი სინდისი და მთელი მისი ცხოვრება: იგი ჯამია შოთხალ საიდუმლოთა ზემოქმედებისა, რომელთაგან თვითეული თავის კვალს სტოვებს მასზე. არ უოფელა ისეთი ტანჯვა, ისეთი სიავე და მრისხანება, ისეთი უპატიობა, ისეთი სასოწარკვეთილება, რომლის ანაბეჭდი არ დაენახოს გუინპლენს ამ პირის სახეებზე. აი, ამ ბავშვებს დღეს არა უქამიათ რა. აი, ეს კაცი შამაა; ეს დედაკაცი — დედა; მათ უკან დასაღუპად განწირული ოჯახის სახეებია. აგერ, ის იმ კაცის პირისახეა, რომელიც ბიწიერებას შეუპყრია და დანაშაულის ჩადენას ლამობს; მიზეზი ცხადი იყო: უმეცრება და გაჭირვება. ისეთი პირებიც იყვნენ, რომელთაც სახეზე ბუნებრივი გულკეთილობის ბეჭედი აჩნდათ. მაგრამ სოციალური ჩაგვრის გამო ეს გულკეთილობის იერი წაშლილიყო და მძულვარება დამჩნეოდათ. ქალაჩა, მოხუცი დედაკაცის შუბლზე აღბეჭდილ იყო სიტყვა „შიშშილი“. ახალგაზრდა ქალის შუბლზე აღბეჭდილი იყო სიტყვა „მეძაობა“. ერთ და იმავე ფაქტს ახალგაზრდა ქალისა და მოხუცისათვის სხვადასხვა შედეგი გამოეღო; მაგრამ რომლისთვის უფრო მძიმე იყო იგი? ამ ბრბოში იყო მშრომელი ხელები, მაგრამ შრომისათვის საჭირო იარაღი არ გააჩნდათ. ამ ხალხს მუშაობა უნდოდა, და სამუშაო არ ჰქონდათ. ხან მუშის გვერდით კარისკაცი ჩამოჭდებოდა, ხან ინვალიდი და გუინპლენის წინ ომის ლანდი ისახებოდა. აქ გუინპლენი უმუშევრობას ხედავდა, იქ — ექსპლოატაციასა და მონობას. ზოგიერთ სახეზე იგი აწკარა გადაგვაობის ნიშნებს ამჩნევდა, ადამიანის თანდათანობით დაბრუნებას პირუტყვის მდგომარეობამდე, რაც საზოგადოების დაბალ ფენებში გამოწვეული იყო ნეტარებაში მყოფ ზედაფენის მიერ მძიმე ჩაგვრის გამო. ამ თვალთ განუჭკრეტელ წყვილადში გუინპლენი მხოლოდ ერთ ნათელ წერტილსა ხედავდა: მან და დემ მწარე ტანჯვა გამოიარეს და ახლა

ბედნიერები იყვნენ, დანარჩენს ყოველივეს წყევლა-კრულ-ვის დალი აჩნდა. გუინპლენმა იცოდა, რომ მათ ზევით დგანან უფლებამოსილნი, მდიდარნი, სახელოვანნი, ბედისგან განე-ბივრებულნი და გრძობდა კიდევაც, რაოდენ შეუცნობლად თელავდნენ მას; ხოლო ქვედა ფენაში იგი ამჩნევდა უბედუ-რთა გაფითრებულ სახეებს. ამ ორ უკიდურეს მოვლენათა შორის ის ხედავდა თავის თავსა და დეას. თავის ნამცეცა და იმავე დროს უსაზღვრო ბედნიერებას. ზედა ფენაში იყვნენ თავისუფალი და უსაქმური ადამიანები, მხიარულნი და მრო-კაენი, სრულიად გულგრილად სხვათა ფეხით მთელაენი. ამა-ვე დროს გუინპლენი ქვედა ფენაში იმ ადამიანთა წყებას ხე-დავდა, რომლებსაც ფეხით თელავდნენ. ბრწყინვალეების სა-ფეხურად ბნელეთა გამოყენებული: ეს იყო სამწუხარო ფაქ-ტი, ნიშანი საზოგადოებრივი ღრმა დაავადებისა გლინპლენს კარგად ჰქონდა გათვალისწინებული ეს სამწუხარო მოვლენა. რა დამამცირებელი ხვედრია! ადამიანს შეუძლია ასე მუხ-ლებზე ზოხვა. ასეთი ლტოლვა არარაობასა და სიბინძურისა-დმი, ასეთი საზიზღარი უარყოფა თავის თავისა იწვევდა სურ-ვილს გაგეთელა ეს საზიზღარი ფეხით! რომელი პეპელას კუპრად არის ქცეული ეს მიწიერი არსებობა? ამ მშვიერი, უვიცი ბრბოს თავზე, ყველგან, საითაც გაიხედავთ, დანა-შაულის ან სახელგატეხილობის კითხვითი ნიშნები ჩანან. სინდისის გახრწნა — ყოველი მათგანის აუცილებელი ბოლოა.

არ არის ამ ფენაში არც ერთი ბავშვი, რომელსაც მოზ-რდილობისას დამცირება არ ელოდეს, არ არის არც ერთი ყმაწვილი ქალი, რომელსაც თავისი ნამუსის გაყიდვა არ დასკირდება! აქ არც ერთი ვარდ-ყვავილი არ მოიპოვება, რომელსაც არ შენერწყვავენ.

დროდადრო გუინპლენი მღელვარებით მიაშტერებდა ყოველის განმკვერეტ თვალს ამ წყვდიადის სიღრმეს, სადაც უნაყოფოდ იღუპებოდა ესოდენი გულისწადილი; სადაც იმ-დენი არაქათგამოლეული ძალ-ლონე იბრძოდა; იქ იგი ხე-დავდა მთელ ოჯახებს. საზოგადოებრივი პირობების გამო დაცემულებსა და ფსკერზე ჩამირულებს. ხედავდა კანონების მიერ დამახინჯებულ ადათებს. ხედავდა წყლულებს, სისხლის

სამართლის სისტემის მეოხებით ჩირქოვან მუწუკებად გადაქცეულებს. ხედავდა ღარიბებს, გადასახადებისაგან წელში გაწყვეტილთ. ხედავდა გონიერ ადამიანებს, რომელნიც უმეცრებას წყვილიადის მორევში ჩაეთრია. გუინპლენი გონების თვალთ განჭვრეტდა დამხრჩვალთა სიმრავლეს, მშიერთა დამხობას, ომებისგან წალეკილთ და სიკვდილის თარეშს. ეს საერთო უბედურების გულისწამლები სურათი სულს უხუთავდა მას. იგი თითქოს ხედავდა ადამიანთა მწუხარების უკუნის ზღვის ზედაპირზე მოქცეულ უბედურებათა მთელ ამონადულს. თვითონ ვითომ ნავსაყუდელს შეფარებული, აქედან უთვალთვალებდა ხომალდის ჩაძირვას. ხან ასეთ დროს ხელებში ჩამალავდა ხოლმე თავის დასახიჩრებულ სახეს და ღრმა ფიქრებს მიეცემოდა.

რა უგუნურებაა ბედნიერება! რაღა არ მოსდის აზრად! მის ტეინში შეუსაბამო ფიქრები იბადებიან. ოდესღაც მან ჩვილი ბავშვი სიკვდილს გადაარჩინა. ახლა მას შეუკავებელი სურვილი იპყრობდა, რომ ყველა უბედურისათვის დახმარება აღმოეჩინა. ბუნდოვანი აზრები ხან კიდევაც ააცილებდნენ ხოლმე რეალურ სინამდვილეს. ზომიერების გრძნობას იმ დონემდე სცილდებოდა, რომ თავის თავს ეკითხებოდა: „მაშ როგორ, რა გზით უნდა ეშველოს ყველა ღარიბ-ღატაკს?“ ხან ისეთ თავდავიწყებას ეძლეოდა, რომ ხმამალლა იმეორებდა ამ სიტყვებს. მაშინ ურსუსი მხრებს აიჩეჩავდა და დააშტერდებოდა გუინპლენს. ხოლო გუინპლენი ოცნებას განაგრძობდა:

— ოჰ, ძალაუფლება რომ ჩემს ხელთ იყოს, იცით როგორ დავეხმარებოდი უბედურებს! მაგრამ მე რა ვარ? საცოდავი არარაობა! რა შემძლია მოვიმოქმედო? არაფერი!

მაგრამ გუინპლენი ცდებოდა, ის ბევრ რასმე აკეთებდა უბედურთათვის. ის მათ აცინებდა.

და ჩვენც ხომ უკვე ვთქვით, ადამიანებს სიცილი დააწყებინო, იმას ნიშნავს, რომ დარდი დაავიწყო.

განა კაცობრიობის კეთილის მყოფელი არ არის იგი, ვინც ხალხს დარდს ავიწყებს?

**გუინალები — სამართლიანობის გაუფხებელი,
ურსუსი — ზეშარბების გაუფხებელი**

ფილოსოფოსი იგივე მეთვალყურეა. სხვისი ფიქრების ამოცნობის მოყვარული ურსუსი ფხიზლად ადევნებდა თვალყურს თავის აღზრდილს. ჩვენი ჩუმი მონოლოგები ჩვენს სახეზე აღიბეჭდებიან. რასაც ფიზიონომისტები სრულიად ნათლად ხედავენ. რაც გუინალების სულსა და გულს აღელვებდა, ურსუსის ყურადღებას არ გამოორჩენია. ერთხელ, როდესაც გუინალები ფიქრებში იყო წასული, ურსუსმა კალთაზე ხელი ჩამოკრა და შესძახა:

— შენ, როგორც ვხედავ, გარემო მდგომარეობის დაკვირვება დაგიწყია, სულელო! ფრთხილად იყავი, ეს შენი საქმე არ არის! შენ სულ სხვა საზრუნავი გაგაჩნია, ეს არის დეასადმი სიყვარული. ორმაგად ბედნიერი ხარ. სხვა რაღა გინდა! ჯერ ერთი იმითა ხარ ბედნიერი, რომ ბრბო ხედავს შენს სიმახინჯეს, მეორეც იმით, რომ დეა ამას ვერა ხედავს. ეს ბედნიერება შენ არ დაგიმსახურებია. არც ერთი ქალი, ვინც შენს პირისახეს დაინახავდა, არ მოინდომებდა შენს კოცნას; მაგრამ ეგ შენი კეთილდღეობის საწინდარი პირი, ეგ ცხვირპირი ხომ შენი არ არის. შენ მაგ პირისახისა არ დაბადებულხარ. შენი ნამდვილი სახის ნაკეთები მაგ უფსკრულიდან ამოტივტივებული სიცილის მანქვას დაუმახინჯებია. სწორედ სატანისათვის გამოგიტაცია მისი ნიღაბი. საზიზლარი ხარ და მაშ დაკმაყოფილდი შენი ბედის წარმატებითი ხვედრით. ამ ჩვენს მეტად კეთილმოწყობილ ქვეყანაში არიან ბედნიერები, რომელთაც ამ ბედნიერების უფლება აქვთ და არიან შემთხვევითი ბედნიერებიც. შენ შემთხვევამ ბედი გიწყალობა. შენ ხომ ქვესკნელში ცხოვრობ და შენს ბედზე ამ ქვესკნელში ვარსკვლავიც ჩამოშვებულა. ეს საბრალო ვარსკვლავი შენი ხვედრია; მაშ ნუ ეცდები ქვესკნელიდან ზეახვიდე და მაგრად, ორივე ხელით გეჭიროს ეგ ვარსკვლავი, ობობავ! შენს ბადე-ქსელში ვენერა აღმასივით ელვარებს. მოიღე მოწყალება და ნურას მიზეზობ. მე ვხედავ, შენ ოცნება გი-

ტაცებს, ეგ სისულელეა. გამიგონე, მე შენ ნამდვილი პოე-
ზიის ენით გელაპარაკები: დეე დეამ რაც შეიძლება მეტი
ძროხის ხორცი და ცხვირის კატლეტები ჰამოს. ექვსი თვის
მანძილზე ისე დასქედდება, როგორც თურქის ქალი. შეირ-
თე, რალა ბევრსა კოკმანობ; ბავშვს გაგიჩინს, ერთს კი არა,
ორს, სამს... ბავშვების მთელ ჯოგს. აი, მე ასე მესმის ფილო-
სოფია. როდესაც ადამიანი ბედნიერადა გრძნობს თავს, ეს
ძალიან კარგია. საკუთარ შეილებს რალა სჯობია! გაიჩინე
ბალები, არტახებში შეახვიე ხოლმე, ცხვირი მოსწმინდე,
აკვანში ჩააძინე, ცხვირ-პირი დაბანე ხოლმე თხუპნიებს. დეე
მთელი ეს აქალბუქულა ფუთფუთებდეს შენს ირგვლივ. რო-
ცა ეს წერილფეხობა იციან, კარგია. თუ ღრიალებენ, უფრო
კაოგი, ყვირილი სიციცხლის ნიშანია. თვალყური ადევნე:
ექვსი თვისანი როგორა სწოვენ ძუძუს; ერთი წლისანი ოთხზე
დახოხვენ, ორი წლისანი ფეხზე დადიან, თხუთმეტი წლი-
სანი უკვე მოზრდილნი ხდებიან, ოცი წლის პასაკში უკვე
შეყვარებულნი არიან. ვისაც ყველა ეს სიხარული გააჩნია,
მას ყველა სიკეთეც გააჩნია, ჰე ასეთი ბედნიერება არა მქო-
ნია, ამიტომ ვარ უხეში პირუტყვი. უფალი ღმერთი, მშვე-
ნიერი პოემების მთხველი, პირველი ლიტერატორი იყო
მსოფლიოში; მან უქარნახა თავის მდივანს, მოსე წინასწარ-
მეტყველს: „გამრავლდითო!“ ასე მოგვითხრობს სამღვთო
წერილი. გამრავლდი შენცა, პირუტყვო! პოდა ქვეყნიერება
ყოველთვის ისეთივე იქნება, როგორიც არის. დედამიწაზე
შენი ჩაურევლობის გარეშეც ყველაფერი ისევე ცუდად
წავა; შენ მაგაზე ნუ ზრუნავ. იმ საქმეში ნუ ჩაერევი, რაც
შენს ირგვლივ ხდება. შენ არავითარი ქარიშხალი არ გამოი-
წვიო. კომედიანტი იმისათვისაა გაჩენილი, რომ მას უცქირონ
და არა იმისათვის, რომ მან სხვებს უცქიროს. შენ იცი ქვეყ-
ნიერების სადავე ვის ხელშია? ვინ უდგა ქვეყანას სათავეში?
უფლებით ბედნიერნი. შენ კი, ვიმეორებ, შემთხვევითა ხარ
ბედნიერი. შენ თაღლითურად მოიხვეჭე ბედნიერება, რაც არ
გეკუთვნის. ისინი კანონიერი მფლობელები არიან, შენ კი
ეჩრები. შენ უკანონოდ დაგიჩემებია წარმატება. მეტი რალა
გინდა. აჰა. ესეც თვალსაჩინო მაგალითი იმისა, რომ „უნა-
ხაემა რა ნახაო, ცხრა მთა გადალახაო“. პოდა დეასთან ქორ-

წინება და ჩამომავლობის გაჩენა, ამაზე სასიამოვნო საქმე რა იქნება! ეს ისეთი ნეტარებაა, რომ თუ არ იცუღლუტე, იქნებ მას ვერც კი მისწვდე. ვისაც ზეცისაგან მინიჭებული აქვს მიწიერი ბედნიერება, მას არ უყვარს, რომ ასეთი სიხარულის უფლებას თავისთავს ისიც აძლევდეს, ვინც მასზე დაბლა დგას. შენ რომ გკითხონ, რა უფლება გაქვს ბედნიერი იყო, ვერაფერს უპასუხებ; შენ არ გაგაჩნია უმაღლესი სიგელი ბედნიერებისათვის, როგორც იმათ. იუპიტერმა, ალაჰმა. კრიშნამ თუ საბაოფმა — მე არ ვიცი, რომელმა მათგანმა უბოძა მათ ხებართვა ბედნიერებისა. გეშინოდეს მათი. ნუ ეჩრები მათ საქმეში, რომ შენი საქმეები არ გამოქეჟონ. იცი კი შენ, უბედურო, რა არის უფლების ძალით ბედნიერი? ეს არის საშინელი არსება; ეს არის ლორდი! ო, ლორდი! ჰოდა ამ ლორდს ცოტა დავიდარება როდი გადახდა. ეიდრე ამ ეშმაკ-ქაჭური, ამოუცნობი წარსულის მქონე ქვეყანაში შემობრძანდებოდა, სწორედ ამ ხვანჭების გზით გაღებულ კარებიდან. რა ძნელი იქნებოდა მისთვის ქვეყნად დაბადება! თუმცა მას სხვა საზრუნავი არა ჰქონდა რა, მაგრამ, ღმერთო მართალო, რაოდენი შრომა დასჭირდა! გამოგლიჯო-გამოაღწიო ბედს, ამ ბრმა. თავნება რეგვენს. რომ მან უცბად, არტახებიდანვე გაგხადოს დანარჩენ ადამიანთა მეფე-მბრძანებელი. მოლარესა ქრთამავენ, რომ თეატრში საუკეთესო ადგილი დაიჭირონ. აბა წაიკითხე ჩვენს ძველს, აწ უხმარ, საგორავსათრულა ფიქრულაზე, რა საზიპირო წერია; წაიკითხე ჩემი სიბრძნის ეს კურთხევანი და მაშინ გაიგებ, რა არის ლორდი. ლორდი ისეთი ადამიანია, რომელსაც ყველაფერი აქვს, და რომელიც თავისი არსებით ყველაფერს წარმოადგენს. ლორდი ისეთი არსებაა, რომელიც ადამიანის ბუნების კანონებს ფეხითა სთელავს. ლორდი ის არის, ვისაც ყრმობისას მოხუცის უფლებები აქვს მინიჭებული, ხოლო მოხუცებულობისას ახალგაზრდობის ყველა უპირატესობანი გააჩნია. გარყვნილიც რომ იყოს, წესიერი ადამიანები პატივისაც სცემენ. მხდალიც რომ იყოს. გულადებსა მეთაურობს. მუქთამკპანელია და სხვათა შრომის ნაყოფსა ნთქავს. უვიცი რომ იყოს, მას მაინც დიპლომი აქვს მიღებული კემბრიჯისა და ოქსფორდის უნივერსიტეტების. რეგვენი და სულელი რომ იყოს, მას

მაინც პოეტები ხოტბას ასხამენ. გონჯიც რომ იყოს, ქალები მაინც ღიმილით აჯილდოვებენ. თერსიტია და აქილესას ჩაჩქანი ჰხურავს. კურდღელივით მშიშარა თუა, მაინც ლომის ფაფარი ამშვენებს. შენ რომ ჩემი სიტყვების აზრი სწორედ გაიგო, იმასაც გეტყვი, რომ ყველა ლორდი უსათუოდ უვიცი როდია, ან მხდალი, გონჯი და ჩერჩეტი ბებერი. მე მხოლოდ იმას ვამბობ, რომ მას ყველა ეს ნაქლი რომ გააჩნდეს, მაინც ღირსეულია. პირიქით, ლორდები მბრძანებლებიც არიან. ინგლისის მეფეც ლორდია. იგი პირველი დიდებულია დიდებულითა შორის. ეს ბევრ რამეს ნიშნავს. ეს ყველაფერია. წარსულ დროში მეფეებს ლორდებს უწოდებდნენ. ლორდი დანიისა, ლორდი ირლანდიისა, ლორდი შვედეთის კუნძულებისა. ნორვეგიის ლორდმა მხოლოდ სამასი წლის წინ მიიღო მეფის წოდება. ინგლისის უძველეს მეფეს ლუციუსს წმიდა მამა ტელესფორი მილორდ ლუციუსს უწოდებდა. ლორდები — ეს პერები, ე. ი. თანასწორნი. ვისი თანასწორნი? მეფისა. ლორდი სხვაა და პარლამენტი კიდევ სხვა. ერთმანეთში არ უნდა აურიოთ. პარლამენტი ხალხთა საკრებულოა. მას საქსები wittenagemot-ს უწოდებდნენ ვიდრე ნორმანდელებს დაემორჩილებოდნენ, ხოლო დამპყრობი ნორმანდელები parliamentum-ს უწოდებდნენ. ხალხი თანდათანობით განდევნეს პარლამენტიდან. მეფის ბრძანებულებაში თემთა პალატის მოწვევის შესახებ ოდესღაც ნათქვამი იყო: ad consilium impendendum¹. ახლა კი ამ ბრძანებულებაში სწერია, ad consentiendum². თემთა პალატას უფლება აქვს თავისი თანხმობა გამოთქვას. მას ნება ეძლევა თქვას, „დიახ“, ხოლო პერებს შეუძლიათ თქვან, „არა“. მათ საქმით დაამტკიცეს, რომ ამისი უფლება აქვთ. პერებს შეუძლიათ თავი მოკვეთონ მეფეს. ხოლო ხალხს ამისი უფლება არა აქვს.

ქარლოს I დასჯა მეფის უფლებების დარღვევა კი არ იყო, არამედ პერების უპირატესობებისა; და სწორედაც მოიქცნენ, რომ კრომველის ჩონჩხი სახრჩობელაზე ჩამოაკონწილეს. ლორდები ყოვლად შემძლენი არიან. რაღა? იმის

¹ მომავალი სათათბიროსთვის (ლათ.).

² შესათანხმებლად (ლათ.).

გამო, რომ მათ ხელშია სიმდიდრე. ვინმეს ოდესმე თუ წაუ-
კითხავს „Do omsday-book“—„წიგნი საზარელი განსჯისა“? ეს
წიგნი იმის დამადასტურებელია, რომ ინგლისი ლორდების
მფლობელობაშია. ეს რეესტრი შედგენილია ვილჰელმ დამ-
პყრობელის დროს, იგი წარმოადგენს ინგლისის ქვეშევრ-
დომთა კუთვნილ მიწა-წყლის სიას. ეს სია ხაზინის ლორდ-
კანცლერს აბარია, ამ სიიდან რომ ამონაწერი დასჭირდეს
ვინმეს, სტრიქონში ოთხი სუ უნდა გადაიხადოს. ძალიან საინ-
ტერესო წიგნია შენ იცი, რომ მე ოდესღაც შინაური პი-
რადი მკურნალი ვიყავი ვინმე ლორდ მარმედიუჯისა, რო-
მელსაც წლიური შემოსავალი ცხრაასი ათასი ფრანგული
ფრანკი ჰქონდა? აბა ერთი ამაზე იფიქრე, ბრიყვო! შენ იცი,
რომ, რაც გრაფ ლინდსეის ბალებში კურდღლებია, საქმელად
ეყოფოდა ხუთი ნავსადგურის ყველა მშიერ-შიშველს. მაგ-
რამ, აბა, სცადე და ხელი ახლე მათ! სულ ყველა აღრიცხუ-
ლი ჰყავთ. ყველა ბრაკონერ მონადირეს საბრძობელა მოე-
ლის. მე ჩემი თვალთ ვნახე, როგორ ჩამოჰკიდეს საბრძობე-
ლაზე ექვსი შვილის მამა, მხოლოდ იმიტომ, რომ მისი იახტა-
შიდან კურდღლის ორი გრძელი ყური მოჩანდა. ასეთები
არაან დიდკაცები. ლორდის კურდღლები ადამიანის სიცოც-
ხლეზე მეტად ღირს. მაგრამ, რაკი ლორდები არსებობენ ქვე-
ყანაზე, გესმის შენ, თაღლითო, ჩვენ უნდა ვიფიქროთ, რომ
ეს მეტად კარგია. თუნდაც დარწმუნებული ვიყოთ, რომ ეს
ცუდია, ამას რა მნიშვნელობა ექნება მათთვის? ხალხი რა-
ღაცის წინააღმდეგ მაინც ხმას იმაღლებს! აბა იფიქრე! დიახ,
თვითონ პლავტის ნაწერებშიც ვერას ნახავთ ამაზე უფრო
სასაცილოს. სასაცილო იქნებოდა ის ფილოსოფოსი, რომე-
ლიც ურჩევდა იმ უბადრუკ მდაბიო ხალხს ხმა აემალლებინა
ლორდების მხრივ ესოდენი მძიმე ჩაგვრის წინააღმდეგ. ეს
იგივეა, რომ ჭია-მატლი შეეკამათოს სპილოს ფეხს. მე ერთ-
ხელა ვნახე, თუ როგორ დაადგა ფეხი ჰიპოპოტამმა თხუნე-
ლას სოროს და მთლად მიწასთან გაასწორა. მაგრამ ჰიპოპო-
ტამი არაფერში დამნაშავე არ იყო. ამ გულკეთილმა ბუმბე-
რაზმა არც კი იცოდა, რომ ქვეყნად თხუნელები არსებობენ.
ჩემო კარგო, ის თხუნელები, რომლებსაც სრესავენ, ადამიან-
თა მოდგმაა. ერთმანეთის გასრესა ბუნების კანონია. იქნებ

შენ გგონია, რომ თხუნელა არავის არ სრესავს? ის ბუმბერაზია ტკიპასთან. ტკიპაც თავის მხრივ ბუმბერაზია ხილის მღრღნელ ჭია-ჭუპრთან. მაგრამ ნუ წაეალთ ღრმად ასეთ მსჯელობაში. ჩემო მეგობარო, არის ამ ქვეყნად დახურული ეტლები, რომლებითაც ლორდები დაბრძანდებიან. ფეხით მოსიარულენი თუ ფრთხილად არ იქნებიან, შეიძლება იმ ეტლმა გასრისოს, ხოლო კეთილგონიერი ადამიანი ცდილობს მხარი აუქციოს და გვერდით ჩამოდგეს. ჩამოდექ და ეტლს გზა დაუთმე. რაც შემეხება მე, მე მიყვარს ლორდები. მაგრამ ვერიდები მათ. მე ერთ-ერთ იმათგანთან ვცხოვრობდი. და ეს სრულიად საკმარისია, რომ მათზე კარგი წარმოდგენა ბოლომდე შემრჩეს. მისი ციხე-ღარბაზი ჩემს ცხოვრებაში ისე შთაიბეჭდა, როგორც რაღაც ელვარება ღრუბლებში. ჩემი ოცნებები წარსულისაკენაა მიმართული. ისეთი შესანიშნავი არა არის რა, როგორც მარმედიუკ-ლოჯი; მხედველობაში მაქვს ამ შენობის დიდებული სანახაობა; მისი ცალკეული ნაწილები ისე თანაზომიერნი არიან, მისი მორთულობა-მოკაზმულობა პირდაპირ საზეიმოა და მდიდრული. მას მრავალი მინაშენებიც ამთავრებენ. საერთოდ, ლორდების სახლები, აგარაკები, სასახლე — ციხე-გალაენები, ეს არის თავმოყრა ყოველივე იმისა, რაც კი ყველაზე უფრო დიდებული და მშვენიერია ჩვენს აყვავებულ სახელმწიფოში. მე მიყვარს ჩვენი დიდკაცობა; მადლიერიცა ვარ მათი, რომ ამდენი სიმდიდრე აქვთ; ყოვლადშემძლებლები არიან, კეთილდღეობაც აქვთ. თუმცა მე ღრმა წყვილიადში ვითოშები, მაინც აქედან ინტერესითა და სიამოვნებით შევცქერი ლაქვარდოვანი ცის ნაქერს, რომლის სახელია ლორდი. მარმედიუკ-ლოჯში ეტლით მობრძანებისას ჯერ უშველებელი სწორკუთხოვანი ეზო უნდა გაევიდეთ, ეს ეზო კიდევ რვა ოთხკუთხედად იყო დაყოფილი; თვითეული მათგანი მოაჯირით იყო შემოფარგლული. მათ შორის განიერი გზა გაჭიმულიყო, რომლის შუა წარმოზიდულიყო ზეადმტაცი რვაკუთხოვანი შადრევანი. სადაც ორი აუზი თავსდებოდა და რომელსაც ზემოდან მშვენიერი შიგპრილი გუმბათი ედგა. ეს გუმბათი ექვს სკივტს ეყრდნობოდა. სწორედ იქ გავიციანი სწავლული ფრანგი აბატი დიუკრო; იგი სენ-ჟაკის ქუჩაზე მდებარე იაკობინელთა

მონასტრის საძმოს ეკუთვნოდა. მარმედიუჯ-ლოჯში ინახება ერკენიუსის ბიბლიოთეკის ნახევარი; მეორე ნახევარი ამ ბიბლიოთეკისა კემბრიჯის უნივერსიტეტის ღვთისმეტყველების ფაკულტეტსა აქვს დაცული. მე იმ სასახლეში წიგნისა ან ხელნაწერის კითხვის დროს, ღია ტალანში სვეტების შუა ვმჯდარავარ. ასეთი სანახაობანი ჩვეულებრივ მხოლოდ ზოგიერთი ცნობისმოყვარე მოგზაურის ყურადღებას თუ მიიქცევს. იცი, შე ჯადარეულო, რომ მათ ბრწყინვალეობას, უილიამ ნორთს, გრეი-როლსტონის ლორდს, რომელსაც ბარონების სავარძელზე მეთოთხმეტე ადგილი უჭირავს, რაც შენს საშინელს გოგრაზე თმებია, მას თავის ტყიან მთაზე უფრო მეტი მრავალწლოვანი ხე და მერქანი აქვს; შენ ალბათ გავიგია, რომ ლორდ ნორის რაიკოტს, ებინგლონის გრაფს, ორასი წყრთის სიმაღლე ოთხკუთხი ბურჯი აქვს აღმართული, რომელსაც დევიზად აწერია: „Virtus ariete fortior“, რაც თითქოს ნიშნავს: „ბრწყინვალეობა უროზე მძლავრიაო“, სინამდვილეში კი, შე რეგვენო, შენა, ასე უნდა ითარგმნოს: „სიმაძავე სამხედრო მანქანებზე ძლიერიაო“. დიახ, მე პატივსა ვცემ ჩვენს დიდებულებს. მე მუხლს ვიდრეც მათს წინაშე. სწორედ ლორდები და მათი უდიდებულესობა მეფე ზრუნავენ, რათა უზრუნველჰყონ ერი ყოველმხრივი სარგებლიანობით. მათი ღრმა სიბრძნე ბრწყინვალედ ვლინდება ყველა დამაბრკოლებელ მდგომარეობაში. ნეტავ ერთი ვნახავდე, რას იზამდნენ პირველნი რომ არ ყოფილიყვნენ ყველგან და ყოველთვისა რა თქმა უნდა, ისინი პირველობენ ახლა, და პირველობდნენ ადრეც, რასაც გერმანიაში თავადური ღირსება ეწოდება, ხოლო ესპანეთში გრანდის ღირსება. ინგლისში და საფრანგეთში მას პერობა ეწოდება. ვინაიდან ნათლად ჩანს, რომ ჩვენი ქვეყანა საკმაოდ ცუდად არის მოწყობილი, ამიტომ ღმერთმა შეამჩნია თუ არა ეს ნაკლი, გადაწყვიტა დაემტკიცებინა, რომ მან ბედნიერი ადამიანების შექმნაც იცის და ფილოსოფოსთა სანუგეშებლად ლორდები შექმნა. სწორედ ამით უფალმა ღმერთმა გამოასწორა თავისი თავდაპირველი შეცდომა, რითაც პირნათლად დააღწია თავი შემცდარ მდგომარეობას. დიდებულნი წარჩინებულნი არიან. პერი რომ თავის თავს ახსენებს ნაცვალსახელად ხმარობს

nos¹. პერი თავისდათავად მრავლობითი რიცხვია. მეფე პერებს უწოდებს „consanguinei nostri“ — „სისხლით ჩვენი თანასწორიო“. პერებმა მრავალი ბრძნული კანონი გამოსცეს: მათ შორის ის კანონი, რომლის ძალით სიკვდილით ისჯება ის, ვინც მათ ადგილ-მამულში მოსპობის სამწლიან ჭადარს. ისინი იმდენად მალა დგანან ყველა სხვა ადამიანებზე, რომ ენაც კი საკუთარი აქეთ. მაგალითად, პერალდიაში შავ ფერს უწოდებენ „ქვიშას“, როდესაც აზნაურის ღერზეა ლაპარაკი, ხოლო თავადის ღერბის აღწერისას, შავ ფერს „სატურნი“ ჰქვია. მაგრამ პერის ღერბის აღწერისას — „ალმასი“. ალმასის მტვერი, ვარსკვლავიანი ღამე, აი, ბედნიერთა შავი ფერი. ამ დიდებულთა ურთიერთობაშიც კი მთელი რიგი ხარისხებია. ბარონს შეუძლია ხელი დაიბანოს საკმლის მიღების წინ ვიკონტის თანდასწრებით, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ვიკონტი ამის ნებას დართავს. ეს ყოველივე შესანიშნავად არის მოფიქრებული და საწინდარია ერის დაცვისა. რა ბედნიერებაა ხალხისათვის ჰყავდეს ოცდახუთი პერცოგი, ხუთი მარკიზი. სამოცდათექვსმეტი გრაფი, ცხრა ვიკონტი და სამოცდაერთი ბარონი, რაც მთლიანად შეადგენს ას სამოცდათექვსმეტ პერს, ამათგან ზოგს მიმართავენ „თქვენო ბრწყინვალეზავ“, ხოლო ზოგ მათგანს „თქვენო უგანათლებულესობავ!“ რა დიდი ბედენაა, ჩვენთვის რომ ვთქვათ, თუ ამათ გარდა აქა-იქ ძონძმანიანი ლატაკებაც არიან. ხომ არ შეიძლება მოვიტხოვოთ. რომ ყოველგან მხოლოდ ოქრო იყოს. თუ არის ძონძმანი, დეე იყოს! სამაგიეროდ აგერ მათგან მოშორებით ძოწეულებია. ერთიმეორეს გამოისყიდის. რა დიდი ბედენაა, თუ ქვეყანაზე უპოვარნიც არიან; ისინი საჭირო საამშენებლო მასალად გამოიყენებიან მდიდართა ბედნიერებისათვის. ფუი ეშმაკს! ჩვენი ლორდები ჩვენივე სახელდიდება! ბარონ ჩარლზ მოჰენის მხოლოდ ერთი მწვევრების გროვა ღირს იმდენადეე, რამდენადაც კეთროვანთა სასწულლო მურგეტში. ან კიდევ ბავშვთა საავადმყოფო იესო ქრისტეს სახელობისა, ედუარდ VI-ს მიერ დაარსებული 1553 წელს. თომას ოსბორნი, პერცოგი ლიდისისა, ყოველწლიურად მარ-

¹ ჩვენ (ლათ).

ტო თავისი მოსამსახურეების ლივრეებზე ზარჯავს ხუთიათას ოქროს გინეის. ესპანეთის გრანდებთან მიჩენილია მეფის მიერ დანიშნული მეთვალყურე, რომელიც ზედამხედველობს, რომ გრანდებმა არა ფლანგონ და არ ანიაგონ თავიანთი სიმდიდრე. ეს უხამსობაა! ჩვენი ინგლისელი ლორდები შესანიშნავნი არიან თავიანთი დამთხვეულობით. მე ამას პატივს ვცემ. არ უნდა გავციტხოთ ისინი, მსგავსად ვილატ-ვილატა მეშურნეებისა. მე იმ მშვენიერი სანახავისაც მადლიერი ვარ, რომელიც ჩემს წინ გაივლის. დე ჩემი არსება სინათლეს მოკლებული იყოს, მაგრამ იმ სინათლის ანარეკლი შუქი ხომ მეც მხვდება. შენ მეტყვი, რომ ჩემს წყლულსა ხვდება? დამეპარე აქედან! მე, იობი, იმითი ვარ ბედნიერი, რომ ტრამაქიონსა ვკვრეტ. ო, მშვენიერო, სხივით მოსილო პლანეტავ, ცის სიმაღლეში! მთვარის შუქით განათებული იყო, ესეც რადმე ღირს. გავანადგუროთ ლორდები! ასეთი აზრითაჲ არ მოუვიდოდა ორესტესაც კი, მიუხედავად იმისა, რომ იგი გადარეულზე გადარეული იყო. ლორდების მავნებლობის, ან უსარგებლობის მტკიცება იმას უდრის, რომ ვამტკიცოთ ვითომდა სახელმწიფოს საფუძვლის შერყევად აუცილებელი; ან კიდევ იმ მოურიდებელ აზრს უდრის, ვითომც ადამიანები იმიტომ კი არ არიან შექმნილნი, რომ მათ ცხვრებივით ბალახი ძოვონ, და მორჩილებით ითმინონ ძაღლების კბენა. ცხვარი სძოვს, სძოვს ბალახს მინდორზე და მოაშიშვლებს ხოლმე, ხოლო მწყემსი პარსავს ცხვარს და იღებს მატყლს. ამაზე სამართლიანი რაღა იქნება; ყველაზე და ყველაფერზე პატრონობაა დაწესებული. რაიცა შემეხება მე, ჩემთვის სულ ერთია: მე ერთი საბრალო ფილოსოფოსი ვარ და სულაც არ ვებლაუქები ცხოვრებას. მიწიერი ცხოვრება მხოლოდ დროებითი ნავთსაყუდელია. აბა ერთი ვიფიქროთ, მარტო ის რად ღირს, რომ ჰენრი ბოუს ჰოვარდს, ბერგმონის გრაფს თავის ეტლების ფარდულში ოცდაოთხი საზეიმო დახურული ეტლი უდგას. ამათგან ერთს ცხენებისთვის ვერცხლის მოსართავეები აქვს, მეორეს ოქროსი.. ღმერთო ჩემო, მე მშვენივრად ვიცი, რომ ყველას არა ჰყავს ოცდაოთხი საზეიმო დახურული ეტლი, მაგრამ ღირს კი ამაზე ბლავილი! შენ ერთხელ ღამით გაითომ-გაიყინე, მე შენ გეტყვი, ეს

დიდი უბედურებაა! განა ცოტანი არიან ამ ქვეყნად უსახლ-
კარონი. სხვებიც იტანჯებიან სიცივისა და შიმშილისაგან.
განა შენ არ იცი, ის ყინვა რომ არ ყოფილიყო დეა არ დაბ-
რმავდებოდა, და დეა ბრმა რომ არ ყოფილიყო, შენ არ შე-
უყვარდებოდი. ამაზე კარგად იფიქრე, ქერქეტო! მართლაც-
და აბა რა მუსიკა იქნებოდა, რომ ყველა უკმაყოფი-
ლოს ხმამალა გამოეთქვა საყვედური. დუმილი, აი ასეთია
სიბრძნის წესი. მე დარწმუნებული ვარ, რომ დუმილი უფალ
ღმერთს დაუწესებია ყველა საუკუნო ტანჯვაში განწირულ-
თათვის. ასე რომ არ იყოს, ის თვითონ დაისჯებოდა დაუს-
რულებელ გოდებათა მოსმენით. ოლიმპიური ნეტარება კო-
ციტის დუმილის ფასად მოისყიდება. მაშ ასე, გაჩუმდით
ხალხნო! მე უფრო უკეთ ვიქცევი: მე ვუწონებ მათ ამ საქ-
ციელს და ალტაცებული ვარ. მე ახლახან ჩამოგიტვალე
ლორდები, მაგრამ მათ კიდევ უნდა მივეუმატოთ ორი არქი-
ეპისკოპოსი და ოცდაოთხი ეპისკოპოსი. სწორედ რომ სიტ-
კბობას განვიციდი, როდესაც ამაზე ვფიქრობ. ახლა მაგონ-
დება, რაც მინახავს იმ ათეულების ამკრეფთან, რომელიც
ემსახურება მოციქულთა სწორს — დეკან რაფოეს; ეს პიროვ-
ნება ერთდამიმავე დროს წარჩინებულთა წარმომად-
გენელიც არის და ეკლესიის მსახურიც. მინახავს უზარმაზარ
ხეავეები კარგი ხორბლისა, რაც გარეუბნის გლახობისაგან
შეუკრებიან მისი უსამღვდელოების საჭიროებისათვის.
დეკანს არ დასჭირდა გარჯილიყო ამ ხორბლის დასათესად,
რის წყალობითაც მას დრო ბევრი რჩებოდა, რათა ლოცვა
აღეველინა. შენ ის იცი, რომ ლორდ მარმედიუკი, რომლის
სასახლეშიც მე ვმსახურობდი, იყო ირლანდიის ლორდი-ხაზი-
ნადარი, და კნერსბურგის მთავარი სენეშალი იორკის საგრა-
ფოში? იცი შენ, რომ ლორდი მთავარი კამერკერი (ეს თა-
ნამდებობა შთამომავლობით გადადის ანკასტერის ჰერცოგე-
ბის საგვარეულოში) მეფეს ტანთ აცმევს დაგვირგვინების
დღეს და ამ შრომისათვის ჯილდოდ ლებულობს ორმოც
წყრთა შინდისფერ ხავერდს, აგრეთვე იმ ლოგინსაც, რომ-
მელზედაც მეფეს სძინებია. ამ პიროვნებას მუდამ წინ უძ-
ღვის, როგორც მისი წარმომადგენელი, შავი კვერთხის ბო-
ჭაული. მინდოდა ერთი მეყურებინა, რა წინააღმდეგობას გა-

მოიჩენ იმის გამო, რომ ინგლისის უხუცეს ვიკონტად აღიარებულია სერ რობერტ ბრენტი, რომელსაც ვიკონტობა პენრიხ V უწყალობა. ლორდების ყველა ტიტულ-ხარისხი იმის მაჩვენებელია, რომ ისინი უფლებამოსილნი არიან ფლობდნენ ამა თუ იმ მიწა-წყალს სახნავ-სათესი, ტყიანი სანადირო მთებითა და სათევზაო-სანაოსნო მდინარეებით. გამონაკლისს წარმოადგენს ლორდი რივერსი, რომლის გვარი იგივე ტიტულ-ხარისხია მისთვის. რა კარგია, რომ მათ უფლება აქვთ სხვებს გადასახადი დააკისრონ და ახდევინონ, როგორც, მაგალითად, ახლა ახდევინებენ: წლიური შემოსავლის გირვანქა სტერლინგიდან — ოთხ შილინგს, ისიც ერთი წლის ვადის გაგრძელებით. რა შესანიშნავი გამოგონებაა გადასახადი არაყზე, აქციზი ღვინოზე და ლუღზე, გადასახადი საქონლის აწონებასა და გაზომვაზე, გადასახადები ქერის გამონახადზე, ქვანახშირზე და სხვა ამნაირი ბაჟები და გადასახადები. ქედი მოვიდრიკოთ არსებული წესების წინაშე! სასულიერო პირნიც კი ლორდებთან დამოკიდებულებაში იმყოფებიან. მენის ეპისკოპოსი გრაფ დერბის ქვეშევრდომია. ლორდებს საკუთარი მხეცები ჰყავთ და მათ თავიანთ ღერებზე ხატავენ. რადგან უფალ-ღმერთს საკმაო მხეცები არ შეუქმნია, ამიტომ ისინი ახალ სახეობას ჰქმნიან. მათ ჰერალდიური ტახი შექმნეს. ეს ტახი იმდენადვე მაღლა დგას, ან უკეთესია ჩვეულებრივ ტახზე, როგორც ეს უკანასკნელი უკეთესია ღორზე; ანუ რამდენადაც წარჩინებული დიდებული მაღლა დგას მღვდელზე. მათ შექმნეს გრიფონი, ეს არწივი ლომებს შორის და ლომი არწივებს შორის, რომელიც ლომებს აშინებს თავისი ფრთებითა და არწივებს — თავისი ფაფარით. მათ გააჩნიათ ჰერალდიური გველი, მარტორქა, ჯოჯო, გველშაპი, ჰიპოგრიფი. ყოველივე ეს ჩვენ თავზარსა გვცემს, ხოლო მათთვის დამამშვიდებელი სამკაულია. მათ სამხეცეც გააჩნიათ, რომელსაც საღერბე ეწოდება და ამ სამხეცეში ჯერ თვალთუხილავი ურჩხულები ბღღვინავენ. ვერც ერთ ტყეში ვერ გადაეყრებით ისეთ იშვიათობას, როგორებიც მათ ქედმაღლობას შეუქმნია. მათ თავმოთნეობას ყველანაირი მოჩვენებები წარმოუდგენიათ და ეს მოჩვენებები თითქოს დასეირნობენო დიდებულ წყვლიაღში, შეიარაღე-

ბულნი ჩაჩქანითა და აბჯრით; დეზებს აწკარუნებენ, ხელში უჭირავთ იმპერიის კვერთხი და მრისხანე ხმით ამბობენ: „ჩვენ ვართ წინაპრები“ ჭიები ღრღნიან მცენარეთა ფესვებს, ხოლო ღერბები ხალხის კეთილმდგომარეობას. ასეც უნდა, ღირს კი ამის გამო კანონების შეცვლა? თავადაზნაურობა არსებული წესწყობილებისათვის აუცილებელი ნაწილია. იცი შენ, რომ შოტლანდიაში არის ჰერცოგი, რომელსაც შეუძლია ოცდაათი ლიე ისე აჭენოს ცხენი ლარივით გაკიშულ გზაზე, რომ თავის მიწა-წყლის საზღვარს არ გასცილდეს? იცი შენ, რომ ლორდ არქიეპისკოპოსს კენტერბერიისას ყოველწლიური შემოსავალი მილიონი ფრანკი აქვს? იცი შენ, რომ მისი უდიდებულესობა ყოველწლიურად ცივილური არზის მიხედვით ღებულობს შვიდასი ათას გირვანქა სტერლინგს, თუ არ ვიანგარიშებთ შემოსავალს ციხე-სიმაგრეებიდან, ტყეებიდან, მამა-პაპათაგან ნაანდერძევი ქონებიდან, ლენურ ადგილ-მამულებიდან, იჯარებიდან, იმ ადგილებიდან, რომლებიც თავისუფალია ყოველი ვალდებულებისგან, კიდევ ჯარიმებიდან, ჩამორთმეული ადგილებიდან და ლალებიდანაც. ყველა ეს მილიონ სტერლინგს აღემატება. ისინი, ვინც ამით უკმაყოფილონი არიან, მხოლოდ თავიანთ ცუდ ზნეს ამეღავენებენ.

— დიახ, — წაიჩურჩულა დაფიქრებულმა გუინპლენმა და დაასკვნა: — მდიდრების სამოთხე ღარიბთა ჯოჯოხეთისაგან არის შექმნილი.

XII

ურსუს-ფილოსოფოსს გაიტაცებხს ურსუსი-პოეტი

შემოვიდა დეა, გუინპლენმა შეხედა მას და უკვე ველარაფერს სხვას ველარ ხედავდა. ასეთია სიყვარული. ფიქრების ქარიშხალს შეუშლია წუთიერად დაგვიპყროს, მაგრამ შემოდის საყვარელი არსება, ქალი, და ქრება ყოველივე, რაც კი მასთან უშუალო მიმართებაში არ არის; ამასთანავე ამ

სათაყუანო არსებას ეკვიც არ აუღია, რომ იქნებ მან ჩვენს გულში მთელი ქვეყანა გაანადგურა.

აქ უხდა გავიხსენოთ ერთი უმნიშვნელო რამ: „დამარცხებულ ქაოსში“ დეას არ მოსწონდა სიტყვა monstro (ურჩხული), რომლითაც მას უნდა მიემართა გუინპლენისთვის. ხან სარგებლობდა ხოლმე ესპანური ენის იმ მცირეოდენი ცოდნით, რომელსაც იმ ხანებში ყველა ფლობდა და თავის ნებით იმ სიტყვის მაგიერ ამბობდა სხვას, სახელდობრ, quiero, რაც ნიშნავს „სასურველს“; ურსუსს რამდენიმედ არ სიამოვნებდა ტექსტის ამგვარი შეცვლა. მას შეეძლო დეასთვის თავისუფლად განეცხადებინა, როგორც ჩვენს დროში მოესარმა უთხრა ვისოს:

— შენ საკმაო პატივისცემით არ ეპყრობი რეპერტუარსაო.

„კაცი, რომელიც იცინის“—ამ შერქმეული სახელით გუინპლენმა სახელი გაითქვა. ნამდვილი სახელის ნაცვლად, რომელიც თითქმის არაფერს არ იცოდა, მეტსახელს ეძახდნენ; ისევე, როგორც მისი ნამდვილი პირისახე გააქრო სიცილის ნიღაბმა. მისი პოპულარობაც ნიღაბი იყო.

მიუხედავად ყოველივე ამისა, ფართო აბრაზე დაწერილი მისი სახელი ამშვენებდა „მწვანე ყუთის“ წინა კედლის ზემოთა ნაწილს. აი ურსუსის მიერ შეთხზული წარწერა:

„აქ შეგიძლიათ ნახოთ გუინპლენი, რომელიც ათი წლის პასაკში, ღამით 1690 წლის 29 იანვარს მიატოვეს ზღვის პირად, პორტლენდში ბოროტმოქმედმა კომპრაჩიკოსებმა. იგი გაიზარდა და ახლა მისი სახელია:

„კაცი, რომელიც იცინის“

ამ ჯამბაზ-მასხარების არსებობა ემსგავსებოდა კეთროვანთა არსებობას ლეპროზორიუმში. ანუ რომელიღაც ატლანტიდის ბინადრების ნეტარ ცხოვრებას. ყოველდღიურად ხდებოდა ხოლმე გადასვლა მათთვის ჩვეული მეტად ხმაურიანი ბაზრის ბრბო ხალხის წინაშე გამოსვლებიდან გარემო ქვეყნიერებიდან მთლიანად განდგომაზე. ყოველ საღამოს ისინი ამქვეყნიურ აკვარგიანობისგან განმარტოებულნი რჩებო-

დნენ, ინტქმებოდნენ ვითარცა მკვდარი საფლავის საფარ-
ველში და მეორე დღეს ისევ გამოცხადდებოდნენ. მსახიობო
ერთგვარად შუქურას მბრუნავი ფარანია, რომელიც ხან
აღეგზნება და ხან თვალთაგან იკარგება. მაყურებელთათვის
იგი მხოლოდ მოჩვენებაა, მხოლოდ გაქიატებაა ამ ქვეყნად,
სადაც სინათლეს მუდამ სიბნელე შესცვლის ხოლმე.

მოედანზე გამოსვლას შემდეგ ნებაყოფლობითი კარჩაკე-
ტილობა მოსდევდა. როგორც კი სპექტაკლის დამთავრების
შემდეგ მაყურებელთა შეთხლებული ბრბო კმაყოფილების
გუგუნით ახლო მდებარე ქუჩებისკენ დაიშლებოდა, „მწვანე
ყუთი“ ასწევდა გადაშვებულ დარაბას, თითქოს ციხე-სიმაგ-
რის ასაწვევი ხიდი ყოფილიყოს, და მთელ დანარჩენ კაცობ-
რიობასთან ურთიერთობა წყდებოდა. ცალ მხარეზე მსო-
ფლიო სუფევდა, მეორე მხარეზე მოძრავი ბარაკი და ამ
ბარაკში ნათელ ხომლად ბრწყინავდნენ თავისუფლება, სუფ-
თა სინდისი, მხნეობა, თავგანწირულება, უბიწოება, ბედ-
ნიერება, სიყვარული.

ნათლადმხილველი ბრმა ქალი და მისი შეყვარებული სა-
ხიჩარი ერთად დასხდებოდნენ ხელიხელჩაკიდებულნი, შუბ-
ლი შუბლს ეხებოდა და ასე გაბრუებულნი ამ სიახლოვით,
ჩურჩულდებდნენ.

„მწვანე ყუთის“ შუა ნაწილს ორგვარი დანიშნულება
ქონდა: მაყურებელთათვის იგი სცენა იყო, აქტიორების-
თვის სასადილო.

ურსუსი ხომ ყოველთვის ხალისით მიმართავდა ხოლმე
შედარებებს და ახლაც ეს შუა ნაწილი ფურგონისა მან შეა-
დარა აბისინიელთა ქოხს „არადაშს“.

ურსუსი ჯერ ამოგებულ ფულს ითვლიდა, შემდეგ ვახშამს
მიუჭდებოდა. სიყვარული ყველაფერში რაიმეს იდეალურს
პოულობს. როდესაც შეყვარებულნი ერთად სქამენ და სვა-
მენ, ესა ქმნის მათთვის შესაძლებლობას სხვათაგან მალულად
შეეხონ ურთიერთს, ნეტარება განიცადონ, რაც თვითვე
მათგანისთვის ყოველი ლუკმის ჩაყლაპვა კოცნის ბადალია.
ისინი სასმელს ერთი ჭიჭიდანა სვამენ. თითქოს და ცის ნამი-
დაელიოთ ერთად სუმბულის ყვავილის გულიდან. ორი სუ-
ლიერი ასეთ სერობაზე ორ მოხდენილ ფრინველს მოგაგო-

ნებთ. გუინპლენი დეას ეხმარებოდა, პაწაწა ნაქრებად უჭრიდა პურს ან ხორცს. სასმელს დაუსხამდა და სულ ახლო იხრებოდა.

— ჰმ! — ბუზლუნებდა ურსუსი, მაგრამ ამ ბუზლუნს მისდაუნებურად ღიმილი ცვლიდა.

მგელი მაგიდის ქვეშ ვახშობდა, ხრავდა ძვალს და მის ყურადღებას სხვა არაფერი იპყრობდა.

ვინოსი და ფიბი საერთო სერობას იზიარებდნენ; იქ მყოფთაგან არავის არ ავიწროებდნენ: ეს ორი ველური ქალი ჯერ კიდევ უცხოობდნენ ამ ადამიანებთან და ერთმანეთს ბოშურად ელაპარაკებოდნენ.

ნავახშმევს დეა ფიბისა და ვინოსთან ერთად „ქალთა ნახევარში“ გავილოდა, ურსუსი ჰომოს „მწვანე ყუთის“ ქვეშ ჯაჭვით აბამდა, ხოლო გუინპლენი ცხენებს მიხედავდა, — შეყვარებული ჭაბუკი ახლა მეჩინიბე ხდებოდა, თითქოს ჰომეროსის გმირი, ან კიდევ კარლოს დიდის პალადინი ყოფილიყოს. შუალამისას ყველას ეძინა, გარდა მგლისა, რომელიც გრძნობდა რა მასზე დაკისრებულ პასუხისმგებლობას, დროდადრო ცალ თვალს ოდნავ გაახელდა ხოლმე.

მეორე დილით ყველანი ისევ თავს იყრიდნენ. ჩვეულებრივ პურითა და ლორით ერთად საუზმობდნენ, თან ჩაის დააყოლებდნენ, რომლის ხმარებაც ინგლისში 1678 წლიდან შემოვიდა. შემდეგ დეა, ესპანური ჩვეულების მიხედვით, იძინებდა რამდენიმე საათით. ამას თვით ურსუსი ურჩევდა, რადგან ხედავდა, რომ ქალი სუსტი აგებულებისა იყო. ამასობაში გუინპლენი და ურსუსი შიგ ფურგონში, თუ გარეთ ყველანაირ წვრილმან საქმეს ეკიდებოდნენ, რასაც კი მათი მოხეტიალე ცხოვრება მოითხოვდა.

გუინპლენი იშვიათ შემთხვევაში თუ შორდებოდა „მწვანე ყუთს“, რომ ცოტა მიეარ-მოეარა, ისიც უეცარიელ გზებზე, იმ ადგილებში, სადაც ხალხი კანტიკუნტად თუ გამოჩნდებოდა. ქალაქებში ყოფნისას მხოლოდ დამლამობით გაივლიდა ხოლმე; განიერ ფარფლებიან ქუდს წინ ჩამოიწვედა, რომ მისი პირისახე ქუჩაში მოსიარულეთაგანს თვალში არავის მოხვედროდა.

მის პირისახეს მთლიანად მხოლოდ სცენიდან ხედავდნენ შაცქერალნი.

თუმცა „მწვანე ყუთი“ არც ისე ხშირად ესტუმრებოდა ხოლმე ქალაქებს. ყველაზე დიდი ქალაქები, რომელიც ოცდაოთხი წლის გუინპლენს ენახა, იყო ხუთი ნავსადგური. მიუხედავად ამისა, გუინპლენის სახელი ცნობილი ხდებოდა. იგი მდაბიო ხალხის საზღვარს გასცილდა და თანდათან უფრო მაღალ წრეებს მოედო. ბაზრების სანახაობათა მოყვარულების წრეში, იშვიათ სანახაობათა და თვალთმაქცობათა მოყვარულების წრეშიც გავრცელდა ხმა, რომ სადღაც ხან აქ, ხან იქ გამოჩნდება ხოლმე არაჩვეულებრივი გარეგნობის კაცი. მასზე ალაპარაკდნენ, მისი ძებნა დაიწყეს, კითხულობდნენ. „სად არის? ნეტავ როგორმე გვაჩვენაო“, „კაცი, რომელიც იცინის“ მართლა სახელს იხვეჭდა. მისი სახელ-დიდების ანარეკლი შუქი რამდენიმედ „დამარცხებულ ქაოსხაც“ ეფინებოდა.

და აჰა, ერთხელ, პატივმოყვარეობის ჩანაფიქრებით აღსაქსე ურსუსმა განაცხადა:

— ლონდონში უნდა წავიდეთ.

წიგნი მესამე

ნაკრალის დასაწყისი

I

ბადაქასტარის სასტუმრო

ლონდონში იმხანად მხოლოდ ერთი ხიდი იყო, ლონდონის ხიდი, რომელიც შენობებს გარემოეცვა. ეს ხიდი ლონდონთან აერთებდა გარეუბანს — საუთფორკს. საუთფორკის ქუჩები მდინარე ტემზადან ამოღებული ხეივანით მოფენილნი, მიხვეულ-მოხვეულნი და მეტად ვიწრონი, ბევრგან ძნელად გასავლელ შუკებითაც მთავრდებოდნენ. საუთფორკი წარმოადგენდა უწესრიგოდ ერთმანეთზე მიკეპყილ სხვადასხვა შენობების, საცხოვრებელი სახლებისა და ფიცრული ქობაზების გროვას, რაც ნიადაგს უქმნიდა ხანძრის გაჩენას: 1666 წელმა ეს კიდევაც დაამტკიცა.

სიტყვა საუთფორკს მაშინ გამოთქვამდნენ ხოლმე როგორც სოუდრიკ, ჩვენს დროში გამოთქვამენ დაახლოვებით სოუზუორკ. თუმცა ინგლისური სახელების წარმოთქმისათვის საუკეთესო საშუალება ისაა, რომ სულაც არ წარმოითქვას ისინი. მაგალითად, სიტყვა სოუთემპტონიდან რჩება მხოლოდ თანხმოვანი ასოები, სთანტნ.

იმ ეპოქაში ჩეტენს გამოსთქვამდნენ, როგორც Je t'aime¹.

¹ მიყვარხარ (ფრანგ.).

მაშინდელი საუთვოროკი ისევე ჰგავდა ახლანდელს, როგორც ვოჟირარი მარსელს. ახლა იგი ქალაქია, ხოლო მაშინ დაბას წარმოადგენდა და ამასთანავე საკმაოდ ახმაურებულ ნავსადგურსაც. ზედ ტემზას ნაპირზე ამართული იყო ძველადვე ციკლოპისებური ნაგებობის მსგავსი გრძელი, უზარმაზარი სიმაღლის კედელი. შიგ ჩამაგრებული იყო რკინის რგოლები, რომლებზეც მდინარის ხომალდებს ამაგრებდნენ ბაგირებით. ამ კედელს ეფროკის კედელს ანუ ეფროკ-სტოუნს უწოდებდნენ. როდესაც იოროკი ჯერ ისევე საქსონიისა იყო; მას ეფროკი ერქვა. გადმოცემა იუწყება, რომ ამ კედლის ძირას თავი დაიხრჩო ეფროკის რომელიღაც ჰერცოგმა. აქ მართლაც მდინარე საკმაოდ ღრმა არის საიმიხოდ, რომ ჰერცოგი ადვილად დაეხრჩო. წყლის მოქცევის დროსაც კი მდინარის სიღრმე ექვს ბრასზე ნაკლები არა ყოფილა. ეს ადგილი საუკეთესო იყო ლუზის ჩასაშვებად და ხომალდის დასაყენებლად, რის გამო ზღვის ხომალდებსაც იზიდავდა იგი. ძველებური ჰოლანდიური გვერდებგამობერილი ორანძა ნავი „ვოგრაატი“ ჩვეულებრივ ჩერდებოდა ხოლმე ეფროკ-სტოუნში. „ვოგრაატი“ ყოველკვირეულად დადიოდა პირდაპირი რეისით ლონდონიდან როტერდამში და როტერდამიდან ლონდონში. სხვა ნავ-ხომალდები აქედან დღეში ორ-ორჯერ გადიოდნენ, ზოგი დეტფორდსა, ზოგიც გრინიჩს, ან გრევსენდში. მიდიოდნენ წყლის მიქცევისას და ბრუნდებოდნენ უკუქცევისას. გრევსენდამდე გადასვლას სჭირდებოდა ექვსი საათი, თუმცა მანძილი ოცი მილიც არ იყო.

„ვოგრაატი“ იმგვარ ხომალდებისნაირი იყო, როგორსაც ახლა მხოლოდ საზღვაო მუზეუმებშილა შევხვდებით. მისი მეტისმეტად გამობერილი კორპუსი ოღნავ მოგაგონებდათ პატარა მდინარეებში სახმარ, ჩინურ, ორაფრიან ნავს — ე. წ. ჯონკას. იმ ეპოქაში საფრანგეთი საბერძნეთს ბაძავდა, ხოლო ჰოლანდია—ჩინეთს. „ვოგრაატს“, მძიმე ორანძიან ნავს, ტრიუმში ჰქონდა პერპენდიკულარული წყალშეუვალი გარიგი; შუაში ღრმა კაიუტა მოჩანდა, ხოლო ცხვირსა და კიჩოზე ბაქანს გვერდის მესერი არ ჰქონდა, ისევე როგორც ახლანდელ ქონგურებიან გემებზეა მოწყობილი. გვერდის ნაპირებზე მესერის უქონლობას ერთი ის უპირატესობა გააჩნდა, რომ ქა-

რიშხლის დროს ტალღების მოძალემა ნაკლები იყო; მაგრამ ამავე დროს ხომალდის ეკიპაჟი ხიფათში ვარდებოდა. აზვირთებულ ტალღას შეეძლო ხალხი ზღვაში გაეტაცნა, რაკი არავითარ ხერგილ-დაბრკოლებას არ მიაწყდებოდა. ადამიანების ზღვაში გადავარდნისა და დაღუპვის შემთხვევები კიდევაც ხშირი იყო; ამის გამო ასეთი ტიპის ნავ-ხომალდების გამოყენებაზე ხელი აიღეს. „ვოგრატი“ ჩვეულებრივ პირდაპირ მიდიოდა პოლანდიაში, ისე რომ გრევსენდშიც არ ჩერდებოდა.

ეფროკ-სტოუნს ძირს გასდევდა უძველესი, ქვითნაგები ლავგარდანი, ნაწილობრივ თვითონ კლდისავე შვერილიდან და ნაწილობრივ მინაშენი, გამოწეული კიბურად, რაც აადვილებდა ხომალდ-ნავების ბაგირით მიმაგრებას იქვე რკინის რგოლებზე, შიუხედავად იმისა, რა სიმაღლეზედაც უნდა ყოფილიყო წყლის დონე, ამ კედლიდან რამდენიმე ადგილას ქვიტირისავე კიბეები ასდევდა ნაპირისაკენ, და საუთვორკის სამხრეთ ნაწილსაც ესევე კედელი ესაზღვრებოდა. სანაპიროზე მიწაყრდელი იმ დონეზე იყო კედელთან, რომ გამვლელებს შეეძლოთ ეფროკ-სტოუნის თხემს ისე დაყრდნობოდნენ, როგორც სანაპიროს მოაჯირს. აქედან თვალწინ იშლებოდა მდინარე ტემზას სანახაობა. ამ ადგილიდან, მდინარის მეორე ნაპირზე ლონდონის შენობები უკვე თავდებოდა და შემდეგ მინდვრიანი გასდევდა.

ეფროკ-სტოუნის მახლობლად, ტემზას მოსახვევში, თითქმის სენტ-ჯემსის სასახლის პირდაპირ, ლამბეთ-ჰაუზის უკან, იმ სასეირნო ადგილის მახლობლად, რომელსაც ფოქს-ჰოლს უწოდებდნენ, სადაც ფაიფურის ჭურჭელს და შუშის ფერად ბოთლებს ამზადებდნენ, მდებარეობდა ერთი იმ ცარიელ ადგილთაგანი, ბლახბულახითა და ეკალნარით გაბარდნილი, რომელთა მსგავსს საფრანგეთში სათარეშო-სალაღობო ვაკიანს უწოდებდნენ, ხოლო ინგლისში რგოლ-ბურთთა საგორებელ მწვანე მდელოს bowling-green. ჩვენ ეს სიტყვა bowling-ად ვაქციეთ. ჩვენს დროში ასეთი პატარა მდგლოები უკვე სახლებში გავიჩინეთ, მხოლოდ ისინი მაგიდებზე მოვაწყეთ, მწვანე მოლის მაკივრობას მწვანე მაუღო ეწევა, და ყველა ამას ბილიარდი ეწოდება.

სხვათა შორის, სრულიად გაუგებარია რატომ, როდესაც

შაკვე გვაქვს სიტყვა ბულვარი (boulevard—boule-vert), რომელიც თავისი მნიშვნელობით სავსებით ეფარდება სიტყვა bowling-green, გამოვიგონეთ კიდევ boulingrin. საკვირველია, რომ ისეთი პატივსაცემი რამ, როგორც ლექსიკონია, ამას დასაშვებად თვლის.

საუთვორკის „მწვანე მდელოს“ ტარინზოფილდი ერქვა, ვინაიდან ოდესღაც იგი ეკუთვნოდა ბარონ ჰასტინგსებს, რომლებიც ატარებდნენ აგრეთვე ტარინზო-მოკლაინის ბარონების ტიტულსაც. ტარინზოფილდი ბარონ ჰასტინგსებისაგან გადაეცათ ბარონ ტედკასტერებს, რომლებიც ამ ადგილს იჭარით გასცემდნენ ხოლმე, როგორც სახალხო სეირნობის ადგილს. ისევე, როგორც შემდეგ დროში ერთმა ორლეანის ჰერცოგთაგანმა თავის საშემოსავლო საგნად გაიხადა პალე-როიალი. დროთა განმავლობაში ტარინზოფილდი, როგორც ბეითალმანი მამული, სამრეელოს მიეკუთვნა.

ტარინზოფილდი ერთგვარ, მუდმივ საბაზრო მოედანს წარმოადგენდა, სადაც თავიანთ ალაჩუხებს ჩაამწყკრივებდნენ ხოლმე თვალთმაქცები, ჯამბაზები, ტაკიმასხარები, სხვადასხვა საკრავების მაჟღერალნი და სადაც თავს იყრიდნენ სეირის მაყურებელნი, რათა „ეშმაკეულ-კუდიანებისთვის ემზირათ“ — როგორც ამბობდა მთავარეპისკოპოსი შარპი. „კუდიან-ეშმაკეულების მზერა“ ნიშნავდა წარმოდგენის ცქერას.

ამ სადღესასწაულოდ მორთულ მოედნის პირას რამდენიმე დუქანი წამოედგათ. ისინი ბაზრის თეატრებს ხან მუშტარს ეცილებოდნენ, ხანაც ამ სამიკიტნოს მუშტრები თეატრის მაყურებლებსაც გამოდიოდნენ. საერთოდ, ამ სამიკიტნოებსა და ბაზრის წარმოდგენებს მუშტარი და მაყურებელი მთელი წლის მანძილზე არ აკლდა. სამიკიტნოები მხოლოდ დღისით იყო ღია; საღამოთი პატრონი დარაბებსა კეტავდა, გასაღებს ჯიბეში იღებდა და მიდიოდა. მხოლოდ ერთი სამიკიტნო იყო გამოყენებული სასტუმროდ. უნდა ითქვას, რომ მთელ ამ „მწვანე მდელოზე“ მხოლოდ ეს ერთი შენობა იყო საფუძვლიანად ნაგები და საცხოვრებლად ვარგისი. ხოლო ბაზრის ბალაგანებსა და ფიცარნაგებს, როცა კი მოისურვებდნენ, დაშლიდნენ და სადაც უნდოდათ გადაიტანდნენ. ამ მოგზაურ კომედიანტებს რომელიმე განსაზღვრულ ადგილზე დასახლებისთვის არავითარი საფუძველი არ გააჩ-

ნდათ. ტაკიმასხარები და ჯამბაზები ყოველთვის მოხეტია-
ლენი არიან.

ხსენებული სამიკიტნო, რომელიც იმავე დროს სასტუმ-
როც იყო, თავისი ყოფილი პატრონის გვარის სახელს ატა-
რებდა—„ტედკასტერის სასტუმრო“. იგი ღამის გასათევ ბაკე-
ბის შთაბეჭდილებას სტოვებდა: არც თუ სამიკიტნო იყო,
არც თუ სასტუმრო.

მისი განიერი ბჰისკარის შიგნით საკმაოდ ფართო ეზო
იყო გაშლილი. ეს ბჰისკარი მოედნის პირას იყო ამართული
და „ტედკასტერის სასტუმროში“ ერთგვარ სეფეკარს — სა-
ზეიმო შესასვლელს წარმოადგენდა. იქვე გვერდითი შესას-
ვლელიც იყო, რომლითაც მიმსვლელნი უფრო მეტად სარ-
გებლობდნენ. ყველაფერი მეორეხარისხოვანი, ყველაფერი
ოფიციალურობას მოკლებული უფრო იზიდავს უმრავლესო-
ბის სიმპათიებს. მხოლოდ და მხოლოდ ამ კარების საშუალებ-
ით იბმოდა კავშირი სასტუმრო-სამიკიტნოსა და მოედანს.
შორის. ამ კარებიდან უშუალოდ შეხვიდოდი თუქანში —
იგი იყო ფართო, მაგრამ არა ნათელი სათავსო, დაბალქე-
რიანი, კედლებშემქვეარტლული, ყველგან მაგიდები იდგა; სა-
მიკიტნოს კარს ზევით, მეორე სართულზე ფანჯარა იყო ჩა-
ტანებული და მის რკინის პატარა მოაჯირზე სასტუმროს აბრა
იყო მიმაგრებული. ხოლო მთავარი ჰიშკარი, ურდულით მაგ-
რა მიკეტილი, არასოდეს არ იღებოდა.

ეზოში რომ შესულიყავით, ჯერ სამიკიტნო უნდა გაგვე-
ლოთ.

„ტედკასტერის სასტუმროს“ პატრონი და მოსამსახურე.
ჰყავდა. პატრონს ეძახდნენ ნიკლსს, მოსამსახურეს გოვიკემს.
სასტუმროს პატრონს ალბათ ნიკოლოზი ერქვა, მაგრამ ინგ-
ლისური გამოთქმის წყალობით ნიკლსი გამხდარიყო. იგი
ქერივი გახლდათ და მეტად ძუნწი ვინმე იყო; კანონის წინაშე
მუდმივ ქედდარეკილი; ხშირწარბიანი და ხელებ ბანჯგვლია-
ნი კაცი იყო. რაც შეეხება იმ თოთხმეტი წლის ბიჭუკელას,
რომელიც სტუმრებს ემსახურებოდა, და „გოვიკემ“-ის დაძა-
ტებისთანავე უმალ წარდგებოდა, დიდთავა მოზარდი იყო.
მას ყოველთვის წინასთვარი ეფარა და თავი გადახოტრილი
ჰქონდა, რაც იმას ნიშნავდა, რომ სხვაზე იყო დამოკი-
ლებული.

ამ ბიჭს დაბლა სართულში ეძინა ხოლმე, პატარა საკუ-
ქნაოში, სადაც წინათ ძალს ამწყვდედებდნენ.

ამ კუნძულას ფანჯრის მაგიერ მრგვალი ამოჭრილი ჰქონ-
და და ამ გამოჭრილიდან „მწვანე მდელო“ მოჩანდა.

11

მეავრმეატყველება თავისუფალ ჰაერზე

ერთხელ, ცივუსსხიან და ქარიან საღამოს, როდესაც თით-
ქოს ქუჩაში შეგვიანებას არავენ არ მოიხალისებდა, ვილაც
კაცი ტარინზოფილდზე გავლისას უცბად ტედკასტერის სას-
ტუმროს გალავანთან შეჩერდა. 1704 — 1703 წლის ზამთრის
დასასრული იყო. ეს კაცი, თუ მისი ტანისამოსის მიხედვით
განვსჯით, მატროსი უნდა ყოფილიყო. კარგი, მოსაწონი გა-
რეგნობისა, ტანადობით მაღალი იყო, რაც აუცილებელია
მეფეთა კარზე დაახლოვებულთათვის, ხოლო არც მდაბიო-
თათვის არის დასაგმობი. რატომ გაჩერდა ეს კაცი? ყურის
დასაგდებად. რას უგდება ყურს? ეზოდან ლაპარაკის ხმა
ისმოდა; სადღაც, გალავანს იქით მოხუცი ლაპარაკობდა და
ისიც იმდენად ხმამაღლა, რომ გზად გამვლელიც კარგად გაი-
გონებდა. ამასთანავე იმ ეზოდან, სადაც უცნობ კაცს გაება
ლაპარაკი, ბრბოს ბუბუნიც მოისმოდა. უცნობის ლაპარაკი-
დან მგზავრმა შემდეგი გაიგონა:

— ლონდონის მცხოვრებო მამაკაცებო და მანდილოსნე-
ბო, აი მე უკვე აქ, თქვენთანა ვარი სულით და გულით გი-
ლოცავთ იმას, რომ თქვენ ინგლისელები ხართ. თქვენ წარ-
მოადგენთ დიდებულ ერს; უფრო მეტსაც ვიტყვი, — თქვენ
დიდი ნაყარნუყარი ვინმეცა ხართ. თქვენ მუსტიკრივი უფ-
რო გეხერხებათ, ვიდრე ხმლით შებრძოლება. მაღაც საუ-
ცხოო გაქვთ, თქვენ ისეთი ერის შვილები ხართ, რომელიც
სხვა ერსა ხრავს და ნთქავს. შესანიშნავი საქმიანობაა ყველა
დანარჩენი ერის ჩანთქმის ასეთი უნარის გამო ინგლისს გან-
საკუთრებული ადგილი ეთმობა მსოფლიოში, — მაღალი ად-

გილი. პოლიტიკასა და ფილოსოფიაში, კოლონიების მართვა-სა და სხვადასხვა ხალხთა დამონების ხელოვნებაში არავინ არ შეგედრებათ; თუნდაც მრეწველობასა და სხვადასხვა ხელოსნობაში, იმ სხვათათვის ზიანის მიყენების უნარშიც, რომელსაც თქვენთვის სარგებელი მოაქვს, აქაც არავინ შეგედრებათ! საოცარი უნარის ერი ხართ! უკვე შორს არ არის ის დღე, როდესაც მთელი დედამიწის ზურგს მხოლოდ ორი განცხადება დაამშვენებს: ერთზე ეწერება „ხალხთა სამფლობელო“, მეორეზე — „ინგლისელთა სამფლობელო“. მე ამას ვამტიკებ თქვენი დიდებისათვის, თუმცა მე თვითონ არც ინგლისელებს ვეკუთვნი, არც ადამიანებს, ვინაიდან მაქვს პატივი ვიყო დათვი, აგრეთვე დოქტორი; ჭენტლმენებო, მე რჩევა-დარიგებას ვიძლევი და ვასწავლი მსმენელებს. რას ვასწავლი? ორ რამეს — იმას, რაც ვიცი და იმასაც, რაც არ ვიცი. წამლებსაც ვყიდი და აზრებსაც ვუნერგავ მსმენელებს. მოდით ახლო და მომისმინეთ. მოგიწოდებთ მეცნიერება. ყურები დაკვიტეთ, ყურები თუ პატარა გაქვთ, ცოტაოდენ ჰეშმარიტებას შეუშვებენ, თუ დიდყურება ხართ, მრავალ აბდაუბდას მოისმენთ, მაშ ასე, ყურადღება: მე ვასწავლი მეცნიერებას, რომლის სახელია *Pseudodoxia epidemica*¹. ჩემი ამხანაგი ყველას აცინებს ხოლმე, მე კიდევ ყველას აზროვნებას ვასწავლი. მე და ჩემი ამხანაგი ერთად ვცხოვრობთ ფიცრულა ყუთში, ვინაიდან სიცილიც ისეთივე კეთილშობილი წარმოშობისაა, როგორც ცოდნა. როდესაც დემოკრიტესა ჰკითხეს: „როგორ შეიძნობ ჰეშმარიტებასო“, მან უპასუხა: „მე ვიცინიო“. მაგრამ თუ მკითხავენ: „რატომ იცინიო“, უპასუხებ: „იმიტომ, რომ ჰეშმარიტება შევიცანი-მეთქი“. თუმცა მე ხომ არ ვიცინი. მე ვცდილობ აღმოვფხვრა ცრუ რწმენა. მე ვცდილობ თქვენი ტვინი გავწმინდო-გავაფაქიზო, რადგან იქ უსუფთაობაა. ღმერთი იმის წინააღმდეგი როდია. რომ ხალხი თვითონაც ტყუევდებოდეს და მასაც ატყუებდნენ. ცრუ მორიდებულობას თავი ვანებოთ. გულახდილად ვაღიარებ, რომ ღმერთი მწამს მაშინაც კი, როდესაც თვითონ ღმერთი სცდება. მაგრამ, როდესაც უსუფთაობასა ვხედავ,

¹ გადამღები ცრუმეცნიერება (ლათ.).

რადგან ცრუ რწმენა სხვა რა არის, თუ არა უსუფთაობა, ვცდილობ აღმოვფხვრა იგი. რა იყო ჩემი ცოდნის წყარო? ან საიდან ვიცი ის, რაც ვიცი? ეს უკვე ჩემი პირადი საქმეა. ყველა თავისებურადაა სწავლობს. ლაქტანციუსი შეკითხვებით მიმართავდა ვირგილიუსის ბრინჯაოს თავს, და ის თავიც მას პასუხს აძლევდა. სილვესტრ მეორე ფრინველებს ესაუბრებოდა. განა ფრინველებს ლაპარაკი შეეძლოთ? ან პაპმა ჭიკჭიკი იცოდა? ეს საკითხი გამოურკვეველია და ბუნდოვანადვე დარჩება. რაბინ ელიაზარის მკვდარი ბავშვი, წმინდა ავგუსტინეს ელაპარაკებოდა. ჩვენს შორის რომ ვთქვათ, მე არა მჯერა ყველა ამაების ჭეშმარიტება, გარდა უქანასკნელისა. დავუშვათ, რომ მკვდარი ბავშვი ლაპარაკობდა, მაგრამ მას ენის ქვეშ ოქროს ფირფიტა ედო, ზედ ამოტიფრული სხვადასხვა თანავარსკვლავედით, მაშასადამე, აქ თაღლითობაა. საქმეს აქ კაცი სულ ადვილად გაიგებს. როგორც ხედავთ, მე მიუკერძოებელი ვარ. მხოლოდ სიმართლესა და სიცრუეს ვარჩევ ერთმანეთისგან. მე თქვენ სხვა მცდარ აზრებზედაც მიგითითებთ. თქვენის უფიცობით ამ ცრურწმენებს მისდევთ ალბათ და მე მინდა გიხსნათ ამ ცრურწმენათაგან. დიოსკორიდე ფიქრობდა, რომ რომელიღაც ღვთაება ლენცოფაში უჩინარი სუფევსო. ქრიზიპეს აზრით, ღვთაება შავ მოცხარში სუფევდა. იოსებს ბოლოკში ეგონა. ჰომეროსი ნიორში ეძებდა ღვთაებას. მაგრამ ისინი ყველანი ცდებოდნენ. ამ მცენარეებში ღმერთი კი არა სუფევს, არამედ სატანა ბუდობს. მე ეს სინამდვილეში შევამოწმე. ისიც ტყუილია, რომ ევას შემაცდენელი გველი ადამიანის სახისა იყო, ისიც კადმუსის მსგავსი. გარსია და ჰორტო კადამოსტო და ტრევის ეპისკოპოსი ჟან ჰიუგო, უარყოფდნენ იმ აზრს, ვითომც საქმარისია ხე ძირში გადახერხო და სპილოს დაიჭერ. მე ვეთანხმები მათ აზრს, მოქალაქენო, შემცდარი შეხედულებები ლიუციფერის მცდელობის მეოხებით ჩნდებიან. ამ ბნელეთის მოციქულის ბატონობის გამო არ ავცდლება დამღუპავი შეცდომების გამანადგურებელი მაგალითები. კეთილო ადამიანებო, კლავდიუს პულბრი იმის გამო კი არ მოკვდა, რომ ქათმებმა არ მოინდომეს საჭათმიდან გამოსულიყვნენ, ჭეშმარიტება აქ იმაში მდგომარეობს, რომ ლიუციფერმა წინასწარვე გაიგო, რომ

კლავდიუს პულხრის სიკვდილი აუცილებელია, ქათმებს სა-
კენკის კენკვა აუკრძალა. როდესაც ბელზებელმა იმპერატორ
ვესპასიანეს ხეიბრების გაჯანსაღებისა და ბრმების თვალის
ახელვის ძალა შთაუწერა, მან თავისთავად საქები საქმე
ჩაიდინა, მაგრამ ბელზებელის განზრახვები დანაშაული იყო-
ჭენტლმენებო, ნუ ენდობით იმ თაღლითებს, რომლებიც სამ-
კურნალო წამლების სახით თქვენ გაჩეჩებენ თეთრი ლეშუ-
რას ძირკვებს; ან კიდევ თვალეზე დასადებ საღებუნს მამლის
სისხლში არეული თაფლიდან გიმზადებენ. დროა იცოდეთ,
რომ დააღწიოთ თავი ამ მატყუარებს. არც ის არის მართალი,
ვითომც ორიონი იმიტომ დაიბადა, რომ იუპიტერმა ბუნებ-
რივი მოთხოვნილება დაიკმაყოფილა. სინამდვილეში ეს მნათო-
ბი მერკურმა წარმოშვა, თუმცა იმავე საშუალებით. არ არის
მართალი, რომ ადამს ჰიპი ჰქონდა. როდესაც წმინდა გიორ-
გიმ გველესაბი მოჰკლა, იქ სიახლოვეს არავინ წმინდა ასული
არ იმყოფებოდა. წმინდა იერონიმეს კაბინეტში ბუხარზე
საათი არ ედგა. ჯერ ერთი იმის გამო, რომ მის მღვიმეში კა-
ბინეტი არ იყო; მეორეც იმიტომ. რომ იქ არც ბუხარი იყო;
მესამეც კიდევ იმის გამო, რომ იმ დროს საათი ჯერ არ იყო
გამოგონილი. ყველაფერი უნდა შეამოწმოთ! შეცდომები
უნდა გამრასწოროთ. ჩემო კარგო მსმენელებო, თუ თქვენ
გეუბნებოდნენ, რომ ვინც კატაბალახას უსუნებს, იმას ტვინში
ხვლიკი შეუძვრებაო, ეს ტყუილია. რომ მკვდარი ხარის გახრ-
წნილი ლეში ფუტკრებად გადაქცევა და ცხენის ლეში კიდევ
კრაზანად, ესეც ტყუილია. რომ ვითომც მიცვალებული ცოც-
ხალ ადამიანზე უფრო მძიმეა. რომ ზურმუხტი თხის სისხლში
დაიშლება. რომ ქუპრი, ბუზი და ობობა ყველა ერთ ხეზე თუ
შენიშნეთ მომავალ შიმშილობას. ომსა და შავ ჰირსა ნიშ-
ნავს, — ყველა ეს ტყუილია. კიდევ ვითომც ბნელა შეიძლე-
ბოდეს მოეარჩინოთ შელის თავში ნაპოვნი მატლით, არც ეს
დაიჭეროთ; ეს ყველაფერი მცდარია, მაგრამ მე თქვენ ჰეშმა-
რიტებას გაუწყებთ: სელაპის ტყავი რომ წამოისხათ, მეხი ვე-
რაფერს დაგაკლებთ. გომბეშო მიწით იკვებება და ამიტომაც
სწორედ თავში ქვა უჩნდება. იერეკონის ვარდი შობის წინა
დღეს აყვავილდება. გველები იფნის ჩრდილს ვერ უძლებენ.
სპილოს სახსრები არ აქვს და ამიტომ ფეხდგომელა იძინებს,

ხეს მიყრდნობილი. თუ დაკრუხებული გომბეშო ქათმის კვერცხზე დაჯდება, მორიელს გამოჩეკს, და ის მორიელი კი სალამანდრას გააჩენს. ბრმა თუ ცალ ხელს მარცხნივ კანკელზე დაადებს და მეორე ხელს თვალებზე მიიფარებს, იგი განიკურნება და მხედველობა დაუბრუნდება. ქალწული ქალი შეიძლება დედა გახდეს. კეთილო ადამიანებო, შეითვისეთ ეს ნამდვილი ქეშმარიტებანი! ჰოდა შეგიძლიათ ღმერთი კიდევ სხვადასხვანაირად გწამდეთ. ან ისე გწამდეთ, როგორც მწყურვალესა სწამს ფორთოხალი; ან ისე, როგორც სახედარს სწამს შოლტი. ახლა მე თქვენ გაგაცნობთ ჩემი თეატრის მსახიობებს.

ამ წუთში ქარმა ისე ძლიერად წამოუქროლა, რომ სხვა შენობებიდან განცალკევებით მდგარი სასტუმროს დარბები და ფანჯრის ჩარჩოები შეანჯღრია. ასე გეგონებოდათ ციდან ქუხილის ხმა მოისმაო. ორატორმა ერთი წუთით შეიცადა და მერე ისევ განაგრძო:

— შესვენება. არა უშავს. დაე, აკვილონმა ილაპარაკოს. ჯენტლმენებო, მე ამაზე ჯავრი არ მომივა; ქარსაც საუბარი ისე უყვარს, როგორც ყველა განდევნილ ბერს. იქ, ზევით, არაფერ ეგულება, რომ მასთან ილაქლაქოს. ჰოდა სულს აქ მოითქვამს. მაშ ასე, მე განვაგრძობ: თქვენს წინაშე მსახიობთა დასია. ჩვენ ოთხნი ვართ. *A lupo principium*—ვიწყებ ჩემი მეგობრისგან, მგლისაგან. ის არც მალავს რა ჯიშისაც არის. აბა შემოხედეთ, იგი ნასწაელია, მედიდური და გამჭრიახი. ეტყობა განგებას უნდოდა ჯერ მეცნიერებათა დოქტორი გამოეყვანა, მაგრამ ამისათვის საჭიროა რამდენიმე გონებაჩლუნგობა, ხოლო ეს ცხოველი არც იმდენად შტერია. უნდა დავძინო, რომ ეს ნადირი არც ცრურწმენისაა, და არც კიდევ არისტოკრატი. თუ შემთხვევა ექნება, ძალთან ნაცნობობას არ მოერიდება, თუმცა სრული უფლება აქვს ძუ მგელსაც დაუმეგობრდეს. ამ მგლის შთამომავლობა. თუკი მას ასეთები ჰყავს, ალბათ მეტად საამუხრად იღრინებიან; ბაძავენ დედის წკავწკავსა და მამის ღმუილს, ვინაიდან ეს მგელი ღმუის ხოლმე. „მგლის მგლობა წესიაო და ადამიანი უარესიაო“. ეს მგელი ცივილიზაციის ხათრით არა მართო ღმუის, არამედ ყფტს კიდევაც. ასეთი მოქნილობა მაღალ-

სულოვანობის ნიშანია. ჰომო გაუმჯობესებული ძაღლია. ძაღლს პატივი უნდა ვცეთ. რა უცნაური ცხოველია ძაღლი! ენა უოფლიანდება და კუდი უღამის. ჯენტლმენებო, ჰომო ჰკუთით არ ჩამოუყარდება მექსიკურ უბალნო მგელს, თან კიდევ მასზე უფრო გულჩვილია. ამასთანავე ეს მგელი წყნარია და თავშეკავებული, მას ადამიანებისთვის სარგებლობა მოაქვს. თანამგრძობობიცაა და მუდამ მზად არის დაეხმაროს ადამიანს. ამ სათნო საქმეს იგი ჩუმად ასრულებს. მისმა მარცხენა თათმა არ უწყის, რასა იქმს მარჯვენა. ასეთია მისი ღირსებები. ჩემს მეორე მეგობარზე მხოლოდ იმას ვიტყვი, რომ იგი ურჩხულია. თქვენ თვითონ შეხედეთ და დასტკბით. ოდესმე იგი ზღვის მეკობრეებმა მიატოვეს ოკეანის უდაბურ ნაპირზე. აი ეს კიდევ ბრმა არის. განა ცოტანი არიან ამისთანანი? არა, ჩვენ ყველანი ბრმები ვართ. ბრმა არის ძუნწიცი: იგი ხედავს ოქროს, მაგრამ ვერა ხედავს სიმდიდრეს. ბრმა არის მფლანგველიცი: ის ხედავს დასაწყისს და ვერა ხედავს დასასრულს. ბრმა არის კეკლუცი ქალი: იგი ვერა ხედავს თავისი სახის ნაოჭებს. ბრმა არის სწავლული: იგი ვერ ხედავს საკუთარ უმეტრებას. პატიოსანი ადამიანიც ბრმა არის, იგი ვერ ხედავს თაღლითს. თაღლითიც ბრმაა, ის ვერ ხედავს ღმერთს. ღმერთიც აგრეთვე ბრმაა—რა დღესაც მან ქვეყნიერება შექმნა, ვერ შეამჩნია, რომ მის ქმნილებებში სატანაც შეეჭმანსა. თუმცა მეც ხომ ბრმა ვარ: მე თქვენ გესაუბრებით და ვერ ვამჩნევ თქვენს სიყრუეს. ბრმა ქალი ჩვენი თანამგზავრია. იგი ქურუმია საიდუმლო კულტისა. ქალღმერთ ვესტას შეეძლო სრული ნდობით მიეცა ამისთვის თავისი ლამპარი. ამ ქალს ახასიათებს რაღაც ამოუცნობი და ამასთანავე სათუთი, ისე ვითარცა საწმისი კრავისა. მე ეს ქალი მეფის ასული მგონია, მაგრამ ამას არ ვამტკიცებ. ბრძენი ადამიანისთვისებაა ადვილად არ დარწმუნდეს, ეს საქები თვისებაა. რაც შემეხება მე, ვასწავლი კიდევაც და ვმკურნალობ კიდევაც. *Chirurgus sum!*¹

მე ციებ-ცხელებიანსაც ვარჩენ, შავი ჰირისაგანაც და სხვა გადამღებ სნეულებათაგანაც. თითქმის ყველა გართულებანი

¹ ქირურგი ვარ.

და ანთებები გარეთ გამოიტანენ ხოლმე სნეულებას და დაახალასებენ ხოლმე კიდევაც კარგი მოვლით ადამიანის ჯანს; უარეს ტანჯვისგან ანთავისუფლებენ. მიუხედავად ამისა, მე თქვენ არ გისურვებთ ძირმაგარა გაგიჩნდეთ, ესე იგი, კარბუნკული. ეს საძაგელი ავადობაა, მისგან არავითარი სარგებლობა არაა. ამ სნეულებისგან იხოცებიან მხოლოდ. მე ჩემი თავი უფიციად და უხეშად არ მიმაჩნია, დიდად პატივსა ვცემ მჭევრმეტყველებასა და პოეზიას. თანაც ამ ქალღმერთებთან, ახლო ურთიერთობაში გახლავარ, თუმცა სრულიად უბიწოდ, ვასრულებ ჩემს მომართვას თქვენდამი. ბოლოს გირჩევთ, მოწყალეო ხელმწიფენო, მამაკაცებო და მანდილოსნებო, განავითარეთ თქვენი სულის ნათელ კუთხეში კეთილმოქმედება, თავმდაბლობა, პატიოსნება, სამართლიანობა და სიყვარული. ამგვარად თითოეულს ამქვეყნად შეუძლია თავის ფანჯარაზე ქოთანში ვარდი ზარდოს. მილორდებო და ბატონებო, მე გავათავე, ახლა დაიწყება წარმოდგენა.

მატროსი, რომელიც ამ გრძელ მჭევრობას ყურს ქუჩიდან უგდებდა, ახლა სამიციტნოს დაბალჭერიან დარბაზში შევიდა, მაგიდებს შუა გაიარა, შესასვლელი გადასახადიც გადაიხადა და უცბად ხალხით სავსე დიდ ეზოში გაჩნდა. ეზოს სიღრმეში მან თვალი მოჰკრა საგორავეებზე შედგმულ ბალაგანს. ის იყო მოძრავი თეატრი. შუა კედელი ძირს გადმოეშვათ და სცენა მოეწყოთ, აჰ, ფიცარნაგზე, გადმომდგარიყო ბერიკაცი, დათვის ტყავწამოსხმული. იქვე მოჩანდნენ ყმაწვილი კაცი, დამახინჯებული ნილაბის მსგავსი სახისა, ბრმა ქალი და მგელი.

— ფუი ეშმაკს, რა შესანიშნავი მსახიობები არიან! — შესძახა მატროსმა.

III

ის გზად გაგვლელი აჰ ისევ გამოჩნდება

„მწვანე ყუთი“, რომელიც, რასაკვირველია, მკითხველებმა იცნეს, ლონდონში მოვიდა. იგი საუთგორკში გაჩერდა. ურსუსს „მწვანე მდელი“ მოეწონა, რადგან ამ ადგილს ის უპი-

რატესობა ჰქონდა, რომ აქ ბაზარი არასოდეს არ იხურებოდა, ზამთრობითაც კი. ურსუსს ესიამოვნა წმინდა პავლეს მოციქულის ტაძრის გუმბათის ხილვა.

ბოლოს და ბოლოს ქალაქ ლონდონში ბევრი რამ არის კარგი. იმისათვის, რომ წმიდა მოციქულ პავლეს სახელობაზე ტაძარი აეგოთ, ხომ დიდი გამბედაობა იყო საჭირო. კემმარიტად, ტაძრის წმინდანი მოციქული პეტრეა. პავლე ერთგვარად საექვოა, რადგან მეტისმეტად გადაჭარბებული პირადი მოსაზრება-წარმოდგენებისა; ხოლო საეკლესიო საკითხებში პირადი წარმოდგენები და მოსაზრებები მწვალებლობას უდრის. მოციქული პავლე წმინდანად ჩაითვალა მხოლოდ დანაშაულის შემამსუბუქებელ გარემოებათა წყალობით. იგი ციურ სამოთხეში უკანა კარიდან შეიპარა.

ტაძარი იგივე აბრაა, პეტრე მოციქულის ტაძარი — აბრაა რომისთვის, დოგმების ქალაქისათვის. პავლე მოციქულის ტაძარი — აბრაა ლონდონისათვის, მწვალებელთა, განდგომილთა ქალაქისათვის.

ურსუსის მსოფლმხედველობა იმდენად ფართო იყო, რომ ყველაფერს სწვდებოდა და მოიცავდა, ამიტომ ამ სარწმუნოებრივი ნაირფერობის შეფასებაც კარგად შეეძლო. ამგვარად ლონდონისადმი მისი მიზიდულობაც შესაძლოა აიხსნებოდეს პავლე მოციქულისადმი განსაკუთრებული სიმპათიებით.

ურსუსი დაბინავდა ტედკასტერის სასტუმროს ფართო ეზოში, რომელიც თითქოს „მწვანე ყუთისთვის“ იყო განკუთვნილი და თავისდა თავად სრულიად მზამზარეულ თეატრს წარმოადგენდა: ოთხკუთხი ეზო სამი მხრივ შემოზღუდული იყო საცხოვრებელი სახლებით. მეოთხე მხარეზე გალავნის კედელი იყო ამართული. აი, ზედ ამ კედელთან მიადგეს „მწვანე ყუთი“, რომლის შემოგორება ეზოში მხოლოდ განიერი ჰიშკარის მეოხებით მოხერხდა. სასტუმროს, ეზოს მხრიდან, ხის სვეტებიანი ჩარდახწამოხურული აივანი სამი მხრივ გასდევდა, პირდაპირ, მარჯვნივ და მარცხნივ. ეს მხარე, წინამო, ეზოს დასცქეროდა. პირველი სართულის ფანჯრები ბენუარ-ლოყებად გამოიყენეს; უშველებელი მოკირწყლული ეზო — პარტერად; ხოლო აივნები ბელეტაჟად გამოდგა. გა-

ლავანთან მიდგმული „მწვანე ყუთი“ თავისი გადასაშვები კედლით ამ მხარეს, ე. ი. მაყურებლებისკენ იყო მიქცეული, ეს სანახაობა ძალიან ჰგავდა „გლობუსს“, სადაც პირველად დაიდგა „ოტელო“, „მეფე ლირი“ და „ქარიშხალი“.

„მწვანე ყუთის“ უკან, კუნჭულში, საჩინიბო მოეთავსებინათ.

ურსუსი ყველაფერზე მოუტირდა სამიკიტნოს პატრონს, ნიკლსს, რომელიც კანონის პატივისცემის გამო დათანხმდა მგელიც შეეშვა თავის სამფლობელოში, მხოლოდ უფრო მოუმატა საფასური. აბრა-განცხადება: „გუინპლენი — კაცი, რომელიც იცინის“ „მწვანე ყუთიდან“ მოხსნეს და სასტუმროს აბრასთან ჩამოჰკიდეს. დუქნის დარბაზს, როგორც მკითხველმა უწყის, შიგნითა კარი ჰქონდა და იქიდან პირდაპირ ეზოში იყო გასასვლელი. ამ კარის გვერდით ეზოში, ძირგამოვარდნილი დიდი კასრი იდგა, რაც „მოლარის“ ჯიხურის მაგვირობას ასრულებდა. მოლარის მოვალეობას ჯერჯერობით ასრულებდნენ ფიბი და ვინოსი. ყველაფერი დაახლოებით ისევე მოეწყო, როგორც ჩვენს დროში ხდება ხოლმე. თვითეულ მაყურებელს ფასი გადაახდევინეს. აბრის ქვეშ წარწერით: „კაცი, რომელიც იცინის“, ორი ლურსმნით მიაკრეს თეთრად შეღესილი ფიცარი, რომელზედაც დიდი ასოებით ნახშირით დაეწერათ ურსუსის განთქმული პიესის სახელწოდება — „დამარცხებული ქაოსი“.

აიენის ცენტრში, სწორედ „მწვანე ყუთის“ პირდაპირ „კეთილშობილი საზოგადოებისათვის“ ლოქა მოეწყოთ; მას ორივე მხრიდან ფიცრებით გადატიხრული და შუშმბანდიანი შესასვლელი კარი ჰქონდა.

ამ ლოქაში, ორმწკრივად დამსხდარნი, ათნი მოთავსდებოდნენ.

ურსუსმა თქვა:

— ჩვენ ლონდონში ვიმყოფებით, ამიტომ ვარაუდი უნდა ვიქონიოთ, შესაძლოა კეთილშობილი საზოგადოებაც გვესტუმროს.

ურსუსის განკარგულებით ამ „ლოქაში“ დადგეს საუქეთესო სკამები, თუკი ასეთები სასტუმროს მოეპოვებოდა; ხოლო შუაზე დიდი სავარძელი ჩაიდგა, უტრეხტის ხავერდგა-

დაკრული, ოქრომკედითა და ალუბლისფერი ნაყშებით შემ-
კული, იმ შემთხვევისათვის, თუ სპექტაკლს რომელიმე წარ-
ჩინებულის ცოლი დაესწრებოდა.

წარმოდგენა დაიწყო.

ხალხი უმალ მოაწყდა.

მაგრამ დიდკაცთა განყოფილებაში არავინ ჩანდა.

თუ ამ გარემოებას არ ჩავთვლით, სპექტაკლი ისეთი წარ-
მატებით მიმდინარეობდა, რომ კომედიანტთაგან არც ერთს
ამისი მსგავსი რამ ჯერ არ ენახა. მთელი სოფთეორკი ჭგუფ-
ჭგუფად გამორბოდა, რათა ერთი შეეხედა, როგორი იყო
„კაცი, რომელიც იცინის“.

ტარინზოფილდის ჯამბაზებ-ოინბაზები გუინპლენმა მთლად
ააფორიაქა, თითქოს ქორი შეფრინდაო ქიეკაეების გალიაში
და მთლად მათი საკენცი გადასახლაო. გუინპლენმა მაყურებე-
ლი სულ თავისკენ მიიზიდა.

იმ უბადრუკი წარმომადგენლების გარდა, რომელსაც ტაკი-
მასხარები და მახვილის ჩამყლაპავნი აწყობდნენ, ამ ბაზრის
მოედანზე ნამდვილი წარმოდგენებიც იმართებოდა. აქ ცირ-
კიც აჩვენებდა ხოლმე ცხენებზე მოჭირითე ქალების, თავებ-
ზე, ყირაზე მოცეკვავე ჯამბაზების ილეეთებს. აქედანვე დილი-
დან გვიან ღამემდე მოისმოდა სხვადასხვა საკრავების ხმა და
ქდერა: ბარბითის, დოლის, ვიოლინოსი, ბობლანისა, დაირის
ეჟენებისა, სტვირისა, საყვირისა, სალამურისა, სასტვენისა და
ფლეიტისა.

დიდ მრგვალ კარავში გამოდიოდნენ მსტუნავეები, რომ-
ლებსაც ვერ შეეჭიბრებოდნენ თანამედროვე პირენეელი-
სწრაფმარბენალნი — დულმა, ბორდენავი და მაილონგა; თუ-
მცა ესენი პიერფიტის წვერწამახული მწვერვალიდან ეშვე-
ბიან ლიმასონის პლატოზე, რაც ჩამოვარდნასაც კი უდრის.
აქვე ყოფილა მოხეტიალე სამხეცე, სადაც ჰყავდათ ვეფხვი-
ხუმარა; მწვრთნელი მას შოლტითა სცემდა, ვეფხვი ცდი-
ლობდა გამოეგლიჯა ეს შოლტი და ჩაეყლაპა მისი წამახული
ბოლო. მაგრამ მგონი ეს მბღღვინავი კომიკიც კი, მისი საში-
ნელი დაღებული ხახითა და ბრჭყალებით ერთობ დაჩრდი-
ლა გუინპლენმა.

ცნობისმოყვარეობა, ტაში, შემოსავალი, მაყურებელთა ზრბო, ყველა ეს მიიზიდა მხოლოდ და მხოლოდ განსაკუთრებულმა სანახაობამ — „კაცმა, რომელიც იცინის“. ეს მოხდა თვალის დახამხამებაში. გარდა „მწვანე ყუთისა“ აღარც ერთი გასართობი აღარ იზიდავდა მაყურებელს.

ურსუსი ამბობდა:

— „დამარცხებული ქაოსი“ გამარჯვებულ გამოვიდა.—და ის გუინპლენის წარმატებებს ნახევრად თავის თავსაც მიაწერდა. ანუ როგორც აქტიორთა უარგონით იტყვიან ხოლმე: „სუფრის წვერს თავისკენ ეწეოდა“.

გუინპლენს არაჩვეულებრივი წარმატება ჰქონდა, მაგრამ ეს წარმატება აქვე რჩებოდა. სახელ-დიდებას ეძნელება წყალ-მდინარის თუ ზღვის საზღვრების გადალახვა. ას ოცდაათი წელიწადი დასჭირდა, ვიდრე შექსპირის სახელი ინგლისიდან საფრანგეთამდე მიაღწევდა. წყალი იგივე კედელია და ვოლტერს რომ არ ეზრუნა შექსპირის სახელის განთქმაზე (რასაც იგი შემდგომ მეტად ნანობდა), შესაძლოა შექსპირი ჩვენს დროშიც ისევ კედელს იქით, ინგლისშივე დარჩენილიყო, მხოლოდ და მხოლოდ ამ კუნძულზე დატყვევებული სახელ-დიდებით.

გუინპლენის სახელ-დიდება ლონდონის ხიდს არ გადასცილებია. მას ისეთი ფართო აღიარება არ მიუღია, რომ დიდი ქალაქის გამოძახილი გამოეწვია. ყოველ შემთხვევაში, ასე იყო პირველ ხანებში, მაგრამ მასხარა-ოინბაზისთვის საუთვორკიც კმაროდა. ურსუსი ამბობდა:

— შემოსავლის ტომარა, შემცოდე ქალწულივით, ჩვენს თვალწინ გამოიბერაო.

ჯერ თამაშობდნენ „Ursus rursus“, მერე „დამარცხებულ ქაოსს“.

ანტრაქტებში ურსუსი მაყურებლებს ართობდა თავისი გასაოცარი „ენგასტრიმიტის“ უნარით, მუცლითმოზღაპრის სენანებს ატარებდა. ზოგიერთი მაყურებელივით ლაპარაკობდა, მღეროდა, ყვიროდა, აოცებდა მას ზედმიწევნითი მსგავსებით, სიმღერისა თუ სხვადასხვანაირი ხმაურის მიბაძვით. ზან მთელი ბრბოს ხმაურსაც ისე ბაძავდა და ხმამალა ბუ-

ბუნებდა, გეგონებოდათ ამ ერთი კაცის ხმაში მრავალი ხალხია ამეტყველებულიო. ნიჭიც ამას ჰქვია!

გარდა ამისა, როგორც უკვე ვნახეთ, ურსუსი ციცერონზე ნაკლებ როდი მჭევრმეტყველებდა. იგი წამლელობასაც ჰყიდდა. მკურნალობდა კიდევაც და თითქმის კურნავდა ავადმყოფებს.

საუთვორკი მოჯადოებელი იყო.

საუთვორკში „მწვანე ყუთის“ გულთბილი მიღება ურსუსს სასიამოვნოდ მიაჩნდა, მაგრამ გაკვირვებით მას არ გაჰკვირვებია.

— ეს ძველი ტრინობანტებია, — ამბობდა იგი. — რაც შეეხება მათი გემოვნების სინატიფეს, — განაგრძობდა ურსუსი, — მე მას არ შევადარებ ატრობატებს, რომლებიც ბერკსში ბინადრობენ, არც სომერსეტის მცხოვრებ ბელგებსა და არც პარიზიანებს, რომლებმაც იორკი დააარსეს.

წარმოდგენის დროს პარტერად გადაქცეული სასტუმროს ეზო ივსებოდა ღარიბულად ჩაცმული, მაგრამ აღფრთოვანებული ხალხით. აქ იყვნენ მენავეები, ხომალდის დამტვირთველ-გადმომტვირთველნი, ხომალდის მშენებელ-შემკეთებელი დურგლები, მდინარეზე მოსრიალე ნავ-ხომალდების მესაჭენი, მატროსები, რომლებიც ახლახან გადმოსულიყვნენ ხმელეთზე და თავიანთ ჯამაგირს ქეიფსა და ქალებთან დროსტარებაში ხარჯავდნენ. აქვე იყვნენ შეეტლეებიც და სამიკიტნოს მულმივი მუშტრებიც. იყვნენ სალდათებიც, რომელთათვისაც წესრიგის დარღვევისათვის მსჯავრი დაედოთ— შავსარჩულიანი წითელი მუნდირები გადმობრუნებული ეტარებინათ, რის გამოც მათ „შავი გვარდიელები“ შეერქვათ. ყველა ეს ხალხი ქუჩიდან თეატრში მიედინებოდა, ხოლო თეატრიდან სამიკიტნოში მიისწრაფოდა. სამიკიტნოში გამოცლილი ტოლჩები არას აზნევენენ სპექტაკლის წარმატებას.

ასეთ ხალხს საზოგადოების ნაძირალთ ეძახიან. მათ შორის გამოირჩეოდა ერთი სხვებზე მაღალი, უფრო ზორბა, უფრო ღონიერი და მხრებში გაშლილი კაცი. ეტყობოდა, ის ისეთი ღარიბი არ იყო, როგორც სხვები. თუმცა ტანისამოსი ისეთივე ეცვა, როგორც უბრალო მღაბითთ აცვიათ, მაგ-

რამ მისი ტანისამოსი არც ქუჩიანი იყო და არც დახეული. რვი წარმოდგენის ყურების ღროს უსაზღვრო აღტაცებას ეძლეოდა. მუჭლუფუნების კვრით წინა რიგებში იწევედა და იგინებოდა, ყვიროდა, იკრიჭებოდა, არც თვალში მუშტის კვრას მორიდებია, თუმცა მისგან დაზიანებულს იქვე ლიტრ ღვინოზე პატიყებდა.

ეს კაცი, გასართობების მუდმივი დამსწრე, სწორედ ის გზად გამვლელი იყო, რომელსაც, როგორც გვახსოვს, ეზოდან ხმაური შემოესმა და ქუჩაშივე აღტაცებული წამოძახილი აღმოხდა.

ის, როგორც ხელოვნების კარგი მცოდნე, უცბადვე დაიპყრო გუინპლენის თამაშმა, და ღირსეულადაც დაათასა „კაცი, რომელიც იცინის“. ის ყველა წარმოდგენას არ ესწრებოდა, მაგრამ, როდესაც კი მოვიდოდა, მაყურებლების მეთაური ხდებოდა. ტაში ოვაციებში გადადიოდა. წარმატების ბობოქარი ტალღები სწვდებოდნენ თუ ქერამდე არა (კერი ხომ არც ჰქონდა ამ თეატრს). ღრუბლებამდე მაინც და ღრუბლები ხომ მოსდებოდა ცას (ამ ღრუბლებიდან ხან წვიმა მოდიოდა, რაც შეუბრალებლად ზედ ესხმოდა ურსუსის გენიალურ ნაწარმოებს, რადგან მას კერ-სათფარველი არ გააჩნდა).

ბოლოს და ბოლოს ურსუსმა ეს კაცი შენიშნა და გუინპლენმაც ყურადღება მიაქცია.

როგორც ჩანდა, იგი საიმედო მეგობრად მიიჩნიეს.

ურსუსმა და გუინპლენმა მოინდომეს გაეცნოთ ეს კაცი, ან გაეგოთ მაინც, ვინ იყო იგი.

ერთ საღამოს ურსუსი როგორღაც სასტუმროს პატრონს, ნიკლს გადაეყარა და სამზარეულოს კარებიდან (სამზარეულო კულისები იყო) მიუთითა ამ უცხო კაცზე:

— იცნობთ თქვენ იმ კაცს?

— როგორ არა!

— ვინ არის?

— მატროსია.

— რა ჰქვია? — ჩაერია ლაპარაკში გუინპლენი.

— ტომ-ჯიმ-ჯეკი, — უპასუხა სასტუმროს პატრონმა.

ნიკლსი „მწვანე ყუთის“ ასაწევ-დასაშვები კიბისკენ წა-

ვიდა, რომ თავის დუქანში ჩასულიყო და მიმავალს შეტად-
ღრმააზროვანი შენიშვნა წამოსცდა:

— აფსუს. რომ ის. კაცი ლორდი არ არის, კაი ოხერი
ვინმე კი იქნებოდა!

თუმცა „მწვანე ყუთის“ დასი სასტუმროს ეზოში გაჩერ-
და, მაგრამ მას სრულებითაც არ შეუცვლია თავისი ზნე და
წინანდებულად ყველასგან განცალკევებით ექირა თავი. მხო-
ლოდ ხანდახან სასტუმროს პატრონს თუ გამოელაპარაკებოდ-
ნენ, თორემ არც სასტუმროში ხანგრძლივ მცხოვრებლებთან,
არც მოკლე დროით დაბინავებულებთან არავითარ ურთიერ-
თობას არ აბამდნენ და თავისებურ განცალკევებულ ცხოვ-
რებას ეწეოდნენ.

მას შემდეგ რაც საუთგორკში დაბინავდნენ, გუინპლენმა
ჩვეულებად შემოიღო ერთი რამ: სპექტაკლის დასრულები-
სას, როდესაც უკვე ყველა, ადამიანებიც და ცხენებიც, ივახ-
შმებდნენ, ხოლო ურსუსი და დეა თავთავიანთ განყოფილე-
ბაში დასაძინებლად წავიდოდნენ, გუინპლენი გამოვიდოდა
„მწვანე მდელოზე“, თერთმეტიდან თორმეტ საათამდე, ცო-
ტა ხნით სუფთა ჰაერზე გასავლელად. საუცხოო გუნებაზე
ყოფნა ადამიანს ვარსკვლავიან ღამეში სეირნობას მოანატ-
რებს. ყრმობა-ახალგაზრდობა რაღაც იდუმალს ელის მომა-
ვალში. ამიტომ არის, რომ ახალგაზრდებს ასე ეხალისებათ
გვიან ღამემდე ქუჩაში უმიზნოდ ხეტიალი. ახლაც უკვე
გვიანი იყო და ბაზრის მოედანზე კაცის ქაქანება არ ჩანდა.
იქ მხოლოდ რამდენიმე ღვინით გაღებული დაბარბაცებდა,
რომელთა მოქანავე სილუეტები ოდნავ ისახებოდა სიბნე-
ლეში. დაცარიელებულ სამიკიტნოებს კეტავდნენ. ტედკას-
ტერის სასტუმროს დაბალ დარბაზშიც სინათლეს აქრობ-
დნენ. მხოლოდ მოედნის სადმე კუნჭულშიღა თუ ბეუტაცდა
სანთელი, რომელიც უკანასკნელ. მუშტარს აცილებდა. ზო-
გან ოდნავ მოხურული ფანჯრის დაბაბებიდან მკრთალი სი-
ნათლე იჭყიტებოდა. ამ დროს გუინპლენი დაფიქრებული,
კმაყოფილი და ოცნებებში ჩანთქმული მიდი-მოდიოდა გამო-
ღებული კარის წინ. მისი გული გამოუთქმელ ნეტარებით
ივსებოდა. რაზე ოცნებობდა? დეაზე, ყველაფერზე და იმავე
დროს არც არაფერზე. ყველაზე უფრო იდუმალ რამეზე. იგი

არასოდეს დიდ მანძილზე არ შორდებოდა სასტუმროს, თითქოს რაღაც შემაერთებელი ძაფი აკავებდა დეას მახლობლად. სასტუმროს ეზოში გავლაც მისთვის სრულიად საკმაო იყო.

შემდეგ გუინპლენი ბრუნდებოდა და რაკი ყველას, „მწვანე ყუთში“ მყოფთ უკვე ეძინა, თვითონაც იძინებდა.

IV

ნიმუშულვარი აახლოვებს სხვადასხვა ზნის ადამიანებს

სხვისი წარმატება აუტანელი ხდება განსაკუთრებით იმათთვის, ვისთვისაც ეს წარმატება საზიანოა. მხოლოდ მეტად იშვიათ შემთხვევაშია შესაძლო შთანთქმულს უყვარდეს თავისი შთანთქმელი. „კაცი, რომელიც იცინის“ მართლაც გაუგონარი ამბავი იყო. გარეუბნის ჯამბაზ-ხუმარები აღშფოთდნენ. თეატრალური წარმატება ისეთი ქარბორბალაა, რომელიც მთელი ხალხის ბრბოს თავისკენ მიიზიდავს, დანთქავს და ირგვლივ ადგილს მოაცარიელებს. პირდაპირ მდგომ ბალაგან-ფიცარნაგთა პატრონები აფორიაქდნენ. „მწვანე ყუთის“ შემოსავლის გადიდება უცბადვე გამოიწვია შემოსავლის დაკლება მეზობლად დაბანაკებულ ჯამბაზებში. ამ სამსხარო ქუჩურ გასართობებს, რომელთაც აქამდე ბლომად ესწრებოდა მაყურებელი, უცბად ჩამოშორდა ყველა მუშტარი. ყველა თეატრისთვის ცნობილია ასეთი მოზღვავეება და უკუქცევა მაყურებლებისა: წყალდიდობა ერთგან გამოწვეულია წყალდამშრალობით მეორეგან. ბაზარში ჭიანჭველებით მოფუსფუსე იქვე ფიცარნაგებზე გასართობების მომწყობნი ნიქსა და უნარს არა ზოგავდნენ მაყურებელთა მისატყუებლად. ღორორტოტებსაც აყვირებდნენ, რათა გამვლელის ყურადღება მიეზიდათ. თუმცა ხედავდნენ, რომ ისინი მთლად უშემოსავლოდ დატოვა „კაცმა, რომელიც იცინის“, და სასოწარკვეთილებაშიც ჩავარდნენ, მაგრამ ამასთანავე გუინპლენის წარმატებამ მათ თვალი მოსტაცათ. თანვე ყველა მსხარა-ხუმარები და ჯამბაზები გუინპლენისადმი შურით

აივსნენ. ხედავთ, რა ბედნიერია ის მხეცის ცხვირპირიანთ ვაჟბატონიო? კომედიანტი დიაცები და თოკზე მოცეკვავე ჯამბაზები გულდაწყვეტილნი უცქეროდნენ თავიანთ ლამაზ ბალღებს, გუინპლენზე უთითებდნენ და ამბობდნენ:

— რა საწყენია, რომ შენც ისეთი პირისახე არა გაქვსო! ზოგი მათგანი სილაქსაც წამოპკრავდა თავის ბალღს, გულადრენილი იმის გამო, რომ ბალღი ლამაზია. ბევრი დედა, რომ სცოდნოდა ამის საიდუმლოება, დაასახიჩრებდა თავის შვილს გუინპლენის მსგავსად. ანგელოზებრივი პირისახე, რომელსაც არავითარი შემოსავალი არ მოაქვს, არაფრად არა ღირს იმ სატანისებურ პირისახესთან, რომელიც თავისთავს ამდიდრებს.

ისიც მოხდა, რომ ერთმა დედამ, რომლის მშვენიერი, ქერუბიმის მსგავსი ბალღი სცენაზე კუპიდონის როლში გამოჰყავდათ, შესძახა:

— ბედი სულ არა გექონია, რომ ჩვენი ბალღები ასეთები დაიბადნენ; აი, გუინპლენს ქუდბედი თან დაჰყოლია, ასეთი პირისახისა რომ დაიბადაო.

მერე თავის ბავშვს მუშტი მოუღერა:

— რომ ვიცოდე ვინ იყო მამაშენი, ერთ აყალმაყალს ავუტეხავდიო.

გუინპლენი ოქროს კვერცხის მღებელი ქათამი გახდა. „რა საოცარი სასწაულია“! მხოლოდ ესღა ისმოდა ყველა ჯამბაზ-ხუმარათა ალაჩუხ-ფარდულებში. მასხარა-ქილიკები აღტაცებულნი, იმავე დროს სასოწარკვეთილნი, კბილთა ღრქენით აცეცებდნენ თვალებს გუინპლენზე. როცა გაბოროტებული აღტაცებას გამოხატავს, ამას შური ჰქვია, სხვა არაფერი. ასეთ შემთხვევაში მოშურნის ხმა ღმუილად იქცევა. „მწვანე ყუთის“ მეზობლები ეცადნენ ჩაეშალათ „დამარცხებულ ქაოსის“ წარმატება. ურთიერთს შეუთანხმდნენ და წარმოდგენაზე სტვენა, ბუხუნი, ღმუილი ასტეხეს. ამან საბაბი მისცა ურსუსსა და მან საყვედურით მიმართა საზოგადოებას, ბრალდებაც წარუდგინა მსგავსად ჰორტენზიუსისა; ხოლო ტომ-ჯიმ-ჯეკმა, წაქეზებულმა ამ ამბით, კარგა მაგარი მუშტები არ დაიშურა, რომ წესრიგი აღედგინა. ტომ-ჯიმ-ჯეკის მუშტების დატრიალებამ მისკენ მიმართა გუინპლენის ყურა-

დღეობა. ხოლო ურსუსის მხრივ პატივისცემა გამოიწვია. მაგრამ ყველა ეს მხოლოდ შორიდან ხდებოდა, რადგან „მწვანე ყუთის“ დასი არ ცდილობდა ვინმესთან ნაცნობობა გაეზოგა და განმარტოვებულად იმყოფებოდა. მაგრამ, რაიცა შეეხება ტომ-ჯიმ-ჯეკს, ის ბევრით უფრო განსხვავებულად მოჩანდა იმ ნაყარ-ნუყართაგან, რომლების მოთავეობა ამ ჯერობაზე მას თავს ედვა. ამასთანავე ისიც ეტყობოდა, რომ არც ერთ მათგანთან დაახლოვებულ-დამეგობრებული არ იყო. ის, შლეგი და ჩხუბისთავი. ყველანი იყვნენ აყალ-მაცალის მონაწილე, ხან გამოჩნდებოდა ასეთ მდაბიოთა თავყრილობებში, ხან თვალს მიეფარებოდა. თითქოს სულ ყველას მეგობარი იყო, მაგრამ სინამდვილეში არც არავისი ამხანაგი აქ ის არ იყო.

გუინპლენის გაგულისებულ მეშურნეებს თავი დამარცხებულად არ ჩაუთვლიათ იმ რამდენიმე დარტყმის შემდეგაც, რომელიც მათ ტომ-ჯიმ-ჯეკისგან მოხვდათ. როცა პიესას სტვენითა და ხმაურობით ვერა დააკლეს რა, მაშინ ტარინ-ზოფილდის კომენდანტებმა საჩივარი აღძრეს. მათ ხელისუფლებას მიმართეს. ასეთი საქციელი ჩვეულებრივი ხერხია. თუ ვისიმე წარმატება ჩვენ გზას გვიღობავს, ჯერ მათ ბრბოს მივუსხვეთ ხოლმე. და მერე პოლიციას ჩავრევთ.

ფიგლიარ-თვალთმაქცებს მღვდლებიც შეუერთდნენ. „კაცი, რომელიც იცინის“ აზარალებდა მქადაგებლებსაც. დაცარიელდა არა მარტო თვალთმაქცთა ბალაგან-ფარდულეები, არამედ ეკლესიებიც. საუთფორკის ხუთ სამლოცველოს თავისი მრევლი ჩამოსცილდა. ხალხი ქადაგებას გაუბრბოდა, რომ გუინპლენისთვის შეეხედა. „დამარცხებული ქაოსი“, „მწვანე ყუთი“, „კაცი, რომელიც იცინის“, ყველა ეს საძაგლობა იმარჯვებდა. საეკლესიო მქვერმეტყველებზე. ასეთ შემთხვევაში ხმა მლაღადებლისა უდაბნოსა შინა, vox clamans in deserto, უკმაყოფილების გამო, ადვილად მიმართავს დახმარებისათვის ხელისუფალთ. ხუთი მრევლის წინამძღოლებმა საჩივარი აღძრეს ლონდონის ეპისკოპოსთან. ხოლო ამ უკანასკნელმა თავის მხრივ მის უდიდებულესობასთან, დედოფალთან იჩივლა.

კომენდიანტები თავის საჩივარში სარწმუნოებრივ თვალ-

საზრისს იყენებდნენ საბუთად. ისინი აცხადებდნენ, რომ სარწმუნოება შეურაცხყოფილია. გუინპლენს ჯადოსნობასა სწამებდნენ, ურსუსს კი ღვთისმგმობებლობას.

მღვდლები, პირიქით, საბუთად საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევაზე უთითებდნენ. საეკლესიო საკითხებს არ ეხებოდნენ და პარლამენტის აქტების დარღვევას ასახელებდნენ. ეს უფრო ეშმაკური ფანდი იყო, ვინაიდან ეს საქმე ხდებოდა ფილოსოფოს ლოკის ეპოქაში; მხოლოდ ექვს თვეს გაეწეო მას შემდეგ, რაც ლოკი 1704 წლის 28 ოქტომბერს გარდაცვლილიყო და სკეპტიციზმი, რომელიც ბოლინბროკმა მალე ვოლტერსაც შთაუწერა, უკვე თავის გავლენას ახდენდა მოაზროვნეთა შორის. უფრო მოგვიანებით უესლის დასკირდა ისევე ბიბლიას დაბრუნებოდა, მსგავსად იმისა, როგორც თავის დროზე ლოიოლამ პაპიზმი აღადგინა.

ამნაირად „მწვანე ყუთს“ ორი მხრიდან შეუტრეს: თვალთმაქცებმა ბიბლიის სახელით და სასულიერო მამებმა პოლიტიური წესების სახელით. ერთი მხრივ ცა და ღმერთი; მეორე მხრივ გზათა წესდება. ამგვარად მღვდლებს თავი გამოედოთ ქუჩაში წესრიგის დარღვევის გამო, ხოლო ტაკიმასხარები ცაზე წესრიგის დარღვევას ჩიოდნენ. მაღალღირსი მამები ამტკიცებდნენ, რომ „მწვანე ყუთი“ აბრკოლებს გზებზე თავისუფალ მოძრაობას. ხოლო ჯანაოზები საჩივარში ღვთის გმობას ასახელებდნენ მიზეზად.

იყო კი რაიმე საამისო საბაბი? იძლეოდა რაიმე საფუძველს „მწვანე ყუთი“ ბრალდებისათვის? რაში გამოიხატებოდა მისი დანაშაული? აი რაში: დასში მგელი ჰყავდათ; ხოლო ინგლისში მგელს აკრძალული აქვს ცხოვრება. ძალღს შეუძლია ინგლისში ცხოვრება, მგელს არა. ინგლისი წინააღმდეგი არ არის მყეფარი ძაღლისა; მაგრამ ძაღლი თუ ღმუის, ინგლისი ასეთ ძაღლს ძაღლად არა სთვლის: ამითი იმიჯნება საზღვარი შინაურ პირუტყვთა ბუნაგებსა და ტყის ნადირთა შორის. საუთგორკის ხუთი მრევლის წინამძღოლნი და მღვდელმთავარნი თავიანთ საჩივრებში იწოწმებდნენ მეფისა და პარლამენტის მრავალ დადგენილებებს, რის ძალითაც მგელი კანონის გარეშე იყო გამოცხადებული. საჩივრის დასკვნით ნაწილში ისინი მოითხოვდნენ გუინპლენის ციხეში

ჩასმას; აგრეთვე მოითხოვდნენ მგლის გალიაში დამწყვდევას, ან არა და ინგლისის საზღვრებიდან გაძევებას... მათი სიტყვით, ამას მოითხოვდა საზოგადოებრივი წესრიგის ინტერესები, რათა გზად გამწვლელებს ხიფათი ასცილებოდათ და სხვა ამგვარი. გარდა ამისა, ისინი იმოწმებდნენ მეცნიერების ავტორიტეტს. ისინი ლონდონის ოთხმოც ექიმთა კოლეგიის დადგენილებიდან ამონაწერსაც იმოწმებდნენ. ეს სამეცნიერო დაწესებულება არსებობდა ჰენრიხ მერვეს დროიდან, სახელმწიფოს მსგავსად თავისი ბექედიც ჰქონდა. ავადმყოფებს ბრალდებულად თვლიდნენ და აპატიმრებდნენ ყველას, ვინც მათ დადგენილებებს არღვევდა, არ ემორჩილებოდა. მისი დებულებანი ეხებოდა აგრეთვე მოქალაქეთა ჯანმრთელობის დაცვას. იქ მეცნიერულად დამტკიცებული იყო შემდეგი უღაო ფაქტი: „თუ პირველად მგელი შეხედავს ადამიანს, მაშინ ადამიანს ხმა ჩაეხრინწება და მთელ თავის სიცოცხლეში ასეთი ხრინწიანი დარჩება. გარდა ამისა, მგელმა შეიძლება დაკბინოს ადამიანი“-ო.

ამგვარად, შევიწროვება-დენის მიზეზი ჰომო გამოვიდა. ურსუსმა სასტუმროს პატრონის წყალობით ამ ხრიკების შესახებ უკვე იცოდა. ის შეწუხდა, რადგან სახიფათოდ მიაჩნდა პოლიციისა და მართლმსაჯულების ბრკყალები. დამნაშავეც რომ არაფერში იყო, მაინც სასამართლოს მოხელეების გახსენებაზე შიში გიპყრობს. ურსუსს სრულებითაც არა სურდა რაიმე ურთიერთობა გაეხად შერიფებთან, პრევერებთან და მოსამართლეებთან: იგი სულ არ ცდილობდა, რომ ამ თანამდებობის პირნი ახლოდან დაეთვალიერებინა. მას ისევე სწყუროდა სასამართლო უწყების წარმომადგენელთა გაცნობა, როგორც კურდღელს მწვევრების ნახვა.

ის ახლა უკვე ნანობდა ლონდონში მოსვლას.

— უკეთესი კარგის მტერიაო, — ბუტბუტებდა თავისთვის ურსუსი, — მე ამ ანდაზას ყურადღებას არ ვაქცევდი, მაგრამ შევცდი; სულელური ქეშმარიტებანი ნამდვილად სწორი აღმოჩნდება ხოლმე.

ამდენ გაერთიანებულ ძალებს, ჯანაოზებს, რომელნიც სარწმუნოებას გამოესარჩლნენ, სულიერ მოძღვართ, რომელნიც მედიცინის გამო აღმფოთდნენ, წინ რა დაუდგებოდა.

„მწვანე ყუთს“ გუინპლენის სახით ჯადოსნობასა სწამებდნენ; ჰომოს სახით კი — hybrophobie-ს (ყოფს). მხოლოდ ერთი რამ აიმედებდათ: ეგებ ადგილობრივი ძალა-უფლების უმოქმედებას ეხსნა; ისინი ხომ ინგლისში დიდ ძალას წარმოადგენენ. სწორედ ამ უმოქმედობის წყალობით აღორძინდა ინგლისური თავისუფლება. ინგლისში თავისუფლება იმ ზღვასავით იქცევა, რომელსაც ინგლისი გარემოუყავს. იგი ზღვის მოქცევას ჰგავს. ზნე-ჩვეულებანი თანდათან ზევით იწევენ და მკაცრ კანონმდებლობას თითქოს უფსკრულში ჩანთქავენ. მაგრამ მძინვარე კოდექსი დღევანდლამდე გამოსკვივის თავისუფლების გამკვირვალე აპკიდან. — აი, ასეთია ინგლისი.

„კაცი, რომელიც იცინის“, „დამარცხებული ქაოსი“ და ჰომო შესაძლოა თავის წინააღმდეგ მართლაც განაწყობდნენ ყველას: თვალთმაქცებს, მქადაგებლებს, ეპისკოპოსებს, თემთა პალატას, ლორდთა პალატას, მის უდიდებულესობას, ინგლისს, მაგრამ მაინც დამშვიდებულნი დარჩებოდნენ, ვიდრე საუთვორკი მათ მხარეზე იყო. „მწვანე ყუთი“ ძალიან მიმზიდველ გასართობად მოეკლინა გარეუბანს. გარნა თვით ადგილობრივი ხელისუფლება ამას უყურადღებოდა სტოვებდა. ინგლისში ხელისუფლებათა გულგრილი დამოკიდებულება თითქმის მფარველობას უდრიდა. ვიდრე სერეის საგრაფოს შერიფი უყურადღებობას იჩენდა, რადგან საუთვორკიც ამ საგრაფოს ნაწილი იყო, ურსუსი ჯერ ისევ თავისუფლად სუნთქავდა და ჰომოც მშვიდად იძინებდა.

რამდენადაც „მწვანე ყუთისადმი“ სიმძულვარე თავის მიზანს ვერ აღწევდა, იმდენად იგი უფრო ხელს უწყობდა მის წარმატებას. „მწვანე ყუთი“ ჯერჯერობით წინანდელზე უფრო ცუდ მდგომარეობაში როდი იყო; პირიქით: ხალხში ხმები დადიოდა, რომ „მწვანე ყუთს“ ხვანჯებს უგებდნენ და ძირს უთხრიდნენ; ამის წყალობით „კაცი, რომელიც იცინის“ უფრო პოპულარული გახდა. ხალხი ალლოთი იგებს დაბეზლებასა და მსხვერპლად გამხდარს ემზრობა. ვინც დევნის მსხვერპლი ხდება, იგი თანაგრძნობას იწვევს. ხალხი ყოველთვის იმას მფარველობს, რასაც ძალა-უფლება დაღუპვას უქადის. დაბეზლების მსხვერპლი აკრძალული ნაყოფია და ამი-

ტომ იგი უფრო მიმზიდველად მოჩანს. თვით ის ტაში და ვაშა, რაც დიდებულ უფროსებს არ მოსწონთ, მდაბიურთათვის სავსებით სააძურია. სალამო სიამოვნებაში გაატარო, თანაც შევიწროვებულთ თანაგრძნობა გამოუცხადო, კიდევ აღშფოთება გამოთქვა შემავიწროვებელთა მიმართ, აბა ეს ვის არ მოეწონება. დაჩაგრულს მფარველობდე და ამასთან ერთობოდე კიდევაც, ამას რა სჯობია! უნდა დავუმატოთ, რომ ბალაგან-ფარდულებიდან მოსული თვალთმაქცნი, ურთიერთ შეთქმულნი, ისევე სტვენას და სისინს არ იშლიდნენ „კაცი, რომელიც იცინის“ მიმართ. ამაზე მეტად კიდევ რა შეუწყობდა ხელს მის წარმატებას! როდესაც მტრები ხმაურს ასტვენენ, ამით უფრო მეტად ძლიერდება და მკვეთრდება გამარჯვების ზეიმი. მეგობარი უფრო მალე იღლება ხოლმე ქებით, ვიდრე მტერი ძაგებით; მაგრამ ძაგება ვერ აზიანებს ადამიანს. მტრებს ეს როდი გაეგებათ. მათ არ შეუძლიათ არ შეურაცხყონ; თავს ვერ იკავებენ ცილისწამებისაგან და ამით უფრო ხალხის ყურადღებას თავიანთი მსხვერპლისაკენ მიაქცევენ. ხალხის ბრბო ზვირთივით აწყდებოდა და მიიწევდა „დამარცხებული ქაოსის“ სანახავად.

ურსუსი არავის უმხელდა, რასაც ნიკლსი ეტყოდა ხოლმე მტრებისგან მაღალ ხელისუფლებასთან მათი დაბეზლებისა და ხვანჯების შესახებ. ურსუსი არაფერს არ უმხელდა გუინპლენს; არ უნდოდა მასაც წუხილი დაუფლებოდა ან სიმშვიდე დაეკარგა, რაც ესოდენ საზიანო იქნებოდა აქტიორისთვის. თუ უბედურება დაგვატყდება, ამის გაგებას მაშინაც ხომ მოასწრებსო.

აკვართხისმტკირთველი

თუმცა ერთხელ ურსუსმა საჭიროდ ჩათვალა ხელი აედო ამ სიფრთხილეზე და უფრო მეტი სიფრთხილის გამო სათანადოდ მიიჩნია გუინპლენიც აეფორიაქებინა; მართალია, ამ

შემთხვევაში, ურსუსის აზრით, საქმე ბაზრის ოინბაზთა და ეკლესიის მსახურთა ხრიკებთან შედარებით უფრო მნიშვნელოვან საკითხს ეხებოდა. ერთხელ, შემოსული თანხის დათვლისას, იატაკზე ფარტინგი დაეარდა და გაგორდა; ის გუინპლენმა აიღო და ათვალიერებდა: გუინპლენი გააოცა კონტრასტულმა განსხვავებამ: ამ მცირე მონეტაზე, რომელიც სიმბოლურად ხალხის სიღატაკეს გამოხატავდა, ამოტიფრული იყო დედოფალ ანას გამოხატულება. რაც სამეფო ტახტის პარაზიტულ ბრწყინვალეობის სურათს იძლეოდა. გუინპლენმა ეს სასტუმროს პატრონის თანდასწრებით აშკარად გაკიცხა. ეს სიტყვები ნიკლსმა გაიტან-გამოიტანა, დაბოლოს ფიბმა და ვინოსმა ურსუსის ყურამდეც მიიტანა. ურსუსი ამის გამოციებ-ცხელებამ აიტანა. მთავრობის საწინააღმდეგო სიტყვები! მისი უდიდებულესობის, დედოფლის შეურაცხყოფა! და ურსუსმა გუინპლენი დატუქსა:

—საცობით დაიხშე ბილწი ბაგე შენი, რეგვენო ამქვეყნიურ ძლიერთა კანონი უქმად ყოფნაა. მდაბიო ადამიანთა კანონი დუმილია. დუმილი ღარიბის ერთადერთი მეგობარია. ღარიბმა მხოლოდ მარტივი სიტყვა „ღიახ“ უნდა წარმოთქვას. ყველაფერი უდაოდ მიიღოს, ყველაფერზე დაეთანხმოს, აი მისი ერთად-ერთი უფლება, მოსამართლეს უნდა უპასუხოს, „ღიახ“, მეფეს უნდა უპასუხოს, „ღიახ“. წარჩინებული ადამიანები თუ მოისურვებენ, შეუძლიათ გვეცემონ. მე თვითონ რამდენჯერ მცემეს. ეს არის მათი უპირატესობა და ისინი სრულიადაც არ ამცირებენ თავიანთ ღირსებას, როდესაც ჩვენ ძელებს გვიმტვრევენ. სკიპტრის, სამეფო კვერთხის, წინაშე ქედი უნდა მოეხაროთ. იგი ყველა ჯონზე უპირველესია, პატივისცემა სხვა არა არის რა, თუ არა სიფრთხილე. უღრტვინველი მორჩილება — თავდაცვაა. მეფეთა შეურაცხყოფელი ისეთსავე ხიფათში ვარდება, როგორშიც ის ქალწული, რომელიც გაბედავს ლომს ფაფარი მოსკრას. მე მიბზრეს, ვითომც შენ რაღაც სისულელეები წამოგვიროშნია ფარტინგის გამო, რომელიც არსებითად იგივე ღიარია. შენ უპატიოდ მოგიხსენებია ის მონეტა, რომელზეც მისი უმაღლესობის, დედოფლის სახეა ამობეჭდილი. ამ მონეტით

ბაზარზე გირვანქის მეოთხედის ნახევარ ქაშაყს ვყიდულობთ გაფრთხილდი. დაუფიქრდი ცხოვრებას. არ დაგავიწყდეს, რომ ქვეყნად სასჯელი არსებობს. კანონის პატივისცემა შეითვისე. შენ იმ ქვეყანაში იმყოფები, სადაც სამი წლის ხის მოჭრის გამო კაცს სახრჩობელა მოელის. სადაც ტყუილი ფიცის მოყვარულებს ფეხებში ბოროკილს უყრიან. ლოთს ძირგაგდებულ კასრში სვამენ; იმ კასრს თავის ამოსაყოფი ნახვრეტი და გვერდებში ხელების გასაყოფი ნახვრეტები აქვს. ისე რომ, კასრში მყოფს შეუძლია იაროს, დაწოლით კი ვერ დაწვება. თუ ვესტმინსტერის სააბატოს დარბაზში ვინმე ხელით შეურაცხყოფს ვისმე, შეურაცხმყოფელს სამუდამო პატიმრობას მიუსჯიან და მთელ ქონებას ჩამოართმევენ. ხოლო ვინც ასეთ რასმე მეფის სასახლეში ჩაიდენს, მარჯვენა ხელს მოკვეთენ. ვისმეს რომ ცხვირში წყიპურტი ჰკრა და სისხლი წამოადინო, მორჩა, უკვე ხელს მოგკვეთენ. ვინც სარწმუნოებიდან განდგება, მწვალებლობას შესწამებენ და ეპისკოპოსის სასამართლოს ბრძანებით კოცონზე დასწვავენ. უბრალო დანაშაულისათვის ბორბალზე დაფლითეს კეთბერტ სიმპსონი. ამ სამი წლის წინ, 1702 წელს, სამარცხვინო ბოძზე ააყრეს ვინმე ავაზაკი, რომელსაც დანიელ დეფო ერქვა, იმის გამო რომ გათავხედდა და თემთა პალატის იმ წევრების სახელები დაბეჭდა, რომელნიც წინა დღით პარლამენტში სიტყვებით გამოვიდნენ. იმ კაცს, რომელიც მის უდიდებულესობას გასცემს, მკერდს გაუჭრიან, გულს ამოაცილიან, და ამ გულით მასვე ურტყამენ ლოყებზე. მაგრად ჩაიჭედე თავში ეს მთავარი ცნებები უფლებისა და სამართლიანობისა. არასოდეს ზედმეტი სიტყვის თქმის ნება არ მიეცე თავსა და ოდნავი არეულობა-განგაშისთანავე გაფრენაზე მზად ვიყო — ამაშია მთელი ჩემი სიმამაცე. გირჩევ შენც ასევე მოიქე. იყავი მამაცი, როგორც ფრინველი და მოლაყბე, როგორც თევზი. გახსოვდეს, ინგლისი იმითაა კარგი, რომ მისი კანონმდებლობა გასაოცარი ღმობიერებით გამოირჩევა.

ამ შთაგონების შემდეგ, ურსუსი დიდხანს ველარ დამშვიდებულყო. გუინპლენი კი სრულებითაც არ აღელვებულა: ახალგაზრდობა გამოუცდელია, ამიტომ შიში არ იცის. თუმცა გუინპლენი უფრო მართებულად მოიქცა, რომ სიმ-

შვიდე არ დაურღვევია. ვინაიდან რამდენიმე კვირამ უღაღი-
დარაბოდ, სიწყნარეში გაიარა და გუინპლენის სიტყვებს დე-
დოფლის შესახებ თითქოს არავითარი შედეგი არ მოპყოლია.

ურსუსს, როგორც ცნობილია, უზრუნველობა არ ახასია-
თებდა. იგი შელის მსგავსად მუდამ ყურაცქვეტილი, ფხიზ-
ლად ათვალიერებდა გარემომდგომ არეს.

რამდენიმე დღე გავიდა მას შემდეგ, რაც ურსუსმა გუინ-
პლენი დატუქსა და რჩევა-დარიგებით ყურები გამოუჭედა,
იგი სარკმელთან იდგა, მოედანს გაჰყურებდა. უცბად სახის
ფერი დაკარგა.

— გუინპლენი

— რა არის?

— გადაიხედე.

— სადა?

— მოედანზე.

— მერე რა არის?

— ხედავ იმ გამვლელს?

— შეაქვით მოსილ კაცს?

— დიახ.

— ხელჯობიანს?

— დიახ.

— მერე რა არის?

— ის კაცი wapentake-ია, გუინპლენ.

— რას ნიშნავს wapentake?

— ეს კვერთხის ძტვირთველია, ოლქის ბოჭაული.

— რას ნიშნავს ოლქის ბოჭაული?

— ეს ნიშნავს praepositus hundredi?

— ვინ არის ეს praepositus hundredi?

— ძალიან საშიში თანამდებობის პირია, ასეულის უფ-
როსია.

— ხელში რაღა უჭირავს?

— ეს iron weapon-ია.

— რა არის iron weapon?

— რკინის კვერთხი.

— რისთვის აქვს ეგ კვერთხი?

— პირველ ყოვლისა, ფიცი აქვს მასზე დაღებული, იმი-
ტომაც ეძახიან კვერთხისმტვირთველს.

— მერე?

— მერე, კვერთხისმტვირთველი იმ რკინის კვერთხით
შეეხება ვისმე.

— რითი?

— რკინის კვერთხით.

— კვერთხისმტვირთველი კვერთხით შეეხება?

— დიახ, შეეხება.

— ეს რას ხიშნავს ნეტა?

— იმას ნიშნავს, მომყევით.

— და უნდა გაჰყვეს ის, ვისაც შეეხება?

— უნდა გაჰყვეს.

— სად უნდა გაჰყვეს?

— აბა მე რა ვიცი.

— მაგრამ თვითონ ხომ ეტყვის საითაც უნდა გაიყოლოს.

— არა, არაფერს არ ეტყვის.

— ხომ შეიძლება ჰკითხოს კაცმა?

— არა, არ შეიძლება.

— მაშ როგორ?

— ის თვითონ ხმას არ იღებს და არც სხვა უნდა შეე-
კითხოს რასმე.

— ნუთუ...

— ის შეგეხება რკინის კვერთხით და ამით ყველაფერი
ცხადი ხდება, შენ მას უნდა გაჰყვე.

— მერედა საით?

— საითაც წაგიყვანს.

— მაინც საით?

— საითაც მოისურვებს, გუინპლენ.

— უარი რომ უთხრას კაცმა?

— ჩამოახრჩობენ.

ურსუსმა ისევ სარკმელში გაყო თავი, მიიხედ-მოიხედა.
ღრმად ამოიოხრა და წარმოთქვა:

— მადლობა ღმერთს, აქაურობას გაშორდა! მაშ ჩვენთან
არ მოდიოდა.

ურსუსს, როგორც ეტყობოდა, დაბეზლების და

მითქმა-მოთქმის მეტისმეტი შიში ჰქონდა. მართლაც შესაძლო იყო გუინპლენის გაუფრთხილებელ სიტყვებს ხიფათი მოჰყოლოდა.

ნიკლსი, რომლის თანდასწრებითაც ითქვა ის სიტყვები, არაფრით არ იყო დაინტერესებული, რომ ხელისუფლებას ეჭვი მიეტანა „მწვანე ყუთის“ საბრალო ოჯახზე. „კაცი, რომელიც იცინის“ მასაც ხომ საკმაოდ ასარგებლებდა. „დამარცხებული ქაოსი“ ორნაირი წარმატების საწინდარი გახდა:

იმ დროს, როდესაც „მწვანე ყუთში“ ხელოვნება ზეიმობდა, ღუქანში ამისი წყალობით გახელებული სმა და ღრეობა იყო.

VI

თავი კატეგორიული დაკითხვაზე

ურსუსი ერთ ამაღლებებელ რასმეს კიდევ წააწყდა და საკმაოდ საშიშსაც. ამჯერად საქმე პირდაპირ მას ეხებოდა. მას აუწყებდნენ, რომ უნდა გამოცხადებულიყო ბიშოპსგეიტში, იმ კომისიის წინაშე, რომელიც შედგებოდა სამი არასასიამოვნო პიროვნებისაგან: ეს სამი პიროვნება დოქტორები იყვნენ, წესრიგის ოფიციალური მეთვალყურენი. ერთი მათგანი იყო ლეთისმეტყველების დოქტორი, ვესტმინსტერის დეკანის წარმომადგენელი; მეორე — მედიცინის დოქტორი, ოთხმოცთა კოლეჯის წარმომადგენელი; მესამე — ისტორიულ მეცნიერებათა და სამოქალაქო უფლებათა დოქტორი, გრეშემის კოლეჯის წარმომადგენელი. ამ სამ ექსპერტს *in omni re scibili*¹ ეკისრებოდა თვალყურის დევნება საჯაროდ წარმოთქმულ სიტყვებზე, ლონდონის მთელ ასოცდაათ მრევლის ტერიტორიაზე, მიდლსეკის საგრაფოს სამოცდაცამეტ მრევლში და ამასთანავე საუთვორკის ხუთ მრევლშიც. ეს ლეთისმეტყველთა სამსჯავროები ინგლისში დღესაც არსებობენ და უმოწყალოდა სჯიან დამნაშავეებს. 1868 წლის 23 დე-

¹ ყველა საგანში, რაც შემეცნებისათვის მისაწვდომია (ლათ.).

კემბერს არჩის სასამართლოს დადგენილებითა და ლორდთა საიდუმლო თათბირის დადასტურებით ღირს მამა მაკონოჩის გაკრცხვა გადაუწყვიტეს და სასამართლოს ხარჯებიც აზღვევინეს, იმის გამო, რომ სანთლები უბრალო ტაბლაკზე დაანთო. ლიტურგიას ხუმრობა არ უყვარს!

ისე რომ ურსუსი ერთ მშვენიერ დღეს სამმა სწავლულმა დოქტორმა წერილობით მიიწვია სასამართლოში. საბედნიეროდ, უწყება პირადად მას ჩააბარეს; ისე რომ შეეძლო ეს საქმე არ გაეჭვლავნებინა. არც ერთი სიტყვა არ უთქვამს. ხმის ამოუღებლევ დაემორჩილა ამ ბრძანებასა და წავიდა შიშისგან გულაჩქროლებული; თანაც ფიქრობდა: ნეტა რა ჩავიდინე ისეთი, რომ ექვი აიღეს ჩემს უმართებულობაზეო. ის თვითონ სხვებს ურჩევდა დუმილი დაიცავითო და ახია მასზე, *Garrule, sana te ipsum!*¹.

კანონის ოფიციალური მცველები, სამი დოქტორი ესწრებოდა ბიშოპსგეიტში სასამართლოს; ისინი პირველი სართლის დარბაზის სიღრმეში შავი ტყავის სავარძლებში ისხდნენ. მათ ზურგს უკან თავს წამოსდგომოდა ბიუსტები მინოსისა, ეაკისა და რადამანტისა. მოსამართლეთა წინ მაგიდა იდგა, ხოლო ფეხთ ქვეშ პატარა სკამ-საფერხებები.

ურსუსი უკან მისდევდა დინჯსა და მკაცრი გამომეტყველების ბოქაულს. ის შევიდა დარბაზში, დაინახა სწავლულნი და მაშინვე თავის გუნებაში თვითთულ მათგანს იგივე სახელი უწოდა, რაიც ქვესკნელის სამყოფელს საშინელ მსაჯულს ეწოდება და რომლის გამოხატულება ამ ინკვიზიტორთა თავზე წამომდგარი მოსჩანდა.

სამთავან პირველმა, მინოსმა, ღვთისმეტყველების ოფიციალურმა წარმომადგენელმა, მედიდურად ანიშნა: გრძელ სკამზე ჩამომჯდარიყო.

ურსუსმა თავი დაუკრა მოწიწებით, ესე იგი, წელში მოიხარა და თავყანი სცა. და, რაკი იცოდა, რომ დათვის მოთვინიერება თაფლით შეიძლება, ხოლო დოქტორისა ლათინურით, მათი პატივისცემის გამო, წელში არც გამართულა ისე წარმოთქვა:

¹ ყბელო, თავად განიკურნე (ლათ.).

— Tres faciunt capitulum ¹.

და ასე თავდახრილი ჩამოჭდა გრძელ სკამზე.

სამივე დოქტორის წინ, მაგიდაზე, ქალაღდების გროვა ვლავა, ისინი ამ ქალაღდებს ფურცლავდნენ.

მინოსი დაკითხვას შეუღდა:

— თქვენ ხალხის წინაშე სიტყვებით გამოღიხართ?

— ღიახ, — უპასუხა ურსუსმა.

— რა უფლები ძალით?

— მე ფილოსოფოსი ვარ.

— ეგ თქვენ მაინც უფლებას არ განიქვბთ.

— გარდა ამისა, მე ქილიკიცა ვარ, ხუმარა.

— ეგ სხვა საქმეა.

ურსუსმა შვებით ამოისუნთქა, მაგრამ ოღნავ გასავონად. მინოსი განავრძობდა:

— როგორც ქილიკსა და ხუმარას თქვენ შეგიძლიათ ილაპარაკოთ, მაგრამ როგორც ფილოსოფოსს თქვენ ღუმინი გმართვბთ.

— ვეცღებო. — უპასუხა ურსუსმა.

და თან გაიფიქრა: „შემიძლია ვილაპარაკო, მაგრამ ღუმინი მმართვბს რთული ამოცანაა“.

ურსუსი ძალიან შეშინდა.

ღვთისმეტყველების წარმომადღვენელმა განავრძო:

— თქვენ გამოსთქვამთ არაკეთილგანზრახულ მსჯელობებს. რელიგრას შეურაცხყოფას აყენვბთ. უარყოფთ უღაო ქვემარტებებს. ავრცეღვბთ აღმავფოთებელ, მცღარ შეხვღულვბებს. მაგალითად, თქვენ გითქვამთ, რომ სიქალწულე გამორიცხავს ღეღობრიობასო.

ურსუსმა მოწინებით აიხვღა.

— მე ეგ არ მითქვამს. მე მხოლოდ ვამტკიცვბღი, რომ ღეღობრიობა გამორიცხავს სიქალწულეს.

მინოსი ჩაფიქრღა და წაიბურღღუნა:

— მართლავღა ეს რაღაც ურთიერთსაწინააღმღეგო რამავა.

ეს ერთი და იგივე იყო. მაგრამ ურსუსმა მოიღერია პირველი ღარტყმა.

¹ სამი კაბიტულს შეაღვენს (ღათ.).

მინოსი ურსუსის პასუხზე ჩაფიქრებული, საკუთარი ჭკუის სიჩლუნგის უფსკრულში ჩაიძირა, რის გამოც დუმილი ჩამოვარდა.

ისტორიის ოფიციალური წარმომადგენელი, რომელსაც ურსუსმა რადამანტი უწოდა, ეცადა დაეჩქმალა მინოსის მარცხი და ურსუსს მიმართა:

— ბრალდებულო, ყველა თქვენი უტიფრობანი და მცდარი შეხედულებანი უთვალავია; თქვენ, მაგალითად, უარყოფდით იმ ფაქტს, რომ ფარსალის ბრძოლის წაგების მიზეზად ბრეტუსისა და კასიუსის მიერ გზაში ზანგის შეხვედრა გახდა.

ურსუსმა ძლივს წარმოთქვა:

— მე ვამბობდი, რომ ბრძოლის წაგება შეიძლებოდა იმიტაც აიხსნას, რომ კეისარი უფრო ნიჭიერი მხედართმთავარი იყო.

ისტორიის წარმომადგენელი უცებ მითოლოგიაში შეიქრა:

— თქვენ ამართლებდით აქტეონის მდაბალ საქციელს.

ურსუსი ფრთხილად შეედავა:

— მე მგონია, მამაკაცისთვის შემარცხვენილი არ არის შიშველი ქალის შეხედვა.

— თქვენ სცდებით, — მკაცრად მიუგო მოსამართლემ.

რადამანტი ისევ ისტორიას დაუბრუნდა.

— მითრიდატის ცხენოსანთა დასს რომ უბედურება შეემთხვა, ამასთან დაკავშირებით თქვენ უარყოფდით ზოგიერთი ბალახის და მცენარის საყოველთაოდ აღიარებულ თვისებებს. თქვენ ამტკიცებდით, რომ securiduca ბალახის გავლენით არ შეიძლება ცხენებს ნალები დასცვივდეს.

ურსუსმა უპასუხა:

— უკაცრავად, მე მხოლოდ იმას ვამბობდი, რომ ნალებს დააყრვენიებს მხოლოდ sfezra-cavallo ბალახი და არც უარყოფ იმ ღირსებებს, რომლებიც ამა თუ იმ მცენარეშია დაფარული.

თან დაბალი ხმით დაუმატა:

— არც იმ ღირსებებს უარყოფ, რაც რომელიმე ქალშია დაფარული.

უკანასკნელი სიტყვებით ურსუსს უნდოდა თავისთვის-

თვის დაემტკიცებინა, რომ მიუხედავად მღელვარებისა, ის მთლად უიმედო მდგომარეობაში არ იყო. მართალია, შიში დაუფლებოდა, მაგრამ მხნეობას არა კარგავდა, არ იბნეოდა.

რადამანტი განაგრძობდა:

— მე ისევ ჩემსას ვიმეორებ: თქვენ განაცხადეთ, რომ სციპიონი სულელურად მოიქცა, როდესაც კართაგენის ბჰის-კარის გასახსნელად ბალახ Aethiopsis-ს მიმართა, ვინაიდან, თქვენის აზრით, ამ ბალახს არ გააჩნია ძალა კლიტეთა სამტვრევად.

— მე მხოლოდ ისა ვთქვი, რომ სციპიონი უფრო უკეთ მოიქცეოდა, ბალახი Lunaria რომ გამოეყენებინა.

— ეს საკითხი ჯერ კიდევ გამოსარკვევია, — ჩაიღუღუნა შეტუბუნებულმა რადამანტმა და ღაღუღდა.

ღვთისმეტყველების წარმომადგენელი მინოსი ამასობაში გამოერკვა და ისევ დაკითხა ურსუსს. მანამ კი რვეულში ჩანიშნულ ადგილებს გადახედა.

— თქვენ აურიბიგმენტი დარიშხანათა შენაერთებად ჩასთვალეთ და ამბობდით, რომ აურიბიგმენტი შეიძლება გამოდგეს საწამლადაც. ბიბლია ამას უარყოფს.

ურსუსმა ამოიოხრა და უპასუხა:

— ბიბლია უარყოფს, სამაგიეროდ დარიშხანა ამტკიცებს.

ის პიროვნება, რომელსაც ურსუსმა თავის გუნებაში ეაკი უწოდა, და რომელსაც მედიცინის ოფიციალური წარმომადგენლის სახით აქ დასწრებულს ჯერ არც ერთი სიტყვა არ წამოსცდენოდა, ახლა ჩაერია საუბარში. მან ქედმაღლურად დახარა თვალები და ღირსეულად დაეთანხმა ურსუსს:

— პასუხი ჰკვიანურია.

ურსუსმა მადლობა გადაუხადა ეაკს პირფერი ღიმილით.

მინოსმა შუბლი შეიკრა და წარმოთქვა:

— მე განვაგრძობ დაკითხვას, მიპასუხეთ. თქვენ ამბობთ, რომ ტყუილია ის შეხედულება, ვითომც ბასილისკო ბატონობდეს გველებზე კოკატრიქსის სახელწოდებით.

ურსუსმა უპასუხა:

— თქვენო მაღალღირსებავ, მე სულაც არ მინდოდა დამემცირებინა ბასილისკოს დიდება, არამც თუ ესა, ვამტკიცებდი კიდევაც, რომ მას თავი ადამიანისა აქვს.

მინოსი მკაცრად შეეკამათა:

— ვთქვით ასეა, მაგრამ თქვენ უმატებდით, რომ ვითომ პერიუს ენახა ერთი ბასილისკო, რომელსაც შეეარდენის თავი ჰქონდა. შეგიძლიათ დაამტკიცოთ?

— გამიძნელებდა, — უპასუხა ურსუსმა.

აქ მან იგრძნო, რომ ფეხქვეშ ნიადაგი ეცლებოდა.

მინოსმა ისარგებლა მისი დაბნეულობით და განაგრძო:

— თქვენ გითქვამთ, რომ გაქრისტიანებულ ებრაელს ცუდი სუნი ასდის.

— მაგრამ მე ისიც დაეუმატე, რომ იუდეველთა სარწმუნოებაზე გადასული ქრისტიანი ამყარებულია.

მინოსმა თვალი მოავლო რვეულს, სადაც ბრალდებათა ჩანაწერები იყო თავმოყრილი.

— თქვენ თქვენს სულელურ ბოდვებსა და ჩმახვებს ავრცელებთ; ისიც გითქვამთ ვითომ ელიანმა დაინახა, რომ სპილო იგავებსა წერდა.

— არა, თქვენო მაღალღირსებაე, მე მხოლოდ ისა ვთქვი. რომ ოპიანმა გაიგონა, ჰიპოპოტამი როგორ მსჯელობდა ფილოსოფიურ პრობლემებზე.

— თქვენ განაცხადეთ, რომ წიფლის ხის ტაბაკზე თავისთავად ვერ დაიწყობა ნაირნაირი სანოვაგე.

— მე ვთქვი, რომ ნაირნაირი სანოვაგე თავისთავად დაიწყობა მხოლოდ იმ ტაბაკზე, რომელიც თქვენ სატანამ გაჩუქათ.

— მე მაჩუქა?

— არა, მე, თქვენო ყოვლადღირსებაე, არა, არავის! მე უნდა მეთქვა, რომელიც სატანას ყველასთვის უჩუქებია.

და ურსუსმა თავისთვის გაიფიქრა: „მე თვითონაც აღარ ვიცი, რას ვამბობ“. მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ ძალიან ღელავდა, არაფრით არ ამქლავებდა ამ მღელვარებასა და განაგრძობდა ბრძოლას.

მინოსი კიდევ შეედავა:

— ყოველივე ეს ნაწილობრივ იმას მოასწავებს, რომ თქვენ ეშმაკები და დემონები გწამთ.

ურსუსი არ დაბნეულა:

— თქვენო მაღალღირსებაე, დიახ, მე მწამს. თუ ერთი მხრივ სატანა სწამს ადამიანს, მეორე მხრივ ღმერთი ეწამება, დემო-

ნების არსებობა ღმერთის არსებობას ამტკიცებს. ვისაც ოდნავ მაინც არა სწამს სატანა, მას არც თუ ძალიან ღმერთი სწამს. ვინც მზის არსებობას აღიარებს, მან სიბნელის არსებობაც უნდა აღიაროს. სატანა არის ღმერთის მიერ გაჩენილი ღამე. რა არის ღამე? ღამე არის დღის არსებობის დამამტკიცებელი საბუთი.

ეს იყო ურსუსის იმპროვიზაცია, იგი თავის მოსამართლეებს ფილოსოფიისა და რელიგიის იგავმიუწვდომელ ნარევსა სთავაზობდა. მინოსი ისევ დაფიქრდა და ისევ დუმილმა მოიკეცა...

ურსუსმა ისევ შევებით ამოისუნთქა.

მაგრამ უცბად მასზე მოულოდნელი იერიში მიიტანეს. ვაკი, მედიცინის ოფიციალური წარმომადგენელი, ახლახან რომ ასე გორიზად დაიცვა ურსუსი ღვთისმეტყველებისაგან, უცბად მოკავშირის მაგიერ თავდამსხმელი გახდა. მან მუშტი დაადო ჩანაწერებით აქრელებულ ქალღმერთსა და პირდაპირ ეძგერა ურსუსს:

— დამტკიცებულია, რომ ბროლი ბუნებრივად გამოხდელი ყინულის შედეგია, ალმასი შედეგია ბროლის ამგვარივე გამოხდისა. დადგენილია, რომ ყინული ათასი წლის მერე ბროლად გადაიქცევა, ხოლო ბროლი ალმასად გარდაიქმნება ათასი საუკუნის მერე.

ურსუსი ძელანქოლიურად შეეკამათა:

— არა, მე მხოლოდ იმას ვამბობ, რომ ათასი წლის შემდეგ ყინული შეიძლება დადნეს, და რომ ათასი საუკუნის დღე-ღამე-ღამე-ღამე-ღამე-ღამე არც ისე ადვილია.

დაკითხვა გრძელდებოდა. კითხვა-პასუხი ხმლების დარტყმასავით ზრიალებდნენ.

— თქვენ იმასაც უარყოფთ, რომ მცენარეებს ლაპარაკი შეუძლიათ.

— სრულებითაც არა, მაგრამ თუ გვინდა, რომ მცენარეები ავალაპარაკოთ, ისინი სახრჩობელის ქვეშ უნდა გავზარდოთ.

— გწამთ თქვენ, რომ მანდრაგორა ყვირის?

— არა, მაგრამ ის მღერის.

— თქვენ უარყოფდით, რომ მარცხენა ხელის უსახელო თითის საშუალებით გულის დაავადებათა განკურნება შეიძლება.

— მე მხოლოდ ისა ვთქვი, რომ მარცხნივ მიბრუნებით ცხვირის დაცემინება ცუდის ნიშანია.

— თქვენ თავხედურად და შეურაცხყოფით იხსენიებდით ფენიქსს.

— განათლებულო მსაჯულო, მე მხოლოდ და მხოლოდ იმას ვამბობდი, რომ პლუტარქმა მეტად შორს შესტოპა, როდესაც ამტკიცებდა, რომ ფენიქსის ტვინი გემრიელი საკმე-ლია, მაგრამ თავს ატკიებსო, ვინაიდან ვიცით, რომ ფენიქსი არასოდეს არ არსებობდა.

— აღმაშფოთებელი სიტყვებია. ფრინველი კანამალაკი, რომელიც დარიჩინის რტოებისაგან იკეთებს ბუდეს, მერე ხეკაუნა, რომლისგან პარიზატიდი თავის საწამლავებს ამზადებდა, მანუკოლიატი, რომელიც სამოთხის ფრინველია, და სემენდა, რომელსაც სამმაგი ნისკარტი აქვს, ყველა ეს ფრინველი ფენიქსი ეგონათ. მაგრამ ფენიქსი მინც არსებობდა.

— მე არ უარყოფ.

— შენ ვირი ყოფილხარ.

— გმადლობთ ამ პატივისცემისათვის.

— თქვენის რწმენით დუღგულა გულის მანკს არჩენს, მაგრამ აქ იმასაც უმატებთ, რომ ვითომც ეს არა ხდებოდეს ამ ხის ჭირკვზე ჯადოსნური მინაზარდის გამო.

— მე დუღგულას სამკურნალო თვისება იმითი დავადასტურე, რომ მასზე იუდამ ჩამოიხრჩო თავი.

— ეს მსჯელობა ქეშმარიტებასთან ახლოა, — წაიდუღუნა კმაყოფილებით მინოსმა, რადგან ამით მან წასჩხვლიტა მედიცინის დოქტორს ეაკსა და სამაგიერო მიუზლო.

ქედმაძლობას თუ შეეხნენ, ეს უცბად განრისხებას იწვევს. ეაკი გაბრაზდა.

— მაწანწალავ! თქვენი გონება ისევე აცა-ბაცა დაბოროილობს, როგორც თქვენივე ფეხები. საეკვო, უცნაურ მიდრეკილებებს გამჩნევთ, ალბათ ჯადოქარი იქნებით. რალაც გამოუცნობ ნადირებთან გაქვთ საქმე. თქვენ მღაბიო ხალხს თქვენივე ფანტაზიებს უყვებით, რომელთა ბუნება არავის-

თვის არ არის ცნობილი. მაგალითად, ჰემოროუსის შესახებ.
— ჰემოროუსი ჰრელი გველია, რომელიც ტრემელიუსმა
ნახა.

ამ პასუხმა, ცოტა არ იყოს, შეაცბუნა გამძვინვარებული
ლოქტორი ეაკი.

ურსუსმა დასძინა:

— ჰემოროუსის არსებობაში ეჭვი არ უნდა გვექონდეს,
ისე როგორც იმ აფთარის არსებობაში, რომელიც კასტელუს-
მა აღწერა.

ეაკმა ახლა გადამწყვეტი შეკითხვა დაუმიზნა:

მან ჩანაწერებში ჩაიხედა:

— აი, აქ სწერია თქვენის პირით ნათქვამი ჰეშმარითად
სატანასებური როშვა, აბა მისმინეთ!

„ორი მცენარე, თალაქსიგილი და აგლაფოტისი ანათებენ
დაბინდების მერე, დღისით ისინი ყვავილებია, ღამე ვარს-
კვლაეები“.

და მან შიგ თვალეებში ჩახედა ურსუსს.

— რითი შეგიძლიათ თავი გაიმართლოთ?

ურსუსმა უპასუხა:

— ყოველი მცენარე ღამპარია, მისი სურნელება სინათ-
ლეა.

ეაკმა რამდენიმე გვერდი გადაფურცლა.

— თქვენ იმასაც უარპყოფდით, რომ წავის ჯირკვლები-
დან გამოდენილი სითხე იგივეა, რაც თახვიდან გამონადენი
ნაკადი.

— მე მხოლოდ ის შევნიშნე, რომ იქნებ სჯობდეს ამ სა-
კითხში ავეციუსს არ დავერწმუნოთ.

ეაკი გამძვინვარდა.

— თქვენ მედიცინაში პრაქტიკულ მუშაობას აწარმოებთ?
ურსუსმა თავშეკაეებით ამოიოხრა და უპასუხა:

— ამ დარგში მეც მაქვს პრაქტიკა.

— ცოცხალ ადამიანებზე?

— ვამჯობინებ ცოცხლებზე, ვიდრე მკვდრებზე. — უპა-
სუხა ურსუსმა.

ურსუსი სერიოზულადაც პასუხობდა და ამავე დროს გა-
მოძწევეადაც; ამ ორი ინტონაციის საკვირველ შეთანხმებაში

რაღაც შემპარავი უფრო მეტი იყო; ურსუსი იმდენად გულჩვილად ლაპარაკობდა, რომ ეაკს საღერღელი აეშალა, უნდოდა შეუტაცხყოფა მიეყენებინა მისთვის.

— რას ლულუნებთ მანდ? — უხეშად შეეკითხა იგი.

ურსუსი დაიბნა და ასე უპასუხა:

— ლულუნებენ ახალგაზრდები, ხოლო მოხუცები მარტოდა კრუსუნებენ. ვაი, რომ მეცა ვკრუსუნებ.

ეაკი განაგრძობდა:

— გაფრთხილებთ; თუ თქვენ ხელს მოჰკიდებთ ავადმყოფს, მკურნალობას დაუწყებთ და ავადმყოფი მოკვდება, სიკვდილით დაისჯებით.

ურსუსმა გაბედა და შეეკითხა:

— თუ ავადმყოფი გამოჯანსაღდება, მაშინ?

დოქტორმა უფრო ლმობიერად უპასუხა:

— ასეთ შემთხვევაში თქვენ მაინც სიკვდილით დაგსჯიან.

— განსხვავება არც თუ დიდია, — შენიშნა ურსუსმა.

დოქტორი განაგრძობდა:

— თუ ავადმყოფი მოკვდება, თქვენი უვიცობისთვის დაისჯებით, თუ გაჯანსაღდება, მაშინ თქვენი კალნიერებისთვის, ორივე შემთხვევაში სახრჩობელა არ აგცდებათ.

ურსუსმა წაიხურჩულა:

— მე ეგ ასე დაწვრილებით არ ვიცოდი. გმადლობთ, რომ ამიხსენით. ყველა ხომ არ იცნობს ასე ზედმიწევნით ჩვენს შესანიშნავ კანონმდებლობას.

— ფრთხილად იყავით!

— წმინდად და ფრთხილად დავიცავ თაეს, — ჩაილაპარაკა ურსუსმა.

— ჩვენ ვიცით, რასაც საქმეაანობთ.

ურსუსმა გაიფიქრა:

„მე თვითონ ყოველთვის არც კი ვიცი, რას ვაკეთებ“.

— ჩვენ შეგვიძლია საპატიმროში მიგაბრძანოთ.

— მჯერა, მოწყალეო ხელმწიფე.

— თქვენ ვერ უარყოფთ იმ შეცოდებას და თავნება მოქმედებას, რაც მიგიძღვათ.

— გთხოვთ, მაპატიოთ, როგორც ფილოსოფოსს.

— თქვენ ბრალად გედებათ მთელი რიგი თავხედური მსჯელობანი.

— ეგ საოცრებამდე მცდარი ბრალდებაა.

— ამბობენ, ავადმყოფებს არჩენსო.

— მე ცილსა მწამებენ.

ურსუსს სამი წყვილი მოლუშული წარბი მუქარით მიაჩერდა. სამი სწავლული პირისახე ურთიერთისკენ გადიხარა. გაისმა ჩურჩული; ურსუსს ისე მოეჩვენა, თითქოს სამი ოფიციალური წარმომადგენლის სამივე თავზე ბრიყვის ერთი ჩაჩი გამოჩნდა. ამ სამიუბის მრავალმნიშვნელოვანი საიდუმლო ბუტბუტი რამდენიმე წუთს გაგრძელდა; ამ ხნის განმავლობაში ურსუსსა შიშისაგან ხან გააცხელებდა, ხან შიშის ძაგძაგი აიტანდა. ბოლოს თავმჯდომარე მინოსი მისკენ მობრუნდა და მრისხანედ დაისისინა:

— მოშორდი აქედან!

ურსუსმა ისეთივე განცდა გადიტანა, როგორსაც დაახლოებათ ბიბლიური იონა გადიტანდა, როდესაც იგი ვეშაპმა თავისი სტომაქიდან გამოაგდო.

მინოსმა განაგრძო:

— ჭერჭერობით გაგიშვებთ.

ურსუსმა გაიფიქრა:

„მე ამათ ხელში მეტად აღარ ჩავუვარდები! მშვიდობით. მედიცინავ!“

და გუნებაში დაუმატა:

„ამიერიდან ავადმყოფებს მე სრულ თავისუფლებას ვაძლევ უწამლოდ და უმკურნალოდ ამოსძვრეთ სული“.

ურსუსი ორად მოიკეცა, ყველა მხარეზე თავი დაუკრა დოქტორებს, ჰიუსტებს, მაგიდებს, კედელს და უკან-უკან წავიდა, კარებს მიადგა, რომ გამქრალიყო მსგავსად ჰაერში განზავებული ჩრდილისა.

ღარბაზიდან იგი ნელი ნაბიჯით გამოვიდა, როგორც წმინდა სინდისის მქონე ადამიანი. მაგრამ რა წამს ქუჩაში გაჩნდა, ისეთი სისწრაფით გაიქცა, როგორც დანაშაულზე წასწრებული ბოროტმოქმედი გაიქცევა. მართლმსაჯულების წარმომადგენელი ახლოს გაცნობისას ისეთ საშინელსა და გაურკვეველ შთაბეჭდილებასა სტოვებენ, რომ თუნდაც გამარ-

თლებული იყოს ადამიანი, ცდილობს სასწრაფოდ გასცილდეს იმ არე-მარეს.

ურსუსი გარბოდა და თავისთვის ბუზღუნებდა:

— კიდევაც ადვილად დავალწიე თავი. მე სწავლული ვარ ველურად, ისინი მოთვინიერებული მეცნიერები არიან. დოქტორები ნამდვილად სწავლულებს სდევნიან. ცრუმეცნიერება — ჭეშმარიტი მეცნიერების ნარჩიელია, და მითი სარგებლობენ ფილოსოფოსთა დასალუპავად. ფილოსოფოსებმა წარმოშვეს სოფისტები და ამით თვითონვე გაითხარეს სამარე. შაშვის სკინტლზე ფითრი ამოდის, რომლის წენიდან შაშვების დასაქერ წებოს ამზადებენ. *Turdus sibi malum cacat!*

ჩვენ ვერ ვიტყვით, რომ ურსუსი მეტად მორიდებული ბრძანდებოდა. ის მოურადებლად გამოსთქვამდა ისეთ სიტყვებს, რაც ზუსტად გამოხატავდა მათ მნიშვნელობას. ამ მხრივ ის ისევე არა მორცხვობდა, როგორც ვოლტერი.

„მწვანე ყუთში“ დაბრუნებისას ურსუსმა თავისი დაგვიანების მიზეზი ნიკლსს არ უთხრა: ქუჩაში ვილაც ლამაზ ქალს გადავეყარეო, თავისი ავბედითი თავგადასავლის შესახებ არც ერთი სიტყვა არ წამოსცდენია.

მხოლოდ საღამოთი პომოს ყურში წასჩურჩულა:

— იცოდე, მე გამარჯვებულმა გამოვალწიე სამთავიან ძაღლს, ცერბერსაო.

VII

რა მიზეზებით ჩაერევა ოქროს ფული საილენძის ფულეგში?

მოხდა მოულოდნელი შემთხვევა.

ტედკასტერის სასტუმრო სულ უფრო და უფრო სამხიარულო სიცილ-ხარხარის კერად გადაიქცა. ვერსად ვერ შეხედებოდით უფრო მეტ მხიარულობასა და ხორხოცს. სასტუმროს პატრონი და მისი მსახური წელში წყდებოდნენ ამ-

1 შაშვი, თავის საუბედუროდ, სკინტლავს.

დენი საქმიანობით. ველარ ასწრებდნენ მოზღვავებული მუშტრებისათვის ელი, სტაუტი და პორტერი დაესხათ. საღამოობით დაბალ დარბაზში ყველა ფანჯარა განათებული იყო და არც ერთი მაგილა აღარა რჩებოდა თავისუფალი. მღეროდნენ. ყაყანებდნენ. ძველებური, რკინის მოაჯირიანი ბუხარი, ქვანახშირის გროვით გამოვსებული, ცეცხლის აღს გაეჩაღებინა. სამიკიტნო-სასადილო ცეცხლისა და ხმაურობის შემცველი არე გეგონებოდათ.

ეზოში, ესე იგი თეატრში, უფრო შემქიდროებული ბრბო მოჩანდა.

მთელი გარეუბნის ხალხი, საუთვორკის მთელი მოსახლეობა ერთბაშად აწყდებოდა „დამარცხებულ ქაოსს“, ისე რომ ფარდის აწევისას, ანუ სხვანაირად რომ ეთქვათ, როდესაც „მწვანე ყუთის“ გადმოსაშვებ-ასაწევ კედელს ძირს დაუშვებდნენ, ყველა ადგილი უკვე დაკავებული იყო. ფანჯრებიცა და აივანიც მთლად გავსებულიყო. ფილაქნით მოგებულ ეზოში არც ერთი ფილი აღარ ჩანდა. მქიდროდ დაჯგუფებულ ხალხს ყოველი კუთხე-კუნჭული დაეკავებინა.

მხოლოდ წარჩინებულთათვის მოწყობილი ლოკა, წინანდებულად ცარიელი იყო.

ამის გამო, აივნის შიგ შუაგულში შავი ღრუ მოჩანდა: ამას აქტიორული, ხატოვანი ენით, „ჩასავარდნი“ ეწოდება. არც ერთი სული. ყველგან აუარებელი ხალხი იყო და აქ კი არავინ ჩანდა.

და აჰა, ერთ საღამოს იქ ვილაც გამოჩნდა.

ეს მოხდა შაბათს, ამ დღეს ინგლისელები გართობას ეწაფებიან, რათა მეორე დღის, — კვირა დღის მოწყენილობამყუდროებას წინ წაუსწრონ. მაყურებელთა დარბაზში ნემსი არ ჩაივდებოდა.

ჩვენ ვამბობთ „დარბაზშიო“, შექსპირიც თავის წარმოდგენებს დიდხანს მართავდა სასტუმროს ეზოში და ამ ეზოს დარბაზს ეძახდა.

ფარდა გადიწია, „დამარცხებული ქაოსის“ პროლოგი დაიწყო, ურსუსი, ჰომო და გუინპლენი სცენაზე გამოჩნდნენ, ურსუსმა ჩვეულებისამებრ თვალი მოავლო ხალხსა და გაოცებული დარჩა.

„წარჩინებულთა“ განყოფილება ახლა დაკავებული იყო. ლოქაში, შუა ალაგას, უტრეხტის ხავერდგადაკრულ სავარძელში ქალი იჯდა.

მის გვერდით არავინ არ ჩანდა, მთელი ლოქა მხოლოდ მას დაეკავებინა.

ზოგიერთი არსებანი ისე ჩანან, თითქოს ნათლის შუქისგან არიან ნაქსოვნით. ეს ქალი ისე ბრწყინავდა, როგორც დეა, მაგრამ კიდევ სხვა რაღაც აციცკროვებდა. დეა ფერმკრთალი იყო, ეს ქალი ლოყებლავდა. დეა ადრინაი განთიადი იყო, ეს ქალი მეწამული აისი. დეა მშვენიერი იყო, ეს ქალი ბრწყინვალე, დეა უბიწო, კდემამოსილი, თეთრი, ალვბასტრი; ის ქალი კი ძოწეული და იგრძნობოდა, რომ გაწითლებისა არ ეშინოდა. მისგან განსხვავებული შუქი ლოქას მართლაც ეფინებოდა. ხოლო თვითონ ის უძრავად იჯდა, სახეგაბრწყინებული, ვითარცა კერპი.

ქუჭყიან ბრბოში ასე ელავდა. ვითარცა ძვირფასი ლალი. თავის ირგვლივ ისეთ შუქს ჰფენდა, რომ დანარჩენს ყოველივეს ბინდი ეფინებოდა. გარშემო მყოფთა ჩატეტკილ პირისახეებს მისი შუქით ბნელი ეფინებოდა. მისი საუცხოო გარეგნობა ყველაფერს ჩრდილავდა.

ყველას თვალები მისკენ მიეპყრო.

მაყურებელთა შორის იყო ტომ-ჯიმ-ჯეკიც. ისიც სხვა მაყურებელივით, ბრწყინვალე უცნობი ქალის შარავანდელში იკარგებოდა.

ქალმა თავისკენ მიიზიდა საზოგადოების ყურადღება, ჩამოაცილა იგი სპექტაკლს და რამდენიმედ ზიანიც მიაყენა „დამარცხებულთა ქაოსის“ წარმატებას.

მიუხედავად იმისა, რომ მის ახლო მსხდომ ხალხს ოცნებად ეჩვენებოდა. იგი ნამდვილი ქალი იყო. იქნებ უფრო მეტად ქალიც; ტანად მაღალი და ხორცსავსე. მხრები და გულმკერდი ისე გაეშვიშებინა, როგორც წესი და რიგი მოითხოვდა. მომსხვილო მარგალიტის საყურეები უელავდნენ. ამ საყურეების უცნაურ საკიდურებს „ინგლისის გასაღები“ ეწოდება. კაბა ოქრონემსული, სიამის მარამაშისა ეცვა.

ჩანდა მეტისმეტი ფუფუნება და ბრწყინვალეობა; ვინაიდან ასეთი კაბა მაშინ ღირდა არა ნაკლებ ექვსასი ეკიუ. პერანგის საკინძე დიდი აღმასის ქინძისთავით დაემაგრებინა. იმ დროის მეტად მოურიდებელი მოდის ბრალია, რომ პერანგის ღრმად ამოღებული საყელო ოდნავ უფარავდა გულმკერდს. ეს პერანგი მეტად წმინდა, სიფრიფანა ფრისლანდიური ტილოსგან იყო შეკერილი. ანა ავსტრიელს ასეთი წმინდა ტილოდან უკერავდნენ ზეწრებს, რომელთა ბეჭედში გაძვრენაც ადვილად ხერხდებოდა. ეს უცნობი ქალი შეჯავშნული გეგონებოდათ, ისე იყო ლალის თვლებით მისი კაბის ზედატანი შემკული. ამ თვლებიდან ზოგი დაუკუთხვილიც კი იყო. ქვედატანზეც მრავალი ძვირფასი თვლები უელავდნენ. წარბები ჩინური სალაძითა კჰონდა შეღებილი. ხოლო ხელის მტევნები, იდაყვები, ნაკაპი, ნესტოები, თვალის კილოები, ყურის ბიბილოები, ხელის გულები, თითების ნუნები ჭიანჭრით შეეღება. და ეს უხვი მწითური ფერი ამ ქალს რაღაც ხორციელი სიტკბოებისა და გამომწვევი გარეგნობის ელფერსა სდებდა. მთელ მის გარეგნობაში მხოლოდ ის შეუქავებელი სურვილი ჩანდა, რომ მშვენიერი ყოფილიყო; იგი მართლაც საშინელებამდე მშვენიერი იყო. ის იყო ავაზა, რომელსაც შეეძლო თავი მოლაცივე კატასავით მოეჩვენებინა. ცალი თვალი მას ცისფერი კჰონდა, მეორე შავი.

გუინალენიც და ურსუსიც ამ ქალს უყურებდნენ.

„მწვანე ყუთი“ რამდენიმედ მაინც ფანტასტიურ სანახაობას წარმოადგენდა. „დამარცხებული ქაოსი“ უფრო სიზმარეულ მოლანდებას მოგაგონებდათ, ვიდრე თეატრალურ პიესას.

ურსუსი და გუინალენი უკვე შეეჩვიენ იმას, რომ მაყურებლისათვის ისინი სანახაობას წარმოადგენდნენ, ახლა კი მოჩვენება თვითონ მათ გამოეცხადა. მსახიობებს დაუდგათ ჭერი, რომ რაღაც შიშის მსგავსი განეცადათ. ისინი, რომლებიც სხვებს აჯადოვებდნენ, ახლა თვითონვე მოჯადოებულნი იყვნენ.

ისინი ერთმანეთს თვალს არ აშორებდნენ. იმ მანძილის წყალობით, რომელიც ამ ქალს აშორებდა, და იმ ნახევრად სიბნელის გამო, „თეატრის დარბაზში“ რომ სუფევდა, ურსუს-

სსა და გუინპლენისათვის ამ ქალის ნაკეთები ნათელ-ბურუსში განზავებული ჩანდა. ქალი მათ ჰალუცინაციად ეჩვენებოდა. ის, რა თქმა უნდა, ქალი იყო, მაგრამ იქნება მოჩვენათ? მათ ირგვლივ გამეფებულ სიბნელეში ამ სინათლის შემოპკრამ ორივე გააოცა. ის ქალი უფრო უცნობი პლანეტის გამოჩენას ჰგავდა, ნეტარი ქვეყნიდან შემოფრენილს. ეს ქალი მისი ელვარების წყალობით უფრო დიდი მოჩანდა. ისე ციმციმებდა, როგორც ირმის ნახტომი ცაზე. ტანზე ძვირფასი თვლები ვარსკვლავებივით უბრწყინავდნენ. აღმასის ქინძისთავი თითქოს ერთ-ერთი პლეადათაგანი იყო. ქალის გულმკერდის შესანიშნავი მოყვანილობა ზეშთაბუნებრივად მოჩანდა. ამ არამიწიერი არსების მხოლოდ მარტო შეხედულება-გარეგნობა იწვევდა მარადიული ნეტარების ქვეყნებთან წა-მიერი ამაზრუნეი სიახლოვის შეგრძნებას. ეს განუსჯელად ნათელი სახე რომელიდაც სამოთხისებური სიმაღლიდან გადმოსცქეროდა უბადრუკ „მწვანე ყუთს“ და მის საცოდავ მაყურებლებს. ამ ციური არსების სახეზე აღბეჭდილიყო ცნობისმოყვარეობა იმისადმი, რასაც ხედავდა. იმავე დროს ხალხის ბრბოსაც ცნობისმოყვარე მოწყალე თვალთ უყურებდა. მათა მწვერვალებიდან ძირს ჩამოსული მიწიერ ქმნილებებს ნებას აძლევდა ეტქირათ მისთვის.

ურსუსი, გუინპლენი, ვინოსი, ფიბი, ხალხის ბრბო — ყველა ჟრჟოლამ აიტანა, ისე მოსჭრა თვალი ამ ბრწყინვალეობამ; მხოლოდ დეა, სამარადისო ღამეში მყოფი, ვერაფერს მიხვედრილიყო.

ის ქალი მოლანდება ეგონათ, თუმც მის გარეგნობაში არაფერი იყო ლანდის მსგავსი; მის არსებაში იღუმალი არა იყო რა, თითქმის არც ჰაეროვანი: ეს იყო ვარდისფერი არსება, ნორჩი, გაფურჩქნილი, ჯანსაღი, მაგრამ მაინც, ურსუსსა და გუინპლენს იგი რაღაც არარეალურად ეჩვენებოდათ. ხომ არიან მოჩვენებები ხორცშესხმულნი, რომელთაც ვამპირებს, მაჩქათელებს უწოდებენ. რომელიმე მშვენიერი დედოფალი, რომელიც ხალხისთვის მხოლოდ მოჩვენებაა, გადატაკებულ ხალხს სისხლსა სწოვს და წელიწადში ოცდაათ მილიონს სანსლავს. ისიც ამ ქალივით ჯანითა და სისხლითაა სავსე.

ამ ქალის უკან, ნახევრად ბნელში მისი el mozo¹ იდგა. პატარა კაცი იყო, სახეც ბავშვური ჰქონდა, გაფითრებული, მიმზიდველი ფერისა და მშვიდი, წყნარი გამომეტყველების. ამხანად მოდაში იყო ყმაწვილი, სულ ყრმა მსახურები და ამასთანავე დინჯიც. მსახურს თავიდან ფეხებამდე ალისფერ-წითელი ხავერდის ტანისამოსი ეცვა. მისი ბუზმენტმომოვლებული ქუდი მთიულას ბუმბულით იყო შემკული; ეს იყო განმასხვავებელი ნიშანი დიდებულთა შინამსახურებისა, აგრეთვე ადასტურებდა მისი ქალბატონის მაღალკეთილშობილურ მდგომარეობას.

ლაქია განუყრელი მხლებელია ბატონისა და ამიტომ ამ ქალის ჩრდილის მიღმა არ შეიძლებოდა არ შეემჩნიათ ეს პაეი, შლეიფის ამწვევი. ჩვენი მეხსიერება ხშირად ბევრ რამეს ინახავს, რაც ჩვენ არცა გვგონია. გუინპლენი რას იფიქრებდა, რომ გამობუშტული ლოყები, დინჯი სახე და ბუზმენტებშემოვლებული, ბუმბულეზიანი ქუდი პატარა პაეისა მის მეხსიერებაში ჩაიბეჭდებოდა. თუმცა გრუმი სულაც არ ცდილა თავისკენ მიეზიდა ვისიმე შემოხედვა: მსახურმა ყურადღება არ უნდა მიიპყროს, ეს უზრდლოობას ნიშნავდა. გრუმი მშვიდად იდგა ლოყის სიღრმეში, კარის ახლოს, რაც შეიძლებოდა შორს თავისი ქალბატონისგან.

თუმცა მისი muchacho², მისი შლეიფის ამწვევი იქვე იდგა, ქალი მარტო გეგონებოდათ თავის ლოქაში. მსახურები აბა რა სათვალავში ჩასაგდები არიან!

ამ პიროვნებისგან გამოწვეული შთაბეჭდილება მართლაც რომ დიდად შესამჩნევი იყო, რადგან ისე გეჩვენებოდათ, თითქოს იგიც მონაწილეა ამ პიესისა, მაგრამ „დამარცხებული ქაოსის“ დაბოლოებამ უფრო მეტად შეაძრწუნა მაცურებლები. ეფექტი, როგორც ყოველთვის, ახლაც შეუდარებელი იყო; შესაძლოა იმის წყალობით, რომ დარბაზში ბრწყინვალე მაცურებელიცა ბრძანდებოდა (მაცურებელი ზომ ხანდახან სპექტაკლის მონაწილეცა ხდება). საზოგადოება განსაკუთრებით იყო აფორიაქებული. გუინპლენის სიცილი

¹ მსახური — (ესპ.).

² ბიჭი-მსახური — (ესპ.).

ამ საღამოს უფრო გადამდები ჩანდა, ვიდრე სხვა დროს. ყველა აქ მყოფთ დიდი სიმხიარულისა და სიცილისაგან არა-ქათი უწყდებოდათ. ამ ხმებში ტომ-ჯიმ-ჯეკის შეუკავებელი ხარხარი განსაკუთრებით მკვეთრად ისმოდა.

არ იცინოდა მხოლოდ ის უცნობი ქალი, იჭდა გაუნძრევლად, როგორც ქანდაკება და როგორც მოჩვენება ყოველივეს ისე უცქეროდა. მაგრამ ეს მოჩვენება ისეთი ჩალი იყო, როგორც სპექტრი მზისა.

წარმოდგენის დასრულების მერე, როდესაც ფურგონის კედელი ასწიეს და „მწვანე ყუთის“ მცხოვრებნი ჩვეულებრივ შეიკრიბნენ, ურსუსმა უკვე სავაზმოდ გაშლილ მაგიდაზე წამოყარა სპექტაკლის მთელი შემოსავალი. სპილენძის მონეტებში აბზრიალდა ესპანური ოქროს უნცია.

— ეს იმ ქალმა გადაიხადა! — შესძახა ურსუსმა.

დაუანგულ სპილენძის გროშებში ოქროს უნცია მართლაც ისე ბზინავდა, როგორც თვითონ ის ქალი ბრწყინავდა გახუნებულ მდაბოთა ბრბოში.

— იმ ქალმა თავის ლოჯაში გადიხადა კვადრუბლი, — განაგრძობდა აღტაცებული ურსუსი.

ამ წუთას „მწვანე ყუთში“ შემოვიდა სასტუმროს პატრონი, მან ფურგონის უკანა ფანჯრის პატარა სარკმელი გამოაღო, და რადგან აქედან, როგორც ზევითა ვთქვით, მთელი მოედანი მოჩანდა, უსიტყვოდ დაუქნია ხელი ურსუსსა და ანიშნა, მოდი გადიხედეთ. დუქნის წინა ეზოდან საჩქაროდ გაგოგმანდა მდიდრულად შემკული დახურული ეტლი, კოფოზე ლაქიები ისხდნენ, რომელთაც ბუმბულებით მოკაზმული ქუდები ეხურათ და ანთებული ჩირალდნებით გზას ანათებდნენ.

ურსუსს მოწიწებით ცერი და საჩვენებელი თითი წაეველო კვადრუბლისთვის, ნიკლს უჩვენებდა და ეუბნებოდა:

— ეს იმ ღმერთქალს დაუტოვებია.

მერე ურსუსმა დახურულ ეტლს გახედა, რომელიც ამ დროს მისახვევს უნდა მიფარებოდა. მან ჩირალდნების შუქზე გაარჩია დახურული ეტლის სახურავზე რვაწაზნაგოვანი გვირგვინი.

ურსუსმა შესძახა:

— არა, არამც თუ ქალღმერთი, ჰერცოგის ასული ყოფილა!

დახურული ეტლი თვალს მიეფარა. ეტლის თვლების რახ-რახი დიდხანს ისმოდა.

რამდენიმე წუთს ურუსი გაუნძრევლად იდგა და ხელი, რომელშიც კვადრუპლი ეჭირა, ალტაცებით აღეპყრო მაღლა, თითქოს სანაწილე ფეშხუმი უჭირავსო. სწორედ ასევე ალაპყრობენ ხელს ეკლესიაში მღვდელ-მსახურნი. ხელს, რომელშიც ფეშხუმის წმინდა ნაწილები უპყრიათ.

შემდეგ მონეტა მაგიდაზე დადო, მაგრამ მისთვის თვალთ არ მოუშორებია და თან იმ „ქალბატონზე“ დაიწყო ლაპარაკი. სასტუმროს პატრონი პასუხობდა შეკითხვებზე. დიახ, ის ქალბატონი ჰერცოგის ასულია; მისი ტიტული ცნობილია. მისი სახელი? სახელი არავინ არ იცის; მაგრამ ნიკლსმა ახლოდან ნახა ლერბიანი ეტლი და ოქრომკედმოვლებული ლივრებიანი ლაქიები. მეეტლეს სწორედ ისეთივე პარიკი უკეთია, როგორც ლორდ-კანცლერსო, ამბობდა ნიკლსი. დახურული ეტლი. სანახავად იშვიათი და შესანიშნავად შემკული, სახურავზე ლერბით; ასეთ ეტლს ესპანეთში ეტლ-აკლდამას უწოდებენ. გრუმი იმდენად პატარა იყო, რომ თავისუფლად თავსდებოდა ეტლის საფეხურზე. ეს ლამაზი ყმაწვილები ჩვეულებრივ წარჩინებულ ბანოვანთა კაბის ბოლოს — შლეიფის დამკერნი არიან. ხანდახან მათვე ანდობენ ხოლმე სასიყვარულო ეპისტოლეების გადაცემას. მის ქუდზე თუკი ვინმემ მთიულას ბუმბულების კონა შენიშნა, აჰა, ეს უკვე უღაო ნიშანია მისი ქალბატონის წარჩინებულობისა. ვისაც უფლება არა აქვს, მაგრამ მაინც თავისი მსახურის ქუდს ასეთი ბუმბულებით შეამკობს, ამის ჩამდენს, ყველას ჭარიმას ახდევინებენ. ნიკლსმა თვითონ ის ბანოვანიც ახლოდან ნახა. ნამდვილი დედოფალია. ასეთმა მდიდრულმა ჩაცმულობამ შეუქცებელია არ დაამშვენოს ადამიანი. მისი კანიც თეთრად ქათქათებს და გამომეტყველებაც ამაყი აქვს, სიარულიც კეთალშობილური, მოძრაობაც რწმენით სავსე. არათერი არ შეეღრება მუდმივად უსაქმური ხელების ესოდენ ზვიად მოხდენილობას. ნიკლსი ლაპარაკობდა ამ ბანოვანის ცისფერ ძარღვებთან, შესანიშნავ - კანზე, ყელ-კისერზე,

მხრებზე; აღწერდა მის ქიაფრით შელამაზებულ სახის ნაკვთებსა და მარგალიტის საყურეებს.

ლაპარაკობდა მის ოქროს ფხვნილით დაფრქვეულ ნაწნავეებზე, აურაცხელ ძვირფას თვლებზე, ლალებსა და ალმასებზე.

— იმ ძვირფას თვლებზე მეტად მისი თვალები ელავდნენ, — წაიდუღუნა ურსუსმა.

გუინპლენი სდუმდა.

დღე ყურს უგდებდა.

— იცით უფრო მეტად რა მაოცებს? — წარმოთქვა მიკიტანმა.

— რა? — შეეკითხა ურსუსი.

— მე დავინახე ის ბანოვანი ეტლში რომ ჯდებოდა.

— მერე, რა გინდა მაგითი თქვა?

— ის მარტო არ ჩამჯდარა ეტლში.

— როგორ?

— მასთან კიდევ ერთი კაცი ჩაჯდა.

— ვინ კაცი?

— აბა, გამოიცანით, ვინ იქნებოდა.

— მეფე? — წარმოთქვა ურსუსმა.

ნიკლსმა შენიშნა:

— ჯერ ერთი, ჩვენ ახლა მეფე არა გვყავს; ჩვენს ქვეყანას დედოფალი მართავს. აბა გამოიცანით, ვინ ჩაუჯდებოდა დახურულ ეტლში ჰერცოგის ასულს?

— იუპიტერი? — იკითხა ურსუსმა.

სამიკიტნოს პატრონმა უპასუხა:

— ტომ-ჯიმ-ჯეკი!

გუინპლენს აქამდე ხმა არ ამოუღია, ახლა კი უცბად წამოიძახა:

— ტომ-ჯიმ-ჯეკი?

ყველანი დადუმდნენ განცვიფრებულნი და უცბად დეას წყნარი ხმა მოისმა:

— არ შეიძლება, რომ ის ქალბატონი აქ არ შემოუშვათ?

მოწამვლის ნიშნები

ეს „მოჩვენება“ მეტად აღარავის უნახავს.

იგი ლოქაში აღარ გამოჩენილა, მაგრამ გუინპლენს თვალწინ ედგა მუდამ.

გუინპლენი ახლა რამდენიმედ მაინც შეძრწუნებული იყო.

ისეთი განცდა ჰქონდა, თითქოს ქალი თავის სიცოცხლეში ახლა პირველად დაინახაო.

უცბადვე გაიტაცა იგი ამ არაჩვეულებრივმა ზმანებამ და თითქოს ნახევრად უკვე ცოდვაც ჩაიდინა. ჩვენ თავს უნდა ვიცავდეთ, ვიშორებდეთ ისეთ ზმანებებს, რომელნიც ჩვენდა უნებურად გვეუფლებიან. ოცნება რაღაც იღუმალებითა და უჩინარი არომატით გვიზიდავს. ოცნება ისე დათენთავს ადამიანს, როგორც შხამიანი ტუბეროზის არომატი და ფიქრებშიც ისე შეაღწევს, როგორც მწუთხი. ზმანებებით ისევე შეიძლება მოიწამლოს ადამიანი, როგორც ყვავილებით. ოცნება არის ტკბილად წარმტაცი თვითმკვლელობა, აღმაფრთოვანებელი და თან საშინელი.

ცუდი ფიქრები სულის დამლუპავია, ამ ცუდ ფიქრებშია სწორედ საწამლავი ოცნება გაჯადოებთ, წაგიტყუებთ, თავის ბადეში გაგხვევთ, შემდეგ თავის თანამზრახველად გაგიხდით. ჯერ გაგაბრუებთ და მერე უმართებლობას ჩაგადენინებთ. ზმანების შესახებ შეიძლება ითქვას იგივე, რაც აზარტულ თამაშზე. ჯერ ადამიანი თაღლითობის მსხვერპლი ხდება და ბოლოს თვითონვე ათავეებს თაღლითობით.

გუინპლენი ოცნებამ გაიტაცა.

მას აქამდე ქალი არც ენახა.

მას მდამბიური ქალის სახით აჩრდილი ენახა ქალისა. დეას. სახით კი ქალის სულს ხედავდა მხოლოდ.

ახლა გუინპლენმა ნამდვილი ქალი დაინახა.

გუინპლენმა დაინახა ქალის თბილი და სათუთი კანი, სადაც ძარღვებში მგზნებარე სისხლი ფეთქდა. გამოთლილ მარმარილოსი და ტალღების სრიალა ხვეულების მსგავსი, მომხიბლავი სხეულის ნაკვეთები; გოროზი და უგრძნობი პი-

რისახე, ერთ და იმავე დროს გამომწვევითა და უგულბელ-
მყოფიც. პირისახე თვალისმომკრელი, მშვენიერი ნაკეთე-
ბით. თმები თითქოს ხანძრის ანარეკლით გაციხკროვებული.
მორთულ-მოკაზმულობის ისეთი მოხდენილობა, რაც ვნებით
დატკობის თრთოლას აღვიძებს. ნახევრად შიშველი. ამპარ-
ტავნული ჟინი იმისა, რომ მოთილისმებულ-მოხიბლულ ადა-
მიანებში ვნება აღაგზნოს, მაგრამ მხოლოდ შორიდან. თვალ-
წარმტაცი სიკეკლუცე, წარმტაცი მიუკარებლობა, ცთუნება,
რომელსაც თანა სდევს დაღუპვის წინათგრძნობა; გრძნობის-
თვის წარმტაცი და გონებისთვის წარმწყმედი. აფორიაქების
რთული გრძნობა, რაც წარმოშობილია ვნებიანი გულის-
თქმისა და შიშისგან. გუინპლენმა ყოველივე ეს დაინახა. მან
ქალი დაინახა.

მან დაინახა რაღაც მეტი და რაღაც ნაკლებიც, ვიდრე
ქალი. მან დაინახა განსახიერებული ავხორცობა.

და ამასთანავე ოლიმპიური არსება.

ზორციელა სიყვარულის ხატებაც და ზეციური არსების
მსგავსი სილამაზეც.

გუინპლენს თვალწინ დაესახა სქესის საიდუმლოება.

ისიც სად? მისაწვდომი საზღვრების მიღმა.

დაუსრულებელი სივრცით მისგან დაშორებული.

როგორი უკულმართობაა ბედისა! ციური არსი, სული
მის ხელთ იყო, მისი იყო, ეს იყო დეა. ხოლო მიწიერი არსი,
სქესი მან დაინახა სადღაც, ცის ტატნობზე. ეს კიდევ ის ბა-
ნოვანი იყო.

ჰერცოგის ასული...

„ღმერთქალზე მეტია“, ასე თქვა მასზე ურსუსმა.

რა მწვერვალია

თვით ოცნებაშიც კი შეგზარავდათ ასეთ ციცაბომდე
აღწევა.

ნუთუ იგი იმდენად უგუნურია, რომ იმ უცნობ ბანოვანზე
იფიქროს? გუინპლენი ებრძოდა თავის ვნებათაღელვას.

გუინპლენს ახსენდებოდა ყოველივე, რასაც კი ურსუსი
უამბობდა ამ მაღალი წრის, თითქმის მეფური სისხლის ბა-
ნოვანთა შესახებ. ფილოსოფოსის ლაქლაქი აქნობამდე რომ
ყურადღების ღირსად არ მიიჩნდა, ახლა მისი ფიქრები იქით

მიიმართებოდა. ჩვენს მეხსიერებას ხშირად დავიწყების სულ სიფრიფანა აპკი აქვს ხოლმე წაფარებული, რომელიც საკირო წუთში ჩვენთვის ხილული ხდება. გუინპლენი ცდილობდა თვალწინ წარმოედგინა მაღალი საზოგადოება; წარჩინებულთა ის სამყარო, რომელსაც ახლახან ნახული, უცნობი ბანოვანი ეკუთვნოდა, და რომელიც ასე მაღლა იდგა მდაბიო ხალხთა სამყაროზე. იმ მდაბიო ადამიანებზე მაღლა, რომელთაც გუინპლენი ეკუთვნოდა. მაგრამ ეკუთვნოდა კი იგი ამ ხალხს? იქნებ ის ქილიკი და ჯანაოზი იმათზე უფრო მდაბიოა, რომელნიც სულ მეტად მდაბიონი არიან. გუინპლენი ხომ წინათაც ეძლეოდა ფიქრებსა და აზრთა დენას, მაგრამ ამ წუთში თავისი დამცირებული მდგომარეობის გამო, პირველად იგრძნო გულის ქენჯნა, იმის გამო რასაც ჩვენ ახლა საკუთარ უბადრუკობას დავუძახებდით. გუინპლენის მეხსიერებაში იღვიძებდა ურსუსის მიერ ნაამბობი, მისი აღფრთოვანებული, ლირიკული აღწერა ციხე-დარბაზებისა, წალკოტ-ბაღებისა, შადრევნებისა და კოლონადებისა. ახსენდებოდა ურსუსის დაწვრილებითი მონათხრობი წარჩინებულთა სიმდიდრეზე და მძლეთამძლეობაზე. გუინპლენის მეხსიერებაში იღვიძებდა ყველა ეს სურათი; სინამდვილე და ფანტაზია ერთმანეთს ერწყმოდა. გუინპლენი მთლად შეეპყრო ამ ციური სიმალღეების ოცნებით ხილვას. მას ქიშკრად მიაჩნდა, თუ შეიძლებოდა რომ ადამიანი ლორდი ყოფილიყო. თუმცა ასეთი ადამიანები არსებობდნენ. დაუჭერებელია, სწორედ, დაუჭერებელი! ნუთუ ქვეყნად ლორდები არიან! არა! გუინპლენი გრძნობდა, რომ ღრმა წყვედიადში იმყოფება, ყოველმხრივ შემოზღუდულია კედლით, და თითქოს ჰის სიღრმეში მდგომი ადამიანი თავის თავს პირდაპირ ზემოდან დასცქეროდა. იგი იქ ზენიტში ხედავდა თვალისმომკრეულ ქაოსს, ლაქვარდის, სინათლისა და მოჩვენების ერთად შერწყმას, და ის იყო ოლიმპიელთა სამყარო; ამ სხივოსანი ქვეყნის შუაგულში ეღვარებდა ჰერკოგის ასული.

გუინპლენი რაღაც უცნაურ მიზიდულობას გრძნობდა ამ ბანოვანისადმი და ამასთანავე გრძნობდა, რომ იგი სავსებით მიუწვდომელია.

იგი ისევ და ისევ სრულ შეუსაბამობას უბრუნდებოდა.

სული თავის სიახლოვეს ეგრძნო, თავის გვერდით, ყოველ ნაბიჯზე ახლო შეხებოდა მას; ხოლო ხორციელი მარტო იდეალურ სფეროში მიუწვდომელ არეში ეხილა.

ამ ფიქრებიდან არც ერთი მის თავში ნათლად არ ლაგდებოდა. იგი რაღაც ბურუსში იმყოფებოდა, სადაც ყოველივე მერყევი იყო, ყველაფერი ყოველ წუთს სახეს იცვლიდა. ასეთი მდგომარეობა სულის ღრმა მწუხრს უღრიდა.

სხვათა შორის, მას არც ერთხელ აზრად არ მოსვლია ჰერცოგის ასულთან მიახლოება. საბედნიეროდ, ოცნებითაც ყი თავისთავს ნებას არ აძლევდა ასწვდენოდა იმ მწვერვალს.

ამ კიბის საფეხურზე ერთხელ ფეხის შედგმაც საკმარისია, რომ მისმა ზანზარმა ჭკუა შეგირყიოს. გგონია, რომ ოლიმპზე აღიხარ, მაგრამ ბედლამში მოხვდები. აშკარა გულისთქმა გუინპლენს თავზარს დასცემდა, მაგრამ არაფერს ამის მსგავსს ის არ განიცდიდა.

ამასთანავე განა კიდევ როდისმე ნახავს იგი ამ ბანოვანს! ცხადია, რომ აღარასოდეს. პორიზონტზე ამობრიალებული ცისკარი შეგიყვარდეს? ასეთ უგუნურობას არავეინ არ ჩაიდენს. ნამდვილმა ვარსკვლავმა გაგიტაცოს, ეს კიდევ გასაგებია, რადგან მას არაერთხელ დაინახავ, ის ვარსკვლავი კიდევ გამოჩნდება ცაზე იმავე ადგილას. მაგრამ განა შეიძლება ვნებით აღეგზნო წამიერად გამომკრთალი ელვას მიმართ?

გუინპლენის გუნებაში ერთ ოცნებას მეორე სცვლიდა. ლოჟის სიღრმეში ქანდაკებასავით დიდებულად დაბრძანებულნი, მდიდრულად მორთულ-მოკაზმული ქალის სახე მკაფიოდ იხატებოდა მის ბუნდოვან ზმანებებს შორის, შემდეგ ისევ იკარგებოდა. გუინპლენი ხან ფიქრობდა მასზე, ხან ივიწყებდა, სხვა რამისკენ მიიმართებოდა მისი ყურადღება; კვლავ ახლად უბრუნდებოდა იმავე ფიქრებს. ეს ფიქრები თითქოს უნანავებდნენ მას, მაგრამ მშვიდ ძილს უფრთხობდნენ.

პირიქით, რამდენიმე დამე ძილი წაართვეს ამ ზმანებებმა. აღამიანს უძილობაშიც, ისევე როგორც ძილში, მრავალნაირი სიზმარ-ლანდი ეჩვენება.

თითქმის არავითარი შესაძლებლობა არ არის სიტყვიერად გამოიხატოს ის ბუნდოვანი პროცესები, რაც თავში ხდე-

1
ბა. სიტყვების უხერხულობა სწორედ იმაში გამოიხატება, რომ მკვეთრად არიან გამონაკვეთილნი, ვიღრე ფიქრები. რაკი ფიქრებს იმდენად გამოკვეთილი კონტურები არ გააჩნიათ, ამიტომ ხშირად ერთმანეთში ირწყვნიან. სიტყვები სულ სხვა საქმეა. ამის გამო ჩვენი სულის ბუნდოვანი მოძრაობა სიტყვიერად ვერ გამოითქმება. სიტყვას საზღვრები გააჩნია, ფიქრი კი უსაზღვროა.

ჩვენი შინაგანი სამყარო იმდენად საიდუმლო სივრცისაა, რომ გუინპლენი ვერც კი უკავშირებდა ურთიერთს დეაზე ფიქრსა და ყოველივე იმას, რაც მის სულში და გულში ხდებოდა. დეა მისი ფიქრების ისევე შუაბირთვად რჩებოდა და ის ერთი იყო რაღაც წმიდათა წმიდა, რომელსაც ვერარა შეეხებოდა.

მაგრამ მიუხედავად ამისა, ასეთი წინააღმდეგობანი ადამიანებს ახასიათებთ. გუინპლენი შინაგან რყევას განიცდიდა. ხედებოდა კი ამას? მეტად ბუნდოვნად.

გულის ყველაზე უფრო მეტად მტკივნეულ კუნძულში. სულის სიღრმეში, სადაც კი შესაძლოა ყოველ ადამიანს ნაპრალი აღმოაჩნდეს, გუინპლენი გრძნობდა ორი მოწინააღმდეგე სურვილის ურთიერთ დამთხვევას. ურსუსისთვის ყველა ეს განცდა ნათელი იქნებოდა; ხოლო გუინპლენი ყოველივე ამაში ძნელად ერკვეოდა.

ორი ანსტინქტი იბრძოდა მასში: მიზიდულობა იდეალისადმი და მიზიდულობა ქალისადმი. ხშირად არის ხოლმე. რომ უფსკრულზე გადებულ ხიდზე მსგავსი ორთა ბრძოლა ხდება თეთრ ანგელოზსა და შავ ანგელოზს შორის.

სულ ბოლოს მაინც შავი ანგელოზი გადაიჩეხა უფსკრულში.

როგორღაც მოხდა, რომ გუინპლენმა უცბად მიატოვა ფიქრი უცხო ბანოვანზე.

ორი საწყისის ბრძოლა, გუინპლენის არსის ციურობასა და მიწიერებას შორის პირისპირ შეხვედრა მისი სულის საიდუმლო ხვეულებში მოხდა, სულის ისეთ სიღრმეში, რომ მის შეგნება-შემეცნებად ვერც მიაღწია.

მხოლოდ ერთი რამ იყო ექვემდებარებული: გუინპლენის გულსა და გრძნობას არც ერთი წუთით არ განშორებია დეასადმი ტრფიალი.

მას ეჩვენებოდა, თითქოს დიდი ხნით აღრე განიცადა რა-ღაც აფორიაქება, სისხლი აუჩქროლდა, მაგრამ ახლა ყოველივე ამას ბოლო მოეღო. დარჩა მხოლოდ დეა.

გუინპლენს ძალიან გაუკვირდებოდა მისთვის რომ ეთქვათ, დეა ერთი წუთით მაინც ხიფათში ჩავარდაო.

ის მოჩვენება, რომელიც ამ ორ არსებას თითქოს ხიფათს უქადდა, ერთი, ორი კვირის მერე გაუჩინარდა.

გუინპლენის გული მხოლოდ დეას სიყვარულით ენთო.

ამასთანავე, როგორც ჩვენ უკვე ვთქვით, ჰერცოგის ასული მეტად აღარ გამოჩენილა.

ურსუსმა ეს მოვლენა ჩვეულებრივად მიიჩნია. „კვადრუპლის მქონე ბანოვანი“ არაჩვეულებრივი მოვლენაა. ასეთი არსება ერთხელ მოვა, ადგილის საფასურად ოქროს ფულს გადიხდის და მერე უკვალოდ გაქრება. ცხოვრება მეტისმეტად საამური იქნებოდა, ეს რომ ხშირად ხდებოდა.

რაც შეეხება დეას, მას აღარც გახსენებია ის ქალი, რომელიც წარსულს ჩაბარდა. დეა, როგორც ჩანს, ყურს უგდებდა ლაპარაკს; ესმოდა ურსუსის ოხვრა და დროდადრო მისგანვე წამოსროლილი მრავალმნიშვნელოვანი წამოძახილები, „ყოველდღე ხომ ოქროს უნციებს არ მივიღებთ!“-ო. ამგვარმა სიტყვებმა დეას ბუნდოვანი შიში აღუძრა. თვითონ ის არასოდეს ხმას არ იღებდა ამ უცნობ ქალზე. აქედანაც მოჩანდა მისი ღრმა ინსტინქტი. ზოგჯერ სული ანგარიშმიუცემლად მიმართავს წინასწარ გამაფრთხილებელ ზომებს, იმის წინააღმდეგ, რის საიდუმლოება მისთვის ხშირად ნათელი არც არის ხოლმე. როდესაც ხმას არ იღებ ვისმეზე, გგონია, რომ ამით მას თავიდან იცილებ. მასზე გამოკითხვაც არ გინდა, შიშობ ამით არ მოიახლოვო იგი. დუმილით ისევე შეიძლება თავი დაიცივა, როგორც კარის მოკეტვით დაიცავდი თავს.

და ის მოვლენაც დავიწყებას მისცეს.

განა უნდა მიეცათ კი იმისთვის რაიმე მნიშვნელობა? განა სინამდვილეში კი მოხდა იგი? შეიძლებოდა თქმულიყო, რომ გუინპლენსა და დეას შორის რაღაც ჩრდილი გასხლტა? დეამ არა იცოდა რა ამის შესახებ; ხოლო გუინპლენმა უკვე დაივიწყა. არა, არაფერი არ მომხდარა. თვით ხატება ჰერცოგის

ასულისა შორს განიფანტა. თითქოს მხოლოდ მოელანდათო. გუინპლენი მხოლოდ წუთიერ ოცნებებს მიეცა და ახლა უკვე გამოერკვა ზმანებიდან. გამქრალ-გაბნეული ოცნებები არავითარ კვალს არა სტოვებენ, ისევე, როგორც გაბნეული ნისლბურუსი. პოდა მის მერე, როდესაც ცა ღრუბელს გადაიყრის, სიყვარული გულში ისევე, როგორც მზე ცაზე. არავითარ ზიანს არ განიცდის.

IX

ABYSSUS ABYSSUM VOCAT!

მეორე პიროვნებაც გაქრა. ტომ-ჯიმ-ჯეკმაც უცხად შეწყვიტა ტედკასტერის სასტუმროში სიარული.

ის ადამიანები, რომელთაც საზოგადოებრივი მდგომარეობა საშუალებას აძლევდა დაენახათ ლონდონის მაღალი წრის წარჩინებული ცხოვრების ორივე მხარე, ალბათ შეამჩნევდნენ, რომ სამრევლოს მეტრიკული წიგნების ორ ამონაწერს შორის „ყოველკვირეულ გაზეთში“ დაიბეჭდა განცხადება მისი უმაღლესობის დედოფლის ბრძანებისამებრ, „ლორდდევიდ დერი-მოირის ხელახლა გაწვევის“ შესახებ. ამ უკანასკნელს კვლავ უნდა მიეღო უფროსობა იმ ფრეგატისა, რომელიც „თეთრი ესკადრის“ შემადგენლობაში დაცურავდა პოლანდიის ნაპირებთან.

ურსუსმა შენიშნა, რომ ტომ-ჯიმ-ჯეკი უკვე აღარ მოდიოდა „მწვანე ყუთის“ წარმოდგენებზე. ამ გარემოებამ ძალიან შეაფიქრიანა იგი; რაც ტომ-ჯიმ-ჯეკი კვადრუპლის გადამხდელ ბანოვანთან ერთად ეტლით წავიდა, იმ დღიდან აღარ გამოჩენილა. ალბათ, ის ტომ-ჯიმ-ჯეკი, ჰერცოგის ასულების გამტაცებელი, ვინმე გამოუცნობი პირია რა საინტერესო იქნებოდა ასეთი ამბის გამოკვლევა! რამდენი კითხვა წარმოიშვა ამის ირგვლივ! რამდენი სხვადასხვა აზრისა და შენი-

¹ უფსკრული უფსკრულს უხმობს (ლათ.).

შენების გამოთქმა შეიძლებოდა ამაზე სწორედ ამიტომ ურსუს არც ერთი სიტყვა არ წამოსცდენია.

ურსუსს იმდენი თავგადასავალი გადახდენოდა თავის სი-
ცოცხლეში, რომ კარგად იცოდა, რა სახიფათო იყო ასეთი
უტიფარი ცნობისმოყვარეობა. ცნობისმოყვარეობა ყოველ-
თვის უნდა ესაზღვრებოდეს ცნობისმოყვარეს. მალულად ყუ-
რისგდებისათვის შეიძლება ყურები დაგაჭრან. მალულად
თვალისდევნებისთვის შეიძლება თვალეები გამოგთხარონ. ყვე-
ლაზე ჭკვიანურია არც არაფერი. გაიგონო და არც არაფერი
დაინახო. ტომ-ჯიმ-ჯეკი თავადის ეტლში ჩაქდა. სასტუმროს
პატრონმა დაინახა, როცა ის ჯდებოდა. მატროსი რომ ლედის
მიუქდა გვერდით, ეს რაღაც სასწაულებრივ არსებადა ხლიდა
მას და ამის გამო იყო, რომ ურსუსმა ყური ცქვიტა. წარჩი-
ნებულთა თავნებობას დაბალი წოდების პირი მოწიწებით
უნდა მოეპყრას. ყველა ამ მტვერში მხოხავ არსებებს, რო-
მელთაც მალაქეთილშობილი ადამიანები მდაბიურთ უწო-
დებენ, იმაზე მეტი აღარა დარჩენიათ რა, რომ თავის სო-
როში შეძვრნენ, როდესაც რაიმეს არაჩვეულებრივს შეიტყო-
ბენ. ხიფათი მხოლოდ იმას-ასცდება, ვინც თავისთვის წყნა-
რად ზის. თუ თქვენ იმდენად ბედნიერი არ იყავით, რომ
ბრმად შობილიყავით, მაშინ თვალი უნდა დახუჭოთ. თუ
თქვენ ბედუქულმართობის გამო ყრუ არა ხართ, მაშ ყუ-
რებში თითი დაიცივით. თუ თქვენ თავიდანვე მუნჯად არ და-
ბადებულხართ, მაშ ენას კბილი დააკირეთ. დიდებულნი ამა
ქვეყნისანი როგორსაც მოისურვებენ, ისეთ მდგომარეობას
შეიქმნან თავისთვის; ხოლო დამცირებულნი ამა ქვეყნად —
რასაც კი უძლებენ რომ მიადწიონ, იმ მდგომარეობაში
რჩებიან. მაშ ჩამოვეცალოთ გზიდან იმას, რაც ჩვენთვის გა-
მორკვეული არ არის. ნურც მითოლოგიაში ვადავიჭრებით;
ნურც ხილულ მოვლენათა აზრში გარკვევას ვეცდებით. მო-
წიწებით ქედი მოვიხაროთ მოვლენათა ხილული სახის წინა-
შე. თავი ვანებოთ მალალ სფეროებში, ჩვენთვის უცნობი მი-
ზეზების გამო მნათობთა — გამოჩენის ან ჩაქრობის შესახებ
მითქმა-მოთქმას, რაც ჩვენთვის, უჩინარ ადამიანთათვის, მეტ
შემთხვევაში ოპტიკური მოლანდებია. მეტამორფოზები —
ღმერთების საქმეა; შემთხვევით თვალმოკრული მალალი წრის

ანოვანნი, უცაბედად რომ გამოჩნდებიან და ისევ გაქრე-
იან, სადღაც, ჩვენს ზემოთ ციურ სიმაღლეებში რომ ფრენენ,
ს ისეთი ბუნდოვანი მოვლენაა, რომ ჩვენ ვერ მივხვდებით
ჰა მათი შესწავლა ჩვენთვის სახიფათოა. ჩვენი ზედმეტი ყუ-
ადღება აღიზიანებს ოლიმპიელებს, რომლებიც თავის გარ-
იობასა და ხუშტურთანობას მოუყავთ. გაფრთხილდით, თო-
უმ თქვენი სიტყვების გამო თავსმეზი არ აცდებთ და ეს
გიხსნით, რომ ის ხარი, რომელსაც თქვენ მიშტერებინართ,
უპიტერიი. მაშ ნუ გავშლით ნაცრისფერი ქლამინდის ნაკე-
ებს, რომლითაც შემოსილნი არიან ჩვენთა ბედისწერათა სა-
არელნი მეუფენი. გულგრილობა კეთილგონიერებაა. არ
აინძრეთ. და თქვენ გადარჩებით. თავი მოიშველარუნეთ და
ლარ მოგკლავენ. ამასვე დაასკვნის კეთილგონიერება მწერი-
ა. ურსუსიც ამ მცნებას მისდევდა.

მეტისმეტად ცნობისმოყვარეობაადრულმა სასტუმროს
ატრონმა ერთხელ ურსუსს მიმართა:

— იცით თქვენ, რომ ტომ-ჯიმ-ჯეკი რატომღაც აღარ გამოჩ-
ნდა ჩვენთან.

ურსუსმა უპასუხა:

— ნუთუ მართლა? მე არც კი შემომჩნევია.

ნიკლსმა რაღაც წაიბურღლუნა, ალბათ არც თუ იმდენად
აპატივემო რამ ტომ-ჯიმ-ჯეკის მიმართ, რაკი ის ჰერკოვის
სულის კარეტის ახლო დაინახა; მაგრამ რადგან ურსუსს ნიკ-
ლსის სიტყვები მეტად გაუფრთხილებლად ეჩვენა, ამიტომ
ქური მოიყრუა, ვითომც ნიკლსის ნათქვამი არც გაუგონია.

ხოლო ურსუსი იმდენად არტისტული არსება იყო, მას არ
ჰეძლო სინანული არ ეგრძნო ტომ-ჯიმ-ჯეკის გაუჩინარების
კამო. ძალიანაც სწუხდა, მაგრამ თავისი შთაბეჭდილებები
სოლოდ ჰომოს გაუზიარა. ჰომო იყო მისი ერთადერთი მე-
ობარი, რომლის თავშეკავებულობა სწამდა კიდევაც, ამიტომ
ქ წასჩურჩულა:

— მას შემდეგ, რაც ტომ-ჯიმ-ჯეკი აღარ გამოჩენილა, მე,
'ოგორც აღამიანი, სიცარიელესა ვგრძნობ და როგორც პოეტი
იცივესაო.

რაკი თავისი მწუხარება მეგობარს გაუმხილა, ურსუსს
ახლა ნაწილობრივ გულზე მოეშვა.

გუინპლენთან სიტყვაც არ წამოსცდენია, ხოლო თვით გუინპლენმაც თავის მხრივ არც ერთხელ აღარ ახსენა ტომ-ჯიმ-ჯეკი.

მართლაც, გუინპლენი მთლად დეასადმი ყურადღებით იყო შეპყრობილი და ტომ-ჯიმ-ჯეკი სულაც არ აინტერესებდა.

გუინპლენი დღითი-დღე უფრო მეტად ივიწყებდა უცნობ ბანოვანს. რაც შეეხება დეას, მას ექვიც არ აუღია, რომ მის სატრფიალო გუინპლენს ერთხანობას სული აუფორიაქდა და გული აუძგერდა. იმ დროისათვის შეწყდა კიდევაც ხმები იმ შეთქმულებაზე და საჩივრებზე, რასაც „კაცი, რომელიც იციანის“ ზიფათში უნდა ჩაეგდო. მოქიშპე-მოძულენი, ეტყობოდა, დაცხრნენ. ყოველივე მღელვარება როგორც „მწვანე ყუთში“ ისე მის ირგვლივ მიწყდა, ქუხილის უკანასკნელი გრგვინვაც ჩაყურდა. მოხეტიალე დასის წარმატებას აღარავითარი ზიფათი არ ემუქრებოდა. ადამიანის ცხოვრებაში ხანდახან უცბად დგება აულშფოთებელი სიმშვიდის ხანა. გუინპლენისა და დეას სრული ბედნიერება ამ დროს არაფრით არ დარღვეულა. მათმა ბედნიერებამ თანდათანობით უმაღლეს წერტილამდე მიადწია. ასეთ მდგომარეობას ერთი სიტყვა — აპოგეა — გამოხატავს. ბედნიერება ზღვის მოქცევასა ჰგავს, ერთხანს იგი თავის მაღალ დონეს აღწევს. ერთადერთი, რაც შეაწუხებდა სრულ ბედნიერებაში მყოფ ადამიანებს, ეს არის დაფიქრება მიქცევაზე, რაც აუცილებლად მოსდევს მოქცევას.

ზიფათის თავიდან აცილება ორნაირი საშუალებით შეიძლება: უნდა იდგე ან ძალიან მაღლა, ან ძალიან დაბლა. მეორე საშუალება, ვფიქრობთ, პირველზე უმჯობესია. ინფუზორიის გასრესა უფრო ძნელია, ვიდრე არწივის ისრით დაჭრა-დაკოდვა. თუკი ამ ქვეყანაზე ვინმე თავს უშიშრად გრძნობდა თავისი მეტად უბრალო მდგომარეობის წყალობით, ასეთნი, როგორც ჩვენ უკვე ვთქვით, გუინპლენი და დეა იყვნენ; ამასთანავე, ეს მდგომარეობა არასოდეს ასეთი სრული არა ყოფილა, როგორც იმ ხანს. ეს ორი ახალგაზრდა ერთიმეორის არსებობით სუნთქავდნენ. გული ისე იქლინებოდა სიყვარულით, თითქოს მისი მაცოცხლებელი რაიმე ღვთაებრივი მარტილიყო. ამით აიხსნება ორი ისეთი არსების განუწყვეტე-

ლი კავშირი, რომელთაც ერთმანეთი თავიანთი სიცოცხლის განთიადზე შეუყვარებიათ და ამითვე აახსნება ამ სიყვარულის სიახლის. მარადიულობა. სიყვარული თითქოს ბალზამირებულია. დაფნისი და ქლოა გადიქტევიან ფილემონ და ბაეკიდად. ასეთი საბერე ელოდა ალბათ გუინპლენსა და დეას, როდესაც სადამოთი მზის ჩასვლა დილის ცისკარს ემსგავსება. მაგრამ ჯერჯერობით ხომ ისინი ისევ ახალგაზრდები იყვნენ.

ურსუსი ისე ადევნებდა თვალყურს ამ სიყვარულს, როგორც მედიკი კლინიკაში ახდენს დაკვირვებას. მას, როგორც იმ ხანად იტყოდნენ, „ჰიპოკრატეს შეხედულება“ ჰქონდა ამის შესახებ. იგი თავის ყოვლისგანმქვერეტი თვალს დეას მიაშტერებდა ზოლმე და ბუტბუტებდა:

— რა ბედნიერებაა, რომ ეს ქალი ბედნიერადა გრძნობს თავს.

სხვა დროს ის იტყოდა ზოლმე:

— დეა ბედნიერადა გრძნობს თავსა და ეს კარგია, სასარგებლოა მისი სუსტი ჯანმრთელობისთვის.

ურსუსი თავს გააქნევდა ზოლმე და ხან ავიცენას კითხვასაც მიჰყოფდა ხელს. ეს წიგნი თარგმნა ვოპუსკუს ფორტუნატუსმა, გამოიცა ლუვენში 1650 წელს. ამ უძველეს ფოლიანტში ურსუსს აინტერესებდა „გულის სნეულებათა“ შესახებ მსჯელობა.

დეა მალე იღლებოდა ზოლმე, ხშირად ოფლიანდებოდა, ძილ-ბურუსი ადვილად ეუფლებოდა და, როგორც მკითხველს ახსოვს, ხშირად დღისით ისვენებდა. ერთხელ, როცა მას დათვის ტყავზე ეძინა, ზოლო გუინპლენი შინ არ იყო, ურსუსი ფრთხილად დაიხარა მისკენ და ყური მკერდზე მიადო; რამდენიმე წამს უსმინა გულის ცემასა და მერე წელში გამართულმა წარმოთქვა:

— ცოტაოდენი შეშფოთებაც კი სახიფათოა, ასეთ შემთხვევაში. ამ ქალის ავადმყოფობა სწრაფად მიიღებდა მკვეთარ გაუარესებას.

ხალხის ბრბო ისევ აწყდებოდა „დამარცხებული ქაოსის“ წარმოდგენებს. „კაცი, რომელიც იცინის“ ისევ დაუსრულებელ წარმატებაში იყო. ყველა ისწრაფოდა გუინპლენის სა-

ნახაუად. მარტო საუთვორკი როდი იყო აღტაცებული; რამდენიმედ ლონდონიც კი დაიმორჩილა ამ არაჩვეულებრივმა სანახაობამ. ახლა მაყურებელ საზოგადოებაში მარტო მატროსები და მტვირთავეები როდი იყვნენ; ნიკლსი ყველანაირ ნაყარწყყარ ხალხს იცნობდა და ახლა, მისი სიტყვით, მაყურებელთა შორის აზნაურებიც იყვნენ და ბარონეტებიც მდაბიო ზალხის ტანსაცმელში გამოწყობილნი. უბრალო ადამიანთა ტანსაცმელში გამოწყობა დიდკაცთათვის ერთ-ერთი გასართობია: იმხანად ეს დიდ მოდაშიც იყო. მდაბიოთა შორის არისტოკრატის გამოჩენა კარგ ნიშნად ითვლებოდა და იმას მოასწავებდა, რომ „კაცი, რომელიც იციინის“ ლონდონის ყურადღებასაც იქცევდა. ცხადი იყო, რომ გუინპლენის სახელი მაღალკეთილშობილთა საზოგადოებაშიც ცნობილი ხდებოდა. ამაში არავითარი ეჭვი არ იყო. „კაცი, რომელიც იციინის“ ლონდონში ხშირი მითქმა-მოთქმის საგანი გახდა. ამაზე ალაპარაკდნენ „მოპოკ კლუბშიც“, სადაც მხოლოდ ლორდები დადიოდნენ.

„მწვანე ყუთის“ მცხოვრებლებმა არა იცოდნენ რა ამის შესახებ. ისინი კმაყოფილნი იყვნენ თავიანთი ბედით და ყოფაცხოვრებით. დეა ყოველ საღამოს ტკბებოდა გუინპლენის ხვეულ, მაგრამ უხეშ თმებში ხელის ფათურით. სიყვარულისთვის მთავარია მიჩვევა. მზის ყოველდღე გამოჩენა — სამყაროს ჩვეულებაა. სამყარო შეყვარებული ქალია; მისი სიყვარულის საგანი მზეა.

სინათლე თვალისმომკრელი ბალავარია, რომელზეც მთელი მსოფლიო ეყრდნობა. ყოველი დღე ეს მხოლოდ ერთი დეთიური წამია. დედამიწა ჯერ ასევე ღამის ბურთუსში მყოფი, ამომავალ მზეზეა დაკრდნობილი. ბრმა დეა ასევე განიცდიდა სითბოს დაბრუნებას და იმედის გამართლებას იმ წუთში, როდესაც გუინპლენის თავს ხელით ეხებოდა.

ორი სრულიად განმარტოებული, სხვათათვის უჩინარი არსება ერთმანეთს ეთაყვანებოდა, სრული დუმილის წუთებში ერთმანეთის სიყვარულით ტკბებოდნენ, აი, ასე თუნდ მთელი საუკუნე გასულიყო შეუმჩნეველად.

ერთ საღამოს სპექტაკლის დასრულების შემდეგ, გუინპლენი მეტისმეტი ნეტარების განცდით მოთენთილი, რაც

ისეთნაირად თავბრუდამხვევია, როგორც ყვევილების გამაბრუნებელი არომატი, ჩვეულებრივად დაეხეტებოდა იქვე მინდვრიანზე, „მწვანე ყუთის“ შორიანლო. არის ხოლმე წუთები, როდესაც გული ამდენად ივსება ყველანაირი გრძნობებით, რომ ისინი თავისთავად გადმოიღვრებიან. დამე უღრუბლო იყო და ბნელი, ხოლო ცაზე ვარსკვლავები ციმციმებდნენ. მოედანი უკაცრიელი იყო და ტარინზფილდის სივრცეზე აქა-იქ გაფენილ ფიცრულ ბარაკებშიც ყველგან ძილი და თავდავიწყება სუფევდა.

მხოლოდ ერთ ალაგას ენთო სინათლე. ეს იყო ტედკასტერის სასტუმროს ფარანი. სასტუმროს კარი ნახევრად ღია იყო — გუინპლენი უნდა დაბრუნებულყო.

საუთვორკის ხუთი ეკლესიის სამრეკლოებზე ის იყო, შუალამის ზარი დაირეკა; თითოეული სამრეკლოს ზარი საათის დროს რამდენიმედ ვერ უთანხმდებოდა და მათი ხმის სხვადასხვაობაც განიჩიეოდა. გუინპლენი დეაზე ფიქრობდა; თუმცა სხვა რაზე უნდა ეფიქრა? მაგრამ ამ საღამოს რაღაც უცნაურად იყო აფორიაქებული; მომჯადოვებელ გრძნობას შეეპყრო და თან ერთგვარ შიშსაც დეაზე ფიქრით. ახლა იგი დეაზე სხვაგვარად ფიქრობდა. ფიქრობდა ისე, როგორც მამაკაცი ფიქრობს ზოლმე ქალზე. თუმცა უსაყვედურებდა თავის თავს ამის გამო. მას ეგონა, რომ ამით ამცირებდა თავის სიყვარულს დეასადმი. გუინპლენი გრძნობდა, რომ მასში ბუნდოვნად ჩქროლავდა სურვილი. ეს იყო საამური და ძალუმი მოუთმენლობა. იგი უხილავ საზღვრის გადასასვლელს წასდგომოდა, რომლის ერთ მხარეს უბიწო ქალწული იყო, მეორე მხარეს — დედაკაცი. გუინპლენი ათრთოლებული ეკითხებოდა თავის თავსა და გუნებაში წითლდებოდა. წინანდელი გუინპლენი თანდათან გამოიცვალა; თავისდა შეუძინევლად დავაქაცდა. მორცხვი ყმაწვილი კაცი ბუნდოვან მღელვარე გულისთქმას განიცდიდა. ჩვენი ყური ერთი მხრივ სინათლისკენაა მიპყრობილი, რომლითაც გონების ხმას ვუსმენთ, მეორე მხრივ ჩვენი ყურადღება მიპყრობილია სიბნელისაკენ, რითაც ჩვენ იმას ვუსმენთ, რასაც ინსტინქტი გვეუბნება. სწორედ ამ ყურით, სიბნელის ხმის ჩასაძახებელი ყურით უცნობი ხმები რაღაცას დაჟინებით ჩასჩურჩულებ-

დნენ გუინპლენს. ახალგაზრდა, რაც უნდა ფაქიზი სულის პატრონი იყოს. თუ იგი სიყვარულზე ოცნებობს, მასსა და ოცნებას შუა ბოლოს და ბოლოს წარმოსდგება ერთგვარი ხორციელი სახე ქალისა. მისი ზმანებები უცოდველნი აღარ არიან. მას ისეთი მისწრაფება იპყრობს, რაც ბუნებისგანაა შთაგონებული. და რასაც იგი თავისთავსაც არ უმხელს. გუინპლენი ისეთ ვნებაან გულისთქმას შეეპყრო, რომელიც ქალის ცოცხალ, ხორციელ სიმშენიერისკენ იზიდავდა. იგი ხომ ყველა ჩვენი ცოტუნებების წყაროა; ხოლო ასეთ რასმე. გუინპლენის წარმოდგენით, დეას უსხეულო ხატება მოკლებული იქნებოდა. გახელებს წუთებში, რაიც გუინპლენს სახიფათოდ ეჩვენებოდა, იქნებ ერთგვარი შიშითაც, იგი დეახ ანგელოსურ გარეგნობას მიწიერი ქალის, დედაკაცის სახითაც წარმოიდგენდა. და ქალი. დედაკაცი ხომ სასურველია აუცალბებელიც.

სამოთხისებური უბიწოების სიჭარბე ბოლოს და ბოლოს სიყვარულს აღარ აკმაყოფილებს. სიყვარულს სწყურია მხურვალე ხელი, მთრთოლვარე სიცოცხლე, ამაღელვებელი კოცნა, რომელიც წარუხოცელ კვალსა სტოვებს; მას ენატრება აწეწილი, ჩამოშლილი თმები, ვნებიანი ხვევნა. ვარსკვლავებიანი მაღალი სივრცე უკვე გვევიწროება. ეთერი მეტად გვემძიმება, ჰაერი აღარა გვყოფნის. სიყვარულში ციური სიფაქიზის სიჭარბე იგივეა, რაც კერაში სითბოს მომცემი შესის სიჭარბე: იქ ალი ვერ აღეგზნება. გუინპლენი გონებას კარგავდა, იმდენად შეეპყრო საამურ ვნებიან ხილვას. მას თვალწინ დაუდგა დეა ისეთი სახით, რომლის დაუფლება ხორციელად შეუძლებოდა. დეა მორჩილი, რომელიც დანებდებოდა სიახლოვის იმ თავბრუდამხვევ წუთში, რაიც ორ არსებას ახალი სიცოცხლის ჩასახვის საიდუმლოებით აკავშირებს. „ქალი“ გუინპლენს ესმოდა ეს შინაგანი ძახილი, რომელიც თვით ბუნების წიაღიდან ამოდიოდა. ვითარცა ახალი პიგმალიონი, ლაქვარდისაგან გალათეიას შემქმნელი, გუინპლენი თავის გუნებაში, სულის სიღრმეში თავნებურად ცვლიდა დეას კდემამოსილ ხატებას. ეს ხატება ხომ მეტად ციური იყო, თანაც არასაკმარისად სამოთხისებური; ვინაიდან სამოთხე — ევაა, ხოლო ევა დედაკაცი იყო, რომელიც

სურვილს იწვევდა, და დედა, მასაზრდოვებელი მიწიერისა, მის კურთხეულ წიაღში ჩაისახა მთელი მომავალი შთამომავლობანი, მის ძუძუმკერდში დაუმშრალი იყო რძე, მისი ხელი არწვედა ახლადშობილი ქვეყნის აკვანს. დედაცაის გულმკერდი შეუთავსებელია ანგელოზის ფრთებთან. სიქალწულე მხოლოდ აღთქმაა დედობრიობისა. მაგრამ გუინაზენის ოცნებებში დეა აქამდე ისევ ყოველივე ხორციელობაზე მალლა იდგა. ხოლო ახლა იგი აფორიაქებული, თავის გუნებაში ცდილობდა დეა ძირს, მიწიერ არსებად წარმოედგინა, რაკი იგი იმ ძაფს მოეკიდა, რომელიც ყოველ ქალწულს მიწასთან აკავშირებს. ეს ძაფი სქესია. ვერც ერთი ეს ფრთამალი ფრინველი ვერ ინავარდებს თავისუფლად; დეაც, როგორც ყველა სხვა, ბუნების კანონების გავლენის გარეშე ვერ დარჩებოდა; და გუინაზენიც მხოლოდ ნახევრად უმბელდა თავისთავს, რომ მას სწყუროდა, დეა ამ კანონებს დამორჩილებოდა. გუინაზენს ეს სურვილი მისდა უნებურად აღეძვროდა და იგი სულ ებრძოდა ამ სურვილს. თავის წარმოსახვაში იგი დეას მიწიერ ქალად წარმოიდგენდა. იქამდეც მივიდა, რომ შეუძლებელი რამ წარმოიდგინა: ვითომც დეა მხოლოდ აღგზნებას კი არა და ვნებათა ლელეასაც იწვევდა. წარმოიდგინა, ვითომც დეა მის ბალიშზე დებდა თავს. მასვე რცხვენოდა ამ შეურაცხმყოფელი ფიქრებისა. ეს რაღაც ძალა იყო მასში, რომელიც ცდილობდა დეას ხატება დაემციკრებინა. გუინაზენი ეწინააღმდეგებოდა ასეთი ფიქრების თავდასხმას. ცდილობდა წარმოსახვით აღარ ეხილა ამგვარი სურათები; მაგრამ მერე ისევ უბრუნდებოდა ასეთ ფიქრებს. მას ისიც ეჩვენებოდა, რომ იგი ქალწულის უმანკობის შელახვას ეტანება. დეა მისთვის თითქოს ცათა ღრუბლების არსება იყო. გულის კანკალით ლამობდა იგი ამ ღრუბლების შეხებას, თითქოს საფარველი უნდა აეხადა. გაზაფხული იყო და აპრილის თვე იდგა.

ხერხემლის ტვინიც თავისებურ ზმანებას ეძლევა.

გუინაზენი უაზროდ დაბორჯალობდა, — დაბნეული; ის ოღნავ აქეთ-იქით ირწეოდა, აუჩქარებლივ როგორც ხანდახან მარტოდ მოსეირნე იქცევა; ასეთი მდგომარეობა უაზრო ოცნებებს იწვევს. საით მისწრაფოდა გუინაზენის აზრი? ის

თავის თავსაც ვერ გაუბხელდა ამას. ცისკენ? საქორწილო სა-
რეცელისკენ. და თქვენ, ვარსკვლავებო, ნუთუ უყურებდით
ამას ამ დროს?!
რატომ ამბობენ „შეყვარებულიო“, უნდა თქვეან ხოლმე
„შეპყრობილი“. დემონისაგან შეპყრობილი იყოს კაცი, ეს
იშვიათი მოვლენაა; ქალისგან შეპყრობილი საერთო წესია.
ყოველ მამაკაცს ემართება, რომ კარგავს საკუთარ პიროვნე-
ბას. რა ჯაღოქარია მშვენიერი ქალი! სიყვარულის ნამდვილი
სახელი ტყვეობაა.

ქალი მამაკაცს სულიერი გრძნეულებით ატყვევებს; აგ-
რეთვე ხორციელი თილისმითაც. ხშირად ხორციელი თილის-
მა სულიერზე ძლიერია. სული შეყვარებულია, ხორცი საყვა-
რელია!

სატანას ცილსა სწამებენ. ევა მას არ შეუტყდენია. ევამ ის
შეიყვანა ცდუნებაში. დამწყები იყო დედაკაცი.

ლიუციფერი მშვიდად მიდიოდა თავისი გზით, მაგრამ
ღაინახა დედაკაცი და სატანად გადაიქცა.

სხეული გარეგანი ჩარჩოა უცნობისა და რაც უცნაურად
გვეჩვენება, იგი თავისი მორცხვობით ხიბლავს ადამიანს.
ამაზე მეტად ამაღლებული აღარა არის რა. აბა იფიქრეთ: ის
(ე. ი. სხეული) უსირცხვილოა და მორცხვობს კი.

ამ წუთში გუინპლენს ზორციელი სილამაზისადმი სწო-
რედ ასეთი გადაულახავი გულისთქმა აღელვებდა და იმორ-
ჩილებდა მას. საშინელი წამია, როდესაც ჩვენ სიშიშვლე
მოგვესურვილება. სულ ადვილია, ფეხი აგვისხლტეს და
ზნეობრივად დავეცეთ. რამდენი წყველია და ფარული ვე-
ნერას სითეთრეში!

რაღაც შინაგანი ხმა გუინპლენისა ხმამაღლა მოუწოდებ-
და დეას, დეას ქალწულს, დეას მეგობარს, დეას ხორციელსა
და მგზნებარეს, დეას მკერდგაშიშვლებულს. გუინპლენი
მზად იყო ანგელოზი გაეძევიბინა; ეს იყო იღუმალი კრიზისი,
რომელსაც ყველა შეყვარებული განიცდის, და რომელიც
იღეაღს დაღუპეას უქადის. მარადიული კანონი სამყაროსი
ის წამია, რომ სულში ციური ნათელი ჩაწყვედიადდება.

გუინპლენის სიყვარული დეასადმი მეუღლის სიყვარუ-
ლში გადადიოდა. კდემამოსილი სიყვარული მხოლოდ გარ-

დამავალი საფეხურია. აუცილებელი წუთი დადგა. გუინპლენს იზიდავდა ეს ქალი.

გუინპლენი ქალისკენ მისწრაფებას განიცდიდა.

მის წინ ჩალმართი გადახსნილიყო, და ის პირველსავე ნაბიჯზე ჩავარდნას უქადადა.

ბუნების გაურკვეველი ძახილი მოუგერიებელია.

ქალი რაოდენ უფსკრულია!

გუინპლენის საბედნიეროდ, მის მახლობლად სხვა ქალი არ იყო გარდა დეასი: ეს ერთადერთი ქალი იყო, რომელიც მას სურდა. დეაც ერთადერთი იყო, რომელსაც გუინპლენი სურდა.

გუინპლენი მთლად გამოურკვეველ თრთოლვას აეტანა. თვითონ სიცოცხლე ძალუმად ითხოვდა მასში თავის უფლებებს.

ამას მიუმატეთ კიდევ გაზაფხულის გავლენაც. გუინპლენი თითქოს შეისუნთქავდა გამოუცნობ დენს ვარსკვლავიან ღამისას. ის მიდიოდა უმიზნოდ, რაღაცნაირი დამატკბობელი თავდავიწყებით. პაერში გაბნეული არომატი გაზაფხულის სიღბოსი, დამათრობელი სუნნელებანი, რომლითაც გაჟღენთილია ღამის ბინდი; ღამით გადაფურჩქნელი ყვავილები, შორით მონაბერი ამო სუნელი. შეთანხმებული ელურტული, რომელიც აქვე საღდაც პატარა ბუდეებიდან ისმოდა. წყაროთა ლიკლიკი და ფოთოლთა შრიალი, სუნთქვა ყოველის მხრიდან. სინორჩე, სითბო, ყველა ეს საიდუმლო გაღვიძება ბუნებასა, სხვა რა არის თუ არა გაზაფხულის მძლეთა-მძლეთა ხმა ვნებებზე, ჩურჩულით მოლაპარაკე, თავბრუდამხვევი მოწოდება; და სულიც მას მხოლოდ ენაბრგვილი ფურჩუნით აძლევს პასუხსა და თვითონაც უკვე ვეღარ ერკვევა საკუთარი სიტყვების აზრში.

ვინც კი ამ წუთში გუინპლენს დაინახავდა, ყველა იფიქრებდა: „ვერ ხედავთ, მთერალოაო!“.

მართლაც გუინპლენი ფეხზე ძლივს იდგა, ისე დამძიმებულიყო თავისი მღელვარე გულისა, გაზაფხულისა და ღამისაგან.

ირგვლივ უკაცურობა და ღუმილი სუფევდა. გუინპლენი უბრალოდ თავისთავთან ლაპარაკობდა. როდესაც იცი, რომ

ყურს არავინ გიგდებს, თავისუფლად ელაპარაკები შენს თავს.

ის ნელა მისეირნობდა, თავი ჩაეჭინდრა, ხელები ზურგზე შემოეწყო, მარცხენა ხელით მარჯვენა ეჭირა.

უცბად იგრძნო, რომ ხელს რაღაცა ჩაუსხლტა.

სწრაფად მოტრიალდა.

ხელში მას ქალალდი შერჩა და მის წინ კადევ ვიღაც კაცი იდგა.

ცხადი იყო, რომ ეს კაცი კატასავით მიეპარა უკანიდან და ხელში ქალალდი ჩაუდო.

ეს ქალალდი წერილი იყო.

მისი მონეტანი კაცი, რამდენადაც შეიძლებოდა ვარსკვლავთა შუქზე მისი შეთვლიერება, ტანად პატარა იყო. პირმრგვალი და სულ ახალგაზრდა. მაგრამ ძალიან თავმომწონე. ტანთ ალისფერი ლივრეი ეცვა, რაც ნაცრისფერ გრძელ კალთებიანი ლაბადის, ლამის მოსასხამის ქვეშიდან მოუჩანდა. თავზე ღია ქოლოსფერი ქუდი ეხურა, კარდინალის კუნკულის მსგავსი. მაგრამ ბუზმენტებ-შემოვლებული. რაც იმის ნიშანი იყო, რომ ამ ქუდის პატრონი ლაქიაა. ეს მოხდენილი ქუდი ერთი კონა მთიულა ფრინველის ბუმბულით იყო შემკული.

ბიკუნა გაუნძრევლად იდგა გუინპლენის წინ, სიზმარში მოლანდებული სილუეტის მსგავსად.

გუინპლენმა იცნო, ეს პერცოგის ასულის მსახური იყო.

გუინპლენმა გაკვირვებისაგან შეკივლებაც ვერ მოასწრო. რომ უმალ მოესმა პაეის წერილი, არც თუ ქალის, არც თუ ბავშვის ხმა.

— ხეალ ამ დროს, ლონდონის ხიდთან მოდით! მე დავგიცდით იქ და მივაცილებთ.

— სად მიმაცილებ?

— იქით, სადაც თქვენ გელოდებიან.

გუინპლენმა ახლა წერილს დახედა, რომელიც ანაზდეულად ხელში შერჩენოდა, როცა ისევ აიხედა, გრუმი იქ აღარ იყო. შორს, ბაზრის მოედანზე ბუნდოვნად მოჩანდა პატარა მსახურის სილუეტი. რომელიც სწრაფად პატარავდებოდა. მალე იგი კუთხეში შებრუნდა და თვალს მიეფარა.

გუინპლენმა თვალი გააყოლა შორს მიმავალ გრუმს და მერე წერილს დახედა. ადამიანის ცხოვრებაში არის ხოლმე ისეთი წამები, როდესაც რაიმე შეემთხვევა და თითქოს არც შემთხვეოდეს. გაშტერებულია და ერთხანს ვერ გარკვეულა მომხდარ გარემოებაში. გუინპლენმა წერილი თვალეზთან ახლოს მიიტანა, თითქოს წაკითხვა უნდოდა, მაგრამ ვერ წაიკითხავდა ორი მიზეზის გამო: ჯერ ერთი, კონვერტი ისევ დაბეჭდილი იყო და მეორეც იმიტომ, რომ ბნელოდა გავიდა რამდენიმე წუთი, ვიდრე გუინპლენმა მოისაზრა, რომ სასტუმროში ფარანი ანთია, რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა, მაგრამ გვერდით, რადგან არ იცოდა საით წასულიყო. ასე მხოლოდ მთვარეული იმოდრავებდა, წერილი მოჩვენებას რომ მიეცა.

ბოლოს გამოერკვა განცვიფრებიდან და სასტუმროსკენ თითქმის გაიქცა. გამოღებული კარის წინ შეჩერდა და სინათლის შუქზე ერთხელ კიდევ დახედა დაბეჭდილ წერილს. ბეჭედზე არავითარი ტვიფრი არ იყო, ხოლო კონვერტზე მარტო ერთი სიტყვა ეწერა: გუინპლენს. მან ბეჭედი ამტვრია, კონვერტი გახია, წერილი გაშალა, სინათლესთან ახლო მიიტანა და წაიკითხა:

„შენ საოცრებამდე სახიზარი ხარ, მე კი ულამაზესი. შენ ტაკიმასხარა ხარ, მე კი ჰერცოგის ასული. მე პირველი ვარ, შენ უკანასკნელი. მე შენ მსურხარ. მე შენ მიყვარხარ. მოდი“.

წიგნი მეოთხე

მიწისკვეთა საწამებელი

1

ცდუნება წმინდა გუინალენისა

ზოგი ცეცხლი ოდნავ გაქიატდება სიბნელეში; ზოგს კიდევ შეუძლია ვულკანი ალაგზნოს.

ნაპერწყლებიც კი ხანდახან უშველებელ ხანძარს გააჩენენ.

გუინალენმა წერილი ერთხელ წაიკითხა, კიდევ წაიკითხა. ის ნათლად ხედავდა ამ სიტყვებს: „მე შენ მიყვარხარ“.

მის გონებაში ერთი მეორეს მისდევდნენ საზარელი ფიქრები.

შეძრწუნებულს პირველად ეგონა ვგიჟდებო. ჭკუაზე შეიშალა, ამაში ეჭვი არ არის. ისეთ რამესა ხედავს, რაც სინამდვილეში არ არსებობს. ღამის ზმანებებმა ის უბედური თავის სათამაშოდ აქციეს. წითელი კაცუნა მას მხოლოდ მოეღანდა. ღამით ხანდახან ჭაობის ორთქლი შეკუმშვისას მოფარფარტე შუქად იქცევა და იტყუებს ადამიანს. აი, ახლაც მცდარმა მოღანდებამ ჭერ დასცინა, მერე ისევ გაჰქრა და გუინალენი ჭკუაზე შეშლილი დატოვა. წყვილიდს შეუძლია ასეთი ოინები ჩაიდინოს.

შემდეგ, რადგან დარწმუნდა, რომ სრულ ჭკუაზეა, უფრო შეძრწუნდა.

მოლანდება? რა სისულელეა! მაშ ეს წერილი საიდანაა? წერილი ხომ ხელში უჭირავს. აი კონვერტიც, ბეჭედი, ქაღალდი, ვილაცის ხელით დაწერილი. მან ხომ იცის, ვისგანაც არის ეს წერილი! ან თავგადასავალში არაფერი ამოუცნობი არ არის. აულიათ კალამი, მელანი და დაუწერიათ წერილი. აანთეს სანთელი და დაბეჭდეს კონვერტი ლუქით. განა კონვერტზე არ აწერია მისი სახელი: გუინპლენს? ქაღალდი სუნნელოვანია. ყველაფერი ცხადია. იმ კაცუნასაც იცნობს. ის ცეროდენა გრუმია. მოფრიალვ ცეცხლი ლივრეა იყო. გრუმმა გუინპლენს პაემანი დაუნიშნა, ხეალ, სწორედ ამ დროს ლონდონის ხიდის მისასვლელთან. განა ლონდონის ხიდოც გრძნობათა მცდარობაა? არა! არა! ყოველივე ეს უდგება ერთი მეორეს. ეს სულაც არ არის ბოდვა. ეს სინამდვილეა. გუინპლენი სრულ კეუაზეა. ეს არ არის მოლანდება, რომელიც თანდათანობით იშლება და პაერში უკვალოდ ქრება. ეს სრულებით რეალური რამაა. გუინპლენი გიყი არ არის, არც ცხადლივ ზმანებაშა. და გუინპლენი ისევ და ისევ განმეორებით კითხულობდა წერილს.

ჰო, დიახ, რა თქმა უნდა. მაგრამ რა არის ეს? მაშინ ხომ... ეს იგავმიუწვდომელი რამაა.

ქალს სურს გუინპლენის თუ ასეა, დეე ამიერიდან აღარავინ თქვას სიტყვა: „დაუჯერებელი“. ქალს სურს იგი! ქალს, რომელმაც დაინახა მისი პირისახე. ქალს, რომელიც ბრმა არ არის. მაშ ვინ არის ის ქალი? გონჯი? არა, ულამაზესია. ბოშა ქალია? არა, ჰერცოგის ასულია.

მაშ ეს რას მიასწავებს? და ან რას ნიშნავს ეს? რა სახიფათოა ასეთი ზეიმი და მაინც როგორ არ უნდა გაესწრაფოს კაცი რაც შეიძლება მალე ამის შესახვედრად?

როგორ? ეს ის ქალია? სირინოზი, მოჩვენება, ლედი, ის მაყურებელი, ლოქაში რომ იჯდა! წყვილია-შუქში მოელვარე ლანდი. დიახ! სწორედ ის არის. რა თქმა უნდა, ის არის!

გუინპლენის გულში ხანძარი აგიზგიზდა, ის არის, ის, — ის უცნაური უცნობი ქალი! სწორედ ის, რომელმაც დაუკარგა სიმშვიდე. გუინპლენს ხელახლა დაესია ამაღლევებელი ფიქრები. თითქოს ამ ბნელმა ცეცხლმა გააცხოველა ისინი, იგივე ფიქრები, რომლებიც პირველად აეშალა მას ამ ქალის

დანახვაზე. დავიწყება იგივე პალიმფსესტია. შემთხვევა არის საჭირო და უკვე წაშლილი საუკუნოდ, უტბად ისევ ამოტივტივდება განცვიფრებული მეხსიერების სტრიქონებს შუა. გუინპლენს ეგონა გულიდან ამოვიგდეთ ის ხატება. და აჰა, იგი ისევ მის თვალწინ წარმოსდგა. ის ხატება მასში აღიბეჭდა. გუინპლენის ტვინში, გუინპლენისავე სურვილის წინააღმდეგ დატოვა მან წარუხოციელი კვალი. მისდა უნებურად იმ ქალის ნაკვთები ღრმად ჩაიჭრნენ მის სულში. გამოუსწორებელი ბოროტება ახლა უკვე მომხდარი იყო. და გუინპლენი ხელახლა გატაცებით დანებდა თავიდან მოუცილებელ ზმანებეს ძალას.

როგორი ის, გუინპლენი, ვნების საგანი გახდა? როგორი პრინცესა ტახტის საფეხურებიდან დაეშვა, კერპი საკურთხევილიდან ჩამოდიოდა, ქანდაკება — თავისი კვარცხლბეკიდან, მოჩვენება — ღრუბლებიდან? როგორი შეუძლებლობის წიაღიდან ქიმერა აღმოცენდა? როგორი ეს პლაფონიდან მოვლენილი ფერია, განხორციელებული სხივოსნობა, ეს ნერეიდა, მთლად ძვირფასი თვლების სამკაულით აელვარებული, მიუწვდომელი, დიდებული, ულამაზესი ქალი თავისი თვალისმომჭრელი სიმალიდან გუინპლენამდე ეშვებოდა. როგორ? მან თავისი ავრორას ეტლი, რომელშიც გვრიტსაც აბამდნენ და გველშაპსაც, დაბლა მდგომ გუინპლენთანაც გააჩერა და უთხრა „მოდიო“ როგორი გუინპლენს საშინელი და თან მშვენიერი ბედი ხვდა — დაამციროს, მიწიერი გახადოს ემპირიუმი? ეს ქალი, თუ შეიძლება რომ ქალი ეწოდოს სხვა, მეტად აღმატებული პლანეტის მცხოვრებს, ეს ქალი გუინპლენს თავის თავსა სთავაზობდა? მთლად ეძლეოდა? შეუძლებელია. ის, ოლიმპის ღმერთქალი მოუწოდებს სიყვარულის სარეცელზე და მერე ვის? მას, გუინპლენს. თავისუფალი ქცევის ქალი ჰვეენა-ალერსს პირდებოდა... იგივე ღმერთქალი შარავანდედით მოსილი, ჩაიკრავდა მას გულმკერდში. და ეს სულაც არ რცხვენოდა იმ ქალს. იმ მაღალი წრის სულიერებს არავითარი მწიკელი არ შეეხებათ. ისინი ღმერთები არიან ნათელში განბანილნი. და ამ ღმერთქალმაც, გუინპლენამდე რომ უნდა ჩამოქვეითებულყო, იცოდა რასაც ჩადიოდა. მან კარგად იცოდა, რა საშინელი სახიჩარია

გუინპლენი. იმ ქალმა ნახა ნილაბი, გუინპლენს რომ პირისა-
ხის მაგიერ ჰქონდა. და ეს ნილაბი მას არ შეეზიზლა. გუინ-
პლენი შეუყვარდათ, მიუხედავად მისი სახიჩრობისა!

ეს აღმატებოდა ყველაზე უფრო უტიფარ ოცნებებს.
გუინპლენი შეიყვარეს მისი სახიჩრობის გამო. ნილაბი არ
ეზიზლებოდა ღმერთქალს, პირიქით, ნილაბი მას იზიდავდა.
გუინპლენი არა მხოლოდ უყვარდათ, არამედ იგი ვნებათა
ღელვასაც იწვევდა. ქალი არა მარტო ჩამოქვეითდა გუინ-
პლენამდე, არამედ, გუინპლენი მან თავის რჩეული გახადა.
გუინპლენი მისი რჩეულია!

როგორ! ამ ქალის ირგვლივ არსებულ მეფურ წრეში.
ბრწყინვალე. უზრუნველ და ყოვლადშემძლე ადამიანთა წრე-
ში იყვნენ პრინცები, იმ ბანოვანს შეეძლო პრინცი აერჩია.
იყვნენ ლორდები, შეეძლო ლორდი აერჩია, იყვნენ ლამაზი.
მომხიბლავი, შესანიშნავი ვაჟკაცები, — იმ ბანოვანს შეეძ-
ლო აერჩია ადონისი. მაგრამ ვისით მოიხიბლა იგი? გნაფრო-
ნით? იქ, სადაც მხოლოდ მეტეორები და ელვაა, იმ ბანო-
ვანს შეეძლო ექვსფრთიანი სერაფიმი ამოერჩია. მაგრამ წუჟ-
პეში მლოდავი მატლი კი ამოიერჩია. ერთი მხრივ მთლად აღ-
მატებულნი, ბრწყინვალენი, დიდებულეზა, სახელგანთქმუ-
ლეზა, — მეორე მხრივ ოინბაზი და ოინბაზი იმარჯვებს ყვე-
ლაზე. ნეტავი რა სასწორი ჰქონდა გულში ამ ბანოვანს, რითი
სწონიდა იგი თავის სიყვარულს? ამ ბანოვანმა მოიხსნა ჰერ-
ცოგის ასულის ჯილა და ჯამბაზის ფიციარნაგზე დაანარცხა. ამ
ბანოვანმა მოიხსნა თავიდან შარავანდელი ოლიმპის ღმერთ-
ქალისა და გნომს ჯაგრიან თავზე დაადგა ეს არის ქვეყნიე-
რების ყირაზე გადაბრუნება, სადაც მწერები მეშვიდე ცის
სფეროში აღმოჩნდნენ, ხოლო ვარსკვლავთა ხომლები დაბლა
მოექცნენ. ამას გამო ჩაიძირა. გუინპლენი: იგი დაიბნა მასზე
მოვარდნილ შუქთა ნიადერის გამო, სადაც მდაბითთა უბა-
დრუკ ყოფნაში ნათელი სხივი მოეფინა. სილამაზისა და
ფუფუნების წინააღმდეგ ამხედრებული ბანოვანი თავს იმე-
ტებდა საუკუნოდ წყვდიადში განწირულისათვის. ანტონიუსს
უარჰყოფდა და გუინპლენს რჩეობდა. სიბნელის დამნახვი-
ცნობისმოყვარეობას შეეპყრო და იგი იძირებოდა ამ სიბ-
ნელეში. ღმერთქალისგან სიბნელეების ასეთ უარყოფას

არარაობაში მყოფი არსება მეფურ სიმაღლეზე აჰყავდა. სასწაულებრივად მეფურ გვირგვინს ადგამდა. „შესაზარლად სახიჩარი ხარ, მე შენ მიყვარხარ“, ეს სიტყვები გუინპლენის სიამაყე-თავმოყვარეობას აღიზიანებდა, მაგრამ არა დადებითი მხრივ. სიამაყე ყოველი გმირისათვის აქილევსის ქუსლია. გუინპლენმა შეიტკბო უსახურის პატივმოყვარეობა. ის სწორედ მისი უსახურობის გამო შეუყვარდათ. ისიც ისევე გამოინაკლისი იყო, როგორც იუპიტერი და აპოლონი, ან იქნებ იმათზე მეტად. იგი თავს ზეკაცურ არსებად თვლიდა და ჭერ კიდევ არნახული სიმანინჯის წყალობით; თავი ღვთაების სწორად მიაჩნდა. საშინელი სიბრმავეა.

მაგრამ მაინც რას წარმოდგენდა თვითონ ის ბანოვანი? რა იცოდა გუინპლენმა მასზე? ყველაფერი და არც არაფერი. ის ქალი ჰერცოგის ასული იყო. ეს იცოდა გუინპლენმა, იცოდა, რომ იგი ლამაზია, მდიდარი, რომ მას ლიბრიანი ლაქიები ჰყავს, პაეები და მემამუხალე შიკრიკები, რომლებიც მის გვირგვინით შემკულ ეტლს ახლდნენ. გუინპლენმა იცოდა, რომ იმ ბანოვანს შეჰყვარებია; ყოველ შემთხვევაში, ასე სწერდა მას. დანარჩენი მან არა იცოდა რა; გუინპლენმა იცოდა იმ ბანოვანის ტიტულ-ხარისხი, მაგრამ მისი სახელი არ იცოდა. იცოდა მისი აზრი, მაგრამ მის ცხოვრებას არ იცნობდა. ვინ იყო იგი? გათხოვილი ქალი, ქერივი თუ ქალწული? თავისუფალია იგი თუ შებორკილია რაიმე მოვალეობით. როგორ ოჯახს ეკუთვნის? იქნებ გუინპლენს აქ რაიმე საფრთხე ელის, მახეს უგებენ. საიდუმლოდ ძირს უთხრიან... გუინპლენმა ექვადაც არ იცოდა, როგორი თავაშეებულობა სუფევს საზოგადოების მაღალ, მთლად უსაქმურ ფენებში. მან არ იცოდა, რომ ამ მწვერვალებზე არის ბუნაგები, სადაც სასტიკი გრძნეული ქალები სასიყვარულო გატაცებების ზმანებებს ეძლევიან. ვერ მიმხვდარიყო, მოწყენილობის გამო მაღალი წრის ქალი რა საშინელ ცინიკურ ცდებზე ალევს თავის უქმ დროსა და ენერგიას, და კიდევ ამ ქალებს ჰგონიათ, რომ მამაკაცებზე მაღლა დგანან. გუინპლენს არავითარი წარმოდგენა არ ჰქონდა ამაზე, რადგან საზოგადოების დაბალ წრეებში ბევრი რამ არ იცოდა იმის შესახებ, რაც მაღალ სფეროებში ხდება. მიუხედავად ამისა, ანუ ამიტომაც გუინ-

პლენი წინასწარ გრძნობდა რაღაც ავის მომასწავებელს. იგი თითქოს ვარაუდობდა იმ ბრწყინვალეების პირქუში ბუნების შესაძლებლობაზე; იყო კი ამაში დარწმუნებული? არა. ან მიხვედრილი თუ იყო? ძალიან ნაკლებად. რა იფარებოდა ამ წერილის მიღმა? კარი ფართოდ გაღებული და იმავე დროს რაღაც წუხილის ჩამსახველი დაბრკოლება. ერთი მხრივ გულის გადახსნა, სიყვარულის გამოცხადება; მეორე მხრივ ამოცანა.

გულის გადახსნა და ამოცანა იმავე დროს — ორი ხმაა: ერთი იზიდავს, მეორე იმუქრება. მაგრამ ორივე ერთ და იმავე სიტყვას იმეორებენ: „გაბედე“-ო!

არასოდეს ასე მარჯვედ არ უმოქმედნია ცბიერ შემთხვევას; არასოდეს ცდუნება ასე დროულად არა სწვევია ადამიანს; საგაზაფხულოდ გამოღვიძებულ შუშხუნა წვენის ათქვირებული ბუნებით ამლელვარებული გუინალენი მთლად გულისთქმათა ოცნებას შეეპყრო. წარუხოცელი ინსტიქტი, ისეთივე უძველესი, როგორც თვით ქვეყანაა; ალლო, რომლის დათრგუნვა დღემდე ვერც ერთს ჩვენგანს ვერ მოუხერხებია — ამ ჭაბუკში ახლა იღვიძებდა; მას ხომ ოცდაოთხი წლის ასაკამდე დაეცვა ყრმის უმანკო სიფაქიზე. სწორედ ასეთ წუთებში, კრიზისის უძიმეს წუთში მიიღო მან სასიყვარულო გამელავენება და მას თვალწინ წარმოუდგა თვალისმომკრელი შიშველი გულმკერდი სფინქსისა. ახალგაზრდობა დაქანებული დაღმართია; გუინალენი ამ დაღმართზე მისრიალებდა. მას ვიღაცა უქიმუნჯებდა. ვინა? გაზაფხული. ვინა? ღამე. ვინა და — ის ბანოვანი ქალი. აპრილი რომ არა ყოფილიყო, ადამიანები ბევრად უფრო კეთილსათნონი იქნებოდნენ. აყვავილებული ბუჩქები თანამზრახველთა გუნდია. სიყვარული მპარავია. გაზაფხული ამისივე მფარავი.

გუინალენს გული უჩქროლავდა.

ცუდ საქციელს თან უძღვის რაღაც ბოროტების აორთქლების მსგავსი რამ, რისგანაც სინდისს გული ეხუთება. ცდუნებაში მყოფ პატროსნებას ქვესკნელის ცუდი სუნისაგან გულს აზიდებს. იქიდან ამოვარდნილი აორთქლებანი მტკიცე ნებისყოფის ადამიანთათვის წინასწარ გამაფრთხილებელია;

ხლო სუსტი ნებისყოფის ადამიანისათვის გამაბრუებელი. გუინპლენი ამ იღუმალ ღონემიხდილობას განიცდიდა.

მას გონების თვალწინ სწრაფად, ერთურთის მომდევნოდ წამოეპირებოდნენ მომაბეზრებელი შეკითხვები. დაჟინებით აქეზებდნენ, რათა მის ცდუნებას უფრო გარკვეული სახე და გეზი მიეღო. ხვალ შუალამისას, ღონდონის ხიდი, პაეი. წავიდე? „პო“! — იძახდა ხორცი. „არა“! — იძახდა სული.

თუმცა პირველი შეხედვით უცნაური კია, მაგრამ გუინპლენი არც ერთხელ მკაფიოდ არ შეკითხებია თავის თავს: წასულიყო თუ არა? ცდუნებანი შეპარვით, სინდისის მალულად იზიდავენ ადამიანს. ისინი ემსგავსებიან მეტისმეტად მაგარ არაყს, რომელსაც ერთი სულის მოთქმით ვერ დაღვეს ადამიანი. ფიალას გადადგამენ: ცოტა ხნის მერეო; უკვე პირველი ყლუპისაგან კი თავებრუსხვევას გრძნობენ.

ერთი რამ იყო უდავო: გუინპლენი გრძნობდა, რომ რაღაც უბიძგებდა იმ ამოუცნობთან პირისპირ წამდგარიყო.

იგი მთლად თრთოლას აეტანა, ხედავდა, რომ უფსკრულის წინაშე იდგა. უკან იხედებოდა, რაკი ყოველი მხრიდან მომდვარ ხიფათს გრძნობდა, თვალებს ხუჭავდა, ყოველნაირად არწმუნებდა თავის თავს, ვითომც არა მომხდარიყოს რა. ცდილობდა ისევ ჩაეგონებინა თავისთვის, რომ ჭკუაზე შეიშალა და ყოველივე მოჩვენება იყო. რა თქმა უნდა, ასეთი მდგომარეობიდან, ეს ყველაზე უკეთესი გამოსავალი იქნებოდა. ყველაზე კეთილგონიერია, კაცმა ჭკუაზე შემლილად ჩათვალოს თავისთავი.

საბედისწერო დაავადებაა! ვინც ერთხელ მაინც ყოფილა მოულოდნელობის მსხვერპლი, განუცდია ასეთი შავბნელი შეშფოთება. როდესაც კაცი შეგნებულად დაუკვირდება იმას, რა ხდება მის თავს, შეძრწუნებული დაუგდებლ ყურს უროს ყრუ ბაგაბუგს და დარტყმებს, რომელსაც ბედრუტბად თავს დაატეხს მის სინდისს.

ეჰ, გუინპლენი მერყეობდა, მაგრამ იქ, სადაც ყოველივე ეჭვს გარეშეა, რყევა უკვე მარცხის მომასწავებელია.

თუმცა ისიც უნდა აღვნიშნოთ, წერილის მოუკრძალებელი გულახდილობა, რაც ალბათ ყოველად წამხდარ კაცსაც კი შეეატბუნებდა, გუინპლენს მთლად გამორჩა ყურადღებიდან.

მან არ იცოდა, რა არის ცინიზმი. გარყვნილება იმ ფორმით, რაზედაც ზევით ითქვა, გუინპლენს ფიქრად არ მოსდიოდა; მისთვის ეს გაუგებარიც კი იყო. იგი იმდენად ფაქიზი იყო, რომ ასეთი სირთულით ვერც წარმოიდგენდა მომხდარ ამბავს. იმ ბანოვან ქალში გუინპლენი მხოლოდ სიდიადეს ხედავდა. ეპ, იგი ამაყობდა იმ ბანოვანის ყურადღებით. პატივმოყვარეობამ მხოლოდ ასეთ გამარჯვებაზე მიაქცევინა ყურადღება. ხოლო იმისათვის, რათა შეემჩნია, რომ ის იმდენად სიყვარულის საგანი არ არის, რამდენადაც ურცხვი ცნობის-მოყვარეობისა, საამისოდ გუინპლენს ის გამოცდილება უნდა ჰქონოდა, რაც სრულებით არ ახასიათებს უმანკობას. იმ სიტყვების გვერდით:

„მე შენ მიყვარხარ“, გუინპლენმა უყურადღებოდ დატოვა საშინელი მინაწერი: „მე შენ მსურხარ“. ღვთაების ცხოველური არსი მას გამოეპარა.

გონებაზე ხანდახან თავდასხმაც ხდება; სულს თავისი ვანდალები გააჩნდა, ცუდი ფიქრები, რომელთა შემოსევა ანადგურებს ჩვენს სიქველეს. გუინპლენს ათასობით ურთიერთსაწინააღმდეგო აზრები ერთიერთმანეთზე თავს ესხმოდნენ. ხან ყველა ისინი ერთად დაატყდებოდნენ თავს და ბოლოს მასში ყველაფერი მშვიდდებოდა. მაშინ იგი თავზე ხელებს მოიჭერდა, დაღვრემილი ყურს უგდებდა ყოველივე იმას, რაც მის შინაგან ბუნებაში ხდებოდა, თითქოს ღამის პეიზაჟს მისჩერებოდა.

უცბად შენიშნა, რომ უკვე აღარაფერზე არა ფიქრობდა. ფიქრებში წასულმა თანდათან იმ შავ უფსკრულამდე მიაღწია, რომელშიც ყოველივე ქრება.

გუინპლენს გაახსენდა, რომ უკვე დიდი ხანია სახლში დაბრუნების დროა. ღამის ორი საათი სრულდებოდა.

მან პაჟის მიტანილი წერილი უბის ჯიბეში ჩაიდო, მაგრამ გაიფიქრა, პირდაპირ გულზე დამედო და ეპისტოლე უკანვე ამოიღო, დაუდევრად დაქმუქნა, შარვლის ჯიბეში ჩაიგდო და სასტუმროსკენ წავიდა. სულ უხმაუროდ შევიდა, რომ გოვიკემი არ გაეღვიძებინა; ამ პატარა ბოქს გუინპლენის მოლოდინში მაგიდასთან, თავქვეშ ხელებ ამოდებულს დასძინებოდა. გუინპლენმა კარები დაკეტა, ღუქნის ლამპარზე სანთელი

ანთო, კარს ურდულები გაუყარა, და კლიტეში გასაღები გადაატრიალა. ალლოთი ისეთ სიფრთხილეს იჩენდა, როგორიც სახლში გვიან დაბრუნებულ კაცს სჩვევია. შემდეგ „მწვანე ყუთის“ კიბეზე ავიდა და ფეხაკრებით შეიპარა იმ ძველ საზიდარში, სადაც ახლა იძინებდა: მძინარე ურსუსს დახედა. სანთელა ჩააქრო, მაგრამ არ დაწოლილა.

ასე მთელი საათი გავიდა, ბოლოს დაქანცულმა, თითქოს ლოგინი და ძილი ერთი ყოფილიყოს, გაუხდელად მიდო თავი ბალიშზე, სიბნელეს დანებდა და თვალები დახუჭა. მაგრამ გრძნობათა დაუცხრომელი ქარიშხალი არც ერთ წუთს არ ასვენებდა. უძალობა ღამის მოძალადეობაა ადამიანზე; გუინპლენი მეტად იტანჯებოდა; თავის სიცოცხლეში პირველად იყო იგი უქმყოფილო თავისი თავისა. მის დაქმყოფილებულ პატივმოყვარეობაში იდუმალო ქენჯნა, გულისტკივილი შეპარულიყო. რა უნდა ექნა? არც დილამ მოუტანა გუინპლენს მოსვენება. გაიგონა ურსუსი რომ ადგა ლოგინიდან, მაგრამ თვალები არ გაუხელია. ფიქრს მისცემოდა. წერილის ყველა სიტყვები ქაოტურა უწესრიგობით ირეოდნენ მის მეხსიერებაში. ძლიერი სულიერი აფორიაქებისას ჩვენი ფიქრი ტალღას ემსგავსება, იგი ბღღვინავს, საითღაც მიილტვის და ზღვის ყრუ ზრიალისნაირ ბგერებს წარმოშობს. მოქცევა, მიქცევა, მოხეტქება, მორევები. ხანგამოშვებით ფრიალო კლდის ნაპირთან შეჩერება. ღრუბლები, სეტყვა და წვიმა, და უცებ ბნელ ბურუსში სხივი გამოჰიატდება. ქათვის უსუსური წინწყლები. გახელებული ზეაფრენა ზვირთებისა, რასაც უმაღვე ქვედამხობა მოსდევს. ამდენი ძალღონე ამაოდ დახარჯული. ხომალდის დაღუპვის საშიშროება. ყოველი მხრიდან წყვდიადი და დაღუპვის ნიშნები. ყოველივე, რასაც ჩვენ ზღვის წიაღსა და მორევში ვხედავთ, ადამიანის სულშიც იგივე ხდება. გუინპლენი ასეთ ქარიშხალს განიცდიდა.

როცა გუინპლენის გულის გამფათრავმა წუხილმა უმაღლეს წერტილს მიაღწია, როდესაც ისევ თვალებდახუჭული იწვა, მახლობლად მას ტკბილი ხმა მოესმა:

— გუინპლენ, შენ ისევ გძინავს?

გუინპლენმა უცებ გაახილა თვალი და ლოგინზე წამოჯდა. მისი საწოლის კარ-ფარდა ნახევრად შეხსნილი იყო და

ზღურბლზე დეა იდგა. მისი თვალები და პირბაგე ერთ გომოუთქმელ ღიმილს გაენათებინა. დეა გამოცხადდა, როგორც დამატყვევებელი მოჩვენება, სხივთამფრქვევი შარავანდელით მოსილი, თუმცა ამას თვითონ დეა ვერც ამჩნევდა. ღვთაებრივი წამი იდგა. გუინპლენი თვალს არ აშორებდა დეას. ქალის თვალისმომკრელმა სინარჩარემ ურყოლა მოჰგვარა და უცხად გამოერკვა. რისგან? ძილისგან? არა, უძილობისგან. ეს ხომ ის იყო, დეა და გუინპლენმა უცხად, შინაგან არსებაში იგრძნო ერთ გომოუთქმელი და სიტყვით აუწერელი დამშვიდება ქარიშხლისა და გამარჯვება კეთილისა ბოროტზე. ციდან მისკენ მომართულმა გამოხედვამ სასწაული მოახდინა. მშვიდმა, სულიერი ნათელის მქონე ბრმა არსებამ, მხოლოდ თავისი გამოცხადებით განაპნია გუინპლენის სულში გამეფებული წყვილი. გუინპლენის სულიერ ხილვაზე ჩამოფარებული ბნელი ფარდა ისე ჩავეარდა, თითქოს უხილავმა ხელმა ჩამოგლიჯაო. და ოჰ, ღვთაებრიო აღტაცებავ! გუინპლენმა იგრძნო, რომ მას კვლავ დაუბრუნდა აქამდე წარხოცილი გარკვეულობა და სიმშვიდე. ამ ანგელოზის წყალობით, ის კვლავ ძლიერი, კეთილი და უცოდველი გუინპლენი გახდა. ადამიანის სულში, ისევე როგორც მთელ სამყაროში, მოხდება ხოლმე წინააღმდეგობათა ასეთი იდუმალი ურთიერთშეხლა. ორივენი დუმდნენ; დეა — ნათელი სული, გუინპლენი უფსკრულ-მორევი; დეა — სახიერი სიკეთე. გუინპლენი — დაოკება. და გუინპლენის აბობოქრებულ გულს დეა, ვითარცა ვარსკვლავი ზღვათა, შუქს აფრქვევდა ერთ გომოუთქმელი ელვარებით.

სიტკბოებიდან სიმკაცრისაკენ

რაოდენ უბრალოდ ხდება ხანდახან სასწაული! „მწვანე ყუთში“ საუზმის დრო დადგა და დეაც მიამიტად მივიდა გუინპლენთან, რომ გაეგო, რატომ სუფრას არ მიუჯდებო.

— შენა ხარი — შესძახა გუინპლენმა და ამით ყველაფერი ითქვა.

მისთვის უკვე აღარ არსებობდა არავითარი სხვა პორიზონტი; არაფერი სხვა, გარდა იმ ცისა, სადაც დეა ეგულებოდა.

ვისაც არ უნახავს ზღვის ღომილი, რომელიც უშუალოდ ქარიშხალ-თავსხმას მოსდევს, მას არ შეუძლია წარმოიდგინოს ასეთი დამშვიდება. ისე სწრაფად არაფერი მშვიდდება, როგორც ზღვის მორევების ბრუნვა. ეს იმითი აიხსნება, რომ იგი ყოველივეს ადვილად ნთქავს. ასეთია ადამიანის გულიც. თუმცა ყოველთვის არა.

გამოცხადდა თუ არა დეა, ყოველივე, რაც კი გუინპლენის სულში ნათელი იყო, მისკენ გაეშურა. და ყველა მოჩვენებაც შორს განიბნა გაბრუებული გუინპლენისაგან. ასეთია ძალა სიყვარულისა!

რამდენიმე წუთის შემდეგ ორივე ერთმანეთის პირდაპირ ისხდნენ, ურსუსი მათ შუა იჯდა, ჰომო მათ ფეხებთან იწვა. მაგიდის ზემოთ პატარა ლამპარი ენთო. მის ქვეშ ჩაიდანი იდგა. ფიბი და ვინოსი ეზოში რალაცას საქმიანობდნენ.

საუზმობიას და ვანშაშხეც ისინი ფურგონის შუა ნაწილში იკრიბებოდნენ. ვიწრო მაგიდას რომ მიუჭდებოდა დეა, ზურგს „მწვანე ყუთის“ ფანჯარას მიუშვევრდა, ხოლო პირისახეს კარებს.

გუინპლენმა დეას ჩაი დაუსხა. მათი მუხლები ერთმანეთს ეხებოდა.

დეა მოხდენილად უბერავდა თავის ფინჯანს. უცბად მან დააცემინა; ეს სწორედ იმ წამში მოხდა, როდესაც ლამპის ზემოდან ცოტაოდენი ბოლი აიშალა და რალაც ქალაღდის ფურცლისნაირი დაიფერფლა. სწორედ ამისი ბოლისაგან დააცემინა დეას.

— რა არის ნეტავ? — იკითხა ქალმა.

— არაფერია, — უპასუხა გუინპლენმა და გაიღიმა.

გუინპლენმა ეს-ეს იყო ჰერცოგის ასულის წერილი დაწვა. მოსიყვარულე ვაჟკაცის სინდისი იმ ქალის მფარველი ანკელოზია, რომელიც მას უყვარს.

წერილის დაწვის შემდეგ გუინპლენმა საოცარი შვება იგრძნო. მან ისე შეიგრძნო თავისი პარტიოსანი საქციელი, როგორც არწივი შეიგრძნობს თავისი ფრთების სიძლიერეს.

გუინპლენს ეგონა, დამწვარი ბარათის ბოლთან ერთად ცთუნებაც განიბნაო, რომ იმ ქალაქის ნაჭერთან ერთად თვითონ პერკოგის ასულიც ფერფლად იქცა.

მათ ერთმანეთის ფინჯნები ერეოდათ; გუინპლენი დეას ფინჯნიდან სვამდა ჩაის, დეა გუინპლენის ფინჯნიდან, თან განუწყვეტლივ ლაპარაკობდნენ. შეყვარებულთა ტიტინი ბელურების ელურტულია. ბავშვური საქციელია, რაიც საკადრისია დედა-ბატისათვისაც და ჰომეროსისთვისაც. ორი შეყვარებული გულის საუბარი, პოეზიის მწვერვალია. კოცნათა განხიანება — ჰუსიკის მწვერვალია.

— იცი რა?

— არ ვიკა.

— გუინპლენ, მე მესიზმრა, თითქო ჩვენ ნადირები ვიყავით და ფრთები გვესხა.

— რაი ფრთები გვესხა, მაშ ფრინველები ვყოფილვართ, — წასჩურჩულა გუინპლენმა!

— ნადირი სიზმარში, ანგელოზს ნიშნავს, — წაიბუზღუნა ურსუსმა.

საუბარი გრძელდებოდა.

— შენ რომ არა ყოფილიყავ ამ ქვეყნად, გუინპლენ...

— მაშინ რა იქნებოდა?

— მაშინ ვიფიქრებდი, რომ ღმერთი არ არის.

— ჩაი ძალიან ცხელია, პირი არ დაიწვა, დეა.

— შეუბერე ჩემს ფინჯანს, გუინპლენ.

— რა კარგი ხარ დღეს, დეა!

— იცი, გუინპლენ, რამდენი რამე მაქვს შენთან სათქმელი?

— მითხარი.

— მიყვარხარ, გუინპლენ!

— მეც შენი მოტრფიალე ვარ, დეა!

ურსუსი თავისთვის ბუტბუტებდა:

— რა საუცხოო არსებანი არიან, ღმერთსა ვფიცავ!

როდესაც გიყვარს, ღუმილი განსაკუთრებით აღმაფრთოვანებელია; ამ წუთებში, თითქოს თავს იყრის ის სინაზე, რომელიც შემდეგ დამატკობელ სიტყვებად გადმოიღვრება ხოლმე.

ცოტაოდენი ღუმილის შემდეგ დეამ შესძახა:

— შენ რომ იცოდე! საღამოთი წარმოდგენის დროს, როდესაც მე შენს შუბლს ვეხები, ო, შენ ისეთი კეთილშობილი თავი გაქვს! იმ წუთში როდესაც მე თითებით შენს თმებს ვეხები, თრთოლვა ამიტანს ხოლმე. ენით აუწერელ სიხარულს განვიცი და ჩემს თავს ვეუბნები: ჩემს ირგვლივ გამეფებულ ამ მარადიულ ღამეში, ამ სამყაროში, სადაც მე მარტოდმარტო დარჩენილს არავინ გამაჩნია, ამ დაუსრულებელ წყვილად ქაოსში, სადაც ყოველივე ჩემშიც და ჩემს გარეშეც მაცდუნებელი და ბუნდოვანია, ჩემთვის მხოლოდ ერთი საიმედო დასაყრდენი შენა ხარ, გუინალენ, შენა.

— ოჰ, დეა, გიყვარვარ და იმიტომ! — წარმოთქვა გუინაპლენმა, — მეც არავინ გამაჩნია ამ ქვეყნად, შენს გარდა. დეა! შენა ხარ ჩემთვის ყველაფერი. რასაც გინდა შეგისრულები რაც გინდა მომთხოვე, რასაც მოისურვებ, ყველაფერს შეგისრულებ. ძითხარი მხოლოდ.

დეამ უპასუხა:

— არ ვიცი, მე ისე ბედნიერი ვარ.

— ოჰ, მართალია, ჩვენ ბედნიერები ვართ! — შესძახა გუინაპლენმა.

ურსუსი ხმამაღლა მკაცრად შეედავა მათ:

— ჰოო, ასეა! თქვენ ბედნიერები ხართ? ეგ ხომ თითქმის დანაშაულია. მე ხომ უკვე გაგაფრთხილეთ. მაშ ბედნიერები ხართ? თუ ასეა, გაფრთხილებთ, არავინ არ შეგნიშნოთ; რაც შეიძლება პატარა ადგილი გეჭიროთ ამ ქვეყნად. ბედნიერება სულ ვიწრო კუთხეში უნდა მიიკუნტოს. მოიკუნტეთ რაც შეიძლება მეტად, გაუჩინარდით რაც შეიძლება. ადამიანი რამდენადაც უმნიშვნელოა, ღმერთი მას უფრო მეტ ბედნიერებას არგუნებს, თავიანთი ბედით კმაყოფილი ადამიანები ქურდებივით უნდა იმალებოდნენ. თქვენ კი გაბრწყინებულ-

ხართ, საცოდაო ციკინათელებო. კარგი, მაშ გაგთელავენ ფეხებით და ძალიან კარგადაც იზამენ! ეს რა სულელური ლაციობაა? მე დუენია ხომ არა ვარ, რომ ვალდებული ვიყო ვუტკირო შეყვარებული მტრედების კოცნას? ბოლოს და ბოლოს რა თავი მომაბეზრეთ; დამეკარგენით აქედან!

ურსუსი გრძნობდა, რომ მისი მკაცრი ხმა თანდათან ტკბილი, თითქმის ნაზიც ხდებოდა, მაშინ ეცადა მღელვარება არ შესტყობოდა და უფრო ხმამაღლა აბუზღუნდა.

— მამავ, ასე გაჭავრებით რატომ გვიყვირით? — უთხრა დეამ.

— იმიტომ, რომ მე არ მიყვარს, როდესაც ადამიანები მეტად ბედნიერები არიან, — უპასუხა ურსუსმა.

აქ ურსუსს ჰომომაც დაუდასტურა: შეყვარებულთა ფეხებთან მგლის ღრენა გაისმა.

ურსუსი დაიხარა და ჰომოს თავზე ხელი დაადო.

— რა იყო ჰომო! გუნებაზე არა ხარ? რას გვიღრენ? როგორ აგბურძგენია ჯაგარი. მაგ შენს მგლურ თავზე! შენც არ მოგწონს, როდესაც შეყვარებულები ღუღუნებენ? ეგ იმას ნიშნავს, რომ შენ ჰკვიანი მყევხარ. მაგრამ სულ ერთია, ახლა ჩუმად იყავი. შენი აზრი ხომ გამოსთქვა, გამოგვეხმაურე. ახლა სუ, — ხმა ჩაიკმდიე.

მაგრამ მგელი ისევ იღრინებოდა.

ურსუსმა მაგიდის ქვეშ შეიხედა.

— დაწყნარდი-მეთქი, ჰომო; აბა, ნუ ჯიუტობ, ფილოსოფოსო!

მაგრამ მგელი ზეზე წამოიჭრა, კარებს შიაჩერდა და პირდაღებულმა ღრჯოლები გადმოყარა.

— რა დაგემართა! — დასძახა ურსუსმა ჰომოს და ქეჩოში ხელი ჩასჭიდა.

დეა ყურადღებას არ აქცევდა მგლის ღრენას; მთლად თავის ფიქრებში წასული, გუინპლენის ლაპარაკით და ხმით ტკბებოდა, დუმდა, რაც მხოლოდ ბრმებს ემართებათ, და რაც მათ შესაძლებლობას აძლევს თავისივე გულიდან ამონამღერ სიმღერას მოუხმინონ. ეს უხმოდ, იღუმალი მუსიკა ბრმებს სინათლის მაგივრობას უწევს; სიბრმავე ქვესკნელის წყვილია-ღია, საიდანაც ღრმა, მარადიული ჰარმონია მოისმის.

ურსუსმა ჰომოს დასამშვილებლად მაგიდის ქვეშ შეიხედა, გუინპლენმა კარებისკენ გაიხედა.

მან ის იყო ფინჯანი პირთან მიიტანა, მაგრამ არ დაუღე-
ჯა. მოშვებული ხრახნივით ნელინელ დაუშვა ხელი და ფინ-
ჯანი ისევ მაგიდაზე დადგა. თითები ასევე გაშლილი დარჩა,
მთლად გაშეშდა, სუნთქვაშეკრული ერთ წერტილს მია-
ჩერდა.

კარებში, დეას ზურგს უკან, ვილაც კაცი იდგა.

უცნობს გრძელი, შავი თავჩაბალახიანი ლაბადა ეცვა, პა-
რიკი თითქმის წარბებამდე დაეშვა, ხელში რკინით შექვდილი
კვერთხი ეჭირა, რომლის თავსა და ბოლოს მეფის გვირგვინ-
ის სახე იყო ამოკვეთილი.

კვერთხი მოკლე იყო და მკერივი.

თუ წარმოიდგენთ მედუზას, რომელსაც სამოთხის ხის ორ
ტოტს შუა თავი გამოუყვია.

ურსუსმა იგრძნო, რომ ვილაც შემოვიდა, ჰომოსთვის
ხელი არ გაუშვია, ისე გაიხედა კარისაკენ, საშინელი სტუმარ-
ი დაინახა და მთელი ტანით ათრთოლდა.

— ეგ კვერთხისმტვირთველია, — წასჩურჩულა ყურში
გუინპლენს.

გუინპლენსაც გაახსენდა.

გაკვირვებულმა კინალამ იკივლა, მაგრამ თავი შეიკავა.

რკინის კვერთხი თავსა და ბოლოს გვირგვინის სახით ნა-
ჭედი iron-weapon იყო.

ეს ის განთქმული კვერთხი იყო, რომელზედაც ქალაქის
მოსამართლენი თანამდებობებზე დანიშვნისას ფიცსა სდებ-
დნენ და რომლის გამოც ადრინდელ პოლიციელებს ინგლის-
ში მიუღიათ თავისი სახელი.

ამ პარიკოსანი კაცის უკან, ოდნავ სიბნელეში მოჩანდა
სასტუმროს პატრონის შემინებული სახე.

კაცმა უსიტყვოდ, ძველი ქარტიების ფემიდას მსგავსად
მარჯვენა ხელი გაიწოდა დეას მომლიმარი სახის ზემოდან,
რკინის კვერთხით გუინპლენს მხარზე შეეხო და იმავე დროს
მარცხენა ხელის საჩვენებელი თითი „მწვანე ყუთის“ კარის-
კენ გაიშვირა. კვერთხისმტვირთველის ღუმილის გამო, ეს

ორნაირი ნიშანი უფრო მეტად მბრძანებლური იყო. იგი ნიშნავდა: „მომყევით“.

„კანონის ძალით ადექ და წამოდი“ ნათქვამია ნორმანდიის მონასტრის გუჯართა კრებულში.

ის, ვისაც კვერთხს დაადებდნენ, ყოველ უფლებას ჰკარგავდა, მხოლოდ დამორჩილების უფლებადა რჩებოდა. უსიტყვო ბრძანების წინააღმდეგ არავითარი შეკამათება არ შეიძლებოდა. ურჩობისათვის ინგლისის კანონმდებლობა უკიდურესობამდე დაუნდობლად სჯიდა.

გუინპლენმა იგრძნო რა კანონის სასტიკი ხელი, ჭერ შეკრთა, მერე თითქოს გაქვავდა.

თავში რომ მძიმე რამე დაერტყათ, ისე არ დაარეტიანებდა, როგორც ამ რკინის კვერთხის უბრალო შეხებით დაემართა. მიხვდა, რომ უბრძანებდნენ გაჰყოლოდა პოლიციელს, მაგრამ რადა? ეს აღარ ესმოდა.

ურსუსიც თავზარდაცემული იყო, მაგრამ მაინც საკმაოდ ნათლად წარმოიდგინა რაც ხდებოდა. ის ამ დროს ფიქრობდა თავის მოქიშპე ოინბაზებზე და მქადაგებლებზე. ფიქრობდა „მწვანე ყუთის“ დამბეზღებლებზე. დამნაშავე მგელზე. აგონდებოდა თავისი შეკამათება ბიშოპსგეიტის სამ ინკვიზიტორთან; და იქნებ, რაც უფრო საშინელი იყო, ფიქრობდა კიდევ გუინპლენის მიერ ნათქვამ უწესო და საამბოხო სიტყვების შესახებ, მეფის ძალა-უფლების წინააღმდეგ რომ წამოსცდენოდა. ურსუსი მეტად შეშინებული ჩანდა.

დეა ისევ ილიმებოდა.

არც გუინპლენსა და არც ურსუსს სიტყვა არ დაუძრავთ. ორივეს ერთი აზრი დაუფლებოდა: დეა არ შეეწუხებინათ. მგელსაც ალბათ გადაეწყვიტა ასევე მოქცეულიყო, ვინაიდან ღრენა შეწყვიტა. თუმცა, ურსუსს იგი ისევ ქეჩოში ხელჩაქიდებული ეჭირა.

თვით ჰომო ზოგიერთ შემთხვევაში თვითონაც სიფრთხილეს იჩენდა. ვის არ შეუშინებია, რაოდენ თავშეკავებით ამქლავნებენ ხოლმე პირუტყვები თავის წუხილს?

რამდენადაც მგელს შეუძლია ადამიანთა განზრახვა გაიგოს, იქნებ ჰომო იმდენად თავს დამნაშავედ გრძნობდა.

გუინპლენი ადგა.

მან იცოდა, რომ წინააღმდეგობის გაწევა უაზრობაა. კარგად ახსოვდა ურსუსის სიტყვებიც, რომ არავითარი შეკითხვების მიცემა არ შეიძლებოდა. და კანონის წარმომადგენლის წინაშე წელში გაიმართა.

ბოქაულმა მოაშორა მის მხარს რკინის კვერთხი და ბრძანების ნიშნით წინისკენ გაიწოდა. იმ ხანებში პოლიციელის ასეთი ნიშანი ყველასათვის გასაგები იყო.

„მხოლოდ ეს კაცი გამომყვეს, დანარჩენები ადგილიდან არ დაიძრენ, არც ხმა ამოიღონ“-ო.

შეკითხვები დაუშვებელი იყო. ყოველი დროის პოლიცია დიდის გულმოდგინებით კრძალავდა ამაო ლაპარაკს.

ამ სახით დაპატიმრებას ეწოდებოდა „პიროვნების სექცესტრი“.

ბოქაული მექანიკურად მომართული ტიკინასავით, ერთბაშად შოტრიალდა, მედიდურად გაბლენძილი თანაბარი ნაბიჯით გაემართა გასასვლელი კარისაკენ.

გუინპლენმა ურსუსს შეხედა.

ურსუსმა მას რთული მიმიკით უპასუხა:

მხრები აიჩჩა, იდაყვები ფერდებზე მიიჭირა, ხელები გაშალა და წარბები მალლა აჭიმა. რაც ალბათ ნიშნავდა: „უნდა დავემორჩილოთ უცნობ ბედსაო“.

გუინპლენმა შეხედა დეას, რომელიც რალაცაზე ჩაფიქრებულიყო, პირისახეზე ისევ ღიმილი დასთამაშებდა.

გუინპლენმა თითები ბაგესთან მიიტანა და დეას სიტყვით გამოუთქმელი ნაზი კოცნა გაუგზავნა.

როგორც კი ბოქაულმა ზურგი შეაქცია ურსუსს, მან მხნეობა მოიკრიბა, ისარგებლა ამ წამიერი დროითა და გუინპლენს ყურში წასჩურჩულა:

— თუ გინდა ცოცხალი გადარჩე, ხმა არ ამოიღო, არა სთქვა რა, ვიდრე არ შეგეკითხებიან.

გუინპლენი ისე ფრთხილად მოემზადა წესასვლელად, ისე უხმაუროდ გადადგა ნაბიჯი ქულისა და მოსასხამის ჩამოსაღებად, თითქოს ოთახში ავადმყოფი ეგულედა და ამის გამო ფრთხილობს, ხმაურით არ შევეაწუხო. მოსასხამში კარგად

გაეხვია, ისე რომ თვალებიდა უჩანდა; ქუდიც შუბლზე წარბებამდე ჩამოიფხატა. რადგან წინა სალამოს ტანისამოს გაუხდელი მიწვა ლოგინზე, ახლაც ისევ სამუშაო ტანსაცმელი ეცვა, ტყავის გულსაფარით. მან ერთხელ კიდევ შეხედა დეას. როცა ბოქაული „მწვანე ყუთის“ გასასვლელ კართან მივიდა, მან კვერთხი მალლა ამართა და გადასაშვები კიბის ორიოდ საფეხურზე ჩავიდა. გუინპლენი ისე მისდევდა, თითქოს უხილავი ჭაჭვით არის გამობმულიო. ურსუსმა მიმავალ გუინპლენს თვალი გააყოლა; ამ წუთას მგელმა საბრალისი ღმუილი ატეხა, მაგრამ ურსუსმა უცბადვე დაუყვავა, წესრიგის დაცვა გაახსენა და უჩურჩულა: „გუინპლენი მალე დაბრუნდება“.

ეზოში მყოფ ნიკლსს ალბათ უნდოდა პოლიციელისთვის ეამებინა და შიშისგან აკივლებულ ვინოსსა და ფიბის მრისხანედ ანიშნა, ახლაცე გაჩუმდითო. ისინი თავზარდაცემულნი შეჰყურებდნენ, როგორ მიჰყავდა გუინპლენი შავ მოსასხამიან და რკინის კვერთხიან კაცს.

ეს ქალები გაქვავებულებივით იდგნენ, თითქოს უცბად სტალაქტიდებად იქცნენო.

გაცბუნებული გოკეკები თვალებგადმოკარკლული იქირებოდა ნახევრად ღია ფანჯრიდან.

ბოქაული უკანმოუხედავად, გუინპლენს წინ მიუძღოდა. სახეზე ისეთი გულცივი სიმშვიდე აღბეჭდოდა, როგორიც კანონის სახელით მოქმედ ადამიანებს აღებეჭდებათ ხოლმე.

სრულ სიჩუმეში მათ გაიარეს ეზო, შემდეგ სამიკიტნოს სასტუმრო-სასადილო და მოედანზე გავიდნენ. სასტუმროს კართან გამვლელების მთელი გუნდი შეგროვილიყო, იქვე იდგა პოლიციელების ჯგუფი, რომელსაც სასამართლოს ბოქაული მეთაურობდა. ამ სანახაობით განცვიფრებული და თან შემკრთალი ყველა სეირის მაყურებელი უსიტყვოდ გადაუქან და გზა დაუთმო კვერთხიან კონსტებლს — ასეთი დისციპლინისა ყოველი ინგლისელი. ბოქაული ვიწრო შუკებით ტემზას სანაპიროს გაუყვა. გუინპლენს ორივე მხრიდან პოლიციელთა რაზმის ბადრაგი მისდევდა; გადაფითრებული ფეხს ადგამდა მხოლოდ, სხვა მოძრაობას როგორ გაბედავდა! იგი მოსასხამში სულარასავით გახვეული ნელ-ნელა

შორდებოდა სასტუმროს. მდუმარე კაცს თვითონაც უსიტყვოდ მისდევდა. იმგვარად, როგორც ქანდაკება გაპყვებოდა მოჩვენებას.

III

LEX, REX, FEX¹

მაშინდელი დიდი ბრიტანეთის პოლიციის საქმიანობას მეტად ხშირად ახასიათებდა ყოველთვის განმარტების გარეშე დაპატიმრება, რაც ახლანდელ ინგლისელს ძალიან გააკვირვებდა. ასეთსავე ზომებს მიმართავდნენ ჯერ კიდევ გეორგ II მეფობაში, მიუხედავად *habas coprus*-ისა, განსაკუთრებით, ისეთ საფრთხილო შემთხვევებში, რომლებშიაც საფრანგეთში მიმართავდნენ საიდუმლო განკარგულებებს დაპატიმრების შესახებ, ე. წ. *lettres de cachet*. უოლტონის მართ ერთ-ერთი ბრალდება იმაში მდგომარეობდა, რომ მან დაუშვა ან თვითონ დააპატიმრა ნეიპოფი ამ წესით, ეს ბრალდება, როგორც ჩანს, არ იყო საკმარისად დასაბუთებული. ვინაიდან ნეიპოფი, კორსიკის მეფე, დაპატიმრებული იყო თავის მევალებების მიერ.

უსიტყვო დაპატიმრებანი ფემპერიხტის პრაქტიკაში დიდად იყო გამოყენებული იმ დროის გერმანიაში და ჩვეულებადაც გადაიქცა; ასევე საფუძვლად დაედო ინგლისური კანონების ნახევარზე მეტს. ასეთი რამ ზოგ შემთხვევაში ნორმანდიელთა ზნე-ჩვეულებებითაც იყო მოწონებული, რომლის სული ინგლისის კანონების მეორე ნახევარში იგრძნობა. იუსტინიანეს სასახლის მცველთა უფროსს უწოდებდნენ „საიმპერატორო დუმილის მცველს“, ინგლისის მაგისტრატურა, რომელიც ამნაირ დაპატიმრებას მიმართავდა, მრავალრიცხოვან ნორმანდიულ ტექსტებს ემყარებოდა. *Canes latrant*.

¹ კანონი, მეფე, მდაბიონი (ლათ.).

sergentes silent. — Sergenter agere, id est tecere¹. იგი მიუთითებდა ლანდულფუს საგაქსის სტატუტის მე-16 პარაგრაფს: *Facit imperator silentium*². მოჰყავდა ციტატები მეფე ფილიპეს 1307 წლის ქარტიიდან — *Multos tenebimus bastonarios qui, obmutescences, sergentare valeant*³. იმოწმებდა ადგილებს ინგლისის მეფე ჰენრიხ პირველის სტატუტის LIII თავიდან: *Surge signo jussus. Taciturnior esto. Hoc est esse in captione regis*⁴. განსაკუთრებით ბეჯითად სარგებლობდა იმ განკარგულებით, რომელსაც იგი ინგლისის უძველეს ფეოდალურ პრივილეგიად სთვლიდა და რომელშიც ნათქვამი იყო: „ვიკონტებს ექვემდებარებიან სამხედრო სერჟანტები, რომელნიც ვალდებული არიან დასაჯონ კანონის სასტიკი მსჯავრით ყველა, ვისაც ბრალად დაედება რაიმე მძიმე დანაშაული; რომელნიც გამოქცეულან და ერთხელ უკვე მისჯილი ჰქონიათ ქვეყნიდან განდევნა... მოვალენი არიან გამოიყენონ შთამაგონებელი ზომები, რათა მშვიდობიან მოსახლეობას შეეძლოს უშიშრად ცხოვრება. ხოლო ბოროტგანმზრახველნი ვახადონ უენებელნი“. ამ დადგენილებით დაპატიმრება გულისხმობდა შეიარაღებული მცველების მიერ დაპატიმრებას (*Vetus Consuetudo Normanniae M. S.*⁵, ნაწ. 1, განყ. I, თავი II). იურისკონსულტებს კი ამას გარდა, მოჰყავდათ თავი *servientes spat-hae*-ს შესახებ *Charta Ludovici Hutini pro normannis*⁶-დან, რაც ვულგარული ლათინური ენის თანამედროვე სალაპარაკო ენასთან დაახლოვების შედეგად *Servientes spathae* გადაიქცა *sergentes spadae*-დ⁷.

1 ძალღები ყუფენ, კანონის მსახურნი სდუმან. — კანონს ემსახურებოდენ, ეს ნიშნავს სდუმდენ (ლათ.).

2 იმპერატორი დუმისს ამყარებს (ლათ.).

3 ჩვენ უნდა გვყავდეს მრავალი კვერთხისმტვირთავი, რომელთაც ევალებათ უხმოდ შეასრულონ თავიანთი მოვალეობანი (ლათ.).

4 ფეხზე იდუქ; ნიშნის სახით მიღებული ბრძანებით. იყავ მდუმარე. ასე უნდა მოიქცეს მეფის ბრძანებებით დაპატიმრებული (ლათ.).

5 ძველი ნორმანდიული ხელნაწერი სტატუტი (ლათ.).

6 მახვილის მსახურნი — ლუდოვიკო მერვის ქარტიიდან ნორმანდიების შესახებ (ლათ.).

7 სერჟანტები დაშნისა (ლათ.).

უსიტყვოდ დაპატიმრებების გარდა იყო კიდევ დაპატიმრებები შეძახილთ: „არა!“ რაიც სამართალში მიცემის სიტყვიერ გამოცხადებას ნიშნავდა; თან იმასაც აუწყებდა, რომ უნდა დაიცვას ღუმელი. ვიდრე არ გამოირკვევა ზოგიერთი გარემოება.

ეს იყო გაფრთხილება: არაეითარი შეკითხვები!

როდესაც პოლიცია ასეთ დაპატიმრებებს ახდენდა, იმის მაჩვენებელი იყო, რომ ეს სახელმწიფოებრივი მოსაზრებებით ხდებოდა.

ასეთი დაპატიმრებების გასამართლების პროცესს სამოსამართლო ტერმინით: private-თი აღნიშნავდნენ, რაც იმას ნიშნავს, რომ დახურულად. ხალხის დაუსწრებლად უნდა მომხდარიყო.

ზოგიერთ ქორონიკორთა დამოწმებით, სწორედ ამნაირად დააპატიმრა ედუარდ III მორტიმერი, რომელიც თავისი დედის, საფრანგეთელი იზაბელას ლოგინში შეიპყრო; თუმცა ეს ფაქტი უდავო არ არის, რადგან მორტიმერი, ვიდრე მას შეიპყრობდნენ. თავის მშობლიურ ქალაქში იყო ალყაშემორტყმული.

„მეფეების მკეთებელი“ უორიკიც ხშირად მისდევდა ხალხის ამგვარ „სამართალში მიცემას“.

კრომველიც იყენებდა ასეთ დაპატიმრებებს, განსაკუთრებით კონაუტში. ამგვარად დააპატიმრეს კოლმეკოში გრაფ ორმონდის ნათესავი ტრეილი არკლო.

მართლმსაჯულების წარმომადგენლის მიერ უსიტყვო მინიშნებით შეპყრობა უფრო სასამართლოში მიცემას ნიშნავდა, ვიდრე დაპატიმრებას.

ხან ასეთი შეპყრობა მხოლოდ და მხოლოდ გამოკითხვის მიზნით ხდებოდა; ხოლო იქ მყოფთა ღუმელი ერთგვარად დაპატიმრებულის ინტერესების დაცვისათვის წარმოებდა.

მაგრამ ხალხი კარგად ვერ ერკვეოდა ასეთ სიმახვილეში და ეს უსიტყვო დაპატიმრებები მეტონმეტად საშინლად ეჩვენებოდა.

არ უნდა დავივიწყოთ, რომ 1705 წელს და ამაზე ბევრად ადრეც ინგლისი ისეთი არ იყო, როგორც ახლან. მთელ მისი შინაური წყობილება არევ-დარეული იყო და მოსახ-

ლეობისათვის ხან მეტისმეტად მძიმე ასატანიც. დანიელ დე-ფომ პირადად განიცადა, თუ რა არის სამარცხვინო ბოძი; ამიტომ ერთ თავის ნაწარმოებში ინგლისის საზოგადოებრივ წყობილებას შემდეგი სიტყვებით ახასიათებს: „კანონის რკინის ხელებით“. არა მხოლოდ კანონი მეფობდა, არამედ თვითნებობაც მძვინვარებდა. გავიხსენოთ თუნდაც მარტო სტილი, მისი პარლამენტიდან გაძევება. ლოკი, კათედრიდან ჩამოგდებული. პობსი და გიბონი, რომლებიც იძულებული გახდნენ გაქცევით ეხსნათ თავი. ჩარლზ ჩერჩილი, პიუმი და პრისტლი, რომლებსაც სდევნიდნენ. ჯონ უილკსი, — რომელიც ტოუერში დააპატიმრეს. ყველა მსხვერპლს თუ ჩამოვთვლიდით, მეტად გრძელი სია შედგებოდა. ინკვიზიციამ ევროპის ყოველ მხარეში შეაღწია. ინკვიზიციის მიერ წარმოებული მადებრობის ხერხები ბევრისთვის სკოლად გადაიქცა. ინგლისში შესაძლო გახდა ყველაზე საშინელი შელახვა მის მცხოვრებთა უმთავრესი უფლებებისა. გაიხსენონ თუნდაც „მეგაზეთე ჯავშნოსანი“. მეფერამეტე საუკუნის ნახევარში ლუდოვიკო მეთხუთმეტის ბრძანებით პიკადილზე იჭერდნენ მისთვის არასასურველ მწერლებს. ისიც მართალია, რომ გეორგ III საფრანგეთშიც, ოპერის დარბაზში დააპატიმრა ტახტის მოცილე. ამ ორ მეფეს მეტისმეტად გრძელი ხელები ჰქონდა. საფრანგეთის მეფის ხელები ლონდონამდე სწვდებოდა, ხოლო ინგლისის მეფის ხელები პარიზამდე. ასეთი იყო მას ჟამსა შინა თავისუფლება.

უნდა დავუმატოთ, რომ ხელისუფლება დასჯას ციხის შიგნითაც არ ერიდებოდა. დასჯა მოტყუებითაც ზღებოდა. მოქმედების ამ საზიზღარ ხერხს ინგლისი ჩვენს დროშიც არ ივიწყებს და მთელ ქვეყანას მეტისმეტად უცნაურ სანახაობას უჩვენებს: საუკეთესოს არჩევის მიზნით ეს დიდი სახელმწიფო ყველაზე უარეს საშუალებას ირჩევს, და მაშინ, როდესაც ერთის მხრივ წარსულისა და მეორე მხრივ მომავალი პროგრესის შორის არჩევანის წინ დგას, სასტიკად სცდება, რადგან ღამე დღედ მიაჩნია.

ურსუსი უთვალთვალეზს კოლიციას

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, იმ დროის ინგლისში არსებული სასტიკი კანონების მიხედვით, ერთი პირისადმი მიმართული ბრძანება, რათა კვერთხისმტვირთველს გაპყლოდა, დანარჩენ იქ მყოფთ ავალებდა, ადგილიდან არ დაძრულიყვნენ.

მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი ცნობისმოყვარე არ ემორჩილებოდა ასეთ მოთხოვნას. გუინპლენსა და მის წამყვანთ ზოგნი შორიახლო მისდევდნენ.

მათ რიცხვში იყო ურსუსიც.

პირველ წუთში ურსუსი ისე გაქვავდა, რამდენადაც კი შეიძლება, რომ კაცი გაქვავდეს. მაგრამ მას იმდენჯერ შემთხვევითა მოხეტიალე ცხოვრების მანძილზე მოულოდნელი უსიამოვნებანი, რომ სამხედრო ხომალდის მსგავსად, სადაც ხიფათის მომენტში მთელ ეკიპაჟს საბრძოლო პოსტზე მოუწოდებენ ხოლმე, მანაც, ურსუსმაც, მთელი თავისი გონებრივი უნარიანობა მოიხმო საშველად.

იგი სასწრაფოდ გამოერკვა გაოგნებიდან და საგონებელს მიეცა. ხიფათის დროს კაცი პანიკას არ უნდა მიეცეს. შიშს პირდაპირ უნდა შეხედოს თვალეზში. ეს ყოველი ადამიანის მოვალეობაა, თუ მშიშარა არ არის იგი.

დიდხანს კი არ უნდა ვჩხრიკოთ მომხდარი ამბის მიზეზები, არამედ უნდა ვიმოქმედოთ. დაუყოვნებლივ ვიმოქმედოთ. ურსუსი თავის თავს შეეკითხა:

— რა მოვიმოქმედო?

როგორც კი გუინპლენი წაიყვანეს, ურსუსის წინაშე ორი საშიშროება წამოიჭრა: გუინპლენის ხვედრით შეწუხებულს უნდოდა მის კვალს ასდევნებოდა. ხოლო თავისი პირადი საშიშროების გამო ალღო უკარნახებდა ადგილიდან არ დაძრულიყო.

ურსუსს ახასიათებდა შეუპოვრობა ბუზის და სიმტკიცე მიმოზნას შტოსნაირი. ენით აუწერელმა თრთოლვამ აიტანა, მაგრამ მაინც გმირულად უკუაგლო ყოყმანი და წინააღმდეგ

კანონის დადგენილებისა, გადაწყვიტა კვერთხისმტვირთველის კვალს გაჰყოლოდა. ის მეტი სმეტად შეშფოთებული იყო. ფიქრობდა, ვინ იცის, რა დაემართება გუინპლენსაო. ცხადია, უადრესად შეშინებული იქნებოდა, რაკი ასეთი გამბედაობა გამოიჩინა. რანაირ გაბედულებას არ იჩენს თვით კურდღელი, როცა მას ხიფათის დროს შიშის ზარი აიტანს ხოლმე! ჭეირანი, ელდისგან წაბიძგებული, ნაპრაღზე გადახტება. შიშის ვავლენით ხან ყველანაირ სიფრთხილეს უკუაგდებენ ხოლმე.

გუინპლენის წაყვანა უფრო მოტაცებას ჰგავდა, ვიდრე დაპატიმრებას. პოლიცია ისე სწრაფად მოქმედებდა, რომ ბაზრის მოედანზე, სადაც ამ ადრიან დილით ჯერ ხალხი ცოტა ირეოდა, გუინპლენის დაპატიმრება არც კი შეუმჩნევიათ. ტარინზოფილდის ფარდულ-ბალაგანებში თითქმის არავის დაუნახავს, როდის მოვიდა კვერთხისმტვირთველი, რათა „კაცი, რომელიც იცინის“ წაეყვანა. სწორედ ამიტომ დაპატიმრებულ გუინპლენს ბევრი ხალხი არ მისდევდა.

გუინპლენს განიერფარფლებიანი ქული თვალებამდე ჰქონდა ჩამოფხატული, ფართო მოსასხამში გახვეული გამვლელებმა ვერც კი იცნეს.

ვიდრე გუინპლენის კვალის ძებნას შეუდგებოდა, ურსუსმა ერთ გამაფრთხილებელ ზომას მიმართა: მან გვერდზე გაიხმო ნიკლსი, ბიჭი გოვიკემი, ფაზი და ვინოსი, და სასტიკად აუკრძალა, დეასთან სიტყვა დაეძრათ გუინპლენის დაპატიმრების შესახებ. დეა ექვითაც ვერ მიხვედრილიყო. ურსუსმა ყველა გააფრთხილა, ამაზე ხმა არ ამოეღოთ. და რომ დეი ვერაფერს მიმხვდარიყო, თუ შეეკითხებოდა, ეთქვათ მისთვის, ვითომც გუინპლენი და ურსუსი თავიანთი თეატრის საქმეებზე წავიდნენ. მალე დეა ჩვეულებრივ სადილის წინ დაიძინებდა და, ვინაიდან ყოველივე ეს სრული გაუგებრობაა, mistake, როგორც ინგლისში ამბობენ, მის გაღვიძებამდე ურსუსი და გუინპლენი დაბრუნდებოდნენ კიდევ. ისა და გუინპლენი სულ ადვილად განუმარტავდნენ ყველაფერს სასამართლოსა და პოლიციას. ისინი დაუმტკიცებდნენ ხელისუფლებას მათ შეცდომასა და ორივენი მალე შინ დაბრუნდებოდნენ.

ურსუსმა შეძლო გუინპლენს სრულიად შეუმჩნეველად ასდევნებოდა, რადგან ცდილობდა, რამდენადაც კი შეიძლებოდა, შორს მიჰყოლოდა; თუმცა შორს მიჰყვებოდა, მაგრამ ჰანც ფელს არ ამორებდა მას. გაბედულად მალული თვალყურის დევნება მშიშარა კაცის სიმამაცეა.

ბოლოს და ბოლოს, მიუხედავად იმისა, რომ გუინპლენი ესოდენი დიდის ამბით დააპატიმრეს, შესაძლოა იგი პოლიციაში რაღაც უმნიშვნელო ბრალდების გამო დაიბარეს. ურსუსი თავს იმ იმედით იმშვიდებდა, რომ საკითხი მალე გაუკიანურებლივ გადაწყდება.

ზოგი რამ გზა და გზაც გამოირკვევა იმის მიხედვით, საითკენ წავა პოლიციელთა რაზმი, როდესაც ტარინზოფილდის ბოლოს მიადწევს და ლიტლ-სტრენდის ერთ-ერთ შუკაში შეუხვევს.

თუ მარცხნივ მიტრიალდებიან, მაშ გუინპლენი საუთფორკის რატუშაში მიჰყავთ. ამ შემთხვევაში რაიმე მნიშვნელოვანი არ მოხდება და არც უნდა ვშიშობდეთ. ქალაქის დადგენილებათა რაიმე უმნიშვნელო დარღვევაში თუ გვღებენ ბრალსაო, — ასე ფიქრობდა ურსუსი. — მოსამართლე დატუქსავს. ან დაემუქრება, ორ-სამ შილინგ ჯარიმას გადაახდევინებენ და ამით გათავდება ყველაფერიო. გუინპლენს გამოუშვებენ და „დამარცხებული ქაოსის“ წარმოდგენა ჩვეულებრივ დროს, იმავე საღამოს შედგება. ვერც ვერავინ შეამჩნევს, რა მოხდა.

მაგრამ თუ რაზმი მარჯვნივ შეუხვევს, მაშინ საქმე სერიოზული იქნება. ამ მხარეს საშინელი ადგილები იყო.

როცა გუინპლენის მობადრავე ორმწკრივი პოლიციის წინამძღოლი კვერთხისმტვირთველი ლიტლ-სტრენდამდე მივიდა, ურსუსი სულშეხუთული მიაშტერდა. არის ხოლმე ესეთი მომენტები, როდესაც ადამიანი მთელ თავის ძალ-ღონეს თვალთახედვაში მოიკრეფს.

საით მიტრიალდებიან?

მიტრიალდნენ მარჯვნივ.

ურსუსი თავზარდაცემული წაბარბაცდა და კედელს მიეყრდნო, რომ არ წაქცეულიყო.

არის ხოლმე პარმონენ სიტყვები, რომლითაც ზოგჯერ

ადამიანი თავის თავს მიმართავს: „უნდა გავიგო, რაშია საქმეო“. გუნებაში ადამიანს ეს სულაც არ სურს. მას მხოლოდ შიში ალაპარაკებს. ადამიანი თავისთავს არ უმხელს, მაგრამ დიდი სიამოვნებით დაიხვედა უკან და ერთი ნაბიჯის წინ წადგმის მერე უკვე თავისთავს უსაყვედურებს.

სწორედ ასე ემართებოდა ურსუსსაც. იგი შეპარუნებული ფიქრობდა:

„საქმე ცუდად მიდის, მე მერეც შემეძლო გამეგო ეს უსიამოვნო ამბავი. რისთვის ავედევნე გუინპლენის კვალს“-ო.

ეს დაასკვნა ურსუსმა, მაგრამ, რადგან ადამიანს შინაგანი წინააღმდეგობანი ახასიათებს, — ნაბიჯი აჩქარა, შიში გულიდან გადოდო და გაეშურა, რომ პოლიციელებს დასწევნოდა; ცდილობდა საუთვორკის ქუჩების ლაბირინთში არ გამწყდარიყო ის ძაფი. რომელიც მას გუინპლენთან აკავშირებდა.

დაპატიმრებული გუინპლენისა და მისი ბაღრაგის საზეიმო მსვლელობა წელი ნაბიჯით მიემართებოდა.

მსვლელობას წინ კვერთხისმტვირთველი მიუძღვოდა.

უკან სასამართლოს ბოქაული მიხდევდა, ხოლო აქეთიქიდან პოლიციელთა რაზმეული.

ამ წესის გამო აჩქარებული სიარული არ შეიძლებოდა.

სასამართლოს ბოქაულს მეღაღურობა, რამდენადაც კი შეიძლებოდა, აღბეჭდოდა გარეგნობაზეც. მისი ტანისამოსი ერთგვარად თიოქოს საშუალოს წარმოადგენდა ოქსფორდის მუსიკის დოქტორის ბრწყინვალე ტანაცმლისა და კემბრიჯის ლეთისმეტყველების დოქტორის უბრალო შავ სამოსელს შუა. მისი გრძელი, ნორვეგიული კურღლის ტყავსარჩულიანი ქლამინდის ქვეშიდან აზნაურის კამზოლი მოჩანდა. ამ კაცის ჩაცმულობა ნაწილობრივ საშუალო საუკუნეებისას მოგაგონებდათ. თავზე პარიკი ლამუანონის მსგავსად, ხოლო სახელოები ისე განიერი როგორც ტრიბტან განდევილსა პქონოდა... მას დიდრონი მრგვალი თვალები ბუხავით მიეშტერებინა გუინპლენისათვის. გამოზომილ. თანაბარ ნაბიჯებს დგამდა. ამაზე უფრო მძვინვარე კაცს ვგონებ ვერც შეხვდებოდა ადამიანი.

ურსუსი, მიხვეულ-მოხვეულ შუკებში, სწორ გზას ცოტა-

თი ასცდა, მაგრამ წმიდა მარიამ ოვერ-რეის ეკლესიასთან, ისევ წამოეწია მსვლელობას, რომელიც, საბედნიეროდ, შეაფერხა ბიჭებისა და ძაღლების შორის ატეხილმა ჩხუბმა და ჩოჩქოლმა. ასეთი სანახაობა ჩვეულებრივი იყო მაშინდელ ლონდონში.

იმ დროს ბადრაგის თანხლებით მოსამართლესთან კაცის წაყვანა სულ ჩვეულებრივი მოვლენა იყო, და რადგან ყველას, ვინც კი შეამჩნია ეს, თავიანთი საქმე ჰქონდა, ამიტომ ცნობისმოყვარეთა გროვა მსვლელობას მალე ჩამოშორდა; ისე რომ გუინპლენის კვალს მხოლოდ ურსუსილა მისდევდა.

გასცილდნენ ორ სამლოცველოს. ერთმანეთის პირდაპირ მდგარი ეს ორი სამლოცველო, დღემდე არსებულ ორ სხვადასხვა სექტას ეკუთვნოდა. ერთი „სარწმუნოებრივი დასვენების“ თემსა თუ საზოგადოებას ეკუთვნოდა; მეორე — „ალილუიას ლიგას“.

ამის შემდეგ მსვლელობა ზან ერთ შეკაში შეუხვევდა, და ზან მეორეში. ცდილობდნენ ჯერ ისევ ნაკლებ დასახლებული ქუჩებით ევლოთ. ადგილ-ადგილ ბალახმოდებული უკაცური გზები გადაჰრეს, მრავალჯერ მიტრიალ-მოტრიალება დასჭირდათ. ბოლოს მსვლელობა ერთ მიყრუებულ შეკაში გაჩერდა. აქ არავითარი საცხოვრებელი შენობები არ იყო; მხოლოდ შუქის დასაწყისში ორი-სამი ქოხმახი იდგა. ის იყო და ის, მეტი არაფერი. შუქას ორივე მხარეს კედელგალავანი ჩასდევდა: მარცხნივ დაბალი ქვითკირის კედელი, ხოლო მარჯვნივ მაღალი ქვითკირის გალავანი. ეს საქსონური ნაგებობის კედელი. კუწუბო-ქონჯურებით თავმართული, დროთა ვითარებისა გამო ჩაშავებულიყო. ზემოდან, გადასვლა შეუძლებელი რომ ყოფილიყო, რკინის შუბებით — „მორიელებით“ გაემაგრებინათ. აქა-იქ ვიწრო სათვალთვალ ხვრელებს მსხვილი რკინის ბადე ჰქონდა აკრული. არც ერთი სარკმელი. მხოლოდ ზოგან სათოფურები მოჩანდა, ოდესმე ქვის სატყორცნად ან კაჟიანი ძველებური თოფის სასროლად რომ იყენებდნენ. კედლისძირას ეკოდა პატარა კარი, ისიც ბადიანი პატარა სარკმლით; კარი ჩასმული იყო ღრმა თადიან, სქელ მკვადრ კედელში, რკინის მსხვილი ანჯამებით. იგი დაკეტალი იყო ღიღი ბოქლომით და ზედ მძიმე სარეკელა ჩა-

ქუჩი ეკიდა, მთლად ლურსმნებით მოქედილი. ამგვარად ლო-
თონის ბალთებით თითქმის მოჯავშნული იყო ხის კარი, თუ-
მცა ამდენ რკინეულში იქ ხე აღარცკი ჩანდა.

შუქაში სულიერი არავინ ჩანდა. აქ არც დუქანი იყო სა-
დმე, არც გზად გამვლელი მოჩანდა, მაგრამ საიდანლაც მახ-
ლობლად მოისმოდა უწყვეტი ხმაური, თითქოს ამ შუქის
გვერდით ნიაღვარი მოთქრიალებსო. ეს უფრო ხალხის ხმაუ-
რი და საზიდარების რახრახი იყო. შესაძლებელია ამ ჩაშავე-
ბულ კედელსა და მის შიგნითა შენობას იქიდან დიდი ქუჩა
ჩასდევდა; ალბათ ეს საუთვორკის მთავარი ქუჩა იყო, რომ-
ლის ერთი ბოლო კენტერბერის გზას სწვდებოდა, ხოლო
მეორე ლონდონის ხიდს ებჯინებოდა.

ამ შუქის მთელ გასწვრივზე გარდა გუინპლენის გარემომ-
ცველ ბადრაგისა, შემთხვევითი მეთვალყურე მხოლოდ ერთ
კაცს შეხვდებოდა, ეს იყო ურსუსი. მას სახეზე მკვდრის ფე-
რი დასდებოდა. იგი კედლის ძირას ჩრდილს მოფარებოდა
და შიშით გამოიყურებოდა. შუქის ერთ-ერთ მისახვევ კუთ-
ხეში მიკუნჭულს ცქერაც უნდოდა და ეშინოდა კიდევაც.

რაზმეული გალავნის პატარა კართან ჩამწყკრივდა.

გუინპლენი ბადრაგის შუა მოემწყვდა. ხოლო ახლა კვერ-
თხისმტვირთველი, თავისი რკინის კვერთხით გუინპლენს
ზურგიდან უდგა.

სასამართლოს ბოქაულმა კარის სარეკელა ჩაქუჩი ასწია
და სამჯერ დაჰკრა. პატარა სარკმელი გამოადღეს. სასამართ-
ლოს ბოქაულმა წარმოთქვა:

— მისი უდიდებულესობის, დედოფლის ბრძანებით!

რკინით ნაქედი მუხის მძიმე კარი ანჯამების კრიალით
გაიღო და გამოჩნდა ბნელი, ცივი შეღრმავება, რაც გამოქვა-
ბულში შესასვლელს მოგაგონებდათ. საშინელი ღრმა თაღი
სიბნელეს მოეცვა.

ურსუსმა დაინახა, რომ გუინპლენი ამ ბნელი თაღის შიგ-
ნით შეიყვანეს.

საზინელი აღვილი

კვერთხისმტვირთველი შიგნით შეჰყვა გუინპლენს.

კვერთხისმტვირთველს სასამართლოს ბოქაული მიჰყვა.

მას — მთელი რაზმი.

პატარა კარი დახურა.

მძიმე კარი მტკიცედ მოიხურა. არც გამღები გამოჩენილა ამ კარისა და არც დამკეტავი. თითქოს ჩანგლები თავისთავად ჩაირაზნენო. უძველეს დროში ნაგებ ზოგიერთ დამაოკებელ სახლებს ჯერ კიდევ შერჩენია ამგვარი მექანიზმები. ძველად ეს შიშს მეტად უცხოველებდა დამნაშავეებს. ასეთი კარების მეკარე უჩინარი უნდა ყოფილიყო. ამგვარად, ციხის ჭიშკარი უფრო ჭოჯობეთის კარს ემსგავსებოდა.

ეს პატარა კარი საუთვორკის ციხის უკანა მხრიდან შესასვლელი იყო.

ამ ჩამოქრულულ შენობაში, რომელსაც ობი და ხავსი მოჰკიდებოდა, არ იყო არც ერთი დეტალი, რომელიც შესაფერისი არ ყოფილიყო ამ კუშტი ციხისათვის.

როგორი წარსული ჰქონდა საუთვორკის ციხე-საპატიმროს? ოდესღაც კატიუკლანებს აქ წარმართთა ტაძარი აუგიათ ინგლისის უძველეს ღვთაებათა, მოგონთა სახელზე. შემდეგში ეს შენობა ეთელუღფის სასახლედ იქცა: ხოლო ედუარდ წმიდასათვის ციხე-სიმაგრედ გადაკეთდა. შემდეგ, 1199 წელს, იოანე უმიწაწყლომ იგი საპყრობილედ აქცია. აი, ასეთია საუთვორკის საპატიმროს ისტორია. ეს ნაგებობა ადრე ქუჩას თაღით გადასჭიმვოდა, ისევე როგორც შენონსო გადადის თაღით მდინარეზე. ერთი თუ ორი საუკუნის განმავლობაში იგი ქალაქის გარეუბნის საყარაულო სიმაგრე იყო, რასაც ინგლისურად gate-ს უწოდებენ, შემდეგ აქ თაღქვეშა ქუჩა, სატვირთავების გასატარებელი გზა, ამოქოლეს. ინგლისში ჯერ კიდევ არის ამგვარი ტიპის რამდენიმე საპატიმრო: ლონდონში — ნიუგეიტი, კენტერბერში — ვესტ-

გეიტი, ედინბურგში — კენონგეიტი. საფრანგეთის ბასტარლიაც პირველ ნაწილებში გზის სადარაჯოს წარმოადგენდა.

ინგლისის თითქმის ყველა საპყრობილე გარეგნულად ასე გამოიყურებოდა. გარედან მაღალი კედლით შემოშტრიკებული, შიგნიდან სკის უჯრედებივით ურიცხვი საკანი. ამ გოთური სტილის საპყრობილეებისნაირი ჩამოქურხებული არა მოიძებნებოდა რა. იქ ობობა და მართლმსაჯულება ერთნაირად აბამდნენ თავიანთ ქსელ-მახეს. ამ ჭურღმულებში იმ ხანად, ვითარცა მზის სხივს, ჯერ არ შეეღწია ჯონ პოვარდს. ყველა იმ საპყრობილეს, როგორც ბრეტელის ძველებურ „გენია-საწამებელს“. შეიძლებოდა შერქმეოდა ერთი სახელი: „ცრემლთა დენის, გოდების საგანე“.

ამ ჩაწყვდიადებული შენობის შემხედავი ადამიანები ისეთივე გულისშემხუთავ მწუხარებას განიცდიდნენ, როგორსაც ძველად მეზღვაურნი განიცდიდნენ მონათა ჯოჯოხეთის მახლობლად გავლისას. ამ მონათა ჯოჯოხეთს ასახელებს პლაგტი, ვითომც იგი ყოფილიყოს რკინის ღრაქუნის კუნძულების მახლობლად, რომლის გვერდზე გავლისას ბორკილების ჩხარაჩხური ისმოდაო.

საუთვორკის საპყრობილეში ძველად ამწყვდევენ და აწამებდნენ უმთავრესად კუდიანებს, გრძნეულებს, მათგან ეშმაკეულის გამოსადევნად. ამაზე მიუთითებს თვით პატარა ჭიშკრის მალა თაღზე ნახევრად წარბოცილი ორ ტაეპიანი ლექსი:

„ეშმაკეულად ის ჩათვლება, მრავალ მაცდურთა ვინც გახდა მონა.
შეპყრობილად კი ჩვენ იმას ჩავთვლით, მხოლოდ ერთ მაცდურს ვინც
დაემონა“.

ეს ლექსი ზუსტად ადგენდა ზღვარს ეშმაკეულისა და შეპყრობილის შორის.

ამ წარწერის ზემოდან მიჭედელ-მიმაგრებული იყო სახარხობელის კიბე. რაც უმალღესი მართლმსაჯულების სიმბოლიურ ნიშანს წარმოადგენდა. იგი ოდესღაც ხისაგან იყო ნაკეთები, მაგრამ როდესაც ვობურნის სააბატოს მახლობლად ასპლეი-პოვისში მიწაში ჩაეფლოთ. — გაქვავებულიყო. აქ ნიადაგი ყველაფერს ქვად აქცევს — ასეთია მისი თვისება.

ამჟამად უკვე დანგრეული საუთვორკის საპყრობილე ორი ქუჩის შუა მდებარეობდა, ამ ორი ქუჩის შორის ხალხისა თუ საზიდრების მიმოსვლა თალისქვეშ გავლით ხდებოდა. ხოლო თვით საპატიმროს ორი შესასვლელი ჰქონდა. მთავარი ქუჩიდან სეფეკარი, საიდანაც ციხის ხელისუფალნი შედიოდნენ. მეორე შესასვლელი, „მწუხარების კარი“, ვიწრო შუკიდან იყო. ამ მეორე შესასვლელს მომაკვდავთათვის და მკვდართათვის იყენებდნენ, ვინაიდან, როდესაც ციხეში პატიმარი კვდებოდა. მისი გვამი ამ მცირე ჭიშკრიდან გამოჰქონდათ. აქ სიკვდილი ერთგვარი თავისუფლება იყო ბორკილთაგან.

სიკვდილი მარადისობისაგან მონიჭებული თავისუფლებაა. გუინპლენი ამ „მწუხარების კარით“ შეიყვანეს ციხეში.

შუკა, როგორც ჩვენ უკვე ვთქვით, ქვით მოპირკეთებული ვიწრო გზა იყო. ორივე მხრიდან კედელ-გალავნით შემოზღუდული. ბრიუსელში არსებობს ასეთი შუკა, რომელსაც ეწოდება: „ქუჩა ერთი გამვლელისთვის“. გალავანი ორივე მხრივ სხვადასხვა სიმაღლისა ჰქონდა. მაღალი გალავანი ციხისკენ იყო, დაბალი სასაფლაოს ფარგლავდა. ამ დაბალი გალავნის იქით საბოლოოდ მიწა-მტვრად იქცეოდა ხოლმე, უკვე ციხეშივე ნახევრად დამაბუნებული სხეული. ეს გალავანი კაცის სიმაღლისა თუ იქნებოდა, მეტი არა. მისი მთავარი ჭიშკარი სწორედ ციხის მცირე კარის პირდაპირ მდებარეობდა. მიცვალებული ამ ვიწრო შუკაზე უნდა გადაეტარებინათ. გალავნების გასწვრივ რამდენიმე ნაბიჯს გადადგამდა თუ არა ადამიანი, პირდაპირ სასაფლაოზე გაჩნდებოდა. ციხის მაღალ გალავანზეც სახრჩობელის კიბე იყო მიჭედებული, პირდაპირ სასაფლაოს დაბალ გალავანზეც თავის ქალა გამოეკვეთათ, მეორე კედლის ამგვარ შავბნელ ნიშან-სანახაობას სულაც არ აქარწყლებდა მეორე. ციხის გალავნის სიმბოლური ნიშანი — სახრჩობელა.

ხასამართლოს როგორ მოხელეებს ფარავდა იმ დროის. პარიკები

იმ დროს, როცა გუინპლენი ციხეში შეიყვანეს, ვინმეს საპატიმროს მეორე მხარეს, მისი ფასადისაკენ, რომ გადაეხედა, დაინახავდა საუთვორკის მთავარ ქუჩას და ამ შენობის მონუმენტურ სეფეკართან დახურულ სამგზავრო ეტლს. კოფოც მას ახლანდელი კაბრიოლეტის მსგავსად წამოხურული ჰქონდა, ეტლს ცნობისმოყვარეთა მთელი გროვა შემოიხვეოდა. დახურული ეტლი ღერბებით იყო შემკული. ამ ეტლიდან კაცი გადმოვიდა და საპატიმროს კარებში შევიდა. ალბათ მოსამართლეაო, გაიფიქრეს იქ მყოფებმა, ვინაიდან ინგლისში მოსამართლეებად ხშირად აზნაურები ინიშნებოდნენ ხოლმე და მათ „ღერბის უფლება“ გააჩნდათ. საფრანგეთში კი ღერბი და მოსამართლის ქლამინდი ურთიერთს თითქმის ყოველთვის გამორიცხავდნენ. ჰერცოგმა სენ-სიმონმა მოსამართლეებზე ლაპარაკის დროს, როგორღაც წარმოთქვა: „ამ წოდების ხალხიო“. ხოლო ინგლისში აზნაურს სულაც არ შეუჩაცხოფდა მოსამართლის წოდება.

ინგლისში არსებობს გამსვლელი მოსამართლეების თანამდებობა, ეგრეთწოდებული „საოლქო მოსამართლეების“ თანამდებობა და სულ ადვილად შეიძლებოდა ეს დახურული ეტლი ოლქების შემომსვლელი მოსამართლის ჰგონებოდათ. მაგრამ უჩვეულოდ ის ჩანდა, რომ მოსამართლედ მიჩნეული კაცი ეტლიდან კი არ გადმოვიდა, არამედ კოფოდან ჩამოვიდა, სადაც ჩვეულებრივ, საკუთარი ღერბიანი ეტლის პატრონი არ ჯდება. აი მეორე უცნაურობა: იმ ეპოქაში ინგლისში მოგზაურობდნენ ან დილიჟანსით, რაშიც თითო შილინგს იხდიდნენ ყოველ ხუთი მილის გავლაში; ან ცხენით, რაშიაც თითო მილის გავლაში სამ-სამი სუ უნდა გადაეხადათ. ოთხ-ოთხი სუც ფორეიტორისთვის საჩუქრად უნდა მიეცათ, ცხენების ყოველი გამოცვლის მერე. ის, ვინც საკუთარ ეტლით მოგზაურობდა, ხოლო ცხენებს ყოველ სადგურზე ცვლიდა, ყოველ ცხენზე მანძილის მიხედვით იხდიდა იმდენსავე

შლინგს, რამდენ სუსაც იხდიდა ცხენებით მოგზაური. საუთვორკის საპატიმროსთან მდგარ დახურულ ეტლში ოთხი ცხენი იყო შებმული და მათ ორი ფორეიტორი მართავდა. ეს უკვე თავადური ფუფუნება იყო. ბოლოს, ყველაზე მეტად ცნობისმოყვარეობასა და დაბნეულობას ის იწვევდა, რომ ეტლი ყოველმხრიდან ბეჭითად იყო დახურული. ზედა სახურავი ახდილი ჰქონდა, ხოლო პატარა სარკმლები ორივე მხარეს დარაბებმიხურული. ყველა შესაქვრეტ ადგილზე ჩამოფარებინათ. გარედან შეუძლებელი იყო მისი დანახვა, რაც ეტლის შიგნითა ხდებოდა. ალბათ შიგნიდანაც არა ჩანდა ის, რაც გარეთა ხდებოდა. თუმცა ყველაფერზე ეტყობოდა, რომ ამჯერად ეტლში არაფერი იქნა.

რადგან საუთვორკი სერეის საგრაფოს მიეკუთვნებოდა, ამიტომ საუთვორკის საპატიმრო სერეის შერიფის საუწყებოს ექვემდებარებოდა. გასამართლების ამგვარი გამოცვანგანაწილება ინგლისში ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. ასე მაგალითად: ლონდონის ტოუერი არც ერთი საგრაფოს ტერიტორიის ფარგლებში არ ითვლებოდა. ესე იგი იურიდიული თვალსაზრისით ისე მოჩანდა, თითქოს ჰაერშია დაკიდული ტოუერი არავითარ სასამართლოს უფლებებს არა სცნობდა, გარდა თავისი კონსტებლისა, რომლის წოდება იყო *custos turris* — ბურჯის მცველი. ტოუერს თავისი საკუთარი იურისდიქცია გააჩნდა, თავისი ეკლესია, თავისი სასამართლო, საკუთარი თავისებური მმართველობა. უფლება კუსტოსისა ანუ კონსტებლის ლონდონს ფარგლებს იქითაც, სულ ოცდაერთ სოფელზე ვრცელდებოდა.

დიდ ბრიტანეთში მრავალი იურიდიული შეუსაბამობა არსებობს: ასე მაგალითად, ინგლისის მთავარი თოფჩის თანამდებობა ლონდონის ტოუერსს ექვემდებარება.

კიდევ სხვა ადათები, რომლებიც უკვე დაკანონებულნი არიან, უფრო მეტად უცნაურად მოჩანან. მაგალითად: ინგლისის საზღვაო სასამართლო თავის პრაქტიკაში ხელმძღვანელობს როდოსისა და ოლერინის კანონებით (ეს საფრანგეთის კუთვნილი კუნძულები ოდესღაც ინგლისელებს ეკუთვნოდა).

საგრაფოს შერიფი მეტად მნიშვნელოვანი პირი იყო. მას ყოველთვის ესკვაიროს ხარისხი ჰქონდა ხოლმე, ხანდახან

რაინდის ხარისხიც. იველებურ ქარტიებში მას უწოდებდნენ ისეთ კაცს, „რომლისადმი ყურადღება სათანადო არს“. ეს ტიტული საშუალო იყო — *illustris* და *clarissimus* — აღმატებულსა და უგანათლებულესს შორის. იგი პირველზე დაბლა იდგა და მეორეზე მაღლა. საგრაფოს შერიფს ოდესმე ხალხი ირჩევდა. მაგრამ მას შემდეგ რაც ედუარდ II და მის მომდევნოდ ჰენრი IV ამ თანამდებობაზე დანიშვნა გვირგვინოსანთა უფლებას დაუქვემდებარეს, იქიდან უკვე შერიფები ხელშეწიფის ძალაუფლების წარმომადგენელად გახდნენ. ყველა შერიფს მისი უდიდებულესობა ნიშნავდა, გარდა ვესტმორლენდის შერიფისა, რადგან ამ უკანასკნელის თანამდებობა მემკვიდრეობით გადადიოდა. აგრეთვე გამონაკლისს შეადგენდნენ ლონდონისა და მიდლსექსის შერიფები, ამათ თვითონ მოსახლეობა ირჩევდა. უელსისა და ჩესტერის შერიფები ფისკალური ხასიათის ცნობილი უფლებებით სარგებლობდნენ. ყველა ეს თანამდებობანი ინგლისში დღემდე არსებობენ; მაგრამ თანდათანობით განიცდიან რა ახალი ადათ-ჩვეულებების და ახალი იდეების გავლენას. უკვე კარგავენ თავიანთ წინანდელ დამახასიათებელ თავისებურებებს. საგრაფოს შერიფი, სხვათა შორის, მოვალე იყო თან ხლებოდა გამსვლელ მოსამართლეებს, და თუ შემთხვევა მოიტანდა, ან საჭირო გახდებოდა, მფარველობა უნდა გაეწია მათთვის. ისევე, როგორც ადამიანს ორი ხელი აქვს, შერიფსაც ორი თანაშემწე ჰყავდა საკუთრივ. თანაშემწე შერიფისა მარჯვენა ხელი იყო მისთვის, ხოლო სასამართლოს ბოქაული — მარცხენა ხელი. სასამართლოს ბოქაულს, კვერთხისმტვირთველად წოდებულს, ოლქის ბოქაულის შემწეობით უფლება ჰქონდა დაეპატიმრებინა, დაეკითხა და ციხეში დაემწყყვდია: ქურდები, კაცის მკვლელი, მემამბოხენი, მაწანწალები და ყოველნაირი თაღლითები თუ ავაზაკები, რომელნიც კი საოლქო მოსამართლეების გასამართლებას ექვემდებარებოდნენ. შერიფის თანაშემწე და სასამართლოს ბოქაული ორივე შერიფის მორჩილებაში იმყოფებოდნენ. მათ შორის განსხვავება მხოლოდ იმაში იყო, რომ თანაშემწე შერიფს თან ახლდა ხოლმე; ხოლო სასამართლოს ბოქაული შერიფს პირადად მისი მოვალეობის შესრულებაში ეხმარებოდა. შერიფი ორ სასამართ-

ლოს მეთაურობდა: მუდმივ საოლქო სასამართლოსა და გამს-
ვლელ სასამართლოს, ამნაირად იგი წარმოადგენდა სასამარ-
თლო ხელისუფლების ერთიანობასა და ყოველგანმყოფობას.
საეპქვო შემთხვევებში, მას, როგორც მოსამართლეს, შეეძლო
შემწეობა-განმარტება მოეთხოვა სწავლული იურისტისაგან,
ეგრეთწოდებული ნაფიც კანონთა მცოდნისგან, რომელსაც
შავი ქუდის ქვეშ თეთრი კემბრიკის ჩაჩი ეხურა. შერიფის
უფლებებში შედიოდა აგრეთვე საპატიმროების „განტვირ-
თვა“. როდესაც იგი თავის საუწყებოში მყოფ საგრაფოებში
მიეკვლინებოდა, უფლებამოსილი იყო სასწრაფოდ, ერთბაშად
გადაეწყვიტა ყველა დაპატიმრებულთა ბედი: ან მთლად გაენ-
თავისუფლებინა ისინი, ან კიდევ სახრჩობელაზე გაეყვანინე-
ბინა, რასაც „ციხის გაწმენდა“ ერქვა. შერიფი თავის მიერ
შედგენილ საბრალმდებლო ოქმს წარუდგენდა ოცდაათხ ნა-
ფიც მსაჯულს; თუ ესენი დაეთანხმებოდნენ, მაშინ აქტს მია-
წერდნენ: *billa vera* — სწორეაო, თუ არ ეთანხმე-
ბოდნენ, დააწერდნენ: *ignoramus* — არ ვუწყითო. ამ
უკანასკნელ შემთხვევაში ბრალდება უარყოფილი გახდებოდა
და შერიფსაც უფლება ჰქონდა მოესპო საბრალმდებლო ოქ-
მი, თუ სასამართლო ძიების დროს ერთ-ერთი ნაფიცი მსა-
ჯული მოკვდებოდა, მაშინ შერიფს უფლება ეძლეოდა პასუ-
ხისგებაში მიცემული გაენთავისუფლებინა პატიმრობიდან.
შერიფის მიმართ განსაკუთრებული შიში და პატივისცემა
იმით აიხსნებოდა, რომ მის მოვალეობას შეადგენდა „მისი
უდიდებულესობის ყოველი ბრძანების შესრულება“. ეს მე-
ტისმეტი სახიფათო ხელგაშლილობა იყო უფლებამოსილები-
სა. ასეთი ფორმულები თვითნებობის განუსაზღვრელ შესაძ-
ლებლობას იწვევენ. შერიფს თან ახლდნენ მოხელენი, რომ-
ლებიც *verdeors*-ად (მეტყვევებად) იწოდებოდნენ, და კო-
რონერები. ვაჭართა ბოქაულები ვალდებულები იყვნენ დახ-
მარება გაეწიათ მათთვის. გარდა ამისა, მას საუცხოო ამაღა
გააჩნდა ლივრებში გამოწყობილი ცხენოსანი და ქვეითი მსა-
ხურებისა. ჩემბერლენი ამბობდა: „შერიფი სიცოცხლეა
მართლმსაჯულებისა, კანონისა და საგრაფოსიო“.

ინგლისში, დამრღვეველი პროცესის შეუქმნეველი დინე-
ბის შედეგად, კანონები და ადათ-ჩვეულებანი თანდათანობით

წერილმანდებიან და ისპობიან. ვიმეორებთ, რომ ჩვენს დროში, ვერც შერიფი, ვერც კვერთხისმტვირთველი, ვერც სასამართლოს ბოქაული ვერ ან არ შეასრულებდნენ თავიანთ თანამდებობებს ისე, როგორც წინათ ასრულებდნენ. ძველ ინგლისში ცალკეული სახის ხელისუფლების ერთგვარი შერევა და ამა თუ იმ უფლებამოსილების არა საკმაო გარკვეულობა იწვევდა სხვის საქმეებში ჩარევას: ასეთი რამ ჩვენს დროში უკვე შეუძლებელია. პოლიციასა და მართლმსაჯულებას შორის ბევრი კავშირი აწ უკვე მოსპობილია. თანამდებობათა სახელწოდებები დარჩა, მაგრამ მათ: ფუნქციები შეიცვალა. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ თვით სიტყვა wapentake-მაც აზრი შეიცვალა. წინათ იგი ნიშნავდა სასამართლო თანამდებობას, ახლა კი აღნიშნავს ტერიტორიალურ დაყოფას; წინათ ასე უწოდებდნენ კანტონის ბოქაულს, ახლა კი თვით კანტონს.

ჩვენს მიერ აქ აღწერილ ეპოქაში საგრაფოს შერიფი თავისში აერთიანებდა ქალაქის ხელისუფლებასაც და ხელმწიფის წარმომადგენელსაც. თუმცა ზოგიერთი დამატებითი უფლებამოსილებითა და შეზღუდულობითაც ორი მოხელის მოვალეობათა აღმსრულებლის მაგალითს ოდესღაც საფრანგეთშიც ჰქონდა ადგილი. ქალაქ პარიზში მთავარი სამოქალაქო მოსამართლე და პოლიციის მოსამართლე ერთიდაიგივე პიროვნება იყო. ქალაქ პარიზის მთავარ მოსამართლეს საკმაოდ ნათლად ახასიათებს იმ დროის ერთი საპოლიციო ჩანაწერი: „ბატონი სამოქალაქო მოსამართლე ოჯახურ უკმაყოფილება-დავიდარაბების მტერი არ არის, იმიტომ, რომ მას აქ გამოსარჩენი და გამოსაგლეჯი ეგულება“ (1704 წლის 22 ივლისი). ზოლო რაც შეეხება პოლიციის მოსამართლეს, ეს სულიერი, თავისი ფუნქციების არაგარკვეულობისა და მრავალსახეობის გამო, მეტად საშიშია. ამ ტიპის უფრო სრულ გამოხატულებას წარმოადგენდა რენე დ'არქანსონი, რომლის პიროვნებაშიც, სენ-სიმონის სიტყვით, შეთანხმებული იყო ჯოჯოხეთის სამი მოსამართლე.

ეს მოსამართლეები, როგორც მკითხველმა დაინახა, ლონდონის ბიშოპისგეიტის საპატრიარქოშიც არჩევდნენ საქმეებს.

ქ რ წ ო ლ ა

გუინზლენმა გაიგონა, რომ შესასვლელი კარი შექრავუნდა და მაგოდ მიიქცა. იგი შექრწუნდა. ისე ეჩვენა, თითქოს აი ახლა, მის ზურგს უკან მიიქცეოდა კარი საზღვარი განდა სინათლესა და წყვდიადს შუა, მიწიერ სიამეთა და სიკვდილის სამეფოს შუა. და რომ ახლა, ყველა ის, რასაც კი მზე ამუქებს და ათბობს, უკან დარჩა. რომ მან სიციოცხლის საზღვარს გადააიქცა, სიციოცხლის გარეშე დარჩა. გუინზლენს გული მტკინეულად შეეკუმშა. რა აქვთ განსრახული? რას უზნავენ? რას ნაშნავს ყოველივე ეს? -

სად იმყოფება?

გუინზლენმა ვერაფერს ვერ ხედავდა თავის ირგვლივ. იგი ყოველი მხრიდან უკუნეთ საბნელეს მოეცვა; რაწამს მის ზურგს უკან კარები მიიხურა, იმ წამსვე დაბრმავდა. სარკნელიც უმალვე მიიხურა. იქ არც სათვალთვალარ იყო, არც ფარანი. ძველ დროში, ჩვეულებრივ, ასეთ ვამაფრობილებელ ზომებს მიმართავდნენ: აკრძალული იყო საპატამროს შიგნითა სველების განათება, რათა ახლადმოსულები არ გარკვეულიყვნენ ამ მიხვეულ-მოხვეულში.

გუინზლენმა ხელები აქეთ-იქით გაიწოდა; მარჯვნივ და მარცხნივ კვლავს მიეხიზა, ივრძნო, რომ რაღაც ტალახი იყო. ამ მაღალ თალიან დილეგში სადღაცოდან ოდნავ შემოსვრტილ ბუნდოვან შუქზე გუინზლენმა, რომლის თვალის გუგები ცოტაოდენ შეეჩვიენ სიბნელეს, გაარჩია მკრთალი მონახულობა უგრძესი ტალახისა.

სასტიკი დამსჯელი ზომების შესახებ გუინზლენმა მხოლოდ ურსუსის ნალაპარაკევიდან იცოდა. მაგრამ ურსუსი ხომ ყველაფერს აზვიადებდა. ახლა კი მას მოეჩვენა, თითქოს ვილაციის უჩინარმა, უზარმაზარმა ხელმა ჩაბოჭა იგი. საშინელებაა, როდესაც უცბად ჩვენთვის ამოუცნობი კანონის განკარგულებაში ჩავყარდებით. შეიძლება სულიერა სიმშვიდე ყოველნაირ მდგომარეობაში შეინარჩუნო, მაგრამ მართლმსაჯულების წინაშე კი მაინც დაიბნევი. რადა ხდება ასე? იმი-

ტომ, რომ ადამიანთა მართლმსაჯულება ბნელია და მოსამართ-
ლენი მასში ბელღარს ფათურით ეძებენ გამოსავალს. გუინ-
პლენს ახსოვდა, რომ ურსუსმა გააფრთხილა — საჭიროა ღუ-
მილიო, მას უნდოდა ციციხელი დაბრუნებულიყო დეასთან.
გრძნობდა, რომ ვილაცანი მასზე თვითნებობას იჩენდნენ და
ემთხნოდა გაედრწიანებინა ისინი, ვაზზედაც ახლა მისი ბელი
იყო მთლად დმოკიდებული. ზოგჯერ მდგომარეობის გამორ-
კვევის სურვილი უფრო ართულებს საქმეს. მეორე მხრივ,
ყოველივე ის განცდები, რაც მას შინაგან არსებაში აშლი-
ლიყვნენ, ისე აწუხებდა, რომ ბოლოს მაინც ვეღარ მოით-
მინა და იკითხა:

-- საით მიგყვართ, ბატონებო?

არაფინ არ უპასუხა.

უსიტყვო დაპატიმრების ერთი უმთავრესი წესთაგანი იყო
სრული ღუმილის დაცვა, და ნორმანდიის კანტონის ტექსტი ამ
წესის არავითარ შესუსტებას არ დაუშვებდა.

ასეთი ღუმილისაგან გუინპლენს ძარღვებში სისხლი გე-
ყინა. აქამდე მას თავი ძლიერად მიაჩნდა და არავის დახმ-
რებას არა საჭიროებდა, თუ არაფინს დახმარებას კაცი არ სა-
ჭიროებს, მაშასადამე, ის დაუმარცხებელია, გუინპლენი მარ-
ტონელა კაცი იყო და ფიქრობდა, მარტონელა კაცს ვინ
რას დაუშავებსო. და აი, ახლა იგრძნო, რომ ვილაც თუ რა-
ღაც ძალა სჯაბხის. რა საშუალებით უნდა შეეპროლოს ამ
რღაც საშინელს. უღმობელს, მკაცრს — კანონს? გუინპლენს
ამ ამოცანის სიმძიმე ძალას უკარგავდა. შიში, წინათ რომ
უცხო იყო მისთვის, ახლა გულში შეეპარა. ამასთანავე მას
წუხელ არც დაუძინია და არც დილას უკამია რამე, მხოლოდ
ცოტა ჩაი შესვა. მთელი ღამე მოუსვენარ ზმანებაში ბორ-
გავდა და ახლა კიდევ ციების ქრეოლას აეტანა. წყურვილი
ტანჯავდა და იქნებ შიშშოლიც. ცარიელი კუჭი ადამიანს ცუდ
გუნებაზე აყენებს. გუშინდელს აქეთ გუინპლენს მოულოდნე-
ლი შემთხვევები ერთიმეორეზე დაატყდა. სულით დაცემი-
საგან თავისივე მქენჯნავი მღელვარება იცავდა: თუ ქარიშხა-
ლი არ არის, ავრა მჩვარივით ჰკიდია. გუინპლენი სწორედ
ასეთ მოდუნებულ ფალასად გრძნობდა თავს, რომელსაც
ქარი ალბათ იმდენს სძიმენის, რომ მთლად დაფლეთს.

გრძნობდა რომ ძალ-ღონე ეცლებოდა. ნუთუ გონს დაკარგავს და აქ, ქვის ფილზე დაეცემა? გულის შეღონებით ქალები თავს იცავენ, ხოლო მამაკაცთათვის შერცხვენაა. იგი უდილობდა თავი შეეკავებინა, მაგრამ მაინც კანკალებდა.

გუინპლენი ისე გრძნობდა თავს, თითქოს ფეხქვეშ ნიადაგი ეცლებოდა.

VIII

გ გ ი ნ ვ ა

კვლავ მიდიოდნენ.

გაპყვნენ ტალანს.

არავითარი წინასწარი გამოკითხვა. არავითარი კანცელაროული შეკითხვები, რეგისტრაცია. იმ დროის საპატიმროების უფროსებს ზედმეტად მიაჩნდათ ქალაქზე ჯღაბნა. ისინი იმით კმაყოფილდებოდნენ, რომ კაცს კარს გამოუქეტავდნენ, ხშირად თვითონაც არ იცოდნენ, რისთვის დაამწყვდიეს იგი, საპატიმრო სრულიად კმაყოფილი იყო იმით, რომ ის საპატიმროა და მას პატიმრები ჰყავს.

ტალანი ვიწრო იყო და ამიტომ მიდიოდნენ თითქმის მწკრივად: წინ კვერთხისმტვირთველი, მას მერე გუინპლენი, გუინპლენის შემდეგ სასამართლოს ბოქაული, სასამართლოს ბოქაულს პოლიციელები მისდევდნენ; ასე ერთმანეთის მიყოლებით თითქმის მთელი ტალანის გასწვრივ მიდიოდნენ. გასავლელი სულ უფრო და უფრო ვიწროვდებოდა. ახლა გუინპლენი ორივე მხრივ კედელს უკვე იდაყვებით ეხებოდა. წერილი კენჭით დაცემენტებულ თაღში ადგილ-ადგილ, თანაბარ მანძილზე, შვერილები იყო გრანიტისა, სადაც ჭერი უფრო დაბლდებოდა. გავლის დროს უნდა დახრილიყავი. ტალანში შეუძლებელი იყო სირბილი. ვისმე რომ აქედან თავის დაღწევა და გაქცევა განეზრახა, იმასაც კი ამ ადგილას ნელი ნაბიჯით უნდა გაეცლო. ამ ვიწრო ტალანში ხშირი იყო მისახვევ-მოსახვევები. საპატიმროს შიგნეული ისევე დახლართუ-

ლია, როგორც ადამიანის შიგნეული. ადგილ-ადგილ, ხან მარცხნივ და ხან მარჯვნივ ჩაშავებული მოჩანდნენ მსხვილი ბადურებით გადაღობილი ოთხკუთხი შეღრმავებანი, უკან შეიმჩნეოდა კიბეები, ზოგი მალა ასასვლელი და ზოგი დაბლა ჩასასვლელი. მიადგნენ გასასვლელ კარს. კარი გაიღო, ზღურბლზე გადააბიჯეს და კარი ისევ დაიხურა. შემდეგ კიდევ მეორე კარი შეხვდათ, ამ კარშიც შევიდნენ. შემდეგ მესამე, — ესეც ანჯამების კრიალით გაიღო. კარები თითქოს თავისთავად იღებოდნენ და იხურებოდნენ. რამდენადაც ტალანი ვიწროვდებოდა, იმდენად თალი უფრო დაბლდებოდა; ისე რომ მხოლოდ წელში მოხრით შეიძლებოდა გავლა. კედლებზე სინესტეს გამოეყონა. თალიდან წვეთავდა. დაბლა, თლილი ქვის ფილაქანი ნაწლავებივით ლიპი ლორწოთი იყო დაფარული. აქ სინათლის მაგიერად რაღაცნაირი, მკრთალი ბინდბუნდი იდგა. უკვე ჰაერი აღარ იყო, სუნთქვა ძნელდებოდა, მაგრამ ყველაზე უფრო საზარელი ის იყო, რომ ტალანი სულ ძირს ეშვებოდა.

თუმცა ამას მხოლოდ დიდი დაკვირვებით და ყურადღების შედეგად შეამჩნევდით. სიბნელეში დაქანებული დაღმართი რაღაც ავბედითი ხდებოდა. არაფერი იმაზე საზარელი არ არის, როდესაც არ იცი, რა მოგელის, როდესაც ძლივს შესამჩნევ დაღმართზე ჩადიხარ.

დაღმა სელა, ეს არის საშინელ სამყაროში შესვლა.

რამდენ ხანს იარეს ამნაირად, გუინპლენი ვერ გარკვეულიყო.

გულისფანცქალით მოლოდინი თვითეულ წუთს ისე დაუსრულებლობამდე აგრძელებს, როგორც გაქანებული ზვირთი.

უცებ მსვლელობა გაჩერდა.

ირგვლივ თვალთა წინ არა ჩანდა რა.

ტალანი აქ ცოტათი გაგანიერდა.

გუინპლენმა გვერდით რაღაც ხმაური გაიგონა, რაც ჩინური გონგის რეკვას უფრო ემსგავსებოდა; თითქოს უფსკრულის დიაფრაგმაზე დაარტყესო.

თურმე კვერთხისმტვირთველმა დაჰკრა კვერთხი ფილაქანს.

აღპოხნდა, რომ რკინის ფილაქანი კარი იყო.

ეს კარი კი არ იღებოდა, ასაწევ-დასაწევი იყო, როგორც ხარხა.

გაიხმა ჩანგლების მკვეთრი კრაქუნნი და გუინპლენის თვალწინ უცბად გამოჩნდა დაბლა ოთხკუთხიდან ოღნავი სინათლე.

იმიტომ რომ რკინის ფილა ზევით ასრიალდა და საგანგებოდ შედრმავებულ თაღში შეიჭვდა; სწორედ ისე, როგორც სათაგურის კარი აიხდება ხოლმე.

გაიხსნა ძირს სიღრმე.

იქიდან მოციმციმე ოღნავი შუქი დღის სინათლისა როდი იყო, არამედ ოღნავ მბჟუტავი სანათურისა.

მაგრამ გუინპლენს თვალის გუგები ისე გაჭვართოვებოდა, რომ ეს ოღნავი შუქი მას უცბად აპრიალებული ელვა ეგონა.

ერთხანს იგი ვერაფერს ვერ ხედავდა. თვალისმოძკრელ ელვარებაზე რისამე გარჩევა ისევე ძნელია, როგორც წყვილადში.

შემდეგ, თანდათანობით მისი თვალის გუგები შეეგუენ სინათლეს, ისევე, როგორც წინათ შეეგუენ სიბნელეს და გუინპლენი ძლივძლიობით არკვევდა რა იყო მის ირგვლივ. პირველად რომ თვალისმოძკრელად ეჩვენა, ახლა ის სინათლე თანდათან გახშირდა და თითქმის სიბნელედ იქცა. გუინპლენმა გაბედა და მის წინ პირღია სიღრმეში ჩაიხედა. მართლაც საზარელი რამ დაინახა.

მის ფეხებთან, თითქმის სწორი დაქანებით, ღრმა დილეგში ჩასდევდა ოცამდე ვიწრო, დამრეცილი, ჩაცვეთილი საფეხურები, ქვითკირის კედელშივე გამოკვეთილი; უმოაჯირო კიბის მსგავსი რამ. საფეხურები ძირამდე ჩადიოდა. დილეგი მრგვალი იყო, ისრისებრ წამახული თაღით. თაღი დაყრდნობოდა ზოგან ჩამოზნექილ, არასწორ სათავეებს. ასეა ხოლმე ჩვეულებრივ, მეტად დიდ, მკვიდრ შენობებისქვეშა დილეგებში.

რკინის ფილაქი რომ აიწია, გამოჩნდა, ჩასასვლელი ქვითკირის თაღი, რომელიც იმ ალაგას იყო გამოთხრილი, საიდანაც ქვისავე კიბე იწყებოდა; ისე, რომ ამ სიმაღლიდან ჩა-

ხედვისას მიწისქვეშა დილეგში თვალი ისე იკარგებოდა, როგორც ჭის სიღრმეში.

დილეგს დღეიდან ფართობი ეჭირა. და თუ იგი ოდესმე ჭის ძირი იყო, მაშინ ეს ჭა ციკლოპური სიერცისა იქნებოდა. ძველებური გაზოქმა „ორმო“ შესაფერი უნდა ყოფილიყო ამ ქვეითყირის ხერელისათვის, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მას წარმოვიდგენდით, როგორც ლომებისათვის ან კიდევ ვეფხვებისათვის ამოთხრილ ხაროს.

დილეგი მოპირკეთებული არ იყო, არც ფლაქანითა და არც რიყის ქვით, აქ ნოტიო, ცივი მიწა იყო, როგორც ღრმა სარდაფებში არის ზოლმე.

დილეგის შუაგულს ოთხ მრუდე დაბალ სვეტზე დაყრდნობილი იყო ქვეითყირის წამახული ჩარდახი, რომლის ოთხივე მხარე ცენტრის სიმაღლეში ერთად შეკრულიყო; ამ სახით იგი ეპისკოპოსის მიტრას მოგაგონებდათ. ეს ჩარდახი, იმ ბალდახინების მსგავსად, რომლის ქვეშ ოდესღაც სარკოფაგები იდგმოდა, თავისი მწვერვალით თვითონ თაღს ებჯინებოდა. და ამგვარად დილეგში თითქოს ცალკე განსასვენებელსა ჰქმნიდა; თუკი შეიძლება, განსასვენებელი ეუწოდოთ იმ სამყოფელს, რომელიც ყოველი მხრიდან ღიაა და ოთხი კედლის მაგიერ ოთხი სვეტი გააჩნია.

ჩარდახის შუა თაღზე მრგვალი სპილენძის ფარანი ეკიდა, ციხის სარკმელივით რკინის ბადეთი ზედმოწნული. მკრთალი შუქი ამ ფარანისა სვეტებს მიჰფენოდა. თაღსა და სვეტებს იქით ბუნდად მომჩინარე მრგვალ კედელს მკრთალ შუქთანვე შიგა და შიგ ჩრდილის ზოლები გადასდევდა.

სწორედ ეს სინათლე იყო, რომელმაც პირველსავე წუთში თვალი მოსჭრა გუინპლენს; ახლა კი მოციმციმე წითელ შუქად ეჩვენებოდა.

სხვა არაფერი ანათებდა დილეგს. არც სარკმელი, არც კარი და არც სასულე.

ოთხ სვეტს შუა, სწორედ ფარანის ქვეშ, ყველაზე უფრო განათებულ ადგილზე, მიწაზე გაწოლილიყო რაღაც სილუეტი: თეთრი და საშინელი.

ის ზურგზე გაწოლილიყო, პირისახე ნათლად მოუჩანდა. თვალები დაეხუჭა. ტანი დაფარული ჰქონდა რაღაც უფორმო

გროვით, ჯვარედინად გაფარჩხული ხელ-ფეხი სვეტებზე იყო მიბმული ჯაჭვებით; ხოლო თვით ჯაჭვები ყოველი სვეტის ძირზე იყო მიმაგრებული რკინის რგოლებით. ამ ადამიანის სხეული უძრავად ეგდო. კანი გალურჯებოდა, გაფითრებოდა და უსულო გვამი გეგონებოდათ. ეს იყო მამაკაცის გაშიშვლებული სხეული.

გუინპლენი გაქვავებულივით იდგა კიბის ზემო საფეხურზე და შეჰყურებდა ამ სანახაობას.

უცბად ხრიალი შემოესმა.

მაშასადამე, იქ გვამი კი არ ეგდო, არამედ ჯერ ისევ ცოცხალი ადამიანი.

ამ აჩრდილის ცოტა მოშორებით, ჩარდახის ერთ-ერთი წამახული კამარის ქვეშ, ფართო ქვის საფეხურებზე ამართულ დიდი სვარძლის ორივე მხარეს ორი კაცი იდგა, გრძელი შავი ქლამინდებით მოსილი. ხოლო სვარძელში უძრავად იჯდა წითელი ქლამინდით მოსილი გადაფითრებული მოხუცი; სახეზე ავბედითი გამომეტყველება აჩნდა და ხელში ვარდების თაიგული ეჭირა.

გუინპლენზე უფრო მცოდნე კაცი, თაიგულს დაინახავდა თუ არა, მაშინვე მოისაზრებდა, რაშიც იყო საქმე. გასამართლების უფლება იმ კაცსა ჰქონდა, ვისაც ხელში ყვავილების კონა ეჭირა. ეს კაცი ერთსა და იმავე დროს მეფის ხელისუფლების წარმომადგენელიც იყო და მუნიციპალური ხელისუფლებისაც. ქალაქ ლონდონის ლორდ-მერს, ამჟამადაც, მოსამართლის ფუნქციების ასრულებისას, ხელში თაიგული უჭირავს. გაზაფხულის პირველად გაფურჩქნილი ვარდების დანიშნულება ის იყო, მოსამართლისთვის დახმარება გაეწია გასამართლება-მსჯავრდებაში.

სვარძელში მჯდომი მოხუცი სერეის საგრაფოს შერიფი იყო.

ეს მედიდური მოხუცი გაქვავებულივით იჯდა, მსგავსად უმაღლესი ხელისუფლებით აღჭურვილი რომაელისა.

სვარძლის გარდა დილეგში სხვა ჩამოსაჯდომი არ იყო.

სავარძლის გვერდით მაგიდა იდგა, ქალღმერთთა და წიგნებით სავსე. მაგიდაზედვე იდო შერიფის გრძელი, თეთრი კვერთხი.

შერიფის სავარძელს ორივე მხრივ დოქტორი უდგა: ერთი მედიცინის დოქტორი იყო, მეორე სამართლის დოქტორი. უკანასკნელს პარიკზე ქუდი ეხურა და ამითაც იცნობოდა. ორივეს შავი ქლამინდი ემოსა: ამ ორივე პროფესიის წარმომადგენლები დათალხულები არიან, მათ გამო, ვისაც საიქიოსა გზავნიან.

შერიფის ზურგს უკან, ქვის ფალის საფეხურზე ჩამომჯდარიყო მრგვალპარიკიანი მდივანი; მას ხელში კალამი ეჭირა; როგორც ჩანდა, საწერად გამზადებულიყო. მუხლებზე საქალღმერთად ედო, საქმის ქალღმერთთა და ზედ საქალღმერთვე პერგამენტის ფურცელი დაედო. მის გვერდით, ფალაზე სამელნე იდგა.

ეს მოხელე იმათ რიცხვს ეკუთვნოდა, რომელთაც „ტომარის შემნახველს“ უწოდებენ; ამას თვითონ ის ჩანთაც ამტკიცებდა. მოხელის ფერხთით რომ იდო. ასეთი ჩანთა ოდესღაც სასამართლო პროცესის აუცილებელი ატრიბუტი იყო და მას უწოდებდნენ „მართლმსაჯულების ტომარას“.

ერთ-ერთ სვეტს მიყრდნობოდა გულხელდაკრეფილი ტყავის ტანისამოსიანი კაცი. ეს იყო ჯალათის თანაშემწე.

ასე გეგონებოდათ, მიჯაჭული კაცის ირგვლივ, დაღვრემილ-გაქვავებული ადამიანები მოჯადოებულნი არიანო. არც ერთი მათგანი არ ინძრეოდა და არც ხმას იღებდა.

დილეგში ავბედითი ღუმელი გამეფებულიყო.

გუინპლენს თვალწინ სატანჯაო წარმოუდგა. ასეთი სატანჯაოები წინათ ინგლისში ბევრზე-ბევრი იყო. ბიუჩემპის ტოუერის დილეგს დიდხანს იყენებდნენ ამ მიზნისთვის; ისევე როგორც ლოლარდის ციხის სარდაფებსაც. ჩვენს დრომდე მოალწია ლონდონში არსებულმა დილეგმა, რომელიც ცნობილია „ლედის პლეისის საძვალეს“ სახელით. ამ შენობაში არის ბუხარი, შანთების გასახურებლად რომ იყენებდნენ.

მეფე იოანეს დროს აშენებულ ყველა საპატიმროში არსე-

ბობდა სატანჯაობები. ხოლო საუთვორკის საპატიმრო ტიპიური იყო იმ ეპოქისათვის.

იმხანად ინგლისში ხშირად ხდებოდა ის, რაზედაც ახლა გვექნება საუბარი. და მართალი რომ ითქვას, შეიძლება ახლაც ხდებოდეს. ვინაიდან იმ დროინდელი კანონები დღემდე არსებობენ. ინგლისი იმ მხრივ საინტერესო მოვლენას წარმოადგენს, რომ ბარბაროსული კანონმდებლობა იქ მშვენივრად თავსდება თავისუფლებასთან ერთად. რაღა სათქმელია, რომ ეს სანიმუშო საქმეა.

კაცი შეიძლებოდა დაექვებულიყო. ინგლისი რომ ახლანდელ საერთო საზოგადოებრივ ძვრების ფარგლებში შესულიყო, მაშინ სასჯელთა ძველებური ფორმები, შესაძლოა, აღედგინათ. ინგლისის კანონმდებლობა, მოშინაურებული ვეფხვია. მას თათი ხავერდოვანი აქვს, ხოლო ბრჭყალები მიმალული.

ამ ბრჭყალების დაჭრა სრულიად გონივრული იქნებოდა.

ინგლისის კანონები თითქმის სრულებით არ სცნობენ უფლებებს.

ერთ მხარეზეა დამსჯელი ზომების სისტემა; მეორე მხარეზე ადამიანური პრინციპები. ფილოსოფოსები ეწინააღმდეგებიან ასეთ წესებს, მაგრამ ჯერ კიდევ ახლო არ არის ის დრო, როდესაც ადამიანთა სამართალი და სამართლიანობა ერთმანეთს დაეზავებიან.

კანონისადმი პატივისცემა ზედმიწევნით ახასიათებს ინგლისელებს. ინგლისში კანონებს იმდენად საპატიოდ სთვლიან, რომ მათ არასოდეს არ აუქმებენ. თუმცა ამ მიმე მდგომარეობიდან გამოსავალს პოულობენ: კანონებს პატივსაცემენ, მაგრამ არ ასრულებენ. მოძველებულ კანონებს გვერდს ისე აუვლიან ხოლმე, როგორც საბერისგან დაჩაჩანაკებულ ადამიანს. არავის აზრად არ მოსდის, რომ მოსპოს მათი არსებობა. მათ სულ უბრალოდ, მხოლოდ უკუარადლებოდ სტოვებენ, ეს არის და ეს. ამ კანონებს ნება აქვთ, რამდენიც სურთ თავი ისევე ახალგაზრდად და ძლიერად წარმოიდგინონ; არავინ თავს ნებას არ აძლევს თქვას, რომ ამ კანონებმა უკვე თავისი დრო მოჰამეს; ამგვარ თავაზიანობას კანონებისადმი პატივისცემას უწოდებენ.

ნორმ:ნდიული საადათო სამართალი სიბერის ნაოქებითაა დაფარული; მაგრამ ეს ხელს როდი უშლის ბევრ ინგლისელ მოსამართლეთაგანს, ამ მოძველებულ სატრფიალოს ელაციონს, ინგლისელები სათუთად იცავენ ყველაზე უფრო მკაცრ იურიდიულ სიძველეს, თუ იგი ნორმანდიული წარმოშობისაა. სახრჩობელაზე საზარელი კიდევ თუ იქნება რამე? 1867 წელს ერთ კაცს¹ მიუსაჯეს შაყის კვრა, ეს უფრო იმისათვის, რომ მისი გაგლეჯილი გკამი ქალისთვის — დედოფლისთვის მიერთმიათ.

სხვათა შორის, ინგლისში სატანჯაონი არასოდეს არ არსებულაო, ასე ამტკიცებს ისტორია. ისტორიას ხომ აპლომბი დიდი აქვს.

ვესტმინსტერელი მეტიუ ასე დაასკენიდა: „საქსონური კანონი ერთობ ძოწყალეა და დამთმობი“-ო, ამ კანონით დამნაშავეებს სიკვდილით არა სჯიდნენო, და თან უმატებდა: „მხოლოდ იმას სჯერდებოდნენ, რომ ცხვირსა სჭრიდნენ, თვალებსა სთხრიდნენ და სასქესო ნაწილებს ამოგლეჯდნენო“.

მხოლოდ ეს იყო!

გუინზლენი დაბნეული, შეცბუნებული გაჩერებულყო კიბის ზემოთა საფეხურზე და მთლად კანკალებდა. მას ყველანაირი შიში დუფლებოდა. ცდილობდა გაეხსენებინა, თუ რაიმე დანაშაული ჩაედინა როდისმე. კვერთხისმტვირთველის დუმილი ტანჯვა-წამების სურათმა შეცვალა. ეს თითქოს წინ გადადგმული ნაბიჯი იყო, მაგრამ ნაბიჯი მეტად ტრალიკულო. მის მიმართ მუქარით აღსაესე. შავზნელი კანონის სახე ანლა უფრო და უფრო ამოუცნობ ფარგლებში ემწყვედოდა.

იატაკზე განრთხმულმა კაცმა ისევ ამოიხრიალა.

გუინზლენმა იგრძნო, რომ მხრებში ვილაცამ ძალზე უბიძგა. ეს იყო კვერთხისმტვირთველი.

გუინზლენი მიხვდა, რომ ქვევით ჩასვლა უბრძანეს.

იგი დაემორჩილა.

სიბნელეში, ფრთხილად ჩადიოდა უმოაჯირო კიბეზე.

საფეხურები ვიწრო იყო და დაქანებული; რვა-ცხრა დუი-მის სიმაღლისა. ჩასვლა მხოლოდ დიდი სიფრთხილით შეიძ-

¹ ირლანდიელ ფენიას ბიურკეს (1867 წლის შაისში).

ლებოდა. გუინპლენს ორი საფეხურის დაშორებით უკან მისდევდა კვერთხისმტვირთველი. მას თავისი რკინის კვერთხი პირდაპირ წინ ამართული ეჭირა. ასევე ორი საფეხურის დაშორებით კვერთხისმტვირთველს უკან მისდევდა სასამართლოს ბოქაული.

კიბეზე ჩამავალი გუინპლენი გრძნობდა, რომ თავის გადარჩენის უკანასკნელ იმედს კარგავდა. თითქოს ყოველ ნაბიჯზე სიკვდილს უახლოვდებოდა. თვითეული საფეხურის ჩაელით მის სულში სინათლის ნაპერწკალი ქრებოდა. ის სულ შეტად ფიქრდებოდა და სახის ფერს კარგავდა. კიბე ასე ჩაიარა ბოლომდე.

მიწაზე განრთხმული და ოთხ სვეტზე მიჯაჭული მოლანდება კვლავ ხრიალებდა.

ნახევრად ჩამობნელებულ დილეგში ხმა გაისმა:

— ახლოს მოდიო!

შერიფის ხმა იყო.

გუინპლენმა ნაბიჯი წინ წარსდგა.

— უფრო ახლო, — გაისმა იგივე ხმა.

გუინპლენმა ერთი ნაბიჯიც გადადგა.

— კიდევ ახლო, — გაიმეორა შერიფმა.

სასამართლოს ბოქაულმა გუინპლენს ყურში რამდენიმე სიტყვა ისეთი შთამაგონებელი კილოთი წასჩურჩულა, რომ ჩურჩული დიდის ამბით გაისმა:

— თქვენ იმყოფებით სერეის საგრაფოს შერიფის წინაშე.

გუინპლენი სულ ახლო მივიდა დილეგის შუაგულს მიწაზე განრთხმულთან. კვერთხისმტვირთველი და სასამართლოს ბოქაული ცოტა მოშორებით გაჩერდნენ.

როდესაც გუინპლენი ჩარდახის ქვეშ გაჩერდა და ახლოდან დაინახა ის უბედური არსება, რომელსაც აქამდე შორიდან ხედავდა, შიში შემაზრზენ გრძნობად შეეცვალა.

მიწაზე მწოლარე დაბორკილი კაცი მთლად გაეშიშვლებინათ, მხოლოდ საკრძალავ ნაწილზე პატარა ბინძური მჩვარი მიეფარებინათ. სხეულის ამ ადგილას მისაფარებელს ძველად რომაელები წამების ლედვის ფოთოლს ეძახდნენ. ჭვარზე

გაკრულ იესოსაც სხეულის იმ ნაწილზე პატარა ქსოვილის ნაკერი ჰქონდა მიფარებული.

ეს სიკვდილმისჯილი დამნაშავე, რომელსაც ახლა გუინ-პლენი დასცქეროდა, ორმოცდაათის, სამოცი წლისა იქნებოდა. მელოტი იყო. ნიკაპზე თხელი კაღარა წვერი წამოშვეროდა. თვალეში დაეხუჭა, პირი ფართოდ დაეღო და ყველა კბილი უჩანდა. გამხდარი, გაძვალტყავებული სახე მკედრის კენჩხას მოგაგონებდათ. ხელ-ფეხი, ჯაჭვებით ქვითყირის ბოძებზე ჯვარედინად მიბმული, ასო X-ს გამოხატავდა. გულმკერდზე თუჯის ფიქალი დაედოთ და ზედ ხუთი, ექვსი ვეება ქვა დაეწყოთ. იგი ხან ოდნავ გასაგონად სუნთქავდა, ხან კი მხეცივით ბღღვინავდა.

შერიფს ცალ ხელში ისევ ნორჩი ვარდების თაიგული ეჭირა, მეორე ხელით მაგიდიდან თეთრი კვერთხი აიღო, მალლა ამართა და წარმოთქვა:

— მორჩილება მის უდიდებულესობას!

შემდეგ კვერთხი ისევ მაგიდაზე დადო.

ამის შემდეგ შერიფმა ნელ-ნელა, თითქოს დასაფლავების დროს ზარს რეკავენო, ისევე უძრავად მჯდომმა, როგორც თვით სატანჯაოდ განწირულმა, ასე წარმოთქვა:

— ჯაჭვებით დაბორკილო კაცო, შეისმინეთ უკანასკნელად ხმა მართლმსაჯულებისა. თქვენ გამოგიყვანეს საპყრობილედან და აქ მოგაყვანეს კანონის ყველა ფორმალური წესის დაცვით. თქვენს მიმართ წამოყენებულ კითხვებზე პასუხს არ იძლევით; არ აქცევთ ყურადღებას იმ საბუთებს, რომელთაც განმეორებით კიდევ წარმოგიდგენენ. თქვენ შეუპყრინხართ ჭიუტობის ბოროტ განზრახვას, აღამიანის ბუნების საწინააღმდეგოს. გაკერპებული სდუმხართ და მოსამართლეს პასუხს არ აძლევთ. ეგ საზიზღარი თავნებობაა. ასეთი გამოუტყებლობა, უარზე დგომა, კანონით დასჯილის ნიშნობლივი თვისებაა.

შერიფის მარჯვნივ მდგომმა ნაფაცმა კანონთმცოდნემ ავბედითად გულგრილად შეაწყვეტინა სიტყვა შერიფს და წარმოთქვა:

— Overhernessa. აღფრედისა და გოდრუნის კანონებითავი მეექვსე.

შერიფმა განაგრძო:

— კანონს პატივსა სცემს ყველა, გარდა ავაზაკებისა, რომლებიც ანადგურებენ იმ ტყეს, სადაც ირმები უნდა მომკვლდეს.

როგორც ერთი ზარი აყვება ხოლმე მეორეს, კანონის-მცოდნემ იმგვარადვე დაუდასტურა: *Qui faciunt vastum in foresta uvi damae solent founinare.*

შერიფი ისევ განაგრძობდა:

— მოსამართლის შეკითხვებზე პასუხის გაუცემლობა ეჭვსა ბადებს, რომ დამნაშავე მრავალნაირი ბიწიერების ჩამდენია. მას ყველანაირი ბოროტება მიეწერება.

კანონთა მცოდნემ ხელახლა დაადასტურა შერიფის ნათქვამი. და ჩამოთვალა მრავალნაირი ბიწიერებათა ჩამდენნი: ქონებათა გამტაცებელი, მფლანგავი, მოჭეიფე, ზნედაცემული, გარყვნილი, ლოთი, ცხოვრების ნაძირალა, პირმოთნე, ჩამომავლობითი მეჭკვიდრეობის მომსპობი, ფულების ფანტია და ღორპუცელა.

შერიფმა ისევ განაგრძო:

— ყოველ ამ ბიწიერებასთან სხვადასხვა დანაშაული წარმოიშება. ვინც ყოველივეს უარყოფს, ის ამით ყველაფერს აღიარებს. ვინც მოსამართლის შეკითხვაზე სდუმს, ის მატყუარაა და მამის მკვლელი.

— *Mendax et parricida,* — კიდევ დაუდასტურა კანონთა მცოდნემ.

შერიფმა განაგრძო:

— კაცო, ღუმლის საფარველი ვერ გიხსნის, ეგ აკრძალულია. სამართლისადმი თავის გამრიდებელნი მძიმე შეურაცხყოფას აყენებენ კანონებს. ასეთი საქციელით ემსგავსებიან დიომედეს, რომელმაც ღმერთ-ქალს ჭრილობა მიაყენა. სასამართლოს წინაშე ღუმელი ხელისუფლების წინააღმდეგობა ნიშნავს. მართლმსაჯულების შეურაცხყოფა იგივეა, რაც მისი უდიდებულესობის შეურაცხყოფა. ეგ ყველაზე საძაგელი და ყველაზე უკმეხი დანაშაულია. დაკითხვისადმი თავის ამრიდებელი ჭეშმარიტების მპარავია; ეს კანონით არის გათვალისწინებული. ასეთი შემთხვევების დროს ინგლისელები ყოველთვის სარგებლობდნენ უფლებით დამნაშავეზე ემოქ-

მედათ სატანჯაო საშუალებებით: დილეგში, ორმოში ჩაგდებით, ბორკილებითა და ხუნდებით.

— ინგლისის ქარტია ათას ოთხმოცდარვა წლისაა, — განმარტა კანონმდებელმა.

და ისევ საზეიმო კილოთი დაუმატა:

— რკინის ბორკილები, ორმო, ხუნდები და სხვა.

შერიფმა განაგრძო:

— ამის გამო, ადამიანო, რადგან თქვენ არ ინებეთ დუმილი დაგერღვიათ, თუმცა სრულ გონებაზე ხართ და მშვენიერად გესმით რასაც თხოულობს თქვენგან მართლმსაჯულება; რადგან თქვენ სატანისებური ჭიუტობა გამოიჩინეთ, მართებული იქნებოდა თქვენი ცოცხლად დაწვა, მაგრამ სისხლის დანაშაულის სტატუტის ზუსტი დაცვის გამო, მოგაყენეს წამება, ეგრეთწოდებული დაკითხვა სიმძიმეების დადებით“, აი რა სასჯელი მოგაყენეს. კანონი მოითხოვს, რომ ეს მი პირადად გაცნობოთ. მოგიყვანეს ამ მიწის ქვეშეთში, დილეგში, მთლად გაგაშიშვლეს, პირადად დაგაწვიანეს. ხელფეხი მიგიჯაჭვეს ოთხივე სვეტზე, — კანონის ბურჯებზე, გულზე აუჭის ფიცარი დაგადეს და ზედ იმდენი ქვეები დაგაწყუკოს, რამდენის ატანასაც შესძლებდით, „თითქმის იმაზე მეტიც“ — როგორც ამბობს კანონი.

-- იმაზე მეტიც, — დაადასტურა კანონთ მცოდნემ.

შერიფმა განაგრძო:

— ვიდრე შეძღვომ განსჯას მოგაყენებდით, მე, სერვის საგრაფოს შერიფმა, როცა თქვენ უკვე ამნაირ მდგომარეობაში იმყოფებოდით, მოგმართეთ და მეორედ მოგეცით წინადადება გეპასუხათ და გეტქვათ. მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ შეჩაკვული ხართ, ხუნდები გადევთ, მაინც სდუმხართ სატანისებური სიჩიუტით. ამიტომ საყელურიც გადაგაცვეს და ხუნდებითაც შეგბორკეს.

— კანონით დადგენილი ხუნდებით, — წარმოთქვა კანონთა მცოდნემ.

შერიფმა ისევ დაიწყო:

— თქვენი უარისა და გამოუტეტლობის გამო, აგრეთვე იმის გამოც, რომ სამართლიანობა მოითხოვს, რათა კანონის სიმტკიცე დამნაშავის გაჩიუტების წინაშე უკან არ იხვედეს, ელიქტებისა და კანონთა კრებულის დადგენილების თანახ-

მად, განსჯა ისევ გაგრძელდა. პირველ დღეს თქვენთვის არც საკმელი მოუციათ არც სასმელი.

— სრული თავშეკავება ჭამა-სმისგან, — განმარტა კანონთა მცოდნე.

მღუშარება გამეფდა, ისმოდა მხოლოდ საშინელი ხრიალი გულზე დაყრილი ქვებისაგან სულშეხუთული ადამიანისა.

კანონთა მცოდნემ თავის განმარტებას დაუმატა:

— ჭამა-სმისგან კიდევ უფრო შევიკავოთ თავი, ნაკლები ჩაოდნობით მიეცეს; ბრიტანეთის საადათო სამართლის მიხედვით...

ორივე, შერიფი და კანონთა მცოდნე, რიგრიგობით ლაპარაკობდნენ. ძნელი წარმოსადგენია ამ აულელეველ ერთფეროვნებაზე უფრო ჩაშვებნელებული რამ; ავბედით ხმას ბორბოტი ხმა მოსდევდა. კაცი იფიქრებდა, რომ მღვდელი და დიაკვანი, რომელიღაც სატანჯაოს კულტის ამსრულებლები, კანონის სისხლსმემელ წირვას ასრულებენო.

შერიფმა ისევ დაიწყო:

— პირველ დღეს არც სასმელი მოგცეს, არც საკმელი, მეორე დღეს საკმელი მოგცეს, მაგრამ სასმელი არ მოუციათ. პირში ჩაგიდეს ქერის პურის სავი ლუკმა. მესამე დღეს მოგცეს სასმელი, მაგრამ საკმელი არ მოუციათ. პირში ჩაგასხეს სამ ჯერზე სამი ქიქით ერთი პინტა წყალი, ამოხაპული ციხის საღენი თხრილიდან. დაღვა მეოთხე დღე, დღევანდელი დღე. თუ თქვენ ახლაც არ გვიპასუხებთ, აქ დაგტოვებთ იქამდე, ვიდრე არ მოკვდებით. ამას მოითხოვს მართლმსაჯულება.

კანონთა მცოდნე შემთხვევას არ უშვებდა, რომ რეპლიკა არ ჩაერთო. მან მონოტონურად წარმოთქვა:

— ბოროტმოქმედის სიკვდილი კანონისადმი პატივისცემის საწინდარია.

შერიფმა კვლავ მიაშველა:

— და როცა თქვენ სიკვდილის პირას მიხვალთ, აი ასეთი, მეტად შესაბრაალისი სახით, მაშინ არავინ არ მოვა თქვენს საშველად, თუნდაც პირიდან სისხლი ამოასხათ, თუნდაც სისხლმა გამოჟონოს წვერებიდან, ილლიის ძირებიდან, ყველა ხვრელიდან, პირიდან დაწყებული წელს ქვეითამდე.

— A throtobolla, — დაადასტურა კანონთა მცოდნემ. —

შერიფმა განაგრძო:

— ადამიანო, ყურადღებით მომისმინეთ, ვინაიდან შედეგი უშუალოდ თქვენ შეგეხებათ. თუ თქვენ ბოლოს და ბოლოს დაარღვევთ მაგ ბილწ დუმბილს და ყოველივე თქვენს დანაშაულს აღიარებთ, მაშინ მხოლოდ ჩამოგახრჩობენ და უფლება მოგეცემათ მიიღოთ meldefeoh, ე. ი. გარკვეული ფულადი თანხა.

კანონთა მცოდნემ დაადასტურა:

— ვინც დანაშაულს იკისრებს, მიიღოს ფულადი თანხა. როგორც დაკანონებულა.

შერიფმა კანონმდებლის ნათქვამი უფრო ნათლად განმარტა:

— ამ ფულად თანხას თქვენ მიიღებთ დოიტიკინსების, სუსკინსკებისა და გალიჰალპენების სახით, რომლებიც ჰენრი მეხუთემ თავისი მეფობის მესამე წელს გამოცემული სტატუტის ძალით ჩვეულებრივი ხმარებიდან ამოაგდო; ხოლო ასეთ შემთხვევაში მათ გასავალი ეძლევათ. გარდა ამისა, თქვენ უფლება გექნებათ სიკედილის წინ „სასიყვარულო პაემანი მოგენიჭოთ“, რის შემდეგაც ჩამოგახრჩობენ. ასეთი შედეგები ეძლევა ვინც დანაშაულს კისრულობს. გნებავთ უპასუხოდ სასამართლოს?

შერიფი პასუხის მოლოდინში დადუმდა.

მსჯავრდებული არც განძრეულა.

შერიფმა განაგრძო:

— ადამიანო, დუმილი ვერ გიშველის; თავის გადასარჩენად დუმილი უფრო სახიფათოა, ვიდრე საიმედო. პასუხის გაუცემლობა დამღუპველია, როგორც დანაშაული. ვინც სასამართლოში სდუმს, ის გვირგვინოსანის მოღალატეა. ნუ ჭიუტობთ და ნუ იჩენთ დაუმორჩილებლის თავხედობას. გაიხსენეთ მისი უდიდებულესობა დედოფალი. ნუ ეწინააღმდეგებით ჩვენს ყოვლად მოწყალე დედოფალს. ჩემი სახით მას უპასუხეთ; იყავით ერთგული ქვეშევრდომი.

დასჯილმა ამოიხრიალა.

შერიფმა განაგრძო:

— მაშ ასე, სატანჯავი პირველი სამი დღე-ღამის გახელის

შემდეგ მეოთხე დღე დადგა, ადამიანო, ეს დღე გადამწყვეტია. პირისპირ წაყენება კანონით გათვალისწინებულია მეოთხე დღეს.

— მეოთხე დღეს ინიშნება პირისპირ წაყენება, — ჩილაპარაკა კანონთა მცოდნემ.

• შერიფი განაგრძობდა:

— კანონმდებლის სიბრძნემ ეს უკანასკნელი ჟამი აირჩია, რათა მიიღოს ის გადაწყვეტილება, რასაც ჩვენმა წინაპრებმა უწოდეს: „სიკვდილის სიცივის გადაწყვეტილება“, რადგან ასეთ წამში სარწმუნოდ მიიღება საბუთების გარეშე დამტკიცება ან უარყოფა.

კანონმდებელმა ისევ განმარტა:

— მეფე ადელსტანის ქარტია; პირველი ტომის ას სა-მოცდამეცამეტე გვერდი.

შერიფმა ერთ წამს შეისვენა, მერე დასჯილისაკენ დახარა თავისი მკაცრი სახე:

— მიწაზე განრთხმულო კაცო...

იგი ერთ ხანს კიდევ დადუმდა.

— ადამიანო, არ გესმის რას გეუბნები? — ჩასძახა მან. დასჯილი არ განძრეულა.

შერიფმა უბრძანა:

— კანონის ძალით, აახილე თვალები!

ტანჯულს თვალები არ გაუხელია.

შერიფი მიუტრიალდა მარცხნივ მდგომ ექიმს:

— დოქტორო, თქვენი დიაგნოზია საჭირო.

— Probe, da diagnosticum, — გაიმეორა იგივე კანონმდებელმა.

ექიმი ქვის ქანდაკებასავით, კვლავ მედიდურად გადმოვიდა ფიქალის საფეხურებიდან, მიუახლოვდა მიწაზე განრთხმულს, დაიხარა, ყური დაადო პირზე, ძარღვის ცემა მაჯაზე, იღლიაში და თეძოზე გაუსინჯა; შემდეგ ისევ წელში გასწორდა.

— როგორ არის საქმე? — შეეკითხა შერიფი.

— სმენა ჯერ არ დაუკარგავს. — უპასუხა ექიმმა.

— მხედველობა თუ აქვს?

— დანახვა შეუძლია. — უპასუხა ექიმმა.

შერიფმა ანიშნა, სასამართლოს ბოქაული და კვერთხის-მტვირთველი მიუახლოვდნენ. კვერთხისმტვირთველი დას-ჯილის თავით მოთავსდა. სასამართლოს ბოქაული გუინპლე-ნის უკან დადგა.

ექიმმა უკან დაიხია და სვეტებს შუა დადგა.

მაშინ შერიფმა ისე ასწია ვარდების თაიგული, თითქოს მღვდელმა სახურებელი ასწიაო და სატანჯველში მყოფს სა-ხედალმეკილმა ხმამალლა მიმართა:

— ხმა ამოიღე, უბედურო! ვიდრე კანონი გაგანადგურებ-დეს, ფიცით მოგმართავს. გინდა მოგვეჩვენო მუნჯად, წარ-მოიდგინე დამუნჯებული საფლაევი. გინდა დაყრუებულად მოგვაჩვენო თავი, აბა წარმოიდგინე საშინელი განცდის ღღე, მეორედ მოსვლისა, სადაც შემცოდეს ვედრებას ყურად არ იღებენ. წარმოიდგინე სიკვდილი, რაც უარესია შენს ახლან-დელ ყოფაზე. შეისმინე ჩემი სიტყვა, მსგავსო ჩემო, ვინაი-დან მეც აღამიანი ვარ. მომისმინე, ძმაო ჩემო, ვინაიდან მე ქრისტიანი ვარ. გაიგე ჩემგან თქმული, შეილო ჩემო, ვინაი-დან მე მოხუცი ვარ. გეშინოდეს ჩემი, ვინაიდან მე უფლება-მოსილება მაქვს შენი წამების მიმართ და შეუბრალებლად მოგეპყრობი. კანონის სახით განხორციელებული საზარლობა მოსამართლეს ღიღებით ჰმოსავს. დაუფიქრდი მე თვითონ ეძრწი ჩემს წინაშე. საკუთარი უფლებები მე თვითონ მზა-რავს. ნუ მიმიყვან უკიდურესობამდე. მე ვგრძნობ ჩემში დამ-სჯელი მოსამართლის ღვთაებრივ მრისხანებას. მაშ აღივსე, უბედურო, თავის გადარჩენისა და ღირსეული შიშით მართლ-მსაჯულების წინაშე და დამემორჩილე. პირისპირ წარდგენის ეამი დადგა და ვალად გდევს გვიპასუხო. ნუ ჭიუტობ, ნუ დაუშვებ გამოუსწორებელ შეცდომას. გაიხსენე, რომ შენი სულის ამოხდომა ჩემს ხელთ არის. ისმინე ჩემი, ცოცხალ-მკვდარო! თუ არ გინდა, რომ აქ მრავალი საათების, ღღე-ბისა და კვირების განმავლობაში[†] კვდებოდე. თუ არ გინდა ნელ-ნელა მტანჯველ გენიაში ქრებოდე, თუ არ გინდა საკუ-თარ სიბინძურეში ამყარალდე, თუ არ გინდა შიმშილი და წყურვილი კუჭ-ნაწლავს გიგლეჯდეს, თუ არ გინდა ამ ქვების სიმძიმით სული ამოგერთვას მარტო მიტოვებულს ამ დილეგ-ში, ყველასგან დავიწყებულს, უარყოფილს, ვირთაგვების

საღრღნელად მიგდებულს, თუ არ გინდა ნაწილ-ნაწილ გაგფაროს ათასნაირმა სულდგმულმა, რაც კი ამ სიბნელეში ფუფუნებს, მაშინ, როდესაც შენს ზემოთ ადამიანები ივლიან, თავიანთ საქმეებში გართულნი; ზოგნი იყიდიან რაცა ჰსურთ; ზოგნი გაჰყიდნიან საუკეთესო სანუკუარს; ეტლები ივლიან. თუ არ გინდა, რომ აქ სასოწარკვეთილებაში კბილთა ღრჭენით გმინავდე, ქვეითებდე, ღმერთსა გმობდე, არ გეყოლოს გვერდით არც ექიმი, რომელიც დააცხრობდა შენი იარების ტკივილს, არც მღვდელი, რომელიც ღვთიური სასმელის ნუგეშით ჩაანელებდა შენი სულის წყურვილს. ო, თუ არ გინდა იგრძნო, როგორ გადმოგედინება ბაგეზე სულამოხდრილი გვამის დუჟი, მაშ გვედრები და გაფიცებ, ისმინე ჩემი! მოგიწოდებ, შენვე დაეხმარე შენს თავს; შეიბრალე შენი თავი, მოიმოქმედე ის, რასაც შენგან მოითხოვენ. დაუთმე მართლმსაჯულების დაეინებით მოთხოვნას. დაგვემორჩილე, აქეთ მოაბრუნე სახე, თვალები გაახილე და გვითხარ, სცნობ თუ არა ამ კაცსა?

დასჯილს არც მიუხედია, არც თვალები გაუხელია.

შერიფმა ჯერ სასამართლოს ბოქაულს შეხედა, მერე კვერთხისმტვირთველს.

სასამართლოს ბოქაულმა გუინპლენს ქუდი და მოსასხამი მოხადა, მხრებზე ხელები წაავლო და პირისახით სინათლისკენ ისე მიაბრუნა, რომ ჯაჭვებით დაბორკილს დაენახა. სინათლეზე ნათლად გამოჩნდა მთელი მისი შემზარავი სახეჩრობა.

იმავე დროს კვერთხისმტვირთველი დაიხარა, ორივე ხელი საფეთქლებთან მოჰკიდა სატანჯველში მყოფს და სახე გუინპლენისკენ მიუბრუნა. დახუჭული თვალის ქუთუთოები აუხილა, გამოჩნდა ტანჯვაში მყოფის გაველურებული დაქვეტილი თვალები.

მან გუინპლენი დაინახა.

მაშინ უკვე თვითონ ასწია თავი და თვალებდაჭყეტილი დააკვირდა გუინპლენს.

შეერთა რამდენადაც კი შეიძლებოდა შემკრთალიყო კაცად რომლის გულზე მთელი გროვა სიმძიმე მთასავით დაეზავებინათ და წამოიყვირა:

— ის არის! ღიახ, ის არის!
და საზარელი ზარზარი ატეხა.

— ის არის! — გაიმეორა კიდევ.

თავი ისევ მიწაზე დაუვარდა, თვალები დაეხუჭა.

— მდივანო, ჩაწერეთ. — წარმოთქვა შერიფმა.

ამ წუთამდე გუინპლენი, მიუხედავად შიშისა, თავს მაინც იკავებდა, მაგრამ სატანჯაოში მყოფის წამოძახილმა: „ის არისო“, შეაძრწუნა იგი; ხოლო შერიფის სიტყვაზე: „მდივანო ჩაწერეთო“, მას სისხლი გაეყინა ძარღვებში. ისე მოეჩვენა, თითქოს მის თვალწინ გაწოლილი ბოროტმოქმედი მაჭურღმულში თან ითრევს, გუინპლენისათვის გამოუცნობი მიზეზების გამო, და მისთვის გაუგებარი ამ კაცის აღიარება, როგორც რკინის საკისრე, ისე მოექირა ყელში. გუინპლენმა წარმოიდგინა, თუ მათ, ორივეს, თვითონ მასა და ამ კაცს როგორ ერთად, ურთიერთის გვერდით მიაქვდავენ სამარცხვინო ბოძზე. შიშითა და ძრწოლით შეპყრობილმა, ფეხქვეშ ნიადაგგამოცლილმა სცადა თავი გაემართლებინა, მეტრს-მეტად ღელავედა, გრძნობდა რა, რომ მას არავითარი მონაწილეობა არ მიუძღვის რომელიმე ბოროტმოქმედებაში, რაღაცას გაურკვეველსა ბუტბუტებდა, მთლად აკანკალებული. უკანასკნელ თავშეკავებადაკარგული, ყველაფერს ყვიროდა. რაც ენაზე მოადგა, რაც სიკვდილის შიშმა უკარნახა. ისე გაპიოდა, თითქოს ზარბაზნის ისვრიანო:

— ტყუილია, მე ის არა ვარ! მე არ ვიცი ვინაა მაგ კაცი. ეგ მე ვერ მიცნობს იმიტომ, რომ მე მაგას არ ვიცი. შინ მელოდებიან; დღეს წარმოდგენა მაქვს. რა უნდათ ჩემგან? გამიშვით, გამანთავისუფლეთ! ეს სულ შეცდომაა! რისთვის მომიყვანეთ ამ დილეგში? ნუთუ არ არსებობს არავითარი კანონი? სთქვით სწორედ, რომ არ არსებობს არავითარი კანონები. ბატონო მოსამართლე, ვიმეორებ, მე ის არა ვარ! მე სრულიად არაფერში არა ვარ დამნაშავე. ეს ნამდვილად ვიცი. მე მინდა აქედან წავიდე. რა უსამართლობაა მაგ კაცსა და ჩემს შორის საერთო არა არის რა. შეგიძლიათ ყველგან იკითხოთ, შეამოწმეთ. მე ხომ დაფარულად არა ვცხოვრობ! ისე დამიჭირეს, თითქოს ქურდი ვიყო. რად დამაპატიმრეს? განა მე ვიცი, ვინ არის ეგ კაცი, ან რის ჩამდენია? მე მოგ-

ზაური ხუმარა-ოინბაზი ვარ. ბაზრებზე და მოედნებზე წარმოდგენებსა ვმართავთ. მე ვარ „კაცი, რომელიც იცინის“. რამდენ ხალხს ვუნახივარ ჩემს სიცოცხლეში. ჩვენ ტარინზო-ფილდზე ვართ დაბანაკებულნი. უკვე თხუთმეტი წელიწადია მას მერე, რაც პატიოსნად ვასრულებ ჩემს ხელობას. ახლა ოცდამეხუთე წელში გადავდექი. ტედკასტერის სასტუმროში ვცხოვრობ. სახელად გუინპლენს მეძახიან. მოიღეთ მოწყალება, ბატონო მოსამართლენო, უბრძანეთ გამიშვან აქედან. არ უნდა დაჩაგროთ საწყალი ბეჩავი ხალხი. შეიბრალეთ ადამიანი, რომელსაც არაფერი ცუდი არ ჩაუდენია, რომელსაც არ გააჩნია არც მფარველი და არც ქომაგი. თქვენს წინაშე საწყალი კომედიანტი დგას.

შერიფმა წარმოთქვა:

— ჩემს წინაშე დგას ლორდ ფერმენ კლენჩარლი, ბარონი კლენჩარლისა და ჰენკერვილისა, სიცილიის კორტეონეს მარკიზი, ინგლისის პერი.

შერიფი წამოდგა, თავის სავარძელზე მიუთითა გუინპლენს და წარმოთქვა:

— მილორდ, იქნებ კეთილ ინებოთ, თქვენო ბრწყინვალე-ბავ, და დაბრძანდეთ?

წიგნი მეხუთე

ზღვასაც და ბედსაც ერთი და იგივე მოგარვა ალღვებს

I

სათუთი საგნების სიმაკრივე

ხან ბედი უგუნურების ფილას გეთავაზობს. ღრუბლებიდან გამოჩნდება ხელი და გვაწვდის ჩამუქებულ თასს, რომელშიც ჩვენთვის ჯერ უცნობი, გამაბრუებელი სასმელი ასხია.

გუინპლენი ვერ მიმხვდარიყო, რა ხდებოდა მის ირგვლივ. მან უკან მიიხედა, რომ დაენახა, ვის მიმართავდა შერიფი. ძალიან ხმამაღალ ბგერას ყური ვერ იჭერს. მეტად ძლიერი მღელვარება მიუწვდომელია გონებისათვის. გონებით ჩახვედრისათვის, ისე როგორც ყურით შესმენისათვის, განსაზღვრული დონე არსებობს.

კვერთხისმტვირთველი და სასამართლოს ბოქაული გუინპლენს მიუახლოვდნენ, მხრებში ხელი მოჰკიდეს და მან იგრძნო, რომ იმ სავარძელში სვამდნენ, საიდანაც შერიფი წამოდგა.

იგი უწინააღმდეგოდ დაემორჩილა, რაკი ვერ მიხვედრილიყო, რას ნიშნავდა ყოველივე ეს.

როდესაც გუინპლენი დაჯდა, სასამართლოს ბოქაული და კვერთხისმტვირთველი უკუდგნენ რამდენიმე ნაბიჯით და სავარძლის უკან გაიჭიმნენ.

შერიფმა თავისი თაიგული ქვის ფიქალის ლავგარდანზე დადო, გაიკეთა სათვალე, რომელიც მდრეანმა მიაწოდა, მაგიდაზე დაგროვილ ოქმებიდან და სხვა წერილობითი საბუთებიდან გამოარჩია გაყვითლებული, დალაქავებული, ობისგან გამწვანებულ-გაცრეცილი და ზოგან დახეული პერგამენტი, რომლის ცალ გვერდზე ხშირი ნაწერი იყო და მრავალი ნაკეცების შედეგად ბევრგან გადამტვრეული. შერიფი მიუახლოვდა ფარანს, პერგამენტი თვალეებთან ახლოს მიიტანა და დაიწყო კითხვა დიდის ამბით:

„სახელითა მამისათა და ძისათა და სულითა წმიდისათა.

ამა ოცდაცხრა იანვარსა, ათას ექვსას ოთხმოცდაათსა წელსა, ქრისტეს დაბადებიდან.

პორტლენდის უკაცურ სანაპიროზე ბოროტგანზრახვით მიატოვეს ათი წლის ბავშვი, იმ ვარაუდით, რომ შიმშილითა და სიცივით მოკვდებოდა ამ უდაბურ ადგილას.

ეს ბავშვი ორი წლისა გაყიდეს მისი უდიდებულესობის, ყოვლად მოწყალე მეფის იაკობ მეორის ბრძანებით.

ეს ბავშვი არის ლორდ ფერმენ კლენჩარლი, კანონიერი და ერთადერთი ვაჟიშვილი აწ განსვენებულის ლორდ ლინეუს კლენჩარლისა, კლენჩარლი-ჰენკერვილის ბარონისა, იტალიის კორლეონეს მარკიზისა, ინგლისის სამეფოს პერისა და მისი მეუღლის ანა ბრედშოუსი; ეს უკანასკნელი აგრეთვე გარდაცვლილია.

ეს ბავშვი მემკვიდრეა თავისი მამის ყველა სამფლობელო-სა და ტიტულ-ხარისხებისა. სწორედ ამის გამო გაყიდეს, დაასახიჩრეს, დაამახინჯეს და თანახმად მისი უდიდებულესობის, ყოვლადმოწყალე მეფის სურვილისა, უკვალოდ დაკარგულად გამოაცხადეს.

ამ ბავშვს ზრდიდნენ და ასწავლიდნენ მასხარობა-ოინბაზობას იმ მიზნით, რომ ბაზრებზე და სხვადასხვა მოედნებზე გამოეყვანათ ხალხის გასართობად.

ის გაყიდეს ორი წლის ასაკისა, მისი მამის, ლორდის სიკვდილის შემდეგ. ამასთანავე მეფეს გადაუხადეს თვით ბავშვის შესასყიდად და სხვადასხვაგვარი დათმობისა და შეღავათებისათვის ათი გირვანქა სტერლინგი.

ორი წლის ასაკის ლორდ ფერმენ კლენჩარლი შევისყრდე მე, ქვემოთ ამისა ხელისმომწერმა; ხოლო დასახიჩრა და დაამახინჯა წარმოშობით ფლამანდიელმა, ფლანდრიის მკვიდრმა სახელად ჰარდკვანონემ, რომელმაც იცოდა დასახიჩრების საიდუმლოება დოქტორ კონკესტისა.

ბავშვი ჩვენ მოვამზადეთ სიცილის ნიღაბად, *masca ridens*. ამ მიზნით ჰარდკვანონემ გაუკეთა მას ოპერაცია *Bucca fissa usque ad aures*¹, რამაც პირისახეზე მულმივი სიცილი აღუბეჭდა.

იმ საშუალებით, რომელიც მხოლოდ ჰარდკვანონემ საიდუმლოდ იცის, ბავშვი დავაძინეთ და ისე დავასახიჩრეთ, ამიტომ არაფერი არ იცის ხსენებული ოპერაციის შესახებ.

მან არ იცის, რომ იგი ლორდი კლენჩარლია.

ჩვენ მას „გუინპლენს“ ვეძახით სახელად.

რადგან ბავშვი პატარა იყო და მეხსიერება ჯერ არ ჰქონდა განვითარებული, მან არა იცის რა ზემოთქმულის შესახებ, ვინაიდან ამ დროს ორი წლისაც ძლივს იქნებოდა.

ჰარდკვანონე ერთადერთი დოსტაქარია, რომელსაც *Bucca fissa* ოპერაციის გაკეთება შეუძლია და ეს ბავშვიც ერთადერთია ჩვენს დროში, რომელსაც ამგვარი ოპერაცია გაუკეთდა.

ეს ოპერაცია იმდენად თავისებური და განუმეორებელია, რომ მრავალი წლის შემდეგ, ის ბავშვი რომ დაბერებულიყო კიდევაც და მისი შავი თმა გაქალაქავეებულიყო, ჰარდკვანონე მაინც მაშინვე იცნობდა მას.

ჰარდკვანონემ, რომელიც ამ სტრიქონების წერის დროს, მისი უდიდებულესობის ორანის პრინცის, აწ მეფე ვილჰელმ მესამის ციხეში იმყოფება, დაწერილებით იცის აქ მოხსენებული ამბები, რადგან ამ საქმის მონაწილეა, როგორც მთავარი მოქმედი პირი. ჰარდკვანონე დააპატიმრეს და საპრობილეში დამწყვდიელეს როგორც კომპრაჩიკოსთა, ანუ ჩეილოსთა ბრბოში მონაწილე და ბოროტმოქმედი. ის დამწყვდეულია ჩეთემის ციხეში.

ბავშვი, თანახმად მეფის ბრძანებისა, გაიყიდა და ჩვენ ჩაგვბარდა ლორდი ლინეუსის უკანასკნელი მსახურის ხელით,

¹ პირბავე, ყურებამდე გახეული (ლათ.).

შვეიცარიაში, ენევის ტბის მახლობლად, ლოზანოსა და ვე-
ვეს შუა მდებარე ნიშნობლივ იმ სახლში, სადაც გარდაიცვა-
ლნენ ბავშვის დედ-მამა. მსახურიც თავისი ბატონების შემ-
დეგ მალე მოკვდა. ისე, რომ ეს ბოროტმოქმედება ახლა ყვე-
ლასთვის საიდუმლოა, გარდა ჩეთემის ციხეში დაპატიმრებუ-
ლი პარდკვანონესი და ჩენი; ხოლო ჩვენ ახლა დაღუპვა-
სიკვდილი მოგველის.

ჩვენ, ქვემოთ ანისა ხელისმომწერლებმა, აღვზარდეთ.
ჩვენს მიერ მეფისაგან ნაყიდი პატარა ლორდი და ჩვენთან
გვყავდა რვა წლის განმავლობაში, იმ მოსაზრებით, რაკი მის-
გან მომავალში სარგებლობასა და გამორჩენა-საშოვარს ვე-
ლოდით.

დღეს ინგლისიდან გავედით იმის შიშით, რომ ჩვენც
პარდკვანონეს ხვედრი არ დაგვტეხოდა; რათა თავიდან აგვე-
ცილებინა ამგვარ მოქიედებაზე პარლამენტის მიერ დადგენი-
ლი მკაცრი სასჯელი, — შებინდების დროს პორტლენდის ნა-
პირზე დავტოვეთ ხსენებული პატარა გუინპლენი, ლორდ
ფერმენ კლენჩარლი.

ამ საქმის საიდუმლოდ დაცვის შესახებ ფიცი მივეცი
მეფეს და არა უფალს.

ამ ღამით განგებამ ინება და ზღვაზე ქარიშხალი დაგვატყ-
და. ვიმყოფებით რა უკიდურეს სასოწარკვეთილებაში, მუხლს
ვიდრეკეთ მის წინაშე, ვისაც მხოლოდ და მარტო მას ძალუძს
გადაგვარჩინოს დაღუპვას და შესაძლოა, როგორც ყოვლად-
მოწყალემან, ჩენი სულებიც გადაარჩინოს წაწყმედას. რად-
გან უკვე აღარას ველით ამ ქვეყნად, ხოლო მოშიშარნი ღეთის
რისხვისა, ვხედავთ რა უკანასკნელ ხსნას ღრმა მონანიებაში.
ვეურიგდებით სიკვდილსა და მზად ვართ მორჩილებით დაუხ-
ვდეთ მას, თუკი ციური მართლმსაჯულება ამით დაკმაყოფი-
ლებულ იქნება. ჩვენ თავსა ვხრით მის წინაშე და გულში
მჭილის ცემით ვაღიარებთ რა ჩვენს საიდუმლოს, ვანდობთ
მღელვარე ზღვას, რათა მან კეთილი გზა მისცეს ამ საიდუმ-
ლოს გამოღაგნებას, ნებითა ყოველ სახიერისა ღეთისა ჩენი-
სა. იყოს შემწე ჩენი ამა საქმეში ყოვლადწმინდა ღეთის მშო-
ბელი! ამინ! ამაზე ხელს ვაწერთ“.

შერიფმა კითხვა შეწყვიტა და წარმოთქვა:

— აი ხელის მოწერაც. ყველა სხვადასხვა ხელითაა მიწერილი.

და ხელახლა კითხვას შეუდგა:

„დოქტორი გერნარდუს გეესტემიუნდე, — „ასუნსიონი“. — შემდეგ ჟვარია დასმული და მოსდევს: „ბარბარა ფერმოი ტირიფელი, ებულაში რომაა, გაისდორა, კაპტალი, — ჟანჯირატე, — ჟაკ კატურზი, შერქმეული სახელით ნარბონელი, — ლიუკ-პიერ კაპგარუპე, მაჰონის კატორღელთა ციხიდან“.

შერიფი ისევ შეჩერდა და წარმოითქვა:

— იმავე ხელით, რომლითაც ტექსტია დაწერილი, მიწერილია ალბათ პირველი ხელისმომწერლისაგან.

და წაიკითხა:

„კარქაპის ეკიპაჟი სამი კაცისაგან შედგებოდა: თვითონ ხომალდის პატრონი ტალდამ გადაისროლა ზღვაში. დანარჩენმა ორმა ხელი მოაწერა აქვე: — გალდეაზუნი. ავე-მარია — ქურდი“.

შერიფი შიგადაშიგ თავის შენიშვნებს ურთავდა და კითხვას განაგრძობდა:

— ფურცლის ბოლოში აღნიშნულია: „ზღვაზე. „მატუტინას“ ბაჟანზე. ეს არის ბისკაჟური კარქაპი, ზღვის ყურე პასახესიდან“.

შერიფმა დაუმატა:

— ეს ფურცელი საჰლოენოს პერგამენტი, ზედ მეფე იაკობ მეორეს ქვილი ამჩნევია. კიდეც აქვს არშიებზე მინაწერი, იმავე პირველი ხელით:

„ეს ჩვენება ჩვენ დაწერეთ მეფის ბრძანების მეორე გვერდზე: ბრძანება ჩაგვბარდა, როგორც საბუთი ჩვენგან ბავშვის შესყადვისა.“

ამ ფურცლის მეორე გვერდზე შეიძლება ბრძანების ამოკითხვა“.

შერიფმა პერგამენტი გადმოაბრუნა. მარჯვენა ხელით სინათლისკენ გასწია, ყველამ დაინახა ფურცლის სუფთა გვერდი; თუკი შეიძლება „სუფთა გვერდი“ ეწოდოს ნახევრად დამპალ ნაჭერს. შუაგულს სამი სიტყვის ამოკითხვა შეიძლებოდა; ორი ლათინურად: — *Jussu régis*, „მეფის ბრძანებით“, და ხელისმომწერა: „ჯეფრისი“.

— მეფის ბრძანებით, ჯეფრისი, — წარმოთქვა შერიფმა ყველას გასაგონად, მაგრამ უკვე წყნარად.

გუინპლენი ისეთი გახდა, თითქოს ჯადოსნური კოშკის სახურავიდან თავზე კრამიტი დაეცაო.

მოგონების ბურუსში წასულმა ჩაილაპარაკა:

— გერნარლუსი... დიახ, მას დოქტორს უწოდებდნენ, ყოველთვის, დაღვრემილი მოხუცი. მე მეშინოდა მისი. გაისდორა, კაპტალი, ეს მეთაურს ნიშნავს. დედაკაცებიც იყვნენ. ასუნსიონა და ერთიც სხვა. მერე იყო კიდევ პროვანსალელი. კაპგარუბე; ის მობრტყელო მათარიდან სვამდა; ამ მათარაზე წითელი ასობით სახელი ეწერა.

— აი ის მათარა, — წარმოთქვა შერიფმა.

და მაგიდაზე დადო რალაც საგანი, რომელიც მდივანმა „მართლმსაჯულების ტომარიდან“ ამოიღო.

ეს იყო ტირიფის შტოებით მოწნული ყურებრიანი მათარა. ეტყობოდა, ბევრი რამ გადახდენოდა და წყალშიც დიდხანს ეტივტივნა. ზედ შემოხვეოდა წყლის ბალახბულახი და მიპკვროდა ლოკოკინის ბუდეები. ოკეანეში ცურვისაგან, მთლად ჟანგით იყო მიხაზულ-მოხაზული. მათარის ყელზე შემხმარი ფისი მოწმობდა, რომ იგი ოდესღაც დალუქული ყოფილა და ეტყობოდა, რომ ფისი აუმტერევიათ და საცობი აუხდიათ.

— ამ ბოთლში სასიკვდილოდ განწირულ ადამიანებს ჩაუღვიათ ახლახან ჩემს მიერ წაკითხული ჩვენება, — თქვა ისევ შერიფმა, — ეს საბუთი მართლმსაჯულების მიმართ იყო გამიზნული და ზღვაშეც პირნათლად შეუენახა და მიაწოდა მას.

შერიფმა კიდევ უფრო საზეიმო კილოთი განაგრძო:

— მსგავსად იმისა, როგორც პაროუს მთაზე საუკეთესო ხორბალი გვარობს, რომლისგანაც მშვენიერი ფქვილი გამოდის, ხოლო ამ ფქვილიდან პურს მეფის სუფრისთვის აცობენ, სწორედ ასევე ზღვაშეც ინგლისს ყველანაირ დახმარებას უწყევს და, როდესაც ლორდი უკვალოდ ჰქრება, ზღვა მას პოულობს და უკანვე აბრუნებს.

მანვე დასძინა:

— ამ ფიალაზე მართლაც წიოელი ასობით ვიღაცის სახელია გამოყვანილი...

შერიფმა მერე ხმა აიმაღლა და უძრავად გაწოლილ დამნაშავეს მიუბრუნდა:

— აქ თქვენი სახელია აღნიშნული, ბოროტმოქმედო! მიუწვდომელია ის გზები, რომლებიც ადამიანთა საქმიანობის მორევში ჩანთქმულ ჰუმანიტებას კვლავ ზევით ამოატივტივებს.

შერიფმა მათარა ისევ ხელში აიღო და სინათლეს სუფთა გვერდი მიუშვირა, ალბათ საგნობრივად დასაბუთების მიზნით. ტირიფის წნელში ჩაწნული იყო ლერწმის წითელი იკლიბიკლო ზოლი, რომელიც ზოგან ჩაშავებულიყო დროისა და წყლის გავლენით. მიუხედავად იმისა, რომ აქა-იქ იგი დაზიანებული იყო, სულ თავისუფლად გაიჩჩეოდა ათივე ასო: **პ ა რ დ კ ვ ა ნ ო ნ .**

შერიფი ისევ დამნაშავეს მიუბრუნდა და კვლავ ისეთი კილოთი დაიწყო ლაპარაკი, როგორსაც შეიძლება ეწოდოს მხოლოდ ხმა მართლმსაჯულებისა:

— პარდკვანონ! როდესაც ეს მათარა, თქვენი სახელი რომ აწერია, ჩვენ, შერიფმა, პირველად წარმოგიდგინეთ, — თქვენ, თქვენიც ნებით განაცხადეთ, რომ იგი თქვენია. შემდეგ, როდესაც მასში აღმოჩენილი პერგამენტი წაგიკითხეთ, თქვენ არ ისურვეთ დაგემატებინათ რამე წინა ჩვენებაზე, და არც არაფერი გვიპასუხეთ არც ერთ შეკითხვაზე; ალბათ ვარაუდობდით, რომ დაკარგულ ბავშვს ვერ იპოვნიდნენ და ამგვარად სასჯელი აგცილდებოდათ. აქედან გამომდინარე გარემოებით მე თქვენ მოგისაჯეთ „ხანგრძლივი გამოკითხვა, სიმძიმეების ზედ დადებით“ და თქვენ მეორედ წაგიკითხეს ზემოხსენებული პერგამენტი; იგი შეიცავს თქვენი თანამზრახველების ჩვენებას. ამითაც ვერაფერს ვერ მივალწიეთ. დღეს მეოთხე დღეა და ამ დღეს კანონით პირისპირ წაყენება ინიშნება. როდესაც პირისპირ აღმოჩნდით იქასთან, ვინც ათას ექვსას ოთხმოცდაათი წლის ოცდა ცხრა იანვარს პორტლენდში მიატოვეს, უკვე დარწმუნდით, რომ ყველა თქვენი ბიწიერი იმედები დაემხო; ამიტომ დაარღვიეთ დუმილი და აღიარეთ სიმართლე, — იცანით თქვენი მსხვერპლი...

ბოროტმოქმედმა თვალები გაახილა, თავი წამოსწია და მომაკვდავისათვის არაჩვეულებრივი მაღალი ხმით, რომელ-

შიც სულთმობრძავის ხრიალთან ერთად რაღაცნაირი უცნაური სიმშვიდე ისმოდა, ავბედითი კილოთი რამდენიმე სიტყვა წარმოთქვა: თვითელი სიტყვის წარმოთქმაზე სუნთქვის დროს, უნდა დაეძლია და აეწია გულისპირზე დაყრილი გროვა ქვებისა და რკინის ფიქალიც, რომლის სიმძიმის ქვეშ ის მიწაზე იყო განრთხმული.

— მე ფიცი დავდე საიდუმლოების დაცვაზე და ვიცავდი კადევაც უკანასკნელ შესაძლებლობამდე. ბნელი ხალხი ალალი ხალხია; პატიონება ჯოჯოხეთშიც არსებობს. ახლა დუმილი უკვე უაზრობაა. დე, ასე იყოს. ამიტომ მე ვამბობ: ჰო, ღიახ, ეგ სწორედ ის არის, ეგ ჩვენ ორივემ, მეფემ და მე დავასახიჩრეთ; მეფემ თავისი ნება-სურვილით, მე ჩემი ზელოვნებით.

გუინპლენს შეხედა და დაუმატა:

— მაშ იცინე, სამუდამოდ!

და თვითონვე გაღიხარხარა.

ეს სიცილი პირველზე უფრო საზარელი იყო და ქვეითი-ნივით გაისმა.

სიცილი შეწყდა. ჰარდკვანონეს თავი უკან გადაუვარდა, ავალის ქუთუთოები დაეშვა.

შერიფმა ბორტმოქმედს აცალა ლაპარაკი და იხევ დაიწყა:

— ყოველივე ეს ოქმში უნდა აღინიშნოს.

მოიცადა ვიდრე მდივანი ჩასწერდა და განაგრძო:

— ჰარდკვანონ, კანონის ძალით, რაკი პირისპირ წაყენებამ დადებითა შედეგი გამოიღო, მას შემდეგ რაც მესამედ წაგიკითხეთ თქვენი თანაგანმზრახველების ჩვენება და, რადგან დღეს თქვენც პირადად გულახდილად იკისრეთ დანაშაული და მეორედაც დაადასტურეთ იგი, ახლავე გაგანთავისუფლებენ ბორკილებისაგან, რათა მისი უდიდებულესობის ნება-სურვილით ჩამოგასჩიონ, როგორც პლაგიატორი.

კანონთა მცოდნე გამოეხმაურა:

— როგორც პლაგიატორი, ესე იგი, როგორც ბავშვების შემსყიდველ-გამყიდველი. ვესტგოთური კანონი, წიგნი მეშვიდე, თავი მესამე, პარაგრაფი Usurpaverit — მიითვისა; და სალიური კანონი, თავი ორმოცდამეერთე, პარაგრაფი

შეორე; და ფრიზების კანონი, თავი ოცდამეერთე—De Plagio—
ჟიანონოდ მითვისება. ალექსანდრე ნეკამიც ამბობს „ბავშვე-
ბის გამყიდველო, შენი სახელი პლაგიატორია“.

შერიფმა პერგამენტი მაგიდაზე დადო, სათვალე მოიხსნა,
თაიგული ისევ აიღო და წარმოთქვა:

— მკაცრო, ხანგრძლივი დაკითხვა შეწყვეტილია. პარდ-
კვანონ, მადლობა გადაუხადეთ მის უდიდებულესობას.

სასამართლოს ბოქაულმა ტყავის ტანისამოსიან კაცს ანი-
შნა.

ეს კაცი, ქალათის ხელქვეითი, ანუ, როგორც ძველ ქარ-
ტიებში უწოდებდნენ, „სახრჩობელის მსახური“, მივიდა დას-
ჯილთან, გადმოალაგა მის გულ-მკერდზე დაწყობილი ქვები,
გადმოიღო თუჩის ფიქალი; გამოჩნდა ჩაზნექილი გვერდები
უბედურისა; გაუნთავისუფლა ხელები და ფეხის კოჭები,
ოთხ ბოძზე მიბმული ბორკილებისა და ხუნდებისაგან.

ყველა ტვირთისა და ხუნდისაგან უკვე განთავისუფლებუ-
ლი ბოროტმოქმედი ისევ უძრავად იწვა, თვალბდასხმული
და ხელ-ფეხ გაფარჩხული, როგორც ჭვარცმული, თითქოს
ჭვარიდან ეს ეს არის ჩამოხსნესო.

— აღექით, პარდკვანონ! — წარმოთქვა შერიფმა.

ბოროტმოქმედი არ განძრეულა.

„სახრჩობელის მსახურმა“ მისი ხელი ასწია, ცოტა ხნის
შერე გაუშვა, ხელი უსიციოცხლოდ დაეარდა. შემდეგ მეორე
ხელი ასწია, ისიც ასევე დაეარდა. ქალათის ხელქვეითმა ახლა
ჯერ ერთი ფეხი ასწია ბოროტმოქმედისა, მერე მეორე და,
როცა ხელი გაუშვა, ქუსლები მიწაზე დაენარცხნენ. არც
ერთი ფეხის თითები არ შეუჩხეხეია, გაშეშებულივით ჰქონდა.
ძირს გაწოლილ ადამიანს შიშველი ფეხები რალაც უცნაურად
გამოშვერილი რჩება.

ახლა ექიმი მივიდა, ჯიბიდან პატარა ფოლადის სარკე
ამოიღო და პარდკვანონეს დაღებულ პირზე მიადო. მერე ქუ-
თუთოები აუწია, — ქუთუთოები აღარ დაშვებულან. შუშე-
ბივით უძრავი სახედავები არ შემკრთალა.

ექიმი წელში გასწორდა და წარმოთქვა:

— უკვე მკვდარია.

შემდეგ დაუმატა:

— გაიკინა და სიცილმა მოკლა.

შერიფმა შენიშნა:

— ეგ არაფერია, რაკი დანაშაული აღიარა, მაგის სიკვდილ-სიცოცხლეს მნიშვნელობა აღარა აქვს.

თაიგული გაიწოდა ჰარდკვანონესკენ და კვერთხისმტვირთველს განკარგულება მისცა:

— გვამი აქედან ამლამესვე გაიტანეთ.

კვერთხისმტვირთველმა ისევ თავი დაუქრა.

შერიფმა დაუმატა:

— საპატრონოს სასაფლაო პირდაპირ არის.

კვერთხისმტვირთველმა ისევ თავი დაუქრა.

მღივანი ოქმსა წერდა.

შერიფს თაიგული მარცხენა ხელში ეჭირა, მარჯვენათი თავისი თეთრი კვერთხი აიღო, ჯერ ისევ საეარძელში მჯდომ გუინპლენის პირდაპირ დადგა, მდაბლა თავი დაუქრა, შემდეგ ისევ დიდის ამბით წელში გამართულმა თვალი თვალში გაუყარა გუინპლენს და წარმოთქვა:

— თქვენ, აქა დამსწრეს, მე, კავალერი ფილიპ დენზილ პარსონსი, სერრეის საგრაფოს შერიფი, თანხლებით ესკვირის ობრა დომინიკესი, — ჩვენი კლერკისა და მღივნის, აგრეთვე ჩვენი ჩვეულებრივი თანაშემწეების თანხლებით, ვინაიდან წესისამებრ მივიღეთ საამისო პირდაპირი ბრძანება მისი უდიდებულესობის დედოფლისა, ჩვენთვის მონდობილი დავალების ძალითა და მისგან გამომდინარე ყველა უფლებითა და მოვალეობით, ჩვენს თანამდებობასთან დაკავშირებით და აგრეთვე ინგლისის ლორდ კანცლერის ნებართვით, ოქმებზე, აქტებზე და იმ ცნობებზე დამყარებით, რაც ჩვენ სადამირალომ გადმოგვცა, საბუთების შემოწმებისა და ხელმოწერათა შემოწმების შედეგად, ჩვენებების წაკითხვისა და მოსმენის მერე, პირისპირ წარდგენის მერე და კანონით ნაბრძანებ ყველა პროცედურის ჩატარების შემდეგ, რამაც საქმე კეთილად და სამართლიანად დაამთავრა და დაასრულა— ვადასტურებთ და გიცხადებთ თქვენ, რომ უფლება გაქვთ დაეპატრონოთ ყველა თქვენდამი კუთვნილ სამფლობელოს; აგრეთვე ვადასტურებთ და გიცხადებთ, რომ თქვენ ბრძანდებით ფერმენ კლენჩარლი, ბარონი კლენჩარლისა და ჰენკერვილისა, მარკიზი სიცილიის კორლეონესი და ინგლი-

სის პერი. ღმერთი იყოს თქვენი მფარველი, თქვენო ბრწყინ-
ვალეზავ!

შერიფმა კიდევ თაყვანისცა.

კანონთა მცოდნემ, დოქტორმა, სასამართლოს ბოქაულმა, კვერთხის მტვირთველმა, მდივანმა, ერთი სიტყვით, ყველა იქ მყოფმა გარდა ჯალათისა, შერიფის მაგალითს მიბაძეს და გუინპლენს თაყვანი სცეს, თანაც უფრო მეტი თავაზიანობა გამოიჩინეს, თითქმის მიწამდე თავი დაუქრეს.

— რა არის ეს? გამაღვიძეთ მაინც! — დაიძახა გუინ-
პლენმა.

და სახეგადაფითრებული წამოიქრა სავარძლიდან.

— მე სწორედ იმიტომ ჩ ვეფდი, რომ გაგაღვიძოთ, — გაი-
სმა ჟილაცის ხმა; ეს ხმა პირველად გაისმა.

და წინ წამოდგა კაცი, რომელიც აქამდე ქვითკირის სვეტს ეფარებოდა. რაღვან იმ წუთიდან, რაც რკინის ფიქალი აიხა-
და, და სატანჯაოში პოლიციის მსვლელობა ჩაეშვა, დიღეგში სხვა აღარავინ ჩასულა, ცხადი იყო, რომ ეს კაცი გუინპლე-
ნის მიყვანამდე ჩამოვიდა და მიიმალა. ცხადი იყო ისიც, რომ მას დავალებული ჰქონდა თვალყური ედევნებინა ყოველივე იქ მომხდარისათვის და რომ ამაში გამოიხატებოდა მისი მო-
ვალეობა. სამგზავრო მოსასხამში გახვეულ ამ ჩასუქებულ კაცს სასახლის კარისკაცის პარიკი ეკეთა. ის უფრო ხნიერსა ჰგავდა, ვიდრე ახალგაზრდას. თავი წესიერად ეჭირა. მან გუინპლენს თავაზიანად დაუქრა თავი, ისე მოხდენილად, რო-
გორც კარგად გამოწრთენილმა შინამსახურმა იცის და არა ისე უხერხულად, როგორც სასამართლოს მოხელეებსა სჩვე-
ვიათ.

მან წარმოთქვა:

— დიახ, მე მოვედი თქვენს გასაღვიძებლად: უკვე ოცდა-
ხუთი წელია რაც გძინავთ. თქვენ სიზმარში ხართ და დროა გამოფხიზლდეთ. თქვენ გუინპლენი გგონიათ თქვენი თავი, ნამდვილად კი კლენჩარლი ხართ. თავი მდაბიოდ მიგაჩნიათ, როდესაც დიდებული თავადი ბრძანდებით. თქვენი თავა უკა-
ნასკნელთა წრეში გგონიათ, როდესაც წარმოშობით უპირვე-
ლესთა წრეს ეკუთვნიით. თავს მასხარად თვლით, მაგ-
რამ თქვენ სენატორი ბრძანდებით. თავი ღარიბ-ღატაკი გგო-

ნიათ, ხოლო ნამდვილად უმდიდრესი ბრძანდებით. თავი არა-
რად მიგაჩნიათ, ხოლო ეკუთვნით კი ძლიერთა ამა ქვეყნისა-
თა. გაიღვიძეთ, მილორდ!

გუინაზლენმა სუსტი ხმით წაიჩურჩულა, რომელშიც აშკა-
რა შემზარაობა იგრძნობოდა:

— რას ნიშნავს ყოველივე ეს?

ჩასქელებულმა უპასუხა:

-- იმას ნიშნავს, მილორდ, რომ მე ბარკილფედროს მე-
ძახიან, რომ მე საადმირალოს მოხელე ვარ, რომ ის პარდკვა-
ნონეს მათარა, ტალღებისგან გამორიყული ზღვის პირას იპო-
ვეს, რომ ის ჩემთან მოიტანეს, რადგან ასეთი ჭურჭლებისაგან
ლუქის ახსნა ჩემს მოვალეობას შეადგენს, რომ მე ეს ჭურჭე-
ლი გავხსენი იმ ორი ნაფიცის თანადასწრებით, რომლებიც
ჯეტსონის განყოფილებაში მსახურობენ; კიდევ პარლამენტის
ორი წევრის თანადასწრებით: ქალაქ ბათის წარმომადგენლის,
უილიამ ბლეთუაითისა და ქალაქ საუთემპტონის წარმომად-
გენლის თომას ჯერვოისის თანდასწრებით, რომ მათ აღწერეს
და შეამოწმეს ის, რაც აღმოჩნდა: შედგენილი ოქმი, თა-
ვიანთი ხელისმომწერით ჩემთან ერთად დაადასტურეს, რომ
ნაპოენი საბუთის შესახებ მე მოვახსენე მის უდიდებულე-
სობას, დედოფალს, რომ დედოფლის ბრძანებისამებრ ყველა-
ფერი კანონის ფარგლებში გაფორმდა და შესრულდა საჭი-
რო საიდუმლოების დაცვით. საიდუმლოება საჭირო იყო
ესოდენ საჩოთირო მოვლენის გამო, და რომ ამ ფორმლობი-
დან უკანასკნელი რაც ახლახან მოხდა, ეს იყო პირისპირ წა-
ყენება. ეს იმას ნიშნავს, რომ თქვენი წლიური შემოსავალი
შილიონს უდრის, რომ თქვენ დიდი ბრიტანეთის შეერთებუ-
ლი სამეფოს ლორდი ბრძანდებით, რომ თქვენ კანონმდებე-
ლი და მოსამართლე ბრძანდებით, უმაღლესი მოსამართლე
და უმაღლესი კანონმდებელი, რომ თქვენ ძოწეულითა და ყარ-
უშუმით შეიმოსებით, რომ თქვენ პრინცებთან თანასწორ ხარის-
ხზე დგებართ და თითქმის იმპერატორთა თანასწორი ბრძან-
დებით, რომ თქვენ თავზე დაიდგამთ პერის გვირგვინს და რომ
თქვენ შეირთავთ მეფის ასულს, რომელიც ჰერცოგის ასულის
ტიტულს ატარებს.

ბედის ასეთი გადატრიალებით შეძრწუნებულ გუინპლენს, თითქოს მეხი დაეცაო, უცბად გული შეუღონდა.

რაც ზღვაზე დაცურავს, ნაპირს აღწევს

ყველაფერი, რაც მოხდა, იმის შედეგი იყო, რომ ვიღაც სალდათმა ზღვის პირას ბოთლი იპოვნა.

... გიამბობთ როგორ მოხდა:

ყოველ მოვლენას ისე უნდა შევხედოთ, როგორც ჯაჭვში იმ რგოლს, რომელსაც სხვა შედეგი — რგოლი, ანუ გარემოება მოსდევს.

ისე მოხდა, რომ კელშორის ციხის გარნიზონის ოთხი თოფითაგანიდან ერთმა ზღვის მიქცევის დროს ქვიშაზე იპოვნა ტირიფის ბჭკალებით მოწნული მათარა, რომელიც ტალღას გამოერიყა. მთლად ობითა და ხავსით დაფარულ მათარას დაცობილი ჰქონდა დაფისული ძენძი. სალდათმა ნაპოვნი მათარა ციხე-სიმაგრეში პოლკის უფროსს მიუტანა, ხოლო ამ უკანასკნელმა ინგლისის ადმირალს გაუგზავნა. ადმირალს, მაშასადამე, საადმირალოში. საადმირალოში კიდევ ნაპირზე გამორიყული საგნები ბარკილფედროს გამგებლობაში იმყოფებოდა. ბარკილფედრომ მათარას ლუქი ააძრო, საცობი ახადა და მათარა დედოფალთან მიიტანა. დედოფალმა საქმეს მაშინვე ხელი მოჰკიდა. მან თავის ორ მრჩეველს აცნობა ნაპოვნის შესახებ და წინადადება მისცა, თავისი აზრი გამოეთქვათ. ამ მრჩეველებიდან ერთი იყო ლორდი კანცლერი, რომელიც კანონით „ინგლისის მეფის სინდისის დამცველი“ არის, მეორე — ლორდი მარშალი, „მცოდნე ჰერალდიკისა და გვარტომობისა“. ნორფოლკის ჰერცოგმა, თომას ჰოვარდმა პერმა-კათოლიკემ, ჩამომავლობით ინგლისის ჰოფ-მარშალმა თავისი წარმომადგენლის გრაფ-მარშალ ჰენრი ჰოვარდის ბინდონის გრაფის საშუალებით გადმოსცა, რომ იგი

წინასწარვე ეთანხმება ლორდ კანცლერის აზრს. ლორდი კანცლერი მაშინ უილიამ კოუპერი იყო. ამ უკანასკნელის სახელი არ უნდა აურიოთ მისივე თანამოგვარისა და სეხნიას უილიამ კოუპერის სახელთან, — ეს უკანასკნელი იყო ანატომი და ბიღლოუს კომენტატორი, მან ინგლისში გამოაქვეყნა თავისი „ტრაქტატი კუნთების შესახებ“, თითქმის სწორედ იმავე დროს, როდესაც საფრანგეთში ეტიენ აბელიმა დაბეჭადა „ისტორია ძვლებისა“. ქირურგსა და ლორდს შორის ერთგვარი განსხვავება არსებობს. ლორდმა უილიამ კოუპერმა სახელი გაითქვა იმ ფრაზით, რომელიც შეეხებოდა ლონგვილის ვიკონტის, ტალბოტ იელვერტონის საქმეს; მან თქვა: „ინგლისის კონსტიტუციისათვის პერის უფლებებში აღდგენა უფრო მეტად მნიშვნელოვანია, ვიდრე მეფის რესტავრაცია“.

კელზორში ნაპოვნმა მათარამ მეტისმეტად დააინტერესა ლორდი კანცლერი. ყველა, ვინც რაიმე პრინციპულ აზრს გამოსთქვამს, მოხარული იქნება თუ მას განახორციელებს. ჰოდა აი, სწორედ აქ შემთხვევამ მოიტანა, რომ პერი აღდგენილი ყოფილიყო თავის უფლებებში. დაიწყეს ძებნა იმ კაცისა, რომელიც გუინზლენის სახელით სცენაზე თუ ფიცარნაგზე კომედიანტის როლში გამოდიოდა. მისი პოვნა ძნელი არ იყო. არც ჰარდკვანონეს პოვნა გაძნელებულა. ჰარდკვანონე ზომჯერ კიდევ ციხეში ჰყავდათ დამწყვდეული. ციხეში შეიძლება დააღონ კაცი, მაგრამ ამასთანავე ციხე მაინც ინახავს მას. თუ კაცი დაპატიმრებული ჰყავთ, მაშასადამე, ინახავენ. ციხეში დაპატიმრებულებს იშვიათად აწუხებდნენ. საპყრობილეებს ისევე არ უცვლიდნენ პატიმრებს, როგორც მკვდრებს კუბოებს არ უცვლიან. ჰარდკვანონე ჯერ ისევე ჩეტამის გოდოლში იჯდა. მხოლოდ მისი იქიდან გამოყვანა დასჭირდებოდათ.. ის გამოიყვანეს კიდევაც ჩეტამიდან და ლონდონში წაიყვანეს. იმავე დროს ცნობებსა კრეფდნენ შვეიცარიაში. ყველა ფაქტი სრულიად დამტკიცდა. ლოზანასა და ვევეში სათანადო დაწესებულებებში აღმოაჩინეს ლორდ ლინეუს ჭორწინების მოწმობა, რომელიც მისი განდევნის პერიოდს ეხებოდა. იპოვეს აგრეთვე ბავშვის დაბადების მეტრიკული მოწმობა. შემდეგ აქტები მამისა და დედის სიკვდილისა. ყველა

ამ საბუთიდან გადაიღეს ორ-ორი შემოწმებული ასლი, ისე, სხვათა შორის, შეიძლება დაგვეჭირდესო. ეს ყოველივე, სასტრუქო საიდუმლოების დაცვით და მეტისმეტად მოკლე დროში შეასრულეს; როგორც მაშინ იტყოდნენ ხოლმე: „მეფური სისწრაფით“. თანაც უღრმეს „თხუნელასებურ ღუმელში“, რომელსაც თვითონ მისდევდა და სხვასაც ურჩევდა ბეკონი; აგრეთვე ცოტა უფრო შემდეგ ბლექსტონმა საეაღდებულო წესად დაადგინა ასეთი ღუმელი უმაღლეს სამდივნოში, სახელმწიფო საქმის წარმოების დროს, და კიდევ იმ საქმეების გარჩევის დროს, რომლებსაც „სენატორთა“ საკითხებს უწოდებდნენ.

ზეწარწერა „jussu regis“ — მეფის ბრძანებით — და ხელმოწერა „ჩეფრის“ — ნამდვილად ცნეს იმისთვის, ვისაც შეუსწავლია პათოლოგიური ხასიათი მეფეების ქინისა, იმ ქინისა, რომელსაც უწოდებენ „მისი უდიდებულესობის კეთილნებას“; ეს „jussu regis“ სრულებითაც საკვირველი არ არის. იაკობ მეორემ, რომელსაც თითქოს ფარულად უნდა დაეცვა ამგვარი საქმიანობა, მაინც რატომ აღნიშნა იგი საბუთებში? და ამით ხიფათშიც კი ჩააგდო აქ ნაგულისხმევი საქმოსნობის წარმატება. ეს ხომ ცინიზმია, ქედმაღლური ზიზღია ყველაფრისადმი ამ ქვეყნად. აჰა, თქვენა გგონიათ, რომ მხოლოდ უწესო დიაცები არიან უსირცხვილონი? არც სახელმწიფოებრივ პოლიტიკას ახასიათებს მაინცა და მაინც მორცხვობა. ბოროტმოქმედების ჩადენა და მერე ამით დატრაბახება — ამისგან შედგება მთელი ისტორია. მეფე თითქოს კატორღელიაო, სვირანგობას იკეთებს. საჭირო იყო თავი გადაეარჩინა ქანდარმისა და ისტორიის მსჯავრისგან, მაგრამ იმავე დროს დასანანია ასეთი საინტერესო ნიშანი დასთმო: კარგია ყველა გიცნობდეს და ყველას ახსოვდეს. შეხედეთ ჩემს მკლავს, მიაქციეთ ყურადღება ამ ნახატს, სადაც დახატულია სიყვარულის ტაძარი და მგზნებარე გული, ისარგავრილი. ეს მე ვარ, ლასნერი. „Jussu regis“ — მეფის ბრძანებით“, — ეს მე ვარ, იაკობ მეორე. კაცმა ბოროტმოქმედება ჩაიდინოს და ზედ თავისი ბეჭედი დაჰკრას? იმდენი უსირცხვილობა გამოიჩინოს, რომ შეგნებულად გასცეს თა-

ვისი თავი, ყველას თვალწინ გადაუშალოს თავისი ბოროტი საქმე — ამაშია სწორედ თავხედური ტრაბახი ავის ჩამდენისა. ქრისტიან ბრძანებს შეიპყრონ მონაღლდესკი, აიძულებს მას აღიაროს ყველაფერი, შემდეგ უბრძანებს ჯალათებს მოკლან და თან ამბობს, „მე შეეციის დედოფალი ვარ და საფრანგეთის მეფის სტუმართ-მოყვარეობით ვსარგებლობო“. ყველა ტირანი ერთნაირად როდი იქცევა: ზოგი იმალება, როგორც ტიბერიუსი, სხვანი ქედმაღლურად ტრაბახობენ, როგორც ფილიპე მეორე. ერთნი მორიელს ემსგავსებიან, მეორენი — ავაზას. იაკობ II მეორე სახეობას ეკუთვნოდა. მის პირისახეზე აღბეჭდილი იყო პირდაპირობა და მხიარული ხასიათი. ფილიპე II, როგორც ცნობილია, პირიქით, დაღვრემილი და პირქუში იყო. იაკობ მეორე მხიარული იყო, მაგრამ მიუხედავად ამისა იგი სიმკაცრეს იჩენდა. იაკობ მეორე გულკეთილი ვეფხვი იყო, მაგრამ ისევე, როგორც ფილიპე, გულგრილად სჩადიოდა დანაშაულებრივ ბოროტმოქმედებას. ის იყო მტარვალი „წყალობითა ღვთისათა“. სწორედ ამიტომ არცა ფარავდა, არც აქარწყლებდა თავის ბოროტ საქმეებს. მისი მკვლელობები გამართლებას პოულობდნენ მისივე „ღვთიური უფლებების გამო“. იგიც მზად იყო სიკვდილის შემდეგ დაეტოვებინა სიმანკასის არქივები, რომელშიც დაცული იქნებოდა პერგამენტები, ყველა მისი ბოროტმოქმედების დაწვრილებითი ჩამოთვლით, დანომრილები, აღრიცხულნი, განყოფილებებად განლაგებულნი, იარლიყებდაკრულნი, სრულ წესრიგზე, ყველა ცალკე თაროზე, როგორც მეთაფთაქის ლაბორატორიაში დაცული საწამლავეები. თავის ბოროტმოქმედებაზე ხელისმოწერა მეფის ღირსების მაჩვენებელი ნიშანია.

ყოველი შესრულებული ნამოქმედარი თამასუქია, რომელიც დიდ უცნობ მფლობელს შერჩება ხელში. ამ თამასუქის მიხედვით ავბედით წარწერას — „მეფის ბრძანებით“ დაუღვა ვალის გადახდის ვადა.

ქალთაგან უმრავლესობას საიდუმლოების დაცვა არ ეხერხება. დედოფალი ანა ამ შემთხვევაში გამონაკლისს შეადგენდა. მშვენიერად იცოდა საიდუმლოების შენახვა. მან ლორდ კანტლერს წინადადება მისცა ამ მნიშვნელოვან საქ-

მეზე საიდუმლო მოხსენება წარმოედგინა, ეგრეთწოდებულნი: „მოხსენება ხელმწიფის ყურში საუწყებელი“. ასეთი მოხსენებები მეტად ხშირი იყო მონარქიულ ქვეყნებში. ვენაში „საგანგებო ყურის მრჩეველიც“ კი იყო; მას სასახლის კარის მრჩევის წოდება ჰქონდა. ეს საპატიო თანამდებობა კაროლინგების დროს დაწესდა და უდრიდა დამბეზღებელს, ესე იგი, იმ პიროვნებას, რომელიც იმპერატორთან დაახლოებული იყო და უფლება ჰქონდა საიდუმლოდ, დაბალი ხმით, „ყურში ჩაეჩურჩულებინა“, გაემჟღავნებინა რაიმე საგანგებო ამბავი.

ინგლისის კანცლერს, უილიამ კოუპერს, დედოფალი ნდობით ეპყრობოდა იმ საფუძველზე, რომ იგი ბეცი იყო, როგორც თვით დედოფალი ანა, ვგონებთ, უფრო მეტად ბეცი; მან შეადგინა მოხსენებითი ბარათი, რაც ასე დაიწყო: „სოლომონს ორი ფრინველი ემსახურებოდა, ოფოფი „ჰუდბუდი“ — ყველა ენაზე მოლაპარაკე და არწივი „სიმურდანკა“, რომლის ფრთების ჩრდილის ქვეშ ათასი კაცისგან შემდგარი ქარავანი ეფარებოდა; სწორედ ასევე, თუმცა რამდენიმედ სხვანაირი სახით“... და სხვა. ლორდ კანცლერი დამტკიცებულად თვლიდა იმ ფაქტს, რომ პატარა მემკვიდრე პერი გაუტაციათ, დაუსახიჩრებიათ და რომ ბოლოს იგი ნაპოვნია. კანცლერი არა ჰგმობდა იაკობ მეორეს, რომელიც, რაც უნდა იყოს, დედოფალ ანას მამა იყო. მან ზოგიერთი საბუთიც კი აღნიშნა მეფის გასამართლებლად. ჯერ ერთი, ძველი საუკუნეებიდანვე დაწესებულია ცნობილი მონარქიული პრინციპები: თავადაზნაურთა წრიდან გაძევებულნი მდაბიოთა წრისანი ხდებიან. მეორე პრინციპი: მეფეს უფლება აქვს დაამახინჯოს თავისი ქვეშევრდომი. ამას ჩემბერლენიც ადასტურებს. „ჩვენი ქვეშევრდომების სიცოცხლეს და ქონებას ჩვენ გვეკუთვნის“-ო, წარმოთქვა აღმატებულად სახელოვანმა და აღმატებულად კეთილად სახსენებელმა იაკობ მეფემ. „სახელმწიფოს კეთილდღეობისათვის“ თვალებსა სთხრიდნენ მეფური ჩამომავლობის ჰერცოგებს. ზოგიერთი პრინციპი, რომელნიც მეტად ახლო იმყოფებოდნენ გვირგვინოსანთან ნათესაობაში, იმავე გვირგვინოსანისა და ტახტის უშიშროების მიზნით ორ ლეიბს შორის მოუხრჩვიათ. ამასთანავე მათ

სიკვდილს წვეთის დაცემას, აპოპლექსიას აბრალებდნენ. მოხრჩობა ხომ უფრო სერიოზული საქმეა, ვიდრე დასახიჩრება. ტუნისის მეფემ თვალები გამოსთხარა თავის მამას მულეი-ასემს. მიუხედავად ამისა, იმპერატორმა მიიღო მისი ელჩები. მაშ ასე, მეფეს შეუძლია ბრძანება გასცეს, რომ მის ქვეშევრდომს მოჰკვეთონ სხეულის რომელიმე ნაწილი, ისევე, როგორც ქონების უფლებას ართმევენ და სხვა — ეს სრულიად კანონიერია. მაგრამ ერთი კანონიერი მოქმედება მეორე ასეთსავე კანონიერ მოქმედებას ვერ სპობს. „თუ მეფის ბრძანებით დასახრჩობად წყალში გადააგდეს ვინმე და ეს კაცი ნაპირთან მოცურდა, — ცოცხალი გადაჩა, ეს მოვლენა იმას ნიშნავს, რომ მეფის გადაწყვეტილება ღმერთმა დაარღვია. თუ დაკარგული მემკვიდრეობითი პერი გამოჩნდება სადმე, მას უნდა დაუბრუნდეს პერის გვირგვინი. ასეთი თავგადასავალი შეემთხვა ლორდ ალას, ნორთუმბრის მეფეს. ისიც აგრეთვე ჯანაოზი და მასხარად ნამყოფი იყო. ასევე უნდა მოექცნენ გუინპლენს, რომელიც აგრეთვე მეფეა, ესე იგი ლორდი. ის დაბალი ხელობა, რომელსაც იგი გადაუღახავი მდგომარეობის გამო მისდევდა, არ არცხვენს მაღალი წრის ღერბს. ამის მოწმეა აბდოლონიმე, რომელიც იყო მეფე და იმავე დროს შებაღეც. ანდა წმიდა იოსები, რომელიც ღურგალი იყო. ან ბოლოს აპოლონი, რომელიც იყო ღმერთი და იმავე დროს მწყემსი“. მოკლედ, სწავლული კანცლერი იმ დასკვნას დაადგა, რომ ლორდ ფერმენ კლენჩარლი, ნატყუარი სახელით გუინპლენი, აუცილებლად უნდა აღედგინათ ყველა მასი ადგილ-მამულის სრულუფლებიან მფლობელად და დაებრუნებინათ აგრეთვე ყველა მისი ტიტულ-ღირსებანი. მაგრამ „იმ აუცილებელი პირობების შემდეგ, როდესაც პირისპირ წარუდგენდნენ ბოროტმოქმედ ჰარდკვანონესა და თუ ეს ჰარდკვანონე სცნობდა მას და იკისრებდა დანაშაულს“. ამ დასკვნით კანცლერმა; მეფის სინდისის კონსტიტუციურმა მცველმა, საბოლოოდ დაამშვიდა ეს სინდისი.

ლორდ კანცლერი განსაკუთრებულ მინაწერში ამბობდა, რომ თუ ჰარდკვანონე გაჭიუტდება და არ გამოტყდება, მაშინ მას „ხანგრძლივ დაკითხვას“ მოუწყობენ. ამასთანავე პირისპირ წაყენება უნდა მოხდეს მხოლოდ მეოთხე დღეს,

როდესაც ბოროტმოქმედისათვის დადგება ჟამი „სასიკვდილო სიცივისა“, რომლის შესახებ ნათქვამია მეფე ადელსტანის ქარტიაში. ასეთ წესს, რა თქმა უნდა, ერთგვარი უხერხულობა ახლდა; სახელდობრ ის, რომ სატანჯაოდ განწირული შეიძლებოდა მეორე ან მესამე დღესვე მომკვდარიყო. მიუხედავად ამისა, კანონს უნდა დამორჩილებოდნენ. ამა თუ იმ კანონის გამოყენება ჩვეულებრივ სიძნელეებთან არის დაკავშირებული.

თუმცა ლორდ კანცლერის აზრით, სრულიად დარწმუნებულინი უნდა ყოფილიყვნენ, რომ პარლკვანონე სცნობს გუინპლენსა და დანაშაულსაც აღიარებს.

ანას ერთი მხრივ საკმაო ცნობები ჰქონდა მიღებული გუინპლენის სახიჩრობის შესახებ. მაგრამ მეორე მხრივ არ უნდოდა ეწყენინებინა დისთვის, რომელსაც გადაეცა ყველა ადგილ-მამული კლენჩარლებისა და სიხარულით დაეთანხმა იმ აზრს, რომ ჯოზიანას უნდა ექორწილა ახლად აღმოჩენილ ლორდთან, — ესე იგი, გუინპლენტან.

ფერმენ კლენჩარლის ლორდის უფლებებში აღდგენას არაეითარი დაბრკოლება არ უნდა შეხვედროდა, ვინაიდან იგი პირდაპირ და კანონიერ მემკვიდრეს წარმოადგენდა. საეკვო შემთხვევაში, როდესაც ნათესაური კავშირის დამტკიცება ძნელი იყო, ან კიდევ როდესაც პერობა გამოურკვეველ მდგომარეობას წარმოადგენდა და შორეული ნათესავები სადაოდ ხდიდნენ, ესე იგი, ასაჩივრებდნენ, მაშინ კანონი მოითხოვდა საკოთხი გამოსარკვევად ლორდთა პალატაში გადაეტანათ. მეტად შორეული დროის შემთხვევებს რომ არ მივმართოთ, დავასახელებთ რამდენიმე, უფრო ახლობელ მაგალითს. 1782 წელს გადაწყვიტეს ელისაბედ პერის საკოთხი სიდნეის საბარონოზე უფლებების შესახებ. 1789 წელს გაირჩა თომას სტეპლტონის საკოთხი, ბიუმონის საგრაფოზე მისი უფლებების შესახებ. 1803 წელს, ღირსპატივცემულ ტაიმველ ბრიჯისის საკოთხი ჩანდოს ბარონობაზე. 1813 წელს გენერალ-ლეიტენანტის ნოლისის საკოთხი — ბენბერის საპეროსა და საგრაფოს უფლებებზე და სხვა. ხოლო ამ შემთხვევაში ასეთი რამ არ მომხდარა. არაეითარი დავა არ ატეხილა.

არ იყო საჭირო პალატის შეწუხება. ახალი ლორდის მის უფლებებში დამტკიცებისთვის საკმარისი იყო დედოფლის კეთილი ნება, ლორდ კანცლერის თანადასწრებით.

ბარკილფედრო ავან-ჩავანობდა ამ საქმეს.

ბარკილფედროს წყალობით საქმეს ისეთი სიფრთხილით შეუდგნენ, საიდუმლოებას ისე ბეჯითად იცავდნენ, რომ არც ჯოზიანას, არც ლორდ დევიდს ეკვიც არ აუღიათ, როგორ მოხერხებულად უთხრიდნენ მათ ძირს. ქედმაღალ ჯოზიანას, რაკი ყველასაგან მორიდებით ეკირა თავი, გზის აქცევა ძნელი არ იყო. რაც შეეხება ლორდ დევიდს, იგი ფლანდრიის სანაპიროებისკენ ზღვაზე სამოგზაუროდ გაგზავნეს. რომ მისთვის ლორდობის ტიტულის ჩამორთმევას აპირებდნენ, ამას ვერც კი მიხვედრილიყო. აქ ერთი დაწვრილებითი ამბავიც უნდა გავიხსენოთ. იმ ფლოტილიის სადგომიდან, რომელსაც ლორდ დევიდი მეთაურობდა, ათი ლიეს დაშორებით კაპიტანმა ეპლიბერტონმა საფრანგეთის ფლოტი დაამარცხა. საბჭოს თავმჯდომარემ, გრაფმა პემბროკმა წინადადება შეიტანა კაპიტანი ჰელიბერტონი დაეჯილდოვებინათ კონტრადმირალის ხარისხით. ანამ ჰელიბერტონის გვარი ამოშალა და მის მაგიერ სიაში ლორდ დევიდ დერი-მოირის სახელი შეიტანა. ეს იმიტომ, რომ ლორდ დევიდი იმ მომენტისათვის, როდესაც ვაიგებდა, რომ პერობა დაკარგა, აღმირალის ხარისხით მაინც ინუგეშებდა თავს.

ანა სრულ კმაყოფილებას გრძნობდა. დას — სახიჩარი ქმარი. ლორდ დევიდს — შესანიშნავი ხარისხი. ერთის მხრივ — ნიშნის მოგება, სიავკაცე; მეორეს მხრივ — წყალობა.

მისი უდიდებულესობა დატკბებოდა თავისივე გამოგონილი კომედით. ამასთანავე მან თავისთავი დაარწმუნა იმაში. რომ ამით გამოასწორებს იმ უსამართლობას, რომელიც მისმა უავგუსტოესმა მამამ ჩაიდინა. რომ ის პერების წოდებას ისევ დაუბრუნებს ერთ-ერთ მის წევრთაგანს. ესე იგი, ისე მოქმედობს, როგორც დიდ მონარქს, მეფე-ქალს შეეფერება. რომ ნებითა ღვთისათა ის იცავს უდანაშაულოს, რომ განგება თავის მიუწევდომელ და კეთილ გზებზე... და სხვა. იმაზე მე-

ტად სასიამოვნო რა იქნება, თუ სამართლიანად მოიქცევი და იმავე დროს შენს მეტოქესაც გაამწარებ.

თუმცა დედოფლისათვის მართო იმისი შეცნობაც კმაროდა, რომ მის უღამაზეს დას გონჯი ქმარი ეყოლებოდა. რამდენად გონჯია გუინპლენი, როგორი სახიჩარია იგი, ბარკილფედრომ საჭიროდ არა სცნო განემარტა დედოფლისათვის.. ხოლო თვითონ დედოფალს არ უნებებია გამოეკითხა ამის შესახებ. ნამდვილი მეფური უგულებელყოფაა. და განა სულერთი არ არის? ლორდთა პალატა მხოლოდ მადლიერი იქნება. ლორდმა კანცლერმა, ოფიციალურმა ორაკულმა, საერთო აზრი გამოსთქვა. პერის აღდგენა იმას ნიშნავდა, რომ ასე თუ ოსე მხარი მისცეს პერების მთელ წოდებას. მეფის ხელისუფლება ამ შემთხვევაში გამოდიოდა როგორც ერთგული და საიმედო ქომაგი პერების პრივილეგიისა. ახალი პერი გარეგნობით როგორც არ უნდა იყოს იგი, არ გახდება დამაბრკოლებელი მიზეზი, რამდენადაც კანონი უფლებას ანიჭებს დაუბრუნდეს მას სამეკიდრებელი. ანა სრულიად დაკმაყოფილებული თავისი საბუთებით და აღმოჩენებით, პირდაპირ შეუდგა მიზანს — დიადს, ქალისა და მეფურ მიზანს, რაც იმაში გამოიხატებოდა, რომ სურვილისამებრ მოქცეულიყო.

დედოფალი იმ დროს ვინძორში ცხოვრობდა. ამიტომ იყო, რომ სასახლის ზვანჯები ისე მალე არ გაქვეყნებულა.

ახლო მომავლის ამბები მხოლოდ იმ პირებმა იცოდნენ, რომელთა ჩაურევლობა ამ საქმეში არაფრით არ შეიძლებოდა.

ბარკილფედრო ზეიმობდა და ეს მის სახეს უფრო მეტად ავბედით იერს ჰფენდა. ხან სიხარულიც მეტად საძაგელი გრძნობაა ხოლმე.

მას პირველს ხედა წილად ის სიამოვნება, რომ პარდკვანონეს ფიალაზე საცობი აეხადნა. ამ დროს მას განსაკუთრებული განცვიფრება არ შემჩნევია, ვინაიდან გაკვირვება მხოლოდ გონებაშეზღუდულ ადამიანებს სჩევიათ. ამასთანავე ისიც ხომ მართალია, რომ ეს შემთხვევა მისთვის სრულიად დამსახურებული ჯილდო იყო. ის ხომ დიდხანია ელოდა ბედნიერ შემთხვევას. ბოლოს ხომ მაინც უნდა გახსნოდა ბედი.

„არაფერი არ გაკვირვებოდა“, ეს ბარკილფედროს საქციელის ერთ-ერთი განმასხვავებელი ნიშანი იყო. მაგრამ უნდა ვაღიაროთ, რომ გულის სიღრმეში ის მაინც შეძრწუნებული იყო. ის, ვინც შესძლებდა ბარკილფედროსთვის ნილაბი ჩამოეძრო, ნილაბი, რომლის ქვეშ იგი თავის სულის ნამდვილ ზვაშიადს ღმერთის წინაშეც კი ფარავდა, მას თვალწინ ასეთი სურათი გადაეშლებოდა. სწორედ ამ დროს ბარკილფედრო რწმუნდებოდა, რომ ის მეტად უმნიშვნელო კაცია, და ამასთანავე ასე ახლო მდგომი ბრწყინვალე პერცოგის ასულ ჯოზიანასთან, მას ძალა არ შესწევს რამენაირი უსიამოვნება მიაყენოს, გაამწაროს ეს ბანოვანი. ასეთმა გარემოებამ გამოიწვია ბარკილფედროში ფარული მძულვარების გახელებული აფეთქება. იგი სრულ სასოწარკვეთილებამდე მივიდა. რამდენადაც მეტად კარგავდა იმედს, იმდენად უფრო ძლიერდებოდა მისი მძვინვარება. „ბრაზით ლაგამს ღრღნისო“, რასწორედ გადმოსცემენ ეს სიტყვები იმ ავი ადამიანის სულიერ განწყობილებას, რომელსაც საკუთარი უძლურობის გამო ბრაზი ახრჩობს. ბარკილფედრო თითქმის მზად იყო ხელი აეღო თუ ჯოზიანასადმი ზიანის მიყენებაზე არა, თავის შურისმაძიებელ გეგმებზე მაინც; თუ ჯოზიანასადმი გაცოფებულ მტრობაზე არა, მისდამი დაშხამვა-დანესტვრის განზრახვაზე მაინც. მაგრამ რაოდენი თავის მოჭრა იყო მისთვის, რომ მსხვერპლი ხელიდან გაეშვა. თავის გულში ჩაემალა სიაცუცუ, როგორც ქარქაშში ჩააგებენ ხოლმე. მხოლოდ სამუზეუმოდ გამოსადეგ ხანჯალს! რა დიდი დამცირებაა!

და უცბად, სწორედ ამ დროს პარდკვანონეს მათარა ბარკილფედროს ხელში ჩაუვარდა. მსოფლიოში გაბატონებულ ქაოსს ასეთი ურთიერთ დამთხვევა სჩვევია. ამოუცნობში დაფარულია რაღაც ძალა, რომელიც მუდამ მზად არის შეასრულოს ბრძანება ბოროტებისა. ბარკილფედრომ ორი გულგრილად განწყობილი მოწმის, საადმირალოს ორი მოხელის თანადანსწრებით გახსნა მათარა, იბოვა მასში პერკამენტი. ვაშალა, წაიკითხა... თქვენ თვითონ შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ, რა სატანისებურმა სიხარულმა აიტანა.

საფიქრელადაც საზარელია, რომ ზღვა, ქარი, წყალთა სივრცენი, მოქცევები და მიქცევები, ქარიშხლები, დარი თუ

თქმები ამდენ ძალ-ღონეს მხოლოდ იმ მიზნით ხარჯავენ, რომ ბედნიერება მოუტანონ ავ ადამიანს. და აი, სწორედ ასეთი შეთქმულება ხორციელდებოდა თხუთმეტი წლის მანძილზე. მიუწვდომელი საიდუმლოებაა! თხუთმეტი წლის განმავლობაში ოკეანე სულ ამაზე ირჭებოდა. ტალღები ერთმანეთს გადასცემდნენ ზევით ამოტივტივებულ მათარას, ფსკერზე დაყრილი ქვებიც კი ცდილან არ გაეტეხათ იგი, არც შუშა გაბზარულა სადმე, საცობიც ისევ მთელი დარჩენილა, ზღვის ბალახ-კლერტებმა არ ჩაწყვიტეს ტირიფის წკნელები, ნიჟარებმა ვერ წაშალეს სიტყვა „პარდევანონ“-ი, წყალმა ვერ შეაღწია კურქელში, ობმა არ დაფარა პერგამენტი, ნესტმა ვერ წაშალა ჩანაწერი — აი, როგორ იზრუნა ზღვის მორევმა და, აჰა, საბოლოო ანგარიშში, ის, რაც გერნარდუსმა სიბნელეში გადაისროლა, სიბნელემ ბარკილფედროს მისცა ხელში. ღვთისათვის განზრახული ეპისტოლე სატანას ჩაუვარდა ხელში. უსაზღვროებამ ბოროტად გამოიყენა ნდობა ადამიანისა. ბედისწერის პირქუშმა ირონიამ ისე მოაწყო, რომ სამართლიანობის ზემო, ესე იგი, მიტოვებული ბავშვის, გურნპლენის ლორდ კლენჩარლად გადაქცევა ჯოჯოხეთურმა სიბნელემ გაართულა. ბედმა კეთილი საქმე შეასრულა, მაგრამ საამისოდ მან ცუდ საშუალებას მიმართა და მართლმსაჯულებაც აიძულა უსამართლობისათვის გაეწია სამსახური. იაკობ მეორეს წაერთვა მსხვერპლი და ბარკილფედროს გადაეცა. გუინპლენი უნდა აემალლებინათ ამისათვის, რომ ჯოჯიანა დაემცივებინათ. ბარკილფედრომ წარმატებას მიიღწია. იმისათვის ამდენი წლების მანძილზე ტალღები, აბობოქრებული ზვირთები და ქარაშოთები აქეთ-ქით ახეთქებდნენ და იცავდნენ იმ მათარას, რომელშიც მკიდროდ გადიხლართნენ ამდენი ადამიანის სვე და ხვედრი! საამისოდ მოახდინეს გულითადი შეთანხმება ქარებმა, ზღვის მოქცევებმა და ქარიშხლებმა! მარად მღელვარე თვალუწვდენელმა ოკეანემ ეს სასწაული ბოლწი კაცის საამებლად მოახდინა! უსაზღვროებამ დახმარება გაუწია ხარბ კიბეულას! ბედისწერას ხანდახან ასეთი შავბნელი უინი მოუვლის ხოლმე!

ბარკილფედრომ გოლიათური სიამაყის მოზღვავება იგრძნო, მან გადაწყვიტა, რომ ყოველივე მხოლოდ მისი გულის-

თვის გაკეთდა. ეგონა, რომ იგი ცენტრი და მიზანია იმისა, რაც მოხდა.

მაგრამ ბარკილფედრო ცდებოდა. შემთხვევა სამართლიანად უნდა ავწონ-დავწონოთ. ამ შესანიშნავი შემთხვევის ჭეშმარიტი აზრი იმაში როდი მდგომარეობდა, რითაც ბარკილფედრომ ისარგებლა თავისი ბოროტი ზრახვების შესასრულებლად. საქმე სულ სხვაფრივ იყო. ოკეანემ ქარიშხალი დაატეხა ბავშვის ჯალათებს და ობოლს მშობლების მაგიერობა გაუწია. ოკეანემ დაამსხვრია ის კარჭაპიც, რომელმაც ბავშვი ნაპირზე მიატოვა, ზოლო ვინც იმ ხომალდზე იმყოფებოდა, ყველა ჩანთქა. ქარიშხალმა სიკვდილის ხელით გირაო მიიღო. ბოროტმოქმედთა მტვირთველი გამძლე ხომალდის მაგიერობა მალაღმა მათარამ გასწია. ამ მათარაში მოთავსდა საბუთი, რომელსაც უნდა აღედგინა პატივყრილი სამართლიანობა. როგორც საკუთარი ძუძუთი გამომკვებავმა ავაზამ, ისე იკისრა ახალი როლი ზღვამ. მან ძიძაობა გაუწია და თავის გულზე არწევდა არა თვითონ ბავშვს, არამედ მის წილხვედრს, სწორედ იმ დროს, როდესაც ბავშვი იზრდებოდა და არა იცოდა რა იმის შესახებ, რასაც მისთვის ზღვის წიაღი ასრულებდა, ის ტალღები, რომლებსაც ბოთლი გადაუგდეს, განუწყვეტლივ ფხიზლობდნენ წარსულის ამ ნამსხვრევის ირგვლივ, რომელშიც მომავალი ინახებოდა. გრიგალიც კი ფრთხილად გადაივლიდა ხოლმე ამ მსხვრევად ჰურქელზე. ზღვის დინებებს იგი უფსკრულ-სიღრმეებს შორის მოხვეადი გზებით მიჰქონდა. ზღვის მცენარეებმა, შხაპებმა, ციცაბოებმა და ქაფებით მოთუხთუხე მეჩეჩებმა მფარველობა გაუწიეს ალაღმართალ არსებას. ოკეანეს ზვირთი ისეთი ურყევი გამოდგა, როგორც სინდისი. ქაოსი წესრიგის აღმდგენელი გამოვიდა. წყვდიადი ესწრაფოდა სინათლის ზეიმისაკენ. სიბნელე ყოველნაირად ეხმარებოდა ჭეშმარიტების მზის ამოსვლას. განდევნილს, უკვე საფლავში ჩასვენებული სხეულში მიანიჭეს, მემკვიდრეს—კანონიერი მემკვიდრეობა. მეფის დანაშაულებრივი გადაწყვეტილება უქმდებოდა. ცოური განგების მიერ წინასწარ დადგენილი ბედისწერა სინამდვილეში ხორციელდებოდა. მიტოვებულ უსუსურ ბავშვს თვით დაუსრულებლობის სახით გამოუჩნდა მზრუნველი. აი

რა უნდა დაენახა ბარკლფედროს იმ მოვლენებში, რის გამოც იგი ალტაცებაში მოვიდა. მაგრამ მან ასეთი ვერაფერი დაინახა. მას აზრადაც არ მოსდიოდა; რომ ყოველივე ეს გუინპლენის გამო მოხდა. მან გადაწყვიტა, რომ ყველაფერი მისთვის, ბარკლფედროსთვის მოეწყო, და რომ მან სრულიად დაიმსახურა ყოველივე, რაც მოხდა, და რაც უნდა მოხდეს. ასეთი ბუნებისანი არიან სატანისებური არსებანი.

ვისაც გაუკვირდება, ისეთი მსხვერველი საგანი, როგორიც არის შუშის მათარა, როგორ გადაურჩა ოკეანეს მთელი თხუთმეტი წლის მანძილზე, ჩანს მას ოკეანისთვისება კარგად არა სცოდნია. ოკეანე ზომ ძალიან მშვიდი ბუნებისაა. თხუთმეტი წელი, ეს არაფერი არ არის. 1867 წლის 4 ოქტომბერს, მორბიჰანში, გავრის ნახევარკუნძულის ბოლოწვერში მდებარე კუნძულ გრუასა და ყარიბთა კლდეს შუა პორტ ლუიდან ჩამოსულმა მეთევზეებმა იპოვეს რომაული ამფორა მეოთხე საუკუნისა; ზღვის კენჭები და ნიჟარის ნამტკრევეები ისე მიწებებოდნენ, თითქოს არაბესკებიანო. ამ ამფორამ ოკეანეში თხუთმეტი საუკუნე იტურა.

ბარკლფედრო თუმცა ცდილობდა გულგრილად ეჩვენებინა თავი, მაგრამ მაინც მისი განცვიფრება და სიხარული ურთიერთს ეფარდებოდა.

მას ყველაფერი თავისთავად უვარდებოდა ხელში, თითქოს ყველაფერი საგანგებოდ მომზადდაო. მოვლენის ყველა შემადგენელი ნაწილი, რასაც კი უნდა გაეძლო მისი მძულვარება, — მთლად მის განკარგულებაში მოექცა. ბარკლფედროს ისღა დარჩენოდა ურთიერთთან უფრო მეტად დაეახლოვებინა და შეეერთებინა ისინი. ასეთი მომარჯვება-თავმოყრა საქმეებისა სასიამოვნო ზელობაა, ხალასი საქმეა.

გუინპლენის ეს სახელი მისთვის ცნობილი იყო. *Masca ridens*, სიცილის ნიღაბი. სხვებსავით ბარკლფედროც დადიოდა, რომ ენახა „კაცი, რომელიც იცინის“. მას წაკითხული ჰქონდა ტედკასტერის სასტუმროზე მიკრული განცხადება, როგორც საერთოდ ყველა კითხულობს ხოლმე თეატრის აფიშას, რადგან ის ხალხის ყურადღებას იზიდავს. ბარკლფედროს დაამახსოვრდა ის განცხადება; ახლა უცბად გაახსენდა იგი და თვალწინ დაუდგა ყველა მისი წვრილმანი,

რაც, სხვათა შორის, შემდეგში კიდევაც შეაპოწ-
მა. ამ აფიშამ ელექტრონის ნაპერწკალივით გაუქროლა
თვალწინ და მის შემეცნებაში ბოთლში აღმოჩენილი პერგა-
მენტის გვერდით დაიკავა ადგილი. ეს თითქოს პასუხი იყო
კითხვაზე, ამოცნობა იყო ამოცანისა. და განცხადებაზე ამო-
კითხული სიტყვები: „აქ შეიძლება ნახოთ გუინპლენი, რომე-
ლიც ათი წლის ასაკისა მიატოვეს ღამით, 1690 წლის 29 იან-
ვარს, ზღვის პირას პორტლენდში“, — ამ სიტყვებს მისთვის
უცხად აპოკალიფსური შუქი მოეფინა. მის თვალწინ ბაზრის
განცხადებაზე აპრიალდა უზარმაზარი ასოებით წარწერა:
„მენე, თეკელ, ფარეს“. ყველა ის რთული ნაგებობანი, რის-
განაც არსებითად შედგებოდა ჯოზიანას ცხოვრება, უცხად
დაემხო. ზვავე ელვისებური სისწრაფით დაქანდა, დაკარგუ-
ლი ბავშვი ნაპოვნია. ღორდი კლენჩარლი ცოცხალია. დევიდ
დერი-მოირი ყველაფერს კარგავდა: პერობას, სიმდიდრეს,
ყოვლადშემძლეობას, მაღალ მდგომარეობას. ყველაფერი,
რაც ღორდ დევიდისთვის მიეკუთვნებინათ, ახლა გუინპლენს
უნდა გადასცემოდა. ყველაფერი—ციხე-გალაენები და სასახ-
ლეები, სანადირო მიდამოები, ტყეები, აგარაკები, ადგილ-
მამულები, ყველაფერი, მათ შორის ჯოზიანაც ამიერიდან
გუინპლენის ზვედრი ხდებოდა. მაგრამ ჯოზიანა რითი ბო-
ლოვდება საქმე! ვინ იქნება ახლა ჯოზიანას ქმარი? მას, სა-
ხელგანთქმულს, ქედმაღალ პერტოგის ასულს მოედნების
მასხარა ეყოლება ქმრად. მას, სახელგანთქმულ ლამაზ ბანო-
ვანს გონჯი ქმარი. აბა, ვინ მოიფიქრებდა, თუ ასეთი რამ მო-
სალოდნელი იქნებოდა? მართალი რომ ითქვას, ბარკილფე-
დრო აღტაცებამ მოიცივა. ბედისწერის მოულოდნელი ჟინია-
ნობა, მისი ულეველი სატანისებური გამოგონებებმა ზანდაზან
აღამიანების უაღრესად ბოროტ ზრახვებს აღემატებინან. სი-
ნამდვილე ხან ქეშმარიტ სასწაულს ახდენს. ბარკილფედროს
ახლა სულელურად და საბრალისად ეჩვენებოდა თავისივე
ამასწინანდელი ფიქრები. მას ახლა უფრო უკეთესი რამ მოე-
ლოდა.

მომავალი ცვლილებები მისთვის საზიანო რომ გამხდარი-
ყო, მაინც არ დაიშლიდა და ეცდებოდა საქმის დაბოლოვე-
ბას. არიან ბოროტი მწერები, რომლების კბენასა თუ დანეს-

ტრევას არამც თუ სარგებლობა არ მოაქვს მათთვის, არამედ გრძნობენ კიდევაც, რომ თავიანთთვისვე მომაკვდინებელია ეს კბენა. ბარკილფედროც ასეთი ზნის სულდგმულთ მიეკუთვნებოდა.

ამჟერად ბარკილფედრო უანგაროდ როდი მოქმედებდა. ლორდ დევიდ დერი-მოირი არაფრით დავალიანებული არ იყო მისგან, მაშინ, როდესაც ლორდი ფერმენ კლენჩარლი მთელ თავის სიცოცხლეში მისი მოვალე გახდებოდა. ბარკილფედრო მფარველობაში მყოფი, ახლა თვითონ მფარველი ხდებოდა. და ისიც ვისი მფარველი? ინგლისის პერისა. მას თავისი საკუთარი ლორდი ეყოლება. მის მიერ აღმოჩენილი ლორდი! ბარკილფედრო მტკიცედ ეარაუდობდა, რომ გუინ-პლენს პირველად ის დაადებდა ხელს. და ის ლორდი დედოფლის ნართაული სიძე იქნება! მისი სახიჩრობა იმდენადვე სასიამოვნო იქნება დედოფლისათვის, რამდენადაც შესაზიზ-ლი იქნება ჯოზიანასთვის. მისი წყალობით თვითონ ბარკილფედროც სადა, დარბაისელ კაცს რომ შეეფერება, ისეთი ტანსაცმლით შემოსილი, მნიშვნელოვანი პაროვნება გახდება. მას ყოველთვის მისწრაფება ჰქონდა სასულიერო კარიერისაკენ. ძალიან უნდოდა ეპისკოპოსი გამხდარიყო.

ჯერჯერობით კი აწმყოთიც ძალიან კმაყოფილი იყო.

რაოდენ ბრწყინვალე წარმატებაა! უბრალო შემთხვევამ რა საუცხოოდ მოაგვარა ყოველივე. ტალღებმა ნელ-ნელაობით, მაგრამ სისწორით მოუბოვეს მას ჯავრის ამოყრის შესაძლებლობა. ბარკილფედრო ამას თავის ჯავრისამოყრას ეძახდა. ტყუილად ხომ არ უცდიდა და უდარაჯებდა მარჯვე დროს.

ბარკილფედრო თვითონ წყალქვეშა ფრიალოს ქიმი იყო და ჯოზიანა კიდევ მასზე წაწყვეტებული, დასაღუპად განწირული ხომალდი. ჯოზიანას ქედმაღლობას ბარკილფედრო მოუღებებს ბოლოს. იგი ენით აუწერელ ბოროტ აღტაცებას განიცდიდა.

მას, ეგრეთწოდებული, შთაგონების უნარი გააჩნდა. რაც იმაში გამოიხატება, რომ სხვა ადამიანის ტვინში თითქოს ნაქდევს აკეთებენ, სადაც საკუთარ აზრს ჩასჰედენ ხოლმე. ბარკილფედრო ვითომ საქმეში სულაც არ ერეოდა, მაგრამ ისე მოახერხა, რომ ჯოზიანა „მწვანე ყუთის“ სანახავად წა-

ვიდა და იქ გუინპლენი დაინახა. ეს სულაც არ დააზიანებდა ბარკილფედროს გეგმებს. პირიქით, ეჩვენებინა ჯანაოზი მის ირგვლივ მყოფ დამამცირებელ მდგომარეობაში, ეს ძალიან კარგი მოთქმება იყო და ეს სანახაობა ცოტა უფრო გვიან ისეთი ცხარე საკაზში უნდა გამომდგარიყო იმისა, რაც ჯოზიანას მომავალში ელოდა.

მან წინასწარვე, ნელ-ნელა, უხმაუროდ მოამზადა ყველაფერი; მას უნდოდა, რომ მოვლენები უმალ გამჟღავნებულიყო. მის მიერ ნამოქმედარი შეიძლებოდა განგვემარტა მხოლოდ როგორც არაჩვეულებრივი რამ. ბარკილფედროს მისწრაფება ის იყო, რომ მეხის დაცემა გამოეწვია.

რაკი წინასწარი მომზადება მოათავა, ახლა იმაზე იზრუნა, რომ კანონით გათვალისწინებული ყველა ფორმალური მხარე შესრულებულიყო. მაგრამ საქმე საქვეყნოდ არ გახმაურებულა, რადგან კანონის ძალით ასეთ შემთხვევაში სასტიკი საიდუმლოების დაცვა იყო საჭირო.

პარდკვანონე და გუინპლენი პირისპირ წაუყენეს ერთმანეთს. ბარკილფედრო პირადად დაესწრო ამ ფაქტს; თუ რითი გათავდა ეს ამბავი, მკითხველმა უკვე იცის.

იმავე დღეს ლონდონში მყოფ ლედი ჯოზიანას მოულოდნელად მიართვეს დედოფლის მიერ გამოგზავნილი დახურული ეტლი იმისათვის, რომ ვინძორში წაეყვანათ. თვითონ დედოფალი ანა იმ დროს ვინძორში ცხოვრობდა. ჯოზიანას თავის გეგმები ჰქონდა და სიამოვნებით უარყოფდა მისი უდიდებულესობის ბრძანებას ან, ყოველ შემთხვევაში, წასვლას ერთი დღით მაინც გადასდებდა, მაგრამ სასახლის წესრიგის მიხედვით ასეთი თავნებობა დაუშვებელია. ჯოზიანა იძულებული გახდა დაუყოვნებლივ გამგზავრებულიყო და თავისი ლონდონის რეზიდენცია, ჰენკერვილ-ჰაუსი ვინძორის კორლენ-ლოჯით შეეცვალა.

პერცოგის ასული ჯოზიანა სწორედ იმ დროს გაემგზავრა ლონდონიდან, რა დროსაც კვერთხისმტვირთველი ტელასტერის სასტუმროში მივიდა გუინპლენის დასაპატიმრებლად და საუთვორკის ღრღეგში წასაყვანად.

როდესაც ჯოზიანა ეტლით ვინძორში ჩაბრძანდა, დედოფლის მისაღებ დარბაზის კართან მოდარაჯე შავი კვერთხის

ბოქაულმა აცნობა, რომ მისი უდიდებულესობა, დედოფალი ლორდ კანცლერის მოხსენებას ისმენს და მისი მიღება მხოლოდ ხვალ შეუძლია, ამიტომ მან კორლეონ-ლოჯში უნდა უცადოს მისი უდიდებულესობის განკარგულებას, რასაც პირადად მას ხვალ დილით გადასცემენო. ჯოზიანა მეტად განაწყენებული დაბრუნდა თავის სასახლეში. ვახშაშუე ცუდ გუნებაზე ბრძანდებოდა; შაკიკის შეტევა იგრძნო და ყველა მოსამსახურე დაითხოვა, გარდა თავისი პაჟისა, შემდეგ ისიც გაუშვა და ჭერ ისევ შებინდებამდე დაწვა დასაძინებლად.

თავის სასახლეში მან გაიგო, რომ ხვალ ვინძორში ლორდ დევიდ დერი-მოირს ელიან, რომ მან ზღვაზევე მიიღო დედოფლის ბრძანება, რათა დაუყოვნებლივ სასახლეში ხლებოდა.

III

ხველას, ვინაც უეცრივ გაისტუმრებენ ციფირიდან სენეგალში, გული შეუღონდება (კუმბოლდტი)

გასაკვირველი არაფერია იმაში, რომ ბედის მოულოდნელი ცვლილების გამო, ხველაზე უფრო ჯანიან და ამტან მამაკაცსაც გული შეუღონდება. მოულოდნელობა ისე დაარეტიანებს ადამიანს, როგორც ყასაბი ცულის ყუით ხარს თავში დარტყმით არეტიანებს. ფრანჩესკო დ'ალბესკოლა, სწორედ ის, თურქეთის ნავსადგურებში რომ შიშველი ხელებით რკინის ჯაჭვებს შუაზე სწყვეტდა, მთელი დღე გულწასული იწვა, როდესაც გაიგო, რომ რომის პაპად აერჩიათ. ხოლო მანძილი, რომელიც კარდინალსა და პაპს შორისაა უფრო ნაკლებია, ვიდრე მანძილი მასხარა-შემაქცეველსა და ინგლისის პერს შორის.

ისე ძლიერად არაფერი მოქმედებს, როგორც წონასწორობის დაკარგვა.

როდესაც გუინალებმა თვალები გაახალა და გონს მოვიდა, უკვე ღამე იყო. ის ფართო დარბაზის შუაგულში სავარ-

ზელზე იჭდა. დარბაზის კედლებსა და ჰერზე ძოწეულის ფერი ხავერდი იყო გაკრული; ხოლო იატაკზე ლბილი ხალიჩა ეფინა. იქვე გვერდით იდგა სამგზავრო წამოსასხამში გამოწყობილი უქულო, დიდმუცელა კაცი, სწორედ ის, რომელიც საუთვორკის დილეგში სვეტს ამოფარებულები და მხოლოდ ბოლოს გამოჩნდა. ამ კაცის და გუინპლენის ვარდა დარბაზში სხვა არავინ იყო. სავარძლის აქეთ-იქით ორი მაგიდა იდგა, ისე ახლო, რომ გუინპლენი ხელს მიაწვდენდა; მაგიდაზე იდგა ექვს-ექვსი ანთებული შანდალი. ერთ-ერთ მაგიდაზე რაღაც ქაღალდები ეწყო და ყულაბა იდო. მეორეზე — მოქროვილი სინი საუხშით: ცივად შემწვარი ნანადირევი, ღვინო და არაყი.

იატაკიდან ჰერამდე ამართულ მაღალ ფანჯარაში აპრილის ღამის ცის ნათელ ფონზე ნახევარწრედ მოჩანდნენ მთავარი ეზოს სვეტები. ეზოს სამი ჰიშკარი ჰქონდა, ერთი ძალიან განიერი და ორიც ცოტათი უფრო ვიწრო, შუა ჰიშკარი, ეტლების შემოსასვლელი ძალიან მაღალი იყო. მარჯვნივ ჰიშკარი ცხენოსანთა შემოსასვლელად იყო განკუთვნილი, ის შუა ჰიშკარზე ცოტათი პატარა იყო. ხოლო მარცხნივ ჰიშკარი ქვეითად მომსვლელთაგის, იგი შედარებით მარჯვენასთან უფრო პატარა იყო. ყველა ეს ჰიშკარი იკეტებოდა რკინის ბადურიანი კარებით. ჰიშკარებს ზემო ნაწილები ისრისებრ წამახული და მოელვარე ჰქონდათ. შუა ჰიშკარის ზედა ნაწილი ქანდაკებებით იყო დამშვენებული. ეზოს სვეტები, როგორც ჩანდა, თეთრი მარმარილოსი უნდა ყოფილიყო. თოვლივით მოელვარე ფილებით იყო მოფენილი მთელი ეზო. ეს ფილაქანი თეთრი ველივით გარს ერტყა რაღაც მოზაიკურ სახიანს, რომელიც ნახევრად ბნელში იდგა და ოდნავ მოჩანდა. დღის სინათლეზე ეს სახიანი, ფლორენციულ ყაიდაზე სხვადასხვაფერი ფილებით მოპირკეთებული ალბათ ღერბი აღმოჩნდებოდა. ბალუსტრადები, იმ კიბის მოაჯირი იყო, რომელიც ტერასებს ერთმანეთს აერთებდა. ეზოს დასკქეროდა ეს უშველებელი ციხე-დარბაზი. მისი მოხაზულობანი ღამის წყვედიდში ბუნდოვნად იშლებოდა. ზემოთ. ვარსკვლავებით მოჰქედილ ცის ფონზე, ჰერ-სახურავის მკვეთრი სილუეტი მოჩანდა: დაინახავდით უშველებელ სახურავს, ხრახნილებიან

შუბანებს, ჩაფხუტიან მუზარადის მსგავს მანსარდებს, კომ-
კების მსგავს ბუხრის მილებს, სახურავის ლავგარდნებს
ღმერთებისა და ღმერთქალების ქანდაკებებით. ბინდბუნდში
სვეტებს შუა მალა მისრიალებდნენ ერთ-ერთი იმ ჯადოს-
ნური შადრევნის წინწყლები, რომლებიც ნელი ელურტულით
ერთი აუზიდან მეორეში იღვრებოდნენ და ხან წვიმის წვრილ-
წვრილ წვეთებად ეშვებოდნენ ძირს, ხან ერთობლივ ჩანჩქე-
რებად, თითქოს ძვირფასი თვლების კოლოფიდან უაზრო სი-
უხვით ფანტავსო თავის აღმასებსა და მარგალიტებს, ვითომ-
და იმისთვის, რომ მის გარემომდგომ ქანდაკებებს მოწყენი-
ლობა გაუფანტოსო. გრძლად გამწკრივებულ ფანჯრებს შუა
კედლებზე ფარებ-საჭურველიანი ბარელიეფები და კვარცხლ-
ბეკზე ბიუსტები მოჩანდა. ფრონტონის ბალავარებზე ჭილია-
ნი, ქვის ტუჩებიანი ღმერთების ქანდაკებები და სამხედრო
ტროფეები ერთმანეთს ცვლიდნენ.

იმ დარბაზის სიღრმეში, სადაც გუინპლენი იმყოფებოდა,
ფანჯრის პირდაპირ ერთ მხარეს უშველებელი, ზედ ქერს
მიბჯენილი ბუხარი ეტანა, მეორე მხარეს, საჩრდილობლის
ქვეშ იდგა ერთი უზომოდ მაღალი და განიერი საწოლი, სა-
შუალო საუკუნეების სტილისა, რომელზედაც კვარცხლბე-
კის საფეხურებით ავა და გარდიგარდმო თავისუფლად დაწ-
ვება კაცი. ამ საწოლის კვარცხლბეკთან მიდგმული იყო პა-
ტარა სკამი. სავარძლების მთელი რიგი კედლის გასწვრივ და
მათ წინ დადგმული სკამები შეადგენდნენ დარბაზის დანარ-
ჩენ ავეჯეულობას. ქერს გუმბათის მოყვანილობა ჰქონდა.
ფრანგული ყაიდის ბუხარში ცეცხლი ლულუნებდა. ჩალი
ალისა და მისი მოვარდისფრო-მომწვანო ენების მიხედვით
მცოდნე უცბად გაარკვევდა, რომ კოპიტის შეშა იწვოდა —
რაც იმ დროისათვის დიდ ფუფუნებას ნიშნავდა. დარბაზი
იმდენად დიდი იყო, რომ ორი მრავალსანთლიანი შანდალი
მას ოდნავ ანათებდა. აქეთ-იქით დარბაზებში გასასვლელ კა-
რებს ფარდაკები ზოგს დაშვებული ჰქონდა, ზოგსაც აწეუ-
ლი. მთელი მოწყობილობა, მკვიდრი და მკვრივი, რამდენი-
მედ მოძველებული იყო, მაგრამ იაკობ პირველის დროის
შესანიშნავი სტილისა. ისევე როგორც ამ დარბაზების კედლე-
ბი და ხალიჩა, წითელი ხავერდით იყო მოკაზმული საჩრდი-

ლობელი, საწოლის ზეწარსაგები, ფარდები, სუფრები, სავარ-
ძლები, სკამები. მოვარაყებელი არაფერი არ იყო, გარდა ჰე-
რისა. იქ ჰერის ზედ შუაგულზე უშველებელი მრგვალი ფა-
რი ბრწყინავდა, სიქანაკრევი და ჩუქურთმიანი, თვალისმო-
კრელი ჰერალდიური შემკულობით; მათ შორის ორ ერთმა-
ნეთის გვერდით ამოტივტივულ ღერბზე ბარონის სალტესნაი-
რი გვირგვინი და მარკიზის გვირგვინი მოჩანდა. რისგან იყო
გაკეთებული ყველა ეს გვირგვინი? მოოქროვილი სპილენძი-
საგან? მოოქროვილი ვერცხლისაგან? ძნელად თუ გამოარ-
კვევდით, რადგან ისე ბრწყინავდნენ, როგორც ოქრო. შესა-
ნიშნავი ჰერის ბნელი თალიდან ეს მოელვარე ფარი სხივებს
აფრქვევდა, გეგონებოდათ ღამით ცაზე მზე გასხივოსნებუ-
ლაო.

ლალად გაზრდილი კაცი, რომელსაც თავისუფლება ყვე-
ლაფერს ურჩევნია, სასახლეში თითქმის ისეთსავე წუხილსა
გრძნობს, როგორც ციხეში მყოფი. ეს მდიდრული სანახაობა
შიშსა და მღელვარებას იწვევდა. ყოველივე ბრწყინვალეობა
კაცს რაღაცნაირ შიშს უნერგავს. ვინ არის ამ მეფური ციხე-
დარბაზის მცხოვრები? რომელ ბუმბერაზს ეკუთვნის მთელი
ეს ფუფუნება? რომელ ლომს უწევს ბუნაგობას ეს სასახლე?
გუინპლენი ჯერ კიდევ გონს ვერ მოსულიყო და მას გული
ეკრუნჩხებოდა.

— სადა ვარ? — წარმოთქვა მან ხმამალლა.

მის წინ მდგომა კაცმა უპასუხა:

— თქვენს საკუთარ სახლში ბრძანდებით, მილორდ.

IV

თილისმა

ფსკერიდან ზემოთ ამოტივტივებისათვის დროა საჭირო.
სწორედ ამიტომ გუინპლენიც გაკვირვების ისეთ ჭურღმულში
ჩავარდნილიყო, რომ უცბად გონს ვერ მოსულიყო. შეუძლე-
ბელია უცნობი ერთ წამში შეითვისო. ხანდახან აზრებიც ისე
იბნევიან ხოლმე, როგორც ჯარი ომში, და მათი წესისამებრ

შემოკრება ისევე ძნელია, როგორც აქეთ-იქით გაფანტული სალდათებისა. ადამიანი თავს ისე გრძნობს, თითქოს ასო-ასო დაშლილაო. იგი საკუთარი პიროვნების უცნაურ დარღვევის მომსწრეა.

ღმერთი ხელია, შემთხვევა შურდულია, ადამიანი ქვაა. აბა სცადეთ და გაჩერდით, როდესაც თქვენ აღმა აგისროლეს. გუინპლენი თითქოს ერთი განსაცვიფრებელი მოვლენიდან მეორისაკენ აისროლესო. დე, გვაპატრონ ასეთი შედარება. ჰერცოგის ასულისაგან სასიყვარულო წერილის მიღების მერე საუთფორკის დილეგში ახალი აღმოჩენა. როდესაც თქვენ მოულოდნელობის ფარგალში მოექცევიტ, მზად უნდა იყოთ საიმისოდ, რომ ასეთი მოულოდნელობანი ერთი მეორეზე თავს დაგატყდებათ. გაიღება თუ არა თქვენს წინაშე ეს საშინელი კარი, უცბადვე შემოცვივდებიან შიგ ყველანაირი მოულოდნელობანი. თუ კედელში პატარა ხვრელი უკვე შეინგრა, მოვლენები არეულ ბრბოსავით შეცვივიან ამ ხვრელში. უჩვეულო რამ მხოლოდ ერთხელ არ ხდება ხოლმე.

არაჩვეულებრივი რამ, ეს არის წყვლიადი. გუინპლენიც წყვლიადს მოეცვა. ის, რაც მას შეემთხვა, მიუწვდომლად მოჩანდა. გუინპლენის თვალში ყველაფერი ნისლის ბურუსს მოეცვა, რომელიც ჩვენს შემეცნებას, ჩვენს მიერ განცდილი ღრმა შეძრწუნების შედეგად გარს შემობურჯია. მსგავსად იმისა, როდესაც კლდის შემონგრევის შემდეგ ჰაერში კიდევ ირევა მტკრის კორიანტელი. ეს მართლაც ძლიერი შეძრწუნება იყო. გუინპლენი ვერ ერკვეოდა, რა ხდებოდა მის ირგვლივ. მაგრამ ჰაერი თანდათანობით უფრო გამკვირვალე ხდება. მტვერი გაიფანტება. განცვიფრება ყოველ წუთს კლებულობს. გუინპლენი თვალხილულ მძინარე ადამიანს მოგაგონებდატ, რომელიც თითქოს ცდილობს გაარჩიოს, დაინახოს რა ემართება სიზმარში. გუინპლენი ხან ამ გამოურკვეველობის ბურუსს თავს აღწევდა, ხან კი ამ ბურუსში ეხვეოდა, ხან კარგავდა გონს და ხან ისევ გონს მოდიოდა. მოულოდნელობათა გავლენით იგი გონების იმ რყევას განიცდიდა, რომელიც ჩვენ ხან ერთ მხარეს მიგვაწყვეტს ხოლმე და ხან მეორე მხარეს; რომელიც ჩვენს გამოფხიზლებულ გონებას ისევე სრულ დაბნევამდე მიიყვანს, ვის არ უღვევებია თვალ-

ყური საკუთარ ტვინში ქანქარას გაქან-გამოქანებისათვის? გუინპლენის აზრი თანდათანობით ეთვისებოდა გამოსაცნობი მოვლენის წყვილად. სწორედ ისევე, როგორც ადრე მისი თვალი საუთვორკის დილეგის წყვილადს შეეთვისა. სიძნელე იმაში მდგომარეობდა, რომ საჭირო იყო როგორმე გამოგება ყველა ამ ერთ გორგალში არეული შთაბეჭდილებებისა. იმისათვის, რომ კაცი მოვლენათა გროვას შეეგუოს, საჭიროა დასვენება; აქ კი ადამიანი ვერ დაისვენებს. მოვლენები ერთი მეორეზე დაატყდნენ. არც დასვენების საშუალება მისცეს და არც დრო. საშინელ საუთვორკის დილეგში ჩასვლისას გუინპლენი მოელოდა, რომ მას ბორკილებს დაადებდნენ, როგორც საკატორღე დამნაშავეს, მაგრამ მას პერის გვირგვინი დაადგეს. როგორ მოხდა ეს? რისაც გუინპლენს ეშინოდა და რაც ნამდვილად მოხდა, ამათ შუა მეტად მცირე დროის მანძილი იყო; ყველაფერი მეტად სწრაფად მოსდევდა ერთმანეთს. მისი შიში მეტად ადრე შეცვალა სხვა გრძნობებმა და ის მაინც გონს ვერ მოდიოდა. ურთიერთ საწინააღმდეგო მოვლენები მეტად გასაოცარი იყო, რამაც გუინპლენის გონებას მუხრატუქები მოუჭირეს. იგი მთელი ძალით ცდილობდა გაენთავისუფლებინა თავისი აზრები ამ მუხრატუქისაგან.

იგი სდუმდა. ჩვენ საკმაოდ არ ვუეკვირდებით ჩვენს თავს, თუ რამდენად ძლიერია ის ალღო, რომელიც ჩვენში ღუმიღს იწვევს მაშინ, როდესაც გულის გამგმირაფი რამ დაგვატყდება. ის, ვინც არაფერს არ ამბობს, შეუძლია ყველაფერს წინააღმდეგეს. ერთმა შემთხვევით წამოცდენილმა სიტყვამ ზოგჯერ შეიძლება ყველაფერი გააფუჭოს.

ლატაკი ყოველთვის იმას შიშობს, მთლად არ გავისრისო. ხალხს ყოველთვის იმისი ეშინია, უფლებამოსილნი ფეხს დაგვაქერენ და გაგვანადგურებენო. ზოლო გუინპლენი ბავშვობიდანვე ამ ლატაკი ხალხის ნაწილი იყო.

არის ხოლმე რალაც წუხილის განცდა, რაც სიტყვიერად ასე გამოითქმის, „ალბათ უსიამოვნო რამ შემთხვევა მოჰქვლისო“; გუინპლენი სწორედ იმგვარ გუნებაზე იყო, როდესაც ადამიანი გრძნობს, რომ მდგომარეობა ჯერ საბოლოოდ არ გამორკვეულა, ელოდები კიდევ რალაცა უნდა მოხდეს. ბუნდოვნად იმახვილებ ყურადღებას. „რალაც შემემთხვე-

ვაო“. რა? ეს კი გამოურკვეველია. ვინ? შორეთს უშტერებ
თვალს.

დიდმუცელა კაცმა გაიმეორა:

— თქვენს საკუთარ სახლში ბრძანდებით, მილორდ!

გუინპლენი აქეთ-იქით იცქირებოდა. როდესაც აღამიანი განცვიფრებულია, ის ჯერ გარშემო მიიხედ-მოიხედავს, რომ შეამოწმოს ყველაფერი წინანდებურად თავის ადგილზეა თუ არაო; მერე თავის თავს დააკვირდება, რათა დარწმუნდეს, რომ იგი ისევ ისეა, როგორც აქამდე იყო; დიახ, მას ეუბნებოდნენ, მაგრამ ის, რომ ისეთი აღარ არის, როგორც იყო! გუინპლენს აღარც თავისი სამუშაო ტანსაცმელი ეცვა, აღარც ტყავის გულსაფარი ეფარა. მას ახლა ვერცხლისფერი ფარჩის კამზოლი აცვია და ოქრომკედით ნაკემსი ატლასის ხიფთანი. კამზოლის ჯიბეში პირამდე საესე ქისა უდევს. ჯანაოზის ვიწრო ტრიკოზე განიერი ხავერდის შარვალი გადაუცვიათ. ფეხებს მაღალქუსლა წითელი ფეხსაცმელები უმშვენებს, ის არა მარტო სასახლეში მოუყვანიათ, არამედ თავიდან ფეხებამდე ახალ ტანსაცმელში გამოუწყვიათ.

მის წინ მდგომი კაცი განაგრძობდა:

— კეთილინებეთ, თქვენო ბრწყინვალეებავ, და დაახლოებით, რომ მე ბარკილფედროს მეძახიან. მე ვარ საადმირალოს მოხელე. მე გაეხსენი ჰარდკვანონეს მათარა და იქიდან თქვენი ხვედრი და ბედი ამოვიღე. ასეა არაბულ ზღაპრებშიც, მეთევზე მებადური ბოთლიდან გოლიათს ამოაძვრენს ხოლმე.

გუინპლენმა თვალი მიაშტერა ამ კაცის მომღიმარ სახეს.

ბარკილფედრო განაგრძობდა:

— ამ სასახლის გარდა, მილორდ, თქვენ გეკუთვნით ჰენკერეილ-ჰაუსი; იგი ამაზე უფრო მდიდრული სასახლეა. თქვენვე გეკუთვნით კლენჩარლი-კასლი, რომელიც პერის ხარისხს განიჭებთ. იგი წარმოადგენს ელუარდ მოხუცის დროის ცხებისმაგრეს. თქვენს მფლობელობაშია ცხრაამეტი ოლქი, თავიანთი სოფლებითა და გლეხებით. როგორც ლორდი და თავადი, თქვენ შესძლებთ, თქვენს სადროშოში თავი მოუყაროთ ოთხმოციათასამდე ვასალსა და ბევარის ხალხს. თქვენ კლენჩარლის სრულუფლებიანი მოსამართლე და მთელი ქონების და აღამიანების ბატონ-პატრონი ბრძანდებით. იმ თქვენს

საბარონოში შეგიძლიათ სამართალიც დააწესოთ. მეფეს თქვენთან შედარებით მხოლოდ ის უპირატესობა აქვს, რომ ის ფულს სჭრის. მეფე ნორმანდულ კანონებში მთავარ სენიორად ითვლება, მას უფლება აქვს გასამართლებისა და ფულის მოჭრის. ფულის მოჭრას თუ არ ჩავთვლით, თქვენ ისეთივე მეფე ბრძანდებით თქვენს ადგილ-მამულში, როგორც ის თავის სამეფოში. როგორც ბარონს, თქვენ ინგლისის ტერიტორიაზე უფლება გაქვთ ოთხ ბოძზე აღმართოთ სახრჩობელები; ხოლო როგორც მარკიზს სიცილიაში სახრჩობელისთვის შეიძინო ბოძის აღმართვის უფლება გაქვთ; უბრალო აზნაურს უფლება აქვს აღმართოს სახრჩობელისათვის ორი ბოძი, შატელენს — სამი, ჰერცოგს — ოთხი.

ნორთუმბრის უძველეს ქარტიებში თქვენ გეწოდებათ ხელმწიფე. თქვენ ენათესავენით ვალენშიის ვიკონტებს ირლანდიაში, იგივე პოუკრებს და ემფრევილის გრაფებს შოტლანდიაში, იგივე ანგუსებს. თქვენ ბრძანდებით საგვარტომოს მეთაური, ისევე, როგორც კემპბნელი, არდმანახი და მაკკალუმორი. თქვენ ოთხ საგვარტომო სამფლობელო გაქვთ: რიკლევერი, ბექსტონი, ჰელ-კერტერსი, ჰომბლი, მორიკემბი, გემდრეითი, ტრენფორდრეითი, და კიდევ სხვებიც. თქვენ უფლება გაქვთ ტორფის საბადოების დამუშავებისა პილინმორში და ალუბასტრის მოპოვებისა ტრენტში. გარდა ამისა, თქვენს მფლობელობაშია მთელი პინეტჩის ოლქი და ის მთა, რომელზედაც უძველესი ქალაქი მდებარეობს. ამ ქალაქს ეწოდება ვაინკაუნტონი. მთას კი მოინ-ენლი. ყოველივე ეს თქვენ ორმოც ათას გირვანქა სტერლინგს გაძლევთ ყოველწლიურ შემოსავალს, ესე იგი, ორმოცჯერ უფრო მეტს იმ ოცდახუთათას ფრანკზე, რასაც საკმარისად სთვლის რომელიმე ფრანგი მარკიზი.

ბარკილფედრო განაგრძობდა ლაპარაკს, გუინპლენის განცვიფრება კიდევ მატულობდა, მას ბევრი რამ გაახსენდა; მოგონება ის მორევია, რომელიც შეიძლება ერთმა სიტყვამ ძირამდე ააღელვოს. ბარკილფედროს მიერ ჩამოთვლილი ყველა ციხე-დარბაზისა და ადგილ-მამულის სახელი გუინპლენმა აღრევე იცოდა. მათ რამდენიმე სტრიქონი ეკირათ ორი წარწერის ქვემოთ იმ საზიდრის კედელზე, რომელშიც მან ბავ-

შვობა გაატარა. . წლების მანძილზე უნებლიეთ კითხულობდა ამ ნაწერსა და თითქმის ზეპირადაც დაიხსომა. ურსუსის სამოგზაურო ბალაგანში მიტოვებულმა ბავშვმა მომავალი მემკვიდრეობის აღწერას მიაგნო. დილით გამოიღვიძებდა თუ არა საბრალო ბიჭუნა, უზრუნველ და უყურადღებო თვალებს, ამ თავისი სამფლობელოებისა და ტიტულ-წარჩინებათა ჩამოთვლას მიაპყრობდა. რა საკვირველი ურთიერთ დამთხვევაა, რომელიც ზედ დაერთო ყველა იმ მოულოდნელობას, რაც მას ბედმა არგუნა: თხუთმეტი წლის განმავლობაში იგი მოედინიდან მოედანზე დაეხეტებოდა. დასის კომედიანტი, რომელიც დღიურად ძლივს შოულობდა ლუკმაპურისთვის გროშებს და კუქს ვერც კი იძლებდა; იგი უსახლკარო მგზავრობაში ლეჟდა დროს, თავისი ქონება-სიმდიდრის სია კი თურმე თვალწინ ედგა.

ბარკილფედრომ საჩვენებელი თითი მიაღო მაგიდაზე დადგმულ ყულაბას.

— მილორდ, ამ ყულაბაში ორი ათასი გინეია, ამას თქვენ პირველი ხარჯებისათვის გიგზავნით მისი უდიდებულესობა, ყოვლად მოწყალე დედოფალი.

გუინზლენი შეინძრა და წარმოთქვა:

— ეგ მამაჩემის ურსუსისთვის გადადეთ.

ბარკილფედრომ უპასუხა:

— ძალიან კარგი, მილორდ! იმ ურსუსისთვის, ტედკასტერის სასტუმროში რომ ცხოვრობს. ნაფიცი კანონთმცოდნე, რომელიც ჩვენ ამ სასახლემდე მოგვყვა ახლა უკანვე ბრუნდება, ის მიუტანს ურსუსს ამ ფულს. შეიძლება მეც წავიდე ლონდონში, მაშინ მე შეეასრულებდი მაგ დავალებას.

— მე თვითონ წავალ და წავუღებ, — შეედავა გუინზლენი.

ბარკილფედრომ სერიოზულად წარმოთქვა:

— შეუძლებელია.

არის ხოლმე სიტყვის ისეთი კილო, რომელიც მას თავისებურ აზრს აძლევს. ბარკილფედრომ სწორედ ასეთი კილო გამოიყენა. პირველი სიტყვის მერე შეჩერდა, თითქოს იმისათვის, რომ წერტილი დაესვა, შემდეგ ისეთი პატივისცემით და მნიშვნელოვნად განაგრძო, როგორათაც მსახურნი ლაპარაკობენ, თავისთავი რომ მბრძანებლად მიაჩნიათ.

— მილორდ, თქვენ ახლა ლონდონიდან ოცდასამი მილის მანძილზე იმყოფებით, კორლეონ-ლოჯში, თქვენი სასახლის რეზიდენციაში; აქვე, გვერდით მდებარეობს დედოფლის ვინძორის სასახლე. არავე არ იცის, რომ თქვენ აქ ხართ. სწორედ იმ დახურული ეტლით მოგიყვანეს, რომელიც საუთვორკის საპატიმროს ჭიშკართან გელოდათ. ის ხალხი, ვინც თქვენ აქ მოგიყვანათ, არ გიცნობენ, მაგრამ მე მიცნობენ და ესეც საკმარისია. ამ სასახლის კარები მე ჩემი საიდუმლო გასაღებით გავაღე. სახლში ყველას სძინავს და ახლა უხერხულია მსახურთა გაღვიძება. ამიტომ მე დროს ვიხელთებ, ზოგ რამეს გეტყვი, მით უმეტეს, რომ სათქმელი ბევრი აღარ დამრჩა. ახლავე აგიხსნით საქმის მდგომარეობას, ეს მისმა უდიდებულესობამ დედოფალმა დამაგალა.

ბარკილფედრო განაგრძობდა ლაპარაკს და თან ყულაბის გვერდით ქაღალდების შეკრულას ფურცლავდა.

— მილორდ, აი თქვენი პერობის ხარისხ-წოდების შესახებ. აი მეორე გუჯარი სიცილიის მარკიზობის ტიტულის შესახებ. აი საბუთები თქვენი რვა საბარონოს შესახებ, — დამტკიცებული თერთმეტი მეფის ბეჭდით, დაწყებული კენტის მეფე ბალდრეტიდან, ვიდრე იაკობ მეექვსისა, იგივე ინგლისისა და შოტლანდიის პირველი მეფისა. აი საბუთი სხვადასხვა დაწესებულებებში თავმჯდომარეობის შესახებ. აი საიჯარო ხელშეკრულებანი შემოსავლის მიღების შესახებ. აქტები სამფლობელოებზე უფლებების შესახებ და დაწვრილებითი აღწერა თქვენი სალენოებისა, ადგილების, მიწებისა და დედულსამულებისა. აგერ, თქვენს ზემოთ, ფარზე გამოსახულია ორი გვირგვინი, ბარონისა ხალტე-მარგალიტებით და კუწუბოებიანი გვირგვინი მარკიზისა. ამ დარბაზის გვერდით მეორე, სატანთსამოსო დარბაზში თქვენი ძოწეულის ქლამინდია, პერის ხარისხის აღმნიშვნელი; იგი წითელი ხავერდისაა და გარს ყარყუმი აქვს შემოვლებული. დღეს, ამ ორიოდე საათის წინ, ლორდ კანცლერმა და დეპუტატმა გრაფ მარშალმა გაიგეს რა თქვენი პირისპირ წარდგენა კომპრაჩიკოს ჰარდკანონესთან, მისი უდიდებულესობის დედოფლს დავალება მიიღეს. მისმა უდიდებულესობამ თავისი ხელმოწერით განამტკიცა სათანადო ბრძანება, რაიც თანასწორია კანონისა. ყო-

ველი ფორმალური მხარე შესრულებულია. არა უგვიანეს სვალინდელი დღისა, თქვენ, როგორც სრულუფლებიანი წევრი, ლორდთა პალატაში სხდომებს დაესწრებით. იქ უკვე რამდენიმე დღეა მიმდინარეობს თათბირი გვირგვინოსანის მიერ წარდგენილი ბილის ირგვლივ, რათა ასიათასი გირვანქა სტერლინგის რაოდენობით, ეს იგი ორ ნახევარი მილიონი ფრანგული ლივრით გაუდიდდეს წლიური ჯამაგირი კემბერლენდის ჰერცოგს, დედოფლის მეუღლეს. თქვენ შეგეძლებათ მონაწილეობა მიიღოთ კამათში.

ბარკილფედრო შეჩერდა, ნელ-ნელა სული მოითქვა და განაგრძო:

— მაგრამ საქმე ჯერ არ დაბოლოვებულა. ინგლისის პერად გახდომა ისე არ შეიძლება, თუ პირადად ამისი სურვილი არ გექნებათ. თუ თქვენ არ მოისურვებთ გაიგოთ, რასაც თქვენგან მოითხოვენ, შეიძლება ყველაფერი დაემხოს და საბოლოოდ დაიღუპოს. პოლიტიკაში არის ხოლმე ისეთი შემთხვევები, როდესაც კარზე მომდგარი მოვლენა მაინც ცხოვრებაში არა ხორციელდება. მილორდ, თქვენი მდგომარეობის შეცვლის შესახებ ჯერ არავინ არ იცის. ლორდთა პალატა ამის შესახებ მხოლოდ ზვალ გაიგებს. ყველა ის ამბავი, რაც თქვენ გეხებათ, საიდუმლოდ იყო დაცული სახელმწიფოებრივი ინტერესებისა და წესების დაცვის მიზნით. ეს მოსახრება იმდენად სერიოზულია, რომ ის მცირეოდენი მაღალი წრის პირნი, რომელთაც ამ ჯერზე უწყიან თქვენი არსებობისა და უფლებების შესახებ, — დაუყოვნებლივ დაიკაფებენ ყველაფერს, თუკი ამას სახელმწიფოებრივი ინტერესი მოითხოვს. რაც დღეს საიდუმლოდ არის დაცული, შესაძლოა იგი სამუდამოდ დარჩეს დაფარულად. თქვენი ჩამოშორება სულ ადვილია. ეს უფრო იმიტომ არის მოსახერხებელი, რომ თქვენ გყავთ ძმა, უკანონო შვილი მამათქვენისა და იმ ქალისა, რომელიც მამათქვენის განდევნის მერე მეფის, კარლოს მეორის საყვარელი გახდა, რის მეოხებითაც იმ თქვენს ძმას თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს სასახლის კარზე; თუმცა ის ქორწინების გარეშეა ნაყოლი, მაგრამ შეიძლება თქვენი საპერო და ტიტული მას გადაეცეს; განა თქვენ გინდათ, რომ ასე მოხდეს? არა მგონია. მაშ ასე. ყველაფერი

თქვენზეა დამოკიდებული. უნდა დაემორჩილოთ დედოფალს. თქვენ ამ სასახლიდან მხოლოდ ხვალ გაბრძანდებით, და მისი უდიდებულესობის დახურული ეტლით პირდაპირ ლორდთა პალატაში გაემგზავრებით. მილორდ, გსურთ იყოთ ინგლისის პერი? გსურთ თუ არა? დედოფალს თქვენ მხედველობაში ყვეხართ. მას განზრახვა აქვს გაქორწინოთ ჩამომავლობით თითქმის მეფური სისხლის ქალთან. ლორდ ფერმენ კლენჩარლი, დადგა გადამწყვეტი წუთი თქვენს ცხოვრებაში. ბედი ერთს ისე არ გაუხსნის. კარს, რომ მეორეს არ მიუხუროს. რამდენიმე ნაბიჯით წინ წასვლის მერე უკვე აღარ შეიძლება არც ერთი ნაბიჯით უკან დახევა. ახლად განსახიერება აუცილებლად მოითხოვს წინანდელი პიროვნების გაქრობას. მილორდი გუინპლენი მოკვდა. ხომ გაიგეთ, რასაც მოგახსენებთ?

გუინპლენი მთელი ტანით აცახცახდა, მერე თავი შეიკავა და უპასუხა:

— დიახ!

ბარკილფედრომ გაიღიმა, თავი დაუკრა, ყულაბა მოსახამის ქვეშ ამოიღო და დარბაზიდან გავიდა.

V

ადამიანს აგონია, რომ აგონდება, მაგრამ მას ავიწყდება

რა უცნაური ცვლილებები ხდება ხანდახან ადამიანის სულში!

გუინპლენი ერთ და იმავე დროს მწვერვალზედაც აისროლეს და უფსკრულშიაც ჩააგდეს.

მას თავბრუ ეხვეოდა.

ორმაგად ეხვეოდა თავბრუ.

თავბრუ ესხმოდა ზეადმავლობისგანაც და ძირს დაცემისგანაც.

საბედისწერო შეფარდება.

იგი გრძნობდა აღმასვლას, მაგრამ იმას კი ვერ გრძნობდა, როგორ ეშვებოდა დაბლა.

ახალი პორიზონტი ჩვენ ყოველთვის გვაშინებს.

პერსპექტივა გვეხმარება მიმართულებას მივაგნოთ, მაგრამ არა ყოველთვის სწორს.

გუინპლენის წინაშე ღრუბლებს შორის ჯადოსნური სინათლის შუქი გამოჩნდა. იქნებ მას მახე დაუგეს? და სინათლის შუქის იქიდან ლურჯად ჩამუქებული ცაე მოჩანს. ისეთი მუქი, რომ შეიძლებოდა ბნელ ბურუსად მოგჩვენებოდათ.

გუინპლენი ისეთ მთაზე იდგა, საიდანაც ყველა მიწიერი სამეფონი მოჩანან. ეს მთა მით უფრო საშინელია, რომ იგი სინამდვილეში არ არსებობს. ვინც ამ მწვერვალზე იმყოფება, ის ღრმა ძილს არაის მიცემული. აქ უფსკრული ცდილობს შეაცდინოს და მიიზიდოს მწვერვალზე მდგომი. მაეღური ერთობ ძლიერია, იმდენად, რომ ჯოჯობეთი იმედოვნებს შეაცდინოს სამოთხე და სატანას ამოჰყავს ამ მალლობზე ღმერთი... მარადისობის შეცდენა — რა უცნაური იმედაა! როგორ უნდა იბრძოლოს ადამიანმა იქ, სადაც სატანა იესოს შეცდენას ლამობს? სასახლეები, ციხე-დარბაზები, მძლეობა, სიმდიდრე, ყოველგვარი ამქვეყნიური სიკეთე, უსაზღვრო დატკბობა, ლხენით აღსავსე ცხოვრება, თითქოს სამყაროს ორივე ნახევარსფეროს გასხვივოსნებული რუკააო, რომლის შუაგულს შენ წარმოადგენ, — რა სახიფათო ზმანებაა!

აბა წარმოიდგინეთ იმ არსების შეძრწუნება, ვისაც ასეთი ზმანება დაესახა თვალწინ, ესოდენ უცბად, წინასწარ განვლილი საფეხურების გარეშე, გაუფრთხილებლივ და სრულიად მოუმზადებლად.

გუინპლენი თხუნელას სოროში მიძინებულ იმ კაცს ჰგავდა, რომელსაც სტრასბურგის ტაძრის სამრეკლოს შვეულ ოწინარზე გაუღვიძია.

თავბრუსხვევა თავისებური ნათლად ხედვაა. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ორი უკიდურესი მოვლენის ორომტრიალი ერთ და იმავე დროს სინათლისკენაც გიტაცებთ და წყველიადისკენაც.

ხედავ ძალიან ბევრსაც და ძალიან ცოტასაც.

ხედავ ყველაფერსაც და ვერც ვერაფერს ვერა ხედავ.

ისეთ მდგომარეობას განიცდი, რომელსაც ამ წიგნის ავტორმა საღდაც „სინათლით დაბრმავებული ბრმის“ მდგომარეობა უწოდა.

მარტო დარჩენილმა აღელვებულმა გუინაზუნმა დარბაზში გაიარ-გამოიარა. აღგზნებას ყოველთვის აფეთქება მოსდევს.

მოზღვავებული ფიქრებით აფორიაქებულს ერთ ადგილს ჯდომა აღარ შეეძლო. ამ აღგზნებამ მოსპო მთელი მისი წარსული. ისა ცდილობდა მეხსიერებაში აღედგინა განვლილი სურათები. უცნაურია, მაგრამ თურმე ჩვენ მშვენიერად გავიგონებთ ხოლმე იმას, რასაც თითქმის ყურს არ ვუგდებთ. შერიფის მიერ საუთფორკის დილეგში წაკითხული კარკაპზე დაღუპულთა ჩვენება ახლა სულ დაწვრილებით ამოტივტივდმის ტვინში. ყოველი სიტყვა მოაგონდა. ამ საბუთმა თავისი ბავშვობის საიდუმლოება გაუმჟღავნა.

უცბად შედგა, ხელები ზურგზე შემოიწყო, კერს შეხედა თუ ცას, საღდაც ზევით კი აიხედა.

— სამაგიეროს მიზღვა! — შესძახა მან.

გუინაზუნნი წყლიდან ამოყვინთულ ადამიანსა ჰგავდა. მას ისე ეჩვენა, თითქოს განგების თვალით ყველაფერს ხედავს: წარსულსაც, აწმყოსაც და უცაბედ სინათლით გაშუქებულ მოპავალსაც.

„ოჰ, — შესძახა მან თავის გუენებაში. გუენებაში მართლაც შეიძლება შესძახოს კაცმა. — მაშ ასეა საქმე! მაშ მე ლორდი ვყოფილვარ დაბადებიდან. ახლა ჩემთვის ყველაფერი ნათელია: მე მომიტაცეს, გამყიდეს, მემკვიდრეობა მომიშპეს. მიმატოვეს, სასიკვდილოდ გამწირეს! ჩემი ბედის ნაშთი თხუთმეტი წელიწადი დაცურავდა ზღვაზე. უცბად მიაღწია ხმელეთამდე; გამოცოცხლდა და ამეტყველდა. მე ავლორძინდი, მე ხელახლა დავიბადე. ყოველთვის ვგრძნობდი, რომ ჩემი ძველმანი ტანსაცმელი უბრალო ჯანაოზის გულს როდი ფარავდა. როდესაც ხალხს მიემართავდი ხოლმე, ვგრძნობდი, რომ თუ ისინი სამწყსოა, მე ძაღლი კი არა, მწყემსი ვარი ხალხის მწყემსნი, წინამძღოლნი, მმართველნი და მფლობელნი, — აი რანი იყვნენ ჩემი წინაპრები. და მეც შემძღვია ვიყო ის, რანიც ისინი იყვნენ! მე თავადი ვარ და ხმალი მაქვს.

ვარ ბარონი და მუზარადი მახურია. ვარ მარკიზი და ზუმბუ-
ლებიანი ქუდი მახურავს. პერი ვარ და გვირგვინი მადგას.
ოჰ, ყოველივე წაურთმევიათ ჩემთვის. დაბადებული ვიყავი
სინათლისთვის და წყვედიადში კი ჩაუვდივართ. მამა გააძევეს
და შვილი გაუყიდეს. როდესაც მამაჩემმა სული დალია, მას
სასთუმლიდან ქვა გამოაცალეს, მე ჩამომკიდეს კისერზე და
ნარცხთა საგუბარში ჩამაგდეს. ის ავაზაკები, ბავშვობიდან
რომ მტანჯავდნენ, ცოცხლებივით მიდგანან თვალწინ. მე მათ
ისევ ვხედავ. მე ზორცის ნაჭერი ვიყავი, რომელსაც სასაფ-
ლაოზე ყვავების გროვა სძიძგნიდა. სისხლად ვიცლებოდი,
საშინელებისგან ვკიოდი იმ მაჭლაჭუნად დაწოლილ ზმანების
წინაშე. მაშ ასეა! აი თურმე სად გადამაგდეს! რომ ყველა
გამვლელს, ვინც კი არ დაიზარებდა, ფეხთ ვეთელე. უკანას-
კნელზე უკანასკნელი გამხადეს; ყმაზე მეტად დამამაბაღეს;
მსახურზე მეტად, კატორღელზე, მონაზე მეტად დამამცირეს.
იქით გადმისროლეს, სადაც ქაოსი აშშორებულ სიბინძურის
ორმოდ იქცევა. სადაც ყველაფერი ინთქმება და აი, მე იქი-
დან ამოვდივარ! მე მკვდრეთით უნდა აღვდგე! მე აქა ვარ!
აჰა, ეს სამაგიეროს მიზღვაა!”

გუინპლენი დაჯდა, მერე ისევ წამოიჭრა ზეზე, თავზე ხე-
ლები მოიჭირა, ისევ დარბაზში გაიარ-გამოიარა და ისევ
განაგრძო ეს ამაფორიაქებელი მონოლოგი: „სად ვიმყოფები?
მალლობზე! საითკენ ავქანდი? მწვერვალისკენ! ეს მწვერვა-
ლი, ეს გუმბათი ქვეყნისა, ეს დიდება, და ყოვლად შემძლეო-
ბა ჩემი მშობლიური სახლია. მე ღმერთთაგანი ვარ ამ ჰე-
როვან, მიუწვდომელ ტაძარში მყოფი. მე ამ ტაძარში ვცხოვ-
რობ. ამ მწვერვალს მე დაბლიდან შევცქეროდი; მისი სნი-
ვოსნობა თვალსა მჭრიდა და იძულებული ვიყავი თვა-
ლები დამეხუჭა. ეს მტერთაგან აულებელი ციხე-სიმაგრეა. ეს
ხომ შეუძმუსრავი გოდოლია, ბედნაერთა სამყოფლო, და მე
ამ სიმაგრეში შემოვდივარ! აქამდე ამოვალწიე! მე აქ ვიმყო-
ფები. ოო, ბედოს ბორბლის გადამწყვეტო ტრიალო! ძირს ვი-
ყავი და გაეჩნდი მალლა. და იქ სამულდამოდ დავრჩები. ახლა
ლორდი ვარ. ძოწეულის ქლამინდით შევიმოსები, თავზე კუ-
წუბობებიან გვირგვინს დავიდგამ, მეფეების კურთხევას და-
ვესწრები, მათ ფიცს მივიღებ, მინისტრებსა და პრინცებს გა-

ვასამართლებ, ბრწყინვალე ცხოვრებით ვიცხოვრებ. იმ უფსკრულიდან, სადაც ბალოობისას ჩამაგდეს, ახლა ზენიტზე ვმალდები. ახლა მე სასახლეები მაქვს ქალაქში და ქალაქგარეთაც, ბალები, სანადირო ტყეები, ბრწყინვალე ეტლები, მილონები. შემეძლია ნადიმები ვმართო. შემეძლია კანონები დავადგანო. დავტკბე ცხოვრების ყოველნაირი სიამით. მაწანწალა გუინპლენი, რომელიც მინდვრის ყვავილსაც კი ხელს ვერ ახლებდა, ახლა ციდან ვარსკვლავების მოწყვეტასაც შესძლებს“.

სამწუხაროა წყვილიადის შექრა ადამიანის სულში. იმ გუინპლენში, რომელიც წინათ გმირი იყო და ახლაც კი თითქმის ისევ გმირად რჩებოდა — მატერიალური სიღაღის წყლულმა მორალური სიღაღის განდევნა მოახდინა. დამლუპველი ცვლილებაა. დეჰონების გუნდის ჩამოფრენამ სათნოება გაანადგურა. მოულოდნელობა შემზარავად დაატყდა ადამიანს სწორედ ზედ მტკივნეულ ადგილას. ყოველი სიმდაბლე, რაც ჩვეულებრივად მაღალხარისხოვნად ითვლება, — პატივმოყვარეობა, ბიწიერი ინსტინქტები, ვნებათა ღელვანი, ხორციელი სიტკბოებისკენ სწრაფვა, რაც უბედურების კეთილმოყოფელი გავლენით განდევნილი იყო გუინპლენის გულიდან და სულიდან, ახლა გაშმაგებულ ბრბოსავით მიესივნენ და დაიპყრეს მისი მაღალსულოვანი გული და გრძნობები. ვის ან რას მიუძღოდა ამაში ბრალი? ინგლისის სანაპიროზე გარიყულ მათარაში ნაპოვნ პერგამენტს. მოულოდნელი წარმატების შედეგად სინდისის გახრწნა საკმაოდ ხშირი მოვლენაა.

გუინპლენი ტკბებოდა თავისი ქედმაღლობით და სული მისი თანდათან უფრო წყვილიადით იმოსებოდა. ასეთი გავლენა აქვს ამ სასმელს.

მას თავბრუ ეხსმოდა. გამაცბუნებელმა ბედის ცვალებალობამ მთელი მისი არსება შებოჭა. იგი ტკბებოდა ამ მდგომარეობით. მეტად დიდხანს იყო ისეთ მდგომარეობაში, როდესაც წყურვილს ვერ იკლავდა. განა ჩვენის ნებით არა ვკარგავთ გონს, როდესაც გახელების ფიალას ვეწაფებით? გუინპლენი ყოველთვის ბუნდოვნად გრძნობდა ასეთ სურვილს. ყოველთვის აკვირდებოდა დიდებულთ ამა ქვეყნისათა.

ხოლო თვალის მიშტერება ნიშანია ძლიერი სურვილისა. ტყუილად ხომ არ არის, რომ არწივის ბარტყი არწივის ბუდეში იბადება.

ის ლორდი გახდა. გუინპლენს ახლა ეს სრულებით ბუნებრივად მიაჩნდა.

სულ მხოლოდ რამდენიმე საათი გავიდა და რაოდენ შორს დარჩა მისგან ყველაფერი, რაც გუშინ იყო!

გუინპლენს გზაზე მახე დაუხვდა: უკეთესი კარგის მტერი გამოდგა.

ვაი მას, ვისზედაც იტყვიან ხოლმე: „ბედნიერიაო“!

უბედურებისგან უფრო ადვილია თავის გართმევა, ვიდრე ბედნიერებისაგან. გასაჭირი იმდენად დამლუპავი არ არის ადამიანისათვის, რამდენადაც კეთილდღეობა. სიღარიბე ხარბდაა. სიმდიდრე სცილდა. ვინც მეხას დაცემას ცოცხალი გადურჩა, მას პირქვე დაამხობს ელვის უცაბედი თვალის მომპირელი ნათელი. შენ, რომელიც არ უშინდებოდი უფსკრულებს, გეშინოდეს იმისა, რომ ფრთაშესხმულმა ოცნებათა მთელმა ლეგიონმა ღრუბლებამდე არ აგიტაცოს. სიმაღლემ შეიძლება დაგამკიროს. აპოთეოზში ქვედანარცხების ავბედითი ხიფათია მიმალული.

ბედნიერებაში მყოფი კაცი თავის თავს ძნელად თუ შეიცნობს. შემთხვევა ყოველთვის მზად არის ნიღაბით მოგვიჩვენოს. ამაზე მეტად უფრო მაცდუნებელი და ცვალებადი არა არის რა. რა არის იგი? განგება თუ ავი სული?

ყოველი ცეცხლი სინათლე როდია; ვინაიდან სინათლე ქეშმარიტებაა, ხოლო ცეცხლი ხშირად დაუნდობელია. თქვენ ფიქრობთ ცეცხლი აშუქებსო, მაგრამ იგი ნაცარ-ფერფლად აქცევს.

დამეა. ვიდაცის ხელი სიბნელეში გაღებულ ფანჯარაზე ანთებულ სანთელს სდგამს. უბადრუკი ქონის სანთელი წყვილიადში ვარსკვლავი ეგონება ფარვანას და ზედ მიაფრინდება.

განა ეს მისი ბრალია?

ცეცხლი ისე აჯადოვებს ფარვანას, როგორც გველი ჩიტს აჯადოვებს.

განა შეუძლიათ ფარვანასა და ჩიტს გაუძლონ ან თავი

აარიდონ ამას? განა ფოთოლს შეუძლია ქარის დაბერვაზე არ დაირხას? განა ქვას შეუძლია არ დაემორჩილოს მიზიდულობის კანონს?

ყველა ეს კითხვა მატერიალური ხასიათისაა, მაგრამ მათ მორალური მნიშვნელობაც აქვთ.

ჰერცოგის ასულის წერაღის შემდეგ გუინპლენმა შესძლო თავის შეკავება. მას საკმაო ძალა აღმოაჩნდა, რომ ცდუნებას არ დაჰყოლოდა; მაგრამ ჰორიზონტის ერთ მხარეზე ჩანელუბული ქარიშხალი ახლა მეორე მხრიდან მძვინვარებდა. ბედი ნაკლებ სიმკაცრეს როდი იჩენს, ვიდრე ბუნება. ქარის პირველი მიწყვეტება ხეს შეარყევს; მეორე მას ძირ-ფესვიანად ამოგლეჯავს.

ვაჰ! განა ამგვარად არ წამოიქცევა ხოლმე მძლეთამძლე მუხაც?

და აი, ის, ათი წლის ბავშვი, მარტოდმარტო დარჩენილი პორტლენდის კლდეზე, უშიშრად რომ უსწორებდა თვალს მოწინააღმდეგეს, რომელთანაც მაშინ ხელჩართული ბრძოლა მოელოდა, უსწორებდა თვალს ქარიშხალს, იმ ზომად რომ მიაქანებდა, რომლითაც მას უნდა ემგზავრა, უსწორებდა თვალს ზღვის მორევს, რომელმაც ჩანთქა მისი უკანასკნელი იმედი გამგზავრებისა. უსწორებდა თვალს უდაბურ, ვრცელ მანძილს, იმდენად მრისხანეს, რომ ყოველი ნაბიჯის გადადგმაზე უფრო უსასრულო ჩანდა, კიდევ დედამიწას, რომელიც თავშესაფარს არ აძლევდა, ზენიტსაც, რომელმაც გზის მაჩვენებელი ვარსკვლავი დაიშურა მისთვის, შეუბრალებელ მარტობას, თვალთ განუჰკვრეტელ წყვილადს, ოკეანეს, ცას, ყველა ძალას ერთ უსაზღვროებაში მოთავსებულთ, და ყველა იმ ამოცანას მეორე უსაზღვროებაში რომ თავსდებიან; ის, ვინც არ თრთოდა ამოუცნობი ბედისწერის უღმობელი სიავის წინაშე, ის სულით არც ეცემოდა, ის, ვინც ჯერ პატარა ბაღში არ უშინდებოდა ღამეს, ვით უძველესი ჰერკულესი არ უშინდებოდა სიკვდილს, ვინც ამ უსწორო ბრძოლაში შეუპოვრობას იჩენდა და მეორე ბაღზე მზრუნველობა გამოიჩინა, ვინც, მიუხედავად დაღლილობისა და სისუსტისა, ზედმეტი ტვირთი აიკიდა და უფრო ადვილად უნდა დამარცხებულიყო, მაგრამ მან საკუთარი ხელით ჩამოგლიჯა

იმ წყვილადის ურჩხულებს სათარი, ურჩხულებს, რომელნიც ყოველმხრივ უღარაჯებდნენ, ის, ვინც თითქმის აკნიდანვე ჩაება თავის ბედთან ხელჩართულ ბრძოლაში და გარეული მხეცები მოათინიერა, ვისაც მოწინააღმდეგე ძალების ცხადზე-უცხადესმა სიჭარბემ მაინც ხელი არ შეუშალა მას შებ-მოდა, ვინც, მიუხედავად იმისა, რომ ყველასაგან მიტოვებუ-ლი, მარტოდმარტო აღმოჩნდა, მაინც მამაცურად შეება ამ ბედს და ამაყად განაგრძობდა თავის გზას, ვინც ვაჟკაცურად ებრძოდა სიცივეს, შიმშილსა და წყურვილს, ის, ვინც ტანით ცეროდენა, სულით ბუმბერაზი გამოჩნდა; სწორედ ის გუინ-პლენი, რომელმაც ორპირი უფსკრულის — ქარიშხლისა და უბედურობის მძვინვარე სუნთქვა დაამარცხა, ის გუინპლენი ახლა პატივმოყვარეობის მობერვაზე რყევას განიცდიდა.

და აჰა, როცა ბედისწერამ ადამიანს თავს დაატეხა ყველა უბედურება და განსაცდელი, ქარიშხლები, კატასტროფები და მომაკვდინებელი ტანჯვა-წამება, და დაინახა, რომ ადამიანმა მაინც გაუძლო, მაშინ ამ ბედისწერამ გაუღიმა კიდევაც და ადამიანიც, უცბად სიმთვრალეში შესული, ძალასა კარგავს და ძირს ეშვება.

ბედისწერის ღიმილი ამაზე უფრო საშიშარს კაცი ვერას წარმოიდგენს. ეს უკანასკნელი საშუალებაა, რომელსაც მი-მართავს ადამიანთა სულების უღმობელი მაცდუნებელი. ბე-დი, ხან მსგავსად ვეფხისა, ხავერდის თათს გიწვდის. ცბიერი წინასწარი მზადებაა. საზიზღარი ალერსიანობა ურჩხულისა.

ყველა შეამჩნევდა თავის თავს, თუ როგორ თანდათან ეცლება ძალა, რამდენადაც იგი სიმადლეებს სწვდება. მეტად სწრაფი ზრდა წონასწორობას არღვევს და ციებ-ცხელებას იწვევს.

გუინპლენის ტვინში გახელებული სისწრაფით დასხლტო-დნენ ახალ-ახალი აზრები. მასში იღუმალი გადასხვაფერებანი ზდებოდა. შეუცნობელი შეხლა წარსულსა მომავალთან. ეს იყო ორი გუინპლენის შეხვედრა. ეს იყო თითქოს პიროვნე-ბის გაორება; უკან ძონძებით მოსილი ბავშვი, წყვილიდან გამოსული, უსახლკარო, მშვიერი მაწანწალა, სიცივისაგან რომ კანკალებდა და ადამიანებში მხოლოდ სიცილს იწვევდა; ზო-ლო წინ — ბრწყინვალე, ამაყი, მდიდარი დიდებული, რომე-

ლიც თავისი ბრწყინვალე მშვენიერებით მთელ ლონდონს თვალსა სჭრის. გუინპლენი იშორებდა ძველ გარსს და ახალს ითვისებდა. ის ჭანაოზ-კომედიანტს ემიჯნებოდა და ლორდი ხდებოდა. გარეგანი სახის შეცვლა ხან სულიერ შეცვლასაც იწვევს. ყოველივე ეს ადამიანს უცბად უფრო სოზმარი ეგონებოდა, ვიდრე ცხადი, ეს კარგიც იყო და ცუდიც. გუინპლენი საკუთარ მამაზე ფიქრობდა, რა მტანჯავია ფიქრი მამაზე, რომელიც არც კი გახსოვს! გუინპლენი ცდილობდა წარმოედგინა, როგორი უნდა ყოფილიყო მამამისი. ფიქრობდა ძმაზედაც, რომლის შესახებ ეს-ეს იყო უთხრეს. მაშ ასე, მას ოჯახის წევრებიც ჰყავს. როგორ? მას, გუინპლენს, ოჯახის წევრები! გუინპლენი ველარ ერკვეოდა ამ ფანტასტიურ მიხვედრებში. წარმოსახვა მას შესანიშნავ სურათებს მოაჩვენებდა. მის თვალწინ ღრუბლებივით მიედინებოდნენ დიდებული მსვლელობანი. მას ბუჯ-საყვირის ხმები ეზმანებოდა.

„ამასთანავე მე მჭევრმეტყველიც ვიქნები“, ასე ფიქრობდა იგი.

და მან წარმოიდგინა თავისი საზეიმო შესვლა ლორდთა პალატაში. რომ ის ახალი იდეებით აღსავსე შევა ლორდთა პალატაში. რამდენი რამ აქვს სათქმელი! რა აზრებით არა აქვს გამოჰქედილი თავი! რამდენად დიდი უპირატესობა აქვს სხვა ლორდებთან შედარებით. რამდენი რამ ნახა ამ ადამიანმა, რამდენი გამოსტადა, რამდენი რამ გადაიტანა, რამდენი იტანჯა. ამ ადამიანს შეეძლო ასეთი შეძახილით გამოსულიყო: „ყველაფერი ის, რაც თქვენთვის შორეულია და უცნობი, ჩემთვის ახლობელი იყო და გამოვცადე კიდევ!“ ამ ხელოვნურ, ყალბ გარემოში მცხოვრებ პატრიციებს იგი პირისახეში მიაყრის შიშველ სიმართლეს და ისინი შეძრწუნდებიან, ვინაიდან არაფერს არ დამალავს და ისინი ტაშსაც დაუკრავენ, რადგან გუინპლენი უკვე ცნობილი იქნება. ის უფრო მაღლა იდგება იმ ყოვლად შემძლე ადამიანებზე, ყველა მათზე უფრო მძლეთამძლე. ის წარსდგება მათ წინაშე, როგორც სინათლის ჩირაღდანი, რადგან ჰემმარიტების მაუწყებელი იქნება მათთვის, აგრეთვე წარსდგება როგორც მახვილოსანი, რადგან სამართლიანობის მაუწყებელი იქნება მათთვის. რა საზეიმო ამბავია!

იმ დროს, როდესაც გუინპლენს თავში ასეთი აზრები უტრიალებდა, მიუხედავად ძლიერი აფორიაქებისა სრულიად ნათელი გონება შერჩენოდა, მაინც ისე მოქმედებდა, თითქოს ძილ-სიზმარეულშიაო: ხან ერთ სავარძელში ჩაეშებოდა, ხან მეორეში. წუთიერ თავდავიწყებას ეძლეოდა და უცბად ისევ წამოიჭრებოდა. დარბაზში ბოლოსა სცემდა. ჭერს შესცქეროდა. გვირგვინებს ათვალეირებდა. ღერბზე გაუგებარ გამოსახულებათა შესწავლასა ცდილობდა. კედლებზე ხავერდის გაკრულობას ხელითა სინჯავდა. სკამებს მისდგამ-მოსდგამდა. სიგელ-გუჯრების გრაგნილებსა შლიდა. არჩევდა ტიტულებს— ბეგსტონი, პომბლი, გემდრეიტი, ჰენკერვილი, კლენჩარლი. ერთმანეთს აღარებდა მეფის ბეჭდების ლუქზე ამოტვიფრულს. ხელით ეხებოდა სიგელ-ბეჭედის შემაერთებელ აბრეშუმის ზონარს. ფანჯარას მიადგებოდა, შადრევან-წყალვარდნილების შხუილს ყურს უგდებდა. შესცქეროდა ალაღმებსა, მთვარეულის მოთმინებით თვლიდა მარმარილოს სვეტებსა და თან ამბობდა: „ღიახ, ყველაფერი ეს ცხადია“-ო.

თავის ატლასის ხიფთანსაც ხელს უფათურებდა და თავის თავს ეკითხებოდა:

— ეს მე ვარ, თუ არა?

და თვითონვე პასუხობდა:

— ღიახ, მე ვარ!

მის სულში ისევ ქარიშხალი ბორგავდა.

გრძნობების ამ ქარიშხალში, რაც მთელ მის არსებას მოსდებოდა, იმჩნევდა კი იგი სისუსტეს ან მოქანცულობას? ან შიმშილსა და წყურვილს თუ იკლავდა? ან თუ ეძინა? თუ ჰო, ისიც მისდა შეუცნობლად. აღამიანი ძლიერი სულიერი ძრწოლის დროს უაზროდ იკმაყოფილებს თავის ფიზიკურ მოთხოვნილებებს. გუინპლენს აზრები კვამლივით დაეფანტება, როდესაც კრატერიდან ამოხეთქილი ცეცხლის შავი ალის ღველფები ირგვლივ კალთებზე გუგუნით გადმოიღვრება, განა ვულკანი იმ წუთს იმის ვარაუდს ეწევა, რომ ამ მწვერვალის დაღმართებზე ცხერის ფარა სძოვს?

საათები საათებს მისდევდა.

ცისკარი ამოვიდა და დილა გათენდა. სინათლის სხეულმა დარბაზშიც შეაღწია და იმავე დროს გუინპლენის შემეცნებაშიც.

სინათლის ამ სხივებმა გუინპლენს ღეა გაახსენა:

— ღეა? მერე ღეა?

წიგნი მეექვსე

ურსუსის მრავალსახეობა

I

რას ამბობს კაცთმოძულე

ურსუსმა დაინახა, რომ გუინპლენი საუთვორკის ციხის კარებში შეიყვანეს, იგი გონებააბნეული შუკიდან მომხდარ ამბავს თვალყურს ადევნებდა. კლიტეების ჩხარუნი და ურდულების ქლარუნი ყურებში ისე გაუჭდა, რომ კიდევ დიდხანს ესმოდა. თითქოს ციხის გახარებული წრიბინი ყოფილიყოს, რაკი მან ერთი უბედური კიდევ გადასანსლა. ურსუსი ელოდა, მაგრამ რას? ის უთვალთვალეზდა, მაგრამ რას? ეს უღმობელი კარები რაკი ერთხელ მიიკეტა, ისე მალე აღარ გაიღება. ციხის კარები უფრო გაქვევებულს ჰგავს. მუდმივ უძრაობაში, წყევლიაღში გაშეშებულაო თითქოს და თავის ანჯამებზე მეტად ძნელად მოსატრიალებელი გამხდარა; განსაკუთრებით მაშინ უფრო ძნელად იღება, როდესაც იქიდან ვინმეა გამოსაშვები. შესვლა შეიძლება, მაგრამ გამოსვლა ძნელი საქმეა, ურსუსმა იცოდა ეს, მაგრამ ადამიანი ისეთი გუნებისაა, რომ ხანდახან სულ თავისდა უნებურად ელის. გრძობები, რომელიც ჩვენ რომელიმე მოქმედებისკენ გვიბიძგებს, განაგრძობენ საკუთარი თავის გამოძეღავენებას. თითქოს ინერციის ძალით, მაშინაც კი, როდესაც ის საგანი, რომლისკენაც ისინი უმიზნებდნენ, უკვე აღარ არის, და გვაიძუ-

ლებენ კიდევაც, რომ განსაზღვრული დროის მანძილზე მივისწრაფოდეთ უკვე აღარ არსებული მიზნისაკენ. როდესაც ყურადღება მიჯაჭვულია ისეთ საგანზე, რომელიც უკვე თვალს მიეფარა, იქ უსარგებლო მოლოდინი, უაზრო დგომა დროის დაკარგვაა მხოლოდ, ასეთი რამ ყველას გამოუცდია და ისიც არაერთხელ. ადამიანი განაგრძობს ლოდინს, უაზროდ, ჭიუტად. თვითონაც არ იცის რათა, მაგრამ ერთი და იმავე ადგილზე დგას უძრავად. შეგნებულად დაწყებული უკვე ინერციის ძალით გრძელდება. ეს სიჭიუტე არაქათს აცლის ადამიანს და მთლად თენთავს. თუმცა ურსუსი ძალიან განსხვავდებოდა სხვა ადამიანებისაგან, მაგრამ იგი ისევე ერთ ადგილას გაშეშებულივით იდგა; ყური გაემახვილებინა და თანვე ისეთ ფიქრებში ჩანთქმულიყო, როგორც მნიშვნელოვანი მოვლენის დროს მოგვიცავს ხოლმე და რომლის წინაშეც ჩვენ უძლურნი ვართ. ურსუსი შესცქეროდა შავ კედლებს; ხან მაღალ კედელს შეხედავდა, ხან დაბალს. უცქეროდა პატარა კარსაც, მის ზემოთ მიკედილ სახრჩობელის კიბეს. უცქეროდა ჰიშკარს, რომლის თაღზე თავის ქალა იყო გამოსახული. იგი საპატიმროსა და სასაფლაოს შუა თითქოს მუხრუჭში იყო მომწყვდეული. ამ უკაცურ ქუჩაში ჭვამვლელი მეტად ცოტა იყო და ურსუსსაც თვალს არავინ არ ადევნებდა.

ბოლოს ურსუსი მოშორდა იმ თაღს, საიდანაც უთვალთვალებდა და ნელი ნაბიჯით წაფრატუნდა უკანვე; უკვე ლამდებოდა. კარგა დიდხანს ყოფილა აქ. ხანდახან უკანვე მოტრიალდებოდა და იმ საშინელ მცირე კარს შეხედავდა ხოლმე, რომელშიც გუინპლენი შეიყვანეს. იგი უაზროდ და გაოგნებული გამოიყურებოდა. შუკის ბოლომდე მიდანდალდა, კუთხეში შეუხვია, გაიარა ერთი შუკა, შემდეგ მეორე და ძლივძლიობითლა აგნებდა გზას, ურსუსი ხანდახან უკან იხედებოდა, თითქოს უნდოდა კიდევ ერთხელ დაენახა საპატიმროს მცირე კარი, თუმცა იმ ქუჩას, სადაც საპატიმრო იმყოფებოდა, უკვე კარგა ხანია გასცდა. იგი თანდათან ტარინზოფილდს უახლოვდებოდა. ბაზრის მოედანთან ახლო მდებარე შუკები ბაღების აქეთ-იქითა ორღობეებს შუა მდებარე ვიწრო უდაბურ ბილიკებს წარმოადგენდნენ. ურსუსი ჩახრამული ბილიკებით წელ-

ში მოხრილი მისდევდა მოლობილებს, აქ იგი უცბად შეჩერდა და შესძახა:

— ახია, ასე მოუხდება!

მან ორჯერ შუბლზე იტყია ხელი და ორჯერ თეძოებზე; ეს იმას ნიშნავდა, რომ ბოლოს მოიფიქრა, რაშიც იყო საქმე.

მიდიოდა და ხან თავისთვის ბუტბუტებდა, ხან ხმას უმადლებდა.

— კარგადაც მოგივიდა ახ, შე საძაგელო! ავაზაკო! სალა-ხანავ! უქნარავ! შეამბოხევე ეს სულ მისი სულელური ლაპარაკის, პოლიტიკაზე ლაპარაკის წყალობით მოხდა. რასაკვირველია, ექვი არ არის, რომ იგი შეამბოხე! კატორღაში უკრავენ თავს და ძალიან კარგსაც იზამენ. კანონები რისთვის არიხ. ოჰ, ის უმადური! მე კი აღზრდას ვცდილობდი. რა ტყუილად გავრჯილვარ! რა ძალა ადგა, რომ ლაქლაქებდა! ისიც ვითომ მარაქაში გაერია! რას ეჩხირებოდა სახელმწიფო საქმეებში! ერთი იმას უყურეთ! ჯიბეში გახვერეტილი გროშიც არ უგდია და გადასახადებზე ლაპარაკობს; რა მისი საქმეა ასეთი რამეები. ჭარიმების შესახებ მსჯელობს! მეფის განკარგულებით მოკრილ სპილენძის ფულს აბუჩად იგდებს. მის უდიდებულესობას, დედოფალს შეურაცხყოფას აყენებს. განა ფარტინგი იგივე დედოფალი არ არის? მასზე ხომ დედოფლის გამოსახულებაა? დასწყევლოს ეშმაკმა! დედოფლის წმინდა გამოსახულება გვეყავს თუ არა ჩვენ დედოფალი? ჰოდა, მაშინებე და პატივი ეცი მის გამწვანებულ სპილენძის გროშებს. სახელმწიფოში ყველაფერი ერთი მეორეზეა დამოკიდებული; ეს კარგად უნდა ახსოვდეს კაცს. მე კარგა დრო მოვჭამე, და ცხოვრებასაც კარგად ვიცნობ. შეიძლება მითხრან: მაშ თქვენ პოლიტიკას უარყოფთო? დიახ, რა თქმა უნდა. პოლიტიკა, ჩემო მეგობრებო, პოლიტიკა მე იმდენადვე მაინტერესებს, როგორც შარშანდელი თოვლი. ერთხელ ერთმა ბარონეტმა ჯონი დამარტყა და მაშინვე ჩემს თავს ასე ვუთხარი: „ჩემთვის ესეცა კმარა, ახლა მე ვიცი-მეთქი რაც ყოფილა პოლიტიკა“. დედოფალი ხალხს უკანასკნელ გროშს ართმევს და ხალხი მას მადლობას ეუბნება. ეს სულ უბრალო რამაა. დანარჩენი ყველაფერი ლორდების საქმეა. მათი ბრწყინვალეობანი, დიდებულნი სასულიერო პირნი და საერონი განაგებენ ქვეყანას.

გუინპლენი კი ცხრაკლიტულშია! გუინპლენს კატორღა მოე-
 ლის! ახია მასზე, სამართლიანი საქციელია. სრულიად წესიე-
 რად დაიმსახურა და კანონიერიც არის მისი დასჯა-
 თავისი ბრალია, რას ლაქლაქებდა, ვინ ეკითხებოდა! რა, ლო-
 რდი ხომ არა ხარ, შე ბრიყვო შენა; კვერთხისმტვირთველმა
 დააპატიმრა, სასამართლოს ბოქაულმა წაიყვანა, შერიფმა
 ბრჭყალები ჩაჰკიდა და ხელს აღარ უშვებს. ახლა ალბათ რო-
 მელიმე კანონთა მცოდნე ისე ბღღენის მას, როგორც ქათამა
 იბღღენება. ო, ისინი მარჯვე ხალხია — ისე გაგაცურებენ,
 ვერც კი გაიგებ. პირში ბურთი ხომ ჩაგჩარეს, ჩემო მტრედო
 ასე ეკადრებოდა შენისთანას და ასეც მიიღე. ჩემთვისაც ასე
 სჯობს. ღმერთმანი, ძალიან მოხარული ვარ. სინდისის ქვეშ
 უნდა ითქვას, ბედი მქონია. რა სისულელე ჩავიდინე, რომ
 შევიკედლე ეს ბიჭი და გოგო. მე და ჰომო ისე მშვიდად
 ვცხოვრობდით, რისთვის მომადგნენ კარზე ეს საძაგლები. ჭერ
 კიდეც პატარებს რამდენი ვუარე. ვათრიე თან... ღირდა კი
 მათი გადარჩენა? ბიჭი სულ დასახიჩრებული და გოგონა კი-
 დევ ორივე თვალთ ბრმა. მე ყველაფერს ვიკლებდი, ვშიმში-
 ლობდი მათი გულისთვის; მერე ეს საძაგლები დაიზარდნენ
 და ერთმანეთი შეუყვარდათ ორი შეყვარებული ხეიბარი. აი
 რას მივალწიეთი გომბეშო და თხუნელა — რა იდილიაა! და
 ეს ყველაფერი ჩემს თვალწინ ხდება მართლმსაჯულების ჩა-
 რვეით სწორედ ასეც უნდა დამთავრებულყო, — ეს გომ-
 ბეშო პოლიტიკაზე აყიყინდა, ძალიან კარგია ახლა მე თავი-
 სუფალი ვარ. როცა კვერთხისმტვირთველი გამოცხადდა,
 პირველად დავიბენი. უცბად არ დავიჭერე, რას ვიფიქრებდი,
 რომ ასეთი ბედნიერება მეწვია. მე მეგონა მელანდებოდა,
 მეგონა ეს შეუძლებელი იყო, მეჩვენებოდა, სიზმრად მეგონა
 ჩემი თავი. მაგრამ არა, რა მოლანდება, რის მოლანდება, ეს
 სწორედ ასეა. გუინპლენი ნამდვილად ცახეში ზის. თვითონ
 განგებამ ასე მოისურვა. ამ სახიჩარმა იმდენი ხმაური ასტეხა,
 რომ ხელისუფლებამ ყურადღება მიაქცია ჩემს დაწესებულე-
 ბას და ჩემს საბრალო მგელს. და აჰა, გუინპლენი აღარ არის.
 მე შემძლია ორივესაგან ერთბაშად განთავისუფლებულად
 ჩავთვალო ჩემი თავი. ერთი გასროლით ორი კურდღელი მო-
 კლეს დეა ხომ მოკვდება, ყველაფერს ამას რომ გაიგებს რო-

ცა გუინპლენს ველარ დაინახავს, — ვითომდა ხედავდეს ის შტერი ისა — უკვე გადაწყვეტს, რომ სიცოცხლე აღარ უნდა. მაშინ იტყვის „რალა დამრჩენია ამ ქვეყნადო?“ და ისიც მომშორდება. გზა მშვიდობისა! ჯანდაბას თქვენი თავი! მე ყოველთვის მძულდნენ ისინი. სულიც ამოგძვრომია, დეა! ოპ, რა კმაყოფილი ვარ!

II

და როგორ იქცევა იგი :

ურსუსი დაბრუნდა ტედკასტერის სასტუმროში.

საათმა შვიდის ნახევარი ჩამოჰკრა. ანუ „ექვსის შემდეგ ნახევარი“ — როგორც ინგლისელები ამბობენ. ის იყო ბინდდებოდა.

ნიკლსი შესასვლელი კარის ზღურბლზე იდგა. მან ვერა და ვერ მოიშორა დილით განცდილი შიშის გამომეტყველება სახიდან.

ურსუსი შორიდანვე შენიშნა და გამოეხმაურა:

— აბა, რა გაიგე?

— როგორ თუ... რა გავიგე?

— გუინპლენი ხომ დაბრუნდება? დრო არის, სადაცაა ხალხი შეგროვდება, დღეს არ უნდა გამოვიდეს „კაცი, რომელიც იცინის“?

— „კაცი, რომელიც იცინის“ — ეს მე ვარ, მე. — უთხრა ურსუსმა.

შებედა დუქნის პატრონს და ხმამაღლა გადინახარა.

შემდეგ ავიდა მეორე სართულზე, ფანჯარა გააღო, გადაიწია, ხელი გადაყო და ააგლიჯა ის აბრა, რომელზედაც ეწერა: „გუინპლენი — კაცი, რომელიც იცინის“ და „დამარცხებული ქაოსი“, აბრა ილღიაში ამოიღო და ისევ დაბლა ჩავიდა. ნიკლსი თვალს ადევნებდა.

— რატომ მოხსენით? — შეეკოთხა.

ურსუსმა ისევ გადაიხარხარა.

— რა გიხარიათ, რაშია საქმე? — შეეკითხა ისევ სასტუმროს პატრონი.

— გადავწყვიტე მარტოდმარტო ვიცხოვრო, ჩემთვის.

ნიკლსი მიხვდა, რაშიც იყო საქმე და თავის თანაშემწე გოვიკემს უბრძანა: ვინც მოვა, ყველას უთხარი, რომ დღეს საღამოს წარმოდგენა არ შესდგებაო. თვითონ მოლარის ჯიხურის მაგიერ კარებთან მიდგმული კასრი აიღო და დაბალქერიანი დარბაზის შორეულ კუთხეში მიაგორა.

ერთი წუთის შემდეგ ურსუსი თავის „მწვანე ყუთში“ შევიდა. ორივე აბრა კუთხეში მიაყუდა და ახლა იმ განყოფილებაში გავიდა, რომელსაც ქალთა ნახევარს ეძახდა.

დეას ეძინა.

ლოგინზე ჩაცმული იწვა, მხოლოდ კაბა გაეხსნა, დღისით დასვენების დროს, ჩვეულებრივ ასე იცოდა.

მის ახლო ისხდნენ ფიქრში წასული ვინოსი და ფიბი. ერთი სკამზე იჯდა, მეორე პირდაპირ იატაკზე.

თუმცა უკვე დრო იყო, მაგრამ ჯერ არ ჩაეცვათ ის ღმერთ-ქალების ტანსაცმელი, რომლითაც სცენაზე გამოდიოდნენ. ისევ ღრმად დამწუხრებულნი იყვნენ. ისევ ისე უხეში მატყლის კორსაყები და ხეშეში ქსოვილის ქვედატანები ეცვათ.

ურსუსმა დეას დახედა და ჩაიჩურჩულა:

— ეს ქალი უფრო დიდი ხნის ძილისთვის ემზადება...

შემდეგ ფიბისა და ვინოსს მიუბრუნდა:

— ეპეი, თქვენ! გესმით! გათავდა მუსიკა; შეგიძლიათ თქვენი საყვირ-ლოროტოტოები ყუთებში ჩააწყოთ. კარგია, რომ ღმერთ-ქალთა ტანსაცმლით არ მოკაზმულხართ; რა თქმა უნდა, თქვენს ბუნებრივ მორთულობაში საკმაოდ გონჯები ხართ, მაგრამ მაინც კვიციანურად მოქცეულხართ. ისევ თქვენსავე ძონძმანებით იყეკლუცეთ. წარმოდგენა აღარ შედგება, არც დღეს, არც ხვალ, არც ზეგ, არც ხვალზევით. გუინპლენი აღარ არის, თვითონ სატანაც მას ახლა ველარსად მიაგნებს.

და ურსუსმა ისევ დეასკენ გაიხედა.

— რა მეხივით დაეცემა ეს ამბავი თავზე! უცბად გაჭრება, სანთელივით.

ურსუსმა ჯერ ჰაერი ჩაისუნთქა, მერე ამოთქვა:

— ფუჰაა, და გათავდა, ერთი შებერვით გათავდა!

მან უხმოდ ჩაიციინა.

— გუინპლენი აღარა გეყავს, აღარც წარმოდგენები გვექნება. ვითომც ჰომო დამკარგვოდეს. არა, უფრო მეტიც, უსინათლო დეა უფრო მეტად იგრძნობს მარტოობას, ვიდრე სხვა ვინმე თვალხილული იგრძნობდა. უსინათლოსთვის მწუხარება უფრო მეტად ძნელი ასატანია, ვიდრე ჩვენთვის.

ურსუსი ფურგონის სიღრმეში ფანჯარასთან მივიდა.

— როგორ გადილდა დღე! უკვე შვიდი საათია და ჯერ რიგიანად არც კი შებრუნებულა. მაინც სანთელი ავანთოთ.

მან კვესი დაჰკრა დანის ყუას, ნაპერწკლიდან ალი აბედს წაუკიდა და „მწვანე ყუთის“ კერზე ჩამოკიდებული ფარანი აანთო. მერე დეასკენ დაიხარა.

— დეა გაცივდება, გოგოებო, ეს რა თხელი კაბა ჩაგიცმევით მისთვის. ფრანგები ამბობენ:

აპრილის თვეს შაის ხომ არ ადრიან, —
სათბუნებელს ნუ გაიხდი, ადრეა.

ურსუსმა იატაკზე ქინძისთავი დაინახა, აიღო და სახელოზე დაიბნია. შემდეგ ხელების ქნევით წინ და უკან სიარულს მოჰყვა ფურგონში.

— მე არ შევშინებულვარ, სულთ არ დავცემულვარ. მე ჩემს სრულ გონებაზე ახლა უფრო ვარ, ვიდრე ოდესმე. ჩემის აზრით, ეს მოვლენა სწორეა და მეც ვეთანხმები იმას, რაც ხდება. დეა რომ გაიღვიძებს, მაშინვე ყველაფერს დაუფარავად ვუამბობ. კატასტროფა დაუყოვნებლივ იფეთქებს. გუინპლენი აღარ არის, მაშასადამე, დეასაც უნდა გამოვემშვიდობოთ! რა კარგად მოეწყო ყველაფერი. გუინპლენი ციხეშია, დეა სასაფლაოზე. სწორედ ერთმანეთის პირდაპირ იქნებიან. ნამდვილი როკვაა სიკვდილისა. ორი აღამიანის ბედი სცენას მოსცილდება. შევინახოთ კოსტიუმები. დავხუროთ ჩემოდანი, ესე იგი, კუბოს თავი. ეს ზომ გაუბედურებულთა წყვლი იყო. დეა უსინათლო, გუინპლენი უსახური. იქ, ცათა შინა, ღმერთი დაუბრუნებს დეას მხედველობას და გუინპლენს სილამაზეს. სიკვდილი ყველაფერს ათანასწორებს. ყველაფერი

საუცხოოდაა. ფიბი, ვინოს, ჩამოჰკიდეთ კედელზე დაფდაფები. თქვენი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, მუსიკალური ნიჰი ახლა დაჰქნება, ჩემო მშვენიერებო. არც თამაში, არც საყვირი აღარ იქნება საჰირო. „დამარცხებული ქაოსი“ დამარცხებულია. „კაცი, რომელიც იცინის“ მახეში გაება. დიდი აყალმაყალი და ბრაზიბრუხი დასრულდა. დეას კი ისევ სძინავს და სძინავს. ჰოდა, ძალიან კარგია, რომ სძინავს. მაგის ადგილას მე არც გავიღვიძებდი. თუმცა მაგას ისევ მალე დაეძინება. მაგისთანა გაქნაქულს სიკვდილი მალე მოერევა. აი რას ნიშნავს პოლიტიკაში გადავარდნა. როგორი გაკვეთილია მთავრობა სრულიად მართალია. გუინპლენს შერიფი მოუვლის. დეას მესაფლავე მოუვლის. სამაგალითო თანაზომიერებაა. იმედი მაქვს, დუქნის პატრონი კარებს მაგრა მიხურავდა. დღეს ჩვენ ვიწრო ოჯახურ წრეში მოვკვდებით; თუმცა მე არა, არც ჰომო. მხოლოდ დეა... მე ძველებურად ისევ ფურგონით ვიმოგზაურებ. დაბადებიდანვე მოხეტიალე-მაწანწალა ვარ. მე ქალებს ორივეს დავითხოვე; აღარც ერთს ჩემთან აღარ დავტოვე. სიბერის დროს ქალებთან ქეიფს ხომ არ მოვყვები. შორს ჩემგან, მაცდურო. ბერიკაცის აფუნდრუკება სამარცხვინოა. ახლა ისევ მარტონხელად ვიხეტიალებ; მხოლოდ ჰომო იქნება ჩემი თანამგზავრი. ჰომოს ხომ გაუკვირდება და გაუკვირდება. სადღაა გუინპლენი? სად არის დეა? ჩვენ ისევ ორნი დავრჩით, ჩემო ძველო მეგობარო. მე ალტაცებული ვარ, ეშმაკსაც წაუღია ყველანი. თვალებში მეჩხირობოდა მათი ილილია. მაშ ის საძაგელი გუინპლენი აღარ უნდა დაბრუნდეს? მიგვატოვა განა! ძალიან კარგი. ახლა ჯერი დეაზე მიდგა. ვიცი, ეს დიდხანს ველარ გასძლებს. მე მიყვარს, როცა დაწყებული საქმე კიდევაც დამთავრდება ხოლმე. ხელსაც არ გავანძრევ, რომ სიკვდილისგან ვიხსნა. თუ სასიკვდილო ხარ, მოკვდი, გესმის? ფუი ეშმაკო დეა იღვიძებს.

დეამ თვალები გაახილა, ბრმები ზშირად ძილის დროს თვალებსა ხუჭუკენ. მის ნარნარ, უბიწო სახეზე ღიმილის შუქი მოიფინა.

— დეას ეღიმება, მე კიდევ ვიცი, მაშ ყველაფერი კარგად ყოფილა. — წაიჩურჩულა ურსუსმა.

დეამ ფიბისა და ვინოსს გასძახა:

— ვგონებ, დრო არის წარმოდგენა დავიწყოთ. მე ალბათ ძალიან დიდხანს მეძინა. აბა, ჩამაცვით!

არც ფიბი და არც ვინოსი არ განძრეულან.

ამასობაში ურსუსს დეამ ისე შეხედა, როგორც უსინათლოს ახასიათებს, ბეროკაცი შეერთა.

— აბა, რას უყურებთ, ფიბი, ვინოს, არ გესმით, რას გუბნებთ დეა; — უთხრა მან, — დაყრუვდით თუ რა მოგივიდათ! აბა, მალე წარმოდგენა ახლავე დაიწყება.

ორივენი გაკვირვებულნი მიაშტერდნენ ურსუსს.

ურსუსმა დაიყვირა:

— ნუთუ ვერა ხედავთ, რომ ხალხი გროვდება? ფიბი. ჩააცვი დეას ვინოს, დაჰკარი დაფდაფი!

ფიბი გამგონე იყო. ვინოსიც, — რასაც ეტყოდნენ ასრულებდა. ორივენი უსიტყვოდ, უწინააღმდეგოდ ასრულებდნენ მოვალეობას. მათთვის პატრონი ყოველთვის საიდუმლოებით იყო მოცული. ხოლო ვისაც ვერ უგებენ, მის განკარგულებას მუდამ ბრმასავე უსიტყვოდ, უწინააღმდეგოდ ასრულებენ. ამხელად მათ იფიქრეს, ალბათ ჩვენი პატრონი გაგიჟდაო, მაგრამ ბრძანება ჩვეულებრივ შეასრულეს. ფიბიმ კაჩოდან ტანსაცმელი ჩამოიღო. ვინოსმა დაფდაფს წაატანა ხელი.

ფიბი დეას აცმევდა. ურსუსმა „ქალთა განყოფილება“ ფარდაგი ჩამოაფარა და უკვე გარედან განაგრძობდა.

— აბა გაიხედე, გუინპლენი ეზო თითქმის სავსეა ხალხით შემოსასვლელთან ლამის ერთმანეთი მცხრისონ. რა აუარებელი ბრბო მოაწყდა! ეს ფიბი და ვინოსი ხომ შტერები არიან, რა ენადღელებათ; რა სულელები არიან ეს ბოშა გოგობი! ეგვიპტეში ასეთი ჩერჩეტები ცხოვრობენ? ფარდას ნუ ასწევ, შეგრცხვეს, დეა! აცმევენ.

ურსუსი დაღუშდა და უცბად წამოძახილი მოისმა:

— რა ლამაზია დეა!

ეს გუინპლენის ხმა იყო. ფიბი და ვინოსი შეერთნენ და მიიხედეს. ურსუსი გუინპლენს ბაძავდა.

ურსუსმა ფარდაში შეიხედა და ანიშნა, რომ თავიანთი გაკვირვება ხმამაღლა არ გამოეთქვათ.

შემდეგ ისევ გუინპლენის ხმით განაგრძო:

— ანგელოზია!

და უკვე თავისი ხმით შესძახა:

— ვინ არის ანგელოზი? დეა? შენ ხომ არ გადაიჩიე, გუინპლენს! ძუძუნწოვართაგანნი მხოლოდ ღამურები არიან ფრთოსნები და მხოლოდ ისინი ფრინავენ.

მერე დასძინა:

— იცი რა, გუინპლენ, წადი ერთი პომო აუშვი, ეს უფრო კვიანური იქნება.

და ურსუსმა თვითონვე გუინპლენისებურად მსუბუქად ჩაირბინა „მწვანე ყუთთან“ მიმაგრებულ კიბეზე. ის იმიტომ ბაძავდა გუინპლენს, რომ დეა ამ ბაკაბუქს გაიგონებდა, და მისი სატრფო ეგონებოდა.

ეზოში მან გოვიკემი დაინახა, ბიჭი იმდენად გართულიყო თავის საქმით, რომ სხვა აღარაფრისკენ იხედებოდა.

— მოიტა ორი მუჭა. — ჩურჩულით უთხრა ურსუსმა.

და მთელი მუჭა სპილენძის ფული ჩაუჩხრიცა.

ასეთმა სიუხვემ გოვიკემს გული აუჩუყა.

ურსუსმა მას ყურში ჩაუჩურჩულა:

— ეზოში იყავი და იბტუნე, იცეკვე, არახუნე, იმღერე, იღრიალე, უსტვინე, იბლავლე, ტაში დაუქარ, იხარხარე, ფეხები აბრაზუნე, გატეხე რამე.

ნიკლსი უგუნებოდ იყო, სწყინდა, რომ ხალხი, რომლებიც „კაცი, რომელიც იცინის“ სანახავად მოდიოდა, უკანვე ბოუნდებოდა და ამავე ბაზრის მოედანზე სხვა გასართობ-ბალაგანებისკენ მიემართებოდა. მან დუქნის კარი დაკეტა, რომ მომაბეზრებელი გამოკითხვები თავიდან აეცილებინა, ამ საღამოს სასმელების გაყიდვაზეც კი უარი თქვა. ახლა უსაქმოდ დარჩენილი ტალანში დაძდგარიყო, ხელში ანთებული სანთელი ეჭიოა და ეზოს ათვალეირებდა. ურსუსმა ორივე ხელი პირზე აიფარა და მისი ხმა მხოლოდ ნიკლსს რომ გაეგონა, უთხრა:

— ჯენტლმენ! მიბაძეთ თქვენს მსახურსა და იჭყივლეთ, იბლავლეთ, იგრგვინეთ.

„მწვანე ყუთში“ დაბრუნებისას ახლა მგელს უბრძანა:

— პომო, იღმუვლე რაც კი შეგეძლოს, იღმუვლე! მერე ხმამაღლა წარმოთქვა:

— მეტად ბევრმა ხალხმა მოიყარა თავი, ვშიშობ კედლები ვერ გაუძლებენ.

ვინოსქაც ამ დროს დაფდაფი დაჰკრა.

ურსუსი განაგრძობდა:

— დეა ჩაცმულია, შეიძლება ახლავე დავიწყოთ. ამდენი ხალხი არ უნდა შემოგვეშვა, რა ვიწროობაა. აბა, ერთი გაიხედე, გუინაზენ, ნახე რა ვიწროობაა; სანადღოს ჩამოვდივარ, რომ დღეა ყველაზე მეტი შემოსავალი გვექნება. აბა უქნარებო, დასცხეთ მუსიკა! აქ მოდი, ფიბი, აიღე ჩემი საყვირი! კარგი. ვინოს, დაჰკარი დაფდაფს. შეიანჯღრე რაც შეგეწლოს. ფიბი, აბა ერთი დიდების ქალღმერთის პოზა მიიღე. მოწყალეო ქალბატონებო, თქვენ ცოტათი რომ მკლავმკერდი გამოიჩინოთ, ურიგო არ იქნება. საზოგადოებას ეამება მოყვანილი, ტანწერწეტა ქალის დანახვა. დეე, შორალისტებმა მეხი და მედგარი დაგვატეხონ. ეშმაკმა დალახვროს, ცოტაოდნავ თავს ნება უნდა მიეცეთ. მეტი გრძნობიერება! დეე, ჰაერში გახვლებული მელოდოები გაისმას. საყვირი აყვირეთ, დაფი დაუჰკარით, დუდუკი და სალამური, ყველა საკრავები აახმაურეთ! რამდენი ხალხია, გუინაზენ!

აქ ურსუსი შეჩერდა და მერე კვლავ განაგრძო:

— მომეხმარე, გუინაზენ, აბა დაუეშვათ ეს კედელი ძირს.

ამ დროს მან ცხვირსახოცი გაშალა...

— მოიცა ჯერ ცხვირი კარგად მოვიწმინდო.

და ურსუსი ენერგიულად შეუდგა ცხვირის წმენდას, იხვინა, — ეს თუ აუცილებელი სამზადისი მუცლით მოზღაპრისათვის.

ცხვირსახოცი ჯიბეში ჩაიღო, კედლის ძირს დაშვებისათვის მოწყობილი ბლოკები აამოძრავა, ისინი ჩვეულებრივ აპრიალდნენ და ურსუსმა ფურგონის კედელი ძირს დაუშვა.

— გუინაზენ, ფარდას ნუ გადასწევ! დე დაშვებული იყოს წარმოდგენის დაწყებამდე, თორემ ყველანი დაგვინახვენ. ფიბი, ვინოს, გადით ორივე ავანსცენაზე; აბა ქალბატონებო, მუსიკა! ბუჰ, ბუჰ, ბუჰ! ხალხი ბლომად მოგროვდა; ყველა ნაძირალს აქ მოუყრია თავი. ღმერთო ჩემო, ამდენი ხალხი რა ამბავია!

ბოშა ქალები ჩვეულებისამებრ, მორჩილად ჩამოსხდნენ გადაშვებული კედლის ორივე მხარეს.

ქ ურსუსძა თავისთავს გადააქარბა: მან თავისი ხელოვნება, მუცლით-მოზღაპრეობა გამოიყენა, — ესე იგი, პირმოკუშული ლაპარაკი დაიწყო, — დაიწყო მაგრამ რა დაიწყო ერთი კაცისა კი არა და მთელი ბრბოს ლაპარაკი ისმოდა. მიზნად დაისახა ზალხით სავსე ეზოს ხმაური გამოეხატა, მაშინ, როდესაც ეზო სულ მთლად უკაცური იყო და იქ სრული დუმილი სუფევდა. ურსუსის წყალობით ყოველი მხრიდან გაისმა ზალხისა და პირუტყვთა ხმაური. ერთი ურსუსი მთელ ლეგიონს გამოხატავდა. თვალდახუქულ ადამიანს ეგონებოდა, რომელიმე დღესასწაულზე, ზალხით სავსე მოედანზე ვიმყოფებო, ან კიდევ შფოთიან ბრბოს შორისო. ურსუსის ამოძახილები ხან სიმღერასა ჰგავდა, ხან ყეფას, ხან ყვირილს, ხველას, ხრანტალს, გაძახილ-გამოძახილს, ხან ბურნუთის წევას ბაძავდა და აცემინებდა, ხან ვითომ ვისმეს გაელაპარაკებოდა და პასუხობდა. დიალოგს ასახიერებდა: კითხავდა ვისმე და პასუხს თვითონვე იძლეოდა. ყველა ამას ერთდროულად ახერხებდა. ფრაზები ერთმანეთს აწყდებოდნენ. იმ უკაცურ ეზოში კაცების ხმებიც ისმოდა, ქალებისაც, ბავშვებისაც. ამ ბუნდოვან ჩუჩუნში და ხმების არეულ გუგუნში თითქოს ბურსუსის იქიდან გამოისმოდა უცნაური კაკაფონია, კაკანი, კნავილი, ძუძუთა ბავშვების ტირილი, ლოთების ჩახლეჩილი ლაპარაკი, მუქარით შელრენა, ძაღლების ღრენა, რომლებსაც ვითომ მაყურებლებმა ფეხზე ფეხი დაადგეს, ან წიხლი ჰკრეს. ხმები ახლოდანაც ისმოდა და შორიდანაც, მაღლიდან, ქვემოდან, მარცხნიდან და მარჯვნიდან. ყველაფერი ეს ერთად ქუხილსა ჰგავდა. თვითეული ბგერა კივილივით გაისმოდა. ურსუსი მუშტებს არტყამდა, ფეხებს აბრახუნებდა. ხან თითქოს ეზოს სიღრმიდან ისმისო, ისე ყვიროდა, ხან თითქოს ქვესკნელიდან აღწევსო მისი ხმა. ეს რალაც ქარიშხლისებური იყო, თანაც უკვე ნაცნობი. ხმაური ჩურჩულიდან შრიალში გადადიოდა, შრიალიდან რახუნში, რახუნიდან ნიაღვრის ხრიალში. ურსუსი თვითონ მარტო იყო და იმავე დროს მრავალ სხვას ანხორციელებდა. იგი ხან მონოლოგს კითხულობდა, ხან მთელი გუნდის ხმაურს გამოხატავდა. ისე-

ვე, როგორც თვალთხილვის მოჩვენება არსებობს. აგრეთვე არსებობს სმენითი მოჩვენებაც. რაც პროთუსი იყო თვალისთვის, ის ურსუსი იყო ყურისთვის. ბრბოს ხელოვნურად ამაზე უკეთ ვერაინ მიბაძავდა. ხანგამოშვებით ურსუსი ფარდას გადასწევდა და ღეას შეხედავდა ხოლმე. ღეა ყურს უგდებდა ამ ხალხის ხმაურს.

გოვიკემიცი ეზოში გახელებულიყო.

ვინოსი და ფიბი, რაც შეიძლებოდა, კეთილსინდისიერად უბერავდნენ საყვირს და თავგამოდებით სცემდნენ დაფდაფს.

ამ გოგოებსაც და ერთადერთ მსმენელს ნიკლსაც ეგონათ, რომ ურსუსი ქუაზე შეირყაო. ეს უსიამობა კიდევ ზედ ერთვოდა სასტუმროს პატრონის მელანქოლიას. „რა საძაგლობააო“ — ბურღლუნებდა თავისთვის ეს წესიერი ადამიანი. ის ისე თავშეკავებით იქცეოდა, როგორც ყველა იმგვარი კაცი, რომელსაც არ ავიწყდება, რომ კანონს ფხიზელი თვალი აქვს.

ამ ხმაურში მონაწილეობის გამო აღტაცებული გოვიკემი ურსუსზე ნაკლებად კი არ იყო გახელებული, როლში შესულიყო, ეს გასართობად გაეხადა. ამას გარდა, მან ხომ ფული მიიღო ამისათვის.

ჰომო დაფიქრებული იყო.

ურსუსი იმასაც ახერხებდა. რომ ცალკე ფრაზებს გამოსთქვამდა.

— აი, გუინპლენ, ახლაც, როგორც ყოველთვის, პირი შეუკრავთ ჩვენს წინააღმდეგ. კონკურენტები ისევ ცდილობენ ჩაშალონ ჩვენი წარმატება, მაგრამ მათი სტვენა-სისინი უფრო აცხოველებს ჩვენს წარმოდგენას. გარდა ამისა, აქ იმდენი ხალხი მოგროვდა, რომ ნეშსიც არ ჩავარდება. მეზობელი ნიდაყვით გიქიმუნჯებს, ეს რა სასიამოვნოა. ნეტავი სკამები მაინც არ დაგვიძტვრიონ აჰ, ჩვენი მეგობარი, ტომ-ჯიმ-ჯეკი აქ რომ ყოფილიყო! თუმცა იმან დაგვივიწყა. რამდენი თავები მოჩანს. ამ ფეხზე მდგომ საზოგადოებას კმაყოფილება სულაც არ ეტყობა სახეზე. თუმცა დიდი სწავლულის გალენის სიტყვით, ფეხზე დგომა ორგანიზმს ამაგრებს. ჩვენ სპექტაკლი უნდა შევამოკლოთ, რადგან აფრშაზე მხოლოდ „დამარცხებული ქაოსია“ აღნიშნული. მეტს არაფერს

არ ვითამაშებთ. არც „Ursus rursus“-ი გვინდა. რა თავზე ხელაღებულია ეს აღვირახსნილი ბრბო! რალაცას იზამენ მგონია; მაგრამ, კმარა, ასეთი ამბავი რა მოსაწონია; ასეთ ხმაურობაში სცენაზე თამაშს ყურს ვინლა უგდებს. მოდი, სიტყვით მივმართავ, რომ დავამშვიდო მამინც. გუინპლენს, გადასწი ცოტათი ფარდა.

— მოქალაქენო!..

და ურსუსმა მკვეთრი, გამკივანი ხმით შესძახა:

— არ გვინდა ბერიკაცი, ძირს ბერიკაცი!

მერე თავისი ხმით განაგრძო.

— მგონია საზოგადოება შეურაცხყოფას მაყენებს. ციცი-რონი მართალს ამბობს, „მდაბიო ხალხი სატახტო ქალაქის ნაძირალააო“. არა უშავს, ვცადოთ ამ ბრბოს დაწყნარება. როგორ ვაიძულოთ, რომ მოგვისძინონ, მაგრამ მე მაინც ვეცდები. კაცმა თავისი მოვალეობა უნდა. შეასრულოს. ერთი აი, იმ მეგერას შეხედე, გუინპლენ! აი, იმ როკაპს, როგორ აკრაქუნებს კბილებს.

ურსუსი ცოტახანს დადუმდა და კბილები გააკრაქუნა. ჰომო შესცდა, სხვა რამ ან ვინმე ეგონა და მანაც ღრენით კბილები დააკაუნა. გოვიკემმაც კბილები ააკრაქუნა.

ურსუსმა განაგრძო:

— ქალები უფრო აქარბებენ მამაკაცებს. ხელსაყრელი მომენტი არ არის, მაგრამ სულ ერთია, ვცადოთ, ეგებ სიტყვამ გასჭრას. მკვერმეტყველება არასდროს ზედმეტი არ არის. გუინპლენ, შენ ყური უგდე, რა რჩევას მივცემ მე მათ. ბატონებო და ქალბატონებო, მოქალაქენო! მე დათვი ვარ, მაგრამ თქვენთან მსურს ლაპარაკი და ჩემს თავს, დათვის თავს მოვიხსნი და ისე გელაპარაკებით. უმორჩილესად გთხოვთ, დაიცვათ სიჩუმე.

ურსუსმა, თითქოს გაძახილ-გამოძახილი გაისმაო, თქვა:

— აი, შე, ბუზლუნავ, ღმეჭიავ!

შემდეგ განაგრძო:

— მე ღრბა პატივსა ვცემ ჩემს აუდიტორიას. ბუზლუნა და ღმეჭია, ასეთი მომართვა სულაც არ არის სხვა რომელიმე მომართვაზე უარესი, ან ცუდი. ჩემი სალამი გახელებულ ბრბოს! მე არავითარი ეჭვი არა მაქვს, რომ თქვენ ყველანი

არამზადები ხართ. მაგრამ ამის გამო ჩემი პატივისცემა თქვენ-
დამი სრულებით არა მცირდება. ამასთანავე სრულიად შეგ-
ნებულად გცემთ პატივს. მე გულწრფელი პატივისცემით ვეპ-
ყრობი ბატონ თაღლითებს, რაკი პატივი დამდეს და მობრძან-
დნენ. თქვენს შორის გონჯები და უსაქურები, რა თქმა უნდა,
უნდა იყვნენ, მაგრამ ეს ჩემთვის სულ ერთია. კოჭლობა და
კუზიანობა ბუნებრივი მოვლენაა. აქლემი კუზიანია, ბიზონს
ზურგზე კუზი აქვს წამოზრდილი, მაჩვს ორივე მარცხენა
ფეხი მარჯვენა ფეხზე მოკლე აქვს; ამაზე ჯერ კიდევ არის-
ტოტელემ ილაპარაკა თავის ტრაქტატში ცხოველთა სიარუ-
ლის შესახებ. თქვენგან, ვისაც ორი პერანგი აქვს, ერთი ზედ
აცვია, მეორე მევახშესთან აქვს დაგირავებული. მე ვიცი-
რომ ეს ჩვეულებრივი მოვლენაა. ალბუჟერკი თავის ულვა-
შებს აგირავებდა, ხოლო წმიდა დენისი თავის შარავანდედს.
მევახშეები შარავანდედის გირაოშიც კი ასესხებდნენ ფულს;
ღირსეული მაგალითებია. თუ ვალი გაქვს, მაშასადამე, რაღა-
ცა მაინცა გაქვს. თქვენი სახით მე სიღარიბის პატივისმცემე-
ლი ვარ.

ურსუსმა თავისი მჭევრმეტყველება შეწყვიტა და დაბა-
ლი, ბოხი ხმით იყვირა:

— სამგზის ვირი ხარ!

მერე ზრდილობიანად დაუმატა:

— თანახმა ვარ. მე ვარ სწავლული, ამაზე ბოდიშს ვიხდი
თქვენთან. მეცნიერული თვალსაზრისით მე თვითონაც მძულს
ცოდნა-მეცნიერება. უმეტრება ისეთი რამ არის, რითაც საზ-
რდოს მოიპოვებს ადამიანი; ხოლო მეცნიერების მიმდევარნი
შიმშილით იხოცებიან. საერთოდ არჩევანი არსებობს: გნე-
ბავთ სწავლული გახდით და გაძვალტყავდით, გნებავთ ვი-
რად დარჩით და ბალახი სძოვეთო, მოქალაქენო, ბალახი მო-
ძოვეთო! ცოდნა-მეცნიერება არც ერთ გემრიელ ლუქმად არა
ღირს. მე მიჩვენია ვჭამო სუკი, ვიდრე ვიცოდე, რომ მას
წელის კუნთი ჰქვია. მე მხოლოდ ერთადერთი ღირსება გა-
მაჩნია: ის, რომ თვალები მშრალი მაქვს. არასოდეს არ მი-
ტირია. მაგრამ ისიც უნდა გითხრათ, რომ ცხოვრებით კმაყო-
ფილი არასოდეს არა ვყოფილვარ, არასოდეს. თავისთავითაც
კი არა ვარ და არცა ვყოფილვარ არასოდეს კმაყოფილი. მე

ჩემი თავი მძულს, მაგრამ აქ დამსწრე ოპოზიციის წარმომადგენლებსა ვთხოვ, მხედველობაში მიიღონ, რომ თუ ურსუსი მხოლოდ და მხოლოდ სწავლულია. სამაგიეროდ გუინპლენ-ნამდვილი მსახიობია.

მან ისევ წაიფრუტუნა:

... ბუზლუნაე!

შემდეგ განაგრძო.

— კიდეც ბუზლუნაო, მესმის, ეგ უკვე სერიოზული შეკამათებაა, მიუხედავად ამისა, უყურადღებოდ ვტოვებ. ხოლო გუინპლენის გვერდით, მოწყალეო ხელმწიფენო, მანდილოსნებო და მამაკაცებო, თქვენ სხვა მსახიობსაც დაინახავთ, ბანჯგვიან, კეთილშობილ პიროვნებას, ჩვენთან ერთად მოხეტიალეს, ბატონ ჰომოს. იგი ოდესმე გარეული ძაღლი ყოფილა, ახლა ცივილიზებული მგელია და მისი უდიდებულესობის დედოფლის ქვეშევრდომი. ჰომო შესანიშნავი ნიჭით დაჯილდოვებული მიმიკური აქტიორია. ყურადღება იქონიეთ და თვალი ადევნეთ; მალე თქვენ ნახავთ გუინპლენისა და ჰომოს თამაშს, ჰოდა ხელოვნებას პატივისცემით უნდა მოეპყრათ; ეს უნდა ახასიათებდეს დიდ ერს. ტყეში ხომ არ დაიზარდენით: იმედი მაქვს, რომ არა; თუნდაც ასე იყოს, — „ტყე კონსულთა ღირსი უნდა იყოსო“ — ამბობს ლათინური თქმა და ორი მსახიობი ხომ ერთ კონსულს უდრის. ძალიან კარგი, თქვენგან ვილაცამ კომბოსტოს მურკი მესროლა, მაგრამ არ მომხვედრია და ვერც ლაპარაკს დამიშლის. პირიქით, რაკი ადამიანი ხიფათს გადაურჩება, ლაპარაკის გუნებაზე მოდის. *Garrula pericula*, ამბობს იუვენილი, ჩემო მაყურებელო, თქვენს შორის ბევრი ლოთობას მისდევს — კაცებიცა და ქალებიც. კარგი, მაგრამ მთვრალი კაცები ხომ საძაგლები არიან და არიან, მთვრალი დედაკაცები კიდეც უფრო საზიზღარნი არიან. მართალია ბევრი თქვენგანი საპატიო მიზეზებას გამო მოვიდა აქ; ეს მიზეზებია: უსაქმობა, ზარმაცობა; ორი ან სამი ქურდობის მერე თავისუფლად დროსგატარება: ხომ გინდათ. გინდათ დალიოთ პორტერი, ჭინა, არაყი; ქალ-ვყთა შორის ტრფიალი ხომ აუცილებელია, შესანიშნავია. ისეთი ჭკუის პატრონი კაცი, ვისაც სიტყვათა თამაში უყვარს, აქ, თქვენს შორის ბევრ მასალას იპო-
ნო

ვიდა. მაგრამ მე თავს ვიკავებ. ხორციელი დატკობააო! მაგრამ სიამეთა მიმყოლმაც ერთგვარი წესიერება უნდა დაიცვას. თქვენ ძალიან მხიარულ გუნებაზე ხართ. თუკია მეტი სმეტად ხმაურობთ. სხვადასხვა ცხოველებივით მშვენივრად ყვირით და ბლავით, მაგრამ, აბა, რას იტყობით მაშინ, მე რომ სადმე მყუდრო კუთხეში თქვენი სასიყვარულო კურკური შემეწყვიტა რომელიმე ლედისთან,—მოვსულიყავი იქ და ძალღვივით ყეფა დამეწყო? ეს ხომ თქვენ რამდენიმედ მაინც ხელს შეგიშლიდათ? ჰოდა, აი, ეგ თქვენი ერთმანეთშორის გაძახილ-გამოძახილიც ჩვენ ხელს გვიშლის. მაშ გაჩუმდით, ხელოვნებას ნაკლები პატივისცემით როდი ეპყრობიან, ვიდრე თავაშვებულ საქციელს. მე თქვენ გელაპარაკებით, როგორც წესიერი ადამიანი.

ურსუსმა ახლა თავის თავს შეუტია:

— ციებ-ცხელებასაც წაუხრჩვიხარ შენი წარბებიანად. ჰვავის თავთავებრებით რომ ჩამოგფხავებია.

თან უმაღლვე პასუხიც მიაყოლა:

— მოწყალეო ხელმწიფე: თავი დავანებოთ ჰვავის თავთავეებს. ცოდვია მცენარეების აბუჩად აგდება და მათი აღმიაწებთან, ან ცხოველებთან შედარება. გარდა ამისა, ციებ-ცხელებამ წახრჩობა არა და, ცახცახი-თრთოლა კი იცის. ეგ კარგი მეტაფორა არ იყო. გთხოვთ დაჩუმდეთ. მაპატიეთ ამ გულახდილობისათვის, მაგრამ თქვენ გაკლიათ ის სილიადე. რომელიც ნამდვილ ინგლისელ ჯენტლმენს უნდა ახასიათებდეს. მე ვამჩნევ, რომ ზოგიერთები, თუმცა გახეული ფეხსაცმელიდან დიდი თითი გამოსჩრიათ, მაინც ცდილობენ ფეხები მათ წინ მჭდომთა მხრებზე შეაწყონ. ეგ უფლებას აძლევს მანდილოსნებს დაასკვნან, რომ ფეხსაცმელი ყოველთვის წინატერფის საჩენ ადგილას ცვლება. ფეხები რაც შეიძლება ნაკლებ გამოაჩინეთ და ხელები კიდევ რაც შეიძლება მეტად. მე აქედან იმ თაღლითებს ვხედავ, რომლებიც მარჯვედ უყოფენ ხელებს ჯიბეში თავიანთ გვერდში მდგომ თუ მჭდომ გამოსტერებულ მეზობელთ. ძვირფასო ჯიბგირებო, ცოტათი მაინც მოგვიხათრეთ; თუ მაინცა და მაინც გინდათ, მუჭლუგუნები ჰყარით თქვენს მახლობლებს, ოღონდ ნუ გასძარცვავთ. თავპირში რომ სცემოთ და დაალურჯოთ, უფრო ნაკლებად იჯა-

ვრებენ, მაგრამ თუ უკანასკნელ გროშს ამოაცლით, მაშინ ვაი თქვენი და მისი ბრალიც. მაშ ასე, თუ გინდ ცხვირები მიუსრისეთ, მოქალაქეს ფული უფრო ურჩევნია, ვიდრე სილა-მაზე. თუმცა გწამდეთ, რომ მე თქვენდამი გულწრფელადა ვარ განწყობილი. სრულებითაც არა ვარ ისეთი პედანტი, რომ თაღლითები დავგმო. ბოროტების მეტი ქვეყნად რა არის ამ ბოროტებისგან ყველა იტანჯება, მაგრამ ხელს მაინც არ იღებენ მისგან. ყველა ჩვენგანს ცოდვები ამძიმებს. ახლა მე იმ ცოდვაზე მოგახსენებთ, რომელზეც ადრე ვლაპარაკობდი. განა ყველა ჩვენგანი არა გრძნობს ამ საჩოთირო ქავეილს? ღმერთი რომ ღმერთია, იმასაც ქავეილი აუტყდება, როცა მას სატანა დანესტრავს. მე თვითონაც არა ერთხელ მომსვლია შეცდომა. ტაში, მოქალაქენო!

ურსუსმა დიდი ბრბოს აურზაური გამოხატა, მერე თავისი მკვერმეტყველება შემდეგი სიტყვებით დაასრულა:

— მილორდებო და ბატონებო, მე ვხედავ, რომ ჩემ სიტყვას ბედნიერება ჰქონდა არ მოგწონებოდათ. ერთ წუთს მე მოვიცილდები თქვენს სტვენასა და სისინს, ისევ დათვის თავს დავიდგამ და წარმოდგენასაც დავიწყებთ.

ახლა მან ორატორობას თავი ანება და ჩვეულებრივი ხმით დაიწყო.

— ფარდა გასწი, დავისვენოთ; მე კარგად, ტკბილად ვლაპარაკობდი. მილორდები და ბატონები ვუწოდე, შემპარავი ენაა, მაგრამ უსარგებლო. შენ რას იტყვი ამ არამზადებზე, გუინპლენ! ამ გაავებულ და გაღიზიანებულ ადამიანებს რომ შეხედავს კაცი, ადვილად მიხვდება, რამდენ ტანჯვას გამოივლიდა ინგლისი უკანასკნელი ორმოცი წლის მანძილზე. ძველად ინგლისელები მეომარი ხალხი იყო. ახლა ისინი დაღვრემილ-დაფაქრებულნი არიან და თავიც მოაქვთ თავაანთი სიძულვილით კანონისა და მეფის ხელისუფლების მიმართ. მე ყველაფერი მოვიმოქმედე, რასაც კი ადამიანის მკვერმეტყველება შესძლებდა. გულუხვადაც ვიმეტებდი ისეთ მშვენიერ მეტონიმებს, როგორიც ყრმათა დაედაეა ლოყებია, მაგრამ მოარბილა კი ამან მათი გულები? არა მგონია. რას უნდა ელოდე იმ ადამიანებისგან, რომლებიც აუარებელ საკმელსა ნთქავენ და თამბაქოთი ისე იწამლებიან, რომ თვითონ მწერ-

ლებიც კი, თავიანთი თხზულებების წერის დროს ჩიბუხს პირიდან არც იღებენ. აბა, იყო და არა იყო რა... დავიწყოთ პიესა.

ფარდის გასაწევ-გამოსაწევა რგოლებმა გაისრიალეს მავ-თულზე. ბოშა ქალებმა თავი ანებეს დაფდაფზე დაკვრას. ურსუსმა კედლის კაჩოდან ჩამოიღო თავისი საკრავი, პრელუ-დია დაუკრა და დაბალის ხმით წარმოთქვა:

— როგორ მოგწონს, გუინპლენ? ხედავ, რაოდენი იღუ-მალებაა ამაში!

შემდეგ მგელს დაუწყო დავა.

ურსუსმა გაჩეჩილი პარიკიც მოხსნა კედლიდან და თავის გვერდით იატაკზე დააგდო.

„ღამარცხებული ქაოსის“ წარმოდგენა თითქმის ისევე მიმდინარეობდა, როგორც სხვა დროს. მხოლოდ ცისფერია განათება და „მაგიური ეფექტები“ აკლდა. მგელი საკმაოდ კეთილსინდისიერად თამაშობდა. თავის დროზე დეაც გამო-ცხადდა და თავისი საუცხოო მთრთოლვარე ხმით გუინპლენს გასძახა; თან ხელი გასწია, რომ გუინპლენს თავზე შეხებოდა... ურსუსი ეცა პარიკს, თმები ერთმანეთში გადახლართა, მერე ჩამოიცივა, სუნთქვა შეკრული მივიდა და დეას მახლობლად ჩაჯდა.

მერე მთელი თავისი ხელოვნური უნარი მოიხმარა, გუინ-პლენის ხმას მიბაძა და მთელი გრძნობით შეასრულა არია, — ეს იყო ურჩხულის პასუხი ნათელი სულის ძახილზე.

ურსუსი ისე ხელოვნურად ბაძავდა, რომ ახლაც ორივე ბოშა ქალმა თვალების ცეცება დაიწყო — გუინპლენს დაე-ძებდნენ, თან სახეზე შიში ეტყობოდათ იმის გამო, რომ მას არა ხედავდნენ და მისი სიმღერა კი ესმოდათ.

ალტაცებული გოვიკეში აქეთ-იქით ეცა, გაქან-გამოქანდა, ტაში შემოჰკრა; მარტოკამ წარმოუდგენელი ხარხარი და ისეთი ხმაური ატეხა, თითქოს ყველა ღმერთს თავი აქ მოუყ-რიაო. ვიმეორებთ, ეს ბიჭი მეტად უნარიანი მაყურებელი გა-მოდგა.

ფიბი და ვინოსი თითქოს ურსუსის ხელით მომართული

ორი ავტომატიანო, რაც ძალა და ღონე ჰქონდათ საყვირს აყვირებდნენ, დაფლავსა სცემდნენ. ამ გამაყრუებელი ხმაურით მთავრდებოდა საერთოდ სპექტაკლი და ხალხიც იშლებოდა.

ურსუსი ფეხზე წამოდგა, მთლად ოფლად გაღვრილიყო. მან პომოს წასჩურჩულა:

— გესმის, დრო უნდა მოგვეგო; მგონი მოვახერხეთ კიდეც. მეც ამ ძნელ მდგომარეობას მშვილობიანად დავაღწიე თავი, თუმცა ამ გარემოებაში თავგზა დაებნეოდა ადამიანს გუინპლენი შეიძლება ხვალ დაბრუნდეს. რაღა საჭირო იყო დეასთვის აღრევე გული გაგვეხეთქა? შენ კი გაგიმჟღავნებ ყველაფერს.

ურსუსმა პარიკი მოიხსნა და შუბლიდან ოფლი მოიწმინდა. თან წაიჩურჩულა:

— მე ხომ გენიალური მუცლით მოზღაპრე ვარ, შესანიშნავი უნარი გამოვიჩინე; თითქმის გადავაჭარბე კიდეც ბრანტს, რომელიც საფრანგეთის მეფე ფრანცისკ პირველთან მსახურობდა მუცლით მოზღაპრედ. დეა დარწმუნებულია, რომ გუინპლენი აქ არის.

ამ დროს დეამ იკითხა:

— ურსუს, გუინპლენი სად არის?

ურსუსი შეკრთა და დეასკენ მიიხედა.

დეა ისევ სცენის სიღრმეში იდგა, ჰერზე ჩამოკიდებულ ფარნის ქვეშ. სახეზე მკვდრის ფერი დასდებოდა.

ქალი კვლავ ურსუსს მიმართავდა და მის ღიმილში ღრმა სასოწარკვეთილება იხატებოდა:

— მე ვიცი, რომ მან მიგვატოვა. ის გაქრა. ისედაც კარგად ვიცოდი, რომ ის ფრთოსანი იყო...

დეამ თავისი უსინათლო თვალები ზეცას მიაპყრო და ჩაჩურჩულა:

— ჩემი ჭერი როდისღა დადგება?

გ ა რ თ უ ლ ე ბ ა

ურსუსი მთლად დაიბნა.

მან დეას მოტყუება ვერ შესძლო.

ნუთუ მას თავისმა ხელოვნებამ უმტყუნა? რა თქმა უნდა. არა. მან შეცდომაში შეიყვანა თვალხილული გოგოები, ფიბი და ვინოსი, მაგრამ ბრმა დეას მოტყუება ვერ შესძლო. საქმე იმაშია, რომ ფიბი და ვინოსი მხოლოდ თვალეებითა ხედავდნენ, ხოლო დეასი გული ხედავდა.

ურსუსმა ვერაფერი ვერ უპასუხა, მან გაიფიქრა: *Bos in lingua*¹, დაბნეულ კაცს თითქმის ხარი ჰკილია ენაზე.

როდესაც ადამიანი რთულ მდგომარეობაშია, თითქოს განადგურებულად გრძნობს თავს. ურსუსი ასეთ სამწუხარო დასკვნამდე მივიდა!

— რა ტყუილად დაეხარჯე ამდენი ენერჯია, გუინპლენის ხმას რას ვბაძედი, ან მაყურებლებს რას ვუქადაგებდიო!

როგორც ყველა იმედგაცრუებულ მეოცნებეს ემართება, ისიც მწარე სინანულს მიეცა:

— მთლად დაიღუპა ყველაფერი. რა ტყუილად დავადალე, არ ვიცი, ახლა რა გვეშველება.

დეას შეხედა, დეა უძრავად იდგა, ხმას არ იღებდა, მხოლოდ სულ უფრო და უფრო ფითრდებოდა. მისი უმოძრაო, უსინათლო თვალეები სივრცეს მისჩერებოდა.

ურსუსს ერთი შემთხვევა დაეხმარა.

ეზოში ნიკლსი დაინახა. მას ხელში ანთებული სანთელი ეჭირა და ურსუსს რაღაცას ანიშნებდა.

ნიკლსს ბოლომდე არ მოუსმენია ის ფანტასტიური კომედია, რომლის ერთადერთი შემსრულებელი ურსუსი იყო, რადგან ვიღაცამ დუქნის კარებზე მოუკაქუნა და ისიც კარების გასაღებად გავიდა. კარებზე ორჯერ მოუკაქუნეს და ნიკლსმაც „წარმოდგენა“ ორჯერ დატოვა. ურსუსი თავისი ასხმიანი მონოლოგით იყო გატაცებული და სხვა არაფერი არ შეუმჩნევია.

¹ ხარი ენაზე (ლათ.).

ახლა ურსუსი ეზოში ჩავიდა.

სასტუმროს პატრონს მიუახლოვდა.

ტუჩებზე თითი მიიღო.

ნიკლსმაც ტუჩებზე თითი მიიღო.

ორივემ ერთმანეთს შეხედეს.

ორივენი თითქოს ერთმანეთს ეუბნებოდნენ: „მოდო გავუქვლავნოთ ერთმანეთს რაშია საქმე, მხოლოდ მყუდრო ადგილასო“.

ნიკლსმა ნელა გამოაღო ღუქნის კარი და შევიდა, ურსუსიც შეჰყვია. იქ მათ გარდა არავინ არ იყო. ქუჩიდან შესასვლელი კარი და ფანჯრები მაგრად იყო მიკეტილი.

ეზოს კარი ღუქნის პატრონმა ზედ ცხვირწინ მიუხურა ცნობისმოყვარე გოვიკემსი.

შემდეგ სანთელი მაგიდაზე დადგა.

დაიწყეს ხმადაბალი, თითქმის ჩურჩულით ლაპარაკი.

— მისტერ ურსუს...

— მისტერ ნიკლს!

— ბოლოს მე მივხვდი...

— რას მიხვდით!

— თქვენ გინდოდათ დაგერწმუნებინათ ის საბრალო ბრმა ქალი, რომ ვითომც არა მომხდარა რა.

— მუცლით მოზღაპრეობა კანონით აკრძალული არ არის.

— თქვენ ნამდვილად ნიჭიერი ხართ.

— სრულებითაც არა.

— საკვირველია, როგორ ახერხებთ იმ ხმების მიბაძვას, რომელსაც კი მოისურვებთ!

— დამერწმუნეთ, რომ ვერც ისე კარგად ვახერხებ.

— ახლა მინდა ერთ რამეზე მოგელაპარაკოთ.

— პოლიტიკაზე?

— იქნებ პოლიტიკაც იყოს, არ ვიცი.

— პოლიტიკაზე არც ერთი სიტყვა არ გამაგონოთ.

— აი რაშია საქმე; იმ დროს, როდესაც თქვენ ხან აქტიორის როლს ასრულებდით და ხან მაცქერალთა ბრბოს გამოხატავდით, მე კარებზე მომიკაყუნეს.

— მოგიკაყუნეს?

— დიახ.

- მე ეგ არ მომწონს.
 - არც მე მომწონს.
 - მერე, რა მოხდა?
 - მე კარები გავაღე.
 - ვინ აკაკუნებდა?
 - ის კაცი, რომელმაც მოლაპარაკება დამიწყო.
 - რაზე გელაპარაკათ?
 - მე მხოლოდ მოვესმინე.
 - მერე, რა უპასუხეთ?
 - არაფერი, დავბრუნდი და ისევ თქვენს თამაშს ვუყუ-
- რებდი.
- მერე?
 - მერე და კარებზე მეორედ მომიკაკუნეს.
 - ვინა, ისევ იმან?
 - არა, სხვამ.
 - ისიც გელაპარაკათ?
 - არა, იმას არც ერთი სიტყვა არ უთქვამს.
 - მე ეგ უფრო მომწონს.
 - მე კი არ მომწონს.
 - რაშია საქმე ამიხსენით, მისტერ ნიკლს!
 - აბა გამოიციანით, ვინ გელაპარაკა პირველად.
 - მე ახლა ოიდიპოსის როლს ვერ შევასრულებ, მაგის-
- თვის არა მცალია.
- პირველი ცირკის პატრონი იყო.
 - ჩვენს გვერდით რომ ცირკია?
 - დიახ, ჩვენს გვერდით რომაა.
 - აი, ის, ახლა რომ გახელებული მუსიკა გრიალებს?
 - ჰოდა, მისტერ ურსუს, ის თქვენ წინადადებას გაძ-
- ლევთ.
- წინადადებას?
 - წინადადებას.
 - რის წინადადებას?
 - იმის წინადადებას...
 - რატომ?
 - იმიტომ.
 - თქვენ, მისტერ ნიკლს, ერთი უპირატესობა გაქვთ

ჩემს წინაშე, თქვენ ახლახან გამოიცანით ჩემი ამოცანა, ხოლო მე თქვენი ვერას გზით ვერ ამომიცვინია.

— ცირკის პატრონმა დამავალა გადმოგცეთ, რომ მან დაინახა აქ მოსული პოლიციელები, მას სურს დაგიმტყიცოთ თავისი მეგობრობა და წინადადებას იძლევა შეისყიდოს თქვენგან ორმოცდაათ გირვანქა სტერლინგ ნაღდ ფულზე თქვენი ფურგონი „მწვანე ყუთი“, ორივე ცხენი და საყვირები, მათში ჩამბერავ დედაკაცებიანად; აგრეთვე თქვენი პიესა, იმ ბრმა ქალიანად, რომელიც ამ პიესაში თამაშობს. თქვენი მგელი და თქვენც, ზედვე დამატებით.

ურსუსმა ამაყად გაიღიმა.

— ტედკესტერის სასტუმროს პატრონო, გადაეცით ცირკის პატრონს, რომ გუინპლენი დაბრუნდება.

ტრაქტირის პატრონმა სკამიდან რაღაც შავი აიღო და ურსუსს მიუბრუნდა; ორივე ხელი ასწია, ერთში მოსასხამი ეჭირა, მეორეში ტყავის წინსაფარი. მოთელილი ქუდი და სამუშაო ქურთუკი.

და თან უთხრა:

— მეორედ რომ კარი მოაკეტუნა, ის კაცი პოლიციელი იყო, ისე შემოვიდა და გავიდა, რომ არც ერთი სიტყვა არ უთქვამს. მხოლოდ აი, ესენი გადმომცა.

ურსუსმა იცნო გუინპლენის სამუშაო ქურთუკი, ტყავის გულსაფარი, ქუდი და მოსასხამი.

IV

MOENIBUS SURDIS, CAMPANA MUTA !

ურსუსმა თქვის ქუდი, მაუდის მოსასხამი, სარეის ქურთუკი და ტყავის გულსაფარი ხელში აიღო და გასინჯა. არავითარი ეჭვი არ იყო, რომ ეს ყველაფერი გუინპლენს ეკუთვნოდა. მან უსიტყვოდ ნიკლს სასტუმროს კარებზე ანიშნა. ნიკლსმა კარი გააღო.

კედლები ყრუა, ზარი მუნჯი.

ურსუსი შურდულივით გავარდა ქუჩაში.

ნიკლსი თვალყურს ადევნებდა. ურსუსი სწრაფად გარბოდა იქითკენ, საითაც დილით გუინპლენი წაიყვანეს. თხუთმეტი წუთის მერე აქაქანებული ურსუსი უკვე იმ შუქაში გაჩნდა, სადაც საუთვორკის საპატიმროს მცირე კარი იყო და სადაც დილით მან იმდენი ხანი დაჰყო.

ამ შუქაზე კაცი ღამით კი არა, ღლისითაც არ ჩანდა. თუ დღი-ღით ეს შუქა სევდის მომგვრელი იყო, ღამით იგი შიშის ჟრუანტელს იწვევდა. განსაზღვრული დროის მერე აქ გავლას ყველა ერიდებოდა; თითქოს ყველას ეშინოდა, რომ კედლები შეერთდებიან და თუ საპატიმრო და სასაფლაო ერთმანეთის გადახვევნას მოისურვებენ, ისინი შუაში გასრესენ აქ შემთხვევით გამვლულსაო. ამგვარ შიშს ღამე იწვევდა. პარიზში, ვოვერის ქუჩაზე ტოტებშეკეცილი ტირიფისაც კი ეშინოდათ; ამბობდნენ. ვითომ ღამ-ღამობით შტოვებ გასხლული ხის ტოტები დიდრონ ხელებად გადაიქცეოდნენ და გამვლელებს სწვდებოდნენ დასაჭერადო.

საუთვორკის მცხოვრებნი, როგორც უკვე ვთქვით, ინსტინქტურად ერიდებოდნენ საპატიმროსა და სასაფლაოს შუა მოქცეულ შუქას. წინათ ამ ქუჩის დასაწყისში გარდიგარდმო რეინის ჭაჭვს გააბამდნენ ხოლმე, ეს ზედმეტი გაფრთხილება იყო, ვინაიდან ყველაზე უკეთესი გზის გადამლობი ჭაჭვა ამ შუქაში უფრო მისგანვე გამოწვეული შიშის ზარს იყო.

ურსუსი გულდაგულ შევიდა ამ შუქაში.

რამ მოიყვანა აქ, ან რა უნდოდა?

თვითონაც არ იცოდა.

მაგრამ ფაქრობდა, იქნებ გავიგო რამეო. ხომ არ აპირებდა საპატიმროს კარზე მიეკაკუნებინა? რა თქმა უნდა, არა. ეს საშინელი და უსარგებლო საშუალება მას აზრადაც არ მოსვლიდა. საპატიმროში შესვლას ეცადოს, რომ გუინპლენის ამბავი გაიგოს? აბა რა საფიქრებელია. საპატიმროს კარები იმათთვისაც ისე ძნელად იღება, ვისაც იქ შესვლა უნდა, როგორც იმათთვის, ვისაც იქიდან გამოსვლა უნდა. საპატიმროს კარები მხოლოდ კანონის ძალითა და ბრძანებით იღება. ურსუსმა ეს კარგად იცოდა, მაშ რაღად მოვიდა აქ? უნდოდა ენახა. რა უნდა ენახა? თვითონაც არ იცოდა. რასაც კი თვალს

მოჰკრავდა. ოღონდ ქუჩაბანდში იმ კარის პირდაპირ დამდგარიყო, სადაც გუინპლენი შეიყვანეს და მეტს აღარას ინატრებდა; ისიც კარგი იყო. მეტისმეტად ჩაშავბნელებული და დაღვრემილი კედელი ხან მეტყველი ხდებოდა, ისე რომ მის ქვების შუა პატარა ღრუებიდან თუ ქუჭრუტანებიდან სინათლის სხივები გამოიქვერეტენ ზოლმე. მაგრად ჩაკეტილი, ჩამოხველებული შენობიდან ზოგჯერ ოდნავი სინათლე გამოსკვივის. იღუმალების გარსი რომ ყურადღებით მოისინჯოს, დრო მაინც დაკარგულად არ ჩაითვლება. ჩვენ ყველანი ინსტინქტურად ვცდილობთ ახლო ვიყოთ ჩვენთვის საინტერესო მოვლენებთან. აი, ამიტომ დაბრუნდა ურსუსი იმ შუკაში, სადაც საპატიმროს გაღავანში პატარა კარი ეგულეობდა.

იმ წუთში, როცა ის შუკას მიადგა, ზარმა ჯერ ერთხელ გაიწკარუნა, მერე მეორეჯერ.

„ნუთუ უკვე შუალამეაო“, გაიფიქრა.

და თავისდაუნებურად თვლას შეუღდა.

„სამი, ოთხი, ხუთი“.

თან ექვობდა:

„რა ნელ-ნელა რეკავს. ნეტავი ასე ნელა რად რეკს ეს საათი? — ექვსი, შვიდი“.

შემდეგ თავის თავს უთხრა:

— რა სევდიანი ზარის რეკვაა! რვა, ცხრა. თუმცა ყველაფერი გასაგებია. ციხეში საათის ზარსაც კი ნაღვლიანი ხმა აქვს. აქ ხომ სასაფლაოც ახლოა. — ათი, — ეს ზარი ცოცხლებს დროს უზომავს, ხოლო მკვდრებს მარადისობას. — თერთმეტი, ვაჰ! ვასაც თავისუფლება მოუსპეს, იმათაც მარადისობას უზომავს. — თორმეტი.

ურსუსი გაყუჩდა.

„ღიახ, შუალამე ყოფილა!“

ზარს მეცამეტედ ჩამოკრეს.

ურსუსი შეერთა:

„ცამეტი!“

გაისმა მეთოთხმეტედ, მერე მეთხუთმეტედ ზარის წკრილი.

„ეს რასა ნიშნავს?“

ხანდაზმითი ზარის რეკვა გრძელდებოდა. ურსუსი ყურს უგდებდა.

„ეს საათის რეკვა არ ყოფილა, ეს ზარი mutus რეკავს, — მუნჯი ზარი, მეც მიკვირდა, რა ნელა რეკავს-მეთქი შუალამის ზარი; თურმე საათის რეკვა კი არაა, ეკლესიის ზარი ყოფილა. ნეტა რას მოასწავებს ეს სევდისმომგვრელი ზარი?“

იმ ხანად ყველა საპატიმროს, ისე როგორც ყველა მონასტერს, ეგრეთწოდებული mutus — მუნჯი ზარი ჰქონდა, ისიც მხოლოდ სამწუხარო ამბის დროს ირეკებოდა. ეს „მუნჯი“ ზარი ისე ნელა რეკავდა, თითქოს ცდილობს, არ გაიგონონო.

ურსუსი ისევ იმ კუნჭულს დაუბრუნდა, რომელიც მოხერხებული იყო თვალყურის სადევნებლად და სადაც ამ დილას დიდხანს იდგა და საპატიმროს პატარა კიშკარს თვალს არ აშორებდა.

ზარს კვლავ რეკავდნენ, მხოლოდ საკმაო ხანდაზმით.

მიცვალებულის გასვენებაზე სამგლოვიარო ზარის რეკვა თითქოს ამოოხერხის ავბედით ნიშნებს ანაწილებდეს მანძილიდან-მანძილზე. ის პირქუშად აღნიშნავს წითელ ზოლებს ჩვენი ყოველდღიური ზრუნვის გაშლილ გრაგნილზე. სამგლოვიარო ზარი მომაკვდავი ადამიანის ხრიალს ემსგავსება. იგი მოასწავებს სიკვდილის, სულს ამოსვლის მტანჯველ წუთებს. იმ სახლებში, სადაც ეს ზარის ხმა ისმის, თუ ვინმე საოცნებო მომავალზე ფიქრობს, ან მლოდინის ოცნებაშია, ამ ზარის ჩამორეკვა ადამიანს უცებ გააწყვეტინებს ოცნებას. ბუნდოვანი ოცნებები თითქოს ერთგვარი ნუგეშია; სევდით მოცულ ადამიანს ის რაღაც იმედს აძლევს. მაგრამ ზარის მგლოვიარე ხმა ყოველგვარ იმედს სპობს. იგი ფანტავს იმ ბუნდოვან საფარველს, სადაც ვცდილობთ თავი შევაფაროთ; ჩვენს სულში მწუხარე შეშფოთებას იწვევს. სამგლოვიარო ზარის რეკვა ყველას მოაგონებს ადამიანთა ტანჯვას და რაღაც საშინელებას. ეს სევდიანი ხმა ყველა ჩვენთაგანს მოგვმართავს და გვაფრთხილებს. იმგვარი სევდისმომგვრელი და მგლოვიარე სხვა არა არის რა, როგორც ეს გამოზომილი მონოლოგი. ერთმანეთს სწორი დროის შუალედებით დაშორებული ეს თვითეული ჩამორეკვა თითქოს რაღაც მიზანს ისახავს. რას სპედავს ზარის ჩაქუჩი ჩვენი ფიქრების გრდემლზე?

ურსუსი თავისდა უნებურად სთვლიდა ზარის თვითეულ ჩამორეკვას, თუძკა ამას აღარავითარი აზრი აღარა ჰქონდა. რაკი იგი თავს უფესკრულის წინაშე გრძნობდა, ახლა უკვე ცდილობდა არავითარი წინასწარი მოსაზრებები აღარ მიეღო მომხდარის შესახებ. წინასწარი მოსაზრებები ისეთი დაქანებული დაღმართია, რომელზეც შეიძლება ძალიან ღრმა უფსკრულში ჩავარდე. მაგრამ მაინც რას ნიშნავდა ეს ზარი?

ურსუსი იქით იცქირებოდა, სიდაც, როგორც მან უკვე იცოდა, საპატიმროს მცირე ჰიშკარი იყო.

უცბად, სწორედ იმ ადგილას, სიდაც ამ პატარა კარის ადგილი შავი ხვრელივით გამოსჩანდა, მოწითალო შუქი გამოჩნდა. სულ უფრო ძეტად შექედებოდა და ბოლოს სინათლედ გადაიქცა.

ამ სინათლემ სიბნელეში მკვეთრად გამოსახა ოთხკუთხი ხვრელი. საპატიმროს კარი მიტრიალდა ანჭამებზე; მოწითალო სინათლემ ნათლად გააშუქა კარის ბჭე და თამასა.

კარი მხოლოდ გამოიღო. საპატიმრო თავის ჰიშკარს ფართოდ არ აღებს. ის მხოლოდ ნახევრად აღებს თავის ხახას, თითქოს მოწყენისაგან ამთქნარებდეს.

მცირე კარიდან კაცი გამოვიდა ხელში მაშხალით.

ზარი ისევ ირეკებოდა.

ურსუსი ყურს უგდებდა ზარის რეკვას, იმავე დროს მაშხალას თვალს არ აშორებდა.

კაცის გამოსვლის შემდეგ ნახევრად შეღებული კარი ფართოდ გაიღო, და კიდევ ორი კაცი გამოვიდა. შემდეგ მეოთხეც გამოჩნდა. ეს უკანასკნელი იყო კვერთხისმტვირთველი; ურსუსმა ის მაშხალის სინათლეზე იცნო, მას ხელში კვერთხი ეჭრა.

კვერთხისმტვირთველის კვალს წყვილად მოჰყვენენ ვიღაც ადამიანები, მღუმარედ მოძრაობდნენ და ფიცრის კერპებით წელში გამართულნი მიაბიჯებდნენ.

ამ ღამის მსვლელობის მონაწილენი მომნაწიებელთა პროცესიას მოგაგონებდათ.

ისინი პირქუში ზეიმით, წყვილ-წყვილად გადმოდრიოდნენ ციხის კარის ზღურბლზე, თითქოს ცდილობდნენ არავითარი

ხმაურობა არ გამოეწვიათ. ასეთი სიფრთხილით ამოძვრება ხოლმე გველი თავის სოროდან.

მაშხალა აშუქებდა მძვინვარე სახეებსა და შავბნელ სხეულებს.

ურსუსმა იცნო ის პოლიციელები, რომლებმაც დილით გუინპლენი წაიყვანეს.

არავითარი ექვი არ არის, ეს ადამიანები სწორედ ისინი იყვნენ. ახლა იხინი ციხიდან გამოდიოდნენ.

მაშ ახლა გუინპლენიც გამოვა.

აქ ამათ მოიყვანეს გუინპლენი, ესენივე გამოიყვანენ აქედან.

ეს ცხადია.

ურსუსი უფრო ბეჭითად აცეცებდა თვალებს. ნუთუ გუინპლენს გაანთავისუფლებენ!?

პოლიციელები დაბალი თალიდან ორ-ორნი გამოდიოდნენ, ძალიან ნელა, როგორც კედლიდან წვეთ-წვეთობით ჩამოქონილი წყალი. ზარის რეკვა არ შეწყვეტილა, თითქოს პროცესიაში მომავალთა ნაბიჯთან შეთანხმებით რეკავსო. საპატიმროდან გამოსული ადამიანები ურსუსისკენ ზურგით მოტრიალდებოდნენ ხოლმე, და მარჯვნივ, შუკის მოპირდაპირე მხარის კუთხისკენ მიემართებოდნენ.

კარებში მეორე მაშხალამ გამოაშუქა.

მაშასადამე, მსვლელობა ახლა მოთავდებდა.

ურსუსი დაინახავს, ვის მიჰყვებიან ესენი, დაინახავს პატიმარს, კაცს.

აი, ამ წუთში გუინპლენს დაინახავს.

აი, ბოლოს ისიც გამოჩნდა.

ეს იყო კუბო.

ოთხ კაცს მოჰქონდა შავ მაუდგადაფარებული კუბო.

კუბოს უკან მესაფლავე მოაბაჩებდა, მას მხარზე ნიჩაბი გაედო.

მსვლელობის ბოლოს მესამე მაშხალიანი კაცი გამოვიდა; ცალ ხელში მას წიგნი ეჭირა და კითხულობდა; — როგორც ეტყობოდა, საპატიმროს მღვდელი უნდა ყოფილიყო.

კუბო პოლიციელების კვლდაკვალ მიჰქონდათ მარჯვნივ მისახვევისკენ.

იმავე დროს წინ მიმავალი ადამიანები შეჩერდნენ.

ურსუსმა გაიგონა, რომ კლიტეში გასაღებმა გაიჩაყუნა.

მაშხალამ მეორე კარი გაანათა, ეს იყო საპატიმროს პირდაპირ, დაბალ გალავნის კედელში, რომელიც შუკას მეორე მხრით ჩასდევდა.

ეს კარი, რომლის ზემოთ თავის ქალა იყო გამოსახული, სასაფლაოს გალავნის კარი იყო.

კვერთხისმტვირთველი შევიდა ამ კარში, მას სხვები მიჰყვნენ. მეორე მაშხალაც კარს მიეფარა. მსვლელობა ისე დამოკლდა, რომ უჩინარში შეცურებულ გველს კედს მოგაგონებდათ. პოლიციელების მთელი მწკრივი სიბნელეში შთაინთქა. მას კუბო მიჰყვა, მერე სიბნელეს შეერია ნიჩბიანი მესაფლავე და მღვდელი წიგნით. კარები მოიხურა.

ყველაფერი გაუჩინარდა, მხოლოდ გალავანს შიგნიდან კიდევ ოდნავ კრთოდა სინათლე.

მოისმა მოწუწუნე ხმა, შემდეგ ყრუ, თითქოს რაღაც დაცვივდაო.

ალბათ კაპელანი და მესაფლავე უკანასკნელად აცილებდნენ კუბოს, პირველი ფსალმუნს კითხულობდა, მეორე საფლავეში ჩაშვებულ კუბოს მიწას აყრიდა.

წუწუნი აღარ ისმოდა, ყრუ, მძიმე ხმაურიც შეწყდა.

ისევ ნაბიჯების ხმა მოისმა. მაშხალამ გამოაშუქა; სასაფლაოს გალავნის პატარა კარის ზღურბლზე კვლავ გამოჩნდა კვერთხისმტვირთველი; თავისი კვერთხი მალა აეწია. მას მოსდევდნენ კაპელანი, მესაფლავე და პოლიციელები. ყველანი გამოჩნდნენ კუბოს გარდა. პროცესია ისევ წყვილ-წყვილად, იმავე გზით ისევ კუშტი ღუმლით დაბრუნდა. სასაფლაოს ჰიშკარი დაიხურა, საპატიმროს კარი გაიღო. თალიანი ტალანი კვლავ ჩირალდნებით განათებული წამიერად მოწითალო ანარეკლმა გააშუქა: ურსუსმა დაინახა საპატიმროს ჩაწყვდილებული შინაწილი. შემდეგ ისევ ყველაფერი სიბნელემ შთაინთქა.

ზარი დადუმდა, ღამემ თავისი თქვა და ზედ ღუმლის აგბედითი ფარდა დაუშვა.

სანახაობა უკვალოდ გაქრა.

ყველა ლანდი გაიფანტა.

შემთხვევით მსგავსებაში ჩვენ ხშირად რაიმე აზრს ვპოულობთ, და ამის საფუძველზე რაღაც ვითომდა სინამდვილის მსგავსი დასკვნები გამოგვაქვს.

გუინპლენის ესოდენ გაუგებარ, საიდუმლოებით მოცულ დაპატიმრებას, პოლიციელისგან მოტანილ მის ტანსაცმელსა და სამგლოვიარო ზარის რეკვას იმავე საპატიმროდან, სადაც გუინპლენი მიიყვანეს, ეს ტრაგიკული დასასრული მოჰყვა — კუბოს ჩასვენება საფლავში.

— გუინპლენი მოკვდა — შესძახა ურსუსმა და ღონემიხდილი დაეშვა ქვაზე. — მოკვდა! ამათ მოკლეს! გუინპლენ! ჩემო აღზრდილო! ჩემო შვილო! — და იგი აქვითინდა.

V

სახელმწიფოებრივი ინტერესები უდიდესი მქალაქმთავარი და უმცირესი

ექ, ურსუსი ამოდ იქადდა, არასოდეს არ მიტრია და არც ვიტირებო. ახლა მას ცრემლები აზრჩობდა. ცრემლები გულში წვეთ-წვეთობით უგროვდებოდა — მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე. პირამდე ავსებული ფიალა ერთ წუთში ვერ დაიცლება. ურსუსი დიდხანს ქეითინებდა.

პირველი ცრემლი მომდევნოებს გზას უკაფავს. ურსუსი გუინპლენს დასტიროდა, დასტიროდა დეას, თავის თავს, პომოს. ტიროდა, როგორც ბალი. ტიროდა, როგორც მოხუცი. დასტიროდა ყოველივეს, რასაც კი წინათ სიცილს აყრიდა. მან წარსულს ახლა გადაუხადა თავისი ვალი. ადამიანს უფლება აქვს დაგვიანებითაც აფრქვიოს ცრემლი თავისი წარსული უბედურების გამო.

სინამდვილეში, სამარეს ჰარდკვანონეს ცხედარი მიიბარეს, მაგრამ ურსუსს ეს აბა საიდან ეცოდინებოდა!

გავიდა რამდენიმე საათი.

გათენდა. ბაზრის მოედანს დილის სინათლის მკრთალი ლეჩაქი მიეფინა. იგი აქა-იქ კიდევ ებრძოდა ღამის ჩრდი-

ლებს. განთიადის სხივებში ტელეასტერის სასტუმროს თერთი ფასადი გამოჩნდა. ნიკლსი არც დაწოლილა დასაძინებლად. ხშირად ერთი და იგივე მოვლენა რამდენიმე ადამიანს ძალს უკარგავს.

ყოველი კატასტროფა ბევრნაირ შედეგს იწვევს. გადაადრეტ ქვა წყალში და სცადეთ გარსების დათვლა.

ნიკლსი გრძნობდა, რომ გუინპლენის დაპატიმრებას შეეძლო მისთვის ზიანი მიეყენებინა. მეტად არასასიამოვნოა, როდესაც თქვენს სახლში ასეთი მოვლენები ხდება. ამითი შეფიქრიათებული და მომავალშიც სხვადასხვა გართულების მოლოდინში, ნიკლსი სევდიან ფიქრებს მისცემოდა. ახლა ნანობდა, რომ „ამ ხალხს“ ბინა მისცა. რატომ წინათვე არ იფიქრა. ბოლოს და ბოლოს ესენი რაღაც ხიფათს გადაჰკიდებენ. მაგრამ ახლა როგორღა მოიშოროს თავიდან? ურსუსთან ხომ ხელშეკრულება ჰქონდა დადებული. რა ბედნიერი იქნება ასეთ მდგომარეობას რომ დააღწევდეს თავს! რა მიზეზს უნდა ჩასჭიდოს ხელი, რომ აქედან გაავდოს ისინი?

უცბად სამიკიტნოს კარზე ძლიერ დააბრაახუნეს, რაიც ინგლისში მნიშვნელოვანი პირის მობრძანებას მოასწავებს.

დაკაკუნების სხვადასხვაობაც იერარქიული კიბის ანუ ხარისხების შესაღარია.

ეს კაკუნი წარჩინებული ლორდისა კი არ იყო, არამედ სასამართლოს მოხელისა.

შიშისგან აკანკალებულმა მიკიტანმა სარკმელი გამოაღო.

და მართლაც სასამართლოს მოხელე აბრაახუნებდა. განთიადის შუქზე ნიკლსმა კარებთან პოლიციელთა რაზმი დაინახა. მათ ორი კაცი მეთაურობდა; ერთი მათგანი სასამართლოს ბოქაული იყო.

სასამართლოს ბოქაული ნიკლსმა გუშინ დილით ნახა და ამიტომ მაშინვე იცნო.

მეორე კაცს ის არ იცნობდა.

ის იყო ჩასქელებული ჯენტლმენი, სახეზე ცვილის ფერი ედო, სასახლის კარუსკაციის პარიკი ეხურა და სამგზავრო მონასხამი ჰქონდა წამოხურული.

სასამართლოს ბოქაულისა ნიკლსს ძალიან ეშინოდა.

ნიკოსს რომ რაიმე ურთიერთობა ჰქონოდა მეფის სასახლესთან, მაშინ მას მეორე მომსვლელისა უფრო მეტად შეეშინდებოდა, რადგან ეს მეორე ბარკილფედრო ბრძანდებოდა.

ერთმა პოლიციელთაგანმა კიდევ უფრო ძლიერად მიაბრაახუნა კარებზე.

მიკიტანს შუბლზე ცივმა ოფლმა დაასხა, მან კარი საჩქაროდ გამოაღო.

სასამართლოს ბოქაულმა, წესრიგის დამცველს როგორც შეეფერება, ხმა აიმაღლა და მოხეტიალეთა ცხოვრებაში კარგად ჩახედულმა მკაცრი გამომეტყველებით იკითხა:

— სად არის ურსუსი, ბალაგანის პატრონი?

სასტუმროს პატრონმა ქული მოიხადა და უპასუხა:

— აქა ცხოვრობს, თქვენო პატიოსნებავ.

— ეგ მე უშენოდაც ვიცი. — უპასუხა ბოქაულმა.

— უეჭველია, თქვენო პატიოსნებავ.

— დაუძახე, მოვიდეს.

— ახლა შინ არ გახლავთ, თქვენო პატიოსნებავ.

— მაშ სად არის?

— არ ვიცი.

— როგორ თუ არ იცი?

— ჯერ არ დაბრუნებულა.

— მაშ ძალიან ადრე წასულა აქედან?

— არა, ძალიან გვიან.

— ოჰ, ეს მაწანწალები! — შენიშნა ბოქაულმა.

— აგერ, მოდის, თქვენო პატიოსნებავ, — დაბალი ხმით

წაილაპარაკა ნიკოსმა.

მართლაც ამ წუთში ქუჩის მოსახვევიდან ურსუსი გამოჩნდა. სასტუმროსკენ მოდიოდა. მან თითქმის მთელი ღამე გაატარა იმ საპატიმროსა და სასაფლაოს შუა, სადაც გუშინ შუადღისას გუინაღენი მიიყვანეს და სადაც წუხელის შუალამისას მკედარი დასაფლავეს, რაც მან კარგად გაიგონა და დაინახა. მწუხარებისაგან გაფითრებული მისი სახე, დილის რაჟერაჟზე უფრო მეტად გაცრეცილიყო.

ადრიანი დილა დღის ნათელის წინამორბედი, მაგრამ იგი ჯერ ისევ საგანთა ღამეულ ბუნდოვან მოხაზულობას, მათ შორის მოძრავსაც კი სახეს ვერ უცვლის.

ურსუსი ნელი ნაბიჯით მოდიოდა. მისი გაფითრებული სახე და მთელი სხეული გათენების ბინდბუნდში ოდნავ მოჩანდა. იგი მოჩვენებას მოგაგონებდათ.

— წინა საღამოს ელდანაკრავი, უქულოდ გაიქცა სასტუმროდან. არც კი შეუმჩნევია, რომ ქულის დახურვა დაავიწყდა. შეთხელებული ქალარა თმა ქარისგან გასწეწოდა. ელდისგან გაფართოებული თვალებით თითქოს ველარას ხედავდა. ჩვენ ხშირად თითქოს ვფხიზლობთ ძილში და ფხიზლობისას კიდევ თითქოს გვიძინავს. ურსუსი გიჟს დამსგავსებოდა.

— მისტერ ურსუს, — დაუძახა მიკიტანმა, — აბა მოდიო აქ; მათ პატიოსნებას თქვენთან რაღაც საქმე აქვს.

ნიკლსი მთლად იმ ფიქრს მიეცა, ეგების როგორმე ეს უსიამოვნო ინცინდენტი ჩავანელოო, ამიტომ თქვენობით მამართა ურსუსსა და თან შიშობდა, „მათმა პატიოსნებამ“ არ მიწყინოს, რომ ქვეშევრდომსაც მათ თანაბრად მივმართეო.

ურსუსი ისე შეტორტმანდა, თითქოს ღრმა ძილში წასული ლოგინიდან გადმოაგდესო.

— რა ამბავია? — იკითხა.

და მან დანახა პოლიციელები, რომელთაც სასამართლოს ბოქაული მეთაურობდა.

ეს კიდევ ახალი, მძიმე ელდა იყო.

სულ ახლახან კვერთხისმტვირთველი დაადგა თავზე, ახლა კიდევ სასამართლოს ბოქაული. ჯერ ერთის ხელში ჩავარდა, ახლა მეორისა. იგი იმ ხომალდს მოგაგონებდათ, რომელიც, როგორც ძველ გადმოცემებშია ნათქვამი, ორ საზარელ კლდის შუა გაეჩხირა.

სასამართლოს ბოქაულმა შინ შესელა ანიშნა.

ურსუსი დაემორჩილა.

გოვიკემს ახლახან გაეღვიძა და დარბაზს ასუფთავებდა. ის შეჩერდა, ცოცხი მიაყუდა, თვითონ მაგიდებს მიეფარა და სული განაბა. კეფას იფხანდა, რაც დაძაბულ ყურადღებას ნიშნავდა.

სასამართლოს ბოქაული მაგიდასთან ჩამოჯდა. ბარკილფედრომაც სკამი აიღო. ურსუსი და ნიკლსი მათ წინ გაჩერდნენ, პოლიციელები გარეთ, ქუჩაში დახურულ კიშკართან მიგროვდნენ.

სასამართლოს ბოქაული, როგორც კანონის მცველს შეე-
ფერება, შეაკრად დააქერდა ურსუსსა და შეეკითხა:

— თქვენ მგელი გყავთ თან?

ურსუსმა უპასუხა:

— მთლად ასე როდია.

— ამას მგელი ჰყოლია თან, — „მგელი“ მკვეთრად გა-
მოთქვა სასამართლოს ბოქაულმა.

— საქმე იმაშია, რომ... — წამოიწყო ურსუსმა და გა-
ჩუმდა.

— სისხლის სამართლის დანაშაულია, დაისჯებით, —
წარმოთქვა ბოქაულმა.

ურსუსმა სცადა თავის დაცვა:

— ეს შინაური ცხოველია.

ბოქაულმა ხელი მაგიდაზე დადო, ხუთავე თითი გაფარ-
ჩხა, — ასეთი ქესტი შეეფერება ხელისუფლების წარმომად-
გენელს.

— კომედიანტო, ჯანაოზო, ხვალ ამ დროს თქვენი მგლია-
ნად ინგლისი უნდა დასტოვოთ, წინააღმდეგ შემთხვევაში
მგელს წაიყვანენ საგანგიოში და მოჰკლავენ.

ურსუსმა იფიქრა, „ერთ მკვლელობას მეორე უნდა მია-
ყოლონო“, მაგრამ ხმა არ ამოუღია, მხოლოდ თრთოლვამ
დაუარა მთელ ტანში.

— გესმით თუ არა? — განაგრძობდა ბოქაული.

ურსუსმა თავი დაუქნია, ნიშნად თანხმობისა.

ბოქაულმა გაიმეორა:

— მოჰკლავენ.

სიჩუმე ჩამოვარდა.

— თოკით მოახრჩობენ, ან წყალში გადააგდებენ.

სასამართლოს ბოქაულმა ურსუსს შეხედა და განაგრძო:

— თქვენ კიდევ ციხეში ჩავსვამენ.

ურსუსმა წაიჩურჩულა:

— ბატონო მოსამართლე...

— უნდა წახვიდეთ ხვალ დღამდე, წინააღმდეგ შემთხვე-
ვაში, ბრძანება შესრულებულ იქნება.

— ბატონო მოსამართლე!

— რას იტყვით?

— ორივემ უნდა დავტოვოთ ინგლისი?

— ორივემ.

— დღესვე?

— დღესვე.

— მაგრამ როგორ მოხერხდება?

ნიკლსი ბედნიერებას ეწია. სასამართლოს ბოქაულმა, რომლისაც ასე ეწინოდა, თვითონ იხსნა ხიფათისაგან. პოლიცია მას დაეხმარა, გაანთავისუფლა იგი „ამ ხალხისაგან“. პოლიციამ თვითონ იზრუნა ნიკლსისათვის, და თავიდან მოაშორა ისანი. ნიკლსი ფიქრობდა გაეგდო ურსუსი, მაგრამ პოლიცია თვითონ აძევებს ურსუსს ინგლისიდან. შეურყეველი ძალაა. აბა შეედავე! ნიკლსი აღტაცებული იყო.

იგი ლაპარაკში ჩაება:

— თქვენო პატროსნებავ. ეს კაცი...

მან ურსუსზე მიუთითა.

— ეს კაცი გეკითხებათ, როგორ უნდა წავიდე დღესვე ინგლისიდანო. მაგრამ სულ ადვილი საქმეა: ტემზაზე, ლონდონის ხიდის ორივე შხარეს, დღისითაც და ღამითაც დგას ხომალდები, რომლებსაც ყველა მიმართულებით მიჰყავთ მგზავრები: დანიაში, პოლანდაში, ესპანეთში; ყველგან, გარდა საფრანგეთისა, რომელთანაც ჩვენ ახლა ომი გვაქვს გაჩაღებულს. ბევრი ამ ხომალდთაგანი, როგორც კი ზღვის მიქცევა დაიწყება, ამაღამ პირველ საათზე ღუზას აუშვებს. მათ შორის როტერდამის შხუნაც „ვოგრაატი“.

სასამართლოს ბოქაულმა ურსუსისკენ მიიხედა და მხრება აიჩჩია.

— კარგი. რომელი ხომალდითაც გინდათ, იმით იმგზავრეთ, თუნდაც „ვოგრაატი“ იყოს.

— ბატონო მოსამართლევი — დაიწყო ურსუსმა.

— აბა, რას იტყვით!

— ბატონო მოსამართლევი, ეს შეიძლებოდა მე რომ წინანდებურად მარტო მგელი მყავდეს, მას ხომალდით თან წავიყვანდი, მაგრამ...

— მაგრამ რაღა?

— მაგრამ მე ახლა „მწვანე ყუთი“, უშველებელი ფურ-

გონი მაქვს ორი ცხენით, ის დიდ ხომალდზეც არ მოთავსდება.

— აბა, ეგ რა ჩემი საქმეა, თუ ასეა მგელს მოგიკლავენ.

ურსუსი ცახცახმა აიტანა, იგრძნო, რომ ვილაცის ყინულივით ცივმა ხელმა თითქოს გული შეუკუმშა. მან გაიფიქრა: „მტარვალები, მკვლევლობა მათთვის სახალისო საქმეა“—ო.

სამიკიტნოს პატრონმა ურსუსს ღიმილით მიმართა:

— მისტერ ურსუს, შეგიძლიათ გააყიდოთ თქვენი „მწვანე ყუთი“.

ურსუსმა მას შეხედა.

— მისტერ ურსუს, თქვენ ხომ წინადადებით მოგმართეს.

— რომელი წინადადებით?

— წინადადებით ფურგონის შესყიდვაზე, ცხენების, ორივე ბოშა ქალისა და...

— ვის უნდოდა ყიდვა?

— მახლობელი ცირკის პატრონს.

ურსუსს გაახსენდა:

— დიახ, მართალია.

ნიკლსი სასამართლოს ბოქაულს მიუბრუნდა.

— თქვენო პატიოსნებავ, დღესვე შეუძლიათ მორაგდნენ. აქვე, მეზობლად რომ ცირკია, მისი პატრონი იყიდის ფურგონსა და ცხენებს.

— ცირკის პატრონი ჰკვიანურად მოიქცევა, — თქვა ბოქაულმა, — იმიტომ, რომ ფურგონი და ცხენები მას შეიძლება გამოადგეს. დღეს ისიც აქედან უნდა აიბარგოს. საუთვორკის სამრევლოს მღვდლებმა საჩივარი შემოიტანეს იმაზე, რომ ტარინზოფილდში უწყესობა და აურზაური ხდებოდა. შერიფმა სათანადო ზომები მიიღო. დღეს საღამოთი ამ მოედანზე აღარც ერთი ბალაგანი აღარ იქნება. ყველა ამ უმსგავსოებას ბოლო მოელება. ამ პატივცემულმა ჭენტლმენმა ღირსი გაგვხადა და მობრძანდა...

სასამართლოს ბოქაული დადუმდა და ბარკილფედროს მდაბლად თავი დაუყრა. უკანასკნელმა ისევე თავის დაკვირით უპასუხა.

— პატივცემული ჭენტლმენი, რომელმაც ღირსი გაგვხადა და დღეს აქ მობრძანდა, ვინძორიდან არის საგანგებოდ.

წარმოგზავნილი: მისი უდიდებულესობის, დედოფლის განკარგულება: „გაიწმინდოს მოედანი“.

ურსუსმა, რომელმაც მთელი დამე ფიქრებში გაატარა, ახლაც გუნებაში თავისთავს ბევრ რამეს ეკითხებოდა. ბოლოს და ბოლოს მან ხომ მარტო კუბო ნახა. საიდან იცოდა, რომ იმ კუბოში გუინპლენის გვამი იყო? საპატიმროში რამდენი ტუსალი კვდება. კუბოზე ხომ მიცვალებულის სახელს არ აღნიშნავენ. გუინპლენის დაპატიმრების შემდეგ ვილაცას მარხავდნენ. ეს კიდეც არაფერს არ ნიშნავს, Post hoc, non propter hoc¹, და სხვა. ურსუსი ისევ ექვებმა შეიპყრო. ჩვენი მწუხარების დროს იმედი გაღვივდება და აციმციმდება ხოლმე, როგორც ნათი ენთება წყალზე. ადამიანის მწუხარების ზედაპირზე იმედის შუქი ყოველთვის ამოტივტივდება ხოლმე. ურსუსმა ბოლოს და ბოლოს ესე გადაწყვიტა: „შეიძლება მართლაც გუინპლენს მარხავდნენ, მაგრამ ეს კიდეც სარწმუნო არ არის; რა ვიცი, იქნებ გუინპლენი ისევ ცოცხალია?“

ურსუსმა ბოქაულს თავი დაუქრა.

— დიდად პატივცემულო მოსამართლე, მე წავალ, ჩვენ წავალთ ყველანი, „ვოგრაატი“ როტერდამში. მე გემორჩილებით. გვეყიდი „მწვანე ყუთს“, ცხენებს, საყვირებს, ბოშა ქალებს. მაგრამ მე მყაეს ამხანაგი, მას აქ ვერ დავტოვებ. გუინპლენს ვერ დავტოვებ.

— გუინპლენი მოკვდა. — წარმოთქვა ვილაცამ.

ურსუსი შეკრთა, თითქოს გველის ცივი შეხება იგრძნო. ეს სიტყვები ბარკილფედრომ წარმოთქვა.

იმედის უკანასკნელი სხივი ჩაქრა. აღარავითარი იმედი აღარ იყო. გუინპლენი მოკვდა.

უცნობს ნამდვილად უნდა სცოდნოდა. მას ისეთი ავბედითი გამომეტყველება ჰქონდა.

ურსუსმა მასაც თავი დაუქრა.

ნიკლსი, სწორედ რომ ითქვას, კეთილი კაცი იყო, როცა შიშს არ ეძლეოდა. შიშმა მასში სისასტიკე აღძრა. დაშინებული მხდალი მეტად შეუბრალებელია.

მან წაიჩურჩულა:

¹ მას შემდეგ, რა კიდეც არ ნიშნავს მის გამო (ლათ.).

— ეს შემთხვევა საქმეს ამარტივებს.

და იგი ურსუსის ზურგს უკან ხელების ფშენეტას შეუდგა. უხაროდა, როგორც ყველა ეგოისტს სჩვევია; ის თავის გუნებაში ფიქრობდა, „მე აქ არაფერშია ვარ“—ო. მსგავსად პონტოელი პილატესი, რომელმაც ხელი დაიბანა.

ურსუსმა სევდიანად თავი ჩაქინდრა. მაშ გუინზლენს სიკვდილი გადაუწყვიტეს და სისრულეშიც მოიყვანეს ეს გადაწყვეტილება. ხოლო მას, ურსუსს, როგორც ახლა გამოუტყნადეს, განდევნა აქვს მისჯილი. აღარავითარი გამოსავალი აღარ იყო, უნდა დამორჩილებოდა. ურსუსი ჩაფიქრდა.

უცბად იგრძნო, რომ ვილაცამ იდაყვზე ხელი წაავლო. ეს იყო სასამართლოს ბოქაულის თანამგზავრი.

ურსუსი შეკრთა.

იმ კაცმა, რომელმაც უთხრა „გუინზლენი მოკვდა“—ო, ახლა ყურში წასჩურჩულა:

— აი, ათი გირვანქა სტერლინგი, ამას გიგზავნით თქვენი კეთილისმყოფელი,—და ბარკილფედრომ ურსუსის წინ, მაგიდაზე პატარა ქისა დადო.

მკითხველს, რა თქმა უნდა, ახსოვს, რომ ბარკილფედრომ სასახლიდან ყულაბა გაიტანა. ათი გინეი—ორი ათასიდან. ეს იყო და ეს რაც ბარკილფედრომ ურსუსს უწყალობა. სინდისის ქვეშ რომ ითქვას, ეს საკმარისიც იყო; მას რომ ურსუსისთვის მეტი მიეცა, თვითონ დაზარალდებოდა. მან ხომ დიდი შრომა გასწია ლორდის მოსაძებნად და ახლა იგი ნაპოვნის გამოყენებას შეუდგა. სამართლიანობა მოითხოვდა, რომ მის მიერ აღმოჩენილი ოქროს მადნიდან პირველი ნადავლი მას რგებოდა. დეე ზოგმა ასეთ რასმე მდაბალი საქციელი უწოდოს, ეს მათი საქმეა. მაგრამ აქ საკვირველი არა არის რა. ბარკილფედროს უყვარდა ფულები, განსაკუთრებით მოპარული ფულები. ყოველი მეშურნე იმავე დროს ვერცხლის მოყვარულია. ბარკილფედროსაც ჰქონდა თავის წილად ნაკლულოვანებანი. ბოროტნი. ან ავის მოქმედნი მრავალ წვრილმან მანკიერებას არ არიან მოკლებულნი. ვეფხვებსაც კი პყავთ მკბენარები.

გარდა ამისა, აქ ბეკონის სკოლის გავლენაც იგრძნობოდა.

ბარკილფედრო სასამართლოს ბოქაულს მიუბრუნდა და უთხრა:

— ბატონო ჩემო, მოიღეთ მოწყალეობა და დროზე მოათავეთ საქმე. მე ძალიან მეჩქარება. რაც შეიძლება სწრაფად უნდა გავრეკოთ ეტლის ცხენები, რომ ვინძორში ორ საათში მივალწიოთ. ყველაფერი უნდა მოვახსენო მის უდიდებულესობას და შემდგომი ბრძანება-განკარგულება მივიღო.

სასამართლოს ბოქაული წამოდგა.

ის მივიდა ურდულით მიკეტილ კართან, ურდული გამოსწია, კარი გააღო. ხმის ამოუღებლად გადახედა პოლიციელებს, თითი დაუქნია. მთელი რაზმი შემოვიდა დარბაზში, ასევე ჩუმად, რაც მრისხანების დასაწყისის მოასწავებდა.

ნიკლსი კმაყოფილი იყო, რომ ყველაფერი ასე სწრაფად გამოირკვა, რომ არ გართულებულა. აღტაცებას ეძლეოდა, რომ ხიფათს თავი დააღწია, მაგრამ მწკრივში ჩამდგარ პოლიციელთა დანახვაზე შიშმა აიტანა, ურსუსი აქ, ჩემს სახლში არ დაპატიმრონო. მის სასტუმროში თანმიყოლებით ორი დაპატიმრება! ჭერ გუინპლენისა და მერე ურსუსისა, ეს ხომ ზიანს მიაყენებდა მის სასტუმროს; იმიტომ, რომ მუშტრებსის სამიკიტრო არ უყვართ, სადაც პოლიცია ხშირად შეიხედავს ხოლმე. დადგა მომენტი, როდესაც თავაზიანად უნდა ჩარეულიყო და იმავე დროს ქედმაღლობაც გამოეჩინა. ნიკლსი ბოქაულს ღიმილით მიუბრუნდა, მის სახეზე ხან თვითრწმენა იხატებოდა, ხან პირფერობა.

— თქვენო პატიოსნებავ, მე ნებას ვაძლევ ჩემს თავს შეენიშნო, რომ პატივემული ბატონი სერჟანტები ახლა აღარაფრისთვის საჭირონი არ არიან, რადგან უკვე გამოირკვა, რომ დამნაშავე მგელს წაიყვანს ინგლისიდან, ხოლო კაცი, რომელსაც სახელად ურსუსი ჰქვია, უკვე წინააღმდეგობას აღარ იჩენს და თქვენი პატიოსნების ბრძანების ზუსტად ასრულებას გვპირდება. კეთილინებეთ, თქვენო პატიოსნებავ, მართალია პოლიციის მოქმედება ყველანაირად პატივისცემის ღირსია და ესოდენ აუცილებელიც სახელმწიფოს კეთილდღეობისათვის, მაგრამ მხედველობაში მიიღეთ, რომ ამან შესაძლოა დააზიანოს ჩემი დაწესებულება, მიუხედავად იმისა, რომ იგი არაფერშუაშია. როგორც კი მოედანი მისი უდიდებულ-

ლესობის დედოფლის ბრძანების თანახმად გაიწმინდება, მაშინ „მწვანე ყუთის“ ჯამბაზებ-კომედიანტებიდან აქ აღარავინ დარჩება და არავითარი დამნაშავე სხვა ელემენტი აღარ იქნება. ჩემის აზრით, კანონიერების დამრღვევად არ ჩაითვლება არც ბრმა ქალი, არც ის ორი ბოშა დედაკაცი, ამიტომ მე გვევლრებით, თქვენო პატიოსნებავ, იკმარეთ თქვენი აქ კეთილი მობრძანება და უკანვე დააბრუნეთ ეგ ღირსეული ბატონები, რომლებიც ახლა აქ შემოვიდნენ, რადგან მათ ჩემს სახლში არავითარი საქმე არა აქვთ. თუ, თქვენო პატიოსნებავ, ნებას მომცემდით ჩემი სიტყვების სამართლიანობა თავმდაბალი შეკითხვით დავადასტურო, მე დავამტკიცებდი, რომ ამ პატივცემული ბატონების აქ ყოფნა უსარგებლოა და შეგეკითხებოდით, თქვენო პატიოსნებავ, რამდენადაც კაცი, რომელსაც სახელად ურსუსი ეწოდება, ემორჩილება გადაწყვეტილებას, მაშ მათ აქ ვისი დაპატიმრება განუზრახავთ?

— თქვენი, — უპასუხა ბოქაულმა.

მახვილის დარტყმით შუაზე რომ გაკვეთონ, ველარას შეეკამათებოთ. ნიკლსი მის ახლო რაღაც ნივთზე მებნაცულებით დავარდა. ის ნივთი არც თუ მაგიდა იყო, არც თუ სკამი...

სასამართლოს ბოქაულმა ხმა ისე აიმაღლა, რომ მოედანზეც კი გაიგონებდნენ:

— მისტერ ნიკლს პლემბერი, სამიკიტნოს პატრონო. ჩვენ კიდევ ერთი საქმეც უნდა მოვათაოთ. ეს მასხარა-მოქალაქე და მგელი მაწანწალები არიან, მათ განვდევნით ინგლისიდან, მაგრამ მთავარი დამნაშავე თქვენა ხართ! თქვენი თანხმობით აქ, თქვენს სახლში კანონის დარღვევა ხდებოდა. რაკი თქვენ ნება მოგეცათ სასტუმრო გქონოდათ, მაშ პასუხსაც თქვენ აგებთ იმაზე. რაც ამ სასტუმროში ხდებოდა. თქვენს დაწესებულებაში უმართებულობასა ჰქონდა ადგილი და ამის ნებას თქვენ აძლევდით. მისტერ ნიკლს, დღეიდან ჩამოგერთმევით პატენტი, გადაიხდით ჯარიმას და ციხეში ჩაგსვამენ.

პოლიციელები სამიკიტნოს პატრონს შემოეხვივნენ.

სასამართლოს ბოქაულმა გოვოკემზე ანიშნა.

— ეს ბიჭიც დაპატიმრებულია, როგორც თქვენს თანამოზიარე.

ერთმა პოლიციელმა კისერში სტაცა ხელი გოვოკემს, რო-

მელმაც ცნობისმოყვარეობით შეხვდა წესრიგის დამცველს. ბიკს ძალიან არც კი შეშინებია, რადგან ვერ გარკვეულიყო, რა ხდებოდა. მას ყველანაირი უცნაურობანი ენახა აქ და გუნებაში თავისთვის ეკითხებოდა, — იქნებ ისევ კომედია უნდა ითამაშონ და მეც მათამაძებენო.

სასამართლოს ბოქაულმა ქუდი თავზე ჩამოიფხატა, ხელები მუცელზე დაიწყო, რაც დიდებულებას გამოხატავდა და დაასკდა:

— შაშ ასე, მიტერ ნიკოს, თქვენცა და ამ ბიკსაც წაგიყვ. ხო საპატრონი და რკინის ბაღურას შიგნით გაშოფებთ. თქვენი დაწესებულება — ტედკასტერიის სასტუმრო — დაიხურობა, დაიკეტება და ყადაღა დაედება, დეე, სხვები ამის მნახველნი გაფრთხილდნენ. აბა, ახლა მოგვეყვით უკან.

წიგნი მეშვიდე

ჟალი — ტიტანი

I

გამოღვიძება

— მაგრამ დეა?

როდესაც ტედკასტერის სასტუმროში აღწერილი ამბები ხდებოდა, გუანპლენს კორლეონ-ლოჯში გაუთენდა დილა. მას ეგონა. ეს ამოძახილი გარედან შემოესმა, ნამდვილად კი მისი არსების სიღრმიდან ამოხეთქა.

რომელ ჩვენგანს არ გაუგონია ჩვენი სულის იღუმალ კუნ-ქულებში აბგერებული ხმა?

დილა თენდებოდა და განთიადის სინათლე ეფინებოდა არემარეს.

დილის ცისკარი აფხიზლებს ადამიანს.

რა სარგებლობას მოგვიტანდა მზე, ღრმა ძილში წასულ სინდისს რომ არ აღვიძებდეს!

სინათლე და სათნოება ერთნაირი ბუნებისანი არიან.

ღმერთად ქრისტეს აღიარებთ თუ ამურს, მაინც ყველა ჩვენგანს, ჩვენს შორის უკეთესთაგანსაც კი, ცხოვრებაში გვიღგება ისეთი დრო და ჟამი, როდესაც ვივიწყებთ იმ ჩვენს ღმირდს: მაშინ ყოველ ჩვენგანს, ალაღმართალ კაცსაც კი სჭირდება გახსენება, რომ გამოერკვას თავდავიწყებიდან, ამიტომ განთიადი აღვიძებს ჩვენში სინდისის გონიერულ ხმას.

ეს ხმა წინამორბედი იყენი მოვალეობის გრძნობის გამოფხიზლებისა, იმის მსგავსად, როგორც მამლის ყივილი წინ უსწრებს გათენებას.

ადამიანის გულის ქაოსში გაისპის შეძახილი: *Fiat lux* ¹.

გუინპლენი (ჩვენ მას წინანდებურად ეს სახელი უნდა ვუწოდოთ, ვინაიდან კლენჩარლი მხოლოდ ლორდია, ხოლო გუინპლენი — ადამიანი) თითქოს მკვდრეთით აღდგა.

გაწყვეტილი არტერია დროზე უნდა შეხვეულიყო, თორემ იგი კეთილშობილების უკანასკნელ წვეთსაც დაჰკარგავდა.

— მაგრამ დეა? — წარმოთქვა გუინპლენმა.

ამავე წუთში მან იგრძნო, რომ სისხლმა ჩქეფვა დაუწყო. თითქოს გამამხნევებელმა, ამალელებელმა ტალღამ გადაურბინაო.

კეთილი აზრების ამაფორიაქებელი მოზღვავება გვაგონებს, შინ დაბრუნებულ კაცს, რომელსაც გასაღები დაუკარგია და სახლის კარის შემტვრევას აპირებს. ეს არის ძალდატანებითი შესევა, მაგრამ სიკეთის შესევაა. ეს ძალმომრეობაა, მაგრამ ძალმომრეობა დამპყრობელ ბოროტების მიმართ.

— დეა! დეა! დეა! — იმეორებდა გუინპლენი.

თითქოს გულში ინერგავდა იმას, რასაც გრძნობდა.

მან ხმამაღლა იკითხა:

— სად ხარ, დეა?

და თითქმის გაუკვირდა, რომ პასუხი არ მიიღო.

ათვალღერებდა ჭერსა და კედლებს, თითქოს ჭკუაზე შერყული გონზე მოდისო.

— სად არის დეა? ან მე სადა ვარ? — ეკითხებოდა იგი თავისთავს.

ისევ დარბაზში სიარულს შეუდგა. აქეთ-იქით აწყდებოდა გალიაში დამწყვდეული ნადირივით.

— მე სადა ვარ? ვინძორში! შენა? საუთვორკში. ოპ, ღმერთო ჩემო! პირველად დავშორდით ჩვენ ერთმანეთს. ვინ დაგვაშორა, ვინ? მე აქა ვარ, შენ კიდევ იქ. ო, არა, ეს შეუძლებელია, არ უნდა მოხდეს. ეს რა დამემართა?

იგი შედგა.

¹ იყვენ სინათლეო (ლათ.).

— ვინ მელაპარაკებოდა დედოფალზე? საიდან ვიცი ეს ამბები? გამოვიცვალე! მე გამოვიცვალე? რამ გამომცვალა, იმან, რომ ლორდი გავზნდი? დეა, იცი კი რა მოხდა? შენ ახლა ლედი ხარ საოცარი რამ ხდება. ჰო, მართლა! გზა ხომ არ ამებნა? სწორ გზაზე უნდა გავალწიო როგორმე. ვილაც კაცი რალაც გაუგებარს მელაპარაკებოდა. ჰო, მომაგონდა: „მილორდ, ბედი ერთ კარს რომ გაუღებს ადამიანს, მეორეს მიუხეურავსო, რაც უკან დარჩა, ის უკვე აღარ არსებობსო“. სხვანიირად რომ ითქვას, გამლანძლა: „არამზადა ხარო“. ის საძულველი კაცი, როცა მე ისევ თავდავიწყებაში ვიყავი, ასეთ რამეებზე მელაპარაკა, ისარგებლა იმით, რომ გაბრუებული, დარეტიანებული ვიყავი. ხელში ჩამიგდო. სად არის ის კაცი? საკადრისი პასუხი უნდა გაცეცი! მისი ცბიერი ღიმილი თითქოს სიზმარში მომელანდა. მაგრამ, ოჰ! ისევ ჩემი გონება მიბრუნდება. ძალიან კარგი! ისინი სცდებიან, თუ ფიქრობენ, რომ ლორდ კლენჩარლი მათი სათამაშო ბურთი იქნება და საითაც უნდათ, იქითქვენ გადაისვრიან. მე ინგლისის პერი ვარ, დიახ! და ჩემს მეუღლედ დეას ვაღიარებ! პირობა! რა პირობა? მე არავითარ პირობას მათ არ მივცემ. დედოფალი? მე რა საქმე მაქვს დედოფალთან. მე ის თვალითაც არ მინახავს. ლორდად იმიტომ ხომ არ დავიბადე, რომ მონა ვიყო. მე თვითონ გავზნები ხელისუფალი, მაგრამ ჩემს თავისუფლებას არავის დავანებებ. ბორკილები იმიტომ ხომ არ მომაშორეს, რომ... მე დამამახინჯეს,—ეს იყო და ეს. დეა, ურსუს, მე თქვენთანა ვარ. მე ხომ ისეთივე ვიყავი, რაც თქვენ ხართ ახლა. თქვენც ის ბედი გეწვევათ, რაც მე. მოდით აქ! არა, მე მოვდივარ თქვენთან! ახლავე, დაუყოვნებლივ! ისედაც ძალიან დიდხანს დავრჩი აქ. რას იფიქრებენ, ამდენხანს რომ არ დაებრუნდი? ოჰ, ის ფულები! რამ გამაგზავნიდა ფული? მე თვითონ უნდა წავსულიყავი მათთან საჩქაროდ. ისიც მახსოვს, რომ იმ კაცმა მითხრა—აქედან ვეღარ გახვალთო. ვნახოთ! ეპეი, ეტლი მომართვან დახურული ეტლი! მე თვითონ წავალ მათ მოსაყვანად. სად არიან მსახურნი? მსახურნიც ხომ აქ უნდა იყვნენ, როდესაც ბატონი, ესე იგი, მე აქა ვარ. ეს ხომ ჩემი სახლია. კლიტეს დავამტვრევე. საკეტებს მოვაძრობ. ფეხებით გავამტვრევე კარებს. მახვილსა ვკრავ იმას,

ვინც გზას გადამიღობავს. დიახ, მე ახლა მახვილი მაქვს. აბა სცადონ და წინააღმდეგობა გამიწიონ. ჩემი ცოლი დეაა. მამა კი ურსუსი. ჩემი სახლი სასახლეა და მე ეს სასახლე ურსუსს უნდა ვაჩუქო. ჩემი ხარისხი გვირგვინოსნობაა და მე მას დეას გადავცემ. ჩქარა! მალე! დეა, აი, მე აქა ვარ. ერთ წამში დავფარავ ამ ჩვენს დამშორებელ მანძილს!

მან პირველსავე მოთარდაგულს აპკრა ხელი და სწრაფად გასხლტა დარბაზიდან.

ტალანში გაჩნდა, გზა შეუჩერებლივ განაგრძო.

წინ მეორე ტალანი შემოხვდა.

ყველა კარი ღია დახვდა.

ის მიდიოდა ალაღბედზე, დარბაზიდან დარბაზში, ტალანიდან ტალანში, გარეთ გასასვლელს ეძებდა.

II

ტუის მსბავსი სასახლე

კორლეონ-ლოჯში, როგორც ყველა იტალიური გემოვნებით ნაგებ სასახლეებში, კარი ბევრი არ იყო. კარების მაგივრობას ეწეოდა ფარდები და ხალიჩები.

იმ დროის სასახლეებს, გამოუკლებლივ ყველას, საოცრად ბევრი შესანიშნავი დარბაზები და ტალანები ჰქონდა, ისიც ვარაყებითა და მარმარილოთი შემკული, მოჩუქურთმებული, ლავგარდნებით დამშვენებული და მყუდრო განსასვენებლები, რომელთაც აღმოსავლური ფარჩით ჰქონდათ კედლები მოკაზმული, ზოგან საიდუმლოებით მოცული ფერებით და ზოგან მკვეთრად ნათელი ფერით. იქვე იყო მზიარული ფერებით შემკული და მდიდრულად მოწყობილი სანებიერო დარბაზები. პოლანდიური ქაშანურის ფალაქნებითა და პორტუგალური სახიანი შორენკეცებით, მაღალი ფანჯრების თაღები, რომლებიც ანტრესოლებს ებჯინებოდა; იქვე ნახავდით ფერადი შუშებით მოოქვილ კაბინეტებს, რომლებიც დიდ, ლამაზ ფარანს მოგაგონებდათ. სქელ კედლებში შეღრმავე-

ბული თაღები თუ წალოები საცხოვრებელ-საძილედ გამოდგებოდნენ. თითქმის ყოველ ნაბიჯზე შეგხვდებოდათ ტანსაცმლის კარადები, ბომბონიერის მსგავსად მოოქვილი. ამათ „შიგნითა განსასვენებლები“ ეწოდებოდა. სწორედ აი აქ ხდებოდა ყოველნაირი ბოროტმოქმედება.

ეს „შიგნითა განსასვენებლები“ მეტად მოხერხებულნი გამოდგნენ, როდესაც ჰერცოგ გიზის ნოკვლა დასჭირდათ, ანდა პრეზიდენტ სილვეკანის ლამაზი ცოლის გაუპატურება. ასეთი სასახლეები და განსასვენებლები სახიერო იყო თუნდაც იმისათვის, რომ ზემოთქმულზე ცოტა უფრო გვიან იმ ყმაწვილი ქალების კვილი ჩაეხშოთ, რომლებიც ასეთ „განსასვენებლებში“ ლებელს მოჰყავდა. დიახ, ასეთი იყო ის ეშმაკ-ქაჯური შენობები, სადაც მიუჩვეველი კაცი გზას ვერ გაიგნებდა. ასეთ სასახლეებში სულ ადვილი იყო ადამიანის მოტაცება და ყოველგვარი კვალის დაფარვა. ამ ნატიფად შემკულ ბუნაგებში პრინციები და დიდკაცობა თავიანთ ნადავლს მალავდნენ. გრაფი შაროლე იქ მალავდა ქალბატონ კურშანს, საკასაციო სასამართლოს თავმჯდომარის მეუღლეს. დე მონთიულე აგრეთვე მალავდა კრუა-სენ-ლანფრუას მიწების მოიჯარადრის, ოდრის ქალიშვილს. პრინცი კონტი თავის სასახლე-განსასვენებელში მალავდა ორ ლამაზ მეფუნთუშე გოგონას ლილ-ადამიდან. ჰერცოგი ბუკინჰემი აგრეთვე თავის განსაცხრომელ დიდებულ ბუნაგში მალავდა მიტაცებულ საბრალო პენიუელსა და სხვა. ყოველივე, რაც იქ ხდებოდა, თუ რომის სამართლის გამოთქმას ვიხმართ. ვიტყვოდით, რომ იყო: *vi, clam et precario*, ე. ი. ძალდატანებით, საიდუმლოდ და მცირე დროით. ვინც იქ მოხვდებოდა. იმ დრომდე რჩებოდა, ვიდრე სრა-სასახლის პატრონი მოისურვილებდა მის გამოყვანას. ეს სრა-სასახლეები მოვარაყებულ საპატიმროებს წარმოადგენდნენ. ისინი მონასტერსაც მოგვაგონებდნენ და სერალსაც. ხრახნილი კიბეები ატრიალებდნენ ადამიანს, აჰყავდათ, ჩამოჰყავდათ. სპირალივით მიხვეულ-მოხვეული, აუარებელი ერთმანეთში გასასვლელი ოთახები ხელახლა იქვე მიგიყვანდათ, საიდანაც გამოხვედით. ტალანი სამლოცველოსთან თავდებოდა, სადსარებო კი — სარეცელთან. მეფეების და დიდებულთა „შიგნითა გან-

საცხრომელებს“ მშენებელი ხუროთმოძღვრები, როგორც ჩანს, მოდელებად იყენებდნენ ზღვაში მარჯნების განშტოებებსა და ზღვისსავე ღრუბლების უსწორმასწორო გასავალნასვრეტებს. ამ ლაბირინთიდან გამოსვლა თითქოს შეუძლებელიც იყო, მაგრამ უცბად რომელიმე პორტრეტი, ანჯამებსახსრებზე მოსატრიალებელი, საიდუმლო, ფარული კარი აღმოჩნდებოდა. აქ ყოველივე წინასწარ გამოზომილად, მოფიქრებულად იყო მოწყობილი. გასაგებიც არის, ამ სასახლეებისათვის დრამებიც არ იყო უჩვეულო. სასახლე, თვით სარდაფიდან დაწყებული მანსარდამდე მრავალსართულიან სკას წარმოადგენდა. ეს თვალწარმტაცი ვარსკვლავისებური მარჯანი, ვერსალიდან მოყოლებული ყოველი სასახლის შიგნით აღმოცენებული, თითქოს გოლიათების სამყოფელოში ქონდრისკაცების საცხოვრებელს მოგაგონებდათ. ტალანები, შალო-მანდურები, თალები, სამალაგები, ყველანაირი მყუდროდ მისამალავი კუნძულები, სადაც მაღალი მდგომარეობის არსებანი ადამიანთაგან თვალყურის დევნების თავიდან ასაცილებლად თავიანთ სიმდაბლეს მალავდნენ.

ეს მიხვეულ-მოხვეული, ყრუ მისასვლელ-გადასასვლელი თამაშს მოგაგონებდათ: ახვეულ თვალებს, ხელებს, რომლებიც კარების ძებნაში ფათურობენ, შეკავებულ სიცოცხლს, თვალჭუტელობას, მალულაობასა და იმავე დროს გააზნენდებოდათ ატრიდები, პლანტაგენეტები, მედიჩები, ელცის მძინვარე რაინდები, რიჩო, მონალდესკი, მახვილამოწვდილი ხალხი, რომლებიც ოთახიდან ოთახში მარბენალს მისდევდნენ.

უძველეს დროშიც ცნობილი იყო ასეთი თავშესაფრები, სადაც ბრწყინვალეა-ფუფუნება ბოროტმოქმედებას ფარავდა. ამის ნიმუშს იძლევა ეგვიპტეში მიწის წიაღში დაცული სამარხები. როგორც მაგალითად, პასალაის გათხრების შედეგად აღმოჩენილი მეფე ფსამეტრეუსის საძვალე. ძველი დროის პოეტები შიშით შეპყრობილნი აღწერდნენ ამ საიდუმლოებით მოცულ შენობებს: *Error circumflexus, locus implicitus gyris*¹.

¹ გზის ამბნევი სამალავი, თავისი რთულ მიხვეულ-მოხვეულებით.

გუინპლენი კორლეონ-ლოჯის „შიგნითა განსაცხრომელებში“ იმყოფებოდა.

იგი აქედან გასვლის სურვილს აღეგზნო, აქედან განთავისუფლება სწყუროდა: ისევე დეასკენ ისწრაფოდა. ეს გაუგნებელი ტალანები, დარბაზები, საიდუმლოდ დაფარული კარები, მოულოდნელი გასასვლელები მას აბრკოლებდა, სიჩქარეს უნელებდა. გაქცევა უნდოდა, მაგრამ იძულებული იყო, გზა რომ გაეგნო, ნელა ევლო. ეგონა აი, ამ კარს გამოვალე და გავალ, აქედან გაენთავისუფლდებიო, მაგრამ იმ კარს სხვა კარი მოსდევდა, კიდევ და კიდევ. გუინპლენი ლაბირინთებში დაფათურობდა.

ერთ ოთახს მეორე მოსდევდა; დარბაზს კიდევ სხვა დარბაზი. არსად სულიერი არსება, არც ხმა, არც ჩქამი.

ხან ისე ეჩვენებოდა, თითქოს ერთ ადგილას ვტრიალებო.

ხან ელანდებოდა, ვითომ ვიღაც მოდის ჩემსკენო, ნამდვილად კი არავინ იყო. ის სარკეში თავის ანარეკლს ხედავდა. მაგრამ დიდებულისა და წარჩინებულის ტანსაცმელში გამოწყობილი თავის თავს აღარ ჰგავდა, ამიტომ ერთხანს დააკვირდებოდა და მერე სცნობდა საკუთარ თავს.

გუინპლენი დიდხანს დაბორიალობდა. „შიგნითა განსასვენებლების“ რთულ განლაგებაში, მას გზა ერეოდა. ხან მყუდრო კაბინეტში მოხვდებოდა, სადაც ფაქიზად ნაკეთებ ჩუქურთმასა და მხატვრობას ნახავდით. თუმცა, ცოტა არ იყოს, უხამსი მხატვრობა კი იყო. ხან რაღაც საეჭვო სამლოცველოებში შევიდოდა, სადაც კედლები სადაფითა და მიწანქრით იყო მოოჭვილი. იქვე იყო სპილოს ძვლიდან გაკეთებული სხვადასხვა გამოსახულებანი სწორედ სათუთუნეს სახურავივით ნატიფი ნაკეთობისა, რაიც გამადიდებელი შუშით უნდა გასინჯულიყვნენ. ხან ფლორენციული გემოვნებით მოკაზმულ პატარა სასტუმროში მოხვდებოდა, იგი თითქოს განგებ დამთხვეული, იპოქონდრიულ გუნებაზე დამდგარი ქალებისთვის იყო განკუთვნილი. მერე ასეთმა ოთახმა სწორედ მსგავსი სახელიც მიიღო: „ბუდუარი“. ჰერი, კედლები და იატაკი დაფარული იყო ლითონზე მოხატული ფრინველებითა და

ხეებით, ფანტასტიური მცენარეებით; მარგალიტებით გადა-
წნული, მოვარაყებულ-მოოქროვილი რუსტები, სუფრები,
კილიტებითა და მძივებით აელვარებულნი, დედოფლები და
მხედრები, ქალები-ტრიტონები, გველეშაპის ქიცვებიანი
კუდეებით. ნათალი ბროლი შუქს ირეკლავდა და ცისარტყე-
ლასებრ ყველა ფერს ისვრიდა, ბროლის ჭურჭელი ძვირ-
ფას თვლებს ელვარებაში ეტოქებოდა, კუთხის კარადებში
რალაცა ნაპერწკლებს აკვესებდა და აღეგზნებოდა ხოლმე.
ძნელი სათქმელი იყო, რას წარმოადგენდნენ ეს მოცია-
ლე ელვარებანი, რომლებშიც ზურმუხტის სიმწვანე ამომა-
ვალი მზის ოქროს სხივებს უერთდებოდა, და რომლებსაც
თითქოს მტრედისფერი ღრუბლები ეფინებოდა. იქნებ
ისინი ნამცეცა სარკეებო იყვნენ, ან იქნებ უზარმაზარი აკვა-
მარინებიც. აქ იყო სათუთი და იმავე დროს დიდად დიდი
ბრწყინვალეობა. ეს სასახლე სათუთიც იყო და იმავე დროს
დიდებულად ბრწყინვალეც. იგი ყველა სასახლეზე პატარა
იყო და იმავე დროს უზარმაზარი ზარდახშიც — ძვირფასე-
ულთა საცავი. ეს იყო ფერია მამის პატარა სახლი, ანდა გეოს
გასართობი-სათამაშო რამ. გუინპლენი აქედან გასასვლელს
ეძებდა.

ეძებდა გასასვლელს და ვერ პოულობდა. ის დაიბნა. ისე
არა შეაძრწუნებს რა ესოდენ ძლიერად ადამიანს, როგორც
ბრწყინვალეობა და ფუფუნება, როდესაც ასეთი რამ ადამიანის
თვალწინ პირველად, უჩვეულოდ წარმოსდგება. ამასთანავე
აქ ხომ ლაბირინთიც იყო. ყოველ ნაბიჯზე რომელიმე მშვე-
ნიერი, შესანიშნავი რამ ელობებოდა წინ. თითქოს მის გაქ-
ცევას აქ ყველაფერი ეწინააღმდეგებო. ჩანდა, რომ სასახ-
ლეს მისი გაშვება არ უნდოდა. გუინპლენი სწორედ ტყვედ
ჩაუყარდა ყოველივე ამ საოცრებას. ისა გოძნობდა, რომ შეი-
პყრეს და მაგრადაც შებოქვს.

„რა საზარელი სასახლეაო“, — გაიფიქრა გუინპლენმა.

დაბორილობდა დაუსრულებელ გასასვლელ-გამოსას-
ვლელებში და თან თავის თავს ეკითხებოდა, რას ნიშნავს ყო-
ველივე ეს, იქნებ საპყრობილეში დამამწყვდიესო. მას ბრაზი
ერეოდა და გამძვინვარებული აწყდებოდა ერთი დარბაზიდან
მეორეს. ლაშობდა ღია ცის ქვეშ, სუფთა ჰაერზე გასვლას.

მაგრამ ამაოდ. თან იმეორებდა: „ღეა! ღეა!“-ო. ამ სახელს ისე ეჭიდებოდა. როგორც გზის მაჩვენებელ ძაფს. თითქოს შიშობდა არ გაწყვეტილიყო იგი, რადგან მხოლოდ მას შეეძლო აქედან გაეყვანა, ეხსნა იგი.

— ეჭეი, არავინ ხართ?! — დრო და დრო გასძახებდა იგი. არავინ არ გამოხმაურებია.

ოთახებსა და დარბაზებს დასასრული არ ჰქონდა. ყველგან უქაცურობა, სულთერა არსება აქ არა ჩანდა, იყო მხოლოდ სრული ღუბილი, მდიდრული ფუფუნება და ამასთანავე ავბედითობა.

ასეთივე წარმოდგენა გვაქვს ჩვენ ზღაპრულ, ჯადოსნურ ციხე-კოშკებზე.

ღარული საპაერო მილაკებიდან მოდენილი ჰაერის გამო ამ ტალანებში და ოთახებში ზაფხულს ტემპერატურა იდგა. თითქოს, ვიღაც ჯადოქარი დაეპატრონა იენისის თვეს და ამ ლაბირინთებში დაამწყვდიათ. დრო და დრო გუინპლენი საუცხოო სურნელებას გრძნობდა. მის ირგვლივ ისეთი არომატი ეფინებოდა, თითქოს აქ სადღაც მახლობლად უჩინარი ყვავილები საამო სურნელს აფრქვევენო. ცხელოდა. ყველგან ძვირფასი ხალიჩები ეფინა. აქ შიშველიც შეიძლებოდა ყოფილიყო.

გუინპლენი ფანჯრებში იყურებოდა. სანახაობანი იცვლებოდა. ის ხან ზაფხულის დილას ახლად გადაფურჩქენილ ბაღებს გადასცქეროდა, ხან ახალ ფასადებს, ახალი ალაღმებთ; ხან ესპანურ ოთხკუთხე ეზოებს, ფილაქებით მოპირკეთებულს, სადაც სინესტე და სიცივე იდგა, რაკი მრავალსართულიან კედლებს შუა იყვნენ მოქცეულნი, ხან ტემზას წყლის დინება გაიეღვებდა მის თვალწინ, ხან ვინძორის ციხე-დარბაზის მაღალი გოდოლი.

ეზოში ამ ადრიან დილით არავინ ჩანდა.

გუინპლენი შეჩერდა და სმენა გაიმახვილა.

— ო. მე წავალ აქედან! — შესძახა მან. — მე დეასთან დაებრუნდები. აქ ძალით ვერ გამაჩერებენ. ვაი იმას, ვინც აქედან გასვლას დამიშლის. აგერ, ის რა გოდოლია, აქედან რომ მოჩანს? ვინც უნდა ცხოვრობდეს იქ, ბუმბერაზი თუ ჯოჯოხეთის ქოფაკი, თუგინდ ტარასკო, რომელიც ამ მომჟა-

ღობელი კოშკიდან გასასვლელს დარაჯობს, სულ ერთია. შე მოვკლავ ვინც კი გადამეღობება. მთელ ლეგიონს გაეუ-სწორდება. დეა! დეა!

უცბად შემოესმა ნელი, ოდნავ გასაგონი ხმა, რომელიც წყაროს რაკრავს, ჟღერტულს ჰგავდა.

გუინპლენი ამ დროს ვიწრო ბნელ ტალანში იმყოფებოდა. ორიოდ ნაბჯს რქით ფარდა იყო ჩამოფარებული.

ის ამ ფარდისკენ გაეშურა, გადასწია და შევიდა.

თვალწინ მოულოდნელი სანახაობა გადაეშალა.

III

მ მ მ

მან დაინახა რვაკუთხიანი დარბაზი, თაღებს ნახევრად ლეალური კამარები ამშვენებდა. სინათლე დარბაზში ზემოდან ჩამოდიოდა. კედლები, იატაკი და კამარა ატმოსფერი მარმარილოთი იყო მოპირკეთებული. დარბაზის შუა, ამალღებულზე შავი მარმარილოს ბალდახინი იდგა, ელისაბედ დედოფლის დროინდელი, ცოტა მძიმე, მაგრამ წარმტაცი სტილის გრეხილ სვეტებზე დაყრდნობილი. ბალდახინის ქვეშ აბაზანა-აუზი მოჩანდა. ისეთივე შავი მარმარილოსი. აუზში წვრილ ნაკადად მორაკრავებდა თბილი, სურნელოვანი წყალი და ნელ-ნელა ავსებდა. აბაზანის შავი მარმარილო სხეულის სითეთრეს უფრო მეტ ელფერს აძლევს და თვალისმომკრელად აელვა-რებს.

აი ამ ნაკადის ლიკლიკი მოესმა გუინპლენს. გარკვეულ დონეზე გაჭრილი ხერეტილი აბაზანაში წყალს საშუალებას არ აძლევდა ნაპირზე გადაღვრილიყო. აბაზანიდან ოდნავ შესამჩნევი ორთქლი ამოდიოდა და მარმარილოზე წვრილ-წვრილმანებად ეფინებოდა. წყლის წვრილი ნაკადი მოქნილი ფოლადის ღვედს ჰგავდა და ჰაერის ოდნავი რხევისაგან იკლაკნებოდა.

დარბაზში ავეჯი თითქმის სულ არ იყო; მხოლოდ აბაზანის ახლო იდგა ტახტი ბალიშებით. ტახტი საკმაოდ გრძელი იყო საიმისოდ, რომ მწოლარე ბანოვანის ფერხთით მისი პატარა ძალი, ან მისი საყვარელი მოთავსებულის. ამიტონ ასეთ ტახტებს უწოდებდნენ *can-al-pie*¹, რომელიც ჩვენ გადავაკეთეთ „კანაპე“-დ.

ვერცხლის ფეხებისა და ვერცხლისავე ჩარჩოს მიხედვით ეს იყო ესპანური შეზლონგი. შეზლონგს თეთრი ატლასიქონდა გადაკრული და თეთრი ბალიშები ეყარა ზედ.

აბაზანის მეორე მხარეს, კედელთან იდგა სხმული ვერცხლის მაღალი ტუალეტი, თავისი მოწყობილობით. ტუალეტის შუა ნაწილი შემალღებული იყო რაღაც ფანჯრისნაირად. იგი შედგებოდა რვა მომცრო ვენეციური სარკისაგან. სარკეები ერთმანეთს ვერცხლის კილოებით უერთდებოდნენ.

შეზლონგის ახლოს, კუთხეში ოთხკუთხი სანსარი იყო გამოჭრილი; იგი სათვალთვალო სარკმელსა ჰგავდა და ვერცხლის პატარა კარით იხურებოდა. ეს პატარა კარიც ანჯამებზე ეკიდა და მოძრაობდა. მასზე ოქროთი და სევადით დაფერილი მეფის გვირგვინი ელავდა. ამ პატარა კარს ზემოთკედლის სიღრმეში პატარა ზარი ეკიდა. ზარი ვერცხლისა ჩანდა ოქროში ნაფერი, ან იქნებ ოქროსიც იყო.

იმ კამარის პირდაპირ, საიდანაც გუინპლენი შემოვიდა. მოჩანდა ისეთივე მრგვალი კამარა-გასასვლელი. ზედ ჰერიდან იატაკამდე ვერცხლისფერი ქსოვილი ეკიდა.

აბლაბუდასავით თხელი გამჭვირვალე ქსოვილის იქით ყველაფერი ჩანდა.

ამ აბლაბუდის შუაგულში, სწორედ იმ ადგილას, სადაც ჩეულებრივ ობობა ზის ხოლმე, გუინპლენმა რაღაც საშინელება — შიშველი ქალი დაინახა.

უნდა ითქვას, რომ ქალი მთლად შიშველი არ იყო. ის ჩაცმული იყო, თავით ფეხებამდე ჩაცმული. მას ეცვა ძალიან გრძელი პერანგი, იმნაირი, როგორშიც ანგელოზებსა ხატავენ, მაგრამ იმდენად თხელი იყო, რომ სველი გეგონებოდათ. ასეთი სიშიშველე უფრო მეტად მაცდურია და მეტად სახიფა-

¹ პატარა ძალი ფერხთით (ესპ.).

თოც, ვიდრე ნამდვილი სიშიშველე. ისტორიიდან ჩვენ ვიცით, რომ პრინცესები და დიდებულთა ოჯახის მანდილოსნები მონაწილეობას იღებდნენ მომნანიებელთა პროცესიაში, მათ უნდა გაეცლოთ ბერების ორ მწკრივს შუა; ერთ ასეთ პროცესიაში ჰერცოგის მეუღლე მონპანსიე, ვითომ თვითდამდაბლების საბაბით, მთელ პარიზს ეჩვენა გამქვირვალე ბაბთის პერანგის ამარა: თუმცა იგი ფეხშიშველი მიდიოდა და ხელში ანთებული სანთელიც ეჭირა.

ვერცხლისფერი ქსოვილის შუშასავით გამქვირვალე ფარდა ზემოდან იყო მიმაგრებული და ზევითვე იწეოდა. ფარდა შუაზე ყოფდა მარმარილოს დარბაზ-აბაზანას მის მომიჯნე — საძილე ოთახიდან. საძილე ოთახი პატარა იყო და მთლად მოსარკული. იგი სარკიანი გამოქვაბული გეგონებოდათ. ვენეციური სარკეები ერთიერთმანეთთან იყო მისადაგებული და ურთიერთს ვერცხლის ჩარჩოებით მიმაგრებული, რის გამოც იგი მრავალკუთხედს წარმოადგენდა. შუა ოთახში საწოლი იდგა. როგორც ტუალეტი და შეზლონგი, საწოლიც ვერცხლის იყო. ამ საწოლში ქალს ეძინა.

ეძინა თავგადაწეულს. ცალი ფეხით საბანი გადაეგდო. გეგონებოდათ ქაჯია და ტკბილ ძილს ზედ თავისი ფრთები გაუშლიაო.

ბაფთაშემოკერებული ბალიში დაბლა, ხალიჩაზე გადმოვარდნილიყო.

შიშველ ქალსა და გუინპლენს შუა მხოლოდ ორი გამქვირვალე ქსოვილი: პერანგი და ვერცხლის ძაფებით ნაქსოვი მარმაშის ფარდა იყო. ოთახი უფრო თალიან სარეცელს წარმოადგენდა. მას აბაზანის ოთახიდან გამომკრთალი დაბინდული სინათლე აშუქებდა. თითქოს სინათლე უფრო მეტ მორცხვობას იჩენდა, ვიდრე ეს ქალი.

საწოლს აქ არც სვეტები ჰქონდა, არც ბალდახინი და არც ფარდა. ისე რომ ქალი თვალებს გაახელდა თუ არა, გარშემოდგარ სარკეებში დაინახავდა თავისი შიშველი ტანის ათასკეც ანარეკლს.

ზეწარი, თითქოს მოყსვენარი ძილისგან მიქმუქვნილ-მოჭმუქვნილიყო. მისი ლამაზი ნაკეცები მოწმობდნენ, რომ იგი ნაზი ქსოვილისგან იყო შეკერილი. ეს ის დრო იყო, როდეს-

საც ერთმა დედოფალმა ჯოჯოხეთი-სატანჯი უხეშ ზეწრებიან ლოგინად წარმოიდგინა.

შიშველი წოლა, ეს ჩვეულება იტალიიდან შემოვიდა. თუმცა ეს წესი რომაელებზე ადრეც არსებობდა, *Sub clara nuda lucerna* — ამბობს პორაციუსი.

საწოლის ფერხთით ძვირფასი აბრეშუმის ხალათი ეგდო. ეს ხალათიც უეჭველად ჩინური უნდა ყოფილიყო, რადგან მისი ნაკეცებიდან ოქრომკედლით ნაქარგი დიდი ხელიკი მოჩანდა.

საწოლის უკან, თალის სიღრმეში, უეჭველია, კარი იქნებოდა, რაც კარგა მოდირო სარკით იყო დაფარული. ეს სარკე ფარშევანგებითა და გედებით მოეხატათ. თვითონ ნახევრად-ჩამოზნელებულ ოთახში ყველაფერი ელვარებდა. შუშებსა და ოქროს ჩარჩოებს შორის მანძილები დაფერილი იყო იმ მოელვარე შენადნობით, რომელსაც ვენეციაში „შუშის ნალველს“ ეძახიან.

საწოლის თავთან ვერცხლის საწიგნე იყო მიმაგრებული, მისი ფიცარი ბრუნავდა ყოველმხრივ, ხოლო ზედ შანდლები — უმოძრაოდ იდგა. საწიგნეზე გადაშლილი წიგნი იდო. მის პირველსავე გვერდზე, ტექსტის ზემოთ წითელი ასოებით ეწერა: „*Alcoranus Mahumedis*“².

გუინპლენს არაფერი არ შეუნიშნავს, იგი მხოლოდ ქალს ხედავდა.

იგი გაშეშდა და იმავე დროს სულის სიღრმემდე აღელდა. ეს ურთიერთ საწინააღმდეგო, არაჩვეულებრივი მოვლენაა, მაგრამ ხდება კი ცხოვრებაში.

გუინპლენმა იცნო ეს ბანოვანი.

თვალედახუჭულს, სახე გუინპლენისკენ ჰქონდა მიქცეული.

გუინპლენი ჰერცოგის ასულს შეჰყურებდა.

ღიახ, ის იყო, გამოუცნობი არსება, რომელიც იღუმალებით აღსაყვს სიმშვენიერეს მოიცავდა. რომელმაც გუინპლენს ესოდენ ბიწიერი ოცნებები გაუღვიძა. რომელმაც ისე-

1 შიშველი ქალი გაჩაღებულ ლამპართან (ლათ.).

2 ყურანი მუჰამედისა (ლათ.).

თი უცნაური წერილი მისწერა ეს იყო ერთადერთი ქალამ ქვეყნად, რომლის შესახებ გუინპლენს შეეძლო ეთქვა: „მან დაინახა ჩემი პირისახე და მაინც უნდა ჩემი გახდესო“. მაგრამ ხომ უკვე ჩაიხშო ეს ზმანებანი. წერილიც დაწვა და თავისი აზრებიდანაც განდევნა, თავისი მეხსიერებიდან. გუინპლენი აღარც ფიქრობდა მასზე, დაივიწყა კიდევ. და, აჰა, ის ქალი ისევ მის წინ იდგა. უფრო მრისხანე, ვიდრე წინათ!

შიშველი ქალი მთლად შეიარაღებულია, დამპყრობია.

გუინპლენმა სუნთქვა შეიკრა. თვალისმომკრეღმა ღრუბელმა მიიზიდა იგი და თან წარიტაცა. უცქეროდა და ხედავდა, რომ მის თვალწინ სწორედ ის ბანოვანი იწვა. ნუთუ მართლა?

თეატრში ის პერცოვის ასული იყო, აქ — ნერეიდა, ნაიადა... ფერია. და ყველგან ისაა — აჩრდილი!

უნდოდა გაქცეულიყო და ადგილიდან ვერ იძვროდა. მისი თვალთახედვა ჩაქვბორკილად იქცა, რომელსაც ვეღარ მოსწყვეტდა ამ სანახაობისგან.

ვინ არის ეს ბანოვანი? უწესო ქცევის დიაცია თუ ქალწული ქალია? ისიც არის და ისიც. მის ბრწყინვალე სილამაზეს რალაც მიუწვდომლობაც ახლდა. მისი სხეულის კდემამოსილებრივ სწორ ნაკვეთებს სიფაქიზით არაფერი არ შეედრებოდა. იმ თოვლს, რომელსაც ადამიანის ფეხი არასოდეს არ მიჰკარებია, უმაღლვე ყველა იცნობს. ეს ქალი იუნგფრაუს მწვერვალის სამღვთო სითეთრით ბრწყინაედა. მისი მშვიდი შუბლისგან, ოქროსფერი ჩამოშლილი თმებისგან, დაფენილი წამწკებისაგან, ოდნავ მომჩინარე მოცისფრო წერილი ძალრეებიდან, მიაი შემრგვალებული გულმკერდიდან, მოქანდაკის საჭრისით ნაქანდაკევს რომ მოგაგონებდათ, თეძოებსა და მუხლთაგან, რომლებიც გამკვირვალე პერანგიდან ვარდისფრად მოსჩანდნენ, — მძინარე ღმერთქალის სიდიადე მოჰბერავდა. მის უსირცხვილობას ელვარება აქარწყლებდა. ეს შიშველი ქალი ისე მშვიდად იწვა, თითქოს უფლება ჰქონდა ოლიმპიური ცინიზმისა. მას იმ ღმერთქალის გულდაჯერებულობა ემჩნეოდა, რომელიც ზღვაში გადაშეებამდე ოკეანეს ეტყვის ხოლმე: „ჩემო მამაო“. ისე ამაყად მისვენებულიყო ამ საწოლზე, როგორც ვენერა აქაფებუი ზღვის კალთებზე-

საღამოს დაწოლილიყო დასაძინებლად და აქამდე ეძინა უშფოთველად; ის გულწრფელი ნდობა, რომლითაც საღამოს ბინდს შეხვდა, ახლაც, დღის სინათლეზეც არ გამჭრალიყო მისი სახიდან.

გუინპლენი თრთოდა, უყურებდა ამ ბანოვანს ალტაცე-ბული.

არაჩანსალი, დახარბებული ალტაცება დამლუპველია.

გუინპლენი შიშმა მოიცვა.

ბოლო აღარა აქვს ხოლმე იმ მოულოდნელობებს, რომლებითაც ადამიანს ბედი აჯილდოვებს. გუინპლენს ეგონა ზღვარს მივალწიეო, მაგრამ უცებ ყველაფერი ისევ თავიდან დაიწყო. რას ნიშნავდა ყველა ეს ერთმანეთზე მომდევნო, ბედის თავზარდამცემი ელვა-ჭექანი? და ეს უკანასკნელი ელვაც — უცბად მის თვალწინ მძინარე ქალ-ღმერთის გამოჩენა? რას ნიშნავდა ყოველივე ეს? ბოლოს საიდან, რომელი ციდან გადმოეშვა მისი სასურველი და ამავე ღროს მრისხანე ოცნება? რას ნიშნავდა მისთვის უცნობი და უხილავი მაცდური-საგან ასეთი მოფერება: თანდათანობითი განხორციელება მისი ბუნდოვანი ზმანებებისა, გაურკვეველი მისწრაფებებისა, ასეთი ხორცშესხმა მისი ცუდი ფიქრებისაც კი. რას ნიშნავდა ყველა ეს სინამდვილედ ქცეული ფანტაზია, ასე ქთანჯველად რომ ათრობდა და აბრუებდა მას? იქნებ მის წინააღმდეგ, საბრალო ადამიანის წინააღმდეგ, ბნელეთის ყველა ძალა შეერთდა! საღამდე მიიყვანდნენ მას ეს გაღიმებანი ავბედითი იღბლისა? ნეტა ვინ დაისახა მიზნად, რომ მას თავბრუ დაჰხვიოს? ამ ბანოვანმა? რატომ არის ეს ქალი აქ? რატომ? გაუგებარია. რატომ არის თვითონ იგი აქ? რატომ? იქნებ ინგლისის პერად ამ პერცოგის ასულის გულისთვის გახადეს? ვინ მოაწყო ეს შეხვედრა? ვინ უნდათ გაასულელონ ამით? ვინ არის მსხვერპლი? ვისი ნდობა გამოიყენეს ბოროტად? ნუთუ ღმერთს ატყუებდნენ? ყველა ეს აზრი, თითქოს შავი ღრუბლებით მოცული, უტრიალებდნენ გუინპლენს თავში. ან რა იყო ეს მოჩადოვებული, ავბედითი სავანე, ეს უცნაური სასახლე, საიდანაც თავის დაღწევა, გასვლა ისევე შეუძლებელი იყო, როგორც საპატიმროდან. თუ აქ შეთქმულებაა, თვითონაც მონაწილე ხომ არ არის? მის ირგვლივ ყველაფერი

თითქოს ნთქავდა და იძირავდა მას. ყოველი მისი ნაბიჯი აქ რაღაც ბნელ ძალებს შეებოჭათ. მისი ნებისყოფა სულ უფრო მეტად სუსტდებოდა, მოღუნებული ხდებოდა და ეცლებოდა მას. რაღას ჩასჭიდოს ხელი? იყო თავგზადაბნეული და მოჭადლოვებული. ისე ეჩვენებოდა, რომ უკვე ნამდვილად გიჟდება, გონსა კარგავს. ამ მომაკვდინებელი ელდით შეპყრობილი პირდაღებული უფსკრულისაკენ მიექანებოდა.

ამ ბანოვანს კი მშვიდად ეძინა.

ვუინპლენი თანდათან უფრო მეტად ღელავდა. ახლა მის თვალწინ მწოლიარე ლედი როდი იყო, არც ჰერცოგის ასული და არც მაღალი წრის მანდილოსანი, იგი იყო მხოლოდ ქალი.

ცუდი მიღრეკილებანი ჩვენში ფარულადაა ჩასახული. ჩვენთვის შეუცნობლად, ჩვენსავე ორგანიზმში არსებობს მზა ნიადაგი ბიწიერებისათვის. მისგან თავისუფალნი არ არიან არც მეტად უმანკო და პირველი შეხედვით ფაქიზი ადამიანებიც კი. თუ ადამიანი არაფრით შემწიკვლული არ არის, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ იგი უმანკოა. სიყვარული კანონია. ავხორცობა მახეა. დათრობა და ლოთობა სულ სხვადასხვა რაშეა. ქალისაკენ მისწრაფება სხვა რა არის, თუ არა დათრობა. ხოლო საერთოდ, განურჩევლად მისწრაფება ქალისადმი — ლოთობაა.

გუინპლენი თავს ვეღარ იკავებდა. მთლად ცახცახებდა.

როგორ გაუძლოს ამ ახლად შეხვედრას? აქ არც აბრეშუმის ტანსაცმელია, არც ნაოჭები ჰაეროვანი ქსოვილებისა, არც მძიმე ფარჩის კაბის ნაკეცები, არც მდიდრული საკეკლუტო ტუალეტი, რაც ესოდენ მოხერხებულად დაფარავდა და იმავე დროს გაამიშვლებდა კიდევ ქალის სხეულს, არავითარი საფარველი. სიმწიფლე, მთელი თავისი საშინელი უბრალოებით. იღუმალი და შეუპოვარი ძახილი, მოწოდება იმ არსებებსა, რომელმაც არ იცის, რა არის სირცხვილი. მოწოდება ყველა იმ ბნელი სურვილებისა, რაც კი ადამიანში არის. ევა უარესია თვით სატანაზე. ადამიანური შეხამებული ზებუნებრივთან. მშფოთვარე ალტაცება, სადაც უხეში ინსტინქტი მოვალეობას ამარცხებს. სილამაზის დამამშვენებელი ძალა, როდესაც სილამაზე იღვალა აღარ არის და ხორციელ სიტკბო-

ების ცდუნება გახდება, მაშინ მისი სიახლოვე დამლუპველია ადამიანისათვის.

ჰერცოგის ასული ხან შეუმჩნეველად იცვლიდა პოზას, ისე როგორც მსუბუქი ღრუბელი იცვლის ხოლმე თავის მოხაზულობას ცის ლაქვარდში. მისი სხეულის ნაკეთები ახალ, მშვენიერ, ჰვალისებრ მდებარეობას ლებულობდნენ. ქალის ლივლივა, მოქნილ მოძრაობაში იგივე ცვალებადობაა, რაც ტალის მოძრაობაში; ხოლო მასში რაღაც თვალთ უხილავი, შეუმჩნეველი რამ არის. საოცარია! — გუინპლენი უმზერდა მშვენიერ სხეულსა და არავითარი ეჭვი არ იყო, რომ ეს სინამდვილეში, რეალობაში ხდებოდა, მაგრამ იმავე დროს იგი რაღაც ზღაპრულადაც ეჩვენებოდა. მიუხედავად ესოდენ საგრძნობი სიახლოვისა, ეს ქალი მაინც დაუსრულებლივ შორეული იყო. გუინპლენი გაფითრებული, დარცხენილი უცქეროდა მას და თვალს ვერ აშორებდა. ის ყურს უგდებდა ქალის გულმკერდის ოდნავ მოძრაობას, და სუნთქვას, და ეგონა, ეს სუნთქვაც კი ეზმანებოდა. ამ ბანოვანისკენ მისწრაფება სტანჯავდა. ებრძოდა ამ მისწრაფებას. როგორ გაუძლოს? როგორ შეიკავოს თავი? როგორ დაიბრუნოს სიმშვიდე და ნების სიმტკიცე.

გუინპლენი ყველაფერს ელოდა, მხოლოდ ამას კი არა. მას ეგონა მძვინვარე დარაჯებთან მომიწვევსო ბრძოლა, აქედან გასასვლელად გალტოლეილს წინ რომ გადამიდგებიანო; ან რომელიმე გაათრებული ურჩხული დამიხვდებაო, ან მრისხანე მცველიო ამ ციხისა. ის მოელოდა, რომ ცერბერი დაუხვდებოდა გასასვლელ კარებთან, და სამაგიეროდ აი, ეს ღმერთ-ქალი ჰებე დაინახა.

შიშველი ბანოვანი, მძინარე ქალი.

ო, რა მძიმე ბრძოლას წააწყდა!

გუინპლენი თვალებს ნაბავდა; მეტად ჩალი სინათლე თვალებსა სტკენს, იგი თვალებს ნაბავდა, მაგრამ, მაინც ხედავდა ამ ქალს; თუმცა ნაკლებად თვალისმომკრელს, მაგრამ მაინც მშვენიერს.

გაქცევა ყოველთვის როდია შესაძლებელი; გუინპლენი ცდილობდა, მაგრამ ნაბიჯის გადადგმაც არ შეეძლო. თითქოს ადგილზე მიუჭედიათო, ისე, როგორც ხანდახან სიზმარში

ხდება ხოლმე. როდესაც გვინდა ცდუნებას გავეჭვოთ, ის კი იმავე ადგილზე გაგვაშეშებს. პირისპირ შესახვედრად წასვლა შესაძლებელია, მაგრამ უკან დახევა არ შეიძლება. ცოდვას მიწის წიაღიდან უხილავი ხელები გამოუშვე-რია ჩვენსკენ. ის გვეჭიდება და თან გვითრევს ჯურღმულში.

საერთოდ ფიქრობენ, რომ ყოველგვარი შეგარძნება თანდა-თანობით ჩლუნგდება, ღუნდება. მცდარი აზრია. ეს იგივეა, რომ ამტკიცონ აზოტის მკაფა ჭრილობაზე წვეთებად დას-ხმული ტკივილს აყუჩებს. ან კიდევ, რომ ვითომც დამიენი, შაყის კვრით დასჯისას, შეეჩვიას ასეთ ტანჯვა-წამებას.

ნამდვილად კი, ყოველი ახალი ბიძგი მხოლოდ ამხვეი-ლებს, ამწვაებებს შეგარძნებას.

გუინპლენი სულ მეტად და მეტად ეძლეოდა განცვიფრე-ბას. ბოლოს გააფთრებამდე მივიდა. ახალი მოულოდნელობით შეცბუნებული მისი გონება პირამდე აღვსილ ფიალას დაემს-გავსა. მასში რაღაც უცნობმა და საშინელმა გაიღვიძა.

მან დაჰკარგა გზის მაჩვენებელი გეზი. ახლა მხოლოდ ერთი რამ იყო მისთვის ნათელი და სარწმუნო, — ეს იყო ქალი-ბანოვანი, მის თვალწინ მწოლიარე. მის წინ ყოველის შთანმთქმელი რაღაც გადაიხსნა,—ისე როგორც ზღვის მო-რევი. თავის შეკავება აღარ შეეძლო. გადულახავი დინება იტაცებდა მას წყალქვეშა კლდეებისაკენ. მაგრამ ეს წყალ-ქვეშა კლდე ტინი კი არ აღმოჩნდა, არამედ სირინოზი. უფს-კრულის ძირში ანდამატი ყოფილა ჩამალული. გუინპლენს უნდოდა წინააღმდეგობა გაეწია მისი მიმზიდველი ძალისა-თვის, მაგრამ როგორ? იგი უკვე საყრდენს ვეღარ პოულობ-და. ადამიანს ხან ქარიშხალი დაეძგერება და გაიტაცებს ხო-ლმე. როგორც ხომალდი, ადამიანიც ჰკარგავს მთელ თავის აღკაზმულობას. ადამიანის ღუზა სინდისია. თუმცა ეს მეტად საშინელია, მაგრამ ღუზაც ხომ შეიძლება მოსწყდეს ხო-მალდს.

გუინპლენი თავისთავს ვერც კი ეტყოდა: „მე სახიჩარი ვარ, საშინელი, ეს ქალი ხელსა მკრავს“—ო. ქალი ხომ სწერდა, მიყვარხარო.

არის ხოლმე წამები, როდესაც ჩვენ თითქოს უფსკრულის პირასა ვდგავართ. როდესაც კეთილს ვშორდებით და ბო-

როტს ვუახლოვდებით. ჩვენი არსების ის ნაწილი, რომელიც ცოდვებისაქენ გვიბიძგებს, ზეიმობს ჩვენზე გამარჯვებას და ბოლოს უფსკრულშიაც გვთქავს. იქნებ გუინპლენისთვისაც ასეთი სავალალო წუთი დადგა.

როგორ გადაირჩინოს თავი!

მაშ ასე, ეს ქალი ის ბანოვანია! ჰერცოგის ასული! ის აქ ყოფილა, ამ ოთახში. მყუდრო ადგილას. მარტოლმარტო. მძინარე. უქომაგო. ქალი მის ხელთ იყო და თვითონაც მთლად მის განკარგულებაში აღმოჩნდა.

იქ სადღაც, ცის ტატნობზე თქვენ ვარსკვლავი შენიშნეთ და აღფრთოვანებას განიცდით მის გამო. თუმცა ის შორს არის! რა შიშის შთანერგვა შეუძლია ჩვენში უძრავ ვარსკვლავს? მაგრამ ერთ ღამეს ის ვარსკვლავი ადგილს გადაინაცვლებს და თქვენ ამჩნევთ, რომ იმ ვარსკვლავის ირგვლივ მოციმციმე შუქია. მნათობი, რომელიც თქვენ უგრძნობ-უვნებო გეგონათ, ამოძრავებულა. არა, ეს ვარსკვლავი კი აღარ არის, არამედ კომეტაა. ის დაუღეგარია და ხანძარს აჩალებს ცაში. აი, ეს მნათობი მოახლოვდა, შეგაძრწუნათ თავისი ცეცხლოვანი თმებით; გადიდდა, გადიდდა და თქვენსკენ გამოემართა. ოჰ, საშინელება! პირდაპირ თქვენსკენ გამოქანდა. მოისწრაფის. კომეტამ გიცნოთ, აღგზნებულია თქვენდამი ტრფობით. კომეტას თქვენთან სიახლოვე სწყურია. საშინელია ციური სხეულის მოახლოვება. ის, რაც გიახლოვდებათ იმდენად ჩაღია, რომ შეიძლება დაგაბრმაოთ. ეს უკვე მოჭარბებულ სიცოცხლეს ნიშნავს, მას სიკვდილი მოსდევს. თქვენ უარს ეუბნებით ზენიტის ძახილს; უარყოფთ სიყვარულს, რომელსაც უფსკრული გთავაზობთ. თვალებზე ხელებს იფარებთ, იმალებით, გარბიხართ, თავს გადარჩენილად სთვლით, თვალებს გაახელთ და... საოცარი ვარსკვლავი ისევ თქვენს თვალწინაა; და არა მარტო ვარსკვლავია იგი, არამედ მთელი სამყარო; ამოუცნობი ქვეყანა ცეცხლისა და ღვეღვისა. მორევებიდან შობილი ყოვლის ჩანმთქმელი სასწაული. კომეტამ მთლად დაიპყრო ცისიერი. მის იქით აღარა არსებობს რა. ღრმა, დაუსრულებელ სივრცეში იგი ლალივით ანათებდა. შორიდან აღმასივით ბრჭყვინავდა, ხოლო ახლოს

კი ცეცხლის ბრძმედ აღ გადაიქცა. თქვენ ცეცხლის ალით ხართ გარემოცული.

და თქვენ გრძნობთ, რომ ეს სამოთხის სითბო გწვავთ.

IV

ს ა ტ ა ნ ა

მძინარე ბანოვანმა უცბად გაიღვიძა. სწრაფად და ამასთანავე მედიდურად წამოიწია თავისი საწოლიდან. ოქროსფერი და აბრეშუმისფერ ხასხასა, მშვენიერი თმები ჩამოეშალა ტანზე. პერანგის ღილელო ჩამოხსნოდა და მხარი გაშიშვლებოდა. მან ნარნარი ხელი ფეხის ტერფს შეახო და ერთ ხანს დააქვერდა თავის შიშველ ფეხს. ეს ფეხი პერიკლესაც აღტაცებაში მოიყვანდა და ფიდიუსის საჭრისის ღირსიც იყო. შემდეგ გაიზმორა და დაამოქნარა, მსგავსად ძუ ვეფხვისა, რომელმაც მზის ამოსვლისას გაახილა თვალი.

ალბათ გუინპლენი მძიმედ სუნთქავდა. ყოველთვის ასე ხდება, როდესაც ადამიანი ცდილობს მღელვარება შეიკავოს.

— არის ვინმე აქ? — იკითხა ბანოვანმა და ტკბილად დაამოქნარა.

გუინპლენმა პირველად გაიგონა მისი ხმა. ხმა დამატყვევებლისა, რომელშიც რაღაც მიმზიდველი და ქედმაღლური ელერდა. ამ ხმის მბრძანებლურ თვისებას მოაღერსე ინტონაცია არბილებდა.

უცბად მუხლის თავებზე წამომდგარი, ანტიკურ ქანდაკებას დაემსგავსა, რომელსაც თითქოს ტანსაცმლის ათასობით გამკვირვალე ნაკეცი ატყვია. მან დილის ხალათისკენ გაიწოდა ხელი, წამოზიდა იგი, გადმოხტა საწოლიდან და ელვისებური სისწრაფით გადაიწვა დილის ფორა კაბა, რამაც წამსვე თავიდან ფეხამდე დაბურა ქალი. გრძელმა სახელოებმა ხელის მტევნებიც კი დაუფარა. კაბის კალთიდან მხოლოდ ბავშვის ფეხებივით პაწაწინა თეთრი ფეხის თითები მოუჩანდა, ვიწრო, ვარდისფერი ფჩხილებით.

ქალმა ხალათის საყელოდან ამოიკრიბა საუცხოო თმის
ქველი და წალოს სიღრმეში მოხატულ სარკესთან მიიბრინა.
სარკის უკან ალბათ კარი იყო, რომ ქალი სარკეს მიეყრდნო.
საჩვენებელი თითი მოღუნა და სარკეზე დააკაკუნა.

— ვინ არის მანდ? თქვენა ხართ, ლორდ დევიდ? ასე
ადრე რამ მოგიყვანათ? რომელი საათია? ბარკილფედრო
ხარ თუ?

ბანოვანი მობრუნდა.

— არა, აქედან არ არის. ხმაური მეორე მხრიდან ისმის,—
მანდ, აბაზანის ოთახში არის ვინმე? მიპასუხეთ! ვინ არის?
თუმცა, არა, იქიდან ვერავინ ვერ მოვა.

ბანოვანი ვერცხლისფერ მარმაშის ფარდისკენ გაეშურა.
დაბლა ფეხი მიჰკრა და გვერდზე გასწია. ზემო ნაწილს მხარე
გაჰკრა და მარმარილოს დარბაზში შევიდა.

გუინპლენს სამარისებურმა სიცივემ დაუარა ტანში. სად
უნდა დამალულიყო? გაქცევაც გვიანდა იყო; თანაც ადგილი-
დან დაძვრის შალ-ლონე აღარ ჰქონდა. იგი მოხარული იქნე-
ბოდა, თუ მის ფერხთით მიწა პირს იზამდა და თან ჩაიტანდა.
გუინპლენი დარბაზის შუაგულში იდგა. ქალს არ გაუჭირდებოდა
მისი დანახვა. და, აჰა.

დინახა და იცნო კიდევ.

მეტად გაოცებულმა შეხედა, მაგრამ სრულებითაც არ შემ-
კრთალა. მის გამოხედვაში სიხარულიც ამოიცნობოდა და
სიძულვილიც.

— აჰა, გუინპლენი — შესძახა ბანოვანმა.

და უცბად ეს კატა ჯიქად გადაიქცა, ეცა გუინპლენსა და
კისერზე ჩამოეკიდა.

სწრაფ მოძრაობისაგან განიერი სახელოები ილღიებამდგ
ჩაიკეცა, გაშიშვლებული ხელები ქალმა მაგრა მოჰხვია და
გულში ჩაეკრა.

შემდეგ ხელი ჰკრა, წაწვეტილი ფრჩხილებიანი თითებით
მხრებში ჩაებლაუჭა და პირდაპირ მდგომი რაღაც ყურადღე-
ბით დააცქერდა.

დააცქერდა საბედისწეროდ, თავისი სხვადასხვა ფერის,
ალმასის აღდებარანისაგან ანთებული თვალებით. იმ თვა-
ლებში აღბეჭდილი იყო რაღაც ქვენა და იმავე დროს მალაღ

გრძობაც. გუინპლენიც უცქეროდა მის ორივე თვალს. ცის-
ფერსაც და შავსაც. უცქეროდა და გონსა კარგავდა ამ ციუ-
რისა და ჭოჯობეთისადმი ცქერის გამო. ეს მამაკაცი და
დედაცაც თვალსა სჭრიდნენ და აჯადოვებდნენ ერთმანეთს.
მამაკაცი თვალისმომჭრელი და მომჯადოვებელი იყო თავისი
სახიჩრობით. ქალი — თავისი სიმშვენიერით. ორივე ურთი-
ურთს შეეძრწუნებინა.

გუინპლენი სდუმდა, თითქოს აუტანელ ჩაგვრას დაუჯაბ-
ნიაო. ქალმა შესძახა:

— მაშ შენ მოხვედი! კარგია, ჭკვიანურია. ალბათ გაიგე,
რომ მაიძულეს ლონდონიდან წამოვსულიყავი და შენც აქეთ
წამოხვედი. ძალიან კარგი! საოცარია, ამ სასახლეში როგორ-
ღა გაჩნდი?

როდესაც ორი არსება ერთმანეთის უფლება-გავლენაში
ემწყვედვა, მათ შორის ელვა აპრიალდება. გუინპლენში ში-
ნაგანმა გამაფხიზლებელმა ალლომ გაიღვიძა. გაიღვიძა ბუნ-
დოვანი შიშისა და სინდისის ხმამაც. იგი უკუდგა, მაგრამ ვარ-
დისფერი ფრჩხილები მხრებში მაგრად ჩასჭიდებოდნენ, და ძა-
ლით აკავებდნენ. რაღაც უღმობელი ახლოვდებოდა. მამრი
ცხოველი მდებარე ცხოველის ბუნაგში მოხვდა.

ქალი განაგრძობდა:

— შენ წარმოიდგინე, იმ სულელმა-დედოფალმა ანამ გა-
მომითხოვა აქ, ვინძორში; რისთვის, თვითონაც არ იცის.
ახლა კი, როდესაც მე უკვე აქ მოვედი, ის თავის გამოშტე-
რებულ კანცლერთან ერთად კარდაკეტილში თათბირობს. მაგ-
რამ შენ, როგორ მოახერხე ჩემთან შემოსვლა? ძალიან კარ-
გია. მაშასადამე, შენ ნამდვილი მამაკაცი ხარ. ნამდვილი მამა-
კაცი დაბრკოლებებს არ ერიდება. მას ეძახიან და მოდის კი-
დედაც. შენ ჩემს შესახებ გაიგე რამე? ალბათ გაიგე, რომ მე
ჰერცოგის ასული ჯოჯიანა ვარ. ამ სასახლეში ვინ შემოგიძ-
ღვა? უეჭველია ჩემი გრუმი იქნებოდა. გონიერი ბიჭუნაა. მე
მას ას გინეის ვაჩუქებ. აბა მითხარი, როგორ მოაგვარე ეს
ყველაფერი? არა, სჯობს ნუ მეტყვი. არც მინდა ვიცოდე.
ადამიანი რომ თავის გაბედულ მოქმედებაზე ალაპარაკდება,
ამით უფრო აკინებებს მას. მე ის უფრო მესიამოვნება, შენში
ამოუცნობ არსებას ვხედავდე. შენ იმდენად სახიჩარი ხარ,

რომ სასწაულს მიგამსგავსებს ადამიანი. ციდან ჩამოვარდი თუ ჭურღმულიდან ამოხობდი? ან ჰერი თუ გადაიხსნა ან იატაკი გაირღვა? მაშ როგორ შემოხვედი? ან ღრუბლებიდან ჩამოეშვებოდი, ან ჯოჯოხეთიდან ანთებული გოგირდის ალი ამოგიტაცებდა. შენ ღირსი ხარ იმისა, რომ ღმერთით გამოცხადდე ხოლმე. გადაწყდა. შენ ჩემი საყვარელი იქნები!

გუინპლენი დაბნეული უსმენდა; გრძობდა, რომ გონებას კარგავდა. ყველაფერი დასრულდა, ამაში ეპეიც აღარ იყო. ეს ქალი ადასტურებდა ყველაფერს, რაც კი იყო ნათქვამი წინა ღამით მიღებულ წერილში. გუინპლენი საყვარელი გახდება ჰერცოგის ასულისა, სათაყვანებელი საყვარელი. გუინპლენის უბედურ გულში უსაზღვრო სიამაყე ისე შეიჩხა, როგორც შავი, ათასთავიანი გველეშაპი.

პატივმოყვარეობა — ის საშინელი ძალაა, რომელიც ჩვენს შინაგან არსებაში მოქმედებს, მაგრამ ისევ ჩვენსავე საწინააღმდეგოდ.

ჰერცოგის ასული განაგრძობდა:

— შენ აქა ხარ, მაშასადამე, ასეთია ბედისწერა. მე სხვა არა მინდა რა. ცამ ინება თუ ჯოჯოხეთმა, ჩვენ ერთმანეთის საალერსოდ დაგვაახლოვა. აი სტიქსისა და ავრორას საქორწინო კავშირი! ყოველივე კანონის გამანადგურებელი, უგუნური კავშირი. როგორც კი დაგინახე, მაშინვე გავიფიქრე: „ეს არის სწორედ. შე იგი ვიცანი. ეს სწორედ ის ურჩხულია, არაჩვეულებრივი, სასწაულებრივი არსება, რომელზედაც ვოცნებობდი-მეთქი და ჩემი უნდა გახდეს-მეთქი“. მაგრამ ბედისწერას ხელის წახმარებაც სჭირდება, აი, ამიტომაც მოგწერე წერილი. ერთი რამ უნდა გკითხო, გუინპლენ: შენ გწამს, რომ ადამიანის ბედი წინასწარვეა განგებით გადაწყვეტილი? მე მას მერე დავრწმუნდი, როდესაც ციცერონის თხზულებაში წავეიკითხე სციპიონის საზმრის შესახებ. აჰ, რატომ აქამდე ვერ შევნიშნე! როგორ თავადურად გაცვია. ასეც უნდა. მით უმეტეს, რომ მიმოსი ხარ, ოინბაზი, ესეც კარგი მიზეზია, რომ ასე მოკაზმულიყავ. კომედიანტი ლორდს უდრის. ანდა განა რა არის ლორდი! იგივე მასხარა-გამრთობია. შენ როგორი კეთილშობილი ტანადობისა ხარ! საუცხოო ნაკვებები და ახოვანება გემჩნევა. მაინც დაუჭერებელია, როგორ მოხვედი

აქ, ამ სასახლეში? როდის მოხვედრი? დიდი ხანია აქა ხარ? შიშველი დამინახე? კარგი ვარ, ხომ? ახლა აბაზანა უნდა მივიღო. ოჰ, როგორ მიყვარხარ! ჩემი წერილი ხომ წაიკითხე? შენ თვითონ წაიკითხე, თუ სხვამ წაგიკითხა? იცი კითხვა, თუ არა? ალბათ მთლად გაუნათლებელი ხარ. მე კითხვებს დაგაყრი, შენ ნუ მიპასუხებ. შენი ხმა მე არ მომწონს; მეტად ნაზია. შენისთანა არსება კი არ უნდა ლაპარაკობდეს, უნდა გრგვინავდეს. შენი ლაპარაკი სიმღერასავით ჩამესმის. ეს არ მსიამოვნებს. მხოლოდ ეს ერთი რამ არ მომწონს შენში. დანარჩენი ყველაფერი შენში საშინელია და ამიტომ საუცხოოა! ინდოეთში შენ ღმერთად გალიარებდნენ. ასე საშინლად რატომ გიციინის სახე, ასეთი დაიბადე? რა თქმა უნდა, არა! ალბათ დაგასახიჩრეს, რაიმე მიზეზის გამო დაგსაჩქეს? მე მგონია, რალაც ბოროტი საქმე ჩაიდინე და იმისათვის... მოდი, ერთი მომეხვეი!

ბანოვანი შეზღონგზე დაეშვა და გუინპლენიც თან მიიზიდა. თვითონაც ვერ გაეგოთ, როგორ მოუსხდნენ ერთმანეთს გვერდზე. ქალის ნიაღვარივით სწრაფი ლაპარაკი გუინპლენის ყურებში გააფთრებული ქარიშხალივით მიშხუოდა. კაცს უჭირდა ამ გადარეული, გახელებული სიტყვების აზრი გაეგო. ბანოვანის თვალეში კი ალტაცებული სიხარული ელავდა. იგი ლაპარაკობდა ნაწყვეტ-ნაწყვეტ, ვნებიანად, ნაზი, აღელვებული ხმით. მისი სიტყვები მუსიკასავით ყლერდნენ, მაგრამ ეს მუსიკა გუინპლენს ქარიშხალივით ჩაესმოდა.

ჰერცოგის ასული ისევ ჩააშტერდა გუინპლენს.

— შენს გვერდით მე დამცილებულად ვგრძნობ თავს — რა ბედნიერებაა! ჰერცოგის ასულად ყოფნა საშინლად მოსაწყენია. მეფური სისხლის არსება იყო, ამაზე მეტი მომქანცველობა შეიძლება? დამცილებით მე დავისვენებ. იმდენად მომბეზრდა პატავ-დიდება, რომ მინდა მოძულეებული გავხდე. ჩვენ ყველანი ცოტათი დამთხვეულები ვართ! დაწყებული ვენერადან, კლეოპატრადან, ქალბატონ დე შევრეზიდან და ქალბატონ დე ლონგვილიდან, გათავებული ჩემით. მე არ დავმალავ ჩვენს სასიყვარულო ურთიერთობას, ამას წინასწარვე გეუბნები. ამ სასიყვარულო ინტრიგას არც თუ სასიამოვნოდ მიიღებს სტიუარტების მეფური საგვარეულო, რომელსაც მე

ვეკუთენი. ოჰ, ძლივს მეც თავისუფლად ამოვისუნთქავე! ვიპოვე გამოსავალი! მხრებიდან გადავიგდებ სახელ-დიდებას. დავეარგავე ჩემი მდგომარეობის ყველა უპირატესობას. მაშასადამე, თავს გავინთავისუფლებ ბორკილებიდან. ყველაფერი დავგემო, ყველაფერს წინ აღვუდგე, ყოველივე ჩემებურად გადავაკეთო. აი, ამაშია ნამდვილი სიცოცხლე. გესმის, მე შენ მიყვარხარ!

ქალი შეჩერდა. სახე აუფაკლდა. ავბედითი ღიმილი აესახა. — მე შენ მიყვარხარ არა მხოლოდ იმიტომ, რომ სახიჩარი ხარ, არამედ იმიტომაც, რომ შენ მდაბიო ხარ. მე შენში ეგ ურჩხულიც მიყვარს და მასხარა-კომედიანტიც. საყვარლად გყავდეს კაცი მოძულებული, განდევნილი, სასაცილო, საზოგადოებრივი, ქვეყნის მასხარად გამომდგარი იმ სამარცხვინო ბოძთან, რასაც თეატრს უწოდებენ — ამაში რაღაცნაირი განსაკუთრებული სიტკბოებაა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ჯოჯოხეთური უფსკრულის ნაყოფი იგემო. ისეთი საყვარელი, რომელიც არცხვენს ბანოვანს, ო, ეს აღტაცებას იწვევს! ვიგემო ვაშლი არა ედემისა, არამედ ჯოჯოხეთისა, აი რა მხიბლავს მე. აი რა მწყურია. მე უფსკრულის ევა ვარ. შენ, ალბათ თვითონაც არ იცი და — დემონი ხარ. მე შევიწინა, დავიცავი ჩემი ქალწულობა ასეთი ურჩხულისათვის, როგორც მხოლოდ სიზმრად თუ მოელანდება ადამიანს. შენ ჯოჯოხეთის დიდებული ხარხარ-სიცილის განხორციელება ხარ, შენ ის მბრძანებელი ხარ, რომელსაც მე ველოდი. ისეთი სიყვარული მჭირდება, როგორც მხოლოდ მედეას შეეძლო, ან კადიას. დარწმუნებული ვიყავი, რომ თავს გადამხდებოდა რაღაც საშინელი და არაჩვეულებრივი. შენ სწორედ ისა ხარ, ვინც მე მსურდა. მე ბევრს ისეთ რასმე გეუბნები, გუინპლენ, რისაც შენ ალბათ არა გაგეგება რა. მე ჯერ არავის არ დავნებებდივარ. შენ გნებდები უძრახველად, უმანკო. შენ, როგორც ჩანს, არა გჯერა ჩემი ნათქვამი; მაგრამ რომ იცოდე, ეს ჩემთვის რამდენად უმნიშვნელოა.

ქალის სიტყვები ვულკანის ამოხეთქვასა ჰგავდა. ეტნას დამრეცზე რომ ხვრელი გაებურღათ, იქიდან ასეთივე ალის ნიაღვარი ამოსკდებოდა.

გუინპლენმა წაიბურღლუნა:

— ქალბატონო...

ბანოვანმა პირზე ხელები მიაფარა.

— ჩუმი მე ვტკბები შენი ცქერით. გუინპლენ, მე უბიწო ვარ და იმავე დროს თავნება-აშაღლარა. მე ქალწული ბაქხანაკაც ვარ. ჯერ არც ერთ მამაკაცს არ დავნებებდივარ და შემეძლო დელფოსის პითია ვყოფილიყავი. შემეძლო შიშველი ქუსლით შევდგომოდი ბრინჯაოს იმ ზედადგარს ტაძარში, სადაც ქურუმები პითონის ტყავზე მიყრდნობილნი ჩურჩულით მიმართავენ უხილავ ღვთაებას. მე ქვის გული შექვს, მაგრამ იგი იმ იდუმალ რიყის ქვასა ჰგავს, როგორც-საც ზღვა მირიყავს ხოლმე პენტლი-ნაბის კლდის ძირას, თისას შესართავთან. ასეთი ქვა რომ გასტეხო, შიგნით გველი აღმოჩნდება. ეს გველი ჩემი სიყვარულია, ყოვლად ძლიერი სიყვარული. ამან შეგაძლებინა შენ აქ მოსვლა. ჩვენ განუზომელი სივრცე გვაშორებდა ერთმანეთს. მე სირიუსზე ვიყავი, შენ ალიოთზე. შენ შეუძლებელი ნაბიჯი გადადგი, ძნელი გზა გადალახე, აი, აქა ხარი გაჩუმდი დამიმორჩილე! გნებდები!

ქალი გაჩერდა. ვაჟი თრთოლამ აიტანა. ბანოვანმა ისევ გაიღიმა.

— გაიგე, გუინპლენ, ოცნება იგივე შემოქმედებაა. სურვილი იგივე მოწოდება და ძახილია. საკუთარ წარმოსახვაში ქიმერის შექმნა იმას ნიშნავს, რომ მას სიცოცხლე მისცე. საშინელი, ყოვლადშემძლე წყვედიადი ნებას არ გვაძლევს უშედეგოდ მივმართოთ მას და შევთხოვოთ. ამიტომ მან მე სურვილი ამისრულა და აჰა, შენ აქა ხარ. მაშ მე გადავწყვეტ, რომ პატივი ავხადო ჩემს თავს? დიახ. გადავწყვეტე, რომ შენი საყვარელი გავხდე, შენი ხასა, შენი მონა და საგანი? დიახ, სიზარულით. გუინპლენ, მე დედაკაცი ვარ. ხოლო დედაკაცი თხზაა, რომელიც მოწყურებულია ტალახად იქცეს. ჩემთვის აუცილებელია თავის მოძულეობა. ეს საუკეთესო სახელია სიამაყისა. სიმდაბლე მშვენიერ ელფერს აძლევს სიდიადეს. ისე არაფერია ურთიერთისადმი შეხამებული, როგორც ეს ორი უკიდურესობა. თუნდაც შენ, ყველასგან მოძულეებულს, შენც მომიძულე. დამცირებულის წინაშე თავის დამცირება, რა სიტკბოებაა! ეს არის ყვავილი ორნაირი პა-

ტივაყრილობისა. და მე მოვწყვეტ ამ ყვაევილს. თუნდ ფენით გამთელო, უფრო ძლიერა იქნება შენი სიყვარული ჩემდამი. მე ეს ვიცი. გასაგებია შენთვის, რისთვის გაღმერთებ? იმისათვის რომ მძულხარ. შენ იმდენად დაბლა დგახარ ჩემზე, რომ მე შემოძლია საკურთხევლის კანკელზე ალგამაღლო. ხმელეთის შეერთება ქვესკნელთან ქაოსის შექმნასა ნიშნავს, და ქაოსი მე მიზიდავს. ქაოსი ყველაფრის დასაწყისია და დასასრული. რა არის ქაოსი? უსაზღვრო სისაძაგლე. და ამ სისაძაგლიდან შექმნა ღმერთმა სინათლე. ტალახიდან რომ მნათობი გამოძერწო, ეს მე ვიქნები.

ამას ამბობდა ეს შემზარავი ბანოვანი ქალი. იგი მოძრაობდა და აფრიალებული ფორა კაბა ქალწულურ ტანს უჩენდა.

ბანოვანი ქალი განაგრძობდა:

— ყველასთვის ძუ მგელი ვარ, შენთვის კი ძალი გაგხდები. ყველა განცვიფრებული დარჩება! იმაზე სასიამოვნო რაღა იქნება, რომ სულელები გააკვირო! მე მესმის ჩემი გულის პასუხი; ვინ ვარ მე? ქალ-ღმერთი? ამფიტრიტა ციკლოპს დანებდა. ვინა ვარ მე? ფერია? ურგილამ თავის სარეცელზე რვახელიანი ბუგრიქსი მიიღო, ნახევრად კაცი და ნახევრად ფრინველი, რომელსაც თითებს შუა აპკები გააჩნდა. ვინა ვარ მე? პრინცესა? მარიამ სტიუარტს რიჩო ჰყავდა. სამ ულამაზესს სამი სახიჩარი ჰყავდა. მე მათ გადავაპარბე, რადგან შენ იმათ საყვარლებზე უფრო სახიჩარი ხარ. გუინპლენ, ჩვენ ერთმანეთისთვის დაეზადებულვართ. შენ სახითა ხარ ურჩხული, მე სულითა ვარ ურჩხული. აი, სწორედ ამისათვის მიყვარხარ. დე, ეს ჩემს ჟინიანობას მიეწეროს. აბა რა არის ქარიშხალი? ის ხომ ქარების ჟინისგან არის შექმნილი. ჩვენს შორის კოსმიური მსგავსებაა. შენცა და მეც, ჩვენ ორავე წყვდიადის შვალეები ვართ. წყვდიადმა დაასვა დამლა შენს პირისახეს და ჩემს სულს. და შენც შენდათავად, მე წარმომშობე. შენმა მოსვლამ ჩემი სულის თვისება გამოამჟღავნა. მე თვითონ არ ვიცოდი ჩემი სულის თვისების რაობა. მე თვითონ მანცვიფრებს და თავზარს მცემს იგი. მე ღმერთქალი ვარ, მაგრამ შენმა მოახლოვებამ გველემშაპად მაქცია. შენ გადამიხსენი და დამანახვე ჩემი ნამდვილი ბუნება. შენის.

წყალობით მე ჩემი სულის სიღრმეში ჩავიხედე. ხედავ, რა-
ნაირადა ვგავართ ერთმანეთს. შეგიძლია ჩაიხედო ჩემში, ისე
როგორც სარკეში. შენი პირისახე ჩემი სულია. მე სულაც არ
ვიციდი, რომ ასეთი საზარელი ვიყავი; მაშასადამე, მეც იგივე
ურჩხული ვყოფილვარ, ო, გუინპლენ, შენმა ნახვამ მოწყუ-
ნილობა თითქმის სულ გამიქარვა.

ბანოვანმა გადიკისკისა, რალაც უცნაურად, ბავშვურად.
მისკენ გადიხარა და ყურში უჩურჩულა:

— ჰკუადამთხვეული ქალის ნახვა თუ გინდა? მაშ, აჰა,
იგი შენს წინ არის.

მისი მზერა გუინპლენს აჯაღოებდა. ასეთი მზერა იგივე
თილისმური სასმელია. ქალის ფორა კაბა გადაფრიალდებოდა
ხოლმე და გუინპლენი თვალთ ხედავდა საშინელებამდე ლა-
მავ სხეულს. ბრმა, ცხოველური ყინი მოერია გუინპლენს.
ყინი და იმავე დროს მომაკვდინებელი ტანჯვა.

ეს ქალი — ბანოვანი ლაპარაკობდა და მისი სიტყვები
გუინპლენს ცეცხლად ეკიდებოდა. ისა გრძნობდა, რომ გამო-
უსწორებელი რამ უნდა მომხდარიყო. ძალა არ შესწევდა ერ-
თი სიტყვა მაინც ეთქვა. ქალი ხან ჩერდებოდა, აკვირდებოდა
მას და ჩურჩულებდა: „ო, საზარელო!“ ამ ქალში რალაც
მტაცებლური რამ იყო, იგი ხელებში მისწვდა გუინპლენს და
ჩაეჭიდა, ჩაეჭიდა და განაგრძო:

— გუინპლენ, მე სამეფო ტახტისთვისა ვარ დაბადებუ-
ლი. შენ ბალაგანის ფიცარნაგზე კომედიანტობ. დე, ასე იყოს,
მაგრამ ჩვენ მაინც სულ ერთად ვიქნებით. ჰა, რა ბედნიერე-
ბაა, რომ მე ასე დავმდაბლდი! მე მიანდა, რომ მთელმა ქვე-
ყანამ გაიგოს ჩემი შერცხვენა. ხალხი უფრო მეტად მოიხრი-
და ქედს ჩემს წინაშე, რადგან ხალხს რაც უფრო სძულხარ
და ეზიზღები, მით უფრო მეტად მლიქვნელობს და ფეხქვეშ
გეგება. ასეთები არიან ყველა ისინი, ავი ქვეწარმავალნი,
გველეშაპები და იმავე დროს მატლები. ო, მეც ისევე უზნეო
ვარ, როგორც ღმერთები. აბა, მაშ რა ვიქნები? მე ხომ მე-
ფის უკანონო შვილი ვარ. ამიტომ მეც მეფური საქციელი
მაქვს. ვინ იყო როდოპისი? დედოფალი იყო და ფთე ურჩხუ-
ლი უყვარდა, ნიანგის თავპირიანი მამაკაცი. ამ კაცის სახელ-
ზე აღმართა მან მესამე პირამიდა. პენტესილევას მეისრედ

წოდებული კენტავრი შეუყვარდა, რომელიც შემდეგში თანავარსკვლავედად გადაიქცა. შენ აბა რას იტყვი ანა ავსტრიელის შესახებ? რამდენად ულამაზო იყო ის მაზარინი და.. შენ კი არა მარტო ულამაზო ხარ, არამედ სახიჩარიც. ულამაზობა წვრილმანია, ხოლო სახიჩრობა დიდებულია! ულამაზობა ეშმაკეულის ღმექაა, რაც სილამაზისგან გამოსკვივის. სახიჩრობა კი მშვენიერების უკუღმა პირია, მისი შებრუნებითი მხარეა. ოლიმპის მთასაც ორი ფერდობი აქვს, ერთი სინათლით გაშუქებული და იქ აპოლონი სუფევს, მეორე ფერდობი წყვედიადით არის მოცული და იქ პოლიფემში მფლობელობს. შენ ტიტანი ხარ, ტყეში რომ იყო, ბეჭემოტი იქნებოდი, ოკეანეში ლევიათანი, სიბინძურეში — ტიფონი. შენს სახიჩრობაში რაღაც მრისხანება მოჩანს. შენი პირისახე თითქოს ელვა-მეხისგან არის დასახიჩრებული. შენი სახის ნაკვთები ვილაცას უშველებელ ცეცხლოვან ხელს დაუმახინჯებია. იმ ცეცხლოვან ხელს მიუტყუქნია ეგ სახის ნაკვთები და თვითონ გამქრალა. ვილაცას შავნელი გააფთრების მომენტში შენი სული საზარელ, არაადამიანურ ქერქში მოუმწყვდევია. ჯოჯოხეთი ის ქურაა, სადაც რკინას აწრთობენ, ცეცხლში ახურებენ — ამას ჩვენ ბედისწერას ვეძახით. აა, ამ გახურებული შანთით ხარ შენ დადაღული. შენი შეყვარება იმას ნიშნავს, რომ დიდებული რამ შეიცნო. მე წილად მხვდა ეს ზეიმი. აპოლონის შეყვარება! ჰმ, ვითომ დიდი ამბავია! ჩვენი დიდების საზომი ის განცვიფრებაა, რომელსაც და რაოდენსაც ჩვენ ხალხში გამოვიწვევთ. მე შენ მიყვარხარ; ღამლამობით სულ შენ მესიზმრები. აი, ეს ჩემი სასახლეა. აქ შენ ჩემს ბაღებს ნახავ. აქ წყაროებია — ბალახებში მორაკრაკებენ. აქ არის მღვიმეები, სადაც შეგიძლია ალერსით დასტკბე. აქ მშვენიერი მარმარილოს ქანდაკებებია, კავალერ ბერნინის ნამუშავევი. ახლა ყვავილები რამდენია! მეტად ბევრია და ბევრზე-ბევრი. ვარდები გაზაფხულობით ხანძარივით ეღვზნებიან. მე მგონი, უკვე გითხარა, რომ დედოფალი ჩემი და არის! მაშ, როგორც გსურს, ისე მომეპყარი. მე იმისთვის გავჩენილვარ, რომ იუბიტერი ფეხებს მიკოცნიდეს და სატანა კადევ სახეში მაფურთხებდეს. შენ რა სარწმუნოებას მისდევ? მე პაპის სარწმუნოების მიმდევარი

ვარ. მამაჩემი, იაკობ მეორე, საფრანგეთში მოკვდა. მას იეზუიტების მთელი ჯგუფი გარს ევლებოდა. რასაც მე შენის სიახლოვით განვიცდი, ასეთი რამ არასოდეს არ მიგრძენია. აჰ, როგორ მინდოდა საღამოთი ძოწეულის ფარდულიანი ნავით შენთან ერთად ბალიშზე მისვენებულს ზღვაზე გამესეირნა! თანვე მუსიკის ხმაზე ზღვის უსაზღვრო სიმშვენიერით დავმტკბარიყავ. გინდა შეურაცხყოფა მომაყენე, გინდა დამკარი! სიყვარულის სამაგიერო მომიგე! ისე მომეჭეცი, როგორც უმართებულო საქციელის მდაბალ არსებას! მე შენ გაღმერთებ...

ბღღვინვა-ღმუილი შეიძლება სიყვარულის ხმა იყოს. თქვენ ექვი გაქვთ? აბა ყურა დაუგდეთ გალიასთან ლომებს. ეს ბანოვანი ქალი ერთ და იმავე დროს საშინელიც იყო და ნაზიც. ძნელია ამაზე უფრო ტრაგიკული რამ წარმოიდგინო. ეს ქალი გულსაც უკოდავდა კაცსა და ალერსითაც აამებდა. იგი ველურ კატასავით დააცხრებოდა კაცს და თან უმაღვე უკუიხევედა. ამგვარ თამაშში მკლავნდებოდა მისი ველური ინსტინქტები. მის თაყვანისცემას ერთგვარი გამომწვევი რამ ეტყობოდა. ამ ქალის გახელება გადამდები იყო. მისი საბედისწერო სიტყვები ტლანქადაც ჟღერდნენ და ნაზადაც. მისგან შეურაცხყოფელი სიტყვები არ შეურაცხყოფდნენ ადამიანს. ხოლო მისი უსაზღვრო სიყვარული და თაყვანისცემა დამამცირებლად მოქმედებდნენ. მისგან სილაქის შემოკვრა მიუწვდომელ სიმაღლემდე აამაღლებდა ადამიანს. მისი ინტონაცია მოსსავე გახელებულ, ვნებით აღსავსე სიტყვებს პრომეთესებურ სიმაღლეს სძენდა. ესქილეს მიერ ხობტაშესხმული დღესასწაულები, დიდი ღმერთქალისადმი მიძღვნილნი, ასეთსავე ბნელ, ეპიურ გახელებას აღვიძებდნენ იმ დედაკაცთა შორის, რომლებიც ვარსკვლავიან ღამეში სატირებს დაეძებდნენ. ვნების ასეთი პაროქსიზმები თან სდევდა ხოლმე იმ იდუმალ ცეკვებს, რომლებიც დოდონას ტყეებში ხდებოდა. ეს ბანოვანი ქალი, თითქოს ფერისცვალებაში იყო, თუკი ფერისცვალება შესაძლოა მათთვის, ვინაც ცას განუდგება. მისი თმები ფაფარივით ფრიალებდა. მისი ფორად გაშლილი კაბა ხან შეიკეცებოდა და ხან გადაიხსნებოდა. ამ ბანოვანის გულ-მკერდზე უმშვენიერესი აღარ იქნებოდა რა. ამ

ბულ-მეკრდიდან ამოხეთქდა ხოლმე ველური ღალადისი. მისი ცალი, ცისფერი თვალის სხივები, მეორე, შავი თვალის აღმურს უერთდებოდა. ამ ქალში რაღაც არაადამიანური იყო. გუინპლენს ღონე გამოეღია მისი სიახლოვისაგან, მთლად მის გავლენაში მომწყვდეული, გრძნობდა თავის დამარცხებას.

— მე შენ მიყვარხარ! — შესძახა ჯოზიანამ.

და თითქოს კბენსო, ისე დააცხრა ბაგეებზე.

გუინპლენსა და ჯოზიანას მალე დასჭირდებოდათ ერთი იმ ღრუბელთაგანი, რომლებითაც ჰომიროსი ხანდახან დაბურავდა ხოლმე იუპიტერსა და იუნონას. შეუყვარდნენ თვალხილულ ქალს, რომელიც გზედავს, გრძნობდნენ შენს დასახიჩრებულ სახეზე მისი საუცხოო ბაგეების შეხებას, ეს გუინპლენისათვის მეტად მწველი ნეტარება იყო. გრძნობდა, რომ ამ არაჩვეულებრივი, ამოუცნობი ბანოვანის წინაშე ყველაფერი ქრებოდა მის სულსა და გულში. იქ დეას ხატება ოდნავდა კენესოდა და უკვე აღარ შეეძლო შებრძოლებოდა ამ ბნელეთის მოზღვაეებას. არის ანტიური ბარელიეფი, სფინქსის გამოსახულებით, რომელიც ამურსა ნთქავს. და ეს ამური. ღვთაებრივი სინაზის ქმნილება, სისხლად იცლება. გააფთრებული და თან მომღიმარე საზარელი არსების კბილები ფართავენ ამურის ფრთებს.

უყვარდა კი გუინპლენს ეს ბანოვანი ქალი? განა შეიძლება ადამიანს დედამიწის ბურთივით ორი პოლუსი ჰქონდეს? ნუთუ ჩვენც უძრავი ღერძის გარშემო ვტრიალებთ და შორიდან ვარსკვლავად მოვჩანვართ, ხოლო ახლოდან ტალახის გუნდად? იქნებ ჩვენც სფერო ვართ, სადაც დღეს დამე სცვლის? ნუთუ გულს ორი მხარე აქვს, ერთი სინათლის მოყვარული, მეორე — სიბნელის? აქ, პირველ მხარეში ქალი — სხივია; იქ, მეორეში ქალი — კლოაკაა. ანგელოსი აუცილებელია ადამიანისთვის, მაგრამ ნუთუ მას არ შეუძლია სატანას არ დაუკავშირდეს? სულს რად უნდა დამურას ფრთები? ნუთუ ყველასთვის დგება საბედისწერო, შავბნელი საათი? ნუთუ ჩვენს ბედისწერას ცოდვა თან სდევს, როგორც განუყოფელი რამ და მას ვერას გზით თავიდან ვერ ავიცილებთ? ნუთუ ჩვენს ბუნებაში არსებული ბოროტება

ისე უნდა მივიღოთ, როგორც განუყოფელად დაკავშირებულ
ლი მთელ ჩვენს არსებასთან? ნუთუ აუცილებელია ცოდვას
თავისი ზვედრი მიეზღოს? ღრმად ამადლევებელი საკითხებია.

გარნა, რომელიღაც ხმა დაბეჭითებით ჩამოგვძახის, რომ
სისუსტე დანაშაულია. გუინპლენი ენით გამოუთქმელ გრძნო-
ბას განიცდიდა. მის არსებაში ერთდროულად იბრძოდა ხორ-
ციელი გულისთქმა, სიცოცხლის წყურვილი, ავხორცობა,
მტანჯველი მტკბარი თრობა და სირცხვილს ის ნატამალი,
რომელიც მთლად არ ჩაეჭრო პატივმოყვარეობას. ნუთუ იგი
ცდუნებას დაემორჩილება?

ჯოზიანამ გაიმეორა:

— მე შენ მიყვარხარ!

და გაშმაგებით მიიქრა იგი გულზე.

გუინპლენს სული ეხუთებოდა.

უცბად იქვე, მათ ახლოს ზარი ხმამაღლა აწკარუნდა. ეს
კედელში მისადაგებული პატარა ზანზალაკი რეკავდა. ჰერ-
ცოგის ასულმა იქით მიიხედა და წარმოთქვა:

— რა უნდა იმ ქალს ჩემგან?

უცბად რაკუნი გაისმა და თითქოს ლიუკის სახურავი დე-
ჰიმული ზამბარისგან უკუვარდაო, ისე გააღო ვერცხლის პა-
ტარა კარი, მეფის გვირგვინით მოოქვილი.

გამოჩნდა პატარა კოშკურა-ნიშის ცისფერი ხავერდით
შემოთენილი შიგნითა კედლები, იქ ოქროს სინზე წერილი
იღო.

მოსქო, ოთხკუთხი კონვერტი ისე დაედოთ, რომ აღის-
ფერი ლუქის დადი ბეჭედი უცბად თვალში მოსახვედრი ყო-
ფილიყო. ზანზალაკი ისევ რეკდა.

ღია პატარა კარი თითქმის ეხებოდა იმ შეზღონგს, რო-
მელზედაც ისხდნენ ჯოზიანა და გუინპლენი. ჰერცოგის ასულს
ერთი ხელი გუინპლენისთვის კისერზე შემოეხვია. ის დაიხა-
რა, მეორე ხელით წერილი აიღო და პატარა კარი მიხურა.
თაღჩა დაიხურა და ზანზალაკის რეკეაც შეწყდა.

ჰერცოგის ასულმა ბეჭედი გატეხა, კონვერტი გადახია, გა-
მოიღო იქიდან ორი ფურცელი და კონვერტი იატაკზე, გუინ-
პლენას ფერხთით დააგდო.

ბეჭედი ისე გადატყდა, რომ გუინპლენმა შენიშნა მეფის გვირგვინი და მის ქვეშ ასო „ა“.

კონვერტის მეორე მხარეს ეწერა, „მის ბრწყინვალეობას ჰერცოგის ასულ ჯოზიანას“.

ჯოზიანამ ამ კონვერტიდან გამოიღო პერგამენტის დიდი ფურცელი და პატარა ბარათი ველენის ქალაღღზე დაწერილი. პერგამენტზე სამდივანმწერლოს მწვანე ბეჭედი იყო დაკრული, დიდი ზომისა, რაც იმას ნიშნავდა, რომ ეს საბუთი დიდებული პიროვნებისა იყო. ჰერცოგის ასული, ჭერ ისევე აღტაცებით დამტკბარი და თვალეზღაბინდული იყო; მას ოღნავ უკმაყოფილოდ დაემანქა სახე.

— აჰ, ეს კადევ რა არის! ისევე ქალღღებს მიგზავნის. რა მომბებზრებელი დედაკაცია! — წარმოთქვა ჯოზიანამ, პერგამენტი გვერღზე გადაღო და ბარათი გაშალა.

— მისი ხელია, ჩემი ღღს ხელი. როგორ მომწყინღა ეს ყვეღღაფერი! გუინპლენ, მე უკვე გკითხვე: კითხვეა იცი-მეთქი! იცი კითხვეა?

გუინპლენმა თანხმობის ნიშნად თავე დაუქნია.

ქალი შეზღღონგზე გაწვა, უღღნაური მორიღღებით დაიღღარა ფეხებზე კაბის კაღღთა და მკღღავებზე წამოიღღარა განიერი სახეღღოები, თუმკვა გულ-მკერიღღი მოშიშვეღღებული ჰქონღღა და გუინპლენს ისეღღაც ვნებღღსაგან მთვერღღს, ცეცხღღს უკიღღებღღა; ბარათის ფურცელი გუინპლენს გაუწოღღა და უთხრღღა:

— ჰოღღა, აი, გუინპლენ, შენ ახღღა ჩემი საკუთრეღღა ხარ. მამ შეუღღდეკი შენს სამსახურს. ჩემო საყვერეღღო, წაიკითხვე რასა მწვერს დეღღოფაღღი.

გუინპლენმა გამოართვე წერიღღი, გაშალა და დაიწყო კითხვეა; ათანსაიღღი გრძღღობეღღით აფორიღღაქებულს, ხმა უკანკაღღებღღა.

„ქალბატონო!

ყოღღღადმოწყაღღედ გიგზავნით თქვეღღნ ამასთან დართულ ოქმის პიღღრს, რომელიც დამოწმებული და ხეღღმოწერიღღია მსახურისა ჩვეღღნის უიღღიამ კოუბერიღღსაგან, ინგღღღისის სამეფოს ლორღღ-კანცღღერიღღსაგან. ამა ოქმიღღდან ნათელი ხღღებღღა ფრიაღღღ ღღრღსსაყურადღღებო გარეღღმეღღბა, სახეღღღღობრ ისა, რომ ლორღღღ ღღინეუს კღღენჩარღღღის კანონიერი ვაჟი, აქამომღღედ გუინპლენის

სახელით ცნობილი, კომედიანტებისა და ოინბაზ-მასხარების წრეში მდაბალი, მოხეტიალე ცხოვრების მიმდევარი, აწ ნაპოვნია და მისი პიროვნება დადგენილია. ყველა მისი კუთვნილი ქონების უფლება მან დაკარგა სულ მთლად მცირე ჰასაკისამ; თანახმად სამეფოს კანონებისა და საკუთარ მემკვიდრეობათა ძალით, ლორდი ფერმენ კლენჩარლი, ძე ლორდ ლინეუსისა დღესვე აღდგენილ იქნება თავის პირად წოდებულ ირსებებში და ლორდთა პალატის წევრთა შორის ჩაირიცხება. ამგვარ გარემოებათა გამო, გენებავს რა გამოვხატოთ ჩვენი თქვენდამი კეთილგანწყობა და ადრევე თქვენთვის გამოცემული კლენჩარლი ჰენკერვილის ლორდების ადგილმამულების ისევე თქვენს უფლებებში დატოვება, ამიტომ ჩვენ გინიშნავთ მას საქმროდ, ნაცვლად ლორდ დევიდ დერი-მოირისა. ჩვენ განკარგულება გავეცით მოეყვანათ ლორდ ფერმენი თქვენს რეზიდენციაში, კორლეონ-ლოჯში. ჩვენ ვბრძანებთ, აგრეთვე როგორც და და დედოფალი ვაცხადებთ სურვილს, რათა ლორდი ფერმენ კლენჩარლი, დღევანდლამდე გუინპლენად სახელდებულნი, ქორწინებით შეუღლდეს თქვენთან, და გახდეს თქვენი ქმარი. ასეთია ჩვენი ნება, ნება დედოფლისა“.

ვიდრე გუინპლენი კითხულობდა და ხმაც თითქმის ყოველ სიტყვაზე ეცვლებოდა, ჰერცოგის ასული ბალიშიდან წამოწეული გაფაციცებით უსმენდა და თვალმოუშორებლივ უცქეროდა. როდესაც გუინპლენმა კითხვა დაასრულა, ჯოზიანამ წერილი ხელიდან გამოსტაცა.

— ანა, დედოფალი, — წარმოთქვა დაფიქრებით, რა წამს ხელმოწერას დახედა.

პერგამენტი იატაკიდან აიღო, სწრაფად გადაჰკრა თვალი; ეს იყო საუთფორკის შერიფისა და აგრეთვე ლორდ კანცლერის დამოწმებული იმ საბუთის პირი, რომელშიც აღიარეს თავიანთი მოქმედება „მატუტინაზე“ დალუპულმა კომპარაჩი-კოსებმა.

შემდეგ ბანოვანმა ხელახლა გადაიკითხა დედოფლის წერილი და წარმოთქვა:

— კარგი.

მშვიდად მიუთითა გუინზლენს ტლანისკენ გასასვლელ ფარდაზე და ბრძანა:

— წადით.

გაქვავებული გუინზლენი ადგილიდან არ იძვროდა.

ქალმა გულცივად გაიმეორა:

— რაკი თქვენ ჩემი ქმარი ხართ, მაშ წადით.

გუინზლენი დამნაშავესავით თვალბდასხმული და თავდახრილი ხმაამოუღებლივ იჯდა.

ბანოვანმა დასძინა:

— თქვენ უფლება არა გაქვთ აქ დარჩეთ. ეს ადგილი ჩემი საყვარლისთვისაა განკუთვნილი.

გუინზლენი ისევ ისე იჯდა, თითქოს ადგილზე მიულურს-მიათო.

— კარგი, თუ ასეა, მე წავალ. — თქვა ისევ ბანოვანმა. — მაშ თქვენ ჩემი ქმარი ხართ? საუცხოოა! მე თქვენ მძულ-ხართ.

ქალი ადგა, გამომშვიდობების ნიშნად, ქედმალღურად ხელი სივრცეში გაიქნია და ოთახიდან გავიდა.

ტლანის ფარდა მისი გასვლისთანავე ჩამოეშვა.

V

იცნეს ერთმანეთი და დარჩნენ უცნობნი

გუინზლენი მარტო დარჩა.

მარტო, თბილ აბაზანასა და აშლილ ლოგინთან.

მის თავში სრული ქაოსი იდგა. ის, რაც მის შემეცნებაში წარმოიშვა, აზრებს არც კი ჰგავდა. ეს იყო რაღაც ბუნდოვანი, დაუკავშირებელი, გაუგებარი და მტანჯველი. მისი გონების თვალწინ გუნდ-გუნდად მიჰქროდნენ კოშმარული სახეები.

ამოუცნობ სამყაროში ფეხის შედგმა ისე ადვილი როდია.

გრუმის მიერ მოტანილი ჰერცოგის ასულის წერაილიდან დაწყებული, გუინზლენს ერთი მეორის მიყოლებით თავს

დაატყდა იმდენი მოულოდნელი, თანდათან უფრო მიუწვდომელი ამბები, რომ ამ წუთამდე თითქოს ეძინა, მაგრამ ყველაფერს კი ნათლად ხედავდა. ახლა ის თავის გონზე მაინც ველარ მოსულიყო და იძულებული ხდებოდა ვარაუდით ემოქმედა.

არც არას ფიქრობდა, არც რაიმე აზრად მოსდიოდა. მხოლოდ გარემოებათა დინებას ემორჩილებოდა, მეტი არაფერი. ისევ შეზღონგზე იჯდა, სწორედ იმავე ადგილას, სადაც ჰერცოგის ასულმა მიატოვა.

უცხად ამ სრულ სიწყნარეში ვილაციის ნაბიჯის ხმა მოისმა, უფრო მამაკაცის ნაბიჯს ჰგავდა. ნაბიჯის ხმა გვერდიდან, ტალანის მოპირდაპირე მხრიდან მოიხმოდა. იქიდან, საითაც ჰერცოგის ასული მიიშალა. ნაბიჯები ყრუდ, მაგრამ გარკვევით მოისმოდა; გუინპლენმა, მთლად ჩანთქმულმა თავის ამბებში, ყური ცქვიტა.

ჰერცოგის ასულის მიერ გადაწეული ვერცხლისფერი მარმაშის ფარდის იქიდან, საწოლის უკან, სწრაფად გამოიღო მოხატული, სარკით მოფარებული საიდუმლო კარი და სარკეებიანი ოთახი აახმაურა მხნე, მხიარულმა სიმღერამ, ძველებური ფრანგული მინამღერით:

და სამი გოჭი — ჭუპკში ჩაფლული,
ტალახისაგან მთლად გალაფულნი,
სამთავ ცელქები, სამთავ აეები
იღრინებოდნენ, ვით მზიდაეები.

შემოვიდა ვაჟკაცი, სარტყელზე ხმალი ეკიდა, ბუმბულე-ბით დამშვენებული ქუდი ხელში ეჭირა. ოქრომკედლით ნაკერსაზღვაო ტანსაცმელში იყო გამოწყობილი.

გუინპლენი ფეხზე წამოიჭრა, თითქოს ზამბარამ ააგდო. მან იცნო მოსული და მოსულმაც იცნო იგი.

განცვიფრებულებმა ერთდროულად შესძახეს:
— გუინპლენ!

— ტომ-ჯიმ-ჯექ!

ბუმბულეებით მორთული ქუდის პატრონი გუინპლენთან მივიდა, ხოლო გუინპლენმა ხელები გულზე დაიკრიფა.

— შენ აქ როგორ გაჩნდი, გუინპლენ?

— შენ როგორღა გამოცხადდი აქ, ტომ-ჯიმ-ჯექ?

— ჰო, ახლა მესმის, ჯოზიანას მოეგუნება კომედიანტი-მასხარა და ისიც სახიჩარი. მეტად მომხიბლავია მისთვის ასეთი არსება. მას გულმა აღარ გაუძლო, რომ არ მოეწვიე. შენ ტანსაცმელი გამოგიცვლია, გუინპლენ.

— შენც გამოგაცვლია, ტომ-ჯიმ-ჯექ?

— გუინპლენ, რას ნიშნავს ეგ წარჩინებულის ტანსაცმელი?

— ეგ ოფიცრის ტანსაცმელი რაღას ნიშნავს, ტომ-ჯიმ-ჯექ?

— მე პასუხს არ ვიძლევი კითხვებზე, გუინპლენ.

— არც მე ვიძლევი პასუხს, ტომ-ჯიმ-ჯექ.

— გუინპლენ, მე ტომ-ჯიმ-ჯექი არა მქვია.

— ტომ-ჯიმ-ჯექ, მე გუინპლენი არა მქვია.

— გუინპლენ, მე აქ ჩემს სახლში ვარ.

— ტომ-ჯიმ-ჯექ, მე აქ ჩემს სახლში ვარ.

— მე გიკრძალავ ჩემი სიტყვების გამეორებას. შენ ირონია გეხერხება, მაგრამ მე ჯოხი მაქვს. კმარა ჩემი გამოჯავრება, უბადრუკო მასხარავ!

გუინპლენი გაფითრდა.

— შენ თვითონ მასხარავ! მაგ შეუარაცხოფისთვის პასუხს გამცემ.

— შენს ბალაგანში, მუშტებით, რამდენიც გნებავს.

— არა, აი აქ, ხმლით.

— ზმალი, ჩემო კეთილო, ჯენტლმენტა იარალია; ხმალში მე მხოლოდ თანასწორთან გამოვდივარ. სხვაა მუშტის კრივი, იმაში ჩვენ თანასწორნი ვიქნებით. ზმალი კი სულ სხვა საქმეა. ტედკასტერის სასტუმროში ტომ-ჯიმ-ჯექს შეუძლია კრივში გამოვიდეს გუინპლენთან, ხოლო ვინძორში ამაზე ლაპარაკი ზედმეტია. იცოდე, მე კონტრ-ადმირალი ვარ.

— მე კიდევ ინგლისის პერი ვარ.

კაცმა, რომელიც გუინპლენს აქამდე ტომ-ჯიმ-ჯექი ეგონა, ხმამალა გადაიხარხარა.

— რატომ მეფე არა ხარ? თუმცა მართალს ამბობ. მასხარა-კომედიანტს შეუძლია ყველანაირი როლი შეასრულოს.

პარემ პირდაპირ სთქვი, რომ შენ ათინას მეფის ძე თეზეოსი ხარ.

— ინგლისის პერი ვარ და ხმალში გიწვევ.

— გუინპლენ, თავს ნუ მბებზრებ, ნუ მეზუმრები, თორემ ვუბრძანებ გაგწყებლონ. მე ლორდ დევიდ დერი-მოირი ვარ.

— მე კიდევ ლორდ კლენჩარლი ვარ.

ლორდ დევიდმა მეორედ გადაიხარხარა.

— ჰევიანური მოფიქრებაა! გუინპლენი ლორდ კლენჩარლია! ეგ სწორედ ის სახელია, რომელიც საჭიროა იმისათვის, რომ ჯოზიანაზე იქორწინო. მაშ კარგი, მე მიპატიებია შენთვის. მაგრამ იცი რატომ? იმიტომ, რომ ჩვენ ორივე მისი საყვარლები ვართ.

ტალანისაგან გამყოფი ფარდა აიწია და ვილაცის ხმა მოისმა:

— თქვენ ორივენი, ბატონებო, მისი ქმრები ბრძანდებით. ორივენი იქით მიტრიალდნენ.

— ბარკილფედრო! — შესძახა ლორდ დევიდმა.

მართლაც იქ ბარკილფედრო იდგა.

ის იღიმებოდა და მდაბლად თავს უკრავდა ორივე ლორდს.

მის ზურგს უკან, რამდენიმე ნაბიჯის დაშორებით იდგა აზნაური, მკაცრი გამომეტყველებისა. ხელში ამ უცნობს შავი კვერთხი ეჭირა.

უცნობი გუინპლენთან მივიდა, სამჯერ მდაბლად თავი დაუკრა და უთხრა:

— მილორდ, მე შავი კვერთხის ბოქაული გახლავართ; გამოცხადდი თქვენს ბრწყინვალეებასთან მისი უდიდებულესობის, დედოფლის ბრძანებით.

წიგნი მერვე

კაკიბოლიუში და მისი მიღამონი

I

საზიგომ ცერემონიალი ყველა წანის დაცვით

იმ საშინელმა ძალამ, რომელსაც გუინპლენი ამდენი ხნის განმავლობაში სულ მალა, მეტ სიმალლეზე აჰყავდა, გააბრუა და ვინძორში გაიტაცა, ხოლო ახლა იმავე ძალამ ლონდონში მოიყვანა.

მის თვალწინ უწყვეტ მწყრივად მიედინებოდა სიზმრის მსგავსი სინამდვილის მოვლენები.

მათგან თავის დაღწევა შეუძლებელი იყო, ერთი რომ დასრულდებოდა, მას მეორე მოვლენა სცვლიდა.

გუინპლენი სულის მოთქმასაც კი ვერ ასწრებდა.

ვისაც ჟონგლიორისთვის უცქერია, მას ადამიანის ბედი დაუნახია თვალთ: მსგავსად იმისა, როგორც ჟონგლიორი ისვრის ბურთებს ზევით, ქვევით, ყველა მხარეზე, — ასე ადამიანებიც ბედის ტრიალის სათამაშო ბურთად ხდებიან.

იმავე დღის საღამოს გუინპლენი სრულიად უჩვეულო ადგილას გაჩნდა.

იგი ჰერალდიკური სუმბულებით შემკულ სკამზე იჯდა, მისთვის ოქრომკედით ნაკერ ატლასის ხიფთანის ზემოდან ძოწეულისფერი ხავერდის ქლამინდი წამოესხათ, თეთრ აბრეშუმსარჩულიანი და გარს ყარყუმშემოვლებული: ყარყუ-

მითვე შემკულ სამხრეებს გარს ოქრომკედლის სირმა ჰქონდა შემოკვერებული.

გუინპლენი ახლა სხვადასხვა ჰასაკის ადამიანთა, ახალგაზრდებისა თუ მოხუცების გარემოცვაში იმყოფებოდა. ისინიც ასევე ჰერალდიკური სუბმულეებით შემკულ სკამებზე ისხდნენ და ასევე ძოწეული და ყარყუმი ემოსათ.

მის წინ რამდენიმე კაცი, შავი აბრეშუმის ქლამინდებით მოსილნი, მუხლებზე დაჩოქილიყო. ზოგი მათგანი რალაცას წერდა.

პირდაპირ, ცოტა დაშორებით გუინპლენი ხედავდა ალისფერი ზავერდით მოფენილი კვარცხლბეკისკენ ამაველ საფეხურებს; ბალდახინი ამ კვარცხლბეკისა ორ სვეტზე ეყრდნობოდა; ერთი სვეტი ლომის სახეს გამოხატავდა, მეორე მარტორქისას; ბალდახინის ქვეშ, კვარცხლბეკზე, განიერ მოვლვარე ფარზე მიყრდნობილი იდგა გვირგვინით თავმორთული სავარძელი. ეს იყო სამეფო ტახტი.

დიდი ბრიტანეთის სამეფო ტახტი.

რადგან გუინპლენი პერი გახდა, ახლა იგი ინგლისის პერთა პალატაში იმყოფებოდა.

როგორ მოხდა გუინპლენის შესვლა ლორდთა პალატაში?

მთელ დღეს, დილიდან საღამომდე, ვინძორიდან ლონდონამდე, კორლეონ-ლოჯიდან ვესტმინსტერის სასახლემდე მისი აღმასვლა ხდებოდა ხარისხიდან ხარისხამდე და ყველა ამ საფეხურზე მას ახალი, თავბრუდამხვევი მოვლენა ელოდა.

ვინძორიდან იგი დედოფლის ეტლით წააბრძანეს და თან პერის საკადრისი ამაღა აახლეს. საპატიო ყარაული ძალიან მოაგონებს ადამიანს ტუსალის მცველ ყარაულს.

ამ დღეს ვინძორიდან ლონდონში მიმავალი გზის ნაპირის მცხოვრებლებმა დაინახეს, როგორი ჭენებით გააქროლა ცხენები მისი უდიდებულესობის, დედოფლის პირადმა ამაღამ; ისინი გაქანებით მიმავალ ორ დახურულ ეტლს ახლდნენ. პირველ ეტლში იჯდა ბოქაული და ხელში შავი კვერთხი ეჭირა. მეორეში მხოლოდ განიერფარფლებიანი, თეთრ ბუმბულეებიანი ქუდი მოჩანდა, რომელიც ეტლში მჯდომ კაცს სახეზე მუქ ჩრდილს ჰფენდა. ვინ მიჰყავდათ ამ ეტლით: პრინცი თუ ტუსალი?

გუინპლენი მიჰყავდათ.

ყველაფრიდან ჩანდა, რომ ის, ვინც მიჰყავდათ ან ლონდონის ტოუერში უნდა მიეყვანათ, ან ლორდთა პალატაში.

დედოფალმა ყველაფერი კარგად მოაგვარა. თავისი დისათვის შერჩეულ საქმროს მსლებლებად მან თავისი საკუთარი ამაღა აახლა.

საზეიმო მსვლელობის წინ დაოთხილ ცხენს მიაჰქენებდა შავი კვერთხის ბოქაულის თანაშემწე.

პირველ დახურულ ეტლში, ბოქაულის წინ, გადმოსაწევ სკამზე ვერცხლისფერი ფარჩის ბალიში იდო, ბალიშს ზედ შავი პორტფელი ედო, რომელზედაც მეფის გვირგვინი ეხატა.

ლონდონამდე უკანასკნელ სადგურ ბრაიტფორდში ორივე ეტლი ამალითურთ გაჩერდა.

აქ მათ უკვე ელოდებოდა კუს ბაკანის სადაფით ინკრუსტირებული დახურული ეტლი; ეტლში ოთხი ცხენი ება, სატერფულეებზე ოთხი ლაქია იდგა, წინა ცხენებზე ორი ფორეიტორი იჯდა და კოფოზე პარიკიანი მეეტლე იდგა; ეტლს თვლები, საფეხურები, ზოლნა, თასმები მოვარაყებულნი ჰქონდა. ცხენების აღკაზმულობა შევერცხლილი იყო.

ეს საპარადო ეტლი თავისი მორთულობითა და ფორმით თამამად დაიქერდა ადგილს ორმოცდაათ განთქმულ ეტლთა შორის, რომელთა მხატვრობა რუბომ დაგვიტოვა.

შავი კვერთხის ბოქაული ეტლიდან გადმოვიდა, მისი თანაშემწე ცხენიდან ჩამოხტა.

თანაშემწემ სამგზავრო ეტლის სკამიდან გადმოიღო ფარჩის ბალიში, რომელზეც გვირგვინის ნახატით შემკული პორტფელი იდო, ორივე ხელი წაავლო და ბოქაულის ზურგს უკან დადგა.

შავი კვერთხის ბოქაულმა ჯერ ცარიელი ეტლის კარი გამოაღო, მერე იმ ეტლისა, რომელშიც გუინპლენი იჯდა და ქედმოდრეკილმა თავაზიანად გუინპლენს შესთავაზა, საპარადო ეტლში გადაბრძანებულიყო.

გუინპლენი იმ ეტლში გადავიდა.

კვერთხისმტვირთველი ბოქაული და მისი თანაშემწე, ხელში ბალიშით, აგრეთვე იმავე ეტლში წინა, ჩამოსაშვებ

სკამზე ჩამოსხდნენ, სადაც საერთოდ ძველებურ, საპარადო ეტლებში პაეები სხდებოდნენ ხოლმე.

ეტლს შიგნით არშიებშემოვლებული და ვერცხლისფერ-ფოჩებიანი სირმით შემკული თეთრი ატლასი ჰქონდა გამოკრული, ხოლო ჭერს ღერბები ამშვენებდა.

სამგზავრო ეტლების მხლებელ ფორეიტორებს სასახლის კარის მცველთა ლივრეები ეცვათ, ხოლო საპარადო ეტლის ფორეიტორები, ლაქიები და მეეტლეს სხვანაირ, უფრო შემკულ ლივრეებში იყვნენ გამოწყობილნი.

გუინპლენმა, მიუხედავად იმისა, რომ ბურანში იმყოფებოდა, ყურადღება მიაქცია ამ ზიზილებით მორთულ-მოკაზმულ მსახურთ და შავი კვერთხის ბოჭაულს შეეკითხა:

— ვისია ეს ლივრეიანი მსახურნი?

შავი კვერთხის ბოჭაულმა უპასუხა:

— თქვენი გახლავთ, მილორდ.

იმ დღეს ლორდთა პალატის სხდომა საღამოთი შედგებოდა. *Curia erat serena*¹, აღნიშნულია ძველ ოქმებში. ინგლისში პარლამენტს ღამით უფრო კარგად ეხერხება საქმიანობა. ცნობილია, რომ შერიდანს ერთხელ სიტყვის წარმოთქმის დაწყება შუალამისას მოუხდა და მხოლოდ მზის ამოსვლისას დაამთავრა იგი.

ორივე სამგზავრო ეტლი ვინძორში დაბრუნდა ცარიელი, ხოლო ის, რომელშიც გუინპლენი გადასვეს, ლონდონისკენ გაემართა.

ეს კუსბაკნიანი ოთხცხენიანი ეტლი ბრაიტფორდიდან ლონდონისკენ წელა დაიძრა, როგორც ამას პარიკიანი მეეტლის ღირსება მოითხოვდა.

ამ მწიშენელოვანი პიროვნების სახით ცერემონიალმა თავისი უფლებები გამოიჩინა და გუინპლენს დაეპატრონა.

თუმცა, როგორც ეტყობოდა, ეტლის წელი სვლა განსაზღვრულ მიზანს ისახავდა, შემდეგ ჩვენ დავინახავთ, რა მიზანს ისახავდა იგი.

ჯერ მთლად დაღამებული არ იყო, მაგრამ უკვე გვიან საღამოს, კუსბაკნიანი ეტლი სამეფო ჭიშკართან გაჩერდა. და-

¹ სხდომა საღამოთი იყო (ღათ).

ბალ, მძიმე ჭიშკარს აქეთ-იქიდან ორი გოდოლი ჰქონდა, ამ გოდოლების საშუალებით კავშირს ამყარებდნენ უაიტ-ჰოლსა და ვესტმინსტერს შორის.

ეტლს ამაღა კარგა მოხდენილად, რკალივით შემოესია ირგვლივ.

ერთ-ერთი ლაქია გადმოხტა ეტლიდან და კარი გამოალო.

შავი კვერთხის ბოქაული და თანაშემწე გადმოვიდნენ და ბოქაულმა გუინპლენს მიმართა:

— კეთილინებეთ, მილორდ, გადმობრძანდით! ქუდს, თქვენო მოწყალეზავ, ნუ მოიხდით.

გუინპლენს სამგზავრო მოსასხამის ქვეშ ატლასის ტანსაცმელი ეცვა, რომელიც მას წინა დღით ჩააცვეს. ხმალი ზედ არ ერტყა.

მოსასხამი ეტლში დატოვა.

სამეფო ჭიშკრის კამარის ქვეშ, ეტლების მთავარი შესასვლელის გვერდით, პატარა კარი იყო, რამდენიმე საფეხურიანი კიბე უნდა აგველოთ, რომ ამ კარს მისდგომოდით.

საზეიმო ცერემონიალების დროს, იმ პიროვნებას, რომელსაც საპატიო დახვედრას უმზადებდნენ, წინ ამაღა უძლოდა, ამიტომ ახლაც შავი კვერთხის ბოქაული თანაშემწის თანხლებით წინ მიდიოდა.

გუინპლენი მათ მიჰყვებოდა.

ისინი ავიდნენ იმ ორიოდე საფეხურზე. გვერდითი პატარა კარი გაიარეს.

რამდენიმე წამის შემდეგ ფართო, მრგვალ დარბაზში გაჩნდნენ. დარბაზის შუაში მკვრივად ნაქედი სვეტი იყო აღმართული.

დარბაზი კოშკის პირველ სართულზე იყო მოთავსებული და სინათლე მეტად ვიწრო ისრისებური ფანჯრებიდან შემოდიოდა, ისე რომ იქ შუადღისასაც კი ალბათ ნახევრად სიბნელე იქნებოდა. მკრთალი სინათლე ხანდახან საზეიმო ელფერს უფრო აძლიერებს. ამგვარ ნათელბნელში დიდებულება იგრძნობა.

ოთახში ცამეტი კაცი იდგა: წინ სამი, მეორე რიგში ექვსი და ოთხიც უკან.

წინ მდგომთაგანს სამში ერთს ალისფერი ხავერდის კამ-

ზოლი ეცვა. დანარჩენ ორსაც ალისფერი კამზოლები ეცვათ, მაგრამ არა ხავერდისა, არამედ ატლასისა. სამივე მათგანს მხრებზე ინგლისური ლერბები ჰქონდა ამოქარგული.

მეორე რიგში მდგომ ექვს კაცს თეთრი მუარის დაღმატიკები ეცვა. მათ გულისპირს ერთგვარი თავისებური ღერბები ამშვენებდა.

უკანასკნელ რიგში მდგომ ოთხს ყველას შავი მუარის ტანისამოსი ეცვა და ერთმანეთისაგან ტანთჩაცმულობის რაიმე სხვადასხვაობით გაირჩეოდნენ. პირველს ცისფერი მოსასხამი ებურა, მეორეს გულზე წმიდა გიორგის წითელი გამოსახლება ჰქონდა, მესამეს მკერდზე და ბეჭ-ზურგზე ყოლოსფერი პატარა ჯვრები ჰქონდა ამოქარგული, მეოთხეს შავი ბეწვეულის საყელო-საკისრე ებურა. ყველანი პარიკებით იყვნენ და უქუდოდ, სარტყელზე ხმლები ეკიდათ.

ამ სიბნელეში ოდნავ თუ გაარჩევადა კაცი მათ სახეს, ვერც ისინი დაინახავდნენ გუინპლენის სახის ნაკვეთებს.

ბოქაულმა ასწია თავისი შავი კვერთხი და წარმოთქვა:

— მილორდ ფერმენ კლენჩარლი, ბარონი კლენჩარლი-ჰენკერვილისა! მე, ბოქაული შავი კვერთხისა, პირველი თანამდებობის პირი მათი უდიდებულესობისა, ესე იგი, მესტუმრეთუხუცესი, გარდავცემ და გარდავაბარებ თქვენს ბრწყინვალებას წვივსაკრავის სარტყელის ორდენის კავალერს, ჰეროლდმეისტერს ინგლისისას.

ალისფერ ხავერდის კამზოლიანი კაცი წინ წამოდგა, გუინპლენს მდაბლად თავი დაუკრა და წარმოთქვა:

— მილორდ ფერმენ კლენჩარლი, მე გახლავართ წვივსაკრავის ორდენის კავალერი, პირველი ჰეროლდმეისტერი ინგლისისა; ჩემი წოდება მივიღე მისი ბრწყინვალეების ნორფოლკის ჰერცოგისაგან, მემკვიდრეობითი გრაფ-მარშალისაგან. მე ფიცი დავდე მეფისა და პერების წინაშე, აგრეთვე წვივსაკრავის ორდენის კავალერთა წინაშე, ჩემი ხელთდასხმის დღეს, როდესაც გრაფ-მარშალმა ინგლისისამ ჩემს თავზე ფიალიდან ღვინო მოასხურა, მე საზეიმოდ სიტყვა მივეცე ვემსახურო თავადაზნაურობასა და ვერიდო ისეთ საზოგადოებას, რომელთაც ცუდი საქციელით თავიანთი სახელი შეუშწიკვლია. აგრეთვე სახელოვანი ადამიანები უფრო ხში-

რად გავამართლო ხოლმე, ვიდრე გავამტყუნო. დავეხმარო ქვრივებს. ჩემს მოვალეობას აგრეთვე შეადგენს წესრიგი დავამყარო პერების დასაფლავების დროს და დავიცვა მათი ღერბები. მე ვიმყოფები თქვენი ბრწყინვალეების განკარგულებაში.

იმ ორთაგან, პირველმა, რომლებიც ატლასის კამზოლებში იყვნენ გამოწყობილნი, წარმოთქვა:

— მილორდ, მე გახლავართ კლარენსი, მეორე ჰეროლდ-მეისტერი ინგლისისა. მე ვალადა მდევს წესრიგი დავამყარო იმ თავადაზნაურთა დასაფლავებაზე, რომელთაც პერის ტიტული არა აქვთ მინიჭებული. მეც თქვენი ბრწყინვალეების განკარგულებაში ვიმყოფები.

შემდეგ მეორე წამოდგა წინ, თაყვანისცა და წარმოთქვა:

— მილორდ, მე გახლავართ ნოროი, მესამე ჰეროლდ-მეისტერი ინგლისისა, ვარ თქვენს განკარგულებაში, თქვენო ბრწყინვალეზე.

მეორე მწკრივის შემადგენელი ექვსი კაცი ნაბიჯით წინ წამოდგა საღმის მიუცემლად.

გუინპლენიდან მარჯენივ პირველმა წარმოთქვა:

— მილორდ, ჩვენ ექვსივე ინგლისის ჰეროლდები გახლავართ, მე იორკი ვარ.

შემდეგ თვითეულმა ჰეროლდმა წარუდგინა თავისი თავი:

— მე ლანკასტერი გახლავართ.

— მე რიჩმონდი.

— მე ჩესტერი.

— მე სომერსეტი.

— მე კი ვინძორი გახლავართ.

გულ-მკერდზე მათ ამოქარგული ჰქონდათ იმ საგრაფოებისა და ქალაქის ღერბები, რომელთაც აცხადებდნენ.

უკანასკნელი მწკრივის ოთხი კაცი, შავებით მოსილნი და ჰეროლდების უკან მდგომნი, სდუმდნენ.

ჰეროლდმეისტერმა, წვივსახვევის ორდენის კავალერმა, გუინპლენს წარუდგინა:

— მილორდ აი ოთხი საჭურველმტვირთველი, ცისფერი ქლამინდი.

ცისფერმოსასხამიანმა კაცმა თავი დაუკრა გუინპლენს.

— წითელი გველეშაპი.

იმ კაცმაც, რომელსაც გულზე წმიდა გიორგი ეხატა, თავი დაუქრა გუინპლენს.

— წითელი ჯვარი.

წითელჯვრიანმა თავი დაუქრა.

— გისოსის მცველი.

ახლა შავბეწვიანმა კაცმა დაუქრა თავი.

პეროლდმეისტერმა პირველ საჭურველმტვირთველს, ცისფერ ქლამინდოსანს ანიშნა და უკანასკნელიც მივიდა ბოქაულის თანაშემწესთან, გამოართვა ფარჩის ბალიში, გვირგვინით შემკულ პორტფელიანად.

პეროლდმეისტერმა ახლა შავი კვერთხის ბოქაულს მიმართა:

— ასე და ამგვარად, მაქვს პატივი გაცნობოთ, რომ თქვენ მე ჩამაბარეთ და მეც თქვენგან ჩავიბარე მათი მოწყალება.

მთელი ეს პროცედურა და აგრეთვე ზოგიერთი სხვებიც, რომელთაც შემდეგ აღვწერთ, იმ ძველებური ცერემონიალის ნაწილს შეადგენდა, ჰენრიხ მერვეზე უფრო უადრეს რომ დაედგინათ. დედოფალი ანა ერთ დროს ეცადა ახლად აღედგინა ეს წესები. ახლა ყველა იმან თავისი დრო მოჰპაძა. მიუხედავად ამისა, ლორდთა პალატა ამ ძველი წესების ფარგლებში ყოველგვარი ცვლილებების წინააღმდეგია და თუ ამ უხსოვარი დროიდან შემორჩენილმა ჩვეულებამ კიდევ სადმე გასძლო, მხოლოდ და მხოლოდ იქ, ლორდთა პალატაში.

თუმცა მანაც განიცადა ცვლილება, *E pur si muove*¹.

მაგალითად, რა იქნა *may pole* (მაისის ანძა), რომელსაც ქალაქი ლონდონი აღმართავდა ხოლმე პერების პარლამენტში მიმავალ გზაზე? უკანასკნელად ასეთი ანძა აღიმართა 1713 წელს, მას მერე მის შესახებ აღარა ისმის რა. ეს ჩვეულება დავიწყებას მიეცა.

გარეგნულად ბევრი რამ უცვლელად გვეჩვენება, ხოლო სინამდვილეში ყველაფერი იცვლება. ავიღოთ, მაგალითად, ოლბემარლის პერცოგების ტიტული, ის მარადიულ კუთვნილებად გვეჩვენება, მაგრამ მიუხედავად ამისა, თანმიმდევრობით ექვს საგვარეულოზე გადადის: ოდოზე, მენდვილებზე,

¹ მაგრამ იგი მაინც მოძრაობს (იტალ.).

ბეტიუნებზე, პლატაგენეტებზე, ბოშანებზე და მონკებზე. პერცოგ ლეისტერის ტიტულიც აგრეთვე ჭერჭერობით ეკუთვნოდა ხუთ საგვარეულოს: ბიუმონტებს, ბრიუზებს, დედლის, სიდნეის და კოკებს, ლინკოლნის ტიტულით ექვსი საგვარეულო იწოდებოდა. პემბროკის ტიტულით შვიდი საგვარეულო სარგებლობდა და ა. შ. გვარები იცვლება, ტიტულწოდებანი უცვლელი რჩება. ზერელედ მოაზროვნე ისტორიკოსს სწამს ისტორიულ მოვლენათა ურყევლობა. ხოლო არსებითად მყარი ქვეყნად არაფერი არ არის. ადამიანი არის ტალღა, კაცობრიობა არის ზღვა.

არისტოკრატია სწორედ იმითი ამაცობს, რაც ქალს დამამცირებლად მიიჩნია; თავისი მოხუცებულობით. მაგრამ მანდილოსნებსაც და არისტოკრატისაც ერთი და იგივე ილუზია ასულდგმულებს: პირველთაც და მეორეთაც ჰგონიათ, რომ ისინი კარგად შენახულან.

აწინდელი ლორდთა პალატა შესაძლოა არ მოისურვებს იცნოს თავისი თავი ჩვენს მიერ აქ აღწერილ სურათში, და არც იმ სურათში, რომელსაც შემდეგ აღწერთ. მსგავსად იმისა, როგორც ყოფილ ლამაზმანს, აწ უკვე დაყვავილებულდამპყვნარს არ სურს საარკეში იცნოს თავისი სახის ანარეკლი. საარკეც მიეჩვია, რომ ყველაფერში მას სდებენ ბრალს, მაგრამ იგი სიმართლეს არ დალატობს.

სამართლიანად ასახოს წარსული, აი ისტორიკოსის მოვალეობა.

პეროლდმეისტერმა გუინპლენს მიმართა:

— კეთილინებეთ და გამომყევით, მილორდი!

და დასძინა:

— თქვენ თავს დაგიკრავენ. თქვენ კი, თქვენო მოწყალე-ბავ, მხოლოდ ქუდი ოდნავ ასწიეთ.

მთელი პროცესია იმ კარისკენ გაემართა, რომელიც მრავალი დარბაზის სიღრმეში მოჩანდა.

შავი კვერთხის ბოქაული წინ მიდიოდა.

მას უკან მისდევდა ცისფერქლამინდოსანი, რომელსაც ხელში ბალიში ეჭირა, შემდეგ პირველი პეროლდმეისტერი და ბოლოს გუინპლენი, ისევ ქუდმოხდილი.

დანარჩენი ჰეროლდმეისტერები, ჰეროლდები და საჰერ-
კელთმეტვირთველნი მრგვალ დარბაზში დარჩნენ.

გუინპლენმა შავი კვერთხის ბოქაულის წინამძღოლობით
და ჰეროლდმეისტერის, ანუ ცერემონმეისტერის ხელმძღვა-
ნელობით მთელი ამფილადა გაიარა აწ უკვე აღარ არსებუ-
ლი დარბაზებისა, ვინაიდან ინგლისის პარლამენტის ძველი
შენობა დიდ ხანია დანგრეულია.

სხვათა შორის, მან გაიარა იმ გოტიკური სტილის დარბა-
ზი, სადაც უკანასკნელად შეხვდნენ ერთმანეთს იაკობ II და
ჰერცოგი მონმუთი. ამ დარბაზში სულმოკლე ძმისწულმა
ამაოდ მოიდრიკა მუხლი მკაცრი ბიძის წინაშე.

ამ დარბაზის კედლებზე ეკიდა მთელი ტანით ნახატი, ქრო-
ნოლოგიური თანმიმდევრობით, სახელების ქვეშმოწერითა და
ჰათივე ღერბების გამოსახვით, პერების საგვარეულოს ცხრა
უძველესი წარმომადგენლის პორტრეტი: ლორდ ნანსლა-
დრონისა (1305 წ.), ლორდ ბელიოლისა (1306 წ.), ლორდ
პენესტიდისა (1314 წ.), ლორდ კენტილუპისა (1356 წ.),
ლორდ მონტბეგონისა (1357 წ.), ლორდ ტაიბოტოტისა
(1372 წ.), ლორდ ზუჩ კოდნორელისა (1615 წ.), ლორდ ბელა-
აკვასი — უთარილო და ლორდ პარმენ-სერევისი, ბლუას გრა-
ფისა — უთარილო.

უკვე ჩამობნელდა, ტალანებში ერთმანეთისაგან დაშორე-
ბით ლამპები აინთო. დარბაზები ტაძრის კარიბჭესავით ნა-
ბევრად ჩამობნელებულიყო; იქ სპილენძის ქაღებში სანთლე-
ბი ცუმციმებდნენ.

მსვლელობას მხოლოდ თანამდებობის პირნი თუ შემოხ-
ვლებოდნენ, მეტი არავინ.

ერთ-ერთ ოთახში თავაზიანად თავდახრილნი იდგნენ სა-
ხელმწიფო ბეჭდის ოთხი კლერკი და ერთიც სახელმწიფო ქა-
ლადების კლერკი.

მეორე ოთახში დაუხვდათ ღირსპატივეებული ფილიპ
საიდენჰეიმი, დროშის კავალერი, ბრაიმპტონის მფლობელი
სომერსეტში. დროშის კავალრის წოდებას თვით მეფე ანი-
ჭებდა ომის დროს გაშლილ-ამართულ დროშის ქვეშ.

მომდევნო დარბაზში დაუხვდათ სოფოლკელი ინგლისის
უძველესი ბარონეტი. სერ ედმუნდ ბეკონი, სერ ნიკოლასის

მემკვიდრე, მისი ტიტული იყო „ინგლისის პირველი ბარონეტი.“ სერ ედმუნდს ზურგით უდგა მისივე საკურველთმტვირთველი; ხელში შაშხანით და აგრეთვე მეჭინბე, ხელში ოლსტერის ღერბით, რადგან ამ ტიტულის მქონენი მემკვიდრეობითი მცველები იყვნენ ოლსტერის საგრაფოსი ირლანდიაში.

მეოთხე დარბაზში ელოდებოდა ხაზინის კანცლერი, ოთხი ხაზინადარისა და ორი დეპუტატის, ლორდ-კამერჰერების თანხლებით; ამ უკანასკნელთა მოვალეობას შეადგენდა გადასახადების გაწერა. აქვე იმყოფებოდა ზარაფხანის უფროსა; მას ხელისგულზე ედო ოქროს მონეტა, ერთი გირვანქა სტერლინგი, რომელიც მოჭრილი იყო სპეციალური შტამპით. ყველა რვა კაცმა მდაბლად დაუკრა თავი ახალ ლორდს.

როდესაც კილოფებით მოფენილ ტალანში შევიდნენ, საიდანაც ერთი მხრივ თემთა პალატაში იყო შესასვლელი და მოპირდაპირე მხრიდან კიდევ ლორდთა პალატაში, გუინპლენს შეეგება სერ ტომას მანსელ მარგემი, მისი უდიდებულესობის დედოფლის სასახლის კარის კონტროლი და პარლამენტის რჩეული გლემორგანელი.

ამ ტალანიდან გასვლისას გუინპლენს შეხვდა ხუთი პორტის ბარონის დეპუტაცია. ოთხ-ოთხი კაცი ჩამწყკრივებულიყო მარჯვნივ და მარცხნივ, რადგან ხუთი პორტის სახელწოდებით ნამდვილად რვა პორტი ითვლებოდა. უილიამ აშბერნჰემმა სალაში გადასცა გუინპლენს პასტინგისაგან, მეთიუ ეილმორმა — დუერისაგან, ჯოზია ბერჩეტმა — სანდვიჩისაგან, სერ ფილიპ ბოტლერმა — ჰაიტისაგან, ჯონ ბრიუერმა — ნიუ-რემნეისაგან. ედუარდ საუტველმა — ქალაქ რეადისაგან. ჯემს ჰეისმა — ქალაქ ვინჩელსიდან და ჯორჯ ნეილორმა — ქალაქ სიფორდისაგან.

გუინპლენი აპირებდა ამ მისალმებაზე პასუხის გაცემას, მაგრამ პირველმა ცერემონიებისტერმა წასიურჩულა ეტიკეტის წესები:

— მხოლოდ ქუდის ფარფლს შეეხეთ და ოდნავ ასწიეთ, მილორდ.

ბოლოს გუინპლენმა „მოხატულ დარბაზში“ შედგა ფეხი. აქ, სხვათა შორის, არაერთარი მოხატულობა არ იყო, თუ არ

ჩავთვლით რამდენიმე წმიდანის გამოხატულებას, მათ შორის წმიდა ედუარდის გამოხატულებას. ყველა ეს ხატი ისრისებრ წამახულ ფანჯრების თაღებს ამშვენებდა მხოლოდ. თვით ეს მაღალი ფანჯრები ორივე სართულში ნაწილდებოდა. ისე, რომ ფანჯრების ქვედა ნაწილი ზედა სართულის იატაკის ქვეშ, ვესტმინსტერ-ჰოლში, პირველი სართულის დარბაზში იმყოფებოდა, იმავე ფანჯრების მხოლოდ ზედა ნაწილი ამოდიოდა „მოხატულ დარბაზში“.

დარბაზს ფიცრის მოაჯირი ჰყოფდა შუაზე; მოაჯირს იქით სამი დიდებული იდგა, სახელმწიფოს სამი მდივანი. პირველი იმათგანი განაგებდა ინგლისის სამხრეთ ქვეყნებს, ირლანდიასა და კოლონიებს, აგრეთვე ურთიერთობას საფრანგეთთან, იტალიასთან, ესპანეთთან, პორტუგალიასთან და ოსმალეთთან. მეორე მდივანი ინგლისის ჩრდილოეთ მხარის მმართველი იყო და აგრეთვე განაგებდა ურთიერთობას ნიდერლანდებთან, გერმანიასთან, შვეციასთან, პოლონეთთან და მოსკოვიასთან. მესამე მდივანი, ჩამომავლობით შოტლანდიელი, შოტლანდიის საქმეებს განაგებდა. ორი პირველი მდივანი ინგლისელი იყო. ერთი მათგანი გახლდათ ლირსპატივეცემული რთბერტ ჰარლეი, პარლამენტის წევრი, ქალაქ ნიურენდორიდან წარმოგზავნილი დეპუტატი. აქვე იმყოფებოდა შოტლანდიელი დეპუტატი მუნგო გრეჰემი, ესკვაირი, ჰერცოგ მონტროზის ნათესავი. ამათ ყველამ მდუმარედ დაუკრეს თავი გუინპლენს.

გუინპლენმაც პასუხად ოდნავ ხელი მიაკარა თავის ქუდის ფარფლს.

საგანგებო მსახურმა მოაჯირის მოძრავი ნაწილი, ანჯამებით მიმაგრებული, შეაღო და გასასვლელი მისცა „მოხატული დარბაზის“ ზემო ნაწილში; აქ იდგა მწვანე მაუდგადაფარებული გრძელი მაგიდა, მხოლოდ ლორდებისათვის განკუთვნილი.

მაგიდაზე კანდელაბრი ენთო.

შავი კვერთხის ბოჭაულის, ცისფერქლამინდოსნისა და წევრსახვევის ორდენის კავალრის წინამძღოლობით გუინპლენმა ფეხი შედგა ამ წმიდათა-წმიდა ტაძარში.

მსახურმა გუინპლენის შესვლისთანავე მოაჯირი ისევ მიხურა.

პეროლდმეისტერი იქვე გაჩერდა.

„მოხატული დარბაზი“ ერთობ ფართო იყო.

მის სიღრმეში, ორ ფანჯარას შუა მოთავსებულ მეფის ფარის ქვეშ ორი მოხუცი იდგა, წითელი ხავერდის ქლამინდებით მოსილი. ქლამინდებს გარს შემოვლებული ჰქონდა ოქრომკედლის სირმა და სამხრეებზე ყარყუმის ეკერა, პარიკებით მოკაზმულთ თავზე თეთრბუმბულებიანი ქუდეები ეხურათ. ქლამინდების ქვეშიდან მოჩანდა აბრეშუმის კამზოლები და დაშნის ტარები.

ამ ორი მოხუცის ზურგსუკან უძრავად იდგა შავი მუარის-ქლამინდიანი კაცი; მაღლა აწეულ ხელში უშველებელი გურზი ეჭირა, გურზი ოქროსი იყო და თავგვირგვინიან ლომს გამოხატავდა.

ეს კაცი ანგლისის პერების გურზისმტვირთველი გახლდათ.

ლომი მათი ემბლემია. ხოლო „ლომები თვით ბარონები და პერები არიან“. ასე გვაუწყებს ბერტრან დიუგესკლენის ქრონიკა.

პეროლდმეისტერმა გუინპლენს ანიშნა ხავერდის ქლამინდებიან მამაკაცებზე და ყურში წასჩურჩულა:

— მილორდ, ესენი თქვენი თანასწორნი არიან; ამათ ისევე უნდა მიესალმოდ, როგორც თვითონ მოგესალმებიან. ეს დიდებულნი ბარონები არიან და ლორდ-კანცლერმა ესენი თქვენ მიმრქმელებად დაგინიშნათ. ესენი ღრმად მოხუცებულნი არიან და თითქმის ბრმები. თვითონ ესენივე შეგიძლვებიან ლორდთა პალატაში, პირველი ამათგანია ჩარლზ მილდმეი, ლორდი ფიცუოლტერი; მას ბარონების სკამზე მეექვსე ადგილი უკავია. მეორეა ავგუსტ ერანდელი, ლორდი ერანდელ-ტერაისი; ამას იმავე სკამზე ოცდამეთვრამეტე ადგილი აქვს განკუთვნილი.

პეროლდმეისტერმა ნაბიჯი წარსდგა წინ, ორივე მოხუცისაკენ და ხმა აიმაღლა:

— ფერმენ კლენჩარლი, ბარონო კლენჩარლისა, ბარონო

ქენკერვილსა, სიცილიის კორლეონეს მარკიზი მოგესალმე-
ნათ, თქვენო მოწყალეებანო.

ორივე ლორდმა რაც შეიძლებოდა მალლა ასწია მოხდი-
ლი ქუდები, მერე ისევ დაიხურეს.

გუინპლენიც ასევე მიესალმა მათ.

შემდეგ წინ წამოდგა შავი კვერთხის ბოქაული, მის მერე
ცისფერქლამინდოსანი და ბოლოს წვივსაკრავის ორდენის
კავალერი.

გურზისმტვირთველი მიუახლოვდა გუინპლენს და წინ ჩა-
პოუდგა. ლორდები მის აქეთ-იქით მოთავსდნენ: მარჯვნივ
ლორდ ფიცუოლტერი, ხოლო მარცხნივ ლორდ ერანდელ-
ტრერაისი. ლორდ ერანდელი, ამ ორთაგან უფროსი, მეტად
დაჩაჩანაკებული მოჩანდა. იგი ერთი წლის მერე მოკვდა და
თავისი საპერო მცირეწლოვან შვილიშვილს დაუტოვა მემ-
კვიდრეობით. მაგრამ მისი საგვარეულოს შთაბომავლობა
მაინც შეწყდა 1768 წელს.

მსვლელობა „მოხატული დარბაზიდან“ გამოვიდა და სვე-
ტებიანი გალერეისკენ გაემართა. ყოველ სვეტთან რიგრიგო-
ბით დარაჯად იდგნენ ინგლისელი შუბნაჯახოსანნი, ან შოტ-
ლანდიელი აფთოსანნი.

აფთებით აღჭურვილი მუხლებშიშველი შოტლანდიელები
საუცხოო ჯარს შეადგენდნენ. მათ თავი გამოიჩინეს შემდგო-
ვად ფონტენუასთან ფრანგთა კავალერიას რომ შეეებნენ[•] და
იმ კირასირებს, რომელთაც პოლკის უფროსმა ბრძოლის წინ
ასე მიმართა: „ბატონებო, კარგად მოირგეთ თქვენი თავსა-
ბურველნი, ჩვენ პატივი გვექნება იერიშზე გადავიდეთ“.

შუბნაჯახითა და აფთით აღჭურვილთა უფროსები მხე-
დრულად მიესალმნენ გუინპლენს და ორივე ლორდ მიმ-
რქმელთ, მერე ქარქაშიდან დაშნა ამოიღეს და ძირს დახა-
რეს. სალდათებმა საყარაულოზე დგომის ნიშნად შუბნაჯახე-
ბი და აფთები მოიმარჯვეს.

გალერეის სიღრმეში უშველებელი ლითონის კარი ელვა-
რებდა. იგი ისე ბრწყინავდა, რომ მისი დარაბები ორ ოქროს
ფილაქს მოგაგონებდათ.

ამ კარის ორივე მხარეს უძრავად იდგა ორი კაცი. ლივ-

რეების მიხედვით ეტყობოდათ, რომ ისინი ეგრეთ წოდებულ „მეკარენი“ იყვნენ.

კარებამდე გალერეია განივრდებოდა და შუშაბანდიან როტონდას წარმოადგენდა.

აქ, უშველებელ სავარძელში ჩაბრძანებულიყო მეტისმეტად მნიშვნელოვანი გვამი, თუ მისი ქლამინდის სიფართოვით, სიგრძე-სიგანითა და პარიკის სიდიდით განესჯით, ეს პიროვნება იყო უილიამ კოუპერი, ლორდ-კანცლერი ინგლისისა.

ერთობ სასარგებლოა რაიმე ფიზიკური ხინჯი უფრო მეტადა გქონდეთ, ვიდრე მონარქებს, ქვეყნის მმართველებსა აქვთ. უილიამ კოუპერი ბეცი იყო. ანა დედოფალიც ბეცი იყო, მაგრამ ისე არა, როგორც მისი კანცლერი. უილიამ კოუპერის სუსტი მხედველობა ჰქუაში დაუჭდა მისი უდიდებულესობის დედოფლის სიბეცეს და დედოფალს აზრად მოუვიდა კანცლერად დაენიშნა ეს კაცი; დაენიშნა აგრეთვე თვით დედოფლის სინდისის მცველადაც.

უილიამ კოუპერს ზედა ტუჩი უფრო პატარა ჰქონდა ქვედა ტუჩზე, რაც რამდენიმედ ნიშანია გულკეთილობისა.

როტონდას ჰერზე ჩამოკიდებული ლამპარი ანათებდა.

ლორდ-კანცლერი ზვიადად იჯდა მაღალ სავარძელში. მის მარჯვნივ მაგიდას მოსჯდომოდა კლერკი გვირგვინოსნისა. მარცხნივ, მეორე მაგიდასთან იჯდა კლერკი პარლამენტისა.

თვითეულ მათგანს აქტების დავთარი ედო წინ გადაშლული და საწერი მოწყობილობაც იქვე ეწყათ.

ლორდ-კანცლერის სავარძლის უკან იდგა მისი გურზისმტვირთველი, მას ხელთ ეპყრა გვირგვინიანი გურზი. იქვე იდგნენ მოხელენი, რომელთაც ევალებოდათ კანცლერისათვის ქლამინდის ბოლო აეწიათ და მისივე ჭისა სჰეროდათ. ყველა ამ მსახურს უშველებელი პარიკი ედო თავზე. ასეთი თანამდებობანი აქამდეც არსებობს.

სავარძლის მახლობლად პატარა მაგიდაზე ოქროსტარიანი დაშნა იდო, ქარქაშში ჩაგებული. ზედ ალისფერ-წითელი ხავერდის სამხარიდლოე ეკეთა.

გვირგვინოსანი კლერკის უკან იდგა მოხელე. ორივე ხე-

ლით ექირა გადაშლილი ქლამინდი, ცერემონიალის სამზადისისათვის.

მეორე მოხელეს, პარლამენტის კლერკის უკან მდგომს, ასევე ორივე ხელში გაშლილი ქლამინდი ექირა. ეს ქლამინდი გუინპლენს სხდომაზე შესვლის წინ უნდა წამოესხა მხრებზე.

ორივე ქლამინდი წითელი ხავერდისა იყო, სარჩულად თეთრი ატლასი ედო, სამხრეები ყარყუმის ბეწვისა ეკერა და ოქრომკედის სირმით იყო გარსმოვლებული. ორივე ქლამინდი თითქმის ერთნაირი იყო, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ საცერემონიო ქლამინდზე ყარყუმის უფრო განიერი ბეწვი ეკერა.

შესამე მოხელეს, ეგრეთ წოდებულ librarian-ს¹, ფლანდრიული ტყავის ოთხკუთხედი სინი ექირა და ზედ პატარა წიგნი ედო, წითელი ტარსიკონით დაყდავებული; წიგნი შეიცავდა პერებისა და თემთა პალატის წარმომადგენელთა სიას; გარდა ამისა, სინზევე ელაგა სუფთა, დაუწერავი ქალაღის ფურცლები და ფანქარი; ყველა ეს ერთად, რაც კი სინზე ეწყო, მიერთმეოდა ხოლმე პარლამენტის თვითეულ ახალ წევრს.

მსვლელობა, რომლის დასასრულში გუინპლენი თავისი ორივე მიმრქმელით მიემართებოდა, ლორდ-კანცლერის საფარძლის წინ შეჩერდა.

გუინპლენის მხარში მდგომმა ორივე ლორდ-მიმრქმელმა ქუდები მოიხადეს, გუინპლენმაც მათ მიბაძა.

პეროლდმეისტერმა გამოართვა ცისფერქლამინდოსანს ფარჩის ბალიში შავი პორტფელიანად. დაიჩოქა და ლორდ-კანცლერს მიართვა იგი.

ლორდ-კანცლერმა ჩამოართვა პორტფელი და გადასცა პარლამენტის კლერკს; იმან პორტფელი დიდის ამბით ჩამოართვა, თავის ადგილას დაბრუნდა და გახსნა.

პორტფელში ადათის თანახმად ინახებოდა ორი საბუთი: ხელმწიფის ბრძანებულება ლორდთა პალატისადმი და მიწერილობა ახალი პერისადმი, პარლამენტის სხდომებზე მონაწილეობის მისაღებად.

¹ ბიბლიოთეკარი (ინგ.):

კლერკი წამოდგა და ზმამალლა, თავაზიანად და ღინჯად წაიკითხა ორივე საბუთი.

მიწერილობა ლორდ ფერმენ კლენჩარლისადმი ჩვეულებრივი ფორმულით თავდებოდა: „...მოგწერთ თქვენ იმ ერთგულებისა და თავდადების სახელით, რითაც მოვალეობა გაძევთ ჩვენს მიმართ, რათა დაიკავოთ სხდომებზე ჩვენს პარლამენტში, ვესტმინსტერში პირადად თქვენდამი კუთვნილი ადგილი პრელატებსა და პერებს შორის, რათა პატიოსნად და სინდისიერად გამოსთქვათ და მიაწოდოთ თქვენი აზრი შესახებ სახელმწიფოსი და ეკლესიის საქმეებისა“.

როდესაც ორივე ქალაქის კითხვა მოთავდა, ლორდ-კანცლერმა ლაღადპყო:

— მისი უდიდებულესობის დედოფლის ნება გამოცხადდა. ლორდ ფერმენ კლენჩარლი, უარყოფთ თუ არა, თქვენო მოწყალებავ, დოგმატს — წმიდანებისადმი თაყვანისცემასა და მესას?

გუინპლენმა თავი დახარა, ნიშნად თანხმობისა.

— უარყოფა შედგა უკვე, — თქვა ლორდ-კანცლერმა.

პარლამენტის კლერკმა დაადასტურა:

— მისმა მოწყალებამ ფიცი დასდო.

ლორდ-კანცლერმა დასძინა:

— მილორდ, ფერმენ კლენჩარლი, თქვენ შეგიძლიათ პარლამენტში სხდომებზე მონაწილეობა მიიღოთ.

— იყავნ ესრეთ! — წარმოთქვა ორივე აღმქმელმა ლორდმა.

პეროლდმეისტერი წამოდგა: აიღო მაგიდიდან დაშნა და გუინპლენს წელზე შემოარტყა.

ძველებურ ნორმანდიულ ქარტიებში ნათქვამია:

„შემდგომად ამისა პერი მიიღებს თავის დაშნას, იჭერს თავის მაღალ ადგილსა და ესწრება სხდომას“.

გუინპლენს ზურგს უკან ხმა მოესმა:

— შეგმოსაეთ, თქვენო ბრწყინვალეავ, საპარლამენტო ქლამინდით.

ამ სიტყვების მთქმელმა უმაღვე წამოასხა ქლამინდი და ყარყუმის საყელოს შავი აბრეშუმის ბაბთები კისერთან შეუკრა.

ახლა ძოწეულის ქლამინდწამოსხმული გუინპლენი, რომელსაც წელ-თეძოსთან დაშნა ეკეთა, არაფრით არ განსხვავდებოდა იმ ლორდებისაგან, მარჯვნივ და მარცხნივ რომ ამოსდგოპოდნენ.

„ბიბლიოთეკარმა“ მიართვა მას წითელი წიგნი და ხითანის ჯიბეში ჩაუდო.

პეროლდმა ყურში წასჩურჩულა:

— მილორდ, პარლამენტში შესვლისას თაყვანი ეციოთ. თავი დახარეთ დედოფლის სავარძლის წინაშე.

მეფის სავარძელი — ეს სამეფო ტახტია.

ამავე დროს ორივე კლერკი, თვითეული თავის მაგიდასთან, რალაცას წერდა. ერთი გვირგვინის სააქტო წიგნში, მეორე პარლამენტის სააქტო წიგნში.

ჯერ მეფის კლერკმა, ხოლო შემდეგ პარლამენტისამ თავიანთი დავთრები ხელმოსაწერად ლორდ-კანცლერს მიართვეს.

ლორდ-კანცლერმა განამტკიცა რა ორივე ჩანაწერი თავისი ხელმოწერით, ადგა და გუინპლენს მიმართა:

— ლორდ ფერმენ კლენჩარლი, ბარონო კლენჩარლისა, ბარონო ჰენკერვილისა, სიცილიის კორლეონეს მარკიზო, მოგესალმებით თქვენ დიდი ბრიტანეთის ამ თქვენსავე თანასწორ სასულიერო და საერო ლორდებს შორის:

გუინპლენს აღმქმელები მხარზე შეეხნენ, მან უკან მოიხედა.

მალალი მოვარაყებულები კარი გაღერვისა სიღრმეში ფართოდ გაიღო.

ეს იყო ინგლისის ლორდთა პალატის კარები.

ჯერ ოცდათექვსმეტი საათიც არ გასულიყო იმ დროიდან, რაც გუინპლენმა სულ სხვაგვარი ამალით გარემოცულმა, ნახა, მის წინ საუთვორკის საპატიმროს რკინის კარი როგორ გაიღო.

ყველა ამ მოვლენამ მსუბუქ ღრუბელთა უსწრაფესად გადუსრიალეს გუინპლენს თავზე, თითქოს იერიში მიჰქონდათ მასზე.

მიუპატიოებლობა

მეფესთან თანასწორუფლებათა მქონე პერთა წოდების დაწესებულება ფიქცია იყო, მაგრამ ისეთი ფიქცია, რომელსაც იმ ბარბაროსულ დროში ერთგვარი სარგებლობა მოჰქონდა. ამ იოლმა პოლიტიკურმა ხერხმა სულ სხვა შედეგი გამოიღო საფრანგეთში და სხვა კიდევ ინგლისში: საფრანგეთში პერი მხოლოდ იგულისხმებოდა მეფის სწორად; ხოლო ინგლისში პერი ნამდვილი ხელისუფალი იყო. ინგლისში იგი თითქოს ნაკლებად მაღალ მდგომარეობაში იმყოფებოდა, ვიდრე საფრანგეთში, მაგრამ ნამდვილად ძალა-უფლებას ფლობდა. ამაზე შეიძლება თქმულიყო: „უფრო ნაკლები, მაგრამ უფრო ბოროტმავნებელი“-ო.

პერთა წოდება პირველად საფრანგეთში წარმოიშვა. რომელ ეპოქაში ჩაისახა იგი, გამოურკვეველია. გადმოცემით — კარლოს დიდის დროს; ხოლო თანახმად ისტორიული ცნობებისა, იგი ჩაისახა რობერტ ბრძენის დროს; მაგრამ ისტორია უფრო მეტად სარწმუნო როდია, ვიდრე ზეპირგადმოცემანი. ფავენი წერს: „საფრანგეთის მეფეს სურდა თავის ერთგულებაში შემოემტკიცებინა სახელმწიფოს დიდკაცობა, ამიტომ ანიჭებდა პერის დიდებულ ტიტულებს, რითაც მათ ერთგვარად თავის თანასწორებად აღიარებდა“.

პერობა მალე განშტოვდა და საფრანგეთიდან ინგლისშიც გადავიდა.

ინგლისის საპეროს დაწესება დიდი მოვლენა იყო და მას თვალსაჩინო მნიშვნელობაც ჰქონდა. მის უწინარეს საქსონური wittenagemot არსებობდა. დანიური ტან და ნორმანდიული ვავასორ ბარონში შეირწყო. სიტყვა „ბარონ“ იმასვე ნიშნავს, რასაც ლათინური vir და ესპანური varon, ესე იგი „მამაკაცი“. 1075 წელს ბარონები უკვე თავის ძალა-უფლებებს ამჟღავნებდნენ მეფის წინაშე, და მერე რომელი მეფის! ვილჰელმ დამპყრობელის წინაშე! 1086 წელს ისინი საფუძველს უყრიან ფეოდალიზმს „Doomsday book“. „საშინელი

ვანსჯის წიგნით“. იოანე უმიწაწყლოს დროს მოხდა შეჯახება: საფრანგეთის არისტოკრატია ქედმაღლურად ეპყრობა დიდ ბრიტანეთსა და მის მონარქს. ისე, რომ საფრანგეთის პერები თავისთან სამხაჯვროში იწვევენ ინგლისის მეფეს. ინგლისელი ბარონები აღშფოთებამ მოიცვა. ფილიპ-ავგუსტოსის დაგვირგვინების დროს, ინგლისის მეფეს, როგორც ნორმანდიის პერცოგს, ხელთ უპყრია და მიაქვს პირველი ოთხკუთხი ალამი; ხოლო გიენის პერცოგს მეორე ალამი უპყრია. ამ მეფის, უცხოელთა ვასალის, წინააღმდეგ იფეთქებს „დიდებულთა ომი“. ბარონები აიძულებენ უნებისყოფო იოანეს ხელი მოაწეროს „დიდ ქარტიას“, რომელმაც ლორდთა პალატა წარმოშვა. პაპი მეფეს ემხრობა და ლორდებს ეკლესიიდან განკვეთს. ეს საქმე 1215 წელსა ხდება, პაპი ინოკენტი III დროს; ამ პაპის მიერ არის დაწერილი ჰიმნი — „Veni sancte Spiritus“ — „სული წმიდა გარდამოხდეს ჩვენზედა“. ამავე პაპმა გამოუგზავნა იოანე უმიწაწყლოს ოთხი ოქროს ბეჭედი, რომლებიც აღნიშნავდნენ ოთხ მთავარ ქრისტიანულ სათნოებას. ლორდები ჯიუტობენ. იწყება ხანგრძლივი შერკინება, რომელსაც წილად ხვდა რამდენიმე თაობას გადასცდენოდა. პემბროკი იბრძვის. 1248 წელს გამოიცემა „ოქსფორდის დადგენილებანი“. ოცდაოთხი ბარონი ზღუდავს მეფის ხელისუფლებას. სადაოთა ზღიან მეფის გადაწყვეტილებებს და გაცხოველებულ დავაში მონაწილედ ჩააბავენ თითო საგრაფოდან თითო აზნაურს; აქედან წარმოიშვა და ჩაისახა თემთა პალატა. უფრო მოგვიანებით ლორდებმა თანაშემწეების სახით გამოიწვიეს ორ-ორი კაცი თვითეული ქალაქიდან და ორ-ორი თვითეული დაბიდან. ამას ის მოჰყვა, რომ თვით ელისაბედის მეფობამდე პერების ხელში იყო არჩევნები თემთა პალატაში. მათმა იურისდიქციამ წარმოშვა გამოთქმა: „დეპუტატები უნდა არჩეულ იქნან სამი „P“-ს გარეშე: sine „Prece, sine Pretio, sine Poculo“. („უთხოვნელად, უქრთამოდ, უპურმარილოდ“). ამით მაინც თავიდან ვერ აიცილეს მოქრთამვა ზოგიერთ თემებში. ჯერ ისევ 1293 წელს საფრანგეთის პერები თავიანთ გასამართლების უფლებებში რაცხდნენ ინგლისის მეფეს და ისიც იყო, რომ ფილიპე მშვენიერმა პა-

სუხი მოსთხოვა ედუარდ პირველს. ედუარდ პირველი სწორედ ის მეფე იყო, რომელმაც სიკვდილის წინ თავის ვაჟიშვილს უბრძანა, მოეხარა მისი ნემსი და ძვლები ომში თან წაეღო. მეფეების განუსჯელობამ დააყენა ლორდები იმ აზრზე, რომ პარლამენტის ძალა-უფლება განემტკიცებინათ. ამ მიზნით გაყვეს იგი ორ პალატად: ზედა და ქვედა პალატად. თავიანთი ქედმაღლობის წყალობით ლორდებმა შეთაურობა თვითონ მიიკუთვნეს და შეინარჩუნეს. „თუ ვინმე, ქვედა პალატის წევრთაგანი გაბედავს უპატივცემოდ მოიხსენიოს ლორდთა პალატა, ის დაექვემდებარება სამართალში გაწვევასა და მსჯავრდებას, ვიდრე ტოუერში დაპატიმრებამდე“. ასეთსავე უთანასწორობას ჰქონდა ადგილი ხმის მიცემის დროსაც. ლორდთა პალატაში ხმას აძლევდა თვითეული ცალ-ცალკე, აწყებოდა უმცროსი ბარონიდან, ეგრეთ წოდებული „უმცროსი პერიდან“. თვითეული პერი ხმის მიცემისას, პასუხობს: „ვეთანხმები“ ან „არ ვეთანხმები“. ხოლო ქვედა პალატაში ხმას აძლევდნენ ერთდროულად, ყველა ერთად პასუხობდა: „დიახ“, ან „არა“. თემთა პალატა ბრალსა სდებდა, ლორდთა პალატა ასამართლებდა. რიცხვებისადმი უგულვებელყოფის გამო პერებმა ქვედა პალატას მიანდეს და მანაც შემდეგში ეს თავის სასარგებლოდ გამოიყენა, — თვალყურის დევნება „ჰადრაკის დაფისადმი“, ესე იგი, ხაზინისადმი. ხაზინამ ზოგიერთების თქმით, ვითომც ასეთი სახელწოდება მიიღო ჰადრაკულად ნახატი სუფრის გამო. მეორეთა თქმით, ძველებურ კარადაში დატანებული იმ კოლოფების გამო, სადაც რკინის ბადურას შიგნიდან ინახებოდა ინგლისის მეფეთა ხაზინა. მეცამეტე საუკუნის დასასრულს შემოიღეს ყოველწლიური რეესტრი „Year-book“. წითელ ვარდსა და თეთრ ვარდს შორის ომის დროს ლორდების გავლენა საგრძნობი ხდება, რაკი ისინი ხან ჯონ გაუნტის, ლანკასტერის ჰერცოგის მხარეზე გადადიოდნენ და ხან ედმუნდს, იორკის ჰერცოგს უჭერდნენ მხარს. უოტ-ტაილერი, ლოლარდები, უორიკი, „მეფეების მკეთებელი“ და ყველა სტიქიური მოძრაობა იმ ცდების ჩანასახი იყო, რითაც სურდათ თავისუფლება მოეპოვებიათ. აქ დასაყრდენ წერტილად გამოიყენეს აშკარა ან ფარული ინგლისური ფეოდალიზმი. ლორდები უფრო თა-

ვიანთი სარგებლობის გამოც ექვიანად ადევნებდა თვალ-
ყურს სამეფო ტახტს. ექვიანობა თვალყურის დევნების გა-
მახვილებდა; ფეოდალები ზღუდავენ მეფის თვითნებობას; მე-
ფისადმი ლალატის ცნებას ვიწრო ფარგლებს უქმნიან; ჰენ-
რიხ IV წინააღმდეგ წამოაყენებენ ცრუ რიჩარდებს. მიითვი-
სებენ უმაღლესი მოსამართლეების ფუნქციებს. თვითონ
სწყვეტენ საჩივრებს სამი გვირგვინის შესახებ, იორკის ჰერ-
ცოგსა და მარგარიტა ანჟუელის შორის ატეხილი დავის გამო.
საჭირო შემთხვევაში თვითონ აიარალებენ ჯარს და ურთი-
ერთ შორის იბრძვიან, სადაც ხან ერთი მხარე იმარჯვებს, ხან
მეორე. ასეთ მოვლენას ჰქონდა ადგილი შრუსბერის, ტიუქს-
ბერისა და სენტოლბანის დროს. უკვე მეცამეტე საუკუნეში მათ
გაიმარჯვეს ლიუსთან და სახელმწიფოდან გააძევეს მეფის
ოთხი ძმა, იზაბელასი და გრაფ მარჩის უკანონო შვილები:
მათ ბრალად ედებოდათ მექრთამეობა და ებრაელთა მეშვეო-
ბით ქრისტიანობის შევიწროება. ერთი მხრივ ისინი პრინ-
ციები იყვნენ, მეორე მხრივ — ჩვეულებრივი გაიძევრები.
ასეთი რამ ახლაც ხშირად გვხვდება, მაგრამ ძველ დროში
ისინი პატივისცემით არ სარგებლობდნენ. მეთოთხმეტე საუ-
კუნეში ინგლისის მეფეში ჯერ კიდევ ნორმანდიის ჰერცოგი
იგრძნობოდა, და პარლამენტის აქტებიც ფრანგულ ენაზე
იწერებოდა. მხოლოდ ჰენრიხ VII-დან დაწყებული, ლორდე-
ბის დაჟინებითი მოთხოვნით ამ აქტებს უკვე ინგლისურად
ადგენდნენ. ინგლისი, ბრეტონული უტერ პენდრაგონის დროს,
რომაელი კეისრის დროს, საქსონური შვედთა მფლობელო-
ბის დროს, დანიის წესთა მიმდევარი ჰაროლდის დროს, ნორ-
მანდიელი ვილჰელმის შემდეგ, ლორდების მეოხებით ინგლი-
სური ხდება. ხოლო უფრო გვიან ანგლიკანურიც ხდება. თა-
ვისი საკუთარი ეკლესიის დაარსება დიდი ძალა გამოდგა.
ქვეყნის საზღვრებს გარეთ მყოფი ეკლესიის მეთაური სისხ-
ლისაგან სკლის ამ ქვეყანას. ყოველი მექა სწოვს მას, რო-
გორც ურჩხული. 1534 წელს ლონდონი სწყვეტს საეკლესიო
კავშირს რომთან, პერების წოდება თანახმაა რეფორმაციაზე
და ლორდები ლიუტერს იწამებენ. ეს იყო სამაგიერო პასუხი
1215 წელს მომხდარ ეკლესიიდან განკვეთაზე. ჰენრიხ მერვე-

სათვის ეს ხელსაყრელი გამოდგა, მაგრამ სხვა მხრივ ლორდებმა შეზღუდეს ამ მეფის უფლებები. როგორც ბულდოგი მიეჭრება დათვის, ისე შეება ლორდთა პალატა ჰენრიხ VIII-ს. როდესაც უოლსეი უკანონოდ ართმევს ხალხს უაიტ-ჰოლს, ხოლო ჰენრიხ VIII უოლსეის ართმევს იმავე უაიტ-ჰოლს, მაშინ ვინ დაადრქენს მრისხანედ ეშვებს? ოთხი ლორდი. დარსი ჩიჩესტერი, სენტ-ჯონ ბლეტსო და ორი ნორმანდიელი: მაუნტეოი და მაუნტიგლი. მეფე ისწრაფვის ძალა-უფლების ხელში ჩასაგდებად. პერები უკვეცავენ მეფეს ამ ძალა-უფლებას. ხელისუფლების მემკვიდრეობით გადასვლა ხელს უწყობს მის ურყეობას. ამითვე აიხსნება ლორდების დაუმორჩილებლობა-ქედმაღლობა. ელისაბედ დედოფლის დროსაც კი ბელავენ ბარონები აჯანყებას. ამ გარემოებამ გამოიწვია დერჰემის სასჯელები. ამ ტირანი ქალის კაბა დასჯილთა სიხხლით არის გაქლენთილი. ჭალათის კუნძი, კრინოლინების ქვეშ დაფარული, აი რა იყო ელისაბედის მეფობის ხანა. ელისაბედ დედოფალი პარლამენტს რაც კი შეიძლება იშვიათად იწვევს და ზემო პალატაში. ზღუდავს კიდევაც ლორდების რიცხვს სამოცდახუთ კაცამდე; მათ შორის მარკიზს მხოლოდ ერთს, ვესტმინსტერსა სტოვებს, ხოლო ჰერცოგებს პარლამენტში არც ერთს აღარ დაუშვებს. უნდა ითქვას, რომ საფრანგეთშიც მეფეები დიდის გულმოდგინებით იცავდნენ თავიანთ ხელისუფლებას და პერების რიცხვს ზღუდავდნენ. ჰენრიხ III დროს მხოლოდ რვა ჰერცოგი პერი იყო; ბარონებმა დე მანტმა, დე კუსიმ, დე კულიმიემ, დე შატონეფ-რიმერემ, დე ლა ფერ-ტარდენუამ, დე მორტანმა და რამდენიმე სხვამ დაიცივეს თავიანთი პერობის ღირსება. და შეინარჩუნეს იგი, რაც მეფეს დიდად არასასიამოვნოდ დაურჩა. ინგლისში მეფეები ხელსაც უწყობდნენ პერების საგვარეულოს გადაშენება-ამოგდებას. საკმარისია დავასახელოთ მარტო ის, რომ ანა დედოფლის დროს, იმ პერების საგვარეულოთა გამქრალ-ამოვარდნილმა რიცხვმა, რომელიც მეთორმეტე საუკუნიდან დაიწყო, უკვე სამოცდახუთამდე მიაღწია. ჰერცოგების ამოწყვეტას, რომელსაც დასაწყისი მიეცა წითელი ვარდისა და თეთრი ვარდის ომში, დასასრული მისცა მარიამ ტიუდორის ნაჯახმა. ასე მოჰყვეთეს თავი თავადაზნაურობას. ჰერ-

ცოგის განადგურება-მოსპობა თავადაზნაურობის უმეტაუროდ დატოვებას ნიშნავდა. პოლიტიკა, რა თქმა უნდა, თავისთავად ცუდი არ არის, მაგრამ მაინც მოსყიდვა სჯობს მოკვლას. ეს კარგად შეიგნო იაკობ პირველმა, მან აღადგინა ჰერცოგის ხარისხ-ღირსება. მან ჰერცოგის ხარისხი უბოძა თავის ფავორიტს ვილიერსს, რომელიც მას ასე მიმართავდა ხოლმე: „თქვენო უღორობესობავ!“ ჰერცოგი ფეოდალი ახლა ჰერცოგი კარისკაცი გახდა. ისინი წარმოუდგენლად გამრავლდნენ. კარლოს 11 ჰერცოგის ღირსებას ანიჭებს ორ თავის საყვარელ ბანოვანს: ბარბარე საუტჰემპტონსა და ლუიზა კერუელს. ანა დედოფლის დროს ჰერცოგების რიცხვი ოცდახუთამდე ავიდა, იმათგან სამი უცხოელი იყო: კემბერლენდი, კემბრიჯი და შონბერგი. აქვს კი წარმატება იაკობ I ცბიერებას? არა. ლორდთა პალატა ეჭვობს, რომ აქ ერთგვარი ხრიკებია და აღშფოთებას ეძლევა. პალატა გულისწყრომით აღსავსეა იაკობ პირველისადმი; გულისწყრომით აღსავსეა კარლოს პირველისადმიც. ამ უკანასკნელს, აქვე უნდა ითქვას, შეიძლება დანაშაული მიუძღვოდეს თავისი მამის სიკვდილში; ისევე, როგორც მარიამ მედიჩს შესაძლოა დანაშაული მიუძღოდეს თავისი ქმრის სიკვდილში. კარლოს პირველსა და ლორდთა პალატას შორის განხეთქილება ჩამოვარდება. ლორდები, რომელნიც იაკობ პირველის დროს სამართალში აძლევდნენ მექრთამეებს, ბეკონის სახით, კარლოს პირველის დროს ასამართლებენ სახელმწიფოებრივ დალატს სტრაფორდის სახით. მათ საბრალმდებლო განაჩენი გამოუტანეს ბეკონს და გამოაქვეთ სტრაფორდისათვისაც. პირველს პატივი აჰყარეს, მეორე სიცოცხლეს გამოასალმეს. კარლოს პირველს პირველად თავი მოსჭრა სტრაფორდის დასჯამ. ლორდები მხარს უჭერენ ქვედა პალატას. მეფე პარლამენტს ოქსფორდში იწვევს, რევოლუცია იმავე პარლამენტს იწვევს ლონდონში. ორმოცდასამი პერი მეფეს ემხრობა, ოცდამეორე — რესპუბლიკას. ამგვარად, ძალა-უფლებაში ხალხის მოზიარეობით ლორდები ნიადაგს ამზადებენ „უფლებათა ბილისათვის! რაც პირველი მოხაზვა იყო „ადამიანის უფლებათა დეკლარაციისა“. საფრანგეთის რევოლუციამ მომავლის სიღრმიდან მკრთალი ჩრდილი მოფინა ინგლისის რევოლუციას.

ასეთია პერების დამსახურებანი, თუმცა უნებლიეთი, აგრამ ის ხალხს ძვირად უღირს, ვინაიდან პერობა — ეს რის საზარელი პარაზიტი. მაგრამ არც სარგებლობა მოუტანია ცირე. ყველაფერს, რასაც საფრანგეთში ჰქონდა ადგილი, — ეესპოტიზმის განმტკიცება ლუდოვიკო მეთერთმეტის, რიშელიესა და ლუდოვიკო მეთოთხმეტის დროს; ნამწვილი სულთანური რეჟიმის დამყარება, ერთობლივად ყველას დამცირება, რაც თანასწორობის სახელით საღებოდა, კიბტრაკვერთხის ჯოხად ქცევა, რომელსაც მარჯვნივ და მარჯვნივ ურტყამდნენ; ჩაგვრა, რომელიც აჩანაგებდა ყველას, მოუხედავად საზოგადოებრივი განსხვავებისა, სახელწიფოებრივი მმართველობის თურქული ყაიდა, რაც საფრანგეთში ხდებოდა, ინგლისმა თავიდან აიცილა ლორდების ინააღმდეგობის მეოხებით. მათ არისტოკრატიისაგან ისეთი ედელი აღმართეს, რომელიც ერთი მხრიდან მეფის ნება-ურვილს ჯებირად ეღობებოდა და მეორე მხრიდან ხალხს ცავდა. ხალხის მიმართ თავიანთი ქედმაღლობა ლორდებმა ამოიწყიდეს მეფის მიმართ შემმართველობით. გრაფმა საიქონ. ლესტერმა პირში უთხრა მეფე ჰენრიხ მესამეს: „მევევ, შენ ტყუილი სთქვი“-ო. ლორდები გვირგვინოსანს სთელ რიგ შეზღუდვებს თავს ახვევენ. ისინი შეეხებიან მეფის მტკივნეულ ადგილსაც, — ნადირობას. ყოველი ლორდი, ეტლითა თუ ცხენით მეფის ტყეში გზად გავლისას, უფლებამოსილია იქ ჭეირანი მოჰკლას. მეფის სასახლეში ლორდი ისე გრძნობს თავს, როგორც თავის სახლში. კანონით გათვალისწინებული შესაძლო დაპატიმრება მეფისა ტაუერში და ამ შემთხვევაში მისთვის ყოველკვირეული ჯაჯაგირის გადაწყვეტა, თორმეტი გირვანქა სტერლინგის რაოდენობით, ესე იგი, არა უმეტეს პერის ჯამაგირისა, ეს იყო ლორდთა პალატის საქმე. ეს კიდევ ცოტაა. პალატასავე უმაღლის ინგლისი მთელი რიგი მეფეების ტახტიდან გადაყენებას. ლორდებმა ტახტი წაართვეს იოანე უმეწაფელოს, ტახტიდან გადმოაგდეს ედუარდ II, გააძევეს რიჩარდ II, მოდრიკეს ჰენრიხ VI და კრომველი წინ წამოსწიეს. რაოდენი რამ აყო დაფარული ლუდოვიკო მეთოთხმეტისა კარლოს პირველის ბუნებაში მაგრამ კრომველმა მას თავისუფლად მოქმე-

დების შესაძლებლობა მოუსპო. სხვათა შორის, აქვე მოვიხსენიებთ ერთ გარემოებას, რომელსაც ყურადღება არ მიაქცია არც ერთმა ისტორიკოსმა, სახელდობრ ისა, რომ კრომველი თვითონ ცდილობდა პერის ხარისხი მოეპოვებინა. ამ მიზნით შეირთო მან ელისაბედ ბორჩირი, ნათესავი და მემკვიდრე ლორდ ბორჩირისა; აგრეთვე ეს ქალი ნათესავი და მემკვიდრე იყო მეორე ბორჩირისა, ლორდ რობსარტისა. პირველის პერობა მოისპო 1471 წელს, მეორის საგვარეულო უფრო ადრე — 1429 წელსვე გაქრა. კრომველი ცდილობდა უკან არ ჩამორჩენოდა მოვლენებს, რომლებიც საოცარი სისწრაფით ვითარდებოდნენ და უკვე მიხვდა, რომ ხელისუფლების სათავეში ჩადგომა უფრო მარტივად, მეფის ტახტიდან გადმოგდებით. შეიძლება, ვიდრე მისგან პერობის გამოთხოვით.

ლორდებისთვის დადგენილი სასამართლოს ცერემონიალი პირქუში თვისებისა იყო, რომელიც აგრეთვე მეფეებზეც ვრცელდებოდა. თუ მეფე წარსდგებოდა პერების სასამართლოს წინაშე, მას, როგორც ჩვეულებრივ ლორდს, აქეთ-იქიდან ედგა ორი, ნაჯახებით შეიარაღებული, საპატიმროს დარაჯი. უძველესი ლორდთა პალატა ხუთი საუკუნის განმავლობაში მტკიცედ მისდევდა თავისი ზნე-ჩვეულებების ერთხელ დადგენილ ხაზს. შეიძლება თითებზე ჩამოითვალოს, თუ როდის შესუსტებულა მისი უნდობლობა და სიფხიზლე, მაგალითად, იმ ბედუქულმართ დღეს, როდესაც მან ნება მისცა თავის თავს შეცდენას დანებებოდა და მიეღო პაპი იული მეორის მიერ ხომალდით გამოგზავნილი ყველი, შაშხი და ღვინო. ინგლისის არისტოკრატია იყო მოუსვენარი, გოროზი, ჭიუტი, მკაცრი და ექვიანი. სწორედ მან წაართვა მეჩვიდმეტე საუკუნის დასასრულს, 1694 წლის მეთავე აქტიით, საუტჰემპტონში დაბა სტოკბროჯს პარლამენტში წარმომადგენლობის უფლება და აიძულა თემთა პალატა ამ დაბაში გაეუქმებინა არჩევნები, ვითომდა პაპის მიმდევრობის გამო დანაშაულის მიზეზით. იმავე არისტოკრატიაში წინადადება მისცა იაკობს, იორკის ჰერცოგს, ფიცით უარეყო კათოლიკური დოგმატები და რაკი ჰერცოგმა უარი განაცხადა ამ წინადადებაზე, — ტახტის მემკვიდრეობას ჩამოაშორა იგი. მართალია, ის მაინც გახდა მეფე, მაგრამ ლორდებმა ბოლოს ისევ მოახერხეს მისი

ხელყოფა და გაძევება ქვეყნის საზღვრებიდან. თავისი არსებობის ხანგრძლივ პერიოდში, ინგლისის არისტოკრატის არაერთხელ გამოუმჯდავნებია შეუცნობელი მისწრაფება პროგრესისადმი. იგი ცოტად თუ ბევრად მაინც მისდევდა განათლებას, მართალია, უკანასკნელი დროს, ესე იგი, ჩვენი დროის გამოკლებით. იაკობ II დროს არისტოკრატია ქვედა პალატაში განსაზღვრულ პროპორციას იცავდა მოქალაქეთა და აზნაურთა შორის. სახელდობრ, სამას ორმოცდაექვს მოქალაქეზე იქ მოდიოდა ოთხმოცდათორმეტი აზნაური. ხუთი პორტის წარმომადგენელ თექვსმეტ ბარონს, საკმაოდ თანაბარი წონის წარმომადგენლები ჰყავდათ ორმოცდაათი მოქალაქის სახით, რომელნიც ოცდახუთი ქალაქიდან იყვნენ წარმოგზავნილნი დეპუტატებად. მიუხედავად თავისი გამხრწნელი გავლენისა და ეგოიზმისა, ეს არისტოკრატია ზოგიერთ შემთხვევაში მიუტყერძებლობას იჩენდა. მასზე მეტად მკაცრად მსჯელობენ. ისტორია ლმობიერად იხსენიებს მხოლოდ თერთა პალატას. ეს სამართლიანი არ არის. ჩვენ ლორდების როლი ერთობ მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია. ოლიგარქია საკმაოდ პირველყოფილი ფორმაა დამოუკიდებლობისა, მაგრამ მაინც იგი დამოუკიდებლობაა. ავიღოთ, მაგალითად, პოლონეთი, რომელიც სახელით იყო სამეფო, ხოლო სინამდვილეში რესპუბლიკას წარმოადგენდა. ინგლისის პერები ექვის თვალთ უყურებდნენ სამეფო ტახტს და ბოლოს თავიანთ მეურვეობაში მოამწყვდოეს იგი. ბევრ შემთხვევაში ლორდები უფრო იმსახურებდნენ მეფის უკმაყოფილებას, ვიდრე თერთა პალატა. ისინი ხშირად მეფეს ქიშს ეუბნებოდნენ. ასე მაგალითად, ღირსმოსახსენებელ 1694 წელს, ბილი სამწლიანი პარლამენტის შესახებ თერთა პალატის მიერ უარყოფილი, როგორც ვილჰელმ მესამისათვის არასასურველი, პერების პალატაში დაამტკიცეს. ვილჰელმ III განრისხდა და გრაფ ბოტს ჩამოართვა ციხე-სიმაგრე პენდენისი; ხოლო ვიკონტ მორდაუნტი გადააყენა ყველა თანამდებობათაგან, რომლებიც კი მას ეჭირა. ლორდთა პალატა თავისებური ვენეციური რესპუბლიკა იყო, ინგლისის სამეფოს შიგ გულში. პალატის მიზანი ის იყო, რომ მეფე დაექვეითებინა დოქის მდგომარეობამდე. დიახ, იგი, პარლამენტი, ხალხს ამდიდრებდა იმით, რასაც მეფეს ართმევდა.

მეფის ხელისუფლება ამას კარგად გრძნობდა და ამიტომ სძულდა პერები. ორივე მხარე ცდილობდა დაესუსტებინა ერთიმეორე. ამათგან ურთიერთისადმი ზიანის მიყენება ხალხის სასარგებლოდ წყდებოდა. ეს ორივე ძალა, მონარქია და ოლიგარქია, ამ ყოფით დაბრმავებული, ვერ ამჩნევდა, რომ მესამე ძალის — დემოკრატიის სასარგებლოდ მოქმედებდა. როგორ ზეიმობდა წარსულ საუკუნეში მეფის სასახლე, როცა იმარჯვეს და ჩამოახრჩეს ერთ-ერთი პერი, ლორდ ფერისი!

თუმცა მართალია, თავაზიანობას ხარკი მიუფგეს, რადგან ეს პერი აბრეშუმის ოკით ჩამოახრჩეს.

„საფრანგეთის ბერს არ ჩამოახრჩობდნენო“, ზვიადამ შენიშნა პერცოგმა რიქელიემ. სრული სიმართლეა. საფრანგეთის ბერს თავს მოჰკვეთდნენ, ეს უფრო თავაზიანია. მონმორანსიტანკერვილი ხელს ასე აწერდა: „პერი საფრანგეთისა და ინგლისისაო“. ამნაირად იგი ინგლისის პერობას მეორე ადგილზე ათავსებდა. საფრანგეთის პერები უფრო მალა იდგნენ ინგლისის პერებზე, მაგრამ ნაკლებად უფლებამოსილნი კი იყვნენ, რადგან ტიტულს უფრო აფასებდნენ, ვიდრე ნამდვილ უფლებებს. მათ შორის და ინგლისის ლორდებს შორის იგივე განსხვავება იყო, როგორცაა პატივმოყვარეობასა და სიამაყეს შორის. საფრანგეთის პერებისათვის უფრო მნიშვნელოვანი ის იყო, რომ უცხოელ პრინცებზე მალა მდგარიყვნენ, ცერემონიების დროს ესპანეთის გრანდებზე წინ ევლოთ, დაეჩრდილათ ვენეციელი პატრიციები, პარლამენტში ქვეითა მწკრივის სკამებზე დაესხათ საფრანგეთის მარშლები, კონეტაბლი და აღმირალი საფრანგეთისა, თუნდაც ეს აღმირალი თვითონ ტულუზის გრაფი, ლუდოვიკო მეთოთხმეტის შვილი ყოფილიყო. მათ უნდოდათ დაედგინათ განსხვავება პერცოგობაში მამის ხაზით და დედის ხაზით. საზღვარი დაედგინათ უბრალო საგრაფოს, როგორც არმანიაკის ან ალბერტის საგრაფოა, და საპერო-საგრაფოებს შორის, როგორც ევრეა; თითქმის ოცდახუთი წლის ასაკიდანვე ცისფერი ორდენის ბაფთი მხარილივ ეტარებინათ; ან კიდევ ოქროს საწმისის ორდენით დაემშვენებინათ მკერდი; დაეპირდაპირებინათ სამეფოს უხუცესი პერის, პერცოგ დე ლა ტრემუილისათვის

პერცოგი დ'იუზესი, პარლამენტის უზუცესი პერი. აინტერესებდათ ცდილიყვნენ ისეთი უფლების მოპოვებას, რომ იმდენივე პაჟი ჰყოლოდათ და იმდენივე ცხენი შეეებათ ეტლში, რამდენიც გერმანელ კურფიურსტისათვის იყო განსაზღვრული. აგრეთვე მოეთხოვნათ, რომ სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარე პერებს უწოდებდეს „მონსენორებს“; აინტერესებდათ ემსჯელათ იმაზე, — მენის პერცოგს, როგორც გრაფს და პერის ხარისხის მქონეს 1458 წლიდან აქვს უფლება სხდომის დიდ დარბაზში გაელისას ირიბად გადაქრას გზა, თუ კედლის გასწვრივ გაიაროს. — აი რა იყო ყველაზე მნიშვნელოვანი საფრანგეთის პერებისათვის. ინგლისის ლორდებს გაცილებით უფრო მეტად აინტერესებდათ საკითხები ნავიგაციათა აქტების შესახებ, კათოლიკური დოგმატების ფიცით უარყოფის შესახებ, ინგლისის სასარგებლოდ ევროპის გამოყენების შესახებ, ზღვებზე ბატონობის შესახებ, სტიუარტების გაძევების შესახებ, საფრანგეთთან ომის შესახებ. საფრანგეთის პერებისათვის მთავარი ეტიკეტი იყო, ინგლისის პერებისათვის — ნამდვილი ძალა-უფლება. ინგლისის პერებმა ნადავლი მოიხვეჭეს, ხოლო საფრანგეთის პერები მოჩვენებებს მისდევდნენ დასაპერად.

საერთოდ, ინგლისის ლორდთა პალატამ არსებითი როლი ითამაშა თავისი ქვეყნის ცივილიზაციაში და ამ ცივილიზაციას ამოსავალ წერტილად მოეგლინა. მას წილად ზედა პატივი ერის დაფუძნებისა. იგი პირველი მოეგლენა თავის ხალხს გაერთიანების ხელშემწყობად. ინგლისური სიჯიუტე, ეს პირქუში, მაგრამ მძლეთამძლე ძალა, ლორდთა პალატაში ჩაისახა. ბარონებმა თავიანთ მონარქებზე ძალდატანებასთან ერთად ნიადაგი მოამზადეს მეფეების ტახტიდან საბოლოოდ ჩამოსაგდებად. დღევანდელი ლორდთა პალატა რამდენიმე თვითონვე განცვიფრებულა, და ნაწყენიც იმით, რაც მან შეუგნებლად და თვისდა უნებურად ჩაიდინა; მით უმეტეს, რომ ყოველივე ის ახლაც გამოუსწორებელია. რა არის დათმობები? უფლებებში აღდგენა, და ხალხებსაც მშვენიერად ესმის ეს. „ვეუწყალობებ“, ამბობს მეფე, „ვღებულობ ჩემს კუთვნილებას“, ამბობს ზალხი. ლორდთა პალატა ისწრაფოდა რა პერებისათვის პრივილეგიების მოსაპოვებლად, უფლე-

ბებს ანიჭებდა მოქალაქეებს. არისტოკრატია ის ქორია, რომელმაც გამოიჩინა არწივის ბარტყი — თავისუფლება.

აწმყო დროში ბარტყი გაიზარდა, არწივად იქცა და ღრუბლებში დასრიალებს; ხოლო ქორი სულს დაფავს.

არისტოკრატია სიკვდილის წინა წუთების კრუნჩხვას შეუპყრია, ხოლო ინგლისის ხალხი იზრდება.

მაგრამ სამართლიანობა გამოვიჩინოთ არისტოკრატისადმი. ის მეფის უფლებებს განსაზღვრულ ფარგლებში აკავებდა. ის დაბრკოლებას უქმნიდა დესპოტიზმს და ჯებირის მაგიერობას ეწეოდა.

მადლობა გადაუხადოთ მას და მიწას მივაბაროთ.

III

ქველებური დარბაზი

ვესტმინსტერის სააბატოს მახლობლად ქველებური ნორმანდიული სასახლე იყო აშენებული, რომელიც გადაიწვა პენრის VIII მეფობაში. ამ შენობიდან გადარჩა ორი ფლიგელი. ერთ მათგანში ედუარდ VI ლორდთა პალატა მოათავსა, მეორეში — თემთა პალატა.

აღარც ფლიგელები, აღარც ორივე დარბაზი ახლა უკვე აღარ არსებობენ, იქ ყველაფერი გადასხვანაირებულია.

ზევით ჩვენ გავიხსენეთ და ახლაც ისევ ვიმეორებთ, რომ წინანდელსა და ახლანდელ ლორდთა პალატას შორის არაერთი მსგავსება არ არის. ქველებური სასახლის დანგრევისთანავე გააუქმეს აგრეთვე ქველი ჩვეულებებიც. ქველ ქველებზე ბერკეტის დარტყმა გავლენას ახდენს აგრეთვე ჩვეულებებზე და ქარტიებზე. ქველი ქვა ჩამოვარდნისას თან გაიყოლებს რომელიმე ქველ კანონს. სენატი, რომელიც ოთხკუთხ დარბაზში ატარებდა სხდომებს, ახლა რომ მრგვალ დარბაზში მოათავსოთ, ისიც უკვე სხვა სახეს მიიღებს. თუ ნიჭარის ან ბაკანის ფორმა შეიცვლება, მასში არსებულ მხოზავის, კუს ან ლოფორთქინას ფორმაც იცვლება.

თუ თქვენ გინდათ დაიცვათ რომელიმე ძველებური წესი, ადამიანური წარმოშობის იქნება იგი, თუ ღვთაებრივი, კოდექსი თუ დოგმატი, არისტოკრატია იქნება თუ ქურუმთა წოდება, ნურაფერს ნუ გადააკეთებთ იქ ახლებურად, გარეგან ქერქსაც კი ნუ შეუცვლით. უკიდურეს შემთხვევაში, საკერებელი დაადეთ. მაგალითად, იეზუიტთა ორდენი საკერებელია კათოლიციზმისა. თუ გინდათ დაწესებულებები უცვლელად დატოვოთ, ნურაფერს ნუ შეუცვლით შენობებს.

აჩრდილებს ნანგრევებს შორის უყვართ მიმყუდროება. დაძველებულ ხელისუფლებას სჭირდება ნახევრად დანგრეული სასახლეები.

წინანდელი ლორდთა პალატის შიგნითა მოწყობილობის ჩვენება გამოუცნობის ჩვენება იქნებოდა. ისტორია იგივე ლამეა. მასში უკანა ფონი არ ჩანს. ყველა ის, რაც ავანსცენაზე არა ჩანს, დაუყოვნებლივ ქრება თვალთახედვიდან და წყვილიადში ინთქმება. როდესაც დეკორაციები სცენიდან გატანილია, მათ უკვე ივიწყებენ. წარსულს აქვს სინონიმი — ამოუცნობი.

ინგლისის პერები უზენაესი მოსამართლეების სახით სხდომებს მართავდნენ ვესტმინსტერის დიდ დარბაზში, ხოლო კანონმდებლების სახით ისინი საგანგებო დარბაზში იკრიბებოდნენ, ეგრეთ წოდებულ „ლორდების სახლში“; house of the lords.

გარდა პერების სასამართლოსი, რომელიც მხოლოდ გვირგვინოსნის ინიციატივით მართავდა სხდომებს, ვესტმინსტერის დიდ დარბაზში კიდევ ორ სასამართლო დაწესებულებას ჰქონდა ზოლმე სხდომები. ესენი პერების სასამართლოზე დაბლა იდგნენ, მაგრამ ყველა დანარჩენ სასამართლო ორგანოებზე მაღლა ითვლებოდნენ. მათ ამ დარბაზის წინა ნაწილის ორი მოპირდაპირე განყოფილება ეჭირათ. პირველი ამათგანი იწოდებოდა „მეფის სკამის სასამართლოდ“, მას თვით მეფე უდგა სათავეში. მეორეს კანცლერის სასამართლოს ეძახდნენ და მას თავმჯდომარეობდა კანცლერი. პირველი იყო დამსჯელი ორგანო, მეორე — შემწყალებელი. სწორედ კანცლერი აღძრავდა ზოლმე მეფის წინაშე საკითხს შეწყალების შესახებ, მაგრამ ეს იშვიათად ხდებოდა. ხსენებული

ორივე, დღემდე არსებული, სამსჯავრო კანონებს ირკვევდა და ხან მასში ოდნავი ცვლილებები შეჰქონდა. მოსამართლის ხელოვნება იმაში გამოიხატება, რომ სასამართლოს პრაქტიკაში თავიდან აიცილოს კანონთა კრებულში დაშვებული დაუხვეწავი ადგილები; ამგვარ საქმეში გაუფრთხილებლობა ხშირად სამართლიანობას ზიანს აყენებს. ვესტმინსტერის დიდ, პირქუშ დარბაზში არა მარტო კანონების გამომუშავებას აწარმოებდნენ, არამედ მათ იყენებდნენ კიდევაც. ამ დარბაზის მოთაღული ჰერი წაბლის ხისგან იყო ნაკეთები, წაბლის ხის ჰერზე ობობა ქსელს ვერ გააბამს, სამაგიეროდ კანონებში იბმოდა საკმარისად ერთგვარი ქსელი.

სასამართლოს სხდომა და საკანონმდებლო პალატის სხდომა ორი სხვადასხვა საგანია. ამ ორ პერეოგატივზე ფუძნდება უზენაესი ხელისუფლება. „ხანგრძლივმა პარლამენტმა“, რომელმაც სხდომები დაიწყო 1640 წლის 3 ნოემბერს, მალე იგრძნო, რომ საჭიროა რეკოლუციური მიზნით ამ ორპირი ხმლით შეიარაღება. ამიტომ მსგავსად ლორდთა პალატისა, მან თავი გამოაცხადა არა მარტო კანონმდებელ ხელისუფალად, არამედ სასამართლო ხელისუფალადაც.

ეს ორმაგი ხელისუფლება უხსოვარი დროიდან ლორდთა პალატას ეკუთვნოდა. ჩვენ ახლახან ვთქვით, რომ მოსამართლეების სახით ლორდები ვესტმინსტერ-ჰოლში მართავდნენ სხდომებს, ხოლო როგორც კანონმდებლები სხვა შენობას იყენებდნენ.

არსებითად თვით ლორდთა პალატას მოგრძო და ვიწრო დარბაზი ეკირა. შეუქი ჰერში დატანებული ოთხი ფანჯრიდან ჩამოდიოდა. ასე, რომ სინათლე - სახურავიდან და აგრეთვე მეფის ბალდახინის ზემოთ ფარდებფარებულ ერთ მრგვალ ექვსშუშიან ფანჯრიდანაც შემოდიოდა. საღამოობით აქ ანთებდნენ კედლებზე მიმაგრებულ მხოლოდ თორმეტ კანდელაბრს. ვენეციურ სენატის დარბაზში სინათლე უფრო მცირე, მეტად მცირე იყო. ხალხთა ბედიღბლის ყოვლადშემძლე დამდგენლებს ოდნავი სიბნელე ძეგე უყვართ, როგორც ბუს.

ლორდების სხდომის დარბაზს ზედ დასცქერდა უზარმაზარი, მრავალწახნაგოვანი თაღი, ოქროს გარაყით დამშვენებული, ხოლო თემთა პალატის ჰერი ბრტყელი იყო. მონარქიუ-

ლი წესწყობილების დროს ნაგებობებს განსაზღვრული მოსაზრებებით აშენებდნენ. ლორდთა პალატის გრძელ დარბაზს დასაწყისში კარი ჰქონდა, ხოლო მოპირდაპირე კედელთან სამეფო ტახტი იდგა. კარიდან რამდენიმე ნაბიჯით დაშორებული მესერი იყო გავლებული დარბაზის სივანეზე; ეს იყო ერთგვარი საზღვარი, რომლის აქეთ მდებარე ხალხის ადგილი აღინიშნებოდა, ხოლო იქით — წარჩინებულთა. სამეფო ტახტის მარჯვნივ, ღერბით შემკულ ბუხარზე მარმარილოს ორი ბარელიეფი მოჩანდა: ერთზე გამოსახული იყო კეთუოლფის გამარჯვება ბრეტონელებზე, 572 წელს მომხდარი, მეორეზე — გეგმა დაბა დენსტებლისა, სადაც მხოლოდ ოთხი ქუჩა იყო თანახმად ქვეყნის ოთხი მხარისა. სამეფო ტახტი აღმართული იყო სამი საფეხურის ზემოთ. მას უწოდებდნენ „მეფის სავარძელს“. სამეფო ტახტის ორივე მხარეს კედლებზე ფენებად გაკრული იყო ლორდთა პალატისადმი ელისაბედ დედოფლის ნაჩუქარი ქსოვილის შპალერი. შპალერზე ამოქსოვილი სურათები თანამიმდევრულად გამოხატავდნენ ესპანეთის არმადის ყველა თავგადასავალს, დაწყებული მისი ესპანეთიდან ზღვაზე გასვლით და დამთავრებული მისი დაღუპვით ინგლისის სანაპიროებთან. ხომალდების წყალზევითა ნაწილები ამოქსოვილი იყო ვერცხლისა და ოქროს ძაფებით, რაც დროთა მსვლელობისგან ჩაშავებულიყო. ეს შპალერები კედლის კანდელაბრებით იყო დაყოფილი; მის ქვეშ, სამეფო ტახტის მარჯვნივ, სკამები იდგა სამმწკრივად ეპისკოპოსებისათვის. მარცხნივ იმდენივე სკამი, ჰერცოგებისა, მარკიზებისა და გრაფებისათვის. სკამებშუა გასავლები იყო დატოვებული. პირველი სექტორის სამ გრძელ სკამზე ჰერცოგების სასხდომო იყო; მეორე სექტორისაზე — მარკიზებისა; მესამისაზე — გრაფებისა. ვიკონტების სკამები, ერთიმეორეზე მიდგმულნი, სამეფო ტახტის პირდაპირ იდგა; ხოლო მათ უკან და მესერის წინ ორი სკამი იდგა ბარონებისათვის. სამეფო ტახტის მარჯვნივ ზემო სკამზე ორი მთავარეპისკოპოსის სასხდომო იყო: კენტერბერისა და ოქსფორდისა. შუა გრძელი სკამი სამ ეპისკოპოსს ეკირა: ლონდონისას, დერჰემისას და ვინჩესტერისას. ქვემოთა, მესამე მწკრივის სკამები დანარჩენი ეპისკოპოსებისთვის იყო განკუთვნილი. კენ-

ტერბერიის მთავარეპისკოპოსსა და სხვა ეპისკოპოსებს შორის მნიშვნელოვანი განსხვავებაა, — კენტერბერიისა „განგებითა ღვთისათა“ არის ნაკურთხი, მაშინ, როდესაც სხვა ეპისკოპოსები „ნებითა ღვთისათა“ არიან ნაკურთხი. სამეფო ტახტის მარჯვნივ იდგა სავარძელი, უელსის პრინცისათვის, მარცხნივ — დასაკეცი სკამები, მეფური სისხლის პრინციებისათვის. ამ სკამების უკან მოგრძო სკამი იდგა, ეს არასრულწლოვანი, უასაკო პერებისათვის, რომელთაც ჯერ უფლება არ ჰქონდათ პალატაში სხდომების. მონაწილენი ყოფილიყვნენ. ყველგან სამეფო სუმბულები, ოთხივე კედელზე, პერების თავსდამყურედ, ისევე როგორც მეფის თავსდამყურედ უშველებელი ფარები ეკიდა, ზედ ინგლისის ღერბის სახით. პერების ვაჟიშვილები და პერების მემკვიდრეები სხდომას ესწრებოდნენ. ისინი მეფის ტახტის უკან, კედელსა და ბალდახინს შუა ფეხზე იდგნენ. სამეფო ტახტისა და სამ მწკრივ სკამებს შუა კიდევ დიდი ოთხკუთხი ადგილი რჩებოდა თავისუფალი. ამ ადგილას ზალიჩა ეფინა, ინგლისის ღერბებით ნასახი. ზალიჩაზე ოთხი ტომარა იღო მატყლით სავსე, ერთი პირდაპირ მეფის ტახტის წინ, კანცლერისათვის, ეს პიროვნება ზედ ამ ტომარაზე იჯდა, ხელში კვერთხი და სახელმწიფო ბეჭედი ეჭირა. მეორე ტომარა უპისკოპოსების წინ იღო, სახელმწიფო მრჩეველ — მოსამართლეებისათვის, რომელთაც დასწრების უფლება ჰქონდათ, მხოლოდ ხმის მიუცემლად. მესამე ტომარა, ჰერცოგების, მარკიზებისა და გრაფების პირდაპირ — სახელმწიფო მდივნებისათვის და მეოთხე, ვიკონტებისა და ბარონების პირდაპირ, გვირგვინოსნის კლერკისა და პარლამენტის კლერკისთვის იყო განკუთვნილი. ამ ტომარაზე კლერკების ორი თანაშემწე დაჩოქილი წერდა. ამ ოთხკუთხედის შუაში იდგა მაუდგადაფარებული მაგიდა, ზედ გროვად ეწყო ქალღღებები, სიები, საანგარიშო დავთრები; იქვე იდგა მკვრივად ნაჭედი სამელნეები და მაგიდის ოთხივე კუთხეში მაღალი სანათ-ლამპრები. პერებს ადგილები ეჭირათ „ქრონოლოგიური წესით“, თვითეულს თავისი გვარის მიხედვით. ისინი ადგილებს იჭერდნენ ორმაგი უფროსობისდა თანახმად, თუ ვის რა ტიტული ჰქონდა მინიჭებული, ან როდის. მესერთან იდგა შავი კვერთხის ბოქაული და ხელთ

ეპყრა თავისი თანამდებობის ემბლემა. კარებთან მისი თანაშემწე იდგა და კარს გარეთ კი შავი კვერთხის მაცნე. ამ მაცნის მოვალეობას შეადგენდა გამოეცხადებინა სხდომის გახსნა შეძახილით: „მოისმინეთ“. ის სამჯერ დაიძახებდა ამ სიტყვას ფრანგულად, ამასთანავე სიტყვის პირველ ნახევარს საზეიმო კილოთი გააგრძელებდა. ამ მაცნეს გვერდით იდგა კანცლერის კვერთხისმტვირთველი.

როდესაც პალატის სხდომა მეფის თანადასწრებით მიმდინარეობდა, ერისკაცნი პერები თავგვირგვინიანნი ისხდნენ, ხოლო სასულიერო პირთ თავზე მიტრები ედგათ.

მთავარეპისკოპოსის მიტრაზე ჰერცოგის გვირგვინი იყო გამოკვეთილი, ხოლო ეპისკოპოსები, ხარისხით ვიკონტებთან გათანასწორებულნი, ბარონის გვირგვინიან მიტრას იხურავდნენ.

უცნაური გარემოებაა, მაგრამ იმავე დროს ჰკუთსთან ახლოც: ის ოთხკუთხედი, რომელიც სამეფო ტახტისა, ეპისკოპოსების სკამებისა და ბარონების სკამების გამო მოჭაზულიყო, და რომლის შუაგულს მოხელეები დაჩოქილიყვნენ, ზედგამოჭრილი ასლი იყო საფრანგეთის პირველი ორი დინასტიის დროს არსებული უძველესი პარლამენტისა. ზელისუფლება საფრანგეთშიც და ინგლისშიც ერთ და იმავე გარეგნულ ფორმებს ღებულობდა. 853 წელს პინკმარი ტრაქტატში „სამეფო პალატების გაწყობილების შესახებ“ თითქოს მეთვრამეტე საუკუნეში ჩატარებულ ლორდთა პალატის სხდომებს აღწერს. მეტად კუროიზული ოქმია, ცხრაასი წლით ადრე შედგენილი, ვიდრე მოვლენა მოხდებოდა.

რა არის ისტორია? წარსულის გამოხმაურება მომავალში. ეს არის შუქი, რომელიც მომავლისგან წარსულს ეფინება.

პარლამენტის მოწვევა სავალდებულო იყო მხოლოდ ყოველი შვიდი წლის მერე.

ლორდები თათბირობდნენ კარდახურულში, ხოლო თემთა პალატის სხდომები ხალხის თანადასწრებით ხდებოდა. ლორდთა საჯარო თათბირი ღირსების შებღალვა ეგონათ.

ლორდების რიცხვი განუსაზღვრელი იყო. ახალი ლორ-

დების წარმოშობა, ანუ ლორდის ტიტულ-ხარისხის მინიჭება შეფის უფლებას შეადგენდა და ეს ერთგვარად მუქარასაც ნიშნავდა პერების მიმართ, მათი ურჩობის საწინააღმდეგოდ.

მეთვრამეტე საუკუნის დასაწყისში პალატის სხდომებზე უფლებამოსილი ლორდების რიცხვმა ერთობ მნიშვნელოვან ზრდას მიაღწია. შემდეგ ეს რიცხვი კიდევ უფრო გაიზარდა. არისტოკრატიული წრეებისათვის ახალი და ახალი ადამიანების შემატება მეფის ძალაუფლებას განსაზღვრული პოლიტიკური მიზნებისთვის სპირდებოდა. ელისაბედ დედოფალმა შესაძლოა შეცდომა დაუშვა იმით, რომ პერების რიცხვი სამოცდახუთ კაცამდე შემოკლა. წარჩინებულთა რიცხვი რამდენად მცირეა, იმდენად უფრო ძლიერია. რამდენად ბევრი ხალხია მათ თავყრილობაში, იმდენად ნაკლებია იქ თავიანი კაცი. იაკობ მეორე მშვენივრად გრძნობდა ამას, როდესაც მან ლორდების რიცხვი ზემო პალატაში ასოთხმოცდარვაამდე ან ასოთხმოცდაექვსამდე გაზარდა, თუ აქედან გამოვირიცხავთ მეფის ალკოვის ორ პერცოგის მეუღლეს პორტსმუთსა და კლივლენდს. ანა დედოფლის დროს პერების საერთო რიცხვმა, ეპისკოპოსებითურთ, ორას შვიდამდე მიაღწია.

გარდა დედოფლის მეუღლის, კემბერლენდის პერცოგისა, პერცოგები სულ ოცდახუთი იყვნენ. ამათგან პირველი — ნორფოლკი, პალატის სხდომებს არ ესწრებოდა, ვინაიდან იგი კათოლიკე იყო. ხოლო უკანასკნელი, პერცოგი კემბრიჯისა, კურფიურსტი ჰანოვერისა, თუმცა უცხოელი იყო, მაგრამ იგი შედიოდა პალატის წევრთა შემადგენლობაში. ვინჩესტერი, რომელიც ინგლისის პირველ და ერთადერთ მარკიზად ითვლებოდა ისე, როგორც ასტორგა ერთადერთი მარკიზი იყო ესპანეთისა, არ ესწრებოდა პალატის სხდომებს, რადგან იაკობიტი იყო. მათ გარდა კიდევ ხუთი მარკიზი იყო: ამათგან უფროსად სცნობდნენ ლინდსეის, ხოლო უმცროსად ლოთიანს. გრაფების რიცხვი სამოცდაცხრამეტს აღწევდა, იმათგან პირველი იყო დერბი, ხოლო უკანასკნელი აილვი. ვიკონტი იყო ცხრა; მათში პირველი პერფორდი, ხოლო უკანასკნელი ლონსდეილი. ბარონი — სამოცდაორი, იმათგან პირველი ებერგევენი, ხოლო უკანასკნელი პერვეი. ლორდ პერვეი, როგორც ყველაზე უმცროსი წევრი პალატისა, იწოდებოდა

„უმცროსად“. დერბი, რომელიც იაკობ II დროს მეოთხე იყო უფროსებიდან, რადგან ხარისხით მასზე მაღლა იდგნენ გრაფები: ოქსფორდი, შრუსბერი და კენტი, შემდეგ, ანას დროს გრაფებს შორის პირველ ადგილს იკერს. იმხანად ბარონების სიიდან ორი კანცლერის სახელი გაქრა: ვერულამისა, რომელიც ისტორიაში ცნობილია ბეკონის სახელით. და უემისა, რომელსაც ისტორია იცნობს ჯეფრისის სახელით. ბეკონი და ჯეფრისი შავბნელი სახელებია, თვითული თავისებურად. 1705 წელს ოცდაექვსი ეპისკოპოსიდან დარჩენილი იყო ოცდახუთი, ვინაიდან ჩესტერის ეპარქია ვაკანტური დარჩა. ეპისკოპოსთა შორის სახელოვანი დიდკაცობაც იყო, როგორც მაგალითად, უილიამ ტალბოტი, მთავარეპისკოპოსი ოქსფორდისა, თავისი ოჯახის პროტესტანტული შტოს მოთავე. სხვანი გამოჩენილი სწავლულები იყვნენ, როგორც; მაგალითად, ჯონ შარპი, მთავარეპისკოპოსი იორკისა, დეკანად ნამყოფი ნორვიკში, პოეტი თომას სპრატი, — როჩერსტერელი ეპისკოპოსი, კაცი აპოლექტური გარეგნობისა. ან კიდევ ეპისკოპოსი ლინკოლნისა, უეიკი, მოწინააღმდეგე ბოსიუესი; იგი სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში კენტერბერიის მთავარეპისკოპოსის კათედრას განაგებდა.

განსაკუთრებულად საგანგებო შემთხვევებში, როდესაც, მაგალითად, ზედა პალატას უნდა მოესმინა მეფის რომელიმე უწყება, ეს დიდებული კრება ქლამინდოსნებისა, პარიკოსნებისა მიტრებიტა და თეთრბუმბულიანი ქუდებით ავსებდა ხოლმე პერების დარბაზს; ეს დიდებულები ჩამოსხდებოდნენ კიბისებრ დახარისხებულ ადგილებზე კედლებს გასწვრივ, ხოლო ნახევრად ბნელ კედლებზე თვალთ მანც გადრჩეოდა გამოსახულება ქარიშხლისა, ესპანურ არმადას რომ ანადგურებდა. ეს სურათი თითქოს ამბობდა: „ქარიშხალიც კი ემორჩილება ინგლისსო.“

ლორდთა პალატა კველად

გუინპლენის ხელდასხმა პერის წოდებაზე და ლორდთა პალატაში შეყვანის მთელი ცერემონია, დაწყებული სამეფო კიშკარში შესვლით, და გათავებული შუშაბანდიან როტონდაში კათოლიკური დოგმების საზეიმო უარყოფით, წარმოებდა ნახევრად სიბნელეში.

ლორდმა უილიამ კოუპერმა ნება არ მისცა, რომ მისთვის, ინგლისის კანცლერისთვის, დაწვრილებით აღეწერათ ახალგაზრდა ლორდის, ფერმენ კლენჩარლის სახიჩრობის შესახებ. შას თავისი ღირსებისათვის დამამცირებლად მიაჩნდა სცოდნოდა, რომ პერი შეიძლებოდა ულამაზო ყოფილიყო. იგი თავისთავს შეურაცხყოფილად ჩასთვლიდა, თუკი რომელიმე თავხედი ხელქვეითი გაბედავდა აშკარა ცნობა მისთვის ეუწყებინა. უეჭველია, რომელიმე მდაბიო განსაკუთრებული ნიშნისგებით იტყვის: „პრინცი ხომ კუზიანია“-ო, ამიტომ სახიჩრობა შეურაცხყოფელია ლორდისთვის. როდესაც ანა დედოფალი გაკვრით შეეხო გუინპლენის გარეგნობას, ლორდმა კანცლერმა სიტყვა მოუჭრა და შენიშნა: „დიდი კაცის სილამაზე მის გვარიშვილობაშიაო“. მაგრამ საერთოდ დედოფლის სიტყვებიდანაც და ოქმებიდანაც, რომლების შემოწმება და აგრეთვე დამოწმებაც დასჭირდათ, იგი ყველაფერს მიხვდა. სწორედ ამიტომ მიმართა მან გამაფრთხილებელ ზომებს.

ახალ ლორდს პალატაში შესვლის დროს, შესაძლოა არასასურველი შთაბეჭდილება მოეხდინა, ეს როგორმე უნდა თავიდან აეცილებიათ. ლორდ-კანცლერმა ზოგიერთ ზომებს მიმართა. უსიამოვნო შემთხვევები რაც შეიძლება ნაკლებად — ასეთია მისწრაფება და განუხრელი წესი ყველა წარჩინებული პირისა. ზაზლი უსიამოვნებებისადმი უცილობელი ნიშანია ყველა მედიდური გვამისა. საჭირო იყო ეზრუნათ იმაზე, რომ გუინპლენის წარდგენა გართულების გარეშე მომხდარიყო, ისე როგორც ყოველი სხვა პერობის მემკვიდრის მიღება ხდება ხოლმე.

სწორედ ამიტომ ლორდ-კანცლერმა გადაწყვიტა, რომ

ეს ცერემონია საღამოს სხდომის დროს მომხდარიყო. ნორ-
მანდიულ ქარტიებში ნათქვამის მიხედვით და ტერტულიანეს
თქმითაც კანცლერი, „როგორც კარიბჭიდანვე ზედამხედვე-
ლი“, უფლებამოსილია თავისი მოვალეობა შეასრულოს არა
მარტო თვით პალატაში, არამედ მის კარამდეც. ლორდ უი-
ლიამ კოუპერმა ისარგებლა ამ უფლებით და ლორდ ფერმენ
კლენჩარლის თავის უფლებებში აღდგენის, ანუ ხელდასხმის
ყველა ფორმალური მხარე შეასრულა შუშაბანდიან როტონ-
დაში. გარდა ამისა, მან ცერემონია ადრე დანიშნა, რათა ახა-
ლი პერი პალატაში სხდომის დაწყებამდე შესულიყო.

რაც შეეხება პარლამენტის დარბაზის გარეთ პერის ღირ-
სებაზე აღზევებას, ამისი მაგალითები ადრეც ყოფილა. ასე
მაგალითად, პირველი მემკვიდრეობითი ბარონი ჯონ ბოშანი
პოლტ-კასლედი, რომელმაც 1387 წელს რიჩარდ მეო-
რისაგან მიიღო კიდერმინსტერის ბარონის ტიტული, პალა-
ტაში სწორედ ასეთივე წესით იყო მიღებული.

თუმცა ამ მაგალითს რომ მიბაძა ლორდ-კანცლერმა თვითონ
ჩააყენა თავისი თავი ფრიად საკოკმანო მდგომარეობაში, რა-
შიც იგი მხოლოდ ორი წლის მერე დარწმუნდა, ვიკონტ ნიუ-
პევენის ლორდების პალატაში შეყვანისას.

თავისი სიბეცის გამო, რაც ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, ლორდ
უილიამ კოუპერს თითქმის არ შეუძინებია გუინპლენის სახი-
რობა; ხოლო აღმქმელ ლორდებს სულაც არ შეუხედიათ
მისთვის, ორივე სიბერისაგან თითქმის დაბრმავებულიყო.

სწორედ ამის გამო აირჩია ისინი ლორდ-კანცლერმა
აღმქმელებად.

კიდევ მეტიც, ლორდ-კანცლერმა გუინპლენის ტანს რომ
შეხედა, გაიფიქრა, ერთობ წარმოსადგეიაო.

იმ წუთში, როცა ორმა კარისმკველმა ფართოდ გააღო
გუინპლენის წინ კარები, დარბაზში მხოლოდ რამდენიმე
ლორდი იმყოფებოდა, ისიც უმეტესობა მოხუცებულები; ბე-
რიკაცები ისეთივე სიბეჭითით მიდიან ხოლმე კრებებზე; რო-
გორი ხალისითაც ეარშიყებიან ახალგაზრდა მანდილოსნებს.
მხოლოდ ჰერცოგის ორი სკამი იყო დაკავებული. ერთი
მთლად გათეთრებული, თომას ოსბორნს, ლიდსის ჰერცოგს

ეკავა, მეორე — შეკლარავებულ შონბერგს, იმ შონბერგის შვილს, რომელიც წარმოშობით გერმანელი იყო, მარშლის კვერთხის მიხედვით ფრანგი და პერობის მიხედვით — ინგლისელი. ის ჯერ ინგლისის წინააღმდეგ იბრძოდა, როგორც ფრანგი, შემდეგ ნანტის ედიქტით განდევნილმა, ახლა უკვე როგორც ინგლისელმა, იმ სახით დაიწყო ბრძოლა საფრანგეთისავე წინააღმდეგ. ეკლესიის თავადთა სკამზე, ზემო კუთხეში იჯდა მხოლოდ მთავარეპისკოპოსი კენტერბერიისა, უფროსი სასულიერო პირი ინგლისში. ქვემოთ იჯდა დოქტორი საიმონ პატრიკი, ეპისკოპოსი ილიისა, იგი ესაუბრებოდა ეველინ პირპონტს, მარკიზს დორჩესტერისას, რომელიც განუმარტავდა მას განსხვავებას გაბიონსა და კურტინს შორის, შტურმფალეებსა და პალისადებს შორის. პალისადებს იმ სვეტებს ეძახდნენ, რომლებიც აღმართულნი იყვნენ კარვების წინ და რომელთა დანიშნულება იყო სამხედრო ბანაკის დაცვა, შტურმფალები კი დევ მთელი რიგი წვეტიანი მარგილები იყო, ციხესიმაგრის თხრილის წინ გარიგებული; ისინი გზას უღობავდნენ იერიშზე მისულებს და გაქცევის საშუალებას არ აძლევდნენ ალყაშემორტყმულებს. მარკიზი უხსნიდა: ამ მარგილებს ნახევრამდე ამაგრებენ მიწაში და სანგრებს გარს შემოუზღუდავენ ხოლმეო. თომას თინი, ვეიმუთის ვიკონტი, კანდელაბრთან მისულიყო და სინათლეზე ათვალეირებდა არქიტექტორის მიერ წარმოდგენილ გეგმას, თავის ინგლისურ პარკში უილტშირში გასაკეთებელ გაზონისას, რომელიც კვადრატულად უნდა დაყოფილიყო, წითელი და ყვითელი ქვიშით შემოგარსული, აგრეთვე მდინარის ნიჟარებითა და ქვანახშირის მტვრითაც. ვიკონტების სკამებზე ისხდნენ უფროსობის გაუთვალასწინებლივ, მოხუცი ლორდები: ესექსი, ოსალსტოუნი, პერეგრინი, ოსბორნი, უილიამ ზულსტაინი, გრაფი რომფორი და რამდენიმე ახალგაზრდა ლორდი, ეს უკანასკნელნი იმათ რიცხვს ეკუთვნოდნენ, რომელნიც პარიკს აღარ ხმარობდნენ. ისინი გარს შემოხვეოდნენ პრაის დევერესს, ვიკონტ პერფორდს და იმ საკითხებზე მსჯელობდნენ, შეიძლებოდა თუ არა ჩაის მაგიერ ეხმარათ დაკბილულფოთლებიანას ნაყენი. „ნაწილობრივ შეიძლებაო“, — ამბობდა ოსბორნი, „მთლიანადაც თავისუფლად შეიძლებაო“, — ამტკიცებდა

ესეკი. მათ ლაპარაკს ყურადღებით უსმენდა პოლეტს სენტ-ჯონი, ბიძაშვილი ბოლინგბროკისა, ასე თუ ისე შემდეგ მის მოწაფედ ვოლტერი ითვლებოდა, ვინაიდან ვოლტერის განვითარება-გონების გახსნა დაიწყო მამა პორეს სკოლიდან და დამთავრდა ბოლინგბროკის გავლენით. მარკიზის სკამზე თომას გრეი, მარკიზი კენტისა, კამერჰერი დედოფლისა, არწმუნებდა რობერტ ბერტის, ლინდსეის მარკიზს, ინგლისის ლორდ-კამერჰერს, რომ დიდი ინგლისური ლატარიის მთავარი მოგება 1614 წელს შეხვდათ ორ ფრანგს, აქ ჩამოსახლებულ ბატონ ლეკოკს, პარიზის პარლამენტის ყოფილ წევრს და ბატონ რავენელს, ბრეტონელ აზნაურს. გრაფი უაიმსი კითხულობდა წიგნს სათაურით: „საინტერესო წინასწარმეტყველებანი სიბილესისა“. ჯონ კემპბელი, გრაფი გრინიჩი, ცნობილი თავისი გრძელი ნიკაპითა და ოთხმოცდაშვიდი წლის მოხუცისთვის იშვიათი ცელქობითაც, წერილს სწერდა თავის საყვარელს. ლორდი ჩანდოსი ფრჩხილების წმენდით იყო გართული. რადგან სხდომა მეფის დასწრებას გულისხმობდა, ესე იგი, გვირგვინოსანის ნაცვლად კომისრები უნდა დასწრებოდნენ, ამიტომ სამეფო ტახტის წინ კარის მცველთა ორი თანაშემწე ალისფერ ზავერდგადაკრულ სკამს სდგამდა. მეორე მატყლის ტომარაზე იჯდა სიების განმგებელი; ის ახლა იმ სახლში ცხოვრობდა, რომელიც წინათ გაქრისტიანებულ ებრაელებს ეჭირათ. მეოთხე ტომარაზე კლერკების ორ თანაშემწეს დაეჩოქა და აქტების დავთრებს ფურცლავდნენ.

ლორდ კანცლერი პირველ მატყლის ტომარაზე მოთავსებულიყო. პარლამენტის მოხელეებმაც თავიანთი ადგილები დაიჭირეს; ზოგი ფეხზე იდგა, ზოგიც დაჯდა. როდესაც ყველანი დალაგდნენ, მთავარეპისკოპოსი კენტერბერისა ადგა და ხმამაღლა ლოცვა წარმოთქვა, რის შემდეგ სხდომა დაიწყო. სწორედ ამ დროს გუაიპლენიც შემოვიდა. მისთვის ყურადღება არავის მიუქცევია. ბარონების მეორე სკამი, რომელზეც ის იჯდა, ახლო იყო მოაჯირთან; ისე რომ, მან შემოსვლისას მხოლოდ ორიოდ ნაბიჯი გადადგა. აღმქმელი ლორდები მას მარჯვნივ და მარცხნივ მოუსხდნენ, რის მეოხებითაც ახალი ლორდის გამოჩენა შეუმჩნეველი დარჩა. წინასწარ არავინ არ გაუფრთხილებიათ და პარლამენ-

ტის კლერკმაც ჩუმად წაიკოთხა ყველა საბუთი, რაც კი ახალ ლორდს ეხებოდა. ხოლო ლორდ-კანცლერმა მისი პერეზის წოდებაში მიღების შესახებ გამოაცხადა, „ერთობლივი უყურადღებობის“ მომენტში, როგორც ნათქვამია ანგარიშებში.

ყველანი გართული იყვნენ ლაპარაკით; დარბაზში საკმაოდ ძლიერი გუგუნი ისმოდა. კრებებზე ამით ხშირად სარგებლობენ და ხმაურობაში ისეთ დადგენილებას გამოაცხადებენ ხოლმე, რომ შემდეგ ის თვითონ მონაწილეებშივე ეწვევს გაკვირვებას.

გუინპლენი იჭდა მდუმარედ, ქუდმოხდილი, ორ მოხუცს შუა, თავისი აღმქმელების, ლორდ ფიცუოლტერსა და ლორდ ერანდელს შუა.

საჭიროა შევნიშნოთ, რომ ბარკილფედრო, როგორც ჯამუში, განდობილი იყო და მას გადაწყვეტილი ჰქონდა, რადაც უნდა დასჯდომოდა თავისი განზრახვა ზოლომდე მიეყვანა; მან ოფიციალურ მოხსენებებში ლორდ-კანცლერისადმი რამდენიმედ მაინც დაფარა ლორდ ფერმენ კლენჩარლის სახიჩრობა თან განსაკუთრებით ხაზი გაუსვა იმას, რომ გუინპლენს, თუ ნებისყოფას დაძაბავდა, შეეძლო მოეშორებინა პირისახიდან სიცილის გამომეტყველება და თავისი დასახიჩრებული იერისათვის სერიოზული ელფერი მიეცა. გუინპლენის ამ უნარს ბარკილფედრო შესაძლოა აზვიადებდა კიდევაც. თუმცა რა მნიშვნელობა უნდა ჰქონოდა არისტოკრატის თვალში ერთ-ერთი მისი წარმომადგენლის სახიჩრობას? განა თვითონ ლორდ-კანცლერი, უილიამ კოუპერი არ იყო ავტორი ცნობილი გამოთქმისა: „ინგლისში პერის აღდგენას მის უფლებებში მეტი მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე მეფის რესტავრაციასო“. ცხადია, რომ სილამაზე და სახელოვნება უკეთესია განუყრელნი ყოფილიყვნენ; საწყენია, რომ ლორდი დასახიჩრებულია; ეს, რა თქმა უნდა, ბედის ბოროტი დაცინვაა. მაგრამ არსებითად განა ეს გავლენას იქონიებს მის უფლებებზე? ლორდ-კანცლერმა სათანადო გამაფრთხილებელი ზომები მიიღო და სწორედაც მოიქცა, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს ეს ზომებიც რომ არ ყოფილიყო მიღებული, რა დაუშლიდა პერს ლორდთა პალატაში შესვლას? განა გვარიშვილობა და მეფური ჩამომავლობა ვერ გამოისყიდიან, რო-

გორიც არ უნდა იყოს, სახირობასა და დაშავებულობას? განა 1347 წელს გამჭრალ კაუმენების უძველეს საგვარეულოში, ბიუჯენის გრაფებში თაობიდან თაობაზე არ გადადიოდა პერის ღირსებასთანვე თანასწორად მათი ველური, ხრინწიანი ხმაც, ისე, რომ მარტო ამ მხეცური გრგვინით სცნობდნენ შოტლანდიელი პერის ნაშიერებს. განა კეისარ ბორჯიას დაუშალა ვალენსიის პერცოგად ყოფნა იმან, რომ მას სახეზე საძაგელი, სისხლივით წითელი ლაქები ჰქონდა? განა იოანე ლუქსემბურგელს სიბრძავემ დაუშალა ბოჰემიის მეფედ ყოფნა? განა რიჩარდ III კუზმა ხელი შეუშალა გამხდარიყო ინგლისის მეფე? თუ კარგად დაეფიქრდებით, აღმოჩნდება, რომ სიმახინჯე და სახირობა არა მარტო არ ამცირებდა ღიღებას, არამედ ხელსაც უწყობდა და თვალისჩინივით ხდიდა ამ სახელ-ღიღებას. დიდკაცობა იმდენად ღიღებულაია, რომ ვერავითარი სახირობა მას ვერ დაამცირებს. ასეთია მეორე, არა ნაკლებ მნიშვნელოვანი მხარე საკითხისა. როგორც მკითხველი ხედავს, არაფერმა არ შეუშალა ხელი გუინპლენის მიღებას პერების რიცხვში და ლორდ-კანცლერის წინასწარი გაფრთხილებანი ყველა სხვა შემთხვევაში თუ მიზანშეწონილი იქნებოდა, აქ არისტოკრატიული პრინციპების თვალსაზრისით სრულებით ზედმეტი გამოდგა.

დარბაზში შესვლისას გუინპლენმა ჰეროლდმეისტერის დარიგების თანახმად და აგრეთვე ორავე აღმკმელის გახსენებათა თანახმადაც, „სამეფო სავარძელს“ თავი დაუკრა.

ამგვარად, ყოველივე დასრულდა, ის ლორდი გახდა-

ის ახლა ფეხითა სთელავდა იმ საუცხოო მწვერვალს, რომლის თვალისმომკრელი ელვარების წინაშე მისი მასწავლებელი ურსუსი მთელ თავის სიცოცხლეში შიშითა და ძრწოლით ქედს იხრიდა.

ის ახლა იმყოფებოდა ინგლისის ყველაზე უფრო ბრწყინვალე და ამავე დროს პირქუშ ადგილას.

ეს იყო ძველი ფეოდალური მწვერვალი, რომელსაც ექვსი საუკუნის მანძილზე შესცქეროდა ჟვროპა და ისტორია. საშინელი ელვარება წყვდიადის სამეფოდან ამოხეთქილი.

იგი ამ ელვარების წრეში მოექცა და მოექცა საბოლოოდ.

ახლა ეს თავის წრეში იყო. თავის ადგილზე, ისე, როგორც მეფეა თავის ადგილზე.

ამერიიდან მას ხელს არაფერი არ შეუშლის, იგი საბოლოოდ აქ დამკვიდრდა.

ეს მეფის გვირგვინი, რომელიც ბალდახინის ზემოთ ეკიდა, ღვიძლი და იყო მისი საკუთარი გვირგვინისა. იგი პერი იყო ამ მეფის ტახტისა.

მეფის ხელისუფლების წინაშე იგი წარმოადგენდა წარჩინებულ დიდკაცს. ის მეფეზე დაბლა იდგა, მაგრამ მისი მსგავსი იყო.

ვინ იყო იგი გუშინ? — კომედიანტი, მასხარა. ღღეს ვაღა გახდა? — მფლობელი.

გუშინ არარა იყო, ღღეს ყოვლადშემძლეა.

არარაობა და ყოვლადშემძლეობა პირისპირ შეხვედრილნი ერთი არსების სულსა და გულში უცბად ორ სხვადასხვანახევრად გარდიქმნენ ერთსა და იმავე შეგნებაში.

ორი აჩრდილი, აჩრდილი სილატაკისა და აჩრდილი კეთილდღეობისა, დაეპატრონენ რა ერთ და იმავე სულს, თვითეული თავისკენ იზიდავდა მას. ეს ორი ძმა, მტრები ერთმანეთისა, — სილარიბე და სიმდიდრე ტრაგიკულ შერქინებაში შესულნი, ერთმანეთში იყოფდნენ გონებას, ნებისყოფასა და სინდისს ერთი კაცისას. აბელი და კაენი განხორციელდნენ ერთ პიროვნებაში.

V

ქედმაღლური ღაზღანდარობა

პალატის სკამები თანდათანობით გაივსო. შემოდრიოდნენ ლორღები. ღღის წესრიგში იდგა საკითხი — ბილი კემბერლენდას პერცოგის, გეორჯ დანიელის, დედოფლის ქმრისათვის ყოველწლიური ჯამაგირის ასიათასი გირვანქა სტერლინგით გადიდების შესახებ. გარდა ამისა გამოცხადდა, რომ პალატაში წარმოდგენილ იქნება მისი უდიდებულესობას, დე-

დოფლის მიერ მოწონებული რამდენიმე ბილი; ბილს წარმოადგენენ გვირგვინოვნის კომისრები, რომელთაც დაეკისრებათ უფლება და მოვალეობა დაამტკიცონ ისინი, რის გამოც სხდომას მეფის თანდასწრებითი მნიშვნელობა ეძლეოდა. პერებს საპარლამენტო ქლამინდები გადაეცვათ, თავიანთი ჩვეულებრივი ტანისამოსის ანდა სასახლის კარისკაცთა ტანისამოსის ზემოდან. ყველას ერთნაირი ქლამინდი ემოსა, სწორედ ისეთი, როგორც გუინპლენისთვის წამოესხათ მხრებზე. განსხვავება მხოლოდ იმაში იყო, რომ პერცოგებს ხუთ-ხუთი ზოლი ყარყუმი ეკერა, ოქრომკედშემოვლებული; მარკიზებს ოთხი ზოლი; გრაფებსა და ვიკონტებს სამ-სამი ზოლი; ხოლო ბარონებს ორ-ორი ზოლი. ლორდები ჯგუფ-ჯგუფად შემოდიდნენ და თან ტალანშივე დაწყებულ საუბარს განაგრძობდნენ. ზოგიც თითო-თითო შემოდიდოდა. ყველას ჩაცმულობა საზეიმო ელფერს ატარებდა, ხოლო მათ პოზასა და საუბარში არაფერი საზეიმო არ იგრძნობოდა. თვითეული ლორდი შემოსვლისას სამეფო ტახტს თავს უკრავდა.

პერები თავს იყრიდნენ. ყველა დიდებული და სახელოვანი დარბაზში თითქმის ყოველნაირი ცერემონილის გარეშე შემოდიდოდა, რადგან სხვა ხალხი იქ არავინ იყო. შემოვიდა ლესტერი და ხელი ჩამოართვა ლიჩფილს. შემდეგ გამოცხადდნენ ჩარლზ მორდაუნტი, გრაფი პიტერბორო და მონმუთი, მეგობარი ლოკისა, რომელმაც წინადადება შეიტანა მონეტების გადადნობის. კიდევ შემოვიდა ჩარლზ კემპბელი, გრაფი ლოუდოუნი, რომელსაც რალაცას უჩურობდა ფუჯ გრევილი, ლორდი ბრუკი. შემდეგ დორმი, გრაფი კარნარვონი, შემოვიდა რობერტ სეტონი, ბარონი ლექსინგტონი, შვილი იმ ლექსინგტონისა, რომელმაც კარლოს II-ს ურჩია გაეგდო ისტორიოგრაფი გრეგორიო ლეტა, რადგან მას ნაკლები ეოდნა ჰქონდა საიმისოდ, რომ ისტორიკოსი ყოფილიყო. შემოვიდა ლამაზი მოხუცი თომას ბელასაიზი, ვიკონტი ფალკომბერგისა. შემდეგ სამნი ბიძაშვილები ჰოვარდები: — ჰოვარდი გრაფი ბანდონი, ბოურს-ჰოვარდი, გრაფი ბერკშირი, და სტაფორდ-ჰოვარდი, გრაფი სტაფორდი. შემდეგ ჯონ ლოვლესი, ბარონი ლოვლესი, რომლის შთამომავლობა 1736 წელს მოისპო, რამაც რიჩარდსონს ხელი შეუწ-

ყო თავის რომანში შეეტანა ლოვლესი და ამ სახელით შეექმნა განსაკუთრებული ტიპი. ყველა ეს პირები, დაწინაურებულინი პოლიტიკურ სფეროში, ან ომში, რომელთაც თავისი ღვაწლით სახელ-დიდება მოეხვეჭათ ინგლისისათვის, ახლა აქ იცინოდნენ და ლაზღანდარობდნენ. ეს იყო თვითონ ისტორია საშინაო ტანსაცმელში.

ნახევარ საათზე ნაკლებ დროში პალატაში თითქმის მთელმა შემადგენლობამ მოიყარა თავი, გასაგებაც არის, — სამეფო სხდომა უნდა ჩატარებულიყო. უფრო უჩვეულო აქ ის ჩანდა, რომ ლაპარაკი მეტად გაცხოველდა. სულ ახლახან ძილისმაგვარ დუმილში შთანთქმული პალატა ისე აგუგუნდა, როგორც რაიმესაგან აფორიაქებული სკა. იგი გამოაფხიზლა დაგვიანებული ლორდების გამოჩენამ. მათ თან მოიყოლეს საინტერესო ამბები. უცნაური ამბავია: იმ პერებმა, რომლებიც პალატაში სხდომის დაწყებიდანვე იმყოფებოდნენ, ეჭვითაც არ იცოდნენ, რა მოხდა პალატაში, მაშინ, როცა ახალ-მოსულებს უკვე ყველაფერი გაეგოთ.

ბევრი ლორდთაგანი ვინძორიდან იყო.

უკვე რამდენიმე საათის წინ გახმაურდა და მოედო გუინ-პლენის ამბავი ქვეყანას. საიდუმლოება ბადეს წააგავს: საკმარისია ერთი თვალი ჩავარდეს, რომ მალე მთლად ჩაირღვევა. ის მომხდარი ამბავი, რომელიც მკითხველმა უკვე იცის, მთელი ისტორია ფიცარნაგზე ნაპოვნი პერის შესახებ, მასხარა-კომედიანტის შესახებ, რომელიც ლორდად იქცა. უკვე დილიდანვე გავრცელდა ვინძორში, დედოფალთან დაახლოვებულთა წრეში. ამაზე ლაპარაკი ატეხეს ჯერ დიდებულებმა, შემდეგ მსახურებმა. მეფის სასახლის შემდეგ ეს მოვლენა მთელ ქალაქს მოეფინა. მოვლენებს თავიანთი წონა აქვთ და მათზე სრულიად გამოსაყენებელია სისწრაფეთა კვადრატის კანონი. რაკი მოვლენები ხალხს უეცრად დაატყდება თავს, მაშინვე წარმოუდგენელი სისწრაფით იწვევენ ყველანაირ მითქმა-მოთქმას.

ჯერ კიდევ შვიდ საათზე ლონდონში არავინ იცოდა ამ ისტორიის შესახებ. რვა საათზე ქალაქში ყველანი გუინ-პლენზე ლაპარაკობდნენ. მხოლოდ სხდომის დაწყებამდე მოსულა რამდენიმე ხნიერი ლორდი ბაიბურშიც არ იყო, რად-

გან მათ ვერ მოესწროთ ქალაქში გავლა, სადაც ყოველ ნაბიჯზე ხმამალლა ლაპარაკობდნენ მომხდარ ამბავზე. მათ, ადრე მოსულებმა, ეს დრო პალატაში დააყოვნეს, და ვერც ვერაფერი გაიგეს. ისინი არხეინად ისხდნენ თავიანთ ადგილებზე, როდესაც ახლად მოსულებმა აღელვებით მიმართეს მათ.

— როგორ მოგწონთ ეს ამბავი? — ეკითხებოდა ფრენსის ბროუნე; ვიკონტ მონტეკიუტი, მარკიზ დორჩესტერს.

— რა ამბავი?

— ნუთუ ეს შესაძლებელია?

— რა, რაა შესაძლებელი?

— რა და „კაცი, რომელიც იცინის“!

— რას ნიშნავს „კაცი, რომელიც იცინის“?

— როგორ, თქვენ არაფერი იცით „კაცზე, რომელიც იცინის“?

— არა, არ ვიცი.

— ის ზომ მასხარა-მანჭიაა, ბაზრების კომედიანტი, წარმოუდგენლად გონჯი; ისეთი გონჯი, რომ ბალაგანში აჩვენებენ ორ გროშად. პამპულაა.

— მერედა რა მოხდა?

— თქვენ, აი ახლა, ის ინგლისის პერად ჩარიცხეთ.

— თქვენ თვითონა ხართ კაცი, რომელიც იცინის, მილორდ მონტეკიუტ.

— მე სულაც არ ვიცი, მილორდ დორჩესტერ.

ვიკონტ მონტეკიუტმა ხელით ანიშნა. პარლამენტის კლერკს მოდიო, ისიც მატყლით გატენილ ტომარიდან წამოდგა და დაუდასტურა მათ ბრწყინვალეობას ფაქტი ახალი პერის მიღებისა. შემდეგ მან ყველაფერი დაწვრილებით მოახსენა ამის შესახებ.

— აი, ამბავი თუ გინდათ! — თქვა ლორდ დორჩესტერმა, — მე კიდევ სულ ელიის ეპისკოპოსს ვესაუბრებოდი!

ახალგაზრდა გრაფი ენსლი მივიდა მოხუც ლორდ იურთან, რომელსაც მხოლოდ ორი წლის სიცოცხლე დაარჩენოდა, მართლაც იგი 1707 წელს გარდაიცვალა.

— მილორდ იურ!

— რაო, მილორდ ენსლი?

— თქვენ იცნობდით ლორდ ლინეუს კლენჩარლის?

— მოხუც ლორდსა? ვიცნობდი.

— აი, იმას, შვეიცარიაში რომ მოკვდა?

— დიახ, ჩვენ ნათესავეებიც კი ვიყავით.

— ის ხომ კრომველის დროს რესპუბლიკანელი იყო და კარლოს მეორის დროსაც არ უღალატია თავის იდეისათვის.

— რესპუბლიკანელი? სრულებითაც არა. ის მხოლოდ ნაწილი იყო და გაჯავრებული ჩამოშორდა ყოველგვარ საქმეებს. მას პირადი ანგარიშები ჰქონდა მეფესთან. მე სარწმუნო წყაროებიდან ვიცი, რომ ლორდ კლენჩარლი შეურიგდებოდა მეფეს, თუკი მას კანცლერის ადგილს მისცემდნენ. მაგრამ ეს ადგილი ლორდ ჰაიდს არგუნეს.

— მიკვირს თქვენგან, მილორდ იურ! მე მითხრეს, რომ ლორდ კლენჩარლი პატიოსანი ადამიანი იყო.

— პატიოსანი! განა პატიოსანი ადამიანები არსებობენ? ყმაწვილო კაცო, პატიოსანი ადამიანები არ არიან ამ ქვეყნად.

— განა კატონი პატიოსანი კაცი არ იყო?

— თქვენ გწამთ კატონი, თქვენ?..

— არისტიდეს ხომ?..

— არისტიდეს გააგდეს და ძალიანაც კარგად მოიქცნენ.

— თომას მორზე რაღას იტყვი?

— თომას მორს თავი მოჰკვეთეს და კარგადაც მოიქცნენ.

— მაშ, თქვენის აზრით, ლორდი კლენჩარლიც?..

— ისიც მაგათი ყადისა იყო. ამასთანავე კაცი თავისი ნებით რჩებოდეს განდევნილობაში? მეტად სასაცილოა.

— კლენჩარლი განდევნილობაში მოკვდა.

— პატივმოყვარე კაცი იყო და იმედები გაუცრუვდა. ვიცნობდი თუ არა? როგორ არ ვიცნობდი, მე მისი საუკეთესო მეგობარი ვიყავი.

— თქვენ ალბათ იცით, მილორდ იურ, რომ შვეიცარიაში ზან ცოლი შეირთო.

— რაღაც გამიგონია ამის შესახებ.

— და რომ მას კანონიერი ვაჟი ჰყავდა?

— დიახ, ის ვაჟი მოუკვდა.

— არა, ის ვაჟი ცოცხალია.

— ცოცხალია?

— დიახ, ცოცხალია.

— შეუძლებელია.

— სრულიად შესაძლებელია. დამტკიცებულია, დამოწმებულიც. ოფიციალურად დადასტურებულა სასამართლოს მიერ. რეგისტრირებულიც არის.

— თუ ასეა, ეს ვაჟიშვილი მემკვიდრეობით მიიღებს კლენჩარლის პერობას?

— არა, როგორ თუ მიიღებს?

— რატომ?

— იმიტომ, რომ მან უკვე მიიღო ეს მემკვიდრეობა. საქმე გათავებულია.

— როგორ, უკვე?

— აბა მიიხედეთ, მილორდ იურ, ის თქვენს ზურგს უკანა ზის, ბარონების სკამზე.

ლორდმა იურმა უკან მიიხედა, მაგრამ გუინპლენი თავდახრილი იჯდა და პირისახე არ უჩანდა.

— ხედავთ! — დაიძახა მოხუცმა, რომელიც ვერაფერს ვერ ხედავდა, გარდა გუინპლენის თმებისა, — მას უკვე ახალი მოდა შეუთვისებია, უპარიკოდ მოსულა.

გრენტემი კოლპეპერს მიუახლოვდა.

— აი ვინ გაება მახეში!

— ვინა?

— დევიდ დერი-მოირი.

— როგორ თუ გაება?

— ის ხომ პერი აღარ არის.

— როგორ თუ აღარ არის?..

და ჰენრი ოვერკერკმა, გრენტემის გრაფმა უამბო ჯონს, ბარონ კოლპეპერს მთელი „ანეგლოტი“, ესე იგი, ისტორია ზღვიდან გამორიყული და საადმირალოში მიტანილი ბოთლის შესახებ, კომპრაჩიკოსების პერგამენტის შესახებ, მეფის ბრძანების შესახებ და ამ ბრძანების ჭეფრისის ხელმოწერით განმტკიცების შესახებ; პირისპირ წაყენებაზე საუთვორკის სატანჯაოში, იმაზე, თუ როგორ უყურებენ ყველა ამ მოვლენას ლორდ კანცლერი და დედოფალი, უამბო აგრეთვე კათოლიკური დოგმატების უარყოფაზე შუშაბანდიან როტონდაში,

ბოლოს ლორდ ფერმენ კლენჩარლის პალატის წევრად მიღებაზე სხდომის დაწყების წინ. ორივე ლორდი ცდილობდა კარგად შეეხედა ლორდ ფიცუოლტერისა და ლორდ ერანდელს შუა მჯდომი ახალი პერისთვის, რომელზეც ამდენს ლაპარაკობდნენ, მაგრამ როგორც ლორდმა იურმა და ლორდ ენსლიმ, ამათაც ვერ მოახერხეს ახალი პერი დაკვირვებით დაეთვალიერებინათ.

შეიძლება შემთხვევით მოხდა, ან ექნებ იმიტომ, რომ ამაზე იზრუნეს კანცლერისგან წინასწარვე საამისოდ მომზადებულმა აღმკმელებმა, გუინპლენი ჩრდილში იჯდა, რაც მას ცნობისმოყვარე თვალთაგან ფარავდა.

— სად არის, აბა სად არის?

ვინც პალატაში შემოდოდა, ყველა ამას ეკითხებოდა თავის თავს, მაგრამ კარგად დათვალიერება მაინც ვერავინ მოახერხა. ზოგიერთებს, ვისაც გუინპლენი „მწვანე ფიცრულაში“ ენახათ, მოუთმენლობისაგან სული ელეოდათ. მაგრამ ყველა მათი ცდა ამაო იყო. როგორც ხანდახან საჯარო ყრილობებზე მოხუცი მანდილოსნები წინ აეფარებიან ხოლმე სიფრთხილისათვის ახალგაზრდა ქალს, რათა მას ურცხვი თვალით არავინ შეხედოს, ასევე მიფარებოდნენ გუინპლენს განიერი მხრებით ხნიერი და უძლური ლორდები, მათ ყველაფრისადმი გულგრილობა ეტყობოდათ. მოხუცნი, რომელთაც ნეკრესის ქარი აწუხებთ, ნაკლებ დაინტერესებულნი არიან ამით, რაც მათ არ ეხებათ.

ხელიდან ხელში გადადიოდა სამ სტრიქონიანი ასლი იმ წერილისა, რომელიც, როგორც ირწმუნებოდნენ, პერტოვის ასულმა ჯოზიანამ გაუგზავნა თავის დას დედოფალს, პასუხად მისი წერილისა; ამ წერილში მისმა უდიდებულესობამ დედოფალმა წინადადება მისცა ჯოზიანას შეერთო ახალი პერი, ბარონ კლენჩარლების კანონიერი მემკვიდრე, ლორდი ფერმენი. ჯოზიანას საპასუხო წერილი შემდეგი შინაარსისა აღმოჩნდა:

„დედოფალო!

მე თანახმა ვარ. ამით მე შესაძლებლობა მომეცემა საყვარლად ვიყოლიო ლორდი დევიდი“.

ქვეშ ხელმოწერილი იყო: ჯოჯიანა. ეს წერილი, ნამდვილი თუ მოგონილი, ერთობლივ აღტაცებას იწვევდა.

ახალგაზრდა ლორდი ჩარლზ ოკემპტონი, ბარონი მოპენი, ერთი იმათგანი, ვინც პარიკს არ ატარებდა, გატაცებით, სულ ისევ და ისევ კითხულობდა ამ ბარათს. ლუის დიურასი, გრაფი ფივერშემი, ინგლისელი, რომელიც წმინდა ფრანგული გონებამახვილობით განირჩეოდა, ღიმილით გადახედავდა ხოლმე მოპენს.

— აი მესმის! ქალიც ასეთი უნდა! ასეთი ქალის შერთვა მართლაც რომ ღირს!

და დიურასსა და მოპენს შორის სხვა ლორდთა თანადასწრებით ასეთი დიალოგი გაიბა:

— ჰერცოგის ასულს ჯოჯიანას შეირთავდი, ლორდ მოპენ?

— რატომაც არა?

— დალახვროს ეშმაკმა!

— ეს ხომ ბედნიერება იქნებოდა.

— ასეთ ბედნიერებას თქვენთან ერთად სხვებიც გაიზიარებდნენ.

— განა სულ ასე არ ხდება?

— ლორდ მოპენ, თქვენ მართალი ხართ. როცა საქმე ქალს ეხება, ჩვენ ყოველთვის სხვისი ნასუფრალია გვრჩება. ვინ მისცა ამას დასაწყისი?

— ალბათ ადამმა.

— სრულებითაც არა.

— უფრო სწორედ. სატანამ.

ბოლოს ლუის დიურასმა შენიშნა:

— ჩემო ძვირფასო, ადამი მხოლოდ სხვათა თვალის ასახვევადაა მოყვანილი. ის უბედური ხომ მოტყუებული დარჩა, მან მთელი კაცობრიობის მოდგმა აიკიდა ზურგზე. სატანამ მამაკაცი დედაკაცისთვის შექმნა.

ნათანაელ კრიუმ, ორჯერ პერად ყოფილმა, ერისკაცობაში ბარონმა კრიუმ და სამღვდელოდ კურთხევისას ეპისკოპოსმა დურჰემისამ, ეპისკოპოსის სკამზე მჯდომმა გადასაძახა ჰიუ ჩოლმლის, ცნობილ კანონმცოდნე გრაფ ჩოლმლის:

— ნუთუ ეს შესაძლებელია?

— თქვენ გინდათ თქვათ — ნუთუ ეს კანონიერია? — გაუსწორა ჩოლმლეიმ.

— ახალი ლორდის მიღება პალატის დარბაზში არ მომხდარა, — განაგრძობდა ეპისკოპოსი, — თუმცა, როგორც ამბობენ, ასეთი მაგალითები აღრეც ყოფილა.

— დიახ, მაგალითად, ლორდ ბოშანი რიჩარდ II დროს და ლორდი ჩენეი, ელისაბედის დროს.

— და ლორდი ბროპილი კრომველის დროს.

— კრომველი აქ სახსენებელი არ არის.

— თქვენ რასა ფიქრობთ ამ ამბებზე?

— როგორ გითხრათ...

— მილორდ გრაფ ჩოლმლეის მაშ რომელ ადგილს დაიკერს პალატაში ახალგაზრდა ფერმენ კლენჩარლი?

— მილორდ ეპისკოპოსო, რადგან რესპუბლიკამ დაარღვია უძველესი მამაპაპური წესი უფროსობისა, ამიტომ კლენჩარლების საპეროს ახლა უჭირავს ბარნარდების საპეროსა და სომერსების საპეროს შუა ადგილი; მაშასადამე, აზრის გამოთქმის დროს ლორდ ფერმენ კლენჩარლი ილაპარაკებს მერვე.

— აბა იფიქრეთ, ბაზრების მანჭია!..

— ეგ მოვლენა თავისთავად მე არ მაკვირვებს, მილორდ ეპისკოპოსო, ასეთი ამბები ხდება. უფრო საკვირველი მოვლენებიც კი ხდება. განა აღისფერი და თეთრი ვარდის ომის წინ 1399 წლის 1 იანვარს უცებ არ გაშრა მდინარე უზა, ბედფორდში? ჰოდა თუკი შეიძლება მდინარე გაშრეს, მაშინ წარჩინებულიც შეიძლება ჩავარდეს დამამცირებელ მდგომარეობაში. იტაკის მეფე ულისს ისე მოუხდა, რომ ყველანაირ საქმიანობას ხელსაჰკიდებდა. ტაკიმასხარას გარეგან ქერქში ფერმენ კლენჩარლი ისევ ლორდად რჩება. მდაბიო ადამიანის ტანსაცმელი არ ამცირებს იმათ, ვის ძარღვებშიც კეთილშობილი სისხლი ჩქეფს, მაგრამ სხდომის დარბაზის გარეთ ფიცის მიღება და პალატის წევრად ჩარიცხვა, თუმცა სავესებით კანონიერად მოახდინეს, მაინც შესაძლოა საკამათო გახდეს. მე ვფიქრობ, რომ ჩვენ უნდა მოვილაპარაკოთ და შევეთანხმდეთ ამის შესახებ, საჭიროა თუ არა ლორდ-კანცლერს შემდეგში კითხვა წავუყენოთ და რამდენიმე კვირის შემდეგ გამოირკვევა, როგორ უნდა მოვიქცეთ.

ეპისკოპოსმა შენიშნა:

— სულ ერთია, ასეთი ამბავი არ მომხდარა გრაფ ჭებოლდუსის დროიდან დღემდე.

ყველგან ლაპარაკობდნენ მხოლოდ გუინპლენზე, „კაცზე, რომელიც იცინის“, ტედკასტერის სასტუმროზე, „მწვანე ყუთზე“, „დამარცხებულ ქაოსზე“, შვეიცარიასზე, შილონზე, კომპრაჩიოსებზე, განდვენაზე, დასახიჩრებაზე, რესპუბლიკაზე, ჭეფრისზე, იაკობ II-ზე, მეფის ბრძანებაზე, ბოთლზე, რომელიც საადმირალოში გაეხსნათ, მამაზე — ლორდ ლინეუსზე და მის კანონიერ ვაჟიშვილზე ლორდ ფერმენზე, უკანონო შვილზე ლორდ დევიდზე, მათ შორის შესაძლო შეჩახებაზე, ჰერცოგის ასულ ჯოზიანაზე, ლორდ კანცლერზე, დედოფალზე. დარბაზს ხმამაღალი ჩურჩული ისეთი სისწრაფით მოედო, როგორც ცეცხლი მოედება თოფის წამალს. დაუსრულებელი წვრილმანებით პირს იტკბარუნებდნენ. ჭორობდნენ. ყველა ამ მითქმა-მოთქმისაგან დარბაზში განუწყვეტელი გუგუნი იდგა. გუინპლენს მხოლოდ ბუნდოვნად ესმოდა ეს გუგუნი და ექვიც არა ჰქონდა, რომ ამის მიზეზი თვითონ იყო. მაგრამ ის მაინც თავისებურად თვალყურს ადევნებდა ყველაფერს, მისი ყურადღება მიპყრობილი იყო სადღაც სიღრმისკენ და არა იმ გარეგან მხარეზე, რაც იმ წუთს დარბაზში ხდებოდა. ყურადღების სიჭარბე განკერძოვებას იწვევს.

ხმაური პალატაში არ უშლის სხდომის თავის რიგზე მიმდინარეობას; ისე, როგორც გზაზე მტერის აღენა არ უშლის ჯარის წინ მსვლელობას ზელს. ის მოსამართლენი, რომლებიც ლორდთა პალატაში მაყურებლების როლს ასრულებდნენ და ლაპარაკის უფლება მხოლოდ მაშინ ჰქონდათ, როდესაც რამეს შეეკითხებოდნენ, მეორე მატყლის ტომარაზე დასხდნენ. ხოლო სამი სახელმწიფო მდივანი მესამე ტომარაზე მოთავსდა. პერის ტიტულის მემკვიდრენი შეიკრიბნენ მათთვის განკუთვნილ განყოფილებაში, სამეფო ტახტის უკან; მცირეწლოვანმა პერებმა დაიპირეს თავიანთი განსაკუთრებული მერხი. 1705 წელს ესენი თორმეტამდე იყვნენ: პენტინგტონი, ლინკოლნი, დორსეტი, ვარვიკი, ბათი, ბერლინგტონი, დერვენტუოტერი, რომელიც შემდეგ ტრაგიკულად

დაიღუპა, ლონგვილი, ლოსდეილი, დადლეი, უორდი და კარტრეტი. ამ ყმაწვილთა შორის რვა გრაფი იყო, ორი ვიკონტი და ორიც ბარონი.

თვითეულმა ლორდმა თავთავის ადგილი დაიჭირა, იმ სკამებზე, რომლებიც სამ რიგად უვლიდა დარბაზს. თითქმის ყველა ეპისკოპოსი მოსული იყო. ჰერცოგები ბევრნი იყვნენ, დაწყებული ჩარლზ სეიმურიდან, სომერსეტის ჰერცოგიდან და გათავებული ჰანოვერის კურფიურსტის გეორგ-ავგუსტოსით, კემბრიჯის ჰერცოგით, რომელიც რანგით უმცროსი იყო, ტიტულის უფრო გვიან მიღების გამო. ყველას უფროს-უმცროსობის მიხედვით ეჭირა ადგილი. კავენდიში, ჰერცოგი დევეონშირი, რომლის პაპამაც თავისთან პარტიკიში შეიფარა ოთხმოცდათორმეტი წლის ჰობსი. იყვნენ კიდევ: ლენოქსი, ჰერცოგი რიჩმონდი, სამი ფიც-როი; ჰერცოგი საუტგემპტონი, ჰერცოგი გრეფტონი და ჰერცოგი ნორთუმბერლენდი. ბუტლერი, ჰერცოგი ორმონდი. სომერსეტი, ჰერცოგი ბოფორტი, ბოკლერკი ჰერცოგი ჯენტ-ოლბენსი, რაულეტი, ჰერცოგი ბოლტონი, ოსბორნი, ჰერცოგი ლიდსი, რაიოტსლი რესელი, ჰერცოგი ბეტფორდი, რომლის დევიზი და სამხედრო სახელი იყო: „მოხდეს რაც მოსახდენია!“ რაიც ბედისადმი სრულ დამორჩილებას გულისხმობდა. კიდევ შეფილდი, ჰერცოგი ბეკინჰემი, მენეს ჰერცოგი რეტლენდი და სხვანი. არც ნორფოლკის ჰერცოგი ჰოვარდი, არც შრუესბერის ჰერცოგი ტალბოტი არ ესწრებოდნენ სხდომას, რადგან ისინი კათოლიკეები იყვნენ. არც მალბოროს ჰერცოგი ჩერჩილი იყო, ჩვენებურად მალბრუკელი. იმ დროს იგი „სალაშქროდ შეჭურვილი“ საფრანგეთში ომობდა. არ იყვნენ აგრეთვე შოტლანდიელი ჰერცოგები: კუინსბერი, მონტროზი და როკსბერგი, რადგანაც ისინი ლორდთა პალატაში მხოლოდ 1707 წელს მიიღეს.

ზემო და ძვემო კალატა

უცებ დარბაზი ძლიერ განათდა. ოთხმა მეკარემ შემოიტანა და მეფის ტახტის ორივე მხარეს დადგა ოთხი მალა-ლი კანდელაბრა, ცვილის მრავალი ანთებული სანთლებით. ამგვარად მეფის ტახტი ძოწეულისფრად აელვარდა, თუმცა ცარიელი, მაგრამ დიდებული. მასზე თვით დედოფალიც რომ მჯდარიყო, ეს გარემოებაც კი არ გახდიდა მას უფრო დიდებული.

შემოვიდა შავი კვერთხის ბოქაული, ასწია ზევით თავისი კვერთხი და ყველას გასაგონად წარმოთქვა:

— მათი მოწყალეობა, კომისრები მისი უდიდებულესობისა. ხმაური უცბად შეწყდა.

დიდი კარის ზღურბლზე გამოჩნდა კლერკი პარიკითა და გრძელ კალთებიანი ქლამინდით, ხელში ეჭირა ჰერალდიური სუმბულებით ნაკერი ბალიში, რომელზეც პერგამენტის გრაგნილები ეწყო, ეს ბილები იყო. თვითუღს ეკიდა დაწნული აბრეშუმის ზონარი, ბოლოში მიმაგრებული ბურთულებით. ამ ბურთულებიდან ზოგი ოქროსი იყო. ამ ბურთულების სახელის მიხედვით— „bills“ ან „bulles“ — კანონებსაც ინგლისში ეძახიან ბილებს, ხოლო რომში ბულებს.

კლერკს შემოჰყვა სამი კაცი, პერის ქლამინდებითა და ბუმბულიანი ქუდებით მორთული.

ესენი იყვნენ მეფის კომისრები. პირველი მათგანი იყო ინგლისის ლორდი-ხაზინადარი გოდოლფინი, მეორე, საბჭოს თავმჯდომარე ლორდი პემბროკი, მესამე, ლორდი ნიუკასლი, — მისი უდიდებულესობის დედოფლის საკუთარი ბექდის მცველი.

ისინი ერთიმეორეს მოსდევდნენ, არა როგორც ტიტულებით უფროსნი, არამედ თანამდებობასთან დაკავშირებული უფროსობით. ამიტომ გოდოლფინი მოდიოდა პირველი, ხოლო ნიუკასლი უკანასკნელი, თუმცა იგი პერცოგი იყო.

მიადგნენ რა სამეფო ტახტის წინ მდგომ სკამს, თავი დაუკრეს „მეფის სავარძელს“, მერე ქუდები ისევ დაიხურეს და მერხზე ჩამოსხდნენ.

ლორდ-კანცლერმა შავი კვერთხის ბოქაულს მიმართა:

— გამოუძახეთ თემთა პალატის წარმომადგენლებს.

შავი კვერთხის ბოქაული გავიდა.

ლორდთა პალატის კლერკმა მატყლით სავსე ტომრების შუაში მდგარ მაგიდაზე დადო ბალიში ბილებით.

რამდენიმე წუთს მზადება-შესვენება გრძელდებოდა. ორმა მექარემ მოაჯირის წინ დადგა წითელხავერდგადაკრული სამსაფეხურიანი ფიცარნაგი, რომელზედაც ლურსმნების ოქროვანი თავები ისე იყო განლაგებული, რომ ჰერალდიური სუმბულის სახესა ჰქმნიდა.

ორთა კარი კიდევ გაიღო და ვილაციის ხმამ აუწყათ:

— ინგლისის თემთა პალატის წარმომადგენელნი, ერთგულნი ქვეშევრდომნი — ეს შავი კვერთხის ბოქაული იყო, რომელმაც პალატის მეორე ნახევრის მოსვლა გამოაცხადა.

ლორდებმა ქუდები დაიხურეს.

თემთა პალატის წევრები სპიკერის წინამძღოლობით ქუდ-მოხდილნი შემოვიდნენ.

ისინი მოაჯირთან გაჩერდნენ. ტანთ სამოქალაქო ტანისამოსი ეცვათ, უმთავრესად შავი ფერისა. ყოველ მათგანს წელზე დაშნა ერთყა.

სპიკერი, პატივცემული ჯონ სმითი, ესკვაიერი, ანდოვერელი დეპუტატი მოაჯირის წინ ფიცარნაგზე ავიდა. მას, თემთა პალატის ორატორს, მხრებზე წამოსხმული ჰქონდა შავი ატლასის გრძელი, განიერსახელოებიანი ქლამინდი, რომელსაც ოქრომკედის ზონარი ხვეულად ჰქონდა შემოკერებული. მისი პარიკი ცოტა უფრო პატარა იყო, ვიდრე ლორდ-კანცლერისა. მიუხედავად მისი მედიდური გარეგნობისა, მაინც იგრძნობოდა, რომ ის აქ მეორე ხარისხოვან როლს ასრულებდა.

თემთა პალატის ყველა წევრი ქუდმოხდილი მოწაწებით იდგა ლორდების წინაშე, ხოლო ლორდები ისხდნენ და ქუდებიც ეხურათ.

თემთა პალატის წარმომადგენელთა შორის დაინახავდით ჯოზეფ ჯეკილს, ქალაქ ჩესტერის მთავარ მოსამართლეს, მისი უდიდებულესობის დედოფლის სამ ნაფიც კანონთმცოდნეს: ჰუპერს, პაუისსა და პარკერს. გენერალურ პროკურორსა და გენერალურ ვეჟილს — საიმონ ჰარკორტს.

გარდა რამდენიმე ბარონეტისა, აზნაურისა, და ცხრა ლორდისა: ჰარპინგტონის, ვინძორის, ვუდსტონის, მორდაუნტის, გრემბის, სკიუდემორის, ფიც-ჰარდინგის, ჰაიდისა და ბერკლის, რომლებიც პერების შვილები იყვნენ და პერობის მემკვიდრეობას ელოდნენ, ქვედა პალატის დანარჩენი წევრები, საშუალო წოდებისანი იყვნენ. ისინი იდგნენ მღუმარედ, ვითარცა ბნელი ხალხის გროვა.

როდესაც მათი ნაბიჯების ხმაური დაცხრა, შავი კვერთხის ბოქაულის მაცნემ, კარებთან მდგომმა, შესძახა:

— ისმინეთ!

გვირგვინოსნის კლერკი ადგა, აიღო ბალიშიდან პერგამენტის გრაგნილი, გაშალა და წაიკითხა. ეს იყო დედოფლის ეპისტოლე, რომელიც იუწყებოდა, რომ თავის წარმომადგენლებად პარლამენტში, ბილების დამტკიცების უფლებით იგი ნიშნავს სამ კომისარს, სახელდობრ...

აქ კლერკმა ხმა აღიმადლა:

— სიდნეის, გრაფ გოდოლფინს.

კლერკმა თავი დაუკრა ლორდ გოდოლფინს. ლორდმა გოდოლფინმა ქუდი ოდნავ ასწია. კლერკმა განაგრძო:

— ...თომას ჰერბერტს, გრაფს პემბროკისას და მონტგომერისას.

კლერკმა თავი დაუკრა ლორდ პემბროკსაც; ლორდ პემბროკმა ხელი ოდნავ შეახო თავის ქუდს, კლერკი განაგრძობდა:

— ჯონ ჰოლისს, ნიუკასლის ჰერცოგს.

კლერკმა თავი დაუკრა ლორდ ნიუკასლს. ლორდმა ნიუკასლმა საპასუხოდ ოდნავი თავისდაკვრა გამოხატა.

ამის მერე გვირგვინოსნის კლერკი ისევ დაჯდა. ახლა პარლამენტის კლერკი ადგა. მისმა თანაშემწემ, მის უკან დაჩოქილმა, მისსავე მავალითს მიბაძა. ორივენი სამეფო ტახტის პირდაპირ დადგნენ, ხოლო ზურგით თემთა პალატის წევრებისკენ.

ბალიშზე ხუთი ბილი იყო. ეს ხუთი ბილი თემთა პალატის მიერ მიღებული და ლორდთა პალატის მიერ მოწონებული მეფის სანქციას ელოდა.

პარლამენტის კლერკმა პირველი ბილი წაიკითხა.

თემთა პალატის ამ აქტით ხარჯები, ერთი მილიონი გირვანქა სტერლინგის რაოდენობით, დედოფლის მიერ გაღებულ ჰემპტონ-კორტში მისი რეზიდენციის გასამშვენიერებლად, სახელმწიფოს გასავლის ანგარიშს მიეწერა.

კლერკმა ამ ბილის კითხვა დაასრულა და სამეფო ტახტს მდაბლად თავი დაუქრა. მისმა თანაშემწემაც ესევე გაიმეორა, თან უფრო მეტად მოიხარა წელში, შემდეგ ეს უკანასკნელი ნახევრად მოტრიალდა თემთა პალატის წარმომადგენლებისკენ და წარმოთქვა:

— დედოფალი მიიღებს რა თქვენი კეთილი ნებით მიძღვნილს, თანვე თანხმობას აცხადებს ამას ზედან.

შემდეგ კლერკმა მეორე ბილი წაიკითხა:

ეს იყო პროექტი იმ კანონისა, რომლითაც საპყრობილეში დაპატიმრება და ჯარიმა მიესჯებოდა ყველა იმას, ვინც თავს აარიდებდა სამხედრო სამსახურს. უჩამაგიროდ სამსახურში მყოფმა ლაშქარმა, ელისაბედ დედოფლის დროს, როდესაც ესპანური არმადა უნდა შემოსეულიყო, ასოთხმოცდახუთი ათასი ქვეითი ძებრძოლი გამოიყვანა და ორმოციათასი ცხენოსანი.

ორივე კლერკმა ისევ თავი დაუქრა „მეფის სავარძელს“, რის შემდეგ კლერკის თანაშემწემ გვერდზე მიიხედა თემთა პალატისკენ და წარმოთქვა:

— ასეთია ნება მისი უდიდებულესობისა.

მესამე ბილი ლიწილდისა და კოვენტრიის ეპარქიას უდიდებდა ღიმსა და პრებენდას¹, ეს ეპარქია ყველაზე მდიდარი იყო მთელ ინგლისში; ამ ეპარქიის საკათედრო ტაძარს ბილი უნიშნავდა ყოველწლიურ რენტას, უმრავლებდა კანონიკების რიცხვს და სასულიერო პირებს შემოსავალს უძლიერებდა, იმისათვის, რომ, როგორც ნათქვამი იყო პროექტის შესავალ ნაწილში, „დაეკმაყოფილებინათ საჭიროება ჩვენი წმინდა ეკლესიისა“. მეოთხე ბილს ბიუჯეტში შეჰქონდა ახალი გადასახადები: პრიალა „მარმარილოს“ ქალაღდზე, დაქირაებულ დახურულ ეტლებზე, რომლებიც ლონდონში რვა-

¹ ღიმი — გადასახადი შემოსავალზე. პრებენდა შემოსავალი საეკლესიო მიწებისაგან.

ასამდე ირიცხებოდა და რომლებსაც გადასახადი ეწერებოდა ორმოცდაათი გირვანქა სტერლინგი ყოველწლიურად. აგრეთვე გადასახადები თავისუფალ ვეჭილებზე, პროკურორებზე და სასამართლოს ვეჭილებზეც, თვითთულზე ორმოცდარვა გირვანქა სტერლინგის რაოდენობით; გადასახადი ტყავის გამოქნაზე, „მიუხედავად მეტყავეების საჩივრებისა“, — როგორც ნათქვამი იყო შესავალ ნაწილში, გადასახადი საპონზე, „მიუხედავად ქალაქების — ექსეტერისა და დევონშირის უკმაყოფილებისა, სადაც ბევრი მაუდი და სარკი მზადდება და ამისათვის ბევრი საპონი იხმარება ქსოვილების საარეცხად“; გადასახადი ღვინოზე, თითო პატარა კათხაზე ოთხი შალინგი; ფქვილზე, ქერზე და სვიაზე; ამასთანავე ეს უკანასკნელი გადასახადი ყოველ ოთხი წლის მერე ხელახლა უნდა განეახლებინათ, ვინაიდან „სახელმწიფოს საჭიროებანი“, როგორც ნათქვამი იყო ისევ იმავე წინასიტყვაობაში, „მალა უნდა იდგეს კომერციულ მოსახრებებზე“; შემდეგ, გადასახადები ეწერებოდა ზომალდზე სატვირთავ საქონელს ექვსი ტერნუს გირვანქის რაოდენობით დასავლეთიდან შემოზიდულ თითო ტონა საქონელზე და თვრამეტ გირვანქა სტერლინგამდე აღმოსავლეთიდან შემოზიდულზე; გარდა ამისა ბილი აცხადებდა, რომ ყოველ სულზე გადასახადი შარშან შეგროვილი საკმაო არ არის და დამატებით გადასახადებს აწესებდა სულზე ოთხ შილინგს, ანუ ორმოცდა რვა ტერნუს სუს, ამასთანავე ნათქვამი იყო, რომ ვინც ამ გადასახადს თავს აარიდებს, ორმაგი გადასახადი დაეკისრებაო. მეხუთე ბილი კრძალავდა ისეთი ავადმყოფის მიღებას საავადმყოფოში, რომელიც წინასწარ არ შეიტანდა ერთ გირვანქა სტერლინგს სამარხად, იმ შემთხვევისათვის, თუ ავადმყოფი იქ მოკვდებოდა. სამი უკანასკნელი ბილიც, ისევე, როგორც პირველი ორი, პალატამ დაამტკიცა, ზემოთ ნათქვამი პროცედურის გამეორებით; ესე იგი, მეფის სავარძლის წინ მდებლად თავის დაკვრითა და ტრადიციული ფორმულის გამეორებით: „ასეთია ნება დედოფლისა“. ამ ფორმულას ყოველთვის წარმოთქვამდა კლერკის თანაშემწე, თემთა პალატის წევრებისაკენ ნახევრად პირმობრუნებული.

შემდეგ კლერკის თანაშემწემ ისევ დაიჩოქა მეოთხე მატყ-

ლის ტომარასთან და ლორდ-კანცლერმა წარმოთქვა ყველას გასაგონად:

— აღსრულდეს ყოველივე იმგვარად, როგორც ამაზე შევთანხმდით.

ამითი მთავრდებოდა „სამეფო სხდომა“.

სპიკერმა დაბლა დახარა თავი კანცლერის წინაშე და უკან-უკან სვლით ჩავიდა ფიცარნაგიდან. თან იატაკზე მოთრეულ ქლამინდს მაღლა სწევდა; თემთა პალატის ყველა წევრმა თითქმის იატაკამდე დაუკრა თავი და გავიდა დარბაზიდან. ლორდები ყურადღებასაც არ აქცევდნენ ყველა ამ პატივით მოხსენებას და თავიანთ მორიგ საქმეებში გართულიყვნენ.

VII

ცხოვრების ქარიზხლები ოკეანაზე საზინელია

კარი ისევ მოიხურა. შავი კვერთხის ბოქაული დარბაზში დაბრუნდა. ლორდ-კომისრებმა დატოვეს სახელმწიფო სკამები და თანამდებობის მიხედვით მათთვის განკუთვნილ ჰერცოგთა სკამებზე პირველი სამი ადგილი დააპირეს. ამის შემდეგ ლორდ-კანცლერმა სიტყვა ითხოვა.

— მილორდებო! კამათი, ამ რამდენიმე დღეში უკვე განხილულ ბილზე, მისი უდიდებულესობის პრინცი, დედოფლის ქმრისთვის ყოველწლიური ჯამაგირის ასიათასი გირვანქა სტერლინგით გადიდების შესახებ ამ ჯერად დასრულებულია და ჩვენ ახლა ხმის მიცემას უნდა შევუდგეთ. თანახმად ჩვეულებისა, ხმის მიცემა დაიწყება ბარონების სკამიდან უმცროსობის მიხედვით. თვითელი ლორდი მისი გამოძახებისთანავე ადგება და გვიპასუხებს: „კმაყოფილი ვარ“, ან „არა ვარ კმაყოფილი“. ამასთანავე მას უფლება ეძლევა, თუ იგი ამას საჭიროდ დაინახავს, წარმოგვიდგინოს მიზეზები თავისი თანხმობისა, ან თანხმობაზე უარისა. კლერკ, დაიწყეთ შეკითხვები.

პარლამენტის კლერკი ადგა და გადაშალა დიდი ფოლიანტი, რომელიც მოვარაყებულ საწიგნეზე იღო. ეს იყო ეგრეთ წოდებული „საპერო წიგნი“.

იმ ხანად ტიტულით უმცროსი წევრი პარლამენტისა ლორდი ჯონ პარვეი, რომელმაც ბარონისა და პერის წოდება მიიღო 1703 წელს, სწორედ ის პარვეი, რომლისგანაც შემდეგ წარმოიშენენ მარკიზ ბრისტოლნი.

კლერკმა დაიძახა:

— მილორდ ჯონ, ბარონ პარვეი.

ქერა კულულებპარიკიანი მოხუცი ადგა და თქვა:

— კმაყოფილი ვარ.

და ისევ დაჯდა.

კლერკის თანაშემწემ ჩაწერა მისი პასუხი.

კლერკმა განაგრძო:

— მილორდ ფრენსის სეიმური, ბარონი კონუეი კილტიელ-ტეგი.

— კმაყოფილი ვარ, — წაიჩურჩულა და ფეხზე წამოდგა მოხდენილი ახალგაზრდა, რომელსაც სახე პაყს მიუგავდა და მაშინ არც კი იცოდა, რომ მომავალში გახდებოდა ჰერტფორდის მარკიზების პაპა.

— მილორდ ჯონ ლიესონ, ბარონ გოუერ, — განაგრძობდა კლერკი.

ბარონ გოუერი, საუთერლენდის ჰერცოგების მომავალი წინაპარი ადგა და დაჯდომისას წარმოთქვა:

— კმაყოფილი ვარ.

კლერკი განაგრძობდა:

— მილორდ ჰინეჯ ფინჩ, ბარონი გერნსეი.

ეს იყო წინაპარი გრაფების ეილსფორდებისა, ესეც ისევე ახალგაზრდა და მოხდენილი იყო, როგორც მარკიზ ჰერტფორდების მამამთავარი. ამან თავისი დევიზი — „ვიცხოვრო, გულახდილად ვაცხადო ნება ჩემი“, გაამართლა და ხმამაღლა გამოაცხადა:

— კმაყოფილი ვარ.

ვერც კი მოასწრო ამ კაცმა ადგილზე დაჯდომა, რომ კლერკმა უკვე მეხუთე ბარონი გამოიწვია:

— მილორდ ჯონ, ბარონი გრენვილი.

— კმაყოფილი ვარ, — უპასუხა სწრაფად წამომდგარმა ლორდმა გრენვილ პოტრიჯმა და ისევ მალე დაჯდა. ლორდი გრენვილი პოტრიჯი, რომელსაც არ ეწევა მემკვიდრეობის გაგრძელება და რომლის დიდება 1709 წელს ჩაქრა.

კლერკმა შეექვსე ლორდი გამოიძახა:

— მილორდ ჩარლზ მონტეგ, ბარონი ჰალიფაქსი.

— კმაყოფილი ვარ, — უპასუხა ლორდ ჰალიფაქსმა. მისი, ბარონ მონტეგების, შთამომავლობა აგრეთვე გადაშენდა. ეს გვარი არ უნდა აგვერიოს მონტეგიუსა და მონტეკიუტების გვარში.

და ლორდმა ჰალიფაქსმა დაუმატა:

— პრინცი გეორგი განსაზღვრულ თანხას ღებულობს, როგორც მეუღლე მისი უდიდებულესობისა, დედოფლისა; მეორე ჯამაგირი აქვს მას, როგორც პრინცს დანიისას; მესამე — როგორც ჰერცოგს კემბერლენდისას; მეოთხე როგორც ლორდს — მთავარ ადმირალს ინგლისისას და ირლანდიისას, მაგრამ, როგორც მთავარსარდალს, მას ჯამაგირი არა აქვს. ეს უსამართლობაა. ინგლისის ხალხის ინტერესებისათვის საჭიროა ბოლო მოეღოს ასეთ უწყესობას.

შემდეგ ლორდმა ჰალიფაქსმა ქება შეასხა ქრისტიანულ რელიგიას, დაგმო პაპიზმი და ხმა მისცა პრინციისთვის თანხის გადიდებას.

ის დაჯდა, კლერკმა განაგრძო.

— მილორდ კრისტოფ, ბარონი ბარნარდისა.

ლორდმა ბარნარდმა, რომლისგანაც შემდეგ ჰერცოგი კლივლენდები წარმოიშენენ, გაიგონა რა თავისი სახელი, ადგა და გამოაცხადა:

— კმაყოფილი ვარ.

იგი დაჯდომას არა ჩქარობდა, რადგან მშენიერი, ძვირფასი ნაოჭიანი მაქმანის ბრიყი ეცვა და კობტაობდა, თუმცა სრულიად ღირსეული ჯენტლმენი იყო და გულადი მეომარიც.

ვიდრე ლორდი ბარნარდი მერხზე ჯდებოდა, კლერკი, რომელიც აქამდე სწრაფად კითხულობდა ყველა ნაცნობ სა-

ხელს, ერთ წამს შებორძიკდა, მან სათვალე გაისწორა და ყურადღებით ჩაიხედა წიგნში, შემდეგ ისევ ასწია თავი და ხმამაღლა წარმოთქვა:

— მილორდ ფერმენ კლენჩარლი, ბარონი კლენჩარლი ჰენკერვილისა.

გუინპლენი წამოდგა.

— არა ვარ კმაყოფილი, — თქვა მან.

ყველამ იმისკენ მიიხედა. გუინპლენი მთელი თავისი ტანით ამართულიყო. მეფის სავარძლის ორივე მხარეს ანთებული სანთლები აშუქებდნენ მის სახეს, რომელიც ნახევრად ჩამობნელებულ დარბაზში ნათლად მოჩანდა, როგორც ნიღაბი ღრუბლების ქულებში.

გუინპლენმა თავის თავს ძალა დაატანა. ალბათ მკითხველს აღრე თქმულიდან ახსოვს, რომ იგი ამას მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში მიმართავდა ხოლმე. ნებისყოფას ასე თუ დასკვიმავდა კაცი, ალბათ ვეფხვის დამორჩილება-მოთვინიერებასაც კი მოახერხებდა და მან უცებ სახიდან სიცილის საბედისწერო გამომეტყველება მოიშორა, ის უკვე აღარ იცინოდა. მაგრამ ეს დიდხანს არ გაგრძელდებოდა. ბუნების კანონებისადმი მეტად ხანგრძლივი დაუმორჩილებლობა, ისე როგორც ბედისადმი წინააღმდეგობა, ადამიანს არ ძალუძს. ხან ზღვის ზედაპირი ეწინააღმდეგება მიზიდულობის კანონს. აატრიალენს ქარბორბალას, მთასავით აბობოქრდება მაღლა, მაგრამ მალევე უბრუნდება წინანდელ მდგომარეობას. ასე მოუვიდა გუინპლენსაც: ესმოდა რა იმ წუთის საზეიმო ვითარება. მან ნებისყოფის არაჩვეულებრივი ძალით, მხოლოდ ერთი წამით გამოიხატა შუბლზე თავისი მწუხარებით სავსე ფიქრები; მოიშორა უსრატყვო სიცილი, უკუაგდო თავისი დასახიჩრებული სახიდან სიცილის ნიღაბი. ახლა იგი უფრო საზარელი იყო.

— ვინ არის ეგ? ან რა კაცია? — მოისმა საერთო შეძახილი.

ყველას აუწერელი მღელვარება დაეუფლა.

ხშირი ფაფარით თმები, ორი ჩაშავებული ღრუ წარბებ ქვეშ, გაშტერებული ღრმად ჩაცვივნილი თვალები! ნათელჩრდილის ამაზრუნენი მოძრაობისგან გაორკეცებით სახიჩრად

მომჩინარე სახის ნაკეთები, ყოველივე ამან შემადრწუნებელი შთაბეჭდილება მოახდინა მაყურებლებზე. ამან უკვე ყოველგვარ ზომიერებას გადააჭარბა. რამდენიც არ უნდა ელაპარაკათ გუინპლენის თავგადასავალზე, ერთი მისი შეხედვა მაინც ყოველთვის შემზარავად მოქმედებდა. ისინიც კი, ვინაც რამდენიმედ მაინც მომზადებულნი იყვნენ ამ ამბისათვის, არ ელოდნენ ასეთი შემზარავი თუ იქნებოდა. წარმოიდგინეთ მთის მწვერვალი, სადაც ღმერთები სუფევენ, წარმოიდგინეთ ნათელი საღამო და მხიარული ნადიმი, სადაც ცის სასუფეველში მყოფნი შეკრებილან და უცბად, თითქოს ჰორიზონტზე სისხლისფერი მთვარე ამოგორდა, თვალწინ დაუდგებათ ქორისაგან დაკორტნილი სახე პრომეთეოსისა. ოლიმპი შესცქერის მრისხანე კავკასიონს, — რა სანახაობაა! ლორდები, მოხუციცი და ახალგაზრდანიც, განცვიფრებისაგან და მუნჯებულნი შესცქეროდნენ გუინპლენს.

მთელი პალატის მიერ პატივცემული მოხუცი თომასი, გრაფი უორტონი, რომელსაც თავისი ხანგრძლივი სიცოცხლის მანძილზე ბევრნაირი ხალხი და ბევრნაირი მოვლენა ენახა, და რომელიც ახლა პერცოგის ტიტულზე იყო წარდგენილი, შეშფოთებული წამოიჭრა ადგილიდან:

— რას ნიშნავს ეს! — შესძახა მან, — ვინ შემოუშვა ეგ კაცი პალატაში? გაიყვანეთ ახლავე!

და ქედმაღლურად მიმართა გუინპლენს:

— თქვენ ვინა ხართ? საიდან მოგვევლინეთ?

გუინპლენმა პასუხი გასცა:

— უფსკრულიდან.

და გულზე ხელებდაკრეფილმა პალატას თვალი მოავლო.

— მე ვინა ვარ? მე სილატაკე ვარ. მილორდებო, მე თქვენ უნდა მომისმინოთ.

იქ მყოფნი თრთოლამ აიტანა, ღუმილი ჩამოვარდა.

გუინპლენი განაგრძობდა:

— მილორდებო, თქვენ მწვერვალზე იმყოფებით, ეს ძალიან კარგია, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ღმერთს საამისოდ თავისი მიზეზები ჰქონდა. თქვენ ხელთ არის უფლება და სიმდიდრე, ცხოვრების ყოველივე სიკეთე, თქვენთვის მზე ყოველ დროს ბრწყინავს. თქვენ განუსაზღვრელი ავტორიტე-

ტით სარგებლობთ; თქვენი ხვედრია სრული ბედნიერება და თქვენ არ გახსოვთ, არ გაწუხებთ ყველა სხვა ადამიანების სვე და ბედი. ეს ასეა, მაგრამ თქვენს დაბლა, ან იქნებ თქვენს შალა არის კიდევ სხვა რამე. მილორდებო, მე მოვედი აქ იმისათვის, რომ თქვენ ახალი რამ გაუწყოთ: ქვეყნიერებაზე არსებობს კაცთა მოდგმა.

ადამიანები ყრილობებზე ბავშვებსა ჰგვანან. მოულოდნელი მოვლენა იმათთვის იგივეა, რაც ბავშვისათვის აუხდელ კოლოფში შენახული მისთვის ჭერ უცნობი რამ, რაც ცოტათი აშინებს კიდევაც მას და ცნობისმოყვარეობასაც აღუძრავს. უშინია კიდევ, საკეტს რომ ასახდელად ხელი წაფავლო, ვაითუ ეშმაკი ამოხტესო. საფრანგეთში ეს ხვედრი მირაბოსა ხვდა წილად. ისიც ზომ იშვიათი სახაჩრობის ადამიანი იყო.

ამ წუთში გუინპლენი შინაგან სიდიადესა გრძნობდა. ხალხის ჯგუფი, რომელსაც ორატორი მიმართავს, მისთვის კვარცხლბეკს წარმოადგენს. იგი, ასე ვთქვათ, იმ მალლობზე დგას, რომელიც ადამიანის სულებისგან შედგება. გუინპლენი თავის ფერხთა ქვეშ ადამიანთა მთრთოლვარე გულებსა გრძნობდა. გუინპლენი ახლა უკვე აღარ იყო ის უსუსური, არარაღქმნილი არსება, როგორიც იგი წინა დამეს წამიერად განდა. ის გაბრუება, რომელიც მას უეცარი აღმასვლის დროს თავბრუსა ხვევდა, ახლა უკვე გაიფანტა. ახლა თვალებს აღარ უბინდავდა და რაც წინათ მის პატივმოყვარეობას აცდუნებდა, იმაში ახლა გუინპლენი თავის დანიშნულებას ხედავდა. ის, რამაც ჭერ დაამდაბლა, ახლა იგი ისევ მაღლა ასწია. მისი გონება გააშუქა მოვალეობის შეგრძნებით წარმოშობილმა თვალისმომჭკრელმა ელვამ.

გუინპლენის ირგვლავ ყოველმხრიდან შეძახილები გაისმა.

— მოვისმინოთ, მოიცათ, მოვუსმინოთ

ნების ზეადამიანური ძალდატანებითა და კრუნჩხვით გუინპლენმა შესძლო დროებით შეენარჩუნებინა თავის პირისახეზე მრისხანე და სასტაკი იერი, რომლის იქიდან სიცილი ლამობდა გამოჭრასა და თავისუფლად გათარეშებას, როგორც ველური ცხენი. იგი განაგრძობდა:

— მე აქ მოვედი ქვედა ფენებიდან. მილორდებო, თქვენ

სახელოვანნი ხართ და მდიდრები, ამაში სახითათო რამ იმა-
ლება. თქვენ სარგებლობთ წყვილიადით, რომელიც გფარავთ.
მაგრამ გაფროხილდით, არის უდიდესი ძალა — ცისკარი.
ცისკარი მძლეთა მძლეთა, იგი ამოაშუქებს. ცისკარი უკვე
დგება. მას თან მოაქვს სინათლის შეუკავებელი ნიაღვრები.
და აბა ვინ დაუშლის ამ შურდულს მზე ცაზე აისროლოს?
მზე — ეს არის სამართლიანობა. თქვენ ხელთ გიპყრიათ
ყველა უპირატესობანი. გეშინოდეთ! ძრწოდეთ! ნამდვილი
ბატონ-პატრონი ცხოვრებისა მალე მოგიკაკუნებთ კარზე. რა
წარმოშობს ყოველგვარ პრივილეგიებს? შემთხვევა. მაგრამ
ეს პრივილეგიები რაღას წარმოშობენ? მათსავე ბოროტად
გამოყენებას. არც პრივილეგიები და არც მათი ბო-
როტად გამოყენება მარადიული და მტკიცე არ არის. მომა-
ვალი უბედურებას გიქადით. მე მოვედი თქვენს გასაფრთხი-
ლებლად. მოვედი იმისათვის, რომ გამხილო თქვენი ბედნიე-
რების უსამართლობა. ეგ ბედნიერება ხალხთა უბედურება-
ზეა დამყარებული. თქვენ ყველაფრის მქონენი ხართ,
მხოლოდ იმის გამო, რომ სხვანი მოკლებულნი არიან თა-
ვიანთ წილ-ხვედრს. მილორდებო, დღეს მე ისეთი ვეჭილი
ვარ, რომელიც უიმედო საქმეს იცავს. მაგრამ ღმერთი აღად-
გენს იმ სამართლიანობას, რომელიც თქვენის მეოხებით ღარ-
ღვეულია. მე თვითონ არარა ვარ. მე მხოლოდ ხმა ვარ. აღა-
მიანთა მოდგმა ბაგეა და მე მათი ღაღადი ვარ. თქვენ მოის-
მენთ ჩემს ღაღადს. ინგლისის პერებო, თქვენს წინაშე მე
ვხსნი უმაღლეს სამართალს ხალხისას, ამ ქეშმარიტ პატრო-
ნისა და მპყრობელისას, რომელიც სატანჯავადაა განწირული;
ამ უმაღლესი მოსამართლისას, რომელიც მსჯავრდებულის
მდგომარეობაში ჩაუდგიათ. რისი თქმაც მინდა იმდენად მძი-
მეა, რომ ძალა არ შემწევს. საიდან დავიწყო, არ ვიცი. აღა-
მიანთა ტანჯვის განუზომელ ზღვაში მე ნაწილ-ნაწილ შეე-
კრიბე მთავარი ნაწილები ამ მამხილებელი სიტყვისა. რა ვუ-
ყო ახლა მე ამ საბუთებს? მე მტანჯავს. ეს ტვირთი და ახლა
ამ ტვირთს ვიშორებ ალაღბედზე, როგორც შემძლია —
მოუწესრიგებლად. მე განა ამას ველოდი? არა, თქვენ გაკ-
ვირვებას გამოხატავთ, მეც განცვიფრებული ვარ. ჭერ ისევ
გუშინ მე მასხარა-კომედიანტი ვიყავი, დღეს ღორდი ვარ.

მიუწვდომელია განგება, მაგრამ ვისი ან რისი განგება? ჩვენ-
თვის შეუცნობელი ბედისწერისა. გეშინოდეთ, ძრწოდეთ,
მილორდებო! ცის მთელი ლაქვარდი თქვენ გეკუთვნით. უსა-
ზღვრო სამყაროში თქვენ მხოლოდ მის სადღესასწაულო, სა-
ზეიმო მხარესა ხედავთ. მამ იცოდეთ, რომ ამ სამყაროში
წყველიადიც არსებობს. თქვენს წრეში მე მეძახიან ლორდ
ფერმენ კლენჩარლის, მაგრამ ჩემი ნამდვილი სახელი ლატა-
კის სახელია, მე გუინპლენი მქვია. მე, პერის ტიტულის მემ-
კვიდრე, მეფის დასტურით განკიცხული გამხადეს. აი, ასეთაა
ჩემი ისტორია. ბევრი თქვენგანი იცნობდა მამაჩემს. მე მას არ
ვიცნობდი. თქვენ მასთან გაკავშირებდათ ფეოდალური პრი-
ვილეგიები; მე კი მასთან განდევნილობა მაკავშირებს. ყვე-
ლაფერი, რაც უფალს შეუქმნია, მშვენიერია. მე გადამაგდეს
უფსკრულში, მაგრამ რისთვის? იმისთვის, რომ გამეცნო მთე-
ლი მისი სიღრმე. მე წყალში ჩაყვინთული ვიყავი და მალა-
ამოსულს იქიდან მარგალიტები მომაქვს, ესე იგი, კემშარი-
ტება მომაქვს. მე ამას ვამბობ იმიტომ, რომ ვიცი; მომისმი-
ნეთ, მილორდებო, მე ბევრი რამ გამოვცადე; ბევრი რამ
ვნახე. მე ტანჯვაზე აღარას ვამბობ, ბატონო ბედნიერე-
ბო. სხვა მინდა ვთქვა. მე სილატაკეში გავიზარდე; ზამთარში
სიცივისაგან ვკანკალებდი. ვითმენდი შამშილს. გამოვცადე
დამცირება. ავიტანე ყველანაირი უბედურება. შერცხვენის
ფიალაც გამოვცადე. მე მას წამოვანთხევ თქვენს წინა და ეს
ადამიანთა ყველა უბედურების ნანთხევი თქვენ ფეხებზე შე-
მოგეწუწუებათ და ცეცხლად აღიგზნება. მე რყევაში ვიყავი,
ვიდრე აქ მოვიდოდი, რადგან სხვა მოვალეობაც მაწევს კი-
სერზე. მე თქვენსკენ გული არ მიმიწევს. რაც ჩემს სულში
მოხდა, ეს თქვენ არ გეხებათ. როდესაც ჩემთან ის კაცი, რო-
მელსაც თქვენ შავი კვერთხის ბოქაულს ეძახით, გამოცხადდა
დედოფლის სახელით ჩემს წასაყვანად, წუთიერად უარის
თქმის სურვილი მომეძალა, მაგრამ ისე მომეჩვენა, თითქოს
უხილავი ზელი მიბიძგებდა აქეთ და მეც დავმორჩილდი.
ვიგრძენი, რომ მოვალე ვარ გამოვცხადდე თქვენთან. რის-
თვის? იმისთვის, რომ ჭერ ისევ გუშინ მე ძონძმანები მეცვა-
ლმერთმა მე მშიერთა ბრბოში გადამაგდო იმისათვის, რომ
მათზე ველაპარაკო მაძღრებს. ო, შეიბრალეთ ისინი! თქვენ

სრულებით არ იცნობთ იმ საშინელ ქვეყანას, რომელშიც ცხოვრობთ. თქვენ ისე მალლა ხართ ატყორცნილნი, რომ ამ ქვეყანას არ ეკუთვნით. მე თქვენ გეტყვით, რას წარმოადგენს ეს ქვეყანა; ეს საკუთარი გამოცდილებით ვიცი. ეს-ეს იყო მე თქვენი ჩაგვრისაგან გაუნთავისუფლდი და ამიტომ შემოძლია ვთქვა, თუ რამდენად მძიმეა ეს ჩაგვრა. ო, თქვენ, უფლებამოსილნი და მფლობელები! იცით კი რა ხართ თქვენ? თუ გაქვთ შეგნებული ის, რასაც იქმთ? არა. ოჰ, რა საზარელია ყველაფერი ეს! ერთხელ, ქარიშხლიან ღამეში ბედისამარა მიგდებულმა, ობოლმა ამ უსაზღვრო ქვეყანაში, მარტოდ-მარტომ შევდგი ფეხი იმ თვალით გაურკვეველ სიბნელეში, რომელსაც თქვენ საზოგადოებას ეძახით. პირველი, რასაც მე წავაწყდი, ეს იყო კანონი, სახრჩობელის სახით. მეორე იყო სიმდიდრე, თქვენი სიმდიდრე, სიცივისა და შიმშილისაგან მომკვდარი დედაკაცის სახით. მესამე იყო მომავალი, — მომავლადი ბავშვის სახით. მეოთხე იყო სიკეთე, ჭეშმარიტება და სამართლიანობა — მოხეტიალის სახით. ამ მოხეტიალეს მხოლოდ ერთი ამხანაგი და თანამგზავრი ჰყავდა. ეს იყო მგელი.

ამ წუთში მღელვარებით მოცულმა გუინპლენმა იგრძნო, რომ ქვითინი ყელში ებჯინებოდა.

და ამავე დროს, — ო, საშინელებავე! მას პირისახე მოედრცა და ზედ ისევე საზარელი სიცილი აღებეჭდა.

ეს სიცილი იმდენად გადამდები იყო, რომ ყველა იქ მყოფთ გაღიზიანებდა. ამ ყრილობას ეს-ეს იყო შავბნელი ღრუბელი თავს დასტრიალებდა. შეიძლებოდა ამ ღრუბელს რაღაც თავსმეხი დაეტეხა, მაგრამ მან მხიარულება ასტეხა. მთელი პალატა სიცილმა ისე შეიპყრო, როგორც შემოტევა. ხალხის ბედის გადამწყვეტნი ყოველთვის ხალისით ეტანებიან გართობას.

მეფეთა სიცილი ღმერთების სიცილსა ჰგავს. მასში ყოველთვის რაღაც სასტიკი რამ არის. ლორღებს გასართობი გაუჩნდათ. სიცილს აბუჩად აგდებაც შეუერთეს; ირგვლივ ტაში ატეხეს და შეურაცხყოფელი სიტყვებიც მიაყოლეს. შხამიანი დაცივნები სეტყვასავით მიაყარეს.

— ვაშა, გუინპლენი ვაშა, „კაცო, რომელიც იცინი!“ ვაშა

დრუნჩო „მწვანე ყუთიდან“. ვაშა ტარინზოთილდიდან მოვ-
ლენილო ტახის დინგო. იმიტომ მოხველ, რომ წარმოდგენა
გაგვიმართო მშვენიერია ილაყბე, რამდენიც შესძლო აი.
გამართობიც ასეთი უნდა რა ძალიან კარგად იცინის ეს პი-
რუტყვი, ესა! გამარჯობა, ჯამბაზო! ჩვენი სალამი ლორდ მას-
ხარასი განაგრძე შენი ქადაგება ნუთუ ეს ინგლისის პერია?
აბა კიდევ რას იტყვი? — არა! არა დიახი დიახ!

ლორდ-კანცლერი რამდენიმედ უხერხულ მდგომარეო-
ბაში ჩაეარდა.

ყრუ ლორდმა, ჯემს ბუტლერმა, ორმონდის პერცოგმა ხე-
ლი ყურთან რუპორივით მიიღო და ჩარლზ ბოკლერკს, სენტ-
ოლბენსის პერცოგს ჰკითხა:

— ხმა მისცა?

სენტ-ოლბენსმა უპასუხა:

— ის არ არის კმაყოფილი.

პერცოგმა ორმონდმა შენიშნა:

— რასაკვირველია, მაგისტანა პირისახის კაცი, კმაყოფი-
ლი იქნება?

აბა სცადეთ და ახლად დაიმორჩილეთ ხალხი, როდესაც
ის თქვენი უფლება-გავლენისგან თავს იხსნის. ყოველი თავ-
ყრილობა ხომ იგივე ბრბოა. მკვერმეტყველება ლაგამია, რო-
ცა ლაგამი გაწყდება, ყრილობა ყალყზე შედგება, როგორც
უადვირო ცხენი და იმდენ წიხლებსა ჰყრის, ვიდრე ორა-
ტორს უნაგირიდან არ ჩამოაგდებს. აუდიტორიას სძულს
ორატორი, ეს არასაკმაოდ ცნობილი ჰეშმარტებაა. ზოგი-
ერთებს ჰგონიათ, რომ საკმარისია მხოლოდ აღვირი მოსჭიმო
და წესრიგი აღდგენილი იქნება, მაგრამ ეს ასე არ არის.
მაინც ყველა ორატორი შეუცნობლად მიმართავს ამ საშუა-
ლებას. გუინზლენმაც ამ საშუალებას მიმართა.

შეხედა რა მის ირგვლივ მოხარხარე ხალხს, განაგრძო:

— მაშ ასე, თქვენ აბუჩად იგდებთ უბედურებას? დაწ-
ყნარდით, ინგლისის პერებო! მოისმინეთ, მოსამართლენო; ო-
გაფიცებთ, შეიბრალებთ, ვინ? ვინა და თქვენი თავი. ვის ელის
ხიფათი? განა ვერ ხედავთ, რომ თქვენს წინ სასწორია, რომ-
ლის ერთ მხარეს თქვენი ყოვლადშემძლეობა ძევს და მეორე
მხარეს თქვენი პასუხისმგებლობა! ეს სასწორი ხელთ უპყრია

თვითონ უფალს. ო, ნუ იცინით! აბა კარგად ჩაუფიქრდით, ამ სასწორის გადახრა-გადმოხრა სხვა რა არის, თუ არა ჩვენი სინდისის რყევა. თქვენ ხომ ავის მოქმედნი არა ხართ; თქვენ ისეთივე ადამიანები ხართ, როგორც სხვები, სხვებზე არც უარესი და აოც უკეთესი. თქვენი თავი ღმერთი გგონიათ, მაგრამ ხვალ რომ ავად გახდეთ, დაინახათ, როგორ ააქანკალებს ციებ-ცხელება თქვენს ღვთაებრივ ბუნებას. ჩვენ ყველანი ერთნაირები ვართ. მე მივმართავ პატიოსან ადამიანს და ვიძედოვნებ, რომ ასეთები იქნებიან თქვენს შორის. მე მივმართავ ამაღლებული გონების ადამიანებს და იმედი მაქვს, რომ ასეთები მოიპოვებიან აქ. მე მივმართავ კეთილშობილ სულებს და იმედი მაქვს, რომ ისინი აქ საკმაოდ იქნებიან. თქვენს შორის ზოგი მამაა, ზოგი ძმა არის და ზოგიც შვილია; მამასადამე, თქვენთვის უცხო არ უნდა იყოს კეთილი გრძნობები. რომელმა თქვენგანმაც დღეს დილით თავის ახლად გამოღვიძებულ ბავშვს დახედა, იგი გულკეთილი უნდა იყოს. გული ყველას ერთნაირი აქვს. კაცობრიობა სხვა არა არის, თუ არა ერთი მთლიანი გული მჩაგვრელებსა და ჩაგრულებს შორის განსხვავება მხოლოდ მათ მდგომარეობაშია. თქვენ ფეხით თელავთ იმ ადამიანებს, რომელნიც თქვენზე დაბლა დგანან, მაგრამ ეს თქვენი ბრალი არ არის, ამაში დამნაშავეა ბაბილონის გოდოლი, რომლის მსგავსია ჩვენი საზოგადოებრივი წყობილება. ეს გოდოლი არ არის სათანადოდ ნაგები, იგი გვერღზეა გადაყირავებული. ზედა სართული ქვედას აწევბა. მომისმინეთ. ყველაფერს ავიხსნით. ო, თუ თქვენ ასეთი ყოვლადშემძლენი ხართ, მაშ თანაგრძნობაც გამოიჩინეთ. თუ ასეთი ძლიერები ხართ, მაშ გულკეთილობაც გვიჩვენეთ. თქვენ რომ მხოლოდ ის იცოდეთ, მე რამდენი რამ ვნახე! რა ტანჯვა-წამება! ადამიანთა მოდგმა საპატიმროშია დამწყვდეთული. რამდენია იქ სრულიად უდანაშაულოდ დასჯილი! მათ არც სინათლე აქვთ საკმარისი. მათ არ ჰყოფნით ჰაერი. არც გამბედაობა ჰყოფნით. ისინი იმედსაც კი მოკლებულნი არიან. მაგრამ საშინელი უფრო ის არის, რომ მაინც რალაცას ელოდებიან. აბა თქვენს გუნებაში ანგარიში გაუწიეთ ყველა ამ ტანჯვა-ვაებას. არიან ისეთი ადამიანები, რომ სიციოცხლეს სიკვდილი ურჩევნიათ. არიან გოგონები, რომლე-

ბიც რვა წლისანი უკვე პროსტიტუციას მისდევენ, ხოლო ოცი წლისანი უკვე დაბერებულებს ემსგავსებიან. თქვენი კანონების სასტიკი სასჯელი ჭეშმარიტად საზარელია. მე ვლამპარაკობ ნაწყვეტ-ნაწყვეტად, თანამიმდევრობის გარეშე. რაც კი გამახსენდება ყველაფერს ვამბობ. ჯერ კიდევ გუშინ მე ვნახე კაცი ჯაჭვებით შებორკილი, გაშიშვლებული, გულზე ლოდებდაყრილი; და ის ამ ტანჯვაში მოკვდა. იცით კი თქვენ ესა? რომ იცოდეთ, რა ხდება თქვენს გვერდით, ვერც ერთი თქვენგანი ვეღარ გაბედავდა ემხიარულა და ელხინა. ან ვინმე თქვენგანი თუ ყოფილა ნიუკასლ-ტაინზე, იქ მალაროებში ხშირად ხალხი ნახშირის მტვერსა ლეჭავს, რომ რითიმე მაინც გაიძლოს კუჭი და დაიოკოს შიმშილი. ან ავილოთ, მაგალითად, რიბლჩესტერი, ლანკასტერის საგრაფოში: ის იმდენად გადატაკდა, რომ ქალაქი სოფელს დაემსგავსა. მე არა მჯერა, რომ პრინცი გეორგ დანიელი საჭიროებდეს ამ ასიათას გინეის. სჯობს საავადმყოფოში ისე მიიღონ ხოლმე ლარიბი და არასმქონე ავადმყოფები, რომ წინასწარვე არა სთხოვდნენ სამარხ ფულს. კარნარვონში, ტრეით-მორში, ისევე როგორც ტრეით-ბიჩენში ხალხის სიღარიბე ყოველგვარ საზღვარს გადასცდა. სტრასფორდში ჭაობი ვერ ამოუშრიათ უფულობის გამო. ლანკაშირში ყველა მაუდის ფაბრიკა დაიკეტა. ყველგან უმუშევრობაა. იცით კი თქვენ, რომ მეთევზეები ჰარლეხში ბალახით იკვებებიან, როცა თევზს ნაკლებად იჭერენ! იცით კი თქვენ, რომ ბერტონ-ლეზერსში კიდევ არიან კეთროვანები, მათ ისე სდევნიან, როგორც ნადირებს. თოფებს ესვრიან, როცა ისინი თავის ბუნაგიდან გამოვლენ. ელსბერში, რომელიც ერთ-ერთ თქვენგანს ეკუთვნის, ყოველთვის შიმშილობაა. კოვენტრში პენკრიჯში, რომელსაც თქვენ აი ახლა გადასახადები გააწერეთ, და სადაც უპისკოპოსს ჯამაგირი გაუღდიდეთ, ქოხებში საწოლებიც კი არ დგას და დედები ამოთხრილ მიწაში აწვენენ თავიანთ ბავშვებს, ისე, რომ ბავშვები აკვნის ნაცვლად საფლავიდან იწყებენ სიცოცხლის პირველ დღეებს. მე ეს ჩემი თვალითა ვნახე. იცით კი თქვენ, მილორდებო, ვინ იხდის იმ გადასახადს, რომელსაც თქვენ აწესებთ? ისინი, ვინც შიმშილით იხოცებიან. ვაი, რომ მცდარი გზა აგირჩევიათ, თქვენ ლარიბ-ლატაკებს კი-

დევ უფრო მეტად აღარბეზებთ იმისათვის, რომ მდიდრების სიმდიდრე გაზარდოთ. მაშინ, როდესაც პირიქით უნდა მოქმედებდეთ. როგორი შშრომელს ართმევთ და უქმად მყოფს აძლევთ? წაართვათ ღატაკს იმისათვის, რომ მაძღარ-მოჭარბებულს აჩუქოთ! უძღურს წაართვათ იმისათვის, რომ ხელმწიფეს მისცეთ! დიახ, ჩემს ძარღვებში ძველი რესპუბლიკანელის სისხლი სჩქეფს! ჩემის აზრით, ყოველივე ეს სისაძაგლეა. მე მძულს მეფეები. მერე რა უსირცხვილონი არიან თქვენი ქალები! ახლახან მიაშხეს სამწუხარო ამბავი. ოჰ, მე მძულს კარლოს მეორე. ამ მეფეს საყვარლად გაუხდა ის დიაცი, რომელიც ჩემს მამას უყვარდა. ის ქალი სწორედ მაშინ დანებდა მეფეს, როდესაც მამაჩემი განდევნილობაში სულს ღაფავდა. კარლოს მეორე, იაკობ მეორე. ჯერ სალახანა და მერე ბოროტმოქმედი. რა არის არსებითად მეფე? უნებისყოფო, საბრალისი კაცი, თავისი ვნებებისა და სუსტი მხარეების მონა. რისთვის გვინდა ჩვენ მეფე? თქვენ კვებავთ ამ პარაზიტს. ნაწვიმარზე გამოხონებული მატლისგან თქვენ მახრჩობელა გველსა ზრდით. სოლიტერს თქვენ გველშაადა აქცევთ. შეიბრალებთ ღარიბ-ღატაკის თქვენ მათ გადასახადებს უმატებთ მეფის ტახტის სასარგებლოდ. სიფრთხილედ გამოიჩინეთ კანონების გამოცემის დროს, უფრთხილდით იმ უბედურებს, რომელთაც ფეხითა სთელავთ. გეშინოდეთ მათი თვალები ძირს დახარეთ და თქვენს ფეხებთან დაიხედეთ. ო, დიდებულნო ამა ქვეყნისა, ქვეყნად არასმქონენი, უწილხვედრონიც არიან! შეიბრალებთ ისინი შეიბრალებთ ისინი! შეიბრალებთ თქვენი თავი ვინაიდან ბევრი ხალხი იღუპება და ის, ვინც დაბლაა და კვდება, დაღუპავს იმასაც, ვინც მაღლა დგას. სიკვდილი არავის არ ინდობს, ყველას ანადგურებს. როდესაც ღამე დადგება, აღარვის ძალუძს დღის სინათლის იოტისოდენი ნაწილი მაინც შეინარჩუნოს. თუ თქვენი თავი გიყვართ, გადაარჩინეთ სხვები. ხომალდის დაღუპავს ვერც ერთი მგზავრი გულგრილად ვერ შეხედავს. თუ ერთნი დაიხრჩობიან, სხვათაც შთანთქავს მორევი. იცოდეთ, უფსკრული ყველას ერთნაირად უდარაჯებს.

შეუკავებელი სიცილი უფრო მეტად გაძლიერდა. მთელი პალატა ხარხარებდა. თუმცა ამ სიტყვის მარტო უჩვეულო-

ბაც კი კმაროდა იმისათვის, რომ გაემხიარულებინა ესოდენ მაღალი წრის წევრები.

გარეგნულად სასაცილო იყო იმ დროს, როდესაც სულიერ ტრაგედიას განიცდი, ამ ტანჯვაზე დამამცირებელი რაღა იქნება. ეს ადამიანის გამძვინვარებას გამოიწვევს. სწორედ ამასვე განიცდიდა გუინპლენი. მისი სიტყვები ამხელდნენ და ამათრახებდნენ, ხოლო პირისახე ხარხარს იწვევდა ადამიანში. საშინელი მდგომარეობაა, გუინპლენმა უცბად მრისხანედ დაიქექა.

— ამათ, ამ ადამიანებს უხარიათ! საუცხოოა! აგონია სიცოცხლე იწვევს. ისინი დასცინიან მომაკვდავის ხრიალს. ეს ადამიანები ყოვლადშემძლენი არიან. შესაძლოა, მაგრამ მომავალი გვიჩვენებს. ოჰ, მეც ამათ ვეკუთვნი. მაგრამ მე აგრეთვე თქვენიც ვარ, ღარიბებო. მეფემ მე გამყიდა, ლატაკმა კაცმა შემითარა. ვინ დამასახიჩრა? მონარქმა, ვინ განმკურნა და გამომკვება? გლახაკმა, თვითონ შშიერმა. მე ლორდ კლენჩარლი ვარ, მაგრამ გუინპლენადა ვრჩები. მე დიდებულთა ბანაკიდან ვარ, მაგრამ უწილხვედროთა ბანაკს ვეკუთვნი, მე შემიძლია ვისარგებლო ცხოვრების ყველანაირი სიტკბოებით, მაგრამ მთლად ჩემი სული და გული, მთელი ჩემი ფიქრები ტანჯულებისკენ არის მიმართული. ოჰ, მთელი საზოგადოება ყალბ საფუძველზეა დამყარებული! მაგრამ დადგება დღე, როდესაც სხვა საზოგადოება წარმოიშვება. მაშინ უკვე აღარ იქნებიან დიდებულები. იქნებიან მხოლოდ თავისუფალი ადამიანები. არ იქნებიან ბატონები, იქნებიან მხოლოდ მამები. ასეთია აუცილებელი მომავალი. გაქრება მლიქვნელობა, თაღლითობა, ხალხის უმეცრება, ცხოველებამდე არავინ დააქვეითებს ადამიანებს. მოისპობიან სამეფო სასახლის დიდებულნი — კარისკაცი, ლაქიები, მეფეები, სინათლე ამთაშუქებს! ზოლო მანამდე მე აქ ვიქნები. მე უფლება მომეცა და ვსარგებლობ ამ უფლებით. ეს უფლება არ იქნებოდა მე რომ ამით პირადად ჩემთვის მესარგებლა. მაგრამ ეს უფლება მე სამართლიანად მომენიჭა, რადგან მე ამას უწილხვედრობა-კეთილდღეობისათვის გამოვიყენებ. უნდა ველაპარაკო ლორდებს, რადგან მე თვითონ ლორდი ვარ. ო, ჩემო ძმებო, რომლებიც მანდ, დაბლობებში იტანჯებით, —

47. ვ. პიუგო

მე ამათ ვაუწყებ თქვენი გაკირვების შესახებ. მე ამათ წინაშე წარვსდგები და თქვენს დაბეზკილ უბადრუკ ტანისამოსს ვუჩვენებ, ბატონებს წამოვასხამ მხრებზე მონათა ძონძმანებს. ბედისგან განებივრებული ქედმაღალნი უკვე ვეღარ აიცილებენ თავიდან ხსოვნას ტანჯულთა შესახებ. ისინი, ქვეყნის მპყრობელნი, უკვე ვეღარ იქნებიან თავისუფალნი სილატაკის არსებობის მწვავე იარისიგან. და უფრო უარესი მათთვის, თუ ამ ძონძმანში ყოველნაირი უსუფთაობა ფუფუნებს. უფრო უკეთესი, თუ ეს მოფუთფუთე უსუფთაობა ლომებს დაესევა.

აქ გუინპლენი მიუბრუნდა იმ კლერკების თანაშემწეთ, რომლებიც დაჩოქილები იდგნენ მეოთხე მატყლის ტომარაზე და წერდნენ.

— რაღა ხართ თქვენ დაჩოქილები რად? აღეკით! თქვენც ხომ ადამიანები ხართ.

ამ უცაბედმა მიმართვამ ხელქვეითებისადმი, რომლებსაც ლორდები ვერც კი უნდა ამჩნევდნენ, პალატის სიმხიარულე უფრო მეტად გააძლიერა. წინათ თუ ვაშას იძახდნენ, ახლა ბარაქალა, ბარაქალაო, ისმოდა. ტაშის ცემას ანებებს თავი და ფეხების ბრაზუნზე გადავიდნენ. შეიძლებოდა კაცს ეფიქრა, „მწვანე ყუთში“ ვარო. მაგრამ „მწვანე ყუთში“ ხალხის სიცილი გუინპლენის ზეიმს ნიშნავდა. აქ კი იგივე სიცილი მას ანადგურებდა. სიცილი იქით მიისწრაფის, რომ მომაკვდინებელი იარაღი გახდეს. ხშირად ხარხარით ცდილობენ მოკლან ადამიანი.

ხარხარი ახლა დაცინვას ნიშნავდა. ტლანქი ხუმრობა სეტყვასავით დააყარეს. ბლაგვი გონებისანი ჰკუამახვილობას იჩენდნენ. ბლაგვი გონების ადამიანთა თავყრილობა ყოველთვის ცდილობს შხამიანი დაცინვით სიტყვა ბანზე ააგდოს. ფაქტებს თავი აარიდონ, იმის მაგიერ, რომ ამ ფაქტებზე იმსჯელონ. ყოველი მოვლენა კითხვის ნიშანია. მისი დაცინვა ამოცანის დაცინვას უდრის. მაგრამ ამოცანის უკან სფინქსი დგას. ხოლო სფინქსი სულაც არ იცინის.

ისმოდა ურთაერთ საწინააღმდეგო წამოძახილები:

— კმარა! ძირს! განაგრძე! შემდეგ! კიდევ!

უილიამ ფარმერ, ბარონ ლესტერმა დაუყვია გუინ-
პლენს, როგორც ოდესმე რიკ-კვაინიმ შექსპირს:

— Histriol Mima (მასხარავ! კომედიანტო!).

ლორდმა ვოგანმა, სენტენციების წარმოთქმის მოყვა-
რულმა, რომელსაც ოცდამეცხრე ადგილი ეჭირა ბარონების
სკამ-მერხზე, შესძახა:

— აი, ჩვენ ისევ დავუბრუნდით იმ საუკუნეს, როდესაც
წინასწარმეტყველებდნენ .ცხოველები. ადამიანების შორის
მხეცი ალაპარაკდა.

ახლა ლორდ იარმუთმა ჩამოართვა სიტყვა:

— მოვესმინოთ ბალამის სახედარს.

ბუნჩულა ცხვარი და მიღრეცილი ბაგეები ლორდ იარ-
მუთს ღრმაზრიანობის იერს აძლევდა.

— მეამბოხე ლინეუსი საფლავშიაც დაისაჯა, ასეთი შვილი
მამისთვისაც სასჯელია, — წარმოთქვა ჯონ ჰაუფმა, ლიჩ-
ფილდისა და კოვენტრიის ეპისკოპოსმა, რომლის შემოსავალ-
საც გუინპლენი თავის სიტყვაში შეეხო.

— ეგა ცრუობს, — თქვა ლორდმა ჩოლმლეიმ, კანონმდე-
ბელმა და კანონთა მცოდნემ, — რასაც ტანჯვა-წამებას
ეძახის, ეს მხოლოდ გონივრული ზომებია, ეგრეთ წოდებული
„ხანგრძლივი დაკითხვა მიკერძებითისა“. ინგლისში არავის
აწამებენ.

ბარონ რეზიმ, თომას უენტვორთმა კანცლერს მიმართა.

— მილორდ კანცლერ, დახურეთ სხდომა!

— არა! არა! არა! დაე განაგრძოს ჩვენ ვერთობით. ჰაე,
ჰაე, ჰაე! ყოჩაღ!

ასე ყვიროდნენ ახალგაზრდა ლორდები; მათმა სიმხიარუ-
ლემ გააფთრებამდე მიაღწია. განსაკუთრებული გახელებისა,
ხარხარისა და სიძულვილისაგან ხახა უშრებოდათ: ლოურენს
ჰაიდს, გრაფ როჩესტერს, თომას ტეფტონს, გრაფ თენეტს,
ვიკონტ ჰეტონს და ჰერცოგ მონტეგიუსს.

— შედი შენს ბუნაგში, გუინპლენი — ყვიროდა როჩეს-
ტერი.

— მოშორდეს, ძირს! ძირს! — ღრიალებდა თენეტი.

ვიკონტ ჰეტონმა ჯიბიდან პენი ამოიღო და გუინპლენს გა-
დაუგდო.

ჯონ კემპბელი, გრაფი გრინიჩი, სევეჯი, გრაფი რივერსი, თომსონი, ბარონი ჰევერშემი, უორინგტონი, ესკრიკი, როლსტონი, როკინჰემი, კარტრეტი, ლენგდეილი, ბანისტერ მენინარდი, ჰუდსონი, კარნარვონი, კავენდიში, ბორლინგტონი, რობერტ დარსი, გრაფ ჰოლდერნესი, ოთერ ვინძორი, გრაფი პლიმუთი, ესენი ყველანი ტაშს უკრავდნენ.

ჯოჯობეთურ ხმაურსა და ჭახუნში გუინპლენის სიტყვები იკარგებოდა. მხოლოდ ერთი სიტყვაღა ისმოდა: „გაფრთხილდით“.

რალფი, ჰერცოგი მონტეგიუ, ჰაბუკი, ოდნავ აბუსუსებული უღვაშებით, ოქსფორდის უნივერსიტეტის ახლად კურსდამთავრებული, ადგა ჰერცოგთა მერხიდან, სადაც მას მეცხრამეტე ადგილი ეჭირა, მივიდა გუინპლენტან, პირდაპირ დაუდგა და გულზე ხელები დაიკრია. სამართებელი რომელიმე ნაწილში უფრო მჭრელია, ყოველ ხმას აქვს უმეტესად შეურაცხყოფელი ინტონაცია. ჰერცოგმა მონტეგიუმ სწორედ ასეთი ინტონაციით პირდაპირ პირში დაცინვით შესძახა გუინპლენს:

— შენ რაებს გვიამბობ აქა?

— მე ვწინასწარმეტყველებ, — უპასუხა გუინპლენმა.

ახლად იფეთქა ხარხარმა, რომელშიც მრისხანება ისმოდა. ერთ-ერთი მცირეწლოვანი პერი, ლაიონელ კრენსილდ-სეკვილი, გრაფი დორსეტისა და მიდლესექსისა, მერხზე შედგა და დარბაისლური იერით, როგორც მომავალ კანონმდებელს შეჰფერის, არც გაუცინია, არც ხმა ამოუღია, ისე მიმართა თავისი ნორჩი, ბიჭური პირისახე გუინპლენისაკენ და მხრები აიჩეჩა. ეს რომ სენტ-ასაფის ეპისკოპოსმა შეამჩნია, გადაიხარა თავისი მეზობლის სენტ-დევედის ეპისკოპოსისაკენ და ყურში უჩურჩულა, თან გუინპლენზე ანიშნა: — აჰა, უგუნური! — შემდეგ კი იმ მოზარდზე ანიშნა და დაუმატა: — აი ეს კი გონიერია!

დაცინვების ქაოსში ხმამალალი წამოძახილები გაისმოდა:

— საფრთხობელავ!

— რას ნიშნავს ყოველივე ეს?

— პალატის შეურაცხყოფა!

- გადაგვარებული
- სირცხვილი სირცხვილი!
- შეწყდეს სხდომა!
- არა, ბარემ დაამთავროს!
- ილაპარაკე, ხუმარავ!

ლორდ ლუის დიუარასმა დონიჯი შემოიყარა და ხმა-მალლა წამოიძახა:

— ოჰ, რა გემოზე ვიციენე! ეს მეტად სასარგებლოა ჩემი მტკივანი ლეიძლისათვის! წინადადება შემომაქვს გამოვიმუშაოთ დადგენილება ქვემოთ მოხსენებული რედაქციით: ლორდთა პალატა თავის მადლობას უცხადებს „მწვანე ყუთს“.

როგორც მკითხველს ახსოვს, გუინპლენი სულ სხვანაირი მიღებაზე ოცნებობდა.

ის, ვინც ციკაბო აღმართზე აღიოდა, სადაც ღრმა ჯურღმულის ზემოდან ქვიშა და რიყე ზევედებოდა და ნიადაგი ფეხ ქვეშ ეცლებოდა, ვინც გრძნობდა, რომ ხელსა და ფეხქვეშიდან საყრდენი წერტილი უსხლტებოდა, ვინც ამაოდ ცდილობდა მალლა ასულიყო, დაუმორჩილებელი სიბი კლდიდან, სადაც ყოველ წუთს მოსალოდნელი იყო ხელ-ფეხის ასხლტომა, და მალლა ასელის მაგიერ ძირს დაგორება, აღმასვლის მაგიერ ქვევით დაშვება, მწვერვალამდე ასელის ყოველი ცდილას უფრო დასაღუპად თავის გაწირვა და თავის გადაჩენის სურვილის გამო ყოველი მოძრაობისას სულ უფრო მეტად ქვედასხლტომა, ვისაც უგრძენია, რომ საშინელი უფსკრული სულ უფრო და უფრო ახლოვდება, ვისაც უგრძენია პირქუში სიცივე და ფეხქვეშ ხახადაღებული ჯურღმული — ის მიხვდება, თუ რა განიცადა ამ წუთში გუინპლენმა.

გუინპლენი გრძნობდა, რომ ყველა მის სასიქადულო ოცნებებს ბოლო ეღება, რომ მისი მსმენელი სწორედ ის უფსკრულია, რომელიც მას დანთქავს.

ყოველთვის მოიძებნება ხოლმე ისეთი კაცი, რომელსაც უნარი აქვს ორიოდ სიტყვით გამოთქვას იქ მყოფთა საერთო აზრი.

ლორდმა სკერსდეილმა კრების ერთსულოვნება გამოთქვა: — რისთვის გამოცხადდა აქ ეს ურჩხული?

გუინპლენი შეკრთა, თითქოს აუტანელმა ტკივილებმა და-

უარაო, უცბად წელში გასწორდა, და მრისხანე, ადგზნებული თვალებით გადახედა ყველა მერხს.

— რისთვის გამოვცხადდი მე აქ? იმისთვის, რომ თავს მეხი დაგატეხოთ. თქვენ ამბობთ, რომ მე ურჩხული ვარ. არა, მე ხალხი ვარ. მე, თქვენი სიტყვით, გადაგვარებული ვარ. არა, მე ვანსახიერებ მთელ კაცობრიობას. გადაგვარებულნი თქვენ თვითონა ხართ. თქვენ ქიმერა ხართ, მე — სინამდვილე. მე კაცი ვარ, საშინელი კაცი, რომელიც იცინის. ვისზე იცინის? თქვენზე. თავის თავზე. ყველაზე რას გულისხმობს ეს სიცილი? თქვენს დანაშაულს და ჩემს ტანჯვას. ამ დანაშაულსა და ამ ტანჯვას მე თქვენ სახეში გესვრიო. მე ვიცი, ეს იმას ნიშნავს, რომ მე ვტირი.

გუინპლენი გაჩერდა. ხმაური წუთიერად ჩანელდა. აქა-იქ კიდევ იცინოდნენ, მაგრამ ისე ხმამაღლა აღარ. გუინპლენს ეგონა, რომ მან კვლავ დაიპყრო მსმენელთა ყურადღება. სული მოითქვა და ისევ განაგრძო:

— ჩემი სიცილის ნილაბი ეს მეფის ნამოქმედარია. ეს სიცილი ფარავს სასოწარკვეთილებას. ეს სიცილი მეტყველებს მძულვარებაზე, იძულებით დუმობაზე, მრისხანებაზე, უიმედობაზე. ეს სიცილი წამების შედეგია. ეს სიცილის ნილაბი მე თქვენმა ძალადობამ ამაფარა. თუ სატანა იცინებდა ასე, ის ზეთისგან იქნებოდა დასჯილი, მაგრამ დაუსაბამო არსი მომაკვდავ ადამიანთა მსგავსი არ არის. იგი სრულქმნილია და სამართლიანი. მისთვის საძულველია მეფეთა საქმიანობა. აჰა, თქვენ მე გადაგვარებულად მთვლით! არა, მე სიმბოლო ვარ. ო, ყოვლად შემძლე უგუნურნო, გაახილეთ თვალი! მე ყველაფერს ვანხორციელებ. მე კაცობრიობას წარმოვადგენ, იმ კაცობრიობას, რომელიც ხელისუფალთაგან დამახინჯებულია. ადამიანი დამახინჯებულია. რაც ჩემს მიმართ ჩაიდინეს, ის ჩაიდინეს ადამიანთა მთელი მოდგმის მიმართ. დაამახინჯეს ადამიანთა მოდგმის უფლება, სამართლიანობა, ჰუმანიტება, გონება-აზროვნება, ისევე, როგორც მე დამიმახინჯეს თვალები, ნესტოები, ყურები. გულში მასაც, ისე, როგორც მე, სიმწრას და მრისხანების შხამი ჩაუსხეს, ხოლო სახეზე მხიარულების ნილაბი ააფარეს. რასაც ღვთის მარჯვენა შეეჭო, იმას მეფემ თავისი მტაცებლური ხელი დაადო. რა საშინელი

სიყალბეა, ეპისკოპოსებო, პერებო და პრინცებო, იცოდეთ ხალხი დიდად ტანჯულია. ხალხი იცინის, მაგრამ თვალეში ცრემლები უდგას. მილორდებო, ხალხი — ეს მე ვარ. დღეს ხალხს სჩაგრავთ. დღეს თქვენ ჩემს გაქირღვაში ხართ, მაგრამ მომავალში მოსალოდნელია. დიდი, ჭერ სულ საიდუმლოებით მოცული ცვლილება. გაზაფხულის მზე ყინულს დაადნობს; რაც ქვა გვეგონა, ის ნიაღვრად გადაიქცევა. რაც მყარი ნიადაგი გვეგონა, იმას წყალი ჩასძირავს. ერთი ბზარი კმარა, რომ ყველაფერი ჩაშეავდეს. დადგება ჟამი და საშინელი კრუნჩხვა გასტეხს თქვენი მონობის უღელს, როდესაც თქვენგან ყიჟინის ამოძახილებს პასუხად მრისხანე ბღღვინვა მოჰყვება; ეს ჟამი ერთხელ უკვე იდგა, მამაჩემო, შენ გადაიტანე ის ჟამი ეს იყო ჟამი უფლისა და იგი რესპუბლიკად იწოდებოდა. რესპუბლიკა მოსპეს, მაგრამ კიდევ აღორძინდება. ჭერჭერობით კი გახსოვდეთ, რომ ხმლით შეიარაღებული მეფეების გრძელი მწკრივი კრომველის ნაჯახმა გადასჰკრა. ძრწოდეთ! უღმობელი ჟამი ნაცვალგებისა ახლოვდება. წაქრილი ბრჭყალები კვლავ იზრდება. ამოგლეჯილი ენები ცეცხლის ენებად იქცევიან. ისინი ქარტეხილისგან ატაცებულნი, მალა და მალა ბრიალებენ და დაუსრულებლობაში დაღადებენ. მშვივრების კბილთა ღრქენა ისმის. ჯოჯოხეთზე აღმართული სამოთხე თავის საფუძველზევე ირყევა. ყველგან ტანჯვაა, მწუხარება, წამება. ის, რაც მალაა, დაბლა იხრება; ხოლო რაც დაბლა მდებარეობს, უშველებელ ხახას აღებს. სიბნელე ისწრაფვის სინათლედ იქცეს. განკიცხულნი დავას უმართავენ ნეტარებაში მყოფთ. ეს იმას ნიშნავს, რომ ხალხი მოდის; თქვენ გეუბნებით, რომ ადამიანი აღდგა! დასასრული ახლოსაა. ეს მეწამული განთიადია კატასტროფისა. აი რა იფარება სიცილში, რომელსაც თქვენ აბუჩად იგდებთ! ლონდონში უწყვეტი დღესასწაულებია; დე, ასე იყოს: მთელ ინგლისში ნადიმები და ზეიმებია. კარგი. მაგრამ ყური მიგდეთ! ყველაფერი, რასაც ხედავთ, მე ვარ. თქვენი დღესასწაულები ჩემი სიცილია. თქვენი დროსტარება, მხიარულება, — ესეც ჩემი სიცილია. თქვენი ქორწინებანი, ზეთისცხებანი, მეფეთა დაგვირგვინებანი, — ესეც ჩემი სიცილია. პრინცების დაბადების პატივსაცემად გამართული დღე-

სასწაულები, ესეც ჩემი სიცილია. თქვენს თავზე მეხის დატეხაც — ჩემი სიცილია!

აბა როგორღა უნდა შეეკავებინათ თავი ასეთი სიტყვების გამგონეთ? სიცილი ხელახლა ატეხეს და უფრო ძლიერადაც. ყოველნაირი ნანთხევეებიდან, როგორსაც კი მსგავსად ვულკანის ყელისა ადამიანის ბაგე წამოანთხევს, ყველაზე უფრო მწარე ნანთხევი დაცინებაა, ვერავითარ ხალხის ბრბოს ვერ ძალუძს წინააღმდეგს გადაძღებ ცდუნებას სასტიკ სიცილგართობისას, თუ სეირის ყურებისას. სჯიან განა მარტო ეშაფოტზე? არა, ადამიანების, რომელიც გნებავთ თავყრილობას, იქნება იგი ქუჩის ბრბო თუ კანონმდებელი პალატა, ყოველთვის მზადა ჰყავს ჯალათი. ჯალათი ეს — სარკაზმია. არც ერთი სატანჯი თუ საწამებელი არ შეედრება თავისი სისასტიკით ქირღვას. გუინპლენმა ეს ტანჯვა-წამებაც განიცადა. დამცინავ სიტყვებს ისე აყრიდნენ, როგორც სეტყვას, ან საფანტს, ან ქვასა და ლოდს. ის ბავშვთა სათამაშოდ აქციეს, ბაზრის ღონის საზომად აქციეს, რომელსაც თავში ურტყამენ, რათა თავიანთი მუშტის გამძლეობა შეამოწმონ. იქ მყოფნი ადგილებზე ცმუკავდნენ და ყვიროდნენ: „კიდევ!“ სიცილისაგან იგრიხებოდნენ, ფეხებს აბრაზუნებდნენ, საყელოზე ზელს იტაცებდნენ... ვერც ადგილის სიდიადემ, ვერც ქლამინდების ძოწეულმა, ვერც ყარყუმის სიქათქათემ, ვერც პარიკების შთამაგონებელმა მოცულობამ, ველარაფერმა ისინი ვერ შეაჩერა. ხარხარებდნენ ლორდები, ხარხარებდნენ ეპისკოპოსები, ხარხარებდნენ მოსამართლენი, მოხუცებს სიცილისაგან თვალებიდან ცრემლები სცვიოდათ, მცირეწლოვანებს მუცელი ხელით ეჭირათ, კენტერბერიის მთავარეპისკოპოსი იდაყვით უქიმუნჯებდა იორკის მთავარეპისკოპოსს, ჰენრი კომპტონი, ლონდონის ეპისკოპოსი, გრაფ ნორტჰემპტონის ძმა, ფერდებზე ხელებს იჭერდა, ლორდ-კანცლერი თვალებს ნაბავდა, რომ უნებლიეთი ღიმი დაეფარა, იცინოდა თვით შავი კვერთხის ბოქაულიც კი, მოაჯირთან მდგომი, როგორც თავაზიანობის ცოცხალი განსახიერება.

გუინპლენს, მღელვარებისაგან მთლად გაფითრებულს, ხელები გულზე დაეკრიფა, იგი მოხუცებისა და ახალგაზრდების სიამით გაბრწყინებული სახეებით. იყო გარემოცული. მას

ესმოდა ჰომეროსისებური ხარხარი. გრძნობდა, რომ ეს ტაშის გუგუნის მის ირგვლივ, მის გამო ატეხილიყო, ეს ფეხების ბარტყუნი, „ბარაქალას“ წამოძახება, ეს გახელებულთა გართობა, ეს შეუკავებელი აღტაცება, ეს აღვირახსნალი მხიარულება. მან გულში სამარისებური სიცივე იგრძნო, უკვე აღარ ძალუძდა თავისი სახიდან სიცილის გამომეტყველება წაეშალა. აღარც ის შეეძლო, რომ მსმენელების ყურადღება დაეპყრო; მსმენელებისა, რომელნიც შეურაცხყოფას სეტყვასავით აყრიდნენ.

ჯერ არასოდეს ასე თვალსაჩინოდ არ გამომქლავნებულა ძველისძველი საბედისწერო კანონი დიდებულისა და სასაცილოს ურთიერთ შეხამებისა. ხარხარი მტანჯველი დაღლისის გამოძახილი ხდება. სასოწარკვეთილებას თან სდევს პაროდია. არასოდეს წინააღმდეგობა მოჩვენებითსა და სინამდვილეს შორის ასე საშინლად არ გამომქლავნებულა. არასოდეს ამაზე უფრო ავბედით სინათლეს არ გაუშუქებია ადამიანის სულის თვალთ განუქვრეტელი სიბნელე.

გუინპლენი მოწამე შეიქნა გამანადგურებელი სიცილით გამოწვეული თავისი იმედების სრული დაღუპვისა. წაქცეულს შეუძლია წამოდგეს, მაგრამ გასრესილი ადამიანი ვეღარასოდეს ვერ ადგება. გამოუსწორებელი რამ მოხდა. შეუსაბამო, ყოვლის დამგმობმა დაცინვამ გააცამტვერა იგი. ამიერიდან მას აღარავითარი იმედი აღარ ჰქონდა. ყველაფერი წრეზეა დამოკიდებული. ის, რაც „მწვანე ყუთში“ საზეიმო განწყობას უქმნიდა, ლორდთა პალატაში დამარცხებად და კატასტროფად იქცა. მან თითქოს ახლა იგრძნო თავისი ნიღაბის მეორე მხარე. ამ ნიღაბის ერთ მხარეს იყო სიმპათია, რომლითაც უბრალო ადამიანები ხედებოდნენ გუინპლენს; ხოლო ამავე ნიღაბის მეორე მხარეს იყო მაღალი წრის ადამიანთა მძულვარება, ეს მძულვარება იყო, რომ უგულვებლყოფდა ლორდ ფერმენ კლენჩარლას. მიმზიდველი ძალა პირველთა და უკუგდებითი ძალა მეორეთა, ჭრივე ერთნაირად მიაქანებდნენ მას წყვდიადისაკენ. ისე ეგონა, თითქოს ვიღაც ზურგიდან თავს დაესხა. ბედისწერას არა ერთხელ დაუტეხია ადამიანისთვის ასეთი თავსმეხი. შემდეგ ყველაფერა გამოირკვევა, მაგრამ მანამდე ბედი მახეს უგებს ადამიანს და მგლის ორმოში აგ-

დებს. გუინპლენს ეგონა, რომ სულ მალე იწევდა, ის კი სასაცილოდ აიგდეს. ხან აპოთეოზი შეებნელად თავდება. არსებობს ავბედითი სიტყვა, — გამოფხიზლება. დათრობის, ანუ თავბრუდასხმის შედეგად ტრაგიკული სიბრძნე წარმოიშვება. ამ დაუნდობელი სიცილ-ხარხარით გარემოცული გუინპლენი ჩაფიქრდა.

გახლებულ სიცილს რომ აპყვეთ, იმას ნიშნავს ტალღებმა თავის ნებაზე გასრიალონ. ხალხის თავყრილობა, შეუკავებელი სიცილით ატაცებული, ხომალდს მოგაგონებთ, რომელსაც კომპასი დაუკარგავს. უკვე აღარავინ არ იცოდა, რა უნდოდა, ან რას სჩადიოდა. აუცილებელი იყო სხდომის დახურვა.

ლორდ-კანცლერმა „მომხდარის გამო“ ხმის მიცემა მეორე დღისთვის გადადო. პალატის წევრები იშლებოდნენ. ლორდები მეფის სავარძელს თავს უკრავდნენ და ასე სტოვებდნენ დარბაზს. მათი სიცილის ხმა ჯერ კიდევ ტალანებში ისმოდა და სადღაც შორს იკარგებოდა. გარდა ოფიციალური გასასვლელებისა, სხდომათა დარბაზებში არის კიდევ ბევრი კარი, მოფარდაგულეებსა და წალოებს მიფარებული. ამ გასასვლელებით, როგორც სითხე მიედინება გაბზარულ ჭურჭლიდან, საზოგადოება სწრაფად ანთავისუფლებს დარბაზს. რამდენიმე წუთში დარბაზი ცარიელდება. ასეთი ცვლილებები სწრაფად ხდება. ახმაურებული თავყრილობის ადგილებში უცბად მყარდება დუმილი.

ღრმა ფიქრებში წასულმა შეიძლება დაივიწყოს ყველაფერი და ბოლოს თითქმის სხვა პლანეტაზე აღმოჩნდეს. გუინპლენი უცბად თითქოს გამოფხიზლდაო. იგი ახლა მარტო იყო ცარიელ დარბაზში და ვერც კი შენიშნა, როგორ დახურეს სხდომა. პერები აღარსად ჩანდნენ. თვით მისი ორი აღმქმელიც გამქრალიყო სადღაც. მხოლოდ პალატის რამდენიმე მსახური უცდიდა „მისი მოწყალების“, წასვლას, რომ ავეჯისთვის შალითები გადაეცვათ და სინათლე ჩაექროთ. გუინპლენმა მაშინაღუარად ქუდი დაიხურა, ჩამოვიდა თავისი მერნიდან და დიდი კარებისაკენ გაემართა. ეს კარები ტალანში გადიოდა. როდესაც მან მოაჯირს ახლოს ჩაუარა, მეკარემ პე-

რის ქლამინდი მოხადა. გუინპლენმა ამას ოდნავ მიაქცია ყუ-
რადლება. წუთი და ის უკვე ტალანში იყო.

დარბაზში მყოფმა მსახურებმა გაკვირვებით შენიშნეს,
რომ ახალმა ლორდმა გასვლისას თავი არ დაუკრა მეფის
ტახტს.

VIII

კარგი კმა იქნებოდა, სამაგალითო შვილი რომ არ ყოფილიყო

ტალანში არავინ იყო. გუინპლენმა შუშაბანდიან როტონ-
დაზე გაიარა. იქიდან უკვე გაეტანათ სავარძელი და მაგი-
დები. აღარ დარჩენილიყო მის პერობაზე ზელთდასხმის კვა-
ლი: ერთიმეორისაგან ერთნაირ მანძილზე დაშორებით ანთე-
ბული ქალები და კანდელაბრები მას გასასვლელისკენ გზას
უჩვენებდნენ. ამ სინათლეთა მწყკრივის მეოხებით გუინ-
პლენმა მოახერხა ადვილად მიეგნო არეულ დარბაზებსა და
ტალანებს შორის იმ გზისათვის, რომლითაც იგი ცერემონ-
მეისტერისა და შავი კვერთხის ბოქაულის კვალდაკვალ შემო-
ვიდა პალატაში. გზაზე არც ერთი სულიერი არ შეხვედრია-
მხოლოდ რამდენიმე შეფერხებულ, მოხუც ლორდს წამოეწია,
რაკი ისინი მძიმე ნაბიჯით მიფრატუნობდნენ გასაქალელი-
საკენ.

უცბად ამ უშველებელ, უკაცურ დარბაზებში გაისმა გაურ-
კვეველი გუგუნი ადამიანთა ხმებისა. რაც უჩვეულო იყო
ასეთ ადგილას და ასე გარდასულ დრო-ჟამს. გუინპლენი
იქით გაემართა, საიდანაც ხმაური მოდიოდა და ფართო, ოდ-
ნავ განათებულ ვესტიბიულში მოხვდა. ეს იყო პალატიდან
გასასვლელი წინა ოთახი. ფართოდ გაღებული შუშებიანი
კარიდან მოჩანდა სეფეკარი. მოჩანდნენ ლაქიები ჩირალ-
დნებით; კარს იქით მოედანზე დახურული ეტლები ჩამ-
წყკრივებულიყო — პატრონებს უცდიდნენ სეფეკართან.

სწორედ აქედან მოისმოდა ის ხმაური.

კარებთან, ლამპიონის ქვეშ ვესტიბიულში მთელი ჯგუფი

იღდა და გახელებით და ხელების ქნევით რალაცაზე ხმამაღლა დაობდნენ. გუინპლენმა სალამოს ბინდით ისარგებლა და ახლო მივიდა.

ათი-თორმეტი ახალგაზრდა ლორდი შეჭგუფულიყო გასასვლელთან და ჩხუბობდა. ვილაც მათსავით ქუდიანი კაცი წინ გადასდგომოდა, თავი ამაყად გადაეწია და მათ გზას უღობავდა.

ვინ იყო ეს კაცი? ტომ ჯიმ-ჯეკი.

ზოგიერთ ლორდს ჯერ კიდევ მხრებზე ჰქონდა წამოსხმული პერის ქლამინდი. ზოგს უკვე გადაეგდო პარლამენტის სამოსელი და ჩვეულებრივი ტანისამოსით იყო.

ტომ ჯიმ-ჯეკს ქულზე ბუმბულები უფრიალებდა, მაგრამ თეთრები კი არა, როგორც პერებს, არამედ მწვანე, ნარინჯისფერი ხვეულებით. ეცვა ოქრომკედის ზონარებჩაკერებული კოსტიუმი. საყულო-მაჯებზე ფარფარა ბაფთებითა და არშიებით დამშვენებული. მარცხენა ხელი მაგრა წაეველო გვერდზე ჩამოკიდებული დაშნის ბუნიკისათვის. დაშნის ხავერდოვან ქარქაშზე და მის სალტებზე ოქრომკედით ამოქარგული იყო ადმირალის ღუზები.

გუინპლენს შემოესმა მისი სიტყვები. იგი ყველა იქ მდგომ ახალგაზრდას მიმართავდა:

— მე თქვენ მხალეები გიწოდეთ. თქვენ მოითხოვთ, რომ ჩემი სიტყვები უკანვე დავიბრუნო. აჰა, ინებეთ. თქვენ მხალეები არა ხართ, მაგრამ რეგვენნი ხართ. ყველანი რომ ერთს დაესიენით, განა ეს სიმხდალე არ არის? კარგი. მაშ ეს სირეგენა. თქვენ ყურს კი უგდებდით, მაგრამ სრულებით ვერაფერი ვერ გაიგეთ. ბერიკაცებს ყურთასმენა აკლიათ, ხოლო ახალგაზრდები ჰკუაბლაგვები ხართ. მე ვეკუთვნი თქვენს წრეს და უფლება მაქვს გამოვთქვა ასეთი ჭეშმარიტება. ეს ახალი ლორდი უცნაური არსებია, მან მთელი რიგი შეუსაბამობანი ილაპარაკა, გეთანხმებით, მაგრამ ბევრი სიმართლევ თქვა. მისი სიტყვა დალაგებული არ იყო, არეულად ილაპარაკა, ამაზე არ გედავებით. ის ძალიან ხშირად იმეორებდა „იციოთ კი თქვენ, იციოთ კი თქვენ“, მაგრამ კაცი, ჯერ ისევ გუშინ ბაზრის გამართობი, ვერ ილაპარაკებდა ისე, როგორც არისტოტელე, ან როგორც სარუმის ეპისკოპოსი დოქტორი

გილბერტ ბარნეტი. მისი სიტყვები ეხებოდა ავსულებს, ლომებს, იგი მიმართავდა კლერკების თანაშემწეებს. ყოველივე ეს გემოვნებას მოკლებული იყო. ამაზე, დალახეროს ეშმაკმა, ვინ რას გეუბნებათ, მართალია, დაბნეული სიტყვა წარმოთქვა, ყველაფერს ერთმანეთში ურევდა, მაგრამ ხანდახან ნამდვილ სიმართლესაც ამბობდა. ის კაცი განა ნამდვილი ორატორია?! რაც თქვა, ესეც არა ნაკლები დამსახურებაა მისთვის. აბა თქვენ ყოფილიყავით მის ადგილას, ვნახავდი რა ვაჟკაცობას გამოიჩენდით. რაც მან ბერტონ-ლეზერსის კეთროვანებზე გიამბოთ, უდავო ფაქტია, თანაც პარლამენტში მის ვარდა სხვებსაც ულაპარაკიათ სისულელეები. ბოლოს, მილორდებო, მე მძულს, როდესაც ყველანი ერთს მიესევიან. ასეთი ხასიათისა ვარ და ამიტომ ნება მიბოძეთ ჩემი თავი შეურაცხყოფილად ჩავთვალო. თქვენი საქციელი მე არ მომწონს და აღშფოთებული ვარ თქვენს გამო. მე არც თუ ძალიან ღვთისმოსავი კაცი გახლავართ, მაგრამ როდესაც იგივე კეთილ საქმეებს ჩადის, მაშინ იმ აზრს ვადგები, რომ ღმერთი არსებობს. ამისათვის, მაგალითად, მე ძალიან მადლიერი ვარ მისი, მან საზოგადოების დაბალი ფენიდან გამოიხსნა ინგლისის პერი და დაუბრუნა მემკვიდრეობა კანონიერ მფლობელს, მიუხედავად იმისა, ჩემთვის სახეირთა ესა თუ არა. მე მოხარული ვარ, რომ ნამის ჭია, უცბად არწივად იქცა, და გუინპლენი კლენჩარლი გახდა. მილორდებო, მე თქვენ ნებას არ გაძლევთ, რომ სხვა აზრი იქონიოთ მასზე. ვწუხვარ, რომ აქ არ არის ლუის დიჟრასი; ის მიიღებდა იმას, რაც დაიმსახურა! მილორდებო, ფერმენ კლენჩარლი ისე იქცეოდა, როგორც ლორდს შეპფერის, თქვენ კი ტაკიმასხარაობდით. რაც შეეხება მის სიცილს, ეს მისი ბრალი არ არის. თქვენ მის სიცილზე იცინოდით, მაგრამ უბედურებას კაცმა არ უნდა დასცინოს. თქვენ სულელები ხართ და კარგა მაგარი სულელებიც, ძალიან ცდებით, თუ გგონიათ, რომ თქვენ კი არაფერი გაქვთ დასაცინი, და ვერ დაგცინებენ. თქვენ ყველაზე მახინჯები ხართ და ჩაცმაც არ იცით. მილორდ ჰავერშემ, მე გუშინწინ შენი საყვარელი ვნახე, ის ქალს საზიზღარია. თუმცა ჰერცოგის ტიტული აქვს, მაგრამ მახინჯია. ბატონო მჭირდავებო, გიმეორებთ, რომ მე ძალიან მინდა ვიცოდე შეს-

ძლებთ კი ორი-სამი სიტყვის ერთმანეთზე მიბმას? ლაზღან-
დარობა ყველას შეუძლია, მაგრამ ლაპარაკი არა. თქვენ თავი
განათლებული გგონიათ, რაკი ოქსფორდში ან კემბრიჯში
შარვლებით მერხებსა ხეხავდით. და კიდევ იმიტომ, რომ
ვიდრე ინგლისის პერის სახელით ვესტმინსტერ-ჰოლის მერ-
ხებზე დაჯდებოდით, გონვილის ან კაისის კოლეჯის მერხებზე
ყურებს აბარტყუნებდით. მე პირში გეუბნებით: თქვენ თავ-
ხედურად მოეჭეცით ახალ ლორღს.

მართალია, საშინლად საზიხარია, მაგრამ ის ზომ ნადირებს
მისცეს ხელში საჯიჯგანად. თქვენს ადგილზე ყოფნას, მის
ადგილს ვირჩევდი, სხდომას მე, როგრც პერობის მოსალოდ-
ნელი მემკვიდრე, ისე ვესწრებოდი და ყველაფერი მესმოდა.
უფლება არა მქონდა ჩემი აზრი გამომეთქვა, მაგრამ უფლება
მაქვს ვიყო წესიერი ადამიანი. თქვენმა დაცივნამ ჩემში აღ-
შფოთება გამოიწვია. როდესაც მე გაჯავრებული ვარ, შემიძ-
ლია პენდლჰილის მთაზე ავიდე და იქ მოვკრიფო ბალახი
„ძაღლის კბილა“, თუმცა ის ელვა-მეხს ატეხს თავზე იმას,
უინც ხელს დააკარებს. აი რატომ გელოდით აქ, გამოსავლელ
კარებთან. ახსნა-განმარტება ზედმეტი არასდროს არ არის და
მეც მინდა გითხრათ. გრძნობთ კი, რომ რამდენიმედ მეც მო-
მაყენეთ შეურაცხყოფა? მილორდებო, მე მტკიცედ გადავწყ-
ვიტე ზოგიერთი თქვენგანი საიქიოში გავისტუმრო, ყველა,
უინც აქა ხართ, თომას ტეფტონი, გრაფი თენეტი; სევეჯი, გრა-
ფი რივერსი, ჩარლზ სპენსერი, გრაფი სენდერლენდი, ლოუ-
რენს ჰაიდი, გრაფი როჩესტერი; თქვენც ბარონე-
ბო, გრეი-როლსტონ, კერი ჰენდონ, ესკრიკ, როკინჰემ,
შენ, პატარა კარტრეტ, შენ რობერტ დარსი, გრაფ ჰოლდერ-
ნეს, შენც უილიამ, ვიკონტ ჰეტონ, შენც რალფ, ჰერცოგო
მონტეგეიუ და ყველა დანარჩენს, ვისაც სურს, — ამ დევიდ დე-
რი-მოირი, ინგლისის ფლოტის მეზღვაური, გიწვევთ ხმალში და
დაბეჯითებით გაძლევთ წინადადებას — მოიმარაგეთ სეკუნ-
დანტები და მოწმენი. მე გელოდებით, რომ შევზვდეთ პირის-
პირ და გულდაგულ, დღესვე საღამოთი, ან ახლა ამ საათშივე,
ან ხვალ, დღისით გნებავთ თუ ღამით, მზის სინათლეზე თუ
ჩირადღნების შუქზე. სადაც გნებავთ, იმ ადგილას, რა დრო-

საც ისურვებთ და რა პირობებზედაც თქვენ თანახმა იქნებით. ყველგან, სადაც კი ადგილი გვეყოფა, რომ მახვილები ვადავაქდოთ. კარგს იზამთ, თუ წინასწარ გასინჯავთ თქვენს დამბაჩებს და შეამოწმებთ თქვენი ხმლები მქრელია თუ არა, ვინაიდან მე განზრახვა მაქვს თქვენი საპეროები ვაკანტური ვავხადო. ოვლ კავენდიშ, მიიღე გამაფრთხილებელი ზომები და გაიხსენე შენი დევიზი: „Cavendo tutus“¹, მარმედიუკ ლენგდეილ, გონიერულად მოიქცევი, თუ შენი წინაპრის გუნდოლდის მაგალითისამებრ ბრძანებას გასცემ, რომ კუბო უკან გამოგაყოლონ. ჯორჯ ბუტს, გრაფო უორინგტონ, ველარასოდეს ველარა ნახავ შენს საგრაფოს ჩესტერში, შენს ლაბირინთს, კრეტას კუნძულის ლაბირინთის მსგავსს და დენჰემ-მესის მაღალ კოშკებს. რაც შეეხება ლორდ ვოგანს, ის იმდენად ახალგაზრდა კი არის, რომ თავხედური სიტყვებო ვაებედა, მაგრამ იმდენად ხნიერია, რომ ამაზედ პასუხი არ აგოს; ამიტომ მისი სიტყვების გამო მე პასუხს მოვთხოვ მის ძმისწულს, რიჩარდ ვოგანს, ქალაქ მერიონეთის წარმომადგენელს თემთა პალატაში. შენა ჯონ კემპბელ, გრაფ გრინიჩ, მე მოგკლავ, როგორც ეგონმა მოკლა მეტესი; მხოლოდ პატიოსნად პირისპირ შეყრისას და ზურგიდან არ მოგეპარები, იმიტომ, რომ მე მჩვეული ვარ ხმალს გულდაგულ წინ დავუხვდე და არა ზურგი შევაქციო. ეს გადაწყვეტილია, მილორდებო, ახლა კი, თუ გნებავთ, ჯადოქრობას მიმართეთ, მკითხავთან წადით, ტანზე ბალზამოსი და საცხები წაისვიეთ, რომ ტყვია და ხმალი აისხლიტოს, ყელზე ეშმაკ-ქაჭური ავგაროზები დაიკიდეთ, ან ღვთისმშობლის ლოცვები — ქალაღდის ნაგლეჯზე დაწერალი და მჩვარში გამოკრული... მე მაინც შეგერქინებით, მიუხედავად ყოველგვარი შელოცვებისა ან ჯადოს შეკერისა; არც ხელს მოგიფათურებთ, რომ გავიგო, სადმე თიღისმა ვაკერიათ თუ არა. გნებავთ ფეხდაფეხ შეგებმებით, გნებავთ ცხენზე ამხედრებულები შევებრძოლოთ ერთმანეთს. სადაც გნებავთ, — ქუჩაბანდსა თუ მოედანზე, პიკადილზე ან ჩერიგ-კროსზე. თუნდაც ჩვენი შერქინებისათვის ქუჩის ქვაფენილი აპყარონ, როგორც ლუერის

¹ თუ გაფრთხილები, უენებელი იქნები. (ლათ.).

ეზოში მოახდინეს, როდესაც გიზი და ბასომპიერი უნდა შერქინებულყვნენ. გესმით? მე ყველას გიწვევთ ხმალში. ან თუ გნებავთ, დამბაჩებით ბრძოლაში. დორმ, გრაფო კარნარკონ, მე ჩემს ხმალს ტარამდე გადაგაყლაპებ, როგორც მაროლმა ლილემ-მარიოს გადააყლაპა; მაშინ დავინახავთ, როგორ დასცინებ, ან იცინებ, მილორდი შენ ბერლინგტონ, ჩვიდმეტი წლის გოგონას რომ გეცხარ, შეგიძლია ადგილი აირჩიო საფლავისათვის, ან შენი მილსეკსის ციხედარბაზთან კორდზე, ან შენს ლენდენბურგის ბაღში, იორკშირში. გიცხადებთ, მილორდებო, რომ მე ვერ ვითმენ თქვენს უტიფრობას და როგორც დაიმსახურეთ, ისე დაგსჯით. მე ნებას არ მოგცემთ, ასე გაამასხარაოთ ლორდი ფერმენ კლენჩარლი. ის თქვენზე უკეთესია. როგორც კლენჩარლი ის თქვენზე ნაკლებად დიდებული როდია; ხოლო როგორც გუინპლენი, ჰკვიანია, რომლის ნატამალი თქვენ არც გაგაჩნიათ. მე გიცხადებთ, რომ მისი საქმე იგივე ჩემი საქმეა. მისი შეურაცხყოფა, ჩემს შეურაცხყოფად მიმაჩნია, და მის მიმართ თქვენმა დაცინვამ ჩემში აღშფოთება გამოიწვია. ვნახოთ, ვინ გადარჩება ცოცხალი. გესმით თუ არა? თქვენ მე სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში გიწვევთ. იარაღი, როგორიც გნებავთ, ისეთი აირჩიეთ. რომელი იარაღითა გასურთ სიკვდილი? მაგრამ, რადგან თქვენ ერთ და იმავე დროს ჯენტლმენებიცა ხართ და უხეში პირუტყვებიც, ამიტომ წინადადებას გაძლევთ, გნებავთ აზნაურის დაშნა ავირჩიოთ, გნებავთ მდაბიურად მუშტი-კრივში გავსწორდეთ.

ამ ბრაზით სავსე სიტყვებს ყველა იქ მყოფმა ახალგაზრდამ ქედმაღლური ღიმილი შეაგება.

— თანახმანი ვართ, — უპასუხეს ერთხმად.

— მე დამბაჩას ვირჩევ, — სთქვა ბერლინგტონმა.

ესკრიკმა განაცხადა:

— მე ძველებური ორთაბრძოლა მირჩევნია, შემოლობილ ადგილზე კეტები და ხანჯლები დავცხოთ ერთმანეთს.

ჰოლდერნესმა თქვა:

— მე მოკლე დანითა და გრძელი დანით მინდა ვიბრძოლო.

გრაფმა თენეტმა ეს უთხრა დევიდს:

— ლორდ დევიდ, შენ შოტლანდიელი ხარ, ამიტომ მე ვირჩევ მახვილს.

— მე კი დაშნას, — თქვა როკინჰემმა.

პერტოგმა რაღფმა განაცხადა:

— მე კრივი მირჩევნია, ეს უფრო კეთილშობილურია.

გუინპლენი ბნელი საფარიდან გამოვიდა და მიუახლოვდა იმ კაცს, რომელიც აქამდე ტომ ჯიმ-ჯეკად იწოდებოდა, მაგრამ ახლა სხვა ვილაც გამოდგა.

— გამაღლობთ, მაგრამ ეს საქმე მარტო მე მეხება, — უთხრა მან.

ყველამ მისკენ მიიხედა.

გუინპლენი უფრო ახლო მივიდა, რაღაც ძალა უბიძგებდა იმისკენ, ვისაც ყველანი ლორდ დევიდს ეძახდნენ, ვინც თვითონ მისი ქომავგი გახდა, თითქოს უფრო მეტიც. ლორდ დევიდმა უკან დაიხია.

— აჰა, — შესძახა ლორდ დევიდმა, — ეს თქვენა ხართ აქა ხართ? ძალიან კარგი. თქვენთანაცა მაქვს ორიოდ სიტყვა სათქმელი: თქვენ გაბედეთ და ილაპარაკეთ იმ მანდილოსანზე, რომელსაც ჯერ ლორდი ლინეუს კლენჩარლი უყვარდა და შემდეგ მეფე კარლოს მეორე.

— დიახ, ვილაპარაკე.

— ბატონო ჩემო, თქვენ შეურაცხყოფა მიაყენეთ ჩემს დედას.

— თქვენს დედას? — შესძახა გუინპლენმა, — მაშ ჩვენ...

— ძმები ვართ, — დაამთავრა ლორდ დევიდმა და გუინპლენს სილა გააწნა.

— ჩვენ ძმები ვართ, — გაიმეორა ლორდ დევიდმა, — ამიტომ ჩვენ შეგვიძლია შევერქინოთ ერთმანეთს. ორთა ბრძოლა შეიძლება მხოლოდ თანასწორთა შორის. ჩემი თანახმობით სხვა ვინ იქნება, თუ არა საკუთარი ძმა? მე გამოგიგზავნი სეკუნდანტებს. ხვალ ჩვენ სამკვდრო-სასიცოცხლოდ უნდა შევებრძოლოთ ერთმანეთს.

წიგნი მეცხრე

ნ ა ნ ზ რ ე ვ ე ბ ზ ე

I

დიდების მწვერვალთან სასოწარკვეთილების უფსკრულში

იმეამად, როდესაც წმიდა პავლეს ტაძრის სამრეკლოზე შუალამის ზარი დარეკეს, ვიღაც კაცმა ლონდონის ხიდა გადაიარა და საუთფორკის მიხვეულ-მოსხვეულ შუკებში და ქუჩაბანდებში ივალს მიეფარა. ფარნები უკეი ჩაექროთ, რადგან იმხანად ღი ხდინში და პარიზშიც ქუჩების გაშუქება მხოლოდ ღამის თერთმეტ საათამდე იყო, შემდეგ სინათლეს აქრობდნენ, სწორედ მაშინ სინათლე ქუჩებში უფრო მეტადაა საჭირო. ჩაბნელებულ ქუჩებში კაცის ქაჭანება არ იყო. ჩაბნელებულ ქუჩებში გამვლელთა რიცხვი მცირეა. ის კაცი აჩქარებული ნაბიჯით მიდიოდა. მისი ტანსაცმელი სრულიად შეუფერებელი იყო ღამით ქუჩაში მოსეირნესათვის. მას ოქროძედიტ ნაკემსი ატლასის კამზოლი ეცვა. გვერდზე დაშნა ეკიდა. თეთრი ბუმბულით შემკული ქუდი ეხურა. მხრებზე მოსასხამი არ ესხა. ღამის ყარაულებმა გაიფიქრეს: ალბათ ეს კაცი ვინმე ლორდია და სანაძლეო აქვს ვისთანმეო, ამიტომ, როგორც ლორდს შეეფერება, პატივისცემით უთმობდნენ გზას.

ეს კაცი გუინპლენი იყო.

იგი ლონდონიდან გარბოდა.

საით მიისწრაფოდა, თვითონაც არ იყოდა. როგორც უკვე ვთქვით, ადამიანის სულში ხანდახან გრიგალი ბოზოქრობს და მისთვის ცა და დედამიწა, ზღვა და ხმელეთი, ღლე და ღამე, სიკვდილი და სიცოცხლე ამოუცნობ ქაოსად შედედებოდა. სინამდვილე ამ დროს გვახრჩობს. ჩვენ განადგურებს ის ძალები, რომლებიც არა გვწამს. საიდანაც დაგვეცხრება თქეში: წვიმა-ქარი, სეტყვა-მეხი. ცის თალი ბნელდება. დაუსრულებლობა სიცარიელედ გვეჩვენება. ჩვენს თავს ველარც ვცნობთ და ველარც ვგრძნობთ. გვგონია, რომ უკვე ვკვდებით. რომელიღაც ვარსკვლავისკენ ვისწრაფით. რას განიცდიდა გუინპლენი ამ დროს? მხოლოდ და მხოლოდ დეას ნახვის სურვილი ჰქონდა.

იგი მთლად ერთ სურვილს შეეპყრო: დაბრუნებულიყო „მწვანე ყუთში“, ახმაურებულ, სინათლით გაჩაღებულ ტედკასტერის სასტუმროში, სადაც უბრალო ხალხის გულკეთილი სიცილი გაისმოდა და ახმაურებდა ხოლმე იქაურობას. ისევ შეხვედროდა ურსუსს, ჰომოსს, ისევ ენახა დეა. დაბრუნებოდა ნამდვილ ცხოვრებას.

მსგავსად იმისა, როგორც მშვილდიდან გატყორცნილი ისარი საბედისწერო სიძლიერით ისწრაფვის მიზნისაკენ, ისეა ადამიანიც, იმედების დანთქმა მას გულს უფათრავს და იგიც ჰემარტებისაკენ ისწრაფვის. გუინპლენი ჩქარობდა. იგი ტარინზოფილდს უახლოვდებოდა. კი არ მიდიოდა, უკვე მირობოდა. თვალებს უშტერებდა წინ გადაშლილ წყვილიადს; ასევე გაფაციცებით გასცქერის მეზღვაური ნავსადგურის ძებნის დროს ჰორიზონტს. რა სიხარულს იგრძნობს გუინპლენი, როცა ტედკასტერის სასტუმროს განათებულ ფანჯრებს დაინახავს!

გუინპლენი გამოვიდა „მწვანე ვაკობზე“, მოლობილის იქით მიუხვია, და ამ მოცარიელებული ადგილის პირდაპირ თვალწინ დაუდგა სასტუმროს შენობა, როგორც მკითხველს ეხსომება, ერთად ერთი საცხოვრებელი შენობა მთელ იმ ბაზრის მოედანზე.

გუინპლენმა თვალი მიაშტერა. სინათლე არ ჩანდა. ყველა ფანჯარა ჩაბნელებული იყო.

იგი შეკრთა, თავის თავს არწმუნებდა, ალბათ უკვე გვიან

ღამეა და სამიკიტნო დაკეტილია, ალბათ ყველასა სძინავსო, კარებზე დააკაკუნებს და ნიკლს ან გოვიკემს გააღვიძებს. გუინპლენი სასტუმროსკენ გაემართა. კი არ მიბრბოდა, მიპქროდა როგორც კი შეეძლო.

სამიკიტნომდე რომ მიალწია, გაჩერდა, სული ძლივს მოითქვა. თუკი სასტიკი სულიერი განცდებისაგან ნაწამებ ადამიანს, რომელიც მთელი დაძაბულობით წინააღმდეგობას უწევს თავზე დამტყდარ უბედურებებს, რომელმაც ალარც კი იცას ცოცხლებში ითვლება ისევ თუ უკვე მკვდრებში, და მაინც ძალა შესწევს მზრუნველობა და ყურადღება გამოიჩინოს მისთვის სასურველი არსებისადმი — ეს უეჭველი ნიშანია ჭეშმარიტად კეთილშობილი მოსიყვარულე გულისა. როდესაც ყველაფერს მორევი შთანთქავს, მაშინ ზედაპირზე მხოლოდ და მარტო სათუთი გრძნობა ამოტივტივდება. გუინპლენმაც პირველად ის გაიფიქრა: დეას ალბათ მშვიდად სძინავს და არ შევაშინო.

სახლს რომ მიუახლოვდა, ცდილობდა, რაც შეეძლო ნაკლები ხმაური გამოეწვია. მან იცოდა ის კუნჭული, სადაც გოვიკემი ღამეს ათევდა. ეს კუნჭული სამიკიტნოს ქვედა ოთახის კუთხეში იყო, და მოედნისკენ პატარა სარკმელი ჰქონდა. გუინპლენმა ფრთხილად დააკაკუნა. მხოლოდ გოვიკემის გაღვიძება იყო საჭირო. მაგრამ სენაკში ჩამიჩუმიც არ გაისმა. გუინპლენმა გაიფიქრა: „მოზარდია და ალბათ მაგრად სძინავსო“. მან კიდევ დააკაკუნა სარკმელზე. არავითარი ხმაური.

მან კიდევ ორჯერ ზედიზედ მაგრა მიაკაკუნა. წინანდებურად სიწყნარე არ დარღვეულა. შეფიქრიანებულმა გუინპლენმა ახლა სასტუმროს კარებზე დააკაკუნა.

არავითარი პასუხი.

იგრძნო, რომ მთელ ტანში ყრუანტელმა დაუარა, და გულში გაივლო: „ნიკლსი ბერიკაცია, და მძიმე ძილი სჩვევია, ბავშვებს ალბათ მაგრად სძინავთ და აბა რას გაიგებდნენ. მოდი ერთი, მაგრად დაეაკაკუნო“.

იგი აბრაახუნებდა, მუშტებსა სცემდა, აბრაახუნებდა რაც ძალი და ღონე ჰქონდა. მოაგონდა ვეიმუთი, როდესაც ჯერ ისევ პატარა ბიჭი იყო, ნამცეცა დეა ხელში ეჭირა და ღამე

თავშესაფარის ძებნაში, იქ, სახლის კარებზე აკაკუნებდა.

ის ახლა როგორც ლორდი, მბრძანებლურად აკაკუნებდა; ის ხომ ახლა, საუბედუროდ, ლორდია.

სახლში სამარისებური დუმილი გაშეფებულიყო.

გუინპლენს მთლად თავგზა დაეხნა.

ახლა უკვე აღარ ფრთხილობდა და ეძახდა:

— ნიკლს! გოვიკემ!

მან ფანჯრებში შეიხედა, იქნებ სადმე სინათლე აინთოსო.

არავითარი მოძრაობა, არც ჩქამი, არც ხმა, არსაიდან მბუფტავი სინათლაც არ გაძოკრათა.

გუინპლენსი ჭიჭკართან მივიდა, მიარახუნა; გაშმაგებული ანჭლრევედა კარებს და იძახოდა:

— უოსუს! კომო!

მგელსაც არ შეუყეფია საპასუხოდ.

გუინპლენსი შუბლზე ცივმა ოფლმა დაასხა.

გაოშემო მიმოიხედა, ბნელი ღამე იყო, მაგრამ ვარსკვლავები საკმაო შუქს აფენდნენ და ბაზრის მოედნის მოთვალეირება თავისუფლად შეიძლებოდა. მის თვალწინ შავბნელი სურათი გადაიშალა, — მოცარიელებული, გაშიშვლებული მიდამო. აღარც ერთი ბალაგანი არ დარჩენილიყო. არც ერთი კარავი. არავითარი ფიცარნაგები. არავითარი საზიდარი. აღარც ცირკი იყო. იქ, სადაც სულ ახლახან ხმაურობდა და ფუსფუსებდა მოხეტიალე ხალხი, ახლა ავბედითი შავი სიცარიელე სუფევდა.

გონდაკარგულ გუინპლენსს შეშფოთება დაეტყო. რას ნიშნავს ესა! რა მოხდა? განა აქ აღარავინ აღარ არის? განა მისი აქედან წასვლისთანავე დაინგრა მთელი მისი წინანდელი ცხოვრება? რა მოუვიდათ იმათ, ვინც აქა ცხოვრობდა? ოჰ, ღმერთო ჩემო!

იგი ხელახლა, როგორც გრივალი ისე მიაწყდა სასტუმროს; დაუწყო რახუნი გვერდითა კარს, ჭიშკარს, ფანჯრებს, დარაბებს, ურტყამდა მუშტებს, ფეხებს; ელდისა და მწუხარებისაგან ლამის ჭკუას კარგავდა. ეძახდა ნიკლსს, გოვიკემს, ფიბის, ვინოსს, ურსუსსა და ჰომოს. იდგა კედელთან და ამდენი ხმაურობისაგან ძალა ეცლებოდა. ამრახუნებდა, როგორც კი შეეძლო; ხან შეჩერდებოდა და ყურს მიუგდებდა. სახლი

დამუნჯებულოყო. იქ სამარისებური სიჩუმე მეფობდა. ხელახლა თავგანწირვით აბრახუნებდა და ყვიროდა. ირგვლივ ყველაფერი გუგუნებდა, მისი დარტყმებისა და ძახილის გამო. ეს უფრო ქუხილის გრგვინვას ჰგავდა, რომელიც ლამობს სამარისებური ღუმილი დაარღვიოს.

ხანდახან შიშისაგან ადამიანი თვითონ ხდება საშინელი. ვისაც ყველაფრისა ეშინია, მას უკვე აღარაფრისა არ ეშინია. ასეთ წუთებში ჩვენ შეგვიძლია სფინქსს წიხლი ვკრათ. ჩვენ ამოუცნობის შეურაცხყოფას არ ვერიდებით. გუინპლენი წესილივით გახელებულოყო. ხან შეჩერდებოდა, რომ სული მოეთქვა; ხან კი მისი შეუწყვეტელი ძახილი და კივილი აყრუებდა იქაურობას. მას თითქოს იერიში მიჰქონდა ამ ტრაგიკულ ღუმელზე.

გუინპლენმა ასჯერ მაინც დაუძახა იმათ, ვინც სახლში ეგულებოდა. ყველას ეძახდა, დეას გარდა; ეს იყო სიფრთხილე, თვითონ მისთვისვე შეუცნობელი. მაგრამ მაინც, მიუხედავად დაბნეულობისა, ინსტინქტურად კიდევ იცავდა ამ სიფრთხილეს.

რაკი დარწმუნდა, რომ კვილი და ძახილი ამას იყო, გადწყვირა შიგნით შესულიყო. მან გაიფიქრა თუ არა, „შიგნით უნდა შევიდეთ“, შეამტერია შუშა გოვიკემის სენაკში და, თან ხელიც გაიკაწრა. მერე ხელი მოათათურა, საკეტი გამოლწია და სარკმელი შეაღო. დაშნა ხელს უშლიდა, გაბრაზებულმა გაწყვიტა შესაბნევი, ქამარი და ყველა ესენი დაშნიანად ქვაფენილზე გადმოისროლა. შემდეგ კედლის შვერილზე აფოფხნდა, თუმცა სარკმელის ჩარჩო ვიწრო იყო. მაგრამ შეძერომა მაინც მოახერხა და იქიდან სასტუმროში შევიდა.

სიბნელეში ძლივს გაარჩია გოვიკემის ლოგინი, ბიჭი ლოგინში არ იწვა, ცხადია, არც ნიკლსი იქნებოდა. მთელი სახლო წყვილიადით იყო მოცული. ამ მთლად სიბნელით მოცულ შენობაში სიცარიელის იღუმალემა აგრძნობოდა, თან ის ავბედითი მყუდროება, რაც ნიშნავდა: „აქ არც ერთი სულიერი არ არისო“. შემკრთალი გუინპლენი ქვედა სართულის დარბაზში შევიდა. მაგიდებს აწყდებოდა და ჭურჭელი იატაკზე ცვიოდა. სკამებსა და კათხებს აყირავებდა. სკამებზე ზედ

აბიჯებდა და როცა ეზოში გასასვლელ კარს მიაღწა, ისე მაგრად ჰკრა მას მუხლი. რომ რაზა ამოაგდებინა. კარები თვითონვე გაიღო. გუინპლენმა ეზოში გაიხედა, „მწვანე ყუთი“ იქ აღარ იყო.

II

უპანასკნელი შედეგი

გუინპლენი სასტუმროდან ეზოში გავიდა და ტარინზოფილდის ყველა მხარე მოათვალიერა. მან ყველაფერი, მთელი მოედანი მიიარ-მოიარა. წინა დღეს აქ ფიცარნაგები და კარვები იდგა; ბალაგანები იყო გამართული. ახლა ამათგან არაფერი არ დარჩენილიყო. ის დუქნებში არახუნებდა, თუმცა უკვე კარგად იცოდა, რომ იქ არავინ არ იყო. აბრახუნებდა ფანჯრებზე, აწვებოდა ყველა კარს. არაკაცი არ გამოხმაურებია ამ სიბნელადან: თითქოს იქ ხელაღებით ყველაფერს სიკედილი დაუფლებიაო.

ჭიანჭველების ბუდე დაეშალათ. ცხადი იყო, რომ პოლიციას მიეღო ზომები. თითქოს ყაჩაღები დასცემოდნენ. ტარინზოფილდი არამც თუ დაცარელებული. არამედ აკლებულგანადგურებულაც იყო. მის ყოველ კუთხე-კუნჭულს ეტყობოდა ვილაცის გააფთრებული ბრკყალების კვალი. ამ უბადრუკ ბაზრისთვის გადმოებრუნებინათ. ასე ვთქვათ, უკუღმა ამოებრუნებინათ ჯიბეები და მოეცარიელებინათ.

გუინპლენმა გულდასმით მიათვალიერ-მოათვალიერა, მიიარ-მოიარა „მწვანე ვაკობი“ და შემდეგ იმ გარეუბნის მიხვეულ-მოხვეული შუქებისკენ შეუხვია, რომელსაც ისტ-პოინტი ეწოდება. აქედან ტემზასკენ გაემართა.

შუქები რომ გაიარა, ორლობეებსა და ბოსტან-ბაღებს რომ გასცდა, იგრძნო, წყლის სიომ მოჰბერა. მდინარის ტალღების ყრუ ჩქაფანი მოესმა და უცბად ეფროკ-სტოუნის მოაჯირთან გაჩხდა.

მოაჯირი სანაპიროს ძალიან მოკლე და ვიწრო ნაწილზე იყო გავლებული. მოაჯირის ქვეშ მაღალი კედელი პირდაპირ ჩაბნელებულ წყალში ეშვებოდა.

გუინპლენი შეჩერდა, მოაჯირს დაეყრდნო, ორივე ხელები თავზე მოიჭირა, წყალს ზემოთ დაიხარა და ჩაფიქრდა.

რას დასცქეროდა? მდინარეს? არა. მაშ რას მისჩერებოდა? წყვლიადს. მაგრამ არა იმ წყვლიადს, რომელიც მის ირგვლივ იყო, არამედ იმას, რომელიც მის სულს ჩასწვდომოდა.

ლამის შემაღონებელ პეიზაჟში, რომელსაც გუინპლენი ვერ ამჩნევდა, სიბხელეში, სადაც მისი თვალთახედვა ვერ სწვდებოდა, შეიძლებოდა ადამიანს გაერჩია ანძებისა და ქანდაკების სილუეტები, ეფროკ-სტოუნის ქვეშ არაფერი არ იყო, გარდა წყლისა, მაგრამ იქვე ახლოს, ქვევით დინებისაკენ სანაპირო დამრეცად ეშვებოდა მდინარის ნაპირისკენ, სადაც რამდენიმე ხომალდი იდგა, ზოგი ახლახან მოსული და ზოგიც წასასვლელად გამზადებული. ისინი ხმელეთს პატარა ნავმისადგომებით უკავშირდებოდნენ. ასეთი ნავმისადგომები ფიცრების ხიდურებისაგან იყო აშენებული. ზოგ ხომალდს ღუზა ჩაეშვა, ზოგიც ნავსაბმელზე ირხეოდა. ხომალდებზე არც მიდი-მოდოდა ვინმე, არც ლაპარაკი ისმოდა. მატროსებს სანაქებო ჩვეულება აქვთ, — რაც შეიძლება დიდხანს სძინაეთ და მხოლოდ სამუშაოდ დგებიან ხოლმე. თუნდაც რომელიმე ამ ხომალდთაგანს დაღამებისას, წყალთა მოქცევის დროს აეშვა ღუზა და გზას გასდგომოდა, მაინც იქ ჩერ არავის გაეღვიძა.

ბინდბუნდში ოდნავ ჩანდნენ ხომალდთა შავი გამობერილი ძარები და აღკაზმულობანი, თოკის კიბეები და სხვა სართავეები. ყველაფერს ბურუსი გადაჰფენოდა. აქა-იქ ამ ბურუსიდან ფარნის წითელი შუქი გამოკრთოდა.

გუინპლენი ვერაფერს ამჩნევდა. ერთადერთი, რასაც ის მისჩერებოდა, ეს იყო მისი პირადი ბედი.

სიანმდვილესთან პირისპირ შეჯახებისას, დაბნეულობაში მყოფი მეოცნებე ღრმა ფიქრებს მისცემოდა. ასე ეგონა, თითქოს ზურგს უკანიდან რაღაც ზრიალი მოესმოდა, რაღაც

მიწისძვრის გუგუნის მსგავსი. ეს იყო ლორდების დამცინავი ხარხარი.

ის ახლახან გამოეცალა ამ ხარხარს; სილა გააწნეს და გამოეცალა.

ენ გააწნა სილა?

ღვიძლმა ძმამ.

ხარხარს რომ გამოსცილდა, სილის გარტყმით დარეტიანებული თავის ბუდეში შესაფარებლად ისე გაეშურა, როგორც დაკრილი ფრინველი. სიმძულვარეს თავი გაარიდა იმ იმედით, რომ სიყვარული შეეგებებოდა, მაგრამ რა დაუხვდა?

წყველიადი.

არც ერთი სულიერი.

ყველაფერი გამქრალიყო.

ამ წყველიადს იგი თავის ოცნებებს აღარებდა.

ყოველივე, ყოველივე ჩაინთქა!

გუინპლენი ზედ ავბედითი ჭურღმულის ნაპირს მიადგა. პირგაღებულ სიცარიელესთან მივიდა.

„მწვანე ყუთი“ — გაქრა, და ეს ქვეყნის გადატრიალებას უღრჩიდა.

მას, გუინპლენს, თითქოს კუბოს თავი დააჭედესო.

იგი ფიქრობდა.

რა უნდა მომხდარიყო? სად არიან ისინი? როგორც ჩანს, ყველანი სადღაც გარეკეს. ბედისწერის იმავე დარტყმამ, რომელმაც ის მწვერვალზე ასტყორცნა, გააცამტვერა მისი მახლობელი ადამიანები. ცხადი იყო, რომ ის მათ ველარასოდეს ველარა ნახავდა. ჩანს, საამისოდ საჭირო ზომები მიუღიათ. უცბად მოუშორებიათ ყველანი, ვინც კი ბაზრის მოედანზე იყო დაბინავებული, დაწყებული ნიკლსიდან და გოვიკემიდან, რომ მას, გუინპლენს, ვერავისგან ვერაფერი გაეგო.

ისინი აქედან უღმობელი ხელით მოაცილა იმავე მრისხანე საზოგადოებრივმა ძალამ, რომლის მსხვერპლიც იგი ლორდთა პალატაში გახდა. იმავე ძალამ ურსუსი და დეა გაანადგურა, მოსპო თავიანთსავე უბადრუკ თავშესაფარში.

ისინი დაიღუპნენ; დეა დაიღუპა; ყოველ შემთხვევაში, მისთვის უკვე დაღუპულია. სამუდამოდ. ოჰ, ციურნო ძალნო,

სად არის დეა! ის ვერ მფარველობდა დეას და ვინ გადაარჩენდა ხიფათს, ვინ დაიცავდა დალუპვისაგან?

იფიქრო იმათზე, ვინც გიყვარს და ვინაც ველარა ხედავ, ეს ხომ საკუთარი თავის წამებაა. და გუინპლენიც ამ წამებას განიცდიდა. რასაც არ უნდა მისწვდომოდა იგი ფიქრით, რა მოსაზრებაც არ უნდა მოსვლოდა თავში, ყველაფერი გულს სასტიკად ტკენდა და იგი გმინავდა.

ამ მტანჯველი ფიქრების ქარიშხალში გონების თვალწინ უცბად წამოეჭრა მოგონება იმ საბედისწერო კაცზე, რომელმაც თავის თავს ბარკილფედრო უწოდა.

გუინპლენის შემეცნებაში აღიბეჭდა ბარკილფედროს საიდუმლოებით მოცული სიტყვები, რომელნიც მხოლოდ ამ წუთს ამოტივტავდნენ მის მენსიერებაში. ეს ამოსაცნობი სიტყვები ისეთი საზარელი მელნით იყო ნაწერი, რომ ახლა ისინი ცეცხლივით გიზგიზებდნენ გუინპლენის თვალწინ, პრიალებდა თითოეული ასო და უკვე გასაგებიც გახდნენ მისთვის:

„ბედისწერა არასოდეს ისე არ გაუხსნის ერთ კარს ადამიანს, რომ მეორე არ მიუხუროს“-ო.

ყველაფერი გათავებული იყო. უკანასკნელი შავი ღრუბლები გულს მძიმედ დააწვენენ.

ყოველი ადამიანის სიცოცხლეში არის ხოლმე წუთი, როდესაც მისთვის თითქოს მთელი ქვეყანა ინგრევა. ასეთ მდგომარეობას სასოწარკვეთილება ჰქვია. ადამიანის სული ამ წუთებში ისეთი განცდითაა აღსავსე, თითქოს ცაში ვარსკვლავები ქრებიანო.

გუინპლენს თითქოს შავი კვამლის ღრუბლები შემოეხვია გარს და შთანთქმეს იგი; მძიმე ნისლივით დააწვენენ წამწამებზე, ტვინამდე ჩააღწიეს, დააბრმავეს და დაარეტიანეს იგი. ასეთი მდგომარეობა კვამლის გაბნევამდე გაგრძელდა, შემდეგ ყველაფერი გაღზვა, დადნა. კვამლ-ნისლთან ერთად დადნა და გაიპნა მისი ცხოვრებაც. გამოერკვა რა საზარელი სიზმრიდან, იგი მარტოდმარტო დარჩენილი აღმოჩნდა.

ყოველივე გაქრა, წავიდა.

ყველაფერი დაილუბა. დამე არარსებობა — აი, რა გამეფებულიყო მის ირგვლივ.

გუინპლენი მარტოდმარტო იყო.

მაოტობის სიხონიში სიკვდილია.

სასოწარკვეთილება დიდებული გამომთვლელია; იგი ყველაფერს შედეგს მოუძებნის. მის საზომს ვერაფერი ვერ გაეჭევა. ის ყველაფერს შიითვლის, არც სანტიმს არ დაკარგავს. ის ღმერთს ანგარიშს სთხოვს, მეხის გავარდნაშიც და ქინძის-თავის ჩხვლეტაშიც: მას უნდა ყველაფერი იცოდეს, თუ რა არის მოსალოდნელი ბედისწერისაგან. იგი ყველაფერს ყურად იღებს, ასწოხ-დასწონის და გამოიანგარიშებს.

საზარელია გარეგანი სიცივე, რომლის წიაღში ცეცხლოვანი სითხე თუხთუხებს.

გუინპლენმა თავის სულში ჩაიხედა და თავის ბედსაც პირდაპირ თვალეშში ჩახედა.

უკან მიხედვით ადამიანს საშინელი დასკვნები გამოაქვს.

მთის მწვერვალზე ყოფნისას ჩვენ ჯურღმულში ვიჭირებთ. უფსკრულში ჩავარდნილები ცაში ცქერითა ვტკბებით.

და ჩვენს გუნებაში ვამბობთ: „მე ხომ იქ ვიყავიო“.

გუინპლენმა ძთელი სიღრმე შეიყნო ამ თავისი უბედურებისა. თან რა სწრაფად მოხდა ყველა ეს! ისე უცბად დაატყდა უბედურება. თითქოს თავზე დაათოვიაო. თუმცა ეს უბედურება იმდენად მძიმე იყო, რომ მოსალოდნელი იყო თანდათანობით თავს დატეხა, მაგრამ, ჰა, ეს ასე როდი მოხდა. თითქოს თოვლია სიცივეს მისთვის ზამთრისებური თოში უნდა ეგრძნობინებინა, თოვლის სითეთრეს — კი სუღარის უძრაობა, მაგრამ ისინი შეცვალა ზვავის გავარვარებულმა სწრაფმა დინებამ.

ზვავი — ეს თოვლია გავარვარებულ ღუმელად ქცეული. თითქოს გათოშილი რჩება. მაგრამ მაინც ყველაფერის შთანმთქმელია: ამ ზვავმა თან წარიტაცა გუინპლენი, მოწყვიტა, როგორც ძონძმანი, ძირფესვიანად ამოგლიჯა, როგორც ხე, გადისროლა, როგორც ქვა.

გუინპლენმა გაიხსენა ყველა გარემოება თავისი დაცემისა. თვითონ ეკითხებოდა თავის თავს და თვითონვე იძლეოდა პასუხს. ტანჯვა-წამება იგივე დაკითხვაა. არც ერთი მოსამართლე ასეთი ინტერესით არ დაჰკითხავს ბრალდებულს, როგორც ჩვენ ჩვენი საკუთარი სინდისი დაგვეკითხავს ხოლმე.

რა ზომამდე აღწევდა გუინპლენის სასოწარკვეთობა, მისივე სინდისის ქენჯნით გამოწვეული?

მან მოისურვა ანაზე ანგარიში მიეცა თავის თავისთვის და ანატომის მსგავსად აეხადა სულის საიდუმლო კუნძულები. მეტად მტანჯველი ოპერაციაა.

მისმა აქ არ ყოფნამ კატასტროფა მოახდინა! მაგრამ განა ეს მისგან იყო დამოკიდებული? განა ის თავის ნებით მოქმედებდა? არა. ამ ხნის მანძილზე თავის თავს დატყვევებულად გრძნობდა... მაშ რა აბრკოლებდა და აჩერებდა მას? სპატიმრო? არა. ბოროტობა? არა. მაშ რა? წებოვანი კუპრი იგი ჩაიფლო საკუთარ განდიდებაში.

ვინ არ ყოფილა მოჩვენებით, გარეგნულად თავისუფალი, მაგრამ სინამდვილეში კი უგრძვნია, რომ ფრთები შეკვეცილა აქვს!

გუინპლენიც გრძნობდა, რომ იგი თითქოს დაგებულ მახეში გაება. ის, რაც დასაწყისში ცდუნება იყო, ბოლოს და ბოლოს მისთვის ტყვეობად იქცა.

სინდისი მოსვენებას არ აძლევდა. განა ის მხოლოდ გარემოებას დაემორჩილა? არა. მან სიამოვნებით მიიღო ის, რასაც ბედი სთავაზობდა.

მართალია, მას რამდენიმედ ძალა დაატანეს; უცბად, მოულოდნელად თავს დაესხნენ, მაგრამ თვითონაც თავის მხრივ წინააღმდეგობა არ გაუწევია. რომ ძალით წაიყვანეს, ამაში დანაშაული არ მიუძღვოდა, მაგრამ სისუსტე მაშინ გამოიჩინა, როცა გააბრუნეს და გააბრიყვეს. გადამწყვეტ წუთს ხომ შეეკითხნენ: ბარკილფედრომ წინადადება მისცა ერთ-ერთი გზა აერჩია და მას სრულიად თავისუფლად შეეძლო მხოლოდ ერთი სიტყვით გადაეწყვიტა თავისი ბედი.

გუინპლენს შეეძლო ეთქვა „არა“. თქვა „კი“.

ეს თანხმობა სრული დაბნეულობის მდგომარეობაში გაშოთქვა და მას თან მოჰყვა ყველა შემდგომი მოვლენები. გუინპლენი ამას გრძნობდა. ამ წუთის გახსენებამ შხამითა და სიმწრით აუვსო გული.

გუინპლენი მაინც ცდილობდა თავი გაემართლებინა თავისი თავის წინაშე. ნუთუ მან დანაშაული ჩაიდინა, როდესაც თავისი უფლებები აღიდგინა, თავისი მამაპაპური მემკვი-

დრეობა მიიღო? როცა თავის სახლში შევიდა და როგორც შთამომავლობით წარჩინებულმა, ანუ დიდებულმა, დაიჭირა ის საპატიო ადგილი, მის წინაპრებს რომ ეკუთვნოდა და როგორც ობოლმა, თავისი მამის სახელი მიიღო? განა რაზე დათანხმდა? თავისი უფლებების აღდგენაზე. ვისი დახმარებით? განგების დახმარებით.

მაგრამ ამის გაფიქრებაზეც კი აღშფოთება იპყრობდა. რა სისულელე ჩაიდინა, რომ თანხმობა გამოაცხადა! რა უღირს მორიგებაზე დათანხმდა. რა შეუსაბამო გაცვლა-გამოცვლაა! ამ მორიგებამ იგი გააუბედურა. როგორი ორი მილიონი შემოსავლისთვის წელიწადში, შვიდი-რვა ადგილ-მამული-სათვის, ათი-თორმეტი სასახლისათვის, სატახტო ქალაქში რამდენიმე სახლისა და სოფლად ციხე-დარბაზებისათვის, ასე-ული ლაქიისათვის, ძაღლებით ნადირობისათვის, დახურული ეტლებისა და ღერბებისათვის, მოსამართლედ ყოფნისა და კანონმდებლად ყოფნის უფლებისათვის! მეფესავით გვირგვინისა და ძოწეული პოდირის ტარების პატივისათვის! ინგლისის ბარონის, მარკიზისა და პერის ტიტულისათვის! — ყველა ამისათვის უარპყრო მან ურსუსის ბალაგანი და დეას ღიმილი? ცხოვრების ყოვლის ჩამნთქმელი მორევისათვის მან ნამდვილი ბედნიერება დასთმო ოკეანეში მარგალიტი გაცვალა! ო, უგუნურო! ო, სულელო! ო, ჩერჩეტო!

მაგრამ ეს სინანულიც კმაროდა, რადგან ყოველივე თავბრულდამხვევი გადასავალი მას პატივმოყვარეობამ ჩაადენინა მხოლოდ იქნებ მისთვის შემოთავაზებულ ყოველივე სიკეთეზე რომ უარი ეთქვა, ეს უფრო ეგოისტური ყოფილიყო. იქნებ მოვალეობის გრძნობა ამოქმედებდა, როდესაც დათანხმდა მიეღო ისინი; რა უნდა მოემოქმედა, როდესაც ისე უცბად გადაიქცა ლორდად. მოვლენათა რთული ორომტრიული ყველას თავგზას დაუბნევს. ასე დაემართა გუანპლენსაც. იგი დაიბნა, როდესაც ყოველი ნხრიდან ურიცხვი, მრავალნაირი ურთიერთ საწინააღმდეგო მოვალეობანი თავს დაატყდა. სწორედ დაბნეულობამ შებოჭა და მორჩილი გახადა. მორჩილი თუნდაც იმაში, რომ აიძულეს ნებას დაჰყოლოდა კორლეონ-ლოჯიდან ლორდათა პალატაში წაეყვანათ.

ის, რასაც ცხოვრებაში „აღზევებას“ უწოდებენ, არის მხოლოდ მოსვენებული ცხოვრებიდან მოუსვენრობით სავსე გზაზე გადასვლა. მაშ რომელია სწორი გზა? რაში მდგომარეობს ჩვენი უმთავრესი მოვალეობა? ჩვენთვის მახლობელ ადამიანებზე ზრუნვაში? თუ მთელი კაცობრიობისათვის ზრუნვაში? იქნებ საჭიროა მივატოვოთ ჩვენი პირადი პატარა ოჯახი, დიდი ოჯახისათვის — კაცობრიობისათვის? ადამიანი, მწვერვალებისაკენ რომ მიდის, გრძნობს, მის სინდისს სულ უფრო მეტი ტვირთი აწევდა. რაც უფრო მაღლა იწევს ადამიანი, მით უფრო მატულობს მისი მოვალეობა გარემოა მიმართ. უფლებების გაფართოვებას თან სდევს მოვალეობის გაზრდაც. აქ მაცთუნებელი ილუზია იჩენს თავს, თითქოს ჩვენს წინაშე ერთდროულად გადიშალა რამდენიმე გზა და თვითუფლ ამ გზაზე გვითითებს ჩვენი სინდისი. რომელ გზას დავადგეთ? გვერდზე გადუხვიოთ? შევჩერდეთ? პირდაპირ წინ წავიდეთ თუ უკუვადგეთ? რა ვქნათ? რამდენიმედ უცნაურია, მაგრამ მოვალეობასაც თავისი გზაჯვარედინები აქვს. ხოლო პასუხისმგებლობა ხანდახან შეიძლება ლაბირინთიც იყოს.

მართლაცდა, როდესაც ადამიანი გულში მრისხანე იდეას ატარებს, როდესაც იგი განსაზღვრულ სოციალურ მოვლენას ანხორციელებს, — განა მაშინ პასუხისმგებლობა არა მატულობს? აი რითი აიხსნება გუინპლენის შეგნებულა მორჩილება და უსიტყვო წუხილიც. აი რის გამო დათანხმდა იგი მონაწილეობა მიელო სხდომაზე ლორდთა პალატაში.

ადამიანი, რომელიც ბევრს ფიქრობს, ხშირად უმოქმედო ხდება. გუინპლენს ეგონა, რომ მოვალეობის ხმას დავემორჩილეო. მისი შესვლა პალატაში, სადაც შეიძლებოდა ჩაგრული ხალხისთვის ბრძოლა, განა არ იყო განხორციელება მისივე ერთ-ერთი იღუმალი ზმანებისა? განა შეეძლო უარი ეთქვა, როდესაც ხმის უფლება მიეცა? მას, რომელიც გასაოცარი ნიმუშია საზოგადოებრივი წყობილების სიმანხინჯისა. მას, თვალსაჩინო მსხვერპლს ძალადობა-თვითნებობისა; იმ ძალადობის, რომლის უღელქვეშ აი უკვე ექვსი ათასი წელია გმინავს ადამიანთა მოდგმა. ჰქონდა კი მას უფლება თავი აერიდებინა ციდან ზეგარდმოსულ ცეცხლის ენისათვის?

რას ეუბნებოდა თავის თავს გუინპლენი, როდესაც გამძვინვარებული კამათი ჰქონდა საკუთარ სინდისთან?

იგი ამას ეუბნებოდა: „ხალხი უსიტყვოა. მე ვიქნები მოულალავი მაუწყებელი ამ უსიტყვოთა მაგიერ. მე ვილაპარაკებ დამუწეებულთა მაგიერ. მე ვუამბობ დიდებულთ დამცირებულთა შესახებ. ყოვლად შემძლებლებს — უუფლებო, უძლურთა შესახებ. ამაშია ჩემი ცხოვრების აზრი. უფალმა იცის, რაც უნდა და ანხორციელებს კიდევაც თავის წინათგანზრახულს. რა თქმა უნდა, უცნაურია, რომ პარდკვანონეს მათარა, რომელშიც იწახებოდა ყოველივე აუცილებელი, საიშისოდ რომ გუინპლენი ლორდ კლენჩარლად ქცეულიყო, თხუთმეტი წელიწადი ტივტივებდა ზღვაზე და ვერც მქუხარე ტალღებმა, ვერც მეჩჩმა, ვერც გრივალმა ვერავითარი ზიანი ვერ მიაყენეს. მე მესმის რატომ მოხდა ასე. არის ცხოვრებაში ადამიანის ისეთი წილ-ხვედრი, რომელიც საუკუნოდ საიდუმლოდ რჩება; ხოლო მე ჩემი ბედისწერის საიდუმლოება ამოცნობილი მაქვს და ის ჩემთვის საიდუმლოებას აღარ წარმოადგენს. მე მაქვს დანიშნულება ცხოვრებაში. ვალად მძევს დიდი მისია. ღარიბ-ღატაკთა ლორდი ვიქნები. ვილაპარაკებ ყველა იმათ მაგიერ, ვინც სდუმს და სასოწარკვეთილებას მისცემია. მე განვმარტავ მათ დაუკავშირებელ სიტყვებს. მე განვმარტავ საყვედურებს, გმინვას, გაურკვეველ გუგუნს ხალხთა ბრბოებისას; გაურკვეველ ჩივილებს; მათ უღონო ხმებსაც და გამხეცებულ კივილსაც, რაც კი ტანჯვასა და უმეცრებას ამოუხეთქია ადამიანის გულიდან. ტანჯვისგან გულიდან ამოხეთქილი ღმუილი ისეთივე გაურკვეველია, როგორც ქარის ღრიალი. ადამიანები ყვირიან, მაგრამ სიტყვით ვერ გამოუთქვამთ. არავის არ ესმის მათი ღალადი, ვინაიდან ღალადი იგივე ღუმელია. ხოლო ღუმელი უსაშველოობის ნიშანია. ხალხი განიარაღებულია ძალდატანებით და ისინი მშველელს მოუხმობენ. მე ვიქნები მათი მშველელი და მჩაგვრელთა მამხილებელი. მე ვიქნები ხმა ერისა. ჩემი მეოხებით ყველაფერი გასაგები გახდება. მე ვიქნები ის სისხლით მოსვრილი ბაგე, რომელსაც საცო მოეხსნა. მე ვიტყვი ყოველივეს. ეს დიდებული საქმე იქნება“.

დიახ, დამუწეებულთა მაგიერად ლაპარაკი საუცხოოა.

მაგრამ ლაპარაკი ყრუთა მიმართ, მძიმე ტვირთია. — ეს იყო მეორე ნაწილი გუინპლენის თავგადასავალისა.

ეჰ, მან მარცხი განიცადა.

გამოუსწორებელი მარცხი.

უეცარი ამალღება-აღზევება, რომელიც მან ირწმუნა, გარეგანი ბედნიერება, ბრწყინვალე მომავალი, ოღნავი შეხებისთანავე დაემხო.

რა წარმოუდგენელი დაცემაა! გახელებული სიცილის ზღვამ დაგძიროს!

მას ხომ თავისი თავი დაუძლეველი ეგონა. რამდენ წელიწადს დააქანებდა ეს ქარიშხალი ადამიანთა უსაზღვრო ტანჯვა-წამების ზღვაზე, იგი ისეთი გაფაციცებით უსმენდა ცხოვრების ზღვის ტალღათა გრგვინვას და ამ წყვდიადში რაოდენი მწუხარე ღალადისი მოესმოდა.

და აჰა, მისი იმედები დაემხო, მისი ცხოვრების ნაწი წყალქვეშ უზარმაზარ კლდეს დაეჯახა. ეს კლდე იყო ბედიოთ განებივრებულთა თავქარიანობა. იგი ფიქრობდა, რომ შურს იძიებდა, მაგრამ მასხარა გახადეს. ეგონა მეხს დავატეზო, მაგრამ მხოლოდ წაულიტინა მოწინააღმდეგეს. იმის მაგიერ, რომ ღრმა შთაბეჭდილება მოეხდინა, მხოლოდ დაცინვა გამოიწვია. ის ქვითინებდა და პასუხად ხარხარი ატეხეს. ის ამ სიცილის მორევმა შთანთქა. შავბნელი დამარცხებაა.

რას დასცინოდნენ? მის სიცილს.

მაშ ასე, საზიზღარი ძალმომრეობა, რომლის კვალი მის პირსახეზე სამუდამოდ იყო აღბეჭდილი, დასახიჩრება, რომლის გამო მისი სახე მუდმივ მხარულლებას გამოხატავდა, სიცილის დამდა, რომელიც თავისში ჩაგრულთა ტანჯვას ფარავდა: ტანჯვა-წამების შედეგად მოცემული გასართობი ნიღაბი, მანკვა, რამაც სახის ნაკეთები დაუმახინჯა, ნაჭდევები, რომლებიც აღნიშნავდნენ — „მეფის ბრძანებით“-ო, მეფის ხელისუფლების მიერ მთელ ხალხზე ჩადენილი ბოროტმოქმედების ეს ნივთიერად დამამტკიცებელი საბუთი, — აი რამ გაიმარჯვა მასზე. აი რამ დაამარცხა იგი. ის, რასაც ქალათი უნდა გაემტყუნებინა, მსხვერპლის განაჩენი შეიქნა. ჯერ გაუგონარი უსამართლობაა, მეფის უსამართლობამ მამა დაღუპა და ახლა შვილსაც ღუპავდა. ოდესმე ჩადენილი ბოროტმოქ-

მედება ახლა საბაბი ხდებოდა ახალი ბოროტებისა. ვის მიმართ აღშფოთდნენ ლორდები? მტანჯველის, ბოროტმოქმედის მიმართ? არა. თვით მეფის ბოროტი დანაშაულის მსხვერპლის მიმართ.

ერთ მხარეს მეფის ტახტია, მეორე მხარეს ხალხი. აქ იაკობ მეორეა, იქ გუინპლენი. პირისპირ წაყენება ნათლად ამხელდა ხელყოფასა და დანაშაულს.

რაში გამოიხატა ხელყოფა? მან, გუინპლენმა, რომ გაბედა და ამხილა; რაში გამოხატა დანაშაული? რომ მან გაბედა და თქვა, რა ტანჯვაც გადიტანა. დეე, სილატაკე იძალებოდეს და სდუმდეს, თუ არა და იგი დამნაშავე იქნება, როგორც მისი აღმატებულების შეურაცხყოფელი. ბუნებითვე იყვნენ ავები ისინი, ვინც გუინპლენი მასხარად აიგლო? არა. მაგრამ მათაც აიძულებდათ ბედისწერა, მდიდრებისა და ბედნიერთა თანდაყოლილი სიმკაცრე: ისინი თავისდა უნებურად, თავისდა შეუცნობლად იყვნენ ჯალათები. ისინი მხიარულ გუნებაზე იყვნენ სულ უბრალოდ, — მათ გუინპლენი ზედმეტად მიიჩნიეს. მათ თვალწინ ადამიანმა მკერდი გაიპო, გულ-ღვიძლი ამოიგლიჯა, დაანახა მათ თავისი იარები, ხოლო ისინი მას შესძახოდნენ: „ილაქლაქე, გაგვაცინე, კომედიანტო“. ყველაზე საშინელი კიდევ ის იყო, რომ თვითონაც იცინოდა. საშინელი ჯაჭვები ბორკავდნენ მის სულსა და არ აძლევდნენ საშუალებას მისი აზრები პირისახეზე გამოხატულიყო. ამ ძალდატანებითი სიცილის გამო მთელი მისი არსება დამახინჯებულ-გაუკუღმართებული იყო. მაშინ, როდესაც მის სულსა და გულში მრისხანება გამეფებულიყო, მისი სახის ნაკვთები ამის საწინააღმდეგოდ სიცილს გამოხატავდნენ. ყველაფერი გათავდა.

იგი, კაცი, რომელიც იცინის — კარიტიდაა ქვეყნისა, რომელიც ცრემლად იცლება. ის ნილაბია, სიცილში გაქვავებული. მას ტვირთად აწევს აურაცხელ უბედურებათა სიმძიმე, განწირულია მუდამ სიცილ-ხარხარსა და დაცივნვას იწვევდეს, ყველასთვის გასართობ-გასამხიარულებელი საგანი იყოს. ყველა დაჩაგრულთან ერთად, რომელთა განსახიერებასაც წარმოადგენდა, ისიც მათთან საშინელ ხვედრს ინაწილებდა; ხვედრს სასოწარკვეთილებისას, რომელიც არ უნდათ დაინა-

ხონ და ირწმუნონ. მის ტანჯვა-წამებას დასცინოდნენ. ის იყო საზარელი მასხარა, რომელიც აუტანელ ტანჯვას წარმოეშვა. იგი თითქოს იმ კატორღიდან გამოქცეულიყო, სადაც ღვთისგან დაღიწყებული ადამიანები იტანჯებოდნენ. ის იყო მაწანწალა, მდაბიო ხალხიდან ზეზე ამოტივტივებული; ბრბოდან წამოჭრილი და მფლობელის ტახტის კვარცხლბეკამდე ამალღებული, რჩეულთა ხომლთან გათანასწორებული; ის ახლა ისეთი მასხარა-კომედიანტი გახდა, რომელიც წარჩინებულ დიდკაცობას ართობდა; და ეს იმის შემდეგ, როდესაც ჯერ იგი განკიცხულთ ართობდა და /ამხიარულებდა! მთელი მისი მაღალსულოვანება, მთელი ენთუზიაზმი, მკვევრმეტყველება, — მისი სული და გული, მრისხანება, გაშმაგება, სიყვარული, ენით გამოუთქმელი მწუხარება — ყოველივე ესენი მხოლოდ სიცილის გამომწვევი გახდა. მართლაც და გუინპლენი რწმუნდებოდა, მან ეს უკვე უთხრა ლორდებს, რომ ეს გამონაკლისი არ იყო, არამედ ჩვეულებრივი, ყოველდღიური ფაქტი იყო, იმდენად გავრცელებული და დაკავშირებული ყოველდღიურ ცხოვრებასთან, რომ ასეთ მოვლენას შეუძინევლად სტოვებდა ყველა.

ვინც შიმშილით კვდება, ისიც კი იცინის, მათხოვარიც იცინის, კატორღელიც, მეძავიც. იცინის, ობოლიც იცინის, რომ ამით ლუკმაპური იშოვოს, იცინის მონაც, სალდათიც, იცინის მთელი ხალხი. ადამიანთა საზოგადოება იმგვარად არის მოწყობილი, რომ ყველა მისი უბედურებანი, კატასტროფები, ყველა ავადმყოფობანი და იარები, ყველა სულიერი ციებ-ცხელებანი აქ, ამ ხახადაფჩენილ უფსკრულს ზემოდან სიცილის შემზარავი მანჭვით დასრულდება ხოლმე; და ამ მანჭვის განსახიერებას ხომ თვითონ ის წარმოადგენდა!

ციურმა ნებამ, ჩვენი მიმართულების მომცემმა, ამოუცნობმა ძალამ ინება და მოისურვა, რომ თვალისთვის დასანახავი ლანდი, სისხლ-ხორცშესხმული ლანდი გამხდარიყო, გამხდარიყო სრული გამოხატულება იმ საზარელი პაროდისა, რასაც ჩვენ ქვეყნიერებას ვეძახით. აი ამ ლანდად ქცეულიყო გუინპლენი.

ბედისწერა უღმობელია.

გუინპლენი დადადებდა: „შეიბრალეთ ტანჯულნიო“, მაგრამ ამაო იყო ეს მოწოდება!

მას უნდოდა სიბრალული გამოეწვია და ზიზლი გამოიწვია. ლანდის გამოჩენამ მხოლოდ ეს გრძნობა გააღვიძა.

მაგრამ ლანდად ყოფილი ის ხომ იმავე დროს ადამიანიც იყო! ხოლო ეს მეტად მტანჯველი გართულებაა. მოჩვენებას ადამიანის სული ედგა. იგი უფრო მეტად იყო ადამიანური თვისებისა, ვიდრე სხვა ვინმე. მისი ორმაგი ბედი თავისში ანხორციელებდა კაცობრიობის ყველა დამახინჯებულ თვისებას. მთელი კაცობრიობის გამომხატველად მოვლენილი, იგი მაინც მის გარეშე, — კაცობრიობის გარეშე იდგა.

თვითონ მის არსებაში დაფარულიყო რალაცნაირი, გადაულახავი წინააღმდეგობა, ვინ იყო იგი? უწილბვედრო მოხეტიალე? არა, ის ხომ ლორდი ყოფილა. ვინ არის ახლა იგი? ლორდი? არა, ის ხომ მეამბოხე იყო. ის იყო მეჩირაღდნე, სინათლის მატარებელი და საერთო ღიმშვიდის მრისხანე დამრღვევი. მართალია ის სატანა არ იყო, მაგრამ ლიუციფერი კი იყო. იგი, როგორც ავბედითი მოჩვენება, ხელში ჩირაღდნით გამოცხადდა.

ვისთვის იყო იგი ავბედითი? ავბედითებისათვის. ვისთვის იყო მრისხანე? მრისხანეთათვის, და სწორედ ამისათვის გააკიცხეს მათ იგი. ღირს მათ წრეში ყოფნა, თუნდაც მიიღონ? არასოდეს! დაბრკოლება, რასაც მისი სახე წარმოადგენდა, — საზარელი რამ იყო. დაბრკოლებანი, — რომლებსაც მისი აზრები წარმოადგენდნენ, გადაულახავი გახდნენ. მისმა სიტყვამ უფრო მეტად საძაგელი შთაბეჭდილება მოახდინა, ვიდრე მისმა სახემ. მისი შეხედულებანი და აზრები შეუთავსებელი იყო წარჩინებულ და ყოვლადშემძლე ადამიანთა იმ განსაკუთრებულ წრისათვის, სადაც საბედისწერო შემთხვევით დაიბადა და საიდანაც განდევნა მეორე საბედისწერო შემთხვევამ. ადამიანებსა და მისი პირისახის შუა დაბრკოლებად ჩამომდგარიყო სიცილის ნიღაბი. ხოლო მალაკეთილშობილ საზოგადოებასა და მისი აზრების მიმართულების შუა კედელი აღმართულიყო. მოხეტიალე კომედიანტი ბავშვობიდანვე შეეთვისა გამძლე, კუნთმაგარ წრეს, რომელსაც მდაბიო ზალხს ეძახდნენ. მან შეითვისა ადამიანთა აურაცხელი ბრბოე-

ბის ანდამატური დენები; და მთლად გაიყვინთა კაცობრიობის თვალშეუდგამი სულის ყველა მისწრაფებით. ის გრძნობდა, რომ თვითონ ნაწილი იყო მისი, ესე იგი, კაცობრიობის ჩაგრულთა მასებისა და არ შეეძლო ქვეყნიერებისთვის ეცქირა გაბატონებულთა წრის თვალთახედვით. მას აღგილი არ ჰქონდა საზოგადოების კიბის მაღალ საფეხურებზე. იგი ჭეშმარიტების ჭიდან ამოვიდა და ჯერ ისევ მისი სინოტივით იყო გაქლენილი. მას ჯურღმულის ნესტის სუნის ასდიოდა. იგი ზიზღს უნერგავდა იმ დედაკაცებს, რომელნიც სიცრუის სურნელებას აფრქვევდნენ. ვინც სხვისი მოტყუებით ცხოვრობს, მას ჭეშმარიტება ჩამყაყუბული ჰგონია. ვისაც მლიქვნელობა სწყურია, მას სიმართლე გულს ურეგს, თუ მოულოდნელად აგემეს იგი. ყველა ის, რაც გუინპლენმა თან მოიტანა, ლორდებისთვის მიუღებელი იყო. განა რა მოიტანა? გონიერება, სიბრძნე, სამართლიანობა. მათ კი ზიზღით უკუაგდეს.

პალატაში ეპისკოპოსები ესწრებოდნენ სხდომას. იმათი ღმერთისთვის გუინპლენი სასურველი არ იყო. ვინ არის იგი? დაუპატიებელი სტუმარი იმხანდენ ისინი.

ურთერთის მოწინააღმდეგე პოლუსები ერთერთს უკუაგდებენ. მათა შეერთება შეუძლებელია. ერთიდან მეორისაკენ გარდამავალი საფეხურები არ არსებობს. მკითხველმა კარგად იცის, თუ როგორ დასცინეს ერთ კაცში თავმოყრილ ადამიანთა ტანჯვას კასტაში თავმოყრილი ქედმაღლობისა და სიამაყის წინაშე.

ბრალდება უსარგებლოა; საკმარისია ფაქტი დადგინდეს. და გუინპლენი ფიქრებში წასული ამ, მისთვის ტრაგიკულ წუთებში მიხვდა, რომ მისი ცდა უსარგებლოა. მიხვდა, რომ დიდებულთა წარმომადგენლები ყრუნი არიან, უპირატესობით აღჭურვილნი ყურს იყრუებენ უწილკერძოთა ლაღადის მიმართ. განა ეს მათი ბრალია? არა. სამწუხაროდ, ეს მათი კანონია. უნდა მიუტეოთ, რადგან უბედურთა ხმამ რომ მათი გული მოაღბოს, მაშინ მათ თავიანთ პრავილეგიებზე უარი უნდა ეთქვათ. პრინციებისა და დიდკაცებისგან კარგს არაფერს არ უნდა მოელოდეს კაცი. ის, ვინც ყველაფრით კმაყოფილია, — შეუბრალებელია. მაძლარი მშიერს ვერ გაუ-

გებს. ბედით განებივრებულთ ყურებში ბამბა აქვთ დაცული, ისინი გამიჯნულან უბედურთაგან. მათი სამოთხის ზღურბლზე, ისევე როგორც ჯოჯობეთის კარზე, უნდა ეწეროს: „იმედი სამუდამოდ გადაიწყვიტე“

გუინპლენს ისიხი ისე შეხვდნენ, როგორც მოჩვენებას შეხვდებოდნენ ღმერთების საბრძანებელში.

ამის გახსენებაზე გუინპლენის სულს მთლად აღშფოთება იპყრობდა. არა, ის მოჩვენება არ იყო, ის ადამიანი იყო. ის ხომ მათ ეუბნებოდა, უყვიროდა, მე ადამიანი ვარო.

არა, ის მოჩვენება არ იყო. ის ხორცშესხმული ადამიანი იყო, მთრთოლვარე გულითა და საღი გონებით. მას ტვინი ჰქონდა და ეს ტვინი აზროვნებდა. მას გული ჰქონდა და ეს გული მოსიყვარულე იყო. მას სული ჰქონდა და ეს სული იმედებით სავსე იყო. სწორედ იმაში მდგომარეობდა მისი შეცდომა, რომ იგი ამაოდ იმედოვნებდა.

ეჰა, იმდენად გაიტაცეს იმედებმა, რომ რწმენაც კი აღეძრა იმ ბრწყინვალე ქვეყნისა, რომელსაც საზოგადოებას უწოდებენ. მან, აქამდე საზოგადოების გარეშე მდგომმა, ამ საზოგადოებაში შესვლა განიზრახა.

საზოგადოებამ უცბად, ერთდროულად სამი საჩუქარი მიაგება: ქორწინება, ოჯახი და კასტა. ქორწინება? ამ ქორწინების ზღურბლზე მას გარყვნილება დაუხვდა. ოჯახი? მამამ სილა გააწნა და ხეალისათვის იარაღით ელოდა მოსაკლავად. კასტა? ის ხომ აი, ახლახან პირში დასცინოდა, ხარხარებდა, დასცინოდა მას, პატრიციუსსა და იმავე დროს განკიცხულს, ამ ახალამ თავის წრეში მძღებისთანავე ისევე გააძევა იგი. მან მხოლოდ სამი ნაბიჯი გადადგა ამ საზოგადოების შიგნით და იქ ღრმა წყვედიადი დაუხვდა. იქვე, მის ფეხქვეშ სამი უფსკრული გადაიხსნა მის ჩასანთქავად.

მისი უბედურება მოღალატური სახეცვლილებით დაიწყო. კატასტროფა აპოთეოზის სახით მიეპარა. „აღზევება“ ნიშნავდა „ძირს დაცემას“.

იგი ბიბლიურ იობთან შედარებით ერთგვარ საწინააღმდეგო მოვლენას წარმოადგენდა: მისი უბედურების წყაროდ მისივე კეთილდღეობა აღმოჩნდა.

ო, რაოდენ ტრაგიკულია ადამიანის ბედისწერა! რამდენი ხეანჭებია მასში დაფარული! ჭერ კიდევ ბავშვი ღამეს შეებრძოლა და დასძლია იგი. გაიზარდა და ებრძოდა თავის ხედრსა და დასძლია კიდევ იგი. სახით გონჯი გახდა დიდების ბრწყინვალეობით გარემოცული. უბედური არსება ბედნიერი. თავისი განდევნის ადგილი მან მყუდრო თავშესაფრად აქცია. მაწანწალად ყოფნისას მან გადალაბა მანძილი და, როგორც ფრინველნი ცისანი, ხეტილის დროს თავისთვის საზრდოს შოულობდა. ველურობამდე გაქსუებული ის ხალხის ბრბოს შეეგუა და მათთან კეთილგანწყობას მიაღწია. ის ატლეთი შეებრძოლა ამ ლომსა — ხალხს და ეს ლომი მას დაუმეგობრდა. არასმქონე გაჭირვებას ებრძოდა. საარსებო ლუკმაპურისათვის უღრბელ ბრძოლასთან პირისპირ მდგომი და სიდატაკეშიც კი გულის შეების მომპოვებელი ახალგაზრდა, თავის სიღარიბეს სიმღადრედ აქცევდა, რითაც უფლება ეძლეოდა თავისი თავი ცხოვრებაში გამარჯვებულად ჩათვალია. და უცბად მის წინაშე ამოუცნობი სიღრმიდან წამოიჭრა ახალი მოწინააღმდეგე ძალები. მაგრამ ახლა არა პრისხანე, არამედ მოალერსე და მლიქვნელი. მას, წმიდა სიყვარულით შეპყრობილს, ახლა პირისპირ შეხვდა ავბორცი, ველური სიყვარული; ის, რომელიც იდეალებით ცოცხლობდა, ახლა ხორციელ ნდომათა კირთებში ჩავარდა. მან ვნებათაღელვის ისეთი სატყვეები მოისმინა, რომლებიც გააფთრებულ ღაღადსა ჰგავდნენ. მან ისეთი ხვევნა გამოსცადა ქალისა, რომელიც გველისგან შემოხვეულ რგოლებს ჰგავდა. ჭეშმარიტების სინათლე სიცრუის ალტაცებად იქცა; ვინაიდან სიპართლე სულია და არა ხორცი. ხორცი ნაცარია, სული ცეცხლის ალი. ერთი მუჭა ადამიანები, ვინც მასთან სიღარიბეში და შრომაში იყვნენ დაკავშირებულნი და მის ნამდვილ ოჯახს შეადგენდნენ, ეს ადამიანები შეცვალა სისხლით ნათესაობაში მყოფმა ოჯახმა, თუმცა შერეული სისხლისა და ამ ოჯახში შესვლისთანავე ძმის მკვლელის აჩრდილს შეეფეთა პირისპირ. ეჰა, მან წინააღმდეგობა არ გაუწია, როდესაც ისეთ საზოგადოებაში შეიყვანეს, რომლის შესახებ ბრანტომი წერდა. (თუმცა ეს გუინპლენს არ წაუკითხავს): „შვილს შეუძლია მამა ხმალში გამოიწვიოს, და ეს ჩვეულებრივ მოვლენად

ითვლებოა“. ბედისწერის ხმამ ჩასძახა: „შენ მდაბიოთა ბრბო-
ის წევრი არა ხარ, შენ რჩეულთა გუნდს ეკუთვნისო“! და
თითქოს მის წინ ცამ კარი გადახსნა, ისე გაიხსნა მისთვის თა-
ლი საზოგადო შენობისა, ბედმა წაუბიძგა ამ კაბადონიან შე-
ნობაში და აიძულა შოულოდნელ, ძრისხანე მოჩვენებად მოვ-
ლენილიყო ამა ქვეყნის ძლიერთა შორის.

უცბად უბრალო ხალხის მაგიერ, რომელიც მას ტაშით
აჯილდოვებდა, თავის ირგვლივ დიდკაცობა დაინახა, ხოლო
ამ დიდკაცობამ წყევლა-კრულვა მიუზღო მას. სავალალო
ცვალებადობა ბედისა, სამარცხვინო აღზევება, უეცარი დამ-
ხობა იმისი, რაც მის ბედნიერებას შეადგენდა, ველური დევ-
ნა, მთელი მისი სიცოცხლის იავარ ყოფა. ეს იყო ორბისგან,
არწივისაგან ჩანისკარტება, რაიც ნაკუწ-ნაკუწად ფატრავდა
გუინპლენს, ლორდ კლენჩარლის, ლორდსა და მანქია კომე-
დიანტს. აქ იყო მისი წარსულიცა და მისი მომავალიც.

ღირდა კი ცხოვრების დასაწყისიდანვე აეცილებინა თავა-
დან დაბრკოლებები? ღირდა კი დაეძლია წინააღმდეგობანი
და გაემარჯვნა ძათზე? ვაჰ, რომ მისი ბედისწერა ყოფილა:
უფსკრულში დანთქმულიყო და მისი ბედიც ამით დასრულდა.

მამ ასე, ნაწილობრივ ძალადობისადმი დამორჩილებით,
ნაწილობრივ თავისივე ნებით (კვერთხისმტვირთველის შემ-
დეგ ხომ მას საქმე ბარკილფედროსთან ჰქონდა და ლორდთა
პალატაში გამოცხადება გუინპლენს თანხმობის გარეშე არ
მომხდარა), მან სინამდვილე ქიმერით შეცვალა. ქემარტება
სიცრუით, დეა ჯოზიანათი. სიყვარული პატივმოყვარეობით,
თავისუფლება ყოვლადშემძლებლობით, ამაყი, პატიოსანი
შრომა გაცვალა სიმდიდრეზე და მასთან დაკავშირებულ მძი-
მე პასუხისმგებლობაზე, ბინდი, ღვთაებას რომ წაფარებოდა
ჯოჯობეთურ ცეცხლის აღზე, სადაც დემონების სამყოფლოა,
სამოთხე ოლიმპზე!

გუინპლენმა ოქროს ნაყოფი იგემა და პირში ფერფლი და
ნაცარი შერჩა.

სამწუხარო შედეგია. აკლება, გაკოტრება, დაცემა, და-
ლუპვა იმედების, ფეხით გათელვა, განადგურება ბოროტი
სიცილით. უსაზღვრო სასოწარკვეთილება... რა ქნას ახლა?
რას უქადის მას ხვალინდელი დღე? ქარქაშიდან ამოღებულ

ორღესული დაშნის წვერი ძმის ხელით მის გულზე მიბჯენილი. გუინპლენი ამ დაშნის მხოლოდ საშინელ ელვარებას ხედავდა. დანარჩენი — ჯოზიანა, ლორდთა პალატა, ყველაფერი უკან დარჩენილიყო, ტრაგიკული ჩრდილებით სავსე საშინელ ბურუსში.

ეს ძმა კიდევ, რომელიც მას ასეთი გულადი ეჩვენა, რაინდივით კეთილშობილი, ვაპ, ეს ტომ-ჯიმ-ჯეკი, გუინპლენის დამცველი, ეს ლორდი დევიდი, ქომაგი ლორდ კლენჩარლისა, უცებ წარმოუდგა თვალწინ, თითქოს იმიტომ, რომ თვისადმი სიყვარული ჩაენერგა გუინპლენისათვის და მისთვისვე სილა გაეწნა.

რამდენი სავალალო მოვლენაა!

აღარსაით გზა აღარ იყო. ირგვლივ ყველაფერი დაინგრა. ან რალა საჭიროა?

სასოწარკვეთილება ადამიანს უკანასკნელ ძალ-ღონეს აცლის.

ცდა ჩატარებული იყო და მისი განმეორება აღარ ღირდა.

გუინპლენი იმ მოთამაშეს მოგაგონებდათ, რომელიც თავის კოზირებს ერთიმეორეზე ჩამოდის. იგი დასთანხმდა, რომ შეეტყუებინათ მოთამაშეთა საზარელ სახლში თავისივე მოქმედების ანგარიშმიუტევლად, ვინაიდან ასეთია შემპარავი შხამი ცთუნებისა, მან ამ თამაშში დეას ჯოზიანა დაუპირისპირა, და რა მოიგო? საზარლობა. ურსუსის წინააღმდეგ ოჯახი დააყენა და რა მოიგო, — უპატიობა. კომედიანტის ფიცარნაგს ლორდების სკამი დაუპირისპირა და ნაცვლად აღფრთოვანებული შეძახილებისა წყევლა-კრულვა შემოესმა.

უკანასკნელი მისი ბედის სათამაშო ქალღმერთი მოცარიელებულ ბაზრის მოედნის მწვეანე ხალიჩაზე დაეცა. გუინპლენმა ყველაფერი წააგო, აღარაფერი აღარ დარჩა. რიღათი ამოაგოს ვალი, უბედურმა?

ელვა-მეხით დარეტიანებული ადგილიდან არ იძვროდა. გუინპლენი თითქოს გაქვეავდაო. მოაჯირთან გაშტერებული და უძრავად მდგომი შორიდან ვინმეს რომ დაენახა, ქვის ქანდაკება ეგონებოდა.

ჯოჯოხეთს, გველსა და ადამიანის ოცნებას შეუძლიათ გა-

უვალი წრე შეკრან. გუინპლენი სულ უფრო ღრმად იძირებოდა შავბნელ ფიქრებში.

მან ახლახან ნახულ საზოგადოებას ახლა ცივად გადაავლო თვალი.

ქორწინება სიყვარულის გარეშე, ოჯახი ძმური მეგობრობის გარეშე. სიმღიდრე სინდისის გარეშე, სალამაზე კდემამოსილების გარეშე, მართლმსაჯულება სამართლიანობის გარეშე, წესრიგი წონასწორობის გარეშე, ყოვლადშემძლეობა გონიერების გარეშე, ბრწყინვალეობა სინათლის გარეშე. უღმობელი შედეგია. გუინპლენმა გონების თვალთ გადახედა ყველაფერს, რაც განიცადა და თვალწინ დაესახა იგი. თანმიმდევრობით შეაფასა თავისი ხვედრი, თავისი მდგომარეობა, საზოგადოება და თავისი ბედიც. რა იყო მისთვის ბედისწერა? მახე? როგორი იყო მისი მდგომარეობა? სასოწარკვეთილებაში ყოფნა. რითი შეხვდა მას საზოგადოება? — მძულვარებით. თვითონ რაღაა ახლა? დამარცხებული. თავის გულის სიღრმეში მან შესძახა: საზოგადოება დედინაცვალია, ბუნება — დედაა. საზოგადოება არის ის ქვეყანა, სადაც ჩვენი სხეული ცხოვრობს; ხოლო ბუნება ჩვენი სულის ქვეყანააო, პირველს ადამიანი კუბომდე, ცაცხვის ყუთამდე მიჰყავს, საფლავამდე, მატლებამდე, და ამით თავდება. მეორე ადამიანს თავისუფალ აღმაფრენაში აიტაცებს, განთიადის სხივებში გარდაქმნას უქადის და უსაზღვროებაში განაზავებს, იქ, სადაც ვარსკვლავები ბრწყინავენ და სიცოცხლე დაუშრეტელია.

გუინპლენი თანდათანობით მწუხარე ფიქრების ქარიშხალმა მოიცვა. ყველაფერი, რასაც ჩვენ სიკვდილის წინ უნდა დავშორდეთ, თითქოს უცებ გაიელვებს თვალწინ.

ვინც განსჯაშია, იგი შედარებასაც ახდენს. გუინპლენმაც შეადარა ერთმანეთს ის, რაც მას საზოგადოებამ მისცა და ის, რაც ბუნებამ მისცა. რა კეთილად იყო ბუნება მისდამი განწყობილი! როგორ ამხნევებდა მას, როგორ ეხმარებოდა იგი გაძარცვეს, ყველაფერი წაართვეს, პირისახეც კი. სულმა ყველაფერი დაუბრუნა მას, ყველაფერი, პირისახეც კი; ვინაიდან დედამიწაზე ცხოვრობდა მისი მფარველი ბრმა ანგე-

ლოსი, მისი სახიჩრობის არ დამნახველი და მიხვედრით მცოდნე, ალლოთი ამომცნობი მისი სულის სიმშვენიერისა.

ჰოდა, მან ნება მისცა დაეშორებინათ იგი ყოველივე ამაოებისგან! მან მიატოვა გულწარმტაცი არსება, რომელსაც სულითა და გულით შეეთვისა. მიატოვა ნაზი სიყვარული, მიატოვა ღვთაებრივი ბრმა გამოხედვა; ერთადერთი გამოხედვა, რომელმაც შესძლო მის სულში ჩაეხედა. დეა მისი და იყო, რადგან ის გრძნობდა თავისსა და მას შორის იმ მაღალ დამძურ კავშირს, იმ მაღალ საიდუმლოებას, რომელიც მთელ ცას მოიცავს.

ბავშვობიდანვე დეა მის საცოლედ ითვლებოდა, ვინაიდან ყოველ ბავშვს ჰყავს გულის სწორი და ცხოვრება ყოველთვის იწყება ორი უბიწო სულის დამეგობრებიდან. ორი პატარა უმანკო არსებიდან.

დეა მისი მეუღლე იყო, ვინაიდან მათ ჰიმენის მაღალი ხის მწვერვალზე გააჩნდათ თავიანთი ბუდე.

უფრო მეტიც, დეა მისთვის სინათლის შუქი იყო, უიმი-სოდ გუინაღენს ყველაფერი არარად და სიცარიელედ ეჩვენებოდა, და გუინაღენი ზომ დეას სინათლის შუქით გასხივოსნებულს ხედავდა. როგორ იცოცხლოს ახლა უიმისოდ? რა უშველოს თავის თავს? დეას გარეშე მასში ყველაფერი ჩამკვდარი იყო. როგორ მოაშორა თვალი დეას თუნდაც ერთი წუთით! ო, უბედური! მან ნება მისცა თავის თავს, რომ დასცილებოდა თავის გზის მაჩვენებელ ვარსკვლავს. ზოლო იქ, სადაც მიზიდულობის მრისხანე უცნობი ძალები მოქმედებენ, იქ ყოველი დაცილება უცბადვე ეწევა უფსკრულისაკენ. მაშ საით ჩაესვენა მისი ვარსკვლავი? დეა! დეა! დეა! დეა! ვაჰ! მან დაკარგა თავისი მნათობი.

მოაშორეთ ციდან ვარსკვლავები და რალა დარჩება? წყვილიადი. მაგრამ რად გაქრა ყოველივე ეს? ო, რა ბედნიერი იყო იგი! ღმერთმა შექმნა მისთვის სამოთხე, იქამდეც კი, რომ შიგ გველი შეეუშვა! მაგრამ ამჯერად ცდუნება მამაკაცს დაატყდა.

ის გაიტაცეს აქედან და საშინელ მახეში გააბეს. პირქუში ხარხარის ჯოჯოხეთურ ქაოსში ჩააგდეს. ეჰა, მწუხარებავე,

მწუხარებაჲ რა საზარელი იყო ყოველივე ის, რამაც იგი მოაჯადოვა რა არის ის ჯოზიანა? საშინელი დედაკაცი; არცთუ ნადირი, არცთუ ღმერთი. იმ ჭურღმულიდან, სადაც გუინპლენი ჩააგდეს, ის ახლა ხედავდა მეორე მხარეს იმისას, რაც სულ ახლახან თვალს სჭრიდა. ეს იყო საზიზღარი სანახაობა.

დიდებულემა სულით მახინჯი აღმოჩნდა, გვირგვინი — საძაგელი, ძოწეულის ქლამინდი სულის დამაბნელებელი. სასახლის კედლები მთლად შხამით გაჟღენთილი. ტროფეები, ალაღმები, ღერბები, — უნდობლობის შთამაგონებელნი. თვით ჰაერში იყო რაღაც არაჯანსაღი და გამცემლური, რასაც შეეძლო კაცი გაგიჟებამდე მიეყვანა. ო, საუცხოო იყო კომედიატი გუინპლენის ძველმანი ტანისამოსი, როგორ დაიბრუნოს ახლა „მწვანე ყუთი“, სილარიბე, სიხარული, ბედნიერი მოხეტიალე ცხოვრება დეასთან ერთად, — ის ხომ მერცხლების ცხოვრებას ჰგავდა ისინი ხომ განუშორებელნი იყვნენ ერთმანეთთან, ყოველ წუთს ხედებოდნენ ერთმანეთს, საღამოთი, დილით. სუფრაზე ერთმანეთს ეხებოდნენ იდაყვებით, მუხლებით. ერთი ჭიქიდან სვამდნენ. ფანჯრიდან მზე შემოდოდა, მაგრამ ის მხოლოდ მზე იყო. დეა კი სიხარულიც იყო და სიყვარულიც. ღამით ისინი გრძნობდნენ, რომ სულ ახლო ეძინათ ერთმანეთთან და დეა სიზმარში სულ გუინპლენს ხედავდა, ხოლო გუინპლენი ძილში სულ დეას დასტრიალებდა თავს. ფხიზელნი ვერ უარყოფდნენ იმას, რომ სიზმარეული ზმანების ღრმა ბურუსში არ უკონციათ ერთმანეთისთვის. მთელი უმანკოება დეაში იყო განხორციელებული. მთელი საბრძნე — ურსუსში. ისინი ქალაქიდან ქალაქში გადადიოდნენ. მათ მხარს უჭერდა და ამხნევებდა მათი წარმოდგენების მოყვარული გულმართალი ხალხი. ისინი იყვნენ მოგზაური ანგელოზები; მაგრამ ერთგვარად მაინც ადამიანები, რომ მიწაზე ევლოთ, ხოლო ფრთები არ ჰქონდათ, რომ ცაში გაფრენილიყვნენ ახლა კი ყველაფერი გაქრა. სად გაქრა? ნუთუ ისინი უკვალოდ მიიმალნენ? რომელმა საფლავის ქარმა გაიტაცა? წყვილიადმა შთანთქა. უკვალოდ დაიკარგნენ. ვაჰ, უღმობელი დესპოტები, მღაბიო ადამიანთა მჩაგვრელები. მათ განკარგულებაშია ყველა ბნელი ძალები და ყვე-

ლაფერი შეუძლიათ. რა უყვეს მათ? ისიც აქ არ იყო, რომ გამოსარჩლებოდა, რომ დაეცვა თავისი მკერდით, დაეცვა თავისი ლორდის ტიტულით, თავისი წარჩინებითა და დაშნა-ხმლით, მიმოს-ჯანაოზის მუშტებით! და უცბად მას თავში მწვავე აზრმა გაუელვა, აქნებ ყველაზე უფრო მწვავემ. არა, ის მათ ვერ დაიცავდა; სწორედ თვითონ იყო მათი დაღუპვის მიზეზი. სწორედ იმიტომ, რომ ის, ლორდი კლენჩარლი დაე-მალათ, მოეცილებინათ მათგან, რომ მათთვის ჩამოეშორებინათ, სწორედ იმიტომ დაატყდათ მათ თავს მთელი თავისი სიმძიმით სრულუფლებიანი საზოგადოებრივი თვითნებობა. მათი დაცვის უკეთესი საშუალება გუინპლენისთვის იქნებოდა გამქრალიყო სადმე. მაშინ შეწყდებოდა მათი დევნის ყველა საბაბი. გუინპლენი რომ არ ყოფილიყო, მათ ყურადღებას არ მიაქცევდნენ. ამ სულისგამყინავმა აღმოჩენამ მის აზრებს ახალი მიმართულება მისცა. ო, რატომ მისცა მან ნება, რომ დეასაგან დაეშორებინათ იგი? განა მის პირველ მოვალეობას ის არ შეადგენდა, რომ დეასადმი მფარველობა გამოეჩინა? ზალხის სამსახური და მისდამი მფარველობა? მაგრამ განა დეა განხორციელება არ არის ზალხისა? დეა ობოლია და ბრმა, იგი თვით კაცობრიობაა! კატასტროფამ იმიტომ იფეთქა, რომ ის, გუინპლენი, მათთან არ იყო. სხვანაირად რომ ყოფილიყო, ის გაიზიარებდა მათ ხედვას. ან იმათ თავისთან წაიყვანდა, ან მათთან ერთად დაიღუპებოდა. ახლა რა მოჰყვა ყოველივე ამას? განა შეეძლო გუინპლენს უდევოდ არსებობა? დეას დაკარგვით მან ყოველივე დაკარგა. ოჰ, ყველაფერი დასრულდა! ის ერთი მუჭა საყვარელი მახლობელი ადამიანები უკვალოდ დაიკარგნენ. ყველაფრის დასასრული დადგა. ახლა რიდასათვის განაგრძოს მან ბრძოლა, როცა იგი განწირულია და განკიცხული. აღარაფერს არ უნდა ელოდეს არც ადამიანებისგან და არც ღვთისგან. დეა! დეა! სადა ხარ, დეა! დაიკარგა! ნუთუ მართლა დაიკარგა? ის, ვინც სული დაკარგა, ზელახლა მხოლოდ სიკვდილში შეუძლია მოიპოვოს იგი.

ღრმად დამწუხრებულმა გუინპლენმა ხელი მოაჯირს დაადო, თითქოს რაღაც გადაწყვეტილებას დაადგაო და მღრნარეს დახედა.

უკვე მესამე ღამე იყო არა სძინებოდა. იგი ციებ-ცხელე-

ბის თრთოლას აეტანა. აზრები, მას რომ გარკვეულად ეჩვენებოდა, ნამდვილად ბუნდოვანი იყო. გრძნობდა, რომ ძილი ერეოდა, სხეული მოუდუნდა.

რამდენიმე წამს ასე იდგა და წყალს დასცქეროდა. მდინარის ჩაშავებული სივრცე მშვიდ საწოლს ჰპირდებოდა, ყველაფრის დავიწყებას სამარადისოდ. საშინელი ცდუნება!

მან ხიფთანი გაიხადა და მოაჯირზე დადო; მერე კამზოლის ღილები გაიხსნა და გახდას აპირებდა, რომ ხელი რაღაც საგანს შეახო ჯიბეში. ეს იყო წითელი წიგნაკი, რომელიც მას მისცა ლორდთა პალატის „ბიბლიოთეკარმა“. წიგნაკი ჯიბიდან ამოიღო, დახედა ღამის სუსტ სინათლეზე. ფანქარიც ამოიღო ჯიბიდან და წიგნაკის პირველსავე სუფთა გვერდზე დაწერა შემდეგი ორი სტრიქონი:

„მე მივდივარ, დე, ჩემმა ძმამ, დვეიძმა დაიჭიროს ჩემი ადგილი და ვუსურვებ ბედნიერებას.“ და ხელი მოაწერა: „ფერმენ კლენჩარლი, პერი ინგლისისა“.

შემდეგ კამზოლი გაიხადა, ქუდი მოიხადა, შიგ ჩადო წიგნაკი, წიგნაკი იმ გვერდზე გადაშალა, სადაც ჩანაწერი ჰქონდა, ქვას დასწვდა, აიღო და წიგნაკს ზემოდან დაადო.

შემდეგ იმ უსაზღვრო წყვიდადს გახედა, რომელიც მის ზევით გადაშლილიყო.

ნელ-ნელა თავი ჩაქინდრა, თითქოს უხილავი ძაფი ეწვეოთ უძირო მორევისაკენ.

მოაჯირს ქვედა ნაწილში კრილი ჰქონდა, გუინპლენმა ამ კრილში შედგა ფეხი, რომ მუხლით მოაჯირს ზედ დაურდნობოდა; ახლა იგი მხოლოდ და მხოლოდ გადავარდნაზე ფიქრობდა.

ხელები ზურგზე დაიწყო და წინ გადაიწია.

— გათავდა! — ჩაილაპარაკა მან.

და თვალები წყალს მიაშტერა.

იმწუთში მან იგრძნო, რომ ვიღაცამ ხელი აულოკა.

იგი შეერთა და უკან მოტრიალდა.

მის უკან ჰომო იდგა.

დასასკული

გოველე
ლევე

მოდარაჯე ძალლი ზეიქლება მზარველ ანგელოზად მოგვევლინოს

გუინპლენს შეძახილი აღმოხდა.

— შენა ხარ, მგელო!

ჰომომ კული გააქიცინა. მისი თვალები სიბნელეში ნაპერ-წყლებს ისვროდნენ. ის გუინპლენს შესცქეროდა.

შემდეგ ისევ ხელების ლოკვა დაუწყო გუინპლენს. პირველად გუინპლენი მთვრალივით გაშტერებული იდგა. იგი შეძრწუნებული იყო იმით, რომ უეცრად იმედი დაუბრუნდა. ჰომომ! საიდან გამოცხადდა ეს მგელ-ძალლი? ორმოცდარვა საათის განმავლობაში გუინპლენმა ყველანაირი მოულოდნელობა განიცადა. მას ახლა მოულოდნელი სიხარულს განცდადა ელოდა. ეს სიხარული მას ჰომომ მოუტანა. ახლადღებრუნებული რწმენა, ან ყოველ შემთხვევაში, იმედი. უეცარი ჩარევა იდუმალი: კეთილმოქმედი ძალისა, რაც შესაძლოა ბედისწერისგან ელინდება იმ სიცოცხლისადმი, რომელმაც უკვე ჩააღწია თითქმის საფლავის განუქცვრეტელ წყვედადა. აი. სინათლე განმკურნავი და გამანთავისუფლებელი, გამობრწყინებული მაშინ, როდესაც აღარას ელოდი. დასაყრდენი წერტილი, დასაღუპად გამზადების წუთში მოპოვებული. — ყველაფერი ეს ჰომომ განახორციელა. გუინპლენი უცქეროდა ჰომოს და ისე ეჩვენებოდა, რომ ამ ერთგულ ძალს თითქოს კმაყოფილებისა თუ თანაგრძნობის შუქი მოჰფენოდა.

ამასობაში მგელი უკანვე გაიქცა. რამდენიმე ნაბიჯი გაირ-
50. ვ. პიუგო

ბინა, მერე მოტრიალდა, თითქოს იმისათვის, რომ გაეგო, მომდევს თუ არა გუინპლენიო.

გუინპლენი გაჰყვა მგელ-ძალს, ჰომომ კუდი გააჩინა და ისევ წინ გასწია.

ძალი გარბოდა ეფროკ-სტოუნის სანაპიროს დაღმართისაკენ. დაღმართი ტემზის ნაპირზე ჩადიოდა. ჰომოს უკან გუინპლენი მისდევდა. იგი დაღმართზე ჩავიდა.

ღროდაღრო ჰომო უკან მოიხედავდა, რომ დარწმუნებულყო, მომდევს თუ არა გუინპლენიო.

არის, ხოლმე ცხოვრებაში ისეთი შემთხვევები, როდესაც ყველაზე მეტად გამჭრიახი კეჟა ვერ შეედრება ერთგული პირუტყვის ყნოსვასა და ალლოს. პირუტყვს თითქოს ცხადად ბილვის უნარი აქვს.

ზოგიერთ შემთხვევაში ძალი თავის პატრონს უკან მისდევს. ზოგი ძალი კიდევ წინ მიუძღვის და მაშინ ადამიანის გონებას პირუტყვის ალლო ხელმძღვანელობს. ნადირის ზუსტი ალლო შეუმცდარად ერკვევა იქ, სადაც ჩვენ წყკდიადში ვიბნევით. პირუტყვს ბუნდოვანი მოთხოვნილება უჩნდება კახდეს ჩვენი მეგზური. იქნებ მან იცის, რომ ჩვენ ხიფათი ჰოგველის მცდარი ნაბიჯის გადადგომით და საჭიროა დაგვენმაროს, თავიდან ავიცილოთ ეს საშიშროება. თუმცა იქნებ არ იცის, მაგრამ იქნებ იცის კიდევაც. ყოველ შემთხვევაში, ვილაცამ იცის ეს მის მაგიერ. ჩვენ უკვე ვთქვით, რომ მოხდება ხოლმე, როდესაც გადამწყვეტ წუთებში დახმარებას გვიწევს დაბალი არსება, სინამდვილეში ეს დახმარება ჩვენ მაღლიდან გვევლინება. ჩვენ არ ვიცით, როგორ მოგვევლინება ღვთაება განგების ნების გამომხატველად ხან ნადირი ან პირუტყვი გვევლინება.

ნაპირამდე მისულმა მგელმა ჩაიქვეითა ტემზას გასწვრივ გამყოლ თავთხელთან.

მგელ-ძალი: არცა ყეფდა, არცა წკმუტუნებდა, მიდიოდა ჩუმად. ჰომო, რაკი თავის ალლოს ემორჩილებოდა, ყოველ გარემოებაში მოვალეობას ბრძნული სიფრთხილით ასრულებდა, როგორც კანონით დევნილი არსება.

მან დაახლოებით ორმოცდაათი ნაბიჯი გაიარა და გაჩერდა. მარჯვნივ ნავმისადგომი მოჩანდა ხიმიჩქებზე. მის იქიდან

ბნელ ბურუსში საკმაოდ მოდილო ხომალდის მძიმე კორპუსი გაირჩეოდა. ხომალდის ქიმათან ბაქანზე მკრთალი შუქი მოჩანდა. ის პატრუქჩაწეული ღამის მაშუქარა გეგონებოდათ.

მგელმა უკანასკნელად უკან მოიხედა და რა დარწმუნდა, რომ გუინპლენი იქ იყო. შეხტა ნავმისადგომზე, რომელიც გაფისული, გრძელი მორების ფიცარნაგს წარმოადგენდა. სქელ ბოძებზე შემდგარს. ბოძების ქვეშ მდინარე მიჩხრიალებდა. რამდენიმე წუთის მერე ჰომო და გუინპლენი ნავმისადგომის ნაპირს მიაღდგნენ.

აქ, ბაგირზე მიბმული ხომალდი, ჰოლანდიური გამობერილი შხუნა, ორანძიანი იყო. ბაქანიც ორი ჰქონდა, ორივე ნაპირებზემოუფარგლავი. ერთი ბაქანი ხომალდს ცხვირთან ჰქონდა, მეორე კიჩოსთან. ვათ შორის დაუხურავი, ღია ტრიუმი იყო, სწორი კიბით ჩასასვლელი, იაპონურ ყაიდაზე ნაკეთები. ტვირთისთვის განკუთვნილი. ბაქნებს შუა მანძილი ტვირთს ეჭირა. ბაქნების ქვეშ კაიუტები იყო. რომლებიც ცენტრალურ განყოფილებას პატარა კარით უერთდებოდნენ. ბაქანზე დაბარგების დროს ნაკრავლებს შუა გასავლელი მანძილი იყო დატოვებული. ამ ორანძიან შხუნას ანძები ცალ-ცალკე ბაქანზე ჰქონდა. წინა ანძას პავლე ერქვა, კიჩოსას — პეტრე. ისე, რომ ამ ნავსაც ორი ანძა იმნაირად აგვირგვინებდა, როგორც კათოლიკურ ეკლესიას სათავეში ორი მოციქული უდგას. ცენტრის საბარგო-სატვირთო განყოფილების ზემოდან ფიცრის ხიდურები იყო გადებული, ერთი ბაქნიდან მეორემდე. ხიდურას ეს ორი ნაწილი ცუდ ამინდში ააწეოდა ორივე მხრიდან, საგანგებო მექანიზმებით და ამგვარად ორ ბაქანს შუა ნაწილზე ჰჭერი კეთდებოდა. ისე, რომ ქარიშხლის დროს ტრიუმი მკვიდრად იხურებოდა. ამ მოდილო მძიმე შხუნას საჭე სქელი ძელოსა ჰქონდა, რადგან საჰკის ძალა ხომალდის სიმძიმეს უნდა უდრიდეს. ამ მძიმე საზღვაო ხომალდის მართვისათვის საკმარისი იყო სამი კაცი. თვითონ პატრონი, ორი მატროსი და ბიჭა-იუნგა. ცხვირის და კიჩოს ბაქნებს, როგორც უკვე ვთქვით. გვერდებზე ფარგალი არ ჰქონდა. ამ შხუნას შავად გამობერილ კორპუსზე სიბნელეშიც კი ამოიკითხავდით თეთრი ასობით წარწერას: „ვოგრაატი. როტერდამი“.

იმხანად ზღვაზე მომხდარმა მთელმა რიგმა შემთხვევებმა, სახელდობრ კარნეროს კონცხთან მომხდარმა კატასტროფამ, რომელმაც იმსხვერპლა ბარონ პუანტის რვა ხომალდი, აიძულა საფრანგეთის ფლოტი ჰიბრალტარისკენ წასულიყო, რამაც სრულად განტვირთა ლამანში; გაანთავისუფლა სამხედრო გემებისაგან გზა ლონდონსა და როტერდამს შორის, ისე რომ სავაჭრო გემებს ახლა თავისუფლად შეეძლოთ ნაოსნობა.

შხუნა „ვოგრაატი“, რომელსაც გუინპლენი წაადგა, ნავმისადგომთან კიჩოს ბაქნის მარცხენა მხრიდან იყო მიზიდული და ნავმისადგომის ფიცარნაგთან თითქმის თანაბარ დონეზე იდგა. მხოლოდ ერთი საფეხურით იყო საკირო დაბლა ჩასვლა. ერთი ნახტომით ჰომო და გუინპლენი კიჩოზე გაჩნდნენ. ბაქანი ცარიელი იყო და ნავზე ჩამიჩუმე არ იამოდა. შხუნა უკვე დაეტივირთათ და ბაგირიც უნდა აეშვათ, ეს იქიდან ჩანდა, რომ ტრიუმე ნაკრაულებით და ყუთებით სავსე იყო, მამ მგზავრებიც უნდა ყოფილიყვნენ. მაგრამ მათ ალბათ ეძინათ ბაქნების შუა კაიუტებში, რადგან შხუნის გასვლა ღამითვე უნდა მომხდარიყო, ასეთ შემთხვევაში მგზავრები ბაქანზე მხოლოდ დილით გამოჩნდებიან ხოლმე. რაც შეეხება ეკიპაჟს, იგი, როგორც ჩანს გამგზავრების წინ ვახშმობდა იმ განყოფილებაში, რომელიც მაშინ მატროსების კაიუტად იწოდებოდა. ამიტომ იყო ორივე ბაქანი უკაცრიელი.

მგელ-ძალდი ნავმისადგომზე მიძუნძულებდა, მაგრამ როგორც კი ხომალდზე ფეხი შედგა, ისე ნელ-ნელა აბიჯებდა, თითქოს ვინმეს ეპარებო, ის კუდს ახლაც აქიცილებდა, მაგრამ არა სიანის გამომხატველად, არამედ რაღაც წუხილითა და შესაბრალისად, როგორც ძალღსა სჩვევია თუ უბედურებას რასმე გრძნობს. გუინპლენის წინ ისევე ისე მიმავალი ჰომო კიჩოს ბაქნიდან ხიდურაზე გადავლით ცხვირის ბაქანზე გადავიდა.

ხიდურაზე გუინპლენმა სინათლე შენიშნა. ეს იყო ფარანი, რომელიც წინა ანძის ძირას დაედგათ. ფარანის შუქზე, რაღაც დიდი ყუთის, ოთხ საგორავზე შედგმული ფიცრულის მოხაზულობა ისახებოდა...

გუინპლენმა იცნო ურსუსის ძველი საზიდარი.

ეს უბადრუკი ფიქრის ქოხურა, იმავე დროს საზიდარიც, რომელშიც გუინპლენმა ბავშვობა გაატარა, აქ გორგოლებში გატარებული გრძელი თოკებით ანძის ძარაზე მიემაგრებიანთ, იგი დიდი ხანია ხმარებიდან გამოსული მთლად დაძველებულიყო. როგორც ადამიანს, ისე საგანს, ისე არაფერი დააბერებს, როგორც უქმად ყოფნა. ქოხურა შესაბრალისად გადახრილიყო გვერდზე. უმოქმედობისგან თათქოს დამბლა დასცემიაო, იმაზე, რომ აღარ ითქვას რა, რომ განუკურნელი სენი, სიბერე სჭირდა. მისი უფორმო, ჭიებისგან დახრული ძარა დაფუყულის შთაბეჭდილებას ტოვებდა. რისგანაც კი გაკეთებული იყო ყველაფერი იშლებოდა: რკინის ნაწილები დაქანგულიყო, გადაკრული ტყავი დახეთქილიყო, ფიქრები დამპალიყო. წინა სარკმლის შუშა, საიდანაც ფარნის სინათლე მოდიოდა, გატეხილიყო. გორგოლები მოღრეცოდა. კედლები, ჭერი და ღერძები დაძველებოდა და თითქოს დაღლილობისაგან დაუძლურებულყო. ყველაფერი რაღაც მეტად შესაბრალისად გამოცყურებოდა და თითქოს შველას სთხოვდა ვისმეს, — მაღლა აშვერილი ორი ხელნა გეგონებოდათ ადამიანის მკლავებიო, ცის მიმართ საღალადებლად ამართული. ქვეშ ჰომოს საბმელი ჩაჭვი ეკიდა. საზიდარი მთლიანად ირღვეოდა და იფუყებოდა.

თითქოს სრულიად კანონიერი და ბუნებრივია, როცა ხელახლა მოიბოვებს ადამიანი ყოველივე იმას, რაშიც ჩვენი სიცოცხლე, ბედნიერება და სიყვარულია, — ის სწრაფად, თავდავიწყებით მიიჭრება ყველა ამისაკენ. მაგრამ არა მაშინ, როდესაც უკვე ღრმად შემადრწუნებელი უბედურება განკვიცილია. ადამიანი, რომელიც განადგურებულია და გონდაკარგული მთელი რიგი კატასტროფებისაგან, გამცემლობის მსგავს შემთხვევებისაგან, აღარ ენდობა თვით სიხარულსაც კი, მას ეშინია თავისი ავბედითი ხვედრის თანამოზიარე არ გახადოს ისინი, ვინც უყვარს. მას თავი გადამდები უბედურების ბუდედ წარმოუდგენია და თვით ბედნიერებასაც კი ფრთხილი ნაბიჯით უახლოვდება. მის წინაშე ახლად იღება სამოთხის კარი, მაგრამ იქ შესვლამდე იგი ჯერ შიშნეულად უთვალთვალებს.

მღელვარებისგან ფეხებში ძალაგამოცლილი გუინპლენ-
თავისი ბავშვობის თავშესაფარს შესცქეროდა.

მგელ-ძალის წყნარად მიწვა თავის ჯაჭვთან.

II

ბარკილფედრო ჟორს უმიზნებდა, მტრადს კი მოახვედრა

საზიდრის საფეხური ჩამოშვებული იყო; კარები ოდნავ
გამოდებული; შიგნით არავინ არ ჩანდა. წინა სარკმლიდან მო-
ციალე სუსტა სინათლე ოდნავ აშუქებდა ბალაგანის შინაგ-
ნობას; იქაურობა ბინდს მოეცვა. დაძველებულ ფიცრის კედ-
ლებზე კიდევ გაირჩეოდა წარწერები, ურსუსის ხელით ნამო-
ქმედარი და ლორდების ქება-დიდების შემცველი. კარებთან
გუინპლენმა დაინახა თავისი ტყავის წინსაფარი და სამუშაო
ტანისამოსი, ლურსმანზე ჩამოკიდებული, როგორც მიცვალე-
ბულის ტანსაცმელი მორგში.

თვითონ გუინპლენს ახლა აღარც ხიფთანი ეცვა და არც
კამზოლი.

საზიდარი ეფარებოდა რაღაც ნივთს, რომელიც ბაქანზე.
ანძის ძირას იდო. ფარნის შუქზე გაარჩია ნაალის ნაწილი.
ნაალზე, როგორც ჩანდა, ვილაც იწვა. ბაქანზე რაღაც ჩრდი-
ლი მოძრაობდა.

ვილაცის ხმაც ისმოდა. გუინპლენი საზიდართან გაყუჩდა
და ყური დაუგდო.

ლაპარაკობდა ურსუსი.

ეს ხმა, გარეგნულად უხეში, რაოდენი სინაზის შემცველი
იყო. ის ხომ გუინპლენს პატარაობიდანვე ტუქსავდა. მანვე
აღზარდა იგი ასე კარგად. ეს ხმა ახლა უკვე მოკლებული
იყო თავის ბგერადობასა და სიმკვირიცხლეს. ის ახლა ყრუ.
ჩახლეჩილი იყო და ძლივს ისმოდა. თან ხშირი ოხვრით მა-
ლიმალ წყდებოდა. ის ახლა ძლივსდა მოაგონებდა ადამიანს
ურსუსის წინანდელ მტკიცე და გარკვეულ ხმას. ეს ხმა ახლა

იმ კაცს ბეჭუთვნოდა, რომლის ბედნიერებაც სამარეში ჩაესვენა. ხმაც შეიძლება აჩრდილად აქცეს.

ურსუსი თითქოს თავის თავს ელაპარაკებოდა. მას, როგორც ვიცით, ჩვეულებად ჰქონდა მონოლოგების კითხვა. ამიტომ იგი შერყეულიც კი ეგონათ.

გუინპლენი გაიტრუნა. რომ ურსუსის ნალაპარაკებიდან არც ერთი სიტყვა არ გამოჰპარვოდა:

— ასეთი ტიპის ხომალდები ძალიან სახიფათოა. მის ნაპირებს საზღვარი არა აქვს. სულ ადვილია ადამიანის წყალში გადავარდნა. თუ ამინდი გამოიცვალა დეა ტრიუმში უნდა ჩაიყვანო. ეს კი მეტად საშიშია; ერთი უხერხული მოძრაობა, ან ოდნავი შიში საკმარისია, რომ გული გაუსკდეს. მე ასეთ ამბავსაც წაეწყდომივარ. ო, ღმერთო ჩემო, რა მოგველის ნეტავ! დეასა სძინავს? დიახ, სძინავს; გვონებ, სძინავს. ან იქნებ გრძნობა დაკარგა? არა, მაჯისცემა კარგი აქვს. ალბათ სძინავს. ძილ იგივე ვადის გაგრძელებაა. კარვია, რომ ვერაფერსა ხედავს. რა ვქნა, რა ვიღონო, რომ ხალხის მოძრაობა შეწყდეს. ბატონებო, თუ აქ, ბაქანზე ხართ ვინმე. ძალიანა გთხოვთ, ნუ იხმაურებთ! ახლო ნუ მოხვალთ. სუსტი ჯანმრთელობის ადამიანებს უნდა გაუფრთხილდეთ. ამ გოგონას აციებს. ეს ჯერ სულ პატარაა, ახალგაზრდაა. ამ გოგონას ახლა სიცხე აქვს. მე მისი ნაალი გარეთ გამოვიტანე. რომ თავისუფლად ისუნთქოს. ანას იმეტომ გუებუნებით. რომ ურთხილად იყოთ. ისეა მოქანცული, რომ ნაალზე მოცელივით დაემხო, თითქოს გრძნობა დაკარგაო. მაგრამ არა, მას სძინავს. ძალიან გთხოვთ, არ გააღვიძოთ. მე ქალებსაც ამას ვეუბნები, რა თქმა უნდა. თუ ისინი არიან აქ: როგორ არ უნდა შეიბრალონ ყმაწვილი ქალი. ჩვენ ერთი საწყალი კომედონტები ვართ; ყურადღება მოგვაქციეთ და თანაგრძნობით მოგვექეცით. თუ საჭიროა, ფულსაც გადავიხდი, ოღონდ ნუ იხმაურებთ. მადლობელი ვიქნები, ქალბატონებო და ბატონებო. არის ვინმე აქ? არა, მგონი არავინ არის. მე სულ ტყუილად ვლაპარაკობ. უფრო უკეთესი. ბატონებო, მადლობას გიხდით, თუ ხართ აქ ვინმე. თუ არა ხართ, მით უკეთესი, მაშინ უფრო მეტად მადლიერი ვარ თქვენზე. ამ ქალს შუბლზე ოფლმა დაასხა. რა გაეწყობა, ისევე მძიმე შრომას

დავუბრუნდებით, კატორღას, ისევ შვევებში უღელში და ჰაპანს გავწევთ. ჩვენ ისევ გავღარიბდით; ისევ ტალღების ნებას უნდა მივენდოთ. ვილაცის ხელმა, საშინელმა ხელმა, რომელსაც ჩვენ ვერა ვხედავთ, მაგრამ ყოველთვის ვგრძნობთ, უცბად საუარესოდ დაატრიალა ჩვენი ბედი. დე, ასე იყოს, მხნეობა არ უნდა დაგეარგოთ. ოღონდ დეა კარგად იყოს. რა სისულელე მომდის, ჩემს თავს ხმამაღლა ველაპარაკები, მაგრამ ესეც საჭიროა, — თუ დეა გაიღვიძებს, იგრძნობს, რომ ეს აქ მარტო არ არის. ოღონდ უცბად ხმაურმა არ გააღვიძოს. ნუ ხმაურობთ, ღვთის გულისათვის, ოღნავი შენჭლრევა, ან მღელვარება ცუდად იმოქმედებს მასზე. რა საშინელება იქნება აქ რომ სიარული დაიწყონ. მე მგონია. ხომალდზე ყველას სძინავს. მადლობას ვუძღვნი განგებას ასეთი მოწყალებისათვის. მაგრამ ჰომო სადღაა? ამ ალიაქოთში სულ დამავიწყდა ჯაჭვით დამება. მე თვითონ აღარ მესმის, რას ვაკეთებ. აი, უკვე საათზე მეტია ჰომოს ველარა ვხედავ. ალბათ თავისთვის ვახშმის საშოვნელად წავიდა სადმე. ნეტა ცუდი არა შეეშთხვეს რა. ჰომო! ჰომო!

მგელმა კუდი ბაქანზე ნელა დაარტყა.

— აჰა, შენ აქა ხარ! მადლობა ღმერთს! ახლა ჰომოც რომ დამეკარგოს რაღა მეშველება! დეა ხელებს ამოძრავებს, ალბათ იღვიძებს. წყნარად, ჰომო! წყალთა მოქცევა იწყება, ალბათ ახლა მალე აეუშვებთ ბაგირსა და გავცურავთ. მე მგონია, ღამე მშვიდი იქნება; ქარი ჩადგა. ვიმპელი ანძის სიგრძივ ჩამოეშვა, მშვიდობიანად ვიმგზავრებთ. პარაულია ცაზე მთვარეს ვერა ვხედავ, მაგრამ ღრუბლები ოღნავ ინძრევიან. არ დაგვარყევს. ამინდს კარგი პირი უჩანს. როგორი გაფითრებულა დეა! სისუსტის ბრალია; არა, დაწვეები ცხელი აქვს; ეს ციებ-ციხელების ბრალია. არა, აგერ ვარდისფერმა გადაჰკრა სახეზე. მაშ კარგად არის. სულ დავიბენი. ჩემო საბრალო ჰომო, მე უკვე აღარა მესმის რა. მაშ ასე. ცხოვრება ახლად უნდა დავიწყოთ. ისევ მუშაობას უნდა პოვკიდოთ ხელი. ჩვენ ხომ ახლა ორნილა დავრჩით, ჰომო; მე და შენ დეასთვის უნდა ვიმუშაოთ. დეა ჩვენი შვილია, ჰა! ხომალდი უკვე მიცურავს. მაშ გავემგზავრეთ. მშვიდობით,

ლონდონო! სალამო მშვიდობისა, ღამე მშვიდობისა! ეშმაკის კერძო! ო, შეჩვენებულო ლონდონო!

ხომალდი მართლაც თანდათან ნაპირს შორდებოდა. მანძილი ნავსაბმელსა და ხომალდს შუა სულ უფრო იზრდებოდა. ხომალდის მეორე მხარეს, კიჩოზე კაცო იდგა. ალბათ ხომალდის პატრონი თუ იყო. იგი გამოვიდა კაიუტიდან, ხომალდი ბაგირიდან ახსნა და საჭეს მოჰკიდა ხელი. ამ კაცს მეზღვაურის სიღინჯე ეტყობოდა და ჰოლანდიელის ფლეგმატურობა. ის ყურადღებით დაამტერდა ფარვატერს. წყლის ზედაპირის მეტს ვერაფერს ხედავდა. არაფერს ყურს არ უგდებდა, გარდა ქარის ზუზუნისა, იგი სიბნელეში მოლანდებისა ჰგავდა. საჭეს სატრიალებელ ბერკეტის სიმძიმისაგან წელში მოხრილი, ნელა ქანაობდა კიჩოს ერთი მხრიდან მეორისაკენ. ის აქ, ბაქანზე სულ მარტო იყო. ვიდრე ხომალდი მდინარეზე მიცურავდა, მშველელი არა სჭირდებოდა. რამდენიმე წუთს მზუნა მდინარის დინებას მიჰყვა. არც გვერდითი, არც ირიბი რყევა არ იგრძნობოდა. მიქცევიან ტალღა სწრაფად მიაცურებდა ხომალდს, ისე რომ ტემზას სიმშვიდე თითქმის არ ირღვეოდა. აქეთ, ნისლიანში ლონდონის შავი სილუეტი სულ უფრო და უფრო ილეოდა.

ურსუსი განაგრძობდა:

— სულ ერთია, მე დეას სათითურას ნაყენს დავაღვივებ. მეშინია ბოდვა არ დააწყებინოს. ხელის გულებიც კი ოფლიანი აქვს. ნეტა რა ვაწყენინეთ ღმერთს! ეს რა მოულოდნელად დაგვატყდა უბედურება! რა სწრაფად ჩაცვივდით ხიფათში! ძერა ქვასავით ჩამოვარდება ხოლმე, მოუჭერს ბრჭყალებს ტოროლას... ასეთია ბედისწერაც. და, აჰა, შენ ლოგინად ჩავარდი, ჩემო ტკბილო ბავშვო. მოვედით ლონდონში, ვფიქრობდით: დიდი ქალაქია, მაღალი შენობებით დამშვენებული. აი, საუთვორკი რა კარგი გარეუბანია. დავბინავდით და თურმე საშინელი ადგილი არ ყოფილა. ახლა რას მიბრძანებთ, როგორ მოვიქცე! მე მოხარული ვარ, რომ ვშორდებით მას. დღეს 30 აპრილია. მე ყოველთვის მეშინოდა აპრილისა. ამ ცბიერ თვეში მხოლოდ ორი დღეა ბედნიერი: 5 და 27, ხოლო უბედურია 10, 20 29 და 30 რიცხვი. ეს უდავოდ დამტკიცებულია კარდანოს გამოანგარიშებით.

ნეტა მალე გაიაროს ღღევანდელმა ღღემ. რა კარგია, რომ ჩვენ უკვე მოვშორდით მის ნაპირს. გათენებისას გრეესენ-ღში ვიქნებით, ხოლო ხვალ საღამოს როტერდამში. რა გაეწ-ყობა, ეშმაკმა დალაზვროს! ჩვენ ისევ ძველებურ ცხოვრებას შევუდგებით. ისევ საკუთარი ქედით ვათრევთ ჩვენს საგორე-ბელს. ასე არ არის. ჰომო?

მგელმა თანხმობის ნიშნად, კუდი ნელა დააკაქუნა ბა-ქანზე.

ურსუსი განაგრძობდა:

— რომ შეიძლებოდეს ისე ადვილად დაშორდე შენს ღღარ-ღებს, როგორც ქალაქს შორღები! ჰომო, მაშინ ჩვენ კიღდე გვეღრსებოღა ბედნიერება. მაგრამ, ვაჰ, ჩვენ მაინც ყოველ-თვის ვიგრძნობთ. რომ ერთი გვაკლია. გარღაცვალეღუღის აჩრღიღი ყოველთვის მის ახლობელთა შორის ტრიალებს. შენ ხომ აიცი ვიზეღაცა ვლაპარაკობ, ჰომო? ჩვენ ოთხნი ვიყავით და ახლა სამნიღა დავრჩით. ცხოვრება ის გრძელი ჩაჰვიღ-რომელსაც აკლღებიღ ჩვენთვის საყვარელი არსებანი. შეღი-ხარ ცხოვრებაში და უკან სტოვებ მთელ რიგ დარღსა და მწუხარებას. ბედისწერა აღამიღანს დარეტრიღანებს, გააბრუებს. როღესაც აუტანელ ტანჩვას სეტყვასავით დააყრის. ამის მერღე რად უნღა გვიყვარღეს, რომ მოხუცი სულ ერთ და იმავეს დაიჰინებენ ხოლმე. სასოწარკვეთიღების გამო ისინი გამო-თაყვანებულნი ხღებიღან. ჩემო კარგო ჰომო, ჶერ ისევ ზურ-ღის ქარი უბერაღს. წმინღა პავლეს გუმბათი უკვე სულ მიი-ჰალა. ჩვენ ახლა გრინიღს ჩავუვლოთ გვერღზე. ეს იმას ნიშ-ნავს, რომ ჩვენ უკვე კარგა მანძიღი გავცურეთ. ოჰ, მე ყო-ველთვის თავბრუსა მხვევს ეს საძაგელი სატახტო ქალაქები. იქ აუარებელი მღვღღები, მოსამართლეები და მღაბიონი დაფუსფუსებენ. მე მიჩვენია ტყეში ფოთღების რხევას ვუ-ყურო... მაგრამ დეღს. შუბლი ისევ ოფღიღანი აქვს. მე არ მომწონს ის ამბავი, რომ იღაყვს ზემოღან ლიღისფერი ძარ-ღვები დაბერვიღა მაშ დიღი სიციხე აქვს. ოჰ, რა მეშვეღება: ამის შემყურეს! იძინე. ჩემო ბავშვო! ჰო. დიღს, სძინავს.

და უცებ ენით აუწერელი ნაზი ხმა გაისმა, თითქოს შო-რიღან გაისმაო. თითქოს ერთ და იმავე ღღოს ციური სიმაღ-

ლიდანაც მოჰბერს და მიწის სიღრმიდანაცო. ეს იყო დეას-საუცხოო ხმა და იმავე დროს ხმა წამებული ადამიანისა.

ის, რაც გუინპლენმა დღემდე გამოსცადა, უცხად დავიწყებას მიეცა. ლაპარაკობდა მისი ანგელოზი; ასე ეგონა, რომ საიდანღაც, ცხოვრების ფარგლებს იქიდან მოესმოდა ეს სიტყვები. სიტყვები ერთგვარი სანეტარო თავდავწყევბას კილოთი თქმული. დეა ამბობდა:

— ის კარგად მოაქცა, რომ წავიდა. ეს ქვეყანა მისთვის არ იყო. მეც მას უნდა მივბაძო. მამავ, მე ავად არა ვარ; ყველაფერი გავიგონე, რასაც ამბობდით. მე კარგადა ვარ; საუცხოოდ ვგრძნობ თავს. მეძინა. მამი, მე ბედნიერი ვიქნები.

— ჩემო ბავშვო, რა გინდა მაგითი თქვა? — ჰკითხა დღონებულმა ურსუსმა.

— მამი, შენ ნუ დარდობ, — უპასუხა დეამ.

სიჩუმე ჩამოვარდა. ალბათ დეამ სული მოითქვა. მერე კვლავ გაისმა ნელი ხმა:

— გუინპლენი აღარ არის, ახლა მე ნამდვილად ბრმა ვარ; უწინ არ ვიცოდი რა იყო ღამე, ღამე იგივე განშორებაა.

ხმა ისევ შეწყდა. შექმდეგ კვლავ აწყრიალდა:

— მე ყოველთვის ვშიშობდი, რომ ის გაფრინდებოდა. ვიცოდი, რომ ის მე ციდან მომევილინა. და, აჰა, გაქრა კიდევაც. ეს მოსალოდნელი იყო. სული ფრინველივით გაფრინდება. მაგრამ სულის ბუდე სიღრმეშია; იქ, სადაც დაფარულია დიდი ანდამატი, რომელიც ყველაფერს იზიდავს. მე კარგად ვიცი, სად შეიძლება გუინპლენის პოვნა. დამიჭერეთ, მე ჰივანებ მას. მამი, ის იქ არის; მერე თქვენც იქ, ჩვენთან ჰოხვალთ და ჰომოც ჩვენთან მოვა.

ჰომომ გაიგონა თუ არა თავისი სახელი, კუდი ოდნავ დაატყაპუნა ბაქანზე.

ხმა განაგრძობდა:

— მამი, თქვენ ხომ გესმით, ყველაფერი მაშინ გათავდა, რაც გუინპლენი გაქრა. მე რომ კიდევაც მოვინდომო, აქ დამჩენი მაინც არა ვარ. უპაეროდ როგორ გავძლებ. რაც არ შეიძლება, არ შეიძლება. როცა გუინპლენი ჩემთან იყო, მე ვცოცხლობდი, ეს ისე უბრალოდ ხდებოდა, ბუნებრივად.

ახლა გუინპლენი აღარ არის და მე ვკვდები. ან ის უნდა დაბრუნდეს, ან არა და მე უნდა მოვკვდე. მაგრამ რაკი ის ველარ დაბრუნდება, მე თვითონ მივიღივარ, კარგია სიკვდილი. სულაც არ არის საშიში. ის, რაც აქ ქრება, იქ ზელახლა ენთება. ცოცხალი გრძნობ, როგორ გეკუმშება გული ტკივილისაგან. ხომ არ შეიძლება დაუსრულებლივ იტანჯოს ადამიანი. და აი, ამიტომ ადამიანები, როგორც თქვენ იტყვიან ხოლმე, ვარსკვლავებთან მიდიან; იქ ქორწინდებიან, არასოდეს არ შორდებიან ერთმანეთს და უყვართ, უყვართ ერთმანეთი. სწორედ ეს არის სასუფეველი ცათა შინა.

— კარგი, ნუ ლელავ ასე, — უთხრა ურსუსმა.

ხმა განაგრძობდა:

— შარშან გაზაფხულზე ჩვენ ერთად ვიყავით. ბედნიერები ვიყავით, მაგრამ ახლა!.. მე აღარ მახსოვს მაშინ სად ვიყავით; სადღაც პატარა ქალაქში. იქ ფოთლები შრიალებდნენ და მე მესმოდა, როგორ გალობდნენ კიოტები. მერე ჩვენ ლონდონში მოვედით და ყველაფერი შეიცვალა. მე არ კი ვაყვედრი ვისმეს. ახალ ადგილზე ვინ იცის, რა დაგემართება. გახსოვთ, მამი, ერთ საღამოს დიდ სავარძელში რომ ქალი იჯდა, თქვენ თქვით, ის ჰერცოგის ასულიაო. მე მაშინ ძალიან დავლონდი. ჩემის ფიქრით, უკეთესი იქნებოდა დიდ ქალაქს მოვრიდებოდით. მაგრამ გუინპლენი კარგად მოიქცა. ახლა ჩემი ჯერია. თქვენ ხომ მიაშობდით, რომ დედაჩემი მოკვდა, როცა მე სულ პატარა ვიყავი, რომ მე მიწაზე ვეგდე, ზედ მათოვდა და რომ გუინპლენიც მაშინ ბავშვი იყო და სულ მარტოდმარტო, რომ გუინპლენმა ამიყვანა, თქვენთან მომიყვანა და სიკვდილს გადამარჩინა. მაშ, ნუ გიკვირთ, რომ დღეს მე თქვენ უნდა მიგატოვოთ და საფლავში ჩავიდე, უნდა გავიგო გუინპლენი იქ არის თუ არა. ერთადერთი, რაც ჩვენ, ცოცხლებს გვაქვს, ეს გულია. ხოლო როდესაც სიცოცხლე დასრულდება, მაშინ სულიდა რჩება ადამიანისაგან. მამი, ხომ კარგად გესმით, რასაც ვამბობ? ეს რა ტორტმანებს? მე ისე მეჩვენება, თითქოს ჩვენი სახლი მოძრაობს. მაგრამ გოგოლების რაჩარხა რომ არ მესმის!

ცოტაოდენი დუმილის მერე დეას ხმა ისევ გაისმა:

— მე კარგად ვერ ვარჩევ გუშინდელსა და დღევანდელ დღეს. არცა ვჩივი. მე არ ვიცი, რა მოხდა, მაგრამ ვგრძნობ რაღაც ცვლილებას, — ეს სიტყვები ღრმა მწუხარებით იყო წარმოთქმული. გუინპლენს კენესა მოესმა.

— თუკი გუინპლენი არ დაბრუნდება, მე უნდა წავიდე.

დაღვრემილმა ურსუსმა თავისთვის წაიბურღლუნა:

— მე არა მჭერა, რომ იმ ქვეყნიდან ვინმე ბრუნდებოდეს. და განაგრძო:

— ეს ხომალდია. შენა მკითხე, სახლი რად ინძრევას? სახლი კი არა, ჩვენ ხომალდით მივცურავთ და ის ქანაობს. დაწყნარდი, ბევრი ლაპარაკი გაწყენს. თუ ცოტათი მაინც გიყვარს შენი მამა, ჩემო გოგონა, ჩემო შვილიყო, ნუ ღელავ. თორემ სიტყვები აგიწევს. მოხუცი ვარ, შენს მძივე ავადმყოფობას ვერ ავიტან. მე მაინც შემიბრალე. მღელვარებით უფრო მეტად ნუ გაირთულებ ავადმყოფობას.

ღეას ხმა ისევ აწკრიალდა:

— რისთვის ვეძიო აქ, დედამიწაზე ის, რაც მხოლოდ ცაში შეიძლება ვიპოვო?

ურსუსი შეეკამათა, ცდილობდა მბრძანებლური კილოთი ელაპარაკა:

— დამშვიდდი! ხანდახან სრულებით არა გაგეგება რა. წყნარად უნდა იწვე. თუ შენ დამშვიდდები, მეც მშვიდად ვიქნები. ჩემო ბავშვო, ცოტა ჩემზედაც იფიქრე. გუინპლენმა შენ გიპოვნა, მაგრამ მე ხომ შეგიკედლე. შენ თავს არ იზოგავ; ეს ძალიან ცუდია. უნდა დამშვიდდე და დაიძინო. ყველაფერი კარგად იქნება, პატიოსან სიტყვას გაძლევე, ყველაფერი კარგად იქნება. ამინდი მშვენიერია. თითქოს განგებ ჩვენთვის დაწყნარდა. ხვალ როტერდამში ვიქნებით. ეს პოლანდიის ქალაქია. ზედ მდინარე მასის შესართავთან.

ღეამ, ისევ დაიწყო ლაპარაკი:

— მამი, ჩვენ ბავშვობიდანვე ერთად აღვიზარდენით, ჩვენ ვერაფერი დაგვაშორებს. რაკი სხვა გამოსავალი არ არის, ისევ სიკვდილი სჯობს. მე თქვენ ძალიან მიყვარხართ, მაგრამ ვგრძნობ, რომ თქვენთან აღარა ვარ, თუმცა ჯერ არც იმასთანა ვარ.

— კარგი, სცადე დაძინება, — ურჩევდა ურსუსი.

ღეას ხმა ისევ გაისმა:

— მე მალე დიდი, დიდი ხნით დავიძინებ.

ურსუსმა მღელვანობისგან მთრთოლვარე ხმით უპასუხა:

— ხომ გეუბნები, პოლანდიაში მივდივართ-მეთქი, ქალაქ როტერდამში.

ღეა განაგრძობდა:

— მამი, მე ავად არა ვარ. არც მაცხელებს, შენ ნუ ლეღავ; მხოლოდ ცოტათი მცხელა, მეტი არაფერი.

ურსუსმა ისევ წაიბურღლუნა:

— მდინარე მაასის შესართავთან.

— მე კარგიდა ვარ, მამი, მაგრამ ვგრძნობ, რომ ვკვდები.

— აბა, არა გრცხვენია; ასეთ სისულელეს რომ ამბობ! — წაიბურღლუნა ურსუსმა.

და დაუმატა:

— ღმერთო, ოღონდ კი არაფერმა არ ააღელვოს.

ღუმილი ჩამოვარდა.

უცბად ურსუსმა შეჰკვივლა:

— რასა შერები? რადა დგები ლოგინიდან? გეხვეწები, დაწე ისევ!

გუინპლენი შეკრთა და საზიდრისაკენ გაიხედა.

III

სამოთხე, ხელახლა მოაოვეებული ძვეყანასა ზედა

გუინპლენმა ღეა დაინახა. ქალი ნაალზე მთელი ტანით ამართულიყო. მას გრძელი, თეთრი კაბა ეცვა. თავიდან ფეხებამდე შეკრული, მხოლოდ მხრები და ნაზი ყელი მოუჩანდა. სახელოები იდაყვის ქვემოთ ეშვებოდნენ. კაბის ნაკეციები ფეხის ტერფებს უფარავდა. ხელის მტევნებზე ცისფერი ძარღვების ზოლები მოუჩანდა. ძარღვები ციებ-ცხელებისაგან ამობურცვოდა. ყმაწვილი ქალი არ ირხეოდა, მაგრამ მთლად კანკალებდა და ცახცახებდა, როგორც ლერწამი. ფარანი მას ქვემოდან აშუქებდა. ქალის პირისახეს

უნით გამოუთქმელი სიმშვენიერე მოჰყენდა. გაშლილი თმები მხრებზე ეფინა, დაწვებზე არც ერთი ცრემლი არ ჩამოგორებია, მაგრამ თვალებში ცეცხლი უელავდა. სახეზე ისეთი მკრთალი ფერი გადაჰკვროდა. თითქოს ღვთაებრივი სი-
ცოცხლის ანარეკლი ეხატებო. მისი წვრილი, ნარნარი წელი, თითქოს კაბასთან ერთად განუშორებელიაო. ახლა ოდნავ ირ-
წეოდა, როგორც ცეცხლის ალი ნიავეზე. იმავე დროს იგრძნო-
ბოდა, რომ იგი უკვე ლანდი ხდებოდა. ფართოდ გაღებული
თვალები ნაპერწკლებს აკვესებდნენ ქალი უსხეულო მოჩვენე-
ზას ჰგავდა. სულსა ჰგავდა. განთიადის ცისკარზე გაღვიძებულს.

გუინპლენისკენ ზურგშექცეულმა ურსუსმა შიშით ხე-
ლები ზეცისკენ ალაპრო და ტაში შემოჰკრა.

— ჩემო გოგონი! ოჰ. ღმერთო ჩემო. ახლა ბოდვა დაე-
წყო; აი, ამისი მეშინოდა. ოდნავი შერყევაც კი ბოლოს მო-
უღებს, ან არადა გააგრიება. ან სიკვდილი, ან გაგიება.
რა ვქნა, ღმერთო ჩემო? დაწეკი, შვილიყო!

მაგრამ დეამ ისევ დაწყო ლაპარაკი. მისი ხმა ოდნავ ის-
პოდა, თითქოს რომელიღაც ღრუბელი უკვე აშორებდა მას
ღედამიწისაგან.

— მამი, თქვენ სცდებით, მე არ ვბოდავ. მე მშვენიერად
მესმის ყველაფერი, რასაც ლაპარაკობთ. თქვენ ამბობთ, რომ
ბევრი ხალხი შეიკრიბა. საზოგადოება გველის და რომ
მე ამ საღამოს უნდა ვითამაშო. თანახმა ვარ. ხომ ხედავთ, მე
სრულ გონზე ვარ. მაგრამ არ ვოცი ახლა როგორ მოვიქცე;
მე ხომ მოვკვდი. გუინპლენიც მოკვდა. მაგრამ სულ ერთია,
მე მოვდივარ. მზადა ვარ, ვითამაშებ. აი, მე უკვე მზადა ვარ.
მაგრამ გუინპლენი რომ არსადა ჩანს.

— ჩემო შვილო. გამიგონე. დაწეკი ისევ ლოგინზე, —
გაუმეორა ურსუსმა.

— ის აღარ არის. ის აღარ არის ო, როგორ ბნელა.

— ბნელაო, დეასგან პიკველად მესმის ეს სიტყვა, —
წაიბურღლუნა ურსუსმა.

გუინპლენი უხმაუროდ შეიპარა საზიდარში, თავისი სას-
ცენო ტანსაცმელი და გულსაფარი ჩამოიღო. ჩაიცვა, გამო-
ვიდა ბაქანზე, რომელიც აქამდე ბალაგანს ეფარებოდა.

დეა ტუჩებს ოდნავ ამოძრავებდა, რალაცას ტიტინებდა. მისი ტიტინი ნელ-ნელა მელოდიაში გადავიდა. მან სიმღერა წამოიწყო; ხან ჩუმდებოდა, ხან კი ისევ ბოდვას იწყებდა. ეს იყო იღუმალის მოწოდება, ძახილი, რომლითაც რამდენიმეჯერ მიუმართია გუინზლენისათვის „დამარცხებული ქაოსის“ თამაშის დროს. მისი სიმღერა გარკვევით არ ისმოდა და ფუტურის ბზუილს ჰგავდა.

სიმღერა შეწყვიტა და ისევ ალაპარაკდა.

— არა, მე არ მოვმკვდარვარ. აბა რას ვამბობდი? ეჰ, მე ცოცხალი ვარ, ის კი მკვდარია. ის წავიდა, მე კი აქ დავრჩი. ის ცაზეა, მე დედამიწაზე. არც მისი ხმა მესმის, არც მისი ნაბიჯები. ღმერთმა ჩვენ დედამიწაზე მოკლე ხანს გვამყოფა სამოთხეში, ისევ წაგვართვა ეს ბედნიერება. გუინზლენ! ყველაფერი დასრულდა. მე ველარასოდეს ვერ შევეხები მას ხელით, ვერასოდეს. მე ველარ გავიგონებ მის ხმას.

დემ ისევ სიმღერა წამოიწყო.

შემდეგ ხელები გაშალა, თითქოს დასაყრდენს ეძებსო.

გუინზლენი სიბნელიდან გამოვიდა. შიშისგან გაქვავებული ურსუსის გვერდით გაჩნდა და დეას წინ დაიჩოქა.

დეა განაგრძობდა:

— ვერასოდეს, ვერასოდეს მე მას ველარ ვიხილავ! ნახევრად ბურუსით მოცულმა დემ ისევ სიმღერა განაგრძო.

უცბად ძვირფასი ხმა შემოესმა საპასუხოდ:

მოდო, მომიახლოვდი,
გელოდება სიყვარული,
მოდო, მომიახლოვდი,
შენ სული ხარ, მე გული.

დემ ხელები გუინზლენს თავზე დაადო და კივილი აღმოხდა, რაც აუწერელი სინარნარიითა ჟღერდა:

— გუინზლენ!

მისი გაფითრებული სახე თითქოს ვარსკვლავებმა გააშუქაო და შექანდა.

გუინზლენმა ხელები შეაშველა და აიტაცა.

— ცოცხალია! — იკივლა ურსუსმა.

დეამ ისევ შესძახა:

— გუინპლენ!

თავით გუინპლენის ლოყაზე მიყრდნობილმა დეამ წაიჩურჩულა:

— შენ ისევ ძირს ჩამოეშვი. მადლობელი ვარ, მადლობელი.

დეა გუინპლენმა მუხლებზე დაისვა და გულში ჩაიკრა. ქალი თავის ბრმა, მაგრამ სხავოსან თვალებს ვაჟს არ აშორებდა, თითქოს ხედავსო.

— ეს შენა ხარ? — წაიჩურჩულა ძლივს გასაგებად.

გუინპლენმა დაუკოცა კაბის კალთა. ხანდახან სიტყვა, კენესა და ქვეითინი ერთ განუყრელ მთლიანს შეადგენენ; მათში შედუღებულია და ერთდროულად გამოიხატება აღტაცებაც და მწუხარებაც. მათ თითქოს არავითარი აზრი არა აქვთ. და ამავე დროს ყველაფერზე მეტყველებენ.

— ჰო, მე ვარ! მე ვარ! გუინპლენი ვარ. შენ კიდევ ჩემი სული ხარ, გესმის! ეს მე ვარ, ჩემო პაწიავე, ჩემო მეუღლევე, ჩემო ვარსკვლავო, ჩემო სუნთქევე! შენ ჩემი მარადიულობა ხარ! მე ვარ, აქა ვარ! აი მე გეხვევი. ცოცხალი ვარ! შენი ვარ. ოჰ, თავის მოკვლას როგორ ვფიქრობდი. ერთი წუთიც და ჰომო რომ არ ყოფილიყო... მე ამას მერე გვიამბობ. რა ახლო ხედება სიხარული სასოწარკვეთილებას! უნდა ვიცოცხლოთ, დეა! დეა, მაპატიე! მე შენი ვარ, შენი სამუდამოდ. შენ მართალი ხარ. აბა შუბლზე შემეხე, დარწმუნდი, რომ მე ვარ. შენ რომ იცოდე... მაგრამ ახლა ჩვენ ველარაფერი დაგვაშორებს. მე ჭურღმულიდან აპოვედი და ცამდე ვმალდები. შენ ამბობ, რომ მე ციდან ჩამოვეშვი, არა, მე ახლა ვმალდები. აი, მე ისევ შენთანა ვარ სამუდამოდ. გესმის, ერთად, სამუდამოდ. ჩვენ ერთად ვართ! ვინ იფიქრებდა! ჩვენ ისევ ვიპოვეთ ერთმანეთი. ყველა უსიამოვნებას ბოლო მივდო. მომავალში მხოლოდ ვინეტარებთ. ჩვენ ისევ ბედნიერად ვიცხოვრებთ და ჩვენი სამოთხის კარს ისე მაგრად დავხურავთ, რომ ვერავითარმა მწუხარებამ ვეღარ შემოაღწიოს. მე შენ ყველაფერს გვიამბობ. გაგიკვირდება. ხომალდი უკვე მოსცილდა ნაპირს. ვერავინ მას ახლა ვეღარ შეაჩერებს. ჩვენ ახლა გზას

51. ვ. პიუგო.

ვადგევართ და თავისუფლები ვართ. ჰოლანდიაში მივდივართ. იქ ჯვარს დავიწერთ. მე არ მეშინია. საცხოვრებელ საშუალებას გავაჩენ. ვინ დამიშლის, ვის შეუძლია დამიშალოს. ჩვენ ახლა აღარა გვემუქრება რა. აღარაფერი ხიფათი არ გველის. შენ ჩემი სათაყვანებელი ხარ.

— შენი აღგზნება მოთოკე! — ჩაიბურღლუნა ურსუსმა.

დეა მთლად კანკალებდა; მან მთრთოლვარე ხელი გუინპლენს სახეზე გადაუსვა. გუინპლენმა იგრძნო დეას ციური შეხება და გაიგონა კიდეც მისი ჩურჩული.

— ასეთი სახე ღმერთს უნდა ჰქონდეს.

შემდეგ მის ტანსაცმელს შეეხო.

— გულსაფარი, ქურთუკი. არაფერი არ შეცვლილა, — წარმოთქვა მან.

ურსუსი შეცბუნებული და სიხარულისგან თავგზადაბნეული იცინოდა, ცრემლებსა ღვრიდა და თან თავისთვის ლაპარაკობდა:

— არაფერი არ მესმის. მთლად გამოვჩერჩეტდი. მე ხომ ჩემი თვალითა ვნახე, რომ სასაფლაოსკენ კუბოთი მიასვენებდნენ! ვიციანი კიდევაც და ვტირი კიდევაც. ამის მეტი რაღა შემიძლია. ისე გავსულელდი, თითქოს მე თვითონ ვიყო შეყვარებული. დიახ, მართლაც შეყვარებული ვარ. ორივე ესენი გაგიჟებით მიყვარს. ო, ბებერი, ჩერჩეტი, ასეთი დიდი მღელვარება ხომ აწყენს დეას. სწორედ ამისი მეშინოდა. არა, სწორედ ის არის, რაც მინდოდა. გუინპლენ, გაუფრთხილდი დეას! თუმცა დეე, კოცნონ ერთმანეთი; მე რა საქმე მაქვს. მე მხოლოდ შემთხვევითი მოწმე ვარ. რა უცნაური გრძნობაა! რა პარაზიტი ვარ, რომ სხვისი ბედნიერებით ვსარგებლობ. აქ არაფერ შუაში ვარ, მაგრამ ისე მეჩვენება, რომ მეც ხელი შევუწყე ამათ ბედნიერებას. დამილოცნიხართ, ჩემო შვილებო!

იმ დროს, როდესაც ურსუსი თავისთვის ლაპარაკობდა, გუინპლენი დეას ებაასებოდა,

— შენ მეტად მშვენიერი ხარ, დეა. არ ვიცი, სადა მქონდა ჰკუა ამ დღეებში? შენს გარდა ამ ქვეყნად ჩემთვის არავინ არის. მე შენ ისევე შეგყურებ და თვალებს არ ვუჭერი. ამ ხომალდზე! მაგრამ, ამიხსენი, რა დაგატყდათ თავს? აჰ,

აქამდე მიგიყვანეს „მწვანე ყუთი“ სადღაა? გაგძარცვეს? განდევნა მოგისაჯეს? რა სიმდაბლეთა! ო, მე შურს ვიძიებ, სამაგიეროს მივუზღავ მათ, დეა მათ ჩემთან ექნებათ საქმე. მე ხომ ინგლისის პერი ვარ.

ურსუსი, თითქოს თავში კომბალი ჩაართყესო, უკანასკნელი სიტყვები რომ გაიგონა, უკუდგა და გუინპლენს ყურადღებით დააკვირდა.

— რომ არ მომკვდარა ეს ცხადია, მაგრამ მგონი ჭკუაზე კი შემცდარა...

და უნდობლად ყური გაიმახვილა.

გუინპლენი განაგრძობდა:

— დამშვიდდი, დეა, მე საჩივარს აღვძრავ ლორდთა პალატაში.

ურსუსი ერთი კადევ ჩააშტერდა გუინპლენსა და შუბლზე თითი მიიკაკუნა.

შემდეგ, ეტყობოდა, რალაც გადაწყვეტილება მიიღო და ჩაიდუღუნა:

— სულ ერთია, ამით საქმეს არა ეშველება რა. იყავი ჭკუაზე შეშლილი, თუკი შენ ასე მოგწონს, ჩემო გუინპლენ. ამის უფლება ყველა ჩვენგანს აქვს. ყოველ შემთხვევაში, მე ბედნიერი ვარ, რომ დაბრუნდი, მაგრამ ეგ შენი სიტყვები რას ნიშნავს?

ზომალდი მსუბუქად და სწრაფად მიარღვევდა ტალღებს. სულ უფრო და უფრო ჩამობნელდა. ოკეანედან წამოსული ნისლი უქარობის გამო ზევით მიიწევდა და ცას კბურავდა, შუა ზენიტზე იკრებებოდა. ცაზე მხოლოდ რამდენიმე დიდი ვარსკვლავი შეინიშნებოდა, მაგრამ მალე ისინიც ჩაქრნენ. და გემბანზე მყოფ ადამიანებს მშვიდი, უსაზღვრო შავი ცა დაჰყურებდა. მდინარე თანდათან უფრო განივრდებოდა. ნაპირები ბნელ, ვიწრო ზოლად მისდევდა და თითქოს გარემო სიბნელესთან ერთიანდებოდა. დამე ღრმა სიწყნარით სუნთქავდა. გუინპლენი ჩამოჯდა. დეასთვის ხელი გადაეხვია და ელაპარაკებოდა. ისინი ტიტინებდნენ, ჩურჩულებდნენ. ეს იყო დაუკავშირებელი, აღელვებული დიალოგი. ო, სიხარულს, რა სიტყვებით აიწერები!

— ჩემო სიცოცხლე!

- ჩემო ზეცავ!
- ჩემო სიყვარულო!
- ჩემო ბედნიერებაე!
- გუინპლენ!

— დეა, მე მთვრალი ვარ შენით. მომეცი ფეხები, გა-
კოცო!

— მაშ ეს შენა ხარ?

— სათქმელი ისე ბევრი მაქვს, არ ვიცი საიდან დი-
ვიწყო.

— მაკოცე!

— ჩემო ცოლო!

— ნუ მეუბნები, გუინპლენ, მოხდენილი ხარო. არა, შენა
ხარ ასეთი ლამაზი.

— ისევ გიპოვე. აი, გულში გიხუტებ. დიახ, შენ ჩემი ხარ.
ეს ზმანება არ არის. შენ ჩემთანა ხარ. ნუთუ ეს შესაძლებე-
ლია. დიახ, მე ისევ ცხოვრებას ვუბრუნდები. შენ რომ იცო-
დე, რა არ გამოვცადე, დეა!

— გუინპლენ!

— ო, მე მიყვარხარ!

ხოლო ურსუსი თავისთვის ჩურჩულებდა:

— მე ისე მიხარია, როგორც პაპას.

პომო საზიდრის ქვეშედან გამოძვრა, უხმაუროდ, ნელ-
ხან ერთთან მივიდოდა, ხან მეორესთან. თუმცა არა ცდილობ-
და რომელიმე მათგანის ყურადღება მიეპყრო, ოღონდ ენით
ლოკავდა ყველაფერს, რაც კი მოხვდებოდა: ლოკავდა ურ-
სუსის უხემ წაღებს, გუინპლენის ქურთუქს, დეას კაბას,
ნაალს. იგი ასე გამოხატავდა სიყვარულს.

გაიარეს, გასცილდნენ ჩეტემსა და მედუსის შესართავს.
ზღვას უახლოვდებოდნენ. შავად გაშლილი მდინარე იმდე-
ნად მშვიდი იყო, რომ უხუნა, ქვევით, ტემზას დინებისაკენ
მიმდინარე, არ საჭიროებდა აფრების გაჭიმვას, არც მატრო-
სები გამოჩენილან გემბანზე. ხომალდის პატრონი წინანდე-
ბურად საჭესთან იდგა და მართავდა უხუნას. მის გარდა კი-
ჩოზე არავინ იყო. ხომალდის წინამოზე, — ცხვირზე ფა-
რანი აშუქებდა, — ერთი მუჟა ბედნიერი ადამიანები, მოუ-
ლოდნელად ისევ შეხვედროდნენ ერთმანეთს, რომ მწუხარე-
ბის მორევში ხელახლა განეცადათ ნეტარება.

არა, ცათა შინა

უცბად დეა წამოდგა, გუინზლენისაგან თავი გაინთავისუფლა, ორივე ხელი გულზე მიიბჯინა, თითქოს გულის აძვრებული ცემა უნდა შეანელოსო და თქვა:

— რა დამემართა? სუნთქვა მიჭირს. მაგრამ ეს არაფერია, ალბათ სინარულისგან მემართება. კარგია. მე შენმა გამოჩენამ ღონე გამომიღია, გუინზლენ. უეცარმა ბედნიერებამ მომთენთა. რა კარგია ცა ჩვენს გულს რომ ეხმაურება? უშენოდ მე ვგრძნობდი, რომ უნდა მოვმკვდარიყავი; შენ დამიბრუნე სიცოცხლე, თითქოს რაღაც მძიმე ფარდა გადაიხსნაო. ვიგრძენი, რომ ჩემს გულში სიცოცხლე ნიაღვარივით შემოიჭრა, მჩქეფარე სიცოცხლე, მღელვარებითა და ალტაცებათ სავსე. რა კარგია ის სიცოცხლე, რომელიც შენ გამიღვიძე. იგი. ტკივილსაც კი იწვევს ჩემში. თითქოს ჩემი სული ისე ფართოვდება, რომ სხეულში აღარ მეტევა. ეს იმიტომ, რომ სიამე მიპყრობს. თითქოს ფრთები შემეხსხა. მე ვგრძნობ, როგორ ფართატებს ჩემი ფრთები. ცოტა არ იყოს, შიში მიპყრობს, მაგრამ ძალიან ბედნიერი ვარ. შენ მე მკვდრეთით აღმადგინე, გუინზლენ!

დეას სახეზე აღმურმა აჰკრა. შემდეგ გაფითრდა. მერე ისევ შეუყირმიზდა ლოყები და უცბად მოცელილივით დაეშვა ძირს.

— ვაჰმე, შენ მოჰკალი ეს ქალი! — წარმოსთქვა ურსუსმა. გუინზლენმა ხელები გაიწოდა დეასაკენ. რა საშინელი შეძრწუნებაა! უმწვერვალესი ნეტარებიდან ღრმა სასოწარკვეთილებაში გადასვლა. გუინზლენი ალბათ თვითონაც წაიქცეოდა, რომ დეას არ მიხმარებოდა.

იგი მთლად კანკალებდა.

— დეა, რა დაგემართა?

— არაფერი, გუინზლენ, მე შენ მიყვარხარ! — უპასუხა დეამ.

ღონემიხდილი დეა გუინზლენს ხელებზე გადაეწვინა. მას მკლავები უღონოდ ჩამოეშვა.

გუინპლენმა და ურსუსმა ქალი ნაალზე დააწვინეს.

დეამ მისუსტებული ხმით წარმოთქვა:

— მწოლიარეს სუნთქვა მიჭირს.

გუინპლენმა და ურსუსმა დეა წამოსვეს.

ურსუსმა ჰკითხა:

— ბალიში მოგიტანო?

ქალმა უპასუხა:

— რად მინდა? მე ხომ გუინპლენი მყავს.

და იგი თავით გუინპლენის მხარს მიეყრდნო. გუინპლენის თვალეში დაბნეულობა და სასოწარკვეთილება იხატებოდა.

— ოჰ, რა კარგად ვგრძნობ თავს! — წარმოთქვა დეამ.

ურსუსმა მაჯა გაუსინჯა და პულსის ცემას სთვლიდა. მას არც თავი გაუქნევია, არც ხმა ამოუღია, რასა ფიქრობდა იგი? მშვენიერად შეიძლებოდა მიხვედრა, თვალებს ისე სწრაფად ახამხამებდა, თითქოს ცრემლის შეკავებას ცდილობსო.

— რა ემართება? — შეეკითხა გუინპლენი.

ურსუსმა ყური დეას მარცხენა გვერდს მიადო.

გუინპლენმა მოუთმენლად გაუმეორა შეკითხვა და ათრთოლებული ელოდა პასუხს.

ურსუსი საშინლად გაფითრებულიყო; მან გუინპლენს შეხედა, მერე დეას და თქვა:

— ჩვენ ალბათ კენტერბერის სიმაღლეზე ვიმყოფებით, აქედან გრევსენდამდე დიდი მანძილი არ არის. წყნარი ამინდი მთელ დამეს გასტანს. ზღვაზე ჩვენ თავდასხმისა არ უნდა გვეშინოდეს; იმიტომ, რომ მთელი სამხედრო ფლოტი ესპანეთის სანაპიროებზე დატურავს. ჩვენი იქ გადასვლა და გრევსენდში მისვლა სრულიად მშვიდობიანად მოხდება.

ლონემიხდილი დეა წელში იხრებოდა, სულ უფრო მეტად ფითრდებოდა და აკანკალებული ხელებით კაბის კალთებს ჰმუქნიდა. რაღაც სიტყვით გამოუთქმელ ფიქრებში წასულიყო. მან ღრმად ამოიოხრა.

— მე მესმის ახლა, რაც მემართება. ვკვდები.

გუინპლენი თავზარდაცემული წამოიჭრა. ურსუსმა დეას მიაშველა ხელი.

— კვდები? შენა კვდები? არა, ეს შეუძლებელია! შენ არ მოკვდები. ახლა უნდა მოკვდე? ამ საათში უნდა მოკვდე? ეს

შეუძლებელია! ღმერთი ასე სასტიკი არ არის; იმიტომ და-
მიბრუნა შენი თავი, რომ ასე მალე წამართვას? არა, ეს უაზ-
რობაა. ნუთუ ღმერთს უნდა, რომ მის არსებობაში დავეჭ-
ვიანდეთ! მაშ თუ ასეა, ყველაფერი ტყუილი ყოფილა: მი-
წა, ცა, ბავშვის აკვანი, დედის ძუძუ, ადამიანის გული,
სიყვარული, ვარსკვლავები! აბა ეს რა არის? მაშ ღმერთი
ცბიერი, მატყუარა ყოფილა და ადამიანი კიდევ მოტყუებუ-
ლი უგუნური. მაშ ქვეყნად აღარაფერი ყოფილა სარწმუნო.
მაშ უნდა დაიწყევლოს მთელი ქვეყანა. ყველაფერი უფს-
კრული ყოფილა! შენ თვითონ არ იცი, რას ამბობ, დეა! შენ
უნდა იცოცხლო! მე მინდა, რომ შენ იცოცხლო! უნდა დამი-
ჯერო; მე შენი ქმარი ვარ და გამიგონე: ნებას არ მოგცემ,
რომ მიღალატო. ოი, ზეცაო! ზეცაო! ო, უბედურო ადამიან-
ო! არა, ეს შეუძლებელია! ნუთუ მე ვიცოცხლებ შენს მე-
რე? ეს ისეთი საზარელი რამ იქნება, რომ თვით მზეც უნდა
ჩაქრეს. დეა, დეა, გონს მოდი! ეგ ტყვილი ალბათ მალე გა-
გავლის. ახლაცე გაგივლის; ადამიანს ხან თართოლა აიტანს,
მაგრამ მალე გაუვლის ხოლმე. მე მინდა, რომ შენ კარგად
იყო, ჯანმრთელად, აღარ იტანჯებოდე. მაშ, შენ უნდა მოკვდე?
განა რა დაგიძავე ასეთი? მე გონსა ვკარგავ! აბა რა მიზეზით
იტოვებ! რა უსამართლო იქნება ჩვენი დაშორება! განა რა
დანაშაული მიმიძღვის შენთან? შენ ხომ მაპატიე... შენ ხომ
არ გინდა, რომ მე სასოწარკვეთილებაში ჩავვარდე, ან ბო-
როტმოქმედი გავხდე? ან გახელებული გიყი და ყველასაგან
განკიცხული ვიყო? დეა, გევედრები, გაფიცებ, გახოვ, ნუ,
ნუ მოკვდები!

გუინპლენმა თმებში ხელი იტაცა, შიშნაკრავს ცრემლები
ახრჩობდა. იგი დეას წინ მუხლებზე დაეცა.

— ჩემო გუინპლენ, განა ჩემი ბრალია, რომ ვკვდები; მე
დამნაშავე არა ვარ, არა.

ქალს ბაგეებზე ვარდისფერი ღუეი მოადგა, ურსუსმა კა-
ბის კალთით მოსწვინდა. გუინპლენი პირქვე დამხობილიყო.
ველარაფერს ხედავდა, დეას ფეხებზე ეხვეოდა და ნაწყვეტ-
ნაწყვეტად ბუტბუტებდა, დეას ეხვეწებოდა:

— ხომ გეუბნები, მე არ მინდა, რომ მოკვდე! მე ვერ
აუტან შენს სიკვდილს. მაშ ერთად დავიხორცოთ. შენ გინდა

მოკვლე, დეა? მე ვერასოდეს ამას ვერ შევურიგდები. ჩემო ღვთაებავ! ჩემო სიყვარულო! არ გესმის? მე აქა ვარ. შენთან ვარ. გეჟიცები, შენ იცოცხლებ. როგორ თუ მოკვდები? მაშ შენ ვერ წარმოგიდგენია, რა დამემართება შენი სიკვდილის მერე; რომ იცოდე, როგორ საჭირო ხარ ჩემთვის, შენი სიკვდილი არ შეიძლება. დეა, მე ხომ შენს გარდა არავინა მყავს. მე ისეთი უჩვეულო რამ გადამხდა თავს. წარმოიდგინე, მე ახლახან, სულ რამდენიმე საათში მთელი ცხოვრება გამოვიარე: დავრწმუნდი, რომ ქვეყანა არაფერი არ არის. მხოლოდ შენ არსებობ. უშენოდ მთელ ქვეყანას ჩემთვის არავითარი აზრი არა აქვს. დარჩი, ნუ გამეცლები. შემობრალე! იცოცხლე, თუ მე გიყვარვარ, იცოცხლე. განა იმიტომ გიპოვნე, რომ ასე მალე დამტოვო? ო, ღმერთო, როგორ ვიტანჯები! ჩემზე გაჯავრებული ხომ არა ხარ? ხომ იცო, არ შემეილო არ წავსულიყავი, როდესაც კვერთხის-მტკირთველი გამოცხადდა ჩემს წასაყვანად. აი, ნახავ, რომ ახლავე გულზე მოგეშვება, თავისუფლად ისუნთქებ. დეა, უკვე ყველაფერმა გაიარა. ჩვენ ბედნიერები ვიქნებით. სასო-წარკვეთილებასში ნუ ჩამაგდებ. დეა, მე ხომ შენთვის. ცუდი არაფერი შემიმთხვევია!

ეს სიტყვები გუინპლენს არ უთქვამს, ქვითინით აღმოხდა. აქ მწუხარებაც იყო და აღშფოთებაც. გუინპლენს გულიდან ისეთი შესაბრალისი კენესა აღმოხდა, რომ მტრედსაც კი მიიზიდავდა და ისეთი ველური გმინვა, რომ ლომსაც შეზარავდა. დეას ხმა თანდათან უსუსტდებოდა, ძლივს ისმოდა. იგი გუინპლენს ძლივს პასუხობდა და თითქმის ყოველ სიტყვაზე ჩერდებოდა.

— ნუ ამბობ მაგას, ჩემო სასურველო; მე მჯერა, რომ ჩემს გადასარჩენად არაფერს არ დაიშურებდი. ერთი საათის წინ მე სიკვდილი მინდოდა, მაგრამ ახლა ძალიან მინდა სიცოცხლე! გუინპლენ, ჩემო სათაყვანებლო! რა ბედნიერები ვიყავით! ღმერთმა გამომიგზავნა შენი თავი და ახლა კიდევ ჩემს თავს გართმევს. მე მივდივარ. „მწვანე ყუთი“ ხომ არ დაგაფიწყდება, გუინპლენ? არც შენი საბრალო, ბრმა დეა, ხომ? ჩემი სიმღერა გაიხსენე ხოლმე. ჩემი ხმის ბგერა არ დაივიწყო. „მიყვარხარ!“ — ასე გეუბნებოდი, მოიგონე. ლა-

მით ძილში ისევ გეტყვი, მიყვარხარ, გუინაღენ, მიყვარხარ. ჩვენ ისევ ვიპოვეთ ერთმანეთი, მაგრამ ეს უსაზღვრო სიხარული დიდხანს ვერ გაგრძელდებოდა. მე პირველი მივდივარ ამ ქვეყნიდან, ასეთია ნება განგებისა. ძალიან მიყვარს ჩვენი მამა ურსუსი და ძმა პომო. ყველანი კეთილები ხართ. აქ ჰაერი შეხუთულია. ფანჯარა გააღეთ! ჩემო გუინაღენ, მე შენთვის არ მითქვამს, მაგრამ ერთხანს ძალიან ვეჭვიანობდი იმ ქალზე, ჩვენს წარმოდგენას ვგონებ შენი გულისათვის რომ დაესწრო. შენ მგონი არც კი იცი ვისზე ვლაპარაკობ; ხომ ასეა? ხელებზე დამახურეთ რამე, ცოტა მცივა. მაგრამ ფიბი, ვინოსი სად არიან? ბოლოს და ბოლოს ვრწმუნდები, რომ ყველანი მიყვარხართ. ვინც ჩვენი ბედნიერება ნახა, ისინი ჩვენც გვესიამოვნებიან. ვინც ჩვენი სიხარულის მოწმე იყო, ისინი ჩვენც აღარ გვეთმობა!.. რატომ დამთავრდა ყოველივე ეს? მე მაინც კარგად ვერ გამიგია, რა მოხდა ამ უკანასკნელ ორ დღეში? ახლა მე ვკვდები. ეს კაბა მეცვას. ამას რომ ვიცვამდი, ვიფიქრე, რომ ჩემი სუდარაც ეს იქნებამეთქი. მე მინდა ეს კაბა საფლავში ჩამყვეს. ამ კაბას გუინაღენმა აკოცა... ოჰ, როგორ მინდა სიცოცხლე, რა კარგად ვცხოვრობდით ჩვენს პატარა საზიდარში ვმღეროდით, ტაშს გვიკრავდნენ. ოჰ, ნეტა ერთმანეთს არასოდეს არ დავშორებოდით! მე ისე მეგონა, თითქოს ღრუბლებში დავნავარდობდით. ყველაფერში ვერკვეოდით; თუმც ბრმა ვიყავი, დღეებსაც ვარჩევდი ერთმანეთისგან, ვიცოდი დილა როდის თენდებოდა, იმიტომ რომ გუინაღენის ხმა მესმოდა. მოსალამოებასაც ვამჩნევდი, იმიტომ რომ გუინაღენს ვხედავდი სიზმარში. მე ვგრძნობდი, რომ გარს ნაზი და თბილი ღრუბელი მევლებოდა, ეს გუინაღენის სული იყო. რა დიდხანს გვიყვარდა ერთმანეთი. ყველაფერს ბოლო მოვლო. ველარც სიმღერებს გავიგონებ. ვაჰ, ნუთუ სიცოცხლე დასრულდა!? არ დამივიწყო, ჩემო საყვარელო!

დეას ხმა თანდათან უსუსტდებოდა; ცხადი იყო, რომ სიცოცხლე უმოკლდებოდა. მას უკვე სული ეხუთებოდა, ჰაერი აღარა ჰყოფნიდა. თითები ეკრუნჩხებოდა, რაც უკანასკნელი წუთის მოახლოვების ნიშანი იყო. ყმაწვილი ქალის სასიკვდილო ხრიალი უკვე ანგელოზის ფუჩუნად იქცა.

მან დაიხურჩულა:

— ხომ არ დამივიწყებთ? რა სამწუხარო იქნება ისე მოგკვდე, რომ არა მკეროდეს, კვლავ ვინმე მომიგონებს-მეთქი. ხანდახან ვბრაზობდი კიდევ, გთხოვთ მაპატიოთ. მე დარწმუნებული ვარ, ღვთის ნება რომ ყოფილიყო, ჩვენ ძალიან ბედნიერები ვიქნებოდით; ჩვენ ხომ ბევრს არაფერს ვთხოვლობდით; ასე არ არის, ჩემო გუინპლენ? საარსებო ლუკმას შრომით ვაშოვიდით და სადმე უცხო მხარეში დავსახლდებოდით. მაგრამ ღმერთმა არ ისურვა. მე არ ვიცი, რათა ვკვდები! ხომ არავისთვის მიწყენინებია, არ დამიჩვილია ჩემს სიბრძავეზე. დე, სამუდამოდ ბრმა ვყოფილიყავ, გუინპლენ, ოღონდ შენ არ დაგშორებოდი. ოჰ, რა მწარეა, რა ძნელია შენთან დაშორება, გუინპლენ!

ნაწყვეტ-ნაწყვეტად სუნთქავდა და ძლივს ლაპარაკობდა; ხმა თანდათან უწყდებოდა და მისი სიტყვები ისე ქრებოდნენ, თითქოს სანთლების ალს ნიავმა წამოუქროლაო, სიტყვები თითქმის სულ აღარ ისმოდა.

დეა ჩურჩულებდა:

— გუინპლენ, ხომ არ დამივიწყებ? უნდა, მომიგონო ხოლმე, გუინპლენ, მოვკვდები, გესმის!

და დაუმატა:

— ოჰ, აბა დამიცავით, არ მინდა სიკვდილი!

ღუმელის შექმნა ისევ განაგრძო:

— მოდი ჩემთან, რაც შეიძლება მალე; ღმერთთანაც კი უბედური ვიქნები უშენოდ. დიდხანს ნუ დამტოვებ მარტოკა, ჩემო კარგო გუინპლენ. სამოთხე აქ იყო, მიწაზე. იქ, ცაზე, მაღლა მხოლოდ ცა არის. ოჰ, სული მეხუთება, ჩემო კარგო! სასურველო... ჩემო სასურველო!

— შემობრალე! — შესძახა გუინპლენმა.

— მშვიდობით! — წაიხურჩულა ქალმა.

— შემობრალე! — გაიძეორა გუინპლენმა.

და ბავშვივით დაეწაფა დეას მშვენიერ უკვე გაციებულ ხელებს.

ერთ წამს ქალი თითქოს აღარა სუნთქავდა.

უცბად იდაყვებზე წამოიწია, თვალები აენთო და სახეზე საოცარმა ღიმილმა გადაურბინა.

მან უცბად წამოიძახა:

— სინათლეს ვხედავ, სინათლეს! — შესძახა დეამ.

მერე გულადმა დაეცა, გაიჭიმა და ასე დარჩა უძრავად.

— მოკვდა! — წამოიძახა ურსუსმა.

საბრალო მოხუცი, თითქოს სასოწარკვეთილებამ გასრისაო. აქვითინებული დეას ფეხებთან დამხობილიყო და სახე დეას გრძელი კაბის ნაკეცებში ჩაემალა. ერთხანს გრძნობადაკარგული იყო.

გუინპლენის შეხედვა შეზარავდა ადამიანს.

ის ზეზე წამოიჭრა, თავი ასწია და თვალი გაუშტერა უსაზღვროდ ჩაშავებულ სივრცეს.

იმ წუთში, როდესაც მას არავინ არა ხედავდა, არ უყურებდა, ან იქნებ მხოლოდ იმ სიბნელეში მყოფი რომელიმე უხილავი არსება უთვალთვალებდა, — მან, გუინპლენმა, ხელები მალა აღმართა და წარმოთქვა:

— მოვდივარ!

წალასლასდა ბაქანის ნაპირისაკენ, თითქოს რაღაც პოჩვენება თავისკენ უხმობსო.

მისგან რამდენიმე ნაბიჯზე უფსკრული გადაშლილიყო.

გუინპლენი ნელა მიიწეედა წინ, ისე რომ დაბლა არც კი იხედებოდა.

სახე ისევე უღიმოდა, როგორც დეას უღიმოდა სიკვდილის წინ.

მიდიოდა პირდაპირ, თითქოს წინ რაღაცას ხედავსო. თვლები ისე უბრწყინავდა, თითქოს შორს მონაგარდე სულის ანარეკლიაო.

მან შესძახა:

— დიახ!

ყოველი ნაბიჯი ბაქანის ნაპირთან აახლოვებდა.

მიდიოდა, ხელები მალა აეპყრო, თავი აეწია, ერთ წერტილს მიშტერებოდა. და აჩრდილივით მოძრაობდა.

არცა ჩქარობდა. არც პარბაცებდა; მიაბიჯებდა მტკიცედ და ურყევად, თითქოს მის წინ არც ჯურღმული იყო განრთხმული და არც ღია სამარე.

თან ჩურჩულებდა:

— დამშვიდდი, დეა, მოვდივარ შენთან. მშვენივრად ებედავ, შენ მანიშნებ, აქეთ წამოდიო.

გუინპლენი თვალს არ ამორებდა ერთ წერტილს ცაზე. ილიმებოდა.

ცა მთლად ჩაშავებულიყო. ვარსკვლავები არა ჩანდა, მაგრამ ის უსათუოდ რომელიღაც ვარსკვლავს ხედავდა.

გემბანი გადასერა.

კიდეც რამდენიმე გადამწყვეტი, საბედისწერო ნაბიჯი გადადგა და ზედ ბაქნის ნაპირზე გაჩნდა.

— მოვდივარ! აი, უკვე მოვედი, დეა!—წარმოთქვა მან.

და გზა განაგრძო. ბაქანი შემოფარგლული არ იყო. გუინპლენის წინ ჯურღმული ჩაშავებულიყო. მან ნაბიჯი გადადგა და ჩავარდა.

ღამე კუპრივით შავი იყო, წყალი ღრმა. გუინპლენი ჩაიძირა. ეს იყო მღუმარე შთანთქმა წყველიადში. არავის არაფერი არ დაუნახავს და არც გაუგონია. ხომალდი ისევ წინ მიიწევედა. მღუნარეც წინანდებურად მიაგორებდა თავის ზვირთებს.

ცოტახნის მერე შხუნა ოკეანეში გავიდა.

როდესაც ურსუსი გონს მოვიდა და თავი წამოსწია, გუინპლენი აღარსად ჩანდა, ჰომო ბაქნის ზედ ნაპირს მისდგომოდა, ზღვას გასცქეროდა და შესაბრალისად ყმუოდა სიბნელეში.

ზ ე ნ ი შ ვ ნ ე ბ ი

გვ. 9. ბიუფონი — ეორჟ-ლუი ლეკლერი (1707 — 1788) ფრანგი ნატურალისტი.

გვ. 10. პლინიუსი — კაიუს სეკუნდუს უფროსი (23 — 79), რომაელი მწერალი და მეცნიერი, ნატურალისტი და ისტორიკოსი, იმპერატორ ნერონის თანამედროვე.

გვ. 11. ჰიპოკრატე — (460 — 337 ძვ. წელთაღრიცხვ.) — მეცნიერული მედიცინის ფუძემდებელი ძველ საბერძნეთში.

ბინდარი — (დაახლ. 518 — 442 ძვ. წელთაღრიცხვ.) ძველი საბერძნეთის პოეტი ლირიკოსი.

რაპენი — ნიკოლა (1540 — 1608) ფრანგი პოეტი, რეაქციული კათოლიკური ლიგის ბელადების წინააღმდეგ მიმართულ „მენაპოური სატირის“ ერთ-ერთი ავტორთაგანი.

ვიდა — იტალიელი ეპისკოპოსი, პოეტი. წერდა ლათინურ ენაზე. ავტორი ტრაქტატისა „პოეტური ხელოვნების შესახებ“ (1527).

ამფიმაკრი — სამმარცვლიანი ტაეპი ანტიკურ ლირიაში, შედგებოდა ორი გრძელი მარცვლისა თავსა და ბოლოში, და მათ შუა ჩართულ მოკლე მარცვლისაგან.

სალერნოს ხყოლა — ცნობილი სამედიცინო სკოლა საშუალო საუკუნეების იტალიაში, ქ. სალერნოში. დაარსებული იყო მეთერთმეტე საუკუნეში.

გვ. 15. კარდანო — ჯერონიმო (1501 — 1576) — იტალიელი ექიმი, მათემატიკოსი, ასტრონომი და ფილოსოფოსი.

ბალენი — (131 — დაახლ. 201) — სახელგანთქმული რომაელი ექიმი — ქირურგი, დატოვა შრომები მედიცინასა და ფილოსოფიაში.

ვიოლა-და-გამბა — ძველებური სიმებიანი საკრავი.

გვ. 19. შერიფები, პრეფოები და მარშლები — სასამართლო და აღმინისტრაციული ხელისუფლების წარმომადგენელი ინგლისში.

ჯეფრისი ჯორჯი — (1640 — 1689) სტიუარტების რესტავრაციის ეპოქის რეაქციული პოლიტიკური მოღვაწე. სტიუარტების დამხობის შემდეგ 1688 წ. გაქცევა დააპირა, მაგრამ შეიპყრეს და ტოუერის ციხეში დაამწყვდია. იქვე გარდაიცვალა.

გვ. 20. უელსის პრინცი — ინგლისის ტახტის მემკვიდრის ტიტული.

გვ. 21. ბილი — კანონპროექტი ინგლისში.

ედუარდ VI — ინგლისის მეფე (1547. — 1553).

გვ. 22. სერჟანტი — სასამართლოს საპოლიციო მოხელე ინგლისში.

ტოუერი — ძველი ციხე-სიმაგრე ლონდონში, მეთექვსმეტე საუკუნემდე აქ ინგლისის მეფეები ცხოვრობდნენ. შემდეგში ტოუერი გადააქციეს სახელმწიფო დამნაშავეთა საპატიმროდ.

საბარონო სასამართლო — ფეოდალთა უფლება მათ მამულებში მცხოვრებთა გასამართლების შესახებ.

გვ. 23. ვესტმინსტერი — იგულისხმება ინგლისის პარლამენტის შენობა ლონდონში.

კაპელანი — კათოლიკთა მღვდელი, სამრევლო ან კარის ეკლესიაში.

გვ. 27. აკროტერიონი — შენობის ფონტონის ზემოდან და ორივე მხრიდან ნაძერწი ჩუქურთმებითა და ფიგურებით შემკული ლავგარდანი.

გვ. 27. სენ-ფერმენი — საფრანგეთის მეფეთა ძველი ციხე-სიმაგრე ვერსალის მახლობლად.

გვ. 31. იაკობ II — სტიუარტების საგვარეულოს პირველი მეფე ინგლისში — (1603 — 1625).

გვ. 33. ყარაიბები — სამხრეთ-ამერიკელ ინდიელთა ტომები.

გვ. 35. ტიურლუჟენი — ფრანგი კომიკოსი მსახიობის ჰანრი ლეგრანის, ლუდოვიკო XIII მასხარის შერქმეული სახელი. ახალგაზრდობაში ბაზრის ჯამბაზი იყო.

ტრიბუნლე — ლუდოვიკო XII და ფრანცისკ I ცნობილი მასხარის შერქმეული სახელი.

გვ. 36. ვენსენ დე პოლი (1576 — 1650) — ფრანგი მღვდელი, XVI ს. ცნობილი იყო თავისი ქველმოქმედებით, მიგდებული და დასახიჩრებული ბავშვებისათვის პირველი თავშესაფრის დამაარსებელი.

გვ. 37. ტიურენი ანრი — (1611 — 1675) — ფრანგი მხედართმთავარი, მარშალი.

გვ. 38. სიქსტის კაპელა — რომის პაპის სასახლესთან ვატიკანში არსებული სამლოცველო.

გვ. 39. კარლოს მეორე, სტიუარტი — ინგლისის მეფე. (1660 — 1685), სიკვდილით დასჯილ კარლოს I-ის შვილი. კრომველის სიკვდილის შემდეგ ინგლისის ტახტზე იგი მიიწვიეს მსხვილმა მემამულეებმა და ბურჟუაზიამ. მის გამეფებასთან ერთად ინგლისში გაბატონდა ფეოდალური რეაქცია. იგი ლუდოვიკო მეოთხემეტისგან მუდმივად ღებულობდა ფულად სუფსიდიებს და მისივე საამებლად ინგლისის ბურჟუაზიისათვის არახელსაყრელ საგარეო პოლიტიკას ატარებდა.

გვ. 41. ბოსიუე (1627 — 1704) — ფრანგი ეპისკოპოსი, აბსოლუტიზმის აპოლოგეტი ლუდოვიკო მეოთხემეტის მეფობის წლებში.

აღამიანებით ვაჭრობა მეტად ჩვეულებრივ მოვლენად ითვლებოდა.

ჩვენს დროშიც კი ცდილობდნენ იარაღით შეენარჩუნებინათ ეს უფლება. — ძიუგო ლაპარაკობს სამოქალაქო ომის შესახებ ამერიკაში (1861 — 1865) მრნათმფლობელობის მოწინააღმდეგე ჩრდილოეთის შტატებსა და მონათმფლობელურ სამხრეთ შტატებს შორის. 1863 წელს ზანგები გაანთავისუფლეს მონობისაგან, რადგანაც სამხრეთის შტატებში მანამდე გავრცელებული მონური შრომა აფერხებდა ამერიკის მრეწველობის შემდგომ განვითარებას. იმპერიალისტურ ამერიკაში მონობის საზარელი და სამარცხვინო გადანაშთები გადაიზარდნენ ზანგთა რასიულ დესკრიმინაციაში და მხეცურ ღვენაში, რაც ჩვენს დროში კიდევ უფრო გაძლიერდა ამერიკის შეერთებულ შტატებში.

...შენების კურფიურსტთან მუიღველი ისე მიდიოდა, როგორც ყახბთან ხორციის საყიდლად. იგი საზარაზნე ხორციით ვაჭრობდა — ამერიკის კოლონიების დამოუკიდებლობისათვის წარმოებულ ომის წლებში (1775 — 1783) ინგლისი, რომელსაც არა ჰყავდა საკუთარი რეგულარული ჯარი, ამერიკაში გზავნიდა გერმანიის სათავადოებიდან შეგროვილ დაქირავებულ ჯარს.

გვ. 42. „ჭეფრისის დროს, ჰერცოგ მონმუთის ტრაგიკული ავანტიურის შემდეგ...“ — ჰერცოგი ჯემს მონმუთი (1649 — 1685), კარლოს მეორის უკანონო შვილი, ინგლისის ტახტის პრეტენდენტად წამოაყენა ოპოზიციონურად განწყობილმა ბურჟუაზიამ, რომელსაც არა სურდა ინგლისის მეფედ ეცნო კათოლიკე იაკობ მეორე. აჩანყებულ მონმუთის ირგვლივ თავი მოიყარა რამდენიმე ათასმა წერილმა მიწათმფლობელმა, აგრეთვე მულის საწარმოს მუშებმა, რომლებმაც დაუჭერეს მონმუთის დაპირებას ერთგვარი დემოკრატიული რეფორმების გატარების შესახებ. მთავრობის ჯარებმა ჩააქრეს აჩანყება. ამ მარცხს ხელი შეუწყო თვით მონმუთისა და ბურჟუაზიის მერყეობამ. მათ შეეშინდათ სახალხო მოძრაობისა. უმაღლესი მსაჯული ჯეფრისი სასტიკად გაუსწორდა აჩანყების მონაწილეებს. რამდენიმე ასეული ადამიანი, მათ შორის თვით ჰერცოგი მონმუთი, სიკვდილით დასაჯეს, დანარჩენები კოლონიებში გადაასახლეს.

ვილიამ პენი — (1644 — 1718) — პენსილვანიაში (ჩრდილოეთ ამერიკაში) ინგლისელთა კოლონიის დამაარსებელი. ეს კოლონია მან 280 გირვანქა სტერლინგად მიჰყიდა ინგლისის მთავრობას.

გვ. 45. შრომანი — საფრანგეთის ბურჟონთა სამეფო სავაჭარეულოს ღერბში გამოსახული ყვაილი.

გვ. 46. ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა ჰქონდა მჭიდრო კავშირს კათოლიკურ ირლანდიასა და კათოლიკურ ესპანეთს შორის. ასეთი მეგობრული ურთიერთობა ბოლოს იმით დასრულდა, რომ ლონდონში ჩამოახრჩეს გაელის ლორდი ბრანი, რომელიც თითქმის მეფე იყო ირლანდიისა. — ისტორიაში ცნობილია ლორდი-მეფისნაცვარი ირლანდიაში თომას ფიცკერალდი, რომელმაც 1534 წელს უარჰყო ინგლისის მეფის უზენაესობა და აუქანყდა მას; აჩანყებულებს მხარს უჭერდა ესპანეთი. 1535 წელს დამარცხებული ფიცკერალდი დანებდა ინგლისის ჯარებს. იგი ირლანდიის სხვა აჩანყებულ ლორდებთან ერთად სიკვდილით დასაჯეს ლონდონში.

გვ. 51. იაკობ II — სარწმუნოების გულმოდგინე ქომაგი, სტიუარტების საგვარეულოს უკანასკნელი წარმომადგენელი, მეფე ინგლისისა (1685 — 1688), რომელიც 1688 წელს ბურჟუაზიამ და მემამულეებმა ტახტიდან ჩამოაგდეს. თავგამოდებული კათოლიკე. თავისი ძმის, კარლოს II-ის მსგავსად, იგი ფულად დახმარებას ღებულობდა ლუდოვიკო მეთოხმეტისაგან. მისი მეფობის წლები ხასიათდებოდა რეაქციის მძვინვარებით. აღეგრა გრიგორიო — (1580 — 1652) — იტალიელი, საეკლესიო საგალობლების კომპოზიტორი, ცნობილი ზორალის „Miserere“ („შეგვიწყალების“) ავტორი.

გვ. 55. არმადა — საზღვაო ფლოტილია, რომელიც 1588 წელს ესპანეთის მეფე ფილიპე II გაგზავნა ინგლისის წინააღმდეგ. არმადის ზომალდების დიდი ნაწილი დაიღუპა და დაზიანდა ზღვაში ქარიშხლის დროს. ინგლისის ფლოტთან შეტაკებისას არმადა საბოლოოდ განადგურდა. არმადის დაღუპვით ბოლო მოეღო ესპანეთის ბატონობას ზღვაზე.

გვ. 63. კანტაბრები — ჩრდილოეთ ესპანეთში ძველად მცხოვრები ტომები.

გვ. 99. სიურკუფი რობერტი — (1773 — 1827) — ფრანგი მეკობრე, რომელიც ძარცვავდა ინგლისის სავაჭრო ზომალდებს. ნაპოლეონ I-ის იმპერიის ეპოქაში მას ბარონის წოდება მიენიჭა.

გვ. 101 კარტუში — ლუი ბურგინონი, ზედმეტი სახელი — კარტუში. ქურდების მეთაური პარიზში. სიკვდილით დასაჯეს 1721 წ.

გვ. 103. პუჩერო — წიწკაით უხვად შეზავებული ხორცის შეკვამადი (ესპან.).

ტონზურა — კათოლიკე მღვდლის კოსროზე ამოპარსული ადგილი.

გვ. 104. პოლიგლოტო — მრავალ ენათა მცოდნე ადამიანი.

გვ. 108. ანტარესი — კირჩხიბის თანავარსკვლავედის ცენტრში მდებარე პირველი სიდიდის ვარსკვლავი.

გვ. 112. ავგურები — მკითხავი ქურუმები ძველ რომში.

გვ. 130. პოლითეიზმი — მრავალმეტოიანობა, ბუნების ძალთა გაღმერთება.

ვემენიდები — შურისძიების ქალღმერთნი.

ფურიები — ბოროტების ქალღმერთნი.

ქიმერები — ქვესკნელის სამყაროს ურჩხულები (ბერძნული მითოლოგიიდან).

გვ. 144. ბენრიხ I — ინგლისის მეფე (1100 — 1135). ზომალდ ბლანშ-ნეფის ჩაძირვის შემდეგ გამეფდა. 1120 წელს ლამანშის სრუტეში კასკეტის კლდეებზე შექურა ააგო.

„ბლანშ-ნეფის დაღუპვის შემდეგ“ — მხედველობაშია ფრანგული გეგმი „ბლანშ-ნეფი“, რომელიც ლამანშის ყურეში დაიღუპა.

გვ. 154. ჰაიდ-პარკი — დიდი პარკი ლონდონში.

ელისეს მინდორი — ხენარგავით გამწვანებული ფართო პროსპექტი პარიზში.

გვ. 159. ჟან-ბარტი — (1650 — 1702) — ფრანგი მეზღვაური და მეკობრე. ბოლოს აღმირალი, განთქმული თავისი სიმამაცით.

გვ. 212. ფილოქსენი — (435 — 380 ძვ. წ. აღ.) — ძველი საბერძნეთის მწერალი. ცხოვრობდა სირაკუზში (სიცილიის სამხრეთ-აღმოსავლეთი სანაპირო).

ანაქსაგორე (500 — 428 ძვ. წ. აღ.) — ძველი საბერძნეთის ფილოსოფოსი — მატერიალისტი. ცდილობდა აეხსნა ბუნების მოვლენები. ბრალი დაედო ურწმუნოებაში და განდევნილ იქნა ათენიდან.

გვ. 214. მარევი უილიამი (1578 — 1658) — ინგლისელი ექიმი, აწარმოებდა სისხლის მიმოქცევის კვლევა-ძიებას.

გვ. 215. კეპლერი იოჰანი — (1571 — 1630) — გერმანელი ასტრონომი, კოპერნიკის მიმდევარი.

ბართლომეზ ღამე — 1572 წ. 24 აგვისტოს (წმ. ბართლომეზ ღამეს) პარიზში მოწყობილი იყო კათოლიკეთა მიერ ფრანგი პროტესტანტების (პუგნოტების) მასიური გაულები.

გვ. 222. დიოგენე (414 — 323 ძვ. წ. აღ.) — ძველი საბერძნეთის ფილოსოფოსი-მორალისტი. გადმოცემის თანახმად იგა ცხოვრობდა კასრში და ღლისით სანათურით დაეძებდა ხოლმე კეთილისმყოფელ ადამიანს.

გვ. 227. კროშველი, ოლივერი — (1599 — 1658) — ინგლისის რევოლუციის წლებში ინგლისის ბურჟუაზიის ბელადი.

გვ. 228. — შილონის ციხე-სიმაგრე — აშენებულია ენევის ტბის შუაგულში მდებარე კლდეზე მე-14 საუკუნეში. ციხე-სიმაგრის სარდაფები გამოკეტილი იყო წყლით დაფარულ კლდეში და მათ საპატიმროდ იყენებდნენ. ამ საპატიმროში ექვსი წლის მანძილზე კედელზე მიჭაკეული იყო ენეველი პატრიოტი ბონივარი (1493 — 1579). ბონივარის თავდაღასავალი სიუჟეტად დაედო ბაირონის პოემას „შილონის პატიმარი“.

ვევე — ქალაქი შვეიცარიაში, ენევის ტბის მახლობლად.

ლედლო ედმონდი — (1617 — 1692) — ინგლისის ბურჟუაზიული რევოლუციის მოღვაწე და კარლოს I-ის ერთ-ერთი მოსამართლე. სტაუარტების საგვარეულოს რესტავრაციის დროს სამეფო ხელისუფლების მიერ დევნილმა თავი შეაფარა შვეიცარიაში.

გვ. 229. დიუნკერკი — ნავსადგური ჩრდილოეთ საფრანგეთში. მნიშვნელოვანი სტრატეგიული პუნქტი პა-დე-კალეს სრუტეში. 1658 წ. პროშველის დროს ინგლისმა იგი ნიდერლანდებს წაართვა და თავის ავანპოსტად გადააქცია ვერაძის კონტინენტზე, რა. ა. დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ინგლისის ბურჟუაზიისათვის. პროფრანგული პოლიტიკის გამტარებელმა კარლოს მეორემ 1662 წელს დიუნკერკი საფრანგეთს მიჰყიდა.

მონკი ჯორჯი — ჰერცოგი ალბემარკი (1608 — 1689) — ინგლისელი გენერალი. უპრინციპო ავანტიურისტი. რევოლუციის დასაწყისში მონკი მიემხრო კარლოს პირველს, შემდეგ კი გადავიდა პროშველის მხარეზე. კრომ-

ველის სიკვდილის შედეგ მონკა ხელი შეუწყო სტიუარტების რესტავრაციას.

გვ. 232. მაზარინი ჯულიო — (1602 — 1661) — კარდინალი, საფრანგეთის ფაქტიური განმგებელი ლუდოვიკო მეოთხემეტის ბაჟეობისა და ყრმობის წლებში; რიშელიეს მსგავსად ხელს უწყობდა აბსოლუტიზმის განმტკიცებას. კრომველსა და მაზარინს შორის სწარმოებდა ხანგრძლივი დიპლომატიური ბრძოლა. კრომველი საფრანგეთის მეფეთა საწინააღმდეგოდ ფრანგ პუგენოტებს მფარველობდა.

მაზანიულო ტომაზო ანიულო — მეფეზე, ესპანეთის ბატონობის წინააღმდეგ სახალხო აჯანყების (1647) ბელადი. მოკლეს მიგზავნილმა მკვლელებმა. მისი დაღუპვის შემდეგ ესპანელთა ძალაუფლება ნეაპოლში აღდგენილ იქნა.

ტროში — მარტინ პაპერცი (1597 — 1653) — გამოჩენილი პოლანდიელი აღმზრადი. პოლანდიის მიერ ზღვაზე ბატონობისათვის წარმოებულ ომებში რამდენჯერმე დაამარცხა ინგლისისა და ესპანეთის ფლოტები.

ნაოსნობის აქტი — გამოიცა 1651 წ. ხ ა ნ გ რ ძ ლ ი ე ი პ ა რ ლ ა მ ე ნ ტ ი ს მ ი ე რ. თანახმად ამ აქტისა ინგლისში შესატანი საქონელი გადატანილ უნდა ყოფილიყო ან თვით ინგლისისა, ანდა იმ ქვეყნის ხომალდებით, სადაც ეს საქონელი მზადდებოდა. აქტი მიმართული იყო პოლანდიის მიერ წარმოებულ საშენადავლო ვაჭრობის წინააღმდეგ.

გვ. 233. ბრედას დეკლარაცია — კარლოს მეორის მიერ ჭერ კიდევ განმეფებამდე 1660 წ. ხელმოწერილი აქტი, პოლანდიის ქალაქ ბრედაში. დეკლარაციაში კარლოს მეორე ამნისტიას ჰპირდებოდა აჯანყებულებს, პირობას იძლეოდა გამოეჩინა სარწმუნოებრივი შემწყნარებლობა და აღეარებინა რევოლუციის მსვლელობაში მომხდარი მიწების კონფისკაცია. მაგრამ მან თავისი დაპირებები არ შეასრულა. რევოლუციის მონაწილენი სასტიკად დასაჯეს. კრომველის გეგმა სამართიდან ამოთხარეს და საბრძოლველად ჩაბოჭილეს.

შენტიგდონელი ჟუდის მხდელის შვილი — იგულისხმება ოლივერ კრომველი. ინგლისის რევოლუციის ეპოქის რეაქციონერი ისტორიკოსები კრომველს დამცირების ზინით ლუდის მხდელის შვილს უწოდებდნენ.

გვ. 234. ცივილური ფურცელი — სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი და პარლამენტის მიერ დამტკიცებული მეფის სარჩოდ განკუთვნილი ოსმებზე საბუთი.

გვ. 235. დრაიდენი ჯონი — (1631 — 1700) — ინგლისელი მწერალი, პოეტი და დრამატურგი. ინგლისის არისტოკრატის მსოფლმხედველობის გამომხატველი. თუშკა ახალგაზრდობაში რესპუბლიკანურად იყო განწყობილი.

მილტონ ჯონი — (1608 — 1674) — ინგლისის მეჩვიდმეტე საუკუნეში ბურჟუაზიული რევოლუციის პოლიტიკური მოღვაწე. მან, უკვე უსინათლო მონათქმა, შექმნა პოემა „დაკარგული სამოთხე“, რომელშიც უხვად იხსენიება რევოლუციური მოვლენები.

გვ. 240. ეველინ ჭონი (1620 — 1706) — ინგლისელი მწერალი, ავტორი საინტერესო „ღლიურებისა“, რომელშიაც აღწერა იმდროინდელი ადამ-ჩვეულება.

გვ. 242. ალაკოი მარგარიტა-მარიამი — (1647 — 1690) — ფრანგი მონაზონი ქალი, ფარსეველი და მრუში.

გვ. 244. იორჯის ბერცოგი — მეფე იაკობ II-ის ტიტული, მისი ტახტის მემკვიდრედ ყოფნის წლებში.

გვ. 247. ბრადშოუ ჭონი (1602 — 1659) — ინგლისელი პოლიტიკური მოღვაწე, რესპუბლიკანელი. სასამართლოს თავმჯდომარე, რომელმაც სასიკვდილო განაჩენი გამოუტანა კარლოს პირველს. კრომველის სიკვდილის შემდეგ ჩამოსცილდა პოლიტიკურ ასპარეზს.

გვ. 249. ვილბელმ ორანელი (1650 — 1702) — ჰოლანდიელი შტატჰალტერი, რომელიც ინგლისის ბურჟუაზიამ 1688 წელს მიიწვია სტუარტების ტახტზე და რომელმაც დაამხო იაკობ მეორე.

გვ. 253. ლოკი ჭონი — (1632 — 1704) — ფილოსოფოსი — მატერიალისტი (სენსუალისტი) საზოგადოებრივი თვალსაზრისით — იდეალისტი. ზომიერი ბურჟუაზიულ კონსტიტუციური მონარქიის იდეოლოგი.

გვ. 255. მიმართვა პაზონებს — რომელი პოეტის პორაციუსის (65 — 8 ძვ. წ. აღ.) ნაწარმოები.

მარიამ სტიუარტი — (1542—1587) — შოტლანდიის დედოფალი. ინგლისის დედოფალ ელისაბედის წინააღმდეგ მოწყობილი ფეოდალურ-კათოლიკური შეთქმულების ჩაფუშვის შემდეგ 1587 წ. ინგლისის სასამართლოს გადაწყვეტილებით სიკვდილით დაისაჯა.

გვ. 257. რიჩო დავითი — სამეფო კარის მუსიკოსი, მარიამ სტიუარტის ფავორიტი.

ანა ბოლენი — (1507 — 1536) — ინგლისის დედოფალი, ჰენრიხ მერეის მეორე ცოლი.

ლავალიერი ფრანსუაზა — ლუდოვიკო მეოთხემეტის ფავორიტი ქალი.

მარგარიტა ვალუა — (1552 — 1615) — საფრანგეთის მეფის ჰენრიხ მეოთხის პირველი ცოლი.

გვ. 263. დევერია ეფენი (1805 — 1865) — ფრანგი მხატვარი-რომანტიკოსი.

გვ. 265. თერსიტი — „ილიადას“ ერთ-ერთი მოქმედი პირი, რიგითი ბერძენი ჭარისკაცი. ჰომეროსი აღწერს მას როგორც უაღრესად მახინჯ ადამიანს.

ტრიბულე (1528 — 1558) — ფრანგ მეფეთა ლუდოვიკო მეოთხემეტისა და ფრანცისკ პირველის კარის მახარა. მის სახელს პოპულარობა შეუქმნა თვითონ პიუგომ, თავის დრამაში „მეფე ერთობა“ (ოპერა „რიგოლეტო“).

დუნს სკოტი (1265 — 1308) — შუასაუკუნეების ინგლისელი ფილოსოფოსი — მატერიალისტი.

პუდიბრასი — ინგლისელი სატირიკოსის ბეტლერის (1612—1680) იმავე სახელწოდების პოემის გმირი.

სკარონი (1610 — 1660) — ფრანგი მწერალი-სატირიკოსი. სენით დასახიზობული და დააედებული ლოგინად იყო ჩაყარდნილი.

კოკლესი — პორაიუსი (მეექვსე საუკ. ძვ. წ. აღ.) — რომის ლეგენდარული გმირი. ბრძოლაში ცალი თვალი გამოსთხარეს და მეტსახელად კოკლეს ცალთვალა უწოდეს.

კამონენი ლუის — (დაახლ. 1524 — 1580) — პორტუგალიის ეროვნული მგოსანი. ავტორი „ლუზიადასი“. თვალი გამოსთხარეს ბრძოლაში.

ეზობე — (მეექვსე საუკ. ძვ. წ. აღ.) — ძველი საბერძნეთის იგავ-არაკეზის ავტორი. განთავისუფლებული ტყვე-მონა.

მირაბო — (1749 — 1791) — საფრანგეთის მეთვრამეტე საუკუნის ბურჟუაზიული რევოლუციისდროინდელი ორატორი და პოლიტიკური მოღვაწე, კონსტიტუციონური მონარქიის მომხრე, მეფის მიერ მოსყიდული. გამოირჩეოდა მახინჯი, ნაყვავილარი სახით.

გვ. 271. ხუთი ნავსადგური — ასე ეწოდებოდა ვილქელმ დამპყრობელის დროიდან (1066—1087) ხუთ ნავსადგურს: ჰესტინგს, სენდვიჩს, ლუერს, რომნეის და ჰაიტს, რომელნიც მდებარეობენ ინგლისის სამხრეთ დასავლეთის სანაპიროზე.

გვ. 272. დედოფალი ანა — იაკობ მეორის ქალიშვილი, ვილქელმ ორანელის სიკვდილის შემდეგ ინგლისის ტახტი დაიპყვიდრა (1702 — 1714).

გვ. 273. თორები და ვიგები — ინგლისის ორი პოლიტიკური პარტია მეჩვიდმეტე-მეთვრამეტე საუკუნეებში. ამ პარტიების სახელწოდება წარმოსდგა სალანძღავი სიტყვისაგან (თორები — ირლანდიელი მძარცველები, ვიგები — შოტლანდიელი ყაჩაღები). თორები გამოხატავდნენ მსხვილ მემომულე თავადაზნაურთა ინტერესებსა და წარმოადგენდნენ ინგლისის თანამედროვე იმპერიალისტთა კონსერვატული პარტიის წინამორბედებს. ვიგები, ინგლისის თანამედროვე ლიბერალური პარტიის წარმომადგენელი, ეყრდნობოდნენ მეწარმეებს, მდიდარ ვაჭრებს, ბანკირებს და მიწათმფლობელთა იმ ნაწილს, რომელიც მკვიდროდ იყო დაკავშირებული სხვადასხვაგვარ ფინანსიურ და კოლონიურ დაწესებულებებთან.

გვ. 275. თავისუფლების ქარტია — 1215 წელს ინგლისის მეფე, იოანე უმეწაწელო აჯანყებულ მოქალაქეთა, ბარონთა და რაინდთა ზეგავლენით იძულებული იყო გამოეცა „თავისუფლების დიდი ქარტია“, რომელიც მეფეს უფლებას ართმევდა აღნიშნული წოდების წარმომადგენელთათვის თავისუფლება აღეკვეთა გარეშე გასამართლებისა და ძიებისა. აგრეთვე ზღუდავდა მის უფლებებს დაეკისრებინა მათთვის გადასახადები. მომავალში ბურჟუაზიულ ისტორიულ ლიტერატურაში ამ ქარტიის შესახებ წარმოიშვა ლეგენდა, თითქოს იგი იყო რაღაც ძირითადი კანონი, რომელმაც ინგლისში პარლამენტარული წყობილება დაამყარა.

გვ. 276. ჰორესკოპი — ციური მნათობების განლაგების რუკა, რაც თითქოს ადამიანის დაბადებისას განსაზღვრავდა მის ბედ-იბდალს.

1688 წლის რევოლუცია — ინგლისის ბურჟუაზიის მიერ „სახელოვნად“ წოდებული. განახორციელა იმ დროისათვის უკვე კონტრრევოლუ-

ციურად განწყობილმა ბურჟუაზიამ და მასთან მოკავშირე თავაღაზნაურობამ. ამ რევოლუციამ მოსპო სტიუარტების მონარქია იაკობ მეორის სახით; მაგრამ არაფერი მოუტანია ხალხთა ნასებისათვის. ეს უკვე რევოლუცია კი არ იყო, არამედ გაბატონებული კლასის მიერ ხალხის ზურგს უკან მოწყობილი სახელმწიფო გადატრიალება.

გვ. 277. ესექსი — რობერტი (1556 — 1601) — დედოფალ ელისაბედის ფავორიტი. 1601 წელს იგი შეეცადა მოგწყო აჯანყება ლონდონში ელისაბედის წინააღმდეგ, მაგრამ შეიპყრეს, გაასამართლეს და სიკვდილით დასაჯეს.

გვ. 278. ეკიუ — ძელებერა ფრანგული ოქროსი და ვერცხლის ფული. ლიარი — ბრინჯაოს წერილი ფული.

„ისიც ხდება, რომ ლომი შესვამს ხოლმე მხედარს, მაშინ ინგლისში 1649 წლის ამბები დატრიალდება, ხოლო საფრანგეთში 1793 წლის ამბები.“ — იგულისხმება ინგლისის 1649 წლის ამბები. როდესაც ბურჟუაზიულმა რევოლუციამ აღმავლობის უმაღლეს წერტილს მიაღწია და ხალხთა მასების ზეგავლენით ბურჟუაზია იძულებული იყო კარლოს პირველისათვის მსჯავრი დაედო და სიკვდილით დაესაჯა იგი, როგორც სამშობლოს მოღალატე. 1793 წელს საფრანგეთში იაკობინელებმა სიკვდილით დასაჯეს ლუდოვიკო მეთექვსმეტე.

ელისაბედი — ინგლისის დედოფალი (1558 — 1603), სტიუარტების საგვარეულოსი.

გვ. 279. გალიონები — მეთექვსმეტე-მეჩვიდმეტე საუკუნეებში იალქნინი ხომალდები, რომლებითაც ესპანელები ამერაიკიდან ეზიდებოდნენ ინდოელთაგან ნაძარცვ ოქროს.

გვ. 280. ლიული ფან ბატისტი — (1633 — 1687) — ფრანგი კომპოზიტორი, რომელიც დიდი წარმატებით სარგებლობდა ლუდოვიკო მეთოთხმეტის სამეფო კარზე.

რენი ქრისტეფორე — (1632 — 1723) — ინგლისელი არქიტექტორი.

მანხარი ფრანსუა — (1598 — 1666) — ლუდოვიკო მეთოთხმეტის არქიტექტორი.

სომერსი ჯონი — ლორდი (1651 — 1716) ინგლისელი მწერალი. ვიგების პარტიის ერთ-ერთი ლიდერთაგანი.

ლამუანიო გილომი (1617 — 1677) — პარიზის პარლამენტის სასამართლო-ადმინისტრაციული დაწესებულების თავმჯდომარე.

ბუალო ნიკოლა — (1636 — 1711) — ფრანგი პოეტი და კრიტიკოსი. კლასიციზმის თეორეტიკოსი, ავტორი ტრაქტატისა ლექსად: „პოეტური ხელოვნების შესახებ“.

პოპი ალექსანდრე (1688 — 1744) — ინგლისური კლასიციზმის დიდი პოეტი.

კობლერი ჟან-ბატისტი — (1619 — 1683) — საფრანგეთის აბსოლუტიზმის განიხილელი მოღვაწე. ლუდოვიკო მეოთხემეტის პირველი მინისტრი. იმპერიული საფრანგეთის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის ფაქტიური ხელმძღვანელი.

გოდოლფინი სიდნი — (1645 — 1712) — სახელმწიფო ხაზინის პირველი ლორდი ანა დედოფლის დროს.

„ვინძორიც ხომ იმხანად თითქმის არანაკლები იყო მარლიზე“ — მეფის სასახლე მდინარე ტემზას ნაპირას, აშენდა ელუარდ მესამის მეფობაში, მეოთხემეტე საუკუნეში.

მარლი — ვერსალის მახლობლად მდებარე სასახლე, აშენდა ლუდოვიკო მეოთხემეტის განკარგულებით. დაანგრიეს მეთვრამეტე საუკუნეში, საფრანგეთის რევოლუციის დროს.

გვ. 295. დენთის შეიარაღებული შეთქმულება — ინგლისელი კათოლიკე რეაქციონერების ამო ცდა აფეთქებინათ პარლამენტის შენობა. აფეთქებთ უშუალოდ უნდა განეხორციელებინა ოფიცერ გაი ფოკსი.

გვ. 297. დომიციანე — რომის იმპერატორი (81 — 96).

გვ. 298. ჰელიოგაბალე — რომის იმპერატორი (218—222) მისმა უკიდურესმა სისასტიკემ და გარყვნილებამ გამოიწვია აჯანყება რომში, აჯანყების დროს იგი მოჰკლეს.

ფილიპე V — ესპანეთის მეფე (1700—1746) ლუდოვიკო მეოთხემეტის შვილიშვილი. ესპანეთის ტახტზე ავიდა 1700 წელს; ესპანელთა ჰაბსბურგების საგვარეულოს უკანასკნელი წარმომადგენლის სიკვდილის შემდეგ, რამაც საფუძველი დაუდო ესპანეთის მემკვიდრეობისათვის გაჩაღებულ ომს. (1701 — 1713 წწ.).

მარიამ მედიჩი (1573 — 1642) — საფრანგეთის დედოფალი, ჰენრიხ მეოთხის მეორე ცოლი. ჰენრიხ მეოთხის სიკვდილის შემდეგ საფრანგეთის განმგებელი.

ხილერი — საფრანგეთის კანცლერი მარიამ მედიჩის დროს.

ლავუა — მიშელ ლა ტელე მარკიზი, ლუდოვიკო მეოთხემეტის სამხედრო მინისტრი.

გვ. 299. იეზუიტები — იეზუიტთა ორდენი დაარსდა 1534 წელს, ესპანელ იგნაციო ლოიოლას მიერ, რათა მხარი დაეჭირა კათოლიკური ეკლესიისათვის რეფორმაციასთან ბრძოლაში. ისტორიის ყველა ეტაპზე იეზუიტები ასრულებდნენ უაღრესად რეაქციულ როლს. როგორც ლუდოვიკო მეოთხემეტის უშუალო მრჩეველებმა, მათ ძლიერ შეუწყვეს ხელი საფრანგეთის ეკონომიურ დაქვეითებას მეთვრამეტე საუკუნეში.

გვ. 301. ქალბატონი დე მონშევრეილი — სარგებლობდა ლუდოვიკო მეოთხემეტის ფავორიტისა და შემდეგ ფარული ცოლის ქალბატონ დემენტენონის კეთილგანწყობით.

გვ. 304. როკლორი — ჰასტრონ-ჟან-ბატისტი (1617 — 1676) — ფრანგი გენერალი, ითვლებოდა ანეგდოტთა კრებულის ავტორად.

დანაიდების კასრი — მეფე დანაის ორმოცდაათი ქალიშვილის მიცვა-

ლებულთა სამყაროში მედმივად წყლით ასავეები უძირო კასრი. მათ მიერ თავიანთი ქმრების დახოცვისათვის სასჯელად მიზღული (ბერძნულა მითოლოგიით).

გვ. 308. ბერცოვი ალბა — ნიდერლანდების ესპანელი განმგებელი (1567 — 1573), რომელიც დაუნდობელი სიკაცით ახშობდა ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას ნიდერლანდებში.

ბოდენი უანი — (1520 — 1596) ფრანგი ფილოსოფოსი და ეკონომისტი.

გვ. 327. ლესტერი რობერტი (1532 — 1588) — ინგლისის დედოფლის, ელისაბედის ერთ-ერთი ფავორიტი.

ბუკინჰემი ჭორჭი — ინგლისელი ადმირალი, იაკობ პირველია ყოვლისშემძლე ფავორიტი, ინგლისის ფაქტიური განმგებელი კარლოს პირველის დროს. 1628 წელს ფანატიკოსმა პროტესტანტებმა მოკლეს.

გვ. 329. შერიდანი — რიჩარდ ბრინსლი (1751 — 1816) — ინგლისელი დრამატურგი, სატირიკოსი, ვიგების მემარცხენე ფრთის მომხრე, პოლიტიკურა მოღვაწე.

- გვ. 332. ბენრის შერვე — ინგლისის მეფე, ტიუდორთა საგვარეულოდან (1509 — 1547). მოახდინა კათოლიკური ეკლესიის რეფორმაცია, გამოაცხადა თავისი თავი ახალი ანგლიკანური ეკლესიის მეთაურად, ჩაატარა კონფესიკაცია სამონასტრო მამულებისა, რომელნიც შემდგომ ინგლისის თავადაზნაურობისა და ბურჟუაზიის ხელში გადავიდა.

გვ. 3+2. მანიჭველეები — სექტანტები აღმოსავლეთში მეოთხე-მეხუთე საუკუნეებში, რომელთაც მიაჩნდათ, რომ სამყაროში სწარმოებს ბრძოლა ორი საწყისისა — სიკეთისა და ბოროტებისა, სინათლესა და წყვილადს შორის.

გვ. 375. გრეგორიანული ხიმფონია — კათოლიკური მღვდელმსახურებისათვის მეხუთე საუკუნეში რომის პაპის გრიგოლ I-ს მიერ შემოღებული მუსიკა.

ამბროზიანული კანონი — მილანელი ეპისკოპოსის ამბროსი-ს მიერ მეოთხე საუკუნეში შემოღებული საეკლესიო საგალობელი.

მოზარაბიული კანონი — ეს სახელწოდება წარმოსდგა ესპანეთში მცხოვრებ არაბთა მიერ დაპყრობილი ქრისტიანი მოზარაბელებისაგან.

გვ. 377. პლავტი ტიტე მარციუსი (დაახლ. 254 — 184 ძვ. წელთაღრიცხვ.) — რომელი მწერალი, რომელი მდიდარი ვაჭრების გამკილავი და მამხილებელი, მრავალი კომედიის ავტორი.

გვ. 385. „ორატორი, მიაყარე სეტყვასავით რაც კი ავი და შავი მოგადგება პირზე“ — იგულისხმება დემოსთენი (დაახლ. 384 — 322), ძველი საბერძნეთის პოლიტიკური მოღვაწე და ბრწყინვალე ორატორი.

გვ. 401. ორესტი — ძველ ბერძნულ მითოლოგიაში მეფე აგამემნონისა და კლემენსტრას ვაჟიშვილი. ორესტმა შური იძია თავის დედაზე მამის მოკვლისათვის. შურისმაძიებელი ქალღმერთების ერინიათა დუნის შედეგად ორესტმა გონება დაკარგა.

გვ. 405. მოესარი სიმონ-პიერი (1781 — 1851) ცნობილი ფრანგი მსახიობი კომედიებში.

ატლანტიდა — ფანტასტიური კონტინენტი, რომელიც ძველად თითქმის ატლანტის ოკეანეში მდებარეობდა და წყალმა ჩაძირა.

გვ. 407. კარლოს დიდი — ფრანკთა მეფე (768 — 814) ფეოდალურ ურთიერთობათა დამყარების ეპოქაში. 800 წელს რომის პაპის მიერ ეკურთხა ხელმწიფე-იმპერატორად.

პალადინი — დასავლეთის შუასაუკუნეების ეპოქაში რაინდთა სახელწოდება.

გვ. 410. ვოფირარი — პარიზის გარეუბანი; მეცხრამეტე საუკ. ნახევრიდან ქალაქის ერთ-ერთი ოლქი.

გვ. 415. დემოკრიტე — (460 — 370) ძველი საბერძნეთის ფილოსოფოსი, მატერიალისტი. მას დიდად აფასებდა კარლ მარქსი. მისი ცხოველმყოფელი მოძღვრების გამო ძველ საბერძნეთში დემოკრიტეს „მომცინარ ფილოსოფოსს“ უწოდებდნენ.

გვ. 416. ლაქტანციუსი — (დაახლ. 250 — 330) რომაელი საეკლესიო მწერალი, მისი აზრით, წარმართება უკვე აღიარებდნენ ერთღმერთიანობას. სილვესტრ მეორე — რომის პაპი (999 — 1003).

დიოსკორიდე (I საუკ. ახ. წ. აღრ.) — ბერძენი ექიმი, აწარმოებდა სამკურნალო ბალანების შესწავლას. მისი თხზულებები საფუძვლად დაედო საშუალო საუკუნეების მედიცინას.

ქრიზიპე — (281—207 ძვ. წ. აღრ.) ბერძენი ფილოსოფოსი.

იოსებ ფლავიუსი — (37 — 100) — ებრაელი ისტორიკოსი. ცხოვრობდა რომის იმპერატორ ვესპასიანეს კარზე.

კადმუსი — ძველი ქალაქის თებეს მითიური დამაარსებელი საბერძნეთში.

კლავდიუს პულხრი — (III საუკ. ძვ. წ. აღრ.) კართაგენსა და რომს შორის წარმოებული პუნიკური ომისდროინდელი რომის კონსული. გადმოცემით, მიუხედავად ქურუმთა წინასწარმეტყველებისა (საღმრთო ქათმებმა არ აკენკეს მათთვის დაყრილი საკენკი) დაიწყო ბრძოლა და დამარცხდა კიდევ.

გვ. 417. ვესპასიანე — ტიტე ფლავიუსი (69 — 79) რომის იმპერატორი.

ირიონი — ეკვატორული კაშკაშა თანავარსკვლავედი.

იუპიტერი — ძველ ბერძენთა უზენაესი ღმერთი და მზის სისტემის უდიდესი პლანეტის სახელწოდება.

მერკური — ძველ რომაელთა ვაჭრობის ღმერთი და მზესთან ყველაზე ახლო მდებარე პლანეტა.

გვ. 419. ვესტა — რომაელთა ქალღმერთი, საოჯახო კერის მფარველი. მის საკურთხეველზე ქალწულებად შეთქმული ქურუმი ქალების მიერ დანთებული მუდმივი ცეცხლი ენთო.

გვ. 424. „ვოლტერს რომ არ ეზრუნა შექსპირის სახელის განთქმაზე...“ — ვოლტერი (1694 — 1778) — ფრანგი განმანათლებელი, პოეტი, დრამატურგი, ფილოსოფოსი, ისტორიკოსი; პირვე-

ლად ფრანგულ ენაზე თარგმნა შექსპირის ტრაგედია „იულიუს კეისარი“.
გვ. 425. ციცერონი — (106 — 43 ძვ. წ. აღრ.) სახელგანთქმული ორატორი ძველ რომში.

ატროპატები, ბელგები, პარიზიანები — ტომთა სახელები, რომელნიც ძველად თანამედროვე საფრანგეთისა და ინგლისის ტერიტორიაზე სახლობდნენ.

გვ. 429. პორტენუიუსი (II ს. ძვ. წ. აღრ.) — ძველი რომის ორატორი.

გვ. 431. ბოლინგბროკი — ჰენრი სენტ ჯონი (1678 — 1751)—ლორდი, ინგლისელი დიპლომატი და ფილოსოფოსი-მატერიალისტი. ანა დედოფლის პირველი მინისტრი. ლოკის მიმდევარი. რელიგიისადმი სექტაციურად განწყობილი, მაგრამ ეკლესია მიიჩნდა ხალხის მასების დამონებისათვის სასარგებლო იარაღად. იყო ვოლტერის მეგობარი.

გვ. 436. დანიელ დეფო — (1660 — 1731) — „რობინზონ კრუზოს“ ავტორი, ჟურნალისტი, პამფლეტისტი და პოლიტიკური მოღვაწე. სასულიერო წოდების სატირული განსახიერებისათვის მიუხაჯეს სამარცხენო ბოძზე გაკერა და პატიმრობა.

გვ. 440. შინოსი, ეაკი და რადამანტი — მკვდართა სამყაროს მსაჯულნა (ბერძნ. მითოლოგიით).

გვ. 442. ფარსალის ბრძოლა — (48 წ. ძვ. წ. აღრ.) — ეპიზოდი ძველი რომის ისტორიიდან. იულიუს კეისარსა და პომპეუსს შორის ხელიანფლუვისათვის ბრძოლის პერიოდში. ამ ბრძოლაში პომპეუსმა დამარცხება განიცადა.

ბრუტუსი, მარკოს იუნიუსი — (85 — 42 ძვ. წ. აღრ.) — რომის სენატორთა შეთქმულების მეთაური, შეთქმულება მიმართული იყო იულიუს კეისრის დიქტატურის წინააღმდეგ.

კასიუსი — (გარდაიცვალა 42 წ. ძვ. წ. აღრიცხვ.) — რომის პატრიცი, შეთქმულების მონაწილე. ესეც, როგორც ბრუტუსი, იულიუს კეისრის მოკვლის შემდეგ დამარცხდა და თავი მოიკლა.

აქტეონი — ყმა მონადირე, რომელმაც გაბედა და ნადირობის ქალღმერთს, შიშველ არტემიდას შეხედა, რის გამოც არტემიდამ იგი ირმად გადააქცია და ძაღლებს დააფლეთინა (ბერძნული მითოლოგიით).

მითრადატე VI — (132 ძვ. წ. აღრიცხვ.) — პონტოს მეფე. შეუპოვარ ომს აწარმოებდა რომთან.

გვ. 443. სციპიონ აფრიკელი — (234 — 183 ძვ. წ. აღრიცხვ.) — რომაელი მხედართმთავარი, რომელმაც სახელი გაითქვა კართაგენის წინააღმდეგ ომში.

გვ. 444. ელიანი — (დაახლ. 170 — 235 წ.) რომაელი ავტორი. სწორდა ბერძნულ ენაზე.

ოპიანე — (II საუკ. ახ. წ. აღრიცხვ.) — ბერძენი პოეტი.

გვ. 445. მანდრაგორა — მცენარე, რომლის ფესვსაც შუა საუკუნეებში სასწაულებრივ თვისებას მიაწერდნენ.

გვ. 446. ფენიქსი — ლეგენდარული ფრინველი. ძველთა რწმენით მას თვისებად ჰქონდა ფერფლიდან აღორძინებულიყო.

პლუტარქე — (დაახლ. 46 — 125)—ბერძენი ისტორიკოსი, ჩვენს დრომდე მოღწეული შრომების „საბერძნეთისა და რომის სახელოვანი ადამიანების ცხოვრების“ ავტორი.

პარიზატიდა — სპარსეთის მეფის დარიოსის (მეხუთე საუკ. ძვ. წ. აღრიცხვ.) მეუღლე. მკაცრი და უფლების მოყვარული დედაკაცი, სიცოცხლე მოუსწრაფა თავისი ვაჟიშვილის ყველა მტერს.

გვ. 447. ტრემელიუსი ემანუილი (1510 — 1580) — იტალიელი მეცნიერი, აღმოსავლეთმცოდნე, იტალიიდან გაექცა ინკვიზიციას.

გვ. 462. ბელდამი — დამახინჩებული სახელი ლონდონში არსებული დიდი ფსიქიატრიული საავადმყოფოსი (ბეთლემის საავადმყოფო), რომელიც საგიჟეთის აღმნაშენელ სახელად იქცა.

გვ. 469. დაუნისი და ქლოა — შეყვარებულები, მწყემსი ვაჟი და მწყემსი ქალი, ლონგის (II — III საუკ.) იმავე სახელწოდების რომანში.

ფილემონი და ბაკიდა — ცოლ-ქმარი, რომლებმაც ღრმა მოხუცებულობადღე შეინარჩუნეს ერთმანეთისადმი ნაზი ურთიერთგანწყობილება და სიყვარული (ბერძნული მითოლოგიით).

ავიციანა — (980 — 1037) — არაბი ფილოსოფოსი და მეცნიერი.

გვ. 472. პიგმალიონი — მოქანდაკე-მხატვარი, მის მიერვე გამოძერწილ მშვენიერი ქალწულის გალათეას ქანდაკებაში შეყვარებული. ღმერთმა სიცოცხლე შთაჰბერა ქანდაკებას და იგი მოქანდაკის ცოლი გახდა (ბერძნული მითოლოგიით).

გვ. 480. ემპირიუმი — ბერძნულ მითოლოგიაში ეწოდებოდა ზეცას, სადაც ღმერთები სუფევდნენ. ამჟამად იხმარება ირონიული მნიშვნელობით.

გვ. 481. ადონისი — ბერძნული მითოლოგიის გმირი, ჭაბუქური სილამაზის განხორციელება.

გნაფრონი — ფრანგული თოჯინების თეატრის მახინჯი, კომიკური თოჯინა.

ანტინიუსი — თავისი სილამაზით განთქმული ჭაბუკი, რომელიც ძალიან უყვარდა იმპერატორ ადრიანეს (86 — 138). მისი გამოსახულება ხშირად გვხვდება ანტიკურ ქანდაკებათა შორის.

გვ. 489. დედა ბატი — ფრანგული პერსონაჟი.

გვ. 492. მედუზა — ძველ ბერძნულ მითოლოგიაში ერთ-ერთი სამ გორგონათაგანი, ფრთოსან ქალ-ურჩხულთაგანი. მისი ერთი შეხედვითაც კი ადამიანი შიშისაგან ქვავედებოდა.

გვ. 496. habeas corpus — სტიუარტების რესტავრაციის შემდეგ, მეფის აბსოლუტიზმის წინააღმდეგ ბურჟუაზიის ბრძოლის პერიოდში, 1679 წელს ინგლისის პარლამენტის მიერ გამოცემული კანონი, რომლის მიზანს იყო ბურჟუაზიისათვის პირადი თავისუფლების გარანტიის აღიარება.

ჟოლპოლი რობერტი, გრაფი — ინგლისის სახელმწიფო მოღვაწე, პრემიერმინისტრი, რომელმაც ხელისუფლება ოც წელიწადზე მეტ ხანს შეი-

ნარჩუნა (1721 — 1742). სარგებლობდა დიდი გავლენით, რასაც უმთავრესად ქრთამის საშუალებით აღწევდა. ეს მოვლენა დამახასიათებელი გახდა ინგლისის პოლიტიკურ ცხოვრებაში. უოლპოლმა ხელი შეუწყო ინგლისის კოლონიურ ბატონობას.

ნეიპოფი თეოდორე (1686 — 1756) — ავანტიურისტი, ავსტრიის რეზიდენტი ფლორენციაში. მეფედ ეკურთხა კორსიკაში 1736 წელს. შემდეგ გაიქცა. დიდხანს იხეტიალა ევროპის ქვეყნებში.

ფემპერისტი — საშუალო საუკუნეების გერმანული სამსჯავრო, ფემპერისტი განაჩენი საიდუმლოდ გამოქონდა და საიდუმლო მკვლევლობითვე მოპყავდა იგი სისრულეში.

იუსტინიანე — ბიზანტიის იმპერატორი (527 — 565). მის დროს ჩატარდა რომელიც კანონების შეკრება (იუსტინიანეს კოდექსი).

გვ. 498. მორტიმერი როჯერი (დაახლ. 1286 — 1330) — ედუარდ III სრულწლოვანებამდე მართავდა ინგლისს, ედუარდს ღვინო და დედოფალ იზაბელასთან ერთად. შემდგომში ედუარდმა იგი სიკვდილით დასაჯა.

უორიკი რიჩარდ ნეველი — (1428 — 1471), ზემოთ სახელად „მეფეების მკეთებელი“, — წითელი და თეთრი ვარდების შინაური ომების ეპოქის მსხვილი ინგლისელი ფეოდალი, რომელიც ხან იორკთა საგვარეულოს უჭერდა მხარს, ხან ლანკასტერთა საგვარეულოს.

გვ. 499. გეორგ III — ინგლისის მეფე (1760 — 1820), სახელმწიფოს მართვას პარლამენტის დაუკითხავად ცდილობდა, ე. წ. „მეფის შეგობრებს“ ეყრდნობოდა. ეს იყო ინგლისელ მეფეთა დაგვიანებული და ამაო ცდა, რათა მართვა-გამგეობა აბსოლუტიზმის მეთოდებით განეხორციელებინათ.

ტახტის მოცილე — იგულისხმება იაკობ II-ის ვაჟიშვილი, იაკობ სტიუარტი, რომელიც არაერთხელ, მაგრამ ამაოდ ეცადა ტახტი ჩაეგდო ხელში.

გვ. 503. ტრისტან განდევნილი — ლუი საფრანგეთის მეფის ლუდოვიკო მეფეთამეტის (1461 — 1483) დროინდელი მსაჯული და ქალათი, გამოირჩეოდა უკიდურესი დაუნდობლობით.

გვ. 506. შენონსო — მეფის სასახლე საფრანგეთში. ქ. ტურის მახლობლად, აწენებულა მღ. შერის ნაპირას მეთექვსმეტე საუკუნეში.

გვ. 507. ჯონ ზოყარდი (1775 — 1790) — ინგლისელი ფილანტროპი, იმდროინდელი საპატიმროების შესწავლას აწარმოებდა.

გვ. 509. სენ-სიმონი — ლუი დე რუვერუა — ჰერცოგი და პერი საფრანგეთისა (1675 — 1755). ცნობილია, როგორც ავტორი საყურადღებო მემუარებისა, სადაც მოცემულია ლუდოვიკო მეფეთამეტის დროინდელი სასახლის კარის პარაზიტული ცხოვრების დახასიათება. მემუარების მამხილებელი ხასიათი იმდენად აშკარა იყო, რომ სენ-სიმონის გარდაცვალების შემდეგ პოლიციამ დალუქა მისი ბელთაწერები. მათი სრული სახით გამოცემა მოხერხდა მხოლოდ 1829 — 1831 წლებში.

გვ. 510. ესკვაირო, ანუ სკვაიერი — ინგლისელი არისტოკრატი.

გვ. 511. ედუარდ II — ინგლისის მეფე (1307 — 1327), ბარონებმა დაამბეს და მალე დაიღუპა საპყრობილეში.

ჰენრი IV — ინგლისის მეფე (1399 — 1413) — ლანკასტერთა სამეფო საგვარეულოს ფუძემდებელი. თავადაზნაურობასა და საეპრო ბურჟუაზიაზე დაყრდნობით ებრძოდა ფეოდალურ არისტოკრატას.

გვ. 513. ღ'არუანსონი რენე — მარკიზი (1625 — 1721) ოც წელიწადზე მეტ ხანს იყო ლუდოვიკო მეოთხეშემეტის პოლიციის უფროსი, შიშის ზარს სცემდა პთელს მოსახლეობას, თვით არისტოკრატასაც კი.

გვ. 517. დიფრაგმა — აქ ნახმარია სასმენი აპარატის მგრძობიარე ფირის მნიშვნელობით.

გვ. 523. ფენიები — „ფენიანელთა ძმობის“ წევრები — მიზნად ისახავდნენ ირლანდიის განთავისუფლებას ინგლისის ბატონობისაგან. 1867 წ. ფენიები უშედეგოდ ეცადნენ ხელში ჩაეგდოთ ინგლისში ჩესერის ციხე-სიმაგრე და თოფ-იარაღი. იმავე წელს დაიწყეს აჯანყება ირლანდიაში, რომელიც სასტიკად ჩაახშო ინგლისის არმია. მარქსმა და ენგელსმა, რომელნიც მიუხედავად იმისა, რომ ჰგმობდნენ ფენიების მოქმედების შეთქმულებრივ ხასიათს და ინდივიდუალურ ტერორს, მაინც მოაწვეეს და სათავეში ჩაუდგნენ ფენიების ამნისტიისათვის საერთაშორისო მოძრაობას.

გვ. 529. ჰენრი IV — მეორე მეფე ლანკასტერთა სამეფო საგვარეულოდან (1413 — 1422).

გვ. 548. ბილლოუ რობერტი — (1649 — 1713) — პოლანდიელი ექიმი და ბუნებისმეტყველი.

გვ. 549. ლანგრი, პიერ-ფრანსუა — (1800 — 1836) — პარიზში საჯაროდ დასჯილი ბოროტმოქმედი. სიკვდილით დასჯის შემდეგ მალე გამოიყა შისი მოგონებები.

გვ. 550. ქრისტინა — (1626 — 1689) — შვეციის დედოფალი. 1654 წ. ტახტიდან გადადგა და საცხოვრებლად პარიზში გადავიდა.

მონაღდესკი ჩიოვანი — მარკიზი, შვეციის დედოფლის ფავორიტი, მის მიერ ლალატში მხილებული. მოკლეს 1657 წ.

ტიბერიუს კლავდიუსი — რომის იმპერატორი (14 — 37), სასტიკი და პირმოთნე ტირანი. ხალხის შურისძიების შიშით იგი ყველას ემალებოდა კუნძულ კაპრიშზე.

ფილიპე II — ესპანეთის მეფე (1527—1598) დესპოტი. ცდილობდა განემტკიცებინა აბსოლუტიზმი ესპანეთში. ინკვიზიციის დახმარებით სასტიკად ებრძოდა პროტესტანტებს. მისი მეფობის დროს ნიდერლანდებმა დაიწყეს რევოლუციური ომი დამოუკიდებლობისათვის.

ხიმანკაის არქივები—პატარა ქალაქ სიმანკასში შემონახული ესპანეთის მეფეთა არქივები, მოთავსებული ძველი ციხე-სიმაგრის 46 დარბაზში. ყველაზე სრულად აქ წარმოდგენილი იყო დოკუმენტაცია მეთხუთმეტე საუკუნის დასასრულიდან მეჩვიდმეტე საუკუნის პირველ მეოთხედამდე. არქივში შესვლა აკრძალული იყო.

გვ. 552. აბდოლონიმე — (მეოთხე საუკ. ძვ. წ. აღრიცხვ.) სიღონელ მე-

ფეოდალური შთამომავალი, გუშაობდა უბრალო მებაღედ. ალექსანდრე მაკედონელმა სიდონის აღების შემდეგ იგი ტახტზე დასვა.

გვ. 563. სენეგალი — საფრანგეთის კოლონია აფრიკაში.

ბუმბოლდტი — ალექსანდრე-ფრიდრიხ-ვილჰელმი (1769 — 1859) ცნობილი გერმანელი გეოგრაფი და ბუნებისმეტყველი.

გვ. 569. ედუარდ მოხუცი — ინგლისის მეფე (901 — 925).

გვ. 572. იაკობ მეექვსე — ირლანდიის მეფე, იგივე იაკობ I-ის სახელწოდებით იყო ინგლისის მეფე (1603 — 1625), მან თავის ხელისუფლებას ორივე აღნიშნული სამეფო დაუმორჩილა.

გვ. 579. სცილა და ქარიბდა — ზღვის სანაპიროს ვიწრო სრუტის კონცხებზე მცხოვრები ორი ურჩხული (ბერძნ. მითოლოგ). გამოთქმა „სცილა-სა და ქარიბდას შორის“ აღნიშნავს ორმხრივ მოსალოდნელ საფრთხეს.

გვ. 599. ალბუერკი ალფონსო — (1452 — 1515) მეზღვაური, პორტუგალიის მიერ კოლონიების დაპყრობათა ეპოქის კოლონიზატორი.

გვ. 600. იუვენილი (I-II საუკ.) უძველესი რომის მწერალი-სატირიკოსი, რომელიც თავის ნაწარმოებებში ამხილებდა იმდროინდელ იმპერატორულ რომის ზნე-ჩვეულებებს.

გვ. 604. ფრანცისკ I (1494 — 1547) — საფრანგეთის მეფე. მისი მეფობით საფუძველი დაედო აბსოლუტიზმის განვითარებას საფრანგეთში.

გვ. 607. ოიდიპოს მეფე — ბერძნულ გადმოცემით თანახმად მან გამოიცილა ყველასთვის გაუგებარი თებეიდური სფინქსის საიდუმლოებანი.

გვ. 631. პერცივო გიზი ჰენრიხი (1550 — 1588) — კათოლიკეთა რეაქციული ლიგის ერთ-ერთი მეთაური საფრანგეთში სარწმუნოებრივი ომის პერიოდში. მოკლეს მეფე ჰენრიხ III-ის ბრძანებით, სასახლის კარზე მოწყობილი წვეულების დროს.

გვ. 632. ატრიდები — ძველბერძნული გადმოცემით ატრიდთა საგვარეულო. ზრალად ედო საშინელი პირსისხლიანი ბოროტებანი.

პლანტაგენები — სამეფო საგვარეულო ინგლისში (1154 — 1485).

მელიჩები — ფლორენციის განმგებელ პერცივოთა საგვარეულო, რომელიც ტირანული საშუალებებით მართავდა ქვეყანას.

გვ. 634. ფერია მამი — ინგლისური ზღაპრების პერსონაჟი.

გვ. 635. ტარასკო — ზღაპრული საზარელი ურჩხული.

გვ. 643. ცერბერი — სამთავა ავი ქოფაკი, ქვესკნელში მიცვალბულთა სამყაროს მოღარაჟე.

ბებე — მარადი ყრმობის ქალღმერთი (ბერძნ. მითოლოგიით).

გვ. 644. დამიენი რომერი — შინამოსამსახურე, 1787 წელს, 5 იანვარს ლუდოვიკო მეტეხუმეტის მოკლას შეეცადა, თავის განზრახვას იგი იმითა ბსნიდა, რომ სურდა ეგრძნობინებინა დედოფლისათვის ის საშინელი მდგომარეობა, როგორშიც მეფემ საფრანგეთი ჩააყენა თავისი დესპოტობით. დამიენი სასტიკად აწამეს.

გვ. 646. პერიკლე — ათენის მმართველი (444 — 429 წ. ძვ. წ. აღრიცხვ.) საბერძნეთის აყვავების ეპოქაში.

ფილოსოფი — (მეხუთე საუკ. ძვ. წ. აღრიცხვ.) ძველი საბერძნეთის უდიდესი მოქანდაკე.

გვ. 647. ალდებარანი — პირველი სიდიდის ვარსკვლავი კუროს თანავარსკვლავედში.

გვ. 650. კლეოპატრა — (69 — 30 ძვ. წ. აღრიცხვ.) — ეგვიპტის უკანასკნელი დედოფალი. გრაფის მეუღლე.

გრაფის მეუღლე დე შევერეზი, ჰერცოგის მეუღლე დე ლონგვილი — ფრანგი არისტოკრატი ქალები, ფრონდის მოხაწილენი, განთქმულნი სილამაზითა და სატრფიალო თავგადასავლებით.

გვ. 654. როდობისი — ბერძენი კურტიზანი ქალი, მეხუთე საუკ. ძვ. წ. აღრიცხვ. გაყიდეს ტყვედ ეგვიპტეში, სადაც გადმოცემით ფარაონის ცოლი გახდა.

ფთე (ან ფტა) — ძველ ეგვიპტელთა მითოლოგიით ზეცისა და დედამიწის შემქმნელი.

მენთესილეა — (ბერძნ. მითოლოგ.) ამორქალთა (მეომარ ქალთა) დედოფალი; ომიანობის დემონის არესის ქალიშვილი.

გვ. 655. კენტავრი — ბერძნული მითოლოგიის ზღაპრული ცნოველი, ცხენკაცი, ან მშვილდოსანი მოისარი — ზოლიაკოს თანავარსკვლავედის პლანეტა, რომელსაც გამოხატავენ როგორც მშვილდისარმომარჯვებულ კენტავრს.

ანა ავსტრიელი — (1601 — 1666) — საფრანგეთის დედოფალი, ლუდოვიკო მეცამეტის ცოლი. ქმრის სიკვდილის შემდეგ საიღუმლოდ ჯვარი დაიწერა კარდინალ მახარინზე.

გვ. 656. ესქილე — (525 — 456 ძვ. წ. აღრიცხვ.) — ძველი საბერძნეთის უდიდესი მწერალი, რომელსაც ენგელსი „ტრაგედიის მამას“ უწოდებს.

გვ. 678. ბრძოლა ფონტენუასთან — ფრანგთა გამარჯვება ინგლისის, პოლანდისა და ავსტრიის ჯარებზე 1745 წ. ავსტრიის შემკვიდრებო ბისაოვის წარმოებულ ომში.

გვ. 681. „...უარყოფთ თუ არა, თქვენო მოწყალებავ, დოგმატს...“ — გუინზლენა უნდა განაცხადოს, რომ იგი კათოლიკე არ არის; ინგლისის კანონმდებლობის თანახმად კათოლიკეები არ შეიძლებოდა პარლამენტის წევრება ყოფილიყვნენ.

გვ. 683. ფავენი ანდრე — (მეთექვსმეტე საუკ. მეორე ნახევარი) — ფრანგი ისტორიკოსი.

„1075 წელს ბარონები უკვე თავის ძალა-უფლებებს ამულავნებდნენ მეფის წინაშე, და მერე რომელი მეფისი ვილქელმ დაბჟყრობელის წინაშე“ — ინგლისის ფეოდალიზაციის პროცესში, რომლის საყრდენსაც გლეხთა დამონება წარმოადგენდა, ერთნაირად იყვნენ დაინტერესებულნი ინგლისელი, ნორმანული ბარონები და მათი მეფე ვილქელმ დაბჟყრობელი. უთანხმოება მათ შორის გამოწვეული იყო არა ამ პროცესის შინაარსით, არამედ ფორმით. ვილქელმ დაბჟყრობელი და მის შემდგომი მეფენი ცდილობდნენ

დაემკვიდრებინათ ინგლისში მეფის ძლიერი ხელისუფლება, რამაც ინგლისში ფეოდალიზმის თავისებურება წარმოშვა. ბარონები თავიანთ დასოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში ამაოდ ეწინააღმდეგებოდნენ მეფეს.

გვ. 683 — 684 — „საშინელი სამსჯავროს წიგნი“ Doomsday book, მიწის საყოველთაო აღწერა, რაც გლეხთა მიწაზე დაემკვიდრების აქტს წარმოადგენდა. მან კი არ „ჩაუყარა საფუძველი ფეოდალიზმს“, როგორც ჰიუგო წერს, არამედ პირუკუ, იგი ასახავდა უკვე დაემკვიდრებულ ფეოდალურ ურთიერთობას. მიწის საყოველთაო აღწერა ჩატარდა ირა ბარონთა ინიციატივით, არამედ მეფის ბრძანების თანახმად აღმწერელთა მიერ, რომელთაც, როგორც „საშინელ სამსჯავროს“, ვერავინ დაეწაღებოდა.

გვ. 684. ფილიპე ავგუსტოსი II — მეფე საფრანგეთისა (1180 — 1223) — მისი მეფობის დროს შეუპოვარი ბრძოლა სწარმოებდა საფრანგეთსა და ინგლისს შორის, ჩრდილოეთ საფრანგეთის ვრცელი სამფლობელოებთანათვის. ფილიპე ავგუსტოსმა სძლია ინგლისს მეფეს, იოანე უსახელთან.

ინოცენტი მეხამე — რომის პაპი (1198 — 1216) ერცოდა მთელ დასავლეთ ევროპის საეკლესიო საქმეებში. ინგლისისა და საფრანგეთის მეფეებს შორის ომის პერიოდში. თავისი ინტერესებისათვის გამოიყენა ბარონების აჯანყება, იოანე უმეწაფელს წაწაღმდეგ და ამ გზით დაიმორჩილა ინგლისის მეფე.

ფილიპე მეოთხე ლამაზი — საფრანგეთის მეფე (1285 — 1314) მეფის ზეღისუფლების განმამტკიცებელი. ინგლისისადმი კუთვნილ აკვიტანიისათვის წარმოებულ დიპლომატიურ ბრძოლა ფილიპე მეოთხესა და ინგლისის მეფე ედუარდ პირველს შორის დასრულდა ფილიპეს ქალიშვილის იზაბელასა და ედუარდ პირველის ვაჟის ედუარდ მეორის ქორწინებით.

გვ. 685. ომი თეთრსა და წითელ ვარდებს შორის — (1455 — 1485), — ტანტისთვის ბრძოლა ლანკასტერებისა (რომელთა ღერბზე წითელი ვარდი იყო ასახული) და იორკელების (თეთრი ვარდი ღერბზე) საგვარეულოებს შორის. ამ შინაურ ომში დეოდალები ერთმანეთსა ეღებდნენ. მათი დასუსტებით ისარგებლა ტიუდორთა საგვარეულომ და პენრიხ მეექვსის სახით ზელთ იგდო ინგლისის სამეფო ტახტი. დაიწყო ინგლისის აბსოლუტიზმის ეპოქა.

უოტ ტაილერი, ლოლარდები, უორაჟი — უოტ ტაილერი — გლეხთა აჯანყების ერთ-ერთი ბელადი ინგლისში. მისი ბიოგრაფია თითქმის სრულიად უცნობია. ფეოდალთაგან გლეხთა ექსპლუატაციამ, გლეხთა სათემო მიწების ხელში ჩაგდება, საფრანგეთთან ხანგრძლივი ომით (ასწლიანი ომე) გამოწვეულმა საგლეხო გადასახადების უკიდურესმა გაზრდამ 1381 წლის კლებთა აჯანყება წარმოშვეს; გლეხები მოითხოვდნენ ბატონყმობის გაუქმებას. მეფე რიჩარდ მეორესთან მოლაპარაკების დროს უოტ ტაილერი ლაღატით მოკლეს, აჯანყება ჩააქრეს.

ლოლარდები — ფართო საზოგადოებრივი მოძრაობა, რომელშიც ე. წ. „ილატაჟ ძმათა“ სარწმუნოებრივი სექტანტობის ფორმით ხალხთა მასების კკონომიური მოთხოვნილებანი აისახა. როგორც უოტ ტაილერის აჯანყება.

ესე ლოლარდების მოძრაობა აშკარად გამოხატავდნენ ფეოდალური წყობის საწინააღმდეგო მოვლენას. მაშინ, როდესაც ვ ა რ ვ ი კ ი ს ა და მისი მსგავსი ბარონების ამბოხი ფეოდალების ძალაუფლების გამოვლინება იყო.

გვ. შინ. ...ჰენრიხ მეოთხის წინააღმდეგ წამოაყენებდნენ ცრუ რიჩარდებს. — ინგლისის მეფემ ჰენრიხ მეოთხემ ლანკასტერების საგვარეულოს წარმომადგენელმა, (1366 — 1413) დაამხო იორკელთა საგვარეულოს წარმომადგენელი რიჩარდ მეორე, რომელიც შემდეგ ტაუერის ციხეში მოკლეს. მეფესთან ბრძოლაში ფეოდალური არისტოკრატია წამოაყენებდა ხოლმე ცრუ რიჩარდებს, რომელნიც თავს აცხადებდნენ როგორც სიკვდილს გადარჩენილნი.

მარგარიტა ანჟუელი — (1429 — 1481) — ინგლისის გონებასუსტი მეფის ჰენრიხ მეექვსის ცოლი. მეთათურობდა ლანკასტერების პარტიას წითელი და თეთრი ვარდების ომის დროს.

„ინგლისი, ბრეტონული — უტერ პენდრაგონის დროს, რომაული — კეისრის დროს, საქსონური — შვიდთა მფლობელობის დროს, დანიური — ბარონების დროს, ნორმანდიული — ვილჰელმის შემდეგ, ლორდების მეოხებით, ინგლისური ხდება, ხოლო უფრო გვიან ანგლიკანურიც. — პენდრაგონი — კელტთა ტომების უზენაესი ბელადის სახელწოდება. 55 — 54 წ. ძვ. წ. აღრიცხვ. ბრიტანეთი დაიპყრო იუ ლ იუ ს კ ე ი ს ა რ მ ა და ახ. წ. აღრიცხვ. მესამე საუკუნემდე იგი რომის პროვინციად დარჩა. მეოთხე-მეხუთე საუკუნე ინგლისი დაიპყრეს ანგლებმა, საქსებმა და იუტებმა და დააარსეს შვიდი სამეფო — შ ვ ი დ თ ა მ ფ ლ ო ბ ე ლ ო ბ ი ს ე ბ ო ქ ა. მეცხრე-მეათე საუკუნეში ინგლისი დაიპყრეს დანიელებმა; ინგლისის სამხრეთ-დასავლეთი დროებით განთავისუფლდა დანიელებისაგან. შემდეგ კვლავ იქნა მათ მიერ დაპყრობილი მეფე ჰ ა რ ო ლ დ ი ს დ რ ო ს (1036 — 1039 წწ.). 1066 წ. ინგლისი დაიპყრო ნორმანდიელმა ჰერცოგმა, ვილჰელმ დამპყრობელმა. ფეოდალები არა თუ არა ცდილობდნენ ინგლისის „ინგლისურ“ ქვეყნად გადაქციათ, როგორც შეცდომით ჰიუგოს მიაჩნია, არამედ ნორმანდიელთაგან დაპყრობის შემდეგ, მალე გადაიღეს დამპყრობელთაგან ფრანგული ენაც და მათი ზნე-ჩვეულებაც. ინგლისის ანგლიკანური ხდება მეთექვსმეტე საუკუნის ოცდაათიან წლებში.

გვ. 687. უოლსეი თომასი — (1475 — 1530) — ჰენრიხ მერვის დროინდელი ინგლისელი კარდინალი და თვალსაჩინო პოლიტიკური მოღვაწე. ცდილობდა სამეფო ხელისუფლება განემტკიცებინა. მისმა უხეირო საგარეო პოლიტიკამ და მის წინააღმდეგ ფეოდალთა გაღიზიანებამ 1529 წელს მისი მარცხი გამოიწვია.

დერჰემის ხასკელები — (1569) — ძალაში იყო დედოფალ ელისაბედის დროს; ფეოდალური არისტოკრატის ამბოხების ჩახშობისას.

მარიამ ტიუდორი — ინგლისის დედოფალი (1535 — 1558) — მის მიერ სასტიკად დევნილი პროტესტანტები მას მარიამ პირსისხლიანს უწოდებდნენ.

გვ. 688. ბეკონი ფრენსისი — ბარონი ვერულამისა (1561 — 1626) — დედოფალ ელისაბედისა და იაკობ პირველის დროინდელი სახელმწიფო მოღვაწე. ინგლისის ბურჟუაზიისა და ახალი თავადაზნაურობის იდეოლოგიის გამომხატველი, ფილოსოფოსი — მატერიალისტი. თავის პოლიტიკურ საქმიანობაში ბეკონი გამოდიოდა როგორც აბსოლუტიზმის მომხრე და ძველი ფეოდალური სასამართლოს მმართველობის სისტემის მოწინააღმდეგე, რის გამოც მას მოსამართლეთა კორპორაციაში მრავალი მტერი ჰყავდა. ბრალი დასდეს მექრთამეობაში და კანცლერის თანამდებობიდან გადააყენეს.

სტრაფორდი გრაფი (1593 — 1641) — ინგლისის მეფის კარლოს პირველის უახლოესი მრჩეველი. პირველ ხანებში ემხრობოდა პარლამენტის ოპოზიციას, მაგრამ სიმდიდრითა და წოდებებით მოხიბლულმა მეფის მხარეზე გადასვლა არჩია. ირლანდიაში მეფის ნაცელად ყოფნისას შეკრიბა იქ ჭარი, მეფის პოზიციების განსამტკიცებლად. ხანგრძლივმა პარლამენტმა მას ბრალი დასდო სახელმწიფოს დასუსტებაში. მეფემ, თავის გადარჩენისა და პარლამენტის ზემოქმედებით ხელი მოაწერა სტრაფორდისათვის გამოტანილ სასიკვდილო განაჩენს.

გვ. 689. რიშელიე არმან უან დიუ პლესი — (1585 — 1642) — პერციგო და კარდინალი, მეფე ლუდოვიკო მეცამეტის დროს საფრანგეთის ფაქტიური, სრულუფლებიანი განმგებელი. რიშელიეს სახელთან დაკავშირებულია აბსოლუტური მონარქიის განმტკიცება საფრანგეთში.

არისტოკრატიისგან ისეთი ყველგი აღმართეს, რომელიც ერთი მხრიდან მეფის ნება-სურვილს ჭეხიარად ეღობებოდა და მეორე მხრიდან ხალხს იცავდა. — ფეოდალები ინგლისში, რომელთაც ჭერ კიდევ მეცამეტე საუკუნეში პარლამენტის საშუალებით შეზღუდეს მეფის ხელისუფლება, როდესაც ამ ბრძოლას სათავეში უკვე ბურჟუაზია ჩაუდგა და აგრეთვე ახალი თავადაზნაურობაც. ამით მიაღწიეს კიდევაც გამარჯვებას, თავიანთი ინტერესების გასატარებლად. ხოლო ინგლისელი ხალხი მუდმივ სასტიკ ექსპლოატაციას განიცდიდა, როგორც არისტოკრატიის, ისე ბურჟუაზიის მხრივ. იცვლებოდა მხოლოდ ექსპლოატაციის ფორმები.

გვ. 698. მატყლით ხავსე ოთხი ტომარა — მეთხუთმეტე-მეთექვსმეტე საუკუნეებში ინგლისის თავადაზნაურობა და ბურჟუაზია მდიდრდებოდა ევროპის კონტინენტის ქვეყნებთან მატყლით ვაჭრობის გზით. ცხვრის მომრავლების მიზნით გლეხობა მიწებიდან აყარეს და სამაწანწალოდ და სამიმშილოდ გასწირეს. ამგვარი ვაჭრობით გამდიდრებულმა ბურჟუაზიამ, თავისი კეთილდღეობის ემბლემად მატყლით გატენილი ტომარა საზეიმოდ აღიარა და ამ ტომარებს პარლამენტის თანამდებობის პირნი დასაჯდომად იყენებდნენ.

გვ. 700. იაკობიტი — მომხრე ინგლისის მეფის იაკობ მეორისა (1605 — 1688), რომელიც 1688 წ. ინგლისიდან განდევნეს.

გვ. 705. პორე — ფრანგი იეზუიტი. ასწავლიდა კოლეჯში. სადაც ახალგაზრდობისას სწავლობდა ვოლტერი.

გვ. 707. ზორჯია-კეისარი (1476 — 1507) — კარდინალი და პოლიტიკური მოღვაწე. რომის პაპის ალექსანდრე მეექვსის, ზორჯიას ვაჟი. მისი ცხოვრება ბორტომოქმედებათა ჯაჭვს წარმოადგენდა. ამოდ ცდილობდა იტალია თავის ხელისუფლებაში მოექცია.

რიჩარდ მეხამე — ინგლისის მეფე. (1483 — 1485)—იორკის საგვარეულოს წარმომადგენელი. მეფის ტახტი დაიპყრო ედუარდ მეოთხის შვილების დახოცვით.

გვ. 709. რიჩარდსონი — სამუელი (1689 — 1761)—ინგლისელი რომანისტი, რომანში „კლარისა ჰარლოუ“ შექმნა გარყვნილი მოარშოეე. არისტოკრატის, ლოვლასის ტიპი, რომლის სახელიც ზოგად სახელად იქცა.

გვ. 712. კატონი — მარკუს პორციუს უმცროსი (95 — 45 ძვ. წ. აღრიცხვ.) იულიუს კეისრის დაუძინებელი მტერი, არისტოკრატული რესპუბლიკის მომხრე. აქტიური მონაწილეობა მიიღო სპარტაკის მეთაურობით მოწყობილ გლებთა და მონათა აჯანყების ჩახშობაში (74 — 71 ძვ. წ. აღრიცხვ.)

არისტოდე (540 — 467 ძვ. წ. აღრიცხვ.) — ათენის პოლიტიკური მოღვაწე, ს ა მ ა რ თ ლ ი ა ნ ა დ წოდებული, მხედართმთავარი ბერძენი კონსერვატორი, ისტორიკოსების წარმოდგენით სანიმუშო მოღვაწე სახელმწიფოსი.

მორი თომასი (1478 — 1535) — „უტოპიას“ ავტორი. თავის „უტოპიაში“ მორი გამოდის აღმავალი კაპიტალიზმისადმი კრიტიკით. წამოაყენა კერძო საკუთრების გაუქმების საკითხი და საზოგადოებრივი საკუთრებისა და კოლექტიური შრომის საფუძველზე სახელმწიფოს შექმნის იდეები. მისმა „უტოპიამ“ დასაბამი მისცა საზოგადოებრივი აზროვნების განსაკუთრებულ მიმართულებას — უტოპიურ სოციალიზმს. გლებობისა და პლებეურ მასების ქომამე მორი ვერ შეურიგდა გლებთა მიწიდან აყრას. მან უარი განაცხადა მეფე ეცნო ინგლისური ეკლესიის მეთაურად, რის გამოც სიყვდილით დასაჯეს.

გვ. 716. ულისი — (ბერძნულად ოდისეუსი) — პოემა „ოდისეას“ გმირი, ენძულ ითაკის ლეგენდარული მეფე.

გვ. 720. სპიკერი — თემთა პალატის თავმჯდომარე ინგლისის პარლამენტში.

გვ. 751. ლუვრი — ფრანგ მეფეთა სასახლე, ხოლო მეთვრამეტე საუკუნის რევოლუციის შემდეგ, სამხატვრო და ხელოვნების მუზეუმი.

გვ. 752. ბასომპერი — (1579—1646) — ფრანგი მარშალი და დიპლომატი.

გვ. 769. კარიატიდა — ადამიანის სხეულის გამომსახველი ქანდაკება, რომელზეც დაბჯენილია შენობის ლავგარდანი, ან აივანი.

გვ. 773. „იმედი ხამულამოდ გადაიწყვიტე“ — ლექსი სახელოვანი იტალიელი პოეტის დანტეს „ღვთაებრივი კომედიიდან“ — (1265 — 1321).

გვ. 774. ბრანტომი — პიერ დე ბურდეილი (1540 — 1614) — ფრანგი მწერალი, მემუარების ავტორი. თავის ნაწარმოებებში მოცემული აქვს იმდროინდელი ადამ-ჩვეულებების ნათელი სურათები.

ზინაარსი

ნ ა წ ი ლ ი პ ი რ ვ ე ლ ი

ზღვა და ღამე

ორი წინასწარი თავი

I. ურსუსი. II. კომპრაჩიკოსები.

I. ურსუსი	33-7
II. კომპრაჩიკოსები	34

წიგნი პირველი

ღამე ისა ბნელი არ არის, რომორც ადამიანი

I. პორტლენდის სამხრეთი სანაპირო	53
II. შიტოვებელი	61
III. მარტოდმარტო	66
IV. კიბხეები	73
V. ადამიანების გამოგონილი ხე	75
VI. სიკვდილის შებრძოლება ღამესთან	81
VII. პორტლენდის ჩრდილო მხარის კიდური	88

წიგნი მეორე

პარბაპი ზღვაში

I. კანონები, რომლებიც ადამიანის ნებაზე არ არის დამოკიდებული	95
II. პირველი სილუეტების მოხაზვა	99
III. აფორიაქებული ადამიანები მღელვარე ზღვაზე	105
IV. სხვა, უჩვეულო ღრუბლის გამოჩენა	111
V. პარდკვანონე	122
VI. ისინი იმედოვნებენ, რომ ქარი დაეხმარებათ	125
VII. ღვთაებრივი საშინელება	127

VIII. Nix et nox	132
IX. ზღვა, რომელზედაც ქარიშხალი ბობოქრობს, აფრთხილებს	136
X. ქარიშხალი — მძვინვარე ველურია	137
XI. კასკეტი	142
XII. ორთა ბრძოლა კბოდე-მეჩეჩთან	145
XIII. პირისპირ ღამის წყვდიადთან	150
XIV. ორტაპი	152
XV. Potentosum mare	154
XVI. იღუმალი მიწყნარება	160
XVII. უკანასკნელი საშუალება	163
XVIII. უკიდურესი საშუალება	168

წიგნი მესამე

ბავუვი ფავდიადუი

I. ჩეს პილი	178
II. თოელის ძალა-გავლენა	184
III. ყოველი მომქანცეული გზა ტვირთის გამო უფრო რთულდება	190
IV. უღაბნოს სხვანაირი სანახაობა	196
V. მიზანტროპის უცნაურობანი	202
VI. გამოღვიქება	220

ნ ა წ ი ლ ი მ ე ო რ ე

მეფის ბრძანებით

წიგნი პირველი

წარსული არა კვდება, ადამიანუი ისახიბა ადამიანი

I. ლორდ კლენჩარლი	227
II. ლორდ დევიდ დერი-მოირო	242
III. პეტროვის ასული ქოზიანა	251
IV. Magister elegantiarum	262
V. დედოფალი ანა	272
VI. ბარკილფედრო	283
VII. ბარკილფედრო გზას იკაფავს	290
VIII. Inferi	297
IX. სიძულვილი ისევე ძლიერია, როგორც სიყვარული	300

X. ალ-ცეხლი, რომლის დანახვა შეიძლებოდა, ადამიანი რომ გამკვირვალე ყოფილიყო	310
XI. ჩასაფრებული ბარკილფედრო	320
XII. შორტლანდია, ირლანდია და ინგლისი	326

წიგნი მეორე

გუინალენი და ადა

I. ამ თავში გამოჩნდება სახე იმ კაცისა, რომელსაც აქამდე მხოლოდ მისი საქციელით ვიცნობდით	338
II. დეა	345
III. Oculos non habet, et videt (თვალს ჩინი არა აქვს, მაგრამ ხედავს)	348
IV. შეყვარებულთა მშვენიერად შერჩეული წყვილი	351
V. ლაქვარდი წყედიადის სამყაროში	355
VI. ურსუსი აღმზრდელ-დამრიგებელი და ურსუსი მზრუნველი	360
VII. სიბრმავე ნათლად ხილვის გაკვეთილებს იძლევა	365
VIII. არა მხოლოდ ბედნიერება, არამედ კეთილდღეობაც	379
IX. უცნაურობანი, რასაც ცუდი გემოვნების ადამიანები პოეზიას უწოდებენ	377
X. ცხოვრებიდან გარიყული ადამიანის შეხედულებანი საგნებზე და ადამიანებზე	385
XI. გუინალენი — სამართლიანობის მათემატიკური, ურსუსი — ქვეშაობის მათემატიკური	393
XII. ურსუს-ფილოსოფოსს გაიტაცებს ურსუსი-პოეტი	404

წიგნი მესამე

ნაპარალის დასაწყისი

I. ტელკასტერის სასტუმრო	409
II. მკვერმეტყველება თავისუფალ ჰაერზე	414
III. ის გზად გამვლელი აქ ისევ გამოჩნდება	420
IV. სიმულვარე აახლოებს სხვადასხვა ზნის ადამიანებს	428
V. კვერთხისმტკირთველი	434
VI. თავი კატებთან დაკითხვაზე	439
VII. რა მიზეზებით ჩაერევა ოქროს ფული სპილენძის ფულებში	450
VIII. მოწამელის ნიშნები	459
IX. Abyssus abysum vocat	465

წიგნი მეოთხე

მიწიწამება საწამებელი

I. ცდუნება წმინდა გვინაუნენისა	478
II. სიტყობებიდან სიმკაცრისაკენ	487
III. Lex, Rex, Fex	496
IV. ურსუსი უთვალთვალებს პოლიციას	500
V. საშინელი ადგილი	506
VI. სასამართლოს როგორ მოხელეებს ფარავდა იმ დროის პარიკები	509
VII. ძრწოლა	514
VIII. გმინვა	516

წიგნი მეხუთე

ზღვასაც და ბედსაც ერთი და იგივე მოგვირგა აღელვებს

I. სათუთი საგნების სიმკერვე	535
II. რაც ზღვაზე დაცურავს, ნაპირს აღწევს	547
III. ყველას, ვისაც უეცრივ გაისტუმრებენ ცომბირიდან სენეგალში, გული შეუღონდება (ჰუმბოლდტი)	563
IV. თილისმა	566
V. ადამიანს ჰგონია, რომ აგონდება, მაგრამ მას ავიწყდება	574

წიგნი მეექვსე

ურსუსის მრავალსახეობა

I. რას ამბობს კატმოძულე	585
II. და როგორ იქცევა იგი	589
III. გართულება	605
IV. Moenibus surdis, campana muta	608
V. სახელმწიფოებრივი ინტერესები უდიდესშიც მკლავდება და უმცირესშიც	615

წიგნი მეშვიდე

ქალი — ბიბანი

I. გამოღვიძება	627
II. ტყის მსგავსი სასახლე	630
III. ევა	636
IV. სატანა	646
V. იენეს ერთმანეთი და ღარჩნენ უცნობნი	651

წიგნი მეორე

კაპიტოლიუმი და მისი მიდამო

I. საზეიმო ცერემონიალი ყველა წესის დაცვით	665
II მიუქერძობა	683
III. ძველებური დარბაზი	694
IV. ლორდთა პალატა ძველად	702
V. ქედმადლური ლაზლანდარობა	708
VI. ზემო და ქვემო პალატა	719
VII. ცხოვრების ქარიშხლები ოკეანეზე საშინელია	724
VIII. კარგი ძმა იქნებოდა, სამაგალითო შვილი რომ არ ყოფილიყო	747

წიგნი მეცხრე

ნანზრევეზი

I. დიდების მწვერვალთან სასოწარკვეთილების უფსკრულში	754
II. უკანასკნელი შედეგი	759

ზღვა და ლაშა

I. მოდარაჯე ძაღლი შეიძლება მფარველ ანგელოზად მოგველინოს	785
II. ბარკილფედრო ქორს უმიზნებდა, მტრედს კი მოახვედრა	790
III. სამოთხე ხელახლად მოპოვებული ქვეყანასა-ზედა	798
IV. არა, ცათა შინა	805
შენიშვნები	813

რედაქტორი თ. ნაკაშიძე
მხატვარი გ. დიკო
მხატვ. რედაქტორი ო. ჭიშკარიანი
ტექნიკური მ. მემმარიაშვილი
კორექტორი თ. შინდღაგორიძე